
3 1761 08713655 2

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

THEODORETI

EPISCOPI CYRENSIS

GRÆCARUM AFFECTIONUM CURATIO.

AD CODICES MANUSCRIPTOS

RECENSUIT

THOMAS GAISFORD, S.T.P.

ÆDIS CHRISTI DECANUS NECNON LINGUÆ GRÆCÆ PROF. REG.

OXONII,

E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.

MDCCCXXXIX.

LECTORI.

IN eximio Theodoreti hoc opere recensendo usus sum duobus optimæ notæ codicibus manuscriptis, membranaceis, seculi ni fallor undecimi, altero (quem voco B.) Bibliothecæ Bodleianæ n. olim 2410, 3., nunc vero Auctar. E. 2, 14., altero (C.) Bibliothecæ Regiæ Parisiensis, inter Coislinianos n. CCL. Priorem ipse ad editionem Sylburgianam exegi, posteriorem rogatu meo cum eadem editione contulit eruditus juvenis E. Millerus. Et quum B. post p. 157, 41. ed. Sylb. foliis aliquot avulsis mancus sit, defectum hunc utcunque supplere conatus sum in consilium adhibendo tertium codicem (D) chartaceum, recentem admodum, sed qui ex exemplari non contemnendo descriptus videtur, Bibliothecæ Bodleianæ inter Canonicianos n. 27.

Lectionibus, quas libri modo memorati præbuerunt, immiscui alias Fulvii Ursini studio e MSS. quibusdam Vaticanis aliisque (vid. varr. lectt. infra p. 474.) erutas, et a Garnerio tandem in Appendice ad editionem Sirmondianam publica luce donatas. Ursinus scilicet hunc librum, hactenus, nisi in versione Latina Zenobii Acciaoli, ineditum, e prelo emittere voluerat; inque eum finem apographum ejus vel ipse confecerat vel fieri curaverat variarumque lectionum supellectile unde unde desumpta instruxerat: hoc autem consilium morte præpeditus exsequi non potuit. Apographo hoc in Bibliothecæ Vaticanæ thesauros postmodum illato ita demum usus est Garnerius, ut in duas columnas omnes ejus copias

distribueret; quarum in sinistra scilicet apographi verba seorsum posuit, in dextra vero diversitatem lectionis, quam vel ex libris manuscriptis Theodoreti, vel ex auctoribus antiquis unde hausit Theodoretus, congesserat Ursinus, et in margine apographi reposuerat. Non dubito igitur lectiones columnæ sinistræ, a me literis Va notatas, e codice aliquo msto derivari: neque minus mihi constat reliquas, quas Vb nomino, non solum mss. sed aliqua saltem ex parte exemplaribus veterum scriptorum, veluti Platonis, Eusebii etc. deberi: immo nonnunquam meras esse conjecturas sive ipsius Ursini, sive alius cujuspiam viri docti. Has itaque caute adhibendas existimo: neque quis succensebit, si in iis repetendis paullum licentiæ mihi sumpsisse deprehensus fuero.

Addidi versionem Latinam Zenobii Acciaoli, attamen non prout a Sirmondo emendata est, sed cum Sylburgio integram illibatamque. Is interpres, haud sum nescius, in sensu verborum sententiarumque exprimendo sæpe fallitur: in reddendo tamen vestigia codicis ms. quem usurpavit adeo presse secutus est, ut non raro de scriptura istius codicis exinde possit decerni. Igitur non omittenda erat hæc interpretatio, quippe quæ sit inter apparatum criticum ponenda; licet in scriptore paucis difficultatibus obsito alioquin ope ejus haud ægre careremus.

Fratris Zenobii Acciaoli Florentini ordinis Prædicatorum Prologus ad Leonem X. Pontificem Maximum in libros Theodoriti, quorum titulus, Curatio Græcarum affectionum, *e Græco idiomate in Latinum conversos.*

SCITA est Salomonis sententia, Leo Decime, summe Pontifex, *Ad locum unde exeunt flumina revertuntur.* Quæ si, ut pleraque solent scripturæ verba, de literario sensu ad ethicum inflectantur, opportune nos admonere putanda sunt, ut in eos homines a quibus beneficia acceperimus, quas possumus vices grato animo referamus. Quod itaque ad me attinet, cum ab ineunte adulescentia decursum vitæ spatium ad hoc ætatis usque considero, ita me video perpetuo quodam liberalitatis tenore a familia vestra fotum semper ornatumque fuisse, ut quæcumque homines vel tuendæ vitæ vel excolendo ingenio sibi necessaria esse cognoscunt, ea ubertim semper in me collata, solis Medicibus referam acceptissima. Nam et magnificus Laurentius pater tuus, annos me natum quatuor de viginti, extorrem in patriam revocavit, ubi apud nobiles consanguineos suos eosdemque meos affines, in bonarum artium studiis, quæ tunc Florentiæ vestris præsidiis floruerunt, jucundissime diu vixi. Et ne tunc quidem, cum mundi vanitatem pertæsus religionem cum priore vita commutavi, gentis vestræ beneficiis umquam carui. Etenim in cœnobio divi Marci, quod magnus Cosmus proavus tuus a fundamentis exstruxit, Deo jam annos aliquot famulatus, e publica gentis vestræ bibliotheca, quam Cosmus ibi luculentam aperuit, et ex ea quam jussu patris tui Johannes Lascaris, generosus homo atque doctissimus, e Græciæ latebris Florentiam importavit, fructus maximos suavissimosque percepi; sæpe etiam ibi cum patribus illis meis ab ingruentibus maximis periculis bonitatis tuæ præsidio liberatus. Ad quæ patris in me tui majorumque tuorum beneficia tu id mihi seorsum, Pater beatissime, contulisti, quod ad pedes tuos gratulandi causa provolutum in urbano sancti Silvestri oratorio ad honestam

studiorum quietem humanissime collocasti, nostræque ætati jam ad senectutem vergenti deesse nil pateris, quod ad religiosi studiosique hominis necessarios usus commodaque pertineat. Cum itaque ob ingentia tua in me beneficia redundare in te debeat quicquid a me per hoc abs te mihi concessum otium excudatur, dedicandos tibi putavi quos nuper Theodoriti Cyrensis Episcopi Græcos libros de spirituali Græcarum affectionum medicina Latinos feci. Ad hoc vero illud me etiam invitavit, quod ex his studiorum meorum laboribus sperabam cum certissima officii mei ratione aliquam Christianæ Ecclesiæ utilitatem conjunctam fore. Quæ profecto latiore ambitu sese fundat necesse est, ubi sedis apostolicæ majestas dedicatis sibi libris auctoritatem roburque adjungit. Cæterum Theodoritus hic ad usque Theodosii junioris tempora supervixit: quæ sane ipsa maximis suis virtutibus honestavit. Probus enim doctusque homo; quales ea tempestate plerique omnes Episcopi viguerunt; quibus artibus ad Episcopalem thronum assumptus est, eas cum ingenti sui laude magnaque Ecclesiæ utilitate semper exercuit. Complures enim scripturæ sanctæ libros commentariorum facibus illustravit. Tum et historiam de Ecclesiæ statu conscripsit, orsus ab Arrii persequutione: decemque præterea de divina providentia libros edidit. Quos autem nuper ipse in Latinam linguam converti, tametsi contra sui temporis infideles Græcos Gentesque conscripsit, tamen quia quæcunque bona sunt, ut Jacobus ait Apostolus, de supernis locis feruntur a patre luminum, cujus diffusa bonitas nullis angustiis coarctatur, non minus ad hæc quoque tempora omnemque posteritatem pertinere putanda sunt, quam quæ olim ab Apostolis aliisque Patribus scripta ad præsentis Ecclesiæ doctrinam nostræque vitæ institutionem scripta esse cognoscimus. Equidem non sine Dei consilio factum puto, quod hos mihi Theodoriti libros Johannes Franciscus Picus, princeps ætatis nostræ doctissimus, indicarit, meque ut Latinos facerem magnopere adhortatus sit. Etenim sicut olim, cum Philostrati de Apollonio Tyaneo historia typis excusa in vulgum prodiit, ego Cæsariensis Eusebii[a] librum mihi ab Johanne Lascari indicatum

[a] Rarum hoc Eusebii opus est in bibliotheca privata gentis Medicæ, cum Justini Athenagoræ et Tatiani opusculis in eodem codice. [Nescio an is codex MS. nunc servetur Bibl. Reg. Paris. n. 451.]

Latinum feci, qui contra venenum Philostrati antidotum quoddam esset; ne quis videlicet ejus fabulosa historia circumventus Pythagorici Hieroclis exemplo Apollonium Tyaneum parem Jesu Christo facere auderet, sed veneficum hominem planumque agnosceret: ita nunc quoque cum Platonem Græce impressum circumferri audiam; cujus quidem philosophi singularis est eloquentia, sed plurimis tamen locis perniciosa Christianæ Ecclesiæ semper fuit auctoritas et doctrina; non ab re fecisse me putem, qui libros eos Theodoriti Latinos fecerim, quibus et Platonis[b] et multorum præterea Philosophorum pugnantes sibi maximis de rebus sententiæ, perniciosaque instituta humanæ vitæ moribus, proderentur: ut evitare nostri possint quæ apud Philosophos noxia esse cognorint, majorique pietate atque ardentiori studio sacris legendis litteris inhærescant. Marsilius Ficinus, qui proavi tui liberalitate adjutus Platonem sæculi nostri hominibus ac Plotinum Latinos fecit, sæpius mihi dicere inter loquendum solebat, factum providentia Florentini præsulis Antonini, quo minus e Platonis lectione, quam inde a pueris summopere adamavit, in perniciosam hæresin prolapsus fuerit. Bonus enim pastor, cum adulescentem clericum suum nimio plus captum Platonis eloquentia cerneret, non ante passus est in illius Philosophi lectione frequentem esse, quam eum divi Thomæ Aquinatis quatuor libris contra Gentes conscriptis quasi quodam antipharmaco præmuniret. Cur autem non his quoque temporibus in tanto litterarum Græcarum studio, politiorisque philosophiæ desiderio, abs te, beatissime Pater, tuisque a ministris, pari aliqua ratione consulendum gregi tuo existimemus? Ego vero tanto nunc majore studio tibi tuisque omnibus evigilandum puto, quanto majores diaboli rugientis insidias idcirco formidare debemus, quod te præside populi Christiani, quem non turpis ambitio, sed explorata virtus Deique providentia in Petri solio collocavit, magna passim exspectatio est, religionem, fidem, probitatem, liberalesque artes, jure quodam postliminii, de situ ac diuturnis tenebris in nitorem candidissimum redituras. Ne itaque inimicus homo tam bonæ segeti

[b] A Platone Platonisque sectatoribus omnes ferme hæreses in Ecclesia prodiisse testatur D. Hieronymus.

aliena sua commisceat, quæ meæ partes fuerunt, non mea quidem, quæ minus auctoritatis habitura erant, sed doctissima Theodoriti monumenta studiosis omnibus legenda proposui. Quibus qui legendis oculos animumque admorint, tam multiplici rerum cognitione plena invenient, ut facile confessuri sint, nullos eum poetas, nullos oratores, nullos historicos, nullosque præsertim philosophos latuisse: nullusque tam doctus sit homo, qui ex ejus lectione, nova sibi atque inaudita quamplurima non sit accepturus. Quod si, ut Plinius quoque testatur, nullus tam malus est liber, quin ex eo boni aliquid capi possit, quam denique carus esse ille omnibus debet, qui mali quidem nihil apportat, sed explosa Gentium falsitate puram nobis religionem pollicetur ac præstat? Utinam vero, beatissime Pater, stili quoque nitorem, qui summus in Theodorito conspicitur, exæquare vertendo licuisset; consummatum profecto librum Latini homines habuissent. Boni tamen, quæso, consulant quod in Ecclesiæ Romanæ gazophylacium de paupertate nostra contulimus, nostramque hinc erga te pietatem gratique animi officium, sicut tibi probatum iri non dubitamus, ita ipsi quoque non aspernentur. Rerum vero utilitatem nostræ, si quam forte invenient, ineptiæ rependentes, Theodoriti curationem, Pontificis illius auspiciis prodeuntem, quem Deus laboranti Ecclesiæ salutarem medicum dedit, ceu temporibus nostris a Deo sibi traditam medicinam, accipiant.

Veterensis Civitatis Consulibus et Senatoribus, viris prudentia, industria, et virtutum laude conspicuis, patronis sibi perpetua observantia colendis, Fridericus Sylburgius Veterensis S.

CUM ortus nostri partem patria, partem propinqui, partem amici sibi vindicent, omnibus, qui quidem grati esse volent, eo inprimis annitendum, ut, quas illis secundum Deum gratias debent, si non factis, animo saltem et verbis referant. Quamobrem ego quoque, licet a prima statim adolescentia, præceptorum suasu, ad exteras scholas profectus, majorem ætatis partem foris transegerim; semper tamen patriæ præ ceteris operam meam deberi agnovi. Ideoque illi, bis vocanti, haud gravate obsecutus essem, nisi gravia mihi utroque tempore obstitissent impedimenta. Verumenimvero ea est patriæ magnanimitas, ut fere plenius sibi satisfactum putet, si foris multos locupletesque fœcunditatis suæ testes habeat. Ea namque vobis, spectatissimi ornatissimique viri, singulari quodam Dei beneficio, bonorum ingeniorum obtigit feracitas, ut quemadmodum olim civitates, copiosiore juventutis proventu exauctæ, ver sacrum et colonias emittebant, ita et vos e vestra non ita magna civitate, numerosam ingeniosæ juventutis copiam per aliquot jam annos extruseritis. Ut non absurda plane sit præceptorum nostrorum opinio, opidum nostrum appellationem traxisse a veteribus Romanorum castris: in quibus ut Marti, ita et Musis militatum esse legimus. Ac possem sane, si opus esset, ultra quadraginta litteratos enumerare, qui apud vos oriundi exteris operam navant, præter eos quos domi eruditione ac rerum civilium industria sat probe instructos habetis. Sed nec locus hoc patitur, nec mirum id

cuiquam videbitur, si tria saltem recentia consideret exempla. Nam cum in Pinceria familia præter theologum egregium, primum jurisconsultus, deinde medicus, post iterum jurisconsultus, doctorali titulo insigniti essent; et laudabili quadam æmulatione in cognata illis familia tres Vulteii, uno patre unaque matre nati, alternato Juris et Medicinæ studio, ad doctorale fastigium et ipsi paucis annis conscendissent; totidem fratres Gernandi Jurisprudentiæ laurea et familiam et patriam brevi annorum intervallo cohonestarunt. Quocirca cum et mihi jampridem publico aliquo documento mea erga vos gratitudo atque observantia declaranda fuisset, nulla tamen hucusque satis commoda concessa est facultas. Hoc demum anno, Deo bene vertente, opportuna se atque exoptata obtulit occasio, dum in manus mihi venit is auctor quem ex ecclesiasticis scriptoribus primum apud vos degustavi: nempe THEODORETUS: cujus aureolos de Providentia libros partim ex Justo Vulteio, partim ex Joanne Pinciero theologo, viris æterna memoria dignis, ante annos XXXIII magna cum voluptate audire memini. Ex quo tempore scriptoris ejus tantus animo meo insedit amor, tantaque veneratio, ut et propter stili et propter argumenti præstantiam eum semper magni fecerim. Quapropter etiam cum superiori anno primum vidissem ejus adversum Græcos Disputationes, quæ Latine quidem olim a Zenobio Acciaolo, Græce autem a nemine tanto temporum intervallo sunt editæ, continuo illas et publicandas et vestro patrocinio dicandas censui. Quas ne quis forte parvi esse arbitretur, sciat in eis præter sacram et profanam *ἀρχαιολογίαν* non pauca esse quæ ad nostrorum quoque temporum controversias haud inepte faciant. Nec est quod miremur martyres sanctosque ceteros tantopere ab eo extolli, humanasque vires speciosius quam ab Augustino aliisque Latinis prædicari. Nam magnificis illis encomiis primum Græcos a fastuosa deorum et philosophorum jactitatione avocare, deinde et Christianorum studia ad consimilem concertationis gloriam inflammare voluit. Ad Deum enim, ceu primum omnis boni fontem, istas *δυνάμεις* ab eo relatas fuisse, satis declarat quod aperte profitetur, *τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτοῖς χάριν*, quidquid in eis fuit mirificum, effecisse; et *Θεοῦ τὸ δῶρον*

εἶναι, ἵνα μή τις καυχήσηται. Sed ne προσφωνήσεως hujus limites transiliam, quod reliquum est, egregium hoc nobilis theologi opus, tamdiu a doctis desideratum, a me plurium exemplarium collatione haud negligenter expolitum, accessionibusque non pœnitendis auctum et illustratum, meæ erga vos gratitudinis atque observantiæ testimonium, accipite, prudentissimi ornatissimique viri; apud quos natus et educatus, sacrisque ac profanis litteris initiatus, demum ea quæ homini ab hominibus optima et maxima contingere queunt, me adeptum esse libens volensque merito profiteor. Deus, omnis boni solus et unicus auctor, faxit ut quod a venerandis præceptoribus præclare apud vos institutum est seminarium, altius actis radicibus, generosiores indies surculos emittat, qui domi et foris ecclesiæ ac reipublicæ salutares Deoque gratos fructus jugi fœcunditate proferant. Haidelbergæ Kal. Septembr. MDXCII.

ÆQUO LECTORI

FRIDERICUS SYLBURGIUS S.

OCTOGINTA prope anni sunt, amice lector, cum hæ Theodoreti θεραπευτικαὶ διαλέξεις Latine a Zenobio Acciaolo in lucem sunt emissæ. Ex quo tempore licet maximopere a doctis hominibus Græca earundem editio expetita fuerit, nemo tamen inventus est qui reip. operam hanc præstiterit. Tandem cum superiori anno perlustrata hic bibliotheca Palatina unum in ea vetus exemplar invenissem, post etiam alterum recentius, Hieronymo Commelino, veteri amico et hospiti, hortator fui, ut, quod dudum ante cogitarat, hos Theodoreti libros, interim dum nos in Clementis editione occupati essemus, exscribendos curaret. Nec mora. Statim operi manus admota est, librique illi e non malæ notæ codice, ante annos circiter CXXXIII, Michaelis Apostolii manu exarato, descripti sunt. Quia vero eæ suppetiæ ad ἀξιόλογον editionem non sufficere videbantur, alia insuper advocata sunt auxilia. Cum enim ex Davide Hoeschelio intellexissem Augustæ quoque duos harum Disputationum exstare codices, alterum vetustiorem, alterum recentiorem; quantis precibus potui, ab homine amicissimo contendi, ut quo me hactenus in promovenda re litteraria juvisset studio, eo etiam in hac tamdiu desiderata editione adjuvaret. Non diu se rogari passus, ilico, quanta potuit promptitudine, misit quæ licuit adjumenta; et quidem præter exemplarium symbolas, de suo quoque non pauca, ut ante in Clemente, contribuit. Quibus potitus, instituta exemplarium collatione, deprehendi quod ante quoque aliquoties expertus eram, parum præstari, si unius tantum exemplaris ope gravis alicujus auctoris susciperetur editio. Etsi enim vetus exemplar Palatinum a viro docto sat diligenter perscriptum erat, tamen multis in locis mancum inventum est, ita ut non modo singulares particulæ passim in eo desiderarentur, sed sæpenumero integra etiam membra omissa essent: quod equidem non descriptori, ut homini erudito, sed exem-

plari, quod propositum habuit, adscribendum putaverim. In quibus supplendis ut vetus Augustanus præclaram navavit operam, ita recentiores in multis ei non cesserunt. Licet enim negligenter passim scripti essent, multis etiam in locis mutili; tamen ex optimæ notæ libro primitus exscriptos esse apparebat. Et ut inter vetustiores integrior erat Augustanus, ita viceversa inter recentiores sanior erat Palatinus. Palatinus vetustior id præ ceteris habuit singulare, ut cum Augustano veteri sub finem undecimi, recentioribus duobus sub finem duodecimi, aliquot deessent paginæ, solus ipse Disputationibus his coronidem imposuerit. His quintus accessit Acciaolus. Nam et ille partim in versione sua, partim in testimoniorum allegatione Græca, quam secutus esset lectionem non obscure indicabat. Loca enim quæ a Theodoreto citantur, si brevia essent, integra versioni suæ inseruerat: si prolixiora, initia tantum posuerat; et quidem interdum a versione sua discrepantia. Quæ allegatio a nobis in hac nostra editione data opera prætermissa est: quia, cum Latinis Græca ex adverso apposuerimus, superfluum fuisset si bis eadem utrobique a nobis fuissent posita. His ergo auxiliis adscitis, si qua in apographo nostro aperte deessent, e ceteris supplevi: quæ vero specie quapiam ab eo aberant, ita ut aliquo modo abesse posse viderentur, et contra, si qua in eo essent quæ a ceteris abessent, ea plerumque uncis inclusi, ut eo melius in oculos et censuram legentium incurrerent. Idem tamen etiam feci nonnumquam, ubi aliquis insignis in exemplari nostro erat defectus: ut inde perspiceretur, quam negligenter passim boni auctores a librariis sint tractati. Porro quia et ratio hujus operæ reddenda videbatur, seorsum notarum libellum confeci; in quo non tantum exposui quæ a quibus codicibus abessent, sed etiam sicubi vel in scriptura vel in sententia iidem variarent codices. In quo genere quoniam multa erant ejusmodi ut non uni dumtaxat loco, sed pluribus; neque huic solummodo auctori, verum etiam aliis inservire possent; bona eorum pars, in notarum libello prætermissa, vel in Græcum vel in Latinum Indicem, prout ferebat commoditas, relata est: effectumque ut partim grammatici partim historici et pragmatici repertorii vicem præstent. Quin et fontes ipsos a quibus Theodoretus hausit, non raro adii, si

vel necessitas id postularet, vel temporis angustia pateretur. Qua in re id Acciaolo debetur, quod S. Scripturæ loca pleraque omnia versionis margini adjecerat: cetera nos, quantum licuit, investigavimus. Sicut autem Acciaoli opera nos identidem adjutos esse libenter profitemur, ita vicissim illi non nihil officii præstitimus. Nec enim id solum studuimus ut fideliter et emendate versionem ejus ad exemplaris vestigia exprimeremus, sed etiam sicubi eam a Græcis dissonare animadverteremus, in notis nostris ea de re monuimus. Præterea quia in margine versioni ejus annotatiunculæ nonnullæ adjectæ erant, quæ versioni aliquid afferrent lucis, eæ partim in notarum libello, partim in ejus fine seorsum, partim etiam in Indicibus, pro cujusque commodo, sunt positæ. Tum versionis editionem secuti sumus antiquissimam et optimam; eam nempe quam Parisiis anno 1519. curavit Henricus Stephanus, ejus quo nos magistro usi sumus, avus. In Indicibus id præcipue spectatum est, ut Græcus exhiberet quæ vel ab auctore ipso enarrantur, vel a codicibus variantur, vel alioqui notatu digna sunt: in Latino autem res memorabiliores et auctorum allegationes repræsentarentur, expedito quærentium compendio. Auctores vero ipsos a tergo frontispicii seorsum alphabetica serie percensuimus; ut brevi synopsi quibus usus sit testibus perspici queat. Intelligis ergo lector quid partim de nostro huc collatum sit, partim ab aliis petitum. Quo nomine ut suam cuique gratiam apud te constare par est, ita etiam Marburgensi academiæ hoc debetur, quod me de clementissimorum Principum nostrorum suffragio ad continuandam bonorum auctorum editionem annuo subsidio jam aliquot annos adjuvat. Quod reliquum est, doctos rogamus ut et gratis animis hanc operam nostram accipiant, et si quo eam spicilegio adornare possunt, in studii hujus consortium ultro sese offerant: nominatim vero talem *συνερανισμὸν* petimus a cc.vv. Fulvio Ursino et Theodoro Cantero: quorum ille ante decennium jussu Pontificis has Theodoreti Disputationes, ut in Bibliotheca Vaticana ponerentur, de novo exscribendas curavit, multisque locis mendosas et mutilas correxit ac restituit: hic vero, illas pene totas sua ipsius manu ante aliquot annos e vetere libro transcripsit. Quibus si et alii socios se adjungere volent, bonam et a nobis et a republica inibunt gratiam.

In Theodoreti Disputationes has Epigramma ex August. Cod.

[Vid. J. Hardt. Catal. MSS. Reg. Bavar. T.V. p. 63.]

῾ΩΣ Νεῖλος ἄλλος, πλημμυρῶν τοῖς σοῖς λόγοις,
Ω Θευδώρητε, τῶν Ἀχαιῶν τὴν πάλην (γρ. πλάνην)
Πνίγων, τὸν καλὸν πίστεως αὔξεις σπόρον.

Aliud Ἰωάννου Εὐχαΐτων, *ex Codice Palatino.*

Ἐνιστορήσας τοὺς σοφοὺς διδασκάλους,
καὶ τὸν Θεοδώρητον αὐτοῖς συγγράφω,
ὡς ἄνδρα θεῖον, ὡς διδάσκαλον μέγαν,
ὡς ἀκράδαντον ὀρθοδοξίας στύλον.
ἂν δ' ἐκλονήθη μικρὸν ἔκ τινος τύχης,
ἄνθρωπος ἦν, ἄνθρωπε· μὴ κατακρίνῃς·
οὐ γὰρ τοσοῦτον δυσσεβὴς ἦν ὁ κλόνος,
ὅσον μετεῖχε τῆς ἐριστικῆς βίας.
τί γάρ; Κύριλλον πανταχοῦ νικᾶν ἔδει,
καὶ δογματιστὴν ὄντα καὶ λογογράφον·
ὅμως δὲ τούτῳ καὶ διώρθωται πάλιν·
τὰ δ' ἄλλα πάντα τῶν μεγίστων ποιμένων
βλέπων τὸν ἄνδρα μηδενὸς λελειμμένον,
ἐνταῦθα τούτοις εἰκότως συνεγγράφω.

Horum Epigrammatum primum manifestum præsentis operis habet encomium: alterum, alludit ad acta Concilii Ephesini: quæ cum in editione nostra prolixe sunt exposita, tum brevius a Zonara, quod hunc ad locum attinet, his verbis attinguntur tomo tertio, 35, 9: [XIII. 22.] Πρὸς τρανοτέραν δὲ τῆς πίστεως ὁμολογίαν, καὶ τῆς δυσσεβείας τοῦ Νεστορίου σαφέστερον ἔλεγχον, καὶ δώδεκα συντάξας κεφάλαια ὁ ἱερώτατος Κύριλλος τῆς ὀρθῆς δόξης ὑπομνήματα, τῇ ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν. Ὁ δὲ Νεστόριος ἀπεβλήθη, καὶ τοῦ τῶν ὀρθὰ φρονούντων ἀρχιερέων ἀπεκινήθη χοροῦ. Μετὰ τρίτην δὲ τῆς συνόδου ἡμέραν ἐφίστανται τῇ Ἐφέσῳ ὅ τε Ἀντιοχείας Ἰωάννης (Chrysostomus videlicet) καὶ ὁ Κύρου ἐπίσκοπος Θεοδώρητος, καὶ ὁ Ἐδέσης Ἴβας, καὶ ἕτεροι· καὶ ὅτι μὴ καὶ τὴν αὐτῶν παρουσίαν οἱ τῆς συνόδου ἀνέμειναν, ὀργισθέντες κατὰ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ὡς τῶν ἄλλων ἐξάρχοντος, τήν τε τοῦ Νεστορίου καθαίρεσιν ᾐτι-

ἐκείνης, καὶ δεκάτῳ θέματι, τοῦ τε θείου Κυρίλλου καὶ Μέμνονος τοῦ Ἐφέσου καθαίρεσιν ἐψηφίσατο. Ὁ Θεοδώρητος δὲ καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τῶν τοῦ Κυρίλλου ἐχώρησε, καὶ εἰς ἀνατροπὴν αὐτῶν κεφάλαια συνέταξεν ἕτερα· πρὸς ἃ πάλιν ὁ μέγας ἀντεγράψατο Κύριλλος, οὐκ ὀρθῶς δογματίζειν ἐλέγχων τὸν Θεοδώρητον. Κατεγνώσθησαν δὲ παρὰ τῆς συνόδου ὅ τε Ἀντιοχείας καὶ οἱ λοιποί, καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἠλλοτριώθησαν. Οὕτως οὖν τούτων ἐχόντων, καὶ κατ' ἀλλήλων γενομένων τῶν ἐπισκόπων, καὶ σχίσματος ὄντος μέσον αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἀφικέσθαι πάντας ἐκέλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ παραγενομένων, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἡ ζήτησις γέγονε, καὶ καθῃρέθη Νεστόριος, καὶ εἰς ἔρημον ὑπερωρίσθη, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Θεοδωρήτου συμφωνησάντων τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς διὰ λύπην καὶ ἔριν ἀντικαθισταμένων τὸ πρότερον.

Ex Gennadio Presbytero Massiliensi; Coloniensis editionis p. 194.

Theodoretus Cyri civitatis Episcopus (a Cyro enim rege Persarum condita servat hodieque apud Syriam nomen auctoris) scripsisse dicitur multa: ad meam tamen notitiam ista sunt quæ venerunt: De incarnatione Domini adversus Eutychen presbyterum et Dionysium Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem fuisse negant, scripta fortia; per quæ confirmat et ratione et testimoniis Scripturarum, ita illum veram maternæ substantiæ carnem habuisse, quam ex matre virgine sumpsit, sicut et veram deitatem, quam æterna nascibilitate a Deo patre gignente ipse nascendo accepit. Sunt et ejus decem Historiæ Ecclesiasticæ libri; quos imitatus Eusebium Cæsariensem scripsit, incipiens a fine librorum Eusebii, usque ad suum tempus; id est, a Vicenalibus Constantini usque ad imperium Leonis senioris, sub quo et mortuus est.

Eadem iisdem pene verbis, sed brevius, leguntur in Honorii et Sigeberti epitomis. Hoc duntaxat est discrepantiæ, quod Honorius habet Dioscoron Alexandriæ episcopum, *ut et Zonaras tomo tertio,* 36, 15: *et Sigebertus.* De vera incarnatione Domini: *itemque mox,* veram in Christo carnem.

JUDICIUM JOANNIS LUZACII

De auctoritate Theodoreti in iis quæ ad Historiam Philosophicam spectant,

Excerptum ex Lectionibus Atticis II. 32. p. 295 etc.

INTER omnes, quos post Constantini Magni ætatem Patres Græci scripserunt, libros vix alius reperietur bonæ frugis magis plenus, quam est Theodoreti *Græcorum malorum Curatio.* Sunt quidem in istis *Sermonibus* complura non incognita iis, qui Clementem Alexandrinum et Eusebium legerint, item Justinum Martyra, Theophilum Antiochenum, atque Origenem: namque solet Cyrensis noster Eusebium frequenter sequi, non appellato auctore: illos tamen scriptores, qui post Constantini Magni vixerunt ætatem, Porphyrium inprimis, ipse diligenter legisse inque suos usus convertisse videtur; quare lubens adsentior Moshemio[a], cui Theodoretus dicitur *Scriptor disertus*, *copiosus*, *eruditus*, *cujus in omnem eruditionem sanctiorem non contemnenda exstant merita.* Neque tamen justa hæc laus efficit, quo minus in *Sermonibus* hisce, profecto jucundissimis et utilissimis, sæpius tum curam in describendo ac judicando, tum candorem atque æquitatem desideremus, quæ certe postrema virtus in oppugnanda Græcorum sapientia illos frequenter nimis Patres Græcos Latinosque deseruisse videtur, quorum animos Celsi, Porphyrii, Juliani, Libanii, aliorumque Rhetorum Sophistarumque Gentilium libri, calumniis referti, (uti supra jam diximus) exacerbaverant.—At vero non nostrum tantum, sed summi Richardi Bentleii[b], de Theodoreto judicium paucis exemplis confirmemus.

[a] Hist. Eccles. Sæc. V. pag. 208.

[b] In Epist. ad Millium pag. 13. Dissert. de Epist. Socr. §. XIV. pag. 78.

Ac primum insignis error est, præcipitis in describendo studii indicium, (nisi corruptissimum locum dicamus), quando, Porphyrium describens, ipsum Aristoxenum ait cum Socrate versatum, quod non tantum temporum rationibus repugnat, verum et a Porphyrio non fuit traditum, secundum quem non Aristoxenus fuit sed Spintharus, Aristoxeni pater, cujus fidem filius sit secutus, quando ait, Socratem tam fuisse iracundum suique impotentem, ut nullo opprobrio abstinuerit, dictis factisque frena laxans animi impotentiæ: *Λέγει δὲ ὁ Ἀριστόξενος, ἀφηγούμενος τὸν βίον τοῦ Σωκράτους, ἀκηκοέναι Σπινθάρου τὰ περὶ αὐτοῦ, ὃς ἦν εἷς τῶν τούτῳ ἐντυχόντων.*—Hæc Cyrillus Alexandrinus. Theodoretus contra: *Πορφύριος, Ἀριστοξένῳ μάρτυρι κεχρημένος, τὸν Σωκράτους βίον ξυγγεγραφότι· ἔφη γὰρ μηδενὶ ἑτέρῳ ἐντετυχηκέναι κ. τ. λ.* quasi Aristoxenus fuerit, qui hæc ipse retulerit testis oculatus et auritus. At vero si hunc errorem librariis, non ipsi Theodoreto, tribuamus, alia sunt, in quibus non majorem quidem curam, sed meliorem fidem, animum veri magis studiosum, cupiditatemque in reprehendendo minus acerbam minusque (ut ita dicamus) cœcam, ab antistite pietatis Christianæ requirimus. Postquam Porphyrii verbis retulisset, "Socratem tam ineptum fuisse, tam disciplinæ omnis rudem, ut risum debuerit, quotiescunque aliquid vel scriberet vel legeret, quin ut infantem balbutiisse;"—postquam igitur hæc non prius audita retulisset, mox illa confirmat loco Platonis in *Apologia*, ubi is Socratem ad judices dicentem facit: *Οὐ μήν τοι, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους ῥήμασίν τε καὶ ὀνόμασιν, οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ' ἀκούσεσθε εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσι ὀνόμασι.* Quid itaque? Qui simplici oratione utatur, ut innocentiam tueatur suam;—qui existimet, veritatem caussæ ornamentis oratoriis non indigere; qui a Lysia scriptam pro se defensionem recusaverat, quod ea, ex arte facta ad movendam misericordiam, infra dignitatem viri justi ac constantis esse videretur;—ille propterea fuerit (uti ait Cyrensis noster) *ἀμαθὴς τὴν γλῶτταν καὶ ἀπαίδευτος*? Siccine, Theodorete, ignorabas Euripidéum istud,

Ἁπλοῦς γ' ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ?

Profecto non ignorabas! Sed tua te abripuit atque transversum egit occœcata cupiditas! Quin a te rogo, an ipsa illa,

quam ex Platone adfers, ῥῆσις tibi tam inculta, tam omnis videatur artis oratoriæ expers? Neque hoc profecto dices!—Sed aliud est, quod itidem a Theodoreto aut a Theodoreti defensore quoquam quæsitum velim. Numne cuncta illa, quæ Plato scripsit in *Apologia*, sic a Socrate crediderit in judicio pronunciata? Ipsum audiamus. Ἐγὼ δὲ *οἶμαι*, inquit [c], *καὶ Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου τὸν ἀλεκτρυόνα θῦσαι κελεῦσαι, ἵνα τὴν κατ' αὐτοῦ γεγενημένην διελέγξῃ γραφήν· ἐγραψάτην (ἐγραψάσθην) γὰρ αὐτὸν* Ἄνυτός *τε καὶ* Μέλιτος, *ὡς εἶναι θεοὺς οὐ νομίζοντα· ὅτι γὰρ ἀνενδεὲς τὸ θεῖον ἠπίστατο, σαφῶς ἐν ἑτέροις δεδήλωκεν· αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ ταῦτα, εἴπερ δὴ ἄρα ὁ* Πλάτων *τὰ ἐκείνου ξυνέγραψε δόγματα·* post quæ Socratis e Platone verba sequuntur. Ergo, quæ egregia exstat disputatio de summo Numine, per se beato ac nullius rei indigente, illa Theodoretus dubitat an re ipsa a Socrate sit habita, an vero sub illius persona a Platone sit conficta: verum, quando ait in *Apologia*, simplici se, non fucato, ac pene rudi sermone ad sui defensionem usurum, tunc modesta nimis atque humilis (ut Theodoreto quidem videbatur, quamquam alii nobiscum aliter judicabunt) hæc Platonis non fuit oratio, sed Socrati tribuenda tanquam indicium ipsius in dicendo infantiæ et rusticitatis.—Sic malevolentia sibi sæpe contraria est, aliter atque aliter de eadem re pronunciat, prouti animi impetus jubet: sic conjuncta separat, repugnantia conjungit. Narrat nobis ex Porphyrio Theodoretus, "Socratem, quum juvenis esset, "in intemperantiam vitamque libidinosam fuisse proclivem; "sed ætate provectiorem studio ac doctrina eo profecisse, ut "vitiosæ indolis vestigia deleret, sapientiæ vero amorem animo "imprimeret:" *Καὶ γὰρ τὸν Σωκράτην τοῦ Σωφρονίσκου, φησὶν ὁ* Πορφύριος, *εἰς ἀκολασίαν, ἡνίκα νέος ἦν, ἀποκλίναντα, σπουδῇ καὶ διδαχῇ τούτους μὲν ἀφανίσαι τοὺς τύπους, τοὺς δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐκμάξασθαι.* Atque talia re vera de juvene Socrate ab Aristoxeno scripta, quem Porphyrius secutus est, antea jam observavimus. Mox vero, sui immemor aut sibi ipse contrarius, Cyrensis Episcopus eodem Porphyrio teste utitur, ut demonstret, eum per totam vitam voluptarium fuisse ac meretricibus deditum, *καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα διεξελθὼν δείκνυσιν*

[c] Serm. VII. pag. 109, 47.

αὐτὸν καὶ ταῖς ἡδυπαθείαις δεδουλωμένον. Neque enim, si et Aristoxenus et Porphyrius sic male cohærentia probra, et repugnantia sibi dicta, ad posteros propagarunt, hæc penes me pro Theodoreto, non magis quam pro Cyrillo, valet excusatio, quorum officium fuerat, falsitatem testis vel inde arguere, quod in testimonio sibi ipse suo non constaret.

At vero non in solum Socratem iniquus fuit Theodoretus, ut per latus principis philosophorum ipsam philosophiam Græcorum letifero vulnere prosterneret. De aliis quoque philosophis et in aliis historiæ philosophicæ partibus æquitatem ejus et fidem desideramus. Uno exemplo defungamur. Aristoteli haud magis parcit quam aut Socrati, aut Platoni. Ἀριστοκλῆς, inquit[d], ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνα φάναι τὸν Πυθαγόρειον ἔφη, ὡς Ἀριστοτέλης ὁ Νικομάχου θυσίαν τετελευτηκυίᾳ τῇ γυναικὶ τοιαύτην εἰώθει προσφέρειν, ὁποίαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρι. Et alio iterum loco[e]. Καὶ οἱ Περιπατητικοὶ δὲ λόγῳ μὲν εὐφήμουν τὴν ἀρετήν, ἐκύδαινον δὲ ἔργῳ τὴν ἡδονήν· καὶ ταῦτα αὐτῶν οὐκ ἄλλοι κατηγοροῦσιν, ἀλλ' αὐτοὶ περὶ τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσιν. Ἀριστοκλῆς γὰρ ποῦ ὁ Περιπατητικὸς, Λύκωνα, ἔφη, τὸν Πυθαγόριον περὶ Ἀριστοτέλους φάναι, ὅτι, ἐν ἐλαίῳ θερμῷ λουόμενος, τοῦτο ὕστερον ἀπεδίδοτο· καὶ, ἤνικα δὲ εἰς Χαλκίδα ἀπῄει, τοὺς τελώνας, ἔφη, διερευνωμένους τὸ πλοῖον, εὑρεῖν αὐτῷ λοπάδια [χαλκᾶ] τέτταρα καὶ ἑβδομήκοντα· ἄλλους δέ τινας εἰρηκέναι, τριακοσίας αὐτὸν ἐσχηκέναι λοπάδας. Καὶ οἶμαι αὐτοὺς μὴ παντάπασιν ψεύδεσθαι· ἐν τούτοις γὰρ δὴ ἐκεῖνος τὴν εὐδαιμονίαν ὡρίζετο· εἰώθει γὰρ λέγειν, οὐκ ἄλλως εὐδαίμονα τινὰ γίγνεσθαι, ἢ διὰ τῆς τοῦ σώματος εὐπαθείας, καὶ τῆς τῶν ἐκτὸς περιουσίας· ὧν ἄνευ μηδὲν τὴν ἀρετὴν ὠφελεῖν. Καὶ τοῦτο [δὴ] σαφῶς Ἀττικὸς ὁ Πλατωνικὸς, ἐν οἷς πρὸς Ἀριστοτέλην γράφει, δεδήλωκεν· κ. τ. λ.—Itane vero, Theodorete? An bona fide agis; anne, pravo carpendi studio abreptus, sciens fallis, atque imprudentes in errorem inducere conaris? Quid? *ipsi Peripatetici* præceptorem suum accusarunt, eaque, tanquam si iis fidem haberent, scripserunt, quæ refers, et de sacrificiis vita functæ uxori Pythiadi ab Aristotele oblatis, qualia sacra Cereri facere Athenienses solebant, et de oleo vendito, postquam eo se ipse lavasset, et quæ cætera sunt hujusmodi?

[d] Serm. VIII. pag. 116, 45. [e] Serm. XII. pag. 173, 10.

Certe, si hisce probris Lycéi auctorem onerassent ipsius discipuli et asseclæ, te oportuerat idem sentire, quod sentiebat, quem mox laudabimus, Eusebius, quando vir bonus et modestus, ipso, quem præ oculis habebas, loco, ait: *ἐμοὶ δ' οὐ φίλον ἄνδρα οὐδ' αὐταῖς ἀκοαῖς ἀνέχεσθαι κακῶς πρὸς τῶν οἰκείων ἀγορευόμενον·* Et illi tamen *οἰκεῖοι* non erant discipuli Aristotelis, sed philosophi ex aliis scholis profecti, Epicurus, Alexinus Eristicus, Lycon Pythagoréus, tum oratores aliique philosophiæ et Lycéo adversi, Demochares, Cephisodorus, et Eubulides; neque alius est, qui in hunc calumniatorum censum isto loco referatur, Peripateticus, nisi unus Aristoxenus, homo asper ac maledicus, ingratusque in præceptorem discipulus: tu vero, Theodorete, nobis fingis Aristoclem aliosque talia de auctore disciplinæ suæ, tanquam explorata et probata, narrantes! Tum certe *οἰκεῖοι* fuissent, *οἳ κατηγόρουν ταῦτα τοῦ σφῶν διδασκάλου*, eamque omnes meruissent censuram, quam nos uni Aristoxeno debitam existimamus. At vero neque illi principem Lycéi sic sunt calumniati, neque tu id adfirmare potuisses, si egisses, uti inter bonos bene agier oportet! Nimirum neque Aristoclis Peripatetici *de Philosophia* libros ipse legeras, neque Attici Platonici *Disputationem adversus Aristotelem;* sed, quæ ex illis convertis in rem tuam, ea omnia, ipsis etiam verbis, descripsisti ex Eusebii, Pamphili, Episcopi, *Præparationis Evangelicæ* Libro decimo quinto, uti tu et Cyrillus, et alii item Patres, qui tua et proxima vixerunt ætate, vestram, qua splendidi fulgetis, philosophiæ Græcæ notitiam, non ex ipsis hausistis fontibus, sed ex Theophilo Antiocheno, Clemente Alexandrino, atque Eusebio. Eusebii autem commentarios describis, tacito illius [f] nomine, quo silentio et tu majorem doctrinæ atque eruditionis gloriam consequi videreris, et veterum, quæ ex illis sumis, loca difficilius dijudicarentur. Id vero in hac nostra caussa evenit. Tu ais: *Καὶ ταῦτα αὐτῶν* [*τῶν Περιπατητικῶν*] *οὐκ ἄλλοι κατηγοροῦσιν, ἀλλ'* ΑΥΤΟῚ *περὶ τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσι.* Quinam, quæso, isti sunt *αὐτοί*? Non certe Lycon, quem ipse

[f] Ad Eusebii Libros *Præparationis Evangelicæ* semel Theodoretus lectorem suum, qui plura scire velit, ablegat, Serm. II. pag. 35, 22. cæterum, quamvis hosce libros ubique fere in usus suos adhibuerit, de illis tacet, omniaque, velut ex sua ipsius penu, depromit.

appellas τὸν Πυθαγόρειον, diversus adeo a Lycone Peripatetico. Igitur testis, quem contra τὸν αὑτῶν διδάσκαλον citas, est Aristocles, qui revera Peripateticus fuit. Sed an Aristocles narrationi aut fabulis Lyconis aliorumque de Aristotele fidem habuit? Tu pulchre noveras, eas ab illo tanquam putidas calumnias repudiatas ac rejectas fuisse: etenim in fragmento Aristoclis apud Eusebium[g] haec illius legeras verba. Πάντα δ' ὑπερπαλαίει μωρίᾳ τὰ ὑπὸ Λύκωνος εἰρημένα, τοῦ λέγοντος εἶναι Πυθαγορικὸν ἑαυτόν· φησὶ γὰρ θύειν Ἀριστοτέλη θυσίαν τετελευτηκυίᾳ τῇ γυναικὶ τοιαύτην, ὁποίαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρι, καὶ ἐν ἐλαίῳ θερμῷ λουόμενον, τοῦτο δὴ πιπράσκειν,—tum cætera de ollis, quas publicani, dum Aristoteles Chalcida navigaret, in navi repererint, quæ ipsis pene verbis ex integro Aristoclis fragmento apud Eusebium descripsisti: et, quum Peripateticus ille ait, Lycona Pythagoricum, talia narrantem, supra omnes Aristotelis calumniatores, quos eodem loco refert et refutat, delirasse, tu, quasi ista ipsius Aristoclis[h] fuisset

[g] *Præp. Evang.* lib. XV. cap. 2. pag. 792.

[h] Ad DIOGENEM LAERTIUM lib. V. segm. 16. ubi eadem hæc Lyconis in Aristotelem calumnia, sed breviter, narratur, ISAACUS CASAUBONUS eandem, quam nos in Theodoreto, culpam reprehendit in κακοήθει quodam: "Falsum est "igitur (inquit) quod ait κακοήθης, "qui ausus est scribere, *duos* cele-"berrimos Peripateticos Aristote-"lem avaritiæ accusasse, Lyconem "et Aristoclem: in quo multiplici-"ter fallitur, fallitque: quod enim "a *duobus Peripateticis* factum esse "dicit, id *ne de uno quidem* verum "est; si quidem solus Lyco hoc "objecit, qui fuit (voluit quidem "certe videri) Pythagoricus: Ari-"stocles autem tantum ab eo ab-"fuit, ut id objiceret, ut ne crede-"ret quidem; (quod ex ejus verbis, "quæ hodieque supersunt, intelli-"gere cuivis licet:) eos insanire ex-"trema linea putavit Aristocles, qui "hæc adversus Aristotelem con-"finxissent. Sed, ut intelligat lec-"tor, quam *parum candide* fecit, qui "se *duorum Peripateticorum*, ut ait, "celeberrimorum auctoritate adver-"sus Aristotelem armare voluit, pri-"mum ejus verba apponam, deinde "Theodoreti locum proferam, cujus "ille auctoritate non utitur, sed im-"probissime abutitur."—Κακοήθης iste, quem hic, ut alibi, tacito nomine, haud leniter tangit Casaubonus, non alius est nisi FRANCISCUS PATRICIUS; et verba, quæ mox ille refert, leguntur in hujus *Discussionibus Peripateticis*, tom. I. lib. 1. pag. 11. in f. Sed, ut æqui simus, fatendum est, nimis inclementer cum Patricio agere Casaubonum, ac paululum iniquiorem fuisse in eum, cujus acerrimum contra Aristotelem ac Peripateticos odium κακοηθείας nota ipsi ulciscenda videbatur: namque Patricius, Theodoretum testem producens, simpliciter eum secutus est, nihilque adfirmavit, quod non antea adfirmaverat Cyrensis antistes: igi-

narratiuncula, vel illum *κατήγορον* producis *κατὰ τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον,* vel Lycona Peripateticum imperite confundis cum altero Lycone calumniatore, mendace, et maledico, quem ipse appellas *Πυθαγορικόν.* Quin tu de ollis istis in navigio repertis simpliciter dicis, "Lycona retulisse, septuaginta quatuor illas numero fuisse, alios trecentas:" *ἄλλους δέ τινας εἰρηκέναι, τριακοσίας αὐτὸν ἐσχηκέναι λοπάδας.* Dissimulas vero aut silentio premis, ex varianti et contraria ejusmodi narratione Aristoclem falsitatis et calumniæ argumentum petiisse, atque adjecisse, "nonnisi contemtu vindicandam calumniosam ejusmodi maledicentiam:" de Epicuro, Timæo, Aristoxeno musico loquitur, item de Alexino Eristico, Eubulide, Demochare, Cephisodoro, denique de illo, qui omnes mendacibus nugis superarat, Lycone Pythagoréo: *Καὶ σχεδὸν οἱ μὲν πρῶτοι,* inquit, *διαβαλόντες Ἀριστοτέλην τοσοῦτοι γεγόνασιν, ὧν οἱ μὲν κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἦσαν χρόνους· οἱ δὲ, μικρὸν ὕστερον ἐγένοντο· πάντες δὲ σοφισταὶ, καὶ ἐριστικοὶ, καὶ ῥήτορες, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ βιβλία τέθνηκεν τῶν σωμάτων μᾶλλον. Τοὺς μὲν γὰρ μετὰ ταῦτα γεγονότας, ἢ τὰ ὑπὸ ἐκείνων εἰρημένα λέγοντας, παντάπασιν ἐᾷν δεῖ χαίρειν, καὶ μάλιστα τοὺς μηδ᾽ ἐντετυχηκότας τοῖς βιβλίοις αὐτῶν, ἀλλ᾽ αὐτοσχεδιάζοντας· ὁποῖοι εἰσι καὶ οἱ λέγοντες, τρια-*

tur, si qua illius culpa est, magis ea ignorantiæ fuit quam malæ fidei, quod, scilicet, nesciverit, quæcunque ex Aristocle se habere Theodoretus præ se ferat, ea omnia sumta esse ex Eusebii *Præparatione Evangelica,* ita autem esse desumta, ut error Patricii inde sit natus. Prius quidem non latuit Casaubonum, qui pro excellenti doctrina sua id animadvertere non neglexit. Itaque non in immerentem Patricium hæc faba erat cudenda, sed in Theodoretum, quandoquidem ille nihil plane scripsit, quod apud hunc non reperiatur. At vero Casaubonus, qui Aristoteli emendando ac corrigendo haud levem curam impenderat, ut Aristotelis osorem reprehenderet, "*videamus nunc,* inquit, *quid dicat Theodoretus:* Ἀριστοκλῆς γάρ που ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνα κ. τ. λ."—Sed, dum ab istis verba Theodoreti orditur, omittit præcedentia: *Καὶ οἱ Περιπατητικοὶ δὲ λόγῳ μὲν εὐφήμουν τὴν ἀρετὴν, ἐκύδαινον δὲ ἔργῳ τὴν ἡδονήν· καὶ ταῦτα αὐτῶν οὐκ ἄλλοι κατηγοροῦσιν, ἀλλ᾽* ΑΥΤΟΙ *περὶ τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσι*: quæ certe verba, casu an studio prætermissa, Casaubonum et a tam severa censura in Patricium, Theodoreti vestigia tantummodo secutum, et a laudando præsertim contra Patricium Theodoreto, debuerant retinere. Verum ita agitur in rebus humanis, quando cupiditas aut iracundia animum occupavit: et tamen in Casaubono, viro sanequam optimo, mansuetudinem alias non desideramus.—Hæc in transitu observanda videbantur.

κοτίας ἔχειν λοπάδας αὐτόν· οὐδεὶς γὰρ ἂν εὑρεθείη περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον οὐδὲν εἰρηκὼς τῶν τότε ὄντων, ὅτι μὴ Λύκων· οὗτος μέντοι, καθάπερ ἔφην, εἴρηκεν εἰρῆσθαι λοπάδια πέντε καὶ ἑβδομήκοντα.—Hæc omnia, et plura quæ omittimus, ad defensionem præceptoris ab Aristocle scripta, a Theodoreto reticentur, qui contra persuadere nobis conatur, Lycei principem ab ipsis discipulis asseclisque suis accusatum fuisse. Nos vero in tali dissimulatione ac reticentia bonam fidem requirimus.—Sed Theodoretum, quem solus fortassis excusat rei Christianæ qualibuscunque etiam armis defendendæ ardor, solumque Porphyrii, Juliani, similiumque odium,—Theodoretum, inquam, tandem mittamus, una tantummodo observatione adjecta, illum, scilicet, hac quoque arte adversario suo, Cyrillo Alexandrino, supparem fuisse: Nam, uti ille scripsit, "ipsos, qui Socratem admirabantur, de ejus libidine, mulierositate, iracundia, cæterisque vitiis fuisse testatos,"—hi autem Socratis (ut ita dicam) admiratores non alii fuerunt nisi unus Aristoxenus, quique Aristoxenum descripsit, Porphyrius, acerrimi uterque et infensissimi ejus adversarii; similiter illi, qui Aristotelem probris apud posteros onerarunt atque infamarunt, si Theodoreto credamus, ipsi fuerunt Stagiritæ discipuli.—*αὐτοὶ περὶ τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσι*.—Atqui vero non alii iterum fuerunt nisi unus Lycon, non Peripateticus ille, suavitate morum ac sermonum notissimus, sed Pythagoreus maledicentissimus et mendacissimus, tum Aristocles, Peripateticus quidem, sed qui a calumniatorum injuriis, ipsiusque adeo Lyconis mendaciis, præceptorem suum candide vindicaverat.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ·

Η,

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΠΙΓΝΩΣΙΣ.

Η ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

ΠΟΛΛΑΚΙΣ *μοι τῶν τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἐξηρτημένων συντετυχηκότες τινὲς τήν τε πίστιν ἐκωμῴδησαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲν ἄλλο λέγοντες ἡμᾶς τοῖς τὰ θεῖα παρ' ἡμῶν παιδευομένοις ἢ τὸ πιστεύειν παρεγγυᾶν, καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων κατηγοροῦν ἀπαιδευσίας, βαρβάρους ἀποκαλοῦντες, τὸ γλαφυρὸν*

1, 3. *τὴν* [*δὴ*] *πίστιν*] *τήν τε πίστιν* B.Va. *δὴ* om. C.Vb. 5. *προξενεῖν τοῖς τὰ*] *προξενεῖν* deest B.C. 6. *τὸ τῆς πίστεως*] *τὸ πιστεύειν* B. Vid. infra, 12, 4. ib. *καὶ τῆς—κατηγοροῦν*] *τῆς—κατηγοροῦντες* C. *κατηγοροῦντες* item Vb. et mox *καὶ βαρβάρους.*

THEODORITI

Cyrensis Episcopi Græcarum affectionum Curatio; seu, Evangelicæ veritatis ex Græcorum Gentilium Philosophia cognitio:

Zenobio Acciaolo interprete.

PROLOGUS.

SÆPENUMERO accidit ut nonnulli eorum qui suspensi Gentium ac Græcorum fabulas admirantur, mecum familiarius diversati, tum Christianam fidem comice obtrectarint, asserentes, nihil nos aliud quam meram credulitatem insinuare illis, quos divinis rebus imbuendos accipimus; tum vero et Apostolos tarditatis atque

τῆς εὐεπείας οὐκ ἔχοντας· καὶ τὸ γεραίρειν δὲ τοὺς μάρτυρας καταγέλαστον ἔφασκον, καὶ λίαν ἀνόητον τὸ πειρᾶσθαι τοὺς ζῶντας παρὰ τῶν τεθνεώτων ὠφέλειαν πορίζεσθαι· προστετίθεσαν δὲ καὶ ἕτερα ἄττα παραπλήσια τούτοις, ἃ διδάξει τὸ σύγγραμμα. Ἐγὼ δὲ πρὸς μὲν ἐκείνους ἅπερ ἐχρῆν διεξῆλθον, τὰ κατηγορήματα διαλύων· ἀνόσιον δὲ ᾠήθην καὶ δυσσεβὲς παριδεῖν τοὺς ἁπλοῖς ἤθεσι κεχρημένους ὑπ' ἐκείνων ἀπατωμένους, καὶ μὴ συγγράψαι καὶ διελέγξαι τῶν κατηγορημάτων τὸ μάταιον. Καὶ διεῖλον μὲν εἰς δύο καὶ δέκα διαλέξεις τὴν πραγματείαν, τὸν ἀνειμένον δὲ χαρακτῆρα τοῖς λόγοις ἐντέθεικα· τῇ διδασκαλίᾳ γὰρ εἶναι τοῦτον ὑπείληφα πρόσφορον, ἄλλως τε καὶ ταῖς Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων χρώμενον μαρτυρίαις ἔδει καὶ τοὺς ἰδίους λόγους μὴ παντάπασιν ἀπᾴδοντας συναρμόσαι, ἀλλ' ἔχοντάς τινα πρὸς ἐκείνας ἐμφέρειαν.

9. ἔχοντας] ἔχοντες B. 10. λίαν ἀνόητον] λίαν om. B. 19. διεῖλον μὲν] διείλομεν B. 20. δύο καὶ δέκα διαλέξεις] δυοκαίδεκα λέξεις C. 22. ἐντέθεικα] ἐπιτέθεικα Vb. 24. χρώμενος Vb. 25. τοὺς ἰδίους λόγους] ἰδίους om. B.Va. τοὺς οἰκείους λ. Vb. 26. τινα] τι B. ἐκείνους Va. ἐκείναις Vb.

inscitiæ accusarint, barbaros propterea nuncupantes, quod omni careant eloquutionis ornatu; quin et pro ridiculo habere se dixerint, quod honore ullo martyres prosequamur. Insignis enim stultitiæ genus esse, si qui viventes homines, ab iis qui jam vita defuncti sint, ullum sibi commodum comparare contendant. Aggesserunt vero et alia quædam hujus generis maledictis valde affinia; quæ sane ipsa suis locis liber hic quem cudimus, edocebit. Ego vero et explicui quidem illis, quæ tunc afferri oportuit, maledictis objectionibusque solvendis: et nefarium scelus remque impiam esse duxi, si connivens dissimulansque perpetiar simplicioris notæ homines ab illorum falli versutiis; neque litterarum monumentis aliquid tradam quod illarum acusationum vanitatem stultitiamque redarguat. Itaque rem aggressus, omnem quidem tractatum distribui in sermones duodecim: remissiorem vero stilum illis adhibui, quod eum valde illi convenire arbitratus sum, qui docentis officium partesque suscipiat. Sed et cum Platonis aliorumque philosophorum oportuerit adduci locos, componenda fuit oratio, quæ haud ita prorsus absona discorsque esset, sed quæ cum iis auctoribus qui testes citantur aliquam videretur habere similitudinem.

4 Καὶ ἡ μὲν ΠΡΩΤΗ διάλεξις τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀπαιδευσίας ἀπολογίαν ποιεῖται, ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων τὰς ἀποδείξεις προσφέρουσα.

5 Ἡ δὲ ΔΕΥΤΕΡΑ τῶν παρ᾽ Ἕλλησιν ὀνομαστοτάτων [σοφῶν,] καὶ τῶν μετ᾽ ἐκείνους φιλοσόφων ἐπικληθέντων, τὰς περὶ τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς ἀπαριθμεῖται δόξας· καὶ Μωϋσοῦ τοῦ πάντων ἐκείνων πρεσβυτάτου τὴν ἀληθῆ θεολογίαν ἐκ παραλλήλου τιθεῖσα, τὴν μὲν ἐκείνων διελέγχει ψευδολογίαν, τῆς δὲ τούτου διδασκαλίας ἀστράπτουσαν δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν.

6 Ἡ δὲ ΤΡΙΤΗ διδάσκει τίνα μὲν περὶ τῶν δευτέρων παρ᾽ Ἕλλησι καλουμένων θεῶν παρ᾽ ἐκείνοις μεμυθολόγηται, τίνα δὲ περὶ τῶν ἀσωμάτων κτιστῶν δὲ φύσεων ἡμᾶς ἡ θεία διδάσκει γραφή· ὥστε πάλιν τῇ παρεξετάσει καὶ τῶν παρ᾽ ἡμῖν θρησκευομένων δειχθῆναι τὸ ἀξιέπαινον, καὶ τῶν μυσαρῶν ἐκείνων μύθων τὸ δυσειδὲς καὶ δυσῶδες διελεγχθῆναι.

27. καὶ ἡ μὲν πρ.] ἡ δὲ πρώτη B.C.Va. Sed C. in marg. καὶ ἡ μὲν cum Vb. 31. προσφέρουσα] προφέρουσα Vb. 32. ὀνομαστοτάτων σοφῶν] σοφῶν om. B.C. 34. Μωυσοῦ] Μωυσέως C. 35. ἀληθινὴν] ἀληθῆ B.C.

2, 2. ἀστράπτουσαν] ἀπαστράπτουσαν Sirm. 3. διδάσκει] διδασκαλία C. 7. ἡμῶν] ἡμῖν B.

PRIMA itaque disputatio Christianorum fidem Apostolorumque, ut illorum verbis utar, ruditatem defendit, argumentis subnixa quæ de Græcis philosophis depromantur.

SECUNDA vero, clarissimorum Græcorum, nec non et eorum qui post eos philosophi appellati sunt, de principiis rerum opiniones sententiasque percenset, ac subinde Moseos ipsius, qui multo eos ante præcessit, veram theologiam ex adverso constituens, illorum quidem mendacia falsitatemque refellit, Mosaicæ vero doctrinæ clarissimam veritatem ostendit.

TERTIA porro disputatio nobis indicat cujusmodi ea sint quæ Græci de suis illis fabulantur diis quos secundarios vocant; qualia item quæ de incorporeis quidem, sed creatis tamen, naturis, sacrarum litterarum monumenta nos docent; ut hic quoque proposita comparatione appareat, quantopere laudanda sint quæ nos pio cultu veneramur numina et prosequimur, quamque sint abominabiles Græcorum fabulæ, quam obscænæ, quam putidæ.

7 Ἡ δὲ ΤΕΤΑΡΤΗ περὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ κόσμου τὴν ὑπόθεσιν ἔχει· καὶ δείκνυσι τὴν ἡμετέραν κοσμογένειαν πολλῷ τῆς Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων πρεπωδεστέραν.

8 Περὶ δὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἡ ΠΕΜΠΤΗ δέδεκται τὸν ἀγῶνα, καὶ τὰς Ἑλληνικὰς δόξας καὶ τὰς Χριστιανικὰς ἐπιδεικνῦσα, καὶ ὅσον φωτὸς καὶ σκότους διδάσκουσα τὸ διάφορον.

9 Τὴν ἕΚΤΗΝ δὲ τάξιν ὁ περὶ τῆς προνοίας ἔλαχε λόγος. Ἔδει γὰρ τοῖς περὶ θεοῦ καὶ τοῖς ὑπὸ θεοῦ γεγενημένοις τοῦτον ἀκολουθῆσαι τὸν λόγον, διελέγχοντα Διαγόρου μὲν τὸ ἄθεον, Ἐπικούρου δὲ τὸ βλάσφημον, τῆς Ἀριστοτέλους δὲ προνοίας τὸ σμικρολόγον· ἐπαινοῦντα δὲ Πλάτωνος καὶ Πλωτίνου καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι τούτων εἰσὶν ὁμογνώμονες, τὰ περὶ τῆς προνοίας διδάγματα· καὶ φυσικοῖς δὲ λογισμοῖς ἐπιδείκνυσι ταύτην ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένην, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν θεόθεν γιγνομένων προφαινομένην.

14. τοῦ ἀνθρώπου] τοῦ om. C. qui mox trs. Ἑλληνικὰς et Χριστιανικάς. 16. οἷον] ὅσον B.C.

QUARTA autem disputatio circa rerum materiam mundumque versatur, ostenditque nostram illam mundi genituram magis rationi consentaneam esse, quam quæ statuitur a Platone ceterisque philosophis.

QUINTA vero disputatio de natura hominis certamen suscepit, ostensisque super hac re tum Græcorum tum Christianorum sententiis, probe nos docet quanta sit lucem inter ac tenebras differentia.

SEXTUM vero disputationis locum sermo de providentia sibi vindicat. Par enim fuit, ut ceteros sermones qui de Deo præcesserant noster hic sermo de providentia sequeretur, qui Diagoræ quidem indeitatem refelleret, Epicurique maledicta, ipsiusque adeo Aristotelis exilem illum de providentia parcumque sermonem; comprobaret autem Platonis ac Plotini doctrinam, ceterorumque philosophorum, qui cum illis de providentia bene sentiunt: tum et rationibus ostenderet a natura rerum petitis providentiam in mundi constitutione spectari, singulisque in rebus quæ a Deo factæ sunt maxime esse conspicuam.

Quia vero et ostendendum fuit, superflua esse tot numero sacrificia, SEPTIMA disputatio sibi hujus rei demonstrandæ sumpsit officium. Nam philosophicis quidem rationibus damnat Græcorum ac

10 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν θυσιῶν ἔδει δεῖξαι τὸ περιττὸν, ἡ ἑβδόμη διάλεξις τοῦτον περιέχει τὸν λόγον, φιλοσόφοις μὲν λόγοις τῶν θυσιῶν τῶν Ἑλληνικῶν κατηγοροῦσα, προφητικοῖς δὲ τὸ νηπιῶδες τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας ἐπιδεικνῦσα.

11 Τὴν δὲ κατὰ τῶν τοὺς νικηφόρους μάρτυρας γεραιρόντων κατηγορίαν, καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀπολογίαν, ἡ ὀγδόη περιέχει, ταῖς τῶν φιλοσόφων καὶ συγγραφέων καὶ μέντοι καὶ ποιητῶν μαρτυρίαις χρωμένη, καὶ ἐπιδεικνῦσα ὡς Ἕλληνες οὐ μόνον χοαῖς ἀλλὰ καὶ θυσίαις τοὺς τεθνεῶτας ἐτίμων, τοὺς μὲν θεοὺς, τοὺς δὲ ἡμιθέους, τοὺς δὲ ἥρωας ὀνομάζοντες, καὶ τούτων τοὺς πλείστους ἀκολασίᾳ συνεζηκότας.

12 Προύργου δὲ ᾠήθην καὶ τοῖς παρ᾽ Ἕλλησιν ὀνομαστοτάτοις [γεγενημένοις] νομοθέταις τοὺς ἡμετέρους παρεξετάσαι, τοὺς ἁλιέας λέγω καὶ τὸν σκυτοτόμον καὶ τοὺς τελώνας· καὶ δεῖξαι πάλιν ἐκ συγκρίσεως τὸ διάφορον, καὶ ὡς ἐκεῖνοι μὲν οἱ νόμοι μετὰ τῶν τεθεικότων

33. τὴν δὲ] τὴν δὲ πρὸς τοὺς τῶν τοὺς κατηγοροῦντας ἀπολογίαν ἡ C. 37. δεικνῦσα] ἐπιδεικνῦσα B.C. 39. τοὺς πλείστους] τοὺς om. B. 42. γεγενημένοις om. C. 44. τοὺς τελώνας] τὸν τελώνην C.

Gentium sacrificia, propheticis autem argumentis auctoritatibusque nos docet, quam puerilis fuerit legis Judaicæ litteralis ille cultus et observatio.

Octava autem illorum adducit objectiones, qui nos idcirco accusant, quod honore martyres prosequamur. Sed et nostram quoque defensionem complectitur, auctoritatum præsidio, quas sibi de philosophis, deque historiarum scriptoribus ac poetis desumit, plane indicans Græcos atque Gentium populos non libamina solum, sed etiam sacrificia, honorandis mortuis impendisse; quorum alios quidem deos, alios vero semideos, heroas alios nuncuparent; eorumque plerosque magnis, dum vixerunt, flagitiis inquinatos fuisse.

Magnum vero me operæ pretium facturum existimavi, si celeberrimis apud Græcos legum latoribus Christianæ religionis duces conferrem, nostros inquam piscatores, nostrum sutorem, nostrum publicanum; ut comparatione proposita, quid inter se differant, innotescat: cum eorum quidem leges una cum de-

τῷ τῆς λήθης παρεδόθησαν ζόφῳ, οἱ δὲ τῶν ἁλιέων ἀνθοῦσιν οὐ μόνον παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σκύθαις καὶ Σαυρομάταις καὶ Πέρσαις καὶ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις. Ταύτην δὲ τὴν παρεξέτασιν ἡ ἐννάτη περιέχει διάλεξις. 3

13 Ἡ δὲ δεκάτη διδάσκει ὁποῖα μὲν οἱ θεῖοι χρησμοὶ προηγόρευσαν, καὶ ὡς θεῷ πρέποντα καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσι τῶν ἀνθρώπων ἁρμόττοντα· τίνα δὲ ὁ Πύθιος, καὶ ὁ Δωδωναῖος, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ψευδομάντεις προειπόντες ἐφωράθησαν μὲν ψευδόμενοι, [καὶ] τῶν ἐσομένων οὐδὲν προγιγνώσκοντες, τοιαῦτα δὲ τεθεσπικότες, ὁποῖα οὐδὲ τῶν ἐπιεικῶν τις ἀνθρώπων ἠνέσχετο ἂν εἰσηγήσασθαι.

14 Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τέλους καὶ κρίσεως ἔδει γνῶναι τοὺς ἀγνοοῦντας τίνα μὲν ἡμεῖς τίνα δὲ ἐκεῖνοι διδάσκουσι, ταύτην ἡ πρώτη καὶ δεκάτη διάλεξις τοῖς ἐντυχεῖν βουλομένοις τὴν διδασκαλίαν προσφέρει.

51. παρεξέτασιν ἡ ἐννάτη] ἐξέτασιν ἡ ἐνάτη C. ἐξέτασιν Vb.
3, 1. δεκάτη] δεκάτη διάλεξις C.Vb. 6. [καὶ] τῶν] καὶ agnoscit B. 7. οὐδὲν προγινώσκοντες] οὐδὲν μέρος γιγνώσκοντες cum γρ. οὐδὲν προγινώσκοντες B. οὐδὲ μέρος γινώσκοντες cum γρ. in marg. τῶν ἐσομένων δὲ οὐδὲν προγινώσκοντες C. μέρος γιγνώσκοντες Va. οὐδὲν προγιγνώσκοντες Vb. 8. δὲ om. B. 10. περὶ κρίσεως] περὶ om. B.C. 13. ἐντυγχάνειν] ἐντυχεῖν B. ἐπιτυχεῖν C. 14. προσφέρει] προφέρει C.

functis latoribus, oblivioni ac tenebris datæ sint; at vero nostrorum leges non solum apud ipsos Græcos, sed apud Scythas, Sauromatas, Persas, barbarasque alias nationes polleant et efflorescant. Hanc vero comparationem NONA complectitur disputatio.

DECIMA vero ostendit cujusmodi illa fuerint quæ per Dei veri oracula prædicta sunt; quam videlicet auctorem Deum decentia, quamque etiam viris prudentibus consentanea: contra vero, qualia illa fuerint quæ Pythius Apollo, Dodonæusque Jupiter, aliique falsi vates Gentium prædixerunt. In quibus sane ipsis et mendaces et futurorum ignari deprehensi sunt; cum ea vaticinati fuerint quæ nullus quidem, qui probus homo censeatur, effari velit. Cum vero et ignaros docendos esse existimarim, quæ ab ipsis Græcis, quæque item a nostris, de ipso mundi fine supremoque judicio afferantur, harum rerum doctrinam UNDECIMA disputatio lecturis offert et polli-

15 Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἐπιδείκνυμι τὸ διάφορον, ἐπειδὴ μάλα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν συμμορίαν ἐπὶ τοῖς πάλαι γεγενημένοις φιλοσόφοις βρενθυομένην ὁρῶ, καὶ τὸν ἐκείνων βίον αἴρειν τοῖς λόγοις ἐπιχειροῦντας. Ἐπιδείξει τοίνυν ἡ ΔΥΟΚΑΙΔΕΚΆΤΗ διάλεξις, ὡς ἐκείνων μὲν ὁ βίος οὐ μόνον φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ἀνδραπόδων ἐπαινουμένων ἀνάξιος· ὁ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνοις ἑπομένων τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ὑπέρτερος, καὶ τοῖς τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένοις καὶ τὸν οὐρανὸν περιπολοῦσι προσόμοιος.

16 Ὄνομα δὲ τῷ βιβλίῳ, ἙΛΛΗΝΙΚΩ͂Ν ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚῊ ΠΑΘΗΜΆΤΩΝ, ἤ, ΕΥ̓ΑΓΓΕΛΙΚΗ͂Σ ἈΛΗΘΕΊΑΣ ἘΞ ἙΛΛΗΝΙΚΗ͂Σ ΦΙΛΟΣΟΦΊΑΣ ἘΠΊΓΝΩΣΙΣ.

17 Ἐγὼ μὲν οὖν τῆς τε τῶν νοσούντων ἕνεκα θεραπείας, καὶ τῆς τῶν ὑγιαινόντων προμηθούμενος ὠφελείας, τοῦτον ἀνεδεξάμην τὸν πόνον· τοὺς δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐν-

16. *μαλὰ καὶ* habet B. om. Sirm. 18. *ἐπιχειροῦντας*] *ἐπιχωροῦντας* C. ib. *δωδεκάτη*] *δυοκαιδεκάτη* B. cum *γρ. ἡ δευτέρα καὶ δεκάτη.* In C. *δευτέρα καὶ τρίτη*$^{\delta\epsilon\kappa\alpha^{\tau}}$ (sic.) 19. *ὁ ἐκείνων*] *ὁ* om. B. sed mox *ὁ βίος*, et sic Va. 20. *ἐπαινουμένων*] *ἐπαίνου μὲν ὢν* Vb. 23. *τῶν σωμάτων*] *τῶν* om. B.Va. In C. *τῆς φύσεως* leg. post *ὑπέρτερος*, tum om. *καὶ τοῖς—ἀπηλλαγμένοις.* 28. *εἵνεκα*] *ἕνεκεν* B. et sic infra. *ἕνεκα* C.

cetur. Sed enim quid in actuosa quoque ac morali virtute nostri Græcis hominibus ac Gentibus præstent, ostendendum putavi. Nam cum et Græcorum veterum philosophorum sodalitates atque collegia communemque vivendi societatem jactari ab illis audiam, qui efferre illorum vitam laudibus student, DUODECIMA disputatione ostendam, esse indignam eorum hominum vitam quæ laudatis mancipiis, nedum probis philosophis, ascribatur: cum contra, Apostolorum vita, eorumque qui Apostolorum vestigia consectati sunt, inveniatur humana conditione longe superior, magisque illis esse persimilis, qui corporeis vinculis exsoluti, cælestes incolunt sedes. Est autem libri titulus, *Curatio Græcarum affectionum;* vel, *Evangelicæ veritatis ex Græcorum ac Gentium Philosophia cognitio.* Ego itaque, tum ut ægrotos laborantesque curarem, tum ut bene valentium utilitati consulerem, operam hanc suscepi. Oratos autem velim, quicumque in aliorum lucubrationes inciderint, ut, si quidem bene habent omnia quæ scripta sunt, Deum laudent, qui

τυγχάνοντας πόνοις παρακαλῶ, εἰ μὲν ἅπαντα εὖ ἔχει τὰ γεγραμμένα, τὸν τούτων ἀνυμνῆσαι δοτῆρα, καὶ τοῖς πεπονηκόσι προσευχὰς ἀντιδοῦναι· εἰ δέ τινα ἐλλείπει, μὴ πάντων ὁμοῦ τούτων ἕνεκα καταγνῶναι, ἀλλ' ἐκ τῶν [εὖ] εἰρημένων τὸ κέρδος κομίσασθαι.

33. ἀποδοῦναι] ἀντιδοῦναι B.C. Mox κομίσεσθαι Va.

35. εὖ εἰρημένων] εὖ om. B.C.

bene scribendi facultatem dedit, ipsisque adeo scriptoribus bene precentur: sin vero aliqua deesse desiderarique videantur, ne paucorum causa cuncta ea quæ scripta sunt continuo detestentur, sed ex iis potius quæ haud perperam scripta esse cognoverint emolumentum sibi commoditatemque comparent.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ. α'.

ΙΑΤΡΙΚΗ θεραπεία ἔστι μέν που καὶ σώματος, ἔστι
δ' ἄρα καὶ ψυχῆς· καὶ γὰρ δὴ καὶ ταύτῃ κἀκείνῳ συχνὰ
προσγίγνεται πάθη· ἀλλὰ τῷ μὲν, ἀκούσια· τῇ δὲ, ὡς
2 ἐπίπαν, αὐθαίρετα. Τοῦτο οὖν εὖ εἰδὼς, οἷα δὴ πάνσοφος,
ὁ θεὸς, καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων καὶ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ἑκατέρᾳ φύσει προσένειμεν ἁρμόδια φάρμακα· καὶ μέντοι καὶ ἰατροὺς ἐπέστησε, τοὺς μὲν ταύτην, τοὺς δὲ ἐκείνην ἐκπαιδεύσας τὴν ἐπιστήμην, καὶ στρατηγεῖν καὶ
3 ἀριστεύειν κατὰ τῶν νοσημάτων ἐκέλευσεν. Ἀλλ' οἱ μὲν
τὸ σῶμα οὐκ εὖ διακείμενοι, καὶ τὴν νόσον δυσχεραίνουσι, καὶ τῆς ὑγείας ἱμείρονται, καὶ τοῖς ἰατροῖς εἴκουσιν, οὐ μόνον ἤπια προσφέρουσι φάρμακα, ἀλλὰ κἂν τέμνωσι, κἂν κάωσι, κἂν λιμώττειν κελεύωσι, κἂν πι-

p. 4. ad tit. τοῦ αὐτοῦ περὶ πίστεως λόγος α'. B. 1. ἰατρικὴ θεραπεία] γρ. ἰατρεῖα καὶ θεραπεῖαι B. 6. θεὸς ὁ καὶ] ὁ θεὸς καὶ B.C. 7. προσένειμεν] ἀπένειμεν C.Vb. infra in textu ἐκπαιδεύσοντας C.Vb. 11. νοσημάτων] σωμάτων B. pr. 13. ἱμείρονται] ὀρέγονται Va.B. cum γρ. ἱμείρονται. ante ὑγιείας C. om. τῆς. 15. καίωσι] κάωσι B. 16. κελεύωσι] κελεύουσι C.

DE FIDE. SERMO I.

MEDENDI rationem, tum corpori, tum et animæ congruere, satis constat : quando et corpus et animam frequentibus morbis ac perturbationibus laborare contingit. Ceterum corporeæ quidem pestes invitis admodum nobis adveniunt ; animæ vero labes a delectu voluntatis pleræque pròficiscuntur. Hujus itaque rei apprime conscius Deus ; utpote qui sapientissimus est, quique auctor animarum et corporum ceterarumque rerum omnium ; suos utrique naturæ congruentesque curandi modos ac propria fomenta distribuit ; medicosque insuper utrique rei præfecit, qui et hanc et illam medendi rationem perdocti essent ; jussitque eos quodam quasi imperio ac dominatu moderari morbos, illisque præesse. Verum longe diversa ægrotantium ratio esse cernitur. Nam qui sunt corpore male affecto morbos ægre ferunt, sanitatemque appetunt ; atque idcirco medicis obedientes se præbent, non jucunda solum ministrantibus pharmaca, verum etiam si ferro

κρῶν τινῶν καὶ ἀηδῶν μεστὰς προσφέρωσι κύλικας· καὶ
διὰ τοιαύτης ἀνιαρᾶς ἐπιμελείας τὴν ὑγίειαν καρπούμε-
νοι μισθὸν τοῖς οὕτως ἀκουμένοις ὀρέγουσιν, καὶ τὴν
θεραπείαν δεχόμενοι τὴν τῶν φαρμάκων οὐ περιεργά-
ζονται σκευασίαν· τὴν γάρ τοι σωτηρίαν ποθοῦσιν, οὐ
4 τὸν ταύτης τρόπον ἀνερευνῶσιν. Οἱ δὲ τῆς ἀπιστίας τὴν
λώβην εἰσδεδεγμένοι, οὐ μόνον ἀγνοοῦσι τὴν παγχάλε-
πον νόσον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄκρας εὐκληρίας ἀπολαύειν
ὑπολαμβάνουσιν· ἢν δέ τις τῶν ταῦτα θεραπεύειν ἐπι-
σταμένων ἀλεξίκακον φάρμακον τῷ πάθει προσενεγκεῖν
ἐθελήσῃ, ἀποπηδῶσιν αὐτίκα· καθάπερ οἱ φρενίτιδι κα-
τεχόμενοι νόσῳ καὶ τὴν σφίσι προσφερομένην ἀποσεί-
ονται θεραπείαν, καὶ τὴν ἰατρείαν ὡς ἀρρωστίαν ἀποδι-
5 δράσκουσι. Χρὴ μέντοι τοὺς ταύτην μετιόντας τὴν ἐπι-
στήμην, καὶ χαλεπαίνοντας φέρειν, καὶ λοιδορουμένων
ἀνέχεσθαι, κἂν πὺξ παίωσι, κἂν λακτίζωσι· τοιαῦτα γὰρ
δὴ ἄττα πλημμελοῦσιν οἱ παραπαιόντες· καὶ οὐ δυσχε-
ραίνουσι τούτων γιγνομένων οἱ ἰατροὶ, ἀλλὰ καὶ δεσμὰ

19. οὕτως ἀκουμένοις] οὕτω κακουμένοις B.Va. τούτοις C.Vb. γρ. τοῖς οὕτω προσφερομένοις κακούμενοι ὀρέγουσι. C. in marg. 24. παγχάλεπον om. C. 25. εὐκληρίας ἀπολαύειν] ἀπολαύειν ὑγείας C.Vb. 28. ἀπαγορεύουσιν] ἀποπηδῶσιν B.C. 29. νόσῳ om. C.

ignique utantur, si inediam imperent, si plenos amaroris calices porrigant. Cumque hoc tam tristi genere curationis cupitam valitudinem assequantur, mercedem illis rependunt a quibus sic acerbe vexati fuerant. Salutem enim consequi desiderant; modum ac rationem qua sint eam consequuturi, non curant. Contra autem, qui impietatis labem infidelitatisque contraxerunt, non solum morbi gravitatem miseri non persentiunt, verum etiam sic ægrotantes, opinantur optimo se in statu ac conditione versari. Quod si quis medicæ facultatis peritus salubre remedium velit afferre, statim resiliunt, non secus atque ii facere consuerunt qui phrenitico morbo corripiuntur: oblatam enim sibi curationem procul arcentes, quasi novam ægritudinem aversantur ac fugiunt. Ceterum iis qui artis medicæ professores censeri volunt, quantumvis morosi ægrotantes sient, æquo animo ferendi sunt, patienterque tolerandi, vel si conviciis eos aspergant, vel si pugnis aut calce petulantes se præbeant: solent enim quandoque hoc injuriæ genus de-

προσφέρουσι, καὶ καταιονῶσι βίᾳ τὰς κεφαλὰς, καὶ πᾶ-
σαν μηχανὴν ἐπινοοῦσιν ὥστε τὸ πάθος ἐξελάσαι, καὶ
τὴν προτέραν τῶν μορίων ἁρμονίαν ἀποδοῦναι τῷ ὅλῳ.
6 Τοῦτο δὴ καὶ ἡμῖν ποιητέον, καὶ τῶν οὕτω διακειμένων
ἐπιμελητέον εἰς δύναμιν. Εἰ γὰρ καὶ ὀλίγοι λίαν εἰσὶν οἱ
τῷ πάθει δεδουλωμένοι, καὶ ἐοίκασιν ὑποστάθμῃ τινὶ
παχείᾳ τῶν τοῦ διϋλιστῆρος οὐ διϊκνουμένῃ πόρων διὰ
παχύτητα· ἀλλ' οὖν οὐκ ἀμελητέον αὐτῶν, οὐδὲ παρ-
οπτέον φθειρομένους ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλὰ πάντα πό-
ρον ἐξευρητέον, ὥστε τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς ὁμίχλην
ἀποσκεδάσαι, καὶ τοῦ νοεροῦ φωτὸς ἐπιδεῖξαι τὴν αἴ-
7 γλην. Οὐδεὶς γὰρ φιλόπονος γεωργὸς τὰς μὲν πολλὰς
ἀκάνθας ἐκτέμνει, τὰς δὲ ὀλίγας ἐᾷ· ἀλλὰ κἂν δύο
εὕρῃ, κἂν μίαν, πρόρριζον ἀνασπᾷ, καὶ καθαρὸν ἀπο-
φαίνει τὸ λήϊον. Πολλῷ δὴ οὖν μᾶλλον τοῦτο ποιητέον
ἡμῖν· οὐ γὰρ ἐκτέμνειν, ἀλλὰ μεταβάλλειν τὰς ἀκάνθας,

39. πρότερον—ὅλῳ] προτέραν ὑγείαν ἀνακαλέσασθαι C. et in marg. γρ. τῶν μορίων ἁρμονίαν ἀποδοῦναι. 40. δὴ καὶ] δὲ καὶ B.C. 44. τῶν τοῦ διϋλιστῆρος οὐ διϊκνουμένῃ πόρων] τὸν τοῦ διυλητῆρος οὐ διικνούμενοι πόρον C. διικνούμενοι πόρων Vb. καὶ pro τῶν Sirm.

5, 1. οὐδὲ γὰρ φιλόπονος φυτουργὸς] οὐδεὶς γὰρ (cum γρ. οὐδὲ γὰρ B.) φιλ. γεωργὸς B.C. οὐδὲ γὰρ Vb. 5. ἐκτεμεῖν—μεταβαλεῖν] ἐκτέμνειν—μεταβάλλειν B.C.

lirantes peccare. Neque tamen cum hæc fiunt, animo perturbantur qui vere sunt medici; sed vincula potius colligandis intendunt, caputque unguento aspergunt, quamquam reluctantibus et invitis. Nullum denique non remedii genus excogitant, quo ægritudinem procul summoveant, pristinamque partium æqualitatem corpori universo restituant. Quamvis autem haud ita multi numero essent qui hujus morbi servitio premerentur, essentque pinguissimæ cuidam feci persimiles, quæ crassitudine impeditur quominus per coli foramina transigatur: at ne sic quidem posthabendi essent, neque dissimulanter ferendum eos ab ejusmodi peste corrumpi; sed omnis potius excogitanda ratio esset, qua insidens eis nebula tolleretur, splendorque intellectualis luminis appareret. Neque enim qui industrius sit navusque colonus, multis quidem excidendis spinis occupatur, paucas vero intactas esse permittit; sed si vel unam duasve incurrerit, radicitus eruit et evellit; atque ita segetem purgatissimam reddit. Multo igitur ma-

8 ὁ τῆς ἡμετέρας γεωργίας παρακελεύεται νόμος. Φέρε τοίνυν καὶ ὡς ἀκάνθαις τὴν γεωργικὴν προσενέγκωμεν δίκελλαν, καὶ τῇ μακέλλῃ τοῦ λόγου τὰς κεχερσωμένας τῶν ἀκοῶν ἀνευρύνωμεν αὔλακας, ἵνα μηδὲν τῶν ἐν μέσῳ κειμένων κωλυμάτων ἐπίσχῃ τῆς ἀρδείας τὸ ῥεῖθρον· καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς ἀρρωστοῦντας καταιονήσωμεν, καὶ τὰ σωτήρια καὶ παιώνια προσενέγκωμεν φάρμακα.

9 Πρῶτον δέ γε τῶν ἄλλων τὸ τῆς οἰήσεως ἰατρεύσωμεν πάθος. Καὶ γὰρ δή τινες [αὐτῶν,] ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν λόγων μετεσχηκότες, τινὲς δὲ καὶ τῆς Πλάτωνος εὐεπείας ἀπογευσάμενοι, καταφρονοῦσι μὲν τῶν θείων λογίων, ὡς ἥκιστα κεκαλλιεπημένῃ φράσει κεκομψευμένων· οὐκ ἀξιοῦσι δὲ παρ' ἀνδρῶν ἁλιέων μαθεῖν
10 τὴν τοῦ ὄντος ἀλήθειαν. Καὶ τέχνης μὲν ἑκάστης δρεπόμενοι τοὺς καρποὺς, τὰς τῶν τεχνιτῶν οὐ περιεργάζονται γλώττας· οὐδὲ γὰρ Ἀττικοὺς εἶναι τοὺς σκυτοτόμους

8. γεωργικὴν] λογικὴν Vb. 9. μακέλλῃ] μάστιγι cum γρ. μακέλλῃ B. τῷ ἀρότρῳ C. et in marg. ἐν ἄλλ°, καὶ τῇ μακέλλῃ τοῦ λόγου τὰς τῶν ἀκοῶν ἀνευρύνωμεν αὔλακας. 10. τὰς τῶν ἀκοῶν εὐ.] τὰς κεχερσωμένας ἀνευ. C. κεχερσωμένας addit Sirm. 13. παιώνια] παιώνεια B. 15. πρῶτον δέ γε] πρῶτόν γε B. cum γρ. δέ γε.—πρῶτόν γε τοι Va. 16. τινες αὐτῶν] αὐτῶν om. B. αὖ τῶν C. 23. οὐδὲ γὰρ] γὰρ om. C. qui infra χαλκεῖς et τοὺς om. ante κυβερνήτας.

gis hoc nobis faciendum est. Haud enim spinas excidere, sed eas colendo immutare divina lex jubet. Agedum itaque, ceu spinis quibusdam coloni rastrum admoveamus, sulcosque aurium qui incultiores effecti sunt aratro rationis altius inscrutemur; ne quid forte inter occurrat, quod irrigationis fluxum remoretur, atque illabi non sinat. Aspergamus inquam infirmos, salutariaque illis ac Pæonia pharmaca deferamus.

Primum vero omnium, curare studeamus opinionis morbum. Etenim nonnulli eorum qui poetarum participes atque oratorum facti jam sunt, Platonisque adeo elegantiam degustarunt, sacrarum litterarum monumenta contemnunt, ut quæ calamistris eloquentiæ compta non sint; indignosque idcirco piscatores existimant, a quibus veritatem primam doceantur. Atque alibi quidem videre est, eos qui singularum artium quærunt fructus percipere, minus esse sollicitos qua eloquutione, quove idiomate usi sint illarum artifices. Neque enim Atticos esse sutores curant, neque fabros ferrarios, neque architectos, ne-

ἀπαιτοῦσιν, ἢ τοὺς χαλκέας, ἢ τοὺς τέκτονας, ἢ τοὺς
ζωγράφους, ἢ τοὺς ναυπηγοὺς, ἢ [τοὺς] κυβερνήτας·
ἀλλὰ κἂν Σκύθαι ὦσι, κἂν Σαυρομάται, [κἂν Ἴβηρες,]
κἂν Αἰγύπτιοι, μεθ' ἡδονῆς ἀπολαύουσι τῶν τεχνῶν,
μόνην ἀπαιτοῦντες τὴν τούτων ἀκρίβειαν, τὴν δὲ τῶν
11 ἐθνῶν διαφορὰν ἥκιστα δυσχεραίνουσι. Καὶ κιθαριστοῦ
μὲν ἀκούοντες τῶν κρουμάτων μόνον ἀπαιτοῦσι τὴν
ἁρμονίαν, οὐ μὴν εἰ Ἕλλην ἐστὶν ἢ βάρβαρος ἐπιζη-
τοῦσι μαθεῖν· μόνην δ' ἄρα τῆς ἀληθείας τὴν μάθησιν
ἀπεριέργως λαβεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ἀλλ' ἀτιμίαν ὑπολαμ-
βάνουσιν, εἰ βάρβαρος αὐτοὺς ταύτην τὴν γλῶτταν παι-
δεύοι· καὶ τοῦτον ἔχουσι τὸν τῦφον ἄνδρες οὐδ' εἰς ἄκρον
τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐληλακότες, ἀλλ' ὀλίγων
τινῶν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἄκροις χείλεσι γεγευμένοι, καὶ
σμικρὰ ἄττα ἔνθεν κἀκεῖθεν ἠρανισμένοι.

12 Οἱ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων περιφανέστατοι,
ὧν ἡ μνήμη παρὰ τοῖς ἐλλογίμοις μέχρι καὶ τήμερον
πολυθρύλητος, Φερεκύδης ὁ Σύριος, καὶ Πυθαγόρας ὁ

32. κρουσμάτων] κρουμάτων B.C. 36. τὴν γλῶτταν ταύτην] ταύτην τὴν γλῶτταν B.C. 38. φιλοσοφίας] σοφίας Vb. 41. ἠρανισμένοι] ἐρανισμένοι C. ἐρανισάμενοι Vb. vid. 6, 39. 44. Σύριος] ἀσσύριος C.Vb. omisso statim καί ter.

que pictores; non ipsos denique factores navium, non gubernatores: verum sive Scythæ sive Sauromatæ, sive Hispani sint sive Ægyptii, summa cum voluptate utuntur illorum artibus, solam ab his fidem diligentiamque poscentes, minus autem ægre ferunt gentium locorumque differentiam. Item qui citharœdi fidibus oblectantur, solam audire vocum consonantiam quærunt, neque sitne is Græcus an barbarus sciscitari contendunt. Et tamen in solo perdiscendæ veritatis studio non curiosi ac non solliciti esse non possunt; sed ignominiam fieri sibi probrumque existimant, si quis homo sermone barbarus eos ad veritatem erudiat. Intumescunt autem hoc genere superbiæ homunciones quidam, non ex iis qui ad summum Græcæ sapientiæ pervenerunt; sed qui pauca quædam, quod dicitur, primis labiis delibarunt, sibique hinc atque illinc pusilla quæpiam collegerunt.

Illustrissimos autem Græcorum philosophorum, quorum memoria hodieque apud eloquentes doctosque homines celeberrima est, Phecyden inquam Syrum, Samiumque Pythagoran, Thaletem Milesium, ac Solonem Atheniensem,

Σάμιος, καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, καὶ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, καὶ μέντοι καὶ Πλάτων ἐκεῖνος, ὁ Ἀρίστωνος μὲν υἱὸς, Σωκράτους δὲ φοιτητὴς, εὐστομίᾳ δὲ ἅπαντας ἀποκρύψας, οὐκ ὤκνησαν ἕνεκα τοῦ τἀληθὲς ἐξευρεῖν καὶ Αἴγυπτον περινοστῆσαι, καὶ Θήβας τὰς Αἰγυπτίας, καὶ Σικελίαν, καὶ Ἰταλίαν, καὶ ταῦτα οὐ μιᾶς βασιλείας τάδε τὸ τηνικαῦτα ἰθυνούσης τὰ ἔθνη, ἀλλὰ διαφόρων μὲν πολιτειῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οὐσῶν, διαφόρων δὲ νό- 6
13 μων. Αἱ μὲν γὰρ δημοκρατίαν, αἱ δὲ ὀλιγαρχίαν ἠσπάζοντο· καὶ οἱ μὲν ἐτυραννοῦντο, οἱ δὲ ἐννόμως ἐβασιλεύοντο. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτοὺς τούτων ἐπέσχε τῶν κωλυμάτων παρὰ βαρβάρους ἀνθρώπους δραμεῖν, καὶ μαθεῖν παρ' αὐτῶν ἅπερ αὐτοὺς ἄμεινον γιγνώσκειν ἑαυτῶν
14 ὑπελάμβανον. Φασὶ δὲ αὐτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ οὐ μόνον παρ' Αἰγυπτίων ἀλλὰ καὶ παρ' Ἑβραίων τὰ περὶ τοῦ ὄντος διδαχθῆναι θεοῦ. Καὶ ταῦτα διδάσκει μὲν Πλούταρχος ὁ Βοιώτιος, διδάσκει δὲ καὶ Πορφύριος ὁ κατὰ

48. ἅπαντας] πάντας B.Va. 49. ὤκνησεν] ὤκνησαν B. 51. οὐδὲ μιᾶς] οὐ μιᾶς B.C. 52. τηνικαῦτα] τὸ τηνικαῦτα B.C.
6, 6. αὐτῶν] ἑαυτῶν B.Va. αὐτὸν C. αὐτῶν Vb. 10. Βοιώτιος] Βοιώτης Va.

Platonem denique ipsum, filium quidem Aristonis, Socratis vero auditorem; illum inquam Platonem, qui ceteros omnis philosophos obruit eloquentiæ copia; nequaquam piguit inveniendæ veritatis causa Ægyptum Thebasque Ægyptias perlustrare; Italiam præterea et Siciliam; non uno quidem imperio ac dominatu gentes illas et provincias gubernante, sed singulas civitates singulis moderantibus vivendi modis ac legibus. Aliæ siquidem illarum populo habenas rerum tradiderant: aliæ, paucorum potestate gaudebant: aliæ, sub tyrannis erant: aliæ, legibus regebantur. Neque tamen priscis illis philosophis hæc regendi varietas quicquam impedimenti attulit, quo minus barbaras advecti nationes, ab iis ea perciperent quæ melius ab ejusmodi gentibus quam a se ipsis teneri arbitrabantur. Aiunt vero illos in Ægypto, non ab ipsis solum Ægyptiis, sed ab Hebræis quoque præceptoribus, Dei veri doctrinam cognitionemque percepisse. Atque hæc quidem Plutarchus narrat Bœotus; nec minus et Porphyrius ille narrat, qui contra veritatem fidei Christianæ rabida debacchatur insania.

τῆς ἀληθείας λυττήσας, καὶ μέντοι καὶ Νουμήνιος ὁ
15 Πυθαγόρειος, καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Φασὶ δὲ τὸν Πυθα-
γόραν καὶ περιτομῆς ἀνέχεσθαι, τοῦτο παρ' Αἰγυπτίων
μεμαθηκότα· Αἰγύπτιοι δὲ παρ' Ἑβραίων τόνδε τὸν νό-
μον παρέλαβον. Ἀβραὰμ γὰρ τοῦ πατριάρχου παρὰ
τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων τῆς περιτομῆς δεξαμένου τὴν ἐντο-
λὴν, ἐφύλαξε μὲν ταυτὴν τὸ γένος· ᾤκησε δ' ἐπὶ πλεῖ-
στον τὴν Αἴγυπτον· ἐζήλωσαν δὲ τοὺς Ἑβραίους Αἰ-
16 γύπτιοι. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν πάλαι νόμος Αἰγυπτίοις περι-
τέμνειν τὰ βρέφη, ἡ τοῦ Φαραὼ θυγάτηρ ἀξιόχρεως
μάρτυς. Τῇ γὰρ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ προσερριμμένον εὑ-
ροῦσα τὸν Μωϋσῆν, εὐθύς γε τὴν περιτομὴν εἶδεν, καὶ
τὸ γένος ἐπέγνω, καὶ τῶν Ἑβραίων ἔκγονον τὸ βρέφος
ὠνόμασεν.

17 Οἱ μὲν οὖν διὰ πάσης ἐληλυθότες παιδείας τοσοῦτον
ἔρωτα εἶχον φιλοσοφίας, ὡς καὶ πολέμων καὶ πελαγῶν
μεγίστων καταφρονῆσαι, καὶ βαρβάροις ἀνδράσι φοιτῆ-
σαι, καὶ πανταχόθεν συλλέξαι ὅπερ ἀναγκαῖον ἐνόμισαν·

13. ἀνάσχεσθαι] ἀνέχεσθαι B. 17. ἐφύλαξε] ἐφύλαξαν B. 18. αὐτὴν] ταύτην B.C. Tum ὤκει δὲ C.Vb. 21. περιτέμνειν τὰ βρέφη] περιτέμνεσθαι C.Vb. 23. εὐθύς γε] εὐθύς τε B.C. 25. βρέφος] γένος Va. 26. σοφίας] παιδείας B 27. φιλομαθίας] φιλοσοφίας B. φιλομαθείας C. ib. πελαγῶν] ποταμῶν Vb.

Narrant præterea et Pythagoreus Numenius, et alii sane complures. Fertur autem Pythagoras et circumcisionem subisse acceptam ab Ægyptiis; quam ipsam Ægyptii ab Hebræis patribus acceperunt. Nam cum Abraham patriarcha ab auctore rerum omnium Deo circumcidi jussus fuisset, ritum hunc posteritas cultu perpetuo asservavit: cujus, per ætatum multa curricula in Ægypti finibus diversatæ, imitatores Ægyptii facti sunt. Quod enim apud Ægyptios infantes circumcidi lex vetusta non fuerit, Pharaonis filia satis idonea testis est; quæ cum infantem Mosen in ripa fluminis expositum reperisset, illico circumcisum intuita, et pueri genus agnovit, et Hebræis parentibus natum esse asseruit.

Atque ii quidem quos superius nominavi, nulla non adita disciplina, tanto discendi studio inarserunt, ut per infestas bellis regiones, marisque etiam tempestatibus spretis, barbaras nationes adierint, ac ea quæ sibi fore usui videbantur, undecumque collegerint. Socrates au-

Σωκράτης δὲ ὁ Σωφρονίσκου, τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος,
οὐδὲ παρὰ γυναικῶν μαθεῖν τι χρήσιμον ὑπέλαβε φιλο-
σοφίας ἀνάξιον· τῷ τοι καὶ τὴν Διοτίμαν οὐκ ἠρυθρία
προσαγορεύων διδάσκαλον, καὶ μέντοι καὶ παρὰ τὴν
18 Ἀσπασίαν διετέλει θαμίζων. Τούτων δέ γε οἱ πλεῖστοι
μὲν οὐδὲ τὴν μῆνιν ἴσασι τὴν Ἀχιλλέως, ἐξ ἧς ἄρχεσθαι
τῶν ἐλλογίμων μαθημάτων εἴωθε τὰ μειράκια· οἱ δὲ
ὀλίγα μὲν παρὰ ποιητῶν, ὀλίγα δὲ παρὰ ῥητόρων ἐρανι-
σάμενοι, τῶν δέ γε φιλοσόφων οὐδὲ αὐτὰς τὰς προση-
γορίας μεμαθηκότες, πλὴν δυοῖν ἢ τριῶν τῶν ἐπισήμων,
βάρβαρον μὲν τὴν θείαν γραφὴν ὀνομάζουσι, μαθεῖν δὲ
τἀληθὲς παρὰ ταύτης αἰσχρὸν ὑπειλήφασιν. Ἐξ ἀνοίας
19 δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀλαζονείας ἐπιγίνεται πάθημα. Εἰ γὰρ
τὰς Ἑλληνικὰς ἀνεγνώκεισαν ἱστορίας, ἔγνωσαν ἂν δή-
πουθεν, ὡς καὶ τὰς περιφανεῖς ἐπιστήμας, καὶ τῶν τε-

30. Σωκράτης δὲ] δὲ om. B. 32. μαθεῖν τι] τι μαθεῖν C. 41. δυοῖν] δυεῖν C. 43. παρὰ ταύτης] παρ' αὐτῆς C. 45. ἐπιγίνεται] περιγίνεται B.Vb. 46. ἀνεγνώκεσαν] ἀνεγνώκεισαν Vb. Sirm.

tem Sophronisci filius, multo philosophorum optimus, ne ab ipsis quidem mulieribus doceri quod ad rem foret indignum philosopho esse duxit. Neque idcirco erubuit Diotimam appellare magistram : quin et Aspasiam perdiu frequentavit. Horum autem plerique hominum, a quibus nunc Christiani maledictis aspergimur, ne noverunt quidem quid sit Pelidæ Achillis indignatio ; a qua sibi studiosi adulescentes auspicantur litterarum initia. Nam cum pauca omnino et a poetis et ab oratoribus ipsis acceperint, ac ne philosophorum quidem, duobus tribusve illustrioribus exceptis, nomina umquam audierint ; tamen audent divinam scripturam barbaram nuncupare ; ac turpe sibi esse ignominiosumque deputant, si hac magistra veritatem perdiscant. Ex ipsa enim ignorantia pestem superbiæ contraxerunt. Nam si Græcorum historiis oculos admovissent, scirent utique Græcos homines illustrem illam suam scientiam plurimasque artes a barbaris præceptoribus accepisse. Aiunt enim Ægyptios Geometriæ et Astronomiæ inventores primos fuisse. Dierum autem natalium observatio Chaldæorum esse fertur inventum ; cum Arabes ac Phryges avium observationes primi invenerint. Tubas vero esse Tyrrhenorum opus, ac tibias Phrygiorum, tum tragœdiæ, tum vero et historiæ plane nos docent. Ac litterarum quidem Phœnicas inventores fuisse Græcorum monumenta testantur. Narrant enim

χνῶν τὰς πλείστας, παρὰ βαρβάρων ἐπαιδεύθησαν Ἕλληνες. Γεωμετρίαν μὲν γὰρ καὶ ἀστρονομίαν Αἰγυπτίους πρώτους εὑρηκέναι φασίν· ἀστρολογία δὲ καὶ γενεθλιαλογία Χαλδαίων εὕρημα λέγεται· Ἄραβες δὲ καὶ Φρύ-
20 γες οἰωνοσκοπικὴν ἐπενόησαν πρῶτοι· ὅτι δὲ καὶ ἡ 7
σάλπιγξ Τυρρηνῶν ἐστιν ἔργον, καὶ αὐλοὶ Φρυγῶν, διδάσκουσι μὲν αἱ τραγῳδίαι, διδάσκουσι δὲ μετὰ τούτων αἱ ἱστορίαι. Καὶ τὰ γράμματα δέ [γε] Φοίνικας εὑρηκέναι λογοποιοῦσιν οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸν Κάδμον ταῦτα πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα κομίσαι· ἰατρικῆς δὲ ἄρξαι τὸν Ἆπιν φασὶ τὸν Αἰγύπτιον, εἶτα τὸν Ἀσκληπιὸν αὐξῆσαι τὴν τέχνην· σκάφος δὲ πρῶτον ἐν Λιβύῃ ναυπηγη-
21 θῆναι λέγουσιν. Ὅτι δὲ καὶ τῶν Διονυσίων, καὶ τῶν Παναθηναίων, καὶ μέντοι καὶ τῶν Θεσμοφορίων, καὶ τῶν Ἐλευσινίων τὰς τελετὰς Ὀρφεὺς, ἀνὴρ Ὀδρύσης, εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκόμισεν, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀφικόμενος τὰ τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος εἰς τὰ τῆς Δηοῦς

49. in marg. σ(μ)η. πόθεν τὰς ἐπιστήμας οἱ τῶν Ἑλλήνων ἔμαθον πρόκρι[τ]. C. 52. εὕρημα] εὕρεμα C.

7, 1. ἐπενόησαν πρῶτοι] πρῶτοι ἐπενόησαν C. qui mox ἔργον ἐστιν. 2. Φρυγῶν] Φρυγίων B. 3. μετὰ τούτων] καὶ C. qui mox om. γε. Supra μὲν καὶ αἱ Vb. 5. Φοίνικας εὑρηκέναι λογοποιοῦσιν] Φ. εὑρημέναι μυθολογοῦσιν Vb. 12. Ὀδρύσης] ὁ δρύσης B. 13. Αἴγυπτον] τὴν Αἴγυπτον B. 14. τοῦ Ὀσίριδος] τοῦ om. B.C. Tum Διοῦς C.

Cadmum, e Phœnicia primum litteras in Græciam detulisse. Medicinæ vero auctorem volunt Apin Ægyptium; quam subinde artem auxerit Æsculapius. Scapham in Libya primum compactam fuisse affirmant. Quod autem Orpheus homo Thracius ab Odrysia Dionysia et Panathenæa Thesmophoriaque et Eleusinia sacra mysteriaque Athenas detulerit; quodque idem in Ægyptum quondam profectus Isidis et Osiridis sacra in Cereris Liberique Patris orgia converterit, testis est Plutarchus e Chæronea Bœotiæ; testes item sunt et Siculus Diodorus, et orator Demosthenes. Aiunt enim Orpheum sanctissimos illis ritus ac cerimonias tradidisse. Ipsius autem Rheæ, seu malis Cybeles, seu Brimonis, aut quamcumque demum nuncupari velitis: multa enim vobis nominum copia, sed mira subsistentium rerum paucitas: ejus inquam deæ festas solennitates, e terra Phrygia sibi Græcos advex-

καὶ τὰ τοῦ Διονύσου μετατέθεικεν ὄργια, διδάσκει μὲν
Πλούταρχος ὁ ἐκ Χαιρωνείας τῆς Βοιωτίας, διδάσκει δὲ
καὶ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, μέμνηται δὲ καὶ Δημοσθέ-
νης ὁ ῥήτωρ, καὶ φασὶ τὸν Ὀρφέα τὰς ἁγιωτάτας αὐ-
22 τοῖς τελετὰς καταδεῖξαι. Ὅτι δὲ καὶ τὰ τῆς Ῥέας, ἢ τῆς
Κυβέλης, ἢ τῆς Βριμοῦς, ἢ ὅπως ἂν ἐθέλητε ὀνομάζειν·
(πολλὴ γὰρ εὐπορία παρ' ὑμῖν ὀνομάτων, οὐχ ὑποκει-
μένων πραγμάτων·) ἀλλ' ὅμως ὅτι καὶ ταύτης τὰς ἑορ-
τὰς, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς τελούμενα, ἀπὸ Φρυγίας εἰς τὴν
Ἑλλάδα μετεκόμισαν Ἕλληνες, οἱ προκληθέντες ἤδη
23 μάρτυρες διαρρήδην διδάσκουσιν. Εἰ δὲ καὶ τὰς τέχνας,
καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ τῶν δαιμόνων τὰς τελετὰς, καὶ
τὰ πρῶτα στοιχεῖα παρὰ βαρβάρων ἐδιδάχθησαν Ἕλ-
ληνες, καὶ ἐπὶ τοῖς διδασκάλοις ἐναβρύνονται, τί δήποτε
ὑμεῖς, οὐδὲ συνιέναι τὰ ὑπ' ἐκείνων συγγεγραμμένα δυ-
νάμενοι, παραιτεῖσθε μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν παρὰ ἀνδρῶν
24 θεόσδοτον σοφίαν εἰσδεξαμένων; Εἰ δὲ, ὅτι οὐκ ἐκ τῆς
Ἑλλάδος ἐβλάστησαν, τὰς ἀκοὰς αὐτοῖς ὑπέχειν οὐ
βούλεσθε, ὥρα ὑμῖν μήτε Θαλῆν ὀνομάζειν σοφὸν, μήτε

15. καὶ τοῦ] καὶ τὰ τοῦ B. 16. Χαιρωνείας] Χερωνείας B.C. 18. φασὶ] φ^η B. 19. ἐπιδεῖξαι] καταδεῖξαι B.V. vid. Aristoph. Ra. 1064. 20. [ἢ] καὶ] ἢ B.C. 21. ὀνομάζειν] ὀνομάζεσθαι B. cum γρ. ὀνομάζειε. ὀνομάζεσθαι Va. cum γρ. ὀνομάζειν. 26. δὴ] ἤδη B. προσκληθέντες ἤδη C. 31. ἁβρύνονται] ἐναβρύνονται B. οὐ βαρύνονται C.Vb. 32. συγγεγραμμένα] γεγραμμένα C.Vb. 34. εἰσδεξαμένων] εἰσδεδεγμένων Vb.

isse, iidem illi quos superius citavi testes plane nos docent. Cum itaque et artes, et disciplinas, et colendorum dæmonum cerimonias, et litterarum elementa, Græci a Barbaris docti fuerint, neque non barbaris præceptoribus glorientur; quid ita vos, quæso, cum ne possitis quidem percipere quæ ab illis conscripta sunt, renuitis ab illis hominibus veritatem perdiscere, qui sapientiam a Deo sibi traditam acceperunt? Quod si propterea illis aures accommodare non vultis, quod ii nequaquam e terra Græcia orti fuerint, reliquum est continuo ut nec Thaletem dicere sapientem, nec Pythagoran dicere philosophum debeatis, neque ipsum etiam Pherecyden, qui Pythagoræ fuit præceptor. Hic enim Syrus natione fuit, non Atheniensis, non Spartiates, neque Co-

Πυθαγόραν φιλόσοφον, μήτε Φερεκύδην τὸν ἐκείνου διδάσκαλον. Ὁ μὲν γὰρ Φερεκύδης Σύριος ἦν, οὐκ Ἀθηναῖος, οὐδὲ Σπαρτιάτης, οὐδέ γε Κορίνθιος· τὸν δὲ Πυθαγόραν Ἀριστόξενος καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Θεόπομπος Τυρρηνὸν εἶναι φασὶν, ὁ δὲ Νεάνθης Τύριον ὀνομάζει· τὸν δὲ Θαλῆν, οἱ μὲν Μιλήσιον λέγουσιν, Λέανδρος δὲ καὶ Ἡρόδοτος Φοίνικα προσηγόρευσαν· καὶ μέντοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Σταγειρίτης ἦν, Σινωπεὺς δὲ ὁ Διογένης, καὶ Ἀλκμὰν ὁ Πειρίθου Κροτωνιάτης, ὃν πρῶτον φασὶ περὶ φύσεως συγγράψαι λόγον· Ἀκραγαντῖνος δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς· Σικελικὴ δὲ αὕτη [ἡ] πόλις.

25 Εἰ δὲ ἄρα τοῦτο φατὲ, ὡς ἔξω μὲν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔφυσαν οἵδε οἱ ἄνδρες καὶ ἐτράφησαν, τὴν δέ γε Ἑλληνικὴν ἠσκήθησαν γλῶτταν, πρῶτον μὲν ὁμολογεῖτε καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν ἄνδρας γεγενῆσθαι σοφούς· καὶ γὰρ δὴ καὶ Ζάμολξιν τὸν Θρᾷκα καὶ Ἀνάχαρσιν τὸν 8
Σκύθην ἐπὶ σοφίᾳ θαυμάζετε, καὶ τῶν Βραχμάνων πολὺ παρ' ὑμῖν τὸ κλέος· Ἰνδοὶ δὲ οὗτοι, οὐχ Ἕλληνες.

26 Ἔπειτα δὲ καὶ ἑτέρωθεν ἐξελέγχεσθε οὐκ ὀρθῶς προ-

39. Τύριος] Σύριος B.C. 40. οὐδὲ] οὐδέ γε B. 45. καὶ ὁ] ὁ om. B. 47. Πειρίθου] Πειρίνθου C.Va. Vid. Diog. Laert. VIII. 83. 49. ἡ πόλις] πόλις B. cum γρ. σικελικαὶ πόλεις. 51. καὶ ἔφυσαν om. C. οἵδε οἱ ἄνδρες καὶ ἔφυσαν Vb. 52. ἠσκήθησαν γλῶτταν] γλῶτταν ἐπαιδεύθησαν C.Vb. pen. γενέσθαι] γεγενῆσθαι B. Sirm.

rinthius. Ipsum porro Pythagoran et Aristoxenus et Aristarchus et Theopompus Tyrrhenum tradunt fuisse, at Neanthes Tyrium eum vocat. Thaletem vero alii quidem fuisse dicunt Milesium; cum tamen et Leander et Herodotus Phœnicem appellent. Ac Aristoteles quidem Stagirites fuit, Sinopensis vero Diogenes; Alcman Pirinthi filius, Crotoniates; primusque hic fertur de natura rerum scripsisse. Empedocles fuit Agrigentinus: Acragas vero civitas est Siciliæ.

Si ergo extra fines Græciæ natos fuisse hos philosophos enutritosque dicitis, nihiloque secius linguam Græcanicam coluisse; primum quidem apud alias quoque gentes ac nationes fuisse viros sapientes dicetis: nam et Thracem Zamolxin, et Anacharsin Scytham sapientiæ causa demiramini: magnaque apud vos in gloria sunt Brachmanes; qui tamen Indici sunt, non Græci. Tum vero et aliis quoque argumentis osten-

τιθέντες τῆς ἀληθείας τὴν εὐέπειαν. Τὸν γάρ τοι Σωφρονίσκου Σωκράτην ὁμολογεῖτε δήπου καὶ ὑμεῖς τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων ἄριστον γεγενῆσθαι· ἀλλ' οὗτος ἐκ λιθοκόπου μὲν ἔφυ πατρὸς, ἐπιπλεῖστον δὲ τὴν πατρῴαν 27 μετελήλυθε τέχνην. Καὶ ταῦτα πολλοὶ μὲν εἰρήκασι καὶ ἄλλοι, καὶ ὁ Πορφύριος δὲ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Φιλοσόφου αὐτοῦ Ἱστορίας τοῦτο συνέγραψεν. Ἔφη δὲ οὕτως· Λέγωμεν περὶ τοῦ Σωκράτους τὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μνήμης κατηξιωμένα· τὰ μὲν πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ καὶ ψόγον πολλαχῶς ὑπὸ τῶν λογίων ἀνδρῶν μεμυθευμένα ἐπ' ὀλίγον φιλοκρινοῦντες, καταλιπόντες δὲ ἀνεξέταστον τὸ εἴτε αὐτὸς εἰργάσατο σὺν τῷ πατρὶ τὴν λιθοκοπικὴν τέχνην, εἴτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ μόνος. Οὐδὲν γὰρ ἐνέκοπτεν αὐτῷ τοῦτο πρὸς σοφίαν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐργασθέν. Εἰ δὲ δὴ ἑρμογλύφος ἦν, καὶ μᾶλλον· καθάριος γὰρ ἡ τέχνη, 28 καὶ οὐ πρὸς ὀνείδους. Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τῆς αὐτῆς ἔχεται

8, 8. ἔφυ] ἔφη C. 9. μετεληλύθει] μετελήλυθε B.C. τοῦ πατρὸς μετελήλυθε Va. ib. καὶ τοῦτο] καὶ ταῦτα B. καὶ ταῦτα μὲν Va. 10. ὁ Πορφύριος] ὁ om. B.Va. 11. τοῦτο ἱστορίας] αὐτοῦ ἱστορίας τοῦτο B. τοῦτο om. C.Vb. 12. λέγωμεν] λέγομεν τὰ C. et mox ἠξιωμένα. Hoc item Vb. 16. φιλοκρινοῦντες] φυλοκρ. C. qui mox om. τό. 18. λιθοκοπικὴν] θιθοκοπικὴν B. ib. ὁ πατὴρ] αὐτὸς ὁ πατὴρ B.Va. 19. οὐδὲν —τοῦτο] οὐδὲ C. et om. τοῦτο. et sic Vb. 20. [τὸ]—ἐργάσασθαι] ἐργασθὲν B. quomodo citat Cyrillus in Julian. p. 208. A. 22. πρὸς ὀνείδους] προσονείδιος Vb.

ditur graviter vos errare, qui veritati præferendum existimetis compositæ orationis ornatum. Socratem siquidem Sophronisci filium ipsi affirmatis multo optimum Græcorum philosophorum fuisse. Verum hic marmorario patre est genitus, ac plurimum sane temporis eam, quam pater, artem exercuit. Hujusque rei tum alii permulti sunt testes, tum et ipse Porphyrius; qui in tertio libro Philosophicæ Historiæ ita scriptum reliquit: *Dicamus de Socrate quæ et aliis scriptoribus digna memoratu visa sunt, nonnihil expensuri quæ in ejus laudem ac vituperationem multis variisque modis a viris eloquentibus referuntur: illud autem indiscussum relicturi, utrum is videlicet una cum patre marmorariam exercuerit, an sine Socrate filio solus pater. Neque enim si per exiguum modo tempus operis aliquid effecisset, hoc sibi ad sapientiam consequendam impedimento fuisset. Quod si sculptor etiam fuisset, multo magis hinc quoque impedimenti nihil habuisset: honesta enim hæc ars, non*

διανοίας· εἰσάγει γάρ τινας λέγοντας λιθουργικῇ τέχνῃ
τὸν Σωκράτην χρησάμενον. Ἀλλ᾽ ἴσως τὴν μὲν πρώτην
ἡλικίαν λιθουργῶν διετέλεσεν, ὕστερον δὲ, λόγων ποιη-
29 τικῶν καὶ ῥητορικῶν ἐρασθεὶς, παιδείας μετέλαχεν. Ἀλλ᾽
οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· πᾶν γὰρ τοὐναντίον εἶπεν ὁ
Πορφύριος. Λέγει δὲ οὕτως· *Εἶναι δὲ αὐτὸν πρὸς οὐδὲν
μὲν ἀφυῆ, ἀπαίδευτον δὲ περὶ πάντα, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν·
σχεδὸν γὰρ οὐδὲ γράμματα πάνυ τι ἐπίστασθαι· ἀλλ᾽
εἶναι γελοῖον, ὁπότε τὶ δέοι ἢ γράψαι ἢ ἀναγνῶναι, βατ-
30 ταρίζοντα ὥσπερ παιδία.* [Καὶ ὁ] Πλάτων δὲ αὐτὸν ἐν
Ἀπολογίᾳ τοιάδε τέθεικε λέγοντα, Οὐ *μέντοι, νὴ Δία, ὦ
ἄνδρες* Ἀθηναῖοι, *κεκαλλιεπημένους γε* λόγους, *ὥσπερ οἱ
τούτων, ῥήμασίν τε καὶ ὀνόμασιν, οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ᾽
ἀκούσεσθε εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασι.* Καὶ
μετ᾽ ὀλίγα δὲ ταῦτα πάλιν προστέθεικεν· Καὶ *νῦν ὑμῶν*

24. *χρησάμενον*] *χρώμενον* C.Vb. 27. *ῥητόρων*] *ῥητορικῶν* Vb. 29. *φησὶν*] *εἶπεν* B.C. 30. *ἀφυᾶ*] *ἀφυῆ* B.C.Va. *εὐφυῆ* Vb. *μὲν* om. C. qui mox *ἅπαντα*. 31. *σχεδὸν δὲ*] *σχεδὸν γὰρ* B.C. Tum *τὰ γράμματα* C. 33. *δέον*] *δέοι* B.C. *ἢ* om. C. et mox om. *βατταρίζοντα ὥ. τ. π.* 34. *τὰ παιδία*] *τὰ* om. B. 36. *ἄνδρες* Ἀθηναῖοι, [*νὴ Δία, ὦ θεοὶ*]] *νὴ Δία, ὦ ἄνδρες* Ἀθηναῖοι B.C.Va. *μὰ Δία* Vb. 37. *οὐδὲ κεκοσμημένους*] *εὖ διακεκοσμημένους* C. 40. *ταῦτα πάλιν προστέθεικεν* C. om. 41. *καὶ δὴ καὶ ὑμῶν τοῦτο νῦν*] *καὶ νῦν ὑμῶν τοῦτο* B. *νῦν* om. C.

probrosa, censetur. Quæ vero apud Porphyrium insequuntur sunt ejusdem ferme sententiæ. adducit enim qui dicant Socratem marmorariæ operam impendisse. At dicent fortasse aliqui, Socratem primos quidem ætatis suæ annos cædendis lapidibus impendisse; postea vero poetarum ac oratorum peramantem effectum, totum se litterarum studiis tradidisse. Hoc autem vere nequaquam dicitur: longe aliter siquidem narrat ipse Porphyrius. Ait enim fuisse Socratem ingenio nequaquam hebeti nec inepto, sed egregia quadam indole præditum; ineruditum tamen hominem planeque indoctum fuisse. Nihil enim ferme scivisse litterarum, risumque excitare solitum, sicubi eum vel scribere vel legere oporteret, puerorum more balbutientem hæsitantemque. Plato etiam sic in Apologia Socratem inducit de se loquentem [p. 17. C.]: *Jovem testor, viri Athenienses, minime vos hodie audituros comptos verbis nominibusque sermones, quales sunt horum civium; sed audituros quæ sic temere effundantur quibuscumque de medio sumptis verbis.* Pauloque mox idem Socrates hæc ita adjunxit:

τοῦτο δέομαι δίκαιον, ὥς γέ μοι δοκῶ, τὸν σκοπὸν τῆς λέξεως ἐᾶν· (ἴσως μὲν γὰρ χείρων, ἴσως δὲ βελτίων ἂν εἴη·) αὐτὸ δὲ τοῦτο σκοπεῖν, καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προσέχειν, εἰ
31 δίκαια λέγω. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἀμαθῆ γε γλῶτταν καὶ ἀπαίδευτον ἐσχηκὼς, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ Πλάτωνος τοῦ ἅπαντας Ἕλληνας εὐεπείᾳ νενικηκότος, αἰδοῦς ἀξιώτερος ἦν. Καὶ τοῦτο οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ Ἀρίστωνος ἀρνηθείη. Πῶς γὰρ, ὅ γε πάντας οὓς ὤδινε λόγους ἐκείνῳ προσαναθεὶς τε καὶ προσαρμόσας, καὶ τῆς ἐκείνου διανοίας ἐκγόνους εἶναι παρα-
32 σκευάσας νομίζεσθαι; Ὅτι δὲ καὶ οὗτος, ὁ πάντας ἀν- 9
θρώπους καὶ οὐ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς Ἀθηναίους εὐγλωττίᾳ καὶ ὀνομάτων κάλλει πάμπαν ἀποκρύψας, μὴ τῇ κομψείᾳ τῶν λόγων, ἀλλὰ τῇ τῶν ἐνθυμημάτων ἁρμονίᾳ προσέχειν παρεγγυᾷ, ἀκούσατε αὐτοῦ διαρρήδην ἐν τῷ Πολιτικῷ λέγοντος· Κἂν διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν,

42. δίκαιον] δίκαιος Va. Mox τὸν μὲν σκοπὸν Vb. 43. χείρων] χεῖρον C. γάρ τι χείρων Vb. 45. λέγω] εἰ μὴ add. Vb. 46. γε γλῶτταν] γε om. C. 48. ἅπαντας] πάντας C. 50. οὓς] ὅσους C.Vb. 52. ἐκγόνους] ἐγγόνους C.

9, 1. πάντας] ἅπαντας B. 2. μόνον] μόνους B.Va.

Nunc itaque vos maxime oratos velim, viri Athenienses, nec injustis precibus quantum equidem sentio, ut eloquutionis nostræ ratione posthabita, (fortasse enim insulsam, fortasse vero et bonam esse illam continget,) in id dumtaxat animum intendatis, si videlicet justa sint ea quæ dico. Hic itaque homo tam indocto ineruditoque sermone non modo supra alios philosophos, sed vel supra ipsum Platonem, qui compositæ orationis ornatu Græcos omnes facile superavit, honore dignissimus habebatur. Quod ne ipse quidem Aristonis filius negaturus est Plato. Qua enim fronte negare hoc ausit, qui quoscumque sermones pareret uni semper Socrati referebat acceptos, credique ab omnibus passim studebat, non aliunde illos quam a mente Socratis prodiisse? Ut autem sciatis quod Plato ipse, qui omnis homines, nec solum ceteros Græcos, sed ipsos quoque Athenienses, facundia verborumque ornatu facile obruit, non comptæ quidem orationi, sed harmoniæ sententiarum censet adhiberi animum oportere, audite, quæso, suo in Politico manifeste sic admonentem [p. 261. E.]: *Si caveris stu-*

33 πλουσιώτερος εἰς τὸ γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως. Ἀκού-
σατε δὲ καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς Πολιτείας οἷα φησίν·
Τούτους οὖν ἅπαντας, καὶ τοὺς ἄλλους τοιούτων τινῶν
μαθηματικοὺς, καὶ τοὺς τῶν τεχνυδρίων, φιλοσόφους θή-
σομεν; Οὐδαμῶς, εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους φιλοσόφοις. Τοὺς
δ' ἀληθινοὺς, ἔφη, τίνας [λέγεις;] Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἦν
δ' ἐγὼ, φιλοθεάμονας. Οὐ γὰρ ἐν γεωμετρίᾳ, αἰτήματα
καὶ ὑποθέσεις ἐχούσῃ, φιλοσοφία· οὐδ' ἐν μουσικῇ, στο-
χαστικῇ γε οὔσῃ· οὐδ' ἐν ἀστρονομίᾳ, φυσικῶν καὶ ῥεόντων
καὶ εἰκότων βεβυσμένῃ λόγων· ἀλλ' αὐτοῦ τἀγαθοῦ δεῖ
34 ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας. Ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, τοῦ
φιλοσόφου, τοὺς μὲν τῆς μουσικῆς καὶ τῆς γεωμετρίας
καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἐπιστήμονας, οὐ φιλοσό-
φους, ἀλλ' ὁμοίους φιλοσόφοις προσαγορεύσαντος· τοὺς
δὲ τῆς ἀληθείας διδασκάλους, ἀληθινοὺς ὄντως ὀνομά-
σαντος φιλοσόφους. Καὶ ἐν τῷ τρίτῳ δὲ τῶν Νόμων
35 ταῦτα φησί· Τοῦτο μὲν τοίνυν οὕτω κείσθω δεδογμένον
[καὶ λεγόμενον,] ὡς τοῖς ταῦτα ἀμαθαίνουσι τῶν πολιτῶν
οὐδὲν ἐπιτρεπτέον ἀρχῆς ἐχόμενον, καὶ ὡς ἀγνοοῦσιν ὀνειδι-

9. ἀκούσατε δὲ] ἀκούσατε δὴ Va. 25. τοιαῦτα] ταῦτα B. [ ] inclusa om. C. 28. ἀγνοοῦσιν] ἀμαθέσιν Vb.

diosus esse verborum, tua subinde in senectute locupletior prudentiæ apparebis. Audite rursus et quæ in quinto Reipublicæ libro idem scripta reliquerit. Sic enim inquit [p. 475. E.]: *Hos ne igitur omnes qui ejusmodi quædam didicerunt, articulasque eas perceperunt, in philosophorum numerum reponemus? Minime, inquam; sed philosophastros potius appellabimus. Tum inquit ille, Quos ais esse veros philosophos? Eos, inquam ego, qui dispiciendæ veritatis studio teneantur. Neque enim in geometriæ quæstionibus, neque in argumentosa philosophia, neque in conjecturali musica, neque in astronomia, quæ physicis rationibus fluxisque ac verisimilibus clauditur; sed in ipsius boni verique scientia philosophus versari habet.* Audistisne igitur, viri Græci, maximum philosophorum musicæ conscios ac geometriæ, ceterarumque hujusmodi facultatum, appellantem philosophastros; at eos qui tradendæ veritatis sunt professores philosophos nuncupantem. Quin et in tertio Legum libro idem sic inquit [p. 689. C.]: *Itaque semel hoc ita sanctum constitutumque habeatur, ut nulli scilicet magistratus iis civibus deferantur, qui hæc*

στέον, κἂν πάνυ λογιστικοὶ ὦσι, καὶ πάντα κομψὰ καὶ ὅσα πρὸς αὔξην τῆς ψυχῆς πεφυκότα διαπεπονημένοι ἅπαντα· τοὺς δὲ τοὐναντίον ἔχοντας, τούτους ὡς σοφούς [τε] προσρητέον, κἄν, τὸ λεγόμενον, μήτε γράμματα μήτε νεῖν ἐπιστῶνται, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐγχειριστέον ὡς ἔμφροσιν.

36 Πῶς ἂν τις ἀληθέστερόν [τε καὶ σαφέστερον] τὴν νῦν δὴ κατέχουσαν ἀπαιδευσίαν ἐξελέγχοι καὶ οἴησιν; Τῶν γὰρ δὴ φιλοσόφων ὁ κολοφὼν οὐκ ἐν μαθήσει γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ἀληθείας γνώσει, τὴν σοφίαν ὁρίζεται· καὶ τοὺς μὲν ταύτην ἐπισταμένους, κἂν μηδὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα γινώσκοιεν, ὀνομάζει σοφούς· τοὺς δὲ διὰ πάσης ἐληλυθότας παιδείας, ἀληθείας δὲ καὶ δικαιοσύνης τὴν ἐπιστήμην οὐκ ἔχοντας, ἀποκρίνει καὶ ἐξε-
37 λαύνει καὶ ἄρχειν οὐκ ἐπιτρέπει. Καὶ μέντοι κἀν τῷ Θεαιτήτῳ τοὺς μετεωρολέσχας διαβάλλων ὧδε λέγει· Ὥσπερ δὴ καὶ Θαλῆν ἀστρονομοῦντα, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄνω

30. καὶ ὅσα] καὶ διαπεπονημένα ἐν λόγοις ἔχωσι. τοὺς δὲ C. ib. αὔξησιν] αὔξην B.Va. τάχος Vb. 31. τούτους om. C. qui mox σοφωτέρους, et καὶ pro κἄν. 33. ἐπίστανται] ἐπιστῶνται B. 34. ἐγχειρητέον] δοτέον Vb. ex Platone, ni fallor. ἐγχειριτέον Sirm. ἐγχειριστέον Schulz. 35. νῦν δὴ] δὴ om. C. 36. ἐξελέγχοι] ἐξελέγξοι B. 41. δὲ καὶ] τε καὶ C. 43. ἐξελαύνει καὶ om. C. 45. ὥσπερ δὴ] ὥσπερ γὰρ B.Va.

ignorent; sed veluti rerum omnium inscii probris et ignominiis incessantur, tametsi ratiocinando sint acres, in omnibusque iis elaborarint quæ censentur elegantia et arguta, quæque ad augendos animos maxime facta. Sapientes vero appellentur ii cives, qui longe aliter quam quos modo attuli sese habent; quamquam, quod dici solet, nec scribere quicquam possint nec intelligere: his, inquam, magistratus et imperia, ut viris prudentibus, deferantur.

Qui potuit igitur quisquam verius planiusque refellere inscitiam illam falsamque opinionem quæ nunc omnia occupavit, quam ille nunc fecerit qui summus philosophorum censetur? Neque enim sapientiam litteraria disciplina, sed veritatis cognitione metitur; eosque homines qui veritatem sciant, tametsi ne prima quidem elementa cognoscant, sapientes appellat. Eos autem qui vel omnes adierint disciplinas, modo sint veritatis justitiæque ignari, summovet longius ac repellit, neque iis ullos magistratus deferendos putat. In ipso etiam Theæteto altiloquos nugatores his ferme verbis accusat [p. 174. A.]: *Quemadmodum et Thaletem, o Theodore, dum*

βλέποντα, πεσόντα εἰς φρέαρ, Θρᾶττα τὶς ἐμμελὴς καὶ
χαρίεσσα θεραπαινὶς ἀποσκώπτουσα ἔλεγεν, ὡς τὰ μὲν ἐν
οὐρανῷ προθυμοῖτο εἰδέναι, τὰ δ' ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ παρὰ
πόδας λανθάνοι αὐτόν. Καὶ αὖθις ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ·
38 Ἄγροικον [δέ τινα] καὶ ἀπαίδευτον ὑπὸ ἀσχολίας οὐδὲν
ἧττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι, σηκὸν
ἐν ὄρει τὸ τεῖχος περιβαλλόμενον. Γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέ-
θρα ἢ εἴ τι πλέον ἀκούσῃ ὡς τὶς ἄρα [εἴη] κεκτημένος,
θαυμαστὰ πλήθη κέκτηται, πάντα σμικρὰ δοκεῖ ἀκούειν,
39 εἰς ἅπασαν εἰωθὼς τὴν γῆν βλέπειν. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπι-
λέγει καὶ ταῦτα· Ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις τε καὶ ἀρετὴ,
ἀληθινή· ἡ δὲ ἄγνοια καὶ κακία, ἐναργής· αἱ δὲ ἄλλαι
δεινότητες, δοκοῦσαι καὶ σοφίαι γίγνεσθαι, ἐν μὲν πολι-
τείαις καὶ δυναστείαις γιγνόμεναι, φορτικαὶ, ἐν δὲ τέχναις,
40 βάναυσοι. Οὕτως ἄρα ᾔδεσαν ἀκριβῶς, καὶ οἱ πᾶσαν

47. ἀποσκώπτουσα λέγεται] ἀποσκῶψαι λέγεται C. 50. λανθάνοι αὐτὸν] λανθάνοντα B. ὄπισθεν αὐτοῖς καὶ παραπόδας λανθάνει C. ἔμπροσθεν pro ὄπισθεν dedit Sirm. 53. περιβαλλόμενον] περιβεβλημένον Sirm.
10, 1. πλέον] πλεῖον C. om. εἴη. et infra πάντα. ἔτι Sirm. pro εἴτι. 5. γνῶσις καὶ] γνῶσίς τε καὶ B.C. γνῶσις σοφιὰ καὶ Sirm. 6. ἐναργὴς] ἐνεργὴς B.C. 7. δοκοῦσαι καὶ σοφίαι] καὶ σοφίαι δοκοῦσαι C. γίγνεσθαι om. Vb. Mox πολιτικαῖς δυναστείαις Vb.

erecto vultu stellarum cursus observaret, in puteum fœde collapsum, perarguta elegansque Thressa fertur ancilla dicteriis aspersisse; quod videlicet ea nosse quæ in cælo fierent affectaret, qui ne prospicere quidem potuisset quæ ad pedes sibi posita versarentur. Iterumque alibi in eodem dialogo ita inquit [p. 174. D.]: *Talem vero hominem indoctum ineruditumque præ occupatione suarum rerum fieri necesse est, non minus atque ipsos videmus esse pastores, quasi montanum stabulum incolat pariete circumseptum. Cum vero audiat dena millia jugerum, vel si quid etiam amplius dici possit, quempiam possidere, quantumvis admirabilem rerum copiam ille possideat, omnia tamen ut exigua et pusilla sibi audire videbitur, qui consuerit universum terræ ambitum contueri.* Superioribus autem hæc quoque sic addidit: *Hujus quidem rei cognitio verissima virtus est: ignoratio autem atque inscitia vitium est efficacissimum: et aliæ quidem facultates quæ videntur sapientiæ locum sibi vindicare, cum versantur publicis in rebus potestatibusque gerendis, onerosæ gravesque fiunt: cum vero ceteris in artibus, viles ac sordidæ.* Hoc igitur pacto exactissime norunt, qui apud vos omnem eloquentiæ

λόγων ἰδέαν μεμαθηκότες, ὁπόσον ἡ ἀλήθεια ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων τιμαλφεστέρα, καὶ ὡς οὐδὲν ταύτην λωβᾶται τῆς τοιαύτης κομψείας ἡ ἄγνοια.

41 Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν, ὦ φίλοι ἄνδρες, τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας τὴν μὲν διάνοιαν καταμαθεῖν οὐκ ἐθέλετε, τὸ δὲ βαρβαρόφωνον ὀνειδίζετε μόνον, καὶ ταῦτα τῶν ὑμετέρων ἐπαΐοντες φιλοσόφων, ὡς Ἕλληνες μὲν τῆς ἀληθείας ἀπεπλανήθησαν, βάρβαροι δὲ ταύτην μᾶλλον
42 ἐξεῦρον; Καὶ γὰρ Πορφύριος ἐκεῖνος, ὁ τὸν πρὸς ἡμᾶς ἐκθύμως ἀναδεξάμενος πόλεμον, ἐν τοῖς Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας οὕτως ἔφη· Χαλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδός, αἰπεινή τε καὶ τραχεῖα· ἧς πολλὰς ἀτραποὺς βάρβαροι μὲν ἐξεῦρον, Ἕλληνες δὲ ἀπεπλανήθησαν· οἱ δὲ κρατοῦντες ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν δὲ εὕρεσιν Αἰγυπτίοις ὁ θεὸς ἐμαρτύρησε, Φοίνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ
43 Ἑβραίοις. Εἰ δὲ καὶ ὁ πάντων ἡμῖν ἔχθιστος κατηγορεῖ μὲν Ἑλλήνων ὡς πλάνῃ δεδουλευκότων, Ἑβραίοις δὲ καὶ Φοίνιξι καὶ Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις μαρτυρεῖ τὴν

11. ὁπόσον] ὁπόσων B. 15. ἐθέλετε] θέλετε C. 19. μᾶλλον inter lineas B. sed a pr.m. μᾶλλον ταύτην C. 21. ἐν τοῖς] ἐν τῇ C. 24. ἐξηῦρον] ἐξεῦρον B.C. 26. ὁ θεὸς Αἰγυπτίοις] Αἰγυπτίοις ὁ θεὸς B. 27. τε καὶ] τε om. C. 30. καὶ Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις] καὶ τοῖς ἄλλοις C.

studiorumque rationem perdocti sunt, quanto verbis ac nominibus pluris facienda sit veritas, utque nullum ea detrimentum accipiat ab ornatæ orationis inscitia.

Quid ita ergo, amici homines, apostolicæ quidem doctrinæ sententias discere aspernamini, solam vero in ipsis dicendi barbariem accusatis; cum vestri vobis philosophi testes sint, Græcos quidem ab ipsa veritate procul errasse, potiusque hanc a barbaris inventoribus prodiisse? Ille siquidem Porphyrius, qui contra nos acerrimum ex animo bellum suscepit, ubi agit de electorum hominum philosophia, sic ferme inquit [Euseb. P. E. p. 742. A.]: *Via quæ ad deos perducit, ære munita est; arduaque eadem et asperrima. Cujus quidem calles quamplurimos barbari invenerunt; at vero Græci ab ea longius aberrarunt. Qui vero eam tenebant, eandem corruperunt demolitique sunt. Ejus porro inventores fuisse Deus testatur Ægyptios, Phœnicas, Chaldæos, Lydios, ac Hebræos.* Quod si homo nobis quam maxime infensus, Græcos suos accusat, ut errori fœdissime servientes; Hebræis

ἀλήθειαν, καὶ ταῦτα τὸν Ἀπόλλω ἔφησεν ἀνελεῖν, τί δήποτε μὴ πείθεσθε μὲν τῷ φιλοσόφῳ, δέχεσθε δὲ τοῦ Δελφικοῦ τρίποδος τὸν χρησμὸν, καὶ τὰς ἀκοὰς τοῖς Ἑβραίων προφήταις καὶ ἀποστόλοις ὑπέχετε; καὶ γὰρ
44 ὁ Πύθιος τούτους εὑρετὰς ἀληθείας ὠνόμασεν. Εἰ δὲ καὶ Αἰγυπτίους καὶ Χαλδαίους καὶ Φοίνικας τούτοις συνέζευξεν, ἰστέον ὡς καὶ Φοίνικες πρόσχωροι τούτων ὄντες καὶ ἀγχιτέρμονες παρὰ τούτων ἔμαθον, εἴπερ ἔμαθον, τὴν ἀλήθειαν· καὶ μέντοι καὶ Αἰγύπτιοι πλεῖστον ὅσον τῆς τούτων μετοικίας ἀπώναντο, συχνὸν γὰρ ᾤκησαν
45 χρόνον Ἑβραῖοι τὴν Αἴγυπτον· καὶ Χαλδαῖοι δὲ ὡσαύτως ἐκ τούτων μεγίστην ὠφέλειαν ἐδρέψαντο, ἀνδραποδίσαντες γὰρ αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα κατῴκισαν· εἶτα ἐκ τῶν αὐτόθι γεγενημένων θαυμάτων περί τε τὴν κάμινον καὶ τοὺς λέοντας ἀξιοχρέους εἶναι διδασκάλους
46 ἀληθείας ὑπέλαβον. Καὶ Κῦρος δέ γε ὁ Καμβύσου, τὸν Δανιὴλ ὁμοδίαιτον ἐσχηκὼς, τῶν τῆς θεοσεβείας μετέλαχε μαθημάτων· Λυδοὺς δὲ καταστρεψάμενος, καὶ

32. μὴ] μὲν μὴ B. 37. ὠνόμασεν] ἀπέδειξεν cum γρ. ὠνόμασεν C. ἀπέδειξεν Vb. 39. παρὰ τούτων] παρ' αὐτῶν C.Vb. εἴπερ ἔμαθον om. infra C. 43. ὡσαύτως om. B. 45. κατῴκισαν] κατώκησαν B. 49. δέ γε] γε om. B.

autem, Phœnicibus, Ægyptiis, et Chaldæis veritatem ascribit, testaturque hoc ipsum responso Apollinis confirmari: quid ita, Græci homines, vestro non auscultatis philosopho, neque admittitis oraculum Delphici tripodis? Cur nec Hebraicis prophetis, nec Apostolis aures inclinatis? hi sunt enim quos Apollo Pythius inventores veritatis appellat. Quod si et illis Ægyptios, Phœnicas, Chaldæosque adjunxit, scire vos velim Phœnicas proximos Hebræis atque conterminos, si quid veritatis didicerunt, ab Hebræis præceptoribus didicisse: ipsi quoque Ægyptii uberrimos fructus ex Hebræorum consuetudine perceperunt: diutissime enim Hebræi homines in Ægypto versati sunt. Quin et ipsi Chaldæi magnum sibi commodum ab eisdem sumpserunt. Hebræos enim Chaldæi reges in Babyloniam captivos duxerunt: tum ex iis miraculis quæ apud eos in camino ignis ardentis, quæque in leonum cavea facta sunt, dignos existimarunt quos sibi magistros perdiscendæ veritatis asciscerent. Cyrus quoque Cambysæ pater, cum Daniele familiariter uteretur, ab eodem mysteria theologiæ perdoctus est.

τούτους ὑποχειρίους λαβὼν, μετέδωκε δήπου τοῖς ὑπη-
κόοις ὧν παρ' ἐκείνου μεμάθηκεν.

47 Ὅτι μὲν οὖν Ἑβραίοις ἀλήθειαν καὶ ὁ Πύθιος ἐμαρ- 11
τύρησε, καὶ ὁ Πορφύριος ἀπεμνημόνευσε τοῦ χρησμοῦ,
ἀπόχρη δηλῶσαι καὶ ταῦτα· ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι
φιλοσόφων πλείστην ἄγνοιαν οὗτος πάλιν κατηγορεῖ,
ἀκούσατε οἷα φησὶν ἐν οἷς Πρὸς Βοηθὸν περὶ ψυχῆς
48 ἔγραψε. Λέγει δὲ πρὸς πολλοῖς ἑτέροις καὶ ταῦτα·
Τὶς γὰρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἀμφισβητήσιμος;
Καὶ πρὸς Ἀνεβῶ δὲ τὸν Αἰγύπτιον τοιαῦτα γέγραφεν·
Ἄρξομαι δὲ τῆς πρὸς σὲ φιλίας ἀπὸ θεῶν καὶ δαιμόνων
ἀγαθῶν, τῶν τε τούτοις συγγενῶν φιλοσοφημάτων· περὶ ὧν
εἴρηται μὲν πλεῖστα καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσόφοις,
εἴρηται δὲ ἐκ στοχασμοῦ τὸ πλέον τὰς ἀρχὰς ἐχόντων τῆς
πίστεως. Καὶ αὖθις μετ' ὀλίγα· Παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν
λογομαχία τίς ἐστι πολλὴ, ἅτε ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν
τοῦ ἀγαθοῦ εἰκαζομένου· οἷς δὲ μεμηχάνηται ἡ πρὸς τὸ

53. ὧν] ἃ C.
11, 9. τοιάδε] τοιαῦτα B. 11. τούτοις συγγενῶν] τούτων ξυγγ. B.Va. 14. ἔχον] ἐχόντων B. ἔχοντα C.Va. ἔχοντος Sirm. ἔχον Sylb. cum Eusebio. Mox αὖθις om. C. 18. μηχανᾶται] μεμηχάνηται ἡ Va. μεμηχάνηται πρὸς B.C.

Idemque cum Lydos bello eversos in deditionem accepisset, subditis proculdubio impertiit quæ ipse prius a Daniele perceperat.

Quod itaque veritatem Pythius Apollo Hebræis inventoribus tribuit, quodque Porphyrius ejus oraculi mentionem facit, satis hæc, opinor, ostendunt vera esse quæ superius modo attuli. Quod vero idem Porphyrius Græcos philosophos ingentis cujusdam dementiæ accuset, ipsi nunc, quæso, percipite. Quo enim loco ad Boëthum de anima scribit, præter complura alia, et hæc inquit: *Etenim quis eorum qui in philosophia versantur, non ambiguus ac non disceptabilis sermo est?* Idem quoque Porphyrius hæc ad Anebonem Ægyptium scribit [Euseb. P. E. p. 741. B.]: *Auspicabor autem meam erga te amicitiam ab ipsis diis bonisque dæmonibus, et ab iis philosophicis rebus quæ sunt diis dæmonibusque cognatæ. Quibus sane de rebus, quam plurima dicta sunt et a Græcis philosophis: sed enim ex conjectura potius dicta sunt, quæque haberent fidei solius principia.* Rursumque paulo mox idem Porphyrius: *Apud nos quidem magna quædam verborum est disceptatio; utpote qui in boni con-*

κρεῖττον συνουσία, ἀεὶ παρεῖται τὸ μέρος τοῦτο εἰς ἐξέτασιν.

49 *Εἰ τοίνυν ἀμφισβητήσιμα μὲν τὰ τῶν φιλοσόφων δόγματα, (λογισμῶν γάρ ἐστιν ἀνθρωπίνων εὑρήματα,) ἔρις δὲ πολλὴ παρ' αὐτοῖς καὶ λογομαχία τὶς ἄσπονδος, ἄλλοις δέ τισι τὴν πρὸς θεὸν συνουσίαν τε καὶ ὁμιλίαν ὁ Πορφύριος μεμαρτύρηκε, τοῦ δὴ χάριν, ὦ φιλότης, τῶν μὲν ἀνθρωπίνων καὶ ἀμφιβόλων ἐξήρτησθε λόγων, τῶν δὲ θεοφιλῶν ἀνδρῶν οὐ προσίεσθε τὰ μαθήματα;*

50 *Ὡς βαρβάρους μὲν γὰρ εἰ παραιτεῖσθε, ἐναντία ὑμῖν αὐτοῖς ἂν ποιῆτε· πείθεσθε γὰρ καὶ Πυθαγόρᾳ, Τυρρηνῷ κατά τινας ὄντι, Τυρίῳ δὲ καθ' ἑτέρους, καὶ τῷ Σταγειρίτῃ δὲ κέχρησθε διδασκάλῳ, καὶ τὸν Σινωπέα θαυμάζετε, καὶ τοὺς ἄλλους, οἳ πατρίδας οὐχ Ἑλληνικὰς ἀλλὰ βαρβάρους ἐσχήκασιν· ἀπεδείξαμεν δὲ καὶ τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Πλάτωνα πλεῖστα παρὰ βαρβάρων*

18. *ἀεὶ*] *εἰ* Vb. Mox post *ἐξέτασιν* addit Vb. *μάτην αὐτοῖς ἡ σοφία ἐξήσκηται.* 20. *τῶν φιλοσόφων τὰ*] *τὰ τῶν φ.* B.C. ib. *εὑρέματα*] *εὑρήματα* Vb. 22. *λογομαχία τις ἄσπονδος*] *ἄσπονδος λογομαχία* C.Vb. 24. *ὁμιλίαν*] *ὁμαλίαν* B. *οι* Tum *καὶ ὁ Π.* Vb. 25. *τοῦ δὴ*] *οὗ δὴ* Schulz. 28. *παραιτεῖσθε*] *παραιτέῖσθε* B. 29. *ποιῆτε*] *ποιεῖτε* B. *ἐναντία ὑμῖν ποιεῖτε* C. *ὑμῖν* Vb. 30. *Τυρρηνῷ—καὶ τῷ*] *Τυρίῳ ὄντι ἢ Τυρρηνῷ κατά τινας καὶ τῷ* C.Vb. 34. *ἀπεδείξαμεν—Πλάτωνα*] *καὶ Σόλων δὲ καὶ Πλάτων* C.Vb. qui mox *μεμαθήκασιν.*

jecturam ex humanis rationibus ducamur. Quibus vero machinis quod melius est assequamur, semper nobis indagandum dimittitur. Cum itaque sint Græcorum philosophorum dogmata semper dubitabilia, semper investiganda; (sunt enim humanæ rationis inventa) cumque apud eos multa semper contentio, magnaque et implacabilis sit pugna verborum; aliis vero externisque hominibus Porphyrius tribuat Dei consuetudinem et colloquia: quid ita vos, quæso, ab humanis quidem sermonibus dubiisque pendetis, hominum vero qui Deo sunt amicissimi doctrinam respuitis? Nam si quidem eos ut barbaros non admittitis, ea facitis quæ vobis sunt pugnantia et contraria. Pythagoræ siquidem creditis, homini quibusdam Tyrrheno, aliis autem Tyrio. Nec minus et Stagirita præceptore utimini: Sinopensem præterea demirantes, ceterosque nonnullos qui nequaquam in terra Græcia, sed barbaris in civitatibus nati sunt. Atqui nos dudum vobis ostendimus, et Solonem Atheniensem, et ipsum quoque Platonem, quam plurima de barbaris hominibus accepisse. Nunc vero etiam audiamus, quibus verbis Ægyptius

51 μεμαθηκότας· ἀκούομεν δὲ καὶ τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως
πρὸς τὸν Σόλωνα λέγοντος, (τοῦ Πλάτωνος δὲ καὶ
ταῦτα ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένα.) Ὦ Σόλων, Σόλων,
Ἕλληνες ὑμεῖς ἀεὶ παῖδές ἐστε· γέρων δὲ Ἕλλην οὐδείς·
52 οὐ γὰρ ἔχετε χρόνῳ μάθημα πολιόν. Εἰ δὲ νεώτερα τὰ
τῶν Ἑλλήνων μαθήματα, πρεσβύτατα δὲ καὶ παλαιό-
τατα τὰ τῶν Ἑβραίων, ἔχει δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπαν-
θοῦσαν τῷ χρόνῳ, προαιρετέα δηλονότι καὶ προκριτέα
τῶν νέων καὶ ἀμφιβόλων, μᾶλλον δὲ ψευδῶν τε καὶ οὐ
53 πιθανῶς πεπλασμένων. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἀπαίδευτον τῆς
γλώττης ἱκανὸν ὑμῖν εἰς παραίτησιν. Ἐδείξαμεν γὰρ
τὸν Σωκράτην, τῶν φιλοσόφων τὸν κορυφαῖον, τῆς
Ἑλληνικῆς παιδείας ἀμύητον, καὶ τὸν Πλάτωνα πάσης
ἐπιστήμης καὶ εὐγλωττίας προκρίνοντα τὴν ἀλήθειαν.
54 Εἰ δὲ τοῦ τῆς πίστεως κατηγορεῖτε προσρήματος· 12
(ἤκουσα γὰρ ὑμῶν καὶ τοῦτο λεγόντων, ὡς ἡμεῖς γε

36. ἀκούσωμεν] ἀκούομεν B.C. 38. τῷ Τιμαίῳ] τῷ om. C. δὲ ante καὶ om. Vb. 39. γεγραμμένα] γεγραφότος Vb. 41. χρόνων] χρόνῳ B.C. Supra C. om. Ἕλλην. 42. τῶν Ἑλλήνων] τῶν om. B.C. et sic mox v. seq. ib. πρεσβύτερα] πρεσβύτατα B.C. 46. οὐ] εὖ C. in marg. 50. πάσης B. in marg. cum γρ. a p. m. τῆς om. C. 51. προκρίνοντα] προκρίναντα C.

sacerdos Solonem compellet. Sunt autem verba hæc apud Platonem in Timæo sic scripta [p. 22 C.]: *O Solon, Solon, vos quidem Græci, pueri semper estis; senex autem Græcorum nemo. Nulla est enim apud vos disciplina, quæ senio incanuerit.* Quod si disciplinæ quidem Græcorum novæ recentioresque sunt, vetustissimæ autem et antiquissimæ sunt Hebræorum patrum, habentque veritatem longinquitate temporis florescentem; dignæ sunt hæ proculdubio quæ potius cooptentur, quæque dubiis ac recentibus, immo autem et falsis et artificio non satis ad persuadendum confictis, Græcanicis præferantur. Ac ne ipsa quidem linguæ ineptia, quam in nostris præceptoribus detestamini, satis apud vos habere virium debet, cur nostratia tantopere contemnatis; cum et summum philosophorum Socratem ostenderimus fuisse illius Græcæ facundiæ atque eruditionis prorsus expertem, ipsumque adeo Platonem omni et scientiæ et compositæ orationi veritatem præferre.

Quod si forte nostrum illum credulitatis ac fidei titulum accusatis, (audio enim vos hoc identidem usurpare, quod videlicet

ἀπόδειξιν μὲν οὐδεμίαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων προσ-
φέρομεν, πιστεύειν δὲ μόνον τοῖς μαθητευομένοις παρεγ-
γυῶμεν·) μάλιστα [μὲν] ἄντικρυς τὴν ἡμετέραν συκο-
φαντεῖτε διδασκαλίαν· αὐτῶν γάρ τοι τῶν πραγμάτων
τὴν μαρτυρίαν ἡμεῖς τοῖς ἡμετέροις συναρμόττομεν λό-
γοις· πάλιν δ' αὖ ὑμεῖς τοῖς ὑμετέροις βέβλησθε, κατὰ
55 τὴν παροιμίαν, πτεροῖς. Καὶ γὰρ ὁ Πυθαγόρας ἐκεῖνος
ὁ πολυθρύλητος, ὁ Μνησάρχου μὲν υἱὸς, Φερεκύδου δὲ
φοιτητὴς, ὁ τῆς Ἰταλικῆς αἱρέσεως ἡγησάμενος, νόμον
ἐτεθείκει τοῖς φοιτηταῖς πενταετῆ χρόνον σιγὴν ἄγειν,
καὶ μόνον ὑπέχειν τῷ λόγῳ τὰς ἀκοὰς, ἵνα ἀναμφισβη-
τήτως καὶ ἀδηρίτως δέχωνται τὰ λεγόμενα, πιστεύοντες
οὕτως ἔχειν, καὶ μὴ πολυπραγμονοῦντες ὡς ἐνδοιά-
56 ζοντες. Τῷ τοι καὶ οἱ ἐκεῖνον διαδεξάμενοι, εἴ τις ἀπή-
τησε τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν, Αὐτὸς ἔφα λέγειν
εἰώθεσαν, πάσης ἀποδείξεως ἰσχυροτέραν καὶ εἶναι νο-

12, 5. μὲν] δὲ C. 9. βλήσεσθε] βέβλησθε Va.C.B. cum γρ. βληθήσεσθε. Supra δ' αὐτοὶ C.Vb. pro δ' αὖ. ib. πτίλοις] πτεροῖς B. cum γρ. πτίλοις. πτεροῖς Va. πτίλοις Vb. 13. ἐτεθείκει] ἐτεθήκει B. 16. ἀμαχήτως δέχωνται] ἀναντιρρήτως δέχονται B. ἀδηρήτως δέχονται C. ἀδηρίτως Vb. cum γρ. Mox ἐνδυάζοντες B. 19. ἀπήτησε] ἀπαιτήσοι Sirm.

nostris sententiis tradendis nullam quidem prætendamus demonstrationem, solam vero fidem ac credulitatem insinuare illis conemur, quos divinis rebus imbuendos suscipimus) hoc sane ipsum est quod impudentem contra nos iniquitatem vestram calumniamque coarguat. Nos enim verissimis rebus sermones nostros tamquam testibus certissimis comprobamus. Vos autem rursus hic quoque vestris, quod dici solet, jaculis ac sagittis vosmetipsos confoditis. Nam et celebratissimus ille Pythagoras, filius quidem Mnesarchi, Pherecydæ autem discipulus; ille inquam Pythagoras qui Italicæ sectæ dux fuit, legem hanc discipulis suis sanxit, ut perpetuum quinquennium conticerent, solumque audiendo præceptori aures accommodarent, ita ut quæ dicerentur, sine ulla prorsus disceptatione ac reclamatione admitterent; credentes ingenue se rem habere ut dici audirent, nec præterea quicquam solliciti quærerent, ceu in alterutram partem dubii traherentur. Ex quo factum est ut qui semel ejus disciplinæ se addixissent, si forte rerum quas dicerent demonstrationem poscerentur, *Ipse inquit,* respondere soliti fuerint; omni demonstra-

μίζοντες καὶ ἔχειν κελεύοντες τὴν Πυθαγόρου φωνήν.
57 Εἰ δ' ἀποχρῆν εἰς πίστιν ἐνόμιζον καὶ οἱ λέγοντες καὶ
οἱ ἀκούοντες τῷ Πυθαγόρου εἶναι διδάγματα, τίς οὕτως
ἄρα ἠλίθιος, μᾶλλον δὲ ἐμβρόντητος, ὡς, τοῦ θεοῦ τῶν
ὅλων διδάσκοντος, ἐνδοιάσαι καὶ μὴ πιστεῦσαι τοῖς λε-
γομένοις, καὶ μηδὲ τοσοῦτον ἀπονεῖμαι σέβας τῷ τῶν
ὅλων θεῷ, ὅσον τῷ Πυθαγόρᾳ προσένεμον οἱ τῆς ἐκεί-
58 νου διδασκαλίας μετεσχηκότες; Πῶς δέ γε, ὦ φίλοι
ἄνδρες, οὐ σχέτλιον, τὸν μὲν Πλάτωνα καὶ τοῖς ποιη-
ταῖς ἀνενδοιάστως πιστεύειν παρεγγυᾶν, ἡμῖν δὲ χαλε-
παίνειν ὑμᾶς, ὅτι δὴ τῷ θεῷ διδάσκοντι παραινοῦμεν
59 πιστεύειν; Ἦ οὐ Πλάτωνος ἐκεῖνα τὰ ῥήματα; Περὶ
δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν,
μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς· πιστευτέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν,
ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ πως τοὺς

23. τοῦ] τῷ B. om. C. 24. δόγματα καὶ μαθήματα] διδάγματα B. cum ὄντα γρ. καὶ μαθήματα in marg. 25. οὕτως ἄρα] ἄρα οὕτως B. qui mox ἄγαν inserit ante ἐμβρόντητος. 26. ἐνδοιάσαι] ἐνδυᾶσαι B. ἐνδυάσαι C. 27. μηδὲ] μὴ B. 29. μετεσχηκότες] μετέχοντες C. Supra προσένειμον Va. 33. δὴ] δεῖ B. 37. μὲν] δὲ μὲν B. ἐκγόνοις C. pro ἐγγόνοις. 38. δὲ πῶς] δέ που Vb.

tione validiorem esse censentes Pythagoricam vocem, idque ipsum aliis etiam persuadere conantes. Quod si satis esse illi opinabantur ad faciendam fidem, tum qui dicebant, tum et qui audiebant, quod ea videlicet essent Pythagoræ dogmata et instituta; quis erit adeo stolidus, immo dicam verius sic attonitus, ut dubitet Deo docente, nec fidem dictis habeat, neque illi tantum reverentiæ tribuat, quantum Pythagoræ tribuebant qui ejus disciplinæ sese addixerant? Quonam autem pacto, amici homines, non miserum ac scelestum sit, hortari quidem Platonem ut poetis sine ulla disceptatione fides habeatur; vos autem nobis infestos esse, propterea quod docenti Deo credere homines adhortemur? An non enim quæ nunc afferam Platonis sunt verba? [p. 40 D.] *De ceteris vero dæmonibus loqui, aut illorum nosse generationem, majoris est opis quam nostræ. Ceterum hisce de rebus iis credendum est qui nos tempore præcesserunt, ut ipsimet testantur, a diis oriundi, majorumque suorum haudquaquam ignari. Fieri ergo nequit ut deorum filiis non credamus, quamquam nec signis utantur, nec ullis necessariis*

ἑαυτῶν προγόνους εἰδόσιν. Ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπι-
στεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέ-
γουσιν, ἀλλ᾽ ὡς οἰκεῖα φασκόντων ἀπαγγέλλειν ἑπομένους
60 *τῷ νόμῳ πιστευτέον.* Ταῦτα ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῶν
ποιητῶν ὁ Πλάτων εἴρηκε, καὶ προσέταξεν Ὁμήρῳ καὶ
Ἡσιόδῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς μυθολογοῦσι πιστεῦ-
σαι, καὶ οὐκ ᾐδέσθη φάναι, ὅτι ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγ-
καίων ἀποδείξεων λέγουσι, καὶ ταῦτα κωμῳδῶν ἀλλα-
χοῦ τὰ παρ᾽ ἐκείνων λεγόμενα, ὡς ἐν ἑτέρῳ δὴ χωρίῳ
61 σαφῶς ἐπιδείξομεν. Εἰ δὲ τοῖς τοὺς λήρους ἐκείνους
μυθολογοῦσι καὶ τοὺς αἰσχροτάτους διαπλάττουσι μύ-
θους πιστεύειν ὁ Πλάτων παρακελεύεται, καὶ μηδεμίαν 13
αὐτοὺς ἀπόδειξιν ἀπαιτεῖν, πολλῷ μᾶλλον ὁσιώτερόν τε
καὶ δικαιότερον τοῖς θεσπεσίοις ἀποστόλοις καὶ προφή-
ταις πιστεῦσαι, αἰσχρὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ μυθῶδες οὐδὲ
ἀπίθανον λέγουσι, θεοπρεπῆ δὲ ἅπαντα καὶ παναγῆ δι-
δάσκουσι καὶ σωτήρια.

39. εἰδόσιν] εἰδότων B.C.Va. Mox πεσεῖν C. pro παισίν. 41. φασκόντων] φάσκουσιν Vb. 43. καὶ προσέταξεν Ὁμήρῳ] ἐπέταξεν δὲ Ὁμ. C. et in marg. γρ. καὶ προσέταξεν Ὁμήρῳ. 46. ἀναγκαίων om. B. 48. ἑτέρῳ γε] ἑτέρῳ δὴ B. qui mox ἐπιδείξωμεν. 51. καὶ om. C.
13, 1. ἀπαιτεῖν] ἀπαιτοῦντας C.Vb. 4. ἀπίθανον] πιθανὸν C. 5. δὲ ἅπαντα] δὲ καὶ ἅπαντα B. ni fallor.

demonstrationibus. Credendum itaque est illis, veluti lege addicti simus ea credere, quæ ipsi tamquam sibi propria et domestica se nuntiare testantur. Hæc de poetis a Platone in Timæo dicuntur. Idem vero etiam præcepit ut Homero, utque Hesiodo, aliisque poetis, quamquam fabulatoribus, crederetur. Neque veritus est asserere, poetis credendum esse, quamquam nec signis nec demonstrationibus ullis utantur: cum tamen idem damnet ac persequatur quæ a poetis dicuntur, ut plane a nobis alio demonstrabitur loco. Quod si nugacibus poetis, plenasque obscenitatum fabulas effingentibus, jubet Plato haberi fidem, nullamque ab eis exigi probationem; multo sanctius est ac justius divinis Apostolis ac prophetis credere, qui nihil turpe, nihil fabulosum, nihil incredibile afferunt; sed quæ sunt Deo convenientia, quæ sanctissima, quæ salutaria, nobis tradunt.

62 Ὅτι δέ γε καὶ οἱ ταῖς δόξαις τῶν φιλοσόφων ἀκο-
λουθήσαντες, πίστει χρώμενοι ποδηγῷ, οἱ μὲν τὰ τού-
των, οἱ δὲ τὰ ἐκείνων ἠσπάσαντο, μάλα ἄν τις μάθοι
63 ῥᾳδίως, τὰς τῶν δογμάτων διαφορὰς ἐξετάσας. Οἱ μὲν
γὰρ ἀθάνατον ἔφασαν τὴν ψυχήν· οἱ δὲ, θνητήν· οἱ δὲ,
μικτήν τινα ὡρίσαντο, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς θνητὸν, τὸ δὲ
ἀθάνατον ἔφασαν· καὶ τὰ ὁρώμενα, οἱ μὲν ἀγέννητα, οἱ
δὲ γεννητά· καὶ οἱ μὲν ἐκ γῆς, οἱ δὲ ἐξ ὕλης, οἱ δὲ ἐξ
ἀτόμων συστῆναι· καὶ οἱ μὲν ἔμψυχον εἶναι τὸ πᾶν, οἱ
64 δὲ ἄψυχον. Ἀλλ' ὅμως, καὶ διάφορα λέγοντες, ἔσχον
καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι τινὰς [τοὺς] τοῖς παρὰ σφῶν λεγο-
μένοις πιστεύοντας. Οὐκ ἂν δὲ οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα
εὖ ἔχειν ὑπέλαβον, εἰ μή τις αὐτοὺς πίστις ἔπεισε δέξα-
65 σθαι τὰ λεγόμενα. Τῷ τοι καὶ ὁ Πλάτωνος Σωκράτης
ἐν τῷ Γοργίᾳ, πολλὰ περὶ τῶν ἐν Ἅιδῃ κολαζομένων
εἰπὼν, καὶ μέντοι καὶ περὶ τῶν ἀνακηρυττομένων ὡς
εὐσεβῶν, ἐπήγαγε· Ταῦτά ἐστιν, ὦ Καλλίκλεις, ἃ ἐγὼ

8. μάλα] λίαν C. 13. ἀγέννητα—γέννητα] ἀγένητα—γένητα C. 17. τοὺς τοῖς] τοὺς om. B.C. Supra αὐτοὶ C. pro οὗτοι. 18. οὐκ ἂν—λεγόμενα B. in marg. sed a p. m. 20. δέξασθαι om. B. 22. [τῷ] Ἅιδῃ] τῷ om. B.

Ceterum eos quoque qui philosophorum sectantur opiniones, fide usos duce, alios aliorum sententiis adhæsisse, facile is cognoscet, qui dogmatum differentias diligenter inquiret. Alii siquidem immortalem animam esse dixerunt, alii vero mortalem; alii mixtum nescio quid illam finierunt; asserentes parte quidem altera mortalem esse animam, parte vero altera immortalem. Illa etiam quæ oculis contuemur, alii dixerunt esse ingenita, alii subdiderunt generationis principio: aliique horum dixerunt ea e terra, alii ex materia, alii ex atomis confecta esse: orbem denique universum, alii præditum anima faciunt, inanimatum alii. Qui omnes, tametsi contraria sibi ac dissidentia plane dixerint, tamen invenerunt qui fidem suis dictis sententiisque haberent. Neque vero se alii aliis credendis summisissent, nisi eis interna quædam fides persuasisset, quæ dicerentur, accipere. Idcirco et Platonicus ille Socrates in Gorgia, multa jam eloquutus de iis qui apud inferos puniuntur, itemque de iis quorum pietas notissima haberetur, ita postremo inquit: [p. 524 A.] *Hæc sunt illa, Calli-*

66 *ἀκηκοὼς πιστεύω ἀληθῆ εἶναι.* Καί τοι οὔτε δῆλα ἦν οὔτε ὁρώμενα πράγματα, ἀλλὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων λανθάνοντα, καὶ παρ' ὀλίγων ὁμολογούμενα· ἀλλ' ὅμως ἔφη πιστεύειν ὡς ἀληθῆ ἐστιν, καὶ τῆς πίστεως ἀπόδειξιν οὔτε αὐτὸς προσενήνοχεν, οὔτε οἱ
67 ἀκούσαντες ἀπῃτήκασι. Καὶ μέντοι κἀν τῷ πρώτῳ τῶν Νόμων ὁ Πλάτων τὸν περὶ πίστεως ἐβεβαίωσε λόγον. Λέγει δὲ ὧδε· *Ὑμῖν γὰρ εἰ καὶ μετρίως κατεσκεύασται τὰ τῶν νόμων, εἷς τῶν καλλίστων ἂν εἴη νόμων, μὴ ζητεῖν νέον μηδένα ἐᾶν ποῖα καλῶς αὐτῶν ἢ μὴ καλῶς ἔχει, μιᾷ δὲ φωνῇ καὶ ἐξ ἑνὸς στόματος πάντας ξυμφωνεῖν, ὡς*
68 *πάντα καλῶς κεῖται.* Οὐδ' ἐν τούτοις ἄρα ὁ Πλάτων περιεργάζεσθαι συγχωρεῖ, ἀλλὰ πιστῶς δέχεσθαι τὰ νομοθετούμενα, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν εἴτε εὖ ἔχει, εἴτε
69 καὶ μή. Καὶ Θέογνις δὲ ὁ Σικελιώτης ποιητὴς τῆς πίστεως ἀναγορεύει [τὸν] τρόφιμον, καὶ φησὶν,

30. ἀπῃτήκασι] ἐπεζήτησαν C.Vb. 32. τῆς πίστεως] τῆς om. B. 34. νέον] νέων C. τῶν νέων Vb. 35. ζητεῖν μηδένα ἂν ποι καλῶς B. et mox ἔχειν. 37. ὡς πάντα] εἰς πάντα Vb. 39. ἀλλὰ πιστῶς] ἀλλ' ἐκ πίστεως C.Vb. 41. τῆς πίστεως] τῆς om. B. 42. τρόφιμον] τὸν τρόφιμον Vb.

cles, quæ mihi auditu solo accepta, credo equidem esse verissima. At qui nec manifesta sibi hæc erant, neque umquam illa conspexerat; sed potius quamplurimos hominum ea latebant, atque a paucissimis admodum affirmabantur: et tamen ait Socrates se credere, vera hæc esse; neque fidei suæ probationem vel ipse attulit, vel ab eo quisquam poposcit. In primo etiam Legum libro fidem Plato sic confirmavit. Inquit enim [p. 634 D.]: *Vobis quidem, tametsi quæ ad leges pertinent, satis confecta jam sint, hæc tamen una legum optima lex instituatur, ut nulli qui paulo sit junior, quærere liceat quæ in legibus a me scriptis vel bene vel perperam sese habeant; sed una voce, unoque, quod dicitur, ore omnes bene se habere omnia fateantur.* Plato igitur ne de suis quidem legibus cuiquam permittit sibi negotium insumere; sed ingenua fide accipi jubet quæcumque sanctiones ferantur, neque curiosius eas perpendi, sive bene habeant, sive perperam. Nec minus et Theognis poeta Siculus, hominem qui fidei sit alumnus, suæ laudis præconio sic commendat: *Cyrne, fidelis homo, argento et preciosior auro est, Dis-*

Πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀντερύσασθαι
ἄξιος ἐν χαλεπῇ, Κύρνε, διχοστασίῃ.

Εἰ δὲ τὸν ἐν στάσει πιστὸν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τιμιώ-
τερον ἔφη, τίνος ἀντάξιον ἀποφήναιτο ἄν τις τὸν τοῖς
70 θείοις λογίοις ἀναμφιβόλως πιστεύοντα; Ἀλλὰ γὰρ
ἀτεχνῶς, οἶμαι, ἁρμόττει τοῖς ὁμοίως ὑμῖν ἀντιλέγουσιν,
ἅπερ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος εἴρηκεν· Ἀξύνετοι ἀκού-
σαντες κωφοῖς ἐοίκασι· φάτις αὐτοῖσι μαρτυρεῖ, παρεόντας 14
71 ἀπεῖναι. Ξυμφωνεῖ δὲ τῷ Ἐφεσίῳ καὶ ὁ Ἀκραγαντῖνος
Ἐμπεδοκλῆς, λέγων ὡδί·

Ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν·
ὧδε γὰρ ἡμετέρης κέλεται πιστώματα μούσης.

Τῆς τῶν κακῶν ἄρα μερίδος, κατὰ τὸν Ἀκραγαντῖνον, οἱ
ἄπιστοι· ἀξύνετοι δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ ἐοικότες κωφοῖς, κατὰ
72 τὸν Ἡράκλειτον. Ἀτὰρ δὴ καὶ Παρμενίδης ὁ Ἐλεάτης,
ὁ τοῦ Κολοφωνίου Ξενοφάνους ἑταῖρος, πίστει τοῖς νοη-
τοῖς προσβάλλειν παρεγγυᾷ. Φησὶ γάρ·

Λεῦσσε δ' ὅμως ἀπεόντα, νόῳ παρεόντα βεβαίως.

43. ἀνταρύσασθαι] ἀντερύσασθαι Vb. 45. πιστὸν in B. suprasc. a p.m. 46. ἀποφῆναι] ἀποφήναιτο B.C. 47. λόγοις] λογίοις B. 51. παρεόντας] παραρέοντας B.

14, 2. ὧδε] ὡδὶ B.C. 4. κέλεται] πέλεται Vb. 7. ἀτὰρ δὲ] ἀτὰρ δὴ B. 9. προσβάλλειν] προσβαλεῖν C.Vb. 11. λεύσει [δ'] ὅμως] λεῦσσε δ' ὁμῶς B.Vb. λεῦσε Vb. cum γρ. λεύσει.

sidio quotiens cernitur ambiguo. Quod si Theognis eum, quis editioso tempore fidus sit, auro et argento pluris esse ostendit, quanti eum quis esse censebit, qui se divinis credendis rebus sine ambiguitate substernat? Verum enim vero cunctis, qui æque ac vos nobis adversantur, illud, puto, dici maxime convenit, quod Heracletus olim dixit Ephesius: *Cum stulti quid audiunt, surdis videntur esse persimiles. Celebre dictum vel tunc abesse eos testatur, cum prope adsunt.* Consonus autem Ephesio est Agrigentinus Empedocles. Sic enim inquit: *Infidos vitare malos, nec credere quicquam, Certa jubent nostræ cunctis oracula musæ.* Inter malos itaque homines reponendos esse infideles Agrigentinus censet. Iidem vero sunt imprudentes, surdisque persimiles, Heracleti sententia. Sed et Parmenides Eleates, qui socius fuit

Νῷ γὰρ μόνῳ πελάζειν τοῖς νοητοῖς δυνατόν· δίχα δὲ
73 πίστεως οὐδὲ ὁ νοῦς ὁρᾶν δύναται τὰ νοούμενα. Τοῦτο
δὲ καὶ ὁ Σόλων αἰνίττεται·

Γνωμοσύνης δ' ἀφανὲς χαλεπώτατόν ἐστι νοῆσαι
μέτρον, ὃ δὴ πάντα πείρατα μοῦνον ἔχει.

Εἰ δὲ νοῆσαι χαλεπώτατον, εἰπεῖν ἄρα πάμπαν ἀδύνα-
74 τον. Καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς δὲ περὶ τῶν ἀοράτων φησίν·

Οὐκ ἔστι πελάσασθ', οὐδ' ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν
ἡμετέροις, ἢ χερσὶ λαβεῖν· ᾗπέρ τε μεγίστη
πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἁμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει.

75 Καὶ Ἀντισθένης δὲ, ὁ Σωκράτους μὲν φοιτητὴς, τῆς δὲ
Κυνικῆς αἱρέσεως ἡγησάμενος, περὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων
βοᾷ· Ἀπὸ εἰκόνος οὐ γνωρίζεται, ὀφθαλμοῖς οὐχ ὁρᾶται,
οὐδενὶ ἔοικε· διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται.
76 Ἀναγκαία ἄρα ἡ πίστις τοῖς τὰ νοητὰ κατιδεῖν βουλο-
μένοις, ἐπειδήπερ οὐδὲ εἰκόνα ἐξευρεῖν αὐτοῖς συμβαί-

12. μόνῳ πελάζειν—δυνατὸν] πελάζειν μόνῳ—δύναται C. 16. πείρατα] πειρᾶται C. πάντα πειρᾶται Va. πάντων pro πάντα dedit Sirm. 20. πελάσασθ' οὐδ'] πελάσασθαι B. πελάσαι δ' ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔστιν ἐφικτὸν C.Vb. 24. δέ γε] γε om. B.C. 26. ὀφθαλμοῖς] ὀφθαλμῷ B.C. Mox οὐδεὶς αὐτὸν C.

Xenophanis Colophonii, rebus iis quæ intellectu solo percipiuntur, fide occursandum nobis hortatur. Inquit enim: *Nam quæ aberant, animo, tanquam præsentia, vidit.* Nempe quia nobis ad ea quæ capiuntur intellectu, sola mente licet appropinquare. Neque sine ipsa fide potest intellectus ea videre quæ intelligenda sunt. Hoc et Solon ipse ita subinnuit: *Difficile est animo abstrusum cognoscere mentis Consilium, fines quod solum tendit in omnes.* Quod si cogitatu id est difficile, fit continuo ut idem eloqui nullo modo possimus. Nec minus et Empedocles ita inquit de iis quæ videri oculis nequeunt: *Nam neque ad hoc oculi valeant accedere nostri; Non illud prensare manus; certissima nobis Quæ via res omneis animi ad penetralia mittit.* Ille etiam Antisthenes, qui auditor quidem Socratis, Cynicæ vero sectæ dux fuit, ita de universorum Deo manifeste testatur: *Ab imagine et simulacro non cognoscitur, oculis non videtur; nulli est denique rei persimilis. Eoque fit ut ex effigie nemo eum possit cognoscere.* Sola itaque fide niti eum oportet, qui velit intueri quæ intellectu percipiuntur. Hujusmodi enim rebus non est invenire conveniens simulacrum. Atheniensis

νουσαν οἷόν τε. Καὶ Ξενοφῶν *δὲ ὁ* Ἀθηναῖος ὁ Σωκρατικὸς, ὁ Γρύλλου *παῖς, ξυνῳδὰ τούτοις γέγραφε.* Φησὶ
77 *γάρ·* Ὁ *γοῦν παντα σειων καὶ ἀτρεμιζων, ὡς μεγας μὲν τὶς καὶ δυνατὸς, φανερος· ὁποῖος δε ἐστι μορφὴν, ἀφανης. Δεῖ δήπου πίστεως τοῖς τὸ ἀφανὲς ὀριγνωμένοις κατα-*
78 *μαθεῖν.* Ἀκοῦσαι *δ' ἄν τις καὶ* Βακχυλίδου *λέγοντος ἐν τοῖς* Παιᾶσιν·

Οὐδὲ γὰρ ῥᾷστον ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν.

Χρεία τοίνυν ἡμῖν καὶ νοερῶν ὀμμάτων εἰς τὴν τῶν νοητῶν κατανόησιν· καὶ καθάπερ δεόμεθα τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ὁρατῶν, οὕτω δή που χρῄζομεν πίστεως εἰς τὴν ἐποπτείαν τῶν θείων.
79 *Ὅπερ γὰρ δή ἐστιν ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἄρα πίστις ἐν διανοίᾳ· μᾶλλον δὲ, ὥσπερ ὀφθαλμὸς δεῖται φωτὸς ἐπιδεικνύντος τὰ ὁρατὰ, οὕτω δὴ αὖ καὶ ὁ νοῦς δεῖται πίστεως ἐπιδεικνύσης τὰ θεῖα, καὶ τὴν περὶ τούτων δόξαν φυλαττούσης βεβαίαν.*

31. Γρύλλου] *γρύλου* B.Va. ib. Τούτῳ] *τούτοις* B.C. 33. *μέγας μὲν*] *μὲν* om. B.Va. 35. *ὀρεγομένοις*] *ὀριγνωμένοις* B.C. 38. *καὶ νοερῶν*] *καὶ* om. B. 39. *τῶν νοητῶν*] *τῶν ὄντων* B. 41. *τὴν θεωρίαν τῶν ὁρατῶν*] *τὴν τῶν αἰσθητῶν θεωρίαν* C.Vb. 42. *ἐποπτείαν*] *ἐποπτίαν* B. Mox *δὴ* et *ἄρα* om. C. 45. *ἐπιδεικνύντος*] *ἐπιδεικνύοντος* B. qui mox om. *αὖ*. Hoc item C. 46. *ἐπιδεικνυούσης*] *ἐπιδεικνύσης* B.Va. ib. *τὴν περὶ τούτων*] *τὴν τούτου* B.

quoque Xenophon, ille inquam Socraticus, Grylli filius, consona rebus hisce perscripsit, quo videlicet loco sic ait [Clem. Al. Prot. p. 61.] : *Qui ergo cuncta concussat, ipse intrepidus, inconcussus; magnus nimirum potensque esse cognoscitur: quali autem sit facie, ignoratur.* Fide igitur opus est iis qui occultum nosse desiderant. Audire vero est et Bacchyliden in Pæanibus hæc dicentem : *Haud enim facile occultorum verborum portas est invenire.* Opus itaque nobis est oculis intellectus ad ea cognoscenda, quæ vim habent ut intellectu percipiantur. Sicut enim oculis corporeis indigemus ad ea conspicienda quæ cerni possunt, ita indigemus et fide ad rerum divinarum aspectum. Nam quod est oculus ipso in corpore, hoc est fides in discursu animi et ratione. Aut potius, sicut luce oculus indiget per quam sibi visibilia ostendantur, pari modo et intellectus indiget fide quæ divina sibi ostendat, quæque stabilem de iis rebus conceptum perpetuumque conservet.

80 Τῶν δέ γε τὰ νοητὰ θεωρεῖν οὐ βουλομένων ἀκούσατε ὅπως ὁ Πλάτων κατηγορεῖ· Ἄθρει γὰρ δὴ, φησὶ, περισκοπῶν μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ. Εἰσὶ δὲ οὗτοι, οἱ μηδὲν ἄλλο ἡγούμενοι εἶναι, ἢ οὗ ἂν ἀπρὶξ ταῖς χερσὶ λαβέσθαι δύναιντο, πράξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ
81 ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι ὡς ἐν οὐσίας μέρει. Ταύτης δὴ τῆς ξυμμορίας καὶ ὑμεῖς ἐστέ· ἀλλὰ μὴ δυσχεράνητε τὸν ἔλεγχον· μόνοις γὰρ τοῖς ὁρατοῖς προστετήκατε, καὶ τὰ χειρόκμητα ξόανα σέβοντες τὴν περὶ τῆς τοῦ
82 ἀοράτου φύσεως διδασκαλίαν οὐ δέχεσθε. Καὶ ἴσως τοῖς οὕτω διακειμένοις ἀνθρώποις Ἐπίχαρμος ὁ κωμικὸς τὸν ἴαμβον ἐκεῖνον προσήρμοσε·

Φύσεις ἀνθρώπων, ἀσκοὶ πεφυσημένοι.

Ἀνδρῶν δέ γε σωφρονούντων ἴδιον μὴ προλήψει δουλεύειν, μηδὲ ἔθεσι προσδεδέσθαι πατρῴοις, ἀλλὰ ζητεῖν
83 τἀληθὲς, καὶ τὸ χρήσιμον πανταχόθεν συλλέγειν. Ἦ οὐ τοιαῦτα καὶ Σωκράτης τῷ Κρίτωνι ἔλεγεν; Ὡς ἐγὼ

51. οἱ μηδὲν—οὗ ἐὰν ἀπρὶξ] οἱ οὐδὲν—οὗ ἀναπρὶξ B. οὐδὲν C. qui supra om. δή. 52. πρᾶξιν] πράξεις B.C.
15, 1. γένεσιν] γενέσεις B.C. ib. ἐπιδεχόμενοι ὡς] ἀποδεχόμενοι οὐκ B. ἀποδ. C.Vb. 2. μέρει] λόγῳ C. ib. ταύτης δὴ] ταύτης δὲ B.C. 4. χειρόκμητα] χειρότμητα Vb. 8. φύσις] φύσεις B.C.

Audite vero et quo pacto Plato eos accuset, qui nolunt animo contemplari quæ sunt intellectu solo perceptibilia. Inquit enim: [Theæt. p. 155 e.] *Vide circumspiciens, ne quis haud initiatus homo hæc audiat. Cujusmodi sunt, quicumque nihil aliud esse usquam opinantur, quam quod ipsi queant tenaciter manibus apprehendere; actiones vero, ipsasque generationes, ac demum quicquid videri non potest, tamquam in partem substantiæ non admittunt.* Hujus autem collegii societatisque homines et vos merito appellarim. Ne tamen, quæso, iniquo animo ferte, quod vos ita coarguam. Solis enim visibilibus toto pectore contabescitis; manuque confecta simulacra venerantes, doctrinam quæ de invisibili traditur, non admittitis. Fortasse autem cujusmodi vos estis hominibus, Epicharmus ille Comicus iambicum illud coaptavit: *Homines ventosis perquam similes utribus.* Est autem prudentium virorum, ne rebus primo semel acceptis serviliter inhærescant, neve patriis moribus alligentur; sed ut ipsam veritatem perquirant, optimamque frugem sibi undecumque concilient. At non, quæso, talia Critoni Socrates

οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ τοιοῦτος, οἷος τῶν ἐμῶν οὐδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι, ἢ τῷ λόγῳ, ὃς ἄν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνηται. Δηλοῖ δὲ διὰ τούτων, ὡς λόγῳ χρώμενος ἐξευρεῖν ἐπόθει τὸ συμφέρον, καὶ οὔ τι νόμον
84 εἶχε τὸ τῇ προλήψει δουλεύειν. Οὕτω τὸν Ἀλκιβιάδην πείθει μαθεῖν, τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν πρότερον ἐξορίσας. Πρότερον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐξήλεγξεν οὐκ εἰδότα· εἶτ' ἐκείνου εἰρηκότος, Ἀλλ' οὐκ ἂν εὑρεῖν με ἡγῇ; ἐπήγαγε, Καὶ μάλα γε, εἰ ζητήσειας. Ἐκείνου δ' αὖ φάντος, Εἶτα ζητῆσαι με οὐκ ἂν οἴει; ὑπολαβὼν ἔφη,
85 Ἔγωγε, εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι. Ἀρχὴ ἄρα γνώσεως τῆς ἀγνοίας ἡ γνῶσις. Δεῖ δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὰ πονηρὰ μαθήματα τῆς ψυχῆς ἐξελάσαι, εἶθ' οὕτως τὰ θεῖα προσδέξασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ πάλιν ὁ Πλάτων ἐδίδαξεν, εἰπών, Οὐ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι μὴ
86 οὐ θεμιτὸν εἶναι. Τοῦτο δὲ καὶ Ὀρφεὺς φησίν·

Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι.

Ξυμφωνεῖ δὲ καὶ Εὐριπίδης εἰπών,

Ἄρρητ' ἀβακχεύτοισιν εἰδέναι βροτῶν·

στος

14. οὐδενὶ] μηδενὶ Vb. et mox φαίνηται. 16. βέλτιστος] βέλτιον B. 18. τὸ τῇ] τῷ τῇ C. 20. πρότερον ἐξορίσας] πρότερον om. B.C. 23. ζητήσειας] ζητήσαις B.C.Va.Vb. 24. ἂν οἴει] ἂν om. C. 28. τῆς ψυχῆς] τὰ τῆς ψυχῆς B. ib. ἀπελάσαι] ἐξελάσαι B.C. 30. καθαρὸν B. 31. τοῦτο] τουτί C. 33. ὁ Εὐριπίδης] ὁ om. B.Va. qui εἰπὼν pro βοῶν. et sic C.Vb.

dictitabat? [p. 46 C.] *Ego autem non modo nunc, sed semper talis esse percupio, qui nulli quidem meorum magis parendum esse quam rationi existimem, quæ consultanti mihi optima videatur.* Quibus sane verbis ostendit se rationis ope veritatis inveniendæ percupidum; neque se in eam legem juratum esse, ut præsumptis rebus serviret. Idem etiam Socrates, ita Alcibiaden ad discendum hortatur, ut prius ab illius animo scientiæ opinionem summoveat. Ante omnia enim ostendit Alcibiaden nihil scire. Tum eo sic respondente [p. 109 E.], *At non invenisse quicquam me putas?* regessit Socrates: *Et valde quidem; modo quæsisses.* Rursusque cum diceret Alcibiades; *Quid? An non quæsisse me putas?* suscipiens inquit Socrates; *Puto equidem; si existimaveris te non scire.* Principium itaque est scientiæ, cum nescire te scias. Præterea vero

Τοῖς γὰρ ἀμυήτοις πῶς ἄν τις προσενέγκοι τὰ θεῖα παιδεύματα; Πῶς δὲ ἂν μυηθείη τὶς, μὴ τῇ πίστει κρατύνας ἐν ἑαυτῷ τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων προσφερόμενα δόγματα; Πῶς δ᾽ ἂν πιστεύσειε, μὴ πρότερον ἐξορίσας τῆς διανοίας τὰ κακῶς προεντεθέντα μαθή-
87 ματα; Ἀληθὴς ἄρα ὁ τραγικὸς λόγος ἐκεῖνος, ὃν ἐν Φοινίσσαις εἴρηκεν Εὐριπίδης,

ὁ δ᾽ ἄδικος λόγος,
νοσῶν ἐν αὑτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

Ὅτι δὲ καὶ συνεργεῖ ὁ θεὸς τοῖς ἀπολαῦσαι θεραπείας ἐφιεμένοις, ὁ αὐτὸς τραγῳδιοποιὸς ἔφη,

Τῷ δ᾽ αὖ πονοῦντι καὶ θεὸς ξυλλαμβάνει.

88 Προυργιαίτατον ἄρα χρῆμα ἡ πίστις. Κατὰ γὰρ δὴ τὸν Ἐπίχαρμον, τὸν Πυθαγόρειον λέγω,

Νοῦς ὁρῇ, καὶ νοῦς ἀκούει, τἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά.

Καὶ ὁ Ἡράκλειτος δὲ πάλιν παρεγγυᾷ ξεναγεῖσθαι ὑπὸ

38. πιστεύσεις] πιστεῦσαι B.Va. 43. αὐτῷ] ἑαυτῷ B.C. 45. τραγῳδοποιὸς] τραγῳδιοποιὸς B. om. C. 47. Πυθαγόρειον λέγω] Πυθαγόριον absque λέγω C. 49. τἄλλα] τὰ δ᾽ ἄλλα C.

et malas disciplinas anima exturbare oportet, ac tunc denique sacras divinasque inserere. Quod faciendum esse, his verbis Plato nos docet [Phæd. p. 67 B.]: *Nefas ab eo purum contrectari, qui purus ipse non sit.* Idem etiam canit Orpheus: *Iis fabor quos sancta decent; procul este profani.* Euripides quoque consona sic testatur. Inquit enim: *Arcana Bacchico furore acti sciant.* Quis enim velit hominibus qui initiati non sint, divinas institutiones afferre? Quis vero etiam rite initietur, nisi qui fideli animo apud se ea conservet, quæ a præceptoribus dogmata allata sint? Quo autem pacto fidem habeat novis ac recentibus rebus, qui prius ex animo non depulerit quæ male prius insita sibi fuerant? Vera igitur ea sententia esse deprehenditur, quæ est apud Euripidem in Phœnissis: *Ægrota ratio pharmacis sanis eget.* Idem quoque tragœdus asserit, Deum illis suppetias ferre, qui curari desiderent. Inquit enim: *Deus laboranti manum porgit lubens.* Magnum itaque operæ pretium est in fide. Ut enim inquit Pythagoricus Epicharmus: *Mens videt atque audit; sunt cetera surdaque cæcaque.* Ipse etiam Heracletus nos adhortatur, ut ad fidei hospitium divertamus. Inquit enim: [Clem. Al. St. II. p. 437.] *Ni speretis quod*

τῆς πίστεως, οὕτω λέγων· Ἐὰν μὴ ἐλπίζητε, ἀνέλπιστον
οὐχ εὑρήσετε, ἀνεξερεύνητον ἐὸν καὶ ἄπορον. Καὶ πάλιν·
Χρυσὸν οἱ διζήμενοι γῆν πολλὴν ὀρύσσουσι, καὶ εὑρίσκουσιν 16
89 ὀλίγον. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι ὀλίγων ἕνεκα ψηγμάτων πλεῖστον
[ὅσον] ὑπομένουσι πόνον, καὶ μέντοι καὶ κίνδυνον, τίς
οὕτως ἐστὶ τῶν θείων ἀνέραστος, ὡς τὴν περὶ τῆς ἀλη-
θείας διαδράναι διδασκαλίαν, μυριοπλάσιον ἔχουσαν
κέρδος;

90 Μηδεὶς τοίνυν, ὦ φίλοι, κατηγορείτω τῆς πίστεως.
Καὶ γὰρ δὴ τὴν πίστιν Ἀριστοτέλης κριτήριον ἐπι-
στήμης ἐκάλεσεν· ὁ δέ γε Ἐπίκουρος πρόληψιν δια-
νοίας αὐτὴν εἶπε· τὴν δὲ πρόληψιν, προσλαβοῦσαν τὴν
91 γνῶσιν, κατάληψιν γίγνεσθαι. Κατὰ δὲ τὸν ἡμέτερον
λόγον πίστις ἐστὶν ἑκούσιος τῆς ψυχῆς συγκατάθεσις,
ἢ ἀφανοῦς πράγματος θεωρία, ἢ περὶ τὸ ὂν στάσις,
καὶ κατάληψις τῶν ἀοράτων τῇ φύσει σύμμετρος· ἢ

51. ἐλπίζητε] ἐλπίζετε B.C. ib. ἀνεξερεύνητον] ἀνεξεύρετον B. ἀνεξεύρητον Va. 52. τὸ ἀνέλπιστον Vb. ib. διζόμενοι] διζήμενοι B.C. 16, 2. ἕνεκα] ἕνεκεν C. 4. ἀνέραστος] ἀνέραστα C. ib. ἀληθείας διαδρᾶναι] ἀληθείας διαδιδρᾶναι Vb. 5. μυριοπλάσιον] μυριαπλάσιον B. 7. γὰρ δὴ τὴν πίστιν] γὰρ ταύτην C.Vb. 9. εἶπε] ἐκάλεσε B.C.Va. ὠνόμασεν Vb. 13. ἔνστασις] στάσις B.C. 14. τῇ φύσει] τῆς φύσεως B. qui mox om. ἤ.

sperare non est, nequaquam invenietis quod inscrutabile, dubium, inaccessumque est. Et rursus; *Qui aurum rimantur, altis apertionibus terram effodiunt, parumque persæpe auri inveniunt.* Quod si propter pauca ramenta auri quam maximum ii laborem discrimenque subeunt, quis erit adeo divinis rebus infensus, qui malit otiosus cessare, quam doctrinam Dei percipere, quæ immensam quandam utilitatem lucrumque adducit?

Nemo itaque vestrum, amici homines, fidem accuset. Quando et Aristoteles fidem esse ait scientiæ judicatorium: et Epicurus præsumptionem rationis ac discursus eam appellat. Inquit enim, præsumptionem, accepta cognitione, evadere in ipsam rerum apprehensionem. Ceterum prout ipsi diffinimus, fides est voluntaria quædam animi compositio et conventio; vel, latentis ac remotæ rei visio quædam et contemplatio; vel, circa id quod vere est animi adhæsio et constantia; rerumque invisibilium apprehensio quædam naturæ compar et congruens: aut ita; Fides est, insita credentium animis citra ambiguitatem ali-

διάθεσις ἀναμφίβολος ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν κεκτημένων
92 ἐνιδρυμένη. Δεῖται μέντοι ἡ πίστις τῆς γνώσεως,
καθάπερ αὖ ἡ γνῶσις τῆς πίστεως. Οὔτε γὰρ πίστις
ἄνευ γνώσεως, οὔτε γνῶσις δίχα πίστεως γένοιτο ἄν.
Ἡγεῖται μέντοι τῆς γνώσεως ἡ πίστις, ἕπεται δὲ τῇ
πίστει ἡ γνῶσις· ἔχεται δὲ τῆς γνώσεως ἡ ὁρμή·
93 ἀκολουθεῖ δὲ ταύτῃ ἡ πρᾶξις. Δεῖ γὰρ πιστεῦσαι
πρῶτον, εἶτα μαθεῖν· γνόντα δὲ, ὁρμῆσαι· ὁρμήσαντα
δὲ, πρᾶξαι. Οὐδὲ γὰρ τὰ πρῶτα στοιχεῖα μαθεῖν
οἷόν τε, μὴ τῷ γραμματιστῇ πεπιστευκότα ὅτι τοιῶσδε
τὸ πρῶτον χρὴ ὀνομάζειν, καὶ τοιῶσδε τὸ δεύτερον, καὶ
94 τἄλλα ὡσαύτως. Εἰ γὰρ δὴ εὐθὺς ἀντείποι, φάσκων
μὴ χρῆναι ἄλφα τὸ πρῶτον προσαγορεῦσαι, ἀλλ' ἕτερον
αὐτῷ ὄνομα ἐπιθεῖναι, οὐκ ἂν μάθοι τἀληθές· ἀλλ'
ἀνάγκη περιπλανᾶσθαι, καὶ τὸ ψεῦδος ὑπολαμβάνειν
ἀλήθειαν. Εἰ δὲ πιστεύσας τῷ διδασκάλῳ, κατὰ τοὺς

15. ἀναμφιβόλως] ἀναμφίβολῶς B. ἀναμφίβολος C. 16. ἐνιδρυμένη. δεῖται μέντοι] ἱδρυμένη μέντοι ἡ γνῶσις οὐ δίχα πίστεως. οὔτε γὰρ C. qui in marg. ἐν ἄλλῳ. ἐν ταῖς ψύχαις τῶν κεκτημένων ἱδρυμένη δεῖται μέντοι ἡ πίστις γνώσεως. καθάπερ αὖ ἡ γνῶσις πίστεως. 19. γένοιτο ἂν] ἂν om. B.Va. 23. γνόντα] γνῶντα C. 25. τὸ πρῶτον χρὴ] χρὴ τὸ πρῶτον B.C. 27. ἄλφα] τὰν ἄλφα B. Mox προσαγορεύεσθαι C.Vb. 28. αὐτῷ—ἐπιθεῖναι] αὐτὸ—ἐνθεῖναι B. 30. ὑπολαμβάνειν] ὑπολαβεῖν C.Vb.

quam dispositio. Indiget autem fides cognitione, sicut et cognitio fide indiget. Neque enim esse potest fides sine cognitione; neque cognitio sine fide. Sed hanc tamen seriem inter se habent, ut cognitionem fides præcedat, subsequatur autem fidem cognitio, hanc vero subeat appetitus, ac postremo appetitum rei functio et actio subsequatur. Par est enim, ut prius credat qui velit addiscere; partaque cognitione, appetitu eum aliquo commoveri; motum denique ac impulsum, aggredi aliquid ac peragere. Numquam enim prima elementa perdiscet, qui litteratori fidem non habeat, ita esse primam, ita secundam litteram appellandam. Parique ratione de ceteris intelligendum. Nam si forte is intercedat negetque primam litteram dici Alpha oportere, alio autem quodam nomine vocandam esse, numquam profecto bene perdiscet quod in re est, sed errabundus circumagetur, falsumque pro vero sibi assumet. At si præceptori fidem habeat, ejusque legibus obse-

ἐκείνου νόμους τὰ μαθήματα δέξαιτο, ἕψεται ὅτι τά-
95 χιστα τῇ πίστει ἡ γνῶσις. Οὕτω καὶ τῷ γεωμέτρῃ προσήκει πιστεύειν, διδάσκοντι εἶναι μέν τι σημεῖον ὃ παντάπασιν ἔστιν ἀμερές, εἶναι δέ τι μῆκος εὕρους ἐστερημένον. Τοῦτο δέ γε λόγῳ οὐδεὶς ἂν ἀποδεῖξαι ποτέ· εἰ γὰρ ἀφέλοις τὸ εὖρος τοῦ μήκους, ξυναφανισθήσεται δήπου τῷ πλάτει τὸ μῆκος. Ἀλλ' ὅμως οὕτω κελεύει νοεῖν ὁ γεωμέτρης· καὶ πείθεταί γε καὶ πιστεύει προχείρως ὁ τὰ γραμμικὰ σχήματα ἐκεῖνα μαθεῖν
96 ὀριγνώμενος. Οὕτω τοῖς ἀστρονόμοις οἱ φοιτῶντες πιστεύουσιν καὶ τῶν ἄστρων τὸν ἀριθμὸν λέγουσι, καὶ τὰ διαστήματα μετροῦσιν οἷς ἀφεστήκασιν ἀλλήλων, καὶ πόσαις μυριάσι σταδίων τῆς γῆς ἀφέστηκεν ὁ ὁρώμενος οὐρανός· καί τοι πολλῆς οὔσης ἐν τῷ μέτρῳ διαφωνίας, καὶ τῶν μὲν τετρακοσίας καὶ ἑβδομήκοντα σταδίων μυριάδας εἶναι λεγόντων, τῶν δὲ ἐλάττους, τῶν δὲ πολλῷ πλείους, ὅμως πείθονται οἱ φοιτηταὶ τοῖς

33. πιστεῦσαι] πιστεύειν B.Va. 36. γε λόγῳ] γε om. C.Vb. mox ἀποδείξειεν· εἰ γὰρ ἀφέλοιτο τοῦ εὔρους τὸ μῆκος ξυνεξαφανισθήσεται δήποιθεν C. et ni fallor Vb. ib. ἀφέλοι τοῦ μήκους τὸ εὖρος] ἀφέλοις τὸ εὖρος τοῦ μήκους B.Va. 41. ὀρεγόμενος] ὀριγνώμενος B.C. 45. καὶ πολλῆς] καί τοι πολλῆς C. 46. τετρακυσίας καὶ] καὶ om. C. 49. τοῖς διδασκάλοις οἱ φοιτηταί C.

quendo, quæ sunt discenda percipiat, ipsam illico fidem cognitio et scientia subsequetur. Ita et geometræ fides habenda est, dicenti punctum esse cujus pars ulla non sit, darique etiam longitudinem quæ omni careat latitudine. Hoc autem nullus umquam sermone aliquo demonstrabit sic esse : nam si latitudine privaveris longitudinem, utique cum latitudine simul tolletur ex oculis longitudo; sed tamen ita jubet intelligi geometra : cui perquam facile credit fidemque habet, qui lineares illas figuras avet perdiscere. Ita et astronomis credunt qui ad eorum scholas accedunt; cum videlicet vel astrorum numerum colligunt, vel intercapedines metiuntur quibus a se invicem distant : quotque insuper stadiorum millia, cælum quod oculis intuemur, a terra subductum sit. Cumque in ea tradenda dimensione magna sit inter astronomos differentia : alii siquidem quadringenties septuagies dena stadiorum millia interesse aiunt; alii pauciora, nonnulli vero etiam multo plura: suis tamen discipuli præceptoribus se accommodant, creduntque ita rem esse

διδασκάλοις, καὶ τοῖς παρ᾽ αὐτῶν λεγομένοις πιστεύ-
97 *ουσι.* Καὶ *γὰρ αὖ πάλιν περὶ ἡλίου λογομαχία παρ᾽*
ἐκείνοις πολλή. Ἀ*ναξίμανδρος μὲν γὰρ καὶ* Ἀ*ναξι-* 17
μένης ἑπτακαιεικοσαπλασίονα τῆς γῆς τοῦτον ἔφασαν
εἶναι· Ἀ*ναξαγόρας δὲ* Π*ελοποννήσου μείζονα,* Ἡ*ρά-*
98 *κλειτος δὲ ὁ* Ἐ*φέσιος ποδιαῖον.* Τ*ίς οὖν ἄρα ἀξίως τὴν*
τοιαύτην διαφωνίαν [*οὐ*] *γελάσειεν; οὐδὲ γὰρ περὶ*
σμικροῦ τινος αὐτοῖς μέτρου γέγονεν ἡ διχόνοια, ἀλλὰ
περὶ ἀπείρου, καὶ ὅσον οὐκ ἄν τις παραστήσαι τῷ
λόγῳ. Τ*ίς γὰρ ἅπασαν μέτρῳ ἂν περιλάβοι τὴν γῆν,*
εἶτα ἑπτάκις καὶ εἰκοσάκις πολυπλασιάσας τὸ μέτρον
συναγάγοι τῆς ψήφου τὸν λογισμὸν, καὶ τοῦτον τῷ
99 *μέτρῳ τοῦ ἀνθρωπείου παραθείη ποδός; ἀλλ᾽ ὅμως εἰσὶ*
τινὲς, οἱ μὲν, τούτοις, οἱ δὲ, ἐκείνοις τιθέμενοι· πιστεύ-
οντες δὲ οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα, καταδέχονται λέγειν.
Τ*ί δήποτε τοίνυν τὴν μὲν ἀλογωτάτην ἐκείνην ὑπερ-*
βαίνετε πίστιν, μόνης δὲ τῆς ἡμετέρας κατηγορεῖτε, τῶν

17, 1. *ἑπτακαιεικοσαπλασίονα*] *ἑπτὰ καὶ εἰκοσαπλάσιον* B. *ἑπτακαιεικοσιπλασίονα* C. Supra *γὰρ* ante *καὶ* om. C. 6. *οὐ* om. B.C. Tum *γελάσοιεν* C. 8. *αὐτοῖς* B. in marg. a p. m. qui mox *παραστῆσαι* cum Vb. *παραστήσοι* Va. *παραστήσαιτο* Sirm. 14. *τιθέμενοι*] *πειθόμενοι* C. 15. *ἀλογωτάτην*] *ἀλογωτέραν* Vb. 16. *ὑπερβαίνετε*] *ὑπεραίρετε* C.

sicut ab illis dici audierunt. De ipso etiam sole magna rursus inter illos est disceptatio. Anaximander enim atque Anaximenes viciesseptics majorem quam terra sit esse illum affirmant: Anaxagoras autem, Peloponeso majorem: at Heracletus Ephesius, pedali magnitudine protensum affirmat. Quis igitur satis proque dignitate dissidium hoc irrideat? Neque enim est inter eos de parva quadam dimensione dissensio, sed de immensa potius quasique infinita, quantamque vix ullus oratione possit exprimere. Quis enim terram omnem metiendo comprehendat; tum septies ac vicies repetita terræ mensura, rationem subducat, eamque conferat ad humani pedis mensuram? Et tamen sunt qui aliis, quique aliis philosophis magis adhæreant; atque ex fide quam habent, alii quidem hæc, alii vero illa affirment. Quid itaque illorum fidem, quamquam longissime ab ratione errantem, laudando extollitis, solam vero nostram accusatis, ejusmodi quidem fabularum expertem, quæ

μὲν τοιούτων μύθων καὶ λήρων ἀπηλλαγμένης, τὰ θεῖα δὲ καὶ νοητὰ νοητῶς δεχομένης;

100 *Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τόδε σκοπήσωμεν, ὡς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, τέχνην μαθεῖν ἐθέλων τινά, φοιτᾷ μὲν τῷ διδάσκειν ἐπισταμένῳ, στέργει δὲ τὰ προσφερόμενα παρ' ἐκείνου μαθήματα· καὶ ὁ μὲν σκυτοτόμος ἐπιδείκνυσιν ὅπως δεῖ τὸν περιτομέα κατέχειν, καὶ τὰ δέρματα διατέμνειν, καὶ μέντοι καὶ ξυρράπτειν, καὶ τῷ καλόποδι προσαρμόττειν· ὁ δὲ πιστεύει τοῖς λεγομένοις, καὶ οὐκ ἀντιλέγει διδάσκοντι· καὶ ὁ μὲν ἔχει τῶν γιγνομένων τὴν γνῶσιν· ὁ δὲ στέργει τὴν πίστιν, κατὰ βραχὺ δέ γε διὰ τῆς πίστεως προσλαμβάνει τὴν γνῶσιν.*

101 *Οὕτω δὴ καὶ ὁ ναυπηγὸς ἐκπαιδεύει τὸν μαθεῖν ὀριγνώμενον πῶς μὲν χρὴ διατείνειν τὴν στάθμην, πῶς δὲ κινεῖν προσήκει τὸν πρίονα, ὅπως δὲ καὶ τῷ σκεπάρνῳ καὶ τῷ τερέτρῳ καὶ τῷ τρυπάνῳ κεχρῆσθαι.* Μανθάνει

18. *τόδε*] *τοῦτο* B.Va. 21. *προσφερόμενα* om. C. 24. *διατέμνειν*] *διακόπτειν* C.Vb. ib. *καλάποδι*] *καλόποδι* B.Va. *γρ. καλάποδι* Vb. 28. *δέ γε*] *γε* om. C.Vb. 30. *ὀρεγόμενον*] *ὀριγνώμενον* B.C. ib. *διακρίνειν*] *διατείνειν* B. *διατείνην* C. ib. *δὲ κινεῖν—ὅπως* om. B. 32. *ὅπως δὲ καὶ*] *πῶς δὲ τῷ* C. *καὶ τῷ τερέτρῳ* om. Va. 33. *μανθάνει—τέχνην*] *ὁ δέ γε φοιτητὴς πᾶν τὸ κελευόμενον δρῶν καὶ τοὺς διδασκάλου νόμους ποιούμενος πιστεύει κατορθῶσαι τὴν* C.Vb.

vero divina sunt, soloque intellectu percipi possunt, intellectu percipientem?

Ad hæc autem quæ superius dicta sunt, illud quoque animo reputemus, omnis videlicet homines qui artem quampiam perdiscere cupiant, ad eos se conferre, qui docendi facultatem habent, easque colere disciplinas quæ sibi a præceptoribus illis traduntur. Nam sutor quidem discipulo suo ostendit quonam pacto culter habendus sit coriumque incidendum; tum et suere illum docet, ligneoque pedi calceos accommodare. Is autem credit faciendum esse quod sibi traditur, nec docenti quicquam repugnat. Atque horum quidem alter habet scientiam eorum quæ ibi fiunt, alter vero fidei dumtaxat innititur. Ex quo fit, ut exiguo admodum tempore, per fidem, artis illius notitiam assequatur. Ita et navium faber erudit eum qui discendi desiderio teneatur, quo pacto amussis protendenda sit, quoque serram duci oporteat, nec minus et quomodo ascia et terebra sit utendum. Discit autem omnia hæc discipulus, quicquid jubeatur facile

δὲ τούτων ἕκαστον ὁ φοιτῶν, πᾶν [γε] τὸ κελευόμενον
δρῶν, καὶ νόμους τοῦ διδασκάλου τοὺς λόγους ποιού-
μενος, καὶ πιστεύων γε δι' ἐκείνου κατορθώσειν τὴν
102 τέχνην. Οὕτω καὶ ὁ ἰατρὸς οὐ μόνον ἐκπαιδεύει τὴν
ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ ἰατρεύει τοὺς κάμνοντας· καὶ
αὐτὸς μὲν οἶδε τῆς ἰατρείας τὸν λόγον· ὁ δέ γε τῇ νόσῳ
παλαίων τοῦτο μὲν οὐκ ἐπίσταται, τῆς νόσου δέ γε
πιστεύει διὰ τῆς ἰατρικῆς ἀπαλλαγήσεσθαι τέχνης.
103 Καὶ μέντοι καὶ τὸ σκάφος ἰθύνειν μόνοι γε ἴσασιν οἱ
τὴν κυβερνητικὴν ἐπιστάμενοι τέχνην, οἱ δὲ πλωτῆρες
δι' ἐκείνων πιστεύουσι τοῖς ποθουμένοις λιμέσι προσορ-
104 μισθήσεσθαι. Οὐκ οὖν, ὦ φιλότης, κοινὸν μέν τι
χρῆμα πάντων ἡ πίστις, καὶ τῶν μαθεῖν τινὰ τέχνην
ἐφιεμένων, καὶ τῶν πλεόντων, καὶ γεωργούντων, καὶ
ἰατροῖς προσεδρευόντων; ἡ δὲ γνῶσις, οὐ πάντων, ἀλλὰ
105 μόνων τῶν τὰς τέχνας ἐπισταμένων. Αὐτίκα τοίνυν
ἢν ἐθελήσωμεν διαγνῶναι χρυσὸν δόκιμόν τε καὶ ἄπε-
φθον, οὐχ ἡμεῖς τῇ βασάνῳ τοῦτον προσφέρομεν, ἀλλὰ 18

34. πᾶν γε] γε om. B. et mox. 37. ὁ ἰατρὸς] ὁ om. B.C. 41. ἰατρικῆς] ἰατρείας C.Vb. qui mox om. γε. 46. κοινὸν μέντοι] καλὸν μέν τι B. 51. δόκιμόν τε καὶ ἄπεφθον] εἰ δόκιμός ἐστιν B. Vb.

18, 1. ἀλλὰ—κελεύομεν] ἀλλὰ τῷ ταῦτα δοκιμάζειν εἰδότι προσάγομεν C.Vb.

exsequens. Dicta enim magistri, leges sibi esse existimat, creditque ejus ductu ea in arte consummatum sese evasurum. Ita et medici non solum dant præcepta institutionesque medendi, sed ægrotorum quoque curationem suscipiunt: atque ipsi quidem callent medicinæ rationem; qui vero ægritudine afflictatur, artem quidem medicinæ non tenet, credit tamen per eam artem sese ægritudine illa, quam patitur, liberandum. Ita et navim regere soli sciunt qui navigandi artem profitentur: at qui tantummodo vehentes sunt, credunt per illorum gubernationem se ad optatos portus facile appulsuros. Fides itaque, o amici homines, cunctis hominibus plane convenit, et qui videlicet artem quampiam perdiscere cupiant, et qui navigent, et qui agriculturæ inserviant, medicisve adhæreant. Earum vero rerum peritia, non est omnium, sed eorum dumtaxat qui illarum artium scientiam teneant. Itaque si exempli causa, probatum aurum dignoscere a crudo velimus, mi-

τὸν ἐπιστάμενον τὰ τοιαῦτα δοκιμάσαι κελεύομεν· ὁ δὲ,
ἢ τῇ λίθῳ προσφέρων, ἢ τῷ πυρὶ, ἢ κίβδηλον ἢ δόκιμον
ἀποφαίνει. Οὕτω καὶ πολυτελεῖς ὠνούμενοι λίθους,
οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς τὴν τούτων διάγνωσιν ἐπιτρέπομεν,
ἀλλ' οἷς ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα τήνδε τὴν ἐπιστήμην
106 ἐνέθηκε. Καὶ τὴν σηρικὴν δὲ καὶ ποικίλην καὶ χρυσό-
παστον ἐσθῆτα εἴ τις πρίασθαι βούλεται, τοῖς τῆς
ὑφαντικῆς ἐπιστήμοσιν ἐπιτρέπει τὴν ἀξίαν τούτοις
ἐπιθεῖναι τιμήν. Καὶ μὲν δὴ καὶ ὁ σταθμὸν σκευῶν
τινῶν χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν ἢ νομισμάτων ἐθέλων μαθεῖν,
τῷ τὴν στατικὴν ἐπισταμένῳ τέχνην ταῦτα προσφέρει,
καὶ παρ' ἐκείνου διδάσκεται τὸν σταθμὸν, καὶ πιστεύει,
107 καὶ οὐκ ἀντιλέγει μηνύοντι. Οὐκ οὖν ἁπάντων ἡ ἐπι-
στήμη, ἀλλὰ τῶν διδασκαλίᾳ καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ
ταύτην μεμαθηκότων· ἡ δέ γε πίστις ἁπάντων ἐστὶ
τῶν μαθεῖν τι προθυμουμένων. Ὑποβάθρα μέντοι καὶ
κρηπὶς τῆς ἐπιστήμης ἡ πίστις. Τὴν μὲν γὰρ πίστιν
καὶ οἱ ὑμέτεροι φιλόσοφοι ὡρίσαντο εἶναι ἐθελούσιον

2. δοκιμάσαι] δοκιμάζειν B. ex em. 4. ὠνούμενοι] ὀνούμενοι C.
12. σταθμικὴν] στατικὴν B.C. 15. οὐκοῦν οὐκ] οὔκουν B.

nime nos quidem id probationi subjicimus, sed explorari ab eo curamus qui sit hujusmodi probationis peritus. Is vero, aut indici admotum, aut igni excoctum, vel legitimum esse aurum vel adulterinum decernit. Ita et cum pretiosos lapillos emimus, nequaquam nobis in eorum discretione ac delectu credendum putamus, sed iis potius institoribus, quibus temporis diuturnitas experientiaque hujus rei judicium invexit. Si quis præterea sericam sibi vestem picturatamque aut intertextam auro comparare insumit, a peritis textoribus æstimari eam jubet. Ille etiam qui scire avet quot pondo censenda sunt vel aurea vasa, vel argentea, vel nomismata quæpiam, pendenda ea libratoribus defert, ab iisque pondus illorum gravitatemque perdocetur, creditque illorum dictis, nec diffitetur. Haud itaque cunctis mortalibus docere alios convenit, sed eis dumtaxat, qui et diuturnitate temporis et experientia doctrinam sunt assequuti. At vero ipsa fides omnium pariter est hominum qui discere quicquam percupiunt. Est itaque fides, ceu primaria quædam basis et crepido scientiæ. Hanc vero et vestri quoque philosophi esse voluerunt, voluntariam quandam animi sum-

τῆς ψυχῆς συγκατάθεσιν· τὴν δὲ ἐπιστήμην, ἕξιν ἀμε-
108 *τάπτωτον μετὰ λόγου. Ἄτοπον δὲ καὶ λίαν παγχάλεπον τοὺς μὲν τέχνης ἁπάσης διδασκάλους ἔχειν τὴν ἐπιστήμην, τοὺς δὲ φοιτῶντας, τὴν πίστιν· ἐπὶ μόνων δέ γε τῶν θείων παιδευμάτων ἀνατετράφθαι τὴν τάξιν, καὶ πρὸ τῆς πίστεως ἀπαιτεῖσθαι τὴν ἐπιστήμην. Οὐχ ἥκιστα γὰρ ἐπὶ τῶν ἀοράτων τῶν τῆς πίστεως ὀμμάτων*
109 *δεόμεθα. Τῷ τοι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος διαρρήδην βοᾷ· Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Διά τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς τοῖς προσιοῦσιν καὶ τὰ θεῖα ποθοῦσι μαθεῖν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὴν τῆς πίστεως διδασκαλίαν προσφέρομεν, εἶτα τελουμένοις καὶ μυουμένοις δηλοῦμεν τίνων ἐστὶν αἰνίγματα τὰ γιγνόμενα.*
110 *Καὶ παρ' ὑμῖν δέ γε ὡσαύτως τὸν ἱεροφαντικὸν οὐχ ἅπαντες ἴσασι λόγον, ἀλλ' ὁ μὲν πολὺς ὅμιλος τὰ δρώμενα θεωρεῖ, οἱ δὲ προσαγορευόμενοι ἱερεῖς τὸν τῶν ὀργίων ἐπιτελοῦσι θεσμόν, ὁ δὲ ἱεροφάντης μόνος οἶδε*

22. *δὲ καὶ λίαν παγχάλεπον* om. C. 24. *τοὺς—πίστιν* om. B. Tum *ἐπὶ μόνων δὲ τῶν θείων διδαγμάτων* Vb. qui mox *τάξιν* pro *πράξιν*. 27. *ὀμμάτων*] *ὀνομάτων* C. 29. *τῷ θεῷ*] *τῷ* om. C. *τῷ Χριστῷ* Va. 31. *διά τοι τοῦτο*] *διὰ τοῦτο* B.C. 32. *ποθοῦσι*] *ζητοῦσι* C.Vb. 34. *καὶ μυουμένοις* om. B. 37. *οἶδε*] *οἱ δέ γε* Vb.

missionem; scientiam vero, habitum indeciduum cum ratione. Insulsum est igitur plane facinus nec ferendum, si velis ceterarum quidem cunctarum artium magistris convenire scientiam, fidemque discentibus; at in sola rerum divinarum doctrina factum hoc inverti commutarique oportere, ita ut hic fidei scientia præponatur. In iis enim rebus quæ videri non possunt fidei oculis maxime indigemus. Hinc et apostolus Paulus manifeste exclamat: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quod est, et quod iis qui eum inquirunt, remunerator sit.* Idcirco et nos accedentibus ad Christianam religionem, divinarumque rerum mysteria discere cupientibus, præ ceteris cunctis rebus doctrinam fidei proponimus; tum vero, ut imbuti fide initiatique fuerint, aperimus quarum rerum signa ænigmataque præcesserint. Eadem vero serie apud vos quoque fieri solet. Altiorem enim sacrorum doctrinam, secretamque mysteriorum rationem, cuncti nequaquam tenent; sed numerosa populi mul-

τῶν γινομένων τὸν λόγον, καὶ οἷς ἂν δοκιμάσῃ κατα-
111 μηνύει. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Πρίαπος Διονύσου καὶ τῆς
Ἀφροδίτης υἱὸς ἴσασι τῶν ταῦτα μεμυημένων τινές·
ἀνθ' ὅτου δὲ τούτων υἱὸς ὀνομάζεται, καὶ σμικρῷ γε
ὄντι ἐντίθεται μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον, ὁ τῶν
μυσαρῶν μυστηρίων ἱεροφάντης ἐπίσταται, καὶ εἴ τις
112 ἕτερος τοῖς ἐναγέσι βιβλίοις ἐκείνοις ἐνέτυχεν. Τὴν
γάρ τοι Ἀφροδίτην ἡδονὴν ὀνομάζοντες, τὸν δέ γε Διό-
νυσον μέθην προσαγορεύοντες, τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τελού-
μενον ἐκάλεσαν Πρίαπον. Ἡδονὴ γὰρ προσλαβοῦσα
μέθην τὴν τῶν παιδογόνων μορίων ἔντασιν ἀπεργά-
113 ζεται. Οὕτω πάλιν τὸν τοῦ Διονύσου φαλλόν—(τὸ δὲ 19
ἀνδρεῖον οὕτω καλοῦσι μόριον οἱ τοῦ γέλωτος ποιηταί,
καὶ ἐκαλεῖτο δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φαλλαγώγια ἡ τοῦ
φαλλοῦ ἑορτή·) προσεκύνουν μὲν τοῦτον καὶ κατεφίλουν
οἱ ὀργιάζοντες ἅπαντες, τὸν δὲ λόγον οὐκ ᾔδεσαν· ὁ δὲ

δ

40. τὸν] τῶν C. 42. ταῦτα] τοιαῦτα Va. 45. ὁ τῶν] καὶ τῶν B. 48. δέ γε] γε om. C.Vb.

19, 2. ποιηταὶ etc.] ποιηταὶ τῇ ἑορτῇ ἣν καλοῦσιν Ἕλληνες φαλαγγώγια· προσεκύνουν τοῦτον οἱ ὀργ. τὸν C. Vb. ib. ἐκαλεῖτο δὲ] ἐκαλεῖτό γε B.

titudo videt ea dumtaxat quæ præ oculis fiunt: qui vero sacerdotes vocantur, cerimonias atque orgia ritu legitimo exsequuntur. Unus autem magister sacrorum atque interpres rationem tenet rerum omnium quæ ibi fiunt ac celebrantur, solisque edisserit quos idoneos approbarit. Itaque Priapum Veneris et Bacchi filium esse sciunt nonnulli ex iis qui hujusmodi rebus initiati sunt; quare autem filius eorum parentum dicatur, quorsumque pertineat quod exiguæ staturæ juveni exporrectum illud membrum maximumque apponunt, solus novit magister obscenorum mysteriorum, ac si quis est alius qui in flagitiosos illos libros inciderit. Voluptatem enim Venerem, ebrietatem vero Bacchum appellantes, quod ex utroque perficitur, Priapum esse dixerunt: eo scilicet, quod voluptas adjuncta ebrietati, obscenas corporis partes intendat. Hinc et Dionysi Phallum (sic enim virile membrum, ridiculi homines nuncuparunt: nec minus et *Phallagogia* vestri vocant, quæ Priapo festa concelebrant) adorabant quidem permiseri, basiabanturque cuncti qui ejusmodi orgia celebrabant: neque tamen eorum quæ ibi fierent rationem ullam tenebant. Solus item is quem vocabant *Hierophanten*, magistrum videlicet

καλούμενος ἱεροφάντης ᾔδει τὸν Ὄσιριν καὶ τὸν Τυφῶνα, καὶ τὰ τοῦ Ὀσίριδος ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος κατακοπτόμενα μέλη καὶ πανταχόσε διασπειρόμενα, τὴν δὲ Ἶσιν, τὴν τοῦ Ὀσίριδος ἀδελφὴν, ταῦτα σὺν πόνῳ συλλέγουσαν, μόνον δὲ τὸν φαλλὸν οὐχ εὑρίσκουσαν, καὶ τούτου γε χάριν εἰκόνα τούτου κατασκευάζουσαν, καὶ
114 παρὰ πάντων προσκυνεῖσθαι κελεύουσαν. Ταῦτα ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὰ ὄργια μαθὼν [ὁ] Ὀδρύσης Ὀρφεὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετήνεγκε, καὶ τὴν τῶν Διονυσίων ἑορτὴν διεσκεύασεν.

Εἰ τοίνυν οὐδὲ τὰ δυσαγῆ ταῦτα καὶ βδελυρὰ ὄργια πᾶσιν ἐστὶ γνώριμα, μόνοι δὲ ταῦτα ᾔδεσαν οἱ ἱεροφάνται καλούμενοι, μανία σαφὴς τῶν παναγίων καὶ θείων μυστηρίων πρό γε τῆς πίστεως τὴν γνῶσιν ἐπιζητεῖν.
115 Ἢ οὐδὲ Πινδάρῳ τῷ λυρικῷ πείθεσθε σαφῶς ἀπαγορεύοντι,

Μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναρρῆξαι τὸν ἀρχαῖον λόγον;

ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων παρεγγυᾷ· Εὐλαβοῦ γὰρ,

6. ᾔδει τὸν] ᾔδει καὶ ταῦτα καὶ τὸν C.Vb. 10. ξὺν πόνῳ] ξυμπόνῳ B. 16. δυσαγῆ ταῦτα καὶ om. C. ut et supra [ὁ]. 17. αὐτὰ] ταῦτα B. 18. παναγίων] παναγῶν B.C. et sic infra 45. Mox γε om. C. 22. ταυτὸ δὲ τοῦτο] τοῦτο δὲ καὶ ὁ C.

interpretemque sacrorum, sciebat quid sibi Osiris vellet, quid Typhon, quidve Osiridis membra quæ a Typhone olim cæsa fuerunt lateque dispersa. Quid præterea Isis esset, solus idem cognorat; illa videlicet Osiridis soror quæ magno studio membra fratris collegit, excitatumque in illius honorem simulacrum a cunctis passim Ægyptiis adorari præcepit. Hæc autem orgia cum in Ægypto Odrysius vester Orpheus didicisset, inde ad vos in Græciam transportavit, Dionysiaque festa vobis instituit.

Quod si ne obscena quidem ista orgia planeque abominanda cunctis erant mortalibus cognita, soli autem ea tenebant qui dicebantur Hierophantæ, manifestaria est dementia castissimorum divinorumque mysteriorum sine prævia fide cognitionem scientiamque perquirere. An non, quæso, ipsi Pindaro poetæ lyrico auscultandum putatis, manifeste prohibenti, *Antiquam rationem cunctis aperire?*

φησὶ, μήποτε ἐκπέσῃ ταῦτα εἰς ἀνθρώπους ἀπαιδεύτους. Σχεδὸν γὰρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι τούτων τοῖς πολλοῖς καταγελαστότερα ἀκούσματα, οὐδ᾽ αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς θαυμασιώτερά τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. Πολλάκις δὲ λεγόμενα καὶ ἀεὶ ἀκουόμενα, [καὶ πολλὰ ἔτη,] μόλις ὥσπερ χρυσὸς ἐκκαθαίρεται μετὰ πολλῆς πραγματείας. Ἠκούσατε δὲ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρηκότος Ὀρφέως,

Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ᾽ ἐπίθεσθε βέβηλοι.

116 Τοιγαροῦν ἡγείσθω ἡ πίστις, καὶ ἕψεται ἡ γνῶσις.
Τοῖς γάρ τοι εἰλικρινῶς καὶ ἀκραιφνῶς πιστεύουσι παρ-
έχει τὴν γνῶσιν ὁ πιστευόμενος κύριος, προσγενομένη
δὲ τῇ πίστει ἡ γνῶσις τελεσιουργεῖ τῆς ἀληθείας τὴν
ἐπιστήμην. Ὁ δέ γε ταύτην κεκτημένος, ὄλβιος καὶ
117 τρισόλβιος. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις
δεδήλωκε· Τὸν μέλλοντα γὰρ, φησὶ, μακάριον καὶ εὐδαί-
μονα ἔσεσθαι τῆς ἀληθείας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶναι μέτοχον
118 χρὴ, ἵν᾽ ὡς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἀληθὴς ὢν διαβιῴ. Τοῖς

28. ἀκουόμενα ἀεὶ] ἀεὶ ἀκουόμενα B.C. καὶ πολλὰ ἔτη om. C. 32. βεβήλοις] βέβηλοι B.C. 38. ὄλβιος καὶ om. C. 41. μέτοχον εἶναι] εἶναι μέτοχον B.C. 42. διαβιῴη] διαβιῷ B.C.Va. et ni fallor b. Mox μετέχουσι C.

Hoc et Plato faciendum hortatur [Epist. p. 313 ult.]: *Cave enim,* inquit, *ne quando hæc excidant ad homines ineruditos. Nihil enim ferme est quod majore cum risu quam nostra hæc a multis audiri possit: sicuti et rursus nihil est quod apud ingeniosos admirabilius hisce rebus ac divinius censendum sit. Sæpe autem repetita, sæpiusque etiam audita, semper multosque per annos ægre, velut aurum, multo studio atque opera expurgantur.* Audistis vero superius et quæ Orpheus dixerit: *Dignis sancta loquar; procul hinc arcete prophanos.* Dux itaque vestra sit fides; nimirum et scientia subsequetur. Pure siquidem ingenueque credentibus ille, in quem creditur Deus, cognitionem scientiamque concedit; fideique adjuncta cognitio perficit scientiam veritatis. Quam qui assequatur, nimirum felicissimus est habendus. Hoc et suis in Legibus Plato ostendit [p. 730 C.]: *Oportere eum, qui sit beatus felixque futurus, ab initio statim veritatis esse participem, ut quam plurimum vitæ tempus cum veritatis usu traducat.* Illis enim qui fuerint veritatis

γὰρ δὴ μετασχοῦσι τῆς ἀληθείας, καὶ ταύτης ἀξίως βε-
βιωκόσιν, οὐρανὸς εὐτρεπὴς, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ἐνδιαι-
τήματα· ὁ δὲ ταύτης ἔρημος καὶ ἀτέλεστος, καὶ τῶν παν-
αγίων καὶ θείων ἀμύητος μυστηρίων, ἔρημος μὲν [τῶνδε]
τῶν ἀγαθῶν γενήσεται, κολαστηρίοις δὲ διηνεκέσι πα-
119 ραδοθήσεται. Καὶ τοῦτο αὖ πάλιν καὶ ὁ Πλάτων δεδή-
λωκεν ἐν τῷ Φαίδωνι. Τοὺς γὰρ τὰς τελετὰς αὐτοῖς
παραδεδωκότας εἰρηκέναι φησὶν, ὅτι ὃς ἂν ἀμύητος καὶ
ἀτέλεστος εἰς Ἅιδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ
κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος,
μετὰ θεῶν οἰκήσει.

120 Πείσθητε τοίνυν, ὦ φίλοι, τοῖς ὑμετέροις φιλοσόφοις,
προτελοῦσιν ὑμᾶς καὶ τὰ ἡμέτερα προδιδάσκουσιν. 20
Ἀτεχνῶς γὰρ ἐοίκασι τῶν ᾠδικῶν ὀρνίθων ἐκείνοις, οἳ
τὴν μὲν ἀνθρωπείαν μιμοῦνται φωνὴν, ἀγνοοῦσι δὲ τῶν
λεγομένων τὸν νοῦν· παραπλησίως γὰρ δὴ καὶ οὗτοι,
περὶ θείων πραγμάτων διαλεγόμενοι, οὐκ ἔγνωσαν ὧν-

44. εὐτρεπὴς] εὐπρεπὴς B. εὐπρεπὴς καὶ αὐτὰ τὰ τῶν Sirm. 45. καὶ ἀτέλεστος om. C. Mox πανάγνων Sirm. 46. ἀμύητος μυστηρίων ἔρημος] μυστηρίων ἀμύητος ἀμέτοχος C. ἀμέτοχος Vb. pro ἔρημος. 48. καὶ ὁ] καὶ om. C. 50. φησὶ] ἔφη B. 52. τε καὶ] τε om. C. 53. φιλοσόφοις] σοφοῖς C.Vb.

20, 3. μὲν om. C. 4. καὶ οὗτοι] καὶ αὐτοὶ B.Va.

participes, quique dignam accepta veritate vitam peregerint, cælum maxime convenit angelorumque conversatio. Qui autem careat veritate, neque illius quasi sacris initiatus sit, expersque vixerit divinorum purissimorumque mysteriorum, tum et his tantis ac talibus carebit bonis, tum vero et suppliciis addicetur æternis. Hoc idem rursus Plato asserit in Phædone [p. 69 C.]. Ait enim hæc illos dixisse, qui initiorum ritus tradiderunt, *quod quicumque ad inferos mysteriorum expers ac minime initiatus descenderit, obrutus desidebit in cœno: at qui purgatus initiatusque fuerit, cum diis habitabit, ad illorum sedes profectus.*

Credite igitur vestris saltem philosophis, o amici, qui vos prævia quadam traditione disponunt, atque ad nostra percipienda erudiunt. Videntur enim avibus illis esse persimiles quas vocales oscinesque appellant. Hæ namque imitantur quidem humanam vocem, dictionum tamen quas proferunt sensus ignorant. Pari quoque modo et ii cum de divinis rebus dissererent, ignorabant eorum veritatem quæ loquebantur. Digni sunt autem, ut mihi quidem videtur, aliqua venia; cum

121 περ ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν. Ἔχουσι δὲ οἶμαι ἀμηγέπη
συγγνώμην, οὔτε προφητικῆς δᾳδουχίας, οὔτε ἀποστο-
λικῆς ἀπολαύσαντες φωταγωγίας, μόνην δὲ τὴν φύσιν
ποδηγὸν ἐσχηκότες, ἧς ὁ τῆς δυσσεβείας πλάνος τὰ
θεοχάρακτα πάλαι διέφθειρε γράμματα· ἀνενεοῦτο δὲ
τινὰ ὅμως τούτων ὁ ποιητής, καὶ πάμπαν ἐξίτηλα γενέ-
σθαι οὐκ εἴα, τὴν οἰκείαν τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῆς κτίσεως
122 προμήθειαν ἐπιδεικνύμενος. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν ὁ
θεῖος ἀπόστολος ἐν Λύστροις δημηγορήσας· πρὸς γὰρ
αὖ πολλοῖς ἑτέροις καὶ τάδε εἴρηκεν, Ὃς ἐν ταῖς παρῳ-
χημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς
αὐτῶν· καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθο-
ποιῶν, οὐρανόθεν ὑμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφό-
ρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ὑμῶν.
123 Τὸ μὲν γὰρ Ἀβραμιαῖον γένος καὶ νόμον θεῖον ἐδέξατο,
καὶ προφητικῆς ἀπέλαυσε χάριτος· τὰ δέ γε ἄλλα ἔθνη
διὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς κτίσεως ἐποδήγει πρὸς θεοσέ-
124 βειαν τῶν ὅλων ὁ πρύτανις. Καὶ καθάπερ τὸν ὑετὸν
διαφερόντως μὲν τῇ γεωργουμένῃ γῇ, τῆς τῶν ἀνθρώπων

8. ἀπολαύσαντες] ἀπολαύοντες B. 10. πάλαι om. C. 13. προμήθειαν διὰ τῆς κτίσεως C. 21. ὑμῶν] ἡμῶν C. 23. ἀπήλαυσε] ἀπέλαυσε B.

neque prophetarum neque apostolorum prævio lumine ducti fuerint, sed una tantum natura duce usi sint : cujus impressa nobis olim divinitus monumenta invectus impietatis error delevit. Reparavit tamen eorum nonnulla ipse idem qui ea condiderat ab initio, neque penitus abolita esse permisit, suam hominibus providentiam per mundi creaturam manifeste significans. Id vero ipsum et Paulus apostolus ostendit, cum apud Lystros concionaretur. Etenim præter complura alia et hæc inquit : *Qui in præteritis generationibus permisit omnes gentes ambulare in viis suis ; neque tamen sine testimonio sese ipsum dimisit benefaciens. Nam et pluvias vobis de cælo dedit, et tempora fructifera ; implens nutrimento et lætitia corda vestra.* Nam genus quidem quod originem duxit ex Abraham, tum ex lege divinitus lata, tum ex prophetiæ gratia, fructus maximos cepit : alias vero gentes ac nationes, per naturæ legem, perque mundanæ creaturæ inspectionem, gubernator Deus ducebat ad pietatem. Ac veluti pluviam præci-

εἵνεκα χορηγίας, ὁ μεγαλόδωρος ἐνίησιν· ἐκ περιουσίας δὲ καὶ φιλοτιμίας, κἂν ταῖς ἐρήμοις, κἂν τοῖς ὄρεσιν ὕει· καὶ ἡ μὲν ἀρουμένη τοὺς ἡμέρους φύει καρποὺς, ἡ δὲ ἀγεώργητος, τοὺς ἀγρίους· ὁρῶμεν δὲ ἔστιν ὅτε καὶ ἐν μνήμασι καὶ ἐν τοίχοις φυομένας συκᾶς· οὕτω τὸ τῆς γνώσεως δῶρον ἐξαιρέτως μὲν τοῖς εὐσεβέσι δεδώρηται, τοῖς δέ γε οὐ τοιούτοις, ὡς ταῖς ἐρήμοις καὶ ταῖς λόχμαις
125 *ὁ ὑετός. Ὅθεν πολλάκις καί τινα ἐδώδιμα φύουσι, καὶ τοὺς τῶν γεωργουμένων μιμοῦνται καρποὺς, ἐπίδηλα δὲ ὅμως ἐστὶν, ὡς γεωργίας προφητικῆς οὐ τετύχηκε· τραχύτης γάρ τις αὐτοῖς ἀναμέμικται καὶ πικρότης· οἱ δέ γε διακρίνειν εἰδότες, τὸ χρειῶδες καρπούμενοι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἐῶσι· καθάπερ οἱ τὰς ῥοδωνιὰς τρυγῶντες, καταλείπουσι μὲν τὰς ἀκάνθας, ξυλλέγουσι δὲ τὰς κά-*
126 *λυκας. Καὶ μὲν δὴ καὶ ταῖς μελίτταις οὗτος ὁ νόμος ἐμπέφυκεν· οὐ γλυκέσι γὰρ μόνοις, ἀλλὰ καὶ πικροῖς ἄνθεσιν ἐφιζάνουσαι, τὴν μὲν γλυκεῖαν ἀνιμῶνται*

27. *χρείας*] *χορηγίας* C. cum *γρ. χρείας* in marg. *χορηγίας* B. qui mox om. *ἐνίησιν*. 30. *ἀγεώργητος*] *ἀνήροτος* C. 31. *ὅτε—τοίχοις*] *δὲ—τύχοις* C. 35. *ἐδώδιμα*] *καὶ ἐδώδιμα* Vb. 38. *γάρ τις*] *τις* om. B. 41. *τρυγῶντες—κάλυκας*] *τρυγῶντες τὰς ἀκάνθας παρέντες τὰ ῥόδα συλλέγουσι* C.Vb. 42. *κάλυκας*] *ῥοδοκάλυκας* Va. 43. *ἐμπέφυκε*] *πέφυκε* C. 44. *ἐφιζάνουσι*] *ἐφιζάνουσαι* B.C. 45. *μὲν γὰρ*] *γὰρ* om. B.

pue quidem cultis subactisque agris, ut humano generi consulat, munificus ac liberalis Deus infundit ; ex ubertate autem et copia liberalitatis ipsas quoque solitudines montesque irrigat : et arata quidem regio mitiores fructus nobisque congruentes, inarata vero silvestres immitioresque producit : videmusque persæpe sepulcris et parietibus caprificos innasci : ita et scientiæ donum præcipue quidem piis hominibus datum est ; illis autem qui hujus notæ non sunt datur quidem scientia, sicut pluvia dari solet desertis ac silvestribus locis. Hinc et sæpenumero quædam producunt quæ pro esculentis habenda sunt, quæque cultorum agrorum fructibus sunt similia : cum tamen manifeste appareat ea propheticæ agriculturæ esse expertia. Asperitatem enim nescio quam atque amaritiem immixtam habent. Igitur qui judicio ac discernendi facultate præditi sunt quæ sibi usui fore cognoscunt inde sumentes, reliqua missa faciunt : ut qui rosaria demetunt, spinas quidem intactas dimittunt, rosarum vero calyces legunt. Ipsis quoque api-

ποιότητα, τὴν δὲ πικρὰν ἀποστρέφονται, καὶ ἐκ διαφόρων ποιοτήτων, πικρῶν τε καὶ στρυφνῶν, καὶ αὐστηρῶν καὶ δριμέων, τὸ γλυκύτατον μέλι τοῖς ἀνθρώποις κατα-
127 σκευάζουσι. Ταύτας δὴ καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, ἐκ τῶν πικρῶν ὑμῶν λειμώνων τὸ γλυκὺ τῆς ὠφελείας ὑμῖν κατασκευάζομεν μέλι. Καὶ ὥσπερ οἱ τὰ σώματα θεραπεύοντες ἐκ τῶν ἰοβόλων θηρίων ὀνησιφόρα κατασκευ- 21
άζουσι φάρμακα· καὶ τῶν ἐχιδνῶν τὰ μὲν ἀποβάλλοντες, τὰ δὲ ἕψοντες, πολλὰς διὰ τούτων ἐξελαύνουσι νόσους· οὕτως [καὶ] ἡμεῖς τὰ τῶν ὑμετέρων ποιητῶν καὶ ξυγγραφέων καὶ φιλοσόφων πονήματα μεταχειρισάμενοι, τὰ μὲν ὡς δηλητήρια καταλείπομεν, τὰ δὲ τῇ τῆς διδασκαλίας ἐπιστήμῃ διασκευάσαντες, ἀλεξιφάρμακον ὑμῖν θεραπείαν προσφέρομεν· καὶ οὓς ἀντιπάλους ἡμῶν ὑπειλήφατε, τούτους τῶν ἡμετέρων λόγων ἀποφαίνομεν ξυνηγόρους, καὶ τῆς πίστεως δείκνυμεν διδασκάλους.

47. στρυφνῶν καὶ αὐστηρῶν καὶ] γλυκέων αὐστηρῶν τε καὶ C.Vb. 48. κατασκευάζουσι] τεκταίνουσι C.Vb. 49. δὴ καὶ—ὑμῶν] δὲ καὶ—ὑμῖν B.

21, 2. τῶν ἐχιδνῶν] τῆς ἐχίδνης C. 3. τὰ δὲ] ἃ δὲ B.Va. 4. οὕτω καὶ] καὶ om. B.Va. 5. καὶ συγγραφέων καὶ φ. πονήματα] τε καὶ φ. νοήματα C.Vb. 6. καταλείπομεν] κατελίπομεν C. 9. ἀλεξιφάρμακον] ἀλεξίκακον (φάρμακον) B. 12. συνηγόρους καὶ διδασκάλους τῆς οὕτως σὺν C. ξυνηγόρους καὶ διδασκάλους τῆς πίστεως Vb.

bus hanc natura legem instituit, ut non solum floribus qui sunt dulces insidant, sed qui etiam amarulenti; cum tamen solam dulcedinem hauriant, amaritiem autem aversentur, et ex diversis qualitatibus, amaris videlicet, acerbis, austeris, acutisque, mel quod hominibus dulcissimum est conficiant. Harum itaque et nos exempla sectati, e vestris illis amarulentis pratis dulce vobis ac perquam utile mel componimus. Ac veluti corporum curatores e venenatis feris atque serpentibus salutares medicinas conficiunt, deque ipsis viperis alia quidem rejicientes, alia vero elixantes, multos harum rerum præsidio morbos propellunt; ita et nos, vestrorum poetarum, historicorum, philosophorumque monumenta versantes, alia ex iis ut noxia et pestifera declinamus, alia vero sparsim nostræ inserentes doctrinæ auxiliarem vobis ac salubrem curationem afferimus: quosque ipsi adversarios nobis esse existimatis, eos nostrarum rationum quam maximos fautores, fideique doc-

128 Οὕτω δὲ, ξὺν θεῷ φάναι, καὶ τὴν ἄλλην ὑμῖν διδασκαλίαν προσοίσομεν. Ὑμεῖς δὲ, μεμαθηκότες ὡς ἀναγκαῖον τὸ τῆς πίστεως χρῆμα, τὴν Πυθαγόρειον σιωπὴν ἀσκήσατε, καὶ τὰς ἀκοὰς ἡσυχῇ τῷ λόγῳ παράσχετε, πιστῶς δεχόμενοι τὰ λεγόμενα· οὕτω γὰρ δὴ κατὰ βραχὺ δυνήσεσθε μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν.

ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ. β'.

ΤΟ φῶς τὸ αἰσθητὸν, καὶ τὸ ἄνωθεν φερόμενον, καὶ τὸ κάτω παρὰ ἀνθρώπων ἐπινοούμενον, ἐπιδείκνυσι τοῖς ὁρῶσι τί μὲν χρυσὸς καὶ τί ἄργυρος, τί δὲ χαλκὸς καὶ σίδηρος [καὶ κασσίτερος,] καὶ τὰς ἄλλας ὕλας ὡσαύτως, καὶ μὲν δὴ καὶ χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ φυτῶν καὶ ζώων διδάσκει διαφορὰν, ἀλλ' οἱ τὰς ὄψεις ἐρρωμένοι μόνοι τήνδε τὴν διάγνωσιν δέχονται. Οἱ γὰρ

14. ὡς ἀναγκαῖον om. C. qui mox ἀναγκαῖον ὑπάρχον τὴν Πυθαγόριον C. et sic fere Vb. 16. Πυθαγόρειον—ἀγαπήσατε] Πυθαγόριον—ἀσκήσατε B. cum οὕτω γρ. ἀγαπήσατε in marg. 17. παράσχετε] παρέχετε C. 21. τὸ ἄνωθεν] πᾶν τὸ ἄνωθεν C. πᾶν ἀνοῖς τὸ ἄνωθεν Vb. 22. κάτωθεν] κάτω B.C. Tum ἀνθρώποις C. 24. καί τι ἄργυρος B. in marg. Mox καὶ τί σίδηρος C. Vb. 25. καὶ κασσίτερος om. C. 28. διαφορὰν] διαφορὰς C. 29. γνῶσιν] διάγνωσιν C. ib. Οἱ γὰρ δὴ] οἱ δέ γε C.Vb. infra ὀνήνανται C.

tores esse ostendimus. Sic et divino freti auxilio, aliam vobis protinus institutionem trademus. Vos autem, cum didiceritis quantopere fides necessaria sit, illud, quæso, Pythagoricum silentium adamate, vestrasque aures cum attentione verbis nostris accommodate, fideliter atque ingenue quæ dicantur excipientes. Ita enim brevi poteritis veritatem perdiscere.

II. SERMO. DE PRINCIPIO.

LUMEN hoc sensibile quod oculis usurpamus, sive id superne ad nos deferatur, sive hic in terris humano artificio comparetur, intuentibus plane indicat quid sit aurum, quid argentum ; quid æs item, quid ferrum ; aliarumque rerum materiam pari modo ostendit. Quin et colorum figurarumque nec non plantarum atque

δὴ τυφλώττοντες οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος ὀνίναντι,
2 οὐδὲ γὰρ αὐτὴν τοῦ φωτὸς ὁρῶσι τὴν αἴγλην. Τούτοις
ἐοίκασιν οἱ τὸ νοερὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἰδεῖν οὐκ ἐθέλον-
τες, ἀλλ' ἀσπασίως ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνοίας διάγοντες,
καθάπερ τῶν πτηνῶν τὰ νύκτωρ πετόμενα· ἅπερ δὴ
μάλα εἰκότως ἀπὸ τῆς νυκτὸς παρωνύμως προσαγορεύ-
ονται· νυκτερίδες γάρ τοι καὶ νυκτικόρακες ἀποφυγ-
γάνουσι μὲν τὸ φῶς, ὡς πολέμιον· τὸ δὲ σκότος ἀσπά-
3 ζονται, ὡς σωτήριον. Τούτοις μὲν οὖν δή τις οὐκ ἂν
νεμεσήσειε σωφρονῶν· ἡ γάρ τοι φύσις αὐτοῖς τὴν
τοιάνδε ζωὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπεκλήρωσεν· οἱ δ' αὐθαιρέτως
σφᾶς αὐτοὺς τῷ σκότῳ συζεύξαντες ὁποίας ἂν τύχοιεν
εἰκότως συγγνώμης, μάλιστα τοῦ θείου φωτὸς ἅπασαν
ἤπειρον καὶ νῆσον τῆς ἀκτῖνος πληρώσαντος, καὶ αὐτὰ
4 κατειληφότος τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα; Οἱ μὲν γὰρ

33. ἀπαύστως] ἀσπασίως B.C. 34. πετόμενα] πετώμενα B. 36. νυκτικόρακες ἀποφυγγάνουσι] νυκτοκόρακες ἀποφεύγουσι C. 39. οὐκ ἂν τις] τις οὐκ ἂν B.C. ib. ἡ γάρ τοι φύσις etc.] ἡ γὰρ φύσις αὐτοῖς οὕτω δεδημιούργητο. οἶδε C. ubi vulg. in marg. sed sine ἐξ ἀρχῆς. ἡ γὰρ φύσις αὐτοῖς τὴν ζωὴν οὕτω δεδημιούργηται Vb. 40 ἀρχῆς] ἀπαρχῆς B. 42. ποίας ἂν εἰκότως τύχοιεν] ὁποίας ἂν τύχοιεν εἰκότως B. εἰκότως om. C. 45. πέρατα] τέρματα B.C.

animalium differentias idem docet. Sed enim qui sunt acri oculorum obtutu soli rerum hanc discretionem percipiunt. Ipsi namque cæcutientes nihil prorsus ad solis radios assequuntur; cum ne ipsam quidem videant luminis claritatem. His itaque persimiles esse noscuntur, qui intellectuale veritatis lumen intueri nolentes, amant in tenebris ignorantiæ diversari, veluti aves illæ quæ noctu tantummodo volitantes, meritissima noctis nomenclatura signantur. Noctuæ siquidem ac nycticoraces, ut inimicam sibi, lucem suffugiunt, amant vero tenebras tamquam maxime salutares. Atque his quidem nemo sanæ mentis indignetur atque succenseat. Natura enim ab initio genus hoc vitæ illis addixit. Qui vero ultro sese ipsos tenebris adjunxerunt, quidnam, quæso, veniæ consequantur; præsertim cum divinæ lux veritatis omnem continentem cunctasque jam insulas suis radiis late complerit, orbisque totius fines ac terminos occuparit? Nam qui ante Christum exortum, hoc

πρὸ τῆς θείας ἐπιφανείας τῷδε τῷ πάθει περιπεσόντες, ἔχουσι μέν τινα μετρίαν οὕτω πως παραίτησιν, τῷ μηδέπω τῆς δικαιοσύνης ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, ἀλλ' ὥσπερ ἐν νυκτὶ διάγειν, καὶ ὑπὸ μόνης δᾳδουχεῖσθαι τῆς φύσεως· ἐπειδὴ δὲ οὗτος οὐ μόνον ἀνέτειλεν, ἀλλὰ καὶ, ποιητικῶς εἰπεῖν, *μέσον οὐρανὸν ἀμφιβέβηκε*, τίς ἀπολογίας ὑπολείπεται λόγος τοῖς νῦν ἐν μεσημβρίᾳ τυφλώττουσι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μύουσιν, ἵνα μὴ τοῦ φωτὸς ἀπο-
5 λαύσωσιν; Οὐκ ἐᾷ δὲ αὐτοὺς τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσαι 22
τῶν ὀφθαλμῶν τὸ τῆς οἰήσεως πάθος. Πάντων γὰρ ἄμεινον εἰδέναι νομίζουσι τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν μαθήμασιν ἐνετράφησαν· καὶ ξυνιδεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ὡς οἱ θαλάττιοι ἰχθύες ἐν ἅλμῃ μὲν τρέφονται ὅτι μάλιστα πλείστῃ, ἁλῶν δὲ ὅμως εἰς
6 σκευασίαν προσδέονται. Οὐδὲ μὴν ἐκεῖνο ξυνορῶσιν, ὡς τῆς ἀληθείας οὐ πάντως ἡ εὐγλωττία διδάσκαλος. Τί γὰρ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως ἥδιον; τί δὲ τῆς εὐεπίας

46. τῇδε τῇ μέθῃ] τῆδε τῆ πάθη B. τῶ δε τῶ πάθει C. 49. μηδέπω] μήπω C.Vb. 50. σκότει] νυκτὶ B.C.
22, 8. οὐδὲ μὴν ἐκεῖνο] οὐδ' ἐκεῖνο δὲ C. μὴν om. Vb. 9. ἡ εὐγλωττία] ἡ om. B. 10. εὐεπείας] εὐεπίας B.

erroris laqueo tenebantur, aliquam utcumque ac mediocrem saltem excusationem afferre poterant, quod videlicet sol justitiæ nondum ortus fuisset, ac propterea quasi in nocturnis tenebris vitam traducerent, solisque naturæ facibus ducerentur. Cum vero nunc sol justitiæ non modo exortus jam sit, sed ut poetice dicam,—*medium conscenderit axem:* quis jam, quæso, relictus est excusationi locus, iis qui meridiano tempore hallucinantur, quique ne luce jucundissima perfruantur, oculos ultro concludunt? Nimirum pessima opinionis affectio, nebulam propellere ac dissipare illos non sinit. Putant enim se optime cunctorum mortalium intueri veritatem, propterea quod eloquentium virorum disciplinis innutriti fuerint. Neque animadvertunt marinis piscibus, quamquam plurimæ salsedini innutritis, tamen ad condituram non minus et sale adhibito opus esse. Neque item illud intelligunt, veritatis cognitionem ab idoneo linguæ concentu petendam non esse. Quid enim Homerica poesi queat esse jucundius? quid inquam ejus dulcilo-

ἐκείνης γλυκύτερον; ἀλλ' ὅμως τοῦτον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, (ἐπέγνωτε δὲ δήπου τὸν Ἀρίστωνος, ὡς ἡγοῦμαι,) μύρῳ γε ἀλείψας, καθάπερ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως, ἀκολασίας καλέσας καὶ δυσσεβείας διδάσκαλον. Βλασφημεῖν γάρ, φησὶν, ἐκπαιδεύει τοὺς νέους, καὶ πονηρὰς αὐτοῖς περὶ τῶν θεῶν ἐντίθησι δόξας, καὶ ἁπαλοῖς ἔτι οὖσι μαθήματα πονηρὰ καὶ διεφθαρμένα ἐνίησι. Καὶ ἕτερα δὲ ἄττα κατηγορήματα πάμπολλα ἐποιήσατο τοῦ κορυφαίου τῶν ποιητῶν. Οὐκ οὖν ἅπας ὁ εὐγλωττίαν ἠσκημένος ἀξιόχρεως ἂν γένοιτο ἀληθείας διδάσκαλος. Εἰ δὲ δὴ τοὺς φιλοσόφους ἡμῖν προβάλλεσθε, εὖ ἴστε ὡς καὶ οὗτοι πλάνον ὑπέμειναν πάμπολυν. Οὐ γὰρ δὴ μίαν ἅπαντες λεωφόρον ἐσχήκασιν, οὐδὲ τοῖς τῶν προωδευκότων ἠκολούθησαν ἴχνεσιν, ἀλλ' ἰδίαν ἕκαστος ἐτέμετο τρίβον, καὶ μυρίας ἐπινενοήκασι στίβους· πολυσχιδεῖς γάρ που τοῦ ψεύδους αἱ ἀτραποί. Καὶ τοῦτο

13. ὡς ἡγοῦμαι om. C. 18. τῶν θεῶν] τῶν om. C. 19. πονηρὰ] ἐναγῆ C. ἐνεργῆ Vb. 20. κατηγορήματα πάμπολλα ἐποιήσατο] ἐποιήσατο κατηγορήματα C. 23. ἀληθείας] τῆς ἀλ. C. Vb. ib. δὲ δὴ] δὴ om. C. δὲ δεῖ B. 26. προωδευκότων] προοδευκότων B. 27. ἐτέμετο] ἔτεμε C. Vb. 28. στίβους] τρίβους B. ὁδοὺς Vb. Tum πολυσχεδεῖς C. et om. που.

quio sit suavius? Et tamen hunc Homerum, ille qui apud vos habetur optimus philosophorum; puto autem vos nosse quem dico; Aristonis videlicet filius Plato, unguento prius perunctum, sicut hirundines a mulieribus solent, procul ejecit ab ea quam ipse constituit civitate; omnis licentiæ atque impietatis magistrum esse testatus. Inquit enim [Rep. III. p. 398.]: *Poeta hic blasphemare adulescentes docet, illisque flagitiosas de immortalibus diis opiniones insinuat, tenerisque adhuc animis inserit perniciosas et corruptissimas disciplinas.* Aliis præterea multis in rebus accusat eximium poetarum. Haud itaque omnis qui in dulci eloquio sit exercitus, idoneus est habendus qui veritatem perdoceat. Quod si vestros nobis philosophos objectatis, illud pro comperto scitote, hos quoque multis erroribus fuisse implicitos. Neque enim omnes eadem militari via incesserunt, neque præcedentium majorum vestigia consectati sunt, sed tum proprias sibi quisque vias fecerunt, tum vero et innumeras excogitarunt. Multifidæ sunt enim mendacii falsitatisque semitæ. Id quod protinus valde

9 διαρρήδην αὐτίκα δὴ μάλα δειχθήσεται. Θαλῆς μὲν
γὰρ, τῶν ἑπτὰ καλουμένων σοφῶν ὁ πρεσβύτατος,
ἀρχὴν πάντων τὸ ὕδωρ ὑπέλαβεν, Ὁμήρῳ γε οἶμαι
εἰρηκότι πιστεύσας,

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.

Ἀναξίμανδρος δὲ, τοῦτον διαδεξάμενος, ἀρχὴν ἔφη τὸ
ἄπειρον· Ἀναξιμένης δὲ, ὁ τούτου διάδοχος, καὶ Διο-
γένης ὁ Ἀπολλωνιάτης τὸν ἀέρα ξυμφώνως ἀρχὴν
10 προσηγορευσάτην. Ἵππασος δὲ ὁ Μεταποντῖνος, καὶ
Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος τῷ πυρὶ τὴν ἀρχὴν τῶν πάντων
ἀπενειμάτην. Ὁ δὲ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς τὰ
στοιχεῖα ἔφη τὰ τέτταρα· Ξενοφάνης δὲ ὁ Κολοφώνιος,
τὸ πᾶν ἀΐδιον, ἐκ δὲ τῆς γῆς τὰ πάντα. Καὶ Παρμε-
νίδης δὲ ὁ τούτου ἑταῖρος ὁ Ἐλεάτης ὡσαύτως τόνδε
τὸν λόγον ἐκράτυνε, ψευδὲς δὲ ἀπέφηνε τῶν αἰσθήσεων
τὸ κριτήριον, ἥκιστα λέγων ἐφικνεῖσθαι τοῦτο τῆς ἀλη-
11 θείας. Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ἄπειρον τὸ πᾶν

30. δὴ μάλα] δὴ om. B. 33. εἰρηκότι πιστεύσας] πιστεύσας εἰπόντι C. εἰπόντι Vb. 38. ἀρχὴν om. B. Tum προσηγόρευσαν Vb. et C. qui mox om. in textu ὁ Μεταπόντιος—ὁ Ἐφέσιος—Ἀκραγαντῖνος—ὁ Κολοφώνιος—ὁ Ἀβδηρίτης. ib. Μεταπόντιος] μεταποντῖνος B. 40. ἀπενειμάτην] ἀπένειμον. Ἐμπεδοκλῆς δὲ τὰ τέτταρα ἔφη στοιχεῖα C.Vb. 43. Παρμενίδης] Παρμενίδης δὲ B.C. omisso γε post τούτου. 44. ψευδὲς] ψεῦδος B.

manifestum ostendam. Thales enim, antiquissimus eorum qui septem sapientes vocantur, arbitratus est rerum principium aquam esse; Homericam, ut puto, sequutus sententiam, quo loco inquit: *Oceanumque deum patrem, Tethynque parentem.* Anaximander vero, qui Thaleti successit, ab infinito res auspicatur. At hujus successor Anaximenes, nec minus et Diogenes Apolloniates, concordi sententia dixerunt, principium esse aërem. Hippasus vero Metapontinus, et Heracletus Ephesius, igni rerum attribuere principium: at Agrigentinus Empedocles, quatuor elementis. Xenophanes autem Colophonius, perpetuum esse omne hoc quod videmus, asseruit: cuncta vero e terra inquit constare. Hujus autem sodalis Parmenides Eleates, eandem ferme sententiam confirmavit, falsumque esse sensuum judicium dixit; negans utique nos hoc duce veritatem rerum consequi posse. Democritus au-

εἴρηκε καὶ ἀγένητον. Ἐπίκουρος δὲ ὁ Νεοκλέους ὁ Ἀθηναῖος, ἐκ τῶν ἀτόμων ἐξ ἀρχῆς συστῆναι τὸ πᾶν, εἶναι μέντοι ἄναρχον καὶ ἀΐδιον. Καὶ Μητρόδωρος δὲ ὁ Χῖος, καὶ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, καὶ Διογένης ὁ Σμυρναῖος διαφόρους ἀρχὰς τῶν ὅλων ὑπέθεντο. Διά τοι τοῦτο καὶ Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου κωμῳδῶν αὐτοὺς διετέλει, ὅτι τοῖς ἀνθρώποις οὐκ ἐφικτὰ εἰδέναι λίαν ἰσχυριζόμενοι 23
πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ διεμάχοντο, καινῶν προστατεύοντες καὶ ἐναντίων δογμάτων, ᾗ φησιν ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς
12 Ἀπομνημονεύμασι. Καὶ ὁ Πλάτων δὲ αὐτὸν ἐν τῷ Φαίδωνι γέγραφε λέγοντα· Ἐγὼ γάρ, ὦ Κέβης, νέος ὤν, ὑπερφυῶς [ὡς] ἐπεθύμησα ταυτησὶ τῆς φιλοσοφίας, ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν. Ὑπερήφανον γάρ μοι ἐδόκει εἶναι, εἰδέναι τὰς αἰτίας ἑκάστου, διὰ τί γίγνεται ἕκαστον,
13 καὶ διὰ τί ἀπόλλυται, καὶ διὰ τί ἔστιν. Εἶτα πολλὰ τοιαῦτα διεξελθὼν, ἐπήγαγε· Τεκμήριον δέ σοι ἐρῶ ἱκανόν.

47. ἀγέννητον] ἀγένητον B.C. ex em. 48. ὁ Νεοκλέους ὁ Ἀθηναῖος om. C. in textu. Item ὁ Χῖος infra et ὁ Ἐλεάτης. ib. ἐκ τῶν ἀτ.] ἐξ ἀτ. C. omissis ἐξ ἀρχῆς. 49. τὸ πᾶν] τὸ πᾶν εἶπε C. 52. ὅλων] ὅλων ὄντων C.

23. 1. τοῖς ἀν.] τὰ ἀν. C. qui infra ἐμάχοντο. 6. ὑπερφυῶς (ὡς)] ὡς om. B.C. 7. φιλοσοφίας] σοφίας C.

tem Abderites, infinitum omne asseruit et ingenitum. Epicurus Neoclis filius Atheniensis ex atomis compositum omne hoc inquit; carere tamen initio temporis, ac perpetuum esse. Quin et Chius Metrodorus, et Zeno Eleates, et Smyrnæus Diogenes, diversa rerum principia statuerunt. Ex quo factum est, ut Socrates Sophronisci filius comicis maledictis eos semper incesseret; propterea quod pervicaciter contendentes ea se scire ad quæ hominis ingenium pervenire non potest, mutuis inter se dissidiis concertabant, principes se novorum ac pugnantium dogmatum facientes: id quod Xenophon in Commentariis suis testatur. Plato etiam in Phædone ita Socraten loquentem inducit [p. 96 A.]: *Ego enim*, inquit, *o Cebes, olim junior, fui sapientiæ hujus impendio appetentior, quam de rebus naturæ vocant historiam. Egregium enim atque illustre mihi quiddam videbatur rei cujusque causam tenere posse; quare videlicet unumquodque fiat, intereat, atque sit.* Tum multa hujusmodi persequutus, hæc addidit: *Signum tibi ego idoneum afferam. Ego*

Ἐγὼ γάρ, ἃ [καὶ] πρότερον σαφῶς ἠπιστάμην, ὥς γε ἐμαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκουν, ὑπὸ ταύτης τῆς σκέψεως οὕτω σφόδρα διετυφλώθην, ὥστ' ἀπέμαθον καὶ ἃ πρὸ τούτου 14 ὤμην εἰδέναι. Καὶ αὖθις δὲ, τῆς τῶν φιλοσόφων κατηγορῶν ἔριδος, τοιάδε ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ διέξεισιν· Ἀλλ' ἄν τινα ἔρῃ, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσκια αἰνιγμάτων ἀνασπῶντες πονοῦσι· καὶ ἂν τούτου ζητῇς τὸν λόγον λαβεῖν τι εἴρηκασιν, ἑτέρῳ πεπλήξῃ καινῶς μετωνομασμένῳ, περανεῖς δὲ οὐδένα αὐτῶν, οὐδὲ ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' εὖ πάνυ φυλάξουσι τὸ μηδὲν βέβαιον ἐᾶν εἶναι, μήτε ἐν λόγῳ, μήτε ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς· ἡγούμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αὐτὸ στάσιμον εἶναι· τούτῳ δὲ πάνυ πολεμοῦσι, καὶ καθόσον ἂν δύνωνται πανταχόθεν [ἐκβάλλουσιν]. Ἴσως, ὦ Θεόδωρε, τοὺς ἄνδρας μαχομένους ἑώρακας, εἰρηνεύουσι δὲ οὐ ξυγγέγονας, οὐ γὰρ σοὶ ἑταῖροί εἰσιν· ἀλλ' οἶμαι ταῦτα τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ σχολῆς φράζουσιν, οὓς ἂν βούλωνται ὁμοίους αὐτοῖς ποιῆσαι. Ποίοις

19. *πονοῦσι*] *πιαίνουσι* B. ib. *ἂν—ζητῇς*] *ἐὰν—ζητοίης* C. 21. *περανεῖς δὲ οὐδὲν* [*οὐδέποτε οὐδὲ*] *πρὸς οὐδένα αὐτῶν*] *περανεῖς δὲ οὐδένα αὐτῶν* B.Va. *π. δὲ οὐδὲν ποτε ὀ.* C. 22. *γε ἐκεῖνοι* [*αὐτοὶ*]] *γε* et *αὐτοὶ* om. B. *αὐτοὶ* om. C. 23. *ἀλλ' εὖ πάνυ φυλάξουσι*] *φυλάξωσι* C. 24. *μήτε ἐν λόγῳ* B. in marg. a p. m. qui mox *ἑαυτῶν*. 26. *δὲ πάνυ*] *δὲ* om. B.Va. 27. *ἐκβάλλουσιν* om. B.C.Va.

enim in iis, quæ et meo et aliorum judicio plane ac manifeste sciebam, ex hac naturæ inspectione ita cæcus effectus sum, ut et ea mihi exciderint quæ prius scire me opinabar. Rursusque philosophorum disceptationem Plato idem in Theæteto accusans, hæc ait [p. 180 A.] : *Sed si quid ab eis sciscitere, non secus fatigantur quam si e pharetra dictiunculas ænigmatum educant. Quod si et hujus dictionis quæras ab eis rationem percipere, alio ferieris verbo nova transmutatione effecto. Nihil denique inde transiges, nihil concludes. Sed neque ipsi inter se quicquam decernunt. Id enim maxime cavebunt, nequid firmum certumque relinquant. Putant enim, quantum equidem sentio, neque in oratione, neque in mente quicquam stabile ac per se constans esse. Hac una re prorsus ipsi bella inter se gerunt. Pugnantesque totis viribus ac undecunque fortasse, Theodore, illos vidisti; pacem vero agentibus, Theodore, numquam interfuisti. Neque enim tibi sunt familiares. Sed hæc, puto, per otium in gymnasio cum discipulis illis loquuntur quos volunt fieri sui persimiles. Quibus*

μαθηταῖς, ὦ δαιμόνιε; οὐδὲ [γὰρ] γίνεται τῶν τοιούτων ἕτερος ἑτέρου μαθητής, ἀλλ' αὐτόματοι ἀναφύονται, ὁπόθεν ἂν τύχῃ ἕκαστος αὐτῶν ἐνθουσιάσας, καὶ τὸν ἕτερον [ὁ]
15 ἕτερος οὐδὲν ἡγεῖται εἰδέναι. Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· Ὀλίγου δ' ἐπελαθόμην, ὦ Θεόδωρε, ὅτι ἄλλοι αὖ τἀναντία τούτοις ἀπεφήναντο· οἷον "ἀκίνητον τελέθει τῷ παντὶ ὄνομα εἶναι," καὶ [ἄλλα] ὅσα Μέλισσοί τε καὶ Παρμενίδαι, ἐναν-
16 τιούμενοι πᾶσι τούτοις, διϊσχυρίζονται. Καὶ μέντοι κἂν τῷ Σοφιστῇ τὰ τοιαῦτα πάλιν αὐτῶν κατηγορεῖ, οὐκ ἀπόστολος οὐδὲ προφήτης, ἀλλὰ τῶν φιλοσόφων ὁ πρῶτος, εἴτε Πλάτωνα τὸν Ἀρίστωνος ἐθέλοι τις λέγειν, εἴτε Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου· Σωκράτους μὲν γὰρ τὰ ἐνθυμήματα, Πλάτωνος δὲ τὰ συγγράμματα.
17 Εἴτε δὲ οὗτος, εἴτε ἐκεῖνος, οὕτω φησί· Μῦθόν τινα ἕκαστος φαίνεταί μοι διηγεῖσθαι παισὶν ὡς οὖσιν ἡμῖν· ὁ μὲν, ὡς τρία τὰ ὄντα· πολεμεῖ δὲ ἀλλήλοις ἐνίοτε αὐτῶν ἄττα πῃ· ποτὲ δὲ καὶ φίλα γινόμενα, γάμους τε καὶ τόκους

32. οὐδὲ [γὰρ]] γὰρ om. B. 33. τύχῃ] τύχοι C. 34. ὁ ἕτερος] ὁ om. C. 35. πάλιν om. C. 37. τελέθει om. C. 38. ἄλλα om. B.C. 40. τοιαῦτα] τὰ τοιαῦτα B.Vb. 41. οὐδέ γε] γε om. B.C. 46. φαίνεται] φανεῖται B. 47. ὡς om. B. qui mox πολεμεῖ—πῃ in marg. a p. m. 49. τοτε] ποτε B.

autem discipulis hæc loquantur? Neque enim apud hujusmodi genus hominum alter alterius est discipulus; sed sponte sua et casu quodam proveniunt, undecumque contingat, furore afflati. Neque alter alterum scire quicquam existimat. Pauloque mox idem rursus hæc ait. *Pene,* inquit, *o Theodore, oblitus sum tibi dicere, quod alii contraria his affirmarunt; videlicet immutabile universo nomen inditum esse, et quæcumque Parmenidæ ac Melissi omnibus hisce adversi contendunt.* Idem Plato et in libro cui titulus est Sophistes, hisce ferme verbis qualia superius attuli, eos accusat: non apostolus, non propheta; sed philosophorum primus, sive Platonem quis eum velit Aristonis filium esse, sive Socratem Sophronisci. Sunt enim Socratis quidem res et sententiæ, Platonis autem scripta et monumenta. Uter autem sit ipsorum, ita certe scriptum reliquit [Soph. p. 242 c.]: *Fabulam mihi videtur unusquisque illorum nobis, tanquam pueri simus, narrare. Nam alter quidem ipsorum, quasi tria nobis facit rerum principia; quorum quædam quodammodo inter se nonnumquam depugnent, interdum vero in ami-*

καὶ τροφὴν ἐκγόνων παρέχεται· δύο δὲ ἕτερος εἰπὼν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, ἢ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, συνοικίζεται αὐτὰ καὶ ἐκδίδωσι. Τὸ *δὲ παρ' ἡμῖν* Ἐ*λεατικὸν ἔθνος, ὃ ἀπὸ Ξενοφάνους τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἄρχεται, ὡς ἑνὸς ὄντος τῶν ἁπάντων καλουμένων διεξέρχεται τοὺς μύθους.* Ἤ*δη δὲ καὶ* 24
Σ*ικελικαί τινες* Μ*οῦσαι ξυνενόησαν, ὅτι συμπλέκειν ἀσφαλέστερον ἀμφότερα, καὶ λέγειν ὡς τὸ ὂν πολλά τε καὶ ἕν*
18 *ἐστιν, ἔχθρᾳ δὲ καὶ φιλίᾳ ξυνέχεται.* Κ*αὶ τοιαῦτα* [*ἅττα*] *ἐφεξῆς εἰπὼν, ἐπάγει·* Κ*αὶ μὴν ἔοικέ γε ἐν αὐτοῖς οἷον γιγαντομαχία τις εἶναι, διὰ τὴν ἀμφισβήτησιν περὶ τῆς οὐσίας πρὸς ἀλλήλους.* Π*ῶς;* Ο*ἱ μὲν εἰς γῆν ἐξ οὐρανοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀοράτου πάντα ἕλκουσι, τὰς ἐν χερσὶν ἀτεχνῶς πέτρας καὶ δρῦς λαβόντες.* Τ*ῶν γὰρ τοιούτων ἐφαπτόμενοι* [*πάντων,*] *σφόδρα διϊσχυρίζονται τοῦτο εἶναι* [*μόνον*] *ὅπερ ἔχει προσβολὴν καὶ ἐπαφὴν τινὰ, ταὐτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὁριζόμενοι.*

19 Ταῦτα οὐ Πέτρος ὁ ἡμέτερος, οὐδὲ Παῦλος, τῶν ὑμε-

53. ὃ om. B.C. pen. ἁπάντων] πάντων B.C. ib. δὲ, ἐξέρχεται] διεξέρχεται B.C. Mox Sirmondus dedit Ἰάδες δὲ καὶ ex ipso Platone, ni fallor.
24, 9. ταῖς χερσὶν B. ἐν om. C. Supra περὶ om. Sirm. 10. πάντων om. B.C.Va. 11. μόνον om. B. 12. ταὐτὸν] ταὐτὸ B.Va.

citiam redeant, quasi nuptias celebrent, filiosque propagent, ac alimenta nepotibus erogent. Alter vero duo principia rerum asserens, humidum videlicet ac siccum, vel calidum et frigidum, copulat ea in unum, eademque educit. Gens vero philosophorum qui apud nos Eleatici nominantur, a Xenophane atque altius initium ducens, fabulas nescio quas nobis explicuit, tamquam unum sint ea quæ dicuntur omnia. Jam vero et Siculæ quædam musæ nobis commentæ sunt, tutius esse utraque rerum principia complicare, ac subinde asserere, id quod est, unum esse ac multa, contineri autem simul lite et amicitia. Cumque talia quædam dixerit, ita demum prosequitur: *Verum ea videtur inter eos esse contentio, qua gigantes olim cum deis pugnasse perhibentur. Tanta est inter eos de rerum substantia disceptatio. Quo enim pacto eorum nonnulli e cælo atque ab invisibili cuncta deorsum ad terram trahunt, saxa immania quercusque complexi. Talia enim apprehendentes et contrectantes, summa contentione affirmant id solum esse quod aptum natum est ut incursum tactumque patiatur; idemque prorsus et corpus et substantiam esse diffiniunt.*

Horum autem deliriorum ne-

τέρων κατηγόρησε φιλοσόφων, ἀλλὰ Πλάτων ὁ εὐγλωττότατος, καὶ Σωκράτης ὁ κατὰ τὴν Πυθίαν ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατος· καὶ ἔφασαν αὐτοὺς διϊσχυρίζεσθαι τοῦτο εἶναι μόνον ὅπερ ἔχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τινα, [καὶ] ταὐτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὁρίζεσθαι, καὶ μηδὲν
20 περαιτέρω τῶν ὁρωμένων φαντάζεσθαι. Πῶς οὖν ἄν τις τούτοις χρήσαιτο ποδηγοῖς [τῆς] ἀληθείας, τοσοῦτον δὴ καὶ τοιοῦτον ὑπομείνασιν [ἀεὶ] πλάνον, καὶ ἐναντίας γε ὠδίνασι δόξας, καὶ σφοδρὸν κατ' ἀλλήλων ἀναρριπίσασι πόλεμον; Καὶ Τίμων δὲ αὐτοὺς ὁ Φλιάσιος, ὁ Πύρρωνος ἑταῖρος, ἐν τοῖς Σίλλοις ἐτραγῴδησεν· ἐγὼ δέ, ἐκ μάλα πολλῶν, ὀλίγων μνησθήσομαι·

Σχέτλιοι ἄνθρωποι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον,
ποίων ἔκ τ' ἐρίδων καὶ λεσχομάχων πεπλάνησθε
ἄνθρωποι, κενεῆς οἰήσιος ἔμπλεοι ἀσκοί.

21 Οὐ μόνον ἄρα ἡμεῖς τὸ τῆς οἰήσεως ἐπιπροσθεῖν ὑμῖν εἰρήκαμεν πάθος· πάλαι γὰρ καὶ πρόπαλαι ταύτην ὁ

20. τῶν ὁρωμένων om. B. 21. τῆς ἀληθ.] τῆς om. C. 22. ἀεὶ om. B.C. 25. ὁ Πύρρωνος] ὁ om. B.C. 26. μάλα πολλῶν] πολλῶν μάλα C. 29. ποίων ἔκ τ' ἐρίδων καὶ λεσχομάχων πεπλάνησθε] τοίων νυκτερίδων ἐκ λ. πέπλησθε, B. et in marg. ἔκ τε στοχασμῶν πεπλάνησθε. In C. τῶν νυκτερίδων λίαν καὶ στοχασμῶν πέπλησθε. τοιῶν νυκτερίδων ἐν λεσχομάχων πεπλάνησθε ἄνθρωποι Va. ἐρίδων ἔκ τε στοχασμῶν πεπλάνησθε Vb. 31. ἐπίπροσθεν] ἔτι πρόσθεν B. ἐπιπροσθεῖν C.

que Petrus ille noster, neque Paulus, vestros accusat philosophos, sed eloquentissimus Plato, ac Socrates multo sapientissimus hominum Pythii Apollinis sententia judicatus. Aiunt enim vestros philosophos affirmare id solum esse quod incursum tactumque patiatur, idemque corpus et substantiam definire. Quo autem pacto quis utatur his ducibus ad veritatem, qui talibus ipsi tantisque erroribus sint obnoxii, quique pugnantes adeo sententias opinionesque proferant, bellum inter se maximum perpetuo suscitantes? Ipse etiam Timon Phliasius suis salibus ac dicteriis vestros philosophos tragice insectatus est, e quorum magna copia ego sane pauca quædam commemorabo: *Mortales miseri, probrosi, ventris ad instar, Quænam vos lites nugis pugnantibus urgent? O utres, animi sensus quos implet inanis.* Non igitur soli nos neque primi vobis stultæ opinionis labem objicimus: prius enim mul-

*Τίμων τῶν ὑμετέρων φιλοσόφων τὴν κατηγορίαν πε-
ποίηται. Ἄλλο δέ ἐστιν εἰδέναι, καὶ ἄλλο τὸ οἴεσθαι
εἰδέναι, μηδὲν ἐπιστάμενον. Πολλῷ γάρ τινι διαφέ-
ρουσιν, ὦ φιλότης, ἀλλήλοιν ἀλήθεια καὶ στοχασμὸς*
22 *ἀληθείας. Ὁ μὲν γὰρ στοχασμὸς καὶ διαμαρτίας ἔχει
πολλάς· ἡ δὲ ἀλήθεια ἐκπαιδεύειν οὐδὲν ἐναντίον ἀνέ-
χεται. Τοιγαροῦν ἄλλως τις ἀληθείας πέρι τεκμαιρό-
μενος λέγει, καὶ ἄλλως αὐτὴ ἑαυτὴν ἑρμηνεύει· ἐπεὶ καὶ
Ἀναξαγόρας ὁ Ἡγησιβούλου ὁ Κλαζομένιος, τῶν πρὸ
αὐτοῦ [γεγενημένων] φιλοσόφων οὐδὲν περαιτέρω τῶν
ὁρωμένων νενοηκότων, πρῶτος νοῦν ἔφησεν ἐφεστάναι
τῷ κόσμῳ, καὶ τοῦτον εἰς τάξιν ἐκ τῆς ἀταξίας ἀγαγεῖν
τὰ στοιχεῖα· καὶ Πυθαγόρας δὲ ὁ Μνησάρχου ἀρχὴν
τῶν πάντων ἔφησε τὴν μονάδα. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν*
23 *χρόνον ἐγενέσθην Ἀναξαγόρας καὶ Πυθαγόρας. Ἀλλὰ
τὴν Πυθαγόρου μὲν διατριβὴν ἡ γαμετὴ Θεανὼ διε-
δέξατο, καὶ Τηλαύγης καὶ Μνήσαρχος οἱ τούτου παῖδες·
Τηλαύγους δὲ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος ἐγένετο*

36. *ὦ φιλότης ἀλλήλοιν* om. C. qui intra om. *ἀληθείας*. 40. *ἀληθείας πέρι*] *περὶ ἀληθείας* C. 42. *γεγενημένων* om. C. 44. *νοῦν*] *νῦν* C. 48. *ἐγενέσθην*] *ὑπῆρχον* C.Vb. 51. *Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος*] *ὁ Ἐμπεδοκλῆς* C.

toque ante ipse Timon hujus vitii vestros accusat. Aliud vero est scire te aliquid, aliud opinari te scire, cum tamen vere nil scias. Valde enim veritas et conjectura veritatis, o amici homines, inter se differunt. Siquidem conjectura plurimis peccat in rebus atque decipitur: ipsa autem veritas ita nos docet, ut contrarii nihil admittat. Aliter itaque quis loquitur cum in conjecturam ducitur veritatis, aliter autem veritas sese ipsam interpretatur atque enuntiat. Quandoquidem et Anaxagoras Hegesibuli filius Clazomenius primus inquit mentem mundo insedisse, unamque hanc elementa de confusione in ordinem disposuisse; cum superiores philosophi nihil ultra materiam, præterque ea quæ oculis videntur, excogitassent. Pythagoras autem Mnesarchi filius, principium rerum omnium Monada, hoc est unitatem, esse dixit. Eodem vero tempore fuerunt Anaxagoras et Pythagoras. Sed enim Pythagoræ quidem scholas, eo defuncto, uxor Theano cum Telauge ac Mnesarcho filiis, regendas suscepit. Ac Telaugæ quidem Empedocles

φοιτητής· τοῦ δ' Ἀναξαγόρου, Ἀρχέλαος· Ἀρχελάου δέ, Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος. Καὶ Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Πυθαγόρας εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενοι τοῖς Αἰγυπτίων καὶ Ἑβραίων αὐτόθι σοφοῖς ξυνεγενέσθην, καὶ τὴν περὶ
24 τοῦ ὄντος ἠρανισάσθην γνῶσιν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ὁ Πλάτων τήνδε τὴν ἀποδημίαν ἐστείλατο· καὶ τοῦτο λέγει μὲν ἐν τοῖς Παραλλήλοις ὁ Πλούταρχος, λέγει δὲ καὶ Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου, ἐν οἷς πρὸς τὸν Σωκρατικὸν Αἰσχίνην ἐπέστειλε. Ἔχει δὲ ὧδε· Αἰγύπτου γὰρ ἠράσθησαν, καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας· ὧν τὸ περιττὸν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτει διήλεγχεν ἔρως τυραννίδος, καὶ ἀντὶ διαίτης λιτῆς Σικελιῶτις γαστρὸς ἀμέ-
25 τρου τράπεζα. Τοιαῦτα περὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ Ξενοφῶν ἔγραψεν, ὅτι τῆς Σωκράτους διδασκαλίας ὑπεριδὼν τὴν τερατώδη Πυθαγόρου σοφίαν ἐζήλωσε, καὶ Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ ξυνῆν, Συρακουσίας ἀπολαύων χλιδῆς. Ἔφη δὲ αὐτὸν καὶ τῆς [τῶν] Αἰγυπτίων

53. Ἀρχελάου] καὶ Ἀρχ. C. omisso καὶ infra ante Ἀναξαγόρας.
25, 2. ξυνεγενέσθην] ξυνεγένοντο C.Vb. ib. ἠρανισάσθην γνῶσιν] γνῶσιν μεμύηντο C. μεμύηντο γνῶσιν Vb. 7. γράφει] ἔχει B.Va. ib. ἠράσθη] ἠράσθην B. ἠράσθησαν C. qui mox Σωκράτη. 9. μὴ μόνιμον] μνημονικὸν B.Va. 13. τὴν τερατώδη] τὴν τοῦ τερατώδους B.Va. 16. τῶν om. B.C.

Agrigentinus; Anaxagoræ vero, Archelaus fuit auditor: hujus vero Socrates Atheniensis fuit discipulus. Anaxagoras autem et Pythagoras in Ægyptum profecti, cum Ægyptiorum Hebræorumque sapientibus ibi sunt conversati; a quibus et Dei cognitionem adepti sunt. Postea vero et Plato in eandem Ægyptum peregre adnavigavit. Cujus rei testis est Plutarchus in comparatione vitarum. Testis et Xenophon Grylli filius, in iis quæ ad Socraticum scripsit Æschinem. Sic enim inquit: [Euseb. P. E. p. 745 D.] *Adamarunt hi duo philosophi Ægyptum, monstrosamque Pythagoræ sapientiam; quos luxuriosos fuisse, nec satis stabiles sub Socratis disciplina, amor ille tyrannidis indicavit; proque frugali ac tenui vita petitæ Siculæ dapes, ventri voracissimo congruentes.* Hæc sunt quæ de Platone Xenophon scripsit; eum videlicet posthabita Socratis disciplina, monstrosam Pythagoræ sapientiam appetisse, apudque Dionysium Siciliæ tyrannum, Syracosanis se oblectasse deliciis. Eundem quo-

26 ἐρασθῆναι σοφίας. Οὐκοῦν καὶ Πυθαγόρας καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Πλάτων αἰνίγματά τινα [πολλὰ] περὶ τοῦ ὄντος παρ' Αἰγυπτίων καὶ Ἑβραίων ξυνέλεξαν. Τί δήποτ' οὖν τούτοις μὲν οὐκ ἀκριβῶς τὰ θεῖα μεμαθηκόσι πιστεύετε, παρ' ὧν δὲ οὗτοι ταῦτα [γε] ἔμαθον,
27 μαθεῖν οὐκ ἐθέλετε; Ὅτι γὰρ οἱ πρὸ τούτων γενόμενοι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι πλέον τῶν ὁρωμένων οὐδὲν ὑπέλαβον εἶναι ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλῳ δεδήλωκε· Φαίνονται γάρ μοι, φησὶν, οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους ἡγεῖσθαι θεοὺς, οὕσπερ νῦν οἱ πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως, τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς
28 ἐπονομάσαι. Καὶ Ὅμηρος δὲ καὶ Ἡσίοδος παντάπασι τὸν τοῦ παντὸς ἠγνόησαν ποιητήν· Ἡσίοδος μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Χάους ἔφησεν Ὠκεανὸν καὶ Τηθὺν γεγενῆσθαι·

18. *τινα* om. C.Vb. 19. *πολλὰ* om. V.Ba. 23. *φιλόσοφοι*] *σοφοὶ* Va. 26. *περὶ τὴν*] *τῶν περὶ τὴν* Vb. 27. *οὕσπερ*] *ὥσπερ* Va. 29. *ἄστρα*] *ἀστέρα* B.Va. *ἀστέρος* Vb. 30. *ἰόντα*] *ἀεὶ ἰόντα* Vb. ib. *ταύτης* om. C. 31. *θεῖν*] *θέειν* Vb. 32. *παντάπασι* om. C. 34. *ἔφησεν*] *ἔφη* B.C.

que testatur Ægyptiorum sapientiam adamasse. Anaxagoras itaque, Pythagoras, Plato, ænigmata quædam de Deo ab Ægyptiis Hebræisque collegerunt. Quid itaque viri Græci? Iis habendam fidem esse censetis qui leviter admodum divina mysteria didicerunt; ab illis autem ea perdiscere recusatis, a quibus vestri philosophi præceptoribus didicerunt? Pervetustos enim philosophos ac poetas, Platoneque ipso antiquiores, nihil esse aliud opinatos fuisse, præter id quod oculis contuemur, Plato in Cratylo nos docet. Inquit enim [p. 397 C.]: *Mihi quidem videntur primi illi homines in Græcia solos eos esse deos putasse, quos nunc barbarorum plurimi opinantur, Solem videlicet, lunam, terram, stellas, cælumque ipsum. Videntes itaque hæc, velut euntia motu quodam atque currentia, de natura cursus illius quem videbant, ab eo quod est θέειν, hoc est currere, θεοὺς, id est Deos, nominarunt.* Sed enim Homerus quoque atque Hesiodus mundi totius opificem penitus ignorarunt. Ac Hesiodus quidem Chaos inquit Oceanum Tethynque genuisse: ab his autem Cælum ac Terram esse progenitam:

ἐκ δὲ Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν· ἐκ δὲ τούτοιν, Κρόνον τε καὶ Ῥέαν, καὶ τούτων τοὺς ἀδελφούς· ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας, τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν,
29 καὶ Ποσειδῶνα, καὶ Πλούτωνα. Ὁ δὲ Ὅμηρος τὸν Ὠκεανὸν φησὶ θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν· καὶ ὃν θεῶν καὶ ἀνδρῶν ὀνομάζει πατέρα, ὡς ἐκ Κρόνου γεγενημένον, Κρονίδην ἀποκαλεῖ. Πολλῷ οὖν ἄρα καὶ οὗτοι δεδουλεύκασι πλάνῳ. Ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο εὖ μάλα ὁ Πλάτων εἰδὼς πιστεύειν αὐτοῖς που παρεγγυᾷ τὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσιν, καὶ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀληθῶν
30 ἀποδείξεων λέγουσι. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Πλάτων φησί· Κοῦφον γάρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητής, καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν πρὶν ἂν ἔνθεος καὶ ἔκφρων γένηται. Ὁ δὲ Ὀδρύσης Ὀρφεύς, καὶ αὐτὸς εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενος, τὰ περὶ τοῦ ὄντος οὕτω πως μεμάθηκε, καὶ βοᾷ,

Εἷς ἔστ' αὐτοτελής, αὐτοῦ δ' ὑπὸ πάντα τελεῖται·
ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινίσσεται, οὐδέ τις αὐτὸν 26

36. καὶ] τε καὶ B.C.Vb. 40. προγόνου] Κρόνου B.C. 42. ἄρα] δὴ ἄρα C.Vb. 43. εὖ μάλα ὁ Πλάτων] ὁ Πλάτων εὖ μάλα C. 44 που] οὐ C. 46. ὁ Πλάτων om. C. 51. αὐτογενὴς] αὐτοτελὴς B.C.Va.
26, 1. περινίσσεται] περινείσεται B.

e quibus Saturnus et Rhea cum ceteris fratribus nati sint. E Saturno autem et Rhea natos esse ait, Jovem, Junonem, Neptunum, ac Ditem patrem. Homerus autem Oceanum genitorem deorum vocat, et matrem Tethyn: Jovem autem, quem deorum patrem hominumque appellat, eundem, velut a Saturno genitum, vocat Saturnium. Magnis igitur hi quoque poetæ erroribus servierunt. Quod cum Plato ipse optime sciret, hortatur tamen ut eis fides habeatur, quamvis talia fabulantibus, nullisque signis, nullis denique veris demonstrationibus ad faciendam doctrinæ suæ fidem utentibus. Alibi quoque idem Plato testatur [Ion. p. 534 B.], poetam *rem esse quandam levem, agilem, expeditam, et sacram, nec posse quicquam poeticum facere, priusquam spiritu divino affletur.* Orpheus autem Odrysius, et ipse profectus in Ægyptum, hæc de Deo vero perdoctus est, quæ vocalissime ita testatur: *Perfectus Deus est, qui perficit omnia solus; Ipse eadem lustrans: oculis nec cernere cuiquam Hunc hominum liceat; tamen idem cuncta tuetur*

εἰσορόα θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται·
πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,
μικραὶ, ἐπεὶ σάρκες τε καὶ ὀστέα ἐμπεφύασιν.

31 Καὶ πάλιν·

Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖτις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται,
χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίη δ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκε·
χεῖρα δὲ δεξιτερὴν περὶ τέρμασιν Ὠκεανοῖο
ἐκτέτακεν· ὀρέων δὲ τρέμει βάσις ἔνδοθι θυμῷ·
οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος. Ἔστι δὲ πάντῃ
αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ,
ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσην ἠδὲ τελευτήν.

32 Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκὼς, οἱ
παρ' Ἑβραίων μαθήματά τινα τῆς ἀληθείας παρέλαβον,
παρέμιξε τοῦ πλάνου τῇ θεολογίᾳ τινὰ, καὶ τῶν Διονυ-
σίων καὶ Θεσμοφορίων τὰ δυσαγῆ παραδέδωκεν ὄργια·
καὶ οἷον τινὶ μέλιτι περιχρίσας τὴν κύλικα, τὸ δηλητή-
33 ριον πόμα τοῖς ἐξαπατωμένοις προσφέρει. Ταὐτὸ δὲ
τοῦτο καὶ Πλάτων πεποίηκεν. Ἀξιάγαστα γὰρ αὐτοῦ
τῷ ὄντι τὰ περὶ τοῦ ὄντος ἐν τῷ Τιμαίῳ ξυγγεγραμ-

2. *εἰσορόα—ὁρᾶται*] *εἰσορᾷ—ὁρᾷ* C. 3. *ὁρόω*] *ὁρῶσι* C. 4. *θνητοῖς*] *θνητοῖσι* C. qui mox *ἐνόσσοις* in marg. nil in textu. *Μικραὶ* it. om. Mox vulgo *σάρκας* et *ἐμπεφύκασιν*. 8. *εἰνὶ θρόνῳ*] *ἐνιθρόνω* B. 11. *κρατερὸν*] *καρτερὸν* C. et mox om. *αὐτός*. 17. *δυσαγῆ*] *δυσαγῆ γρ. δυσσεβῆ* B. 20. *ταυτὸ δὲ τοῦτο*] *τοῦτο δὲ καὶ ὁ* C.

Conspectus nulli; quoniam caliginis atræ Obsistunt nebulæ, et mortalia lumina nobis Et pupæ tenues; caro circum atque ossa resistunt. Et iterum: *Ipse autem magnum super est innixus Olympum, Aurato residens solio, pedibusque sub ipsis Pressatur tellus; dextram usque ad litora tendit Oceani. Montes imis radicibus acti Contrepidant, nec ferre queunt ea numina dorso. In cælo residens, imis tamen omnia terris Perficit; hic caput, hic medium, finesque tuetur.* Ceterum Orpheus, quamquam hæc ab Ægyptiis didicisset, qui nonnullas prius ab Hebræis disciplinas acceperant, aliquos tamen errores suæ illi theologiæ admiscuit, ac Dionysiorum Thesmophoriorumque impurissima orgia Græcis tradidit: quasi melle ad oras calicis circumducto, letale poculum deceptis porrexerit. Nec vero et Plato non eodem modo se gessit. Sunt enim laude prorsus et admiratione dignissima quæ de ente

μένα. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγασθείη λέγοντος ἀκούων, Τι τὸ
ὂν ἀεὶ, γενεσιν δὲ οὐκ ἔχον; καὶ τι τὸ γιγνομενον μὲν ἀεὶ,
ὂν δὲ οὐδεποτε; τὸ μὲν δὴ νοησει μετὰ λογου περιληπτὸν,
ἀεὶ [καὶ] κατὰ τὸ αὐτὸ ὄν· τὸ δὲ αἰσθησει ἀλογῳ δοξαστὸν,
γιγνομενον καὶ ἀπογιγνομενον, ὄντως δὲ οὐδεποτε ὄν. Προσ-
34 τίθησι δὲ καὶ τάδε τοῖς εἰρημένοις· Ταῦτα γὰρ πάντα
μερος χρονου, τὸ ἦν καὶ ἔσται· ἃ δὴ φεροντες λανθάνομεν
ἐπὶ τὴν ἀίδιον οὐσιαν, οὐκ ὀρθῶς. Λέγομεν γὰρ δὴ, ὡς ἦν
ἔστι τε καὶ ἔσται· αὐτῇ δὲ τὸ ἔστι μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ
λόγον προσηκει· τὸ δὲ ἦν, καὶ τὸ ἔσται, περὶ τὴν ἐν χρόνῳ
γενεσιν οὖσαν πρέπει λέγεσθαι. Τὸ δὲ ἀεὶ καὶ κατὰ τὰ
αὐτὰ ἔχον ἀκινητως, οὔτε πρεσβύτερον οὔτε νεώτερον προσ-
35 ηκει γιγνεσθαι. Τίς οὖν οὕτως φιλαίτιος καὶ μεμψίμοι-
ρος, ὡς νεμεσῆσαι τοῖς εἰρημένοις, καὶ μὴ πᾶσαν αὐτοῖς
προσμαρτυρῆσαι ἀλήθειαν; Τὸ γὰρ ὂν ἀεὶ γενέσεως

23. τὸ ὂν] τὸ ὂν μὲν Vb. 26. καὶ om. B.C. 28. προστίθησι—εἰρημένοις] εἶτά φησι C. 30. λαμβάνομεν C. in textu. 31. αὐτῇ δὲ] τῇ δὲ B.C. 33. τὸ ἔσται] τὸ om. B.C. 35. οὔτε] οὐ B. γίγνεσθαι] γενέσθαι C. 36. φιλαίτιος] ἔτι φιλαίτιος C. οὕτω φ. B. 38. ἀεὶ om. B.

Deo is in Timæo conscripsit. Quis enim non magnopere amet, quis non admiretur, cum dicentem audiat? [p. 27 D.] *Quid sit illud quod semper est, nec habet generationem? Quid contra et illud quod semper fit, neque tamen est umquam? Nempe illud quidem intellectu cum ratione percipitur, eodem modo semper existens: hoc autem irrationali sensu est opinabile, cum fiat et dispereat, vere autem sit numquam.* Addit vero et hæc amplius ad ea quæ superius dicta sunt: *Hæc autem omnia quæ loquentes usurpamus, videlicet* ERAT *et* ERIT, *minutiæ temporis et particulæ quædam sunt, quæ imprudentes non recte divinæ ac æternæ substantiæ accommodamus. Dicimus enim, et fuisse et esse et fore. Æternæ autem substantiæ ipsum* EST *dumtaxat verissima congruit ratione.* ERAT *autem atque* ERIT *dici convenit de ea generatione quæ est in tempore. Quod vero semper et eodem modo immutabiliter sese habet, nec consenescere nec repubescere umquam par est.* Quis itaque sit adeo contentiosus, adeo querulus accusator, ut indignationem concipiat ex iis quæ tam bene a Platone dicta sunt, neque illis potius omne perhibeat testimonium veritatis? Quod enim est semper, omni est utique generatione superius: quod autem gignitur, id continuo et

ἐστιν ἀπάσης ὑπέρτερον· τὸ δὲ [γε] γιγνόμενον, ἀλλοιώσεις παμπόλλους ἐπιδεχόμενον, εἰκότως ἔφη οὐδέποτε εἶναι· τὸ γάρ τοι ἔμβρυον, γενόμενον βρέφος, οὐκέτι ἄρα ἐστὶν ἔμβρυον, ἀλλὰ βρέφος· καὶ αὖ πάλιν τὸ βρέφος, παιδίον γενόμενον, οὐκ ἔτι προσαγορεύεται βρέφος· οὕτω τὸ παιδίον τὴν τοῦ μειρακίου προσλαβὸν ἡλικίαν, τοῦτο καλεῖται ὅπερ ἐγένετο· καὶ ὅταν πάλιν εἰς ἄνδρας τελέσῃ, οὐκ ἔτι μειράκιον ἀλλ' ἀνὴρ ὀνομάζεται· καὶ πρεσβύτης δὲ γεγονώς, τοῦτο αὖ πάλιν
36 προσαγορεύεται, ὅπερ δὴ καὶ ἐγένετο. Εἰκότως οὖν ἄρα οὐκ ὄντα ὠνόμασε τὰ γινόμενά τε καὶ ἀλλοιούμενα. Καὶ τῷ Κρίτωνι δὲ διαλεγόμενος ὁ Σωκράτης ἕνα
πάντων ὀπτῆρα φησί. Λέγει δὲ ταῦτα· *Καὶ δὴ καὶ περὶ* 27
τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, καὶ αἰσχρῶν καὶ καλῶν, καὶ κακῶν καὶ ἀγαθῶν, περὶ ὧν νῦν ἡ βουλὴ ἡμῖν ἐστι, πότερον τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ δεῖ ἡμᾶς πείθεσθαι καὶ φοβεῖσθαι αὐτήν, ἢ τῇ τοῦ ἑνός, εἴ τις ἐστὶν ἐπαΐων, ὃν δεῖ καὶ αἰσχύν-

39. γε om. B.C. 40. πολλὰς] παμπόλλους B. παμπόλους C. 42. οὐκέτι ἐστιν] οὐκέτι ἄρα ἐστιν B.C. 44. προσλαβὸν] προσλαβὼν C. 45. τοῦτο δὴ] δὴ om. B.C. 46. τελέσῃ] τελέσει B. ἄνδρα τελέσοι C. 48. αὖ πάλιν om. C.

27, 4. ἕπεσθαι] πείθεσθαι B.C.Va. 5. ἐπαΐειν] ἐπαΐων B.C.V. Supra εἴ τις C. non ἤ τις.

efficitur: cumque plurimas immutationes accipiat, merito inquit Plato id numquam vere esse. Embryon enim, hoc est fœtus, antequam pariatur: ubi editum est in lucem, non est amplius embryon, sed est infans: rursusque infans, cum in puerum evaserit, infans amplius non vocatur: puer quoque jam ætate adulescentis assumpta, id vocatur quod factus est: cumque mox ad perfectum virum pervenerit, esse vir dicitur, non amplius adulescens: idem senex effectus, vocatur senex. Jure igitur Plato ea quæ sic per gradus quodammodo fierent mutarenturque nequaquam entia nuncupavit. In ea quoque dissertatione quam Socrates cum Critone habuisse dicitur, unum esse ait rerum omnium inspectorem. Ita vero inquit [p. 47 C.]: *Jam vero de justis rebus atque injustis, deque honestis ac turpibus, malisque item ac bonis, de quibus nunc consultatio nobis est, utrum tandem multorum hominum sententia nobis est consectanda eademque timenda, an unius potius qui audit omnia, quemque unum præ cunctis aliis timere ac revereri oportet?*

εσθαι καὶ φοβεῖσθαι μᾶλλον ἢ ξύμπαντας τοὺς ἄλλους;
Ὧι εἰ μὴ ἀκολουθήσομεν, διαφθεροῦμεν ἐκεῖνο καὶ λωβησό-
μεθα, ὃ τῷ μὲν δικαίῳ βέλτιον ἐγίγνετο, τῷ δὲ ἀδίκῳ ἀπώλ-
37 *λυτο.* Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· *Οὐκ ἄρα γε, ὦ βέλτιστε,*
πάνυ ἡμῖν οὕτω φροντιστέον, τί ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ'
ὅ τι ὁ ἐπαΐων τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ὁ εἷς, καὶ αὐτὴ ἡ
ἀλήθεια.

38 Ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες, ὅπως ἐν τούτοις ὁ Πλάτων καὶ ὁ
Σωκράτης τὸν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν ἐξήλασεν ὁρμαθὸν,
καὶ μόνον τὸν τῶν ὅλων πρύτανιν αἰδεῖσθαι καὶ φοβεῖ-
σθαι παρεκελεύσατο· διδάσκων ὡς εἴποτε πλειόνων
ἐμνήσθη θεῶν, διὰ τὸν ἐξηπατημένον τῶν Ἀθηναίων
39 ὅμιλον τοῦτο ποιῆσαι προσηναγκάσθη. Εἰ γὰρ δὴ καὶ
ταῦτα δεδρακὼς ὁ Σωκράτης οὐ διέφυγε τὴν τοῦ κω-
νείου φιάλην, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν εἰ προφανῶς ἠρνήθη
τὸν πολὺν ἑσμὸν τῶν θεῶν; Καὶ τοῦτο δῆλον ὁ Πλά-
40 των πεποίηκεν ἐν οἷς πρὸς Διονύσιον ἔγραψε. Πρὸς
γὰρ αὖ πολλοῖς ἑτέροις καὶ ταῦτα προστέθεικε· Περὶ δὲ

7. *ἀκολουθήσομεν*] *ἀκολουθήσωμεν* B. 8. *ἐγένετο*] *ἐγίγνετο* B. 9. *ἀπόλλυται*] *ἀπώλλυτο* B. *ἀπώλετο* C. Mox *πάλιν* om. C. 11. *ἀλλ' ὅτι*] *ἄλλα τι* C. 15. *τὸν τῶν ὅλων*] *τῶν ὅλων τὸν* C. Supra *ἐξήλασαν* Sirm. et infra *παρεκελεύσαντο. διδάσκοντες.* 20. *ἐξέφυγε*] *διέφυγε* B.C.

quem inquam nisi consectabimur, corrumpemus illud ac vitiabimus, quod justo quidem accedente, melius factu est; injusto autem, deterius. Rursusque paulo post: *Haud itaque prorsus est, o vir optime, curandum quid multi de nobis autument ac loquantur; sed quid ille qui et justos audit et injustos, qui est unus et ipsa veritas.*

Videtisne igitur, viri Græci, quo pacto in iis, quæ superius adducta sunt, Plato ac Socrates expulso deorum agmine, qui veri non sunt, hortatur ut eum solum, qui est princeps ac moderator rerum omnium, et colatis Deum et timeatis? Quasi manifeste significet, si quando multorum deorum mentionem fecerit, coactum se id fecisse ad Atheniensis populi gratiam, qui jam mendaciis ac falsitate circumventus esset. Etenim si ne sic quidem cicutæ poculum effugit, quidnam, quæso, passurus mali non fuit, si manifeste abnegasset numerosum deorum examen? Hoc et Plato testatur in iis quæ ad Dionysium scribit. Compluribus enim aliis et hæc addidit [p. 363 A.]: *Notæ autem meminisse te puto, quam videlicet*

δὴ τοῦ ξυμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἐπιστέλλω σπουδῇ, καὶ ὅσας μή, οἶμαί μέν σε μεμνῆσθαι· ὅμως δὲ νόει, καὶ πρόσεχε τὸν νοῦν· πολλοὶ γὰρ οἱ κελεύοντες γράφειν, οὓς οὐ ῥᾴδιον φανερῶς διωθεῖσθαι. Τῆς μὲν οὖν σπουδαίας ἐπιστολῆς Θεὸς ἀρχή· Θεοὶ δέ, τῆς ἧττον.
41 Πῶς ἂν τις σαφέστερον τὸν οἰκεῖον ἐπιδείξει σκοπόν; γυμνὴν γὰρ ἔδειξεν ἣν εἶχε περὶ τῶνδε τῶν ὀνομάτων διαφορὰν, μονονουχὶ λέγων, Τῆς τῶν πολλῶν ἕνεκα δόξης τὸ πληθυντικὸν ὄνομα περὶ τοῦ θεοῦ τίθημι, τὰς ἐξηπατημένας προλήψεις τῶν πολιτῶν ὑφορώμενος· σπουδαίως γὰρ ἐπιστέλλων, καὶ θαρρῶν τῷ τε κομίζοντι καὶ τῷ δεχομένῳ τὰ γράμματα, ἑνικῶς τὸν θεὸν
42 ὀνομάζω, καὶ τοῦτον ἀρχὴν ποιοῦμαι τῶν λόγων. Καὶ ἑτέρωθι δὲ περὶ τοῦ ὄντος τοιάδε γέγραφε· *Τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον· ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστιν ὡς ἄλλα μαθήματα.* Ἀλλ' ὅ γε ἐν τούτοις ἀκρι-

27. μνησθῆναι] μεμνῆσθαι B. 30. ἀρχὴ] ἄρχει et in marg. γρ. ἀρχὴν C. 31. ἴδιον] οἰκεῖον B.C. tum ἐπιδείξῃ C. ἐπιδείξειε conj. Ursinus. 34. ἕνεκα] εἵνεκα B.Va. Mox τοῦ om. C. 42. εὑρόντα] εὑρόντας B.

epistolis illis appono quas alicujus ponderis scribo, et quas nullius. Tu tamen ea quæ nunc dicam intellige, ac diligenter adverte. Multi enim me rogant ut ad te aliquid scribam; quos haud facile est vacuos a me prorsus repellere. Symbolum itaque tibi hoc esto, ut illius epistolæ, quam ut serio a me scriptam velim accipias, dictio hæc Deus *singulari numero sit principium; levioris autem epistolæ,* Dii *numero multitudinis.* Quo enim pacto quis melius possit mentis suæ consilium explicare? Plane siquidem nobis ostendit, quid in ea nominum differentia ipse intelligi vellet. Quasi manifeste diceret; Ut populari sententiæ me accommodem, Deum quandoque numero multitudinis appello; dum videlicet ad falsas meorum civium opiniones respicio: at quotiescumque serio atque ingenue scribo, neque de illius fide dubito, qui litteras perferat, ejusve qui illas accipiat, Deum singulariter dico; a quo et initium scribendi facio. Alibi quoque de Deo sic idem Plato sapientissime loquitur [Tim. p. 28 C.]: *Patrem quidem factoremque totius mundi hujus, et invenire laboriosum est opus, et cum inveneris, cunctis mortalibus eum prodere, opis ullius non est. Neque enim sicut cetera quæ condiscimus, ita et hoc potest dicendo exprimi.* Ceterum qui

βῶς οὕτω θεολογήσας, ἐν ἄλλοις, ἢ τοὺς πολλοὺς ὀρρωδήσας ἢ τῷ ὄντι γε ἀγνοήσας, πολλῶν ἐποιήσατο μνήμην θεῶν, καὶ πολλὴν ἐνεργάζεται τοῖς ἐντυγχάνουσι λώβην.

43 Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν, ὦ φίλοι, τὸ θολερὸν καὶ γεῶδες ἀρυόμεθα νᾶμα, καὶ μὴ τὴν πηγὴν ἐκείνην ζητοῦμεν τὴν διαυγῆ καὶ διαφανῆ, ἐξ ἧς οὗτος λαβὼν τῆς θεολογίας τὰς ἀφορμάς, τὸ ἰλυῶδες αὐτῇ καὶ γεῶδες ἀνέμιξεν; 28
Ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι Μωϋσῆς τῶν Ἰουδαίων ὁ νομοθέτης πάντων ἐστὶ τῶν ὑμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ φιλοσόφων πρεσβύτατος; εἰ δ' ἔτι καὶ νῦν ἐνδοιάζετε, καὶ πλάττειν ἡμᾶς τόνδε τὸν λόγον ὑπολαμβάνετε, Πορφύριος γοῦν ὑμῖν μάρτυς ἀξιόχρεως ἔστω· ὅς, τῆς ἀσεβείας γενόμενος πρόμαχος, κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων τὴν ἀκόλαστον ἐκίνησε γλῶτταν. Ἀκούσατε οὖν αὐτοῦ
44 ταῦτα λέγοντος, ἐν οἷς καθ' ἡμῶν συγγέγραφεν· Ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα, ὅτι καὶ τοῖς τόποις καὶ

46. ἐργάζεται] ἐνεργάζεται B.C. 49. ζητοῦμεν] ζητῶμεν B. 50. οὗτος] αὐτὸς C.Vb. 51. αὐτοῖς] αὐτῇ C.Vb.

28, 1. Μωϋσῆς] Μωσῆς B.C. et sic infr. B. 18. sed ut vulg. 26. 2. πάντων ἐστι om. C. sed ἐστι πάντων leg. infra post φιλοσόφων. 5. γοῦν] μὲν Vb 6. ἡμῖν] ὑμῖν B. ἔσται C. mox pro ἔστω.

hoc loco pie ac prudenter de Deo loquutus est, alibi tamen, vel quod sibi a populo pertimuerit, vel quod tunc veritatem penitus ignorarit, multorum deorum mentionem fecit, magnamque ita perniciem illis attulit, qui in sua monumenta incurrunt.

Cur itaque, amici homines, turbidam limosamque haurimus aquam, neque pellucidum fontem ac perspicuum quæritamus? Plato enim, cum ex hoc fonte occasionem theologice scribendi nactus fuisset, aquis purissimis terraceam ac limosam aquam commiscuit. An non, quæso, tenetis, Mosen illum qui Judaico populo leges tulit, esse vestris omnibus historicis, poetis, philosophis antiquiorem? Quod si forte nunc quoque ita esse dubitatis, suspicaminique nos vobis commentitias nugas afferre, unus saltem vobis idoneus Porphyrius testis esto: ille inquam Porphyrius, qui propugnator factus impietatis, licentiosam effrenemque linguam contra Deum universorum commovit. Audite igitur quæ is scribit, ubi contra nos stilum intentat [Euseb. P.E. p. 485 B.]: *Sanchoniathon autem Berytius narrat de Judaicis rebus quæ sunt verissima: quandoquidem ea quæ*

τοῖς ὀνόμασιν αὐτῶν τὰ συμφωνότατα, Σαγχωνιάθων ὁ Βηρύτιος, εἰληφὼς τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως τοῦ θεοῦ Ἰαώ· ὃς Ἀβελβάλῳ τῷ βασιλεῖ [Βηρυτίων] τὴν ἱστορίαν ἀναθεὶς, ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον ἐξε-
45 ταστῶν τῆς ἀληθείας παρεδέχθη. Οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν πίπτουσι χρόνων, καὶ σχεδὸν καὶ τοῖς Μωϋσέως πελάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηνύουσι διαδοχαί. Σαγχωνιάθων δὲ, ὁ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης, πᾶσαν τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς γραφῶν συναγαγὼν καὶ συγγράψας, ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς
46 Ἀσσυρίων βασιλίδος. Καὶ ἐντεῦθεν ἔστι σαφῶς μαθεῖν ὁπόσοις τῶν Τρωϊκῶν ὁ Μωϋσῆς πρεσβύτερός ἐστιν ἔτεσιν. Εἰ γὰρ ὁ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν συγγράψας Σαγχωνιάθων ἐπὶ Σεμιράμεως τῆς Ἀσσυρίων γέγονε βασιλίδος, (ἱστόρησε δὲ δηλονότι Σαγχωνιάθων τὰ πολλῷ χρόνῳ πρεσβύτερα,) Μωϋσῆς δὲ Ἰουδαίων νο-

12. Σαγχωνιάθων] σαγχουνιάθων B. sed infra σαγχων. Tum σύμφωνα C.Vb. 14. Ἰαώ] Ἰακὼβ C.Vb. 19. βασιλέων μηνύουσι διαδοχαὶ] διδαχαὶ β. μ. C. 21. Φοινίκων] φοινίκην B.Va. 25. καὶ ἐντεῦθεν] καὶ om. C. ib. ὁπόσον—ἐστιν] ὁπόσοις—ἔτεσιν B. 29. δὲ δηλονότι] δηλονὅτι B. Tum Σαγχωνιάθων om. C.

scribit, et locis et nominibus Judæorum sunt maxime consentanea. Is enim cum monumenta quædam brevesque commentarios ab Hierombalo Dei maximi sacerdote accepisset, confectamque mox historiam Abelbalo regi Berytio dedicasset; ab rege ipso ceterisque disquisitoribus veritatis, tamquam certus historiæ scriptor, acceptus est. Horum vero tempora, priora sunt Trojanis temporibus, proximeque accedunt ad ipsius Moseos tempora, quantum Phœniciæ regum successiones ostendunt. Sanchoniathon vero, qui Phœnicum lingua Philalethes, hoc est studiosus veritatis, interpretatur, omnem Judaicæ vetustatis historiam de singularum civitatum commentariis templorumque monumentis collectam complexus est, ac litteris commendavit, quo tempore Semiramis dominabatur Assyriis. Hinc igitur sciri potest, quanto fuerit Moses temporibus Trojanis antiquior. Nam si tempore Semiramidis floruit Sanchoniathon, qui Judaicam scripsit historiam, isque ea litteris commendavit, quæ multis annorum spatiis ante contigerant; Moses vero leges Judæis tulit: fit continuo ut multis annis antiquior Sanchoniathone fuerit Mo-

μοθέτης ἐγένετο, πολλοῖς ἄρα ἔτεσι Σαγχωνιάθωνος
47 πρεσβύτερος Μωϋσῆς. Ὅτι δὲ πλείοσιν ἢ χιλίοις ἔτε-
σιν ἡ Σεμίραμις τῶν Τρωϊκῶν πρεσβυτέρα, δηλοῦσι
σαφῶς οἱ τοὺς χρόνους ξυντεθεικότες. Ἀλλὰ τὸ μὲν
ἐξελέγχειν τὸν Πορφύριον, ὡς ἠγνοηκότα τοὺς χρόνους,
οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· ἀπόχρη δέ μοι δηλῶσαι πόσοις
πρεσβύτερος ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν Μωϋσῆς· Ὅμηρος δὲ
καὶ Ἡσίοδος μετὰ πολὺν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν ἐγενέ-
σθην· Ὀρφεὺς δὲ τῶν ποιητῶν ὁ πρῶτος, μιᾷ γενεᾷ
πρεσβύτερος τῶν Τρωϊκῶν· Ἰάσονι γὰρ καὶ Πηλεῖ καὶ
Τελαμῶνι καὶ Ἡρακλεῖ καὶ Διοσκούροις εἰς τὴν Κολ-
χίδα ξυνέπλευσεν· Ἰάσονος δέ ἐστιν υἱὸς ὁ Εὔνηος, ὁ
48 τὸν οἶνον εἰς Τροίαν πέμπων τοῖς Ἀχαιοῖς· καὶ Τληπό-
λεμος ὁ Ἡρακλέους υἱός, ὃν ὁ Σαρπηδὼν ἐν τῷ πολέμῳ
τῷ Τρωϊκῷ κατηκόντισε· καὶ ὁ Αἴας δὲ Τελαμῶνος
υἱός, καὶ Ἀχιλλεὺς Πηλέως· Κάστορα δὲ καὶ Πολυ-
δεύκην, τοὺς ἐπίκλην Διοσκούρους, ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τείχους
ἡ Ἑλένη ποθήσασα, οἷα δὴ ἀδελφούς, εἶτα τοῦ ποθου-

31. Σαγχωνιάθονος] Σαγχωνιάθωνος C. σαγχουνιάθωνος B. 33. δηλοῦσι] δηλώσουσι B. 35. ἐξελέγχειν—τοὺς χρόνους] ἐλέγχειν—τὸν χρόνον C. hoc Vb. 39. ἐγενέσθην] ἐγένοντο C. 41. Ἰάσονι] Ἰάσωνι C. et mox Ἰάσωνος. 43. δέ ἐστιν υἱὸς ὁ Εὔνηος] δὲ ἔνηός ἐστιν ῦς B. ἐστιν et ὁ om. C. 45. ὁ om. B.C. mox ῦς bis B. 46. ὁ Ἀχιλλεὺς B.

ses. Fuisse autem Semiramin ante Trojana tempora plus quam mille annis manifeste illi ostendunt, qui subducta ratione tempora temporibus contulerunt. Sed enim Porphyrium redarguere, ut annorum temporumque ignarum, hujus loci ac temporis esse non arbitror. Satis autem mihi fuerit ostendisse, quanto fuerit Moses temporibus Trojanis antiquior. Homerus certe atque Hesiodus multo post Trojana tempora floruerunt. Ipse vero Orpheus, poetarum primus, generatione una præcessit Trojana tempora. Comes enim Jasoni, Peleo, Telamoni, Herculi, Castori ac Polluci in Colchidem enavigavit. At Jasonis Euneus filius perhibetur, qui vinum misit Achæis Trojam obsidentibus. Fuit et Tlepolemus Herculis filius, quem lancea Sarpedon Lyciorum dux in Trojano bello transfixit. Ajax vero Telamone patre est genitus, Peleoque Achilles. Castorem autem ac Pollucem, qui *Dioscuri*, h. e. *Jovis pueri*, nuncupantur, cum e pinnis murorum, utpote suos fratres, videre Helena concupisceret, neque eos usquam in Græcorum

μένου διαμαρτοῦσα πικρῶς ἀπωδύρατο, τεθνάναι τού-
49 τους ὑπολαβοῦσα. Ταῦτα δὲ οὐκ ἀδολεσχῶν διεξῆλθον, ἀλλὰ σαφῶς ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὡς Ὀρφεὺς γενεᾷ μιᾷ πρεσβύτερος ἐγεγόνει τῶν Τρωϊκῶν. Λῖνος δὲ καὶ 29
Μουσαῖος ἀμφὶ τὰ Τρωϊκὰ ἐγενέσθην, καὶ Θάμυρις
50 μετὰ τούτων, καὶ Φιλάμμων ὡσαύτως. Εἰ τοίνυν τούτων μὲν κατὰ τὸν Πορφύριον ὁ Μωϋσῆς πλείοσιν ἢ χιλίοις πρεσβύτερος ἔτεσιν, οὗτοι δὲ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν ἐγένοντο· (μετὰ γὰρ τούτους καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος ἐγενέσθην, καὶ οὗτοι δ' αὖ πάλιν Θαλοῦ καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων πολλοῖς ἔτεσιν ἀρχαιότεροι, καὶ οἱ ἀμφὶ Θαλῆν τῶν μετ' αὐτοὺς πεφιλοσοφηκότων·) τί δήποτε μὴ τούτους πάντας καταλιπόντες πρὸς Μωϋσέα τὸν τῆς θεολογίας ὠκεανὸν μεταβαίνομεν, ἐξ οὗπερ, ποιητικῶς εἰπεῖν, πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα;
51 Καὶ γὰρ Ἀναξαγόρας, καὶ Πυθαγόρας, καὶ Πλάτων, ὕστερον ἐκεῖθεν εἵλκυσαν σμικρὰ ἄττα τῆς ἀληθείας ἐναύσματα· καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀναξαγόρᾳ καὶ Ἀρχελάῳ

52. σαφῶς om. C.
29, 2. μετὰ [τὰ] τὰ om. B.C. 6. τούτους] τούτοις C. 14. σμικρὰ ἄττα] ἄττα om. B.Va.

castris esse conspiceret, amaris fletibus angebatur, verita eos jam vitæ diem ultimum obiisse. Vobis autem hæc explicui, non tanquam nugax homo verbosusque fabulator, sed qui vobis ostenderem fuisse Orpheum generatione una bellis Trojanis antiquiorem. Linus porro ac Musæus circa Trojana tempora viguerunt. Thamyris item ac Philammon fuerunt illis contemporanei. Cum ergo, ut Porphyrius inquit, Moses hisce poetis sit mille annis antiquior, hi vero poetarum sint antiquissimi; (post eos enim et Homerus et Hesiodus nati sunt, qui et Thaletem et alios philosophos multis annorum spatiis præcesserunt,) cumque sit Thales, auditoresque Thaletis, vetustior insequutis philosophis: cur non, quæso, his omnibus relictis, ad Mosen oceanum theologiæ, transimus, a quo, ut poetice dicam, fluvii omnes et maria omnia derivantur? Illinc enim et Anaxagoras et Pythagoras, Platoque post eos, parva quædam veritatis lumina, quædamque initia, desumpserunt. Socrates quoque, qui Archelao Anaxagoræque convixit,

συγγεγονώς, παρ' ἐκείνων μεμάθηκεν ἃ περὶ τοῦ ὄντος
ἐδίδαξε· Μωϋσῆς δὲ ὁ θειότατος, οὐ λογισμοῖς ἀνθρω-
πίνοις ἑπόμενος καθάπερ οὗτοι, τὴν θεολογίαν συνέ-
γραψεν, ἀλλ' αὐτῆς ἐναργῶς τῆς τοῦ ὄντος ἐπακούσας
φωνῆς· τῆς γάρ τοι νομοθεσίας ἀρξάμενος ὁ τῶν ὅλων
ποιητὴς τὸν ἕνα σέβειν θεὸν παρηγγύησεν· Ἐγὼ γάρ
εἰμι, ἔφη, κύριος ὁ θεός σου, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰ-
52 γύπτου. Καὶ τῆς ἔναγχος γεγενημένης ἀναμνήσας εὐερ-
γεσίας προσμεῖναι τῇ δουλείᾳ παρεκελεύσατο, καὶ μὴ
μερίσαι τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ ὄντι μόνῳ προσνεῖμαι.
Οὐκ ἔσονται γάρ σοι, ἔφη, θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. Εἶτα
διδάσκει σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῶν ὁρωμένων προσέ-
οικε, καὶ παντάπασιν ἀπαγορεύει μηδεμίαν εἰκόνα πρὸς
μίμησιν τινὸς τῶν ὁρωμένων κατασκευάσαι, καὶ νομίσαι
τοῦτο δείκηλον εἶναι καὶ ἴνδαλμα τοῦ ἀοράτου θεοῦ.
53 Οὐ ποιήσεις γάρ, ἔφη, σαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοί-
ωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ

21. τῶν ὅλων] τῶν ὅλων ὁ B. τῶν πάντων ὁ C.Vb. 22. παρεγγύησεν] παρηγγύησεν B.C. 24. γενομένης] γεγενημένης B.C. 26. μόνον προσμεῖναι] μόνῳ προσνεῖμαι B. μόνῳ π. C.Vb. 30. μηδεμίαν] μηδεμίαν αὐτῷ C. 31. δείκηλον] ὁμοίωμα B. in marg. δεῖ καλὸν C. 35. οὐ ποιήσετε—προσκυνήσετε] οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσῃς C. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσεις Vb. 36. εἰμι om. B.C.

ab eis didicit quæcumque de Deo aliis ipse tradidit. Moses vero nequaquam secutus hominum rationes, sicut illi fecerunt; sed clarissima Dei voce perdoctus theologiam nobis conscripsit. Deus enim conditor rerum omnium initio legis, quam Mosi dictavit, unum coli Deum præcepit. Inquit enim: *Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti.* Cumque Mosen recentis beneficii admonuisset, hortatus est ut in Dei servitio permaneret, neque debito Deo cultu quemquam præterea impertiret, sed uni Deo tribueret. *Non enim erunt*, inquit, *tibi alii dii præter me.* Tum et manifeste Mosen docuit, nihil eorum quæ videntur, esse Deo persimile: prorsusque inhibet ullam ab eo fieri imaginem visibilium rerum, eamque opinari simulacrum Dei esse, cum videri Deus non possit. Inquit enim: *Non facies tibi idolum, ulliusque rei similitudinem, quæcumque in cælo sursum, quæque in terra deorsum, et quæcumque in aquis sub terra sunt: non*

*ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ ποιήσετε ἑαυτοῖς,
οὐδὲ μὴ προσκυνήσετε αὐτοῖς· ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεός
σου.* Φωνῆς, φησὶν, ἀκήκοας, εἶδος δὲ οὐχ ἑώρακας·
μηδένα οὖν τύπον κατασκευάσῃς, οὗ τὸ ἀρχέτυπον οὐκ
54 ἐπίστασαι. Καὶ ἑτέρωθι δὲ, τοὺς ψευδωνύμους ἐξε-
λέγχων θεοὺς καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐξορίζων τὸν πλάνον,
ἔφη πρὸς αὐτούς· *Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ θεός σου κύ-
ριος εἷς ἐστι.*

55 Ταύτην ἔχει τὴν διδασκαλίαν τὰ Μωϋσοῦ τοῦ μεγά-
λου ξυγγράμματα· ταύτην δὲ τὴν θεολογίαν καὶ ταῖς
ἱστορίαις καὶ ταῖς νομοθεσίαις καὶ μὲν δὴ καὶ ταῖς προ-
φητείαις ξυνέζευξε· καὶ πέντε βίβλους ξυγγράψας, τὴν
μὲν τῶν πολλῶν καὶ νομιζομένων καὶ καλουμένων οὐκ
ὄντων δὲ θεῶν ἀπαγορεύει τιμὴν, μόνῳ δὲ τὸ σέβας τῷ
τῶν ἁπάντων κελεύει προσφέρειν δημιουργῷ. Ταῦτα
καὶ Ἰησοῦς, ὁ τῆς ἐκείνου δημαγωγίας καὶ στρατηγίας
διάδοχος, καὶ μέντοι καὶ ἅπας τῶν προφητῶν ὁ χορὸς,
56 καὶ παραινῶν καὶ νομοθετῶν διετέλεσεν. Ἀλλὰ γὰρ
ἴσως εἴποιτε ἂν, [ὡς] οὐδὲ ὑμεῖς τόνδε τὸν νόμον ἀνέ-

40. *τῶν Αἰγυπτίων*] *τὸν Αἰγυπτίων* B. omisso *τὸν* ante *πλάνον*. *τὸν* om. Va. 46. *καὶ πέντε*] *καὶ μέντοι πέντε* C. 52. *καὶ μέντοι καὶ ἅπας ὁ τῶν προφητῶν*] *καὶ ἅπας δὲ τῶν πρ. ὁ* C.Vb. 53. *ὁ τῶν—χορὸς*] *τῶν—ὁ χορὸς* B.

facietis vobis, neque ea adorabitis: Quoniam ego Dominus Deus tuus. Vocem, inquit, audisti; faciem autem non vidisti. Nullam itaque figuram efficies, cujus exemplum ignoras. Quin et alibi falsos ac mendaces deos coarguens, eliminansque Ægyptiorum errores, ita Judæos alloquitur: *Audi Israel; Dominus Deus tuus Dominus unus est.*

Hac pollent doctrina Moseos monumenta; talemque theologiam et historiis et legibus et prophetiis inseruit, scriptisque a se quinque libris, multos quidem, qui et haberentur et vocarentur nec tamen essent dii, coli prohibuit; uni autem ac soli Deo rerum omnium conditori, cultum exhiberi præcepit. Jesus item, qui potestatem ductandi populi imperiumque a Deo patre accepit; omnis denique prophetarum chorus, eadem hæc et hortari et præcipere non destiterunt. Sed fortasse illud dicturos vos puto, ne nos quidem hanc unius Dei co-

παφον τετηρήκατε· τριάδα γάρ, οὐ μονάδα, πρεσβεύετε· Ἰουδαῖοι δέ, τοῖς Μωϋσοῦ καὶ τῶν προφητῶν ἐντρεφόμενοι λόγοις, τὸν μὲν ἕνα τιμῶσι, τῆς δὲ ὑμετέρας
57 τριάδος κατηγοροῦσιν. Ἐγὼ δέ, ὦ φίλοι ἄνδρες, ὑμᾶς μὲν ξυγγνώμης ἀξίους εἶναι ὑπείληφα, τὴν θείαν οὐκ ἐπισταμένους γραφήν· Ἰουδαίων δὲ τὴν ἐσχάτην ἀμαθίαν ὀδύρομαι, ὅτι δὴ αἰρόμενοι, κατὰ τὸν προφήτην, ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἐκ παιδίου μέχρι γήρως τὰ
58 θεῖα, τὴν τῆς θεολογίας ἀγνοοῦσιν ἀλήθειαν. Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ αὐτοὺς πλεῖστον διατρίψαντας χρόνον, καὶ τὴν πολύθεον τῶν Αἰγυπτίων μεμαθηκότας θρησκείαν, ὁ πάνσοφος κύριος οὐκ ἐναργῶς ἅπαντα τὰ περὶ τῆς τριάδος ἐξεπαίδευσε δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν πολυθείας λάβωσιν εἰς τὸν τῶν Αἰγυπτίων ἐπιρρέποντες πλάνον· οὐ μὴν παντάπασι τὰ περὶ τῆς τριάδος ἀπέκρυψε δόγματα τοῖς ὕστερον ἐσομένοις, τῆς ἐντελεστέρας θεο-

55. τετηρήκατε] τετηρήσατε C.Vb.
30, 5. ἀξίους εἶναι] εἶναι ἀξίους B. 7. αἱρούμενοι] αἱρόμενοι B.Va. ἐρόμενοι C. ἀρούμενοι Vb. 11. πολύθεον τῶν Αἰγυπτίων] τῶν Αἰγυπτίων πολύθεον C. 13. ἄγαν τὰ] ἅπαντα B. ἅπαντα τὰ Vb. ἐνεργῶς C. pro ἐναργῶς et om. statim τῆς.

lendi legem integram prorsus illibatamque servasse; qui trinitatem, non unitatem colamus; cum tamen Judæi, qui Moseos ac prophetarum libris innutriti sunt, unum dumtaxat venerentur Deum, trinitatem vero detestentur, quam Christiani maxime colimus. Ego vero, amici homines, venia vos quidem haud prorsus indignos censeo, utpote qui sacrarum litterarum ignari sitis; Judæorum vero extremam illam crassamque tarditatem lacrymis et commiseratione prosequendam puto, qui, ut Hesaias propheta inquit, exaltati ab utero matris suæ, divinisque in mysteriis a pueritia usque ad senectutem eruditi, adhuc tamen theologiæ veritatem ignorent. Etenim cum in Ægypto longinquum sane tempus permansissent, multorumque ibi deorum cultum ritu Ægyptiaco didicissent, sapientissimus Deus nequaquam illis manifeste apertaque prorsus oratione trinitatis mysteria tradidit; ne ita propositam sibi esse deorum multitudinem arbitrantes, occasionem hanc haberent ad impietatem Ægyptiam reclinandi. Trinitatis tamen dogmata ne tunc quidem venturis in posterum penitus occultavit. In antiquis enim scripturis perfectioris theologiæ materiam, quasi semina quædam,

59 λογίας κατασπείρων τὰς ἀφορμάς. Διά τοι τοῦτο μο-
ναδικῶς μὲν νομοθετεῖ, αἰνιγματωδῶς δὲ τὴν τριάδα
μηνύει. Τὸ γὰρ, Ἄκουε, Ἰσραὴλ, κύριος ὁ θεός σου κύ-
ριος εἷς ἐστι, καὶ τὴν μονάδα διδάσκει, καὶ τὴν τριάδα
δηλοῖ· ἅπαξ γὰρ εἰπὼν τὸ Θεὸς, καὶ δὶς τὸ Κύριος
ὑπειπὼν, τῆς τριάδος τὸν ἀριθμὸν παρεδήλωσεν. Ἐπα-
γαγὼν δὲ τὸ Εἷς ἐστι, καὶ τὴν πρόσφορον Ἰουδαίοις
διδασκαλίαν προσήνεγκε, καὶ τὸ ταὐτὸν τῆς θείας οὐ-
60 σίας ἐμήνυσε. Μία γὰρ τῆς ἁγίας τριάδος καὶ οὐσία
καὶ δύναμις, καὶ μέντοι καὶ βούλησις. Ταύτῃ τοι καὶ
τῶν ἀοράτων δυνάμεων οἱ χοροὶ τῷ θεῷ τὸν ὕμνον
προσφέροντες, τρὶς μὲν τὸ Ἅγιος, ἅπαξ δὲ το Κύριος
λέγουσι· τῷ μὲν τῶν ἰδιοτήτων δηλοῦντες τὸν ἀριθμὸν,
61 τῷ δὲ τὸ κοινὸν τῆς δεσποτείας μηνύοντες. Ἀλλ' ἐν
τούτοις μὲν δι' αἰνιγμάτων τὰ τῆς θείας τριάδος δεδή-
λωται· ἐν ἑτέροις δέ γε σαφέστερον ταῦτα διδάσκουσιν
οἱ θεσπέσιοι ἄνδρες. Μωϋσῆς μὲν γὰρ ὁ θειότατος, τὴν
κοσμογένειαν ξυγγράφων, εἶτα τὴν τοῦ ἀνθρώπου διά-
πλασιν ἐξηγούμενος, ἔφη τὸν τοῦ παντὸς εἰρηκέναι

20. μηνύει] δεικνύει Vb. 21. σου om. B. 22. δηλοῖ] παραδηλοῖ C.Vb. 23. τῆς] καὶ τῆς B. 28. ταύτῃ] ταύτης B. 31. τῷ μὲν] τὸ μὲν C. 32. τῆς δεσποτείας] τῆς οὐσίας καὶ δεσποτείας C.Vb.

dispersit. Ideoque unius Dei nomine leges tulit; cum tamen sic quoque per ænigma trinitatem subinnuat. Qui enim dicit, *Audi Israel; Dominus Deus tuus, Dominus unus est,* et unitatem docet, et trinitatem significat. Semel enim Deo proposito bisque Domino repetito, trinitatem subostendit. Cumque adderet, *unus est,* et congruentem Judæis doctrinam attulit, et unam in tribus eandemque divinitatem et substantiam esse docuit. Una siquidem sanctæ trinitatis et substantia et potestas est et voluntas. Eamque ob rem invisibilium potestatum chori, hymnum Deo concinentes, ter quidem *Sanctus,* semel autem *Deus* proferunt; ibi quidem numerum proprietatem significantes, hic autem parem ditionis communitatem. Atque hic quidem per ænigmata ea, quæ sunt trinitatis, ostensa sunt; aliis autem locis aliquanto manifestius eadem sancti patres docuerunt. Moses enim mundi genituram conscribens, narransque hominis plasmationem, ait orbis totius opi-

δημιουργὸν, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ
63 καθ' ὁμοίωσιν. Εἶτα ἐπήγαγεν, ὡς ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν
ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. Καὶ θεὸν
ὠνόμασε τὸν πεποιηκότα τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν οὗ
πρὸς μίμησιν ἐξετύπωσεν ὃν διέπλασεν· οὐκ ἐπειδὴ
ἄλλο τούτου καὶ ἄλλο [γε] ἐκείνου τὸ εἶδος· μία γὰρ
δὴ τῆς τριάδος ἡ φύσις· τούτου [γὰρ] δὴ χάριν καὶ
τὸν θεὸν ἔφησεν εἰρηκέναι, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ'
64 εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ ἐπήγαγε, Κατ'
εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἵνα δείξῃ τὸ τῶν προσώπων
διάφορον. Καὶ δὴ καὶ τῷ Νῶε περὶ κρεωφαγίας νομο-
θετῶν, καὶ τοῦ αἵματος ἀπαγορεύων τὴν ἐδωδὴν, ἔφη
τὸν τῶν ὅλων εἰρηκέναι θεόν· Ἔδεσθε πάντα ὡς λάχανα
χόρτου· πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐκ ἔδεσθε· καὶ γὰρ 31
τὸ ὑμέτερον αἷμα ἐκζητήσω· ἐκ πάντων τῶν θηρίων ἐκζη-
τήσω αὐτὸ, [καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐκ-
ζητήσω αὐτό.] Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵ-

38. δημιουργὸν] θεόν τε καὶ δημιουργὸν C.Vb. 40. ὡς] ὅτι C. 42. τόν τε] τε om. B.C.V. Tum πεποιημένον Vb. 43. ἐξετύπωσεν] οὐκ ἐξ. C. qui mox γρ. οὐκέτι δὴ in marg. ad οὐκ ἐπειδή. 44. ἄλλο [γε]] γε om. B.C. In C. item om. mox δὴ et [γὰρ.] 50. κρεωφαγίας] κρεηφαγίας B.—τῷ ante Νῶε om. C. 53. οὐκ ἔδεσθε] οὐ φάγεσθε B.

31, 1. ἐκζητήσω] ἐκζητήσω αὐτό C.Vb. qui mox om. καὶ ἐκ—αὐτό. 3. ἐκζητήσω αὐτὸ om. B.

ficem sic loquutum fuisse: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et similitudinem.* Tum paulo mox ita subjunxit: *Fecit Deus hominem; secundum imaginem Dei fecit ipsum.* Ergo et Deum appellavit opificem hominis, nec minus et Deum cujus ad imaginem fecit hominem quem effinxit: non quod alia hujus, alia illius sit species: una siquidem natura est trinitatis. Ideoque ait Deum dixisse: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et secundum similitudinem:* addiditque, *Secundum imaginem Dei fecit ipsum,* ut ostenderet differentiam personarum. Cumque et ipsi Noe de comedendis carnibus legem ferret, sanguinisque esum inhiberet, ita universorum Deus loquutus inducitur: *Omnia tamquam olera fœni comedite; carnem vero in sanguine animæ ne comedite. Sanguinem enim vestrum requiram; ex omnibus bestiis requiram illum, et de manu hominis fratris ejus requiram illum. Qui*

ματος ἐκχυθήσεται αὐτοῦ, ὅτι ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄν-
64 θρωπον. Καὶ οὐκ ἔφησεν Ἐν εἰκόνι ἐμαυτοῦ, ἀλλ' Ἐν εἰκόνι
θεοῦ, τῶν προσώπων πάλιν δεικνὺς τὸ διάφορον. Καὶ
ἡνίκα δὲ κατὰ ταὐτὸν συλλεγέντες οἱ κατὰ τοῦ πεποιη-
κότος λυττήσαντες τὸν πύργον ἐκεῖνον ᾠκοδόμουν τὸν
μέγιστον, τῆς τῶν γλωττῶν συγχύσεως τὸν ἐπώνυμον,
φάναι τὸν θεὸν εἴρηκεν ὁ νομοθέτης, Δεῦτε καὶ κατα-
65 βάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας. Καὶ τὸ μὲν
Καταβάντες συγχέωμεν δηλοῖ τὸ ὁμότιμον· οὐ γὰρ
εἶπεν Κατάβηθι ἢ Καταβήτω, ὅπερ δὴ τοῖς ὑπηκόοις
καὶ προσταττομένοις ἁρμόττει· ἀλλὰ Καταβάντες
συγχέωμεν, ὃ σαφῶς δηλοῖ τὴν ἰσότητα. Τὸ δὲ
Δεῦτε τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα σημαίνει, τῆς δημιουρ-
66 γίας τοὺς κοινωνούς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ διαπλάττων τὸν
ἄνθρωπον ἔφη, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν
καὶ καθ' ὁμοίωσιν, εἰκότως ἄρα καὶ μερίζων εἰς πολλὰς
τὴν μίαν φωνὴν συνεργοὺς λαμβάνει τὸν Υἱὸν καὶ τὸ

4. ἐκχυθήσεται αὐτοῦ] αὐτοῦ ἐκχυθήσεται C. 5. οὐκ ἔφη ἐν] καὶ οὐκ ἔφησεν B.C. Mox τοῦ θεοῦ B. 7. διάφορον] διαφέρον B. Supra πάλιν om. C. 11. δεῦτε καὶ] καὶ om. C.V.

effuderit sanguinem hominis, pro sanguine sanguis ipsius effundetur: quoniam in imagine Dei feci hominem. Non inquit, In imagine mea ipsius feci, sed, *In imagine Dei;* hoc etiam loco differentiam personarum ostendens. Cumque in unum congregati sunt qui contra factorem suum rabida insania debacchantes maximam illam turrim exstruerunt, quæ nomen ab linguarum confusione sortita est; ita Deum loquentem legislator Moses inducit: *Venite, et descendentes confundamus ipsorum linguas.* Quo sane loco ubi ait, *Venite, et descendentes confundamus,* parem dignitatis gradum ostendit. Neque enim *Descende* ait, aut *Descendat;* quod subjectis personis, majorum capessentibus jussa, congruit; sed *Descendentes* inquit *confundamus;* quod æqualitatem manifeste significat. In illo autem *Venite,* et Filium significat et Spiritum sanctum, qui in mundi fabrica socii comparesque fuerunt. Quando igitur hominem fingens, *Faciamus,* inquit, *hominem secundum imaginem nostram et secundum similitudinem,* decenter utique tunc quoque cum linguam vocemque unam in multas partitus est, socios sibi et Filium assumit et sanctum Spiritum. Subsequutis

67 πανάγιον Πνεῦμα. Χρόνῳ δὲ ὕστερον πρηστῆρσι καὶ κεραυνοῖς ἀναλῶσαι τὰ Σόδομα βουληθεὶς καὶ τὰς ἀγχιτέρμονας πόλεις, τῆς ἀσεβείας καὶ παρανομίας τὰς κοινωνούς, δυάδα κυρίων ἡμῖν ἐπέδειξε, καὶ φησὶ Μωϋσῆς ὁ ταῦτα ξυγγεγραφώς, Καὶ ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα πῦρ καὶ θεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
68 Καὶ ἵνα μή τις ὑπολάβῃ τοῦτον μόνον τὸν προφήτην τὰ περὶ τῆς θείας εἰρηκέναι τριάδος, ἀκούσατε, ὦ φιλότης, καὶ τοῦ θεσπεσίου βοῶντος Δαβίδ, Τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Καὶ πάλιν, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ μετὰ βραχέα δέ, [πρὸς τὸν αὐτὸν κύριον ὁ τοῦ κυρίου λέγει πατήρ,] Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. Καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, Ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ

22. πανάγιον] ἅγιον Vb. 26. τοὺς κοινωνοὺς] τὰς κ. B.C. Mox Μωϋσῆς ἐπέδειξε, φησὶ γὰρ, Καὶ C. 27. ἔβρεξε] ἔβρεχε Vb. 29. ὑπολάβοι] ὑπολάβῃ Va.C. et sic B. omisso mox μόνον cum Va. 31. εἰρηκέναι] εἰρηκότος B. Mox βοῶντος om. Va. 37. βραχέα δὲ] ὀλίγα C.Vb. 39. ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ] ἑτέρωθι C.Vb. 42. ἔχρισε] ἔχρησε C.

autem annorum temporumque curriculis, Sodoma fulminibus consumpturus, confinesque Sodomis civitates, quæ impietatis ac flagitii participes fuerunt, dualitatem dominorum nobis ostendit. Inquit enim Moses, qui cladem illarum civitatum nobis descripsit; *Et pluit Dominus a Domino super Sodoma et Gomorra ignem et sulphur de cælo.* Ne quis autem existimet hunc solum prophetam ea quæ sunt trinitatis loquutum fuisse, audite carissimi et divinum David ita clamantem; *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Rursusque, *Dixit Dominus Domino meo; Sede a dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Pauloque mox Domini pater eundem Dominum sic alloquutus inducitur; *Ex utero ante luciferum genui te.* Et in alio item Psalmo; *Sedes tua Deus in sæculum sæculi; virga directionis virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus*

θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους
69 σου. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμῖν διδασκαλίαν καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης, καὶ Ἱερεμίας, καὶ Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιὴλ, καὶ Ζαχαρίας, [καὶ Μιχαίας] καὶ ἅπας ὁ τούτων προσφέρει χορός· ἀλλὰ παρέλκον οἶμαι ταῦτα ὑμῖν ἐπιδεικνύναι μηδέπω προσενηνοχόσι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως.

70 Ἐφ᾽ ἑτέραν τοίνυν μέθοδον διδασκαλίας τραπήσομαι, καὶ δείξω τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς μετ᾽ ἐκεῖνον ἐκ τούτων μὲν τῶν θείων ἀνδρῶν τῆς θεολογίας σεσυληκότας τινὰ, τοῖς δὲ σφετέροις ἐντεθεικότας ξυγγράμ-
71 μασι. Καὶ γὰρ ὁ Πλάτων ἐν οἷς πρὸς Κορίσκον ἐπ- 32
έστειλε καὶ τάδε προστέθεικεν· Ἐπομνύντας σπουδῇ τε [ἅμα] μὴ ἀμούσῳ, καὶ τῇ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιδείᾳ, καὶ τὸν πάντων θεῶν ἡγεμόνα τῶν τε ὄντων καὶ τῶν μελλόντων, τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα καὶ κύριον ἐπομνύντας, ὃν, ἐὰν ὀρθῶς φιλοσοφῆτε, εἴσεσθε. Ταῦτα,

44. ἡμῖν om. Va. 45. Ἡσαίας ὁ προφήτης] οἱ προφῆται καὶ Ἡσαίας C.Vb. et mox om. καὶ Μιχαίας. 47. πάρεργον] παρέλκον B.Va. 48. ταύτας] ταῦτα C.Vb. 52. τῆς θεολογίας σ. τινα] τινα τῆς θ. σ. C. ib. τινα ante τῆς θεολογίας Vb.

32, 1. ὁ Πλάτων ἐν οἷς] ἐν οἷς ὁ Πλάτων B.Va. Tum ἐπέστελλε C. Mox ἀμούσως Vb. 3. τὸν] τὸν τῶν Va. 6. φιλοσοφῆτε] φρονεῖτε B. cum οὕτως γρ. φιλοσοφεῖτε in marg.

oleo lætitiæ præ participibus tuis. Eandem vero doctrinam nobis tradunt Hesaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Zacharias, Michæas, universusque prophetarum chorus. Sedenim ab re ac supervacaneum me puto facturum, si horum dicta et sententias vobis nunc afferam, qui nullam adhuc fidei Christianæ confessionem ad ecclesiam attulistis.

Aliam itaque doctrinæ rationem aggrediar, ostendamque tum Platonem tum et qui Platonem sunt insequuti philosophos, ab iis, quos superius nominavi, divinis patribus sacræ theologiæ quæpiam compilasse, suisque illa libris inseruisse. Plato enim in iis quæ scripsit ad Coriscum verba hæc posuit [p. 323 D.]: *Jurantes studio non inepto, ac eruditione studii sorore, perque deorum omnium præsentium ac futurorum ducem, perque ejus, qui dux est et causa, patrem dominumque jurantes; quem proculdubio scietis, si modo recte philosophemini.* Hæc sunt,

72 ὦ φίλοι ἄνδρες, τοῦ Πλάτωνός ἐστι τὰ δόγματα. Ἀλλὰ
τούτων τὰ μὲν ἀξιέπαινα καὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ προ-
φητικῆς διδασκαλίας ἐχόμενα, τὰ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς
73 μυθολογίας κυήματα. Τῷ μὲν γὰρ φάναι ἄλλον εἶναι
τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ αἴτιον, ἄλλον δὲ τὸν [τοῦ]
αἰτίου πατέρα, ἀτεχνῶς ἔδειξε τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ἧς ἀρυ-
σάμενος τοὺς οἰκείους διεκάλλυνε λόγους· τὸ δέ γε
Θεῶν αὐτὸν προσειπεῖν ἡγεμόνα, τῶν τε ὄντων καὶ τῶν
μελλόντων, δυοῖν αἰνίττεται θάτερον, ἢ τῷ τῆς ἀγνοίας
πάθει περιπεσεῖν τὸν φιλόσοφον, ἢ τοὺς ταύτην νοσοῦν-
τας ὑποκρινόμενον ἀναμίξαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος.
74 Πρὸς δὲ τούτοις δείκνυσι τοὺς καλουμένους θεοὺς οὐ
φύσει ὄντας θεούς· τίς γὰρ μὴ κομιδῇ παραπαίων κα-
λέσαι ἂν θεὸν τὸν οὐκ ἀεὶ ὄντα θεόν; Οὗτος δέ γε ἐν
χρόνῳ τούτους εἴρηκεν γίνεσθαι· ἔφη γάρ, Τῶν τε
75 ὄντων θεῶν καὶ τῶν μελλόντων. Πῶς δ' ἂν εἴη τις θεὸς ὁ
μήπω γενόμενος; πῶς δ' ἂν τοῦ σεπτοτάτου μετα-
λάχοι ὀνόματος, ὁ μηδέπω τὸ εἶναι λαβών; τὰ δὲ θεῖα

8. δόγματα] τὰ δόγματα C.Vb. 11. τῷ—φάναι] τὸ—φᾶναι B. 14. οἰκείους] ἰδίους Vb. ib. τὸ] τῷ C.V. 23. θεῶν om. C. 24. μηδέπω] μήπω B.C.Vb. Supra τις om. C. 25. σεπτοτάτου] σεμνοτάτου Vb.

carissimi, Platonis verba: quorum alia quidem sunt laude dignissima, ut quæ ab apostolica propheticaque doctrina minus discedant; alia vero sunt Græcanicæ fabulationis fœtus ac germina. Quod enim alium esse ait ducem mundi totius et causam, alium vero ejus patrem qui causa sit, ingenue veritatem ostendit, de cujus haustu suos ipse sermones excoluit. Quod autem eundem appellat ducem præsentium deorum et futurorum, alterum e duobus nobis subinnuit; aut videlicet in ignorantiæ labem philosophum incidisse, aut veritati mendacium scienter admiscuisse, falsæ ignorantiæ simulatione. Præterea vero et ostendit eos, qui vulgo DII nuncupentur, natura deos non esse. Quis enim (modo non penitus desipiscat) deum vocet, qui semper deus non fuerit? At Plato deos in tempore genitos ait fuisse atque gignendos. Inquit enim, *Præsentiumque deorum et qui futuri sunt.* Quo autem pacto esse poterit deus, qui nondum sit? Quo inquam pacto augustissimo nomine vocitetur, qui esse ipsum nondum sit consequutus? At sacræ

λόγια τῶν γεγονότων οὐδὲν φύσει προσαγορεύει θεόν.
76 Ὀνόματος [μὲν] γὰρ ψιλοῦ μεταδέδωκε τοῖς δικάζειν
πεπιστευμένοις, καὶ μέντοι καὶ τοῖς τὴν θείαν εἰκόνα ὡς
οἷόντε τετηρηκόσιν ἀκήρατον· φύσει δὲ Θεὸν τὸν ἀεὶ
ὄντα καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα μόνον εἰώ-
θεν ὀνομάζειν. Ἀλλὰ τοῦτον εἰς ὕστερον τὸν λόγον
φυλάξομεν· νῦν δέ γε ἀρκέσει δηλῶσαι ὡς ὁ φιλό-
σοφος οἶδε τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ αἴτιον καὶ τὸν
77 τούτου πατέρα. Ἔστι δὲ αὐτοῦ ἀκοῦσαι κἀν τῇ Ἐπι-
νομίδι λέγοντος, Καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν, μὴ τῷ μὲν
ἐνιαυτὸν, τῷ δὲ μῆνα, τῷ δὲ μηνός τινος μοῖραν τάττωμεν,
μηδέ τινα χρόνον ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὐτοῦ πόλον, ξυναπο-
τελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος· ὃν ὁ μὲν
εὐδαίμων πρῶτον μὲν ἐθαύμασεν, ἔπειτα δὲ ἔρωτα ἔσχεν
τοῦ καταμαθεῖν ὁπόσα ἐνῆν τῇ φύσει δυνατά. Κἀν τούτοις

28. μεταδέδωκε] μεταδίδωσι C.Vb. 30 θείαν] ἀλήθειαν Va. 32. ὀνομάζειν] δοκιμάζειν B. Supra μόνον om. C. 33. φυλάξομεν] φυλάξωμεν B.C. 35. ἡγεμόνα, τὸν τοῦ αἰτίου] ἡγεμόνα καὶ αἴτιον καὶ τὸν τούτου πατέρα B.C. 37. ἀποδιδῶμεν] ἀποδίδομεν B. ἀποδίδωμεν C. 38. μηνός] μηνός τι B. τοῖς δὲ μήτέ τινα μοῖραν τάττωμεν, μήτέ τινα χρόνον Vb. 39. πόλον] πῶλον B. 40. ἔταξε] διεκόσμησε C.Vb. Mox ὁρατὸν addit Vb. post θειότατος. 41. μὲν et mox δὲ om. B.Va. 42. τοῦ καταμ.] τοῦ om. B.C.Va. Supra δὲ om. C. 43. ἐνῆν τῇ] θνητῇ Vb.

litteræ nihil eorum quæ ut nova gignuntur atque proveniunt, natura deum appellant. Simplici enim deûm nomine illos dignatæ sunt, quibus judicandi potestas est credita, quique, quoad eorum fieri potuit, impollutam Dei imaginem conservarunt. Natura autem Deum solitæ sunt eum solum vocare, qui semper sit Deus, quique eodem modo et secundum eadem semper se habet. Ceterum, hæc in alium locum commodius dicenda servabimus: Nunc autem satis fuerit ostendisse, mundi totius causam ac ducem patremque ejus, haudquaquam Platoni prorsus ignotum fuisse. Licet vero eumdem Platonem sic in Epinomidis libro loquentem audire; [p. 986 C.] *Et honores reddamus; neque tamen huic quidem annum, huic vero mensem, huic autem partem mensis aliquam tribuamus, ullumve aliquod tempus quo suum permeat polum, mundum perficiens, quem digessit verbum omnium maxime divinum. Quod beatus quidem primum est admiratus; tum vero etiam discendi desiderium habuit quæcumque vim ac naturam ut sciri possent habebant.* Hoc itaque etiam loco verbum ait omnia exornasse, non

τὸν λόγον ἔφησε τὰ πάντα διακοσμῆσαι, οὐ τὸν τοῦ
78 λόγου πατέρα. Καὶ Διονυσίῳ δὲ γράφων τοιάδε φησί·
Φραστέον δή σοι δι' αἰνιγμάτων, ἵν', ἄν τι δέλτος ἢ πόντου ἢ
γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ. Ὧδε γὰρ
ἔχει· περὶ τὸν πάντων βασιλέα [τὰ] πάντα ἐστὶ, καὶ
ἐκείνου γε ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνός γε αἴτιος πάντων
καλῶν· δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ
τρίτα.

79 Ὁρᾶτε πῶς ὀρρωδοῦντες καὶ δεδιότες τὰ τῆς ἀλη-
θείας προσέφερον δόγματα, καὶ αἰνιγματωδῶς οὐ σαφῶς 33
ἐκήρυττον τὴν ἀλήθειαν, τὸν τῶν πολλῶν ὑφορώμενοι
πλάνον; Τοῦτο δέ γε τὸ δέος κἀν τῷ Τιμαίῳ δεδήλωκε.
80 Λέγει δὲ οὕτως· Νῦν δὴ οὖν τὸ παρ' ἡμῶν ὧδε ἐχέτω· τὴν
μὲν οὖν πάντων εἴτε ἀρχὴν, εἴτε ἀρχὰς, εἴτε ὅπῃ δοκεῖ
τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ῥητέον· δι' ἄλλο μὲν οὐδὲν, διὰ δὲ τὸ
χαλεπὸν εἶναι κατὰ τὸν παρόντα λόγον τῆς διεξόδου τὰ
81 δοκοῦντα δηλῶσαι. Καὶ Νουμήνιος δὲ ὁ Πυθαγόρειος, ἐν

44. τὰ πάντα] τὰ om. C. 46. ἄν τι δέλτος] ἀντὶ δέλτου Va. 49. τὰ om. B.C. ib. ἕνεκα] εἵνεκα B. γε om. Vb. 50. ἐκεῖνός γε αἴτιος] ἐκεῖνό γε αἴτιον B.Vb.

33. 4. λέγει δέ—ἐχέτω] εἰπὼν C. 5. μὲν οὖν] μὲν περὶ Vb. 8. λόγον] χρόνον C.Vb. qui habet etiam τρόπον.

verbi patrem. Ad Dionysium quoque idem scribens, sic inquit [p. 312 D.]: *Loquendum itaque tibi est per ænigmata, ut, si quid forte litteris hisce nostris vel in mari vel in insidiosis terræ locis infortunii acciderit, qui eas leget, minus intelligat. Ita enim se res habet. Circa omnium regem omnia sunt; et illius causa sunt omnia: ipseque est causa bonorum omnium: circa vero secundum, secunda sunt, et tertia circa tertium.*

Videtisne quam meticulose ac paventer prisci illi philosophi veritatis dogmata proferrent? vulgi enim respectantes errorem, non manifesta quidem assertione, sed obscurioribus verbis veritatem prodebant. Hunc vero timorem Plato et in Timæo ostendit. Sic enim inquit [48 C.]: *Nunc itaque animi nostri sententia hæc ferme sit, rerum quidem omnium sive causam, sive causas, sive quodcumque de his dicendum videatur, hoc sane tempore loquendum non esse; non ob aliam quidem causam, quam quia difficile admodum sit hoc ipso sermone quæ mihi videntur, exprimere.* Pythagoreus quoque Numenius in iis quæ de bono conscripsit manifestius hæc edocuit.

οἷς τὰ περὶ τἀγαθοῦ γέγραφε, σαφέστερον ταῦτα ἐδίδαξε· φησὶ γάρ, Οὔτε δημιουργεῖν ἐστι χρεὼν τὸν πρῶτον, καὶ τοῦ δημιουργοῦντος θεοῦ χρὴ εἶναι νομίζειν πατέρα τὸν
82 πρῶτον θεόν. Καὶ Πλωτῖνος δὲ, ὁ τὴν Πλάτωνος φιλοσοφίαν ζηλώσας, περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων βιβλίον ξυνέγραψεν, ἐν ᾧ καὶ τάδε ἔφη· Τί οὖν χρὴ περὶ τοῦ τελειοτάτου λέγειν; οὐδὲν ἀπ' αὐτοῦ, ἢ τὰ μέγιστα μετ' αὐτό. Μέγιστα δὲ μετ' αὐτὸν νοῦς, καὶ δεύτερον. Καὶ
83 γὰρ ὁρᾷ ὁ νοῦς ἐκεῖνον. Καὶ πάλιν· Ποθεῖ δὲ πᾶν τὸ γεννῆσαν, καὶ τοῦτο ἀγαπᾷ, καὶ μάλιστα ὅταν ὦσι μόνοι τὸ γεννῆσαν καὶ τὸ γεγεννημένον· ὅταν δὲ καὶ τὸ ἄριστον ᾖ τὸ γεγεννημένον, ἐξ ἀνάγκης σύνεστιν αὐτῷ, ὡς τῇ ἑτερότητι μόνον κεχωρίσθαι. Εἰκόνα δὲ ἐκείνου εἶναι λέγομεν τὸν νοῦν.
84 Δεῖ γὰρ σαφέστερον λέγειν. Καὶ ἕτερα δέ γε πλεῖστα εἴρηται καὶ τούτῳ, καὶ Πλουτάρχῳ, καὶ Νουμηνίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσοι τῆς τούτων ἦσαν ξυμμορίας. Μετὰ γὰρ [δὴ] τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν οὗτοι γενό-

10. ταῦτα] αὐτὰ B.C. 16. περὶ] καὶ περὶ Vb. 17. μετ' αὐτὸ] μετ' αὐτὸν B.Vb. μετὰ τοῦτον Va. 20. τὸ γεννῆσαν] τὸ γεννηθὲν add.Vb. 22. ᾖ τὸ] ᾖ καὶ τὸ C. 24. δεῖ γὰρ σαφέστερον λέγειν om. C. 25. δὲ] δέ γε B. Tum τῷ Πλουτ. C.

Ait enim [Euseb. P. E. p. 537 B.]: *Neque oportet eum esse opificem, qui primus est. Putare autem oportet opificis Dei patrem esse, Deum primum.* Ipse etiam Plotinus, qui Platonis æmulatur philosophiam, de tribus principalibus personis librum conscripsit, in quo et hæc ait [p. 487 F.]: *Quid igitur de perfectissimo est dicendum? Nihil ne ab eo esse, an maxima esse post ipsum? Maxima vero post ipsum, mens, et secundarium quiddam: mens enim illum intuetur ac videt.* Rursusque, *Omne autem, quod gignit, cupit atque amat id quod est genitum; præsertim si soli fuerint qui gignit et is qui gignitur. Cum vero etiam sit optimum quod est genitum, necessario assitum illi cohæret; ita ut hac sola re disjungantur, quod alter hic, alter ille est. Imaginem vero ejus dicimus mentem. Manifestius enim dicendum est.* Plurima quoque et huic et Plutarcho et Numenio et aliis dicta sunt, quotcumque ejusdem sectæ sodalitatisque fuerunt philosophi. Hi namque cum fuerint post adventum redemptoris nostri, multa Christianæ theologiæ mysteria suis libris inseruerunt. Plotinus itaque ac Numenius, explicantes Platonis mentem, tria inquiunt a Platone posita fuisse quæ sint supertemporalia et æterna; ipsum videlicet bonum, mentemque, et hujus universi

μενοι τῆς Χριστιανικῆς θεολογίας πολλὰ τοῖς οἰκείοις
85 ἀνέμιξαν λόγοις. Αὐτίκα τοίνυν τὴν Πλάτωνος διάνοιαν
ἀναπτύσσοντες καὶ ὁ Πλωτῖνος καὶ ὁ Νουμήνιος τρία
φασὶν αὐτὸν εἰρηκέναι ὑπέρχρονα καὶ ἀΐδια, τἀγαθὸν
καὶ νοῦν καὶ τοῦ παντὸς τὴν ψυχήν· ὃν μὲν ἡμεῖς Πα-
τέρα καλοῦμεν, Τἀγαθὸν ὀνομάζοντα· Νοῦν δὲ, ὃν ἡμεῖς
Υἱὸν καὶ Λόγον προσαγορεύομεν· τὴν δὲ τὰ πάντα ψυ-
χοῦσαν καὶ ζωοποιοῦσαν δύναμιν Ψυχὴν καλοῦντα, ἣν
86 Πνεῦμα ἅγιον οἱ θεῖοι προσαγορεύουσι λόγοι. Καὶ ταῦτα
δὲ, ὡς ἔφην, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων φιλοσοφίας τε καὶ
θεολογίας σεσύληται. Ὁ γὰρ δὴ ὑμνοποιὸς Δαβὶδ τὸ
θεῖον ἀνακρουόμενος μέλος, καὶ ὑπὸ τῆς θείας ἐνηχού-
μενος χάριτος, κέκραγε λέγων· *Τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ
ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα
87 ἡ δύναμις αὐτῶν.* Καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων
ὅ τε Πλούταρχος καὶ ὁ Πλωτῖνος ὑπηκουσάτην. Δηλοῖ
δὲ τοῦτο σαφῶς ὁ Ἀμέλιος, τῆς Πορφυρίου πρωτεύσας
διατριβῆς· ὑπεράγαται γὰρ τὸ τῆς Ἰωάννου θεολογίας
88 προοίμιον, οὑτωσὶ λέγων, *Καὶ οὗτος ἄρα ἦν ὁ λόγος, καθ'
ὃν ἀεὶ ὄντα τὰ γιγνόμενα ἐγίγνετο· ὡς ἂν καὶ ὁ Ἡρακλει-*

36. τὰ πάντα] τὰ om. B. ψυχὴν δὲ τοῦ παντὸς καλοῦντα τὴν δὲ τὰ π. C. om. infra ψυχὴν καλοῦντα. 39. καὶ] τε καὶ B. φιλοσοφίας καὶ om. C. 46. ὑπηκουσάτην] ἐπήκουσαν B. ὑπήκουσαν C. 48. τὸ] τῷ C.

animam. Vocat enim *Bonum*, quem nos dicimus *Patrem; Mentem* vero seu *Intellectum*, quem nos *Filium Verbumque* appellamus: Potentiam vero quæ animet omnia et vivificet, *Animam* vocat; eam ipsam videlicet quam *Spiritum sanctum* litteræ sacræ appellant. Atque hæc ipsa, ut sæpe jam dixi, ex Hebræorum sapientia et theologia subducta sunt. Ille enim David, qui divinum melos concinuit, cuique divina insonat gratia, ita cecinit; *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quid sint autem sacra evangelia et Plutarchus et Plotinus audierunt: id quod Amelius ille, qui Porphyrii scholis præfuit, manifeste ostendit. Admiratur enim vehementer procemium illud a quo Joannes evangelista theologiæ mysteria orsus est. Sic enim inquit [Euseb. P. E. p. 540 B.]: *Et hoc ergo erat verbum secundum quod semper fuerunt quæ facta sunt, sicut et Heracletus ipse censeret. Ita et per Jovem barbarus homo censet in principii loco*

τος ἀξιώσειεν, καὶ νὴ Δία καὶ ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ
τῆς ἀρχῆς τάξει τε καὶ ἀξίᾳ καθεστηκότα πρὸς θεὸν
εἶναι, καὶ θεὸν εἶναι· δι' οὗ τὰ πάντα ἁπλῶς γεγενῆσθαι·
ἐν ᾧ τὸ γενόμενον, ζῶν καὶ ζωὴν [εἶναι,] καὶ ὂν πεφυκέναι·
εἴς τε σῶμα πίπτειν· καὶ σάρκα ἐνδυσάμενον φαντάζεσθαι 34
ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ καὶ τηνικαῦτα δεικνύειν τῆς φύσεως τὸ
μεγαλεῖον· ἀμέλει καὶ ἀναλυθέντα πάλιν ἀποθεοῦσθαι, καὶ
θεὸν εἶναι, οἷος ἦν πρὸ τοῦ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα καὶ
89 τὸν ἄνθρωπον καταχθῆναι. Οὕτως ἄρα τὴν τοῦ βαρβάρου
θεολογίαν τεθαύμακεν ὁ τῇ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων
φιλοσόφων ἐντραφεὶς εὐεπείᾳ· καὶ ξυνωμολόγησε τὸν
λόγον καὶ ἐν ἀρχῇ εἶναι, καὶ θεὸν εἶναι, καὶ πρὸς τὸν
θεὸν εἶναι· καὶ τὰ πάντα πεποιηκέναι, καὶ ζωῆς τοῖς
ἅπασιν αἴτιον ὑπάρχειν καὶ χορηγόν· καὶ τῆς τῶν ὅλων
ἕνεκα σωτηρίας σαρκὶ μὲν συγκρύψαι τὸ μεγαλοπρεπὲς
τῆς θεότητος, ἀποκαλύψαι δὲ ὅμως κἀν τῇ σμικρᾷ καὶ

53. [τὸν] θεὸν] τὸν om. B.C. 54. πάντα] τὰ πάντα B.C. Tum ζῶον Vb. pro ζῶν. ult. εἶναι om. B.

34, 1. εἴς τε σῶμα πίπτειν] εἰς τὰ σώματα πνεῖν in marg. γρ. πίπτειν C.Vb. 2. καὶ τοῦ] τοῦ καὶ B.C. 6. ἄγαν] ἄρα B.Va. ib. βαρβάρου] Ἀβραὰμ C. 7. ὁ τῇ] ὅτι τοῦ C. 9. καὶ om. et mox καὶ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι om. B. τὸν om. C. 12. κρύψαι] συγκρύψαι B.

ac dignitate Verbum apud Deum constitutum, Deumque esse per quem absolute omnia facta sunt. Quod itaque factum est, in eo inquit et vivens et vitam et ens fuisse. In corpus autem illapsum carnemque indutum, apparuisse hominem; in quo tamen et naturæ suæ magnificentiam tunc ostenderit. Cumque morte obita solveretur, rursus ad divinitatem rediisse affirmat, Deumque esse, qualis videlicet prius fuerit quam in carneum corpus hominemque descenderet. Usque adeo igitur barbari hominis theologiam suspexit, homo Platonis aliorumque philosophorum eloquentiæ innutritus, ut Verbum confessus fuerit esse in principio, ac Deum esse; omnia denique effecisse, omnibusque vitæ causam dispensatoremque esse: publicæ vero salutis causa majestatem quidem divinitatis carne occuluisse: at ne sic quidem, non in parva et crassa illa corporis nebula detexisse ingenuam nobilitatem. Nam cum et evangelista dixisset, *Et verbum caro factum est,* divinæque naturæ vim immutabilem ostendisset; tum inquit, *et habitavit in nobis;* ac denique nos edocuit ita humanam carnem induisse, ut tamen inviolabilem

90 παχεία νεφέλη τὴν πατρῴαν εὐγένειαν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς εἰρηκώς, Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ δείξας τὸ τῆς [θείας] φύσεως ἀναλλοίωτον, ἐπήγαγε, Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἐδίδαξε δέ, ὡς καὶ σάρκα περικείμενος τὴν ἄρρητόν τε καὶ ἄφθαρτον ἠφίει τὴν τῆς θεότητος αἴγλην· Ἐθεασάμεθα γάρ, ἔφη, τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Οὐκ ἠμαύρωσε γὰρ αὐτοῦ τὰς τῆς θεότητος ἀκτῖνας ἡ περιβολὴ τῆς σαρκός· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀμπεχόμενος δῆλος ἦν τίς τε ἦν, καὶ ἐκ τίνος ἐξέλαμ-
91 ψεν. Εἰ δὲ καὶ οἱ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλοι οὕτω κομιδῇ θαυμάζουσι τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ βραχέσι μορίοις ἐκεῖθεν σεσυλημένοις διακαλλύνειν τὰ οἰκεῖα ξυγγράμματα, καὶ πολλῷ ψεύδει ταῦτα μιγνύμενα μὴ ἀμβλύνειν τὸ σφέτερον κάλλος, ἀλλὰ κἂν [κοπρίᾳ καὶ] φορυτῷ κειμένους τοὺς μαργαρίτας ἀστράπτειν [λίαν,] καί, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνειν, καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας μὴ κρύπτεσθαι, ξυνιδεῖν εὐχερὲς ὅπως ἐστὶν ἀξιέραστα καὶ ἀξιάγαστα τὰ θεῖα μαθήματα, τοῦ

15. καὶ ὁ θεσπέσιος] ὁ θεῖος C.Vb. 16. δείξας om. C. posito ἔδειξε infra post φύσεως. Tum ἐπήγαγε γάρ C.Vb. 18. ἐδίδαξε δὲ] καὶ ἐδίδαξεν B.Va. 19. τε καὶ ἄφθαρτον et mox τὴν om. C. 22. πλήρης] πλήρη B. 25. τίς τε ἦν om. C. 31. κοπρίᾳ καὶ] καὶ om. B. κοπρίᾳ om. C. 32. λίαν om. B. 34. εὐπετὲς] εὐχερὲς B. 35. ἀξιέραστα καὶ om. C.

incorruptumque emiserit divinitatis splendorem. *Vidimus* enim inquit *gloriam ejus; gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ et veritatis.* Ille siquidem carneus amictus divinitatis ejus radios nequaquam languidiores effecit; sed vel hoc ipso circumdatus manifestabat quis esset, et a quo tamquam radius emicaret. Quod si adversarii veritatis usque adeo veritatem admirantur, ut exiguis inde compilatis particulis libros suos cultiores efficiant; neque parva illa ramenta, quamquam multæ falsitati admixta sint, splendorem suum decusque hebescunt; sed uniones in fimo ac stercore valde effulgent; ac sicut in evangelio edocemur, *lux in tenebris lucet, neque a tenebris occultatur:* facile hinc licet cognoscere, quantopere adamandæ, quamque admirandæ sint omnibus sacræ litteræ; cum omnis sint erroris ac falsitatis expertes.

92 ψεύδους κεχωρισμένα. Πολλὴν γὰρ [δὴ] που διαφορὰν ἔχει μαργαρίτης ἐν βορβόρῳ κείμενος, καὶ ἐν διαδήματι λάμπων· καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν δακτύλων αἱ σκυταλίδες ἀφηρμοσμέναι τε ἀλλήλων καὶ διεσκεδασμέναι οὐ τὴν αὐτὴν ἔχουσιν εὐπρέπειάν τε καὶ χάριν καὶ χρείαν, ὅσην συμπεφυκυῖαί τε ἀλλήλαις καὶ ξυνηρμοσμέναι ἔχουσαί
93 τε καὶ ἐπιτελοῦσαι ὁρῶνται. Ἀκήρατον τοίνυν καὶ ἀμιγὲς τῆς ἀληθείας θεωρητέον τὸ κάλλος. Εἰ γὰρ καὶ χρώμασιν ἐναντίοις μιγνύμενον λάμπει, δῆλον ὅτι λαμπρότερον
94 φανεῖται τῶν πημαινόντων κεχωρισμένον. Ἐναργέστερον δὲ τοῦτο καταμάθοι τις ἄν, τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν τῇ προφητικῇ καὶ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ παρατιθεὶς, καὶ ἐκ παραλλήλου θεώμενος τὸ διάφορον. Σαγχωνιάθων μὲν οὖν ὁ Βηρύτιος τὴν Φοινίκων θεολογίαν ξυνέγραψε· μετήνεγκε δὲ ταύτην εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν Φίλων, οὐχ ὁ Ἑβραῖος, ἀλλ' ὁ Βύβλιος· τὸν δὲ Σαγχωνιάθωνα λίαν τεθαύμακεν ὁ Πορφύριος· Μανεθὼς δὲ τὰ περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος, καὶ Ἄπιδος καὶ Σαράπιδος, καὶ

36. δὴ om. B. 39. ἀφηρμοσμέναι] ἐφηρμοσμέναι C.Vb. 41. καὶ χάριν om. Vb. 46. φανεῖται] ἔσται Vb. 47. τις ἂν] ἂν om. C. 48. προφητικῇ καὶ ἀποστολικῇ] ἀποστολικῇ καὶ προφητικῇ C. 49. θεολογία] διδασκαλία B.Va. 50. Σαγχων.] καὶ Σαγχ. C. 53. Βύβλιος] βίβλιος B. 55. καὶ Σαράπιδος om. C.

Multum siquidem interest, utrum unio statuatur in cœno, an positus in corona resplendeat. Ipsæ profecto digitorum particulæ, si abjungantur a seipsis ac dispescantur, non eandem pulchritudinem commoditatemque præ se ferunt, quam sibi consitas et compactas habere cernimus. Sincera igitur ac impermista veritatis pulchritudo spectanda est. Etenim si adversis admista coloribus, emicat tamen atque effulget; multo scilicet manifestius effulgebit, si ab noxiis abducatur. Hoc autem multo clarius ille cognoscet, qui Græcorum atque infidelium fabulas apostolicæ ac propheticæ doctrinæ conferens, proposita comparatione quid inter se differant speculetur. Sanchoniathon itaque Berytius Phœnicum theologiam conscripsit: Philon vero, non Hebræus homo, sed Byblius, eam in Græcum idioma transtulit. Sanchoniathona autem Porphyrius valde admiratur ac laudat. Manethos præterea, et Isidis et Osiridis, et Apidis et Sarapidis, aliorumque deûm Æ-

καὶ τῶν ἄλλων θεῶν τῶν Αἰγυπτίων ἐμυθολόγησε· 35
Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης κοσμογένειαν ξυνέγραψε· τὴν δὲ τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ Θεογονίαν οἶδε καὶ τὰ μειράκια· ὁ δέ γε Ὀδρύσης Ὀρφεὺς τὰς Αἰγυπτίων τελετὰς τοὺς Ἕλληνας ἐξεπαίδευσεν· Κάδμος δὲ τὰς Φοινίκων· Κορνοῦτος δὲ ὁ φιλόσοφος τὴν Ἑλληνικὴν θεολογίαν ξυντέθεικε· Πλούταρχος δὲ καὶ Ἀέτιος τὰς τῶν φιλοσόφων ἐκπαιδεύουσι δόξας· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Πορφύριος ἀνεδέξατο πόνον, τὸν ἑκάστου βίον ταῖς δόξαις προστεθεικώς. Τούτοις ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, ἀξιῶ τὰ ἡμέτερα παραθεῖναι, καὶ μαθεῖν ὡς οὐ μόνον κατὰ τὸν ποιητήν,

ὅσον οὐρανὸς ἔστ' ἀπὸ γαίης,

[τοσοῦτον] ἀφέστηκεν, ἀλλ' ὅσον ὁ καλούμενος Τάρταρος οὐρανοῦ. Ἐγὼ δ' αὐτοὺς θεῖναι παραιτοῦμαι τοὺς μύθους, ἵνα μή με τὶς ἀδολέσχην ὀνομάσῃ καὶ φλήναφον· ἐνίων δὲ καὶ μάλα ὀλίγων ἐν τῇ μετὰ τήνδε, ξὺν θεῷ φάναι, γραφησομένῃ διαλέξει μνησθήσομαι, ἵνα τῶν μυθολογουμένων περὶ τῶν καλουμένων θεῶν

35. 1. θεῶν τῶν Αἰγ.] Αἰγυπτίων θεῶν C. 4. Ὀδρύσης] δρύσης C. 5. ἐξεπαίδευσε] ἐπαίδευσε B. 6. ὁ φιλόσοφος om. C. 8. Ἀέτιος] ἀέτος B. 13. τοσοῦτον om. B.C. 15. αὐτοὺς] αὐτὸς C. 17. καὶ μάλα ὀλίγων om. C.

gyptiorum, fabulosa gesta conscripsit: mundi genituram Siculus Diodorus. Quid enim narrem Ascræi poetæ Theogoniam, cum ne adulescentulis quidem ea ignota sit? Orpheus homo Thracius ab Odrysia Græcis tradidit Ægyptiorum mysteria: Cadmus autem, Phœnicum; Cornutus philosophus infidelium Græcorum theologiam composuit. Plutarchus vero atque Aëtius multorum opiniones philosophorum collegerunt. Quem sibi laborem Porphyrius quoque desumpsit, ita sane diligenter, ut singulis opinionibus singulorum quoque philosophorum vitam moresque adjungeret. His omnibus quæso, amici homines, nostratium scriptorum monumenta conferte, atque ita perdiscite non solum quod Homerus ait, quanto cælum a terra intervallo disjungitur ea inter se distare, sed quanto locus ille qui dicitur Tartarus a cælo semotus est. Ego sane fabularum vobis nunc apponere acervum nolo, ne quis me verbosum hominem nugacemque appellet. Nonnullas

μὴ μόνον τὸ ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνόητον καὶ δυσ-
97 αγὲς ἐπιδείξω. Εἰ δέ τῳ φίλον καὶ αὐτὴν διαγνῶναι
τὴν σύγκρισιν, εὑρήσει ταύτην ἐν τοῖς Εὐσεβίου τοῦ
Παλαιστίνου ξυγγράμμασιν· (Εὐαγγελικὴν δὲ προπαρασκευὴν τόνδε τὸν πόνον ἐκεῖνος ὠνόμασεν·) ἐγὼ δὲ
ξυντόμως ἐρῶ, ὡς Αἰγύπτιοι, καὶ Φοίνικες, καὶ τῶν
Ἑλλήνων οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, ἢ τὰ ὁρώμενα
στοιχεῖα θεοὺς ὑπετόπασαν, ἢ ἀνθρώπων τοὺς εὖ τι
πεποιηκότας καὶ ἔν τισι πλεονεκτήμασι διαπρέψαντας
θεοὺς ἀνηγόρευσαν, καὶ τεθνεῶσι ναοὺς ἐδομήσαντο·
98 ἡμεῖς δὲ τῶν μὲν ὁρωμένων θεολογοῦμεν οὐδὲν, τῶν
δὲ ἀνθρώπων τοὺς ἐν ἀρετῇ διαπρέψαντας ὡς ἀνθρώπους ἀρίστους γεραίρομεν, μόνον δὲ τὸν τῶν ὅλων
προσκυνοῦμεν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ τὸν ἐκείνου γε Λόγον,
99 καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ Υἱὸν [καὶ]

20. ἀνόητον] ἀνόνητον Vb. 21. δεῖ τὸν φιλόσοφον] δέ τῳ φίλον B.C. ib. ταύτην] αὐτὴν B.C. Mox συγγραφὴν C. in textu, γρ. σύγκρισιν in marg. 28. ὑπετόπασαν] ὑπετώπασαν B. ἐτύπωσαν C. 32. ἀνθρώπους ἀρίστους] θεοῦ φίλους C. 34. καὶ πατέρα om. B. 35. αὐτὸν δὲ] αὐτόν τε B. τὸν δὲ λόγον υἱὸν μονογενῆ καὶ ζωὴν καὶ φῶς καὶ ἀλήθειαν πιστεύομεν εἶναι· καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα, τὸ κύριον καὶ ζωοποιὸν, ἓν τὰ τρία πιστεύοντες τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θεότητι, καὶ τὸ ἓν τρία ταῖς ἰδιότησι C.Va.

tamen, easque perpaucas, in ea disputatione commemorabo, quæ post hanc protinus a me, Deo permittente, scribetur: ut eorum quos fabulæ deos vocant, non modo incredibilem falsitatem, sed stultitiam quoque et obscenitatem, ostendam. Si cui vero cupido insit res hujusmodi ex proposita comparatione discernere, copiosam eam inveniet in Eusebii Palæstini libris, quos ille Præparationis Evangelicæ titulo insignivit. Ego nunc tamen paucis hoc dixerim, Ægyptios quidem homines ac Phœnicas, ipsosque præterea Græcos philosophos ac poetas, aut quæ videmus elementa, deos esse opinatos; aut humano generi beneficos viros, quique ceteris mortalibus rerum copia, viribus, virtutibusque præstarent, deorum nomine honestasse, templaque etiam mortuis exstruxisse. Nos autem nihil eorum quæ oculis cerni possunt Deum esse asserimus. Illis item hominibus qui virtute aliqua clariores fuerint, debitos optimis viris honores præmiaque deferimus: solum vero adoramus universorum Deum ac Patrem, nec minus et illius Verbum, ac sanctissimum Spiritum. Eundem vero, et *Filium unigeni-*

μονογενῆ, καὶ λόγον, καὶ ζωήν, καὶ φῶς, καὶ ἀλήθειαν
ὀνομάζομεν, καὶ ἄλλοις δὲ παμπόλλοις ὀνόμασι κεχρη-
μένοι τὴν θείαν φύσιν ἀνυμνοῦμεν. Οὐ μόνον δὲ
αὐτὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ὀνομάζομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ
100 τῶν μὴ προσόντων προσαγορεύομεν. Ἄναρχον γάρ,
καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀθάνατον, καὶ ἄπειρον, καὶ ἀνώλεθρον,
ἀόρατόν τε, καὶ ἀνείδεον, καὶ ἀσχημάτιστον, ἀπερίγραφόν
τε, καὶ ἀπερίληπτον, καὶ ἀνέφικτον καλοῦμεν, ἀπό γε
101 τῶν μὴ προσόντων τὰς προσηγορίας τιθέντες. Ἐπειδὴ
γὰρ ὁρατὸς οὗτος οὐκ ἔστιν, ἀόρατος προσαγορεύεται καὶ
ἀθέατος· καὶ ὡς ὑπερβαίνων τοῦ νοῦ τὴν φαντασίαν, ἀνέ-
φικτος δὴ καλεῖται· καὶ αὖ πάλιν ἄπειρος [ὡς] οὔτε ἀρχὴν
οὔτε τέλος ἔχων· καὶ ὡς φθορᾶς καὶ θανάτου κρείττων,
102 ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος. Καὶ τἄλλα δέ, ὅσα τούτοις ἔοικεν, 36
ὧν ἡ θεία φύσις οὐκ ἔχει τυγχάνει ὄντα δηλωτικά· τὸ δέ
γε ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, καὶ φῶς καὶ ζωή, καὶ τῶν ὅλων
δημιουργός, καὶ τῶν ὅλων πρύτανίς τε καὶ κυβερνήτης, καὶ

43. ἀπερίγραφόν τε καὶ om. C. qui mox τε καὶ et ἀποκαλοῦμεν. 46. οὗτος om. B.C. 47. ὀνομάζεται] προσαγορεύεται B. Tum καὶ ἀθέατος om. C. 49. δὴ καλεῖται om. C.
36, 1. τυγχάνει] τυγχάνει ὄντα B.

tum et *verbum* et *lucem* et *veritatem, vitamque* vocamus; sanctum insuper Spiritum, *Dominum* dicimus et *Vivificantem:* tria hæc, unum esse substantia et divinitate credentes. Plurimorum quoque aliorum usu nominum divinam laudamus naturam, eamque non ab iis solum rebus quæ illi insunt, sed ab iis etiam, quibus carere illam par est, nominamus. Nam eo quod a superiore nullo principio deducatur, *imprincipiam* dicimus; item *incorruptibilem, immortalem, infinitam, impassibilem, invisibilem, inspeciem, infigurabilem, incircumscriptam, incomprehensibilem* atque *inaccessam* vocamus; nomenclaturas hujusmodi ab rebus imponentes quibus divina caret natura. Quia enim videri non potest, *invisibilis* appellatur et *inspectabilis;* et cum etiam animi phantasiam transcendat, *inaccessus* vocatur: idemque rursum *infinitus*, ut qui neque finem habet neque principium. Idem, quod sit omni corruptione atque interitu longe potior, *incorruptibilis* vocatur et *immortalis.* Cetera item hoc genus nomina, ea nobis significant, quibus divina caret natura. Sed enim cum *bonum, justum, lucem, vitam, opificem, universorum præfectum gubernatoremque* vocamus, et quæ sunt

τὰ τούτοις προσόμοια, ὧν ἔχει τε καὶ ἐνεργεῖ, τὴν κτίσιν
ἰθύνων καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν εὐεργετῶν, ὑπάρ-
103 χει σημαντικά. Οὕτως Υἱὸς ὀνομάζεται, ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς γεγεννημένος· καὶ Λόγος, ὡς ἀχρόνως καὶ
ἀπαθῶς προελθὼν, καὶ μὴ μερίσας τὸν φύσαντα· καὶ
αὖ πάλιν Ἀπαύγασμα δόξης, ὡς συναΐδιος ὢν τοῦ
γεννήσαντος. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε, καὶ ἐκ τοῦ Πα-
104 τρὸς καὶ ξὺν τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον ἀκούσαντες. Τῶν
γὰρ ἀτοπωτάτων Πλάτωνος μὲν ἀνέχεσθαι καὶ αἴτιον
τῆς ὕλης τὸν θεὸν λέγοντος, καὶ ξυναΐδιον τοῦ θεοῦ τὴν
ὕλην ἀποκαλοῦντος, καὶ τὰς ἰδέας ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ξὺν
τῷ θεῷ φάσκοντος εἶναι, τὸν δὲ τοῦ θεοῦ Λόγον καὶ τὸ
πανάγιον Πνεῦμα μὴ πείθεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ φῦναι,
105 καὶ ξὺν τῷ Θεῷ εἶναι. Εἰ γὰρ τὴν ἑτεροφυᾶ καὶ ἑτερο-
γενῆ καὶ ἀλλόφυλον ὕλην καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ξὺν τῷ
θεῷ εἶναι ὁ φιλόσοφος ἔφη, πολλῷ δήπουθεν εὐλογώ-
τερόν τε καὶ ἀληθέστερον ὑποληπτέον τὸν ἡμέτερον

4. πρύτανις] τῶν ὅλων πρ. B.C. Supra τῶν ὅλων om. C. Tum τε om. C. 7. ὁ υἱὸς] ὁ om. B.C. οὖν υἱὸς Sirm. 10. αὖ πάλιν om. C. 12. θορυβήσητε] θορυβηθῆτε C. 13. ἀκούοντες] ἀκούσαντες B. 16. ἰδέας] εἰδέας B. 18. πανάγιον] ἅγιον αὐτοῦ C. qui mox om. μὴ πείθεσθαι et φῦναι posito καὶ πείθεσθαι post θεῷ εἶναι. 21. ξὺν] ἐν C. 22. δή-πουθεν] δήπου C.

generis ejusdem nomina, Deo tribuimus; ea significamus quæ habere Deum par est, quibusque mundi machinam creaturasque gubernat, multaque humano generi bona distribuit. Pari modo et *Filius* nuncupatur, ut qui ex Deo Patre sit genitus. Vocatur et *Verbum*, ut qui sine tempore ac passione provenerit, nihilque gignentis violaverit, diviserit, aut abruperit. Amplius vero et *Splendor gloriæ* nuncupatur, ut qui genitori sit coæternus. Nulla vos autem, quæso, hinc perturbatio subeat, quod dici auditis Verbum et ex Patre gigni et cum Patre esse. Quæ sunt enim apud Platonem insulsissima æquis animis auribusque accipitis. Ille enim et Deum materiæ auctorem, et tamen Deo coæternam materiam esse affirmat. Idemque Ideas, ex Deo et cum Deo constituit. Vos autem Verbum Dei sanctumque Spiritum neque ex Deo prodire, neque esse cum Deo creditis. Si enim materiam quæ alterius est naturæ quam Deus, generisque alterius ac, uti ita dixerim, alienigena et extraria, et ex Deo et cum Deo esse vult Plato, multo magis rationi consentaneus, multoque verior sermo noster pu-

λόγον. Οὐ γὰρ ἑτεροφυᾶ τὸν Υἱὸν, οὐδέ [γε] τὸ πανάγιον Πνεῦμα εἶναι φαμὲν, ἀλλὰ μίαν εἶναι τῆς τριάδος τὴν οὐσίαν κηρύττομεν.

106 Εἰ δέ τις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐπιζητεῖ τὸν τρόπον μαθεῖν, εἰπάτω δὴ πρότερος
τὸν τρόπον τῆς τοῦ ἀγεννήτου ὑπάρξεως, πῶς ἐστιν,
οὐκ ἔχων τὸν αἴτιον. Τοῦτο γὰρ δὴ παντελῶς ἄπορον,
καὶ μόνῃ γε τῇ πίστει τῇ καθαρᾷ καὶ ἀκραιφνεῖ χωρη-
107 τόν. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἰτίου γενέσθαι τι [ἢ] γεννητὸν ἢ
κτιστὸν δέξαιτο ἂν ῥᾳδίως ὁ λογισμός· τὸ δὲ εἶναί τι
ἄτερ αἰτίου οὐδεὶς προσίεται λογισμὸς, εἰ μή πῃ ἄρα
φανείη τῆς πίστεως τὸ ἐχέγγυον. Εἰ δὲ πιστεύομεν
εἶναί τι [καὶ] ἀγέννητον καὶ ἄναρχον καὶ ἀναίτιον,
πιστευτέον ἄρα ὡς ἐκ τοῦ νοῦ γε ὄντος ἐγεννήθη ὁ
108 Λόγος καὶ προῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅτι δὲ καὶ
τῶν παλαιῶν τινὲς ἀγέννητον καλοῦσι τὸν τῶν ὅλων
θεὸν, ἀκοῦσαι ἄν τις καὶ Τιμαίου τοῦ Λοκροῦ λέγοντος,

24. οὐ γὰρ—οὐδέ γε] οὐδὲ γὰρ—ἢ C. 25. μίαν εἶναι] εἶναι om. C. 32. ἀκραιφνῆ] ἀκραιφνεῖ B. 34. ὁ λογισμὸς] ὁ om. B. qui mox εἶναι τινα. Mox πῃ τι ἄρα Sirm. 37. ἀναίτιον καὶ ἄναρχον B. 38. τοῦ νοῦ] τούτου νοῦ C. τούτου τοῦ νοῦ Sirm. 39. ὁ λόγος] ὁ om. B. 42. Τιμαίου om. C. Supra ἀκούσαιτο Sirm. 43. ἀγέννητος] ἀγέννατος B.

tandus est. Neque enim Filium alterius naturæ, neque sanctum Spiritum, esse dicimus, sed unam Trinitatis substantiam prædicamus.

Si quis autem vestrum scire desiderat, quonam substantiæ modo sit Filius ac sanctus Spiritus, æquum sane est, ut is prior quærenti mihi respondeat, quem essendi modum habere possit quod non est genitum. Quo pacto inquam est quod nullam habet unde sit causam. Hæc enim quæstio prorsus est dubia, solaque fidei puritate ac sinceritate capienda. Fieri enim ac gigni præcedente causa quippiam eorum quæ gigni ac creari possunt humana ratio facile admittit: esse vero aliquid quod non emanet a causa, nulla ratio assentitur; nisi forte interventus fidei ac sponsio intercedat. Quod si esse aliquid credendum est, nec ullo modo genitum, nec a causa profectum, nec ab ullo pendens superiore principio; credendum utique erit ab hoc ipso quod intellectus sit, genitum esse Verbum, sanctumque processisse Spiritum. Fuisse autem ex antiquis nonnullos, qui Deum esse genitum negent, audiet qui velit

Μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγέννητος· εἰ γὰρ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἦν ἔτι ἀρχὰ, ἀλλ' ἐκείνα ἐξ ἇς ἀρχὰ ἐγένετο. Παρμενίδης δὲ ὁ Ἐλεάτης καὶ τὸν κόσμον ἀγέννητον εἶναι λέγων βοᾷ,

Μοῦνον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς, ἠδ' ἀγένητον;

Καὶ Πλούταρχος δὲ ὁ Χαιρωνεὺς περὶ τοῦ ει τοῦ ἐν Δελφοῖς γράφων, οὕτως ἔφη· Τί οὖν ἐστι τὸ ἀΐδιον καὶ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον; ᾧ χρόνος οὐδεὶς μεταβολὴν
109 ἐπάγει. Εἰ τοίνυν φαμὲν εἶναί τι ἀγέννητον καὶ ἀναί- 37
τιον, κατὰ μὲν τὸν Παρμενίδην, τὸν κόσμον, κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα καὶ Τίμαιον τὸν Λοκρὸν καὶ Πλούταρχον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργόν· πολλῷ τούτου πιθανώτερον, τὸ φάναι ἐξ ἐκείνου γε τοῦ ἀγεννήτου φῦναι τὸν Λόγον καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα· τὸν μὲν, ὡς λόγον, ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενον· τὸ δὲ, ὡς πνεῦμα, ἐκπορευόμενον· ξυμπρόεισι γὰρ τῷ Λόγῳ τὸ Πνεῦμα,

44. ἐξ ἇς ἀρχὰ] ἐξ ἀρχᾶς C. ἐξ ἇς ἀρχᾶς Sirm. ἐξ ἧς ἁ ἀρχὰ Euseb. P. E. p. 681 D. mox om. ὁ Ἐλεάτης C. 46. εἶναι om. C. 47. μοῦνον] οὖλον Vb. 49. τοῦ ἐν] τοῦ ει τοῦ ἐν B.Vb. περὶ Παρμενίδου εἰ τοῦ καὶ C. 50. τί οὖν ὄντως ὂν ἐστι Vb. 51. οὐδεὶς μεταβολὴν] μεταβολὴν οὐδὲ εἷς Vb.

37, 1. ἀγέννητον] ἀγένητον C. 2. τὸν Πλάτωνα] τὸν om. C. 4. ἁπάντων] ὅλων C. 6. ἀγεννήτου φῦναι] ἀγενήτου καὶ φ. C.

ex Timæo Locrensi. Ita enim inquit: *Unum omnium est principium, quod non est genitum. Si id enim genitum sit, non utique erit principium: sed principium potius illud erit, unde id sit exortum quod vocabamus principium.* Parmenides vero Eleates mundum quoque carere ait generatione. Inquit enim: *Solum, soligenum, intrepidum manet, ingeneratum.* Plutarchus etiam Chæronensis, in eo libro quem scripsit De EI in Delphis scripto, sic ait [p. 392 E.]: *Quid est igitur illud quod est æternum, incorruptum, ingeneratum, cui nullum tempus affert mutationem?* Si itaque esse aliquid affirmamus ingeneratum, nullaque profectum a causa; idque Parmenidæ quidem sententia mundum esse; Platonis autem Timæique Locrensis ac Plutarchi, nostraque adeo ipsorum sententia dicimus, Deum esse opificem rerum omnium: jam multo credibilius loquetur quisquis asserat ex eo qui sit ingeneratus emanare Verbum ac sanctum Spiritum: Verbum quidem, ut genitum ab intellectu: Spiritum vero, ut procedentem: ipsi enim Verbo Spiritus conprogreditur: non tamen ut Verbo congenitum, sed qui simul cum Verbo sit, conse-

οὐ ξυγγεννώμενον, ἀλλὰ ξυνὸν καὶ παρομαρτοῦν καὶ
110 ἐκπορευόμενον. Ἀλλ' οὔτε τὸ Πνεῦμα πνοήν τινα στό-
ματος εἶναι φαμέν· ἀξύνθετον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀσχη-
μάτιστον· οὔτε τὸν Λόγον, τοῦτον τὸν εἰς ἀέρα χεό-
μενον· ἀλλ' ἐνούσιον Λόγον καὶ ἐνυπόστατον Πνεῦμα·
καὶ ἐν τῷ Πατρὶ θεωρούμενα, καὶ καθ' ἑαυτὰ πιστευό-
μενα· ξυνημμένα τε καὶ διῃρημένα· τῷ μὲν ταὐτῷ τῆς
φύσεως ἡνωμένα, τῇ δὲ τῶν ἰδιοτήτων διαφορᾷ διῃρημένα
111 καὶ καθ' ἑαυτὰ νοούμενα. Ταῦτα δὲ οὐκ ἔνεστι μαθεῖν
ἀκριβῶς τὸν μὴ τοῖς θείοις ἐντετυχηκότα λογίοις, καὶ τὸ
τῆς γνώσεως φῶς παρὰ τῆς θείας ἐκδεξάμενον χάριτος.
112 Ἀναγνωστέον δὲ οὐ μόνον τὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων
μαθήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν θείων προφητῶν θεσπίσ-
ματα. Οὕτω γάρ τις καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς
θεολογίας τὴν ξυμφωνίαν ὁρῶν θαυμάσεται τὴν ἀλή-
θειαν, καὶ φεύξεται μὲν Διαγόρου τοῦ Μιλησίου, καὶ
τοῦ Κυρηναϊκοῦ Θεοδώρου, καὶ Εὐημέρου τοῦ Τεγεάτου

15. ἐν τῷ] ἐν τῷ θεῷ καὶ C. 16. πατρὶ] πνεύματι Va. 18. ξυνημμένα τε] καὶ ξυνημμένα B. 20. διαφορᾷ] διαφορᾷ διῃρημένα C. 23. δεξάμενον] ἐκδεξάμενον B. ἐκδεξάμενος Vb. 29. νέας] καινῆς B. 31. Κυρηναίου] Κυρηναϊκοῦ B. Διαγόρας ὁ Μιλήσιος infra p. 38, 50. ubi Ursinus reponit Μήλιος.

claque sit Verbi atque procedat. Neque vero Spiritum sanctum spiramen esse aliquod oris dicimus: Deus enim nec compositionem patitur, nec figuram: neque Verbum intelligimus quale nostrum est quod loquentibus nobis per aërem diffunditur; sed Verbum quod inest substantialiter, ac Spiritum qui ad hypostasin pertinet. Quæ duo, et in Patre considerantur, et seorsum per seipsa singillatimque creduntur: eademque et conjuncta sunt et discreta. Unita quidem, eo quod ejusdem naturæ sint: proprietate vero differentia, singillatim seorsumque intellecta. Hæc autem ipsa nequaquam exacte quisquam percipiet, nisi in sacrarum litterarum studiis versatus fuerit, ac nisi scientiæ hujus lumen divina collatum gratia acceperit.

Legenda itaque sunt non ea solum quæ nos sancti apostoli docuerunt, sed ipsorum quoque prophetarum oracula. Ita enim qui et veteris et novæ theologiæ concordiam viderit, admirabitur veritatem, fugietque Diagoræ quidem Milesii Cyrenæique Theodori, ac Euemeri Tegeatæ prophanam indeitatem: hos enim Plutarchus ait opinatos nullum

τὸ ἄθεον· τούτους γὰρ ὁ Πλούταρχος ἔφησε μηδένα
113 νενομικέναι θεόν· φεύξεται δὲ καὶ τῶν Στωϊκῶν τὴν
ἀπρεπῆ περὶ τοῦ θείου δόξαν· σωματοειδῆ γὰρ οὗτοι
τὸν θεὸν ἔφασαν εἶναι· βδελύξεται δὲ καὶ Πρωταγόρου
τοὺς ἀμφιβόλους περὶ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπίστους λόγους.
Ἐκείνου γάρ ἐστι τὰ τοιάδε· Περὶ μὲν οὖν τῶν θεῶν οὐκ
οἶδα, οὔτε εἰ εἰσὶν, οὔθ' ὡς οὐκ εἰσὶν, οὐθ' ὁποῖοί τινες τὴν
114 ἰδέαν εἰσίν. Ἀποδράσει δὲ καὶ τῶν ἄλλων μυθολόγων
τὸν πλάνον· Πλάτωνος δὲ καὶ τῶν ἐκείνῳ παραπλη-
σίων ὅσα μὲν ἐκ τῶν θείων λογίων κεκλόφασιν εὑρήσει
τε καὶ θαυμάσεται, ὅσα δὲ τοῦ ψεύδους ἀνέμιξαν ἀπο-
ξύσει, καὶ καθάπερ φορυτὸν ἀπορρίψει, καὶ τῶν τῆς
ψυχῆς ἀπελάσει χωρίων· καὶ ὁρῶν τῆς κλοπῆς τὰ φώ-
ρια, τῷ Πυθαγορικῷ Νουμηνίῳ πιστεύσει λέγοντι, Τί
115 γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωϋσῆς Ἀττικίζων; Διὰ γὰρ δὴ
τούτων ἀναφανδὸν ἔδειξεν ὁ Νουμήνιος, ὡς ὁπόσα
Πλάτων εὐσεβῶς εἴρηκεν, ἐκ τῆς Μωσέως θεολογίας
σεσύληκεν.

35. θείου] θεοῦ B. 40. οὐδ'] οὔτε B. οὔθ' C. 41. τῶν om. C. 46. ἀποξύσει] ἀποξέσει C. qui mox καὶ οἷα φωρ. ἀποξέσει Va. 47. χωρίων· καὶ ὁρῶν] καὶ ὁρὸν Vb. 50. τῷ—πιστεύσει] τῷ δὲ—πιστεύει B. 52. δὴ om. B. Mox ὅσα C. pro ὁποσα. 53. εὐσεβῶς] εὐσεβῶν B. 54. Μωυσοῦ] Μωσέως B.C.

omnino Deum esse. Stoicorum quoque de Deo fugiet indignam Deo opinionem: hi namque affirmarunt, Deum corpore esse præditum. Stomachabitur etiam Protagoræ dubios illos de Deo infidelesque sermones. Illius enim et hujusmodi verba circumferuntur [Euseb. P. E. p. 766 A.]: *De diis igitur nescio sane utrum sint, aut quo pacto non sint; neque quali idea sint, prorsus scio.* Effugiet insuper et aliorum fabulatorum errorem, ipsius inquam Platonis Platonique similium. Quæ enim illi e divinis surripuerunt scripturis, deprehendet atque admirabitur: quæ vero falsa et mendacia bonis rebus admiscuerunt, abradet ille, ac veluti fimum stercusque rejiciet ab animæ suæ sedibus. Furtorum denique latibulis deprehensis, Pythagorici Numenii verbis fidem habebit. Sic enim ille inquit [Euseb. p. 411 A. 527 A.]: *Quid enim est aliud Plato quam Atticus quidam Moses?* His enim verbis apertissime ostendit Numenius, quæcumque pie dixerit Plato, e theologia Moseos surrepta esse. Ut jam tempus sit, amici homines, veritatis

116 Ὥρα δὴ οὖν, ὦ ἄνδρες, αὐτὴν ἀνιχνεῦσαι τῆς ἀλη-
θείας τὴν ῥίζαν. Καὶ καθάπερ οἱ τὴν χρυσῖτιν καὶ
ἀργυρῖτιν μεταλλεύοντες γῆν, ὅταν μικρὰ ψήγματα
εὕρωσιν, ἐκείνοις ἑπόμενοι πάσας διερευνῶσι τὰς φλέ- 38
βας, καὶ οὐ πρότερον παύονται διορύττοντες, ἕως ἂν
εὕρωσι τοῦ χρυσοῦ τὸ πλῆθος, ἐξ οὗ διεσπάρη τὰ
ψήγματα· οὕτως ὑμᾶς δεῖ τῶν Ἀναξαγόρου καὶ Πυθα-
γόρου καὶ Πλάτωνος καὶ μέντοι καὶ Νουμηνίου καὶ
Πλουτάρχου καὶ Πλωτίνου καὶ τῶν ἄλλων ἐπακού-
σαντας λόγων ἐπιζητῆσαι τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ὀλίγα ἄττα
τῶν θείων ναμάτων ἀνιμησάμενοι οὗτοι τοὺς οἰκείους
117 διεκόσμησαν λόγους· καὶ τὴν τούτων πενίαν καταλι-
πόντας ἀντιλαβεῖν τῆς σοφίας τὴν ἄβυσσον, καὶ μαθεῖν
ἀκριβῶς παρ' ἐκείνης, τί μὲν ποιητὴς, τί δὲ ποίημα· καὶ
τίς μὲν ἡ τῶν ἀοράτων δημιουργημάτων ἀξία, τίς δὲ
τῶν ὁρωμένων ἡ χρεία. Τοῦτο γὰρ μεμαθηκότες οὐκ
ἔτι τὸ θεῖον εἰς πολλὰ μερίσετε σέβας· ἀλλὰ τὸν
ἀεὶ ὄντα, καὶ ἀληθῶς ὄντα, καὶ τοῖς οὖσι τὸ εἶναι διὰ
μόνην ἀγαθότητα δωρησάμενον, προσκυνήσετε· καὶ ἀντὶ

56. καὶ ἀργυρῖτιν om. C.
38. 2. χρύσου] χρυσίου B. qui mox τοῦ χρυσίου τὰ ψήγματα. 4. ὑμᾶς] ἡμᾶς C.Vb. 8. ναμάτων] μαθημάτων C. et mox αὐτοί. 15. μερίσετε σεβάσματα] μερίσητε σέβας B.Vb. σέβας item C.

radices altius perscrutari. Sicut enim qui auro commixtam terram argentaceamve effodiunt, simul atque in minuta quædam ramenta inciderint, ejusmodi vestigia consectantes, uberiores rimantur venas, neque prius ab effodiendo desistunt, quam multam auri vim copiamque invenerint, ex qua ramenta illa sparsim diffusa fuerant: ita et vos decet Anaxagoræ, Pythagoræ, Platonis insuper ac Numenii, Plutarchique ac Plotini, ceterorumque philosophorum auditis sermonibus, fontem perquirere ex quo illi paucis admodum sacris undis acceptis, libros suos cultiores reddiderunt. Denique illorum posthabita paupertate, sapientiæ abyssum haurire vos decet; ut inde quid sit opifex, quidve opus, exactissime doceamini; quæ demum sit dignitas creaturarum quæ oculis videri non possunt, quæque sit earum commoditas quæ videntur. Hoc enim perdocti, Deum in magnam deorum turbam minime dividetis; sed Deum adorabitis qui semper est vereque exsistit, quique ex sola

πολεμίων καὶ δυσμενῶν οἰκεῖοι καὶ φίλοι γενήσεσθε, καὶ πολλῆς, ὡς ξυνήθεις, ἀπολαύσεσθε παρρησίας· καὶ οἱ ποδηγῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος δεόμενοι πολλοὺς τῶν πλανωμένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ξεναγήσετε.

ΠΕΡΙ ΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ ΘΕΩΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΟΝΗΡΩΝ ΔΑΙΜΟΝΩΝ. γ'.

ΤΩΝ *σωμάτων ἐκεῖνα θαυμάζειν εἰώθαμεν, ὅσα ἀρτιμελῆ τε καὶ ἄπηρα, καὶ ὃν ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῆς φύσεως ἔλαχε ῥυθμὸν σῶον ἔχει καὶ ἄρτιον· ὅσοις δὲ τούτων ἐνδεῖ τι ἢ πλεονάζει, ταῦτα τέρατα προσαγορεύειν εἰώ-*
2 *θαμεν.* Καὶ *τῆς ἀναρχίας δὲ καὶ [τῆς] πολυαρχίας, ὡς βλαβερῶν, κατηγοροῦντες, τὴν μοναρχίαν θαυμά-*

18. *γενήσεσθε καὶ φίλοι*] *καὶ φίλοι γενήσεσθε* B. *οἰκεῖοι φίλοι γ.* C. om. mox *καὶ φίλοι.* 19. *ἀπολαύσεσθε*] *ἀπολαύσασθε* B. *ἀπολαύσετε* C. qui om. *ὡς ξυνήθεις.* 21. *πολλοὺς*] *ἄλλους* B. *πολλοὺς εὖ οἶδα* C. 29. *ἄπηρα*] *σῶα* C. Utrumque junxit Sirmond. 31. *ῥυθμὸν*] *ἀριθμὸν* B. *κόσμον ὁλόκληρον* C. pro *ῥυθμὸν σῶον.* 33. *εἰώθαμεν* om. C. *ταῦτα προσαγορεύομεν τέρατα* Sirm.

sibi insita bonitate cunctis rebus quæ sunt, ipsum dedit esse quo sunt. Ex quo fiet ut qui nunc Dei hostes inimicique estis, in domesticos Dei atque amicissimos transeatis, multaque utpote familiares freti fiducia, qui nunc ducibus aliis indigetis, ipsi quamplurimos aberrantes in veritatis semitam perducatis.

III. SERMO. DE ANGELIS, DIIS, AC MALIS DÆMONIBUS.

ITA usu venit ut ea mirari corpora atque efferre laudibus soleamus, quæ sint membris integra, non cassa, non mutila; quæque naturæ beneficio consonam pulchritudinem semel sortita, eam perpetuo salvam absolutamque tueantur: quibus autem corporibus vel deest aliquid vel superfluit, ea vulgo monstrosa dicere consuerimus. Pari quoque modo et defectum principatus et multitudinem, ut rem maxime noxiam, accusamus. Monarchiam vero, hoc est unius principis potestatem, veluti rem optimam, laudamus. Eo fit ut Homericam illam sententiam magnis laudibus efferamus, quæ hujusmodi legem no-

ζομεν, καὶ τὴν Ὁμηρικὴν ἐπαινοῦμεν γνώμην, ἣ τοῦτον εἰσηγεῖται τὸν νόμον·

> Οὐκ ἀγαθὸν, (γάρ φησι,) πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
> εἷς βασιλεύς.

3 Ταῦτα δὲ οὐ τηνάλλως ἀδολεσχῶ, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἀν-
θρωπίνων δεικνύναι τὰ θεῖα πειρώμενος, καὶ ἀξιῶν ὑμᾶς,
ὦ ἄνδρες, καὶ ἐπ' ἐκείνων τόνδε διατηρῆσαι τὸν ὅρον,
καὶ ὑγιεῖς μὲν καὶ ἀρτίους ἀποκαλεῖν τοὺς τὴν ἀληθῆ
θεολογίαν ἀσπαζομένους, ἣν καὶ ἡ φύσις ἐξ ἀρχῆς
παρέδωκε, καὶ τὰ θεῖα ὕστερον ἐκράτυνε λόγια, ἀνα-
πήρους δὲ αὖ προσαγορεύειν μὴ μόνον ἐκείνους οἳ οὐ-
δένα θεὸν εἶναι νομίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους οἳ εἰς
πολλὰ τὸ θεῖον κατεμέρισαν σέβας, καὶ τῷ δημιουργῷ
4 τῶν ὅλων τὴν κτίσιν ξυνέταξαν. Οὐκ οὖν μόνοι γε
ἄθεοι Διαγόρας ὁ Μιλήσιος, καὶ ὁ Κυρηναῖος Θεόδωρος,
καὶ Εὐήμερος ὁ Τεγεάτης, καὶ οἱ τούτοις ἠκολουθηκότες,
παντάπασι φάντες μὴ εἶναι θεοὺς, ὡς ὁ Πλούταρχος 39

40. ἀλλὰ μὴν ἐκ τῶν ἀνθρώπων] ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων B.C. 41. ἀξιῶ] ἀξιῶν B.C. 42. ὅρον] νόμον C. 43. καλεῖν] ἀποκαλεῖν B.C. 44. παρέδωκε] παραδέδωκε C. 46. μὴ μόνον] οὐ μόνον C. 47. τούτους οἱ εἰς] τοὺς εἰς C. 48. καταμέρισαν] καταμερίσαντας C. 49. ξυνέταξαν] συντάξαντας C. ib. οὐδὲ] οὔκουν B C. 50. Μιλήσιος] Μήλιος conj. Ursinus. Tum Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος Sirm.

bis instituit: *Haud bona res multi domini; rex unicus esto Et dominus.* Hæc autem vobis non incassum tanquam inanes nugas effutio, sed qui ab humanis rebus divina vobis demonstrare contendam, dignumque censeam divinis in rebus hujusmodi comparationis terminum a vobis servari: ita ut sani quidem vobis atque integri appellentur, qui veram sectantur theologiam; quam videlicet et ab initio natura hominibus tradidit, et divina subinde eloquia confirmarunt: manci vero ac debiles habeantur, non ii solum qui nullos esse opinantur deos, sed ii quoque qui in multa numina deum unum partiti sunt, quique rerum omnium conditori parem creaturam statuerunt. Haud itaque soli athei (hoc est Deum negantes) habendi sunt Diagoras Milesius, Cyrenæus Theodorus, Euemerusque Tegeates, et quicumque hos consectati sunt, Plutarcho teste deum esse penitus abnegantes; sed Homerus præterea et Hesiodus, philoso-

ἔφη· ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος, καὶ Ἡσίοδος, καὶ αἱ τῶν φιλο-
σόφων ξυμμορίαι, παμπόλλους μὲν θεῶν μυθολογήσαν-
τες ὁρμαθοὺς, ἀνδραποδώδεις δέ τινας, καὶ παθῶν ἀν-
5 θρωπίνων ἀποφήναντες δούλους. Εἰσὶ δὲ καὶ οἳ ἀνέδην τὰ
αἴσχιστα πάθη, τὰ παρὰ σφῶν κατηγορούμενα, καὶ ὧν
ἐπιμελῶς κρατεῖν τοῖς νέοις παρακελεύονται, θεούς τε
6 ὠνόμασαν, καὶ ὡς θεοῖς τὸ γέρας ἀπένειμαν. Ὡς δέ φη-
σιν ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, Αἰγύπτιοι τὸν ἥλιον καὶ
τὴν σελήνην θεοὺς ὠνόμασαν πρῶτοι, καὶ ἐκάλεσαν τὸν
μὲν ἥλιον Ὄσιριν, τὴν δὲ σελήνην Ἶσιν· καὶ Φοίνικας
δὲ ὡσαύτως παρ' ἐκείνων τοῦτο μεμαθηκότας τὴν Αἰγυ-
7 πτίων ζηλῶσαι θεοποιΐαν. Ξυνομολογεῖ δὲ καὶ ὁ Πλά-
των ἐν τῷ Κρατύλῳ καὶ τοὺς Ἕλληνας τόνδε πρῶτον
περὶ τῶν καλουμένων θεῶν τὸν πλάνον εἰσδέξασθαι.
Λέγει δὲ ὧδε· *Φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων, [οἱ]
περὶ τὴν Ἑλλάδα, τούτους μόνους ἡγεῖσθαι θεοὺς, οὕσπερ
νῦν οἱ πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ γῆν,*

39. 2. ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος] Ὅμηρος δὲ C. qui mox om. αἱ. 4. δέ τινας] δὲ om. C. 5. ἀνθρωπείων] ἀνθρωπίνων B.C. Tum ἀπέφηναν C. 6. καὶ οἱ] οἳ καὶ C. ib. ἀναίδην] ἀνέδην B. ib. πάθη τὰ] παθήματα C. 8. παρακελεύονται] ἐγκελεύονται C. 13. παρ' ἐκείνων τοῦτο] τοῦτο παρ' ἐ. C. 14. θεοποιΐαν] πλάνην C. cum θεοποιΐαν in marg. ib. δὲ ὁ] δὲ καὶ ὁ B.C. 18. ἀνθρώπων] Ἑλλήνων B.Va. 20. καὶ γῆν καὶ ἄστρα] καὶ ἄστρα καὶ γῆν C.

phorumque collegia, nam et hi multos deorum ordines fabulantur, quosdam autem illorum, ceu pessima quædam mancipia, humanarum perturbationum servos esse testati sunt. Neque vero etiam defuerunt qui turpissima flagitia, quæque vel ipsi accusant, et a quibus suos abstinere adulescentes magnopere adhortantur, deos nuncuparent, ac tamquam diis cultum venerationemque exhiberent. Atque ut testis est Siculus Diodorus, omnium mortalium primi Ægyptii Solem Lunamque deorum nomine appellantes, Solem quidem Osirin, Lunam vero Isin esse dixerunt. Phœnices item, cum hæc ab Ægyptiis accepissent, illorum exemplo deos sibi plurimos effecerunt. Plato etiam in Cratylo affirmat Græcos primo hoc errore, de iis videlicet qui falso dii nominentur, imbutos fuisse. Ita vero inquit [p. 397 C.]: *Videntur mihi Græcorum primi, hos solos esse deos censuisse, quos hodie barbarorum permulti; Solem videlicet, Lunam, Terram, Stellas et Cæ-*

καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες ἰόντα δρόμῳ
καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως, τῆς τοῦ θέειν, Θεοὺς
8 αὐτοὺς ἐπονομάσαι. Ὁ μὲν οὖν πάνσοφος τῶν ὅλων
δημιουργὸς, ἀνενδεὴς ὢν καὶ οὐδενὸς τὸ παράπαν ἢ
ὁρατῶν ἢ ἀοράτων δεόμενος, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ
ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶν αἰσθητά τε
καὶ ὁρατὰ, τῆς τῶν ἀνθρώπων χάριν ἐδημιούργησε
χρείας· μᾶλλον δὲ ὑπερέβη τῇ τῆς μεγαλουργίας φιλο-
τιμίᾳ τὴν χρείαν· καὶ προσφέρει διὰ τούτων αὐτοῖς παν-
9 τοδαπῶν ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν. Ἥλιος μὲν γὰρ ἀνίσχων
καὶ τὴν ἡμέραν ποιῶν πρὸς ἐργασίαν διεγείρει τῶν ἀν-
θρώπων τὸ γένος· ἡ δὲ σελήνη, τοῦ μείζονος ὑποχω-
ροῦντος φωστῆρος, τῆς νυκτὸς τὸ ζοφῶδες κεράννυσι,
καὶ οὔτε τοὺς διαναπαύεσθαι βουλομένους ἀλγύνει τῇ
τοῦ φωτὸς περιουσίᾳ, καὶ τοῖς ὁδοιπορεῖν ἢ δρᾶν ἄλλο
τι βουλομένοις χορηγεῖ δᾳδουχίαν ἀρκοῦσαν· καὶ φθι-
νούσης δὲ ταύτης, οἱ ἀστέρες τήνδε πληροῦσι τὴν
10 χρείαν. Ὁ μὲν οὖν δημιουργὸς, ὡς ἔφην, τοσαύτην τῶν

21. οὖν—ἰόντα] γοῦν—ἀεὶ ἰόντα Vb. 22. θέειν] θεῖν B.Va. 26. τὰ ἄλλα ὅσα ἐστιν αἰσθητά τε καὶ ὁρατὰ] πάντα τὰ αἰσθητὰ C. Sirm. 32. τῶν ἀνθρώπων γένος] τὸν ἄνθρωπον C. qui mox τοῦ ἡλίου ὑποχ. 36. ἀρκοῦσαν C. ante χορηγεῖ.

lum : quæ cum viderent cursu quodam quasi euntia, ab hac ipsa currendi natura θεοὺς, quasi θέοντας, hoc est currentes, nominarunt. Ipse quidem sapientissimus omnium rerum opifex, cum sit undecumque ditissimus, nec ullis quæ videntur quæque videri non possunt rebus indigeat, cælum tamen ac terram, solem et lunam, ceteraque omnia quæ sentiuntur, quæque conspicua sunt, ad usus hominum commoditatemque creavit : immo autem liberalitate ac magnificentia, amplius homini quam pro necessariis rebus contulit : perque hujusmodi creaturas præbet humano generi facultatem bonis omnibus jucundissime perfruendi. Sol enim ab ortu sese attollens, diemque efficiens, excitare homines videtur ad diversa munia obeunda : luna vero, ubi jam luminare majus abscessit, nocturnas ipsa tenebras moderatur : atque ita fit ut neque eos, qui requiescere a laboribus volunt, contristet nimiæ lucis copia ; neque illis rursus qui aut facere iter cupiunt, aut aliud quicquam agere, non opportunam facem luna sufficiat : ubi vero luna jam deficit, idem præstare officium stellæ cernuntur. Ipse igitur mundi opifex,

ἀνθρώπων πεποίηται προμηθίαν· οἱ δὲ, τῶν μεγίστων τούτων δωρεῶν τετυχηκότες, ποδηγεῖσθαι δέον ἐκ τούτων, καὶ τὸν τούτων δημιουργόν τε καὶ χορηγὸν ὡς μεγαλόδωρον ἀνυμνεῖν, τὸν μὲν ἀγέραστον εἴασαν, ἐσεβάσθησαν δὲ καὶ ἐλάτρευσαν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· καὶ τῶν δωρεῶν τό τε μέγεθος καὶ τὸ κάλλος ἀφορμὴν αὐτοῖς ἀχαριστίας προὐξένησε. Τὸν γὰρ δοτῆρα τούτων ἠγνόησαν, καὶ τούτοις
11 *τὸ τῷ Θεῷ προσῆκον ἀπένειμαν σέβας. Καίτοι γε προορῶν, ἅτε [δὴ] πάνσοφος ὢν, ὁ δημιουργὸς τόνδε τῶν ἀνθρώπων τὸν πλάνον, πάθη τινὰ συνεκλήρωσε τοῖς στοιχείοις, ἵνα τὸ μὲν κάλλος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος θαυμάζεσθαι παρασκευάσῃ τὸν ποιητὴν, τὰ δέ γε συν-* 40
εζευγμένα παθήματα κωλύῃ τὴν θείαν αὐτοῖς προσφέρειν
12 *προσκύνησιν. Αὐτίκα τοίνυν τὸν φανότατον ἥλιον καὶ τὴν σελήνην κρύπτει μὲν νέφη μικρὰ, ὁμίχλη δὲ καὶ ἀχλὺς ἀμβλυτέρας αὐτοῖν τὰς ἀκτῖνας ποιεῖ, ἔστι δὲ ὅτε*

39. *προμήθειαν*] *προμηθίαν* B. 40. *δωρεῶν τούτων*] *τούτων δωρεῶν* B.C. 46. *ἀφορμὴν*] *ἀφορμὴ γέγονε* C. omisso mox *προὐξένησε*. 47. *Τὸν γὰρ*] *Καὶ τὸν* C. ib. *δοτῆρα*] *δωτῆρα* B. 52. *παρασκευάσῃ*] *παρασκευάζει* C.

40, 1. *κωλύει*] *κωλύῃ* B. 4. *μικρὰ*] *σμικρὰ* C. 5. *αὐτῶν*] *αὐτοῖν* B.C.Va.

ut dudum dixi, hominibus providentia tanta consuluit. Homines autem, qui muneribus iis quæ maxima consequuti erant, quasi ducibus quibusdam suis ad Dei contemplationem uti debebant, rerumque illarum auctorem laudando efferre, ipsum quidem inhonoratum illaudatumque reliquerunt, coluerunt autem naturam, vel, ut apostoli Pauli verbis utar, servierunt creaturæ magis quam creatori: munerumque illorum tum magnitudo tum pulchritudo occasionem illis ad ingrati animi vitium præbuit. Datorem namque illorum munerum ignorarunt, ipsis autem muneribus honores Deo debitos persolverunt. Atqui hunc hominum errorem sapientissimus Deus multo ante persentiens nonnullos defectus elementis adjunxit, ut illorum quidem species ac magnitudo intuentes homines ad opificem demirandum attolleret; ipsæque vicissim labes ac patientiæ homines cohiberent, quo minus ea tamquam deos adoranda censerent. In promptu enim videre est lucidissimum solis ac lunæ corpus exiguæ prætentu nubis obduci, cali-

[καὶ] πάμπαν μεσούσης ἡμέρας, [καὶ] οὔτε νεφῶν ἐπιπροσθούντων, οὔτε κεχυμένης ὁμίχλης, φροῦδον γίνεται τοῦ ἡλίου τὸ φῶς· ταὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ τῇ σελήνῃ
13 νύκτωρ τὸ πάθος προσγίνεται. Ἀτὰρ δὴ καὶ τόδε πάλιν ὁ σοφὸς ἐμηχανήσατο Κύριος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ μετρία τοῦ ἡλίου θερμότης καὶ σώμασιν ἐπιτηδεία καὶ σπέρμασι καὶ φυτοῖς· τὰ μὲν γὰρ αὔξει καὶ τρέφει, τοὺς δὲ καρποὺς πεπαίνει καὶ ὡρίμους ποιεῖ· σφοδροτέραν ἔστιν ὅτε παρασκευάζει προσβάλλειν τὴν ἀκτῖνα, ὡς ἀνιᾶσαι μὲν τῶν ἀνθρώπων τὰ σώματα καὶ τῶν ἄλλων γε ζώων, διαφθεῖραι δὲ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν φυτῶν τὰς ὠδῖνας, ἵνα μὴ ζωῆς τοῦτον ὑπολάβωμεν αἴτιον, ἀλλ'
14 ὑπουργὸν εἶναι πιστεύωμεν τοῦ θείου θελήματος. Καὶ μέντοι καὶ τὸν ἀέρα ζωῆς [μὲν] ἡμῖν ἀπέφηνε ξυνεργόν. Τοῦτον γάρ τοι οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἕκαστον ἀναπνέον διαζῇ, καὶ τῇ εἰσροῇ τὴν ἔμφυτον κεράννυσι θερμασίαν. Ἀλλ' ὅμως καὶ λοιμώδης ἐκ τοῦ

6. [καὶ] om. B. Mox πάμπαν om. C. 7. φροῦδον γίνεται ἡλίου τὸ φῶς] κατιδεῖν τὸ φῶς σχεδὸν ἀποβάλλοντα C. 8. ταὐτὸν δὴ] ταυτὸ δὲ B. 9. νύκτωρ om C. 13. τοὺς δὲ καρποὺς] τὰ δὲ C. qui mox om. καὶ ὡρίμους ποιεῖ. 16. καὶ τῶν ἄλλων γε ζώων om. C. 19. πιστεύωμεν] πιστεύομεν C. 21. γάρ τοι] τοι om. C. 22. εἰσροῇ] εἰσπνοῇ C. 23. κεράννυσι] κεραννύει B.

gineque ac nebula obtundi illorum radios et hebescere. Nonnumquam vero accidit ut in meridiani temporis articulo, nec objectis nubibus, nec ulla offusa caligine, sol luce sua cassus appareat, idemque infortunium tempore nocturno lunam afficiat. Quæ sane ipsa non absque sapientissimi Dei consilio evenire putanda sunt. Etenim cum moderatus ille tepor, qui a sole diffunditur, aptus sit alendis corporibus, plantariisque ac seminibus valde commodus, dum illis quidem auctum nutritumque subministrat, fructus vero ipsos ad maturitatem opportunam perducit ; Deus tamen ut ab eodem sole vehementiores radii nonnumquam intenderentur instituit, qui et hominum ipsorum et ceterarum animantium corporibus permolesti essent, fœtusque corrumperent a seminibus arboribusque profectos : nullamque aliam ob rem ita instituit, nisi ne solem vitæ causam esse auctoremque opinemur, sed ministrum esse atque organum divinæ voluntatis credamus. Aërem porro ipsum tuendæ nobis vitæ quasi socium

ἀέρος ἐπιγίνεται νόσος, καὶ φθείρεται τὰ σώματα τῇ εὐκρασίᾳ τῇ τούτου τρεφόμενα· ὅπως ἂν μὴ [καὶ] τοῦτον Θεὸν ὑπολάβωμεν, ἀλλὰ τρεπτὸν καὶ ἀλλοιωτὸν ὁρῶντες ἀποδράσωμεν τὴν προσκύνησιν. Καὶ τὴν γῆν δὲ ὡσαύτως φερέσβιον μὲν καὶ πλουτοδότειραν καὶ μητέρα καὶ τιθηνὴν καὶ κοινὸν ἔδαφος ἀπέφηνεν ὁ δημιουργός· ἀλλ' ὡς ἂν μὴ ταῦτα ὁρῶντες ἀποβουκοληθῶμεν, καὶ θεοποιήσωμεν ὡς ἀγαθῶν χορηγὸν, πολλὰ καὶ ταύτῃ καὶ διάφορα ξυνεκλήρωσε πάθη· καὶ γὰρ ψυχρότητος αὕτη καὶ θερμότητος ἀμετρίᾳ λυμαίνεται, καὶ πέρα τῆς χρείας ὑομένη διαλύεται, καὶ διαφθείρει καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα· καὶ αὖ πάλιν, τῶν νεφῶν κατὰ καιρὸν τὰς ὠδῖνας οὐ προχεόντων, αὐαίνεταί τε καὶ ἄκαρπος γίνεται· πολλάκις δὲ καὶ ψεκάδες οὐκ εἰς καιρὸν φερόμεναι σηπεδόνα ἐμποιοῦσι, καὶ κνώδαλα ἄττα

24. *φθείρεται—τρεφόμενα*] *καὶ πάσχει τὰ σώματα τῇ τοῦ λοιμοῦ δυσκρασίᾳ φθειρόμενα* C. in textu. vulg. in marg. *τῇ τοῦ λοιμοῦ δυσκρασίᾳ* Va. *τῇ ἀκρασίᾳ τῇ τούτου * τρεφόμενα. * τρεπόμενα* Vb. *καὶ οὕτω φθ. τ. σ. τῇ εὐκ. τῇ τούτου τρ.* Sirm. 25. *ἀκρασίᾳ*] *εὐκρασίᾳ* B. 27. *ἀλλοιωτὸν—ἀποδράσωμεν*] *παθητὸν—φύγωμεν* C. 29. *μὲν καὶ*] *μὲν* om. B. Mox *μητέρα* om. C. 30. *ἀπέφηνεν*] *ἥδρασεν* C. 31. *ἀποβουκοληθῶμεν καὶ*] *ταύτην* C. 34. *αὕτη*] *αὐτὴν* C. 35. *ὑομένη—καὶ τὰ*] *γενομένη ἑκάτερα διαφθείρει τὰ* C. 38. *διαυαίνεται*] *αὐαίνεται* B.C. 39. *ψεκάδες—ἐμποιοῦσι*] *ὑετὸν οὐκ εἰς καιρὸν δεχομένη σ. ἐμποιεῖ* C.

quendam adjutoremque instituit. Hujus enim reciproca spiratione non solum homines sed brutæ quoque animantes victitare cernuntur, ejusque illapsu refrigerare insitum calorem lenioremque efficere. Nihilo tamen secius et pestilentes morbi ab aëre invehuntur, contractaque pestis intemperie corpora distabescunt, ne et hunc Deum esse opinemur; sed cum illum videamus crebris affici qualitatibus immutarique posse ab ejus adoratione abhorreamus. Pari quoque modo et terram datricem vitæ divitiarumque omnium, parentem insuper ac nutricem, communeque animantibus solum, Deus decrevit: sed tamen ne harum rerum spectaculo ita decipiamur, ut eam veluti bonorum primam datricem in deorum numerum reponamus, multas huic quoque variasque rerum infirmitates adjunxit. Ex nimio siquidem calore ac frigore injuriam patitur: ac longe plus quam sit opus imbre diluta fatiscit atque dissolvitur, ita ut seminibus ac plantariis vitium afferat. Rursumque si nubes tempestivam pluviam non effundant,

καὶ θηρία τίκτειν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων βιάζεται.
16 Τοιγαροῦν ταύτην ὁρῶντες τὴν ἀσθένειαν οἱ τὸν νοῦν ἐρ-
ρωμένοι προσκυνεῖν ὡς Θεὸν οὐκ ἀνέχονται, ἀλλά γε
διὰ ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φυομένων πρὸς τὸν ταύτης
καὶ τὸν τούτων ποιητὴν ξεναγοῦνται, καὶ διὰ τῶν ὁρωμέ-
νων πρὸς τὸν ἀόρατον ποδηγοῦνται. Ταύτῃ τοι σοφῶς
ἄρα καὶ εὐεπιβόλως ἔφη τις τῶν ἡμετέρων· Ἐκ γὰρ με-
γέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς
[αὐτῶν] θεωρεῖται· οὐ γὰρ οἷα τὰ ποιήματα τοιοῦτος ὁ
ποιητής, οὐδὲ ἡλίκα ταῦτα τηλικοῦτος ἐκεῖνος· τὰ μὲν γὰρ
ὁρατὰ καὶ ἁπτὰ καὶ αἰσθητὰ καὶ τισὶ πάθεσι συνεζευγ-
μένα, ὁ δὲ ἀναφὴς καὶ ἀόρατος, ἀπαθής τε καὶ ἄφθαρτος, 41
καὶ περιγραφῆναι οὐχ ὑπομένων, ὥσπερ δὴ τὰ ποιήματα.
17 Διὸ δὴ μάλα γε ἁρμοδίως τὸ ἀναλόγως τῷ λόγῳ προσ-
τέθεικεν. Ὅταν γὰρ ἴδωμεν τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη, καὶ

41. καὶ θηρία τίκτειν] καὶ ἄλλα τίκτει θηρία, οὐ μικρῶς καὶ ἀνθρώπους καὶ φυτὰ βλάπτοντα C. 42. τὴν ἀσθένειαν] αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν C. 44. ἀλλά γε διὰ ταύτης] διὰ ταύτης δὲ C. ib. γε διὰ] διά γε B. 45. ταύτης καὶ τὸν τούτων ποιητὴν] ὄντως θεὸν C. 47. ταύτῃ τοι σαφῶς] τὸν ὅλων δημιουργόν. τ. τ. μάλα σ. C. ib. σαφῶς—εὐεπιβόλως] σοφῶς—ἐπηβόλως B. 50. ποιητὴς] δημιουργὸς Va. 52. τισι om. C.

41, 1. ἀναφὴς καὶ ἀόρατος] ἀόρατος καὶ ἀναφής, ἀπαθὴς καὶ ἀπερίληπτος C. ib. τε καὶ ἄφθ.—ποιήματα] om. C. 2. περιγραφῆναι] περιγραφὴν B. 4. τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη] τοῦ οὐρανοῦ τὸ κύτος C. τοῦ οὐρανοῦ Va.

rarescit ea prorsus, et ad sterilitatem perducitur. Sæpe etiam accidit, ut pluvia tempore non suo illapsa corruptionem vitiumque adducat; unde perniciosas hominibus animantes progigni necesse est. Hanc itaque terræ infirmitatem conspicantes, qui sunt sanæ mentis, tamquam Deum colere illam recusant, perque illam potius, perque enascentia germina ad contemplandum terræ germinumque factorem, tamquam per quædam media perducuntur. Sapienter igitur quidam nostrorum atque argute inquit, *e creaturarum magnitudine ac specie, proportione quadam, generationis auctorem spectari.* Neque enim qualia sunt opera, talis continuo ipse est opifex; nec quanta hæc sunt, tantus et ille est. Videri enim hæc possunt, contrectari manibus ac sentiri; nonnullosque defectus atque infirmitates adjunctas habent: ille autem, nec tangi, nec videri potest, nec quicquam pati, neque corrumpi; neque (quod ab eo facta opera patiuntur) ullam subit circumscriptionem. Valde igitur

τῆς γῆς τὸ εὖρος, καὶ τῶν πελαγῶν τὰ μεγέθη, καὶ τὴν ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τῆς σελήνης τὸ σέλας, καὶ τἄλλα ὅσα ἐστὶν ὁρατὰ, οὐ τούτοις παρισοῦμεν τὸν ποιητὴν, ἀλλ' ἀπείρῳ τινὶ καὶ μεγέθει καὶ κάλλει κρείτ-
18 τονα τῶν ποιημάτων εἶναι φαμέν. Εἰκότως οὖν ἄρα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἔφησεν· *Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται.* Τοῦτον ἐμπεδοῖ τὸν λόγον καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος, λέγων ὡδί· *Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ*
19 *δύναμις καὶ θειότης.* Διὰ γὰρ δὴ τῶν ὁρωμένων τὸν ἀόρατον φανταζόμεθα ποιητήν. Καὶ καθάπερ κιβωτὸν ἢ βάθρον ὁρῶντες, οὐ τέκτονα ταῦτα καλοῦμεν, ἀλλὰ τέκτονος ὀνομάζομεν ἔργα· καὶ σκάφος ἄριστα κατεσκευασμένον θεώμενοι, οὐ μόνον ἐκεῖνο θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ναυπηγὸν, ὅτι μάλιστα καὶ μὴ παρόντα, ἐπαινοῦμεν· κἂν ὅρμον ἴδωμεν ἢ ἄλλό τι περιδέραιον

9. κρεῖττον] κρείττονα B.C. 10. εἰκότως—θεωρεῖται om. C. 13. θεῖος] θειότατος B. et sic infra. 22. κἂν—προσφέρομεν om. C. 23. περιδέρρεον] περιδέραιον B.

apposite, *proportione quadam*, in superioribus verbis illis additum est. Etenim cum cæli convexa, terræ latitudinem, marium tractus, splendorem solis, lunæque nitorem, ceteraque hujusmodi contuemur quæ oculis cerni possunt, nequaquam iis rebus factorem utique parem facimus; sed infinita quadam mole ac pulchritudine potiorem illum suis operibus esse asserimus. Ut merito sapiens ille vir dixerit, *ex magnitudine ac specie creatarum rerum generationis auctorem spectari.* Quam sane sententiam Paulus Apostolus ita confirmat: *Invisibilia enim ipsius a constitutione mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ipsius potentia et divinitas.* Per ea enim quæ videntur factorem invisibilem cogitamus. Ita et cum arcam scamnumque videmus, nequaquam ea fabrum lignarium, sed fabrilia opera esse dicimus. Navigium quoque affabre compactum cernentes, non illud solum miramur atque suspicimus, sed illius opificem quamvis absentem quam maxime laudamus. Tum si monile aliudve collare ornamentum videmus egregie factum, aurifici laudem suam deferimus. Ita et in mundi fabricam oculos intendentes, illius

εὖ ἠσκημένον, τῷ χρυσοχόῳ τὴν εὐφημίαν προσφέρομεν·
οὕτω δὴ καὶ τῇ κτίσει τὼ ὀφθαλμὼ προσφέροντες,
ἀγάμεθα μὲν ταύτης καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, καὶ
20 τὴν ἀναβλύζουσαν χρείαν. Καταλιπὼν δὲ ταῦτα ὁ
νοῦς, πρὸς ἐκεῖνόν γε τρέχει τὸν ταῦτα σοφῶς τεκτηνά-
μενον. Ἄριστα τοίνυν ὁ θεῖος ἀπόστολος εἴρηκε· Τὰ
γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι
νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.
Εἶτα πάσης ἀναξίους εἶναι ξυγγνώμης φησὶ τοὺς τὴν
μὲν κτίσιν τεθεαμένους, τὸν δὲ ταύτης οὐκ ἀγασθέντας
δημιουργὸν, ἀλλ' αὐτῇ τὸ θεῖον ἀπονείμαντας σέβας.
21 Ὅθεν εἰκότως ἐπήγαγεν· Εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολο-
γήτους· διότι γνόντες τὸν θεὸν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ
ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς
αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. Αὔξων
δὲ τὴν κατηγορίαν, καὶ τὴν οἴησιν αὐτῶν εἰς μέσον
προτέθεικε· Φάσκοντες γάρ φησιν εἶναι σοφοὶ, ἐμωράν-
θησαν. Καὶ λέγει δὲ καὶ τῆς ἀνοίας τὰ εἴδη· Καὶ

25. τὸν ὀφθαλμὸν] τῷ ὀφθαλμῷ B.Va. τὼ ὀφθαλμὼ Vb. τὸν ὀφθαλμὸν conj. Ursinus. 28. πρὸς ἐκεῖκόν γε τρέχει] ἐκεῖνον ἐννοεῖ C. 29. τοίνυν] ἄρα C. 40. τε τὴν] δὲ τὴν B.C. 41. προστέθεικε] προτέθεικε B. προστίθησι C. qui mox καὶ pro γάρ.

quidem magnitudinem pulchritudinemque miramur, quæque ubertim ex ea sese fundit rerum utilitatem. Intellectus autem noster, omissis hujusmodi qualitatibus, ad opificem illum procurrit qui hæc omnia sapienter exstruxit. Optime igitur inquit Apostolus; *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque illius potentia et divinitas.* Tum omni prorsus venia indignos esse affirmat, qui mundi quidem creaturam spectarunt, neque tamen illius creatorem sunt admirati, sed ipsi creaturæ honorem Deo debitum tribuerunt. Hinc merito Apostolus idem ita prosequitur: *Ut sint*, inquit, *inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non tanquam Deum glorificaverunt, neque illi gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum.* Effusus vero in illorum accusationem, etiam opinionem eorum in medium attulit: *Dicentes enim se sapientes esse, stulti effecti sunt.* Explicat autem quo genere amentiæ insanierint. Inquit enim: *Immutarunt gloriam*

ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος
22 φθαρτοῦ ἀνθρώπου. Ἄφθαρτον γὰρ δὴ τὸν Θεὸν ὀνομά-
ζοντες, τῶν δὲ φθειρομένων σωμάτων εἰκόνα κατασκευά-
σαντες, (οὐ γὰρ δὴ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ἴσασι τὴν
ἰδέαν,) ταύτῃ τὸ θεῖον προσένειμαν σέβας. Καὶ οὐκ
ἀπέχρησεν αὐτοῖς εἰς ἀσέβειαν ἡ τῆσδε τῆς ἀφροσύνης
ἀπόνοια· ἀλλὰ καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν
κατασκευάσαντες δείκηλα, θεοὺς καὶ ταῦτα κεκλήκασι·
καὶ ἅπερ ζῶντα κτείνουσιν ὡς ἰοβόλα καὶ ὀλέθρια, τού-
των τὰς εἰκόνας θεοὺς σωτῆρας ὠνόμασαν. 42
23 Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπ' ἐκεῖνο ὃ τούσδε ἡμῖν τοὺς
λόγους γεγέννηκεν· ὅτι πρώτους θεοὺς ἐνόμισαν καὶ
Αἰγύπτιοι, καὶ Φοίνικες, καὶ μέντοι καὶ Ἕλληνες, ἥλιον,
καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ τἄλλα στοιχεῖα·
τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ Πλάτων, καὶ ὁ Σικελιώτης Διό-
24 δωρος, καὶ ὁ Χαιρωνεὺς ἐδίδαξε Πλούταρχος· χρόνῳ δὲ

43. ἀφθάρτου] ἀοράτου C. 45. τῶν] τῶν δὲ C. 46. κατασκευάσαντες] ποιήσαντες C. κατασκευάσαντο. ἴσως Vb. εἰκόνας Sirm. 47. ἰδέαν· ταύτῃ] μορφὴν, τῇ τῆς σαρκὸς εἰκόνι C. ταύτῃ προσνείμαντες σέβας Va. τούτῃ τὸ θεῖον προσένειμαν Vb. 49. τῆς ἀφροσύνης ἀπόνοια] τῆς ἀπονοίας καὶ ἀφροσύνης ὑπερβολή C. 52. κτείνουσιν] ἀπέκτεινον C. ib. τε καὶ] τε om. B. ult. [καὶ] σωτῆρας] σωτηρίας B. καὶ om. C.

42, 1. ἐκεῖνα ἃ] ἐκεῖνο ὃ B.Vb. 3. καὶ Αἰγύπτιοι] οἱ Αἰγύπτιοι C. 4. καὶ γῆν καὶ ἄστρα] καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν C. 6. Χαιρωνεὺς] χερωνεὺς B. ὁ Πλούταρχος ἀνεδίδαξαν C.

incorruptibilis Dei in similitudine imaginis corruptibilis hominis : quique Deum incorruptibilem nominabant imaginem sibi corruptibilium corporum exstruxerunt. Neque vero cum immortalis animæ ideam scirent divinos honores animæ tribuerunt; suamve ad impietatem satis hæc illis fuit insania, quod humana corpora, non animas, adorabant; sed, ut idem inquit Apostolus, et volucrum et quadrupedum et serpentium simulacra sibi componentes, hæc etiam deos esse dixerunt: quæque ut venenata et perniciosa interitum vivis afferre solent, horum tamen imagines servatores deos nuncuparunt.

Verumenimvero ad ea regrediamur quæ nobis ad hæc dicenda originem præbuerunt; Ægyptios videlicet, Phœnicas, Græcosque solem, lunam, tellurem, stellas præterea, ipsaque elementa, inter primos suos deos reposuisse. Hoc enim et Plato et Siculus Diodorus et Chæronensis Plutarchus tradi-

ὕστερον τοὺς εὖ τι δεδρακότας, ἢ ἐν πολέμοις ἀνδραγα-
θισαμένους, ἢ γεωργίας τινος ἄρξαντας, ἢ σώμασί τισι
θεραπείαν προσενηνοχότας, ἐθεοποίησάν τε καὶ νεὼς
25 τούτοις ἐδείμαντο. Καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸν Κρόνον ἄνθρω-
πον εἶναι Σαγχωνιάθων ἔφησε, καὶ γυναῖκα τὴν Ῥέαν
τὴν ἐκείνου ὁμόζυγα, καὶ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἐκεί-
νων γε παῖδας· εἶτα, εὐεργεσιῶν τινῶν ἄρξαντας, καὶ
δεξαμένους τοῦ βίου τὸ τέλος, [θείας παρὰ Φοινίκων
ἀξιωθῆναι τιμῆς,] καὶ θεοὺς ἀναγορευθῆναι, καὶ βωμοῖς
26 καὶ θυσίαις καὶ ἐτησίαις τιμηθῆναι δημοθοινίαις. Καὶ
Ἡρακλέα δὲ, ὡς γενναῖόν [τε] καὶ ἀνδρεῖον, ἐθεοποί-
ησαν Ἕλληνες· καὶ [τὸν] Ἀσκληπιὸν, ὡς τῆς ἰατρικῆς
ἐπιστήμης εὑρετὴν γεγενημένον, θεὸν τελευτήσαντα
προσηγόρευσαν. Διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν
27 Ἆπιν Αἰγύπτιοι θείας προσηγορίας ἠξίωσαν. Καίτοι
φασὶν Ἕλληνες τὸν μὲν Ἡρακλέα διὰ τὴν συμβᾶσαν
ἐκ τῆς Δηϊανείρας ἐπιβουλὴν ἑαυτὸν καταπρῆσαι, καὶ

7. καὶ τοὺς] καὶ om. B. 8. ἀνδραγαθισαμένους] ἀνδραγαθησομένους B. ἀνδραγαθήσαντας C. 9. σώμασι τισι] τισι om. C. 14. γε om. C. 15. [θείας—τιμῆς] καὶ θεοὺς] θεοὺς παρὰ Φοινίκων C. 17. ἐτησίοις] ἐτησίαις B.C. 20. εὑρέτην γεγενημένον] εὐεργέτην γενόμενον C. καταπρῆσαι] ἐμπρῆσαι C.

derunt. Subsequutis vero temporibus, eos quoque qui humanum genus beneficio aliquo affecissent, aut qui fortiter in bello pugnassent, quive terræ colendæ rationem aliquam invenissent, infirmisve corporibus salubrem attulissent curationem, hos delubris exstructis in deorum numerum retulerunt. Hinc et ipse Sanchoniathon, Saturnum fuisse hominem, Rheam mulierem Saturni conjugem tradit; qui parentes Jovem et Junonem filios procrearint: subinde vero cum beneficia quædam priores ipsi hominibus contulissent, vita demum perfunctos, dignos a Phœnicibus esse habitos qui divinis honoribus culti, etiam dii vocarentur, quique et aris et sacrificiis et annuo epulo colerentur. Græci quoque Herculem sibi deum fecerunt, ut generosum fortemque hominem: neque minus et Æsculapium, quod artis medicæ auctor saluberrimus exstitisset, cassum vita, deum esse dixerunt. Eadem causa et Ægyptii adducti sunt ut Apin divina appellatione dignarentur. Et tamen Herculem Græci testantur, structis ab uxore Deianira insidiis,

τοῦτον τὸν τρόπον καταλῦσαι τὸν βίον· τὸν δέ γε
Ἀσκληπιὸν, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους
διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης παμπόλλων ἀπαλλάξαντα
παθημάτων, κεραυνῷ βληθῆναι ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ δια-
28 *φθαρῆναι.* Καὶ [*γὰρ δὴ*] *ταῦτα πρὸς ἑτέροις πολλοῖς*
ὁ Σικελιώτης Διόδωρος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν βιβλιοθηκῶν
ξυνέγραψεν. Ἀλλ' *ὅμως οὐδὲν ἧττον* Ἕλληνες *καὶ*
ταῦτα μεμαθηκότες καὶ τὸν Ἡρακλέα *καὶ τὸν* Ἀσκλη-
πιὸν θεοὺς ὀνομάζουσι, καὶ πρὸς τούτοις [*καὶ τοὺς*]
Τυνδάρεω *παῖδας* Κάστορα *καὶ* Πολυδεύκην, *οὓς* Διοσ-
κόρους προσαγορεύουσι, καίτοι οὐδὲ παλαιοτάτους
29 *ὄντας, ἀλλὰ τοῖς* Ἀργοναύταις *ξυμπλεύσαντας.* Καὶ
γὰρ καὶ οὗτοι, καὶ Ἡρακλῆς, *καὶ πρὸς τούτοις* Ὀρφεὺς,
τῇ κιθάρᾳ χρώμενος καὶ τοῖς κρούμασι τοὺς ἰχθύας
καταθέλγων καὶ ἕπεσθαι τῇ τῆς ἠχῆς ἁρμονίᾳ κατα-
ναγκάζων, τὸν τῶν Ἀργοναυτῶν *ἐπλήρουν κατάλογον.*
Ὅτι *δὲ μιᾷ γενεᾷ τῶν* Τρωϊκῶν *οὗτοι γε ἦσαν πρεσβύ-*
30 *τεροι, ἐν τῇ πρὸ ταύτης ἀπεδείξαμεν διαλέξει.* Καὶ *τὸν*

26. *δέ γε*] *γε* om. B. 27. *πολλοὺς—διαφθαρῆναι*] *ἰατρὸν τὴν τέχνην κεραυνωθῆναι* C. 29. *τε ὑπὸ*] *τε* om. B. 30 *γὰρ δὴ* om. B.C. Tum *πρὸς ἑτέροις πολλοῖς* om. C. 32. *τῶν βιβλιοθηκῶν*] *τῆς βιβλιοθήκης* Vb. 36. *Διοσκούρους*] *Διοσκόρους* B. 37. *καί τοι*] *καί τοι γε* C. 39. *πρὸς τούτοις* om. C. 40. *κρούσμασι*] *κρούμασι* B. et C. ex em. 41. *ἠχῆς*] *χειρὸς* C. 43. *ἐπλήρουν*] *ἐπλήρου* C.Vb.

ipsum sibi letale incendium intulisse, eoque pacto vita excessisse. Æsculapium vero aiunt fuisse hominem qui medicæ artis præsidio multos sane mortales quam plurimis ægritudinibus liberarit; tum fulmine ab Jove incusso exstinctum esse. Hæc autem præter multa alia Siculus Diodorus in quarto Bibliothecæ libro conscripsit. At nihilo secius, quamquam hæc probe sciant Græci, et Herculem et Æsculapium deos appellant: cumque his Tyndarei filios Castorem et Pollucem; quos vocant *Dioscuros,* hoc est Jovis filios; haud ita sane antiquos, sed qui cum Argonautis Colchos adnavigarint. Hi enim cum Hercule, Orpheoque cum illo qui cithara utebatur, piscesque fidibus suis permulcens soni harmonia pellectos sequi navem cogebat, Argonautarum numerum impleverunt. Fuisse autem illos generatione una Troicis temporibus vetustiores superiore disputatione ostendimus. Bacchum

Διόνυσον δὲ, ὡς πρῶτον ἄμπελον πεφυτευκότα, καὶ τὸν ταύτης καρπὸν ἀποθλίψαντα, καὶ δείξαντα τοῦ οἴνου τὴν χρείαν, τῷ τῶν ἄλλων θεῶν συνέταξαν ὁρμαθῷ. Τὴν δέ γε Ἀφροδίτην, οὐδὲ εὐεργεσίας τινος ἄρξασαν, ἀλλὰ καὶ ἀκολασίας γεγενημένην διδάσκαλον, (χαμαιτύπην γὰρ αὐτὴν [καὶ] ἑταίραν γεγενῆσθαι φασὶ, καὶ ἐρωμένην
51 Κινύρου,) θεὰν ὠνομάκασι. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. Οἱ γὰρ δὴ καὶ τοῖς ἰοβόλοις τῶν ἑρπετῶν τήνδε τὴν προσηγορίαν προσνείμαντες σχολῇ γ᾽ ἂν τὰς γυναῖκας τοῦδε τοῦ γέρως ἐστέρησαν. Καὶ μὲν δὴ καὶ τὸν Γανυμήδην, 43
καθὰ φασὶν οἱ ποιηταὶ,

ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν.

Καὶ τὴν Ἑλένην δὲ, μετὰ τὴν πολυθρύλητον καὶ παμπόλλην μοιχείαν, τοῦ Μενέλεω χωρίσαντες, εἰς τὸν
52 οὐρανὸν, ᾗ φησιν Εὐριπίδης, ἀνήγαγον. Οὐκ οὖν τοὺς ἀγαθόν τι δεδρακότας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀσελγεστάτους ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἐθεοποίησαν Ἕλληνες. Ταῦτα καὶ Ῥωμαῖοι παρὰ τούτων μεμαθηκότες, τοὺς σφετέρους

53. οἱ γὰρ δὴ] γὰρ δὴ om. B. καὶ addit C. ult. σχολῇ] σχολὴν C. 43, 2. ἀνηρίψαντο] ἀνηρείψαντο B. Mox οἰνοχοεῖν C. Supra ὁ ποιητής Vb. e conj. ni fallor. 3. καὶ παμπόλλην om. C. 6. οὐκοῦν οὐ τοὺς] οὔκουν τοὺς B. 8. οἱ Ῥωμαῖοι] οἱ om. B.C.

vero, quod auctor serendæ vitis exstiterit, uvaque compressa vini usum ostenderit, in ceterorum deûm ordinem transcripserunt. At ipsam Venerem, nullius quidem beneficii auctorem, sed intemperantiæ magistram, (prostituti siquidem corporis meretricem fuisse aiunt ac Cinyram deperisse) deam tamen stultissimi appellarunt. Neque id sane admirandum contingit. Nam qui venenata quoque reptilia divina appellatione dignati sunt, ægre ipsas mulieres hoc cassas honore voluissent. Quin et ipsum Ganymeden apud poëtarum fabulas rapuisse dii perhibentur, qui Jovi pocula ministraret. Neque minus et Helenam, post quamplurima eademque vulgatissima adulteria, sejungentes ab latere Menelai, in cælum, sicut inquit Euripides, sustulerunt. Itaque non solum qui boni aliquid humano generi attulerunt, sed lascivissimos etiam tum viros tum mulieres, Græci deos fecerunt. Hosque ritus cúm Romani a Græcis perdidicissent, suos imperatores vita perfunctos, divini-

βασιλέας μετὰ τὸ τέρμα τοῦ βίου θεοποιΐας ἠξίουν· καὶ οὐ μόνους τοὺς ἐννόμως γε βεβασιλευκότας καὶ τοῦ δικαίου πεφροντικότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τυραννικῶς τε
33 καὶ ἀδίκως καὶ παρανόμως ἰθύναντας τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ Νέρωνα, πᾶσαν ἰδέαν ἀκολασίας καὶ παρανομίας κατακόρως μετεληλυθότα, καὶ Δομετιανὸν, καὶ Κόμοδον, καὶ μέντοι καὶ ἄλλους μιαιφόνους ἄνδρας καὶ λαγνιστάτους, τῷ τῶν σφετέρων θεῶν καταλόγῳ ξυνέταξαν.

34 Τοῦτο δὲ δεύτερον οἱ ἄνθρωποι θεοποιΐας ἐπενόησαν εἶδος· τρίτον δὲ, τοῖς μύθοις πεπιστευκότες τῶν ποιητῶν. Τούτοις δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ πιστεύειν παρεγγυᾷ· Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων δαιμόνων, φησὶν, εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς· πιστευτέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν οὖσι θεῶν, ὡς αὐτοὶ ἔφασαν, σαφῶς δέ πως τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδόσιν. Ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν· ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φασκόντων ἀπαγγέλλειν, ἑπομένους τῷ νόμῳ, πιστευτέον.

11. ἐν νόμῳ] ἐννόμως B.C. Tum γε om. C. 13. ἰθύναντας] ἰθύνοντας C. 16. μέντοι καὶ om. B. 17. λαγνεστάτους] λαγιστάτους B. 18. τοῦτο] τοῦτο δὲ B. 23. πλέον] μείζων B. μεῖζον C. 24. δὲ] γὰρ C. 27. καίπερ] καίπερ ἂν C. 29. ἀπαγγέλλειν] ἀναγγέλλειν C. 30. πιστευτέον] πιστεύον C.

tate dignos habuerunt: neque solum eos imperatores qui legitime regnantes justitiam coluerunt, sed eos etiam qui per tyrannidem, injustitiam, præterque fas, imperium gubernarunt. Neronem enim, qui ad omnem speciem lasciviæ iniquitatisque abunde progressus est; Domitianum præterea, et Commodum, sævissimosque alios et scelestissimos homines, deorum suorum catalogo adjunxerunt.

Secundamque hanc speciem deificationis homines excogitarunt. Tertiam vero illi commenti sunt, qui fidem poëtarum fabulis habuerunt; quibus tamen et Plato in Timæo credi adhortatur. Inquit enim Plato [p. 40 D]: *De ceteris enim dæmonibus vel loqui vel scire ipsorum genus vires nostras excedit. Credenda vero quæ nobis veteres tradiderunt; a diis, ut ipsi de se inquiunt, oriundi, majorumque ac patrum suorum apprime conscii. Non itaque fieri potest ut fides deorum filiis ac nepotibus non habeatur, tametsi nec signis nec demonstrationibus necessariis utantur ad faciendam fidem. Oportet autem lege quadam adactos,*

35 Εἶτα τὸν Ἡσίοδον εἰς μέσον παράγει, καὶ τὸ Χάος, καὶ
τὸν Ὠκεανὸν καὶ τὴν Τηθὺν, καὶ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν
Γῆν, καὶ τούτοιν τοὺς παῖδας τὸν Κρόνον καὶ τὴν Ῥέαν,
τὸν Ἰαπετὸν καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ αὖ πάλιν τοὺς ἐκ
Κρόνου καὶ Ῥέας φύντας, τὸν Δία, τὴν Ἥραν, τὸν
36 Ποσειδῶνα, τὸν Πλούτωνα. Καὶ οὐκ ἐρυθριᾷ ὁ φιλό-
σοφος πιστεύειν κελεύων τοῖς τὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι,
καὶ ἀκολάστους ἡμῖν θεοὺς καὶ πατραλοίας καὶ παι-
δοκτόνους εἰσάγουσιν. Ὅ τε γὰρ Κρόνος Οὐρανοῦ τοῦ
πατρὸς ἐξέτεμε τὰ αἰδοῖα, καὶ τοὺς τικτομένους αὐτῷ
κατέπινε παῖδας· ὅ τε Ζεὺς, τὸν πατέρα τὸν Κρόνον
ἐξελάσας τῆς βασιλείας, καὶ παραδοὺς τῷ Ταρτάρῳ,
37 τύραννος ἀνεφάνη καὶ λίαν ἀκόλαστος. Οὐ γὰρ δὴ
μόνην τὴν ἀδελφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν θυ-
γατέρα γαμετὰς ἐποιήσατο· καὶ πρὸς ταύταις, ἄλλαις
καὶ θεαῖς καὶ γυναιξὶ ξυνεμίγη μυρίαις. Ἀλλ' ὅμως
καὶ ταῦτα ὁ Πλάτων σαφῶς ἐπιστάμενος πιστεύειν
τοῖς ποιηταῖς παρεγγύησε, καὶ ταῦτα ἄνευ εἰκότων καὶ

33. τούτοιν] τούτων C.Va. Mox om. τὸν Ἰαπετὸν C. 40. ἀπέτεμε] ἐξέτεμε B.C. in C. τοῦ πατρὸς οὐρανοῦ. 42. παῖδας κατέπινε C. 46. καὶ τὴν—ἐποιήσατο] ἐγήματο C. 50. παρεγγύησε—νόμον] παρεγγυᾷ ἄνευ εἰκότων ἀποδείξεων C.

ea credere quæ tamquam sibi propria et domestica se dicere profitentur. Subinde vero et Hesiodum Plato adducit, et Chaos, Oceanum, Tethyn, Cælum, Terram, Cælique ac Terræ filios, Saturnum, Rheam, Iapetum, aliosque nonnullos; nec minus et eos qui ex Saturno et Rhea geniti memorantur, Jovem, Junonem, Neptunum, Ditem. Neque talem ac tantum pudet philosophum adhortari nos ut iis fidem habeamus qui talia fabulantur, quique lascivissimos deos, eosdemque patricidas et filiorum enectores, nobis proponunt. Saturnus enim, Cæli patris pudenda exsecuit: quotque ipse filios ex se gigneret, natos protinus devorabat. Jupiter quoque cum Saturnum regni finibus expulsum Tartaro tradidisset, tyrannum sese, et quidem scelestissimum, præbuit. Neque enim tantum sororem, sed matrem quoque ac filias, sibi uxores adjunxit: præterque has ipsas, innumeras prope et mulieres et deas stupri commercio vitiavit. Quæ sane flagitia cum Plato minime ignoraret, hortatus est tamen ut solius patriæ legis causa poëtis fidem

ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσι, διὰ μόνον γε τὸν νόμον.
38 Δῆλος οὖν ἐστι τὸν Ἀθηναίων ὅμιλον ὀρρωδῶν, καὶ
τὸν ἐκεῖνον κατέχοντα πλάνον. Καὶ ὅτι γε τοῦτο
ἀληθὲς, μάρτυς αὐτὸς ὧδέ [πως] λέγων ἐν Πολιτείᾳ·
Πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων 44
ψεῦδος ὁ εἰπὼν οὐκ ἀληθῶς ἐψεύσατο, ὅτι Οὐρανός τε εἰρ-
γάσατο ἅ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὅ τε αὖ Κρόνος, ὡς
ἐτιμωρήσατο αὐτόν. Ὅτι δὲ δὴ τὰ περὶ τοῦ Κρόνου ἔργα
καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ υἱέος, οὐδ' ἂν εἰ ἦν ἀληθῆ, δεῖ ῥᾳδίως
οὕτω λέγεσθαι πρὸς ἄφρονάς τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα
μὲν σιγᾶσθαι, εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δι' ἀπορρήτων
39 ἀκούειν. Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα καὶ τάδε ἔφη· Καὶ
γὰρ, ἦ δ' ὅς, οἵ τε λόγοι χαλεποὶ καὶ οὐ λεκτέοι γε, ὦ
Ἀδείμαντε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει· οὐδὲ λεκτέον νέῳ ἀκούοντι,
ὡς ὁ ἀδικῶν τὰ ἔσχατα οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ποιοῖ, οὐδὲ ὁ
ἀδικοῦντα τὸν πατέρα κολάζων παντὶ τρόπῳ· ἀλλὰ δρῴη

52. τῶν Ἀθηναίων] τῶν om. B. ult. πῶς om. C.
44, 5. δὲ δὴ] δὴ om. C.Vb. 6. υἱέως] υἱέος B.C. et sic infra. ib. εἰ ἦν—δεῖ] εἴη—δεῖν C. εἰ ἦν—ὤμην δεῖν Vb. 10. ἔφη] φη B. 11. δεκτέοι] λεκτέοι B. δεκταῖοι C. 13. ὁ ἀδικῶν] ὁ om. C. qui mox ποιεῖν δόξῃ ἀδικῶν τὸν πατέρα· ἀλλὰ δρῶν ἂν ὅπερ. In Va. θαυμαστὸν ποιῇ, οὐδὲ ὁ. In Vb. θαυμαστὸν ποιεῖν δόξοι, οὐδ' αὖ.

habeamus; tametsi neque ullis signis neque demonstrationibus ad probationem utantur. Ex quo plane constat, Atheniensis populi metu adductum, populari errore implicitum permansisse. Quod ne quis dubitet verum esse, ipsemet Plato sua in Republica ita testatur [Rep. ii. p. 377 E]: *Primum, inquam ego, qui maximum maximisque de rebus mendacium est loquutus, procul a veritate mentitus est; Cœlum videlicet ea perpetrasse quæ poeta canit Hesiodus; eundemque a Saturno affectum supplicio fuisse. Sed neque si maxime vera sint quæ Saturnus fecisse dicitur, quæque a filio Jove perpessus; temere sunt ea stultis hominibus juvenibusque narranda: sed reticenda sunt ea potius; aut, si qua instet enunciandi necessitas, danda est opera ut occultis atque obscurioribus verbis ea proferri audiant.* Pauloque mox ita subsequitur: *Etenim, ait ille, difficiles, O Adimante, sunt hi sermones, neque in civitate nostra dicendi. Neque enim audiente juvene dicendum puto, quod qui maxime sit injustus, nihil novi admirandique admittat; neque qui malum atque iniquum patrem modis omnibus puniat: quandoqui-*

40 ἂν ὅπερ θεῶν οἱ πρῶτοί τε καὶ μέγιστοι. Οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἐπιτήδεια εἶναι λέγειν, οὐδὲ ἄλλῳ, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ παράπαν, ὡς οἱ θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται· οὔτε γὰρ ἀληθῆ, οὔτε σύμφορα· εἴγε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάττειν αἴσχιστον νομίζειν τὸ ῥᾳδίως ἀλλήλοις ἀπεχθάνεσθαι· πολλοῦ γε δεῖ γιγαντομαχίας [τε] μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ὑφαντέον, καὶ ἄλλας ἐπιβουλὰς παντοδαπὰς θεῶν τε καὶ ἡρώων
41 πρὸς ξυγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν. Ἔπειτα νομοθετήσας τίνα χρὴ προσφέρειν τοῖς νέοις μαθήματα, προστέθεικε καὶ ταῦτα· Ἥρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ υἱέος, καὶ Ἡφαίστου ῥίψεις ὑπὸ πατρὸς, μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπτομένῃ ἀμύνειν, καὶ θεομαχίας ὅσας Ὅμηρος πεποίηκεν, οὐ παραδεκτέον εἰς τὴν πόλιν, οὔτ' ἐν ὑπονοίαις, οὔτε ἄνευ ὑπονοιῶν.

42 Ταῦτα ἐγὼ οἶμαι καὶ τοῖς πάμπαν ἀνοήτοις καὶ λόγων ἀμυήτοις ἐπίδηλα εἶναι, [ὡς] ἄντικρυς ἐναντία τοῖς

16. ἐπιτήδεια] ἐπιτήδειον C. 18. θεοὶ θεοὺς πολεμοῦσι καὶ Va. θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσί τε Vb. 20. δεῖ] δὴ C. et sic infra. 23. ἄλλας ἐπιβουλὰς] ἄλλας ἔχθρας πολλὰς καὶ Vb. 25. αὐτῶν] ἑαυτῶν B. 31. οὐ παραδεκτέον] δεκτέον οὐδαμῶς C. Tum ὑπονοίαις πεποιημένας Vb. 33. ἀνοήτοις καὶ addidit Sirmondus.

dem ea faciat quæ primi ac maximi deorum fecisse narrantur. Nequaquam vero, inquam ego, ea mihi videntur prorsus idonea quæ adulescenti, quæve cuiquam alii referantur, quod videlicet dii deos bello insidiisque lacessunt; neque enim vera, neque utilia censenda sunt; si putandum est eos qui nobis custodes futuri sunt civitatis, fœdum hoc facinus admittere, ut facile in mutuas simultates inimicitiasque ferantur. Maxime vero abest ut fabulosæ deorum pugnæ gigantumque dicendæ sint juvenibus, aut componendæ, aliæve genus omne insidiæ quas dii heroesque adversus consanguineos ac necessarios suos struxerunt. Subinde autem cum Plato idem lata lege sanxisset, quænam juvenibus proponendæ essent disciplinæ, ita subjunxit [p. 378 D]: *Junonem vero a filio ligatam fuisse, Vulcanumque projectum a patre, ut matri, quam Vulcanus verberaverat, auxilium ferret; deorum præterea pugnas quæ ab Homero finguntur, neque sensu allegorico, neque absque allegoria, in civitatem admitti decet.*

Puto autem ego hæc, quæ modo attuli, Platonis verba, vel ab iis etiam qui litterarum prorsus ignari sunt, manifeste cognosci

ἐν τῷ Τιμαίῳ γραφεῖσιν αὐτῷ. Ἐκεῖ γὰρ ἀδηρίτως τε καὶ ἀναμφισβητήτως τοῖς ποιηταῖς πιστεύειν προσέταξε, καὶ ταῦτα ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν· ἐνταῦθα δὲ ἀνέδην αὐτοὺς ἐκωμῴδησεν, ὡς
43 ψευδῆ ἄττα καὶ βλάσφημα διαπλάσαντας. Ταύτῃ τοι καὶ ἀλληγορεῖ τῶν θεῶν τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν τῶν μύθων αἰσχρότητα ξυσκιάζειν πειρᾶται. Τούτων δὲ τῶν λόγων ὁ Κρατύλος ἀνάπλεως. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ δὴ τῷ διαλόγῳ τὸν μὲν Κρόνον ποτὲ μὲν Κόρονον ὡς τοῦ νοῦ λόγον ὠνόμασε, ποτὲ δὲ χρόνον· καὶ ῥοώδη φύσιν τὴν Ῥέαν, καὶ ἀέρα τὴν Ἥραν· Ὁ γὰρ πολλάκις, φησὶ, τῇ εὐθείᾳ τῆς Ἥρας χρησάμενος, τὸν ἀέρα γε σαφῶς
44 ἀντὶ τῆς Ἥρας ἐρεῖ. Καὶ τὴν ὑγρὰν δὲ οὐσίαν Ποσειδῶνα ἐκάλεσεν, ὡς δέοντά τε καὶ δεσμοῦντα τῶν βαδιζόντων τοὺς πόδας, καὶ προβαίνειν κωλύοντα. Δήμητρα δὲ τὴν γῆν καὶ αὐτὸς καὶ Ὀρφεὺς καὶ [οἱ] ἄλλοι 45
προσονομάζουσιν, ὡς δὴ μητέρα οὖσαν καὶ τροφὸν τῶν

40. ταύτῃ] ταυτί C. 43. ἀνάπλεως] ἔμπλεος C.Vb. 44. Κόρονον] κόρον B.C. 48. ἀέρα γε] ἀέρα τε B. mox ἀπὸ τῆς B.Va. ὥρας pro Ἥρας Vb. 52. καὶ om. B.
45, 1. [οἱ] οἱ om. B.

quam sint penitus illis contraria quæ idem Plato in Timæo conscripsit. Ibi enim præcepit sine ulla disceptatione et controversia poëtis credendum esse, quamquam nec signis nec demonstrationibus necessariis ad faciendam fidem uterentur: hoc autem loco impudenter eos accusat, ut qui falsa et probrosa quædam figmenta commenti sint. Hinc et deorum nomina allegoriis honestat, turpitudinemque illorum ita obtegere ac velare conatur. Hujusmodi autem rationum liber qui *Cratylus* inscribitur est plenissimus. In eo siquidem dialogo, Cronon, hoc est Saturnum, quasi saturum mentis atque intellectus, Coronon vocat: modo et Chronon, id est tempus: Rheanque fluxam naturam; et Ἥραν, hoc est Junonem, aërem appellat. *Qui enim* (inquit [p. 404 C]) *rectum hujus nominis perpetuo quodam tractu sæpe ingeminet, ut videlicet dicat ἥρα ἥρα ἥρα, manifeste aëris nomen ingeminabit, quasi dicat ἀήρ ἀήρ ἀήρ.* Nec minus et humentem naturam Posidonem, hoc est Neptunum, vocat, quasi πόδας δέοντα, hoc est pedes ambulantium ligantem, ac ne procedant ulterius cohibentem. Terram vero et Plato et Orpheus, et ceteri Δήμητραν, hoc est Cererem, appellarunt;

ἐν αὐτῇ διαιτωμένων ἁπάντων. Καὶ Αἰγύπτιοι δὲ τὴν
Ἶσιν καὶ τὸν Ὄσιριν ἥλιον εἶναι καὶ σελήνην φασί·
Δία δὲ, τὸ διὰ πάντων χωροῦν πνεῦμα· Ἥφαιστον δὲ,
45 τὸ πῦρ· τὴν δὲ ὑγρὰν οὐσίαν, Ὠκεανόν. Ταῦτα δὲ
καὶ ὁ Μάνεθως καὶ ὁ Διόδωρος γράφει. Τῆς δὲ χθο-
νίας δυνάμεως τὸ ἡγεμονικὸν Ἑστίαν ὠνόμασαν· Ῥέαν
δὲ, τὴν πετρώδη καὶ ὄρειον· Δήμητρα δὲ, τὴν πεδινήν·
τὴν δὲ φυτικὴν δύναμιν, Διόνυσον προσηγόρευσαν. Τὴν
δέ γε σελήνην, παρὰ τὸ σέλας ὀνομαζομένην, Ἄρτεμιν
ὠνόμασαν, οἷον ἀερότεμιν· ἅτε δὴ διὰ τοῦ ἀέρος ἰοῦσαν
46 καὶ τοῦτον τέμνουσαν. Ταύτῃ δὲ τὸν Ἆπιν, τὸν βοῦν
δὴ λέγω, Αἰγύπτιοι τρέφουσιν· τὸν δὲ Μνεῦιν τῷ ἡλίῳ.
Οὕτως ἐρυθριάσαντες τῶν φιλοσόφων τινὲς τοὺς μύ-
θους τῶν ποιητῶν εἰς ἀλληγορίαν ἐτράποντο. Τὴν δὲ

5. τὸ πῦρ] τὸ om. B. qui statim addit Δήμητρα δὲ τὴν γῆν. 6. Μανεθὼς] μανέθως B. Μανέθων C. δὲ ὁ Μάνεθος Va. δὲ καὶ ὁ Μάνεθος Vb. 9. ὄρειον] ὄρειον γῆν C.Vb. 10. πεδινὴν] πεδηηνὴν B. ib. φυτικὴν] παιδικὴν Vb. φυτικὴν δὲ Sirm. 11. τὴν δέ γε] τὴν δὲ Va. 12. ὀνομαζομένη] ὀνομαζομένην B. ib ὠνόμασαν] προσηγόρευσαν C.Vb. ib. ἀεροτόμον] ἀερότεμιν B.C.V. 13. ταύτην post ἰοῦσαν om. B.C. καὶ τοῦτον τέμνουσαν item om. C. 15. δὴ] δὲ B.Va. ib. μένδην] μνεύϊν B. μνεῦμιν C. Μνεῦιν Va. 17. ἀλληγορίων] ἀλληγορίας Vb. ubi mox καὶ τὴν μυθολ. 18. ἐτρέποντο] ἐτράποντο B.C.V.

ὡς δὴ μητέρα οὖσαν, ut quæ utique mater altrixque sit omnium quæ in ea vitam ducunt. At Ægyptii volunt Isin et Osirin esse solem et lunam. Δία vero, hoc est Jovem, spiritum esse aiunt qui διὰ πάντων, hoc est *per omnia*, feratur et commeet. Ἥφαιστον autem, hoc est Vulcanum, esse ignem contendunt: Oceanum vero, humidam aqueamque naturam. Quæ rationes rerum apud Manethum Siculumque Diodorum leguntur. Ac Terræ quidem principalem vim Ἑστίαν, id est Vestam, nuncuparunt: Rheam vero, petrosam montanamque portionem: at *Demetran*, eam quæ campestri solo subsidit. Plantarem porro vim, *Dionyson*, id est Bacchum, vocarunt. *Selenen* quoque, hoc est Lunam, a σέλας, quod est fulgor, denominatam, *Artemin* nuncuparunt, velut aërotomin, hoc est, quæ per aërem pergens, aërem secet, quasi aërisecam. Huic Apin, bovem ita dictum, Ægyptii nutriunt: Soli vero, hircum, quem vocant Menden. Ita nonnulli philosophorum, pudore fabularum affecti, poetarum fabulas in allegoriam verterunt. Rationem vero hujusmodi fabularum Romani numquam ac-

μυθολογίαν ἐκείνην οὐδὲ Ῥωμαῖοι προσεδέξαντο πώ-
47 ποτε. Καὶ μάρτυς ἀξιόχρεως ὁ Ἁλικαρνασεὺς Διο-
νύσιος ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ τοιάδε περὶ Ῥω-
μαίων συγγράψας· Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ
τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται, οὔτε Κρόνος
ἀφανίζων τὰς ἑαυτοῦ γονὰς, φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπιθέσεως·
οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν, καὶ κατα-
κλείων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πα-
τέρα. Καὶ τὰς ἄλλας δὲ τὰς Ἑλλήνων ὁμοίως μυθο-
λογίας τε καὶ τελετὰς λέγει παρὰ Ῥωμαίων ἐκβάλ-
λεσθαι.

48 Τοῦτο τρίτον εἶδος ἐπινενοῆσθαι τοῖς Ἕλλησι θεο-
ποιΐας εἰρήκαμεν· ἔστι δὲ καὶ τέταρτον, ἐμβροντησίας
καὶ παραπληξίας ἐσχάτης μεστόν. Ὃ γὰρ παθητικόν
τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς ὀνομάζουσι μόριον, τοῦτο θεο-
ποιοῦσιν· ὅπερ τῷ λογισμῷ δουλεύειν παρεγγυῶσι.
49 Καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμίαν Ἀφροδίτην καλοῦσι καὶ Ἔ-
ρωτα· Ἄρεα δὲ τὸν θυμὸν ὀνομάζουσι· τὴν δὲ μέθην,

26. δυναστείαν] βασιλείαν Vb. 28. τῶν Ἑλ.] τὰς Ἑλ. B.Va. 31. ἐπινενοῆσθαι] ἐπινοεῖσθαι B.Va. 32. γε καὶ] γε om. B.Va. 33. μεστὸν] εἶδος C.Vb. 38. ὀνομάζουσι om. h. l. C. sed ponit infra post Ἑρμῆν. In Vb. ὀνομάζουσι pro Ἑρμῆν.

cipiendam esse censuerunt. Cui rei Dionysius Halicarnaseus idoneus testis est. Ita enim de Romanis loquitur, in libris quos de Romanæ urbis antiquitate conscripsit [II. 19]: *Neque enim perhibetur apud Romanos Cælus a suis liberis eviratus; neque Saturnus progenitos a se filios de medio tollere metu venturæ seditionis: neque item Jupiter, Saturni patris imperium demolitus, eum in carcerem Tartareum conjecisse.* Ceteras denique a Græcis inventas fabularum rationes, generisque ejusdem mysteria, testis est Dionysius ab Romanis repelli.

Atque hunc tertium esse modum dicimus quem Græci diis sibi faciendis commenti sunt. Est vero et quarta amplius species, extremæ cujusdam insaniæ furorisque plenissima. Quam enim patientem animæ vim appellant expertemque rationis, quamque rationis imperio subjici adhortantur, hanc stulti gentiles Græci deificant, vimque concupiscendi, Venerem Cupidinemque appellant; Martem vero, ipsam irascentiæ vim: tum ebrietatem, Dionysum vocant, id est Liberum Patrem: Rationem vero, Minervam. Rursusque Vulcanum, pro artibus vo-

Διόνυσον· καὶ τὴν μὲν κλοπὴν, Ἑρμῆν· τὸν δὲ λογισμὸν, Ἀθηνᾶν· καὶ αὖ πάλιν Ἥφαιστον, τὰς τέχνας,
10 ὡς πυρὶ ξυνεργῷ κεχρημένας. Καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῆς μὲν ἀκολασίας κατηγοροῦντες, καὶ τοὺς ταύτης ἐργάτας κολάζοντες, πάλιν δ' αὖ ταύτην γεραίροντες ὡς θεόν· καὶ νόμῳ μὲν ἀτιμοῦντες τοὺς ἑταιροῦντας καὶ τὰς πορνευομένας, τοὺς δὲ τὰς ἀλλοτρίας ἀποσυλῶντας εὐνὰς κατασφάττοντες· καὶ μέντοι καὶ τοὺς ἀνδροφόνους ἀνασκολοπίζοντες καὶ ἀποτυμπανίζοντες, τὰ δέ γε τούτων αἴτια τῶν ἁμαρτάδων, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν μέθην, θεοὺς οὐρανίους προσαγορεύοντες, καὶ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμοντες σέβας· καὶ τοὺς μὲν νόμους 46
ἅπαντας διὰ τάδε τιθέντες τὰ πάθη, αὐτὰ δέ γε τὰ πάθη νόμῳ τιμᾶσθαι κελεύοντες· καὶ τὴν ἀρετὴν δι' ἑτέρων μὲν λόγων θαυμάζοντες, ἐν δέ γε τούτοις ὡς περιττὴν

39. λογισμὸν] νοῦν C. 40. καὶ αὖ—κεχρημένας] Ἥφαιστον δὲ, τὰς διὰ πυρὸς τέχνας Vb. Sirmond. 44. δ' αὖ ταύτην] δὲ αὐτὴν B.Va. 45. τοὺς ἑταιροῦντας] τοὺς om. B.Va. τιμωροῦντες C.Vb. pro ἀτιμοῦντες. 46. ἀποσυλοῦντας] ἀποσυλῶντας B. τοὺς C. pro τάς. 47. ἀποσφάττοντες] κατασφάττοντες B.

46. 1. μὲν νόμους] νόμους μὲν C. Tum τιθέμενοι Vb. pro τιθέντες. 2. αὐτὰ δέ γε τὰ πάθη] τὰ δέ γε αὐτὰ πάθη B.Va. 3. δι' ἑτέρων—τούτοις] διὰ νόμων τε καὶ λόγων τιμῶντες, ἔργῳ δὲ τὰ πάθη σεβόμενοι κἀκείνην C. et Vb. qui pergit, ὡς περιττὴν ἐξελαύνοντες. Εἰ γὰρ δὴ κατὰ τὸν τούτων λόγον ἡ. ἐ. θ. καὶ ἡ μέθη αὖ πάλιν καὶ ὁ θυμός. Ὁ ταύτῃ γε.

lunt accipi; quia ignis adminiculo pleræque utantur. Dolum præterea furacemque fraudem vocant Hermen; ipsum scilicet Mercurium. Neque illos pudet qui lasciviam detestantur, flagitiososque homines pœna afficiunt, flagitium tamen ipsum pro deo venerari et colere: cumque latis legibus ignominia afficiant scortantes simul et scorta, nec minus et jugulandos esse eos decernant qui adulteri alienos toros insiliunt, homicidasque præterea palis infigant tympanisque distentent; causas tamen ac stirpes tantorum scelerum, libidinem videlicet, iracundiam, crapulam, ebrietatem, cælestium deorum appellatione dignari, divinosque illis honores ritusque persolvere. Non inquam eos pudet, qui morborum talium causa leges omnes instituerint, ipsos subinde morbos latæ legis præcepto venerari; quique alibi suis in sermonibus virtutem admirando collaudent, hic eam tamen, ut superfluentem nimiamque exi-

51 ἐξελαύνοντες. Εἰ γὰρ δὴ κατὰ τὸν τούτων λόγον ἡ
ἐπιθυμία θεὸς, ὁ ταύτῃ γε μὴ εἴκων παντάπασιν ἄθεος·
καὶ εἰ ἡ μέθη αὖ πάλιν καὶ ὁ θυμὸς ὡσαύτως θεοὶ, ὁ
τούτων ἄρα κρατῶν, ἀντίθεος ἄντικρυς. Φευκτέον οὖν
ἄρα τὴν ἀρετὴν, ὡς ἐναντίαν οὖσαν θεοῖς, καὶ ἀσπα-
52 στέον τὴν ἀκρασίαν ὡς ὠνομασμένην θεόν. Ἀλλὰ
ταῦτα καὶ τῶν ποιητικῶν μύθων ἐστὶ ληρωδέστερά τε
καὶ βλαβερώτερα· καὶ τὸν καπνὸν κατὰ τὴν παροιμίαν,
ὡς ἔοικε, φεύγοντες, εἰς αὐτὸ δὴ τὸ πῦρ ἐμπεπτώκαμεν·
τοιοῦτος γὰρ τοῦ ψεύδους ὁ πλάνος· καὶ ἂν ταύτην τις
διαφύγῃ τὴν ἀτραπὸν, εἰς ἑτέραν ἐμπεσεῖται χαλεπω-
53 τέραν. Τοιοῦτον μὲν δὴ τῆς θεοποιΐας καὶ τὸ τέταρτον
εἶδος. Αὐτίκα τοίνυν Ἀντισθένης, ὁ Σωκράτους ἑταῖρος
καὶ Διογένους διδάσκαλος, τὴν σωφροσύνην περὶ πλεί-
στου ποιούμενος, καὶ τὴν ἡδονὴν μυσαττόμενος, τοιάδε
περὶ τῆς Ἀφροδίτης λέγεται φάναι· Ἐγὼ [δὲ] τὴν

8. *ἄρα κρατῶν*] *ἄρα* om. B.Va. ib. *ἀντίθεος*] *ἄθεος* B. cum *ἀντίθεος* in marg. 9. *ἀσπαστέον—θεόν*] *τὴν κακίαν ὡς θεὸν ὀνομασθεῖσαν ἀσπαστέον* C. et fere Vb. 10. *ἀλλὰ*] *ἀλλὰ καὶ* C. 12. *καπνὸν δὴ φυγόντες, εἰς τὸ πῦρ*] *καπνὸν κατὰ τὴν παροιμίαν ὡς ἔοικε φεύγοντες, εἰς αὐτὸ δὴ τὸ πῦρ* B.C. Vid. Diogenian. VIII. 45. Plato Rep. VIII. sub fin. 13. *γὰρ δὴ*] *δὴ* om. B.C. 16. *μὲν δὴ*] *μὲν* om. B.Va. Mox *καὶ* om. C.

gere. Si enim, ut ipsi aiunt, vis illa animæ qua quicquam concupiscimus, deus est, qui obortæ libidini reluctetur, erit prorsus in deum impius ac profanus. Pari modo, si ebrietas, si iracundia in deorum numerum reponuntur, qui hos deos aversetur ab illisque se contineat, manifestum se deorum statuet inimicum. Fugienda itaque erit virtus, tamquam sit deis contraria: adamandaque erit incontinentia, utpote quæ deus nuncupetur. Ceterum hæc sunt multo poeticis fabulis leviora magisque noxia. Græci ergo gentilesque philosophi, ut est in veteri proverbio, dum fumum evitare contendunt, in ipsum, ut videtur, ignem inciderunt. Habet enim hoc periculum mendacii falsitas, ut qui sospes hunc effugerit callem, incidat in alterum multo difficiliorem. Ea igitur est apud Græcos quarta species deos instituendi. Antisthenes quidem, Socratis familiaris, Diogenisque præceptor, qui temperantiam dicitur fecisse quam maximi, hæc de Venere olim dixit [Clement. Alex. Strom. II. 20.]: *Ego, si Venerem capere mihi liceat, jaculis nil moratus transfigam: quando hæc nobis honestas probasque*

Ἀφροδίτην κατατοξεύσαιμι ἄν, εἰ λάβοιμι, ὅτι πολλὰς ἡμῶν
καλὰς κἀγαθὰς γυναῖκας διέφθειρεν. Τὸν δέ γε ἔρωτα
κακίαν ἐκάλει τῆς φύσεως· ἧς ἥττους ὄντες οἱ κακοδαί-
μονες θεὸν τὴν νόσον καλοῦσι. Ταύτῃ τοι μανῆναι
μᾶλλον ἢ ἡσθῆναι ᾑρεῖτο.

54 Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀλληγορίας διεφώνουν
λόγον ἴδοι τις ἂν ἀκριβῶς τοῖς τῶν φιλοσόφων ξυγ-
γράμμασιν ἐντυχών. Πλάτων μὲν γὰρ ἀέρα τὴν Ἥραν
ὠνόμασε· Πλούταρχος δὲ ὁ Χαιρωνεὺς τὴν γῆν προση-
γόρευσεν Ἥραν· Λητὼ δέ, τὴν λήθην, ἢ τὴν νύκτα, ἐν
ᾗ οἷόν τινα λήθην ἡ διάνοια δέχεται. Ὁ δὲ Ὀρφεύς,

Γῆ (φησὶ) μητὴρ πάντων Δημήτηρ πλουτοδότειρα.

55 Ὅτι δέ γε καὶ τὰς ἀλλήλων θεολογίας ἀνέτρεπον, ὁ
Πλάτων ἐν Ἐπινομίδι δηλοῖ, λέγων ὡδί· Θεολογίαν
τοίνυν καὶ ζῳογονίαν ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικε, πρῶτον ἐμοὶ
κακῶς ἀπεικασάντων τῶν ἔμπροσθεν βέλτιον ἀπεικάσαι
κατὰ τὸν ὕστερον λόγον, ἀναλαβόντα καὶ πρὸς [τοὺς]
56 εὐσεβεῖς ἐληλυθότα λόγους. Περὶ δὲ τῶν θεοποιηθέντων

21. εἰ] ἂν εἰ B. 32. γῆν—μητέρα] γῆ—μήτηρ C. 33. δήμητρα πλουτοδότειραν] δημήτηρ πλουτοδότειρα B. δημήτηρ πλουτοδότις C. 35. θεολογίαν] θεογονίαν Vb. 39. εὐσεβεῖς] εὐσεβείας C. qui mox περὶ δέ γε. In Vb. ἀναλαβόντα ὃν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἐπικεχείρηκα λόγον. περὶ δέ γε.

mulieres una corrupit. Idem Antisthenes Cupidinem naturæ vitium appellabat: cui vitio miseri homines succumbentes pessimam ægritudinem deum vocant. Eam ob rem insanire potius, quam voluptate affici, peroptabat.

Græcos autem vel in ipso allegorico sensu discordes inter se fuisse, is plane cognoscet qui in philosophorum libros inciderit. Plato enim Junonem aërem nuncupat: Plutarchus vero eandem esse vult terram: Latonam autem lethen aut noctem vocat, in qua hominum mens lethen quandam, hoc est oblivionem rerum, accipiat. Orpheus autem inquit: *Tellus omniparens Ceres omnem præbet opum vim.* Græcos autem philosophos alternis disceptationibus evertisse quæ olim de Deo loquuti fuerint, Plato in Epinomide hisce verbis ostendit [p. 980 E.]: *Theologiam itaque et animalium genituram cum superiores, quantum mihi videtur, non bene effigiarint, necesse est ut ipsi resumentes posteriore sermone melius effingamus, accedentes ad pias*

ἀνθρώπων ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ ξυγγράμματι τῷ Περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων ὧδέ φησιν· Τὰ δὲ Γιγαντικά τε καὶ Τιτανικὰ παρ' Ἕλλησιν ᾀδόμενα, καὶ πολλαί τινες ἄθεσμοι πράξεις, καὶ [τοῦ] Τυφῶνος ἀντιτάξεις πρὸς Ἀπόλλωνα, φυγαί τε Διονύσου, καὶ πλάνη Δήμητρος, οὐδὲν ἀπέχουσι τῶν Ὀσιρικῶν καὶ Τυφωνικῶν,
57 ὧν παρὰ πᾶσιν ἀνέδην ἔστι μυθολογουμένων ἀκούειν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς καὶ τάδε φησίν· Ἐπεὶ καὶ Σολύμους πυνθάνομαι, τοὺς Λυκίων προσοίκους, ἐν τοῖς μάλιστα τιμᾶν τὸν Κρόνον· ἐπεὶ δὲ ἀποκτείνας τοὺς ἀρχηγέτας αὐτῶν Ἄρσαλον καὶ Ἄρυον καὶ Τόσαβιν ἔφυγε καὶ μετεχώρησεν ὁπουδήποτε· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν· ἐκεῖνον μὲν 47
ἀμεληθῆναι, τοὺς δέ [γε] περὶ Ἄρσαλον σκιρροὺς θεοὺς προσαγορεῦσαι, καὶ τὰς κατάρας ἐπὶ τούτων ποιεῖσθαι
58 ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ Λυκίους. Τοὺς δὲ Αἰγυπτίους φησὶν ὁ Πορφύριος ἐν τῇ Πρὸς Ἀνεβὼ τὸν Αἰγύπτιον Ἐπιστολῇ ἄνθρωπον σέβειν ἐν Ἀνναβὶ κώμῃ, καὶ τούτῳ

42. Τιτανικὰ] τετανικὰ B. 46. ἀπέχουσι] ἀπολείπουσι C. 47. ἀναίδην] ἀνέδην B. 51. δὲ ἀποκ. τοὺς] δὲ et τοὺς om. B. ult. τόσαβιν] τόσοβιν B. Vid. Lobeck. Aglaoph. p. 1186.

47, 2. γε om. B.C. Tum σκληροὺς C. pro σκιρρούς. 7. Ἀνναβὶ] ἀννάβει B. ἀνναβῇ C.

sanctasque rationes. De iis autem hominibus qui in deos relati fuerunt Plutarchus in eo libro cui titulus inscribitur, *De oraculorum defectu,* ita scriptum reliquit [p. 421 D.]: *Gigantum vero gesta et Titanum, quæ a Græcis canuntur, aliaque complura nefanda facinora, Typhonisque adversus Apollinem pugnæ, nec minus et Bacchi exsilia, Cererisque errores, nihil differre videntur ab Osiricis rebus atque Typhonicis, quas passim est audire turpiter atque impudenter fabulis invulgatas.* Rursus vero idem Plutarchus hæc ait: *Quandoquidem et Solymos audio Lyciis propinquos Saturnum maxime venerari: postquam vero is eorum principes, Arsalum videlicet Aryum ac Tosobin, de medio sustulit, abiitque fugiens, quocumque demum abierit, (hoc enim Lycii satis compertum non habent,) aiunt eis nullam amplius Saturni curam fuisse; Arsalum vero sociosque Arsali duros ac difficiles deos appellare cœpisse; quorum in honorem imprecationes dirasque suscipi tum publico tum privato etiam ritu instituerint.* Porphyrius quoque in ea epistola quam scribit ad Anebonem Ægyptium, testatur ab Ægyptiis ho-

θύειν ἐπὶ τῶν βωμῶν· εἶτα προσφέρειν αὐτῷ κατὰ καιρὸν τὴν οἰκείαν τροφήν.

59 Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὁ τέταρτος αὐτοῖς ἀπέχρησε πλάνος· ἀλλὰ καὶ πέμπτον προσεπενόησαν, καὶ τοὺς παμπονήρους ἐθεοποίησαν δαίμονας, καὶ τὰς τῆς γοητείας παρ' αὐτῶν μαγγανείας μεμαθηκότες τελεταῖς αὐτοὺς καὶ θυσίαις ἐτίμησαν. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν ὁ Πορφύριος ἐν τῷ Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ξυγγράμματι.
60 Ἐγὼ δὲ αὐτοῦ τὰ ῥήματα παραθήσομαι. Διὰ μέντοι τῶν ἐναντίων καὶ ἡ πᾶσα χρεία ἐπιτελεῖται. Τούτοις γὰρ μάλιστα τὴν τούτων προεστῶσαν τιμῶσιν οἱ τὰ κακὰ διὰ γοητειῶν διαπραττόμενοι. Πλήρεις γὰρ [εἰσὶ] πάσης φαντασίας, καὶ ἀπατῆσαι ἱκανοὶ διὰ τῆς τερατουργίας, καὶ διὰ τοῦ φίλτρα καὶ ἐρωτικὰ κατασκευάζειν, οἱ κακοδαίμονες. Πᾶσα γὰρ καὶ πλούτων ἐλπὶς καὶ δόξης διὰ τούτων, καὶ μάλιστα ἡ ἀπάτη. Τὸ γὰρ ψεῦδος τούτοις οἰκεῖον· βούλονται γὰρ εἶναι θεοί· καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν

7. τὸν βωμὸν] τῶν βωμῶν B. Euseb. P.E. III. p. 94 B. 12. μαγγανείας] μαγγανίας B. 17. χρεία] γοητεία Euseb. 18. προέστωσαν] προ παρεστῶσαν C. 19. εἰσι om. B.C. 23. καὶ om. C. 25. αὐτῶν om. B. Mox λοιβῇ τε καὶ κνίσσῃ Sirmond.

minem in Anabi villa pro deo coli solitum esse; cui super aram rem divinam facerent, certoque ac opportuno tempore proprium illi epulum conveniensque offerrent.

Nec vero eis quartus error suffecit, sed quintum insuper commenti sunt. Pessimos enim dæmonas sibi deos fecerunt, magicasque imposturas ab eisdem perdocti sacrificiis magistros suos aliisque ritibus coluerunt. Id quod eo in libro Porphyrius plane ostendit cui titulus est, *De electorum Philosophia.* Ego autem vel ipsius Porphyrii verba legenda vobis apponam [Euseb. P.E. IV. p. 173 A.]: *Per contrarios tamen ac infestos dæmonas usus omnis in magia ipsa perficitur. Ejusmodi enim maxime dæmonibus præsidem potestatem ii placant et venerantur, qui per veneficia res noxias exercent. Mali siquidem illi dæmones magnam copiam habent omne genus apparitionum atque imaginum: possuntque tum monstris atque præstigiis ludificare mortales, tum philtris et amatoriis potionibus, quas conficere egregie callent. Omnem præterea divitiarum et gloriæ spem in iis dæmonibus locatam ferunt; præcipue vero, imposturæ fraudisque artificium: mentiri enim ac fallere ut pro-*

δύναμις δοκεῖ θεὸς εἶναι μέγιστος. Οὗτοι οἱ χαίροντες
λοιβῇ τε κνίσῃ τε· δι' ὧν αὐτῶν τὸ σωματικὸν καὶ πνευμα-
61 τικὸν πιαίνεται. Εἰς καιρὸν δέ μοι προσήκει τοῖς τοῦ
Πορφυρίου παραθεῖναι ῥητοῖς τοὺς τῶν Ὁμηρικῶν θεῶν
λόγους· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν λοιβὴν καὶ τὴν κνίσαν
οἰκεῖον λάχος καλοῦσι. Τοιγάρτοι ὁ Πορφύριος δῆλός
ἐστι τοὺς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ θεοὺς καλουμένους πονηροὺς
δαίμονας ὀνομάζων. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐκείνους, καὶ
οὗτος τούτους λοιβῇ τε καὶ κνίσῃ χαίρειν ἀναφανδὸν
62 ἰσχυρίσαντο. Ζητητέον μέντοι τίνα προεστάναι τῶν
πονηρῶν δαιμόνων δύναμιν ὁ Πορφύριος λέγει, ἣν ψευ-
δομένην μέγιστον θεὸν ἑαυτὴν ἔφησεν ὀνομάζειν. Ἀλλὰ
γὰρ οὐ δεῖ μοι πόνου πρὸς ζήτησιν· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ
ξυγγράμματι καὶ ταῦτα φησί· Τοὺς δὲ πονηροὺς δαίμονας
οὐκ εἰκῇ ὑπὸ τὸν Σάραπιν ὑποπτεύομεν, οὐδ' ἐκ τῶν συμ-
βόλων μόνων ἀναπειθόμενοι· ἀλλ' ὅτι τὰ μειλίγματα, καὶ
τὰ τούτων ἀποτρόπαια, πρὸς τὸν Πλούτωνα γίγνεται, ὡς

29. παραθεῖναι] παραθῆναι C. προσθεῖναι Vb. 34. ἐκεῖνος ἐκείνους καὶ οὗτος] ἐκεῖνος καὶ αὐτὸς B.Va. ἐκείνους καὶ οὗτος. ἴσως ἐκεῖνος καὶ οὗτος Vb. 35. καὶ κνίσῃ] τε καὶ κνίσει B. 36. μέντοι] τοίνυν Vb. 38. ψευδομένην] ψευδόμενος C.Va. 42. ὑποπτεύομεν· οὐδ'] ὑποπτευόμενον δὲ B. ib. μόνον] μόνων B.Va.

prium sibi vindicant. Divinitatem vero sibi arroganter usurpant. Præsidens autem illis potestas videtur maximus quidam deus esse. Hi denique sunt qui nidore ac libaminibus gaudent, quibus eorum corporea vis spiritualisque reficitur ac pinguescit. Præberi autem mihi hoc loco occasionem video, ut cum Porphyrii verbis conferam deorum sermones quos Homerus loquentes inducit: quandoquidem et ii libamina nidoremque victimarum in propriam sibi sortem cessisse aiunt. Plane igitur constat, malos dæmonas a Porphyrio nuncupari, quos Homerus deos appellat. Uterque enim nidore ac libaminibus gaudere illos affirmat. Quærendum vero, quænam illa sit potestas quam Porphyrius inquit malis dæmonibus præsidere, ac sese ipsam falso deorum maximam nuncupare. Neque vero mihi diu quæritandum erit. In eodem enim libro idem sic inquit [Euseb. P. E. IV. p. 174 B.]: *Malos autem dæmonas haud temere suspicamur sub Sarapidis esse potestate. Neque ad credendum signis tantummodo quibusdam adducimur, sed multo magis quod quæcumque vel demulcendis illis vel etiam avertendis magi facti-*

ἐν τῷ πρώτῳ ἐδείκνυμεν. Ὁ αὐτὸς δὲ τῷ Πλούτωνι οὗτος
63 ὁ θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα δαιμόνων ἄρχων. Πάλιν
δ' αὖ καὶ τάδε προστέθεικεν· Μήποτε οὗτοί εἰσιν ὧν ἄρχει
ὁ Σάραπις, καὶ τούτων σύμβολον ὁ τρικάρανος κύων· τουτ-
έστιν ὁ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις, ὕδατι, γῇ, ἀέρι, πονηρὸς
δαίμων· οὓς καταπαύει ὁ θεὸς ἔχων ὑπὸ χεῖρα· ἄρχει δὲ
αὐτῶν καὶ ἡ Ἑκάτη ὡς συνέχουσα κατὰ τὸ τρίστοιχον.
64 Ταῦτα οὐ Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης, οὐδὲ Πέτρος ἢ Παῦλος
ἢ Ἰωάννης οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες κατὰ τῶν πονηρῶν
δαιμόνων ξυνέγραψαν, ἀλλὰ Πορφύριος ὁ τῆς ἀληθείας
ἀντίπαλος· καὶ τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Ἑκάτην ἄρχοντας
τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὠνόμασε, καὶ ψευδόμενον ἔφησε
65 μέγιστον ἑαυτὸν ὀνομάσαι θεόν. Καὶ ἔοικεν ἀτεχνῶς
τοῦτο τὸ θαῦμα τῷ τοῦ γενναίου Σαμψὼν προβλήματι.
Ἐκ στόματος ἐσθιοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ
γλυκύ. Ταῦτα γὰρ δὴ κατὰ τοῦ ψεύδους ὑπὸ τοῦ ξυνη-
γόρου ξυνεγράφη τοῦ ψεύδους· καὶ ὁ τῆς ἀληθείας κα-

47. δ' αὖ καὶ τάδε] δὲ καὶ ταῦτα C. 49. σύμβολον ὁ τρικάρηνος] σύμβουλος ὁ τρικάρανος B. τρικάρανος item C. 51. ὑποχείρια] ὑποχεῖρα B.C. Euseb.

48, 5. ἄρχοντας] ἄρχοντα B. Tum τῶν om. Sirmond. 7. ἑαυτὸν] ἑαυτὸν τὸν Πλούτωνα Vb. 9. ἐσθίοντος] ἔσθοντος C. 10. γὰρ δὴ] δὴ om. B. καὶ ταῦτα γ. δ. Sirm.

tare consuerunt, ea omnia Plutoni deferuntur, sicut in primo volumine ipsi ostendimus. Idem vero est deus Sarapis, qui et Pluto; eamque ob causam maxime dæmonibus dominatur. Iterum vero et hæc adjunxit [p. 175 B.]: *Anne hi sunt quibus Sarapis imperat? Est autem illorum symbolum sive tessera, triceps canis, hoc est malus dæmon qui in tribus invenitur elementis, aëre, aqua, et terra: atque hos quidem dæmonas cohibet deus ac sedat, sub manu habens: dominatur vero illis etiam Hecate; utpote quæ illos continet in triplici elemento.* Hæc autem quæ modo attuli, non Moses Hebraicus legislator, non Petrus aut Paulus aut Ioannes veritatis præcones contra malos dæmonas conscripserunt, sed Porphyrius adversarius veritatis. Plutonem igitur atque Hecaten malorum dæmonum principes esse dixit, mentitosque ait sese maximum deum esse. Videtur autem hoc miraculum illi esse quæstioni persimile, quam fortis ille Samson proposuisse quondam perhibetur; *Ex ore comedentis exivit cibus, et ex forti dulcedo.* Hæc enim quæ

τήγορος ἄκων ὤφθη τῆς ἀληθείας ξυνήγορος. Ὁ γὰρ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ μάντεως τὴν γλῶτταν ἐπαράσασθαι βουλομένην εὐλογίαν ὠδῖναι καταναγκάσας, οὗτος δῆτα καὶ τοῦδε τὴν γλῶτταν κατὰ τῆς ἀληθείας λυττῶσαν καὶ ᾄττουσαν κατὰ τοῦ ψεύδους ἄκουσαν μετατέθεικεν.

66 Οὐ μόνον δὲ τῇδε τοιούσδε λόγους ξυνέγραψεν, ἀλλὰ κἀν τῇ Πρὸς Ἀνεβὼ τὸν Αἰγύπτιον Ἐπιστολῇ [τὰ] παραπλήσια τέθεικε. Λέγει δὲ οὕτως· *Περὶ τῶν θεῶν μὲν καλουμένων, πονηρῶν δὲ ὄντων δαιμόνων, πάνυ με θράττει πῶς ὡς κρείττους παρακαλούμενοι ἐπιτάττονται ὡς χείρους· καὶ δίκαιον εἶναι κατηγοροῦντες τὸν θεράποντα κολάζεσθαι τὰ ἄδικα πράττοντα, αὐτοὶ κελευσθέντες [τὰ] ἄδικα δρᾶν ὑπομένουσιν· καὶ καθαρῷ μὲν μὴ ὄντι ἐξ ἀφροδισίων καλοῦντι οὐχ ὑπακούουσιν, αὐτοὶ δὲ ἄγειν εἰς παράνομα ἀφροδίσια τοὺς τυχόντας οὐκ ὀκνοῦσιν· ἀπὸ ἐμψύχων μὲν ἀποχῆς κελεύουσι δεῖν εἶναι τοὺς ὑποφήτας, ἵνα μὴ τοῖς ἀπὸ τῶν σωμάτων ἀτμοῖς χραίνωνται, αὐτοὶ δὲ ἀτμοῖς τοῖς*

14. ἐπαρᾶσθαι] ἐπαράσασθαι B.C.V. 15. δὴ καὶ] δῆτα καὶ B.C. 19. τὰ παραπλ.] τὰ om. B. 25. τὰ om. C. 28. τοὺς τυχόντας B. in marg. sed a p. m. 29. μὲν ἀποτυχεῖς] μὲν ἀποχῆς B. Euseb. C. ex em. 31. χραίνωνται] χραίνονται C.

sunt ad refellendum mendacium, a fautore mendacii Porphyrio scripta sunt: et qui veritatem accusabat, proditus est præter animi sui sententiam veritatis adjutor. Neque tamen hoc valde admirandum occurrit. Deus enim qui linguam vatis Balaam, imprecari paratam, coëgit bona verba proferre, idem et Porphyrii linguam rabido quodam furore adversus veritatem exsilientem, invitam, contra mendacium falsitatemque immutavit. Neque vero hæc ipsa Porphyrius hoc solum loco conscripsit, sed in epistola ad Ægyptium Anebonem persimilia his commemorat. Ibi enim sic inquit [Euseb. P.E. V. p. 197 D.]: *De iis autem qui dei quidem nominantur re autem ipsa mali sunt dæmones illud me non parum sane conturbat, quonam videlicet pacto hoc fiat, ut qui tamquam meliores hominibus potentioresque invocantur, imperiis tamen hominum, ceu pejores inferioresque sint, urgeantur. Cumque ipsi æquum esse prædicent, ut servus qui iniqua gesserit puniatur, ipsi tamen ad injusta facinora sese jussis adigi patiantur. Neque advocanti illi parendum putent, qui sit admisso stupro impurus; qui tamen ad obscena flagitia quoscunque homines perducere non graventur. Atque ab*

ἀπὸ τῶν θυσιῶν μάλιστα δελεάζονται· καὶ νεκροῦ μὲν ἀθιγῆ
δεῖν εἶναι τὸν ἐπόπτην, διὰ νεκρῶν δὲ ζώων αἱ θεαγωγίαι
67 ἐκτελοῦνται. Πολλῷ δὲ τούτων ἀλογώτερον, τὸ μὴ δαί-
μονι, εἰ τύχοι, ἢ ψυχῇ τεθνεῶτος, αὐτῷ δὲ τῷ βασιλεῖ
ἡλίῳ ἢ σελήνῃ, ἢ τινὶ τῶν κατ' οὐρανὸν, ἄνθρωπον τῷ τυ-
χόντι ὑποχείριον ἀπειλὰς προσφέροντα φοβεῖν, ψευδόμενον,
ἵνα ἐκεῖνοι ἀληθεύσωσι. Τὸ γὰρ λέγειν ὅτι τὸν οὐρανὸν προσ-
αράξει, καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς Ἴσιδος ἐκφανεῖ, καὶ τὸ ἐν
ἀδύτῳ ἀπόρρητον δείξει, καὶ τὴν βάριν στήσει, καὶ τὰ μέλη
τοῦ Ὀσίριδος διασκεδάσει τῷ Τυφῶνι, τίνα οὐχ ὑπερβολὴν
ἐμπληξίας μὲν τῷ ἀπειλοῦντι, ἃ μήτε οἶδε μήτε δύναται,
καταλείπει, ταπεινότητος δὲ τοῖς δεδοικόσιν οὕτω κενὸν
68 φόβον καὶ πλάσμα, ὡς κομιδῇ παισὶν ἀνοήτοις; καίτοι
καὶ Χαιρήμων ὁ ἱερογραμματεὺς γράφει, ὡς καὶ παρ' Αἰ-

32. τῶν θυσιῶν] τῶν om. B. 33. δέον] δεῖν B.C. 34. δὲ ζώων] δὲ τὰ πολλὰ ζώων Vb. 35. δαίμονι [ἢ τύχῃ] ἢ ψυχῇ] τῷ δαίμονι ἢ ψυχὴ B. τῷ μὴ C. εἰ τύχοι pro ἢ τύχῃ ex Eusebio redditum. 36. ἀνθρώπων] ἄνθρωπον B.C.Vb. 39. ἀληθεύωσι] ἀληθεύσωσι B.C.Va. Supra ἐκφοβεῖν Vb. 40. προσάραξει] προσαρράξει B.C. ib. ἐμφανεῖ καὶ τὸ ἐν ἀδύτῳ ἄρρητον] ἐκφανεῖ—ἐπ' ἀβύδω ἀπόρρητον B.Va. C. ubi et καὶ τῷ ἐν. 46. κενὸν—πλάσμα] καινὸν—πλάσματα B.Va. πλάσματα C.Vb.

animatis quidem corporibus rebusque abstinere sacrorum interpretes censeant oportere, ne a corporum vaporibus polluantur : cum tamen ipsi nidore victimarum, sacrificiorumque vaporibus, tamquam escis quibusdam, quam maxime oblectentur. Nefasque ducant ab eo morticinum contrectari, qui sit rebus divinis mysteriisque præfectus ; et tamen cæsis animantibus per cruorem cædemque dæmones deducantur. Illud autem multo quam hæc omnia magis abest a ratione ; cum videlicet non dæmoni quidem aut animæ defuncti hominis, sed ipsi adeo Soli, quem maximum regem imperatoremque magi habent, sed Lunæ, sed alicui ex cæli sideribus, homo de medio sumptus, servilisque nonnumquam conditionis, terribiles minas intonat, mentiturque se diis terrorem incutere, ut interrogati vera respondeant. Etenim cum quis eorum denuntiat quod cælum diffringet, quod occulta Isidis revelabit, quod ea quæ sunt in adyto secreta aperiet, quod Charonis cymbam firmabit, quodque Osiridis membra Typhoni discerpet ; si ea comminantem respicias quæ nec facere possit quisquam nec sciat ; quem non illa stuporis excessum dementiæque excedant ? Si vero dæmonem trepidantem deumve consideres, novo quodam fictitiæ rei metu, quali scilicet ne fatui quidem pueri terreantur, quam

γυπτίοις θρυλούμενα, καὶ ταῦτα φησὶ καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι
βιαστικώτατα. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα προσθεὶς, ἐπήγαγε 50
καὶ ταῦτα· Περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀσφαλὲς οὐδὲ 49
ἐχέγγυον ἔχουσιν. Οὐκ ἦσαν οὖν ἄρα οὔτε θεοὶ, οὔτε ἀγαθοὶ
69 δαίμονες, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ λεγόμενος πλάνος. Τίς τῶν τὰ θεῖα πεπαιδευμένων, καὶ τὸν πλάνον ἐκεῖνον μυσαττομένων, ἐναργέστερον ἂν τῶν καλουμένων θεῶν τὸν πλάνον διήλεγξεν; Ἀναφανδὸν γὰρ τούτους ἔφησεν ὁ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος, μήτε θεοὺς, μήτε ἀγαθοὺς δαίμονας εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ψεύδους διδασκάλους, καὶ πονη-
70 ρίας πατέρας. Τούτους ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ οὐδὲ φύσει ἀθανάτους φησί. Τὸν γὰρ ποιητὴν εἰρηκέναι πρὸς αὐτοὺς λέγει· Ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ, οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν· οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθε, τῆς ἐμῆς βουλήσεως τυχόντες. Καίτοιγε Ὁμήρῳ τἀναντία δοκεῖ· ἀθανάτους γὰρ αὐτοὺς πανταχῇ προσονομάζει·

Οὐ γὰρ σῖτον (φησὶν) ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον·
τοὔνεκ' ἀναίμονες εἰσὶ, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

49. θρυλλούμενα· καὶ αὐτὰ] θρυλούμενα καὶ ταῦτα B. ταῦτα C.
49, 3. τὰ θεῖα] τὰ om. B. Supra τίς οὖν τῶν Vb. 5. ἂν τῶν] ἂν om. B.Va. αὐτῶν τῶν C.Vb. Ursinus conj. αὐτόν. 6. ἐδήλωσεν] ἔφησεν B.C. 13. ὅτι] οὔτε C. οὔτι Sirm. 14. καίτοι γε] γε om. B. 15. πανταχῇ] πανταχοῦ B. inter lineas. 16. οὐ πίνουσ'] οὐδὲ πίνουσ' B.C.

consternationis immensæ magnitudinem metus ille non superet? Ipse etiam Chæremon scriba rerum sacrarum commemorat esse hæc apud Ægyptios valde nugis invulgata, aitque hæc ipsa, et quæcunque sunt talia, esse violentissima. Post multa vero alia, et hæc addidit [p. 199 B.]; *De felicitate autem nihil habent quod tutum quodque dignum fide habendum sit.* Verumenimvero Porphyrius ille, qui nobis jure optimo planus quidam seductorque eorum dicendus est qui res divinas veramque religionem perdocti sunt, multo etiam manifestius quam ii fecissent qui dæmonum fraudem abominantur, eorum dolos coarguit, ac refellit quos ipsi deos vocatis. Ipse enim veritatis adversarius manifeste ostendit hos nec deos esse, nec bonos dæmonas, sed mendacii magistros, omniumque flagitiorum patres. Eosdem et Plato in Timæo ne natura quidem immortales ait esse. Inducit enim auctorem ipsorum Deum sic eos alloquentem [p. 41 B.]: *Immortales quidem minime estis, neque penitus insolubiles. Quod autem solvemini, id mea voluntate vobis continget.* At Homerus his contraria sentire

71 Τοσαύτη παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις περὶ τῶν οὐκ ὄντων μὲν καλουμένων δὲ θεῶν διαμάχη. Τούτοις καὶ νεὼς ἐδομήσαντο, καὶ βωμοὺς προσῳκοδόμησαν, καὶ θυσίαις ἐτίμησαν, καὶ εἴδη τινὰ καὶ εἰκάσματα ἐκ ξύλων καὶ λίθων καὶ τῶν ἄλλων ὑλῶν διαγλύψαντες θεοὺς προσηγόρευσαν τὰ χειρόκμητα εἴδωλα, καὶ τὰ τῆς Φειδίου καὶ Πολυκλείτου καὶ Πραξιτέλους τέχνης ἀγάλ-
72 ματα τῆς θείας προσηγορίας ἠξίωσαν. Τούτου δὲ τοῦ πλάνου κατηγορῶν Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος τοιάδε φησίν·

'Αλλ' οἱ βροτοὶ δοκοῦσι γεννᾶσθαι θεούς·
καὶ ἴσην τ' αἴσθησιν ἔχειν, φωνήν τε δέμας τε.

Καὶ πάλιν·

'Αλλ' εἴ τοι χεῖρας εἶχον βόες ἢ ἐλέφαντες,
ἢ γράψαι χείρεσσι καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἄνδρες,
ἵπποι μέν θ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοίας
καί [κε] θεῶν ἰδέας ἔγραφον, καὶ σώματ' ἐποίουν
τοιαῦθ', οἷόνπερ καὐτοὶ δέμας εἶχον ὅμοιον.

73 Εἶτα σαφέστερον κωμῳδῶν τήνδε τὴν ἐξαπάτην, ἀπὸ

20. ἐδομήσαντο] ἐδωμήσαντο B. 21. εἴδη] ἕδη B. cum ἱερὰ in marg. 24. χειρόκμητα] χειρότμητα C. 28. τοιάδε] τοιαῦτα B. inter lin. Va. 32. ἢ ἐλέφαντες] ἠὲ λέοντες B. 34. μέν θ'] μὲν μέθ' C. 35. κε om. B.C. Mox εἰδέας B. 36. καὐτοὶ] καὶ αὐτοὶ B. qui mox ὁμοῖον.

videtur. Ubique enim in sua poësi eos immortales appellat. Inquit enim [Il. ε'. 341]: *Nec Cererem absumunt, atri nec pocula vini: Sanguine namque carent, immortalesque vocantur.*

Tanta est igitur de iis qui non sunt quidem, sed tamen dii vocantur, inter philosophos poëtasque controversia. Et tamen illis et aras et delubra ædificarunt; sacrificiisque eos colentes, tum simulacra et imagines e lignis ac lapidibus aliaque ex materia exsculpentes, deos vocitarunt, idola manu confecta; statuasque Phidiæ, Polycleti, ac Praxitelis arte composita, divina appellatione dignati sunt. Hanc itaque imposturam Xenophanes Colophonius accusans, ita inquit [Clem. Alex. Strom. V. p. 714. Pott.]: *At mortales homines, gigni putant deos; Sensibus æquales et voce et corpore nobis.* Rursusque ita: *Si manibus possent uti tauri atque elephantes, Pingere vel manibus, vel quæ nos facta referre; Jam similes et equis divos bubusque videres Cornipedes pinxisse et equos taurosque bicornes, Haud alio factos quam quo ipsi corpore nunc sunt.* Tum vero imposturam hanc manifestius car-

τοῦ χρώματος τῶν εἰκόνων διελέγχει τὸ ψεῦδος. Τοὺς
μὲν γὰρ Αἰθίοπας μέλανας καὶ σιμοὺς γράφειν ἔφησε
τοὺς οἰκείους θεοὺς, ὁποῖοι δὴ καὶ αὐτοὶ πεφύκασι· τοὺς
δέ γε Θρᾷκας γλαυκούς τε καὶ ἐρυθρούς· καὶ μέντοι καὶ
Μήδους καὶ Πέρσας σφίσιν αὐτοῖς ἐοικότας, καὶ Αἰ-
γυπτίους ὡσαύτως αὐτοὺς διαμορφοῦν πρὸς τὴν οἰκείαν
74 μορφήν. Ταῦτα ξυνορῶν καὶ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ἐν τῷ
τῆς Πολιτείας ἀπαγορεύει βιβλίῳ καὶ ναοὺς οἰκοδομεῖν,
καὶ ἀγάλματα τεκταίνειν· οὐδὲν γὰρ εἶναι τούτων
φησὶν θεῶν ἄξιον κατασκεύασμα. Ὁ δέ γε Πλάτων
οὐ πάμπαν ἀπηγόρευσε τοῦτο ποιεῖν, τὴν Ἀθηναίων
φιλοτησίαν ὡς ἔοικεν ὀρρωδήσας, καὶ τὸ τῷ Σω-
75 κράτει προσενεχθὲν ὑφορώμενος κώνειον· σκώπτει δὲ
ὅμως καὶ αὐτὸς τὰς ἀγαλματοποιΐας, καὶ φησίν· Μηδεὶς
οὖν ἕτερος ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς· χρυσός τε καὶ ἄργυρος ἐν
ἄλλαις τε πόλεσιν ἰδίᾳ καὶ ἐν ἱεροῖς ἔστιν ἐπίφθονον κτῆμα·
ἐλέφας δὲ, ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος, οὐκ εὐαγὲς

40. δὴ καὶ] καὶ om. B.Va. 45. Κητιεὺς B. 50. τῷ Σωκράτει] τῷ om. C. 52. τῆς ἀγαλματοποιΐας τὰ πλεῖστα] τὰς ἀγαλματοποιΐας καὶ B.Va. 53. ἱερὰ] ἱερὰν εἰκόνα C. ult. ἀπολελοιπότος—σώματος] σώματος ἀπολελοιπότος ψυχὴν ἄνουν C.

50, 1. σώματος] καὶ σώματος B.

pens, ab ipso quoque simulacrorum colore falsitatem coarguit. Æthiopas enim inquit suos sibi deos effingere atros prorsus ac simos; qua videlicet corporis habitudine Æthiopes ipsi nascuntur: at Thracas, deos effigiare glaucos, ac rubore suffusos: pari modo Persas Medosque sibi perquam similes deos facere: Ægyptios item formare illos ad imaginis suæ exemplum. Quæ cum videret Zeno Citiensis, in eo quem de Republica librum edidit [Clem. Alex. Str. V. p. 691.], juxta prohibuit et templa et deorum simulacra confieri: quandoquidem nullum id genus opus dignum Deo habendum esset. Plato autem haud penitus hæc confici vetuit; timens scilicet ne Atheniensium gratia benivolentiaque excideret, neve sibi quod olim et Socrati venenum porrigeretur; cum tamen ipse quoque deorum statuas et simulacra dicteriis plurimum carpat. Inquit enim [p. 955 E.]: *Nullus itaque alter sacra diis consecrato. Aurum et argentum in aliis civitatibus et privatim habitum et in sacris locis, invidiosa res est. Ebur autem quod exemptum est exanimato corpori, oblatio minime*

ἀνάθημα· σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς, πολέμων ὄργανα· ξύλινα
δὲ, ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις, ἀνατιθέτω, καὶ ἐκ λίθου πρὸς τὰ
76 κοινὰ ἱερά. Ὅτι δὲ τὸν Ἀθηναίων δεδιὼς τὸν δῆμον
οὐ παντελῶς ἀπηγόρευσε τῶν ἀγαλμάτων τὴν ποίησιν,
αὐτόθεν καταμαθεῖν εὐπετές. Πρῶτον μὲν γὰρ ἰδίᾳ
κατασκευάζειν τινα θεῶν εἰκόνας ἐκώλυσεν, ἔπειτα δὲ
τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὡς ἐπιφθόνους ὕλας καὶ
εἰς ἱεροσυλίαν ἐρεθιζούσας, ἐξέβαλε· τὸν ἐλέφαντα δὲ
δυσαγῆ προσηγόρευσεν· τὸν δέ γε χαλκὸν καὶ τὸν σί-
δηρον πολέμῳ προσήκειν ἔφησεν, οὐκ ἀγαλματουργίᾳ
θεῶν· ἐκ ξύλων δὲ μόνον καὶ λίθων προσέταξε διαγλύ-
φεσθαι, εἰδὼς οἶμαι τὴν ὕλην εὐκαταφρόνητον, καὶ
πεῖσαι ἱκανὴν τοὺς ὁρῶντας μὴ θείαν νομίζειν, μηδὲ
77 σέβειν τὰ εὐτελῆ τε καὶ εὔωνα. Καὶ γὰρ ὁ τῶν ὅλων
Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν
ταῦτα καὶ ποιούντων καὶ προσκυνούντων πεποίηται·
Ξύλον γὰρ, φησὶν, ἄσηπτον ἐκλέγεται τέκτων· καὶ σοφὸς
ζητεῖ πῶς στήσει αὐτῷ εἰκόνα, καὶ ἵνα μὴ σαλεύηται.

4. τῶν] τὸν B. 5. τὸν δῆμον] τὸν om. B. 11. δέ γε] γε om. B.
12. ἀγαλματουργίᾳ] ἀγαλματοποιίᾳ B. pr. 13. μόνων] μόνον B.C.
15. θεῖα] θείαν B.C. 16. τε καὶ] τε om. B. 20. αὐτῷ] αὐτὸ B.

sancta est. Ferrum præterea, ipsumque æs, bellorum sunt instrumenta. Lignea vero simulacra et lapidea dicato qui velit, publicisque templis offerto. Quod autem Plato metu Atheniensis populi non penitus prohibuerit fieri simulacra, ex eo ipso quem modo adduxi loco facile est percipere. Primo enim vetuit ne quis privatim sibi deorum imagines faceret: tum vero et aurum et argentum civitate exegit, tamquam invidiosam materiam, quæque animos mortalium ad sacrilegia perpetranda incitare posset. Ebur autem prophanum ineptumque ad res sacras testatus est. Æs vero ac ferrum bellis ait, non statuis faciendis, congruere. E lignis autem lapidibusque dumtaxat sculpi eas voluit. Sciebat enim, puto, hujusmodi materiam contemptui obnoxiam esse, suapteque illam vi persuadere spectantibus posse, ne se ut divinam rem haberent, neve eam materiam colerent quam ita tenuem parvique adeo esse cernerent. Enimvero et pater omnium Deus per prophetam graviter eos accusat, qui sibi ligneos saxeosque deos faciunt, et venerantur. Inquit enim: *Lignum imputribile deligit faber; et sapiens quærit quomodo imaginem sibi statuat ne quatiatur.* Ne-

Οὐ γὰρ μόνον τῆς ὕλης ἀφαιρεῖται τὰ περιττὰ, καὶ τῆς ἀνθρωπείας μορφῆς ἐκτυποῖ τὴν εἰκόνα, καὶ τῶν μορίων εὖ μάλα διαγλύφει ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἕδρας καὶ τῆς στάσεως ὅτι μάλιστα προμηθεῖται, καὶ ὑπερείσμασί τισι καὶ ἥλοις τὴν στάσιν αὐτῷ πραγματεύεται· καὶ τὸ
78 ἐξ ὕλης καὶ τέχνης ἐρανισθὲν θεὸς ὀνομάζεται. Οὗ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, φησὶ, κατέκαυσεν ἐν πυρὶ, καὶ ὀπτήσας κρέας ἔφαγε, καὶ εἶπεν, Ἡδύ μοι ὅτι ἐθερμάνθην καὶ εἶδον φῶς· τὸ δὲ ἥμισυ αὐτοῦ ἐποίησε γλυπτὸν, καὶ προσκυνεῖ αὐτῷ, καὶ προσεύχεται, λέγων, Ἐξελοῦ με, ὅτι θεός μου εἶ σύ. Οὕτω σαφῶς αὐτῶν κωμῳδήσας τὴν ἄνοιαν, ἐπήγαγε· Γνῶτε ὅτι σποδὸς ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ πλανῶνται.

79 Ἐγὼ δέ γε τῶν νῦν ἑλληνιζόντων ἐκπλήττομαι τὴν ἀναίδειαν. Αἰσχυνόμενοι γὰρ σωφρονοῦσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ τῆς προτέρας πλάνης ἀπηλλαγμένην, μύθους εἶναι ψευδεῖς λέγουσι τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν περὶ τῶν θεῶν εἰρημένα, καὶ οὐκ ἐρυθριῶσιν ὑφ' ὧν δρῶσι κατηγορούμενοι. Τὰ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς μύθους κατεσκευ-

23. καὶ τὰ—ἕκαστον διαγλύφει B. marg. pr. m. 28. ἐν πυρὶ] ἐν om. B. et mox κρέα pro κρέας. 31. ἐξελοῦ με] ἐξελοῦμαι C. 32. σαφῶς] σοφῶς B. ib. γνῶθι] γνῶτε B.C. 38. τῶν θεῶν] τῶν om. B.

que enim solum demit e materia quod superfluum esse cognoscit, humanæque formæ similitudinem exprimit, ac partes singulas affabre sculpit; verum etiam sedis ipsius ac firmitatis non exiguam rationem habet, fulcrisque ac ferreis clavis statuam firmat. Quodque ita tum ex materia, tum ex arte comparatum est, deus vocatur. Inquit ergo propheta: *Cujus dimidium igne combussit, tostasque carnes comedit, et dixit, Jucundissimum mihi est quod calefactus sum, et vidi lumen: dimidium vero sculpsit, ipsumque adorat, precesque hujusmodi effundit; Erue me, quoniam deus meus es tu.* Cum itaque tam sapienter eorum insaniam reprehenderit, ita subjunxit: *Scitote quoniam cinis est cor eorum, et ipsi errant.*

Ego vero eorum qui ad infidelitatem Gentium inclinant impudentiam valde admiror. Convicti enim ac pudore suffusi, cum orbem terræ ad temperantiam modestiamque conversum esse jam videant, atque ab antiquo errore depulsum, fatentur quidem mendacissimas esse fabulas ea quæ de diis poëtæ cecinerunt; neque

ασμένα ξόανα προσκυνοῦσι· πάσης μὲν γὰρ ἑταίρας ἐπὶ τέγους ἑστώσης ἀναιδέστερον τῆς Ἀφροδίτης τὸ
80 σχῆμα. Τίς γάρ τοι χαμαιτύπην γυμνὴν ἐπ' ἀγορᾶς ἄτερ χιτῶνος καὶ διαζώματος ἑστῶσαν ἐθεάσατο πώποτε; Ἀλλὰ τὴν τούτων διδάσκαλον γυμνὴν καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ καὶ οἱ ἀγαλματογλύφοι κατασκευάζουσι, καὶ οὐδὲ χιτωνίσκῳ καλύπτουσι. Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲ ἐπὶ τοῦ ταύρου καθημένην καὶ οἱ ζωγράφοι γράφουσι, καὶ οἱ χαλκοτύποι διαπλάττουσι, καὶ διαγλύφουσιν οἱ τῶν ἀγαλμάτων δημιουργοί· καὶ μέντοι καὶ ὁ Διόνυσος λυσιμελής τε καὶ γύννις ὑπὸ τούτων κατασκευάζεται·
81 καὶ τὸν Πᾶνα δὲ καὶ τοὺς Σατύρους ἵπποις καὶ ὄνοις παραπλησίως ὀχείας ὀριγνωμένους καὶ θορνυμένους δημιουργοῦσιν· οὕτω καὶ τὸν Δία ἐν ἀετοῦ σχήματι 51
κατὰ τοῦ Γανυμήδους λυττῶντα, καὶ τῇ Λήδᾳ ἐν εἴδει κύκνου μιγνύμενον, καὶ μέντοι καὶ εἰς τὸν Δανάης κόλπον χρυσοῦ δίκην φερόμενον· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὡσαύτως κατὰ τὰς τῶν ποιητῶν ὑφηγήσεις διαμορφοῦσιν οἱ τῶν

40. ξόανα om. B. 42. γὰρ] γάρ τοι B.C. 43. ἑστῶσαν om. B. 45. χιτωνίσκῳ] τῷ χιτ. B. ἀγαλματοποιὸν Vb. pro ἀγαλματογλύφοι. 46. τοῦ ταύρου] τῷ ταύρῳ B. 51. τε καὶ] τις καὶ C. ib. γύννις] γύνις B.Vb. γύννης Va.

tamen erubescunt ex iis quæ faciunt sese accusatos damnari. Adorant enim manufactas imagines; inter quas et Veneris figuram, prostantibus in fornice meretricibus impudentiorem. Quis enim vidit umquam meretricem in foro stantem, nudo corpore sine palla et zona? At Venerem, scortorum præsidem et magistram, nudam faciunt statuarii sculptores, neque tunicula saltem illam obducunt. Quin et Europen tauro insidentem pictores pingunt, fabri conflant, marmorarii cælo effingunt. Bacchum quoque iidem artifices, mollibus ac solutis membris, effœminatoque corpore, nobis faciunt. Nec minus et ipsum Pana et Satyros equorum atque asellorum more coitus appetentes faciunt, atque ad Venerem jam paratos concinnant. Pari quoque modo et Jovem sub aquilæ forma in Ganymede insanientem, Ledæ vero consertum in cycni specie, Danaësque in sinum eliquati auri modo illapsum; aliaque item figmenta, sicuti poëtæ commemorant, effingunt simulacrorum artifices. Si ergo inanes rerum fabulas a poëtis confictas

82 ἀγαλμάτων δημιουργοί. Εἰ τοίνυν ψευδεῖς μύθους φατὲ
διαπλάσαι τοὺς ποιητὰς, τί δήποτε τῶν ἀνδριαντοποιῶν
καὶ ἀγαλματογλύφων καὶ ζωγράφων ἀνέχεσθε, κρατυ-
νόντων τῇ τέχνῃ τὸ ψεῦδος; Ἀνθ' ὅτου δὲ τοσοῦτον
σέβας προσνέμετε τοῖς ὑπὸ τούτων τεκταινομένοις ἀγάλ-
83 μασιν; Ἔδει γὰρ, εἴπερ ἀληθῆ ἄρα κατηγορεῖτε τῶν
ποιητῶν, τὰ μὲν ἐκείνων ἐμπρῆσαι ποιήματα, νόμῳ δὲ
τοὺς τεχνίτας κωλῦσαι, καὶ προσαπειλῆσαί γε θάνατον,
ὥστε μηδένα ποτὲ μηδαμῇ τοιαύτας κατασκευάζειν εἰκό-
νας, τὸν δὲ παρὰ τὸν νόμον τι δρῶντα ζημιοῦσθαι θα-
νάτῳ. Ἐχρῆν δὲ καὶ τὰ ἐφ' ὕβρει καὶ κωμῳδίᾳ τῶν
καλουμένων θεῶν τεκταινόμενα ξυντρίβειν καὶ διαφθεί-
ρειν, καὶ πείθειν ἅπαντας ὡς ψευδῆ τὰ περὶ τούτων
84 παρὰ τῶν μύθων θρυλούμενα. Ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲν
πώποτε γεγένηται παρ' ὑμῶν, τἀναντία δὲ τούτων δρώ-
μενα ἔστιν ἰδεῖν, θαυμαζομένους μὲν τοὺς ποιητὰς ἐπὶ
τοῖς ποιήμασιν, ἐπαινουμένους δὲ ἄγαν τοὺς ἀγαλματο-
γλύφους καὶ ἀνδριαντοποιοὺς καὶ ζωγράφους ἐπὶ τοῖς
σφετέροις τεχνήμασι, προσκυνούμενα δὲ τὰ τῷ λόγῳ

51, 10. τοσοῦτον] τοσοῦτο B. 15. μηδένα] μὴ δένα B. 16. τὸν—δρῶντα] τοὺς—δρῶντας Sirm. 22. οὐδὲν] οὐδὲ B.

esse asseritis, quid ita, quæso, et marmorarios et cusores apud vos esse, quid pictores etiam toleratis, cum hi suo artificio falsitatem hanc tueantur? Cur et honore tanto afficitis quæ ipsi simulacra effinxerunt? Par enim fuit, si quidem poëtas justa accusatione damnatis, ipsorum quidem poëmata a vobis absumi, lege autem ipsos cohiberi artifices, illisque obitum intentari, nequis in posterum ullo pacto ejusmodi simulacra vobis conficeret. Tum et illata nece plecti oportuit, qui legis præcepta transgrederetur. Nec minus oportuit quæcumque ad contumeliam et opprobrium factæ essent imagines eorum, qui dii vocantur, diffringi prorsus et aboleri, persuaderique omnibus falsa esse mendacia quæ de talibus diis vulgo ferantur. Ceterum nihil dum a vobis harum rerum factum esse conspicimus; immo autem permulta quæ hisce rebus penitus sint contraria. Nam et poëtas ipsos ejusmodi figmentorum causa suspicitis; statuarumque opifices ac pictores operum suorum quammaxime laudatis; quæque verborum tenus simulacra detes-

κατηγορούμενα ξόανα, καὶ θυσίαις καὶ τελεταῖς γεραιρόμενα, καὶ τὸ σμικρὸν ἐκεῖνο ζῴδιον, τὸν Πρίαπον λέγω, μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, καὶ τὸν τοῦ Διονύσου φαλλὸν ἐν τῇ φαλλαγωγίᾳ παρὰ τῶν ὀργιαζόντων προσκυνούμενον, καὶ τὸν κτένα τὸν γυναικεῖον, (οὕτω δὲ τὸ γυναικεῖον ὀνομάζουσι μόριον,) ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις παρὰ τῶν τετελεσμένων
85 γυναικῶν θείας τιμῆς ἀξιούμενον. Αἰγύπτιοι δὲ τοσοῦτον ταῖς αἰσχραῖς ἐδουλώθησαν ἡδοναῖς, ὡς καὶ τὸν τράγον διὰ τὴν περὶ τὰς μίξεις μανίαν ὀνομάσαι θεόν· Μενδήσιοι δὲ τοῦτον διαφερόντως τιμῶσι· καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ζώοις αἱ ἄλλαι πόλεις θείας τιμὰς ἀφιέρωσαν. Ἔσεβον γὰρ δὴ καὶ Μεμφῖται τὸν ταῦρον, καὶ Λυκοπολῖται τὸν λύκον, καὶ Λεοντοπολῖται τὸν λέοντα, καὶ μέντοι καὶ Κυνοπολῖται τὸν κύνα, καὶ ἰχθύν τινα Λατὸν ὀνομαζόμενον τῆς Λατοῦς οἱ οἰκήτορες, καὶ ἄλλοι τὴν ἶβιν, καὶ ἕτεροι τὸν κροκόδειλον· καὶ ἕκαστον δὲ τούτων ἐν τοῖς ἱεροῖς καθιέρωτο, καὶ τὴν κατάλληλον

29. σμικρὸν] μικρὸν B. 30. Πρίαπον] Πρίαμον B. ψευδοῦς Vb. pro τεταμένου. 32. ἐν τῇ] ἐν om. B. 33. τὸν γυν.] τὸ γυν. B. μυσαρώτατον ante κτένα inseruit Vb. 35. γυναικῶν] γυναίων B. 36. τοσοῦτον ταῖς αἰσχραῖς] ταῖς αἰσχραῖς τοσοῦτον B.Va. 43. Λατὸν] λάτον B.Va.

tamini, adoratis tamen, eaque sacrificiis ac solenni ritu percolitis. Quin et animal illud, Priapum dico, exigua quidem ipsum statura, sed exporrecto virili membro ingentem, pro deo habetis, phallumque Liberi patris (hoc est distentum veretrum) videre est ab iis, qui orgia celebrant, adorari ea in festivitate quam a circumferendis phallis Phallagogian vocant. Nec minus et muliebrem pectinem (sic enim pudenda mulieris vocant) in Cereris festo initiatæ mulierculæ divino honore dignum habent. Ægyptii vero sic obscenis voluptatibus servierunt, ut hircum deum appellarint, quod salacissimum animal sit ad venerem: Mendesii vero eximiis hunc honoribus venerantur. Aliæ quoque apud Ægyptios civitates animalibus aliis divinos cultus dicarunt. Nam Memphitæ taurum, et lupum Lycopolitæ, et Leontopolitæ leonem, et canem Cynopolitæ; et piscem Latum incolæ urbis Latonis: alii vero ibin, alii crocodilum propriis festivitatibus templisque consecra-

αὐτῷ προσέφερον ἐδωδήν· εἶτα, ὡς θεοῖς δῆθεν, τὰς θυσίας ἐπετέλουν, καὶ τελευτήσαντα δὲ ταφῆς ἠξίουν πο-
86 λυτελοῦς. Τοσαύτη πάλαι ποτὲ κατεῖχε πλάνη τὴν οἰκουμένην. Ἀλλὰ ταύτην ἄρδην ἠφάνισε καὶ πάμπαν ἐξήλασε ὁ παρ᾽ ἡμῶν προσκυνούμενος καὶ παρ᾽ ὑμῶν ἀγνοούμενος· καὶ τὴν μεθύουσαν καὶ παραπαίουσαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν σωφρονοῦσαν καὶ καθεστηκυῖαν ἔδειξεν.

87 Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι ὑμᾶς ἐρεῖν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἀοράτους τινας δυνάμεις φατε, οὓς καὶ Ἀγγέλους καὶ Ἀρχαγγέλους ὀνομάζετέ τε καὶ προσαγορεύετε, καὶ Ἀρχὰς καὶ Ἐξουσίας καὶ Κυριότητας καὶ Θρόνους· καὶ ἄλλας αὖ πάλιν κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶσσαν Χερουβεὶμ καὶ Σεραφεὶμ ἴστε προσαγορευομένας. Ἀνθ᾽ ὅτου τοίνυν ἡμῖν νεμεσᾶτε, μετὰ τὸν ἀεὶ ὄντα καὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντα δευτέρους τινας θεοὺς, καὶ κομιδῇ γε
88 ἐκείνου ἀποδέοντας, νομίζουσί τε καὶ γεραίρουσιν; Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ μὲν τὴν θείαν ἡμᾶς διδάξαι γραφὴν, εἶναι

49. τελευτήσαντα] τελευτήσαντας C. 50. πάλαι] πάλιν B. 51. ἐξήλασε καὶ πάμπαν ἀπώλεσε] ἠφάνισε καὶ πάμπαν ἐξήλασε B.Va.
52, 5. γλῶτταν] γλῶσσαν B. τῶν Ἑβ. γ. Sirm. 6. σεραφεὶμ] σεραφὶμ B.C. χερουβὶμ item C. 9. ἐκείνους] ἐκείνου B.C.

runt, ac eorum singulis congruentes epulas apponendas curarunt; tum et stata illis sacrificia peregerunt: defunctos autem sumptuosa sepulcri mole dignati sunt. Tantus olim error quicquid terrarum incolitur occupavit. Abunde vero hunc delevit errorem prorsusque de medio sustulit Deus ille quem Christiani adoramus; ebriosque homines ac dementes effectos ad frugalem vitam constitutamque traduxit.

Sedenim dicturos vos puto, Atqui etiam vos Christiani quasdam potestates esse conceditis, quæ oculis videri non possint. Has autem *Angelos* et *Archangelos, Principatus* præterea, *Potestates, Dominationes,* ac *Thronos* vocatis; aliasque insuper Hebraicis nominibus *Cherubim* ac *Seraphim* appellare didicistis. Cur itaque adversum nos tantopere indignamini, si post Deum illum qui semper est, quique eodem modo semper se habet, secundarios quosdam deos, sed eo tamen multo inferiores, et opinamur esse et veneratione prosequimur? Ad hæc autem quæ objicitis, ita paucis respondeo. Puto equidem nos

[δή] τινας ἀοράτους δυνάμεις, καὶ ὑμνούσας τὸν ποιητήν, καὶ ὑπουργούσας αὐτοῦ τῷ θείῳ βουλήματι· οὐ μὴν θεοὺς τούτους ὀνομάζομεν, οὐδὲ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμομεν σέβας, οὐδὲ μερίζομεν εἰς τὸν [ὄντως] ὄντα θεὸν καὶ τούτους τὴν θείαν προσκύνησιν· ἀλλὰ τούτους τιμιωτέρους μὲν ἀνθρώπων, ὁμοδούλους δὲ εἶναι φαμέν. Καὶ οὐ διαιροῦμεν εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ τὴν [αὐτὴν] ἀσώματον φύσιν· ταύτης γὰρ δὴ τῆς διαιρέσεως ἐνδεὴς τῶν ὑπὸ τῷ θανάτῳ τελούντων ἡ φύσις. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξανδραποδίζει ταύτην ὁ θάνατος, ὁ γάμος διὰ τῆς παιδοποιΐας ἀντεισάγει τὸ δαπανώμενον· οἷον γάρ τινα ἐπισκευαστὴν ἀθανασίαν ὁ ποιητὴς τῷ θνητῷ ζώῳ τὴν παιδοποιΐαν ἐμηχανήσατο. Ταύτῃ τοι ἀναγκαία τοῖς θνητὴν ἔχουσι φύσιν ἡ τοῦ θήλεος χρεία, τοῖς δέ γε ἀθανάτοις γεγενημένοις τὸ θῆλυ γένος παντάπασι περιττόν· οὔτε γὰρ αὔξης προσδέονται, μείωσιν οὐ δεχόμενοι· οὔτε μίξεως, σωμάτων γε ὄντες ἐλεύθεροι. Μαρτυρεῖ δὲ τῷ

11. δή om. B.Va. 12. καὶ ὑμν.] καὶ om. C. 15. ὄντως om. B.C.V. In Vb. εἴς τε—εἰς τούτους. 16. τούτους] τούτοις C. 19. αὐτὴν om. B.C. 20. τῷ θανάτῳ] τῷ om. B. ἀνενδεὴς C.Vb. pro ἐνδ. 21. τελούντων] μὴ τελ. C.Vb. 28. αὐξήσεως] αὔξης B.Va. et sic infra v. 41.

olim sacris fuisse monumentis perdoctos, esse quasdam potestates quæ videri oculis nequeant, quæque hymnis laudent creatorem, ejusque divinæ voluntati deserviant. Neque vero has esse deos asserimus, neque divino cultu eas veneramur: neque adorationem, quæ Deo soli debetur, Deo et angelis ex æquo partimur: sed hos quidem pluris esse hominibus faciendos putamus, at conservos tamen opinamur. Neque incorpoream naturam in mares fœminasque distinguimus. Hac enim sexus discretione indiget eorum natura, qui subjecti mortis legibus vivunt. Quia enim mors hominum genus quasi in servitutem adducit, nuptiæ liberorum propagatione reponunt quod interitus ipse consumpsit. Mortale itaque animal instrumentum hoc habet ad immortalitatem tuendam sibi a creatore Deo tributum, quod gignere filios ex se potest. Eamque ob rem morituro quidem homini fœminæ usum necessarium esse cognoscimus: angelis vero, quos immortales Deus creavit, fœmineus ille sexus omnino superfuisset. Neque enim augeri propagarique indigent, qui decrescere comminuique non pos-

λόγῳ καὶ τούτων κἀκείνων ἡ ποίησις. Τοὺς μὲν γὰρ δὴ ἀνθρώπους οὐ παμπόλλους εὐθὺς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἕνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα διέπλασεν, καὶ διὰ τῆς τούτων κοινωνίας πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν τοῦδε τοῦ γένους ἐνέπλησεν· τῶν ἀσωμάτων δὲ τὴν φύσιν οὐ κατὰ δύο πεποίηκεν, ἀλλ' ἀθρόαν ἐδημιούργησεν. Ὅσας γάρ τοι εἶναι αὐτῶν ἐδοκίμασε μυριάδας, ἐξ ἀρχῆς τοσαύτας
91 παρήγαγε. Διά τοι τοῦτο περιττὴ τοῦ θήλεος ἐκείνοις ἡ χρῆσις, ὡς μὲν ἀθανάτοις, αὔξης οὐ δεομένοις· ὡς ἀσωμάτοις δὲ, μίξιν οὐ δεχομένοις. Τῷ τοι καὶ ἁγίους αὐτοὺς ὀνομάζομεν, ὡς γήϊνον οὐδὲν ἔχοντας, ἀλλὰ τῶν περιγείων παθημάτων ἀπηλλαγμένους, ἔργον δὲ ἔχοντας τὴν ἐν οὐρανῷ χορείαν, καὶ τοῦ πεποιηκότος τὴν ὑμνῳδίαν· καὶ αὖ πάλιν τὰς ὑπουργίας ὡς κελευόμενοι διακονοῦσι τῷ θείῳ βουλήματι, τῆς τῶν ἀνθρώπων εἵνεκα σωτηρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων στελλόμενοι. Τοῦτο γὰρ δήπου αὐτῶν πέρι καὶ ὁ θεῖος εἶπεν ἀπόστολος·

31. καὶ τούτων] καὶ om. B.Va. 39. ταύτας] τοσαύτας B.Va. Mox περιττὴ τούτοις C. omisso ἐκείνοις in v. seq. et sic ni fallor Vb. 41. ὡς ἀσωμάτοις—δεχομένοις om. C.

sunt. Neque item commisceri opus habent, qui corporum sunt exsortes. Comprobat autem vera esse quæ dicimus u riusque speciei creatio. Neque enim Deus ab initio multos numero homines luto effinxit, sed virum unum dumtaxat, unamque mulierem: duorumque commixtio totam continentem marisque omnis insulas genere humano complevit. Naturam autem eorum spirituum qui videri non possunt, nequaquam ex duobus constituit, sed universam simul semelque creavit. Quot enim millia eorum spirituum ab initio esse sanxit, tot repente simul produxit. Ut superfluus continuo illis futurus fuerit fœminarum usus, qui, ut immortales, propagatione non indigent, utque incorporei commixtionem non patiuntur. Idcircoque *hagios* eos nuncupamus, tamquam nihil terreni insitum habentes, sed cunctarum infirmitatum exsortes quæ circa terram gignuntur: unum vero dumtaxat munus sortitos, ut in cælesti choro factorem suum hymnis concelebrent: tum ut ministeria obeant, in quibus imperio divinæ voluntatis obediunt, ab universorum Deo ad humani generis salutem gubernationemque summissi. Hoc enim de ipsis divinus testatur apostolus, quo

Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν 53
ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;
92 Τὴν ἐκείνων [τοίνυν] μιμούμενοι πολιτείαν, ὅσοι τῶν ἀνθρώπων τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἠσπάσαντο, ἔφυγον μὲν τῶν σωμάτων καὶ τὴν ἔννομον κοινωνίαν, ὡς τῶν θείων ἀφέλκουσαν, κατέλιπον δὲ καὶ [τὴν] πατρίδα καὶ γένος, ἵνα πᾶσαν εἰς τὰ θεῖα μεταθῶσι τὴν μέριμναν, καὶ μηδεὶς τὸν νοῦν ἐπέχῃ δεσμὸς εἰς [τὸν] οὐρανὸν ἀναπτῆναι, καὶ τὸ ἀόρατον καὶ ἄρρητον τοῦ θεοῦ κατοπτεῦσαι γλιχόμενοι κάλλος ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς κατε-
93 φρόνησαν. Τούτων πλήρεις καὶ πόλεις, καὶ κῶμαι, καὶ τῶν ὀρῶν ἀκρωνυχίαι καὶ φάραγγες. Καὶ οἱ μὲν κατὰ ξυμμορίας οἰκοῦντες δημιουργοῦσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀγάλματα· οἱ δὲ κατὰ δύο καὶ τρεῖς διάγοντες· οἱ δέ, καὶ μόνοι καθειργμένοι, καὶ τὼ ὀφθαλμὼ τῷ κάλλει τῶν ὁρωμένων ἐπιτέρπεσθαι διακωλύοντες, σχολὴν τῷ νῷ παρέχουσιν ἐπεντρυφᾶν τῇ θεωρίᾳ τῶν

53, 3. τοίνυν om. B. 5. μὲν τῶν] μὲν τὴν τῶν Vb. 6. τὴν om. B. 7. τὴν om. C. 9. ἐπέχῃ] ἐπίσχῃ C.Vb. 10. τὸν om. B.C. 12. κάλλος. τούτων] κάλλος, ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς κατεφρόνησαν. τούτων C. 13. ἀκρωνυχίαι] ἀκρονυχίαι B. 17. τῷ κάλλει] τὸ (ω) κάλλος (ει) C. τὸ κάλλος Vb.

loco inquit: *Nonne omnes sunt ministratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui salutis heredes futuri sunt?* Horum profecto vitam imitati sunt, quicumque hominum Dei servitium adamarunt. Fugerunt enim quantumvis legitimam corporum commixtionem, utpote quæ animum a divinis rebus abducit. Patriam insuper ac necessarios reliquerunt, ut omnem curam ad divina transferrent, nulloque vinculo impedirentur quo minus animo ac mente subvolarent in cælum. Ita dum invisibilem ineffabilemque Dei pulchritudinem intueri desiderant, omnia quæ sunt in terris facile contempserunt. Horum jam plenæ civitates, plenæ sunt villæ, pleni montium vertices, pleni saltus atque convalles. Atque alii quidem cœnobia incolentes, cudunt in suis pectoribus philosophiæ pietatisque simulacra. Alii vero bini ternive una viventes; alii seorsum occlusi, oculisque prohibentes visibilium rerum pulchritudine oblectari, præbent animo facultatem fruendi rerum earum speculatione quæ intellectu solo percipiuntur. Quod si tam cœnobitæ quam etiam solitarii, quamquam adhuc corporeis vin-

94 νοητῶν. Εἰ δὲ οἱ σώμασι συνεζευγμένοι, καὶ ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν ἐνοχλούμενοι παθημάτων, ἀσώματον καὶ ὑψηλὴν καὶ οὐρανίοις πρέπουσαν ἀσπάζονται βιοτὴν, τίς ἂν ἐκφράσαι λόγος τῶν ἀσωμάτων φύσεων τὴν ἀπαθῆ πολιτείαν καὶ φροντίδων ἀπηλλαγμένην;

95 Ταύτην ἔχειν ἡμᾶς τὴν δόξαν περὶ τῶν ἀοράτων μὲν, γεννητῶν δὲ φύσεων, τὰ θεῖα ἐξεπαίδευσε λόγια· ὑμεῖς δὲ τοσαύτην αὐτῶν ἀκολασίαν τε καὶ ἀκρασίαν κατηγορεῖτε, καὶ παντοδαπὴν αἰσχρουργίαν, καὶ μέντοι καὶ ἔριν καὶ πολέμους καὶ τυραννίδα, ὡς μηδὲ τοῖς πονηροτάτοις τῶν ἀνθρώπων ἁρμόττειν τὰ ἐκείνων πέρι μυθολογούμενα. 96 Οὐδὲ γὰρ οὐδ᾽ οἱ ἄγαν παμπόνηροι πάντα ἔχουσιν ὅσα τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν, καὶ πάντων ὑπάτου τε καὶ μεγίστου, κατηγορεῖτε. Οἱ μὲν γὰρ τῇ περὶ τοὺς νέους ἀκολασίᾳ δουλεύσαντες ἀλλοτρίους οὐ διώρυξαν γάμους, οἱ δὲ τῷδε τῷ πάθει περιπεσόντες τῶν οἰκειοτάτων ἐφείσαντο. Εἰ δέ τις καὶ ἀδελφῆς ἔρωτι περιέπεσεν, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ μητρός γε ἐλύττησεν, οὐδ᾽ ἐπεμάνη τῇ θυγατρὶ,

20. σώμασι] σώματι B. 23. βιοτὴν] βιωτὴν B. 26. γεννητῶν] γενητῶν B. 27. λόγια] δόγματα B.Va. 32. οὐδὲ γὰρ] οὐδὲ γὰρ οὐδ᾽ B. ubi mox πάντα suprasc. 34. θεῶν καὶ πάντων] τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων τοῦ C. τε θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων Vb. 37. τῷδε τῷ] τῇ δὲ τῇ B. 39. κατὰ] κατὰ τῆς B.

culis sint annexi, multisque ac variis affectionibus perturbentur, incorpoream quasi vitam, excelsam illam quidem congruentemque cælitibus, amplexantur; quænam satis oratio cælitum vitam, qui corporis sunt immunes, conversationemque enarrabit ab omni prorsus perturbatione semotam, curisque omnibus expeditam?

Hæc nos igitur sacræ litteræ docuerunt, quæ de natura illa sentiamus, quæ genita quidem est, sed oculorum obtutu cerni non potest. At vos tantam cælitum lasciviam atque incontinentiam prædicatis, tantam omnis generis turpitudinem, tantas contentiones, tot bella, tot tyrannides eis tribuitis, ut ne pessimis quidem hominibus ea conveniant quæ in vestris fabulis de illis conficta sunt. Neque enim scelestissimi homines tot numero flagitiis inquinantur, quot vos de maximo deorum patre, deque altissimo prædicatis. Permulti enim pueris adamandis fœdæ libidini servierunt, alienas tamen nuptias minime attentarunt. Si qui vero in adulteria inciderunt, necessariis tamen ac consanguineis fœminis

ἀλλ' ᾐδέσθη τὴν φύσιν, καὶ τὴν τῶν ἀλόγων οὐκ ἐζή-
97 *λωσεν ἄνοιαν. Πέρσαι δὲ μόνοι τὰ τοιαῦτα δρῶσι, νόμῳ*
τινὶ παλαιῷ μυσαρωτάτῳ πειθόμενοι, καὶ παρανομεῖν
οὐχ ἡγούμενοι. Οὗτος δέ, ὃν θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν πατέρα
ὠνόμασεν Ὅμηρος, τὴν μὲν Ἥραν, ἀδελφὴν οὖσαν,
ὁμόζυγον ἐποιήσατο· τῇ δὲ Ῥέᾳ, ἣν καὶ Δηὼ καὶ Δή-
μητρα ὀνομάζουσι, [καίτοι] μητρί γε οὔσῃ, μανικῶς
ἐπεμίγη· καὶ τὴν Φερέφατταν ἐξ αὐτῆς παιδοποιησάμε-
νος σύνευνον ἔσχε, καὶ γαμέτης ἐγένετο τῆς παιδός.
98 Τὰ *δὲ Γανυμήδους πέρι καὶ Λήδας καὶ Δανάης καὶ Σε-* 54
μέλης καὶ Ἀλκμήνης καὶ τῶν ἄλλων τῶν παμπόλλων
μυθολογούμενα καὶ λέγειν αἰσχύνομαι· καὶ περιττὸν
οἶμαι ποιεῖν, πρὸς εἰδότας τούσδε τοὺς μύθους διεξιών,
καὶ τὴν ποιητικὴν δυσοσμίαν ἀνακινῶν· ὧν τὴν μυθο-
λογίαν αἰσχυνόμενοι μὲν ἀποκαλεῖτε ψευδῆ, πάλιν δ' αὖ
99 *ὡς ἀληθῆ θεολογίαν ἀσπάζεσθε.* Παράθετε *τοιγαροῦν*
τὰ παρ' ὑμῶν περὶ τῶν ἀσωμάτων μὲν γεννητῶν δὲ

41. ἄνοιαν] ἄγνοιαν B. 44. οὗτος] οὑτοσὶ B.Va. 46. τῇ δὲ Ῥέᾳ] τὴν δὲ ῥέαν C.Va. 47. δήμητρα] δήμητραν B.Va.b. 48. καίτοι om. B.Va. 49. φερεφάτταν B.Va.
54, 9. γεννητῶν] γενητῶν B.

pepercerunt. Quod si quis inventus est qui sororiis amoribus captus fuerit, at in matrem debacchatus non est, neque in filiam insanivit : sed humanæ naturæ ac dignitatis eam rationem habuit quam debebat, neque induit brutorum animalium fatuitatem. Persas tamen semper excipio. Soli namque hi vetusta quadam lege spurcissimaque adducti, nullo habito delectu, beluarum modo se gerunt, neque se quicquam delinquere arbitrantur. Iste vero quem Homerus hominum patrem deorumque appellavit, Junonem quidem germanam sororem sibi uxorem fecit. Ipsi etiam Rheæ, quam et Deonam et Demetram (id est Cererem) vocant, quamquam ea sibi mater esset, actus furore libidinis, admixtus est : Phersephattamque (id est Proserpinam) ex eo genitam stupro, uxorem duxit, factus filiæ suæ vir. Quæ vero de Ganymedis raptu, de Leda, de Danae, deque Semele et Alcmena, multisque aliis concubinis, in poëtarum fabulis lectitantur, explicare me pudet. Puto enim rem superfluam me facturum, si apud fabularum peritissimos hæc percurram, poëticumque fœtorem commovendo exsuscitem. Vos autem viri Græci appello, qui pudore fabularum

φύσεων μυθολογούμενα τοῖς παρ᾽ ἡμῶν περὶ τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων λεγομένοις, καὶ ἀθρήσατε τὸ διάφορον· καὶ λογισμῷ γε σώφρονι διακρίνατε πότερα τούτοιν ταῖς ἀοράτοις οὐσίαις ἁρμοδιώτερα. Εὑρήσετε γὰρ, ὀρθῇ γε ψήφῳ διαγινώσκειν ἐθέλοντες, οὐχ ἁγίοις ἀγγέλοις, ἀλλὰ δαίμοσι πρόσφορα παμπονήροις [τάδε] τὰ [περὶ τῶν καλουμένων θεῶν] παρ᾽ ὑμῶν θρησκευόμενα.

100 *Ἐπειδὴ δὲ καὶ δαιμόνων ἐμνήσθην, προὔργου οἶμαι καὶ περὶ τούτων ἅ γε δοξάζομεν ἐπιδεῖξαι. Τούτους γὰρ καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα, ὃν Σαταναν τὰ θεῖα προσαγορεύει λόγια· (δηλοῖ δὲ τοὔνομα τὸν ἀποστάτην κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνήν· καλεῖ δὲ αὐτὸν [ἡ θεία γραφὴ] καὶ διάβολον, ὡς τὸν Θεὸν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις συκοφαντοῦντα, καὶ αὐτοῖς γε τοῖς ἀνθρώποις ἔριν πρὸς ἀλ-*
101 *λήλους καὶ διαμάχην ἐμβάλλοντα·) τούτους ἡμεῖς οὐ πονηροὺς ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων δημιουργη-*

12. *ἀθρήσετε*] *ἀθρήσατε* B. qui mox *λογισμῷ γε* pro *λ. δέ*. Hoc item C. 16. *τάδε* om. B.C. Item B.Va. om. *περὶ τῶν καλουμένων θεῶν*. 20. *ἡμεῖς γὰρ τούτους καὶ τὸν τούτων γε ἄρχοντα ὃν Σαταναν*] *τούτους γὰρ καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα ἣ θν̄ σαταναν* B.Va. *τούτους τὰ θεῖα λόγια δαίμονας τὸν δὲ τούτων ἄρχοντα σαταναν ὀνομάζουσι* C.Vb. 23. *καλεῖ*] *καλεῖν* B. qui om. mox *ἡ θεία γραφή*. 27. *θεοῦ*] *δημιουργοῦ* Vb.

suffusi, eas quidem falsissimas esse dicitis, et tamen ut veram theologiam solidamque sectamini. Conferte igitur, quæso, quæ ipsi de incorporea quidem natura, sed tamen creata, fabulose confingitis, quæque a nobis de supernis potestatibus referuntur. Ita enim quid intersit facile cognoscetis. Recta inquam ratione discernite, vestrane, an nostratia, invisibilibus substantiis magis conveniant. Etenim si recto calculo dignoscere veritatem velitis, istos adorationis vestræ ritus, non sanctis quidem angelis, sed pessimis dæmonibus congruere invenietis.

Quoniam vero in dæmonum mentionem incidisse me video, commodum puto quæ de iis nostrorum hominum sit sententia hoc maxime nunc loco vobis referre. Hos enim suo cum principe, quem sacræ litteræ, modo Hebraico vocabulo *Satanam*, id est apostatam, vocant, modo *Diabolum;* quippe qui Deum Patrem apud homines criminando traducat, interque ipsos homines alternas lites controversiasque injiciat: hos inquam ab initio nequaquam malos fuisse a Deo creatos perhibemus, neque qua nunc præditi sunt sortitos naturam

θῆναι φαμέν, οὐδὲ τοιάνδε φύσιν λαχεῖν, ἀλλὰ τῇ παρατροπῇ τῆς γνώμης ἀπὸ τῶν ἀμεινόνων εἰς τὰ χείρω μεταπεσεῖν· καὶ τοῖς παρὰ τοῦ πεποιηκότος παρασχεθεῖσιν οὐκ ἀρκεσθέντας, ἀλλ' ὀρεχθέντας μειζόνων, εἰσδέξασθαι μὲν τοῦ τύφου τὸ πάθος, ἐκπεσεῖν δέ, καὶ τῆς ἀρχῆθεν δοθείσης γυμνωθῆναι τιμῆς· εἶτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἰκόνι θείᾳ τετιμημένων, λυττῆσαι, καὶ τὸν κατ' αὐτῶν ἀναδέξασθαι πόλεμον· τὸν δὲ ποιητήν, τῇ μὲν τῶν ἀγγέλων ἐπιστασίᾳ φρουρῆσαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ὅπως μὴ βίᾳ καὶ τυραννίδι χρώμενος [ὁ] ἀοράτως ἐπιών, οὓς διὰ φθόνον ἐμίσησεν, ἀδεῶς διαφθείρῃ· τὴν δὲ ἀγωνιστικὴν οὐκ ἔτι κωλῦσαι διαμάχην, ἵνα δείξῃ τοὺς ἀρίστους ἡ πάλη, καὶ γένωνται ἀνδραγαθίας ἀρχέ-
103 τυπα. Οὗ δὴ εἵνεκα τὴν βιαίαν ἐκείνου προσβολὴν διακωλύσας τῇ τῶν ἀγγέλων φρουρᾷ τὴν τῶν λογισμῶν ξυνεχώρησεν ἀγωνίαν, ὅπως τοὺς ἀξιονίκους ἀποφήνῃ τῶν στεφάνων ἀξίους· οὐκ αὐτὸς μὲν ἐκεῖνον εἰς ἀντιπάλου τάξιν ἀποκληρώσας, εἰς δέον δέ γε τῇ ἐκείνου

33. τοῦ τύφου τὸ πάθος] τὸ πάθος τοῦ τύφου C. 36. κατ' αὐτῶν] κατὰ τοῦτον B. κατὰ τούτων Va. 39. ὁ om. B. 40. διαφθείρῃ] διαφθείρει C. 48. χρώμενος] χρησάμενος Vb.

fuisse, sed vitio voluntatis a melioribus ad pejora præcipites corruisse. Cum enim datis sibi muneribus contenti non essent, sed altiora quoque appeterent, contraxisse labem superbiæ illos dicimus; ita ut ea quoque dignitate cassi prorsus exciderint, qua honestati ab initio fuerant. Subinde autem, rabie quadam contra humanum genus incitatos, quod ad imaginem Dei factum videbant, atrox bellum adversus hominem suscepisse. Deum vero, qui hominem procreavit, credimus angelis præsidentibus custodisse humanum genus, ne qua vel violentia vel tyrannide adversarius noster hominem superirruens, quem invidia succensus oderat, nulla habita ratione disperderet: neque tamen sustulisse cœptum semel inter homines dæmonasque certamen; ut ea scilicet colluctatio pugiles fortissimos proderet, eaque occasione plurima virtutis ederentur exempla. Hujus itaque rei causa, tametsi violentos adversarii contra nos impetus per angelorum custodiam repressisset, illi tamen concessit ut hominis rationes atque discursus tentationum pugna vexaret: ut videlicet eos corona dignos ostenderet, qui fortiter restitissent. Neque enim diabolum contra humanum genus

πονηρίᾳ χρησάμενος, καθάπερ οἱ ἰατροὶ ταῖς ἐχίδναις εἰς
103 νοσημάτων ἀπαλλαγήν. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τῆς ἐναν-
τίας πέρι δοξάζειν δυνάμεως ἐδιδάχθημεν· ὁ δέ γε Πλά- 55
των ὁποῖα καὶ περὶ τῶνδε πεφρόνηκεν, ῥᾷστα γνοίη τις ἂν ἐντυχὼν οἷς ἐκεῖνος ἔγραψεν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων. Λέγει δὲ οὕτως· Ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν [καὶ ἐνοικοῦσαν] πᾶσι τοῖς πανταχῇ κινουμένοις λέγοντός σου, καὶ τὸν οὐρανὸν διοικεῖν ἀνάγκη φάναι. Τί μήν; Μίαν ἢ πλείους; Ἐγὼ ὑπὲρ σφῶν ἀποκρινοῦμαι. Δυοῖν μὲν οὖν γέ που ἐλάττω μὴ τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργέτιδος, καὶ τῆς τἀναντία δυναμένης
104 ἐξεργάσασθαι. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος γέγραφεν· ὅσης δὲ ταῦτα ἀτοπίας μεστὰ, αὐτίκα δὴ καταμαθεῖν εὐπετές. Ψυχὴν γὰρ δὴ κέκληκε τὴν τὰ ὁρώμενα πάντα καὶ μέντοι καὶ τὰ ἀόρατα ἰθύνουσαν δύναμιν. Ταύτην δὲ οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν οἰκονομεῖν ἔφησεν. Εἶτα ἐρόμενος, εἰ μίαν ἢ πλείους χρὴ λέγειν, ἀπεκρίνατο,

55, 1. πεφρόνηκεν] πεφρόντικεν C.Vb. 5. λέγοντός σου] λέγοντας· οὖ B. qui mox ἀνάγκη διοικεῖν. λέγοντας οὖ C. 8. μὴ suprasc. B. 9. ἐργάσασθαι] ἐξεργάσασθαι B.C.V. 10. ὅσης—αὐτίκα B. in marg. ubi ἢ δεῖ εὐθὺς post μεστά. ὅσης δὲ τ. ἀ. C. quæ vulg. om.

armavit ipse atque instruxit, sed ad humanam utilitatem diaboli malitia usus fuit: sicut et medicos solere aiunt, qui ad morborum curationem viperis nonnumquam serpentibusque utuntur. Hæc inquam nos sacræ litteræ docuerunt, quæ de adversis humano generi potestatibus sentiamus. Quæ autem Plato de eis senserit pronum erit illi perdiscere, qui in eorum lectionem inciderit quæ is in decimo Legum suarum libro ita conscripsit [p. 896 D.] : *Cum animam dicas omnia gubernare, omnibusque insitam esse quæ ubicumque moventur, utique fatearis oportet cælum quoque ipsum ac terram anima gubernari. Quid ergo? unamne, an plures animas statuemus? Ego pro vobis respondebo. Pauciores duabus animis ne statuamus: alteram videlicet, quæ bona conferat; alteram, quæ res adversas possit efficere.* Plato igitur hæc conscripsit. Quantis vero ineptiis ea referta sint, continuo intueri licet. Vocavit enim animam vim quandam et potestatem quæ moderetur omnia et gubernet, tam quæ videri possunt, quam quæ videri non possunt. Hac autem, non modo ipsam terram, sed cælum quoque gubernari asseruit. Tum interrogatus, unamne an plures animas ponendum esset, respondit, pauciores duabus poni non oportere; harumque alteram appellavit bonorum, alteram malorum effectricem. Utrique au-

ὡς οὐ δεῖ λέγειν τῶν δύο ἐλάττους· καὶ τὴν μὲν ἐκάλεσεν εὐεργέτιν, τὴν δὲ, τῶν ἐναντίων ἐργάτιν· καὶ τὴν ἴσην καὶ τῇ ἀγαθῇ καὶ τῇ πονηρᾷ προσεκλήρωσε δύναμιν. Καὶ *μέντοι καὶ τὸν οὐρανὸν οἰκονομεῖν ἔφησε τὴν τῆς*
105 *κακίας δημιουργόν.* Ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν πανάγιον Πνεῦμα, ὃν καὶ Παράκλητον οἱ θεῖοι προσαγορεύουσι λόγοι, ἰθύνειν καὶ κυβερνᾶν καὶ ἁγιάζειν οὐ μόνον ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἐπουρανίων ξυμμορίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐσεβεῖν προαιρουμένους, καὶ τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ποιουμένους, φαμέν· τούς δέ γε Δαίμονας, καὶ τὸν τούτων ἡγούμενον, οὐ μόνον τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἐξεληλάσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀθλητὰς ὀρρωδεῖν καὶ δεδιέναι καὶ φεύγειν, μόνους δὲ ἔχειν ὑποχειρίους τοὺς αὐτομόλους καὶ αὐθαιρέτως τὴν ἐκ-
106 είνου φιλίαν ἀσπαζομένους. Ἐν μόνοις γὰρ τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας ἐνεργεῖν αὐτὸν ὁ θεῖος ἀπόστολος εἴρηκεν. Περὶ τούτου πάλιν ὁ Πλάτων καὶ ταῦτα εἴρηκεν ἐν τῷ Φαίδρῳ· *Ἔστι μὲν [οὖν] καὶ ἄλλα κακά· ἀλλά τις δαίμων*

17. ἴσην] ἴσιν B.Va. 27. τούτων] αὐτῶν B.Va. 30. αὐτομόλους] αὐτομόλως C.Va. αὐτομάτως ni fallor conj. Ursin. 31. δουλείαν] φιλίαν B.Va. 33. εἴρηκεν ὁ ἀπόστολος] ὁ θεῖος ἀπόστολος εἴρηκε B.Va.

tem, parem vim, æqualemque facultatem tributam ait. Fit ergo ut et cælum ab ea gubernari statuat anima quæ perniciem rebus invehat. Quanto nos igitur melius, qui a sancto Spiritu, quem *Consolatorem* litteræ sacræ appellant, regi sanctificarique non angelos solum atque archangelos aliosque supercælestes ordines affirmamus, sed ex hominibus quoque ipsis quicumque pietatem colere magnique res divinas facere cooptarint. At vero dæmonas dæmonumque antistitem non modo a cæli vertice deturbatum fuisse credimus, sed nunc quoque conspicimus horrore percitum formidare ac fugere virtutis Christianæque religionis athletas ; solos autem sibi eos subigere, qui, divinæ transfugæ veritatis, ultro se in illius amicitiam dederint. In solis enim inobedientiæ filiis operari illum divinus ait apostolus. De hoc rursus Plato sic in Phædro scriptum reliquit [p. 240 A.] : *Sunt igitur et alia mala; sed dæmon quidam plurimis ipsorum præsentem voluptatem admiscuit. Hac ille tamquam illecebra quadam utitur, perniciosumque hamum obducens, alios quidem fallit perditque hominum : quidam vero, valentiore animo præditi, laqueos prævident, eosque transiliunt.* Ita-

ἀνέμιξε τοῖς πλείστοις ἐν τῷ παραυτίκα ἡδονήν. Ταύτῃ γάρ
τοι οἷον δελέατι κεχρημένος, καὶ τὸ ἄγκιστρον τὸ ὀλέθριον
κατακρύπτων, τοὺς μὲν εὐεξαπατήτους ἀποβουκολεῖ καὶ
διόλλυσι τῶν ἀνθρώπων, οἱ δέ γε τὸν νοῦν ἐρρωμένοι προ-
107 ορῶσι τὰς πάγας, καὶ ταύτας ὑπερπηδῶσιν. Ἀτὰρ οὖν
καὶ τὰς περὶ τούτων δόξας ἐκ παραλλήλου θέντες, ἀθρή-
σατε πότερα τούτων ἁρμοδιώτερα Θεῷ· τὸ τὸν ἀγαθὸν
πονηρᾶς φύσεως φάναι δημιουργὸν, καὶ τούτῳ μὴ μόνον
τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν ἐγχειρίσαι, καὶ ἐπιτρέψαι
οἱ κυβερνᾶν ᾗ βούλεται· ἢ τοὐναντίον εἰπεῖν, ὡς ἀναί-
τιος μὲν κακῶν παντάπασιν ὁ Θεὸς, αἱρέσει δὲ γνώμης
οἱ δαίμονες γεγένηνται πονηροὶ, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἀν-
108 θρώπων οἱ πλεῖστοι. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι καὶ ὑμᾶς ξυνο-
μολογήσειν ὡς ταῦτα ἐκείνων ἀμείνω τὰ δόγματα. Εἰ 56
δὲ καὶ αὐτοῖς γε τοῖς θείοις λόγοις ἐντύχοιτε, καὶ τὸν
ἐκείνων σκοπὸν ἀκριβῶς καταμάθοιτε, σαφέστερον εἴσ-
εσθε, πόσῳ τὰ θεόπνευστα λόγια τῶν ἀνθρωπίνων διε-
νήνοχε λογισμῶν· καὶ ὁποῖα μὲν τὰ τοῦ θείου Πνεύ-
ματος δόγματα, ὁποῖα δὲ τὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων
παιδεύματα.

36. τῷ om. B. 37. ταύτῃ τοιγάρτοι οἷον δελεάματι Va. 41. ἀτὰρ—θέντες B. in marg. a p. m. 45. καὶ τούτῳ] καὶ τῇ τοῦτο B. 47. ὡς βούλεται] ᾗ βούληται B. ᾗ βούλεται C. 48. ἀναίτιον] ἀναίτιος B.C.V. Tum κακῶν παντάπασι Vb. πᾶσι κακῶν Va.
56, 1. ἐντύχοιτε] ἐντύχητε C.

que tum de rebus aliis, tum et de angelis ac dæmonibus sententias invicem comparantes, videte, quæso, utri magis convenientia Deo senserint, iine videlicet qui bonum Deum malæ naturæ auctorem fuisse aiunt, huicque non modo terram, sed ipsum etiam cælum sua pro libidine moderandum tradidisse affirmant; an, qui contraria sentientes, nullis aiunt rebus Deum mali cujusquam fuisse causam; sed voluntario delectu dæmonas ad malitiam declinasse, sicuti et plerique hominum mali fiunt. Puto autem vos quoque jam confessuros nostra hæc dogmata multo illis esse potiora. Quod si in sacras litteras incidatis, finemque illarum diligentius doceamini, planius jam scietis quid divinitus inspirati sermones ab humanis rationibus differant, qualiaque sint Spiritus sancti dogmata, qualia sint rursus et malorum dæmonum documenta.

ΠΕΡΙ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ. δʹ.

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΝ τὸν Δαμασίππου τὸν Ἀβδηρίτην φασὶ παραπλησίαν εἶναι τῇ φύσει λέγειν τὴν ἀρίστην διδασκαλίαν· μεταμορφοῦν γὰρ δὴ ταύτην καὶ μεταρυθμίζειν πρὸς τὸ βέλτιον τὴν ψυχήν, καὶ τοὺς παλαιοὺς ἀνανεοῦσθαι χαρακτῆρας, οὓς ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις ἐνέθηκε. Καὶ ἔγωγε μάλα τόνδε τὸν λόγον εὖ ἔχειν ὑπείληφα. Καὶ γὰρ τὸν Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου φησὶν ὁ Πορφύριος, εἰς ἀκολασίαν ἡνίκα νέος ἦν ἀποκλίναντα, σπουδῇ καὶ διδαχῇ τούτους μὲν ἀφανίσαι τοὺς τύπους, τοὺς δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐκμάξασθαι. Πολλὰ δέ που τοιαῦτα καὶ τὰ θεῖα ἡμᾶς ἐξεπαίδευσε λόγια. Καὶ γὰρ καὶ τελώνας ὁ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος πλεονεκτικὸν βίον ἀσπασαμένους καὶ ἄδικον, καὶ χαμαιτύπην λαγνιστάτην, καὶ παρανομώτατον λῃστήν, καὶ ἄλλους πολλοὺς πονηρίᾳ ξυνεζηκότας, εἰσηγήσεσι καὶ παραινέσεσιν ἐκ μὲν

13. δεῖ καὶ μεταρυθμίζειν] δὴ ταύτην καὶ μεταρρυθμίζειν B. δὴ item C. 14. ἀνανεοῦσθαι] ἀνανεοῦν Vb. Sirm. 15. ἔθηκε] ἐνέθηκε B.C. 17. τὸν Σωκράτην] τὸν om. B. 18. ὁ Πορφύριος] ὁ om. B. 22. τελώνας] τελῶνας B.Va. 24. [καὶ] ante λαγνιστάτην om. B.C.

IV. SERMO. DE MATERIA ET MUNDO.

DEMOCRITUS Damasippi filius, Abderites, dixisse fertur, optimam doctrinam naturæ perquam similem esse. Hac enim transformari animam, atque in melius dirigi, notasque illas quas ab initio natura nobis inseruit, quasi vetustate abolitas renovari. Cujus viri sententiam ego quoque verissimam esse arbitror. Etenim Porphyrius, Socraten Sophronisci filium inquit agentem juventutis annos ad lasciviam propensum incontinentiamque fuisse; studio tamen ac disciplina typos ejusmodi abolesse, melioresque sibi philosophiæ notas impressisse. Multa vero in hanc ferme sententiam sacræ nos litteræ docuerunt. Publicanos enim Servator noster, genus hominum avaritiæ injustitiæque addictum; lascivissimam præterea meretricem, grassatoremque iniquissimum, multosque alios qui in malitia et peccato vitam consumpserant, sanctis concionibus atque hortamentis eruit de malitiæ suæ barathro, perfec-

τοῦ βαράθρου τῆς κακίας ἀνέσπασεν, ἀρετῆς δὲ τελεω-
3 τάτης ἀπέφηνεν ἐργάτας. Καὶ τί λέγω τρεῖς ἢ τέτταρας,
ἢ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα; Πᾶσαν γάρ που τὴν οἰκουμένην
οὕτω διακειμένην δι' ἐκείνων γε τῶν ὀλίγων, οὓς αὐτὸς
μετερρύθμισεν, ἀθρόως μετέβαλε, καὶ τὴν πάλαι τοῖς
ἐξεστηκόσι καὶ παραπαίουσιν ἐοικυῖαν, σωφρονοῦσαν
ἀπέφηνε. Τοῦτο σαφῶς εἰδότες ἡμεῖς τὴν σωτήριον
ὑμῖν διδασκαλίαν προσφέρομεν· καὶ διαμαχομένους
ὁρῶντες καὶ ἀντιλέγοντας καὶ τὴν θεραπείαν ἀπωθου-
μένους οὐκ ἀπαυδῶμεν, ἀλλὰ τῇ σπογγιᾷ τοῦ λόγου
4 καταιονῶμεν τῆς ἀπιστίας τὸ πάθος. Τρὶς δὲ ἤδη τοῦτο
δεδράκαμεν, καὶ ὅπως ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τὸ τῆς
πίστεως ἀπεδείξαμεν φάρμακον· τίνα τε χρὴ δοξάζειν
τῆς οὐσίας πέρι τῆς θείας, καὶ ὁποῖα προσήκει φρονεῖν
περὶ τῶν ἀοράτων μὲν γεννητῶν δὲ φύσεων, ἐπεδείξαμεν·
καὶ τὸ τῆς ποιητικῆς μυθολογίας ἀπογυμνώσαντες αἶσ-
χος, καὶ τὴν τερατώδη τῶν φιλοσόφων ἀλληγορίαν

27. βαράθρου] βάθρου B. 28. ἐργαστάς] ἐργάτας B. ἐραστάς Vb. Sirm. 30. οὕτω διακειμένην om. B. 32. μετερρύθμισεν] μετερρύθμησεν B. 38. σπογγιᾷ—καταιονῶμεν] σπογγία—καταιων. B. 39. τρὶς] τρεῖς C. 40. ἐπεδείξαμεν] ἀπεδείξαμεν B. 41. τίνα δὲ] τίνα τε B.C. 43. ἀοράτων] παρόντων Vb. ib. ἐδείξαμεν] ἐπεδείξαμεν B.

tissimæque virtutis operarios reddidit. Quid tres autem, vel quatuor, vel decem, vel quindecim dico homines? Quicquid enim terrarum incolitur, corruptissimum flagitiis nactus, paucorum sermone quos ipse ad hoc muneris instituerat, protinus immutavit; quique olim homines extra se positis ac dementibus perquam similes erant, frugi ac temperatos effecit. Harum itaque rerum apprime conscii, saluberrimam doctrinam vobis afferimus. Neque a curandis vobis labore ullo abducimur, tametsi pugnantes invicem disceptantesque videamus, nostramque curationem longius repellentes. Immo autem vestræ impietatis morbum spongia nostræ orationis aspergimus, jamque huic incepto tertiam nos operam contulisse gaudemus. Quam sit enim utilis quamque necessaria fidei medicina, ostendimus: quid præterea de divina substantia sentiendum; quid de naturis quæ quidem creatæ sunt, sed tamen videri non possunt. Tum et poëticæ fabulationis obscenitatem deteximus, refutatis portentosis philosophorum allegoriis. Quia

ἐλέγξαντες. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς ὁρατῆς πέρι κτίσεως οὔτε ἀληθῆ οὔτε μὴν ξυνῳδά γε ἀλλήλοις ἐδόξασαν, ἀλλ' εἰς πολλὰς καθάπερ ἐν νυκτομαχίᾳ διεκρίθησαν μοίρας, ἀλλήλοις ὡς πολεμίοις ἀνέδην κεχρημένοι, προὔργου οἶμαι καὶ τὰς τούτων ἐν μέσῳ προθεῖναι δόξας, καὶ τῆς θείας γραφῆς παραθεῖναι τὰ δόγματα, καὶ δεῖξαί γε ἄντικρυς, ὡς λογισμοὶ ἀνθρώπων δειλοὶ, καὶ 57 ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν, ᾗ σοφός τις ἡμέτερος εἴρηκεν.

5 Ξενοφάνης μὲν οὖν ὁ Ὀρθομένους ὁ Κολοφώνιος, ὁ τῆς Ἐλεατικῆς αἱρέσεως ἡγησάμενος, ἓν εἶναι τὸ πᾶν ἔφησε, σφαιροειδὲς καὶ πεπερασμένον, οὐ γεννητὸν, ἀλλ' ἀΐδιον καὶ πάμπαν ἀκίνητον· πάλιν δὲ αὖ τῶνδε τῶν λόγων ἐπιλαθόμενος, ἐκ τῆς γῆς φῦναι ἅπαντα εἴρηκεν. Αὐτοῦ γὰρ δὴ τόδε τὸ ἔπος ἐστίν·

Ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.

6 Ἀξύμφωνοι δὲ ἄντικρυς οἵδε οἱ λόγοι. Εἰ γὰρ ἀΐδιος ὁ

50. ἀνέδην κεχρημένοι] κατεπεμβαίνοντες C. Vb. Sirm. 53. δεῖξαι δὲ] δεῖξαί γε B.C.

57, 1. δειλοὶ] δειλοῖ B. 2. ᾗ] ἡ B. 3. Ὀρθομένους] Ὀρθωμένους C. Post εἴρηκεν addit Va. αὐτοῦ γὰρ τόδε τὸ ἔπος ἐστιν, ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα. Vid. infra v. 9. 6. καὶ] δὲ καὶ B. qui mox γενητόν. 7. πάμπαν ante ἀΐδιον Va. 8. αὐτῶν τῶν] αὖ τῶνδε τῶν B.Va. τούτων τῶν Sirm. 9. τόδε τὸ] τὸ om. B.

vero et de creatura quæ cerni oculis potest, neque vera, neque inter se concordia philosophi opinati sunt, sed, veluti per umbram noctis depugnarint, in multas dissecti partes abierunt, mutuisque dissensionibus sese tamquam acerrimis inimicis usi sunt; haud ab re facturum me puto, si et horum sententias in medium afferam, sanctæque scripturæ dogmata ex adverso in comparationem adducam; ex quo palam sit omnibus, *quam miseri sint hominum discursus, quamque cogitationes illorum vanæ sint:* quod et quidam nostrorum sapientum pulchre testatur.

Xenophanes igitur Orthomenis, Colophonius, qui Eleaticæ sectæ princeps fuit, omne hoc quod oculis intuemur unum esse inquit, orbiculari forma, finitum, nequaquam genitum, sed æternum prorsus atque immobile. Idem vero, proloquii hujus oblitus, e terra inquit cuncta enata esse. Xenophanis enim versus hic est: *Omnia de terra sunt hæc, in eamque feruntur.* Sunt autem hujusmodi sententiæ inter se valde discordes. Si enim mundus hic æter-

κόσμος, καὶ ἄναρχος· εἰ δέ γε ἄναρχος, καὶ ἀναίτιος· εἰ δὲ ἀναίτιος, οὐκ ἔχει δήπου μητέρα τὴν γῆν. Εἰ δὲ αἰτίαν ἔχει τὴν γῆν, οὐκ ἄρα ἀναίτιος· εἰ δὲ οὐκ ἀναίτιος,
7 οὐδὲ ἄναρχος· εἰ δὲ οὐκ ἄναρχος, οὐκ ἄρα ἀΐδιος. Καὶ Παρμενίδης δὲ ὁ Πύρρητος ὁ Ἐλεάτης, [ὁ] Ξενοφάνους ἑταῖρος γενόμενος, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον λόγον ξύμφωνα τῷ διδασκάλῳ ξυγγέγραφεν· αὐτοῦ γὰρ δὴ τόδε τὸ ἔπος εἶναί φασι·

Οὖλον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς, ἠδ' ἀγένητον.

Αἰτίαν δὲ τῶν ὅλων οὐ τὴν γῆν μόνον, καθάπερ ἐκεῖνος,
8 ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ εἴρηκεν οὗτος. Μέλισσος δὲ ὁ Ἰθαγένους ὁ Μιλήσιος τούτου μὲν ἑταῖρος ἐγένετο, τὴν δὲ παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν ἀκήρατον οὐκ ἐτήρησεν· ἄπειρον γὰρ οὗτος ἔφη τὸν κόσμον, ἐκείνων φάντων πε-
9 περασμένον. Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ὁ Δαμασίππου τὴν τοῦ κενοῦ καὶ τῶν ναστῶν πρῶτος ἐπεισήγαγε δόξαν· ταῦτα δὲ Μητρόδωρος ὁ Χῖος ἀδιαίρετα καὶ κενὸν προσηγόρευσεν, ὥσπερ αὖ πάλιν Ἐπίκουρος ὁ

14. εἰ δέ γε ἀναίτιος B. 19. ὁ Πύρρητος] ὁ om. B. ante Ξενοφ. om. C. 23. Μοῦνον] οὗλον B.C. 24. αἴτιον] αἰτίαν B. 31. ναστῶν] τῶν μεστῶν καὶ μὴ ἐχόντων ὑπόκουφόν τι B. in marg.

nus est, ut idem paulo ante affirmarat, utique et principio caret: si hoc autem ita se habet, fit continuo ut a nulla sit causa. Quod si nulli est causæ obnoxius, terram ergo matrem non habet. At si mundi causa est terra, ut paulo mox Xenophanes cecinit, ergo causa non caret: si causa non caret, utique nec principio: si principium habet, ergo non est æternus. Parmenides Pyrrhetus, Eleates, Xenophanis auditor, consona illis scripsit quæ prius a Xenophane prodita sunt. Illius enim versum hunc esse aiunt: *Solum, atque unigenum, intrepidum manet, ingenitumque.* Causam autem rerum omnium, non terram sicut ille, sed ignem esse affirmat. Melissus autem filius Ithagenis, Milesius, eis quidem familiaris fuit, doctrinam tamen ab eis traditam minime sinceram servavit. Nam cum illi mundum esse finitum dicerent, ipse infinitum asseruit. Democritus porro Damasippi filius, Abderites, vacui ac solidorum primus opinionem invexit. Hæc autem solida Metrodorus Chius indivisa et vacuum appellavit, rerum principia. Sicut et Epicurus Neoclis filius, Atheniensis, quinta generatione post

Νεοκλέους ὁ Ἀθηναῖος, πέμπτῃ γενεᾷ μετὰ Δημόκριτον γεγονώς, τὰ ὑπ' ἐκείνων ναστὰ καὶ ἀδιαίρετα δὴ κλη-
10 θέντα ἄτομα προσηγόρευσεν. Ἀδιαίρετον δὲ καὶ ἄτομον καὶ ναστὸν οἱ μὲν διὰ τὸ ἀπαθὲς ὠνομάσθαι φασίν· οἱ δέ, διὰ τὸ ἄγαν σμικρόν, ἅτε δὴ τομὴν καὶ διαίρεσιν δέξασθαι οὐ δυνάμενον. Καλοῦσι δὲ οὕτω τὰ σμικρότατα ἐκεῖνα καὶ λεπτότατα σώματα, ἃ διὰ τῶν φωταγωγῶν εἰσβάλλων ὁ ἥλιος δείκνυσιν ἐν ἑαυτῷ ἄνω [τε]
11 καὶ κάτω παλλόμενα. Τούτοις [δὲ] καὶ Διόφαντος ὁ Συρακούσιος ὁ Πυθαγόρειος ἠκολούθησε. Πλάτων δὲ ὁ Ἀρίστωνος ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὕλην καὶ τὰς ἰδέας φησίν· Ἀριστοτέλης δὲ ὁ Σταγειρίτης ὁ Νικομάχου, εἶδος καὶ ὕλην καὶ στέρησιν· στοιχεῖα δέ, οὐ τέσσαρα, ἀλλὰ πέντε· ἕτερον γὰρ εἶναι τὸ
12 αἰθέριον εἴρηκεν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀμετάβλητον. Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδόνιος ἀέναον τὴν ὕλην, ἐξ ἧς 58
ἅπαντα γέγονε, προσηγόρευσε. Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεὺς ὁ

44. πλανώμενα] παλλόμενα B.C. Mox δὲ om. C. 45. δὲ καὶ Διόφαντος] δὲ καὶ ἔκφατος B. 48. ἰδέας] εἰδέας B. 51. ἕτερον γὰρ εἶναι τὸ] ἕτερον δὲ τὸν B. 52. Χαλκηδόνιος] Καρχηδόνιος B.C.Va. Verum fortasse Καλχηδόνιος. Vid. Dindorf. ad Aristoph. Eq. 174.

58, 1. ἀέναον] ἀένναον B. ib. γεγονέναι] γέγονε B.C. 2. Κιτιεὺς] Κητιεὺς B. Mox pro Μνασαίου editum Μνασέου cum Plutarch. II. p. 878 B. et al.

Democritum natus, quæ superiores illi solida et indivisa dixerunt, ipse atoma, hoc est insectilia, appellavit. Quæ quidem nomina, alii quidem indita opinantur, eo quod ita firma sint ea corpora ut quicquam pati immutarique non possint: alii vero, quod ita sint exigua, ut nec sectionem ullam, nec divisionem admittant. Vocant autem hoc nomine parva illa tenuissimaque corpuscula, quæ per fenestras ac spiracula jubar solis ingrediens sursum atque deorsum sibi inerrantia passim ostendit. Horum de principiis rerum sententias Diophantus quoque, Syracosius quidem genere, secta autem Pythagoreus, sequutus est. Plato filius Aristonis, principia rerum omnium quas videmus, et Deum et materiam et ideas esse inquit. Aristoteles Nicomachi filius, Stagirites, materiam, formam, privationem. Idem, non quatuor elementa, sed quinque esse affirmat: quintum siquidem esse ait, ætherium, immutabile. Xenocrates autem Carthaginensis jugifluam materiam esse dixit ex qua omnia facta sint. Zeno autem Citiensis, Mnaseæ filius, auditor-

Μνασέου, ὁ Κράτητος φοιτητὴς, ὁ τῆς Στωϊκῆς ἄρξας
αἱρέσεως, τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὕλην ἀρχὰς ἔφησεν εἶναι.
Ἵππασος δὲ ὁ Μεταποντῖνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Βλό-
σωνος ὁ Ἐφέσιος, ἓν εἶναι τὸ πᾶν, ἀκίνητον καὶ πεπε-
ρασμένον, ἀρχὴν δὲ τὸ πῦρ ἐσχηκέναι. Ὁ δὲ Ἀπολ-
λωνιάτης Διογένης ἐκ τοῦ ἀέρος ἔφη ξυστῆναι τὸ πᾶν.
13 Καὶ τὴν ὕλην δέ γε Θαλῆς μὲν, καὶ Πυθαγόρας, καὶ
Ἀναξαγόρας, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ ὁ τῶν Στωϊκῶν ὁρ-
μαθὸς, τρεπτὴν καὶ ἀλλοιωτὴν καὶ ῥευστὴν ἔφασαν εἶναι·
Δημόκριτος δὲ, καὶ Μητρόδωρος, καὶ Ἐπίκουρος, ἀπαθῆ
τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενὸν προσηγόρευσαν. Ὁ δέ γε Πλά-
των σωματοειδῆ τὴν ὕλην ἔφησεν εἶναι καὶ ἄμορφον
καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἄποιον παντελῶς.
Ταῦτα γὰρ πάντα, φησὶν, ὕστερον παρὰ τοῦ πεποιηκό-
14 τος ἐδέξατο. Ἀριστοτέλης δὲ αὐτὴν σωματικὴν κέκλη-
κεν, οἱ Στωϊκοὶ δὲ σῶμα. Τὸ δὲ κενὸν οἱ περὶ Δημό-
κριτον τῶν ἀτόμων ὠνομάκασι τόπον, οἱ δὲ ἄλλοι ἅπαν-
τες τοῦτόν γε ἄντικρυς κωμῳδοῦσι τὸν λόγον. Αὐτίκα
τοίνυν Ἐμπεδοκλῆς οὕτω φησίν·

Οὐδέ τι τοῦ παντὸς κενεὸν πέλει, οὐδὲ περιττόν.

5. Μεταπόντιος] Μεταποντῖνος B.Va. ib. Βλόσωνος] Βλώσωνος B.Va. 14. δέ γε] γε om. B. 21. ἅπαντες] πάντες C. 22. τὸν λόγον] τόνδε τὸν λ. B. 23. οὕτω] οὕτως B. 24. οὐδὲ] οὐδὲν C.

que Cratetis; ille inquam Zeno, a quo Stoicorum secta initium sumpsit, Deum et materiam principia rerum dixit. Hippasus vero Metapontinus, et Heracletus Ephesius, Blosonis filius, unum esse dixerunt mundum immobilem ac finitum; ab igne autem sumpsisse principium. Diogenes Apolloniates mundum ex aëre constitutum asseruit. Materiam porro ipsam Thales quidem, Pythagorasque, et Anaxagoras, et Heracletus, omnisque Stoicorum ordo, versilem, alterabilem, fluxam denique esse dixerunt. Democritus vero, Metrodorus, et Epicurus, impatibiles atomos una cum vacuo principia statuerunt. At Plato corpori assimilem materiam esse inquit, sed informem prorsus, nulla specie, nulla figura, nulla denique prædita qualitate. Aristoteles corporalem eam vocavit: Stoici vero, corpus. Democritus, et qui partes ejus sectati sunt, vacuum esse dixerunt atomorum locum. Alii vero omnes hanc illorum sententiam damnaverunt. Ne enim longius abeamus, Empedocles ita inquit; *In toto nihil est vacui, nihil inde superfit.*

Οἱ δὲ Στωϊκοὶ, ἐντὸς μὲν τοῦ παντὸς μηδὲν εἶναι κενόν· ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ, πάμπολύ τε καὶ ἄπειρον. Ὁ δὲ Στράτων ἔμπαλιν, ἔξωθεν μὲν μηδὲν εἶναι κενὸν, ἔνδοθεν δὲ δυνατὸν εἶναι.

15 Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις διαφωνίᾳ γε πλείστῃ, ἀλλὰ κἀν τοῖς ἄλλοις ἐχρήσαντο. Καὶ γὰρ δὴ τὸν κόσμον Θαλῆς μὲν, καὶ Πυθαγόρας, καὶ Ἀναξαγόρας, καὶ Παρμενίδης, καὶ Μέλισσος, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ Ζήνων, ἕνα εἶναι ξυνωμολόγησαν· Ἀναξίμανδρος δὲ, καὶ Ἀναξιμένης, καὶ Ἀρχέλαος, καὶ Ξενοφάνης, καὶ Διογένης, καὶ Λεύκιππος, καὶ Δημόκριτος, καὶ Ἐπίκουρος, πολλοὺς εἶναι καὶ ἀπείρους ἐδόξα-
16 σαν. Καὶ οἱ μὲν, σφαιροειδῆ τοῦτον εἶναι· οἱ δὲ, ἑτεροειδῆ. Καὶ οἱ μὲν, μυλοειδῶς· οἱ δὲ, τροχοῦ δίκην περιδινεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν, ἔμψυχόν τε καὶ ἔμπνουν· οἱ δὲ, παντάπασιν ἄψυχον. Καὶ οἱ μὲν, κατ' ἐπίνοιαν γεννητὸν, οὐ κατὰ χρόνον· οἱ δὲ, ἀγέννητον παντελῶς καὶ ἀναίτιον. Καὶ οὗτοι μὲν, φθαρτόν· ἐκεῖνοι δὲ, ἄφθαρτον.

25. κενόν] φασὶ κενόν C. 28. ἔνδοθεν] ἔνδον B. 42. ἀγέννητον παντελῶς] παντάπασιν ἀγένητον παντελῶς B.

Stoici vero intra universum quidem mundum negabant vacuum esse; cum tamen extra illum maximum esse dicerent atque infinitum. Contra autem Straton extra mundum quidem vacui nihil esse censebat: intus vero dari posse vacuum affirmabat.

Neque vero in his modo sententiis, sed in aliis quoque permultis, maxima inter se discordia disceptarunt. Mundum siquidem ipsum, Thales, Pythagoras, Anaxagoras, Parmenides, et Melissus, Heracletus, Plato, Aristoteles, Zeno, unum esse consentiunt: Anaximander vero et Anaximenes, Archelaus, Xenophanes, Diogenes, Leucippus, Democritus, Epicurus, multos ac infinitos esse mundos opinati sunt. Alii philosophorum forma sphærica esse mundum dixerunt; alii, varia et diversa: alii, pistrillariæ molæ rotatu in gyrum verti; alii, rotæ modo circumvolvi dixerunt: alii, animatum spirantemque; alii, voluere prorsus inanimem: alii non in tempore quidem genitum esse, sed mentis animique conceptu; alii prorsus ingenitum, nullique causæ obnoxium: et hi quidem, corruptibilem; illi autem, corruptionis expertem. Stellas

17 Καὶ τοὺς ἀστέρας δὲ Θαλῆς μὲν γεώδεις καὶ ἐμπύρους
ὠνόμασεν· ὁ δέ γε Ἀναξαγόρας ἐκ τῆς τοῦ παντὸς
περιδινήσεως πέτρους εἶπεν ἀνασπασθῆναι, καὶ τούτους
ἐκπυρωθέντας τε καὶ ἄνω παγέντας ἀστέρας ὀνομα-
σθῆναι. Καὶ Δημόκριτος δὲ τοῦτον κρατύνει τὸν λόγον·
ὁ δὲ Διογένης κισηροειδεῖς λέγει εἶναι τούτους, διαπνοάς
τινας ἔχοντας· ὁ δὲ Ἀναξίμανδρος συστήματα ἄττα
τοῦ ἀέρος ἔφη, τροχοειδῶς πεπιλημένα, πυρὸς ἔμπλεα 59
18 εἶναι, ἀπό τινων στομίων ἀφιέντα τὰς φλόγας. Διογένης
δὲ καὶ ἐμπίπτειν εἰς τὴν γῆν τινας τούτων ἔφησε, καὶ
σβεννυμένους ἐλέγχεσθαι ὅτι λίθων ἔχουσι φύσιν, καὶ
μάρτυρι χρῆται τῷ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πυροειδῶς κατε-
νεχθέντι ποτέ. Ὁ δὲ Πλάτων ὡς ἐπίπαν μὲν τούτους
ἐκ τοῦ πυρὸς συνεστάναι, μετέχειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων
στοιχείων φησίν. Ὁ δέ γε Ἀριστοτέλης τοῦ πέμπτου
19 σώματος εἴρηκε συγγενεῖς. Ξενοφάνης δὲ ἐκ νεφῶν μὲν
λέγει πεπυρωμένων ξυνίστασθαι· σβεννυμένους δὲ μεθ'

46. δέ γε] γε om. B.Va. 47. πέτρους εἶπεν ἀναστῆναι] πέτρους ἀνασπασθῆναι B. ἀνασπασθῆναι item C. 50. κισηροειδεῖς] κισσηροειδεῖς C. e corr.

59, 1. πεπιλημένα] ἐμπεπιλημένα Vb. 2. στομίων] στωμίων B. 3. ἐκπίπτειν] ἐμπίπτειν B.Va. 5. τῷ ἐν Αἰγὸς ποταμῷ] τὸ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς B. τὸ item Va. mox πυρροειδῶς B. 8. δέ γε] γε om. B. 11. σβεννυμένους δὲ] σβεννυμένους μὲν Va.

porro ipsas, Thales quidem terrestres ignitasque esse dixit: Anaxagoras autem ex mundi rotatu avulsas inquit petras attolli, easque subinde ignitas et in superna compactas regione, nuncupari stellas. Quam sane opinionem Democritus quoque confirmat. Diogenes autem pumiceas inquit esse, meatibusque nonnullis ac respirationibus esse præditas. Anaximander illas esse inquit aëris quasdam compositiones in orbem globumque coactas; tum differtas igne, flammas e quibusdam apertionibus jaculari. Diogenes præterea nonnullas ipsarum decidere ad terram inquit: quæ cum subinde exstinguantur, manifeste significent igneam esse illarum naturam. Ad cujus sententiæ faciendam fidem teste utitur globo illo lapideo qui flammatus in Ægospotamum Hellesponti urbem e cælo decidit. Plato autem quasi prorsus eas ex igni constare inquit; accedere autem et aliorum quoque elementorum participatum. At ipse Aristoteles quinti corporis cognatas asseruit. Xe-

ἡμέραν νύκτωρ πάλιν ἀναζωπυρεῖσθαι, καθάπερ τοὺς
20 ἄνθρακας. Ἡρακλείδης δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Πυθαγορείων
τινὲς ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν φασὶ, γῆν
περιέχοντα καὶ ἀέρα· καὶ οἱ μὲν σφαιροειδεῖς τούτους
21 εἰρήκασι, κωνοειδεῖς δὲ Κλεάνθης ὁ Στωϊκός. Καὶ μέν-
τοι καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ὁ Ξενοφάνης νέφη
εἶναι πεπυρωμένα φησίν· Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δημόκρι-
τος καὶ Μητρόδωρος, μύδρον ἢ πέτρον διάπυρον· Θα-
λῆς δὲ γεώδη, κισηροειδῆ δὲ Διογένης· ὁ δὲ Ἀριστοτέ-
λης, σφαῖραν εἶναι ἐκ τοῦ πέμπτου σώματος συνεστῶ-
σαν· ὁ δὲ Πλάτων, τὸ μὲν πλεῖστον ἔχειν ἐκ τοῦ πυρὸς,
μετέχειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων· Φιλόλαος δὲ ὁ
Πυθαγόρειος, ὑαλοειδῆ, δεχόμενον μὲν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ
πυρὸς τὴν ἀνταύγειαν, διηθοῦντα δὲ πρὸς ἡμᾶς τό τε
φῶς καὶ τὴν ἀλέαν, εἰδώλου τάξιν ἐπέχοντα· καὶ ἕτεροι
δὲ ἕτερα ἄττα περὶ τούτου ἐδόξασαν, ἃ περιττὸν οἶμαι
22 λέγειν, ἵνα μὴ τῆς αὐτῆς μεταλάχω τερθρείας. Καὶ

12. ἀναζωπυρεῖσθαι] ἀναζωπυροῦσθαι B. 13. ἄλλοι] οἱ ἄλλοι B.Va. 17. μέντοι καὶ] καὶ om. B.Va. 18. ὁ Ξενοφάνης B. marg. p. m. 21. κισηροειδῆ] κισσηροειδῆ C. ib. Διογένης] ὁ Διογ. B. 26. ἀνταυγίαν] ἀνταύγειαν B.C. 29. ἕτερα] ἄλλα B.Va. 30. τερθρίας] τερθρείας B.C.

nophanes vero, ex ignitis nubibus esse compositas, quæ, cum adveniente die exstinguantur, rursus ad nocturnas tenebras carbonum ritu exsuscitentur. Heraclides aliique nonnulli Pythagoricæ sectæ singulas stellas singulos esse mundos dixerunt, qui terram aëremque contineant. Et alii quidem eorum globulentas dixerunt esse: Cleanthes vero Stoicus, in conum protensas. Xenophanes præterea solem lunamque ignitas esse nubes affirmat: Anaxagoras, Democritus, ac Metrodorus, ignitum ferrum aut lapidem flamma succensum. Thales, terrestri e materia; e pumicea, Diogenes: Aristoteles, globum esse e quinto corpore conflatum. Plato autem, inesse illi plurimum ignis; participem tamen esse et aliorum corporum. Philolaus Pythagoricus e vitro illum constare inquit, quod oppositum splendorem ab eo igne qui est in mundo accipiat, ad nos vero lucem teporemque transfundat, simulacri cujusdam partes locumque sortitus. Sed et alii nonnulli quædam alia de sole opinati sunt; quæ superfluum puto in medium afferri, ne et ipse in easdem incidam nugas. Quin et de solis magnitudine ac figura multa apud

μεγέθους δὲ πέρι καὶ σχήματος πολλὴ παρ' αὐτοῖς δια-
μάχη. Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν σφαιροειδῆ φασίν· οἱ δὲ,
σκαφοειδῆ· οἱ δὲ, ἁρματιαίῳ τροχῷ παραπλήσιον· καὶ
Ἀναξίμανδρος μὲν, ἑπτακαιεικοσαπλασίω τῆς γῆς τοῦ-
τον ἔφησεν εἶναι· Ἐμπεδοκλῆς δὲ, ἴσον τῇ γῇ· ὁ δὲ
Ἀναξαγόρας, Πελοποννήσου μείζονα· Ἡράκλειτος δὲ,
23 *ποδιαῖον. Καὶ περὶ σελήνης δὲ ὁμοίως ὑθλοῦσι. Γεώδη*
μὲν γὰρ [αὐτὴν] ὁ Θαλῆς φησίν· Ἀναξιμένης δὲ καὶ
Παρμενίδης καὶ Ἡράκλειτος, ἐκ μόνου συνεστάναι πυ-
ρός· Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δημόκριτος, στερέωμα διά-
πυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας· ὁ δὲ
Πυθαγόρας πετρῶδες σῶμα· Ἡρακλείδης δὲ, γῆν ὁμί-
χλῃ περιεχομένην· καὶ οἱ μὲν μείζονα τῆς γῆς ἀποφαί-
νονται· οἱ δὲ, ἰσόμετρον· οἱ δέ γε, ἐλάττονα· ἄλλοι δὲ,
24 *σπιθαμῆς ἔχειν διάμετρον. Καὶ τί δεῖ λέγειν ὅσα ἐκεῖνοι*
σχημάτων πέρι καὶ ἐκλείψεων καὶ διαστημάτων μυθο-
λογοῦσιν; Οὐ γὰρ μόνον ὅσον ἀλλήλων διεστήκασι λέ-
γουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῆς γῆς ἀφεστήκασι· καὶ τετρα-

34. *ἁρματιαίῳ*] *ἁρματίῳ* Vb. 35. *ἑπτακαιεικοσαπλασίω*] *ἑπτὰ καὶ εἰκοσιπλασίων* Va. *ἑπταεικοσιπλασίωνα* Vb. 36. *τῆς γῆς—πελοποννήσου* B. *τῆς γῆς* Va. 38. *δὲ*] *δέ γε* B. 39. [*αὐτὴν*] om. B. *γὰρ αὐτὴν* om. Va. 43. *ἐν ἑαυτῷ δὲ*] *ἔχον ἐν ἑαυτῷ* B. qui infra om. *ἔχον* post *φάραγγας*. 45. *Ἡρακλείδης*] *Ἡράκλειτος* C.

eosdem philosophos est contentio. Alii siquidem globulentum esse aiunt: alii vero pelvis modo incavum putant: alii, rotis curruum esse persimilem. Anaximander quidem vicies septies terra majorem autumat: Empedocles vero, æqualem terræ: Anaxagoras, majorem Peloponeso: Heracletus vero illum esse ait pedali magnitudine. Ac de luna item ipsa pari modo deblatterant. Nam Thales quidem putat eam terrestrem esse: Anaximenes, Parmenides, Heracletus, e solo igne conflatam autumant: Anaxagoras autem et Democritus, ignitam soliditatem, quæ insitas sibi planities, montes, vallesque contineat. Pythagoras esse illam inquit saxeum corpus: Heraclides, terram nebula circumseptam. Ipsorumque alii terra majorem esse ostendunt, alii æqualem, minorem alii. Sunt qui dicant ejus diametrum palmo absolvi. Quid vero attinet ea nunc percensere, quæ illi de figuris, deque defectibus et intervallis, uberrime fabulantur? Neque enim solum quid inter se distent singuli planetarum affirmant, sed quanto etiam

κοσίας ἀριθμοῦσι, καὶ μέντοι καὶ πλείους σταδίων μυρι-
άδας· τὰς μὲν, ἀπὸ γῆς μέχρι σελήνης· τὰς δὲ, ἐκεῖθεν
μέχρις ἡλίου. Καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῆς μὲν θαλάττης
ἀγνοοῦντες τὸ βάθος, ἔνθα καὶ ὁρμιὰν καθεῖναι δύνανται
καὶ ἱμονίαν, τὸ δὲ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ αἰθέρος μέτρον
σαφῶς εἰδέναι φιλοτιμούμενοι, καὶ οὐδὲ τὸ ἀκερδὲς τοῦ
πράγματος ἐνθυμούμενοι, οὐδὲ τῆς Αἰσχύλου παραινέ-
σεως ἐπαίοντες,

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ ζήτει μάτην.

25 Τούτων δὲ ἕκαστον εἰ καὶ εὑρετὸν ἦν, ἀνόητον παντά-
πασιν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀνέφικτος ἀνθρώποις ἡ εὕρε-
σις, ἀτεχνῶς ἐοίκασι τοῖς καθ' ὕδατος γράφουσιν, ἢ
κοσκίνῳ ὕδωρ ἀντλοῦσι. Καὶ οὗτοι γὰρ δὴ, κἀκεῖνοι,
καὶ μάταιον ἀναδέχονται πόνον, καὶ εἰς οὐδὲν δέον τὴν
26 σχολὴν ἀναλίσκουσι. Τοῦτο δὴ ξυνορῶν ὁ Σωκράτης,
μετεωρολόγοις καὶ φυσιολόγοις ἐρρῶσθαι φράσας, τὴν
ἠθικὴν διδασκαλίαν ἠσπάσατο. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν

60. 5. ὁρμίαν] ὁρμιὰν B. Mox ad ἱμονίαν in marg. σχοινίον. Tum δυνατὸν C.Vb. 10. μηδὲν] μὴ δὲν B. et mox τούτω. 11. εὑρετὸν] ἐρητὸν B. 14. γράφουσιν] ταφρεύουσιν B. suprasc. γρ. γράφουσιν. 15. καὶ om. B.C. 16. τοῦτο] τὸ B.

intervallo ab ipsa terra subducti sint. Stadiorum enim quadringenties dena millia, vel plura etiam, numerant; quorum alia quidem a terrarum orbe ad lunam usque intersint, alia vero inde ad solem digerantur. Neque eos pudet passim gloriari, aëris ætherisque mensuram manifeste se scire, qui maris tamen profunditatem ignorent, quam conto funibusque summissis facile explorare possint. Æschylum itaque admonentem nequaquam videntur audisse: *Ne quære frustra quæ tibi nil conferunt.* Ea porro quæ supra attulimus, tametsi fuerint inventu facilia, tamen inutilia futura erant. Quando igitur homines illorum inventionem consequi non possunt, qui ea investigare contendunt, perquam similes eis videntur esse, qui student in subjecta aqua depingere, vel qui aquam cribro attollunt. Juxta enim hi atque illi inanem operam futilemque insumunt, nullam prorsus ad rem otium consumentes. Quod cum Socrates animadvertisset, posthabitis eis philosophis qui de pensilibus altissimisque corporibus deque rerum natura proloquuntur, solam ipse morum doctrinam complexus est. Quod et Xenophon

ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι, λέγων ὡδί· Ὅλως δὲ καὶ τῶν οὐρανίων ἕκαστα, ἃ ὁ Θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν εἶναι τούτων ἀπέτρεπεν. Οὔτε γὰρ εὑρετὰ [αὐτὰ] ἀνθρώποις ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἡγεῖτο τὸν ζητοῦντα [ταῦτα] ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἠβουλήθησαν· κινδυνεῦσαι δ᾽ ἂν καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα, οὐδὲν ἧττον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν, ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖ-
27 σθαι. Καὶ ταῦτα δὲ αὖ πάλιν ὁ αὐτὸς τοῦ αὐτοῦ πέρι γέγραφεν· Οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὔτε ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν, οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν ἁπάντων φύσεως, ἢ περὶ τῶν ἄλλων, ὡς οἱ πλεῖστοι, διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων· ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοι-
28 αῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυε. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει, πότερόν ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰ ἀνθρώπινα

20. ὧδε] ὡδὶ B. 23. ἀνθρώποις] ἀνθρώποις B. suprascripto ἑαυτά. 24. ἡγεῖτο] ἡγεῖσθαι B.Va. 27. ἢ om. B. 28. ἐξηγεῖσθαι μηχανάς] μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι B. ἐξηγήσασθαι μ. C. 31. οὔτε ἀν.] οὐδὲ ἀν. B.Va. 32. οὐδὲ γὰρ] οὔτε γὰρ B.Va. 33. ἢ περὶ τῶν ἄλλων ὡς] ἧπερ τῶν ἄλλων Sirm. 35. σοφιστῶν] σοφῶν Va.

suis in Commentariis ita testatur [IV. 7, 6.]: *Prorsus autem dehortabatur, cælestium rerum quas Deus ipse molitur quemquam esse solicitum. Neque enim putabat eas posse ab hominibus inveniri: neque gratam diis rem facturum existimabat qui ea rimaretur quæ ipsi cuiquam prodere noluerunt. Periculum vero insaniæ impendere illi opinabatur, qui ejusmodi res curaret atque inquireret: neque minus quam Anaxagoram insaniturum; qui explicandis deorum conciliis et incæptis plurimum sibi gloriæ vindicabat.* Rursusque idem Xenophon de Socrate hæc quoque commemorat [I. 1, 11.]: *Nullus vero umquam impii scelestive quicquam vel facientem vidit Socraten, vel loquentem audivit. Sed neque is, quod plerique homines faciunt, de natura procul a nobis recedentium rerum, aut ceterarum ejusmodi, disserebat, neque contemplabatur quam bene se habeat hic quem sapientes viri mundum appellant, quibusque necessitatibus singulæ cælestium rerum fiant. Verum eos, qui talia curarent, insanire ostendebat. Ac primum omnium expendendum putabat, utrum cum hujusmodi homines satis recte humanas se res scire arbi-*

εἰδέναι, ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν· ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες, ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν. Ἐθαύμαζε δὲ, εἰ μὴ φανερὸν αὐτοῖς ἐστιν, ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὑρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς τὰ μέγιστα φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις
19 ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους· τῶν τε γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ᾽ ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρὸν [εἶναι] λέγειν ἢ ποιεῖν ὁτιοῦν, τοῖς δ᾽ οὐδ᾽ ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὔθ᾽ ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτ᾽ 61
ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τυγχάνοντα καὶ θηρία σέβεσθαι. Τῶν δὲ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνώντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἓν μόνον τὸ ὂν εἶναι, τοῖς δὲ, ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν, ἀεὶ τὰ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δὲ, οὐδὲν ἂν [ποτε] κινηθῆναι· καὶ

41. τὸ—τῶν τοιούτων] τῷ—τούτων B. τῷ—τοιούτων Va. 43. φανερὸν] φανερῶς Va. 49. δὲ μηδὲ τὰ] δὲ καὶ τὰ μὴ B. δὲ τὰ μὴ Sirm. 50. οὐδ᾽] οὐδὲν B. 51. ἢ ante λέγειν om. B.C. 52. ἀνθρώπους] τοὺς ἀν. B. 61, 1. οὐδὲ ἄλλο] οὔτ᾽ ἄλλο B. 3. τῶν δὲ] τῶν τε B. 4. τῆς τῶν πάντων] τῶν πάντων τῆς B.

trentur, tunc denique ad earum, quas dixi, rerum curam atque inspectionem accedant; an dimissis humanis rebus, divinas contuendo, opinentur congruentia sibi facere. Mirabatur autem, quod nondum plane homines persentirent ejusmodi res ab hominibus inveniri non posse. Quandoquidem videre esset eos qui plurimum sibi sapere de iis rebus loquentes viderentur, eadem invicem minus sentire, neque secus atque amentes solent, mutuis inter se dissidiis ac varietatibus male affectos esse. Nam et vecordium alios quidem videre est nequaquam expavescere ad ea quæ jure timenda sunt; alios autem quæ timenda non sunt vehementer horrere: aliis autem ipsorum minus turpe existimari, si vel in medio cœtu hominum, susque deque res omnis et faciant et loquantur: aliis autem videri, ne prodeundum quidem in conspectum hominum esse: rursusque alios, neque templa, neque aras, neque aliud venerari quod sacrum sit: alios vero, passim lapides omnis, ac ligna omnia, ferasque ac brutas colere animantes. Pari quoque modo eorum hominum, qui naturam rerum solicite indagant, alios quidem opinari videmus unum tantummodo esse ens, alios vero esse infinitam entium multitudinem. Viderique rursus eorum aliis omnia semper moveri, aliis immota semper fuisse:

τοῖς μὲν, ἅπαντα γίγνεσθαί τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ,
30 οὔτ᾽ ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν, οὔτ᾽ ἀπολέσθαι. Καὶ ἄλλα δὲ
πολλὰ τοιαῦτα διέξεισι, τὴν πολλὴν ἐκείνων ἀδολεσχίαν
ἐλέγχων. Ταῦτα τοὺς μετεωρολέσχας οὐδεὶς τῶν ἡμε-
τέρων ἐγράψατο, ἀλλὰ Ξενοφῶν καὶ Σωκράτης, τῶν
Ἑλλήνων οἱ ἄριστοι. Καὶ ῥᾷστον τῷ βουλομένῳ τοῖς
Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύμασιν ἐντυχεῖν, καὶ γνῶναι
σαφῶς ὡς ταῦτά γε ἐκεῖνος περὶ τῶν πολυθρυλήτων
φιλοσόφων γέγραφεν.

31 Εἰ δέ τις οἴεται κἀμὲ συκοφαντῆσαι τοὺς ἄνδρας τὴν
παμπόλλην αὐτῶν διαφωνίαν ἐξελέγχοντα, ἀναγνώτω
μὲν Ἀετίου τὴν Περὶ ἀρεσκόντων ξυναγωγὴν, ἀναγνώτω
δὲ Πλουτάρχου τὴν Περὶ τῶν τοῖς φιλοσόφοις δοξάντων
ἐπιτομήν· καὶ Πορφυρίου δὲ ἡ Φιλόσοφος Ἱστορία
32 πολλὰ τοιαῦτα διδάσκει. Ἀπόχρη δὲ καὶ τὰ Ξενοφῶν-
τος ὧν ἀρτίως ἐμνήσθημεν μαρτυρῆσαι τοῖς παρ᾽ ἡμῶν
εἰρημένοις ἀλήθειαν. Μάλα γὰρ ἐκεῖνος καὶ τὴν πολλὴν
αὐτῶν ἄγνοιαν, καὶ ἣν πρὸς ἀλλήλους ἐσχήκασιν ἐκω-

7. ἅπαντα] ἅπαν τὸ B. 9. οὐδὲν om. B. 11. ἐλέγχων] ad h. v. B. in marg. ἐμφαίνων et sic Va. ib. οὐθεὶς] οὐδεὶς B. 19. ἐλέγξαντα] ἐξελέγχοντα B. 25. λεγομένοις] εἰρημένοις B.Va. 26. μάλα] κατὰ τὸ μᾶλλον C.Vb.

videri aliis fieri omnia et perire, aliis nec genitum quicquam umquam, nec periturum. Alia vero permulta in hanc sententiam Xenophon adducit, quibus magnas eorum philosophorum nugas ostendit. His autem criminibus nullus sane nostrorum hominum vestros illos altiloquos, sed Xenophon, sed Socrates ipse, condemnat : qui duo Græcorum multo optimi esse censentur. Pronum est autem volentibus cunctis in Commentaria Xenophontis incidere, ac manifeste perdiscere illum quæ supra attulimus de celeberrimis scripsisse philosophis.

Si quis tamen opinatur et me calumniam viris illis afferre, dum illorum dissidia contentionesque coarguo, legat Aëtii de philosophorum placitis Collectanea; legat et Plutarchi de rebus eisdem Compendium. Ipsa quoque philosophorum Historia, quam Porphyrius scripsit, hujus generis multa nos docet. Satis autem poterant ea Xenophontis verba, quæ superius modo attuli, rebus a me dictis fidem conciliare. Is enim abunde persequutus est tum magnam il-

μφδησε διαμάχην. Ἐγὼ δὲ τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας παραλείψω· Πλάτωνος δὲ τὰ μὲν ἐπαινέσομαι, τὰ δὲ, ὡς οὐκ εὖ ἔχοντα, διελέγξω· ἐκεῖνα μὲν γὰρ αὐτοῦ λίαν
33 ἐστὶν ἀξιέπαινα, ἅπερ ἐν τῷ Τιμαίῳ γέγραφε· Λέγωμεν δὴ δι' ἥντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνεστήσατο. Εἶτα ἐπήγαγε τὴν ἀρίστην ἐκείνην καὶ θαύματος ἀξίαν ἀπόκρισιν· Ἀγαθὸς ἦν· ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίγνεται φθόνος. Τούτου δὲ ἐκτὸς ὢν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ. Παραπλήσια δὲ οὐ κατὰ τὴν φύσιν εἰρήκεν, ἀλλὰ κατ' αὐτό γε μόνον τὸ εἶναι. Ὥσπερ γὰρ αὐτός ἐστιν, οὕτως ἠβουλήθη [καὶ] τὰ μὴ ὄντα γενέσθαι τε καὶ εἶναι· ἀλλ' αὐτὸς μέν ἐστι παρ' οὐδενὸς τὸ εἶναι λαβὼν, τοῖς δὲ
34 γενητοῖς αὐτὸς τὸ εἶναι δεδώρηται. Ξυγγενῆ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τάδε· Οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν ὁ Θεὸς πεποίηκε τὸν κόσμον, ἵνα τιμάς τε πρὸς ἀνθρώπων καὶ πρὸς θεῶν ἄλλων καὶ δαιμόνων καρποῖτο, οἷον πρόσοδόν τινα ἀπὸ τῆς

29. παραμείψω] παραλείψω B. 34. ξυνιστὰς] ξυνέστὰς C. Tum ξυνέστησαν Vb. 37. πάντα] πᾶν B. 38. ἐβουλήθη] ἠβουλήθη C. 40. εἰρήκαμεν] εἴρηκεν B.C. 41. ἐβουλήθη] ἠβουλήθη Sirm. 43. γεννητοῖς] γενητοῖς B. 47. πρὸς om. B. ib. ἄλλων καὶ] ἀλλὰ καὶ B.

lorum inscitiam, tum vero et eam quam mutuo semper exercuerunt contentionem. Ego autem, ceteros quidem omnis missos faciam, Platonem vero ipsum in nonnullis quidem laudabo, in nonnullis autem manifeste coarguam. Illa enim quæ is in Timæo conscripsit sunt laudatu dignissima. Sic autem inquit [p. 29. Euseb. P. E. p. 542.] : *Dicamus itaque quam ob causam generationem rerum confecit, et hoc omne quod cernimus opifex ipse constituit.* Tum optimam illam et admirandam attulit responsionem : *Bonus erat. Bonum vero nulla rei cujusquam subit invidia. Cum itaque extra invidiam esset, voluit omnia esse sibi ipsi quam maxime assimilia.* Diximus autem similia, non secundum naturam, sed eo dumtaxat quod et ipsa sunt. Sicut enim ipse est, ita voluit ut quæ olim non erant fierent atque essent. Verum ipse sic est, ut ab nullo Esse acceperit, omnibus autem quæ sunt, Esse ipsum tribuerit. Hæc quoque quæ insequuntur superius allatis valde affinia sunt [Vid. Clement. Alexand. T. II. p. 691. ed. Pott. inf. p. 109.] : *Nullius enim propriæ utilitatis causa Deus mundum hunc fecit, ut videlicet honores ab hominibus, a diis dæmonibusque acciperet; ceu qui pro-*

γενέσεως ἀρνύμενος· παρὰ μὲν ἡμῶν, καπνούς· παρὰ δὲ
35 θεῶν καὶ δαιμόνων, τὰς οἰκείας λειτουργίας. Κἀνταῦθα
δὲ πάλιν ἀνενδεῆ τὸν Θεὸν ἔφησεν εἶναι, καὶ δι' ἀγαθότητά γε μόνην τὰ πάντα πεποιηκέναι· θεοὺς δὲ καὶ δαίμονας κέκληκεν, οὓς ἡμεῖς ἀγγέλους προσαγορεύομεν· καὶ τούτους γε λειτουργοὺς ἔφησεν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων 62
36 Θεοῦ. Ἀξιέπαινα δὲ κἂν τῇ Πολιτείᾳ ξυγγέγραφε· Τοῖς γενομένοις γάρ, φησὶ, μὴ μόνον τὸ γίνεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῖς ὑπ' ἐκείνου προσεῖναι· οὐκ οὐσίας ὄντος τἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐπέκεινα οὐσίας, πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος. Οὐ γάρ τοι μόνον, φησὶ, κοινὸν τὸ εἶδος αὐτοῖς, καθάπερ δὴ χαλκοτύπος καὶ χρυσοχόος, ἐντέθεικεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῖς ἐδημιούργησέν τε καὶ δέδωκεν· οὐ τὴν αὐτὴν ἔχων αὐτοῖς τοῖς γεγονόσι φύσιν, ὑπὲρ οὐσίαν γάρ ἐστι, καὶ οὐσίας ἐπέκεινα· οὐκ ἀϊδιότητί γε μόνῃ,

50. πάλιν] δὲ πάλιν B. 53. τούτους γε] τούτους δὲ B.
62, 3. γίνεσθαι] γενέσθαι B. 7. μόνον φησὶ] φησὶ μόνον B.
8. κοινὸν] κοινωνὸν C. 11. αὐτοῖς] αὐτὸς C.Vb. 13. μόνῃ] μόνον C.
ποιητῶν Vb. pro ποιημάτων.

ventum aliquem ob oblatam illis generationem sibi asclsceret; ut a nobis puta fumidum sacrificii vaporem, a diis vero ac dæmonibus propria ipsorum ministeria. Hoc itaque etiam loco Deum rei nullius indigum esse testatur, solaque bonitate adductum hæc omnia effecisse. *Deos* vero ac *dæmonas* hoc loco eos appellavit, quos ipsi *angelos* nuncupamus, eosdemque Dei ministros esse asseruit. Digna quoque laudatu in Republica Plato conscripsit. Inquit enim [p. 509 B.]: *Creatis ac genitis rebus non hoc solum a bono esse quod genitæ ac creatæ sunt; sed ipsum quoque Esse, ipsamque substantiam illis ab eo tributam; cum ipsum bonum nequaquam sit substantia, sed ultra substantiam dignitate ac potentia longe abeat.* Neque enim Deus creatis rebus communem solummodo formam indidit, sicut ærarius quidam faber, aurique conflator, sed ipsam quoque illis substantiam condidit et contribuit; non eadem ipse qua et creatæ res natura præditus. Supra enim extraque naturam Deus est; non sola æternitate, verum et potentia, factis a se rebus longe superior. His itaque verbis manifeste Plato ostendit Deum ex subjecta propositaque materia mundum resque omnis quæ ab eo factæ sunt, minime procreasse; sed ea quæ prius non erant, sicut

37 ἀλλὰ καὶ δυνάμει τῶν ποιημάτων ὑπέρτερος ὤν. Σαφῶς
δέ γε διὰ τούτων δεδήλωκεν ὡς οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης
τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ μὴ ὄντα παρήγαγεν
ὡς ἠθέλησεν. Ἀγαστὰ δὲ αὐτοῦ κἀκεῖνα καὶ θαύματος
ἄξια· Πότερον ἦν ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέ-
γονεν ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος; Εἶτα ἀποκρίνεται καὶ
φησί· Γέγονε. Καὶ παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν· Ὁρατὸς
γάρ, φησίν, ὢν καὶ ἁπτός ἐστιν· ἁπτὸς δὲ ὤν, καὶ σῶμα
ἔχει· πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα, αἰσθητά· τὰ δὲ αἰσθητά, δόξῃ
περιληπτὰ καὶ γεννητὰ ἐφάνη. Τῷ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν
38 ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀναγκαῖον εἶναι γενέσθαι. Ταῦτα περὶ
τῶν γεννητῶν εἰρηκὼς, ἅπερ δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ πε-
ποιηκότος σοφώτατα ἐξεπαίδευσεν. Ἔφη γάρ· Τὸν μὲν
οὖν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον,
καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον· ῥητὸν γὰρ οὐδα-
39 μῶς ἐστιν ὡς τὰ ἄλλα μαθήματα. Δείκνυσι δὲ ἡμῖν καὶ
τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τὰ πάντα δημιουργοῦντα. Ἐκ γὰρ
τῆς Ἑβραίων καὶ ταῦτα ἐδιδάχθη γραφῆς, καὶ βοᾷ λέ-

23. δόξῃ περιληπτὰ καὶ γεννητὰ] δόξης περιληπτικὰ καὶ γεννητικὰ B. δόξης item Va. 27. δεῖ] δὴ B. ib. σοφώτατα] σαφέστατα Vb. 31. τὰ ἄλλα] τὰ om. B.

ei libitum, protulisse. Sunt ejusdem Platonis hæc quoque admiratione dignissima [Tim. p. 28 B.]: *Utrum semper mundus hic fuit, ut nullum habuerit generationis principium? An potius ita est genitus, ut ab aliquo initio cœperit?* Tum ita respondet: *Genitus sane est.* Cui comprobandæ sententiæ rationem adducit: *Videri enim potest,* inquit, *ac manibus contrectari. Cum itaque tactui sit obnoxius, utique habet et corpus. Cuncta autem hujusmodi sensibilia sunt. Quæ vero sensu percipiuntur comprehendi quoque possunt opinione; ac genita esse constat. Genitas autem factasque res oportere censemus a causa aliqua prodiisse.* Hæc igitur Plato de creatis rebus proloquutus, sapientissime nos edocuit quid de illarum rerum auctore sentiendum sit. Inquit enim [p. 28 C.]: *Universi autem mundi hujus auctorem atque opificem et invenire arduum opus est; et, cum inveneris, palam omnibus eum prodere, vires nostras excedit. Neque enim hoc ita effabile est homini, sicuti ceteræ disciplinæ.* Ostendit igitur Plato Dei Verbum omnia effecisse. Ex Hebræorum siquidem monumentis et hæc ipsa perdoctus est. Atque idcirco vo-

γων· Ἐξ οὖν λόγου καὶ διανοίας Θεοῦ πρὸς χρόνου γένεσιν, ἵνα γενηθῇ χρόνος, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ πέντε ἄλλα ἄστρα, ἐπίκλην ἔχοντα πλάνητες, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γέγονε. Σώματα δὲ αὐτῶν ποιήσας ὁ Θεὸς
40 ἔθηκεν εἰς τὰς περιφοράς. Ἐν τούτοις δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὡς οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου τὴν κτίσιν πεποίηκεν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες σώματά [τε] εἰσὶ γεννητὰ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι εἰλήφασιν. Οὐδὲν δὲ τῶν τοιούτων, καὶ κατά γε τὸν τοῦ Πλάτωνος λόγον, Θεός· εἰς χρείαν γὰρ ἀνθρώπων γεγένηνται. Καὶ τοῦτό γε ἐν ταῖς Φοινίσσαις Εὐριπίδης δεδήλωκε, λέγων ὡδί·

Εἶθ' ἥλιος μὲν νύξ τε δουλεύει βροτοῖς·
σὺ δ' οὐκ ἀνέξει δωμάτων ἔχειν ἴσον;

41 Ἀλλ' ὁ μὲν Εὐριπίδης τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην δουλεύειν ἔφη βροτοῖς· ὑμεῖς δὲ δουλεύειν τοῖς ὑμετέροις γε δούλοις ἀνέχεσθέ τε, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμετε 63
σέβας. Ἐγὼ δὲ αὖθις ἐπὶ τὸν Πλάτωνα μεταβήσομαι.

35. ἐξ οὗ] ἐξ οὖν B. 38. χρόνου ἀριθμῶν] ἀριθμὸν χρόνου B. Supra πλανητὰ C. 43. [τε] om. B. 44. γεννητὰ] γενητὰ B. 45. καὶ κατά] κατὰ C. 46. γεγένηται] γεγένηνται B. 47. τοῦτό γε] τοῦτο δὲ C.Vb. 48. ὧδε] ὡδί B. 50. ἀνέξῃ] ἀνέξει B. 52. ὑμετέροις γε] ἡμετέροις om. γε C. ὑμετέροις τε B.

calissime sic exclamat [p. 38 C.] *Ex quo verbo ac Dei mente sol et luna et cetera quinque sidera, quæ planetæ nuncupantur, in discretionem numerorumque observationem, qui ad tempus pertinent, facta sunt. Cumque horum planetarum corpora Deus opifex effecisset, in cæli orbibus collocavit.* His quoque verbis Plato nos docet Deum non modo per Verbum mundi fabricam effecisse, verumetiam solem, lunam, ac stellas, genita esse corpora, totumque id quod sunt a Deo opifice accepisse. Deus itaque res illæ non sunt, quantum verba Platonis indicant; sed humanæ utilitatis causa factæ sunt. Id quod Euripides quoque in Phœnissis ostendit. Sic enim inquit: *Cum sol et atra nox hominibus serviant, Tu non feres ut æqua sit domus tibi?* Verumenimvero Euripides solem ac lunam servire ait hominibus; vos autem vestris famulari servis non ægre fertis, divinumque illis honorem cultumque exhibetis. Ego vero ad Platonem oratione mea transibo. Vehementer enim hominem

Ἐπαινῶ γὰρ αὐτὸν καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς ξυντελείας
42 παραπλήσια ἡμῖν λέγοντα. Εἰπὼν γάρ, Εἰ μὲν δὴ καλός ἐστιν ὅδε ὁ κόσμος, ὅ τε δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ ἀΐδιον ἔβλεπε. Καὶ περί γε τοῦ οὐρανοῦ προστεθεικώς, Ὁ μὲν γάρ, κάλλιστος τῶν γεγονότων· ὁ δέ, ἄριστος τῶν αἰτίων. Καὶ πάλιν ἐπαγαγών, ξυνεστήσατο οὐρανὸν ὁρατὸν καὶ ἁπτόν, ἐπήγαγε μετ' ὀλίγα, Χρόνος οὖν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν· ἵνα ἅμα γεννηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γένηται. Καὶ ἐν τῷ Πολιτικῷ δὲ
43 τοιαῦτα ἔφη· Τὸ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν ἀεί, καὶ ταὐτὸν εἶναι πάντως, τοῖς θειοτάτοις προσήκει μόνοις. Σώματος δὲ φύσις, οὐ τῆς τοιαύτης τάξεως. Καὶ δὴ ὃν οὐρανὸν καὶ κόσμον ἐπωνομάκαμεν, πολλῶν μὲν καὶ μακαρίων παρὰ τοῦ πεποιηκότος μετείληφεν· ἀτὰρ οὖν δὴ κεκοινώνηκέ γε καὶ σώματος· ὅθεν αὐτῷ μεταβολῆς ἀμοίρῳ
44 γενέσθαι διὰ παντὸς ἀδύνατον. Αὐτοῦ δὲ πάλιν καὶ ταῦτα· Τότε δὴ τοῦ παντὸς ὁ κυβερνήτης, οἷον πηδαλίων οἴακας

63, 4. μὲν δὴ] μὲν γὰρ δὴ B. 6. τὸ ἀΐδιον] τὸν ἀΐδιον B. 8. ἄριστος] ἄριστον Sirm. ib. ἐπαγαγὼν] ἐπειπὼν Vb. 12. καὶ ἐν] κἂν B. 16. τάξεως] ἕξεως C. et mox om. ὄν.

laudo, qui in iis quæ ad mundi finem consummationemque pertinent proxima nobis sic loquitur [p. 29 A.]: *Quod si bonus hic mundus est, bonusque mundi opifex; patet utique quod ad æternitatem respexit.* Cum idem Plato de cælo sic prodidisset; *Cælum quidem pulcherrimum est rerum omnium quæ factæ sunt, opifex vero Deus optima causarum omnium;* rursusque subjunxisset, *Constituit Deus cælum quod videri ac tangi possit:* paulo mox ita subintulit: *Tempus itaque cum cælo factum est; ut quæ simul facta sunt, simul etiam dissolvantur, siquando ulla ipsorum dissolutio futura sit.* Tum et in Politico ita scriptum reliquit [p. 269 D.]: *Eodem modo semper se habere, idemque esse, illis solis penitus congruit, quæ divinissima sunt. Corporis autem natura in hoc ordine reponenda non est. Cælum quidem ab ornatu Mundum appellavimus. Multarum enim beatissimarumque rerum ab opifice Deo particeps factum est. Verumtamen in corporis communionem venit: eamque ob rem carere prorsus mutatione non potest.* Ejusdem vero Platonis hæc quoque sunt [p. 272. in fin. E.]: *Tunc itaque mundi hujus universi gubernator, ceu temonibus gubernaculisque omissis, in suam ipsius circumspectionem abscessit: mundum*

ἀφέμενος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπὴν ἀπέστη· τὸν δὲ κόσμον
πάλιν ἀνέστρεφεν [ποικίλως] εἱμαρμένη τε καὶ ξύμφυτος
ἐπιθυμία. Πάντες οὖν οἱ κατὰ τοὺς τόπους ξυνάρχοντες τῷ
μεγίστῳ δαίμονι θεοί, γνόντες ἤδη τὸ γιγνόμενον, ἀφίεσαν
[αὐτὰ] τὰ μέρη τοῦ κόσμου τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας· ὁ δὲ
μεταστρεφόμενος καὶ ξυμβαλών, ἀρχῆς τε καὶ τελευτῆς
ἐναντίαν ὁρμὴν ὁρμηθείς, σεισμὸν πολὺν ἐν αὑτῷ ποιῶν, ἄλ-
45 λην αὐτῷ φθορὰν ζώων παντοίων ἀπειργάσατο. Ἐν [δὲ]
τούτοις ξυμφέρεται μὲν ἡμῖν, ἐν οἷς τὴν τοῦ παντὸς με-
ταβολὴν ἔφησε, καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ καταλιπόντος τοὺς
οἴακας, ἀφίστανται μὲν ὅσαι τῶν ἀοράτων δυνάμεων
οἰκονομεῖν τινα μέρη τῆς κτίσεως ἐκελεύσθησαν, ὑπομένει
δὲ τὴν ἀλλοίωσιν τὰ ὁρώμενα· τὰ δέ γε ἄλλα ἐκ τοῦ
τηνικαῦτά γε κατεσχηκότος πλάνου ὑπομεμένηκεν· ὅτι
τῆς ὕλης [ἡ] ξύμφυτος ἐπιθυμία τὸν κόσμον ἀνέστρεφε,
κατά γε τὴν ξυγκληρωθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς εἱμαρμένην.
46 Ταῦτα γάρ ἐστιν ἅπερ ἐν τοῖς περὶ τῆς κτίσεως λόγοις

23. ἑαυτοῦ] αὐτοῦ B. 24. [ποικίλως] om. B. 29. ξυμβαλὼν] ξυμβάλλων Sirm. 34. ἔφησε] ἔφη Sirm. 35. ὅσοι] ὅσαι B. 38. τηνικάδε] τηνικαῦτά γε B. 39. πλάνου ὑπομεμένηκεν] ὑπομεμενήκασι πλάνου B. πλάνου ὑπ. C. πλάνου πλάνου ὑπ. Sirm. 43. κτίσεως suprasc. p. m. B.

vero rursus invertit, et fatum, et congenita cupiditas. Omnes igitur dii qui secundum locos distributi, cum maximo dæmone socium principatum gerunt, cum jam percepissent quod factum fuerat, suas quisque mundi partes curare dimiserunt: mundus autem retro conversus, principio et fine in unum commisso, actusque in contrariam partem, ac magno sui facto concussu, aliam sibi animantium omnium corruptionem effecit. Hoc autem loco nobis cum Platone optime convenit. Totius namque orbis mutationem ipse quoque testatur; Deoque rerum gubernacula dimittente, cessare quidem ait invisibiles potestates, quæcumque certis mundi partibus gubernandis divino jussu addictæ sunt; ac omnia quæ oculis intuemur subire ac perpeti mutationem. Reliqua autem, pro eo errore qui tunc mentes hominum occuparat, Plato percensuit; materiæ scilicet congenitam atque assitam cupiditatem mundum invertisse, prout ab initio fati quoque legibus sanctum fuerat. Talia enim sunt quibus philosophum jure damnamus, ubi de mundi fabrica locutus est. Ait enim hic quoque materiam coæternam Deo

τῷ φιλοσόφῳ μεμφόμεθα· ξυνυπάρχειν γὰρ τῷ Θεῷ τὴν ὕλην καὶ οὗτος ἔφησε, καθὰ καὶ Πυθαγόρας, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ οἱ τῆς Ποικίλης ἐπώνυμοι. Καὶ τὴν ὕλην δὲ ἔστιν ὅτε πονηρὰν ὀνομάζει. Ἀκούομεν γὰρ αὐτοῦ περὶ τοῦ κόσμου λέγοντος· Παρὰ μὲν τοῦ ξυνθέντος πάντα καλὰ κέκτηται· παρὰ δὲ τῆς ἔμπροσθεν ἕξεως, ὅσα χαλεπὰ καὶ ἄδικα ἐν οὐρανῷ γίνεται, ταῦτα [ἐξ] ἐκείνης αὐ- 47 τός τε ἔχει, καὶ τοῖς ζώοις ἐναπεργάζεται. Προστέθεικε δὲ καὶ ταῦτα· Τούτων δὲ αὐτῶν τὸ σωματοειδὲς αἴτιον, τὸ 64 τῆς πάλαι φύσεως ξύντροφον, ὅτι πολλῆς ἦν μετέχον ἀπαξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι. Τούτοις νεμεσᾶν πάντα οἶμαι ἄνθρωπον, ὑγιᾶ γε τὸν νοῦν ἔχοντα. Διαβάλλει γὰρ ἄντικρυς τῆς ὕλης τὴν φύσιν· καὶ οὕτως αὐτῆς ἰσχυρὰν ἄγαν καὶ ἀήττητον λέγει τὴν κακίαν, ὡς μηδὲ τὸν ποιητὴν δυνηθῆναι ταύτην ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαλεῖν. Διέμεινε γὰρ τῇ καχεξίᾳ χρωμένη· καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεξαμένη τὸ εἶδος, τὴν προτέραν οὐκ ἐξέβαλε

46. ποικίλης στοᾶς] στοᾶς om. B. 47. ὅποτε] ὅτε B. 49. ξυντιθέντος] ξυνθέντος B.C. 52. ἐναπεργάζεται] ἐνεργάζεται B.

64, 3. μετέχον] μετέχων C. 4. οἶμαι om. C. qui mox ὑγιέα. νεμεσᾶν χρὴ πάντα οἶμαι Vb. 7. ἀπήττητον] κἀήττητον B. ib. κακίαν] κάκην B.

esse. Id quod et Pythagoras, et Aristoteles, et qui a varia porticu Stoici nuncupantur, dixerunt. Materiam vero nonnumquam et malignam appellat. Audire est enim ita de mundo eum loquentem [p. 273 C.]: *Ab opifice quidem Deo mundus cuncta possidet bona: a priore autem habitu habet quæcumque gravia et iniqua in cælo fiunt. Hæc vero incommoda ex eo habitu habet mundus, et animantibus ipse transfundit.* Addidit autem Plato hæc quoque [p. 273 B.]: *Horum autem causa est species corporea, quæ cum antiqua natura simul innutrita est. Multum enim habebat ruditatis atque ineptiæ, priusquam in eum, quem nunc cernimus, ornatum mundumque prodiret.* Ad hæc autem Platonis verba indignaturum puto quicumque homo sana mente sit præditus. Manifeste enim accusat materiæ naturam, cujus adeo validum atque invictum esse vitium inquit, ut ne opifex quidem Deus illud in melius commutare potuerit. Perstitit enim malo suo perusa habitu; ac, licet ab optimo Deo formam acceperit, pristinum tamen illud vitium minime abjecit. Eamque ob rem non in terra solum, sed etiam in cælo

πονηρίαν. Οὗ δὴ χάριν, οὐ μόνον ἐν γῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν
οὐρανῷ τὰ χαλεπὰ καὶ ἄδικα δρᾷ, καὶ τοῖς ζώοις ἐναπ-
48 εργάζεται. Ταῦτα τῶν ἤδη πρόσθεν εἰρημένων ἀνάξια,
καὶ τῆς ὑψηγορίας ἐκείνης καὶ θεολογίας ἀλλότρια, καὶ
τῶν χαμαιπετῶν τε καὶ περιγείων ἔκγονα λογισμῶν.
Τὸ γὰρ δὴ φάναι κἀν τῷ οὐρανῷ διαμεῖναι τὴν ἀτα-
ξίαν, ὡς χαλεπά τινα καὶ ἐν αὐτῷ τολμᾶσθαι καὶ ἄδικα,
τοπάζειν παρασκευάζει τὴν μὲν ὕλην ἰσχυροτάτην,
ἀσθενῆ δὲ εἶναι τὸν ποιητήν. Καίτοι φησὶν αὐτὸν τὸν
οὐρανὸν πρὸς τὸ νοητὸν δημιουργῆσαι παράδειγμα.
49 Λέγει δὲ οὕτως ἐν τῷ Τιμαίῳ· Πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐ-
ρανὸν εἰρήκαμεν, ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους ἦν λέγειν ὀρθότε-
ρον; Ἕνα· εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα δεδημιουργημένος
ἔσται. Παράδειγμα δὲ οἶμαι λέγειν αὐτὸν, ἢ τὸν Θεὸν,
ὡς ἕνα· ἢ τὴν ἰδέαν, ἣν ἔννοιαν εἶναι τοῦ Θεοῦ λέγει· ἢ
τὸν νοητὸν οὐρανὸν, ὃν ὑπέρτερον εἶναι τούτου ἡ θεία
λέγει γραφή. Εἴτε δὲ τοῦτο εἴτε ἐκεῖνο λέγει παρά-
δειγμα, ἥκιστά γε ἁρμόττει τῷ οὐρανῷ τῶν χαλεπῶν
καὶ ἀδίκων ἡ πρᾶξις.

11. δὴ suprasc. B. 14. πρόσθεν] ἔμπροσθεν B. 20. εἶναι suprasc. B. 22. οὕτως] οὗτος C. 28. εἶναι om. B. 31. οὐρανῷ] ἀνθρώπῳ Va. b. Supra γε om. Va.

gravia et iniqua peragit, animantibusque transmittit. Sunt autem hæc superius jam dictis prorsus indigna; sunt a sublimi illo sermone ac theologia penitus aliena; sunt ab incurvis in humumque depressis rationibus consiliisque profecta. Cum enim et in cælo affirmet tantam rerum turbam inconcinnitatemque permansisse, ut conjicere ausit ibi quoque gravia atque iniqua contingere; materiam profecto validissimam quandam rem facit, infirmum vero debilemque opificem. Præterea vero et Deum inquit cælum construxisse ad intellectile quoddam exemplum. Sic enim scriptum est in Timæo [p. 31 A.]: *Utrum igitur probe diximus, unum esse cælum; an multos esse atque infinitos? Rectius profecto est dicere, unum esse, si ad exemplum confectum sit.* Exemplum vero, ut opinor, vel Deum intelligit, utpote unum; vel ideam, quam Dei conceptum esse ait; vel spirituale cælum atque intelligibile; quod eminentius esse hoc visibili cælo scriptura sancta testatur. Sive hoc autem, sive illud exemplum intelligat, nulli profecto cælo conveniat grave aliquod injustumque negotium.

50 Ἀλλὰ τῶν μὲν καλουμένων φιλοσόφων τοσαύτην ἔχει διαμάχην τὰ δόγματα· ὥρα δὲ λοιπὸν ἐπιδεῖξαι τῆς θείας γραφῆς τὴν εὐγένειαν, καὶ τὴν τῆς κοσμογενείας ἀλήθειαν. Τοὺς μὲν γὰρ περὶ τῆς ὕλης μύθους εἰς τὸ Ἡσιόδου ἀπέρριψε Χάος· δημιουργῆσαι δὲ τὰ ξύμπαντα ἔφησε τὸν Θεόν·—οὐ καθάπερ οἰκοδόμοι καὶ ναυπηγοὶ καὶ χαλκοτύποι καὶ χρυσοχόοι καὶ μέντοι καὶ ὑφάνται καὶ σκυτοτόμοι καὶ [οἱ] ἄλλοι τεχνῖται τὰς ὕλας ἐρανιζόμενοι ταύτας εἰδοποιοῦσί τε καὶ διαγλύφουσι, καὶ τὰ ὄργανα παρ᾽ ἀλλήλων ἀντιλαμβάνοντες·—ἀλλ᾽ ἅμα βουληθῆναί τε καὶ τὰ [μηδαμῇ] μηδαμῶς ὄντα παραγαγεῖν. Ἀπροσδεὴς γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεός· αἱ δὲ ἀν-
51 θρώπιναι τέχναι ἀλλήλων προσδέονται. Δεῖται [μὲν] γὰρ ὁ κυβερνήτης τοῦ ναυπηγοῦ, δεῖται δὲ ὁ ναυπηγὸς καὶ ὑλοτόμου καὶ χαλκέως καὶ πιττουργοῦ καὶ στυππειοποιοῦ, δεῖται δέ [γε] καὶ ὁ δρυτόμος τοῦ φυτουργοῦ, καὶ αὖ πάλιν ὁ φυτουργὸς καὶ γῆς καὶ ἀρδείας καὶ φυ-

40. *μέντοι καὶ*] *καὶ* om. C. 44. *ἐβουλήθη*] *βουληθῆναι* B.Va. et mox *παραγαγεῖν* pro *παρήγαγεν*. *ἠβουλήθη* C.Vb. 46. *ἀνθρωπεῖαι*] *ἀνθρώπιναι* B.Va. 49. *στυπίου*] *στιππυοποιοῦ* B.C. *στιππειοποιοῦ* Va.

Atque eorum quidem, qui philosophi appellantur, tantam habent dogmata disceptationem atque discordiam. Tempus vero jam est, ut divinæ scripturæ candorem ingenuum ostendamus, ejusque de mundi fabrica veritatem. Quæcumque enim fabulæ de ipsa materia pervagantur, eas divina Scriptura in chaos illud, quod est apud Hesiodum poëtam, conjecit: Deum vero omnia procreasse testata est; non tamen sicut cæmentarii solent ac navium fabri ærisve cusores atque aurifices; non inquam textorum ac sutorum modo, ceterorumque artificum. Hi namque, cum sibi prius materiam compararint, tunc demum forma illam afficiunt, eamque excudunt, instrumentaque alii ab aliis commodo sibi assumunt. Sed Deum inquit simul voluisse, simul quæ prius nullo modo fuerant protulisse. Abunde enim locuples, reique nullius est indigus. At vero humanæ artes eo laborant defectu, ut aliæ aliarum ope adjuvari indigeant. Necessarius est enim gubernatori navium faber: rursusque hic indiget lignatore: indiget præterea et fabro ferrario, et picatore, et stupifero: indiget lignator consitore plantarum: Hic vero, et terra, et irrigatione, plantariisque ac seminibus, et æra-

τῶν καὶ σπερμάτων καὶ χαλκέως ἐργαζομένου σμινύην 65
καὶ δίκελλαν, δεῖται δέ που καὶ ὁ χαλκεὺς οἰκοδόμου
καὶ οἰκίσκον οἰκοδομοῦντος καὶ ξυναρμόζοντος τῷ ξύλῳ
τὸν ἄκμονα καὶ ἐνείροντος τῷ ῥαιστῆρι τὸν στελεὸν,
καὶ πάντες δὲ ὁμοίως καὶ σκυτοτόμου καὶ ὑφάντου καὶ
γηπόνου προσδέονται, ἵνα τὸ σῶμα καὶ τρέφωσι καὶ
καλύπτωσι, κἀκεῖνοι δ' αὖ πάλιν τῆς τούτου γε ἐξήρ-
τηνται τέχνης, ἵν' ἑκάστῳ τὰ ὄργανα παράσχῃ τὰ πρόσ-
52 φορα. Ὁ δὲ τοῦ παντὸς ποιητὴς οὔτε ὀργάνων οὔτε
ὕλης δεδέηται· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἄλλοις τεχνίταις καὶ
ὕλη καὶ ὄργανα, καὶ μέντοι καὶ χρόνος καὶ πόνος, καὶ
ἐπιστήμη καὶ ἐπιμέλεια, τοῦτο τῷ Θεῷ τῶν ὅλων ἡ βού-
λησις· Πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ
οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις
53 ταῖς ἀβύσσοις, ᾗ φασὶν οἱ ἱεροὶ λόγοι. Ἠθέλησε δὲ
οὐχ ὅσα ἠδύνατο, ἀλλ' ὅσαπερ ἀρκεῖν ἐδοκίμασεν.
Ῥᾴδιον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ καὶ μυρίους καὶ δισμυρίους
δημιουργῆσαι κόσμους, εἴπερ δὴ ἄρα τὸ βουληθῆναι

65, 1. σμινύην] σμινύην C. 3. ξυναρμόζοντος] ξυναρμόττοντος Vb. 4. ῥαιστῆρι] τῇ σφύρᾳ Sirm. 7. κἀκεῖνοι—πρόσφορα] καὶ ἅπαξ ἁπλῶς τῶν τεχνῶν ἑκάστη δεῖται τῆς ἑτέρας πρὸς σύστασιν C. Sirm. hæc addit Vb. 10. δέεται] δεδέηται B.Va. 20. ἄρα] ἅμα C.

rio fabro indiget qui bidentem sibi rastrumque conficiat. Nec minus et ærarius indiget fabro lignario, qui ligneam casulam sibi struat, qui incudem super ligneam basin collocet, quique malleum capulo conserat et componat. Omnes demum artifices, pari quadam ratione, sutoris ac textoris opera indigent : iidemque agricola opus habent, ut corpus alant indumentisque foveant : hique omnes fabro lignario ferrariove utuntur, qui commoda instrumenta singulis subministret. At vero rerum omnium Deus opifex nec instrumentis nec materia ulla indiget : sed, quod aliis artificibus sunt et materia et instrumenta, tempusque præterea et conficiendi opera, ipsaque ars et exactissima diligentia, hoc est ipsi Deo sola unicaque voluntas. *Omnia enim quæcumque voluit Dominus fecit in cælo et in terra ; in mari quoque ipso, et in omnibus abyssis ;* sicut sacræ nobis scripturæ testantur. Neque tamen quotcumque poterat totidem creare voluit ; sed ea dumtaxat quæ satis esse sua sapientia comprobavit. Facile enim illi fuerat decies ac vicies

ῥᾷστον ἁπασῶν τῶν ποιήσεών ἐστι· καὶ γὰρ ἡμῖν τὸ βουληθῆναι πάντων ἐστὶν εὐμαρέστατον· ἀλλ' οὐ ξυμπαρομαρτεῖ τῇ γε ἡμετέρᾳ βουλήσει ἡ δύναμις· τῷ δὲ Θεῷ τῶν ὅλων ὅσα βουλητὰ, δυνατά· τῇ βουλήσει γὰρ ἡ δύναμις ἥνωται· ἀλλ' ὅμως οὐ τῇ δυνάμει τὴν κτίσιν
54 ἐμέτρησεν, ἀλλ' ὅσαπερ ἠθέλησεν ἐδημιούργησε. Καὶ ἐπειδὴ τῶν γεγονότων τὰ μέν ἐστιν αἰσθητὰ, τὰ δὲ, νοητά· καὶ τὰ μὲν ἐπίγεια, τὰ δὲ ὑπερουράνια· ἀναγκαίως καὶ ζῶα πεποίηκε τὰ μὲν, αἰσθητὰ, τὰ δὲ, νοητά· καὶ τοῖς μὲν νοητοῖς τὸν αἰθέρα καὶ τὸν οὐρανὸν ἀπεκλήρωσε, τοῖς δὲ αἰσθητοῖς τὴν γῆν ἔδωκε καὶ τὴν θάλασσαν ἐν-
55 διαίτημα. Ἐπειδὴ δὲ τῶν νοητῶν τινες εἰς κακίαν [αὐθαιρέτως] ἀπέκλιναν, ἐξηλάθησαν εἰκότως τῶν οὐρανίων χώρων, καὶ τὴν ἐν τῷ ἀέρι καὶ τῇ γῇ διατριβὴν αὐτοῖς ἀπεκλήρωσεν, οὐχ ἵνα ἐπιτελῶσιν ὅσαπερ ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῶσιν, (ἐπέχει γὰρ δήπου τοῦτο ποιεῖν [αὐτοὺς] ἡ τῶν [ἁγίων] ἀγγέλων

20. ποιήσεων] ποιητῶν B. ἁπάντων τῶν ποιητῶν C. 25. τὴν] καὶ τὴν B. 26. ἐποίησε] ἐδημιούργησε B.Va. 28. ὑπερουράνια] οὐράνια C. 29. πεποίηκε] ἐποίησεν C. 32. δὲ αἰσθητοῖς] αἰσθητοῖς δὲ B. et mox δέδωκε. 34. [αὐθαιρέτως] om. B. 37. ἐπιτελέσωσιν] ἐπιτελῶσιν B.C.Vb. ἐπιγελῶσιν Va. 38. ἐπιχειρῶσιν] ἐπιχειροῦσιν C. 39. [αὐτοὺς] et [ἁγίων] om. B.Va.

mille orbes producere: quandoquidem ipsum velle multo omnium operum est facillimum. Nobis item accidit ut ipsum velle facillimum multo sit; at non illico facultas efficiundi quod velis humanam sequitur voluntatem. At opifex universorum Deus quæ vult omnia eadem simul potest: divinæ siquidem voluntati et facultas adjuncta est. Neque tamen rerum creationem mundique fabricam immensa illa sua potestate commensus est; sed, quæcumque voluit, ea confecit. Quoniam vero earum rerum quas ipse protulit, aliæ quidem sensibus sunt obnoxiæ, aliæ autem solo intellectu percipiuntur; suntque rursus aliæ quidem in terris agentes, aliæ vero supercælestes: necessario et animalia itidem fecit, alia sensibilia, alia intellectilia: ac intellectilibus quidem aërem cælumque addixit; sensibilibus autem mare ac terram ad incolendum dedit. Cumque nonnulli eorum spirituum qui intellectu solo percipiuntur in malitiam inclinassent, jure optimo e regionibus cæli depulsi sunt, aëremque ac terram ubi commorentur in sortem acce-

φρουρὰ,) ἀλλ' ἵνα τῇ μεταστάσει μάθωσιν ἡλίκων
56 *πρόξενος ἡ πονηρία κακῶν. Ἐπειδὴ δὲ διχῇ τὰ αἰσθητὰ*
διέκρινε γένη, καὶ τὰ μὲν λογικὰ πεποίηκε, τὰ δὲ, ἄλογα,
ὑπέταξε τῷ λογικῷ ζώῳ τῶν ἀλόγων τὴν φύσιν. Τυ-
ραννεῖ δὲ ὅμως τινα τούτων, καὶ στασιάζει πρὸς τὴν
ἀρχὴν, καὶ ἐπιβουλεύειν πειρᾶται· ἐπειδὴ καὶ οἱ τούτων
ἄρχοντες ταὐτὸ τοῦτο δρῶσι, καὶ λόγῳ τιμηθέντες κατὰ
τοῦ πεποιηκότος λυττῶσι, διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτοὶ στα-
σιάζονται, ὅπως δι' ὧν πάσχουσι μάθωσιν ὡς σχέτλιον 66
καὶ παμπόνηρον τὸ παραβαίνειν τὴν τάξιν, καὶ τοὺς κει-
57 *μένους ὅρους [ἀδεῶς] ὑπερβαίνειν. Τούτους δὲ τοὺς*
ὅρους ἔστιν ἰδεῖν τὰ ἄψυχα στοιχεῖα φυλάττοντα. Καὶ
γὰρ ἡ θάλασσα ταῖς καταιγίσι ῥιπιζομένη καὶ κυκωμένη
καὶ πρὸς τὴν χέρσον ὠθουμένη τὴν ψάμμον αἰσχύνεται,
καὶ τοὺς πεπηγότας ὅρους παρελθεῖν οὐκ ἀνέχεται·
ἀλλὰ, καθάπερ ἵππος ὁρμῶν ἀναχαιτίζεται χαλινῷ, οὕ-
τως ἐκείνη, τὸν ἄγραφον τοῦ Θεοῦ νόμον ἐν ταῖς ἀκταῖς
θεωμένη, εἰς τοὐπίσω χωρεῖ, οἷόν τισιν ἡνίαις ἀγχομένη.

46. *ἐπειδὴ*] *ἐπειδὴ δὲ* Sirm.
66, 1. *πάσχωσι*] *πάσχουσι* B. 3. *ἀδεῶς*] om. Va. *ἀναιδῶς* conj. Vb.
10. *θεωρουμένη*] *θεωμένη* B.C. *θετωμένη* Va.

perunt; non ut ibi ea perficiant quæ contra homines dolose aggrediuntur, (hæc enim prohibentur angelorum custodia,) sed ut ex ejusmodi locorum mutatione condiscant quæ et quanta supplicia suis auctoribus pravitas ipsa conciliet. Quia vero animantia ille quæ sensibilia sunt in species duas distribuit, horumque alia quidem fecit ratione prædita, alia vero rationis expertia, quæ ratione sunt cassa rationalibus subdita esse voluit. Nonnulla tamen ipsorum tyrannice reluctantur, atque in suum principem seditiose consurgunt dolosque intendunt. Nec immerito quidem: quando et ipsi homines, quibus in eas animantes imperium est traditum, idem peccare cernuntur, ac tametsi rationis munere honestati, nihilo tamen secius, tamquam sint illius expertes, contra suum auctorem rabide debacchantur. Idcirco factum est ut et ipsi rebelli animantium seditione impetantur; ita edocendi ex iis quæ perferunt, quam malum quamque miserum sit præterire ordinem, semelque præstitutos fines impudenter transcendere. Ac videre quidem est inanima elementa egregie fines suos tueri. Mare siquidem

58 Οὕτως οἱ ποταμοὶ τρέχουσιν ὥσπερ ἐτάχθησαν ἐξ ἀρ-
χῆς, καὶ ἀναβλύζουσιν αἱ πηγαί, καὶ τὰ φρέατα χορηγεῖ
τοῖς ἀνθρώποις τὴν χρείαν, καὶ αἱ τοῦ ἔτους ὧραι ἀλ-
λήλας εὐρύθμως διαδέχονται, καὶ τὴν ἰσότητα τιμῶσαι
59 τοῦ πλείονος οὐκ ἐφίενται. Τοῦτον τὸν νόμον καὶ ἡμέραι
καὶ νύκτες διατηροῦσιν ἐνδελεχῶς, καὶ οὔτε μηκυνόμεναι
μεγαλαυχοῦσιν, οὔτε σμικρυνόμεναι δυσχεραίνουσιν·
ἀλλὰ παρ' ἀλλήλων τὸν χρόνον κιχρώμεναι πάλιν
ἀναμφισβητήτως τὸ χρέος ἐκτίνουσιν, οὐ ζυγομαχοῦσαι
πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἔριδος δίχα καὶ παρέχουσαι καὶ
60 λαμβάνουσαι. Κἀκεῖνα δὲ ὁμοίως τοῦ δημιουργοῦ τὴν
σοφίαν ἐπιδεικνύει καὶ δύναμιν. Οὔτε γὰρ ἡ γῆ ἐν τοσ-
αύταις δὴ χιλιάσιν ἐτῶν ἀρουμένη καὶ σπειρομένη καὶ
φυτευομένη καὶ τρέφουσα τοὺς καρποὺς καὶ πατουμένη
καὶ μεταλλευομένη [καὶ ὑομένη καὶ νιφομένη καὶ φλε-
γομένη] μείωσίν τινα πέπονθεν, ἢ τοὺς καρποὺς ἐλάτ-
τους τοῖς γεωργοῦσι προσφέρει· οὔτε ἡ θάλαττα, τῶν

16. τιμῶσαι] τιμῶσι καὶ B.Va. 18. διατηροῦσιν] διατελοῦσιν Va. 19. μεγαλαυχοῦσιν οὔτε σμικρυνόμεναι om. B. h. l. sed add. mox post κιχρώμεναι. 22. ἐκτίνουσιν] ἐκτείνουσιν B. ἐκτιννύουσιν C.Vb. 23. δίχα καὶ] καὶ om. C. 24. κἀκεῖνο] κἀκεῖνα B.C. 28. καὶ ὑομένη καὶ νιφομένη C. in marg. ubi mox φλογουμένη. φλογομένη Vb. 30. γεωργοῦσι] γεωργοῖς C.Vb.

ipsum, quamquam turbinibus agitatum inversumque violenter ad terram propellatur, harenæ tamen obices ac repagula subveretur, neque præfixos terminos transilire audet. Sicut enim equus ad cursum incitatus freno reprimitur et coercetur, ita et mare, cum Dei legem nullis quidem in tabulis scriptam, sed in ipso litore positam contemplatur, non secus pedem refert ac si habenis quibusdam cohibeatur. Pari quoque modo et flumina eum sui cursus tenorem servant, quem tueri ab initio jussa sunt. Ita et fontes scaturiunt, et putei humanis usibus aquas sufficiunt. Quatuor item anni stationes commoda successione sese excipiunt, ac servata inter se temporis æqualitate, quod nimium sit minime appetunt. Hanc eandem legem dies ac noctes indesinenter observant; neque cum protenduntur superbe se efferunt, neque cum contrahuntur iniquo animo ferunt; sed alternis vicibus tempora mutando, rursus cum ratio ipsa exigit sine ulla disceptatione debitum solvunt: neque invicem reluctantur, sed quietissime acci-

νεφῶν διηνεκῶς ἐκεῖθεν ἀνιμωμένων τῶν ὑδάτων τὴν
φύσιν, καὶ τὸν ὑετὸν ὠδινόντων καὶ παρεχόντων τῇ γῇ,
ἐλάττων ὤφθη πώποτε, ἢ κοιλοτέρα ἐγένετο, ἢ τὰς ἠϊό-
νας κατέλιπεν, ἃς πάλαι κατέκρυπτεν, οὔτε μὴν ηὐξήθη
πάλιν τοὺς πανταχόθεν εἰσρέοντας ποταμοὺς δεχομένη.
61 *Καὶ οὔ τι λέγω, πόθεν δὴ ἄρα τῶν ποταμῶν τὰ ῥεύματα*
φέρεται· (ἄρρητος γὰρ δή μοι πάμπαν καὶ οὗτος ὁ λόγος·)
ὅπως δὲ καὶ ὁ ἥλιος τὴν ὑγρὰν οὐσίαν πέφυκεν ἀναλί-
σκειν εὐπετὲς μάλα τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν. Καὶ
γὰρ δὴ ξηραίνει τὰ τέλματα, καὶ τὰ τῶν ὑδάτων ἀνα-
λίσκει ξυστήματα, καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα διαυαίνει, καὶ
μέντοι τοὺς ποταμοὺς σμικροτέρους ἔστιν ἰδεῖν, ὅταν
οὗτος ἀφεὶς τὰ νότια μέρη ἐπὶ τὰ βόρεια τρέχῃ, καὶ τὸ
62 *θέρος ἐργάζηται. Διά τοι τοῦτο καὶ τὸν Νεῖλον φασὶν*
οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς πλημμυρεῖν
καιρὸν, ἀλλὰ μεσοῦντος τοῦ θέρους ἐπικλύζειν τὴν Αἴ-
γυπτον, ὡς τοῦ γε ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαθέοντος

34. *ποτε*] *πώποτε* B. 39. *δή μοι*] *δὴ* om. B. 45. *σμικρυνομένους*] *σμικροτέρους* B.Va. 46. *μέρη* post *βόρεια* B.Va. 47. *ἐργάζηται*] *ἐργάζεται* C. 50. *τοῦ τε*] *τε* om. B. ult. *δέ γε*] *γε* om. B.

piunt redduntque. Illud præterea opificis Dei sapientiam plane potentiamque ostendit, quod neque ipsa tellus, quamquam per tot annorum millia aratris terga scindatur, seratur, conseraturque; quamquam et fructibus alimenta sufficiat, conculcetur, effodiatur, radatur, imbribus nivibusque subsidat, atque ardoribus atteratur; ullam sui diminutionem perpessa est, minoresve agricolis fœtus aut pauciores educit. Neque ipsum mare, quamquam inde nubes vim aquarum incessanter exhauriant, imbresque pariant, terrisque diffundant, imminutum olim exhaustumve esse cernitur: non ab iis denique litoribus recessisse, quæ olim fluctibus suis obduxit. Sed neque rursus auctum exuberat, tametsi plurimos undecumque fluvios illabentes accipiat. Neque vero nunc disserendum puto, unde jugis fluviorum copia devolvatur: ineffabilis enim mihi penitusque abstrusa hæc quoque ratio est: quo autem pacto sol aptus natus sit humidam aquæ vim comminuere, pronum est cunctis volentibus edoceri. Æstuaria enim paludesque exsiccat; aquarum præterea collectiones ac stagna consumit: corpora quoque hominum sicciora efficit. Quinetiam fluvios videmus decrescendo subduci, cum sol relictis australibus locis ad boreales tractus concedit, æstatemque nobis efficit. Eamque ob rem Nilum aiunt non

ζώνην, καὶ τοῖς ἄλλοις μὲν ποταμοῖς ἐνοχλοῦντος, τούτου
δέ γε πλεῖστον ἀπέχοντος. Εἰ δὲ καὶ ἄλλας αἰτίας τῆς 67
τούτου γε πλημμύρας εἶναί φασί τινες, ἀλλ' οὐκ [ἔμοιγε]
ἁρμόττειν τόνδε νῦν τὸν λόγον ὑπείληφα. Καὶ γὰρ τοῖς
ἄλλοις παρεγγυῶ τῆς μὲν θείας οἰκονομίας μὴ πολυ-
πραγμονεῖν τὰς αἰτίας, θαυμάζειν δὲ τὰ γινόμενα, καὶ
63 τὸν ποιητὴν ἀνυμνεῖν. Διὸ δὴ καὶ ἔγωγε θαυμάζω καὶ
τοῦ ἀέρος μὴ δαπανωμένην τὴν φύσιν, τοσούτων μὲν
ἀνθρώπων, τοσούτων δὲ ἀλόγων ζώων ἀναπνεόντων
τοῦτον διηνεκῶς, τοσαύτης δὲ ἀκτῖνος καὶ οὕτως ἄγαν
θερμῆς τοῦτον διαπερώσης, πρὸς δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῆς
σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων ταὐτό γε τοῦτο ποιούντων.
64 Ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ θαῦμα τὸ θαῦμα· καὶ κινδυνεύω γε λέ-
γειν ὡς οὐδὲ θαῦμα τὸ θαῦμα. Θεοῦ γὰρ δημιουργοῦν-
τος προσήκει θαυμάζειν μὲν ὡς ἥκιστα, ὑμνεῖν δὲ ὡς

67, 1. ἄλλας] δι' ἄλλας αἰτίας τὴν τούτου γε πλημμυρίαν Sirm. ib. πλημμυρίας] πλημμύρας B. 2. [ἔμοιγε] ἁρμόττειν] ἔμοιγε om. Vb. 5. τὰς αἰτίας] τὰς om. B. 7. δαπανωμένην] δυναμένην B.Va. 9. ἀναπνεόντων] διαπνεόντων B.Va. 12. ἄστρων] ἀστέρων B. mox om. γε. et sic Va. 15. [οὐχ] ἥκιστα] ὡς ἥκιστα B.

eodem tempore quo ceteri solent fluvii extra alveum inundare, sed media æstate aquis exuberantibus Ægyptum perfundere, sole tunc ad Borealem circulum accedente, ac ceteris quidem fluviis radiis ardentioribus incubante, ab ipso autem Nilo magnis sane spatiis abscedente. Si vero et alias Niliaci incrementi causas quidam esse contendunt, ego tamen hoc tempore materiam hanc convenire mihi non arbitror: quippe qui alios cohorter, ne causas divinæ gubernationis curiosius indagent, sed admirentur potius ea quæ facta sunt, ipsumque opificem hymnis laudando concelebrent. Ego itaque vehementer admiror naturam aëris inconsumptam persistere, cum tamen tot numero homines totque animalia rationis expertia illum spirando et attrahant et remittant, solisque adeo ferventes radii permeando trajiciant, præterque solem ac lunam idipsum stellæ quoque efficiant. Sed enim undique mundum intuenti miraculum miraculo superadditur. Parum vero abest ne confidenter dicam miraculum hoc loco pro miraculo habendum non esse. Cum sit enim mundi opifex Deus omnipotens, quæcumque ab eo fiant decet admirari quam minime, sed auctorem profecto decet laudari quammaxime. Sunt enim quæcumque fieri conveniant factu illi perquam facilia. Inseruit autem et rebus omnibus quas creavit sufficientem ad id temporis facultatem quo esse illas ac

μάλιστα· πάντα γὰρ αὐτῷ ῥᾴδιον ποιεῖν, ὅσα γε αὐτῷ πρόσφορα. Ἐναπέθετο γὰρ καὶ οἷς δεδημιούργηκεν [εἰς] ὅσον ταῦτα ξυνεστάναι βούλεται χρόνον δύναμιν ἀποχρῶσαν. Διά τοι τοῦτο καὶ ἡ γῆ μεμένηκεν οἵαπερ ἐξ ἀρχῆς ἐγεγόνει, καὶ ἡ θάλαττα οὔτε σμικρύνεται οὔτε αὔξεται, καὶ ὁ ἀὴρ ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔλαχε φύσιν ἄσυλον διετήρησε, καὶ ὁ ἥλιος δὲ τήκειν οὐ δύναται καὶ διαλύειν ὃ διαθεῖ στερέωμα, οὔτε μὴν τὸ στερέωμα, ὑγρὸν ὄν, θερμὸν ὄντα τὸν ἥλιον σβέννυσιν· ἕκαστον γάρ, ὃν ἐξ ἀρχῆς εἴληχε, διεφύλαξε κλῆρον. Τὰς γὰρ ἐναντίας φύσεις ὑγροῦ καὶ ξηροῦ, καὶ αὖ πάλιν ψυχροῦ
65 καὶ θερμοῦ, ξυνήγαγεν εἰς φιλίαν ὁ ποιητής. Ὅταν τοίνυν τούτων ἕκαστον ἴδωμεν, καὶ τὸν μὲν ἥλιον, νῦν μὲν τὰ βόρεια, νῦν δὲ τὰ νότια, ἄλλοτε δὲ τὰ μέσα τοῦ οὐρανοῦ διαθέοντα, καὶ τὴν σελήνην αὐξανομένην καὶ φθίνουσαν, καὶ τοὺς ἀστέρας κατὰ καιρὸν ἀνίσχοντάς τε

16. ὅσα γε] ὅσα περ C.Vb. 17. γὰρ καὶ] δὲ καὶ B.C. 18. ἂν ταῦτα ξυστῆναι] ταῦτα ξυνεστᾶναι B. ξυνεστάναι C. 21. αὔξεται] αὐξάνεται Vb. Sirm. 22. ἔλαχε] ἔσχε B.Va. 23. ἥλιος] ἥλιος δὲ C. ib. διαλύειν ὃ θέει] διαλύειν γε ὃ διαθεῖ B.Va. ἢ διαλύειν ὃ διαθέει C.Vb. 25. εἴληχε] ἔλαχε B. 31. αὐξομένην] αὐξανομένην B.

perdurare decrevit. Ex quo factum est, ut tellus hodieque ita permaneat sicut ab initio facta fuit; neque item mare augescat neque decrescat; utque aër quam ab initio naturam sortitus est, inviolatam conservet; neque sol firmissimum illud cælum per quod assidue currit, eliquare possit, neque dissolvere; sed neque ipsum firmamentum, tametsi humida sit natura, flagrantem solem exstinguat. Singulæ enim res, quod ab initio munus sortitæ sunt, illud perpetuo conservarunt. Contrarias siquidem sicci atque humidi qualitates, rursusque calidi et frigidi, in amicitiam fœdusque composuit rerum opifex. Quotiescumque igitur omnia hæc videmus, quoties solem modo ad boreales tractus, modo ad australes, modo ad æquatas cæli partes excurrere; quoties et lunam modo auctam lumine, modo imminutam; nec minus et stellas certis orientes temporibus et occidentes, messis præterea et sementis tempus significantes, tum et nautis ostendentes tempestatem ac tranquillitatem: ne quæso, amici homines, hæc ipsa nobis deos faciamus, sed horum potius auctorem, opificem, gubernatoremque laudemus, ac per ea quæ contuemur oculis pergamus ad eum qui videri non potest. Ad

καὶ δυομένους, καὶ ἀμητοῦ καιρὸν καὶ σπόρου σημαίνον-
τας, καὶ τοῖς ναυτιλλομένοις χειμῶνα καὶ γαλήνην μη-
νύοντας· μὴ ταῦτά γε, ὦ φίλοι ἄνδρες, θεοποιήσωμεν,
ἀλλὰ τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ κυβερνή-
την ἀνυμνήσωμεν, καὶ διὰ τῶν ὁρωμένων πρὸς τὸν ἀό-
66 ρατον ἐκδημήσωμεν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκδημίας ἡμῖν
ἀλλὰ πίστεως χρεία· διὰ ταύτης γὰρ μόνης ἐκεῖνον
ἰδεῖν δυνάμεθα. Ὅταν [οὖν] ἴδωμεν εἰς καιρὸν τὰς
ὥρας μεταβαινούσας, καὶ τὸν ὑετὸν τῇ γῇ χορηγούμενον,
καὶ ταύτην φύουσαν, καὶ τῇ πόᾳ καλυπτομένην, καὶ τὰ
λήϊα κυμαίνοντα, καὶ τοὺς λειμῶνας ἀνθοῦντας, καὶ κο-
μῶντα τὰ ἄλση καὶ βρίθοντα τῷ καρπῷ, κινήσωμεν εἰς
ὑμνῳδίαν τοῦ ταῦτα δεδωκότος τὴν γλῶτταν· καὶ μήτε
νύμφας ὀρεστιάδας ἢ πηγαίας ἢ ποταμίας, μήτε τὰς
Νηρέως θεοποιήσωμεν θυγατέρας, μήτε τῇ Δηοῖ τὸν
ἴουλον ᾄσωμεν ἢ τὸν Λιτυέρσαν, μὴ Διονύσῳ τὸν διθύ-
ραμβον, μὴ τῷ Πυθίῳ μάντει τὸν παιᾶνα, μὴ τῇ Ἀρτέ- 68
μιδι τὸν ὕποιπον· ἀλλὰ τῷ ποιητῇ τῶν ὅλων τὴν Δαυι-

37. ποιητὴν καὶ] καὶ om. B. π. ἐπιγνόντες ὡς C.Vb. et sic ed. Sirm. 38. ἀνυμνήσωμεν] ὑμνήσωμεν B.Va. 41. ἐκεῖνον ἰδεῖν] ἰδεῖν ἐκεῖνον B. qui mox om. οὖν cum C. 47. δεδωκότος] δεδωρημένου B.Va. ult. Λιτυέρσαν] λειτερέαν B. λυτειρέσαν C. cum λιτυέρσαν in marg. λυτειρύσαντα Va. λυτήρεσσαν Vb.

68, 2. ὕποιπον] ὕποιτον B. An οὔπιγγον? Vide Seberum ad Polluc. I. 38. ib. Δαυιδικὴν] δαυΐτικὴν B. Δαυιτικὴν C.

hoc autem nobis non est opus peregrinatione, sed fide: per hanc enim solam videre illum nobis licebit. Cum itaque stationes anni videbimus suis quamque pertransire temporibus, cum terræ pluviam dispensari, cum terram germinare, cum virentibus herbis obduci, undare segetes, prata floribus renidere, comare silvas, ramos arborum fructibus prægravari; linguam moveamus in ejus laudem qui hæc terræ dona contribuit. Ne vero montium nymphas, neve fontium ac fluviorum, neve filias Nerei referamus in deos: ne cantemus Iulum Cereri, neve ipsi Rheæ Lityersan: ne Baccho Dithyrambum: ne Pæana Pythio Apollini, neve Dianæ concinamus hypœpum: sed rerum omnium conditori Deo hymnos Davidicos proferamus, cumque eo pariter exclamemus, *Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti.* Quotiescumque canoras aves audiemus varios cantus emodulari, cicadasque tremu-

τικὴν προσενέγκωμεν μελῳδίαν, καὶ μετ' ἐκείνου βοήσωμεν, Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σο-
67 φίᾳ ἐποίησας. Ὅταν ᾠδικῶν ὀρνίθων ἀκούσωμεν ποικίλα γε ᾀδόντων ᾄσματα καὶ διάφορα, καὶ τεττίγων τερετιζόντων, ἐρρῶσθαι φράσαντες Σειρῆσι καὶ Μούσαις, τὸν πάνσοφον καὶ παναλκῆ Θεὸν προσκυνήσωμεν, τὸν καὶ τοῖς μικροῖς πτηνοῖς τοσαύτην μέλους δωρησάμενον ἁρμονίαν, καὶ διὰ πάντων καὶ τρέφοντα καὶ τέρποντα καὶ καταθέλγοντα τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος.

68 Ταῦτα ταῖς τῶν φιλοσόφων, ὦ φίλοι ἄνδρες, παρεξετάσατε δόξαις· καὶ σκοπήσατε ὀρθῇ γε καὶ δικαίᾳ χρώμενοι ψήφῳ τίνα τούτων περὶ Θεοῦ λέγειν πρόσφορά τε καὶ ἁρμόδια, τὸ ἀγέννητον εἶναι τὸ πᾶν ἢ ἀπὸ ταυτομάτου συστῆναι, ἢ τὸ ἀπὸ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ ξυναρμοσθῆναι, ἢ τὸ ὑπὸ [τοῦ] Θεοῦ μὲν, ἐκ δὲ τῆς ὕλης γενέσθαι· ἢ τούτων μὲν ἕκαστον περὶ Θεοῦ λέγειν ἀνόσιον, ἐκεῖνο δέ γε εἰκός τε καὶ ἀληθὲς, ὡς τῶν ὅλων ποιητὴς ὁ Θεὸς, οὐ τοῖς ἄλλοις τεχνίταις παραπλησίως ἐξ ὕλης τὰ πάντα δημιουργήσας, ἀλλ' αὐτὸς τὰ πάντα μὴ

7. κιθαριζόντων] τερετιζόντων B.Va. 9. παναλκῆ] παναληθῆ C.Vb. 12. καταθέλγοντα] καταθάλποντα B.Va. 16. τε καὶ] τε om. B. 17. ἀγέννητον] ἀγένητον B. 19. τοῦ θεοῦ] τοῦ om. B.C.

los evibrare concentus, Musis Sirenibusque dimissis, sapientissimum Deum eundemque potentissimum adoremus; qui et ejusmodi aviculis tantam tribuit musicæ harmoniam, et humanum genus undecumque nutrit, fovet, ac mulcet.

Nostra igitur, quæso, amici homines, cum philosophorum opinionibus comparate: rectaque ac diligenti ratione subducta, quæso, inspicite, quænam ex superius allatis opinionibus Deo magis congruere videantur; mundumne hunc videlicet genitum non fuisse, casuve fortuito sic constitutum, ex atomisque et vacuo esse compositum; an a Deo quidem auctore, sed præstituta ex materia factum esse: an vero impium est, Deo cuncta hæc tribui? illud autem recte ac vere dicitur, esse rerum omnium auctorem Deum, qui nequaquam, quod ceteri faciunt artifices, ex jam comparata materia omnia hæc effecerit, sed quæ prius non erant, in ipsum Esse protulerit, volueritque non antea exsistentibus rebus præbere ut quando-

ὄντα παραγαγὼν, καὶ παρασχεῖν ἐθελήσας τοῖς μὴ οὖσι
69 τὸ εἶναι. Ῥᾴδιον γὰρ αὐτῷ καὶ ἐκ μὴ ὄντων καὶ ἐξ ὄντων δημιουργεῖν· τοῦτο [γὰρ] δὴ καὶ πάλαι πεποίηκε, καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡμέραν ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἐξ ὑποκειμένων σωμάτων διαπλάττει τῶν ζώων τὰ σώματα, καὶ ἐκ μὴ ὄντων δημιουργεῖ τὰς ψυχὰς, οὐχ ἅπασι τοῖς ζώοις, ἀλλὰ μόνοις ἀνθρώποις· καὶ διὰ τῶν πτηνῶν δημιουργεῖ τὰ πτηνὰ, [καὶ διὰ τῶν νηκτῶν τὰ νηκτὰ,] καὶ τῶν ἄλλων γενῶν ἕκαστον διὰ τῶν ὁμο-
70 γενῶν διαπλάττει. Οὕτω δὴ καὶ τῆς γῆς τοὺς καρποὺς διὰ τῶν σπειρομένων καὶ φυτευομένων τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει· πάλαι δὲ ἡ γῆ καὶ ἀνήροτος καὶ ἄσπαρτος ἐβλάστησε πᾶσαν φυτῶν καὶ σπερμάτων ἰδέαν, καὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ τετραπόδων τὰ γένη· καὶ τῶν ὑδάτων ἡ φύσις ἔφυσεν, ὡς ἐκελεύσθη, καὶ τὰ τοῖς ὕδασιν ἐνδιαι-
71 τώμενα ζῷα, καὶ τὰ τὸν ἀέρα διαπερᾶν πεφυκότα. Αὐτὴν μέντοι τὴν γῆν, καὶ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν ἀέρα, καὶ τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν, καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὸ φῶς, οὐ τῇ

27. πάλαι] πάλιν B.Va. 32. καὶ διὰ—πτηνὰ om. B. 34. ὁμογενῶν] ὁμονογενῶν B. 36. τοῖς ἀν.] ἰδέαν τοῖς ἀν. B.Va. τὸ δέον τοῖς ἀ. Vb. 37. ἀνήροτος καὶ ἄσπαρτος] ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος B. 38. πᾶσαν om. Va.

que essent. Facile est enim Deo et ex iis quæ nondum sint, et ex iis quæ sunt, excudere aliquid ac proferre. Hoc enim et ab initio olim fecit, et singulis, ut ita dicam, diebus facere cernitur. Nam et ex præstitutis comparatisque jam corporibus animalium corpora effingit, et ex iis quæ non sunt ipsas animas creat; non cunctarum quidem animas animantium, sed humanas dumtaxat. Gignit autem ex volucribus volucres, nantiaque ex nantibus, singulasque animantium species de homogeneis parit. Ita et terræ fœtus de jam satis consitisque plantariis ad humanos usus depromit. Olim vero nec arata tellus, nec seminibus ullis aspersa, plantarum seminumque ideam, quasique archetypum quoddam exemplum, germinando produxit, reptiliumque et quadrupedum genera procreavit. Ipsa insuper humentium aquarum vis, sicuti jussa fuit, et aquatiles protulit animantes, et quæ natæ sunt volatu aërem permeare. Ceterum neque terram ipsam, neque cælum, neque aërem, neque aquarum naturam, neque ignem, item nec lucem, ulla

ὕλῃ ἀναδοῦναι προσέταξεν, ἀλλὰ μὴ ὄντα παρήγαγεν, αὐτὸς καὶ φυτουργός· καὶ ναυπηγὸς τοῦ μεγίστου σκάφους τῆς κτίσεως γεγονὼς, αὐτὸς καὶ κυβερνᾷ καὶ ἰθύνει
72 ὃ πανσόφως κατεσκεύασε σκάφος. Ταῦτα οὐ μόνον ἡμᾶς εὐαγγελισταὶ παιδεύουσι καὶ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ προφῆται, καὶ τῶν προφητῶν ὁ κορυφαῖος Μωϋσῆς, ὁ τὴν κοσμογένειαν ξυγγράψας· καὶ πρό γε τούτων, Ἀβραὰμ καὶ Μελχισεδὲκ, καὶ ἅπας τῶν πατριαρχῶν ὁ 69
χορός. Ἕκαστος γὰρ τούτων οὐ πολλοὺς, ἀλλὰ τὸν τοῦ παντὸς ἐθεολόγησε ποιητήν. Καὶ τοῦτο εἴσεσθε, εἰ
73 τοῖς θείοις λογίοις ἐντύχοιτε. Ἐκ παραλλήλου τοίνυν μεμαθηκότες ὅσον τῶν ἀνθρωπίνων ὑπέρκειται λογισμῶν τῆς θείας γραφῆς τὰ παιδεύματα, φεύγετε μὲν, ὦ φιλότες, τὸν πλάνον, ἀσπάζεσθε δὲ τὴν ἡλίου φανοτέραν ἀλήθειαν, ἵνα ὑπὸ ταύτης φωταγωγούμενοι καὶ τῶν θείων λογίων τὸν νοῦν θεωρήσητε, καὶ τοὺς τούτων

46. αὐτὸς φυτ.] αὐτὸς καὶ φυτ. B.C. 50. διδάσκουσι] παιδεύουσι B.C. 52. κοσμογενίαν] κοσμογονίαν B. κοσμογένειαν C. 53. Ἀβραὰμ καὶ] καὶ om. B.

69, 4. ἐντύχοιτε] ἐντύχητε B. 7. φύγετε] φεύγετε B. et mox ἀσπάζεσθε pro ἀσπάσασθε. 8. φανοτέραν] φανωτέραν C. 10. νοῦν] νῦν C.

prius comparata materia jussu Dei produxit; sed ea omnia ipse opifex Deus, cum nulla essent antea, procreavit. Idemque qui ceu consevit compegitque capacissimam mundi hujus phaselum, idem eandem quam sapientissime condidit, assidue nunc gubernat et dirigit. Hæc autem non ipsi modo apostoli et evangelistæ nos docuerunt, sed ipsi quoque prophetæ, prophetarumque eximius qui mundi genituram conscripsit Moses; prioresque adeo his omnibus docuerunt et Abraham et Melchisedech, et universus patriarcharum chorus. Horum enim quilibet, non multos quidem, sed unum mundi auctorem, theologice prodidit. Id quod et vobis perquam facile erit ediscere, si modo in divinæ scripturæ libros incidatis. Proposita itaque comparatione perdocti quid humanis philosophorum discursibus sacrarum litterarum præstent documenta, fugite jam, quæso, errorem, amici homines, veritatemque adamate sole ipso splendidiorem: ut hujus claritate perducti, et divinæ scripturæ sensum perspiciatis, et illius magistros doctoresque demirati,

διδασκάλους θαυμάσητε, καὶ πεσόντες ἐπὶ πρόσωπον, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, προσκυνήσητε τῷ Θεῷ, λέγοντες ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ. ε΄.

Ἔστι τις λίθου φύσις, ἣν μαγνῆτιν ὀνομάζουσιν, ἣ πᾶσαν ἐῶσα τὴν ἄλλην ὕλην ἀκίνητον, τὸν σίδηρον ἐφέλκεται μόνον· ἔστι δὲ ὅτε καὶ δείκνυσιν αἰωρούμενον, οὔτε κάτωθεν ὑπό τινος ἐρειδόμενον, οὔτε ἄνωθεν φαινομένῳ τῷ ξυνδεδεμένον, ἀφανῶς δὲ τῆς ὑπερκειμένης
2 ἐκείνης ἢ ὑπερφαινομένης ἐνεργείας ἐξηρτημένον. Τοιόνδε τι γιγνόμενον ἐπὶ τῶν θείων λογίων ἴδοι τις ἄν. Πολλοὶ μὲν γὰρ δὴ τούτων, μᾶλλον δὲ ἅπαντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπαΐουσιν ἄνθρωποι· οἱ δὲ τῆς πίστεως μόνοι θηρεύονται τρόφιμοι, οὔτε κάτωθεν ὑπό τινος εὐκληρίας ψυχαγωγούμενοι, οὔτε ἄνωθεν ὁρωμένῳ τῷ ξυνδεδεμένοι, μόναις δὲ ταῖς ἀφανέσιν ἐλπίσι τὸν νοῦν

18. Μαγνῆτιν] μαγνῖτιν C. Tum κατονόμαζουσιν Vb. 22. φαινομένῳ] φαινόμενον Vb. 23. ὑπερκειμένης] ὑποκειμένης Vb.

ut apostolicis verbis utar, in faciem procidatis, Deumque adoretis, et fateamini Deum vere in nobis esse.

V. SERMO. DE NATURA HOMINIS.

LAPIDIS, quem magnetem vocant, eam esse vim constat, ut omnem aliam materiam quietam esse immotamque dimittat, ferrum vero dumtaxat ad sese trahat; nonnumquam vero alte a se sublatum quasi ostentet; tametsi nullis idipsum rebus ab inferiori loco suffulciatur, nec superne aliquo nexu visibili colligetur, sed ejus lapidis incubante virtute, occulta nobis ratione suspensum sit. Tale quippiam et in divinis scripturis et in verbis quæ de Deo fiunt, solet contingere; ut facile is cognoscet qui diligenter advertet. Plurimi enim, immo, ut ita dicam, cuncti fere mortales, aurem illis accommodant; soli vero capiuntur qui alumni sunt fidei; cum tamen ab inferiori loco nullius terrenæ felicitatis solatio teneantur, neque quicquam appareat unde a superiori loco vincti dependeant, sed ad occultas dumtaxat rerum spes

ξυναρμόσαντες. Τῷ τοι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος τὸν
περὶ τοῦ σταυροῦ λόγον, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις εἶναι
3 μωρίαν, τοῖς δὲ σωζομένοις Θεοῦ δύναμιν, ἔφησεν. Ἀλλ'
ἐκείνη μὲν ἡ λίθος ἰδιότητι φύσεως θέειν παρ' αὐτὴν
τὸν σίδηρον ἐκβιάζεται· τῶν δὲ θείων λογίων ἡ χάρις,
οὐκ αὐτὴ τοὺς μὲν προσίεται, τοὺς δὲ ἀποπέμπεται·
(πᾶσι γὰρ τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις προχέει τὰ
νάματα·) ἀλλὰ τὸ τῶν ἀκροωμένων αὐθαίρετον τοὺς
μὲν προσάγει διψῶντας, τοὺς δὲ πόρρω ποιεῖ, τόνδε τὸν
4 ἵμερον ἔχειν ἥκιστα βουλομένους. Ὁ δέ γε τῶν ψυχῶν
ἰατρὸς τὴν τῶν οὐκ ἐθελόντων ἀπολαύειν τῆς θεραπείας
οὐ βιάζεται γνώμην· αὐτοκράτορα γὰρ καὶ αὐτεξούσιον
τὴν λογικὴν φύσιν δημιουργήσας, παραινέσεσι μὲν καὶ
νόμοις καὶ τῶν χειρόνων ἀποτρέπει, καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω
προτρέπει, οὐκ ἀναγκάζει δὲ μὴ βουλομένην τῶν ἀμει-
νόνων μεταλαχεῖν, ἵνα μὴ παρακινήσῃ τοὺς ὅρους τῆς
5 φύσεως. Ταύτῃ τοι καὶ διὰ τῶν προφητῶν βοᾷ· Ἐὰν
θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε.

31. ξυναρμόσαντες] ξυναρμόζοντες Vb. 35. παρ' αὐτὴν] παραυτῇ B. παρ' αὐτῇ C. 36. ἐκβιάζεται] βιάζεται B. 38. ἀποπέμπεται] ἀποπελύπεται Va. ἀποβδελύττεται vel ἀποπέμπεται Vb.

mentem animumque accommodent. Eam ob rem Paulus quoque apostolus verba quæ de cruce fiunt *pereuntibus quidem stultitiam esse* inquit, *iis autem qui salvi fiunt, Dei virtutem, Deique sapientiam.* Sedenim lapis ille propria quadam naturæ suæ vi ferrum ad se moveri violenter cogit: divinorum autem sermonum gratia, non ipsa quidem est quæ alios admittat mortales, alios vero summoveat: cunctis enim, qui saturari appetunt, ubertim rivos effundit: sed voluntate ac delectu eorum, qui auditum se conferunt, fit ut alii quidem ipsorum tamquam sitientes admoveantur, alii vero procul abscedant; ii videlicet qui ad eas res optandas animum non inducunt. Est itaque illius officium qui se animarum medicum profitetur, ut eorum voluntatem nequaquam cogat qui accipere curationem suam detrectant: quando et ille opifex qui rationale animal potens sui liberumque creavit, hortamentis ac legibus ab iis avertit quæ pejora censentur, ad potiora autem convertit. Nequaquam tamen violenter impellit, si meliorum particeps esse nolit; ne videlicet naturæ fines semel constitutos immutet. Hinc et per prophetas idem exclamat, *Si velitis et si audiatis me, bona terræ*

Καὶ αὖ πάλιν, Δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον 70
Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; Εἶτα τῶν χειρόνων ἀποτρέπων, ἐπιδείκνυσι τὸ πρακτέον· Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Δῆλα δὲ τοῖς πειθομένοις ποιεῖ καὶ τῶν πόνων τὰ ἆθλα· ὅτι Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους,
6 καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ φόβος τοῖς παιδαγωγουμένοις ἁρμόδιος, ἀναγκαίως καὶ ταῖς ἀπειλαῖς τοὺς ῥᾳστώνῃ ξυζῶντας δεδίττεται, καὶ φησίν· Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακὰ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. Ὁ δὲ ταύτην προσενεγκὼν διὰ τοῦ προφήτου τὴν παραίνεσιν, ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις οὐκ ἄλλῳ τῳ χρώμενος ὑπουργῷ, ἀλλ' αὐτὸς διὰ τῆς σαρκὸς φθεγγόμενος ἣν ἀνέλαβεν, ἔλεγεν· Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω. Καὶ πάλιν· Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες [καὶ πεφορτισμένοι·]
7 κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία εὕροι τις

70, 4. εἶτα πρακτέον B. marg. p. m. 19. ἣν] ἧς Va. 21. [καὶ πεφορτισμένοι] om. B.

comedetis. Rursusque alibi; *Venite filii; audite me: timorem Domini docebo vos. Quis est homo qui vult vitam, diligens dies videre bonos?* Subinde vero ab iis avertens quæ mala sunt, quid sit agendum ita ostendit: *Siste linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum: declina a malo, et fac bonum: inquire pacem, et sequere eam.* Manifeste autem significat, et quæ proposita sint studiis ejusmodi præmia. Inquit enim; *Oculi Domini super justos, et aures ejus in deprecationem eorum.* Quia vero timor illis maxime congruit qui tamquam pueri ad virtutem instituuntur, necessario factum est ut cessantes ac desides sic minando perterreat: *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.* Qui vero per prophetam sic homines adhortatus est, idem in sacris evangeliis nullo quidem alio usus nuntio ac ministro, quam corpore quod pro salute nostra factus homo assumpsit, ipse ore suo sic loquitur: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.* Item et alibi; *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis; et ego requiem vobis dabo.* Alia vero permulta id genus et in evangeliis et

ἂν κἀν τοῖς θείοις εὐαγγελίοις, κἀν τοῖς τῶν ἀποστόλων ξυγγράμμασι, δηλοῦντα σαφῶς τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως τὸ αὐθαίρετον. Οὗ δὴ χάριν κἀγὼ πέμπτην ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, τήνδε προσφέρω παραίνεσιν· οὐκ ἀξιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγαν γε λιπαρῶν καὶ ποτνιώμενος τὸν τῆς ἰατρείας μὴ προέσθαι καιρὸν, μηδὲ ἀναβάλλεσθαι τὴν σωτηρίαν εἰς αὔριον, ἣν οὐκ ἴσμεν εἴπερ δὴ πάντως ὀψόμεθα· ἀλλ' ἀναμνησθῆναι τῆς τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ παραινέσεως,

Μὴ δ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον ἔς τε ἔνηφι.

προσέχειν δὲ ἀκριβῶς καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦδε τοῦ ποιητοῦ γνώμῃ, ξυνῳδὰ φθεγγομένῃ,

Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

8 Ἐπειδὴ τοίνυν τοῦ κόσμου πέρι καὶ τῆς ὕλης τίνα προσήκει φρονεῖν μεμαθήκαμεν, καὶ ὅσον τὸ μέσον τῶν τε θείων καὶ τῶν φιλοσόφων δογμάτων, φέρε λοιπὸν ἐξετάσωμεν, τίνα περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἡ θεία γραφὴ φρονεῖν ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, καὶ τίνα οἱ τῇ

26. ὦ om. B.Va. 27. ἀξιῶν] ἀξιῶ C. 34. ἔς τ' ἔννηφι] ἔστε ἔνηφι B. hæc vv. om. C. ubi supra *ἀναβάλλεο*. 41. *δογμάτων τὸ διάφορον* Schol. Vb.

in apostolorum monumentis facile, quicumque velit, inveniet: quibus plane ostenditur absoluta hominis voluntas, liberumque arbitrium. Hujus rei gratia, ipse quoque, amici homines, quintam vobis adhortationem hanc affero. Neque vos solum quæso, sed vehementer obsecro et obtestor, ne medicinæ hujus curationem temere abjiciatis, neu salutem vestram in diem crastinum differatis; quem visuri necne simus, penitus ignoramus: sed ea potius in memoriam revocate, quæ Ascræus poëta vos facere adhortatur, quo loco sic inquit: *Ne differ dum cras veniat, dum tertia lux sit.* Aliam quoque ejusdem poëtæ sententiam diligenter advertite. Inquit enim hic quoque quæ superioribus consona sunt; *Tristia dilator patietur damna frequenter.*

Quando igitur jam superius edocti sumus quid de mundo deque ipsa sit materia sentiendum, quantumque inter se distent quæ a divinis præceptoribus quæque ab humanis philosophis doctrina proficiscitur, agedum quod superest inquiramus, quænam illa cujusve modi sint quæ de natura hominis sacræ nos litteræ ut tuto tenenda docuerunt, quæque ii sa-

εὐεπείᾳ τοὺς λόγους καλλύνοντες, καὶ ὀνομάτων ὥρᾳ
καὶ ῥημάτων [ἠκριβωμένων] κάλλει προσενεγκόντες τὸ
9 ψεῦδος. Ὅσα μὲν οὖν ποιηταὶ περὶ τούτου μυθολο-
γοῦσιν, ἐατέον ἐπὶ τοῦ παρόντος· οὐ μύρῳ τούτους,
κατὰ τὸν Πλάτωνα, χρίσαντας, ἀλλὰ τῇ φερομένῃ παρ'
αὐτῶν δυσοσμίᾳ τὰς αἰσθήσεις ἀποτειχίσαντας. Ἐκεῖνοι
γὰρ οὐ μόνον γηγενεῖς ἀλλὰ καὶ σπαρτοὺς ἀνθρώπους
γεγενῆσθαι φασὶν, καὶ ἐκ δρακοντείων ἀναφῦναι ὀδόν-
των. Ἃ δέ γε φιλόσοφοι θρυλοῦσι καὶ ξυγγραφεῖς, 71
ταῦτα μόνα τῇ τῆς ἀληθείας παραθετέον διδασκαλίᾳ.
10 Ῥητέον δέ γε πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσην περὶ τῆς
τοῦδε τοῦ γένους ξυστάσεως ἔριν καὶ διαμάχην ἐσχή-
κασιν. Οἱ μὲν γὰρ ἀΐδιον εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὴν
φύσιν εἰρήκασι, καὶ τοῦδε τοῦ γένους ἔμπλεων ἀεὶ γεγε-
νῆσθαι τὴν γῆν· οἱ δὲ, ἐν τῇ Ἀττικῇ πρῶτον φῦναι
ἀνθρώπους· ἄλλοι δὲ, ἐν Ἀρκαδίᾳ τοῦτο γένεσθαι πρῶ-
τον· ἕτεροι δ' αὖ πάλιν, ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ ἄλλαις δὲ
11 πόλεσι πολλὴ περὶ τούτου φιλοτιμία γεγένηται. Πρὸς

45. ἠβρισμένων προσ. B. ἠκριβωμένων om. C. 52. ἀναφυῆναι] ἀναφῦναι B.Va.

71, 1. θρυλλοῦσι φιλόσοφοί τε] φιλόσοφοι θρυλοῦσι B. 7. ἀεὶ ἔμπλεων] ἔμπλεων ἀεὶ B. ἀεὶ ἔμπλεω C. 9. Ἀρκαδίᾳ] Ἀρκαδίῃ C.

pientiæ professores qui suos libros aspergunt eloquutionis ornatu, speciosoque prætentu nominum ac verborum, falsitatem nobis adducunt. Quæcumque vero de hac ipsa re poëtæ fabulantur, hoc tempore omittemus. Neque illos, ut Plato [Rep. p. 398 A.] faciendum putat, aspergemus unguento; sed potius contra eum fetorem, quem pessime ipsi olent, nares communiemus. Illi enim non modo e terra erupisse homines, sed enatos jacto prius semine, quasi satitios, asserunt e serpentinis dentibus prodiisse. Sola igitur nobis ea sunt cum veritatis doctoribus conferenda, quæ ipsi philosophi historicique nugantur. Omissis autem omnibus, illud dicendum est, quanta videlicet contentione ac pugna ii semper digladiati inter se fuerint de humani generis constitutione atque primordiis. Alii siquidem ipsorum humanam naturam æternam asserunt, terramque hac animantium specie differtam semper fuisse. Alii vero, primum in terra Attica natos fuisse homines dixerunt: alii, in Arcadia: sunt qui malint in Ægypto. Aliis præterea in provinciis atque urbibus, incredi-

δὲ τοῖς εἰρημένοις, οἱ μὲν ὄλβιον τόδε τὸ ζῶον κεκλήκασιν· οἱ δὲ, δείλαιον καὶ τρισάθλιον. Καὶ Ὅμηρος *μὲν ἀκιδνὸν αὐτὸ καὶ ὀϊζυρὸν ὀνομάζει·* Θέογνις *δὲ ὁ* Σικε*λιώτης ὁ* Μεγαρόθεν *βοᾷ,*

> *Πάντων μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον,*
> *μηδ' ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου·*
> *φύντα δ' ὅπως ὤκιστα πύλας αΐδαο περῆσαι.*

12 *Ξυνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ τῆς* Εὐριπίδου *τραγῳδίας τὰ ἰαμβεῖα·*

> *Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς ξύλλογον ποιουμένους*
> *τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά·*
> *τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον*
> *χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.*

Καὶ Σόλωνα *δὲ τὸν* Ἀθηναῖον *τὸν νομοθέτην* Ἡρό*δοτος εἰρηκέναι τῷ* Κροίσῳ *ἔφη,* Ὦ Κ*ροῖσε, πᾶς ἄνθρω-*
13 *πος ἐστι ξυμφορή.* Πυθαγόρας *δὲ καὶ* Πλάτων *δῆμόν τινα ψυχῶν ἀσωμάτων εἰσάγουσι, καὶ τὰς ἁμαρτάδι τινι περιπεσούσας, τιμωρίας χάριν, εἰς σώματα καταπέμπεσθαι λέγουσι.* Τ*ῷ τοι ὁ* Πλάτων *ἐν τῷ* Κρατύλῳ

15. *Μεγαρόθεν*] *Μεγαρῶθεν* C. em. 16. *πάντων*] *ἀρχὴν* Vb. 17. *ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος*] *εἰσ ὁρᾶν αὐγὰς ὀξέας* B. *μηδὲ ὁρᾶν—ὀξέας* C. *εἰσιδεῖν αὐγὰς ὀξέας* Va. 20. *ἰαμβία*] *ἰαμβεῖα* C. 25. *τὸν νομοθέτην*] *νομοθέτην τοῦτ' αὐτὸ* C. Sirm. 30. *ὁ* Πλάτων] *ὁ* om. B.

bilis quædam est de primatu originis jactantia et ambitio. Adhæc autem sunt qui beatum hominem esse dixerint: sunt qui infelicissimum ac miserrimum. Et Homerus quidem imbecillem ærumnosumque appellat: Theognis autem Siculus, civisque Megarensis, ita exclamat: *Optima non nasci res est mortalibus ægris, Nec solis radios cernere luminibus: Aut, ubi natus homo est, propere hinc descendere ad orcum.* Consona vero huic sententiæ tragici apud Euripidem senarioli habent. Sic enim inquiunt: *Oportuit nos funeris luctu gravi Dolere natum maxima ad discrimina: At mortuum, qui cassus est laboribus, Efferre læto corde, lætis vocibus.* Solonem præterea, qui leges Atheniensibus tulit, testis est Herodotus Crœso regi dixisse: *O Crœse, homo est quædam gravis calamitas.* Pythagoras autem ac Plato populum nobis animarum sed carentum corpore proponunt, easque animas, quæ in peccatum aliquod inciderint, aiunt supplicii causa in corpora destinari. Ideoque Plato in Cratylo [p. 400 B.] σῶμα (hoc est *corpus*) σῆμα (hoc

τὸ σῶμα σῆμα κέκληκεν, ὡς ἐν τούτῳ τῆς ψυχῆς οἱονεὶ
14 τεθαμμένης. Ξύμφωνα δὲ τούτῳ καὶ Φιλόλαος ὁ Πυθα-
γόρειος ἔφη· λέγει δὲ ὧδε· Μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ πάλαι
θεολόγοι τε καὶ μάντιες, ὡς διά τινας τιμωρίας ἁ ψυχὰ
τῷ σώματι συνέζευκται, καὶ καθάπερ ἐν σάματι τούτῳ
τέθαπται. Ἀλλὰ τῶνδε τῶν λόγων ὁ Πλάτων ἐπιλη-
σθεὶς, τοὐναντίον ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας παραδηλοῖ·
Ἐπιμελεῖσθαι γὰρ σώματος δεῖ, φησὶ, ψυχῆς ἕνεκα ἁρμο-
νίας· δι' οὗ βιοῦν τε ἔστι, καὶ ὀρθῶς βιοῦν, καταγγέλλον-
15 τας τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα. Εἰ δὲ διὰ τοῦ σώματος ἡ
ψυχὴ βιοῖ τε καὶ ὀρθῶς βιοῖ, οὐκ ἄρα ἦν ποτε πρὸ τοῦ
σώματος· εἰ δὲ ἦν πρό γε τοῦ σώματος, καὶ ἔζη δήπου-
θεν καὶ ἐβίου. Ἀθάνατον γὰρ ἔχει φύσιν καὶ λογικήν.
Εἰ δὲ ἦν μὲν πάλαι, οὐκ ὀρθῶς δὲ ἐβίου κεχωρισμένη
[καὶ] τοῦ σώματος, ἐν τῷ σώματι δὲ γενομένη, καὶ
τοῦτο ἄριστα παιδοτριβήσασα τὸν ὀρθὸν κατώρθωσεν
βίον, διὰ τοῦ σώματος ἄρα τετύχηκε τῶν ἀγαθῶν, ὧν
πρὸ τοῦ σώματος οὐ μετέλαχεν. Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν

34. τούτων Sirm. 35. παλαιοὶ] πάλαι B. qui mox μάντιες pro μάντεις. 36. ἡ ψυχὴ] ἁ ψυχὰ B. 37 σήματι] σώματι B. qui voluit proculdubio σάματι ut in Clemente p. 518, 14. legitur. 39. δεῖ] δεῖν B. 40. εἵνεκα] ἕνεκα B. 47. καὶ om. B.C. 49. τῷ om. B.Va.

est *sepulcrum*) vocat, tamquam anima in corpore sepulta sit. Concordia vero huic et Philolaus Pythagoreus commemorat, quo loco sic ait : *Testantur autem veteres theologi ac vates ob quædam supplicia corpori animam conjugatam, quasique hoc in tumulo consepultam esse.* Verum Plato idem, quasi oblitus eorum quæ in Cratylo dixerat, in tertio reipublicæ suæ libro contraria prorsus ostendit. Ait enim [Vid. Clem. Al. IV. p. 571]: *Curandum est enim corpus ob eam quam habet anima cum corpore harmoniam. Per corpus enim vivere nobis licet, ac recte vivere, si veritatem clara voce testari velimus.* At si anima per corpus vivit, ac recte vivit, fit utique ut ante corpus ea non fuerit. Quod si tamen fuit etiam ante corpus, utique et vivebat immortalem sortita rationalemque naturam. Quod si tamen erat olim et ante corpus, nec tamen recte vivebat dum sejuncta esset a corpore ; at ubi venit in corpus, eo ipso bene instituto, tunc denique rectam anima vitam duxit ; necessario sequitur ut anima per corpus ea bona consequuta fuerit, quorum particeps ea non erat antequam corpori jungeretur. Quid

τεθάφθαι αὐτὴν ἐν τῷ σώματι καθάπερ ἐν σήματι ἔφη;

16 Διὰ μὲν οὖν τούτων σαφῶς ἔγνωμεν, ὡς οὐ μόνον 72
ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ σφίσιν αὐτοῖς περὶ τῶν αὐτῶν ἐναντία γεγραφήκασιν. Ἵνα δὲ τὴν πολλὴν αὐτῶν καταμάθωμεν ἔριν, φέρε πάλιν ἐπιδείξωμεν, τίνα περὶ ψυχῆς οἱ πολυθρύλητοι τῶν φιλοσόφων ἐδόξασαν, καὶ ὅπως αὐτοὺς ἡ κενὴ δόξα, κατὰ τὸν Ὅμηρον,

ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι.

Ἃ δέ γε ξὺν Θεῷ λέξω, ἐκ τῶν Πλουτάρχῳ καὶ Πορφυρίῳ καὶ μέντοι καὶ Ἀετίῳ ξυγγεγραμμένων ἐρῶ.
17 Θαλῆς τοίνυν κέκληκε τὴν ψυχὴν ἀκίνητον φύσιν· Ἀλκμὰν δὲ αὐτὴν αὐτοκίνητον εἴρηκεν· ὁ δέ γε Πυθαγόρας, ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα· ξυνεφώνησε δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ξενοκράτης. Ὁ δὲ Πλάτων, οὐσίαν νοητὴν, ἐξ ἑαυτῆς κινητήν· ὁ δὲ Σταγειρίτης, ἐντελέχειαν πρώτην σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος·
18 ἐντελέχειαν δὲ τὴν ἐνέργειαν κέκληκε. Κλέαρχος δὲ, τῶν

72, 3. γεγράφασιν] γεγραφήκασιν B. v. Bast. Ep. Crit. p. 200 = 242. 7. Ὅμηρον] τίμαιον B. et in marg. τιμαίου. 9. Ἀετίῳ ξυγγεγραμμένων] ἀέτω ξυγγεγραμμένα B. 11. Ἀλκμᾶν] Ἀλκμαίων Vb. 13. τῷ λόγῳ] τῷδε τῷ λόγῳ C. 14. ὁ δὲ—ἐξ ἑαυτῆς] ὁ δέ γε—ἐξαυτῆς B. Va. 17. κέκληκεν] εἴρηκεν Va.

ita igitur insepultam corpori, veluti monumento cuidam, Plato ait?

Satis igitur, puto, ex iis quæ modo attuli nobis constabit, veteres gentiles philosophos non solum alios ab aliis dissidere, sed iisdem quoque de rebus singulos sibi ipsis discordes pugnantesque inveniri. Atque ut nobis planius innotescat quanta sit inter eos contentio, age iterum ostendamus qualia ea sint quæ de anima celeberrimi philosophorum opinati sunt, quoque pacto eos inanis gloria, ut Homericis verbis utar, *Pugna contendere suasit.* Quæcumque autem divino auxilio fretus dicam, ea de Plutarchi, de Porphyrii, deque Aëtii monumentis dicam. Thales igitur animam esse inquit immobilem naturam: Alcman vero eam inquit sponte sua motabilem: Pythagoras autem, numerum qui seipsum moveat; cujus opinioni convenit et Xenocrates. Plato, intellectilem substantiam ex se mobilem: Aristoteles Stagirites, entelechian primam naturalis corporis et organici, quod habile aptumque sit vitam accipere: Entelechian vero, actum appellavit. At Clearchus

τεσσάρων εἶναι στοιχείων τὴν ἁρμονίαν· Ἀναξιμένης δὲ καὶ Ἀναξίμανδρος καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἀρχέλαος ἀερώδη τῆς ψυχῆς τὴν φύσιν εἰρήκασιν. Οἱ δέ γε Στωϊκοὶ, πνευματικὴν, πλείστου μετέχουσαν τοῦ θερμοῦ. Παρμενίδης δὲ καὶ Ἵππασος καὶ Ἡράκλειτος πυρώδη ταύτην κεκλήκασιν· ὁ δὲ Ἡρακλείδης, φωτοειδῆ· Ἐπίκουρος δὲ ὁ Νεοκλέους, τεττάρων τινῶν ποιοτήτων κρᾶμα, πυρώδους καὶ ἀερώδους καὶ πνευματικοῦ καὶ τετάρτου τινος ἀκατωνομάστου· ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς, μίγμα ἐξ αἰθερώδους καὶ ἀερώδους οὐσίας. Κριτίας δὲ ἐξ αἵματος εἶπε καὶ ἐξ ὑγροῦ· καὶ ἄλλοι δὲ [αὖ] ἄλλα
19 λεληρήκασιν ἐναντία. Καὶ μέντοι καὶ περὶ τὴν ταύτης διαίρεσιν πλείστη γε τούτοις γεγένηται διαμάχη. Πυθαγόρας μὲν γὰρ καὶ Πλάτων διμερῆ ταύτην εἰρήκασι· καὶ τὸ μὲν αὐτῆς εἶναι λογικὸν, τὸ δὲ, ἄλογον. Διχῇ δὲ [αὖ πάλιν] τὸ ἄλογον ἔτεμον· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ θυμικὸν εἶναι, τὸ δὲ, ἐπιθυμητικὸν [εἶναι.] Ὁ δὲ Ξενοκράτης, καὶ ταῦτα τρίτος ἀπὸ Πλάτωνος ὤν, (Σπευσίππου γὰρ

18. εἶναι om. C. 22. πλείστου] πλείστην C. 24. Ἡρακλείδης] Ἡράκλειτος B. 25. Νεοκλέους] νεοκλεὺς B. 27. ἀκατονομάστου] ἀκατωνομάστου B.C. 29. Κριτίας] Κρατίας C. 35. [αὖ πάλιν] om. B. 37. [εἶναι] om. B.C.

animam esse ait harmoniam quatuor elementorum. Anaximenes, Anaximander, Anaxagoras et Archelaus, aëriam dixerunt animæ naturam esse. Stoici spiritualem quidem eam asseruerunt, sed quæ tamen maxima quoque calidi parte constaret. Parmenides Hippasus et Heracletus luculentam et igneam nuncuparunt. Epicurus Neoclis filius, commixtionem quarundam qualitatum; igneæ videlicet, aëriæ, ac spiritualis; quartæque præterea cujusdam quæ certum nomen non habeat. Empedocles commixtam inquit ex ætheria aëriaque substantia. Critias ex sanguine et humido eam constare inquit. Alii porro alia et quidem contraria attulerunt. Quin et de ipsa animæ divisione maxima est inter philosophos disceptatio. Pythagoras enim et Plato hanc in partis duas distribuunt; quarum altera sit ratione prædita, ratione altera careat. Rursusque hanc posteriorem bifariam secant. Namque alteram ejus partem iracundiæ tribuunt, alteram libidini et cupiditati. Xenocrates vero, ille qui tertius a Platone censetur, (fuit enim audi-

τοῦ Πλάτωνος ἀδελφιδοῦ γεγένηται φοιτητὴς,) τὸ μὲν
20 *αἰσθητικὸν [εἶναι] τῆς ψυχῆς ἔφη, τὸ δὲ, λογικόν. Ὁ δὲ Νικομάχου πέντε εἶναι ταύτης ἔφησεν ἐνεργείας, τὴν ὀρεκτικὴν, τὴν θρεπτικὴν, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν μεταβατικὴν, τὴν διανοητικήν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτον οἱ Στωϊκοὶ τὸν ἀριθμὸν ἔστερξαν· ἐξ ὀκτὼ γὰρ μερῶν ἔφασαν τὴν ψυχὴν συνεστάναι, τῆς ὀπτικῆς αἰσθήσεως, καὶ τῆς ἀκουστικῆς, καὶ τῆς ὀσφραντικῆς, καὶ τῆς γευστικῆς, καὶ τῆς ἁπτικῆς· ἕκτον δὲ τὸ φωνητικὸν ἔφασαν· καὶ τὸ σπερματικὸν, ἕβδομον· καὶ τὸ ἡγεμονικὸν, ὄγδοον,*
21 *ὑφ᾽ οὗ τούτων ἕκαστον ἐνεργεῖται. Εἶπον δὲ αὐτὴν καὶ ταῖς τοῦ πολύποδος ἐοικέναι πλεκτάναις. Οἱ δέ γε Πυθαγόρου διάδοχοι ἐκ πέντε στοιχείων τὸ σῶμα κραθῆναι φάντες, (τοῖς γὰρ τέσσαρσι συνέταξαν τὸ αἰθέ-* 73
ριον,) ἰσαρίθμους εἶναι ἔφασαν ταύτῃ καὶ τῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις· καὶ ταύτας ὠνομάκασι νοῦν, καὶ φρόνη-
22 *σιν, καὶ ἐπιστήμην, καὶ δόξαν, καὶ αἴσθησιν. Ὅσα δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ χώρας διηνέχθησαν πρὸς*

39. *αἰσθητικὸν* [*εἶναι*] *αἰσθητὸν* B. *εἶναι* om. Va. 41. *Νικομάχου*] *Νικόμαχος* Vb. 43. *τὴν διαν.*] *καὶ τὴν διαν.* C. 46. *ὀσφραντικῆς*] *ὀσφρητικῆς* B. 49. *ἡγεμονικὸν*] *ἡγεμονοῦν* B.

73, 1. *τέσσαρσι*] *τέτρασι* B. 2. *τούτοις*] *ταύτῃ* B.C.Va. 5. *καὶ* om. C.

tor Speusippi, Platonis ex sorore nepotis) in facultatem sentiendi ac vim rationis animam partitus est. At Nicomachi filius Aristoteles quinque illi officia partesque tribuit, appetendi, nutriendi, sentiendi, gradiendi, et cogitandi. Stoici vero quinarium hunc numerum non admittunt, sed ex octo partibus animam constare dixerunt; ex quinque videlicet sensibus, visu, auditu, olfactu, gustu et tactu, sexta vocali potentia, septima seminali, octava principali ac domina, quasi stirpe a qua singulæ illatum partium suum peragendi munus vires sortitæ sunt. Animam præterea dixerunt polypi brachiis perquam similem esse. Pythagoræ autem successores, e quinque elementis constare corpus asserentes, (quatuor enim illis notissimis et quintum ætherium adjunxerunt,) totidem vires animæ affirmarunt esse; quas hisce nominibus appellarunt, intellectum, prudentiam, scientiam, opinionem, sensum. Quanta item inter eos controversia sit in collocanda principaliori animæ vi,

ἀλλήλους, ῥᾴδιον διαγνῶναι. Ἱπποκράτης μὲν γὰρ καὶ Δημόκριτος καὶ Πλάτων ἐν ἐγκεφάλῳ τοῦτο ἱδρῦσθαι εἰρήκασιν· ὁ δὲ Στράτων, ἐν μεσοφρύῳ· Ἐρασίστρατος δὲ ὁ ἰατρὸς, περὶ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου μήνιγγα, ἣν καὶ ἐπικρανίδα λέγει· Ἡρόφιλος δὲ, ἐν τῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίᾳ· Παρμενίδης δὲ καὶ Ἐπίκουρος, ἐν ὅλῳ τῷ θώρακι· Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ Ἀριστοκλῆς καὶ τῶν Στωϊκῶν ἡ ξυμμορία τὴν καρδίαν ἀπεκλήρωσαν τούτῳ. Καὶ τούτων δ' αὖ πάλιν οἱ μὲν, ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς καρδίας· οἱ δὲ, ἐν τῷ αἵματι· καὶ οἱ μὲν, ἐν τῷ περικαρδίῳ ὑμένι· οἱ δὲ, ἐν τῷ διαφράγματι. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Διογένης καὶ Πλάτων καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ξενοκράτης ἄφθαρτον εἶναι τὴν ψυχὴν ἀπεφήναντο· ὁ δὲ Ἡράκλειτος τὰς ἀπαλλαττομένας τοῦ σώματος εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἀναχωρεῖν ψυχὴν ἔφησεν, οἷα δὴ ὁμογενῆ τε οὖσαν καὶ ὁμοούσιον. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ τὰς χωριζομένας τῶν σωμάτων ψυχὰς διαρκεῖν μὲν καὶ καθ' ἑαυτὰς ζῆν ἔφασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀσθενεστέραν

73. 10. καὶ om. B.Va. Vid. Plutarch. Plac. Phil. p. 909 A. Euseb. P. E. p. 852 B. 13. Ἀριστοτέλης] Ἀριστοκλῆς B. 16. καρδίας] ἀρτηρίας C. 19. ὁ om. B. 22. ἔφησεν] ἔφη Va. 25. διαρκεῖς μὲν καθ'] διαρκεῖν μὲν καὶ καθ' B.C.Vb.

perquam facile est videre. Hippocrates enim Democritusque ac Plato in cerebro sitam esse affirmant: Straton, in medio sincipitio: Erasistratus autem medicus, juxta membranam cerebri, quam epicranidem (hoc est supercipitium, sive supercalvium) vocat: Herophilus, in ventre cerebri: Parmenides et Epicurus, in toto hominis thorace. Empedocles et Aristoteles universaque Stoicorum societas ipsum cor animæ sedem addicunt. Horumque rursus alii eam in cordis ventre constituunt: alii vero in sanguine: alii, ea in chartilagine quæ cor obsepit: alii autem, in ipso diaphragmate. Pythagoras, Anaxagoras, Diogenes, Plato, Empedocles et Xenocrates, animam dixerunt incorruptibilem esse. Heracletus vero animas hominum, corporibus liberatas, concedere ait ad mundi totius animam; utpote quæ sit ejusdem generis ac substantiæ. Stoici vero sejunctas a corporibus animas sibi ipsis ad vitam sufficere affirmarunt: eas tamen quæ sint paulo imbecilliores exiguo temporis spatio superesse: quæ autem validio-

ἐπ' ὀλίγον, τὴν δέ γε ἰσχυροτέραν μέχρι τῆς τοῦ παν-
24 τὸς ἐκπυρώσεως. Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος καὶ
Ἀριστοτέλης φθαρτὴν εἶναι ταύτην ἀνέδην εἰρήκασι.
Πλάτων δὲ καὶ Πυθαγόρας, τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς
ἄφθαρτον εἶναι, φθαρτὸν δὲ τὸ ἄλογον. Καὶ ὁ μὲν
Πλάτων καὶ τὰ φυτὰ ζῶα κέκληκε, τοῦ τρίτου γε τῆς
ψυχῆς εἴδους τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μόνου μετέχοντα· ὁ δέ
γε Ἀριστοτέλης ζῶα μὲν αὐτὰ εἰπεῖν οὐκ ἠνέσχετο· (τὸ
γὰρ δὴ τῆς αἰσθητικῆς μετέχον ψυχῆς τοῦτο καλεῖσθαι
ζῶον ἠξίωσε·) τῆς φυτικῆς μέντοι καὶ θρεπτικῆς ψυχῆς
25 μετέχειν ὑπέλαβε τὰ φυτά. Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν λόγον
οἱ τῆς Ποικίλης οὐ προσεδέξαντο· τὴν γάρ τοι φυτικὴν
δύναμιν καλεῖν ψυχὴν οὐκ ἠνέσχοντο. Ζήνων δὲ ὁ
Κιτιεὺς, ὁ τῆσδε τῆς αἱρέσεως ἡγησάμενος, τοιάδε περὶ
ψυχῆς δοξάζειν τοὺς οἰκείους ἐδίδαξε φοιτητάς· Τὸν γάρ
τοι ἀνθρώπινον θορὸν, ὑγρὸν ὄντα καὶ μετέχοντα πνεύματος,

26. τὴν δέ γ' ἰσχυρὰν] τὴν δ' ἰσχυροτέραν B. ἰσχυροτέραν item C. 28. εἶναι om. C. 32. γε τῆς ψυχῆς εἴδους] μέρους τῆς ψυχῆς C. μέρους Vb. 33. ὁ δέ γε] γε om. B. 34. Ἀριστοτέλης] περὶ ψυχῆς β. 16. Themist. de An. 2. c. 8. et 43. URSIN. 35. μετέχον] μετέχειν C. 39. τὸ γὰρ τὴν] τὴν γάρ τοι B.C. 40. Κιτιεὺς] Κητιεὺς B. 42. οἰκείους] οἰκεί^{ου}ας B. μαθηταὶ Vb. pro φοιτητάς.

res, perdurare usque ad mundi conflagrationem. Democritus, Epicurus, et Aristoteles, animam corruptibilem esse impudenter asseruerunt. Plato et Pythagoras, rationalem dumtaxat animæ vim dixerunt esse incorruptibilem; quæ autem ratione caret, corrumpi. Ac Plato quidem etiam plantas inter animalia reponit, sed quæ tertiam animæ vim solam inditam habeant, quæ concupiscibilis nuncupatur. At Aristoteles exhorruit plantas animalia appellare: quod enim sentiendi munere præditum est, id solum animalis nomine dignum censuit: germinalem tamen animam, cujus munia sunt, augeri, gignere, ac nutriri, inesse plantis opinatus est. Verum hanc illius opinionem qui a varia porticu Stoici philosophi cognominantur minime admiserunt: germinalem siquidem vim indignam putarunt quæ anima diceretur. Zeno tamen Citiensis, a quo duce Stoicorum secta defluxit, ea sectatores suos atque discipulos de anima opinari instituit: genitale siquidem hominis semen, quod humore ac spiritu præditum esse cernitur,

τῆς ψυχῆς ἔφησεν εἶναι μέρος τε καὶ ἀπόσπασμα, καὶ τοῦ
τῶν προγόνων σπέρματος κέρασμά τε καὶ μίγμα, ἐξ ἁπάν-
26 των τῶν τῆς ψυχῆς μορίων συναθροισθέν. Οὗ δὴ χάριν
αὐτὴν καὶ φθαρτὴν προσηγόρευσεν. Νουμήνιος δὲ ὁ
Πυθαγόρειος, πρὸς τούτους ἀποτεινόμενος, ἔφη· Τὴν δὲ
ψυχὴν γεννητήν τε καὶ φθαρτὴν λέγουσιν· οὐκ εὐθὺς δὲ
τοῦ σώματος ἀπαλλαγεῖσαν φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐπιμένειν
τινὰς χρόνους καθ' ἑαυτήν· τὴν μὲν τῶν σπουδαίων, μέχρι
τῆς εἰς πῦρ ἀναλύσεως τῶν πάντων· τὴν δὲ τῶν ἀφρόνων, 74
27 πρὸς ποιούς τινας χρόνους. Καὶ ὁ Λογγῖνος δὲ αὐτῶν
ἄντικρυς κατηγορεῖ, ὧδε γράψας· Ζήνωνι μὲν [γὰρ] καὶ
Κλεάνθει νεμεσήσειεν ἄν τις δικαίως, οὕτω σφόδρα ὑβριστι-
κῶς περὶ τῆς ψυχῆς διαλεχθεῖσιν. Ἄμφω γὰρ τοῦ στερεοῦ
28 σώματος εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναθυμίασιν ἔφασαν. Ἄντικρυς
δὲ τούτων ἐναντία τὰ Πυθαγόρᾳ καὶ Πλάτωνι δόξαντα·
θείαν γὰρ δὴ μοῖραν τὸν νοῦν ἔφασαν εἶναι. Ξυμφωνεῖ

44. ἔφησέν om. B. εἶναι om. C. 47. ἀποτεινόμενος] ἀποφαινόμενος Vb. 49. τε καὶ] τε om. B.

74, 1. ἀναλύσεως] ἀναλώσεως B.Va. Sed vulg. tenet Numenius Eusebii P. E. p. 822 B. 4. νεμεσήσειεν] νεμεσήσαιεν C. qui om. γάρ. 5. ὑβριστικῶς om. C. 6. διαλεχθεῖσιν] διατεθεῖσιν B.Va. Vulg. habet Eusebius P. E. p 823 C.

partem esse animæ quandamque veluti abscissionem putavit, confusaneamque mixtionem seminis patrum majorumque nostrorum, de cunctis animæ particulis in unum collectam, ejusque rei causa corruptibilem eam dixit. Numenius autem Pythagoricus contra hos invectus hæc inquit [Euseb. P. E. p. 822 B.]: *Animam vero isti generabilem corruptibilemque affirmant; non tamen eam inquiunt, simul atque corpore absoluta sit, illico interire; sed suis opibus innixam perdurare ad quædam temporis spatia: proborum quidem virorum animas superfore, usquedum universus orbis incendio absumatur: stultorum vero hominum, ad nescio quæ tempora esse duraturas.* Longinus quoque sic eos manifeste accusat [Euseb. P. E. p. 823 C.]: *Zenoni quidem ac Cleanthi jure optimo succensere quis possit, qui de anima ita contumeliose loquuti sint. Uterque enim esse animam solidi corporis evaporatum quendam exhalationemque dixerunt.* His autem prorsus contraria ipsi Pythagoræ ac Platoni visa sunt: intellectum enim divinam esse partem affirmarunt. Cum quibus sensit et Nicomachi filius Aristoteles; tam-

δὲ καὶ ὁ Νικομάχου τῷδε τῷ λόγῳ, καίτοι θνητὴν εἶναι ἀποφηνάμενος τὴν ψυχήν· ἄλλο τι γὰρ εἶναι τὸν νοῦν παρὰ ταύτην ὑπέλαβε. Καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα δὲ καὶ Πυθαγόραν θύραθεν τοῦτον εἰσκρίνεσθαι λέγουσιν. Πάλιν δ' αὖ, οἱ μὲν αὐτῶν αὐτοκράτορα τὸν νοῦν ἔφασαν εἶναι, καὶ ἄγειν δύνασθαι, ᾗ ἂν ἐθέλῃ, τὰ πάθη· οἱ δὲ ἀνάγκης αὐτὸν καὶ εἱμαρμένης ἀπεφήναντο δοῦλον, καὶ πρὸς τὰ τῶν Μοιρῶν ἄγεσθαι νήματα, καὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ περιδινήσεως καὶ τῆς τῶν ἄστρων συνόδου τὰς
29 τούτου πράξεις καὶ ἐνεργείας ἠρτῆσθαι. Ὁ δέ γε Πλάτων τὴν ἐναντίαν τούτοις περὶ ψυχῆς ἐξεπαίδευσε δόξαν. Ἐλευθέραν γὰρ αὐτὴν ἔφησεν εἶναι, καὶ δέσποιναν τῶν ἐνοχλούντων παθῶν, καὶ ἑκοῦσαν ᾗ τῇδε ᾗ ἐκεῖσε χωρεῖν, καὶ ἐθελουσίως γε ἢ νικᾶν ἢ ἡττᾶσθαι. Καὶ τοῦτο σαφῶς ἐν τοῖς Νόμοις δεδήλωκε. Λέγει δὲ οὕτως· *Κἀνταῦθα, ὦ ξένε, τὸ νικᾶν αὐτὸν ἑαυτὸν πασῶν νικῶν [ἡ] πρώτη καὶ ἀρίστη· τὸ δὲ ἡττᾶσθαι [αὐτὸν] ὑφ' ἑαυτοῦ, αἴσχιστόν τε καὶ κάκιστον· ταῦτα γὰρ ὡς πολέμου ἐν*
30 *ἑκάστοις ἡμῶν ὄντος πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς σημαίνει.* Καὶ αὖ

14. θύραθεν] οὐρανόθεν B. 16. ὡς ἂν ἐθέλῃ] ᾗ ὡς ἂν θέλῃ B. 18. ἄγεσθαι] λέγεσθαι B.Va. Vid. infra v. 43. 21. ἐναντίαν τούτοις] τούτοις om. B. 23. ἔφησεν εἶναι] εἶναι φ B.Va. 28. ἡ πρώτη] ἡ om. B.C.Va. πρώτη τε καὶ Vb. 29. αἴσχιστον] πάντων αἴσχιστον Vb.

etsi corruptibilem animam esse dixerit: aliud enim esse intellectum ab ipsa anima opinatus est. Platonici vero ac Pythagorici extrinsecus insinuari intellectum dicunt. Horumque alii, sui dominum esse, moderarique affectus ut velit: alii vero, et necessitatis et fati servum esse dixerunt, agique Parcarum filis protractum; ac pendere denique omnia quæ is agat de superno cæli rotatu siderumque congressu. Plato autem contraria prorsus asserit. Liberam enim esse animam sensit, dominamque eorum quibus perturbetur affectuum, sponteque ipsam sua huc atque illuc agitari. Suæ demum voluntati referre acceptum, quod vincat, quodque succumbat. Hoc vero ipsum Plato suis in Legibus ita manifeste ostendit [p. 626 E.]: *Hic quoque, o hospes, cum quis seipsum vincit, prima hæc victoriarum atque optima est victoria. Cum autem quis a seipso superatur, hoc vero ipsum est pessimum ac turpissimum. Hæc enim ita contingunt, tamquam contra nos ipsos bellum aliquod nobis insit.*

πάλιν μετ᾽ ὀλίγα· Τόδε δ᾽ ἴσμεν, ὅτι ταῦτα τὰ πάθη ἐν ἡμῖν οἷον νεῦρα ἢ σμήρινθοι τινες ἐνοῦσαι σπῶσί τε ἡμᾶς καὶ ἀλλήλαις ἀνθέλκουσιν ἐναντίαι γε οὖσαι ἐπ᾽ ἐναντίας πράξεις, οὗ δὴ διωρισμένη ἀρετὴ καὶ κακία κεῖται. Μίαν γάρ φησιν ὁ λόγος δεῖν τῶν ἕλξεων εἶναι ἀρχήν· ᾗ συνεπόμενον ἀεὶ, καὶ μηδαμῇ ἀπολειπόμενον ἐκείνης, ἀνθέλκειν μετρίως τῶν ἄλλων ἕκαστον· ταύτην δὲ εἶναι τὴν τοῦ λογι-
31 σμοῦ ἀγωγήν. Ἄντικρυς δὲ διὰ τούτων δεδήλωκεν, ὡς οὔτε φύσιν ἐλάχομεν πονηρὰν καὶ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν πλημμελοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ὑπὸ τῶν τῆς Κλωθοῦς νημάτων ἀγόμεθα, οὔτε μὴν ὑπὸ τῆς τῶν ἄστρων συνόδου πρὸς τὸ πρακτέον ὠθούμεθα· ἀλλ᾽ ἀγωνίζεται μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, τοῦ δὲ νικᾶν ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἐθελήσῃ νεῦσαι πρὸς ἀρετήν· καὶ ἕλκει μὲν ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἑαυτὴν, ἀνθέλκει δὲ ὁ θυμός· ἔχει δὲ τοῦ πείθεσθαι, ἢ μὴ, τὴν ἐξουσίαν ὁ λογισμός· ἡνιοχεῖν γὰρ ἐτάχθη καὶ ἄγειν, ἀλλ᾽ οὐκ ἄγεσθαί τε καὶ

33. σμήρινθοι] μήρυνθοι B. 34. καὶ ἀλλήλαις] καὶ γὰρ ἀλλ. B. 35. οὐ B. 36. δεῖν] δεῖ C. ex em. 39. λογισμοῦ] λόγου B.Va. 51. τε καὶ] τε om. C.

Rursusque idem Plato paulo post [p.644 E.]: *Scimus hoc autem, hujusmodi affectus, tamquam insitos nobis nervos quosdamque funiculos, trahere nos prorsum, retrorsumque revocare; sicutque ipsi contrarii sibi sunt, ita et nos trahere in contrarias functiones, quam ubi discreta jam sit sedes vitii ac virtutis. Dictat enim ratio unum esse tractionum ejusmodi principatum; quem si quis ita consectetur ut ab eo numquam deficiat, plane persentiet modicas omnino esse vires affectionum, quæ in contrarias partes sese trahere conentur. Hunc vero ductum ac principatum rationis esse asserimus.* His itaque verbis Plato ostendit, nequaquam nos ab initio malam naturam sortitos esse, neque ulla necessitate aut violentia cogi homines ad peccandum: non denique agi Parcarum filis, neque astrorum congressu ad ea quæ sunt agenda compelli: sed esse animæ cum seipsa certamen, adesseque illi victoriæ facultatem, si modo inclinare ad virtutem constituat. Trahit itaque libido hominem ad seipsam; ab adverso autem trahit eundem et irascentiæ vis; habet ratio parendi ac repugnandi liberam potestatem. Sunt enim illius partes, ut aurigam se præbeat, agatque ceteros; non ut agatur ipsa trahaturque. Comprobavit autem hanc eandem sententiam Plato et in decimo

32 σύρεσθαι. Ἐκράτυνε δὲ τόνδε τὸν λόγον καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων, ταῦτα εἰπών· Τῆς δὲ γενέσεως τοῦ 75 ποιοῦ τινος ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἑκάστου ἡμῶν αὐτῶν τὰς αἰτίας· ὅπῃ γὰρ ἂν ἐπιθυμῇ, καὶ ὁποῖος ἂν ᾖ τὴν ψυχήν, ταύτῃ σχεδὸν ἑκάστοτε καὶ τοιοῦτος ἡμῶν γίνεται ἅπας ὡς τὸ πολύ. Καὶ μετὰ βραχέα δὲ καὶ ταῦτα προστέθεικε· Μείζων δὲ δὴ ψυχὴ κακίας καὶ ἀρετῆς, ὁπόταν μεταλάβῃ διὰ τὴν αὐτῆς βούλησίν τε καὶ ὁμιλίαν γιγνομένην ἰσχυράν· ὁπόταν μὲν ἀρετῇ θείᾳ προσμίξασα γίνεται διαφερόντως τὰ τοιαῦτα διαφέροντα, καὶ μετέλαβε τόπον ἅγιον, ὅλη μετακοσμηθεῖσα εἰς ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον· ὅταν δὲ τἀναντία, κατὰ τοὺς τἀναντία μεθιδρύσατο
33 τὸν αὐτῆς βίον. Κἀνταῦθα παραπλησίως ἐδίδαξεν, ὡς τῇ βουλήσει τῆς ψυχῆς ἀπένειμεν ὁ ποιητὴς τῶν κρειττόνων καὶ τῶν χειρόνων τὴν αἵρεσιν. Τὸ μὲν γὰρ τῆς γνώμης αὐθαίρετον τῇδε ῥέπειν ἢ ἐκεῖσε παρασκευάζει, ἡ δὲ ὁμιλία καὶ τὸ ἔθος ἰσχυρὰν τὴν ἕξιν ἐργάζεται.

75, 2. ἑκάστου—αὐτῶν] ἑκάστῳ—αὐτῷ B. 3. ἂν ᾖ—ταύτῃ] ἂν ὢν—τοιαύτη B. ἂν ᾖ—τοιαύτη Va. ἂν ὢν—ταύτῃ Vb. 4. ἑκάστοτε] ἑκάστωτε C. 8. ἀρετῇ θείᾳ C. 11. μετακομισθεῖσα Sirm. 12. κατὰ τοὺς τἀναντία om. B. 17. ἔθος] πάθος B.

Legum suarum libro, his verbis [p. 904 B] : *Causas autem qualitatis cujuspiam pendere Deus dimisit a nostris singulorum voluntatibus. Qua enim præditus cupiditate fuerit qualiterve animum affectus, eo fere semper modo talisque unusquisque nostrum plerumque fieri consuevit. Major est igitur anima et potentior, quam sit virtus et vitium: quandoquidem et sua ipsius voluntate et valida consuetudine immutatur. Etenim cum divinæ virtuti commiscetur, egregie transit in egregiam illam virtutem, sanctique cujusdam loci fit particeps; tota nimirum tralata in locum alium potiorem : cum vero contraria virtuti elegerit, ad contrarias quoque sedes vitam suam traducit atque constituit.* Hoc igitur etiam loco Plato nos docuit animæ nostræ creatorem Deum penes illius potestatem tribuisse meliorum rerum pejorumque optionem. Optio enim animi, ac delectus, afficit nos ut vel huc vel illuc inclinemus : conversatio autem, ipsaque adeo consuetudo, valide inhærentem habitum parit. Cum itaque anima virtutis adamantior facta ejus sibi formam impresserit, in alium quendam locum commigrat, sanctum illum

Ὅταν οὖν ἀρετῆς ἐρασθεῖσα τὴν ταύτης ἰδέαν ἐκμάξηται, εἰς ἕτερόν τινα μεταβαίνει τόπον ἅγιόν τε καὶ πολλῷ τῶν παρόντων ἀμείνονα· τὴν δὲ κακίαν ἑλομένη, καὶ τὸν ἐπονείδιστον βίον ἀσπασαμένη, λαγχάνει πάλιν τὸν
34 κατάλληλον χῶρον. Κἂν τῷ δευτέρῳ δὲ τῆς Πολιτείας ξυνῳδὰ τούτοις ξυνέγραψε· λέγει δὲ ταῦτα· Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὁ Θεός; Τῷ ὄντι γε. Καὶ λεκτέον οὕτως; Τί μήν; Οὐδέν δὲ τῶν ἀγαθῶν βλαβερόν; ἢ γάρ; Οὔ μοι δοκεῖ. Ἆρα τὸ μὴ βλαβερὸν βλάπτει; Οὐδαμῶς. Ὃ δὲ μὴ βλάπτει, κακόν τι ποιεῖ; Οὐδαμῶς. Οὐδ᾽ ἂν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον; Πῶς γάρ; Τί δέ; ὠφέλιμον τὸ ἀγαθόν; Ναί. Αἴτιον ἄρα εὐπραγίας; Ναί. Οὐκ ἄρα γε πάντων αἴτιον τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἐχόντων πάντων, τῶν
35 δὲ κακῶν ἀναίτιον. Παντελῶς γε, ἔφη. Οὐκ ἄρα, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὁ Θεός, ἐπεὶ ἀγαθός, πάντων ἂν εἴη αἴτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ᾽ ὀλίγων μὲν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος· πολὺ γὰρ ἐλάττω τὰ ἀγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλα ἄττα δεῖ ζητεῖν αἴτια, ἀλλ᾽ οὐ τὸν Θεόν.

24. ξυγγέγραφε] συνέγραψε B.C. 28. τι ποιεῖ; οὐδὲ τοῦτο. ὃ δέ γε μηδὲν κακὸν ποιεῖ, οὐδ᾽ ἂν Sirm. 29. οὐ γὰρ B. 30. αἴτιον—ναὶ om. B. 31. πάντων] αἴτιον Sirm. 36. πολὺ γὰρ] πολὺ δὲ B.

quidem ac longe præsentibus potiorem: contra autem, cum vitium præoptarit, turpemque vitam sectata sit, tunc quoque convenientem sibi locum sortitur. In secundo etiam Reipublicæ libro, consona his Plato conscripsit. Sic enim inquit [p. 379 B.]: *Bonus est igitur Deus? Profecto bonus est. Atque ita asserendum est? Quidni sit? Nihil ergo erit noxium quod sit bonum? Nihil; quantum mihi videtur. Nocebitne igitur quod non est noxium? Minime. Neque vero esse poterit alicujus mali causa? Qui enim possit? Quid igitur? utilene erit quod est bonum? Aio ego. Eritne igitur causa rei bene gerendæ? Erit inquam. Quod itaque bonum est, rerum omnium causa non erit, sed omnium dumtaxat quæ bene se habent? Non erit, inquam ego; quoniam bonus est Deus. Omnium inquam rerum causa non erit, sicuti multi aiunt: ac paucarum quidem quæ hominibus accidunt erit causa, multarum vero non erit: quandoquidem nobis multo pauciora malis bona contingunt. Ac bonorum quidem causa in nullum alium præterea referenda est: malorum vero aliæ quædam inquirendæ sunt causæ: at Deus*

Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν. Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγὼ, ἀποδεκτέον, οὔτε Ὁμήρου, οὔτε ἄλλου ποιητοῦ, ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἀνοήτως περὶ τοὺς θεοὺς ἁμαρτάνοντος, καὶ λέγοντος ὡς δύο

πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει,
κηρῶν ἔμπλειοι· ὁ μὲν, ἐσθλῶν· αὐτὰρ ὁ, δειλῶν.

Καὶ ᾧ μὲν ἂν μίξας ὁ Ζεὺς ἀμφότερα δῷ,

ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅδε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.

36 Οὕτω δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα καὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ μέντοι καὶ Αἰσχύλου. Εἶτα ἐπάγει· Κακῶν δὲ αἴτιον φάναι τὸν Θεὸν, ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ· μήτε τινὰ λέγειν ταῦτα ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε τινὰ ἀκούειν, μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἐν μέτρῳ μήτε ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα· ὡς οὔτε ὅσια ἂν λεγόμενα, εἰ λέγοιτο· οὔτε ξύμ- 76
φορα ἡμῖν, οὔτε ξύμφωνα αὐτοῖς. Ξύμψηφός σου εἰμὶ, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, καί μοι ἀρέσκει. Οὗτος μέντοι,

40. Ὅμηρου—ἄλλον ποιητὴν—ἁμαρτάνοντας—λέγοντας] Ὁμήρου—ἄλλου ποιητοῦ—ἁμαρτάνοντας—λέγοντος B.C. 44. αὐτὰρ] ἀτὰρ B. 46. κακῶν ὅ γε μείρεται] κακῷ ὅγε κύρεται B.C. et mox ἐσθλῷ B. Supra καμμίξας et ἀμφοτέρων Sirm. 48. τὰ τοιαῦτα] τὰ om. B. 49. Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου C. 52. εὐνομήσασθαι] εὐνομήσεσθαι B. εὐνομήσασθαι C.

76, 3. καί μοι] καί μοι καὶ B.

inquirendus non est. Verissime, inquit is, dicere mihi videris. Igitur, inquam ego, nec Homerus nec Hesiodus audiendi sunt; qui peccatum hoc de diis stultissime peccant. Aiunt enim; Dolia bina sedent stellanti sub Jovis aula, Fataque discretim bona sunt hoc, tristia in illo. Cuique Deus dextra commiscens, utraque porgit. Nunc bona sortitus, gaudet; nunc tristia, mœret. Sunt itidem et alia hujus generis, quæ apud Homerum quæque apud Hesiodum Æschylumque leguntur. Tum præterea et hæc infert: *Modis autem omnibus pugnandum est, ne Deus qui bonus est dicatur esse malorum causa; neve qui justis legibus victurus sit verba hæc dicat in sua civitate; neve quis loquentem exaudiat, seu junior sit ille, seu senior, qui vel metro vel soluta oratione talia mentiatur, fabuloseque confingat: utpote quæ, si ullo modo dicantur, neque sancta sint, neque nobis utilia, neque sibi admodum consona. Faveo, inquit ille, tibi in lege hac: mihi enim valde est cordi. Hæc igitur, in-*

ἦν δ' ἐγὼ, εἷς ἂν εἴη τῶν περὶ Θεοῦ νόμων τε καὶ τύπων, ἐν οἷς
δεήσει τούς τε λέγοντας λέγειν, καὶ τοὺς ποιοῦντας ποιεῖν,
37 μὴ πάντων αἴτιον τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν. Ταῦτα καὶ
περὶ τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς Θεοῦ καὶ περὶ ἡμῶν δέ γε
αὐτῶν καὶ φρονεῖν καὶ δοξάζειν ὁ Πλάτων ἐδίδαξε,
καὶ τοὺς κακῶν αἴτιον εἶναι τὸν Θεὸν λέγοντας ἐξελαύ-
νειν ἐκέλευσεν· καὶ γὰρ ἀνόσιον εἶναι τόνδε τὸν λόγον
φησὶ, καὶ ἀξύμφορον ἡμῖν καὶ ἀξύμφωνον ἑαυτῷ. Εἰ
γὰρ ἀγαθὸς ὁ Θεὸς, ὥσπερ οὖν [καὶ] ἀγαθὸς, (κοινὸς
γὰρ οὗτος ὁ λόγος,) οὐκ ἄρα κακῶν αἴτιος γένοιτ' ἂν
38 [ὁ ἀγαθός.] Εἰ δὲ ἀναίτιος ὁ Θεὸς τῶν γινομένων κα-
κῶν, (κακὰ δὲ κυρίως ὀνομάζομεν οὐ τὰ παρὰ πολλῶν
νομιζόμενα, πενίαν, καὶ νόσον, καὶ τἄλλα ὅσα τούτοις
ἐστὶ παραπλήσια, ἃ ξυμφορὰς ὀνομάζειν φίλον τισὶν,
ἀλλὰ κακίαν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ τὰς ἄλλας παρανομίας,)
ὑφ' ἡμῶν δὲ ταῦτα τολμᾶται· ἡμεῖς ἄρα τούτων αἴτιοι,
καὶ οὐχ ὁ τἀναντία νομοθετήσας Θεός· ταῦτα γὰρ ἡμᾶς
φρονεῖν καὶ Σωκράτης καὶ Πλάτων ἐδίδαξαν, οὗτοι καὶ

10. κακῶν] κακῶς C. 13. καὶ om. C. 15. γένοιτ' ἂν [ὁ ἀγαθὸς] ὁ ἀγαθὸς γένοιτ' ἂν B. 17. νομιζόμενα] ὀνομαζόμενα C.Vb. 18. ἃ] ἃς B. 23. Πλάτων ἐδίδαξαν] ὁ Πλ. ἐδίδαξεν B. ἐδιδαξάτην C.

quam ego, una lex unaque demum formula sanciatur, in iis quæ dici ab loquentibus, quæque fieri ab agentibus oportebit; ne videlicet sit rerum omnium Deus causa, sed bonarum dumtaxat. Hæc igitur de Deo qui fecit nos, deque nobis ipsis, et sentire et opinari Plato nos docuit, jussitque civitate extrudi qui dicerent Deum esse malorum causam. Inquit enim, verba ejusmodi nefaria esse nobis perniciosa, sibique ipsis non bene consona. Etenim si bonus est Deus; sicuti bonus est; (communis enim hæc sententia est) non utique erit malorum causa, qui bonus est. Quod si Deus non est causa malorum quæ fiunt, (mala autem proprie appellamus, non ea quæ a multis existimantur mala; paupertatem videlicet, ægritudinem, quæque sunt præterea his similia, quæ nonnullis appellari damna mos est; sed malitiam, libidinem, ceterasque iniquitates,) nos igitur hæc ipsa facere audemus, causaque earum rerum in nos auctores referenda est; in Deum vero nequaquam, cum ipse etiam latis legibus contraria fieri mandarit. Hæc itaque nos sentire et Socrates et Plato docuerunt; hique animæ illam vim, quæ ratione prædita est, divinam appellarunt. Est autem operæ

39 τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς θεοειδὲς προσηγόρευσαν. Καὶ ἔστιν ἀκοῦσαι Σωκράτους τῷ Ἀλκιβιάδῃ λέγοντος· (καὶ ταῦτά γε ὁ Πλάτων ξυνέγραψεν·) Ἔχομεν οὖν εἰπεῖν ὅ τι τῆς ψυχῆς ἐστι θειότατον ἢ τοῦτο περὶ ὃ εἰδέναι τε καὶ φρονεῖν ἐστιν; Οὐκ ἔχομεν; Τῷ Θεῷ οὖν τοῦτο ἔοικεν αὐτῆς· καί τις εἰς τοῦτο βλέπων, καὶ πᾶν τὸ θεῖον γνοὺς, θεόν τε
40 καὶ φρόνησιν, οὕτω καὶ ἑαυτὸν γνοίη μάλιστα. Παραπλήσια δὲ κἀν τῷ Φαίδωνι λέγει· Θῶμεν γὰρ βούλει, ἔφη, δύο εἴδη τῶν ὄντων· τὸ μὲν, ὁρατόν· τὸ δὲ, ἀειδές; Θῶμεν, ἔφη. Καὶ τὸ μὲν, ἀειδὲς, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον· τὸ δὲ, ὁρατὸν, μηδέποτε κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον; Καὶ ταῦτα θῶμεν, ἔφη. Φέρε δὴ, ἦδ᾽ ὅς, ἄλλο τι ἡμῶν αὐτῶν, τὸ μὲν, σῶμά ἐστι· τὸ δὲ, ψυχή; Οὐδὲν ἄλλο, ἔφη. Πότερον οὖν ὁμοιότερον τῷ εἴδει φαμὲν εἶναι καὶ ξυγγενέστερον τὸ
41 σῶμα; Παντὶ, ἔφη, τοῦτό γε δῆλον ὅτι τῷ ὁρατῷ. Τί δὲ ψυχή; ὁρατὸν, ἢ ἀειδές; Οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων γε, ὦ Σώκρατες, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ἡμεῖς γε τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ μὴ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἐλέγομεν, ἢ ἄλλῃ τινὶ οἴει; Τῇ τῶν

26. τάδε] ταῦτά γε B. ταῦτα δὲ C. 28. τούτου] τοῦτο B. qui om. mox ὅ cum C. post φρυνεῖν. 33. βούλει om. B. 36. ἔχον om. B. 39. ποτέρῳ Sirm.

precium verba Socratis audire Alcibiaden alloquentis, quæ sic apud Platonem scripta inveniuntur [p. 133 B.] : *Possumusne igitur dicere partem animæ divinissimam esse? an de hac ipsa re, nec scire quæ sit, nec sapere quicquam possumus? Hæc itaque animæ vis Deo est similis. Atque hoc aliquis intuens, omneque divinum cognoscens, Deumque et prudentiam; ita et seipsum nosse maxime poterit.* Similia vero his et in Phædone scripta sunt [p. 79 A.] : *Vis enim*, inquit, *ponamus duas rerum species; quarum altera videri possit, altera vero non possit? Ponamus, inquit. Quodque videri non potest, semper eodem modo se habeat; quod autem potest, non itidem habeat? Et hoc, inquit, ponamus. Age itaque, inquit ille; aliudne quicquam nostri statuemus, an hoc solum, quod videlicet altera nostri portio est corpus, altera vero anima? Nihil aliud, inquit ille. Utri autem rerum speciei similius esse corpus dicemus atque cognatius? Universo, inquit ille; huic videlicet quod oculis cerni potest. Quid vero anima? viderine poterit, an non poterit? Ab hominibus, o Socrates, videri non poterit. Nos autem cum po-*

ἀνθρώπων, ἔφη. Τί οὖν περὶ ψυχῆς λέγομεν, ὁρατὸν ἢ ἀόρατον εἶναι; Οὐχ ὁρατόν. Ἀειδὲς ἄρα; Ναί. Ὁμοιότερον [οὖν] ἄρα ἡ ψυχὴ σώματός ἐστι τῷ ἀειδεῖ· τὸ δὲ σῶμα,
42 τῷ ὁρατῷ; Πᾶσα ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα διεξελθὼν, ἐπήγαγε· Ποτέρῳ οὖν ἡ ψυχὴ ἔοικε; Δηλαδὴ, ὦ Σώκρατες, ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ, τῷ θείῳ· τὸ δὲ σῶμα, τῷ θνητῷ. Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα· Τί οὖν; 77
Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἆρα οὐχὶ σώματι μὲν ταχὺ διαλυθήσεσθαι προσήκει, ψυχῇ δ' αὖ τὸ παράπαν ἢ ἀδιαλύτῳ
43 εἶναι, ἢ ἐγγύς [τι] τούτων; Πῶς γὰρ οὔ; Εἶτα εἰπὼν ὅπως τὸ σῶμα διαλύεται, ἐπήγαγεν· Ἡ δὲ ψυχὴ εἰς τὸ ἀειδὲς ἢ εἰς τοιοῦτον ἕτερον τόπον τινὰ οἰχομένη γενναῖον καὶ ἄριστον [καὶ ἀειδῆ εἰς ᾅδου,] φοιτᾷ ὡς ἀληθῶς παρὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φρόνιμον Θεὸν, οὗ ἂν Θεὸς ἐθέλῃ, αὐτίκα καὶ τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἰτέον, αὐτὴ δὲ ἡμῖν ἡ τοιαύτη καὶ οὕτω πεφυκυῖα ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος εὐθὺς διαπεφύσηται καὶ ἀπόλωλεν, ὡς φασὶν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι;

45. ἔφη om. B. 47. ἡ ψυχὴ] ἡ om. B.C. 48. ὁρατῷ] ἀορατῷ B. 77, 2. διαλυθήσεσθαι] διαλύεσθαι B. 3. ἀδιαλύτῳ] ἀΐδια οὕτως B. 4. τούτων] τούτου Sirm. 5. εἰς τὸ] ἄρα τὸ Sirm. et om. mox ἤ. 9. αὐτὴ] αὕτη B. ἰστέον C. pro ἰτέον.

neremus alia esse quæ videri possent, alia quæ non possent, hominibusne putas, an alii cuipiam naturæ videri posse dicebamus, ac videri non posse? Hominibus, inquit ille. De anima igitur quid dicemus? visibilemne esse, an invisibilem? Aio ego non esse visibilem. Ergo invisibilem esse ais? Ita est prorsus. Est ergo anima similior invisibili quam sit corpus: at visibili corpus est assimilius. Ita est necesse dici, o Socrates. Multa vero alia prosequutus, hæc quoque addidit: *Utri tandem anima erit assimilis? Plane constat, o Socrates, animam divinæ rei persimilem esse; corpus vero ipsum, mortali.* Rursusque paulo post; *Quid igitur? cum hæc ita se habeant, an non, quæso, corpori quidem convenit cito dissolvi, animæ vero prorsus convenit ut vel sit insolubilis, vel ad aliquid quod ejusmodi sit proxime accedat? Qui hoc enim non sit?* Cumque ostendisset quo pacto corpus dissolvatur, ita hæc attulit; *Anima vero ad invisibile, aut in alium quendam hujusmodi locum se conferens nobilem illum atque optimum, proficiscitur sine dubio ad bonum et prudentem Deum: quo, si Deus velit, illico et meæ animæ proficiscendum erit. Cum itaque nostra hæc anima talis sit, eaque prædita sit natura postquam corpus evasit; efflatane, quod multi*

Πολλοῦ γε δεῖ, ὦ φίλε Κέβης τε καὶ Σιμμία· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὧδε ἔχει. Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τῆς αὐτῆς ἔχεται διανοίας, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν δείκνυσι διαρρήδην.

44 Τοσαύτην καὶ ξυγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ καὶ ψυχῆς πέρι καὶ σώματος καὶ αὐτῆς γε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ξυστάσεως πρὸς ἀλλήλους ἐσχήκασιν ἔριν καὶ διαμάχην· οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα πρεσβεύοντες, οἱ δὲ τούτων τε κἀκείνων ἐναντίαν δόξαν ὠδίνοντες. Οὐ γὰρ τἀληθὲς μαθεῖν ἐπεθύμησαν, ἀλλὰ κενοδοξίᾳ καὶ φιλοτιμίᾳ δουλεύσαντες καινῶν εὑρεταὶ κληθῆναι
45 δογμάτων ἐπεθύμησαν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν πολὺν ὑπομεμενήκασι πλάνον, τῶν ὕστερον ἐπιγενομένων ἀνατετραφότων τῶν πρεσβυτέρων τὰς δόξας. Καὶ Ἀναξίμανδρος μέν, τελευτήσαντος ἤδη τοῦ Θάλεω, τοῖς ἐναντίοις ἐχρήσατο δόγμασι· καὶ Ἀναξιμένης δὲ μετὰ τὸν Ἀναξιμάνδρου γε θάνατον ταὐτὸ τοῦτο πεποίηκε· καὶ
46 Ἀναξαγόρας [δὲ] ὡσαύτως. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἔτι ζῶντι τῷ Πλάτωνι προφανῶς ἀντετάξατο, καὶ τὸν κατὰ

23. κενῶν] καινῶν B. 25. ὑπομεμενήκασι] ὑπομεμνήκασι Vb. 26. ἀνατετραφότων] ἀνατετροφότων B. 31. δὲ om. B.Va. 33. κατὰ om. C.

aiunt, evanescit illico, prorsusque interit? Immo longe aliter fiet, o carissime Cebes et o Simmia; multoque potius ita se res habet ut dicam. Tum et quæ sequuntur in eandem feruntur sententiam, manifesteque ostendunt animæ immortalitatem.

Tantam igitur et historici et philosophi et poëtæ, tum de anima, tum de corpore, tum de hominis genitura et constitutione, inter se litem exercent, dum alii quidem hæc, alii vero illa præferunt, alii rursus et his et illis contrariam opinionem adducunt. Neque enim veritatis discendæ studio ac desiderio tenebantur; sed inani gloriolæ ambitionique servientes, optarunt novorum dogmatum inventores vocari. Ex quo sane factum est, ut in errores multos inciderint, dum ii qui posterius succedebant, majorum opiniones evertere conarentur. Anaximander enim, Thalete jam mortuo, contraria illi sensisse dicitur. Anaximenes quoque, post Anaximandri mortem idipsum fecit; idemque Anaxagoras. Aristoteles autem, Platoni adhuc viventi manifeste adversum se præ-

τῆς Ἀκαδημίας ἀνεδέξατο πόλεμον, καὶ οὔτε τὴν διδασκαλίαν ἐτίμησεν ἧς φιλοτίμως ἀπέλαυσεν, οὔτε τοῦ πολυθρυλήτου ἀνδρὸς ᾐδέσθη τὸ κλέος, οὔτε τὸ ἐν τοῖς λόγοις κράτος ἔδεισεν, ἀλλ' ἀνέδην πρὸς αὐτὸν παρετάξατο, οὐκ ἀμείνοσιν ἐκείνου, ἀλλὰ πολλῷ γε χείροσι
47 χρησάμενος δόγμασι. Καὶ γὰρ δὴ τὴν ψυχὴν ἐκείνου φάντος ἀθάνατον, οὗτος ἔφη θνητήν· καὶ τὸν Θεὸν εἰρηκότος ἐκείνου προμηθεῖσθαι τῶν πάντων, οὗτος τὴν γῆν, ὅσον ἧκεν εἰς λόγους, τῆς θείας κηδεμονίας ἐστέρησε· τὰ γὰρ δὴ μέχρι σελήνης ἰθύνειν ἔφησε τὸν Θεόν, τὰ δέ γε ἄλλα ὑπὸ τὴν εἱμαρμένην τετάχθαι· καὶ ἄλλα δὲ πάμπολλα ἐνεόχμωσεν, ἃ λέγειν ἐπὶ τοῦ παρόντος
48 παρέλκον ὑπείληφα. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὰς ἀλλήλων εἰκότως καταλελύκασι δόξας· τὸ γὰρ δὴ ψεῦδος οὐ μόνον τῇ ἀληθείᾳ πολέμιον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ· ἡ δέ γε ἀλήθεια ξύμφωνος ἑαυτῇ, καὶ μόνον ἔχουσα τὸ ψεῦ-
49 δος πολέμιον. Αὐτίκα τοίνυν ἔστιν εὑρεῖν καὶ περὶ

35. ἀπήλαυσεν] ἀπέλαυσεν B. 36. οὔτε] οὐ C. 38. ἀμείνοσιν ἐκείνου] ἀμείνωσιν ἐκείνω B. ubi mox χείροσι suprasc. m. p. ἀμ. ἐκείνων C. 39. τὴν om. B. 41. πάντων] ἁπάντων B. 42. ἐστέρησεν] ἠξίωσεν B. suprasc. οὖ γρ. ἐστέρησεν. 44. ἔφησε] ἔφη B. 45. ἐνεόχμωσεν] ἐνεώχμωσεν C. 46. παρέλκον] πάρεργον B. 52. εὑρεῖν om. C. pro ea v. ἰδεῖν Vb.

buit, contra Academiam bello suscepto. Neque doctrinæ illi honorem ullum rependit, quam liberalissime olim percepit: neque celeberrimi viri gloriam est reveritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, sed impudenter illi adversarium sese gessit; cum tamen nequaquam meliorum dogmatum, sed multo pejorum quam Plato ipse, auctor exstiterit. Nam cum ille animam dixerit immortalem esse, hic esse mortalem dixit. Cumque ille dixerit, Deum res omnis providentiæ cura complexum esse; hic, quantum possunt ejus rationes, terrarum orbem divinæ providentiæ exsortem facit. Inquit enim ad lunam usque Dei gubernationem deferri; quæ vero sunt infra lunam fato esse subjecta. Plurima vero et alia, quæ nova atque insolita sunt, adducit; supervacanea prorsus quæ mihi hoc tempore explicentur. Illi ergo merito ac decenter suas ipsimet demoliti sunt opiniones. Falsitas enim, non modo ipsi veritati, sed sibi quoque ipsi contraria est: veritas autem, et sibi est concors, et unam modo falsitatem infestam habet. Itaque

τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως καὶ Μωϋσέα τὸν νομοθέτην, καὶ Δαβὶδ τὸν προφήτην, καὶ τὸν γενναῖον Ἰὼβ, καὶ Ἡσαΐαν, καὶ Ἱερεμίαν, καὶ πάντα τὸν τῶν προφητῶν 78 χορὸν, καὶ Ματθαῖον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Λουκᾶν, καὶ Μάρκον, καὶ Πέτρον, καὶ Παῦλον, καὶ ἅπαντα τῶν ἀποστόλων τὸν θίασον, ξυνῳδὰ πάντας ἀνθρώπους διδά-
50 σκοντας. Οὐ γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι τῶν μὲν τούτους, τῶν δὲ ἐκείνους λεγόντων αὐτόχθονας· οὐδὲ τῶν μὲν θνητὴν ἀποφαινομένων, τῶν δὲ ἀθάνατον τὴν ψυχήν· οὐδὲ τούτων μὲν αὐτοκράτορα τῶν παθῶν καλούντων τὸν λογισμὸν, ἐκείνων δὲ ἀνδραποδώδη καὶ δοῦλον ὀνομαζόντων· ἅπαντες γὰρ ξυμφώνως διδάσκουσιν, ἀπὸ γῆς μὲν καὶ ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων διαπλασθῆναι τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ προϋπάρχουσαν εἰς τοῦτο καταπεμφθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν τούτου δημιουργηθῆναι διάπλασιν· Ἔπλασε γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο [ὁ] ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν

78, 1. τῶν προφητῶν] προφητικὸν B. προφητικῶν C. qui supra ἅπαντα. 3. ἅπαντα] πάντα B.Va. 6. τῶν] τὴν (ῶν supra) B. 7. οὐδὲ] καὶ οὐδὲ B. 9. ἀνδραποδώδη] ἀνδραπώδη B. 13. τὴν] τὸ τὴν C. 15. λαβὼν om. B.

pronum est invenire, vel de ipsa natura hominis et Mosen legislatorem, et prophetam David, et fortissimum virum Iob, et Esaiam quoque, et Hieremiam, universumque prophetarum chorum, Matthæum quoque, Ioannem, Lucam, et Marcum, Paulumque præterea et Petrum, universumque apostolorum cœtum, quæ sint ubique consona cunctos homines docuisse. Neque enim est horum audire alium qui hos homines, alium qui illos archetypos humani generis ac indigenas fuisse testetur: neque alios qui mortalem, alios qui immortalem animam dicant; neque alios qui perturbationum dominam rationem, alios qui mancipium servamque asserant. Omnes enim concordi oratione nos docent ex terra et aqua ceterisque elementis humanum corpus effictum esse; animam vero nequaquam ita in corpus demissam, ut tamen antea per se subsisteret; sed corpore jam plasmato creatam esse. *Plasmavit enim,* inquit, *Deus hominem, pulverem sumens de terra; et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ; factusque est homo in animam viventem.* Neque

51 ζῶσαν. Νοητέον δὲ τὸ ἐμφύσημα οὐκ ἐκροήν τινα πνεύματος ἐκ στόματος γενομένην, (ἀσώματον γὰρ [δὴ] τὸ θεῖον καὶ ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον,) ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς, ὅτι πνεῦμα ἐστὶ νοερόν τε καὶ λογικόν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ νομοθέτης ἐν τῇ κοσμογενείᾳ ξυνέγραψε· τὰ παραπλήσια δὲ κἀν τοῖς νόμοις διδάσκει. Περὶ γὰρ δὴ τῆς ἐγκύμονος τῆς ἐκ τινῶν πληγῶν ἀμβλωσκούσης διαλεγόμενος, διαμορφοῦσθαι πρότερον ἐν τῇ νηδύϊ λέγει τὸ βρέφος, εἶθ' οὕτω ψυχοῦσθαι· οὐ θύραθέν ποθεν τῆς ψυχῆς εἰσκρινομένης, οὐδέ [γε] ἐκ τῆς γονῆς φυομένης, ἀλλὰ τῷ γε θείῳ ὅρῳ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐντεθέντα ἐν τῇ φύσει νόμον δεχο-
52 μένης τὴν γένεσιν. Τοῦτο καὶ ὁ γενναῖος Ἰὼβ ἐν τοῖς πολυθρυλήτοις ἀγῶσι πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην καὶ ποιητὴν διαλεγόμενος ἔφη· Μνήσθητι ὅτι πηλόν με [ὄντα] ἔπλασας· εἰς δὲ γῆν με πάλιν ἀποστρέφεις. Ἢ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας, ἔπηξας δέ με ἴσα τυρῷ; Δέρμα καὶ κρέα ἐνέδυσάς με· ὀστέοις τε καὶ νεύροις ἔνειράς με· ζωὴν

19. δὴ om. B.C.Va. 21. νοερὸν] νοητὸν B. νοηρὸν ed. Sylb. νοερὸν C.Vb. 25. ἀμβλωσκούσης] ἀμβλισκούσης C. 27. οὕτω] οὕτως B. 28. οὐδέ γε] γε om. B.Va. 29. γε τῷ] τῷ γε B. τῷ et ὅρῳ om. Va. Mox ἐν om. Vb. nisi f. conj. 33. ὄντα om. C.Vb. 35. κρέα] κρέας B. 36. τε καὶ] δὲ καὶ B.C.

vero intelligendum est inspirationem hanc fuisse quendam anhelitus defluxum qui de ore Dei prodierit; (incorporeus enim Deus est, idem simplex neque compositus;) sed ipsam animæ naturam spiritum esse præditum ratione et intellectu. Hæc itaque Moses in mundi genitura conscripsit: quibus assimilia nos docet et in divinis legibus. Ubi enim de prægnante muliere mentionem facit quæ plagis affecta pariat abortivum, formari prius in alvo matris infantem ait, ac tunc denique jam perfecto corpore animari; non ita quidem ut anima præexsistens alicunde corpori inseratur, neque ut enascatur e semine; sed divino instituto, sicut ab initio insita naturæ lex fuit, creationem accipiat. Hoc ipse Iob in suis illis certaminibus cum magistro ludorum Deo suoque creatore ita disserens confitetur: *Memento quod ex luto plasmasti me; in terram vero iterum convertis me. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carne induisti me, ossibus et nervis implicuisti me: vitam et misericordiam posuisti*

δὲ καὶ ἔλεον ἔθου παρ' ἐμοί· ἡ δὲ ἐπισκοπή σου ἐφύλαττέ
54 μου τὸ πνεῦμα. Διὰ δὲ τούτων ἔδειξε μὲν τὴν γαμικὴν ὁμιλίαν, ἔδειξε δὲ τῆς παιδοποιΐας τὰς ἀφορμὰς, καὶ τὸν σμικρὸν ἐκεῖνον θορὸν εἰς μυρίας ἰδέας μεταμορφούμενον, καὶ τηνικαῦτα τὴν ψυχὴν δημιουργουμένην τε καὶ ξυναπτομένην τῷ σώματι, καὶ μέντοι καὶ μετὰ τὰς ὠδῖνας τὴν θείαν ἐπικουρίαν φρουροῦσαν καὶ κυβερ-
55 νῶσαν. Βοᾷ δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με· συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου. Καὶ κατὰ ταὐτὸν καὶ τῆς ποιήσεως ἀναμιμνήσκει τὸν ποιητὴν, καὶ τυχεῖν παρ' αὐτοῦ ξυνέσεως ἱκετεύει. Καὶ ἅπαντες δὲ οἱ προφῆται ξύμφωνα τούτοις τῆς ἀνθρωπείας πέρι διδάσκουσι φύσεως. Ὡς ἂν δὲ μή τις ὑπολάβῃ ἄλλως μὲν Ἕλληνας φῦναι,
ἄλλως δὲ Ῥωμαίους, καὶ Αἰγυπτίους ἑτέρως, καὶ Πέρσας 79
καὶ Μασσαγέτας καὶ Σκύθας καὶ Σαυρομάτας ἄλλης οὐσίας μετειληχέναι, ἐδίδαξεν ὁ τὴν κοσμογένειαν ξυγγράψας τὴν ἡμετέραν, ὡς ἄνδρα ἕνα ἀπὸ γῆς ὁ ποιητὴς διαπλάσας, καὶ ἐκ τῆς τούτου πλευρᾶς τὴν γυναῖκα δη-

38. διὰ δὲ] διὰ δὴ Vb. 41. τηνικαῦτα] τηνικάδε C. τηνικαῦτα δὲ Sirm. 46. συνέτισον] συνέτησον B. 50. ἀνθρωπίας] ἀνθρωπείας B.

juxta me, et inspectio tua custodiebat spiritum meum. His autem verbis ostendit nuptiale commercium, nec minus et occasionem gignendorum liberorum; exiguamque illam humani seminis portionem in quamplurimas ideas membrorum speciesque transformari, ac tunc denique creari animam corporique adjungi; quæ, postquam fœtus in lucem editus sit, divina ope custodiatur ac gubernetur. Clamat insuper deiloquus David: *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me: da mihi intellectum, et discam mandata tua.* Quibus in verbis hic etiam creatori suo commemorat opus suæ creationis, petitque ab eo intellectum et sapientiam consequi. Omnes item prophetæ quæ valde his concordia sunt de humana natura nos docent. Ne quis autem opinetur alio quidem pacto Græcos enatos esse, alio autem Romanos, aliove Ægyptios, Persasque ac Massagetas, Scythas Sauromatasque aliam atque aliam sortitos esse substantiam; Moses idem nos docuit unum ab initio hominem de terra plasmatum fuisse, deque ejus latere mulierem formatam. Quibus in matrimonii copulam coëuntibus, universum

μιουργήσας, ἐκ τῆς τούτοιν ὁμιλίας ἅπασαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπων ἐπλήρωσε, τῶν παίδων τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκγόνων κατὰ μέρος αὐξησάντων τὸ γένος.

56 Ῥᾷστον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ προστάξαι καὶ αὐτίκα πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν τῶν οἰκητόρων ἐμπλῆσαι· ἀλλ' ἵνα μὴ διαφόρους ὑπολάβωσιν εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὰς φύσεις, ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐκείνου ζεύγους τὰ μυρία φῦλα τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι ἐκέλευσε. Ταύτῃ τοι καὶ τὴν γυναῖκα οὐχ ἑτέρωθέν ποθεν διέπλασεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τὰς τῆς γενέσεως λαβὼν ἀφορμὰς, ἵνα μηδὲ αὐτὴ φύσιν ἔχειν ἑτέραν ὑπολαμβάνουσα τὴν ἐναντίαν τοῖς ἀνδράσιν

57 [ὁδὸν] ὁδεύῃ. Διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ ἀνδράσι προσφέρει καὶ γυναιξὶν, ἐπειδήπερ ἐν τῷ τοῦ σώματος σχήματι καὶ οὐκ ἐν τῇ ψυχῇ τὸ διάφορον. Λογικὴ γὰρ κἀκείνη ὡς οὗτος, καὶ ξυνιέναι δυναμένη, καὶ τὸ πρακτέον ἐπισταμένη, καὶ τί μὲν φυγεῖν τί δὲ μετελθεῖν παραπλησίως εἰδυῖα, ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἄμεινον τὸ ξυνοίσειν μέλλον εὑρίσκουσα, καὶ

79, 6. ἐκ τῆς τούτοιν] ἐκ δὲ τῆς τούτοιν Vb. 15. ἀφορμὰς λαβὼν] λαβὼν ἀφορμὰς B. 17. [ὁδὸν] om. B. 21. ξυνιέναι] ξυνεῖναι B.Va. omisso mox δυναμένη. 24. ξυνοῖσον μᾶλλον] ξυνοίσειν μέλλον B.

orbem terrarum, natis inde filiis ac nepotibus, impletum fuisse, cum singuli generationes plurimas propagarent. Deo siquidem facillimum fuit, imperii sui jussu, universam terram mareque universum semel statimque habitantium cœtu differtum reddere. Ne vero quisquam opinari posset diversam esse hominum naturam, ex una duorum hominum copula innumeras propagari gentes præcepit. Ob hanc itaque causam mulierem ipsam non aliunde quidem plasmavit, sed ex viro desumpsit illius effingendæ materiam, ne et ipsa, putans se aliam a viro naturam sortitam esse, adversam sese viro contumacemque præberet. Hinc easdem leges et viris et mulieribus tulit; propterea quod illo tenui corporis discrimine ac figura, non autem anima, inter se differunt. Est enim mulier ratione prædita, sicut et vir; docilisque etiam quid agendum; quid denique sit fugiendum, quidve capessendum, pari modo et ipsa percipit mulier: nonnumquam vero et multo melius viro quid magis sit profuturum mulier comminiscitur, utilis agendis rebus,

ἀγαθὴ ξύμβουλος γινομένη· ὅθεν οὐ μόνον ἀνδράσιν
ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν εἰσιτητὸν εἰς τοὺς θείους νεὼς, καὶ
τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν οὐ τοῖς μὲν ὁ νόμος
ἐπιτρέπει, τὰς δὲ κωλύει, ἀλλὰ καὶ ταύτας τελεῖσθαι
καὶ μυσταγωγεῖσθαι παραπλησίως ἐκείνοις παρακελεύε-
ται, καὶ μέντοι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰ ἆθλα καὶ ταύταις
πρόκειται ὡς ἐκείνοις, ἐπειδὴ τῆς ἀρετῆς οἱ ἀγῶνες κοι-
58 νοί. Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν γλωττῶν τὸ διάφορον τῇ φύσει
λυμαίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἐν Ἕλλησι καὶ ἐν βαρβάροις
ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἀρετῆς φροντιστὰς, καὶ κακίας ἐργάτας.
Τῷδε μέντοι καὶ Ἕλληνες ξυμφωνοῦσι τῷ λόγῳ. Καὶ
γὰρ Ἀνάχαρσιν θαυμάζουσιν, ἄνδρα Σκύθην, οὐκ Ἀθη-
ναῖον, οὐδὲ Ἀργεῖον, οὐδέ γε Κορίνθιον, οὐδὲ Τεγεάτην
ἢ Σπαρτιάτην· καὶ τοὺς Βραχμᾶνας ὑπεράγανται, Ἰνδοὺς
ὄντας, οὐ Δωριέας, οὐδὲ Αἰολέας, οὐδέ γε Ἴωνας· ἐπαι-
νοῦσι δὲ καὶ Αἰγυπτίους ὡς σοφωτάτους, πολλὰς γάρ
59 τοι καὶ παρὰ τούτων ἔμαθον ἐπιστήμας. Οὐκ οὖν ἡ
τῶν γλωττῶν ἑτερότης πημαίνει τὴν φύσιν. Καὶ γὰρ

25. γινομένη] γενομένη C. 26. μόνον] μόνοις C. 27. εἰσιτητὸν] εἰσητητέον Vb. 28. τοῖς] τοὺς C. 36. ἐργάτας] ἐραστὰς C. 42. σοφωτάτους] σοφοτάτους B. 40. καὶ τοὺς] καὶ τούς γε B. 43. ἔμαθον] ἐμάθομεν B. ib. οὐκοῦν—οὐ πημαίνει] οὔκουν—πημαίνει B. οὐ item om. C.

commodaque consultrix. Itaque non viris solum, sed ipsis etiam mulieribus patere templorum aditus debent. Neque viris quidem lege permittitur divinis expiari mysteriis, mulieribus autem interdicitur; sed hæ quoque jubentur initiari, rebusque mysticis erudiri. Quin et virtutis præmia fœminis æque ac viris proposita sunt. Nec injuria quidem, quando et virtutis certamina sunt utrisque communia. Neque vero linguarum atque idiomatum differentia quicquam generi humano vitii affert. Videre enim licet tum Græcos, tum barbaros homines, et studere virtuti, et flagitiis dare operam. Id quod et Græci verum esse affirmant. Anacharsin enim, Scytham hominem, demirantur ac laudant; non Atticum, non Argivum, non Corinthium, non Tegeaten, non denique Spartiaten. Brachmanas quoque valde suspiciunt, Indos genere, non Doricos, non Æolas, non Ionicos. Laudant præterea Ægyptios, ut maxime sapientes: multas enim ab iis disciplinas acceperunt. Linguarum itaque differentia et varietas naturam detrimento non

τοὺς Ἱππημολγοὺς δικαιοτάτους ἐκάλεσεν Ὅμηρος·
Θρακικὸν δὲ τοῦτο [τὸ] ἔθνος· καὶ Κῦρον τὸν Καμβύ-
σου, Πέρσην ὄντα πατρόθεν, καὶ Μῆδον μητρόθεν, ἐπὶ
φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνδρείᾳ
60 Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου τεθαύμακεν. Τοιγάρτοι ξυνομολο-
γοῦσι καὶ [οἱ] Ἕλληνες καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις εἶναί
τινα ἐπιμέλειαν ἀρετῆς, καὶ μὴ κωλύειν τήνδε τὴν κτῆ-
σιν τῆς φωνῆς τὸ διάφορον. Καὶ γὰρ ἅπαντες τῆς 80
ἀληθείας οἱ κήρυκες, προφῆται φημὶ καὶ ἀπόστολοι, τῆς
μὲν Ἑλληνικῆς οὐ μετέλαχον εὐγλωττίας, ἔμπλεω δὲ
τῆς ἀληθινῆς ὄντες σοφίας πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ Ἑλλη-
νικοῖς καὶ βαρβαρικοῖς τὴν θείαν διδασκαλίαν προσ-
ήνεγκαν, καὶ πᾶσαν γῆν καὶ θάλασσαν τῶν τῆς ἀρετῆς
61 πέρι καὶ εὐσεβείας ξυγγραμμάτων ἐνέπλησαν. Καὶ νῦν
ἅπαντες τῶν φιλοσόφων τοὺς λήρους καταλιπόντες τοῖς
τῶν ἁλιέων καὶ τελωνῶν ἐντρυφῶσι μαθήμασι, καὶ τὰ
τοῦ σκυτοτόμου ξυγγράμματα περιέπουσι· καὶ τῆς μὲν
Ἰταλικῆς καὶ Ἰωνικῆς καὶ Ἐλεατικῆς ξυμμορίας οὐδὲ

45. [τὸ] ἔθνος] τὸ γένος B. 49. ἀνδρεία] ἀνδρία B. 53. τήνδε] τῆσδε Vb. f. conj. 80, 1. ἅπαντες] πάντες B. 3. ἔμπλεοι] ἔμπλεω B. 6. ἀρετῆς] τῆς ἀρετῆς B. 9. τῶν φιλοσόφων τοὺς] τοὺς τῶν φιλ. C.Vb.

afficit. Hippomolgos enim populos Thraciam incolentes, ita appellatos quod equarum lacte nutriantur, justissimos Homerus vocat. Cyrum præterea Cambysæ patrem, paterno quidem genere Persam hominem, Medum autem materno; prudentiæ, temperantiæ, justitiæ, fortitudinisque Xenophon Grylli filius laudavit. Itaque ipsimet Græci confitentur esse apud barbaras nationes curam aliquam studiumque virtutis, neque prohiberi linguarum differentia quo minus in officio consistamus. Omnes siquidem veritatis præcones, prophetæ inquam atque apostoli, Græcæ quidem eloquentiæ fuerunt prorsus expertes: quia tamen vera sapientia abundarunt, cunctis et Græcis et barbaris nationibus divinam attulere doctrinam, universumque orbem terræ mariaque item omnia impleverunt virtutis pietatisque monumentis. Ex quibus factum est, ut cuncti mortales abdicatis philosophorum nugis piscatorum fruantur publicanorumque disciplinis, sutorisque volumina et amplexentur et colant; ac Italicæ quidem Ionicæque sectæ, ac Eleaticæ, ne nomina

τὰς προσηγορίας ἐπίστανται, (ἐξήλειψε γὰρ αὐτῶν ὁ χρόνος τὴν μνήμην,) τῶν δέ γε προφητῶν, πλείοσιν ἢ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ἔτεσι τούτων πρόσθεν γεγενημένων, τὰς προσηγορίας ἐν τῷ στόματι περιφέρουσι.

62 *Καὶ μέντοι καὶ τοὺς ἔτι τούτων παλαιοτέρους, τὸν Ἀβραὰμ φημὶ καὶ τοὺς τούτου παῖδας, καὶ τοὺς ἐκείνων ἀρχαιοτέρους, τὸν Ἄβελ, τὸν Ἐνὼχ, τὸν Νῶε, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσους ἀριδήλους ὁ ἀξιέπαινος ἀπέφηνε βίος, τῶν δὲ μετὰ τοὺς προφήτας γεγενημένων ἑπτὰ σοφῶν, καὶ τῶν ἐκείνους διαδεξαμένων, οὐδὲ οἱ τὴν Ἑλληνικὴν ἀσπαζόμενοι γλῶτταν ἴσασι τὰ ὀνόματα.*

63 *Καὶ τί λεγω τοὺς νῦν; καὶ γὰρ τοῖς πάλαι πολλὴ περὶ τούτων ἀμφιβολία γεγένηται. Οἱ μὲν γὰρ τούτοις Περίανδρον ξυντάττουσι τὸν Κορίνθιον· οἱ δὲ, Ἐπιμενίδην τὸν Κρῆτα· οἱ δὲ, Ἀκουσίλαον τὸν Ἀργεῖον· οἱ δὲ, Ἀνάχαρσιν τὸν Σκύθην· ἄλλοι δὲ, Φερεκύδην τὸν Σύριον· ὁ δέ γε Πλάτων, Μύσωνα τὸν Χηνέα.*

64 *Τούτους μὲν οὖν καὶ οἱ πέλας ὄντες ἠγνοήκασι· τὸν δὲ*

20. *ὅσους*] *οὓς* Va. 22. *σοφῶν*] *φιλοσόφων* B.Va. *καὶ* ante *γεγενημένων* addit C. 25. *ἀμφιλογία*] *ἀμφιβολία* B. *τούτου* C. pro *τούτων*. 29. *ἄλλοι δὲ*] *οἱ δὲ* B.Va. 30. *πάλαι*] *πέλας* B. et sic interpres *qui circa eorum tempora vixerunt*.

quidem sciant; eorum namque memoriam temporis longinquitas abolevit: prophetarum vero nomina, quamquam pluribus quam mille ac quingentis annis ejusmodi philosophis antiquiorum, loquentes huc illucque circumferunt. Quin eos quoque patres qui prophetas tempore præcesserunt, Abraham inquam filiosque Abrahæ, hisque etiam ipsis vetustiores Noe, Enoch, et Abel, ceterosque quotcumque laudabilis vita illustres fecit, norunt quam optime. At septem illos sapientes, qui longo post prophetas tempore nati sunt, eorumque præterea nomina qui sapientibus illis successerunt, ne illi quidem, qui Græco favent idiomati, satis sciunt. Sed quid ego præsentes homines vivosque commemoro, cum et apud priscos ac remotiores magna de illis dubitatio fuerit? Nonnulli enim septem sapientibus annumerant Periandrum Corinthium: alii vero, Creticum Epimeniden; alii, Acusilaum Argivum; alii, Anacharsin Scytham; alii, Syrum Pherecyden; Plato autem, Mysonem Cheneum. Hos itaque sapientes vel qui circa eorum tempora vixerunt

Ματθαῖον καὶ τὸν Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ μέντοι καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους τε καὶ προφήτας οὕτως ἴσασιν ὡς τὰς τῶν παίδων προσηγορίας. Αὐτίκα τοίνυν καὶ κωμῳδοῦσιν ὡς βάρβαρα τὰ ὀνόματα· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν τὴν ἐμπληξίαν ὀλοφυρόμεθα, ὅτι δὴ ὁρῶντες βαρβαροφώνους ἀνθρώπους τὴν Ἑλληνικὴν εὐγλωττίαν νενικηκότας, καὶ τοὺς κεκομψευμένους μύθους παντελῶς ἐξεληλαμένους, καὶ τοὺς ἁλιευτικοὺς σολοικισμοὺς τοὺς Ἀττικοὺς καταλελυκότας ξυλλογισμοὺς, οὐκ ἐρυθριῶσιν οὐδ' ἐγκαλύπτονται, ἀλλ' ἀνέδην ὑπερμαχοῦσι τῆς πλάνης· καὶ ταῦτα ὀλίγοι ὄντες καὶ ἀριθμηθῆναι ῥᾳδίως δυνάμενοι, καὶ οὐδὲ τῆς Ἑλληνικῆς εὐστομίας μετέχοντες, ἀλλὰ τοσαῦτα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, βαρβαρίζοντες ὅσα φθέγγονται, παίδευσίν τε ἄκραν καὶ λαμπρότητα λόγων ὑπολαμβανόντες, εἰ ὀμνύντες εἴποιεν, Μὰ τοὺς θεοὺς, [καὶ] Μὰ τὸν ἥλιον, καὶ τοιούτους τινας τοῖς λόγοις
65 ἐπιπλάττοιεν ὅρκους. Εἰ δὲ οὐκ ἀληθῆ λέγω, εἴπατε

32. τὸν bis om. B. 42. σολοικισμοὺς] λογισμοὺς B.Va. Tum καὶ τοὺς C. 45. μεταλαχόντες] μετέχοντες B. ἀστομίας μετέχοντες Va. 45. παίδευσιν δὲ] παίδευσίν τε B. 49. [καὶ] om. B.

homines ignorarunt: Matthæum vero, Bartholomæum, et Iacobum; Mosen, David, et Esaiam, aliosque item apostolos et prophetas, æque nunc homines tenent ac filiorum nomina. Neque tamen etiam desunt qui illorum nomina simul atque audierint, tamquam barbara sint, comice irrideant et persequantur. Nos tamen hujusmodi irrisorum insaniam quam maxime miseramur; qui cum videant homines barbaro sermone usos superasse leporem Græcæ eloquutionis, comptiloquosque illos suos auctores prorsus jam eliminatos fuisse, piscatorumque solœcismis dissolutos Atticos syllogismos; non erubescunt tamen, neque in latebras se conjiciunt, sed impudenter pro mendacio et falsitate depugnant: quamquam ita pauci sint, ut quam facillime numerari possint: nec Græcæ quidem participes eloquentiæ, sed qui in totidem barbarismos incurrant quot et verba pronunciant; summam se ostentare doctrinam ac loquendi nitorem arbitrantes, si jurentur inter loquendum, per deos, per solem, talesque jurationes oratione sua effingant. Quod si mentiri me creditis, quæso, dicite Græci homines, quem Xe-

ὦ ἄνδρες, τίνα Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος ἔσχε διά-
δοχον τῆς αἱρέσεως; τίνα δὲ Παρμενίδης ὁ Ἐλεάτης;
τίνα Πρωταγόρας καὶ Μέλισσος; τίνα Πυθαγόρας ἢ 81
Ἀναξαγόρας; τίνα Σπεύσιππος ἢ Ξενοκράτης; τίνα
Ἀναξίμανδρος ἢ Ἀναξιμένης; τίνα Ἀρκεσίλαος ἢ
Φιλόλαος; τίνες τῆς Στωϊκῆς αἱρέσεως προστατεύουσι;
τίνες τοῦ Σταγειρίτου τὴν διδασκαλίαν κρατύνουσι;
τίνες κατὰ τοὺς Πλάτωνος πολιτεύονται νόμους; τίνες
τὴν ὑπ' ἐκείνου ξυγγραφεῖσαν πολιτείαν ἠσπάσαντο;
66 Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν δογμάτων οὐδένα διδάσκαλον
ἡμῖν ἐπιδεῖξαι δυνήσεσθε, ἡμεῖς δὲ τῶν ἀποστολικῶν
καὶ προφητικῶν δογμάτων τὸ κράτος ἐναργῶς ἐπιδεί-
κνυμεν· πᾶσα γὰρ ἡ ὑφ' ἡλίῳ τῶνδε τῶν λόγων ἀνά-
πλεως. Καὶ ἡ Ἑβραίων φωνὴ οὐ μόνον εἰς τὴν [τῶν]
Ἑλλήνων μετεβλήθη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν [τῶν] Ῥωμαίων
καὶ Αἰγυπτίων καὶ Περσῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ Ἀρμενίων
καὶ Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν, καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν, εἰς
πάσας τὰς γλώττας αἷς ἅπαντα τὰ ἔθνη κεχρημένα
67 διατελεῖ. Καὶ ὁ μὲν σοφώτατος Πλάτων, περὶ τῆς

81, 12. δογμάτων om. B. 13. ὑφ' ἡλίῳ] ὑφηλίωσ B. ὑφ' ἥλιον Vb. ὑφήλιος Sirm. 16. [τῶν] om. B.C. et in v. seq. 18. πάσας] ἁπάσας B.

nophanes Colophonius successorem sectæ suæ reliquerit, quem Parmenides Eleates, quem Protagoras, quem Melissus, quemve Pythagoras, quem Anaxagoras, quem Speusippus atque Xenocrates, quem Anaximander, quem Anaximenes, quem Arcesilaus vel Philolaus: quinam hodie inveniuntur sectæ Stoicæ præsidentes; quive etiam sunt qui Aristotelis Stagiritæ doctrinam corroborent? ubi sunt qui ad leges Platonis civitates gubernent, quive usquam homines eam vitæ normam quam leges illæ instituunt, amplexi sunt? At nullum profecto eorum dogmatum præceptorem ostendere nobis poteritis. Nos autem vobis apostolicæ propheticæque doctrinæ inexhaustum robur manifeste ostendimus. Universa enim facies terræ, quantacumque soli subjicitur, ejusmodi verborum plena jam est. Hebraici vero libri, non modo in Græcum idioma conversi sunt, sed in Romanam quoque linguam, Ægyptiam, Persicam, Indicam, Armenicamque, et Scythicam, atque adeo Sauromaticam; semelque ut dicam, in linguas omnis quibus ad hanc diem nationes utuntur. Ac Plato quidem qui complures

ἀθανασίας τῆς ψυχῆς παμπόλλους λόγους διεξελθὼν, οὐδ' Ἀριστοτέλη τὸν φοιτητὴν ἔπεισε τόνδε στέρξαι τὸν ὅρον· οἱ δὲ ἡμέτεροι ἁλιεῖς καὶ τελῶναι καὶ ὁ σκυτοτόμος καὶ Ἕλληνας ἔπεισαν καὶ Ῥωμαίους καὶ Αἰγυπτίους, καὶ ἁπαξαπλῶς ἅπαν ἔθνος ἀνθρώπων, ὅτι καὶ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, καὶ λόγῳ τετιμημένη, καὶ κρατεῖν τῶν παθῶν δυναμένη, καὶ ὀλιγωροῦσα, οὐ βιαζομένη, παραβαίνει τοὺς νόμους· καὶ αὖ πάλιν πρὸς τὸ βέλτιον νεύουσα, τῆς προτέρας ἀπαλλάττεται κακίας,
68 καὶ [τοὺς] θείους πάλιν ἀναμάττεται χαρακτῆρας. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ταῦτα εἰδότας τὰ δόγματα οὐ μόνους γε τῆς ἐκκλησίας τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ σκυτοτόμους καὶ χαλκοτύπους καὶ ταλασιουργοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀποχειροβιώτους· καὶ γυναῖκας ὡσαύτως οὐ μόνον τὰς λόγων μετεσχηκυίας, ἀλλὰ καὶ χερνήτιδας καὶ ἀκεστρίας, καὶ μέντοι καὶ θεραπαίνας· καὶ οὐ μόνον ἀστοὶ, ἀλλὰ καὶ χωρικοὶ τήνδε τὴν γνῶσιν ἐσχήκασι· καὶ ἔστιν εὑρεῖν καὶ σκαπανέας καὶ βοηλάτας καὶ φυτουργοὺς

21. Ἀριστοτέλη] Ἀριστοτέλην C. 25. ἔθνος] γένος B. cum ἔθνος in marg. p. m. 27. οὐ βιαζ.] οὐ μὴν βιαζ. Vb. 30. [τοὺς] om. B.Va. 32. μόνους] μόνον Va. 37. ἀκεστρίδας] ἀκεστρίας B. 38. χωριτικοὶ] χωρικοὶ B. χωρητικοὶ Sirm. Vid. Vales. ad H. E. II. c. 2. 39. σκαπανέας] σκεπανέας B.

sermones de animæ immortalitate disseruit, ne Aristoteli quidem auditori suo persuasit eam positionem: nostri vero piscatores ac publicani, noster inquam sutor, ipsis Græcis, ipsisque Romanis, amplius vero et Ægyptiis, cunctisque nationibus, immortalitatem animæ persuaserunt, eamque ita ratione præditam esse, ut improbis affectionibus dominari possit: neque cum positas naturæ leges transcendit, ulla vi coactam id facere, sed contemptu negligentiaque peccare: rursusque pœnitentia duce ad meliora inflecti posse, ac priore malitia expiata, divinas iterum sibi notas imprimere. Passimque videas hæc nostratia dogmata non ab iis solum teneri qui sunt ecclesiæ magistri populorumque præceptores, sed ab ipsis quoque sutoribus, fabrisque ferrariis, lanificibus præterea, cunctisque artificibus; quin et a fœminis item omnibus, non iis modo si quæ demum illæ sunt quæ litteras didicerunt, sed quæstuariis ac sartricibus, ancillisque adeo et pedissequis. Neque ii solum qui urbes incolunt homines, sed ipsi quoque agricolæ, probe eadem

περὶ τῆς θείας διαλεγομένους Τριάδος, καὶ περὶ τῆς τῶν ὅλων δημιουργίας, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν εἰδότας
69 Ἀριστοτέλους πολλῷ μᾶλλον καὶ Πλάτωνος· καὶ μέντοι καὶ ἀρετῆς ἐπιμελουμένους, καὶ κακίαν ἐκκλίνοντας, καὶ τὰ κολαστήρια δεδιότας τὰ προσδοκώμενα, καὶ τὸ θεῖον δικαστήριον ἀνενδοιάστως προσμένοντας, καὶ τῆς αἰωνίου πέρι καὶ ἀνωλέθρου φιλοσοφοῦντας ζωῆς, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἕνεκα βασιλείας πάντα πόνον ἀσπασίως αἱρουμένους· καὶ ταῦτα οὐ παρ' ἄλλου του μεμαθηκότας, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων οὓς ὑμεῖς βαρβαροφώνους ἀποκαλεῖτε· καὶ οὐδὲ Ἀναχάρσιδος ἐπαΐετε λέγοντος,
70 Ἐμοὶ πάντες οἱ Ἕλληνες σκυθίζουσι· τοῦτο γὰρ ἀτεχνῶς ἔοικε τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ σκυτοτόμου τοῦ ἡμετέρου· Ἐὰν γὰρ μὴ γνῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λα- 82
λοῦντι [μοι,] βάρβαρος· καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ, βάρβαρος. Τῷ γὰρ ὄντι ὥσπερ τοῖς Ἕλλησιν Ἰλλυριοὶ

40. περὶ] καὶ περὶ B. 44. ἐπιμελουμένους] ἐπιμελωμένους (ου supra) B. et mox κακίας. ἐπιμελομένους C. ex em. 49. φιλοσοφοῦντας] φιλοσοφοῦντα B. 50. ἀσπασίως] ἀσπαστῶς B.Va. 51. ἄλλου τοῦτο] ἄλλου τοῦ B. τοῦτο (καλεῖτε supra) om. C. 52. ἀποκαλεῖτε] ἀποτελεῖτε C. 54. Ἕλληνες] οἱ Ἕλληνες B. 54. ἀτέχνως] Ad h. v. B. in marg. σφόδρα, λίαν ἀληθῶς. 55. τοῦ ἡμετέρου σκυτοτόμου] τοῦ σκυτοτόμου τοῦ ἡμετέρου B.
82, 2. μοι et mox ἐν om. C. 3. ὄντι γὰρ] γὰρ ὄντι B.

sciunt: fossoresque adeo ac bubulcos invenias, plantarumque consitores, de divina Trinitate rerumque omnium creatione dissertantes, humanæ item naturæ magis conscios esse quam Plato Stagiritesque fuerint. Quid enim dicam quod ab his omnibus declinatur malum, futura extimentur supplicia, citraque ullam dubitationem divinum illud judicium exspectatur? Quid quod iidem ipsi de immortali ac sempiterna vita sapienter philosophantur, quodque cælestis regni gratia labores omnis ac rerum difficultates libenter alacriterque cooptant? Neque tamen ab aliis hæc ipsa præceptoribus didicerunt, quam ab iis quos ipsi barbaros imperitosque nuncupatis. An vero non audistis quæ olim Anacharsis dixerit? *Mihi Græci omnes Scythizant.* Quod sane dictum proxime omnino ad sutoris nostri verba accedit; ea videlicet; *Nisi enim sciam vim vocis, ero illi barbarus qui mecum loquitur; et qui mihi loquitur, erit barbarus.* Profecto enim sicuti Græcis hominibus Il-

καὶ Παίονες καὶ Ταυλάντιοι καὶ Ἀτιντᾶνες βαρβαρίζειν
δοκοῦσιν, οὕτως αὖ ἐκείνοις καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι τῆς
Ἑλλάδος φωνῆς ἐπαΐειν οὐ δύνανται, ἡ Ἀτθὶς καὶ
Δωρὶς καὶ Αἰολὶς καὶ Ἰὰς βάρβαροι εἶναι δοκοῦσιν.
71 Ὅτι γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχει πᾶσα γλῶττα διάνοιαν, (μία
γὰρ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἡ φύσις,) ἡ πεῖρα διδάσκα-
λος. Ἔστι γὰρ εὑρεῖν καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις καὶ
τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐν πολέμοις ἀνδραγα-
θίας· ἔνιοι δὲ τούτων καὶ σοφώτερα Ἑλλήνων πολ-
λάκις ἐξευρίσκουσι μηχανήματα, καὶ λόχους ἀμείνους,
72 καὶ πανουργοτέρας ἐνέδρας. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ τὴν Ἑλ-
λήνων εὐεπίαν βραχυλογίᾳ νικῶσι. Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ
Πέρσαις μαρτυροῦσι καὶ οἱ παλαιοὶ ξυγγραφεῖς, καὶ εἴ
τις νῦν πρεσβεύων ἢ στρατηγῶν ἢ ἐμπορίαν τινα
μετιὼν αὐτοῖς ξυνεγένετο. Φασὶ γὰρ αὐτοὺς ὀξέως
φωρᾶν τὰς τῶν λόγων κλοπὰς, καὶ ὀλίγα φθεγγο-
μένους τοὺς προσδιαλεγομένους νικᾶν, καὶ ξυλλογι-
στικοὺς ἄγαν εἶναι, καὶ διαλύειν ἱκανοὺς τὰ παρ' ἑτέρων

4. Ἀτιντᾶνες] Τιτᾶνες B.Va. Τραυλάντιοι C. pro Ταυλ. 7. Δῶρις] ἡ Δῶρις B. 14. λόχους] λόγους C. qui mox παντουργοτέρας. 15. εὐεπίαν] εὐέπειαν B. ex em. marg. C. 17. στρατηγῶν ἢ πρεσβεύων B. 18. ἐμπορίαν] εὐπορίαν B. 22. ἱκανοὺς] ἱκανῶς Va.

lyrici, Pæones, Taulantii, et Atintanes, barbari esse censentur; ita rursus et eisdem illis, aliisque ferme omnibus qui audire Græcum idioma non possunt, Attica lingua, Dorica, Æolica, et Ionica, videntur barbariem quandam sapere. In unum quidem sensum rerumque intellectum linguas omnis referri magistra experientia docti sumus. Est enim apud barbaras quoque nationes invenire florentes artes ac disciplinas, editaque in bellis gerendis egregia fortium virorum facinora. Quidam vero barbarorum multo callidiora quam Græci sæpenumero machinamenta inveniunt: argutiores dolos, astutioresque insidias iidem comminiscuntur. Neque desunt qui Græcæ eloquutionis venustatem superent arguta brevitate sermonis. Hoc enim de Persica natione et antiqui scriptores testantur, si quisve præterea vel exercitus imperator, vel legatus, vel mercimoniæ causa, in eorum fines profectus, cum eis diversatus sit. Aiunt enim illos argute nimium deprehendere omnes loquendi strophas; dictisque brevissimis colloquentes revin-

πλεκόμενα, καὶ παροιμίαις σοφωτάταις καὶ αἰνίγμασι κεχρῆσθαι, οὐκ ἐπειδὴ τοὺς Χρυσίππου καὶ Ἀριστοτέλους ἀνέγνωσαν λαβυρίνθους, οὐδὲ ὅτι Σωκράτης αὐτοὺς καὶ Πλάτων τόδε τὸ εἶδος ἐπαιδευσάτην· οὔτε γὰρ ῥητορικοῖς οὔτε φιλοσόφοις ἐνετράφησαν λόγοις·
73 ἀλλὰ μόνην ἔσχον τὸν φύσιν διδάσκαλον. Τοὺς δέ γε Ἰνδοὺς καὶ τούτων πολλῷ σοφωτέρους εἶναι φασίν. Καὶ οἱ Νομάδες δὲ, οἱ ἡμέτεροι πρόσχωροι, (τοὺς Ἰσμαηλίτας λέγω, τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις βιοτεύοντας, καὶ μηδὲν τῶν Ἑλληνικῶν ξυγγραμμάτων ἐπισταμένους,) ἀγχινοίᾳ καὶ συνέσει κοσμοῦνται, καὶ [ὀξεῖαν] διάνοιαν ἔχουσι, καὶ ξυνιδεῖν τἀληθὲς δυναμένην, καὶ διελέγξαι
74 τὸ ψεῦδος. Περὶ δὲ Αἰγυπτίων περιττὸν οἶμαι λέγειν· καὶ γὰρ αὐτοὶ τῶν φιλοσόφων οἱ πρῶτοι κρείττους εἶναι τούτους ἔφασαν τῶν ὀνομαστοτάτων γεγενημένων παρ' Ἕλλησι. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ ποιητὰς ἔσχον καὶ ξυγγραφέας καὶ ῥήτορας· καὶ φασὶν οἱ ταύτην γε κά-

27. οὔτε φιλ.] ἢ φιλ. Va. 28. μόνην] μόνον B. 29. τούτων om. Va. 32. συγγραμμάτων B. in marg. 34. ὀξεῖαν om. B. 39. ξυγγραφεῖς] ξυγγραφέας B.

cere ; eosdemque disputatores esse quam maximos ; quæque ab adversariis implicentur argumenta solere ab illis citra moram ullamque difficultatem facile solvi. Proverbiis quoque uti eos affirmant sapientia plenis, altissimisque ænigmatis : non quod Chrysippi labyrinthos Aristotelisve cognorint, quodve illos genus hoc eruditionis vel Socrates vel Plato vel Demosthenes edocuerint : neque enim rhetorum sermonibus philosophorumve intenti fuerunt : sed natura dumtaxat magistra usi sunt. Ipsos autem Indos multo quam Persæ sunt sapientiores esse testantur. Quin etiam Nomades ii qui sunt nobis finitimi, (Nomadas autem cum dico, Ismaëlitas dico, eos videlicet qui in solitudinibus vitam degunt,) singulari quadam mentis solertia ac prudentia præditi esse narrantur, acutissimoque ingenio pollere ad cognoscendam veritatem falsitatemque refellendam maxime facto. Nam de Ægyptiis quidem nihil puto a me dici oportere, cum primi philosophorum vel illis potiores esse dicant Ægyptios, qui apud Græcos celeberrimi philosophi perhibentur. Apud Romanos profecto et poëtæ, et oratores, et historici viguerunt ; utque illi aiunt qui in utraque lingua versati

κείνην ἠσκημένοι τὴν γλῶτταν καὶ πυκνότερα τῶν Ἑλληνικῶν τὰ τούτων ἐνθυμήματα εἶναι, καὶ ξυντομωτέρας

75 τὰς γνώμας. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὴν Ἑλλάδα σμικρύνων φωνήν, ἧς ἀμηγέπῃ μετέλαχον, οὐδὲ ἐναντία γε αὐτῇ ἐκτίνων τροφεῖα, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ ταύτῃ μεγαλαυχουμένων ξυστέλλων τὴν γνάθον, καὶ τὴν ὀφρὺν κατασπῶν, καὶ διδάσκων μὴ κωμῳδεῖν γλῶτταν τῇ ἀληθείᾳ λαμπρυνομένην, μηδέ γε βρενθύεσθαι ἐπὶ λόγοις κομμωτικῇ τέχνῃ πεποικιλμένοις τῆς δὲ ἀληθείας γεγυμνωμένοις, ἀλλὰ θαυμάζειν τοὺς τῆς ἀληθείας ὑποφήτας, 83 κομμοῦν μὲν καὶ δαιδάλλειν εὐεπίᾳ τοὺς λόγους οὐ διδαχθέντας, γυμνὸν δὲ δεικνύντας τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος, καὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἐπεισάκτων ἀνθέων ἥκιστα δεηθέντας.

76 Παράθετε τοίνυν, ὦ φίλοι ἄνδρες, τῷ ὕθλῳ τῶν φιλοσόφων τὴν ἁπλῆν τῶν ἁλιέων διδασκαλίαν, καὶ ἀθρήσατε τὸ διάφορον· καὶ τὰς πολλὰς τῶν ὑμετέρων βίβλων ἀπαριθμήσαντες μυριάδας, τὴν τῶν λόγων

43. Ἑλλάδα] Ἑλλήνων Vb. 45. ἐκτίνων] ἐκτείνων B. 47. κατασπῶν] καταστέλλων B.Va. 49. μηδέ γε] γε om. B. qui statim βρενθύνεσθαι.
83, 2. κομμοῦν] κοσμεῖν B. 7. ἀθρήσατε] διαθρήσατε B. 8. βιβλίων ἀριθμ.] βίβλων ἀπαριθμ. B. βίβλων item C.

sunt, multo prudentiora sunt Romanorum quam Græcorum auctorum inventa, multoque breviores sententiæ. Neque hoc idcirco a me dictum existimari velim, quod Græcorum idioma deterendo attenuem, cujus et ipse aliquo modo sum particeps; neque quo secus ac debeo altrici meæ præmia nutritionis persolvam; sed quo tumentiores eorum buccas deprimam, superciliaque dejiciam, qui nimio plus Græco idiomate gloriantur; doceamque non debere illos irridere linguam ac persequi quæ traditione veritatis eniteat, neque iis efferri sermonibus, qui fuco quidem artis exculti sunt, omni autem veritate sunt cassi; sed contra potius admirari veritatis magistros, indoctos illos quidem comere ac variare sermones suos eloquentiæ venustate; puram tamen veritatis pulchritudinem ostendentes, minimeque indigos qui extrinsecus petitis ascititiisque floribus excolantur.

Itaque, amici homines, ventosis philosophorum nugis simplicem piscatorum doctrinam, quæso, conferte, quantaque inter utrosque differentia sit inspicite. Tum

ἀσθένειαν καταμάθετε. Οὐδεὶς γὰρ οὔτε τοῖς ποιητι-
κοῖς μύθοις, οὔτε ταῖς τῶν φιλοσόφων ἠκολούθησε
δόξαις· τῶν δὲ θείων λογίων καὶ τὴν ξυντομίαν θαυ-
μάσατε, καὶ τὴν δύναμιν ἀνυμνήσατε, καὶ μάθετε θείων
δογμάτων ἀλήθειαν, σώματος θείαν διάπλασιν, ψυχῆς
φύσιν ἀθάνατον, καὶ τὸ ταύτης λογικὸν ἡγούμενον
τῶν παθῶν, καὶ τὰ πάθη ἀναγκαῖα τῇ φύσει καὶ χρή-
77 σιμα. Ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία προυργιαιτάτη, καὶ ὁ θυμὸς
ὡσαύτως, ὁ ταύτης ἀντίπαλος. Δι᾽ ἐκείνην μὲν γὰρ
καὶ τῶν θείων ὀριγνώμεθα, καὶ τῶν ὁρωμένων ὑπερο-
ρῶντες τὰ νοητὰ φανταζόμεθα, καὶ ἐπὶ γῆς βαδίζοντες
τὸν ἐν οὐρανοῖς δεσπότην ἰδεῖν ἱμειρόμεθα, καὶ ἀρετῆς
ἐφιέμεθα, καὶ μέντοι καὶ διαζῶμεν, καὶ ἐδωδῆς μετα-
λαγχάνομεν καὶ ποτῶν, καὶ πρὸς τούτοις αὔξεται διὰ
78 τῆς ἐννόμου παιδοποιΐας τὸ γένος. Ὁ δέ γε θυμὸς
ξυνεργὸς ἐδόθη τῷ λογισμῷ, ἵνα τῆς ἐπιθυμίας κωλύῃ
τὴν ἀμετρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ πέρα τῶν κειμένων

10. οὐδὲ—οὐδὲ] οὔτε—οὔτε B.C. 17. προυργιεστάτη] προυργιαιτάτη B. προυργαιοτάτη Va. προυργιαιοτάτη Vb. 22. καὶ ἀρετῆς ἐφιέμεθα om. B.Va. 26. κωλύῃ] κωλύει B.

vero multis enumeratis librorum vestrorum millibus, tandem quæso perdiscite quæ sit in iis rationum argumentorumque imbecillitas: quandoquidem nullus umquam paulo prudentior homo fuit, qui vel poëtarum fabulas, vel philosophorum sequi opiniones animum suum induxerit. Sacrarum itaque litterarum et admiramini compendium et vim ipsam, quæ immensa est, laudate, veritatemque tandem eorum dogmatum quæ in illis continentur perdiscite; corporis videlicet plasmationem, naturam animæ immortalem, vimque illam quæ ratione prædita est, perturbationum atque affectuum dominam esse; necessarios quidem affectus esse, humanoque generi perquam utiles. Concupiscendi siquidem vis plurimum nobis confert, quæque huic ab adverso loco opponitur irascendi facultas. Per illam siquidem excitamur ad divinas res appetendas; contemptisque rebus omnibus quas oculis intuemur, ea quæ solo intellectu percipi possunt cogitatione animoque versamus. Ex quo fit ut, quamquam pedibus adhuc terram prementes, cælestem videre dominum cupiamus. Ab eadem quoque facultate virtutis desiderium nobis advenit: hac ipsa vitam tuemur, hac exci-

ὅρων ἅπτειν ἐπιχειρεῖ, ξυνέζευξεν αὐτῇ οἷόν τινα πῶλον τὸν θυμὸν ὁ ποιητὴς ἀνθέλκοντα, ὅταν γε ἐκείνη πέρα τῆς χρείας προβαίνειν βιάζηται. Καὶ καθάπερ ἀντίπαλον μὲν τῷ ψυχρῷ τὸ θερμὸν, κεραννύμενα δὲ ἀλλήλοις κρᾶσιν ἀρίστην ἐργάζεται· οὕτως ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς, ἀλλήλοις κεραννύμενα, καὶ ὑπ' ἀλλήλων κολαζόμενα, τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρίστην ἀπεργάζεται κρᾶσιν.

79 Ἔχει δὲ τῶν δρωμένων τὸ κράτος ὁ λογισμὸς, ὥστε καὶ ταύτην ἐπέχειν, καὶ τοῦτον αὖ νύττειν· ἢ τοῦτόν γε ἄγχειν, καὶ διεγείρειν ἐκείνην. Καὶ γὰρ ἡ ἐπιθυμία τοῦ θυμοῦ παύει τὴν ἀμετρίαν· καὶ ὁ θυμὸς αὖ πάλιν κολάζει τῆς ἐπιθυμίας τὴν ἀπληστίαν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀποτελεῖται, τοῦ λογισμοῦ τὰς ἡνίας ἐπιστημόνως κατέχοντος· ἢν δὲ οὗτος, ἢ τῷ χαλαρῷ καὶ λείῳ τῆς ἐπιθυμίας καταθελχθεὶς, ἢ τῷ θυμῷ ἅττοντι παρὰ καιρὸν ξυνεξορμήσας χαυνοτέρας ἢ προσῆκε τὰς ἡνίας ἐάσῃ, οἱ μὲν ἀτάκτως καθάπερ ἵπποι θέουσιν ἐνδακόντες τὸν χαλινὸν, ὁ δὲ συρόμενος φέρεται, καταγέλαστός τε καὶ

30. βιάζηται] βιάζεται C. 31. μὲν om. B. ib. τῷ ψυχρῷ τὸ θερμὸν] τὸ ψυχρὸν τὸ θερμὸν et corr. τῷ θερμῷ. 36. ταύτην] τούτων B. Tum καὶ τοῦτον usque ad ἄγχειν om. cum Va. 42. χαλάρω] χαύνω B. in marg. 47. τε καὶ] τε om. B.

tante cibum nobis potumque desumimus: hæc demum est quæ liberorum procreatione genus protendit. At ipsa irascendi vis data est socia rationi, quæ immoderatam videlicet cupiditatem libidinemque coerceat. Quandoquidem enim illa ultra positos fines transilire contendit, conjugam sibi creator Deus iracundiam vinxit, quasi ferocientem pullum, qui eam remoretur ac retrahat, si quando ultra quam opus est efferre pedem conetur. Ac veluti calida frigidis maxime sunt contraria, si tamen eadem admixta invicem temperentur optimam commixtionem efficiunt; ita iracundia et cupido invicem admixtæ alterno impedimento faciunt optimam virtutis commixtionem. Est autem penes unam rationem vis ac potestas agendarum rerum, ut iracundiam quidem contineat, cupiditatem vero impellat. Etenim cupiendi vis nimiam iracundiam sistit; rursusque iracundia castigat inexplebilem cupiditatis affectum. Hæc autem ipsa perfectissime transiguntur, dum ratio habenas scientissime moderatur. Quod si ratio vel facilitate libidinis lenita-

80 ἐπονείδιστος τοῖς ὁρῶσι γιγνόμενος. Ταύτῃ τοι καὶ δίκας εἰσπράττεται, ὡς ἐθελοντὴς ὑπομείνας τὸ πάθος. Καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι τοὺς πλημμελοῦντας κολάζουσι, καὶ ὁ Θεὸς τοῖς ἁμαρτάνουσι τὸ ἄσβεστον ἠπείλησε πῦρ. Οὐκ ἂν δὲ οὔτε ὁ Θεός, ἀγαθός γε 84 ὢν καὶ δίκαιος, ποινὴν τοὺς παράνομον βίον ἀσπαζομένους εἰσέπραξεν, εἴπερ ἄρα κατ᾽ ἀνάγκην ἡμάρτανον· οὔτε τῶν ἀνθρώπων οἱ σοφώτατοι τοιούτους ἂν ἔθεσαν νόμους, εἴπερ ᾔδεσαν οὐ γνώμῃ τὰ ἀνθρώπεια τελούμενα πλημμελήματα· οὔτε μὴν οἱ τὸ ἄρχειν λαχόντες τὰς ὠμοτάτας ἂν βασάνους τοῖς τὰ πονηρὰ τολμῶσι προσέφερον, εἴπερ ἐγνώκεσαν οὐχ αἱρέσει γνώμης, ἀλλ᾽ εἱμαρμένης ἢ φύσεως ἀνάγκῃ, παραβαθέντας τοὺς νόμους. Εἰ δὲ ξυγγνώμην τοῖς πλημμελοῦσιν οὐ νέμουσι, διδάσκουσιν ἄντικρυς ὡς γνώμης ἔργον ἡ πονηρία.

81 Ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἀνθρώπου φύσεως φρονεῖν καὶ

49. οἱ om. B.Va.
84, 1. καὶ δίκαιος] δικαίως C. 5. ᾔδεσαν] ᾔδεισαν B. Tum ἀνθρώπινα C. ἀνθρώπεινα Vb. 7. ἂν om. Va. 13. τοῦ ἀνθρώπου] τἀνθρώπου B.

teque delinita, vel exsultante iracundia simul egressa, laxius quam par sit habenas remiserit, illæ quidem affectiones tumultuatim excurrunt, equorum more qui frenum mordicus apprehendunt; domina autem ratio per vim tracta raptatur, in derisum spectantibus opprobriumque adducta. Optimo itaque jure pœnas persolvit, tamquam sponte damnum illud cladenque subierit. Etenim et ab hominibus latæ leges eos qui delinquunt irrogatis pœnis coercent, Deus item peccatoribus inexhaustum comminatus est ignem. Neque igitur Deus, cum sit optimus ac justissimus, ab iis pœnas exigeret qui exlegem vitam vivere adamarunt, si adacti necessitate aliqua deliquissent: neque hominum sapientissimi coercendis sceleribus leges umquam tulissent, nisi compertum illis fuisset certa animi sententia humana facinora perpetrari. Porro autem nec qui principatum in ceteros mortales sortiti sunt immanibus tormentis noxios homines scelestosque lacerarent, si probe scirent non a delectu quidem voluntatis, sed vel fati vel naturæ necessitate homines edicta legum transcendere. Qui vero peccantibus nequaquam parcendum putant, manifeste ostendunt peccatum a certa sententia proficisci.

Hæc itaque de natura hominis

ἐδιδάχθημεν καὶ διδάσκομεν· καὶ ἀγάμεθα ὁρῶντες τὴν ἐν ἡμῖν φαινομένην τοῦ ποιητοῦ σοφίαν, τὰς διαφόρους τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας ἐξ ἑνὸς μὲν ἐγκεφάλου προφερομένας, ἄλλην δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλην προσφερούσας ἀντίληψιν· τὴν μὲν, ὁράσεως· τὴν δὲ, ἀκροάσεως· καὶ ἄλλην, ὀσφρήσεως· καὶ ἑτέραν, γεύσεως· καὶ ἄλλην, ἁφῆς· καὶ αὖ πάλιν τῶν μορίων ἁπάντων τὴν χρείαν, καὶ τῶν φαινομένων καὶ τῶν κεκρυμμένων· καὶ τὴν μνήμην πάμπολλα καὶ διάφορα δεχομένην, καὶ οὐ ξυγχέουσαν, ἀλλ' ἀκήρατα ταῦτα διατηροῦσαν, καὶ προφέρουσαν ὁποῖά περ ἐδέξατο πάλαι καὶ πρόπαλαι· καὶ τὰς πολλὰς ἐπιστήμας οὐ λυμαινομένας ἀλλήλαις, ἀλλ'
82 ἑκάστην εἰς καιρὸν ἐπιδεικνυμένην. Ὅταν δὲ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις προσόμοια καταμάθωμεν, μετὰ τοῦ προφήτου βοῶμεν· *Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη· οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν.* Τίς γὰρ ἱκανὸς ἐξικέσθαι λόγος ἢ τῆς ἐν τῷ σώματι φαινομένης ἁρμονίας, ἢ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ θεωρουμένης σοφίας; Πολλῶν

15. τοῦ ποιητοῦ om. B. 17. προφερομένας] προσφερομένας B. 23. πάμπολλα] τὴν πάμπολλα B. Mox καὶ μὴ ξ. C. 24. προφέρουσαν] προ^σφέρουσαν B. 27. δεικνυμένην] ἐπιδεικνυμένην B.

sentiendum esse a majoribus nostris edocti sumus; ipsique mortales ceteros edocemus, valdeque admodum demiramur, conspicuam opificis Dei sapientiam nostris in corporibus contuentes; nempe ex uno cerebri fonte tam differentes sensuum functiones productas; quoque pacto alii sensus alios ad eundem fontem fructus commoditatesque referant, alium quidem visus, alium vero auditus, alium olfactus, alium gustus, alium porro et tactus: quique sit usus homini, quæ utilitas, e cunctis partibus corporis, tam conspicuis palamque exstantibus, quam introrsus etiam recedentibus: ut memoria suis in thesauris plurima, eademque diversa excipiat; neque tamen ea confundat, sed discretim sincera conservet; tum et repetendo recenseat quæ olim multo ante conceperat: in quibus et multæ sint rerum cognitiones, quæ se invicem minus conturbent, sed singulæ suis temporibus sese prodant. Quandocumque igitur hæc animo et cogitatione repetimus, quæve sunt hisce rebus similia, cum propheta vocem admirantes tollamus: *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est: et non potero ad eam.* Quæ

γὰρ δὴ τούτων πέρι [καὶ] Ἱπποκράτει καὶ Γαληνῷ ξυγγραφέντων, καὶ μέντοι καὶ Πλάτωνι καὶ Ξενοφῶντι καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Θεοφράστῳ καὶ μυρίοις ἑτέροις, τῶν εἰρημένων πολλαπλάσια παραλέλειπται, τῶν ὑπὸ τῆς θείας γεγονότων σοφίας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐφικέσθαι μὴ δυναμένης. Οὗ δὴ χάριν καὶ ὁ προφήτης ἐφ' οἷς μὲν κατέλαβεν ὕμνησεν, ἐφικέσθαι δὲ τῶν ἐν ἡμῖν θεωρουμένων ἁπάντων οὐ δυνηθεὶς τὴν ἧτταν σαφῶς ὡμολόγησεν, ἀρκεῖν νομίσας εἰς ὑμνῳδίαν ἀξίαν τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ. ϛ΄. 85

ΤΩΝ τὸν θαλάττιον βίον ἀσπαζομένων οἱ μὲν τὰς φορτίδας ἐρέττουσιν, οἱ δὲ ταύτας τοῖς οἴαξι διευθύνουσιν, καὶ μέντοι καὶ πᾶς ἁλιευτὴς ἐφ' ἁλιάδος ὀχούμενος χαλᾷ δίκτυον καὶ θηρεύει τοὺς τῶν ὑδάτων τροφίμους, καὶ ἄλλος ἐπὶ πέτρας ἱδρυμένος καθίησιν ὁρμιὰν, καὶ

35. ξενοφάνει B. cum γρ. ξενοφῶντι a p. m. Ξενοφάνει Va. Ξενοφῶντι Vb. 42. οὐ] μὴ Va.
85, 9. ὁρμιὰν] ὁρμίαν B.

enim satis possit oratio explicare vel apparentem nostri corporis harmoniam, vel ipsi animæ inditam sapientiam? Cum itaque complura de hisce rebus et Hippocrates et Galenus, Platoque præterea, Xenophon, Aristoteles, Theophrastus, aliique prope innumeri, litterarum monumentis mandarint, multo plura sunt dictis rebus ea quæ de divinæ sapientiæ operibus omiserunt: humanæ siquidem mentis solertia consequi universa non potuit. Ejusque rei gratia et propheta David in iis quæ animo complexus est Deum laudavit: cum tamen assequi cuncta non posset quæ nobis insita esse contemplabatur, victum se manifeste confessus est, satisque eam esse confessionem existimavit per quam Deo optimo maximo haud ita prorsus indignas Deo laudes persolveret.

VI. SERMO. DE PROVIDENTIA DEI.

QUI maritimis sese studiis addixerunt, alii quidem naves remis impellunt gubernaculisve moderantur; alii vero piscatores, lembis invecti, retia demergunt, quibus innutritos aquis pisces concipiant. Videreque est eorum non-

δελεάζων περιπείρει τῷ ἀγκίστρῳ τῶν ἰχθύων τινάς· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ ναυαγίᾳ χρῶνται, καὶ ὑποβρύχιοι γίγνονται ἢ ἐξ ἀβουλίας παρὰ καιρὸν ἀναχθέντες, ἢ διὰ θράσος τῆς ζάλης κατατολμήσαντες. Ταῦτα δὲ οὐ τηνάλλως ὑθλῶν διεξῆλθον, ἀλλὰ τῶν τῇ κτίσει προσπταιόντων, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ πρυτανευομένων ἀνέδην κατηγορούντων, ἐπιδεῖξαι τὴν ἄνοιαν διά τινος εἰκόνος πειρώμενος. Καὶ γὰρ τὴν κτίσιν οἱ μὲν ὁρῶσι καὶ τὸν ποιητὴν ἀνυμνοῦσιν, οἱ δὲ πλέον ἢ δεῖ θαυμάζοντες ἠλιθίως θεοποιοῦσι· καὶ οἱ μὲν τῶν γιγνομένων ἕκαστον ὑπεράγανται, καὶ τὸν τῶν ὅλων ὁρῶσι κυβερνήτην ἄριστά γε ἰθύνοντα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς οἴαξι φαινομένην εὐφημοῦσι σοφίαν, οἱ δὲ τοῖς γιγνομένοις ἅπασι νεμεσῶσι, καὶ τῶν δρωμένων αὐτοῖς οὐδὲν τὸ παράπαν ἀρέσκει, ἀλλὰ καὶ πλούτου κατηγοροῦσι, καὶ κωμῳδοῦσι πενίαν, καὶ μέμφονται νόσῳ, καὶ τοὺς ὑγιαίνοντας δυσχεραίνουσι, καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν οὐδὲν αὐτοὺς ἥδει

12. ἢ διὰ—κατατολμ.] ἢ δι᾽ ἀθρόας τῆς ζάλης τόλμῃ καταφρονήσαντες C. in textu cum altera lect. in marg. καταφρονεῖν τολμήσαντες Vb. 14. τῇ κτίσει] ἐν τῇ κτήσει Vb. 15. ἀναίδην] ἀνέδην B. 16. πειρώμενος] πειρόμενος B. 18. πλέον] πλεῖον B. Tum ἤδη C. 23. νεμεσῶσι] νεμεσοῦσι C. 27. αὐτοῖς ἥδιστον τῶν] αὐτοὺς ἤδη τῶν B. αὐτοῖς ἥδειν τῶν Va. ἡδὺ pro ἤδη conj. ut videtur Ursin. αὐτοὺς ἥδει Sirm.

nullos cautibus insidentes funem demittere; ut, quos prius esca pisces illexerint, trajectos hamo undis extollant. Sunt et qui adversa navigatione utentes fracta navi pelago demergantur; sive quod imprudenter haud suo tempore in altum subducti sint, sive quod temerario quodam ausu sese tempestatibus objectarint. Hæc autem non incassum verbosus nugaciterque effundo, sed qui proposita similitudine demonstrare contendam, quanta sit eorum stultitia qui in mundi machina graviter peccant, quæque in eo per divinam providentiam gubernantur, sine pudore ullo accusant. Alii siquidem mundi hujus constitutionem spectantes opificem laudibus jure efferunt: alii vero, plus quam oporteat mundum demirati, fatuo quodam consilio Deum faciunt. Rursusque nonnulli mortales singula eorum quæ in mundo fiunt non sine admiratione maxima contuentur: videntes enim mundi gubernatorem omnia quam optime moderantem, laudant sapientiam quæ in gubernaculis tanta conspicitur. Contra vero non desunt qui omnia quæ

τῶν γιγνομένων, οὐκ εὐκληρία, οὐ δυσκληρία· ἀλλὰ καὶ
τὴν εὐετηρίαν καὶ τὴν τῆς γῆς δυσκολαίνουσιν ἀκαρ-
πίαν, καὶ ὁμοίως αὐτοὺς ἀνιᾷ καὶ πολυπαιδία καὶ ἀπαι-
3 δία, καὶ εἰρήνη καὶ πόλεμος. Οὗ δὴ εἵνεκα τῶν τῆς
προνοίας πηδαλίων κατηγοροῦσι· μᾶλλον δὲ παντελῶς
αὐτήν, ὅσον ἧκεν εἰς αὐτούς, ἐξελαύνουσι· καὶ εἱμαρμέ-
νην καὶ πεπρωμένην καὶ τύχην καὶ μοίρας εἰσάγουσι,
καὶ τὴν βιαίαν ἀνάγκην ἐφιστῶσιν ἑκάστῳ, καὶ ταύτην
φασὶ παρὰ γνώμην ποιεῖν καὶ τοὺς ἀνδροφόνους, καὶ
τοὺς τοιχωρύχους, καὶ τῶν γάμων τοὺς ἐπιβούλους.
4 Φέρε τοίνυν πάλιν τὰς Ἑλληνικὰς ἐξετάσωμεν δόξας,
καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς ταύτας καὶ προφητικοῖς παραθῶ-
μεν δόγμασιν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ποιητὰς μετὰ τῶν δυσ-
σεβῶν καταλίπωμεν μύθων· καὶ γὰρ τούτων ὁ κορυ-
φαῖος τὸν τῶν θεῶν κορυφαῖον ὀλοφυρόμενον δείκνυσιν,
ὡς ἐπαμῦναι τῷ παιδὶ μὴ δυνάμενον, ἀλλὰ τῶν τῆς
Κλωθοῦς νημάτων ἡττώμενον, καὶ ἀναλῦσαι ταῦτα βου-

28. ἀλλὰ καὶ] ἀλλὰ om. B. 29. δυσκολαίνουσιν] δυσχεραίνουσιν B.Va. 30. καὶ εἰρήνη om. B. 37. τοιχωρύχους] τειχορύχους B. 40. παραθῶμεν] παραθήσωμεν C.

fieri in mundo contingit, maxime oderint, neque eorum quicquam satis placere sibi fateantur; jamque adeo et divitias damnent, et paupertatem infament; juxtaque et de morbis expostulent, et bene valentes graviter ferant: atque, ut semel dicam, nihil eos delectet eorum quæ contingunt in vita, sive prospera illa sint, sive adversa. Itaque pariter et annonæ fœcunditate turbantur, et agrorum sterilitate: tristantur liberorum copia, et carentia: dolent pace, dolent et bello. Ex quo sane fastidio factum est, ut accusent providentiæ gubernacula; immo vero, quantum in ipsis est, funditus tollant; inducant autem Parcas, Fatum, Fortunam, singulisque nostrum violentam quandam necessitatem præficiant, a qua præter animi nostri sententiam fieri nos latrones, mœchos, parricidas, affirmant. Agedum itaque gentilium Græcorum opiniones iterum disquiramus, easque tum apostolicis, tum propheticis dogmatis comparemus. Sedenim poëtas hoc loco cum suæ impietatis fabulis relinquamus: quando et princeps poëtarum deorum principem flebiliter conquerentem inducit, quod filium ulcisci non possit; eo quod Clothonæ filis inferior sit, eaque dis-

λόμενον μὲν, ὑπὸ δὲ τῆς Ἀτρόπου καὶ τῆς Λαχέσεως
κωλυόμενον, καὶ τούτου χάριν ὀλοφυρόμενον καὶ κωκύ-
5 οντα, καὶ γόον πολὺν ἀναμιγνύντα τοῖς λόγοις. Οὗτος
καὶ τὸν Ποσειδῶνα δέδειχε τίσασθαι μὲν βουλόμενον
τῶν Κεφαλλήνων τὸν στρατηγὸν, ὅτι τυφλὸν εἰργάσατο
τὸν Πολύφημον, οὐ δυνάμενον δὲ νικῆσαι τὴν εἱμαρμέ-
νην, ἐπειδήπερ εἵμαρτο τῷ Λαέρτου τὴν Ἰθάκην ἰδεῖν.
Τούτους τοίνυν καταλιπόντες, τὸν τῶν φιλοσόφων ἑσμὸν 86
6 παραγάγωμεν. Τοὺς μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν Διαγόραν φασὶν
ἀθέους ἐπίκλην ὀνομασθῆναι, διὰ τὸ πάμπαν ἀρνηθῆναι
τὸ θεῖον· Πρωταγόραν δὲ ἀμφίβολον περί [γε] τούτων
ἐσχηκέναι λέγουσι δόξαν. Φάναι γὰρ αὐτὸν εἰρήκασιν
οὐκ εἰδέναι, οὔτε εἴπερ εἰσὶ θεοὶ, οὔτε εἰ παντάπασιν οὐκ
εἰσίν. Ἐπίκουρος δὲ ὁ Νεοκλέους καὶ ἡ ἐκείνου ξυμ-
μορία εἶναι μὲν ἔφασαν τὸν Θεὸν, πρὸς αὑτὸν δὲ
ἀπεστράφθαι, καὶ μήτε ἔχειν πράγματα, μήτε παρέχειν
7 ἄλλοις ἐθέλειν. Ὁ δέ γε Νικομάχου μέχρι σελήνης
ὑπείληφε τὸν Θεὸν πρυτανεύειν, τῶν δὲ μετὰ ταύτην

46. Λαχέσεως] λαχοῦς Vb. 49. δέδειχε] δέδειχθεν C. 50. Κεφαλήνων] Κεφαλλήνων B.C. ib. ὅτι] ὃς B.Va.

86, 5. περί [γε]] γε om. C. 9. [τὰ] πρὸς] τὰ om. B.C.Vb. Tum ἑαυτὸν C.Vb. Tum ἐπιστράφθαι conj. Ursin. 11. δέ γε] γε om. B.

solvere quidem velit, ab Atropo autem et Lachesi prohibeatur: eamque ob rem lamentis, fletibus, ululatuque permulto verba commisceat. Idem et Neptunum inquit velle quidem ultionem sumere de Cephaleniorum duce, qui Polyphemo oculum eruit, haud tamen potuisse fatum superare, quandoquidem fato jam decretum erat Ulyssem Laërtæ filium ad Ithacam patriam rediturum esse. Poëtis igitur prætermissis, philosophorum potius cœtum afferamus. Diagoram sectatoresque Diagoræ Atheos cognomento nuncupatos ferunt, eo quod penitus Deum negarent esse: Protagoran vero ancipiti opinione de Deo sensisse aiunt. Nam dixisse illum affirmant nescire se utrum dii sint, an omnino non sint. Epicurus autem Neoclis filius quæque ab eo secta societasque descendit Deum quidem esse dixerunt; verum ad sese ipsum conversum esse, neque curare ipsum quicquam negotii, neque item sibi velle ab aliis exhiberi. Nicomachi porro filius Aristoteles luna tenus putavit Dei providentiam rebus præesse: at ea omnia quæ infra

ἁπάντων ἠμεληκέναι, καὶ τῇ τῆς εἱμαρμένης ἀνάγκῃ παραδεδωκέναι τὴν τούτων ἐπιτροπείαν· καὶ οὐ μόνον πλοῦτον καὶ πενίαν, καὶ ὑγίειαν καὶ νόσον, καὶ δουλείαν καὶ ἐλευθερίαν, καὶ πόλεμον καὶ εἰρήνην διανέμειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν καὶ κακίαν ἀποκληροῦν.
8 Τούτων Οἰνόμαος ὁ Κυνικὸς ἐναργῶς κατηγόρησε, καὶ τὸν Πύθιον μάντιν, ὡς τὰ παραπλήσια χρησμῳδοῦντα, τοῖς κατηγορουμένοις ξυνέζευξε· καὶ τὸ μὲν ξύγγραμμα Φωρὰν γοήτων ὠνόμασε· λέγει δὲ ὧδε· *Ἀπόλωλε γὰρ, τό γε ἐπὶ τοῖς σοφοῖς, ἐκ τοῦ ἀνθρωπείου βίου, ἀπόλωλεν, εἴτε οἴακά τις αὐτὸ, εἴτε ἕρμα, εἴτε κρηπῖδα ὀνομάζων χαίρει, τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἡ ἐξουσία· ἣν ἡμεῖς μὲν αὐτοκράτορα τῶν ἀναγκαιοτάτων τιθέμεθα· Δημόκριτος δὲ, εἰ μή τι ἠπάτημαι, καὶ Χρύσιππος, ὁ μὲν, δοῦλον, ὁ δὲ, ἡμίδουλον ἐπινοεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιδεῖξαι. Ἀλλὰ τούτων ὁ μὲν λόγος τοσοῦτος, ὅσον ἄν τις ἀξιώῃ, ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώπους. Εἰ δὲ δὴ καὶ τὸ θεῖον ἡμῶν κατα-*
9 *στρατεύεται, παπαὶ, οἷα πεισόμεθα;* Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα

15. ἐπιτροπείαν] ἐπιτροπίαν C. 21. τὸ μὲν] μὲν om. C. 22. φωρὰν] φώραν B.Va. ὀνόμασε B. 23. ἀνθρωπίνου] ἀνθρωπείου B.C. 31. δὲ δὴ] δὲ δεῖ B. 33. καὶ ἄλλα τοιαῦτα—προσέθηκε] τοιαῦτα καὶ ἄλλα—προστέθεικε B. προστέθεικε item C. τοιαῦτα καὶ ἄλλα Va.

lunam subsidunt minus Deum curare, sed eorum gubernationem tradidisse fatorum necessitati. Cui quidem tantum tribuebat, ut non solum divitias, paupertatem, prosperam valitudinem, morbos, servitutem, bellum, pacemque diceret ab hac mortalibus dispensari, sed virtutem quoque vitiumque contribui. Hanc vero ejus opinionem Cynicus Œnomaus apertissime accusavit; vatemque Pythium, quod iis similia suis in oraculis responderet, ejusdem accusationis reum fecit, ac librum quem ea de re conscripsit *Veneficorum indaginem* appellavit. In eo autem scripta hæc sunt [Euseb. P. E. p. 254 D.]: *Periit enim (quantum in sapientibus viris est) periit inquam ex humana vita, sive id temonem, sive saburram, sive crepidinem libeat appellare; libertas videlicet humanæ vitæ, quam nos quidem vel rerum quæ maxime necessariæ sunt, dominam esse decernimus: Democritus autem, nisi fallor, et Chrysippus, alter plane servam, alter semiservam esse pulcherrimam hominis partem demonstrare contendunt. Verum tanti eorum sermo fieri debet, quanti ab homine faciendus est homo. Si vero hac in re Deus quoque nobis*

τοιαῦτα εἰπὼν, προστέθεικε καὶ ταῦτα· Φέρε καὶ ἡμεῖς ἀνταγανακτήσωμεν. Τί δή ποτε; ἔνθα ἂν ἡμῖν δοκῇ, ἔσται τοῦτο καὶ πιστότατον καὶ πρεσβύτατον· ἔνθα δὲ ἂν μὴ δοκῇ, ἐκεῖ καταδυναστεύει τι λεληθὸς αὐτοῦ, εἱμαρμένη καὶ πεπρωμένη, διάφορα ἑκάστῳ ἡμῶν ἔχουσα, τὸ μὲν ἐκ [τοῦ] Θεοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῶν σμικρῶν ἐκείνων σωμάτων τῶν φερομένων ἄνω, καὶ παλλομένων κάτω, καὶ περιπλεκομένων, καὶ διαλυομένων, καὶ διϊσταμένων, καὶ παρατιθεμένων ἐξ ἀνάγκης;

10 Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα· Τούτων δὲ εἵνεκα ταῦτα προσήνεγκα τῷ λόγῳ, ὅτι σε ἐκπέφευγεν, ὦ μάντι, ὧν κύριοι ἐσμὲν ἡμεῖς· καὶ ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ταῦτα οὔπω ἔγνως, ὧν τὰ πείσματα ἀνῆπται ἐκ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως.

11 [Καὶ] ταῦτα ὁ Κυνικὸς κατὰ ταὐτὸν τοῦ Πυθίου καὶ Δημοκρίτου καὶ Χρυσίππου κατηγόρησεν· εἰκότως ἀγανακτῶν, ὅτι τοῦ ἡμετέρου νοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἐξανδραποδίσαντες φύσιν τῇ τῆς εἱμαρμένης καὶ πεπρωμένης

34. ἀνταγακτήσωμεν B. κἂν C. pro καί. 37. διάφορα] ἡ διάφορα B. διάφορον Vb. 38. τοῦ θεοῦ] τοῦ om. B.C. Mox τῷ B. 39. σμικρῶν] μικρῶν B. σμικροτάτων Va. Tum $\overset{\sigma\omega}{\pi o\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu}$ C. 44. ἐκπέφευγεν] ἐκπέφυγεν B. 47. κατ' αὐτῶν τοῦ] κατὰ ταυτὸν τοῦ B. κατ' αὐτὸν τ. C. omisso ante [καὶ]. 49. ἐλευθερίαν] ἐλευθέρ αν (sic) C. ἐλευθέραν Sirm.

adversus sit, papæ qualia patiemur mala? Cumque alia permulta in hanc sententiam dicat, hæc insuper adducit [p. 257 C.]: *Age et nos contra indignemur. Quid igitur? Ubi nobis aliquid ita agendum esse videatur, certissimum hoc erit atque antiquissimum? Ubi vero non ita videatur, ibi adversa quadam vi latens nescio quid in nos potest; ipsa videlicet Himarmene, ipsaque Pepromene, hoc est, sua cuique fatalis connexio et transactio; de qua cuilibet vestrum diversa sententia est; huic quidem, quod ea ex Deo sit; huic autem, quod ex minutis illis corpusculis quæ agente necessitate sursum deorsumque impelluntur, implicantur, solvuntur, absistunt, accedunt, et apponuntur?* Rursumque paulo mox: *Horum autem causa in nostrum hæc ipsa sermonem contuli; quoniam te, o vates Pythie, effugerunt ea quorum domini auctoresque ipsi sumus. Ita qui te scire omnia profiteris, nequaquam tamen hæc scisti, quorum stamina ex voluntate nostra dependent.* Hisce itaque verbis Œnomaus ille Cynicus, Apollinem Pythium, Democritum, Chrysippumque accusavit; justam adversus eos indignationem concipiens, quod humanæ mentis liberam ingenuamque naturam redigentes in servitutem, suæ illius Himarmenes ac Pepromenes necessitati tradi-

ἀνάγκῃ παρέδοσαν. Τὴν δὲ πεπρωμένην ὁ Χρύσιππος πεπερασμένην ἔφησεν εἶναι καὶ συντετελεσμένην διοίκησιν· τὴν δὲ εἱμαρμένην, εἰρομένην τινα, εἴτ᾽ ἐκ Θεοῦ 87
βουλήσεως, εἴτε [καὶ] ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας· τὰς δὲ Μοίρας ὠνομάσθαι ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι καὶ καταν ενεμῆσθαί τινα ἡμῶν ἑκάστῳ· οὕτω δὲ καὶ τὸ χρεὼν παρὰ τὸ χρέος εἰρῆσθαι, τὸ ἐπιβάλλον καὶ καθῆκον κατὰ τὴν εἱμαρμένην. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν Μοιρῶν τοὺς τρεῖς χρόνους παραδηλοῦν ἐν οἷς κυκλεῖται τὰ πάντα, καὶ δι᾽ ὧν ἐπιτελεῖται· καὶ Λάχεσιν μὲν κεκλῆσθαι παρὰ τὸ λαγχάνειν ἑκάστῳ τὸ πεπρωμένον, Ἄτροπον δὲ κατὰ τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀμετάθετον τοῦ μερισμοῦ, Κλωθὼ δὲ παρὰ τὸ συγκλώθεσθαι καὶ συνείρεσθαι τὰ πάντα, καὶ μίαν αὐτῶν τεταγμένην εἶναι δόξαν. Τὴν δὲ Πρόνοιαν τοῦτο κεκλήκασι, διότι πρὸς τὸ χρήσιμον οἰκονομεῖ

ult. *εἰρομένην* suprasc. B. p. m.
87, 1. [*καὶ*] om. C. 3. *καταν ενεμῆσθαι*] *καταν ενεμεῖσθαι* C. 4. *χρέος*] *χρέως* B. *οὕτω δὲ καὶ τὸ χρεὼν εἰρῆσθαι* C. Euseb. *οὔτε δὲ καὶ χρεὼν παρὰ τὸ χρέος εἰρῆσθαι* Va. *οὕτω δὲ καὶ χρεὼν παρὰ τὸ χρόνον εἰρ.* Vb. 5. *κατὰ*] *παρὰ* Va. 11. *συγκλώθεσθαι*] *συγκλώθεισθαι* C. 12. *δόξαν*] *διέξοδον* Euseb.

derint. Quorum nominum ut rationem aliquam teneamus, est operæ pretium videre, quo etymo Chrysippus eas exponat [Euseb. p. 263 C.] Ait enim *Pepromenen* quasi Peperasmenen esse, hoc est, perfectam transactamque rerum gubernationem: *Himarmenen* vero, quasi hiromenen, hoc est, complicitam eandem conservatamque; sive ex divina voluntate, sive quacumque alia causa. Parcas etiam *Mœras* appellatas ait, eo quod memerismenæ, hoc est, particulatim singulis divisæ ac distributæ sint. Ita et tempus *Chronon* dici putat a *chreon;* quasi quod necessitate quadam secundum fati connexionem adjiciatur rebus, ad easque pertineat. Parcarum autem numero tria nobis tempora significari, quibus omnia revolvantur et consumantur. Ac *Lachesin* quidem dictam esse a *lanchano* verbo, id est sortior; eo quod sorte unusquisque sibi distributum habeat quod semel fato decretum transactumque est: *Atropon* vero, esse stabilitatem sortis illius quæ inverti et commutari non possit: *Clotho* autem nominatam a verbo ejusdem vocis *clotheo;* quo significatur, modo eorum quæ nentur, omnia fato circumvolvi et complicata connecti; unamque esse Parcarum dispositamque sententiam. Totamque hanc seriem *providentiam* nominarunt; eo quod singula ad utilitatem com-

ἕκαστα· Ἀδράστειαν δὲ τὴν αὐτὴν, ὅτι οὐδὲν αὐτὴν
13 ἀποδιδράσκει. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Χρύσιππον καὶ Ἐπίκουρον πάντα κατὰ ἀνάγκην ἔφασαν γίγνεσθαι, ἀνάγκην καλοῦντες τὴν εἱμαρμένην, ἀλλὰ καὶ Πυθαγόρας ὁ πολυθρύλητος ἀνάγκην εἶπε περικεῖσθαι τῷ κόσμῳ. Ὁ δὲ Παρμενίδης τὴν ἀνάγκην [καὶ] Δαίμονα κέκληκε, καὶ Δίκην, καὶ Πρόνοιαν· καὶ ὁ Ἡράκλειτος δὲ πάντα καθ' εἱμαρμένην εἴρηκε γίγνεσθαι·
14 ἀνάγκην δὲ τὴν εἱμαρμένην καὶ οὗτος ὠνόμασε. Καὶ Χρύσιππος δὲ ὁ Στωϊκὸς μηδὲν διαφέρειν εἶπε τοῦ εἱμαρμένου τὸ κατηναγκασμένον, εἶναι δὲ τὴν εἱμαρμένην κίνησιν ἀΐδιον συνεχῆ καὶ τεταγμένην. Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεὺς δύναμιν κέκληκε τὴν εἱμαρμένην κινητικὴν τῆς ὕλης, τὴν δὲ αὐτὴν καὶ Πρόνοιαν καὶ Φύσιν ὠνόμασεν. Οἱ δὲ τοῦτον διαδεξάμενοι τὴν εἱμαρμένην λόγον ἔφασαν εἶναι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προνοίᾳ διοικουμένων, καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις ξυγγράμμασιν εἱρμὸν αἰτίων τὴν εἱ-
15 μαρμένην κεκλήκασι. Καὶ τὴν Τύχην δὲ ὡσαύτως οἱ μὲν θεὸν ὑπέλαβον, καὶ ὡς θεὸν ἐσεβάσθησαν· ὁ δὲ

26. Κιτιεὺς] Κητιεὺς B.

modumque dispenset. *Adrasteam* quoque eandem dici voluerunt, a *didrasco* verbo, id est fugio; quia nihil scilicet eam effugiat. Verum enimvero non solum Democritus, Chrysippus, et Epicurus, eorumque sectatores omnia fieri necessitate dixerunt, quam *Himarmenen* aliter appellabant; sed celeberrimus ille quoque Pythagoras necessitatem mundo circumsitam esse dixit. Parmenides vero ipsam Necessitatem, etiam Dæmonem et Justitiam et Providentiam appellavit. Heracletus quoque fieri omnia fato asseruit; quod et *Necessitatem* vocavit. Stoicus item Chrysippus nihil interesse censuit inter fatale ac necessarium; esse autem *Himarmenen*, sempiternam, continuam, ac dispositam motionem. Zeno autem Citiensis Himarmenen inquit esse vim materiæ motricem, eandemque et Providentiam et Naturam appellavit. Hujus autem successores Himarmenen dixerunt esse rationem earum rerum quæ in mundo non sine providentia gubernantur, rursusque in aliis suis libris hirmon (id est connexionem) causarum Himarmenen vocarunt. Pari quoque modo et *Fortunam* alii quidem opinati sunt deam esse, divinosque illi honores tribuerunt: Plato autem causam

Πλάτων αἰτίαν εἶπεν εἶναι κατά τι ξυμβεβηκὸς γιγνομένην, καὶ πάλιν ξύμπτωμα φύσεως ἢ προαιρέσεως κέκληκε. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲ ὡσαύτως αἰτίαν ἔφη κατὰ ξυμβεβηκὸς ἐν τοῖς καθ' ὁρμὴν ἕνεκά τινος γιγνομένοις ἄδηλόν τε καὶ ἄστατον. Ἀναξαγόρας δὲ, καὶ Δημόκριτος, καὶ οἱ ἐκ τῆς Ποικίλης ὠνομασμένοι, ἄδη-
16 λον αἰτίαν ἀνθρωπίνῳ λόγῳ. Φιλήμων δὲ ὁ κωμικὸς, καὶ ταῦτα γέλωτος ὢν ποιητὴς, ἄντικρυς κατηγορεῖ τῶν θεὸν τὴν Τύχην ὑπειληφότων, καὶ διαρρήδην βοᾷ,

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία Τύχη θεὸς,
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον ὃ γίγνεται
ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ προσαγορεύεται Τύχη.

Οὗτος καὶ τοὺς οἰωνοῖς ἢ κληδόσι χρωμένους κωμῳδῶν ἔφη,

Ὅταν ἴδω (φησὶ) παρατηροῦντα, τίς ἔπταρεν,
ἢ τίς ἐλάλησεν, ἢ τίς ἐστιν ὁ προσιὼν
σκοποῦντα, ἀπολῶ τοῦτον εὐθὺς ἐν ἀγορᾷ. 88
Αὐτῷ βαδίζει καὶ λαλεῖ καὶ πτάρνυται
ἕκαστος ἡμῶν, οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει.
Τὰ πράγμαθ' ὡς πέφυκεν, οὕτω γίγνεται.

42. δὲ] δέ γε B. 48. οἰωνοῖς] οἰωνοῖσιν C. ib. χρωμένους] κεχρη- (χρω) μένους B. ult. ἤ τις ἐλάλησεν om. B. v. Clem. Al. VII. p. 843.
88, 2. αὐτῷ βαδίζει] ἑαυτῷ C. ἑαυτῷ β°αδίζει *βιάζει B. Post h. v. deest in B. folium continens p. 88, 3—90, 52. ed. Sylb. sc. a πτάρνυται usque ad καὶ μετάσχωμεν inclusive. 3. τοῖς] καὶ τοῖς C.

esse dixit quæ ab accidenti aliquo fieret: rursumque eandem naturæ casum aut electionis vocavit. Aristoteles item causam eam dixit esse per accidens in iis quæ voluntario motu fiunt rei alicujus ergo, sed occultam et inconstantem. Anaxagoras, et Democritus, quique a varia porticu philosophi cognomentum traxerunt, aiunt eam occultam humanæ rationi causam esse. Philemon vero Comicus, tametsi homo ad exciendum risum maxime factus, apertissime illos accusat qui fortunam deam esse dixerunt. Sic enim vocalissime exclamat [Clem. Al. V. p. 726.]; *Non est deus Fortuna, non inquam deus; Sed casus ille quo fit omne ut contigit Cuicumque fortunæ vocatur nomine.* Idem poëta eos qui auguriis sortibusque utuntur ita comice infamat; *Cum videro* (inquit) *observantem qui sternutet, aut Speculantem si quis accedat, perdam hunc ego Hominem e vestigio. In foro sibi quilibet Nostrum et deambulat, et loquitur, et ster-*

17 Καὶ ὁ Μένανδρος δὲ ἐν Δεισιδαίμονι [παραπλησίως]
τοὺς τὰ τοιαῦτα παρατηροῦντας γελᾷ, λέγων ὧδε,

Ἀγαθόν τι μοι γένοιτ', ὦ πολύτιμοι θεοί.
Ὑποδούμενος τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς
ἐμβάδος διέρρηξ'. Εἰκότως, ὦ φλήναφε·
σαπρὸς γὰρ ἦν· σὺ δὲ σμικρολόγος, οὐκ ἐθέλων
καινὰς πρίασθαι.

18 Οὕτως ᾔδεσαν καὶ οἱ τὸν ἐν γέλωτι καὶ θεάτροις ἀσπα-
σάμενοι βίον, ὡς τὰ τοιαῦτα δείγματα καὶ παρατηρή-
ματα λίαν ἐστὶ καταγέλαστα. Καὶ Ἀντιφῶν δὲ, τινὸς
δυσχεράναντος, καὶ οἰωνὸν χαλεπά τινα σημαίνειν νομί-
σαντος, ὅτι ἡ ὗς τὰ οἰκεῖα κατέφαγεν ἔγγονα, Χαῖρε,
εἶπεν, ἐπὶ τῷ σημείῳ, ὅτι πεινῶσα τὰ σὰ οὐ κατέφαγε
19 τέκνα. Ἔοικε δὲ τούτῳ καὶ τὸ παρὰ τοῦ Βίωνος εἰρη-
μένον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὰ τοιάδε γελῶν, Τί θαυμα-
στὸν, ἔφη, εἰ καὶ ὁ μῦς τὸν θύλακον διέτραγεν, οὐκ ἔχων ὅ
τι φάγῃ; τοῦτο δὲ ἦν θαυμαστὸν, εἰ, ὥσπερ Ἀρκεσίλαος
20 παίζων ἐνεχείρει, τὸν μῦν ὁ θύλακος κατέφαγεν. Καὶ ὁ
Διογένης δὲ, ὄφεως ὑπέρῳ ἑαυτὸν ἐνειλήσαντος, καί

5. παραπλησίως om. Va. 7. τι μοι] μοι τι C. 13. δείγματα] δείματα C. 19. λέγων ut videtur Va. pro γελῶν. 20. διέτρωγεν] διέτραγεν C.

nuit; *Et non suis in civitate civibus. Sic namque quæque res fit ut natura fert.* Menander quoque in Comœdia cui titulus Disidæmon, id est Superstitiosus, hujusmodi observatores ita irridet [Clem. Al. VII. p. 842, 12.]: *Bene precor hoc vertat, dii sanctissimi: Dum calcior, lorum dextræ effregi crepidæ. At jure diffregisti fatue blactero. Longa vetustate illud namque putre erat. Tu vero nimium parcus, qui novas tibi Emere nolueris crepidas.* Hoc itaque pacto scisse se ostenderunt qui ludicram theatralemque vitam sectantur ejusmodi signa observationesque rerum valde esse ridiculas. Quin et Antipho cum videret quendam graviter ferre, sibique ominosum id fore suspicari, quod sus apud se fœtus quos enixa fuerat ambedisset, *Gaude,* inquit, *hoc signo, quoniam fame affecta filios tuos minime comedit.* Simile vero huic est quod Bion dixisse fertur. Nam is quoque hujusmodi superstitiones irridens, *Quid mirum est,* inquit, *si mus, cum non haberet quicquam quod esset, panarium saccum corrosit? Illud sane mirandum contigisset, si, ut Arcesilaus jocans dicere solebat, murem saccus comedisset.*

τινος τοῦτο θαυμάσαντος, καὶ τέρας εἶναι νομίσαντος, Μὴ θαύμαζε, εἶπεν· ἦν γὰρ παραδοξότερον, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημμένον τεθέασο. Οὕτω πάλιν οὗτος αὐτὸς ἐν οἰκίᾳ τινος μοχθηροῦ ἐπιγεγραμμένον εὑρών,

Ὁ τοῦ Διὸς παῖς καλλίνικος Ἡρακλῆς
ἐνθάδε κατοικεῖ· μηδὲν εἰσίτω κακόν.

21 Καὶ πῶς, ἔφη, ὁ κύριος εἰσελεύσεται τῆς οἰκίας; Οὕτως ἐκωμῴδουν καὶ οἱ τῷ τῆς δεισιδαιμονίας πλάνῳ δεδουλευκότες τοὺς οἰωνούς, καὶ τὰς κληδόνας, καὶ τὰ παρὰ τῶν πολλῶν ἔτι καὶ νῦν νομιζόμενα τέρατα· καὶ πτάρνυσθαι μὲν τοὺς πτέροντας ἔλεγον οὐκ ἄλλοις τι προσημαίνοντας, ἀλλὰ τὸ ξύνηθες ὑπομένοντας πάθος· καὶ τοὺς διαλεγομένους οὐκ ἄλλοις τισι προδηλοῦν, ἀλλὰ περὶ τῶν αὐτοῖς προκειμένων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· καὶ τὸν μῦν ὑπὸ τῆς πείνης ὠθούμενον διατρῆσαι τὸν θύλακον, οὐ χρησμόν τινα τῷ τοῦ θυλάκου δεσπότῃ προλέγοντα· καὶ τοῦ ὑποδήματος τοὺς δεσμοὺς ὡς παλαιοὺς διαρραγῆναι, οὐχ ὡς χρησμολόγους χαλεπόν τι

25. εἶναι] τοῦτο εἶναι C. Mox ἐθεάσω Sirm. 31. οὕτως] καὶ οὕτως C. 38. τισι] τι C.

Diogenes autem, cum forte pistillo serpens se obvolvisset, factumque id valde quidam admiratus portentum esse opinaretur; *Ne quæso*, inquit, *mirare. Magis enim præter opinionem accideret, si pistillum recto serpenti se obvolvisset.* Rursus hic idem cum reperisset apud quendam ita domestico parieti inscriptum; *Jovis gnatus victoriosus Hercules Has habitat ædes: ne quid huc intret mali. Et quomodo*, inquit, *dominus intrabit domus?* Ita sane vel ii quoque, qui tunc in sæculo vixerunt superstitionibus multis addicto, scommatis ac dicteriis incessebant et auguria, et sortes, et quæ hodie quoque a nonnullis prodigia et portenta existimantur. Ergo et sibi sternuere sternutantes dicebant, non qui cuiquam inde quicquam portenderent, sed qui solitum sibi id accidens paterentur: item et mutuo colloquentes nihil significare aliud, quam ut de propositis sibi rebus verba inter se facerent: Murem quoque illum fame compulsum ut saccum panarium perforaret, non ut domino sacci futuri quicquam prædiceret: pari modo et crepidæ religacula, ut quæ vetustate computruissent, facile esse dirupta;

22 προαγορεῦσαι. Ταῦτα σαφῶς ἐπιστάμενος καὶ Ἐπίχαρμος ὁ Πυθαγόρειος τούτων μὲν ἁπάντων κελεύει καταφρονεῖν, τὸν δὲ τῶν ὅλων ὀπτῆρα δεδιέναι παρεγγυᾷ. Λέγει δὲ οὕτως,

Οὐδὲν ἐκφεύγει τὸ θεῖον· τοῦτο γινώσκειν σε δεῖ.
αὐτὸς ἔσθ' ἁμῶν ἐπόπτης, ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν θεῷ.

23 Καὶ Δίφιλος δὲ ὁ κωμικὸς, ἀληθῆ φιλοσοφίαν τῇ κωμῳδίᾳ προσμίξας, τάδε φησὶν,

Οἴει σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικήρατε,
τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
πεφευγέναι τὸ θεῖον, ὡς λεληθότας;
ἔστι Δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
Καὶ δὴ καθ' ᾅδην δύο τρίβους νομίζομεν· 89
μίαν μὲν, δικαίων· ἑτέραν δὲ, ἀσεβῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγα,

Μηδὲν πλανηθῇς· ἔστι κἂν ᾅδου κρίσις,
ἥνπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης.

24 Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἅπαντες οἱ πλημμελοῦντες τῇδε τίνουσι δίκην, οὔτε μὴν οἱ ἀξιόνικοι τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ τὰ τῶν ἀγώνων ἆθλα πάντες πρὸς ἀξίαν ἐνθάδε κομίζονται,

48. διαφεύγει] ἐκφεύγει Clem. Al. V. p. 708. Euseb. Præp. p. 674 B. 51. τάδε] τοιάδε C.Va.
89, 1. καὶ δὴ] καὶ δὴ καὶ C. Tum ᾅδου Sirm. 4. κἂν] ἐν C.

non ut gravia quædam oracula funditarent. Horum omnium probe conscius Epicharmus ille Pythagoreus jubet ea prorsus cuncta contemni. Hortatur autem, illum timeamus qui res omnis prospicit et tuetur. Inquit enim; *Nil effugit Dei manus: hoc nosse oportet firmiter. Ipse nostri inspector est: nihilque non potest Deus.* Diphilus etiam comœdus, veram philosophiam fabulis suis admiscens, ita scriptum reliquit [Clem. Al. V. p. 721.]: *Putasne vita functos, o Nicerate, Omni voluptate fruitos dum viverent, Fugisse numen, ut latentes? protinus Est Juris oculus cuncta acute pervidens. Geminæque sub terra viæ ad manes agunt. Una est piorum, sed malorum est altera.* Pauloque mox idem sic ait; *Jus, ne quid erres, inferis quoque est suum: Quod ille dicet dominus omnium Deus.* Et quæ sequuntur. Quando enim non omnes, qui delinquunt, pœnas apud nos scelerum suorum persolvunt; neque virtutis pugiles dignissimi qui coronentur suorum hic certaminum præmia cuncti pro dignitate accipiunt: jure optimo inquit Diphi-

[καὶ] μάλα εἰκότως οὗτος τὸν πάντα ἐφορῶντα ἐπέδειξεν ὀφθαλμὸν, καὶ τὴν ἐσομένην προηγόρευσε κρίσιν· ἵνα κἀκεῖνα δειμαίνοντες, καὶ τοῦτον ὁρᾷν πιστεύοντες, ἅπαντες τοὺς ἀξιεράστους τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἀσπάσωνται, καὶ μὴ δυσχεραίνωσι μὴ ὁρῶντες τῶν πόνων
25 τἀπίχειρα. Καὶ Πίνδαρος δὲ ὁ Θηβαῖος, ἐρρῶσθαι φράσας εἱμαρμένῃ καὶ τύχῃ καὶ πεπρωμένῃ, τὴν παναλκῆ δύναμιν τοῦ Θεοῦ διδάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας,

Θεῷ γὰρ, φησὶ, δυνατὸν ἐκ μελαίνας
νυκτὸς ἀμίαντον ὄρσαι φάος,
κελαινεφέϊ δὲ σκότει καλύψαι
καθαρὸν ἁμέρας σέλας.

26 Ὁ δέ γε Ἀρίστωνος σαφέστερον ἐπιδείκνυσιν ἡμῖν τῶν ὅλων τὸν πρύτανιν τῶν τοῦ παντὸς οἰάκων ἐπειλημμένον. Λέγει δὲ ταῦτα ἐν τοῖς Νόμοις· Ὁ μὲν δὴ Θεὸς, ὡς καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων, εὐθείᾳ περαίνει, κατὰ φύσιν περιπορευόμενος· τῷ δὲ ἀεὶ ξυνέπεται Δίκη, τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός· ἧς ὁ μὲν εὐδαιμονήσειν

9. [καὶ] om. C. 12. καὶ τοῦτον ὁρᾷν πιστεύοντες om. Va. 13. ἀσπάσωνται] ἀσπάσονται C. 18. ὄρσαι] ὁρίσαι C. 19. κελαινεφέϊ] κελαινεφέει C. 22. ἐπειλημμένον] ἐπιλημμένον C. De seqq. v. Suidas in Πλάτων p. 3003 et sq.

lus esse oculum rerum omnium inspectorem. Jure is quoque divini judicii mentionem fecit, ut mortales suppliciorum metu adducti amanda virtutis certamina ultro cuncti accederent, neque propterea turbarentur quod nulla hic suis officiosis laboribus rependi præmia cernerent. Thebanus etiam Pindarus, Fatum ac Fortunam valere jubens, ignaros docet omnipotentis Dei virtutem. Inquit enim: *Potis est Deus atræ noctis e tenebris purum jubar exserere; potis tetra caligine clarum diei lumen obruere.* Aristonis autem filius Plato manifestius nobis ostendit Deum rebus omnibus præsidentem gubernacula orbis totius manibus continere. Inquit enim suis in Legibus [p. 716 A.]: *Deus itaque, ut antiquus etiam sermo testatur, principium rerum omnium, finem, mediumque complexus, recta transigit secundum naturam, omnia circumlustrans. Juxta autem hunc comes Justitia semper sequitur, ultrix eorum qui a divina lege procul aberrant. Quisquis itaque beatus futurus est, justitiæ*

μέλλων ἐχόμενος ξυνέπεται ταπεινὸς καὶ κεκοσμημένος. Εἰ δέ τις ἐξαρθεὶς ὑπὸ μεγαλαυχίας, ἢ χρήμασιν ἐπαιρόμενος ἢ τιμαῖς ἢ καὶ σώματος εὐμορφίᾳ, ἅμα νεότητι καὶ ἀνοίᾳ, φλέγεται τὴν ψυχὴν μεθ' ὕβρεως, ὡς δή γε οὔτε ἄρχοντος οὔτε αὖ ἡγεμόνος δεόμενος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἱκανὸς ὢν ἡγεῖσθαι, καταλείπεται ἔρημος Θεοῦ· καταλειφθεὶς δὲ, καὶ ἔτι ἄλλους τοιούτους προσλαβὼν, σκιρτᾷ ταράττων ἅμα πάντα, καὶ πολλοῖς τισιν ἔδοξεν εἶναί τις, μετὰ δὲ χρόνον ὑποσχὼν τιμωρίαν οὐ μεμπτὴν τῇ δίκῃ, ἑαυτόν τε
27 καὶ οἶκον καὶ πόλιν ἄρδην ἀνάστατον ἐποίησε. Διὰ τούτων ὁ φιλόσοφος καὶ τὸν τοῦ παντὸς ἔδειξε κηδεμόνα, καὶ τὴν ἐπί τινων ἔσθ' ὅπῃ μακροθυμίαν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν τοῖς ἀνοήτοις προσγιγνομένην λώβην, καὶ τὴν
28 εἰς ὕστερον αὐτοῖς ἐπιφερομένην πανωλεθρίαν. Ἐν δέ γε τῷ Γοργίᾳ καὶ τὰς τῆς τιμωρίας αἰτίας δηλοῖ, λέγων ὡδί· Προσήκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, ὑπὸ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ, [ἢ] βελτίονι γίγνεσθαι [καὶ ὀνίνασθαι·] ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίγνεσθαι· ἵν' ἐκεῖνοι ὁρῶντες [πάσχοντα] ἃ ἂν πάσχῃ, φοβούμενοι, βελτίους γίγνωνται.

31. ἀγνοίᾳ] ἀνοίᾳ C. 47. ἢ βελτ.] ἢ om. C. 49. πάσχοι] πάσχῃ C.

inhærescens, humilis ac permodestus eam subsequitur. Si quis vero jactantia elatus, aut evectus pecuniis honoribusve ac pulchra valentis corporis habitudine, tum juventute ac dementia inflammatur animum, non absque contumelia, tamquam nec principe jam nec ductore ullo indigeat, sed qui potis sit ipse alios ducere, desertus a Deo relinquitur. Relictus vero, aliis ejusmodi sibi adjunctis exsultat, omnia simul conturbans: ac multis quidem videtur aliquid esse: post certum vero tempus non culpabilem justitiæ pœnam subiens, et seipsum et domum et civitatem penitus subvertit. Hisce autem verbis Plato nos docet Deum totius mundi curam esse complexum. Tum et nobis ostendit ejus quandoque nonnullis in rebus longanimitatem ac tolerantiam; quodque inde insipientibus damnum proveniat, quæque illis demum pernicies in posterum afferatur. In ipso autem Gorgia hujus quoque supplicii causas nobis exponit. Sic enim inquit [p. 525 A.]: *Congruit autem ei qui in supplicio constitutus est, dum ab alio id supplicium recte patitur, ut vel ipse inde melior fiat, emolumentumque capiat; vel saltem sit ce-*

Εἰσὶ δὲ οἱ μὲν ὠφελούμενοί τε καὶ δίκην διδόντες ὑπὸ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων οὗτοι, οἳ ἂν ἰάσιμα ἁμαρτήματα ἁμαρ- 90
τάνωσιν. Ὅμως δὲ δι' ἀλγηδόνων καὶ ὀδυνῶν γίγνεται αὐτοῖς ἡ ὠφέλεια, καὶ ἐνθάδε, καὶ ἐν ᾅδου· οὐδὲ γὰρ οἷόντε ἄλλως ἀδικίας ἀπαλλάττεσθαι. Οἳ δ' ἂν τὰ ἔσχατα ἀδικήσωσι, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γένωνται, ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα γίγνεται· καὶ οὗτοι, αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὀνίνανται οὐδὲν, ἅτε ἀνίατοι ὄντες· ἄλλοι δὲ ὀνίνανται, οἱ τούτους ὁρῶντες διὰ τὰς ἁμαρτίας τὰς μεγίστας καὶ ὀδυνηρότατα καὶ φοβερώτατα [τὰ] πάθη πάσχοντας, καὶ τὸν ἀεὶ χρόνον ἀτεχνῶς παραδείγματα
29 *ἀνηρτημένους.* Ταῦτα δ' ἔοικεν ὁ φιλόσοφος ἐκ τῶν θείων σεσυληκέναι λογίων. Ἤκουσε γὰρ πάντως τίνα Μωϋσῆς ὁ θεσπέσιος εἰρηκέναι ξυνέγραψε τῷ Φαραῷ τὸν Θεὸν, ὅτι, Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Παμπονήρῳ γάρ τοι γεγενημένῳ ἐκείνῳ παντοδαπὰς κολάσεις ἐπήνεγκεν ὁ Θεός· οὐχ ὥστε ἐκεῖ-

51. *οἳ ἂν ἰάσιμα*] *οἳ δ' ἀνιάσιμα* C. 52. *ἁμαρτάνωσιν*] *ἁμαρτάνουσιν* C. 90, 5. *τὰς μεγίστας*] *τὰ μέγιστα* Vb. 10. *τινα*] *τι* Vb. 13. *ἐν σοὶ*] *εἰς σὲ* Sirm.

teris exemplo, ut videntes eum pati quæ patiatur, timore adducti, fiant meliores. Sunt vero qui dum pœnas exsolvunt, ita et ab ipsis diis et ab hominibus utilitatem profectus capiunt; ii videlicet qui sanabile aliquod peccatum expiabileque peccarint; quibus tamen non nisi per dolores et cruciatus et in hac vita et apud inferos utilitas illa contingit. Neque enim aliter possunt ab iniquitate expiari. Qui vero extrema quædam peccata admiserint, atque ob ea insanabiles facti sint, ex hisce hominibus exempla aliis fiunt. Atque hi quidem ex irrogatis suppliciis utilitatem nullam accipiunt, utpote insanabiles: alii tamen inde proficiunt, qui eos vident, ob ea quæ maxima admiserunt peccata, horribiles et acerbissimas pati pœnas, sempiternoque tempore ad manifesta omnibus exempla sublatos esse. Videtur autem philosophus Plato hæc e sacris voluminibus suffuratus. Plane enim, puto, audivit quæ deiloquus Moses conscripsit. Ait enim Pharaoni Deum dixisse; *In hoc ipsum te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuncietur nomen meum in universa terra.* Illi enim scelestissimo jam effecto varias Deus ac multiplices pœnas intulit; non ut illum quidem meliorem efficeret, (norat enim du-

νον ἀποφῆναι βελτίονα, (ᾔδει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸν νοῦν ἀντίτυπον, καὶ τὸ πάθος ἀνήκεστον,) ἀλλ' ὅπως τὰ περὶ ἐκείνου διηγήματα πᾶσιν ὠφελείας γένηται παρα-
30 *δείγματα. Καθάπερ γὰρ αἱ πόλεις τρέφουσι τοὺς δημίους, ὥστε τοὺς ἀνδροφόνους καὶ τοιχωρύχους καὶ τοὺς [τὰ] ἄλλα ἅττα παρανομοῦντας διὰ τούτων κολάζειν· οὐκ ἐπαινοῦσαι μὲν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ λίαν μισοῦσαι τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν, ἀνεχόμεναι δὲ τῆς τούτων ὑπηρεσίας διὰ τὴν χρείαν· οὕτως ὁ [τῆς μεγίστης πόλεως τοῦδε] τοῦ κόσμου πρύτανις, οἷα δημίους τινας γίνεσθαι ξυγχωρεῖ τοὺς τυράννους, ὥστε διὰ τούτων ποινὴν τοὺς ἀσεβοῦντας καὶ παρανομοῦντας εἰσπράττειν· ὕστερον δὲ καὶ τούτους αὐτοὺς παντελεῖ παραδίδωσι τιμωρίᾳ, ἐπειδήπερ οὐχ ὡς Θεῷ διακονοῦντες, ἀλλ' οἰκείᾳ πονηρίᾳ*
31 *δουλεύοντες, τὰ δεινὰ ἐκεῖνα δεδράκασιν. Οὕτως ἡμαρτηκότα τὸν Ἰσραὴλ τῇ τῶν Ἀσσυρίων ὠμότητι παραδέδωκεν· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τῆς τιμωρίας οὐ διέγνωσαν τὸν σκοπὸν, τηνικαῦτα καὶ τούτων καταλύσας τὴν δυναστείαν, ἑτέροις δουλεύειν ἠνάγκασε. Καὶ ταῦτα Ἡσαΐας*

18. *ἀφέλιμα* Va. pro *ὠφελείας.* ib. *παραδείγματα*] *παράδειγμα* C. *παραδείγματος* Va. *παραδείγματι* Vb. 21. [*τὰ*] om. C. 24. *ἀνεχόμεναι*] *ἀναδεχόμεναι* Sirm. 25. [*τῆς—τοῦδε*] om. Va. 26. *γίνεσθαι ξυνεχώρει*] *γενέσθαι ξυγχωρεῖ* C. 32. *δεδράκασιν*] *δεδράχασιν* C. 33. *παραδέδωκεν*] *παρέδωκεν* C.

rissimam ejus mentem, labemque insanabilem) sed ut ea, quæ olim de ipso prædicanda erant, perutilia cunctis exempla fierent. Sicut enim civitates justitiæ ministros et carnifices alunt, per quos et parricidas et latrones et aliis sceleribus delinquentes pœna afficiunt; non laudantes quidem quæ sibi carnifices peragenda munia desumpserunt, sed ad necessarios tamen usus eorum ministeria tolerantes: ita et mundi hujus præsul ac gubernator patitur tyrannos esse ceu quosdam carnifices, ut per eos ab impiis et iniquis hominibus pœnas exigat, mox tamen et eosdem tyrannos exactissimo traditurus supplicio: quandoquidem non ut Dei ministri, sed suæ ipsi malignitati servientes, ea damna hominibus intulerunt. Ita Deus peccantem Israel Assyriorum sævitiæ tradidit puniendum: quia vero et Assyrii causam pœnæ illius non cognoverunt, illorum denique ditionem dissolvens, aliis eos servire co-

καὶ Ἰεζεκιὴλ καὶ πάντες οἱ προφῆται διαρρήδην διδά-
σκουσι· παρ' ὧν, οἶμαι, ὁ Πλάτων τὰς ἀφορμὰς κεκλο-
φὼς ἔφη τοὺς ἀνιάτως διακειμένους εἰς ὠφέλειαν ἑτέρων
32 παιδεύεσθαι. Κἀν τῷ Φιλήβῳ δὲ πάλιν τὸν περὶ τῆς
προνοίας ἐκράτυνε λόγον· Πάντες γάρ, φησι, ξυμφωνοῦ-
σιν οἱ σοφοί, ὄντως ἑαυτοὺς σεμνύνοντες, ὡς νοῦς ἐστι βασι-
λεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. Καὶ ἴσως εὖ λέγουσι. Διὰ
σμικροτέρων δέ, εἰ βούλει, τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ τοῦ γένους
ποιησώμεθα. Εἶτα ξυλλογισμοῖς παμπόλλοις χρησάμε-
νος, ἐπήγαγε ταῦτα· Βούλει δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς πρόσθεν
ὡμολογημένοις ξυμφήσωμεν, ὡς ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ μὴ
μόνον οἰώμεθα δεῖν τὰ ἀλλότρια ἄνευ κινδύνου λέγειν, ἀλλὰ
καὶ ξυγκινδυνεύσωμεν καὶ μετασχῶμεν τοῦ ψόγου, ὅταν
33 ἀνὴρ δεινὸς φῇ ταῦτα μὴ οὕτως, ἀλλ' ἀτάκτως ἔχειν; Καὶ
ἑτέροις δὲ πλείστοις λόγοις χρησάμενος, καὶ ταῦτα προσ-
τέθεικεν· Οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο, μετ' ἐκείνου τοῦ λόγου ἂν
ἑπόμενοι βέλτιον λέγοιμεν, ὡς ἔστιν, ὃ πολλάκις εἰρήκαμεν, 91
ἄπειρόν τε ἐν τῷ παντὶ πολύ, καὶ πέρας ἱκανόν· καί τις ἐπ'

45. βούλει] βούλῃ C. 49. ξυμφήσωμεν] ξυμφήσομεν C. ξυμφωνήσωμεν Sirm.
91, 1. ὁ πολλάκις] ὡς πολλάκις B.

egit. Esaias enim et Ezechiel, omnesque prophetæ, apertissime hæc nos docent ; a quibus, ut opinor, Plato scribendi occasionem surripiens, ait eos, qui jam insanabiles facti sunt, erudiri ad aliorum utilitatem. Iterum vero et in Philebo idem Plato rationem providentiæ confirmavit [p. 28 C.] : *Omnes enim*, inquit, *sapientes consentiunt, vere hac in re sese ipsos honestantes, intellectum esse regem cæli ac terræ : ac fortasse bene aiunt. Minutius autem, si vis, ipsum genus inspiciamus.* Tum quamplurimis syllogismis usus, hæc addidit : *Visne ut et nos ratis jam positionibus et comprobatis assentiamur, quod videlicet hæc ita se habent. Neque solum putemus, quæ diversa sint, sine periculo a nobis dici non posse ; verum esse nobis commune periculum subeundum ; consortesque infamiæ nos futuros, quotiescumque acer homo ac vehemens dicat non ita hæc esse, verum potius tumultuarie se habere.* Plurimis vero aliis rationibus et hæc addidit ; *Itaque nisi hoc est, illam sequentes rationem melius utique diceremus; esse videlicet, quod sæpe jam diximus, infinitum in universo, multum sane, et finem maximum;*

αὐτοῖς αἰτία οὐ φαύλη, κοσμοῦσά τε καὶ ξυνάπτουσα ἐνιαυτούς τε καὶ μῆνας καὶ ὥρας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη. Καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν ναμάτων ἀρυσάμενος ἔχει. Ἐκεῖνα γὰρ διδάσκει σαφῶς, ὡς ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσε τῇ σοφίᾳ τὴν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρο-
34 νήσει, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτων ἀκόλουθα. Ἐν δέ γε τοῖς Νόμοις οὗτος αὐτὸς ὁ φιλόσοφος καὶ διαιρεῖ τῶν ἀγαθῶν τὴν φύσιν, καὶ δείκνυσι τὰ μὲν, ἀνθρώπινα· τὰ δὲ, θεῖα. Λέγει δὲ οὕτως· *Διττὰ δὲ ἀγαθά ἐστι· τὰ μὲν, ἀνθρώπινα· τὰ δὲ, θεῖα. ἤρτηται δὲ ἐκ τῶν θείων θάτερα· κἂν μὲν δέξηταί τις τὰ μείζονα, κτᾶται καὶ τὰ ἐλάττονα· εἰ δὲ μὴ, στέρεται ἀμφοῖν. Ἔστι δὲ τὰ μὲν ἐλάττονα, ὧν ἡγεῖται ὑγεία· κάλλος δὲ, δεύτερον· τὸ δὲ τρίτον, ἰσχὺς εἴς τε δρόμον εἴς τε τὰς ἄλλας ἁπάσας κινήσεις τῷ σώματι· τὸ δὲ τέταρτον, πλοῦτος, οὐ τυφλὸς, ἀλλ' ὀξὺ βλέπων, ἄν περ ἕπηται φρονήσει. Ὃ δὲ πρῶτον τῶν θείων ἡγεμονοῦν ἐστιν ἀγαθῶν, ἡ φρόνησις· δεύτερον δὲ, μετὰ νοῦ*

3. ξυνάπτουσα ἐν. τε καὶ B. in marg. 7. ἐθεμελίωσε τῇ σοφίᾳ] τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε B. 15. ἐλάττονα] ἐλάσσονα B. Mox στερεῖται C. 17. εἴτε B. 19. τέταρτον δὲ] τὸ δὲ τέταρτον B. 20. ἄνπερ ἕπηται] ἂν παρέπηται C. ἄνπερ ἅμ' ἕπ. Vb. 21. ἀγαθῶν] ἀγαθὸν C.

quandamque ipsis incubare non contemnendam causam, quæ ornat connectitque annos, menses, et horas, quæque sapientia et intellectus nuncupatur. Hæc autem, sicut pleraque alia, de fluentis Hebraicis Plato hausit. Illa siquidem manifeste nos docent Deum sapientia terram fundasse, ac præparasse cælos in intellectu. In suis quoque Legibus idem Plato dividit naturam bonorum, ostenditque alia quidem esse divina, alia vero humana. Sic enim inquit [p. 631 B]: *Duplex est bonorum natura. Sunt enim alia quidem divina, alia vero humana. Pendent autem humana e divinis. Si quis igitur ea possideat bona quæ majora sunt, possidet continuo et minora: sin vero non, privatur utrisque. Sunt autem minora bona, quorum primo loco ponenda est sanitas: secundo, est pulchritudo: tertio autem, corporis robur atque agilitas ad cursum motusque alios corpori congruentes. Quarto autem loco ponendus est Pluto; non ille quem nonnulli cæcum depingunt, sed oculatissimus atque acutissimum videns, modo ducem prudentiam subsequatur. Divinorum autem bonorum jure primum est ac ceteris ducem se exhibens, ipsa Prudentia. Secundum vero locum sibi vindicat, una cum intellectu,*

σώφρων ψυχῆς ἕξις· ἐκ δὲ τούτων μετὰ ἀνδρείας κραθέντων τρίτον ἂν εἴη δικαιοσύνη· τέταρτον δὲ, ἀνδρεία. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκείνων ἔμπροσθεν τέτακται φύσει· καὶ δὴ τῷ νομοθέτῃ τακτέον οὕτως. Μετὰ δὲ ταῦτα, τὰς ἄλλας προστάξεις τοῖς πολίταις εἰς ταῦτα βλεπούσας αὐτοῖς εἶναι διακελευστέον. Τούτων δὲ τὰ μὲν ἀνθρώπινα, εἰς τὰ θεῖα, τὰ δὲ θεῖα, εἰς τὸν ἡγεμόνα νοῦν ξύμπαντα βλέπει.

Εἶτα διδάσκει διὰ πλειόνων, ὡς φύσει μὲν ἀγαθὸν ἀρετὴ μόνη· τὰ δὲ ἄλλα ὁμωνύμως καλεῖται, ὀνόματος μόνου μετέχοντα· Τὰ γὰρ ὑπὸ τῶν πολλῶν, φησὶ, λεγόμενα ἀγαθὰ οὐκ ὀρθῶς λέγεται. Λέγεται γὰρ, ὡς ἄριστον μὲν, ὑγιαίνειν· δεύτερον δὲ, κάλλος· τρίτον δὲ, πλοῦτος. Καὶ ἕτερα δὲ μυρία ἀγαθὰ λέγεται. Καὶ γὰρ ὀξὺ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν, καὶ πάντα ὅσα ἔχεται τῶν αἰσθήσεων εὐαισθήτως ἔχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ ποιεῖν τυραννοῦντα ὅτι ἂν ἐπιθυμῇ, καὶ τὸ μὲν τέλος πάσης μακαριότητος εἶναι, τὸ πάντα ταῦτα κεκτημένον ἀθάνατον εἶναι γενόμενον ὅτι τάχιστα. Ὑμεῖς δὲ καὶ ἐγώ πῃ τάδε λέγομεν, ὡς ταῦτά ἐστι ξύμπαντα

24. ἀνδρεία] ἀνδρία B. et supra ἀνδρίας. 26. ταῦτα om. C. 27. ταῦτα] ταύτας B.Va. 32. ὁμονυμῶς B. Mox μόνον C. 40. εἶναι] εἰς B. εἰ C.

animæ temperatus habitus. Ex hisce autem cum fortitudine admixtis, tertium bonum erit Justitia: quartum autem, fortitudo. Hæc autem omnia natura sunt priora illis: atque legumlatori ita disponendum est. Post hæc autem alia civibus præcepta, quæ in hæc tendant, præcipienda esse censeo. Horum itaque bonorum quæ humana sunt spectant in divina: quæ vero sunt divina, in principem ducemque intellectum omnia respiciunt. Tum pluribus verbis Plato nos docet natura bonum solam esse virtutem; alia vero bona æquivoce bona dici, solo nomine participia. Inquit enim [p. 661.]: *Quæ multi bona appellant, nequaquam recte vocantur bona. Vulgo enim fertur optimum bonorum esse bonam valitudinem; secundo loco, pulchritudinem in bonis esse: tertio autem loco, divitias. Alia quoque innumera vocantur bona. Nam acuto visu acutoque auditu præditum esse, aliisque sensibus uti sine impedimento posse; præterea in dominatione exercenda compotem esse quempiam faciendi quæcumque appetat; bona hæc multi appellant. Finem denique omnis beatitudinis esse aiunt, ut, qui hæc omnia possidet, fiat quam ocissime possit immortalis. Vos autem, atque ipse adeo vobiscum, ita ferme sentien-*

δικαίοις μὲν καὶ ὁσίοις ἀνδράσιν ἄριστα κτήματα, ἀδίκοις
δὲ κάκιστα ξύμπαντα, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς ὑγιείας. Καὶ
δὴ καὶ τὸ ὁρᾶν καὶ τὸ ἀκούειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ
παράπαν ζῆν μέγιστον μὲν κακὸν τὸν ξύμπαντα χρόνον
ἀθάνατον ὄντα, κεκτημένον πάντα τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ,
πλὴν δικαιοσύνης τε καὶ ἀρετῆς ἁπάσης· ἔλαττον δὲ, ὡς
36 ἂν ὀλίγιστον ὁ τοιοῦτος χρόνον ἐπιζῴη. Καὶ μετ' ὀλίγα·
Ἐγὼ μὲν γὰρ λέγω σαφῶς τὰ μὲν κακὰ λεγόμενα
ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις εἶναι, τοῖς δὲ ἀδίκοις [εἶναι] κακά· 92
τὰ δὲ ἀγαθὰ, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀγαθὰ, τοῖς δὲ κακοῖς
κακά. Κἀγὼ δὲ κομιδῇ τήνδε ἄγαμαι τὴν διαίρεσιν.
Μέγιστον γὰρ ἀληθῶς ἀγαθὸν τό γε εἰδέναι τί μὲν
κυρίως ἀγαθὸν, τί δὲ τοῦτο λέγεται μὲν, γίγνεται δὲ πῇ
μὲν τοιοῦτο, πῇ δὲ τοὐναντίον, ὑπὸ τῶν ἢ εὖ καὶ καλῶς
37 μετιόντων, ἢ τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀσπαζομένων. Καὶ
γὰρ ὑγίεια, καὶ κάλλος, καὶ ῥώμη σώματος, καὶ μέντοι καὶ
πλοῦτος, τοὺς μὲν ὤνησέ τε καὶ ἔδειξε τῶν κτημάτων
ἀξίους, τοῖς δὲ ὄργανα πονηρίας καὶ ἀκρασίας ἐγένετο.

46. δὴ καὶ] καὶ om. C. 48. κεκτημένον] τεκτηνάμενον C. 49. τε καὶ] τε om. B.

92, 1. [εἶναι] om. B. 7. τοιοῦτο] τοιοῦτον Sirm. 9. ῥώμη καὶ κάλλος] κάλλος καὶ ῥώμη B.C.

dum dico; esse videlicet harum omnium rerum usum justis sanctisque hominibus multo optimum; injustis vero esse quam pessimum; ut a bona valitudine incipientes cetera prosequamur. Nam videre, audire, ceterisque uti sensibus, ac longissimum vivere, maximum quidem malum est ei qui per omne tempus sit immortalis, exceptaque justitia, omnique demum virtute, cuncta ea quæ vocantur bona possideat. Minus autem mali ei contingit, si quamminimum tempus in vita fuerit. Pauloque mox idem Plato hæc addit: *Ego quidem dico, quæ vocantur mala, justis quidem hominibus bona esse, injustis autem mala: quæ vero bona dicuntur, justis quidem bona contingere, malis autem hominibus mala esse.* Ego quoque, ut verum fatear, hanc bonorum divisionem valde laudo, plurimumque admiror. Maximum est enim profecto bonum, scire quidnam proprie vereque sit bonum; quid item bonum quidem dicatur, fiat autem alicubi quidem bonum, alicubi vero malum, apud eos qui bene pulchreque utuntur, vel qui abutendi mentem consiliumque sectantur. Sanitas enim, robur corporis, pulchritudo, divitiæ, aliis quidem profuere, quos et dignissimos earum rerum possessione

Σωφροσύνη δὲ καὶ δικαιοσύνη, καὶ τἄλλα ὅσα τούτοις παραπλήσια, τῆς ψυχῆς ἐστι κτήματα, ἃ πᾶσίν ἐστι τοῖς ἔχουσιν ὀνησιφόρα, καὶ οὐδένα σίνεται τῶν κεκτημένων. Τοῖς δὲ τοιούτοις καὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ ξύμφορα κτήματα· δικαίων γὰρ καὶ σωφρόνων οἰκονόμων τυγχάνει. Τὰ δέ γε διὰ τούτων ἄριστα γιγνόμενα κάκιστα φαίνεται, πονηροῖς περιπεσόντα καὶ παρανόμοις· καὶ γὰρ ὁρῶσιν ἃ μὴ δεῖ, καὶ ἀκούουσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις εἰς ἀκολασίαν παιδεύουσι.

38 *Μὴ τοίνυν, ὦ φίλοι ἄνδρες, συγχέωμεν τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, ἀλλὰ διαγνῶμεν τί μὲν ἀληθῶς ἀγαθὸν, τί δὲ κακὸν, τί δέ γε τὴν μέσην τούτων κἀκείνων εἴληχε τάξιν· καὶ μὴ καλῶμεν εὐδαίμονας τοὺς πλουτοῦντας καὶ ῥωμαλέους καὶ δυναστείαν περιβεβλημένους τινα· κακοδαίμονας γὰρ ἀληθῶς καὶ τρισαθλίους προσαγορεύειν προσήκει τοὺς τούτων μὲν μετειληχότας, ὕλην*
39 *δὲ ἀποφήναντας αὐτὰ κακίας καὶ πονηρίας. Ὅταν οὖν ἴδωμεν παμπόνηρον ἄνθρωπον πλούτῳ περιρρεόμενον,*

14. *καὶ ἅπασιν*] *ἃ πᾶσιν* B.Va. 29. *τοιούτων*] *τούτων* B.Va. 31. *ἐπερειδόμενον*] *περιρρεόμενον* B. *ἐπερειδόμενον* C. cum *γρ. περιρεόμενον* in marg. et mox *ὀνομάζομεν*. *περιρρεόμενον* Va. *ἐπερειδόμενον* Vb.

ostenderunt: aliis vero malitiæ instrumenta incontinentiæque fuerunt. Temperantia vero ac justitia, ceteraque his similia, pertinent ad animæ solius possessionem, suntque habentibus cunctis valde utilia, nihilque damni possidentibus afferunt. Talibus itaque hominibus etiam illa quæ vulgo appellantur bona, perquam utilia esse contingit. Justi enim temperatique homines illis utuntur. Quæ igitur ex talium virorum bono usu fiunt quam optima, videntur esse tunc pessima cum injustis malisque possessoribus ea contingunt. Etenim ea visu atque auditu percipiunt, quæ videnda prorsus atque audienda non sunt; sensusque item ceteros in omni lascivia incontinentiaque erudiunt.

Ne itaque, amici homines, confundamus rerum naturam; sed dispiciamus quid vere quidem bonum, quid autem sit malum, quidque illud sit quod medio inter utrumque loco positum est: neque beatos vocemus divites, nec robustos, neque eos qui potestate aliqua circummuniti sunt. Infelices enim profecto ac miserrimos appellari eos decet, qui ejusmodi naturæ muneribus prædití utuntur eis tamquam materia scelerum. Quotiescumque igitur pessimum hominem viderimus undi-

μὴ τρισόλβιον ὀνομάζωμεν, ἀλλὰ δείλαιον, ὅτι τοῦ παρανόμως βιοῦν ἔχει πολλὰς ἀφορμάς· καὶ ὅταν ἕτερον ἐπιεικῆ εἶναι δοκοῦντα θεασώμεθα δυσκληρίᾳ τινὶ καὶ πενίᾳ ξυνεζευγμένον, μήτε ἄθλιον ὑπολάβωμεν, μήτε
40 ἄδικον τὴν τοῦ Θεοῦ προμήθειαν νομίσωμεν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πάντως τῷ ὄντι δίκαιος ὁ δοκῶν εἶναι δίκαιος· ἑτέρως γὰρ καὶ ταῦτα ὁρᾷ καὶ διακρίνει ὁ πάντα γε ὁρῶν ὀφθαλμός. Καὶ τοῦτο Σαμουὴλ τὸν προφήτην αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ τῶν πάντων ὀπτήρ· Οὐχ ὡς ἄνθρωπος γάρ, φησιν, ὁρᾷ, οὕτως ὁρᾷ ὁ Θεός· ἄνθρωπος
41 μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν. Ἵνα δὲ καὶ θῶμεν ἀληθῶς εἶναι δίκαιον τὸν δυσποτμίᾳ τινὶ κατεχόμενον, ἐκεῖνό γε πᾶσιν ἐπίδηλον ὡς οὐδεμίαν ἐκ τῆς δυσημερίας εἰσδέξεται βλάβην, φέρειν ὡς ἀρετῆς ἀθλητὴς πεπαιδευμένος τὰ δυσχερῆ. Ὥσπερ γὰρ οἱ πονηρίᾳ συζῶντες καὶ τὰ καλούμενα ἀγαθὰ πονηρίας ἀποφαίνουσιν ὄργανα, οὕτως οἱ τῆς ἀρετῆς ἐρῶντες καὶ τὰ κακὰ νομιζόμενα φιλοσοφίας τῆς ἀληθοῦς κατασκευά-

41. ὅλων] πάντων B. ib. ὀπτήρ] πατήρ C. 43. θεὸς δὲ] ὁ δὲ θεὸς B. 46. φέρων—παιδευόμενος] φέρειν—πεπαιδευμένος B.C. πεπαιδευμένος Va. παιδευόμενος Vb.

que affluentem divitiis opibusque suffultum, ne quæso hunc beatissimum nuncupemus, sed infelicem censeamus, quod ei multæ sint ad inique vivendum occasiones oblatæ. Contra vero, si quem videamus qui probus homo existimetur, sed qui tamen inopia rerumque difficultate circumventus sit, ne propterea hunc esse miserum opinemur, neque injustam Dei providentiam censeamus. Primo enim non utique vere justus est, quicumque justus existimatur. Aliter enim ac nos hæc etiam videt oculus ille qui omnia contuetur: ipsumque hoc est quod Samuelem prophetam universorum docuit Deus inspector: *Non sicut videt homo, ita videt et Deus: homo enim faciem videt, Deus autem cor.* Ut autem ponamus vere justum hominem gravi aliquo infortunio detineri; illud tamen omnibus plane constabit, nullum ei insigne detrimentum ex eo infortunio adventurum. Docte enim ac perprudenter adversas res feret, tamquam sit virtutis athleta fortissimus. Sicut enim ii qui perdite vitam ducunt etiam illa quæ vocantur bona instrumenta sibi ad nequitiam esse ostendunt; ita et amatores virtutis ea quæ vulgo putantur mala instituunt sibi materiam esse ad veram philosophiam.

42 ζουσιν ὕλας. Οὕτω δὴ τούτων ἕκαστον διακρίνοντες, οὔποτε τὸν Θεὸν ἄδικον ὀνομάσομεν, ἀλλὰ ξυνομολογήσομεν ὀρθῶς ἔχειν ἅπερ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ ξυνέγραψεν· Ὅτι ὁ Θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ᾽ ὡς οἷόν τε δικαιότατος· καὶ οὐκ ἔστιν ὁμοιότερον οὐδὲν, ἢ ὃς ἂν ἡμῶν γένηται ὅτι δικαιότατος περὶ τοῦτο. Πάλιν δὲ κἀν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων ἰᾶσθαι πειρᾶται τοὺς τῆς θείας προνοίας οὐ προσιεμένους τὸν λόγον. Λέγει δὲ ταῦτα· 93

43 Τὸν δὲ ἡγούμενον θεοὺς μὲν εἶναι, μὴ φροντίζειν δὲ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραμυθητέον ὧδε· ὦ ἄριστε, δὴ φῶμεν, ὅτι μὲν ἡγῇ θεοὺς εἶναι, ξυγγένειά τις θεία πρὸς τὸ ξύμφυτόν σε ἄγει τιμᾶν καὶ νομίζειν εἶναι· κακῶν δ᾽ ἀνθρώπων καὶ ἀδίκων τύχαι, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ἀληθείᾳ μὲν οὐκ εὐδαίμονες, δόξῃ δὲ εὐδαιμονιζόμεναι σφόδρα, ἀλλ᾽

44 οὐκ ἐμμελῶς ἄγουσί σε πρὸς ἀσέβειαν. Εἶτα διεξελθὼν τὴν νομιζομένην τῶν ἀδίκων εὐκληρίαν, ἐπιφέρει καὶ ταῦτα· Ἀλλ᾽ οὐδὲν τάχα ἂν εἴη χαλεπὸν ἐνδείξασθαι τοῦτό γε, ὡς ἐπιμελεῖς σμικρῶν εἰσιν οἱ θεοὶ οὐκ ἧττον, μᾶλλον

93, 9. τὸν δὲ ἡγούμενον] τὸν διηγούμενον B. omisso mox μέν. 10. ἀνθρωπίνων] ἀνθρωπείων B. 11. Δημοφῶν] δὴ φῶμεν C. cum Plat. et Euseb. 14. τε καὶ] τε om. B. 20. ἐπιμελεῖς] ἐπιμελήσει B. qui mox om. οἱ.

Hoc itaque pacto singula discernentes, numquam profecto injustum esse Deum dicemus, sed recte potius se habere quæ Platoni in Theæteto conscripta sunt [p. 176 B.] : *Deum videlicet nullo modo injustum esse, sed, quam maxime possit, esse justissimum, nihilque illi esse similius, quam qui nostrum fiat multo justissimus.* Plato etiam in decimo Legum libro sanare illos aggreditur qui rationem divinæ providentiæ non admittunt. Sic enim ait [p. 899 E.] : *Qui vero deos quidem esse existimet, curam vero humanarum rerum nullam habere, hac consolatione curandus est, o optime Demophon. Quod deos esse existimes, divina te quædam agit cognatio, ut tibi insitum colas, atque esse opineris. Malorum vero hominum injustorumque fortunæ, tum privatæ tum publicæ, quæ reipsa beatæ non sunt, opinione autem beatæ admodum habentur, quamquam indecenter ac fatue, ducunt te ad impietatem.* Tum vero percurrens apparentem existimatamque injustorum hominum prosperitatem, hæc ita superioribus addidit : *Nequaquam vero fortasse hoc difficile*

δὲ ἢ τῶν μεγέθει διαφερόντων. Ἤκουε γάρ που καὶ παρῆν τοῖς νῦν δὴ λεγομένοις, ὡς ἀγαθοί γε ὄντες πᾶσαν ἀρετὴν τὴν ἁπάντων ἐπιμέλειαν, οἰκειοτάτην αὐτῶν οὖσαν, κέκτηνται.
45 Εἶτα ξυλλογισμοῖς κρατύνας τὸν λόγον, ἐπήγαγε· Μὴ τοίνυν τὸν θεὸν ἀξιῶμέν ποτε θνητῶν δημιουργῶν φαυλότερον, εἰ τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἔργα, ὅσῳπερ ἂν ἀμείνους ὦσι, τοσούτῳ ἀκριβέστερα καὶ τελεώτερα μιᾷ τέχνῃ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεόν, ὄντα τε σοφόν, βουλόμενόν τε ἐπιμελεῖσθαι, δυνατὸν εἶναι· καὶ δυνάμενον μέν, ῥᾷον ἐπιμεληθῆναι· σμικρῶν δὲ ὄντων μηδαμῇ ἐπιμελεῖσθαι δυνατὸν εἶναι, καθάπερ ἀργὸν ἢ δειλόν τινα διὰ πόνους ῥαθυ-
46 μοῦντα. Ἔπειτα ἐπιφέρει· Μηδαμῶς δόξαν τοιαύτην περὶ θεοῦ, ὦ ξένε, ἀποδεχώμεθα· οὐδαμῇ γὰρ οὔτε ὅσιον οὔτε ἀληθὲς τὸ διανόημα διανοοῖτ' ἄν. Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Πᾶς γὰρ ἰατρός, καὶ πᾶς ἔντεχνος δημιουργός, παντὸς μὲν ἕνεκα πάντα ἐργάζεται πρὸς τὸ κοινῇ ξυντεῖνον βέλτιον·

22. ἤκουσι γὰρ καὶ πάρεισι τοῖς νῦν διαλεγομένοις] ἤκουε γάρ που καὶ παρῆν τοῖς νῦν δὴ λεγ. B. γρ. ἤκουεν γάρ που καὶ παρῆν δὴ λεγομένοις C. in marg. a p. m. 23. ἀγαθοὶ] ἀγαθὸν B. 35. ἔπειτα] ἔπειτα δὲ B. 36. περὶ] ἐπὶ B. 37. δεχώμεθα] δεχόμεθα C. 39. πᾶς γὰρ] πᾶς μὲν C.

ostensu erit, curare deos videlicet etiam quæ pusilla sunt : neque minus hæc curare, immo autem magis, quam quæ egregie magna sunt. Huc enim veniunt atque hic intersunt nunc mutuo colloquentibus, affirmantibusque quod cum boni sint omni genere virtutis, rerum omnium curam velut maxime propriam sibi vindicant. Tum et syllogismis hanc rationem confirmans, ita subjungit [p. 902 E.]: *Ne itaque opinemur Deum esse opificem mortalibus inferiorem, qui convenientia sibi opera, quanto ipsi sunt meliores, tanto exactius perfectiusque, una eademque arte, tum magna, tum pusilla, conficiunt. Deum vero quis putet, cum sit idem sapiens, velitque ac possit curare omnia, posse quidem facilius ea curare quæ magna sunt; quæ vero sunt exigua, ullo modo curare non posse? quasi nobis inertem quendam ac desidem proponamus, qui propter nimiam vim laborum timide subsidat, reficique per otium velit.* Tum et hæc amplius ita addit: *Nullo pacto, amice, hanc de Deo admittamus opinionem. Neque enim sanctam, neque veram, nostro animo sententiam versaremus.* Pauloque mox; *Omnis enim medicus, omnisque peritus artifex, universi gratia cuncta operatur, ad id respiciens quod commune sit bonum. Partem itaque totius gratia peragit, nequa-*

μέρος μὲν εἵνεκεν ὅλου, καὶ οὐχ ὅλον εἵνεκεν μέρους ἀπεργάζεται· σὺ δ' ἀγανακτεῖς ἀγνοῶν ὅπῃ τὸ περὶ σὲ ἄριστον τῷ παντὶ ξυμβαίνει. Καὶ μετὰ πλείστους λόγων ἑλιγμοὺς
47 ἐπήγαγεν· Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος σοι καὶ περὶ ἐκείνων ἂν εἴη, τῶν οὓς σὺ κατιδὼν ἐκ σμικρῶν μεγάλους γεγονότας ἀνοσιουργήσαντας, ἤ τι τοιοῦτον πράξαντας, ᾠήθης ἐξ ἀθλίων εὐδαίμονας γεγονέναι, καὶ ὡς ἐν κατόπτροις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἡγήσω καθεορακέναι τὴν πάντων ἀμέλειαν θεῶν, οὐκ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ξυντέλειαν, ὅπῃ ποτε τῷ παντὶ ξυμ-
48 βάλλεται. Διὰ δὴ τούτων ἁπάντων καὶ τῆς προνοίας
τὸ δίκαιον ἔδειξε, καὶ ὡς ἕκαστον τῶν γιγνομένων τῷ 94
παντὶ καθέστηκε ξύμφορον. Οὐ γὰρ τοῦ σμικροτάτου γε μορίου χάριν τὸ ὅλον γεγένηται, ἀλλὰ τὰ μόρια ξυμπληροῖ τὴν τοῦ παντὸς ἁρμονίαν· οὐδὲ διὰ μίαν δακτύλου ἑνὸς σκυταλίδα ὅλον διεπλάσθη τὸ σῶμα, ἀλλὰ διὰ τὸ σῶμα καὶ οἱ δάκτυλοι καὶ αἱ τούτων ξυνηρμόσθησαν σκυταλίδες.

45. ἑλιγμοὺς] ἐλεγμοὺς C.Va. 46. σοι καὶ] σοι om. C. 48. τοιοῦτον] τοιοῦτο B. 49. ἐξ] τὲξ B. 50. καθεωρακέναι] καθεορακέναι B. 52. ὅπῃ ποτε] ὅπῃ πώποτε B.C.Va. 53. δὴ] δὲ B.
94, 2. ξυμφέρον] ξύμφορον B.C. 5. δακτύλου ἑνὸς] ἑνὸς δακτύλου B. ib. διεπλάσθη] διεσπάσθη B. 6. ἀλλὰ διὰ τὸ σῶμα om. C.Va. In Vb. ἀλλὰ διὰ τὸ ὅλον σῶμα.

quam vero totum partis ergo. Tu vero indignaris, cum minime scias quonam pacto id quod est circa te optimum toti conveniat. Rursusque post multa rationum verborumque involucra ita subsequitur [p. 905.] : *Eadem vero tibi ratio et de illis erit quos cum videas e pusillis auctos nunc esse amplissimosque effectos, quamvis et impietatis et aliorum scelerum sibi conscii sint, tamen eos putasti ex infelicibus ac miseris beatos evasisse, atque in illorum fortunis atque successibus existimasti te veluti quibusdam in speculis deorum securitatem ac negligentiam perspexisse: cum tamen nescias earum rerum finem, absolutamque perfectionem, hoc est, quænam inde universo sit perventura utilitas.* Hisce autem omnibus suis dictis et providentiæ jus Plato nobis ostendit, et quonam pacto singula quæ fiunt universo conducant. Neque enim totum est exiguæ portionis causa, sed particulæ potius universi complent harmoniam. Neque ob unius digiti particulam corpus universum plas-

49 Ἐπειδὴ τοίνυν θνητὴ μὲν γέγονε τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, θνητὴ δὲ οὖσα πολλῶν ἐστιν ἐνδεής, καὶ γεωργίας καὶ φυτουργίας καὶ ναυτιλίας, καὶ μέντοι καὶ οἰκοδομικῆς καὶ χαλκευτικῆς καὶ ὑφαντικῆς καὶ σκυτοτομικῆς καὶ ναυπηγικῆς τέχνης καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι ξυνεργοῦσι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος θεραπείαν· μάλα γε εἰκότως ὁ τοῦ παντὸς κηδεμὼν τοῖς μὲν πενίαν, τοῖς δὲ ξυνεκλήρωσε πλοῦτον, ἵνα οἱ μὲν τὰς ὕλας παρέχωσιν, οἱ δὲ τὰς χεῖρας ἠσκημένας πρὸς τὰς τέχνας.

50 Ἐξήρτησε δὲ τῆς πενίας διὰ τῆς χρείας τοὺς ἐπὶ πλούτῳ βρενθυομένους τῶν ὅλων ὁ πρύτανις. Δέονται γὰρ οὐκ ἀρτοποιῶν οὐδὲ ὀψοποιῶν μόνον καὶ οἰνοχόων, ἀλλὰ καὶ οἰκοδόμων καὶ γεωργῶν καὶ ταλασιουργῶν καὶ σκυτέων, οἱ δέ γε φιλότιμοι καὶ ζωγράφων καὶ πλαστουργῶν καὶ τῶν ἄλλων οἳ περιφανεστέρας ἀποφαίνουσι τῶν πλουτούντων τὰς οἰκίας. Δέονται δὲ αὖ πάλιν καὶ οἱ χειρώνακτες τῶν εὐπόρων καὶ χρήματα χορηγούντων
51 καὶ ὠνουμένων τὰ παρ᾽ ἐκείνων δημιουργούμενα. Οἱ δὲ τήνδε τὴν διαφορὰν δυσχεραίνοντες, καὶ χαλεπαίνοντες

11. καὶ ὑφαντικῆς om. Va.

matum est, sed ipsius corporis causa digiti suis cum portionibus facti sunt.

Quando igitur hominum natura mortalis est, proptereaque multarum rerum est indiga, videlicet agriculturæ, consitionis, architecturæ, fabrilis ac naviculariæ artis, textoriæ insuper ac sutoriæ, ceterarumque omnium quæcumque artes ad necessariam corporis curam pertinent, merito ac decenter orbis totius gubernator et custos, aliis quidem paupertatem, aliis vero divitias sortito distribuit, ut qui opibus pollent materiam sumministrent, qui vero sunt inopes exercitatas artibus manus admoveant. Quin et eos qui divitiis gloriantur, quasi necessitatis fune implicitos, a paupertate suspendit rerum omnium gubernator. Indigent enim non pistoribus solum et cocis propinatoribusque, sed architectis, et agricolis, et lanificibus, et sutoribus. Ampli vero homines ac magnifici plastis ac pictoribus indigent artificibusque aliis, quorum opera magnatum virorum ædes fiunt ornatiores. Contra vero manuales artifices indigent locupletibus viris, qui pecunias erogent, emantque opera quæ ipsi suo artificio confecerunt.

ὅτι μὴ πάντες τῶν αὐτῶν μετεσχήκαμεν, ἐγκαλείτωσαν καὶ τοῖς ζωγράφοις, ὅτι μὴ ἑνὶ χρώματι γράφουσιν, ἀλλ' ἐκ διαφόρων τὰς εἰκόνας δαιδάλλουσι· κατηγορείτωσαν δὲ καὶ τῶν λυροποιῶν, καὶ μέντοι καὶ αὐτῶν γε τῶν μουσικῶν, ὅτι μὴ ἴσην ἀφιᾶσιν ἅπασαι ἠχὴν αἱ χορδαὶ, ἀλλ' ἄλλην μὲν ἡ νήτη, ἄλλην δὲ ἡ ὑπάτη· καὶ ἡ μὲν ὀξεῖαν, ἡ δὲ βαρεῖαν, ἡ δὲ μέσον ἔχει τὸν φθόγγον.

52 Νεμεσᾶν δὲ αὐτοὺς προσῆκε καὶ τοῖς γεωμέτραις, ὅτι οὐχ ἓν τοῖς τὴν γραμμικὴν μανθάνουσιν ἐπιστήμην ἐπιδεικνύουσι σχῆμα, ἀλλὰ τρίγωνα καὶ τετράγωνα καὶ μηνοειδῆ καὶ κύκλους καὶ τραπέζια καὶ ἄλλα ἄττα τῶν εἰρημένων πολλαπλάσια. Ἐπιμεμφέσθωσαν δὲ καὶ τοῖς τὴν ἀριθμητικὴν διδάσκουσιν ἐπιστήμην, ὅτι τῶν ἀριθμῶν οἱ μέν εἰσιν ἄρτιοι, οἱ δὲ περιττοὶ, οἱ δὲ ἀρτιοπέριττοι, οἱ δὲ περισσάρτιοι· καὶ οἱ μὲν κύβοι, [οἱ δ' ἐπί-
53 κυβοι,] οἱ δὲ κυβεπίκυβοι. Εἰ δὲ ἀναγκαῖαι καὶ τῶν ἀριθμῶν αἱ ἰδέαι, καὶ τῶν σχημάτων τὸ ποικίλον, καὶ τῶν χορδῶν τὸ διάφορον, καὶ τὰ παντοδαπὰ τῶν χρω-

29. μετεσχήκαμεν] μετεσχήκασιν Va. 30. μὴ suprasc. B. 32. αὐτῶν γε] γε om. B. 35. μέσον] μέσην B. 36. νεμεσᾶν] νεμεσσᾶν C. et mox προσήκει. 37. οὐχ ἓν] οὐχὶ ἐν C. 45. οἱ δ' ἐπίκυβοι om. B.C.

Qui vero hanc rerum varietatem graviter ferunt, indignanturque quod non omnes homines in eisdem bonis officiisque versentur, hi, si fas est, pictores quoque accusent, quod non uno tantum colore utantur, sed variis imagines suas excolant. Item eos accusent, qui lyras faciunt; ipsosque adeo fidicines reprehendant, quod non eundem sonum chordæ omnes remittunt, sed alium quæ ima est, alium quæ est summa: hæc enim acutam sonat, illa autem gravem, alia vero mediam vocem. Indignari eosdem par erit et geometris, quod non eandem figuram omnibus demonstrent qui ab eis linearum scientiam edocentur; sed triangulas, quadrangulas, lunares, circulares, mensales, aliasque complures. Accusent eos præterea, qui numerariam tradunt; propterea quod numerorum alii quidem pares sunt, alii vero impares, alii paridispares, alii disparipares; alii cubi, alii supercubi. Quod si necesse est varias esse numerorum species, varias imagines, multiplicemque fidium differentiam, multa colorum genera; quid ita, quæso, ægre fertis quod non

ματων γένη, τί δήποτε δυσχεραίνετε, ὅτι μὴ πάντες
Κροῖσοι καὶ Μίδαι καὶ Δαρεῖοι γεγένησθε; Οὐδὲν γὰρ
ἕτερον βούλεσθε, τήνδε τὴν ἰσότητα ποθοῦντες, ἢ λιμῷ
καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἄρδην ἅπαν ἀφανισθῆναι
54 τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Τίς γὰρ ἠνέσχετο ἄν, ἰσοτι-
μίας πάντων μετειληχότων, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ πέλας
θεραπείας ἀναδέξασθαι πόνον, ἢ ἀρόσαι γῆν καὶ σπεῖ- 95
ραι, καὶ τοὺς ἀστάχυας ἀμῆσαι, ἢ φυτεῦσαι καὶ τρυ-
γῆσαι καὶ ἀποθλίψαι οἴνου καὶ ἐλαίας καρπόν; Ἄλλῳ
δὲ διακονεῖν ἄλλον τῆς ὁμοτιμίας οὐ ξυγχωρούσης, πῶς
ἂν ἤρκεσεν ἕκαστος, βουκόλος ὁμοῦ καὶ αἰπόλος καὶ
προβατεὺς καὶ συβώτης γιγνόμενος, καὶ μέντοι καὶ
ὑφάντης καὶ σκυτοτόμος καὶ οἰκοδόμος καὶ χαλκοτύπος
καὶ ἀρτοποιὸς καὶ ὀψοποιὸς καὶ γεωργὸς καὶ φυτουργὸς
καὶ ναυπηγὸς καὶ ναύτης καὶ κυβερνήτης; τούτων γὰρ
ἁπάντων καὶ ἑτέρων γε πολλαπλασιόνων ἕκαστος ἐν-
55 δεής. Τί δήποτε τοίνυν οὐχ ὑμνεῖτε τὴν ἀρίστην δια-
νομήν, ἀλλ' ὑμεῖς μάλιστα χαλεπαίνετε, οἱ θεραπαινῶν
καὶ οἰκετῶν καὶ μέντοι καὶ γεωργῶν ἀπολαύοντες ὅτι

ult. πόλεμον] πόνον B.Va.
95, 1. στάχυας] ἀστάχυας B. 2. καὶ οἶνον] οἴνου B.C.Va. καὶ οἴνου Vb.

omnes Crœsi, Midæ, Darii, facti estis? Neque enim aliud vultis qui istam rerum æqualitatem appetitis, quam fame ac egestate earum rerum quæ necessariæ nobis sunt humanum genus penitus aboleri. Quis enim velit, si omnes homines æquali sint dignitate, pro commodo proximi cujusquam laborem curamque subire? quis aratro terram sulcare? quis semente agros aspergere? quis messem facere? quis plantas conserere? quis uvas legere? quis vinum oleumque exprimere? Quod cum ea dignitatis æqualitas alium alii subservire non sineret, quinam, quæso, simul omnia esse possent, bubulci, caprarii, pastores ovium, subulci, textores, sutores, fabri ferrarii, pistores, opsonarii, agricolæ, consitores, nautæ, navium fabri, gubernatores? harum siquidem cunctarum artium, multoque his plurium, mortales singuli indigemus. Quid itaque non laudatis optimam rerum distributionem, sed ipsi hanc maxime ægre fertis, qui ex ancillis, famulis, agricolisque quam plurimis, usum vobis commodaque percipitis? Agricola enim

μάλιστα πλείστων; Ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς στέργει τὴν
τάξιν ἣν ἔλαχε, καὶ ὁ οἰκέτης ὡσαύτως, καὶ μέντοι καὶ
ὁ χειροτέχνης ἀγαπᾷ τὴν τέχνην καὶ τοὺς πόνους οἷς
συγκεκλήρωται· ὑμεῖς δὲ τρυφῶντες καὶ ὑπερμαζῶντες
καὶ διὰ τῆς ἑτέρων διακονίας παντοδαπῆς χλιδῆς ἀπο-
λαύοντες λόγοις βλασφήμοις τὸν τούτων κατατοξεύετε
56 χορηγόν. Τούτους δὲ τοὺς λόγους ὠδίνετε, ἀκρασίᾳ
μὲν δουλεύειν αἱρούμενοι, πρόφασιν δὲ ἀπολογίας εὑρί-
σκειν ἡγούμενοι, πρῶτον μὲν τὸ μὴ τῇ θείᾳ προνοίᾳ
κινεῖσθαι τῶν ὅλων τοὺς οἴακας, ἔπειτα δὲ τὸ νομίζειν
ὑπὸ τὴν τῆς εἱμαρμένης ἀνάγκην οὐ μόνον τὸ σῶμα καὶ
τὰ περὶ τοῦτο τελεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν αἵρεσιν τῆς
57 ψυχῆς. Ἀλλ' ὁ Πλάτων τἀναντία διδάσκει, ὡς ἀρετὴ
ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν τις καὶ ἀτιμάζων πλέον ἢ ἔλαττον
ἕξει. Καὶ πάλιν· Αἰτία ἑλομένου, Θεὸς ἀναίτιος. Κακῶν
γὰρ ὁ Θεὸς οὔ ποτε αἴτιος. Καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς χαλε-
ποῖς κινδύνοις τὸν Σωκράτην δείκνυσιν ὁ Πλάτων φιλο-
σοφοῦντα καὶ προνοίας πέρι καὶ τοῦ μὴ δεδιέναι θά-
νατον. Καὶ ταῦτα γὰρ ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ τέθεικεν·

sorte sua contentus vivit; sua item et famulus. Manualis artifex artem suam non odit, muniaque libens exercet quibus sese ipsum semel addixit. Vos autem qui deliciarum copia nauseatis, qui aliis ministrantibus omni luxu ac voluptate diffluitis, calumniis ac maledictis auctorem tot bonorum incessitis, ejusque modi verba profunditis, cum institueritis incontinentiæ servi esse. Hanc vero existimatis purgandi vestri occasionem vos invenissse: primum quidem, quod nulla Dei providentia mundi gubernacula moveantur: tum vero, quod sub una fati necessitate non modo corpus et ea quæ corporis sunt, sed ipsa quoque voluntas atque electio sita sit. Atqui Plato [Rep. X. p. 617 E.] contraria prorsus docet. Ait enim *virtutem nulli domino esse subjectam; quam ut quisque vel coluerit vel contempserit, ita plus virtutis minusve habiturus est.* Rursusque idem Plato [ibid.]: *Culpa est eligentis; Deus culpæ immunis.* Deus enim malorum causa non est. Socratem præterea ostendit Plato, vel in gravissimis periculis constitutum, de providentia deque metu mortis excutiendo philosophantem. Hæc enim verba suæ Defensioni inseruit [p. 41 C.]: *Sed enim, viri judices, et vos oportet bonam spem de morte*

Ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς χρὴ, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, εὐέλπιδας εἶναι πρὸς θάνατον, καὶ ἕν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθὲς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδὲν, οὔτε ζῶντι οὔτε τελευτήσαντι, οὔτε ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα.
58 Οὐκ οὖν τῷ ὄντι κακὰ πενία καὶ νόσος καὶ δουλεία καὶ θάνατος, ἀλλὰ καλεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἀνοήτων κακὰ, ἀγαθὰ δὲ γίγνεται τοῖς εὖ καὶ καλῶς κεχρημένοις. Ὅτι δὲ αὔξει τῶν ἀνθρώπων τὴν πονηρίαν τὸ μὴ πιστεύειν ἰθύνεσθαι προνοίᾳ τὰ ξύμπαντα Ἀττικὸς ὁ Πλατωνικὸς βοᾷ. Ὥστε ἕτοιμόν τι χρῆμα πρὸς ἀδικίαν ἡ τῆς προνοίας
59 ἀπόγνωσις. Καὶ Πλωτῖνος δὲ, (περιφανὴς δὲ καὶ οὗτος ἐν φιλοσόφοις ξυγγράμμασι,) τόδε τὸ προοίμιον [ἐν] τοῖς περὶ προνοίας ἐντέθεικε λόγοις· Τὸ μὲν τῷ αὐτομάτῳ καὶ τύχῃ διδόναι τοῦδε τοῦ παντὸς τὴν οὐσίαν καὶ ξύστασιν, ὡς ἄλογον καὶ ἀνδρὸς οὔτε νοῦν οὔτε αἴσθησιν κεκτημένου δῆλον που καὶ πρὸ λόγου, καὶ πολλοὶ καὶ ἱκανοὶ πρὸ τούτου καταβέβληνται δεικνύντες λόγοι. Εἶτα πολλοὺς τοιούτους ἀνελίξας λόγους ἐπήγαγεν, Οὕτω δὴ 96

38. οὔτε—οὔτε—οὔτε] οὐδὲ—οὐδὲ—οὐδὲ B. 39. θεοῦ] θεῶν B. 40. οὐκοῦν οὐ] οὔκουν B. 49. [ἐν] om. B. 51. οὐσίαν] αἰτίαν B.Va. οὐσίαν Plotinus. 53. λόγου] ἔργου γρ. λόγου B. προέργου C. πρὸ ἔργου Va. πρὸ λόγου Vb. ult. ἀνελίξας] ἀναδείξας B. 96, 1. οὔτω] οὕτως B.

concipere, unumque hoc cogitare verum esse ; bono videlicet viro, seu vivat ille, seu moriatur, nihil posse mali contingere, neque Deum non curare hujus negotia. Itaque vere mala non sunt, mors, pauperies, servitus, ægritudo; sed vocantur quidem a stultis mala, bene autem utentibus bona fiunt. Augeri autem hominum iniquitatem eo quod non omnia credant providentia gubernari Atticus ille Platonicus plane testatur [Euseb. P. E. p. 799 B.] ; *Est itaque res ad iniquitatem paratissima providentiæ desperatio.* Plotinus [Enn. III. 2, 1. p. 254 A.] quoque (est autem et hic clarissimus inter eos qui in philosophia scripserunt) proœmium hoc suis de providentia libris præposuit : *Casui quidem ac fortunæ hujus universi substantiam compositionemque ascribere, quam sit procul ab ratione, quamque hominis qui nec intellectu nec sensu præditus sit, manifestum plane est vel si a me verbum non fiat : multique ante hunc ipsum copiosique sermones allati jam sunt, qui hoc ita*

ἐξ ἑνὸς νοῦ καὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λόγου ἀνέστη τόδε τὸ πᾶν
60 καὶ διέστη. Ταῦτα δὲ καὶ οὗτος ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων σεσύληκεν. Ἤκουσε γὰρ πάντως τῆς τῶν θείων εὐαγγελίων διδασκούσης θεολογίας, ὡς διὰ τοῦ λόγου πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· παμπόλλοις γὰρ ἔτεσιν οὗτός γε τῶν ἀποστόλων νεώτερος. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος τῶν σωτηρίων ἥψαντο κηρυγμάτων, Τιβέριον δὲ διεδέξατο Γάϊος, ἐκεῖνον δὲ Κλαύδιος, εἶτα Νέρων, καὶ Οὐεσπασιανὸς, καὶ Τίτος, καὶ Δομετιανὸς, καὶ Νέρβας, καὶ Τραϊανὸς, καὶ Ἀδριανὸς, καὶ Ἀντωνῖνος ὁ πρῶτος, καὶ Βῆρος, καὶ Κόμοδος. Ἐπὶ τούτου δὲ Ἀμμώνιος ὁ ἐπίκλην Σακκᾶς, [ὃς] τοὺς σάκκους καταλιπὼν οἷς μετέφερε τοὺς πυροὺς, τὸν φιλόσοφον ἠσπάσατο βίον. Τούτῳ φοιτῆσαί φασι [καὶ]
61 Ὠριγένην τὸν ἡμέτερον, καὶ Πλωτῖνον τουτονί· τῆς δὲ Πλωτίνου διδασκαλίας τετύχηκεν ὁ Πορφύριος. Τὸν δὲ χρόνον οὐ τηνάλλως ἀδολεσχῶν ἐπεσημηνάμην, ἀλλὰ

4. εὐαγγελίων] λογίων B. 6. ἀποστόλων] ἀποστολικῶν B. 11. Νέρβας] νερούας B.Va. 12. Βῆρος] Οὔηρος B. ib. Κόμμοδος] Κόμοδος B.C. 13. [ὃς] om. B.C. σάκκας τοὺς σάκκας Va. σάκκος τοὺς σάκκους Vb. 16. καὶ Ὠριγ.] καὶ om. B.C. ib. καὶ Πλωτῖνον] τῷ δε Πλ. B.Va. Vide Creuzer. ad Porphyr. Vit. Plotin. p. xcii. col. 2. 19. ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ C.Vb.

esse ostenderent. Tum multis hujusmodi explicatis rationibus, hæc subjunxit [p. 256 B.] : *Ita igitur ex una mente atque ex verbo quod ab ea prodiit omne hoc emersit secretumque est.* Hæc vero et Plotinus de sacrarum litterarum adytis compilavit. Nempe enim audivit docentem nos evangeliorum sacram doctrinam, quod per verbum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Plotinus enim longo post apostolos tempore natus est. Illi enim Tiberio regnante salutarem prædicationem aggressi sunt: Tiberio autem successit Caius Caligula; cui Claudius, cui Nero. Tum hac serie imperatores aliquot numerantur, Vespasianus, Titus, Domitianus, Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antoninus primus, Verus, Commodus. Hoc autem Romanum imperium moderante, Ammonius cognomento Saccas, relictis saccis in quibus frumenta circumferebat, philosophicæ vitæ se tradidit. Hujus auditorem fuisse aiunt nostrum Origenem: Plotinum vero hunc, de quo nobis est sermo, fuisse aiunt Origenis auditorem. Plotini autem doctrinam Porphy-

δεικνὺς ὡς οὐ μόνον τὰ τῶν Ἑβραίων οὗτος, καθάπερ ὁ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἁλιέων καὶ τὰ τοῦ σκυτοτόμου παιδευθεὶς, μεμάθηκεν ἐκεῖθεν ὡς ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λόγου τὰ πάντα καὶ ξυνέστη καὶ διέστη
62 καὶ τῆς προσηκούσης τετύχηκεν ἁρμονίας· εἶτα τῶν διαβάλλειν τινα τῆς κτίσεως μόρια πειρωμένων διελέγχει τὴν ἄνοιαν, λέγων ὡδί· Ὅλον γάρ τι ἐποίησε πάγκαλον, καὶ αὔταρκες, καὶ φίλον αὐτῷ, καὶ τοῖς μέρεσι τοῖς αὐτοῦ, τοῖς τε κυριωτέροις καὶ τοῖς ἐλάττοσιν, ὡσαύτως προσφόροις. Ὁ τοίνυν ἐκ τῶν μερῶν τὸ ὅλον αἰτιώμενος ἄτοπος ἂν εἴη τῆς αἰτίας. Τά τε γὰρ μέρη πρὸς αὐτὸ τὸ ὅλον δεῖ σκοπεῖν εἰ σύμφωνα καὶ ἁρμόττοντα ἐκείνῳ, τό τε ὅλον σκοπούμενον μὴ πρὸς μέρη ἄττα σμικρὰ βλέπειν· τοῦτο γὰρ οὐ τὸν κόσμον αἰτιωμένου, ἀλλά τινα τῶν αὐτοῦ χωρὶς λαβόντος, οἷον εἰ παντὸς ζώου τρίχα, ἢ τῶν χαμαὶ δακτύλων, ἀμελήσας τὸν πάντα ἄνθρωπον δαιμονίαν τινα ὄψιν βλέπειν· ἢ, νὴ Δία, τὰ ἄλλα ζῶα ἀφεὶς τὸ εὐτελέστατον

21. μεμάθηκεν ἐκεῖνος om. B. 22. ὡς ἐκ] ὡς καὶ B. mox καὶ om. C. post πάντα. 26. πάγκαλον] πάγκαλλον B. supra γὰρ ἄρτι C. 27. τοῖς αὐτοῦ] τοῖς ἑαυτοῦ B. 28. ὡς αὐτῷ] ὡσαύτως B.C. ὡσαύτως πρόσφορον Plotinus. 29. ὅλων] ὅλον B.C. 32. μὴ] καὶ μὴ C. 34. λαβόντα] λαβόντος Sirm. λαβόντα Plotini libri, ubi λαμβάνοντος ed. Creuzer.

rius quoque hausit. Hujus vero temporis rationem non temere verbosus numerando subduxi, sed qui ostendam Plotinum non modo Hebræorum patrum, (quod Plato fecit,) sed piscatorum quoque ac sutoris nostri perdoctum traditiones inde nimirum scisse quod ex mente verboque, quod verbum ex mente gignitur et emanat, omnia et constituta et discreta sunt, congruentemque harmoniam consecuta. Plotinus vero præterea nonnullorum refellit insaniam, qui quasdam mundi particulas dare vitio conabantur. Inquit enim [p. 256 F.] : *Universum hoc fecit perpulchrum sibique sufficiens, amicum sibi suisque portionibus, tum principalioribus, tum minoribus, ipsi quam maxime congruentibus. Qui ergo a partibus totum accuset, hujus suæ accusationis causa, insulsissimus est habendus. Oportet enim inspicere, sintne partes ipsi toti consonæ ac conformes. Qui vero ad totum respectet non ad quasdam minutiores partes respicere oportet. Hoc enim nequaquam sit mundum ipsum reprehendentis, sed quædam illius seorsum capientis : ut si quis ex toto animali crinem inspiciens, imosve pedum ungues, nequaquam totum hominem, egregiamve ipsius ac prope divinam faciem curet in-*

λαμβάνοι, ἢ ὅλον τὸ γένος παρεὶς, οἷον ἀνθρώπου, Θερσίτην
εἰς μέσον ἄγοι. Ἐπεὶ οὖν τὸ γενόμενον ὁ κόσμος ἐστὶν ὁ
ξύμπας, ὁ τοῦτον θεωρῶν τάχα ἂν ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ, ὡς
ἐμὲ πεποιήκει ὁ θεός· κἀγὼ ἐκεῖθεν ἐγενόμην τέλειος ἐκ
πάντων ζώων, καὶ ἱκανὸς ἐμαυτῷ καὶ αὐτάρκης, οὐδενὸς
δεόμενος· ὅτι πάντα ἐν ἐμοὶ, καὶ [τὰ] φυτὰ καὶ [τὰ] ζῶα,
63 καὶ ξυμπάντων τῶν γεννητῶν ἡ φύσις. Διὰ δὲ τούτων δε-
δήλωκε [τὴν] ἑτέραν κλοπὴν ἣν σεσύληκεν. Ἀκηκοέναι
γάρ μοι δοκεῖ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ λέγοντος, Οἱ οὐρανοὶ
διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει
τὸ στερέωμα. Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ δείκνυσι τὸ τῶν γεγενη-
μένων διάφορον, καί φησι, Τὰ μὲν τοῦ εἶναι μετέχειν
δοκεῖ μόνον· τὰ δὲ, τοῦ ζῆν· τὰ δὲ, μᾶλλον ἐν τῷ αἰσθά- 97
νεσθαι· τὰ δὲ, ἤδη λόγον ἔχει· τὰ δὲ, πᾶσαν ζωήν· οὐδὲ
γὰρ τὰ ἴσα ἀπαιτεῖν δεῖ τοῖς μὴ ἴσοις· οὐδὲ γὰρ δακτύλων

38. λαβόντα] λαμβάνοι B.Va. ib. ὅλον] τὸ ὅλον B.Va. ib. ἀνθρώπου] τοῦ ἀνθ. B. τὸ ἀνθ. Plotinus. 40. θεωρῶν] δὲ ὁρῶν Vb. 41. ἀκούσαις Plotinus. Tum πεποίηκεν Va. 42. ζώων] τῶν ζ. B. 43. καὶ ἱκανὸς] καὶ om. C. 45. γεννητῶν] γενῶν Va. 46. τὴν ἑτέραν] τὴν om. B. ib. ἣν] ὧν B.

spicere; vel, si Deo placet, omissis ceteris egregiis animantibus, quod tenuissimum sit vilissimumque accipiat; vel tota specie, ut hominum puta, posthabita, Thersiten ignavissimum hominum turpissimumque in medium adducat. Quando igitur hoc quod factum est universus est mundus, quisquis hunc contemplandum insumat forte ipsum dicentem hujusmodi verba audiet; Deus me fecit: ego inde sum factus animantibus cunctis præfectus, meipso potens, mihi sufficiens, rei nullius indigus. Insita enim mihi omnia sunt et plantaria et animantia, inestque mihi natura omnium generabilium rerum. Hisce autem suis verbis Plotinus aliud quoque furtum patefecit. Videtur enim mihi audisse Davidem ita concinentem, *Cœli enarrant gloriam Dei; et opera manuum ejus annunciat firmamentum.* Paulo autem mox idem Plotinus ostendit rerum quæ sunt genitæ differentiam. Sic enim ait [p. 257 D.]: *Alia quidem hoc tantummodo habere videntur quod sunt: alia vero, etiam hoc quod vivunt: alia, sunt sensibus prædita: alia, ratione utuntur: alia perfectissimam vitam habent. Neque enim sunt æqualiter omnia ab inæqualibus exigenda. Est enim oculorum videre, non digitorum. Itemque, quod ad digitum pertinet, aliud est digito esse, aliud habere*

τὸ βλέπειν, ἀλλ' ὀφθαλμῶν τοῦτο· δακτύλου δὲ τὸ εἶναι,
64 οἶμαι, δακτύλῳ, καὶ τὸ αὐτοῦ ἔχειν. Μετέχειν δὲ τοῦ
εἶναι μόνον τοὺς λίθους ἔφη, καὶ τὰ προσόμοια τούτοις, τὰ δέ γε φυτὰ μεταλαχεῖν καὶ τοῦ ζῆν, αἴσθησιν δ' ἔχειν μετὰ τοῦ ζῆν [καὶ] τὰ ἄλογα εἴρηκε, λόγου δὲ μετειληχέναι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, τελείαν δὲ ζωὴν ἔχειν τῶν ἀσωμάτων τὴν φύσιν· τούτοις δὲ ἐπήγαγε, Πῦρ δὲ εἰ ὑπὸ ὕδατος σβέννυται, καὶ ἕτερον εἰ ὑπὸ πυρὸς διαφθείρεται, μὴ θαυμάσῃς· καὶ γὰρ εἰς τὸ εἶναι ἄλλος
65 αὐτὰ ἤγαγε. Καὶ ἀρετῆς δὲ πέρι καὶ κακίας ἐν τῇ αὐτῇ
διαλέξει τοιαῦτα διέξεισι· Πολλὰ δὲ καὶ ὑπ' ἀλλήλων πάσχει, καὶ ἀκόντων τῶν ποιούντων καὶ πρὸς ἄλλο ἱεμένων. Τὰ δὲ δι' αὑτὰ ἔχοντα κίνησιν αὐτεξούσιον ζῷα ῥέποι ἂν ὁτὲ μὲν πρὸς τὰ βελτίω, ὁτὲ δὲ πρὸς τὰ χείρω· τὴν δὲ πρὸς τὰ χείρω τροπὴν παρ' αὑτοῦ ζητεῖν ἴσως οὐκ ἄξιον. Ὀλίγη γὰρ [καὶ] κατ' ἀρχὰς τροπὴ γενομένη, προϊοῦσα

97, 4. δακτύλου δὲ ἄλλο οἶμαι τὸ εἶναι δακτύλῳ] δακτύλου δὲ τὸ εἶναι οἶμαι δακτύλῳ B.Va. δάκτυλον δὲ ἄλλων etc. C. 8. ἔχειν] ἔχει B. Mox om. καὶ B.C. ib. λόγου] λόγον C. 12. πυρὸς διαφθείρεται] τοῦ πυρὸς φθείρεται C.Vb. 13. αὐτὰ] αὐτὸ C.Vb. 15. ἀλλήλων] ἄλλων Va. 16. τῶν ποιούντων om. B. τῶν τοιούτων C. 17. αὐτεξούσια] αὐτεξούσιον B. 20. παρ' αὐτοῦ] παραυτίκα Sirm. Mox [καὶ] om. B.C.

per digitum. Quæ Plotini verba si enarranda sint, participes solius Esse lapides ipsos inquit, et ea quæ lapidibus sunt similia: plantas vero non modo in ipsius Esse participatum venire, sed etiam vitæ: brutas vero animantes et vitæ simul et sensus esse participes: ratione autem præditum esse, genus humanum: perfectissima autem esse vita eos spiritus qui corporibus cassi sunt. Post hæc autem Plotinus ita adjungit [p. 258 C.]: *Nulla te admiratio teneat, si aqua ignem exstinguit, aqueusve humor ab igne corrumpitur. In aliam enim aqua naturam, in aliam vero ignis est editus.* De virtute quoque ac vitio in eadem disputatione sic Plotinus commemorat: *Multa vero ab aliis patiuntur, invitis quidem illis, in aliumque finem tendentibus. Liberæ autem potestatis animalia quæ moventur ex sese ipsis, modo in meliorem, modo in deteriorem partem inclinare possunt. Quemquam vero a seipso motum ad pejora exigere fortasse indignum est: exiguus enim motus cum subinde processerit majus semper ac numerosius peccatum parit: corpus vero ita constitutum est, ut ei necessario indita sit concupiscendi*

αὕτη πλέον καὶ μεῖζον τὸ ἁμαρτανόμενον ἀεὶ ποιεῖ· καὶ σῶμα δὲ σύνεστι, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐπιθυμία. Καὶ παροφθὲν τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἐξαίφνης, καὶ μὴ ἀναληφθὲν, αὐτίκα καὶ αἵρεσιν εἰς ὃ τις ἐξέπεσεν εἰργάσατο. Ἕπεταί γε μὴν δίκη· καὶ οὐκ ἄδικον τοιόνδε γενόμενον ἀκόλουθα πάσχειν τῇ διαθέσει. Οὐδὲ ἀπαιτητέον τούτοις τὸ εὐδαιμονεῖν ὑπάρχειν, οἷς μὴ εἴργασται εὐδαιμονίας ἄξια. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ μόνοι εὐδαίμονες· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θεοὶ εὐδαίμονες. Εἰ τοίνυν καὶ ψυχαῖς ἐν τῷδε τῷ παντὶ ἔξεστιν εὐδαιμονεῖν, εἴ τινες οὐκ εὐδαίμονες οὐκ αἰτιατέον τὸ πᾶν, ἀλλὰ τὰς ἐκείνων ἀδυναμίας μὴ δυνηθείσας καλῶς ἐναγωνίσασθαι οὗ δὴ ἆθλα ἀρετῆς πρόκειται. Καὶ μὴ θείους δὲ γενομένους θεῖον
66 βίον μὴ ἔχειν, τί δεινόν; Εἶτα καὶ τὰς δυσκληρίας ἀπαριθμεῖται, καὶ λέγει ταύτας ἀναγκαίας εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι· Πενία γάρ, φησι, καὶ νόσοι τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οὐδὲν, τοῖς δὲ κακοῖς ξυμφορά· καὶ ἀνάγκη νοσεῖν σώματα ἔχουσι. Καὶ οὐκ ἀχρεῖα δὲ οὐδὲ ταῦτα παντάπασιν εἰς

21. πλέον] πλεῖον B. 22. συνέστη] σύνεστι B. Plotin. 24. αὐτίκα καὶ διαίρεσιν] αὐτίκα αἵρεσιν B. αὐτίκα, καὶ αἵρεσιν Plotin. αὐτίκα αἵρεσις Va. αὐτίκα καὶ διαίρεσιν Vb. 25. εἰργάσατο] ἐνειργάσατο B. Va. 29. Θεοὶ] θεοὶ μόνοι C. 36. λέγει] λέγειν C.

vis. Quod si ab initio negligenter habeatur, neque a casu illico revocetur, continuo fit ut electionem faciat quis ejus rei in quam præceps defertur. Justitia tamen eum comes subsequitur. Neque injustum est ut qui talis evaserit ea patiatur supplicia quæ suæ qualitati sint congruentia. Neque expetendum est ut iis beatitudo contingat qui nihil beatitudine dignum gesserunt. Soli autem boni felices ac beati sunt: ob hoc enim Dii quoque beati esse censentur. Si hoc itaque est, licetque animis in universo hoc orbe esse felicibus, non est utique universum hoc accusandum si quæ ipsarum minime felicitatem consequuntur: sed in illarum imbecillitatem culpa est conferenda, quæ nequiverunt fortiter depugnare eoque pervenire ubi virtutis præmia sunt proposita. Illis autem qui divini effecti non sunt, quidnam grave contigisse videri debet, si deorum vita non perfruantur? Subinde autem Plotinus infortunia multa dinumerat, aitque peccantibus necessaria esse. Inquit enim [p. 258 G.]: *Paupertas atque ægritudines bonis quidem hominibus nihil esse censentur, malis autem prosunt. Ac necesse quidem est eos ægrotare qui corpus habent. Neque sunt hujusmodi infortunia ad ordinem*

σύνταξιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου. Ἔπειτα διδάσκει ὡς ἐκ τῶνδε τῶν παραδειγμάτων πλεῖστοι τῶν ἄλλων
67 ὀνίνανται, καί φησιν, Ἡ δέ [γε] κακία εἰργάσατό τι χρήσιμον εἰς τὸ ὅλον, παράδειγμα δίκης γενομένη, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῆς χρήσιμα παρασχομένη. Καὶ γὰρ ἐγρηγορότας ἐποίησε, [καὶ νοῦν] καὶ σύνεσιν ἐγείρει, πονηρίας ἐφόδοις ἀντιταττόμενον· καὶ μανθάνειν δὲ ποιεῖ, οἷον ἀγαθὸν ἀρετὴ, παραθέσει κακῶν ὧν οἱ πονηροὶ ἔχουσι. Καὶ οὐ γέγονε τὰ κακὰ διὰ ταῦτα· ἀλλ' ὅτι χρῆται καὶ αὐτοῖς εἰς δέον, ἐπείπερ ἐγένετο, εἴρηται. Τοῦτο δὲ δυνάμεως μεγίστης, καλῶς καὶ τοῖς κακοῖς χρήσασθαι δύνασθαι, καὶ τοῖς ἀμόρφοις γενομένοις εἰς ἑτέρας μορφὰς 98
χρήσασθαι ἱκανὴν εἶναι. Ὅλως δὲ τὸ κακὸν ἔλλειψιν τοῦ
68 ἀγαθοῦ θετέον. Καὶ μετὰ πολλοὺς δὲ τοιούτους λόγους παραινεῖ μὴ ἀκριβῶς ἐν τῷ μικτῷ ζώῳ μηδὲ ἀκραιφνῶς τὸ ἀγαθὸν ἀπαιτεῖν, καί φησι, Πρῶτον τοίνυν λεκτέον, ὡς τὸ καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ζητοῦντας χρὴ μὴ πάντῃ ἀπαιτεῖν,

42. ὀνίνανται] ὀνήνανται C. 43. [γε] om. B.C. 44. γενομένη] γενομένης B. 46. καὶ νοῦν om. Va. 47. ἀντιταττόμενον] ἀντιτάττεται B. ἀντιταττομένους Plotin.
98, 3. τοῦ ἀγαθοῦ] τοῦ om. B.C. 6. μικτῷ] μικρῷ B.Va. 7. πάντῃ] πάντα C.

perfectionemque universi prorsus inutilia. Præterea vero docet Plotinus ab hisce rerum exemplis quamplurimos alios mortales utilitatem percipere. Ait igitur [p. 259 B.] : *Ipsa vero malitia nonnihil utilitatis ad universum attulit, in exemplum justitiæ ac judicii posita, multaque seorsum ex se ipsa commoda nobis exhibens. Vigiles enim homines reddidit, mentemque ac prudentiam eorum hominum excitavit qui scelerum progressibus se opponunt. Malorum præterea comparatione proposita quæ scelesti homines patiuntur, ipsa nos docet malitia quale bonum quantumque sit virtus. Dictum est autem non propter has causas mala esse producta ; sed, quandocumque fieri ea contingat, uti Deum illis ad bonum aliquod. Est autem maximæ cujusdam potentiæ ac virtutis bene uti posse quæ mala sunt, informiaque effecta posse in usum vertere aliarum formarum. Denique sic statuendum est, malum nihil esse aliud quam boni defectum.* Post multas vero hujusmodi rationes hortatur nos ne exactum ac sincerum bonum postulemus inesse animali quod mixtum est. Sic autem inquit [p. 260 A.]: *Primum itaque di-*

ἀλλ' ὅσον τὸ καλῶς ἐν τῷ μικτῷ ἔχει, μηδὲ ἐν δευτέροις ζητεῖν τὰ πρῶτα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ σῶμα ἔχει συγχωρεῖν καὶ παρὰ τούτου ἰέναι εἰς τὸ πᾶν, ἀπαιτεῖν δὲ παρὰ τοῦ λόγου ὅσον ἠδύνατο δέξασθαι τὸ μίγμα, εἰ μηδὲν τούτῳ
69 ἐλλείπει. Εἶτα νεμεσᾷ τοῖς ἀγωνίζεσθαι μὲν ὑπὲρ ἀρετῆς μὴ βουλομένοις, σώζεσθαι δὲ ἀξιοῦσι παρὰ Θεοῦ, καί φησι· Νῦν δὲ οἱ μὲν ἄοπλοι· οἱ δὲ ὁπλισθέντες κρατοῦσιν, ἔνθα οὐ θεὸν ἔδει ὑπὲρ τῶν ἀπολέμων αὐτὸν μάχεσθαι· σώζεσθαι γὰρ ἐκ τῶν πολέμων φησὶ δεῖν ὁ νόμος ἀνδριζομένους, ἀλλ' οὐκ εὐχομένους· οὐδὲ γὰρ κομίζεσθαι καρποὺς εὐχομένους, ἀλλὰ γῆς ἐπιμελουμένους, οὐδὲ ὑγιαίνειν μὴ ὑγιείας ἐπιμελουμένους, μηδ' ἀγανακτεῖν δέ, εἰ τοῖς φαύλοις πλείους γίγνοιντο οἱ καρποί, ἢ ὅλως αὐτοῖς γεωργοῦσιν, ἢ ἄμεινον. Ἔπειτα γελοῖον τὰ μὲν ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον γνώμῃ τῇ ἑαυτῶν πράττειν, κἂν

8. *ζητεῖν* ex em. sed p. m. B. 10. *ἠδύνατο*] *ἢ δύνατον* B. 11. *τούτων*] *τούτω* B. *μηδὲ τούτῳ ἐλλείπειν* C. *εἰ δὲ μηδὲν τούτων* Va. *εἰ μηδὲν τούτων* Vb. 12. *μὴ βουλ.*] *μὴ* om. B.Va. 16. *τῶν πολέμων*] *τῶν* om. B.C. Mox *οὐδὲ—εὐχομένους* om. C. ib. *ἄνδρας*] *ἀνδριζομένους* B.Va. 18. *ὑγιείας*] *ὑγείας* B. 19. *ἐπιμελουμένους μηδ'*] *ἐπιμελομένους οὐδὲ* B.

cendum est, non oportere eos qui in commixto bonum quærunt, undique perfectum bonum postulare, sed quantum inesse mixto conveniat: neque ab iis quæ secundum locum tenent, prima quædam postulanda esse; sed, quando corpus habent, esse illis aliquid veniæ concedendum: atque hinc oportere ad universi contemplationem transire. Ab ratione autem exigendum est, quantum mixtio et compositum queat admittere, scrutandumque diligenter numquid ejusmodi rerum deficiat. Indignatur vero illis Plotinus qui nullum pro capessenda virtute subire certamen volunt, et tamen æquum censent ut a Deo serventur. Inquit ergo [p. 261 G]: *Nunc vero alii quidem hominum sunt inermes; alii vero qui armati sunt, ipsi denique rerum potiuntur; ubi fas non est pro imbellibus Deum ipsum pugnare. Lege siquidem cautum est, eos e bello salvos fieri oportere, qui fortiter pugnando viros se gerant, non qui precibus se commendent. Neque enim illi referunt agrorum fructus qui vota concipiunt, sed qui agriculturæ dant operam: neque item bene valenti sunt corpore, qui valitudinis rationem non habent. Haud itaque continuo indignari oportet si forte infimis ac malis hominibus agrorum fructus largi proveniant, modo ii vel quam optime vel melius quam ceteri agros colant. Præterea vero perquam ridiculum est, homines ex animi sui sententia*

μὴ ταύτῃ πράττωσιν ἢ θεοῖς φίλα, σώζεσθαι δὲ μόνον παρὰ θεῶν, οὐδὲ ταῦτα ποιήσαντας δι' ὧν κελεύουσι τούτους οἱ θεοὶ σώζεσθαι. Καὶ τοίνυν οἱ θάνατοι αὐτοῖς βελτίους ἢ τὸ οὕτω ζῶντας εἶναι, ὅπως ζῆν αὐτοὺς οὐκ ἐθέλουσιν οἱ ἐν τῷ παντὶ νόμοι. Ὥστε τῶν ἐναντίων γιγνομένων, εἰρήνης ἐν ἀνοίαις καὶ κακίαις πάσαις φυλαττομένης, ἀτόπως ἂν ἔσχε τὰ [τῆς] προνοίας, ἐώσης κρατεῖν οὕτω τὰ χείρω. Ἄρχουσι δὲ οἱ κακοὶ, ἀρχομένων ἀνανδρίᾳ· τοῦτο γὰρ δίκαιον, καὶ οὐκ ἐκεῖνο. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω τὴν πρόνοιαν εἶναι [δεῖ,] ὥστε μηδὲν ἡμᾶς εἶναι. Πάντα δὲ οὔσης προνοίας, καὶ μόνης αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἴη· τίνος γὰρ ἂν ἔτι εἴη; ἀλλὰ
70 μόνον ἂν εἴη τὸ θεῖον. Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ δείκνυσι τῶν ἀγαθῶν τὰ ἆθλα· Τοῖς μὲν γὰρ ἀγαθοῖς, φησὶ, γενομένοις ἀγαθὸν βίον ἔσεσθαι, καὶ κεῖσθαι καὶ εἰς ὕστερον· τοῖς δὲ κακοῖς, τἀναντία. Κακοὺς δὲ γενομένους ἀξιοῦν ἄλλους

23. ἢ θεοῖς φίλια] θεοῖς φίλα B.Va. ἢ θ. φίλα C. ἢ θ. φίλα Vb. 24. δὲ μόνον] δὲ om. C. 25. οἱ θάνατοι] εἰ θάνατος C. qui om. αὐτοῖς. 26. βελτίων] βελτίους Va. 27. οἱ] οἷον C. 28. ἀγνοίαις] ἀνοίαις B. 29. πάσης] πάσαις B. et mox om. [τῆς]; hoc item C. 30. ἐώσης] ἕως ἦν B.Va. ib. οὕτω τὰ] ὄντα C.Vb. 32. [δεῖ] om. B. δεῖν Vb. 35. ὀλίγα δὲ] δὲ om. B.Va. 36. γὰρ om. Va. 37. εἰσύστερον] εἰς ὕστερον B. κἀκεῖθεν Sirm. pro καὶ κεῖσθαι.

cetera quidem omnia per vitam exsequi, tametsi ea quæ faciunt diis grata non sint; a solis autem diis servari eos debere, quamquam ea non fecerint per quæ salvos eos fieri dei jubent. Est itaque illis interitus longe melior quam ut eo sint modo superstites quo vivere eos nolunt quæ in universo sunt leges. Itaque si contraria evenirent, essetque perpetua quædam pax in stultis malisque hominibus stabilita, perperam atque insulse se haberet providentiæ status, cum permitteret tantum habere virium quæ pejora sunt. Imperant autem mali ac regnant, subditorum ignavia. Ita enim multo est æquius, quam si contra contingat. Neque vero statuendum est, ita providentiam esse solam, quasi nihil nos ipsi simus. Nam si omnia sit providentia, solaque ipsa sit; at ea ita tolletur ut ne sit quidem. Cujus enim rei providentia esse poterit? Solus itaque erit Deus. Paulo vero mox ostendit bonorum præmia. Inquit enim [p. 262 D.]: *Illis quidem qui viri boni evaserint, bonam fore vitam, in posterumque repositam illis esse: malis autem, contraria fore omnia.* Præterea vero inquit: *Iniqua esse malorum hominum vota, qui æquum putent sese ab aliis salvos fieri, cum tamen ipsi omnem pro-*

αὐτῶν σωτῆρας εἶναι ἑαυτοὺς προεμένους οὐ θεμιτὸν εὐχὴν
71 ποιουμένων. Εἶτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων ζώων ὧδέ φησιν·
Ἐπεὶ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα ἐλάττω ζῷα αὐτοῦ κόσμον πῃ
φέροντα, μέμφεται οὐδεὶς νοῦν ἔχων. Γελοῖον γὰρ εἴ τις
μέμφοιτο ὅτι τοὺς ἀνθρώπους δάκνοι, ὡς δέον αὐτοὺς ζῆν
κοιμωμένους. Ἀνάγκη δὲ καὶ ταῦτα εἶναι. Καὶ αἱ μὲν
πρόδηλοι παρ' αὐτῶν ὠφέλειαι, τὰς δὲ οὐ φανερὰς ἀνεῦρε
πολλὰς ὁ χρόνος, ὥστε μηδὲν αὐτῶν μάτην μηδὲ ἀνθρώποις
εἶναι. Γελοῖον δὲ ὅτι καὶ ἄγρια πολλὰ αὐτῶν μέμφεσθαι,
72 γιγνομένων καὶ ἀνθρώπων ἀγρίων. Καὶ μεθ' ἕτερα δὲ
πλεῖστα καὶ ταῦτα ἔφη· Ἡμεῖς δὲ, ὥσπερ οἱ ἄπειροι
γραφικῆς τέχνης αἰτιῶνται ὡς οὐ καλὰ χρώματα παν-
ταχοῦ, ὁ δὲ ἄρα τὰ προσήκοντα ἀπέδωκεν ἑκάστῳ
τόπῳ· ἢ εἴ τις δρᾶμα μέμφοιτο, ὅτι μὴ πάντες ἥρωες 99
ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ οἰκέτης καί τις ἄγροικος καὶ φαύ-
λως φθεγγόμενος· τὸ δὲ οὐ καλόν ἐστιν, εἴ τις τοὺς

39. προϊεμένους] προεμένους B.C. 42. κόσμόν πῃ] κόσμον γῇ B. 44. ὡς δέον] ὡς οὐ δέον Va. ib. δὲ καὶ] δὲ om. C. 47. γελοῖον δὲ ὅτι καὶ ἄγρια πολλὰ] ἴσως. γελοῖον δὲ τὸ καὶ ὡς ἄγρια πολλὰ Vb. 50. ἡμεῖς δὲ] δὲ om. C. 52. οὐδὲ] ὁ δὲ B.Va.

99, 2. φαύλως] φαῦλος C.

priæ salutis curam abjecerint. Tum et de ceteris animantibus ita inquit [p. 263 A.]: *Quandoquidem nullus homo prudens queritur de ceteris animantibus, quæcunque minora homine orbem quoquomodo exornant. Ridiculum namque sit, si quis forte expostulet quod ea homines quandoque summordeant; quasi pediculos aut culices oporteat tantummodo dormientes vivere. Necesse est enim et hæc esse animalia, manifestasque afferunt nobis commoditates. Multas vero quæ nos olim latebant, ipsa dies invenit; ita ut hominibus frustra sit nihil. Ridiculum vero etiam sit, incusare quod animalium quamplurima sint agrestia et ferocia; cum et agrestes atque immites homines esse contingat.* Post alia vero multa et hæc inquit [p. 263 G.]: *Nos vero similes illis videmur esse, qui picturæ ignari id accusant quod pictor renidentes colores ubique non adhibuerit; cum tamen ille congruos singulis distribuerit locis: neque aliter facimus, ac si quis propterea tragœdiam accuset, quod heroes cuncti non sint qui in ea loqui inducuntur, sed quod aliquis in ea vel familitii ordinis, vel agrorum colonus, vel ineruditus infimæque notæ homo loquatur. Atqui tragicum illud drama pulchrum non erit, si quis inde inferioris fortunæ homines tollat, cum illius pulchritudo per eos quoque am-*

73 χείρους ἐξέλοι, καὶ ἐκ τούτων συμπληρούμενον. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ διάλεξις, καὶ ἡ προτέρα καὶ ἡ δευτέρα, τούτων τῶν λόγων ἀνάπλεως. Ἐγὼ δὲ [καὶ] τὸ μῆκος φεύγων τὰ πλείονα παραλείψω· καὶ Ξενοφῶντι τῷ Σωκρατικῷ καὶ Ἐπικτήτῳ τῷ Στωϊκῷ καὶ ἄλλοις πλείοσι μάρτυσι δυνάμενος χρήσασθαι, καὶ φυσικαῖς ἀποδείξεσιν οἷός τε ὢν διελέγξαι τῶν ἀπιστούντων τῷδε τῷ λόγῳ τὴν ἄγνοιαν, ἀποχρῆν οἶμαι τὰ συνει-
74 λεγμένα εἴς γε τὴν τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν. Ἐκεῖνο δὲ μόνον τοῖς εἰρημένοις προύργου προσθεῖναι νενόμικα, ὡς δήλου γε ὄντος ὅτι προνοεῖ τῶν ὅλων ὁ ποιητής, ἄμαχος δήπουθεν καὶ ἀναμφισβήτητος δέδεικται τῆς τοῦ σωτῆρος οἰκονομίας ὁ λόγος. Ἔπρεπε γὰρ τῷ τὰ πάντα κεκτημένῳ, καὶ τοῖς μὴ οὖσι τὸ εἶναι δωρησαμένῳ, μὴ παριδεῖν διολλυμένην τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, ἧς
75 ἕνεκεν τὰ ὁρώμενα κατεσκεύασε πάντα. Ἥ τε γὰρ γῆ τούτων ἐστιν [εἰς] ἐνδιαίτημα, καὶ τὸν οὐρανὸν ὄροφον ἔχουσι· καὶ ἀὴρ καὶ θάλασσα καὶ ποταμοὶ [καὶ πηγαί,]

6. [καὶ] om. B.C. 11. ἄγνοιαν] ἄνοιαν B. 12. εἴς γε] εἴς τε Va. 17. τὰ πάντα] τὰ om. Vb. qui κτίσαντι pro κεκτημένῳ. τεκτηναμένῳ Sirm. 20. πάντα] ἅπαντα B. 21. [εἰς] om. B.Va. 23. [καὶ πηγαὶ] om. B.Va.

plius compleatur. Omnis itaque Plotini disputatio, seu priorem seu secundam assumas, hujusmodi rationibus plena est. Ego autem, ne sim longior, plurimas prætermittam; quamvis et Xenophonte Socratico, et Stoico Epicteto, aliisque permultis testibus uti possim, queamque physicis demonstrationibus refellere inscitiam eorum qui sermoni nostro non credunt. Tamen ad confirmandam veritatem satis puto hæc esse, quæ a me collecta jam sunt. Solum vero id operæ pretium esse duxi, jam dictis rebus adjungi, quod, ubi semel hoc constitutum sit, Deum videlicet curare cuncta quæ fecit, pacatissime citraque omnem controversiam demonstrata est ratio dispensationis vindicis nostri. Haud enim decebat rerum omnium possessorem, quique rebus quæ prius nullæ erant ipsum Esse contribuit, contemnere destructam generis humani naturam, cujus gratia fecerat omnia quæ videntur. Terra enim est hominum sedes, iidemque cælum pro tecto habent. Aër præterea, mare, flumina, et quicquid pariunt nubes, rores quoque ac venti, fœcundæ insuper sterilesque plantæ; quin et terrestres

καὶ νεφῶν ὠδῖνες, καὶ δρόσοι, καὶ αὖραι, καὶ μέντοι καὶ
φυτὰ κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα, καὶ ζῶα χερσαῖά τε καὶ
πτηνὰ καὶ νηκτὰ καὶ ἀμφίβια, καὶ βοτανῶν γένη μυ-
ρία, καὶ ὗλαι μετάλλικαι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν
76 χρείαν προσφέρουσι. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἥλιος καὶ σελήνη,
καὶ τῶν ἀστέρων τὸ πλῆθος, διχῇ τὸν χρόνον διελόντες,
ἴσως αὐτὸν διενείμαντο· καὶ ὁ μὲν φωτίζει τὴν ἡμέραν,
καὶ πρὸς ἐργασίαν καλεῖ· ἡ δὲ μετὰ τῶν ἄστρων τὴν
77 νυκτερινὴν ἔλαχε δᾳδουχίαν. Οὐ τοίνυν παριδεῖν ὁ τοῦ
παντὸς κύριος ὑπέλαβε δίκαιον αὐτὸν, οὗ χάριν ταῦτα
πάντα ἐγένετο, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πολιορκούμενον, καὶ
ὡς δορίληπτον τῷ θανάτῳ παραδιδόμενον. Διὰ δὴ τοῦτο
τὴν ἀνθρωπείαν ὑπέδυ μορφὴν, καὶ τὴν ἀόρατον τῇ ὁρω-
μένῃ κατεκάλυψε φύσιν, καὶ τήν τε ὁρωμένην ἀναμάρ-
τητον διεφύλαξε, καὶ τὴν κεκρυμμένην ἀκήρατον διετή-
78 ρησεν. Οὔτε γὰρ αὕτη τῶν τῆς σαρκὸς μετέλαχε παθη-
μάτων, οὔτε ἡ σὰρξ τῶν τῆς ἁμαρτίας κηλίδων μετέ-
σχηκε. Ῥᾷστον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ καὶ δίχα τοῦ τῆς

27. μεγάλαι καὶ] μεταλλικαὶ B. 28. σελήνη] ἡ σελήνη C. 34. τὸν οὗ] αὐτὸν οὗ B.Va. 35. δορίληπτον] δορύληπτον C.Vb. δορόνηπτον Va. 36. διὰ δὴ] καὶ διὰ B.Va. 40. διετήρησεν] διετέλεσεν B.Va. mox αὐτή B. 42. μὲν γὰρ] μὲν om. Vb.

animantes, volucresque, ac natrices, quæque in alterutro vivunt elemento; herbarumque infinitæ species, metallorumque materiæ, non parvam humano generi utilitatem apportant. Sol quoque ac luna, infinitaque stellarum multitudo, quæ bifariam tempus discriminat, æqualiter illud animantibus partiuntur. Ac sol quidem ipsum diem illustrat, animantesque ad sua quamque munia excitat: luna vero una cum stellis nocturnæ facis officium sortita est. Deus itaque, dominus rerum omnium, non putavit eum contemnendum esse a peccatis obsessum, cujus gratia cuncta hæc facta fuerant. Ideoque humanam ipse induit speciem, spectabilique natura obduxit alteram quæ videri non potest. Tunc et spectabilem hanc immunem peccati conservavit, occultamque illam in sua puritate continuit. Neque enim hæc passa est ullum corporeæ infirmitatis consortium; sed ne assumpta quidem caro ullas peccati sordes accepit. Erat illi quidem facillimum, vel citra hoc humanæ carnis involucrum, humani generis salutem perficere, solaque voluntate mortis potestatem dissolvere, ac penitus aboli-

σαρκὸς προκαλύμματος πραγματεύσασθαι τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν, καὶ βουλήσει μόνῃ καταλῦσαι τοῦ θανάτου τὴν δυναστείαν, καὶ τὴν τούτου μητέρα τὴν ἁμαρτίαν φροῦδον παντελῶς ἀποφήνασθαι, καὶ τὸν παμπόνηρον δαίμονα, τὸν ταύτην ὠδίναντα, ἐξελάσαι τῆς γῆς καὶ παραπέμψαι τῷ ζόφῳ, ᾧ γε μικρὸν ὕστερον αὐτὸν παραδώσειν ἠπείλησεν· ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη τὴν ἐξουσίαν ἀλλὰ τῆς προνοίας ἐπιδεῖξαι τὸ δίκαιον.

79 *Ὥσπερ γὰρ οὐρανόθεν τοῖς ἀνθρώποις διαλεχθῆναι δυνάμενος, καὶ τοὺς ῥαστώνῃ ξυζῶντας δεδίξασθαι, τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκεν, εἰδὼς οὐ χωροῦσαν τοῦτο τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν· ἀλλ' ὀλιγάκις μὲν ἐπεφάνη, ξυμμέτρους τοῖς ὁρῶσι τὰς ἐπιφανείας ποιούμενος, ἀεὶ δὲ δι' ἀνθρώπων ἀνθρώποις καὶ νομοθετῶν καὶ παραινῶν διετέλεσεν, ὑπουργοῖς τῶν λόγων καὶ διακόνοις χρώμενος τοῖς προφήταις· οὕτω δὴ ὕστερον πᾶσιν ἀνθρώποις προσενεγκεῖν ἐθελήσας τὰ σωτήρια φάρμακα, οὐκ ἀγγέλοις ὑπη-*

43. *προκαλύμματος*] *προβλήματος* B. 46. *φροῦδον*] *φρούδην* B.Vb. 47. *ἀποφήνασθαι*] *ἀποφῆναι* B.Va. 52. *τοῖς ἀνθρώποις διαλεχθῆναι*] *διαλεχθεῖναι τοῖς ἀνοῖς* B. 53. *ξυζῶντας δεδείξασθαι*] *συζῶντας δεδίξασθαι* B.

tam reddere matrem mortis iniquitatem, patremque illius diabolum de terræ facie profligatum ad inferni tenebras relegare; quibus et paulo post exortum peccatum interminatus est se illum traditurum esse: ceterum ostendere noluit, quid potestati suæ liceret; sed potius quid æquitas providentiæ postularet. Sicut enim qui poterat, si modo ei collibuisset, homines de cælo affari, desidesque ac inertes ita perterrendo ad officium excitare; neque tamen idipsum fecit; quia nimirum noverat imbecillem hominum naturam suæ vocis sonum capere ac sustinere non posse; sed raro ac parce illis apparuit, commensas comparesque infirmis illorum oculis apparitiones dispensans; cum tamen hominibus internuntiis modo leges ferendo, modo adhortando ac monendo assidue homines emendaret, usus prophetis edictorum sermonumque suorum ministris: ita et insequutis temporibus, cum vellet universo generi humano salutarem medelam afferre, non angelorum quidem ministerio archangelorumve usus est; neque cælitus vocalissimam vocem effudit, cunctisque semel hominibus auditu perfacilem; sed ipse sibi in utero Virginis tabernaculum fecit; indeque progres-

ρέταις οὐδ' ἀρχαγγέλοις ἐχρήσατο, οὐδ' οὐρανόθεν γεγωνοτάτην καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σύμμετρον ἀφῆκε φωνήν, ἀλλ' ἐν μήτρᾳ παρθενικῇ τὴν ἀνθρωπείαν ἑαυτῷ περιπήξας σκηνήν, προῆλθεν ἐκεῖθεν [Χριστὸς] ἄνθρωπος ὁρώμενος, καὶ Θεὸς προσκυνούμενος· ἐκ μὲν τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας πρὸ τῶν αἰώνων γεγεννημένος, ἐκ δὲ τῆς παρθένου λαβὼν τὸ φαινόμενον, πρόσφατος ὁ αὐτὸς 80 *καὶ αἰώνιος· οὐ γὰρ ξυνέχεε τὰς φύσεις ἡ ἕνωσις, οὐδὲ πεποίηκεν ὑπὸ χρόνον τῶν χρόνων τὸν ποιητήν, οὐδέ γε τὸ ἐν χρόνῳ γενόμενον ἀπέφηνε προαιώνιον· ἀλλ' ἑκατέρα φύσις μεμένηκεν ἀκραιφνής· ἡ μὲν τῶν τῆς φύσεως παθημάτων ἀνεχομένη· πείνης λέγω καὶ δίψης, ὕπνου καὶ κόπου, καὶ σταυροῦ καὶ θανάτου· ἡ δὲ ἐνεργοῦσα τὰ θεῖα, καὶ ξυνήθως θαυματουργοῦσα· βαδίζειν ἐπὶ θαλάσσης σώματος πόδας παρασκευάζουσα, καὶ πέντε ἄρτους κόρῳ πολλῶν χιλιάδων ἐξαρκέσαι κελεύουσα, καὶ τὸν τότε πρῶτον γενόμενον οἶνον δωρουμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὰ πεπηρωμένα θεραπεύουσα σώματα· καὶ οὓς μὲν ἡ φύσις ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάττουσα παρέλιπεν ὀφθαλμοὺς πηλῷ δημιουργοῦσα· λόγῳ δὲ τὰ*

100, 8. *οὐδ'*] *οὐκ* C. 9. *γεγωνοτάτην*] *γεγονωτάτην* C. 12. [*Χριστὸς*] om. B.Va. 16. *ἡ ἕνωσις* om. B.Va. 17. *τῶν χρόνων τὸν ποιητὴν*] *τὸν ποιητὴν τῶν χρόνων* C. qui mox om. *τό*. ib. *χρόνον τ. π.* B. 21. *καὶ σταυροῦ*] *καὶ* om. B. 27. *παρέλιπεν*] *παρέλειπεν* C.

sus est homo visibilis Deusque adorabilis; e substantia quidem Patris ante sæcula genitus, e Virgine autem assumens quod apparebat; idem recens atque æternus. Neque enim naturas confudit: neque fecit ut esset sub tempore, per quem tempora facta fuerant. Neque quod in tempore natum est, antesæculare ac prætemporeum declaravit; sed utraque natura sincera permansit. Altera quidem infirmitates quæ ad eam pertinebant perpessa; famem videlicet, sitim, somnum, fatigationem, crucem, interitum: altera vero quæ sunt divinitatis efficiens, sibique consuetis illustrata miraculis, demum pedes perambulando mari habiles fecit, ac panes quinque satis esse jussit multis hominum millibus ad saturitatem pascendis; vinum præterea tunc primo factum nuptiis dedit; mutilosque ac defectos artus curavit: quosque oculos natura opifex nostri corporis in alvo matris non fecerat e luto

παρειμένα μέλη σφίγγουσα, καὶ τοὺς τάφους ἀνοιγνῦσα, καὶ τοὺς κειμένους καλοῦσα καὶ τρέχειν παρασκευάζουσα, καὶ τὰ ἄλλα ποιοῦσα ὅσα αἱ τῶν θείων εὐαγγελίων ἱστορίαι διδάσκουσιν.

81 Εἰ *δὲ ταῦτα μὲν θαυμάζετε, καὶ* Θεῷ *γε πρόσφορά φατε εἶναι, ἀνάρμοστον δὲ τῆς οἰκονομίας καλεῖτε τὸν τρόπον, πρῶτον μὲν πάντολμόν τε καὶ μανικὸν [τὸ] τῆς τὰ πάντα τεκτηναμένης σοφίας σοφωτέρους ἑαυτοὺς ἀποφαίνειν, καὶ μὴ στέργειν τὰ ὑπ' ἐκείνης γινόμενα, ἀλλ' ὑπολαμβάνειν ἄμεινον ἐκείνης τὸ πρακτέον εὑρίσκειν.* Ἐγὼ *δὲ καὶ τοῦτο εὖ οἶδα, ὡς εἰ καὶ ἕτερον ἐμηχανήσατο θεραπείας τρόπον, κἀκείνῳ ἐνεμεσᾶτε ἂν δήπουθεν· δυσάρεστοι γὰρ ὑμεῖς, καὶ σκώπτειν μόνον*
82 *εἰδότες τὰ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήρια.* Ἐπειδὴ *δὲ τῆς σοφίας τὴν ἄβυσσον νικᾶν ταῖς ἐπινοίαις νεανιεύεσθε, δείξατε δὴ ὑμεῖς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἀμείνονα μηχανήν.* Ἀλλ' *οὐκ ἂν ἐπιδεῖξαι δυνήσεσθε.* Τοσαύτῃ *γὰρ ἐχρήσατο φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ, ὡς ἀπιστεῖσθαι*

29. *ἀνοιγνῦσα*] *ἀνοίγουσα* B. 35. *τὰ πάντα* om. B.Va. *πάντα κεκτημένης* Vb. 40. *κἀκείνῳ*] *κἀκεῖνον* C.

mirabiliter finxit: solo item verbo dissoluta membra coercuit: somnoque jam mortis oppressos revocavit in vitam, moverique ad cursum disposuit: ceteraque effecit quæ sacra evangelii monumenta nos docent.

Quod si hæc miracula ita ut par est, admiramini, Deoque congruentia esse dicitis, et tamen dispensationis modum quo salvi facti sumus indecentem vocatis; primum quidem insignem esse audaciam atque insaniam dixerim, si ea sapientia quæ est opifex rerum omnium asseratis sapientiores vos esse, neque comprobetis quæ ab ea facta sunt, sed arbitremini vel ea melius quod agendum sit invenire vos posse. Ego vero non dubito, si ea vel aliam salutis nostræ rationem iniisset, vos nihilominus et ea indignaturos fuisse: fastidiosi enim estis, planeque implacabiles, solumque periti cavillis ac dicteriis incessere divinæ dispensationis mysteria. Quando igitur juvenili ac temerario quodam ausu, sapientiæ abyssum vestris consiliis superaturos vos creditis, meliorem nostræ salutis modum, quæso, nobis ostendite. At invenire profecto nullum poteritis. Tanto enim usus est Deus noster lenitatis excessu, ut incredibile hoc et vobis et vestri

παρ' ὑμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ὑμῖν, ὅτι δὴ ὁ μονο-
γενὴς τοῦ Θεοῦ υἱὸς, ὁ πρὸ [τῶν] αἰώνων Θεὸς Λόγος, ὁ
τῶν ὅλων δημιουργὸς, τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἀναλαβὼν
ἐνηνθρώπησε, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο σωτη-
83 *ρίαν.* Καίτοι *καὶ τοὺς ἰατροὺς ἐκείνους θαυμάζετε, οἳ*
οὐκ ἄλλοις προσφέρειν τὴν θεραπείαν κελεύουσιν, ἀλλ' 101
αὐτοὶ τῆς ἀμπεχόνης γυμνούμενοι καὶ τὸν χιτωνίσκον
διαζωσάμενοι τὸν σίδηρον μεταχειρίζουσι, καὶ τὴν τομὴν
ἐπιφέρουσι, καὶ δυσοσμίας ἀνέχονται, καὶ [τοῦ] ἰχῶρος
δέχονται τὰς ῥανίδας, καὶ καταιονῶσι τῇ σπογγιᾷ, καὶ
τὰ φάρμακα ἐπιπάττουσι, καὶ τὰ ἄλλα δρῶσιν ὅσα τῆς
84 *ἰατρικῆς τέχνης ὁ νόμος διαγορεύει.* Καὶ *μέντοι καὶ τοὺς*
βασιλέας ἐκείνους θαυμάζειν τε καὶ εὐφημεῖν φίλον ὑμῖν,
οὐ τοὺς ἐν τοῖς βασιλικοῖς τρεφομένους θαλάμοις, καὶ
χλιδῆς παντοίας ἀπολαύοντας, ἀλλὰ τοὺς προκινδυνεύειν
τῶν ὑπηκόων ἀνεχομένους, καὶ στρατιωτικὴν περιβαλλο-
μένους σκευὴν, καὶ πρὸ τῆς φάλαγγος ἀριστεύοντας.
85 Εἰ *δέ φατε,* Τί *δήποτε μὴ πάλαι τοῦτο δέδρακεν ὁ τῶν*

47. *ὑμῖν*] *ὑμῶν* C. 49. *λαβὼν*] *ἀναλαβὼν* B. 52. *ἄλλοις*] *ἄλλους* B. 101, 2. *διαδησάμενοι*] *διαζωσάμενοι* B. 5. *ἐπιπάττουσι*] *ἐπιπλάττουσι* B. Supra *κατενεῶσι* C. 12. *περιβαλλομένους*] *περιβεβλημένους* Vb. 14. *δέδρακεν*] *δέδραχεν* C.

similibus factu objiciatur; unigenitum videlicet Dei filium, qui est ante sæcula Deus Verbum, quique opifex est rerum omnium, humanitate nostra assumpta, hominem factum esse, nostramque hoc pacto salutem peregisse. Atque eos medicos maxime laudare soletis, non qui nos quidem suis ministris curandos ægros committunt, sed qui pallium deponunt, interulamque succincti, suis ipsi manibus ferrum accipiunt, ulcusque, si sit opus, incidunt; neque fetorem ulceris aversantur, immo autem profluentem saniem excipiunt, spongiaque inspergunt, et unguenta compingunt, aliaque remedia multa conficiunt quæ adhiberi medicinæ lex jubet. Neque vero illos etiam reges admirari laudibusque ornare soliti estis, qui regalibus in thalamis molliter enutriti, omni genere deliciarum perfrui solent; sed quibus grave non est pro subditis hominibus caput periculis objectare, quique armis obtecti in prima acie cum hoste fortiter pugnant. Quod si forte mirabundi inquiritis, cur non olim multo prius humanitate assumpta opifex mundi nobis consuluit, agedum et medicos accusate quod in postremum curatio-

ὅλων ποιητής; ἐπιμέμψασθε καὶ τοῖς ἰατροῖς, ὅτι ἔσχατα φυλάττουσι τῶν φαρμάκων τὰ ἰσχυρότερα· τοῖς γὰρ ἠπίοις πρότερον κεχρημένοι, τὰ δυνατώτατα προσφέρου-
86 σιν ὕστατα. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ πάνσοφος πεποίηκε τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἰατρός. Πολλὰ γὰρ δὴ καὶ διάφορα προσενεγκὼν φάρμακα διὰ μὲν τῆς κτίσεως καὶ τῆς φύσεως πᾶσιν ἀνθρώποις, διὰ δὲ νόμου καὶ προφητῶν Ἑβραίοις, ὕστερον τὸ παναλκὲς τοῦτο καὶ σωτήριον
87 προσενήνοχε φάρμακον, καὶ τὴν νόσον ἐξήλασε. Καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ πράγματα, γῆ καὶ θάλαττα τῆς προτέρας ἀγνοίας ἀπηλλαγμέναι, πεπαυμένος τῶν εἰδώλων ὁ πλάνος, τῆς ἀγνοίας ὁ ζόφος ἐληλαμένος, τοῦ τῆς γνώσεως φωτὸς αἱ ἀκτῖνες τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσασαι, Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι καὶ βάρβαροι τὸν ἐσταυρωμένον θεολογοῦντες, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον γεραίροντες, καὶ ἀντὶ τῶν πολλῶν καὶ ψευδωνύμων θεῶν τῇ Τριάδι λατρεύοντες, τὰ τῶν δαιμόνων τεμένη φροῦδα γεγενημένα, οἱ βωμοὶ τῶν εἰδώλων ἐκ βάθρων ἀνεσπασμένοι, ἐκκλησίαι περιφανεῖς πανταχῇ δεδομημέναι, ἐν πόλεσιν,

17. δυνατώτερα] δυνατώτατα B. 18. ὕστερον] ὕστατα B.Va. 29. ἐμπλήσασαι] ἐμπιπλάσαι C.Vb. 36. δεδομημέναι] δεδωμημέναι C.

nis tempus differunt acriora remedia: lenioribus siquidem prius usi, quæ potentiora sunt ultimo loco adhibent. Idem itaque fecisse invenitur creator ac medicus animarum nostrarum. Nam cum prius olim multa et varia remedia attulisset, cunctis quidem hominibus ad pietatem alliciendis ea inspectanda proponens quæ in mundi fabrica et natura rerum ab eo facta cernuntur; Hebræis autem prophetas mittens, et scriptam legem contribuens; postremo et hoc undique potens pharmacum ac saluberrimum nobis attulit, quo omnis ægritudo funditus tolleretur. Verbis autem nostris fidem conciliant, orbis universus terra marique a priore ignorantia liberatus, idolorum sedata fallacia, impietatis pulsa caligo, radii lumine cognitionis divinæ mundum complentes; Græci, Romani, barbari de crucifixo theologice proloquentes, ipsumque signum crucis prosequentes honore maximo, proque multis ac mendacibus diis Trinitati cultum latriæ exhibentes; abolita idolorum templa, idolorum aræ ad fundamenta subversæ, illustres vero ecclesiæ ubique exstructæ; in civitatibus, in pagis, in agris, in extremis pro-

ἐν κώμαις, ἐν ἀγροῖς, ἐν ἐσχατιαῖς σηκοὶ μαρτύρων εἰς κάλλος ἐξειργασμένοι, ἀσκητῶν καταγωγαὶ τὰς τῶν ὀρέων κορυφὰς ἁγιάζουσαι, καὶ τὰς ἀοικήτους ἐρήμους οἰκίζουσαι.

88 Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις προσόμοια τῆς τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν οἰκονομίας τὸ θεοπρεπὲς ἐπιδείκνυσι, μαρτυροῦσι
δὲ καὶ αἱ πάλαι προφητεῖαι τοῖς εὐαγγελίοις ἀλήθειαν.
Αἱ μὲν γὰρ τὴν τούτων ἔχουσι πρόρρησιν, τὰ δὲ τῆς
προρρήσεως ἐπιδεικνύει τὸ τέλος. Καὶ οἱ μὲν προεῖπον
τῆς παρθένου τὴν γέννησιν, οἱ δὲ διδάσκουσι τὴν τῆς
προφητείας ἀλήθειαν. Οἱ μὲν προεθέσπισαν τὸν σταυ-
ρὸν, οἱ δὲ δεικνύουσι τὸν σταυρόν· οἱ μὲν προεῖπον τὰ
89 παθήματα, οἱ δὲ ἱστοροῦσι τὰ θαύματα. Οἱ μὲν ἐχρησ-
μῴδησαν τῆς οἰκουμένης τὴν σωτηρίαν, ἡμεῖς δὲ τῶν
χρησμῶν ἐκείνων θεωροῦμεν τὸ τέλος. Ἐκεῖνοι τὴν Ἰου-
δαίων καὶ ἀπιστίαν καὶ πανωλεθρίαν προαπήγγειλαν,
ἡμεῖς δὲ αὐτῶν καὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν διασπορὰν καὶ
90 τὴν δουλείαν ὁρῶμεν. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὴ τῷ μήκει τοῦ λό- 102

40. *προσόμοια*] *ὅμοια* B.Va. 42. *πάλαι*] *παλαιαὶ* B. 46. *γέννησιν*] *γένεσιν* C. Tum *ἀληθείας προφητείαν* Va. 48. *δεικνύουσι*] *δείκνυσι* C. 49. *παθήματα*] *θαύματα* B. 53. *προαπήγγειλαν*] *προήγγειλαν* B.

vinciarum finibus martyrum templa pulcherrime fabrefacta; monachorum habitacula quibus sancti fiunt montium vertices, vastæque solitudines incoluntur.

Hæc igitur, et quæ sunt his persimilia, dignam Deo congruentemque dispensationem vindicis nostri ostendunt. Evangelicam præterea veritatem et antiquæ prophetiæ confirmant. Hæ namque prædicunt quæ in evangeliis continentur: evangelia vero propheticæ prædictionis finem ostendunt. Ac prophetæ quidem prædixerunt Virginis partum; hæc vero nos docent propheticam veritatem. Illi prædixerunt crucis mysterium; sed evangelia ostenderunt. Illi prædixerunt Christi tormenta; hæc vero narrant facta miracula. Illi cecinerunt mundi salutem; nos autem videmus oraculorum finem. Illi Judæorum perfidiam perditionemque prædixerunt; nos permanentem adhuc eorum perfidiam, dispersionem, servitutemque videmus. Ego autem, ni conjicerem nimis longo sermone et vos et eos qui in post-

γου καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς ὕστερον ἐντευξομένους ἀποκναίσειν ἐτόπαζον, καὶ αὐτὰς ἂν ὑμῖν τῶν θεσπεσίων προφητῶν τὰς προρρήσεις παρέθηκα, ἵνα ἀκριβέστερον διὰ τῶν πραγμάτων ἐμάθετε τὴν τῶν ῥημάτων ἀλήθειαν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτό με [ποιεῖν] οὐκ ἐᾷ τῶν εἰρημένων τὸ πλῆθος, ἀξιῶ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, καὶ ταῖς προφητείαις πιστεῦσαι, καὶ τῶν πραγμάτων ἐπακοῦσαι βοώντων, καὶ πεισθῆναι δέ γε Εὐριπίδῃ *τῷ τραγῳδοποιῷ ἐν* Οἰνομάῳ *λέγοντι,*

Τεκμαιρόμεσθα τοῖς παροῦσι τἀφανές.

καὶ πάλιν ἐν Φοίνικι,

τἀφανὲς
τεκμηρίοισιν ἐοικότως ἁλίσκεται.

91 Εἰ *δὲ οὐκ ἀξιόχρεως ὑμῖν εἰς μαρτυρίαν τῆς τραγῳδίας ὁ ποιητής,* Ὑπερίδου *τοῦ ῥήτορος ἐπακούσατε λέγοντος,* Ἃ *δ' ἔστιν ἀφανῆ ἀνάγκη τοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν.* Καὶ Ἰσοκράτης *δέ, (τῶν ἐνδόξων δὲ καὶ οὗτος ὁ ῥήτωρ,) ξύμφωνα περὶ τούτου γέγραφε·* Δεῖ *γάρ, φησι, τὰ μέλλοντα τοῖς προγεγενημένοις τεκμαί-*

102, 2. ἀποκναίσειν] ἀποκναίειν B. 6. [ποιεῖν] om. C. 9. ἐπακοῦσαι] ἀκοῦσαι Va. 12. Φοινίσσαις] Φοίνικι B. 13. ἐοικότως] ἐοικόσιν B. 15. ὑπακούσατε] ἐπακούσατε B. ὑπακούσετε C. 17. εἰκόσι] εἴκοσι B.

erum in nostra hæc monumenta inciderint, defatigandos fore, vobis vel ipsas prophetarum prædictiones apposuissem, ut exactius a rebus ipsis disceretis verborum veritatem. Quoniam vero me hoc facere non sinit copia dictarum rerum, vos quæso, viri Græci, et propheticis dictis fidem habetote, et clamantibus rebus aurem accommodate, persuaderique vobis sinite ab Euripide tragœdiarum scriptore, qui sic in Œnomao suo canit [Clem. Alex. S. VI. p. 727.]: *Existimamus ab his quæ sunt, ea quæ latent.* Rursus idem in Phœnissis: ——*quod delitet Conjecturis congruentibus deprenditur.* Quod si forte vobis Euripides indignus fide testis videatur, audite saltem quæ Hyperides orator dicit. *Quæ autem sunt obscura, necesse est eos qui docent indagare per conjecturas et signa.* Consona his et Isocrates orator scripsisse cernitur. Inquit enim [v. Paneg. p. 70 A.]: *Oportet, quæ futura sunt, ex præteritis rebus conjicere.* Sed enim

ρεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ Ἀνδοκίδης, (εἷς δὲ τῶν δέκα ῥητόρων καὶ οὗτος,) Χρὴ, φησὶ, τεκμηρίοις κεχρῆσθαι
92 τοῖς προγεγενημένοις περὶ τῶν μελλόντων. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς τῶν λόγων εὐεπίας ἐξήρτησθε, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὰς ἀποδείξεις προσενηνόχαμεν· ἵνα καὶ δι᾽ ἐκείνων ποδηγηθέντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων κηρυττομένην ὁρῶντες τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν, καὶ τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας ἀσπάσησθε λόγον, καὶ τῆς ἀξιεράστου καὶ τριποθήτου μὴ διαμάρτητε σωτηρίας.

ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ. ζʹ.

ΦΙΛΟΠΑΙΓΜΟΝΕΣ ὡς ἐπίπαν καὶ φιλογέλωτες τῶν ἀνθρώπων οἱ πλεῖστοι· καὶ θυμήρης αὐτοῖς, οὐχ ὁ σπουδαῖος καὶ ξύντονος, ἀλλ᾽ ὁ ὑγρὸς καὶ ἀνειμένος βίος. Ὅθεν δὴ καὶ ῥᾷστα κεκράτηκεν αὐτῶν ὁ παμπόνηρος δαίμων. Οὐ γάρ τοι τὸν ὄρθιον ἐκείνην καὶ στενὴν καὶ τραχεῖαν καὶ δύσπορον καὶ προσάντη βαίνειν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ τὴν πρανῆ καὶ κατάντη καὶ λείαν καὶ εὔ-

30. διαμάρτητε] ἁμάρτητε C.

et Andocides, unus e decem oratoribus, *Oportet*, inquit, *uti signis præcedentibus ad res futuras.* Quia enim ab ornatu eloquutionis pendetis, hinc vobis demonstrationes attulimus; ut per eas ad veritatem perducti, rerumque eventis jam manifestam cernentes Dei ac redemptoris nostri apparitionem, de illius dispensatione sermonem alacres accipiatis, amabilique ac peroptabili salute minime careatis.

VII. SERMO. DE SACRIFICIIS.

JOCOSI ferme ac ridiculi sunt plerique omnes mortalium; neque illis est cordi studiosum vitæ genus intensæque gravitatis, sed fluxum potius ac remissum. Ex quo fit ut perquam facile illis dominetur malignissimus dæmon. Neque enim eos hortatur ad rectam illam viam angustamque capessendam, salebrosam, difficilem et acclivem; sed alteram quæ

2 πορον. Οὐδὲ γὰρ σωφροσύνης αὐτοὺς καὶ δικαιοσύνης
ἐπιμελεῖσθαι προσέταξεν, ἀλλ' ἀκολασταίνειν αὐτοὺς
ἀδεῶς καὶ ἀσελγαίνειν καὶ πᾶσαν τολμᾶν ἀνέδην παρα-
νομίαν ἐπέτρεψε. Τῷ τοι καὶ μάλα ῥᾳδίως τοὺς πλεί-
στους ἐξηνδραπόδισεν. Τό τε γὰρ ἐπίπονον τῆς ἀρετῆς
ἀποφυγγάνοντες, καὶ τῶν θείων νόμων τοὺς ἱδρῶτας
διαδιδράσκοντες ηὐτομόλησαν εὐπετῶς πρὸς τὸν τὰ
3 ῥᾷστα καὶ θυμήρη νομοθετοῦντα. Τόνδε δὴ οὖν [τὸν]
τρόπον αὐτοὺς δουλωσάμενος, πρῶτον μὲν τὰς περὶ
[τοῦ] Θεοῦ τῶν ὅλων, ἃς ἡ φύσις αὐτοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐνέ-
γραψεν, ἐξήλειψε δόξας· ἔπειτα δὲ τὰ πονηρὰ τῶν ψευ-
δωνύμων θεῶν ἐξεπαίδευσε δόγματα, καὶ τὸν πολὺν τῶν
οὐκ ὄντων ὅμιλον ἀντὶ τοῦ ὄντος ἐδίδαξε προσκυνεῖν,
ταύτην ὑποβάθραν καὶ κρηπῖδα τῆς διεφθαρμένης προ-
4 καταβαλλόμενος βιοτῆς. Ἐπειδὴ γὰρ πλημμελοῦντες
οἱ ἄνθρωποι δάκνονται, (κεντεῖ γὰρ αὐτοὺς ὁ λογισμὸς 103

39. οὐδὲ] οὐ C. 41. καὶ ἀδεῶς] ἀδεῶς καὶ Vb. 42. πᾶσαν τόλμαν ἀναίδην παρανομεῖν] πᾶσαν τολμᾶν ἀνέδην παρονομίαν B. παρανομίαν Va. παρανομεῖν Vb. τόλμην C. 44. τὸ γὰρ] τό τε γὰρ B.Va. 45. ἀποφεύγοντες] ἀποφυγγάνοντες B.Va. Mox ἀποδιδράσκοντες Vb. 46. εὐπετῶς om. B.Va. 48. [τὸν] om. C. et infra om. [τοῦ.] 50. ἐνέγραψεν] συνέγραψεν B. 51. ψευδωνύμων] ψευδονύμων B. qui mox βιωτῆς. β a

103, 1. αὐτοὺς ὁ λογισμὸς] ὁ λογισμὸς αὐτῶν B.

prona, inclinata, levis atque expedita est. Haud enim illis umquam temperantiæ justitiæque ullam habere rationem præcepit, sed confidenter atque impune cunctis flagitiis libidinibusque incumbere, omne demum scelus impudenter audere permisit. Hinc haud difficulter quam plurimos in servitutem adduxit. Fugientes enim laboriosam virtutem, legisque divinæ difficultatem evitantes, ad eum scilicet transfugerunt, qui factu facilia eademque jucundissima imperavit. Hoc itaque pacto in servitutem redactis, primum quidem abolendas curavit quas de opifice rerum omnium Deo natura illis ab initio opiniones inscripsit: tum et iniquis mendacissimorum dæmonum dogmatis imbutos, adorare turbam eorum qui dii vere non sunt, pro uno et solo Deo, perdocuit, vitæque perditissimæ fulcrum hoc basimque subjecit. Etenim cum delinquentes homines latens cura summordeat; (pungit enim illos interior con-

ἔνδοθεν, καὶ οὐκ ἐᾷ τῆς ἁμαρτίας ἀκραιφνῆ μεῖναι τὴν ἡδονὴν, ἀλλ᾽ ὀδύνῃ ταύτην πικροτάτῃ κεράννυσι· καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν πάσχοντα καὶ τὸν νεκροσυλίαν καὶ τὸν μοιχείαν τολμῶντα, καὶ μέντοι καὶ τοιχωρύχον καὶ λωποδύτην, καὶ τὸν προδότην, καὶ τὸν ἄλλο τι τῶν ἀπειρημένων δρῶντα·) τοιόνδε φάρμακον αὐτοῖς ἀναλγησίας
5 *ὁ τῆς κακίας ἐμηχανήσατο σοφιστής.* Περὶ *γὰρ δὴ τῶν καλουμένων θεῶν πονηρὰς αὐτοὺς ἐξεπαίδευσε δόξας· ἀκολάστους γὰρ αὐτοὺς ἀπέφηνε, καὶ λαγνιστάτους, καὶ παιδοπίπας, καὶ γάμων ἐπιβούλους, καὶ πατραλοίας, καὶ μητραλοίας, καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς καὶ μέντοι καὶ θυγατράσιν ἀνέδην μιγνυμένους, καὶ τὰς εὐνὰς τὰς ἀλλήλων ληστεύοντας, καὶ ἁλισκομένους· καὶ παρὰ μὲν τῶν ἠδικημένων δεσμουμένους, παρὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀνέδην γελωμένους· καὶ ταῦτα παρὰ μὲν τῶν οὐρανίων, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἐν οὐρανῷ τολμᾶσθαι καὶ γῇ, παρὰ δὲ τῶν ἐναλίων ἐν θαλάττῃ καὶ γῇ· παρὰ δὲ τῶν καλουμένων*
6 *νυμφῶν ἐν ὄρεσι καὶ νάπαις καὶ φάραγξι.* Τούτους *δὲ τοὺς αἰσχροτάτους καὶ βδελυρωτάτους μύθους, οὐ μόνον ποιηταῖς, ἀλλὰ καὶ θεολόγοις καὶ φιλοσόφοις ἐνήχησε,*

5. *τολμῶντα*] *κατατολμῶντα* Va. 20. *θαλάττῃ*] *θαλάττῃ καὶ γῇ* B.Va.

scientiæ stimulus, nec sinit integram esse voluptatem peccati; sed acerbissimos illi cruciatus admiscet: id quod plane conspici potest evenire sicariis, grassatoribus, et adulteris, quique murorum perfossionem, latrocinia, proditionesque obeunt, aliudve quippiam audent quod lege prohibeatur) callidus iniquitatis magister poculum hoc indolentiæ atque oblivionis commentus est, ut hominibus scilicet eorum qui falso vocantur dii opiniones insinuaret. Eos itaque voluptarios lascivissimosque fieri curavit, pædicones, adulteros, parentibus violentos, incestis matrum, sororum, filiarum amplexibus impudentissime pollui, mutuas thalamis insidias intentantes, interdumque deprehensos ab iis quidem quos injuria affecerant colligari studuit, ab aliis autem vulgo passimque irrideri. Ac ejusmodi flagitiis cælum et terram inquinasse aiunt quos ipsi cælites deos vocant: item et marinos pontum terramque polluisse: ab ipsis porro nymphis, montes, saltus, silvas, atque convalles inquinatas fuisse. Has vero tam fœdas abominandasque fabulas, non solum poëtis sed theologis quoque philosophisque insonuit, variis

ποικίλως μάλα κατασκευάζων τὸν πλάνον, καὶ πλείοσι τῆς ἐξαπάτης χρώμενος διδασκάλοις. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ ἅπαντές εἰσι γραμμάτων ἐπιστήμονες, οὐδέ γε ποιητικῶν καὶ φιλοσόφων λόγων μεταλαχεῖν ἱκανοί, ἕτερα ἄττα τοῖς ταῦτα μαθεῖν οὐ δυναμένοις κατεσκεύασε θήρατρα.
7 Τοὺς γάρ τοι ζωγράφους καὶ χαλκοτύπους, καὶ τοὺς τῶν λιθίνων καὶ ξυλίνων ἀγαλμάτων δημιουργούς, τοιαύτας τῶν καλουμένων θεῶν γράφειν καὶ γλύφειν καὶ διαπλάττειν εἰκόνας ἐδίδαξεν, ὁποίας οἱ μυθολόγοι τοῖς λόγοις διέγραψαν, ἵνα ἔχωσιν ἀκολασίας ἀρχέτυπα, καὶ τῆς ἐπαράτου διδασκαλίας μὴ διαμάρτωσιν οἱ λόγων μεταλαχεῖν οὐ δυνάμενοι· καὶ τῶνδε τῶν ἰνδαλμάτων οὐ μόνον τὰ τούτων τεμένη πεπλήρωκεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς ἀγυιάς, καὶ μέντοι καὶ τῶν εὐπόρων τὰς
8 οἰκίας. Πανταχῇ γάρ ἐστιν εὑρεῖν τοὺς καλουμένους θεοὺς ἐρῶντας καὶ λυττῶντας καὶ θορυβουμένους, καὶ τὸν μὲν πατέρα τῶν θεῶν ἀετῷ καὶ ταύρῳ καὶ κύκνῳ προσεικασμένον, καὶ τόνδε τὸν τρόπον ταῖς ἐρωμέναις μιγνύμενον, τὸν δὲ λόγιον Ἑρμῆν, τράγον γιγνόμενον, καὶ

35. μύθοι] μυθολόγοι B.Va. 37. διαμάρτωσιν] ἁμάρτωσιν Va. 38. μὴ] οὐ B.Va. 40. ἀγυιὰς] ἁλιὰς Va. 44. τῷδε τῷ τρόπῳ] τόνδε τὸν τρόπον B.Va.

plane modis structa fallacia, multisque doli præceptoribus sibi ascitis. Quia vero maxima pars hominum litteras nescit, neque idonei sunt qui poëtarum ac philosophorum verba sensusque percipiant, alia quædam retia rudioribus his capiendis retinendisque comparavit. Instituit enim pictores, fabrosque ferrarios, quique faciendis simulacris opifices ligno lapideque utuntur, tales eorum figuras qui vocantur dii pingere, cudere, conflare, effingere, quales illi fabulatores suis pridem verbis expresserant, ut haberent hi quoque proposita flagitiorum exempla; quique participes lectionis sermonumque esse non poterant, ita saltem fœdissimas imagines intuendo exsecrabili doctrina minus carerent. Atque horum artificum simulacris non solum templa complerunt, sed fora, sed vicos, sed locupletum virorum domos. Quoquo enim te vertas, est videre eos qui falso dii nominantur, amare, præ libidine rabidos ferri, in venerem concitari; patremque deorum, tauro, aquila, cycno dissimulatum, eoque pacto amicis fœminis commisceri: Mer-

τὸν τραγοσκελῆ καὶ αἰγόκερων Πᾶνα παιδοποιοῦντα.
9 *Καὶ τί δεῖ λέγειν τοῦ Πυθίου τὸν ἔρωτα, καὶ τῆς παρθένου τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν τοῦ φυτοῦ λυσσώδη περιπλοκὴν, καὶ τὴν τῆς Κόρης ὑπὸ [τοῦ] Πλούτωνος ἁρπαγὴν, καὶ τῆς Δηοῦς τὸν πλάνον; Ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ ποιηταὶ μυθολογοῦσι, καὶ θεολόγοι κρατύνουσι, καὶ φιλόσοφοι σεμνότητα μὲν αὐτοῖς τινα περιτιθέναι φιλονεικοῦσι, καταγελαστοτέραν δὲ τῶν μύθων ἀλληγορίαν*
10 *προσφέρουσι. Τούτοις καὶ ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ* 104 *δημοθοινίας ἐπιτελεῖν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀλάστωρ ἐνομοθέτησε· Πάνδια μὲν τῷ Διῒ καὶ Διάσια, καὶ Ἥραια τῇ Ἥρᾳ, καὶ τῇ Ἀθηνᾷ Παναθήναια, καὶ Διονύσῳ Διονύσια, καὶ Ἐλευσίνια καὶ Θεσμοφόρια τῇ Δηοῖ, καὶ Δήλια καὶ Πύθια τῷ Ἀπόλλωνι· καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασι (πολὺς γὰρ ὁ τούτων ὅμιλος) ἀπεκλήρωσε πανηγύρεις ἑκάστῳ τῶν δαιμόνων ἐκ τῆς προσηγορίας ὀνομάσας τὴν ἑορτὴν, Ἕρμαια καὶ Κρόνια καὶ Ποσειδώνια καὶ*

ω

46. *αἰγόκερων*] *αἰγόκερον* B. 50. *τῆς* et mox *τοῦ* om. B. 53. *φιλόσοφοι σεμνολογοῦσι καὶ*] *σεμνολογοῦσι καὶ* om. B.Va.

104, 1. *δημοθοινίας*] *δημοθηνίας* B. 3. *καὶ Διάσια τῷ Διῒ*] *τῷ Διῒ καὶ Διάσια* B. 4. *τῇ Ἀθηνᾷ*] *τῇ* om. B.Va.

curium vero, sermonis præsidem, hircum effectum, Pana filium genuisse caprinis fultum cruribus et cornibus præmunitum. Quid enim dicam Pythii Apollinis ardores, Daphnesque virginis temperantiam? Quid eundem Apollinem lauri truncum præcupidis brachiis amplectentem? Quid a Plutone raptam Proserpinam? Quid errores Cereris matris? Hæc enim omnia et poëtæ fabulantur, et theologi vestri comprobant. Philosophi autem gravissima quidem illis mysteria coaptare contendunt; quanto vero magis id student, tanto magis ridiculam fabularum allegoriam adducunt. His itaque diis infestus homini dæmon festos dies, solennes cerimonias, populariaque convivia celebrari instituit, suis quæque nominibus ac titulis insignita; Jovi quidem Pandia et Diasia, Heræa vero Junoni, ac Minervæ Panathenæa, Baccho autem Patri Dionysia, Cereri Eleusinia et Thesmophoria, Apollini Delia et Pythia. Ceterisque præterea omnibus, quorum sane magna est turba, suas cuique solennitates dicavit, e singulorum dæmonum nomine eas vocans; Hermæa Mercurio, Posidonia Neptuno, Herculi He-

Ἡράκλεια καὶ Ἀσκλήπια καὶ Ἀνάκεια. Οὐ γάρ τοι μόνον τοῖς καλουμένοις θεοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώποις, τόδε
11 τὸ σέβας ἀπένειμαν. Ἐν δὲ ταύταις ταῖς ὁμηγύρεσι πᾶν εἶδος ἀκολασίας ἀδεῶς ἐτολμᾶτο. Καὶ γὰρ αἱ τελεταὶ καὶ τὰ ὄργια τὰ τούτων εἶχεν αἰνίγματα· τὸν κτένα μὲν ἡ Ἐλευσὶς, ἡ Φαλλαγωγία δὲ τὸν φαλλόν. Ἀτὰρ δὴ καὶ δίχα τῶν αἰνιγμάτων τὰ παρὰ τῶν ὀργιαστῶν δρώμενα εἰς πᾶν εἶδος ἀσελγείας τοὺς ὁρῶντας
12 ἠρέθιζε. Τίς γὰρ τῶν ἄγαν λαγνιστάτων ἔνδον ἐν τῷ θαλάμῳ τετόλμηκε τοιαῦτα, ὁποῖα τῶν Σατύρων ὁ χορὸς ἠσέλγησε δημοσίᾳ πομπεύων, ἔχων ἐν μέσῳ τὸν Σιληνὸν καὶ τὸν Πᾶνα, τὸν μὲν ἐπιλυττῶντα ταῖς Βάκχαις, τὸν δὲ λελυμένον ὑπὸ τῆς μέθης, τὸν τοῦ θηλυ-
13 δρίου παιδὸς παιδαγωγὸν καλούμενον; Τούτοις καὶ ἑκατόμβας καὶ χιλιόμβας κατέθυον, καὶ ποίμνια κατέσφαζον καὶ βουκόλια, καὶ λιβανωτὸν προσέφερον, καὶ οἶνον ἔσπενδον ὅτι [καὶ] μάλιστα πλεῖστον, καὶ ἕτερα

10. Πανάκια] ἀνάκια B. ἀνάκεια Va. Πανάκεια C.Vb. 15. εἶχεν om. Va. 18. ἀσελγείας] ἀσελγίας B. 22. Σειληνὸν] σιληνὸν B.C. Mox ἐπιλυττοῦντα C. 25. καὶ ἑκατ.] καὶ om. B. τοῦτον C. pro τούτοις. 26. κατέσφαττον] κατέσφαζον B.C. 28. [καὶ] om. B.

raclea, Asclepia et Panacia Æsculapio. Neque vero iis solum quos deorum nomine dignabantur, sed hominibus etiam ipsis cultum hunc pietatis exhibebant. In ejusmodi autem conventiculis omne flagitiorum genus patrabatur. Initia enim Cereris, et Liberi patris orgia eorum scelerum quædam involucra prætendebant: Eleusis namque pectinem ostentabat, veretrum autem Phallagogia Libero dedicata. Sed enim citra ænigmatum hæc involucra, ipsa quoque orgia quæ a celebrantibus fieri cernebantur, ad omne flagitiorum genus spectantes facile incitabant. Quis enim vel salacissimæ libidinis homo intra cubiculi penetralia ea patrare umquam est ausus, quæ Satyrorum chorus publica in pompa flagitiose exhibuit, cum Silenum Panaque in medium acceptos circumferrent; hunc quidem in Bacchas rabida libidine irruentem, illum vero, quem effœminati adulescentis esse pædagogum aiunt, ebrietate nimia resolutum? Hisce diis veteres centenis millenisque mactatis bubus rem divinam facere, integros ovium greges, integra boum armenta jugulare, thus adolere, vinum libare. Hæc enim fieri deorum sacerdotes jubebant. Aiunt vero poëtæ valde illos gaudere

14 ἄττα, ἅπερ οἱ τούτων ἱεροφάνται προσέταττον. Σφόδρα γὰρ αὐτοὺς χαίρειν οἱ ποιηταί φασι τῇ λοιβῇ καὶ τῇ κνίσῃ, καὶ τοῦτο ἔχειν γέρας αὐτοὺς εἰρηκέναι λέγουσι· διά τοι τοῦτο καὶ πρὸς τὰς τῶν Αἰθιόπων θυσίας ἀποδημεῖν, καὶ τὸν Ἕκτορα πάσης ἀξιοῦν τημελείας, ὅτι δὴ οὔποτε αὐτῶν τὸν βωμὸν ἐνδεᾶ θυσίας κατέλιπε. Καὶ ὁ Χρύσης δὲ τὸν Ἀπόλλω οὐ δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ τῶν πιόνων ἀναμιμνήσκει μηρῶν, καὶ τῶν αἰγῶν, καὶ τῶν ταύρων, καὶ τῶν στεμμάτων οἷς που τὸν
15 νεὼν κατεκόσμησεν. Οὕτως αὐτοῖς ἥδιστος ἦν ὁ καπνὸς, καὶ τῆς κνίσης ἡ δυσοσμία, καὶ ἀτεχνῶς τοῖς μαγείροις ἐῴκεσαν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ὀρθῶς αὐτοὺς τοῖς ὀψοποιοῖς ἀπεικασάμην. Οὗτοι μὲν γὰρ τῶν ἄριστα ἐσκευασμένων καὶ ὄσφρονται καὶ ἀπογεύονται ὄψων, ἐκεῖνοι δὲ ὀστῶν ἐμπιπραμένων τὴν δυσοσμίαν ἐδέχοντο. Καὶ ἡμῶν μὲν ἕκαστος, εἰ βραχύ τι τούτων εἰς ἐσχάραν ἐμπέσοι, δυσχεραίνει καὶ τὰς ῥῖνας ἐμφράττει, καὶ τὴν δυσώδη ὀδμὴν ἀποπέμπεται· οἱ δὲ, τῆς ἀμβροσίας καὶ τοῦ νέκταρος

34. ἐπιμελείας] τημελείας B. 40. δυσωδία] δυσοσμία B.C. Tum λίαν ἀτεχνῶς Vb. 42. ἀπεικάσαιμι] ἀπεικάσαμεν B. ἀπεικασάμην C. 43. ὀσφρῶνται] ὀσφραίνονται B Dedi ὄσφρονται. 48. ὀσμὴν] ὀδμὴν B.C.

fusis libaminibus ac nidore, ipsosque testari solitos hoc sibi decus, hoc veluti præmium esse reliquum: eaque potissimum causa libenter ad Æthiopum sacrificia proficisci, Hectoremque illis omni diligentia omnique cura dignum censeri, quod illorum aras numquam vacuas sacrificiis passus est esse. Sed neque Chryses, Homeri versibus celebratus, Apollinem, cujus ipse erat sacerdos, suæ probitatis modestiæque summonuit, sed pinguium coxarum quas cæsis tauris caprisque adolebat, tum et virentium olentiumque sertorum quibus templum sedulo adornabat. Usque adeo illos hostiarum vapor demulcebat, nidorisque fragrantia, ut vere mihi videantur popinonibus fuisse persimiles. Immo non sat recte illos coquinariis comparavi. Illi enim, quæ opipare curarunt opsonia, olfactu gustuque percipiunt: at dii gentium de perustis ossibus halantem putorem excipiebant. Ac nos quidem si pauxillum modo temporis in altarium foculos incidamus, inique ferentes, nares obstruimus, tetrumque odorem penitus aversamur: qui autem nec-

ἀπολαύοντες, τῆς τῶν καιομένων ὀστῶν δυσοσμίας ἐξήρτηντο.

16 Ταῦτα δὲ τυχὸν καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ ὄντος Θεοῦ, καὶ ἀεί γε ὄντος, φάναι τολμήσουσιν· ἐπειδὴ τῶν μὲν περὶ θυσιῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων ἐπαΐουσι νόμων, τὸν δὲ τοῦ νομοθέτου παντελῶς ἀγνοοῦσι σκοπόν. Ἐν γὰρ δὴ τῇ Αἰγύπτῳ πλεῖστον ὅσον τὸν Ἰσραὴλ διατρίψαντα χρόνον, καὶ τὰ πονηρὰ τῶν ἐγχωρίων εἰσδεξάμενον ἔθη, καὶ θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα, καὶ παίζειν, καὶ χορεύειν, καὶ ὀργάνοις μουσικοῖς ἐπιτέρπεσθαι, τούτων ἐν ἕξει γενόμενον ἐλευθερῶσαι θελήσας, θύειν μὲν ξυνεχώρησεν, ἀλλ' οὐ πάντα θύειν, οὐδέ γε τοῖς ψευδωνύμοις τῶν Αἰγυπτίων θεοῖς, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ τοὺς Αἰγυπτίων προσφέρειν θεούς· ἐθεοποίουν γάρ τοι πάλαι ποτὲ καὶ τὸν βοῦν Αἰγύπτιοι, καὶ τὸ πρόβατον, καὶ τὴν αἶγα, καὶ τὴν περιστερὰν, καὶ τὴν τρυγόνα, καὶ ἄλλα ἄττα τῶν οὐκ ἐδωδίμων, ἀλλ' ἀκαθάρτων καλουμένων.

17 Ἵνα τοίνυν μὴ δυσχεραίνωσιν

52. τολμήσουσιν] τολμήσωσιν C.
105, 6. ἐπιτέρπεσθαι] τέρπεσθαι B.Va. 9. Αἰγυπτίων] τῶν Αἰγ. B.
11. πάλαι om. C.

tare atque ambrosia frui dicuntur, a putore perustorum ossium pendere videntur.

Hæc autem ipsi retorquere fortasse audebunt in verum ac sempiternum Deum : audiunt enim et in sacris monumentis leges de sacrificiis latas exstare. Verum isti consilium mentemque latoris Dei prorsus ignorant. Israëlem enim longinquum tempus in Ægypto versatum, pravisque moribus illius regionis imbutum, ab Ægyptiisque perdoctum idolis ac dæmonibus hostias immolare, ludis præterea choreisque assuetum ac musicis organis oblectari, jamque in harum rerum habitu constitutum liberare Deus desiderans, sacrificare quidem permisit, non tamen omnia, neque falsis Ægyptiorum diis, sed sibi soli ac vero Deo Ægyptiorum deos sacrificium victimamque offerre. Olim siquidem Ægyptii deos sibi bovem, pecudem, capram, columbam, turturem faciebant, cumque his et alia quædam animalia, quæ esculenta non sunt, sed vocantur impura. Ne itaque indignarentur si viderent antiquo illo rei divinæ ritu sibi penitus interdic-

*ὡς τῶν ἐθῶν ἐκείνων πάμπαν κεκωλυμένοι, τὸ μὲν τοῖς
οὐκ οὖσι θεοῖς ἀπηγόρευσε θύειν, αὐτῷ δὲ θύειν ἐνομο-
θέτησε τὰ πρώην παρ' αὐτῶν προσκυνούμενα· ἐκ μὲν
τῶν χερσαίων, τὴν αἶγα καὶ τὸν βοῦν καὶ τὸ πρόβατον·
ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν, τὴν τρυγόνα καὶ τὴν περιστεράν·
ἥμερα δὲ δήπου καὶ φιλάνθρωπα καὶ ταῦτα κἀκεῖνα*
18 *τὰ ζῶα.* Τόδε *τὸ φάρμακον ὁ πάνσοφος ἰατρὸς τῇ*
Αἰ*γυπτίᾳ προσενήνοχε νόσῳ, θύειν μὲν διὰ τὴν τῶν
θυόντων ἀσθένειαν ξυγχωρήσας, τὰ δὲ σεβόμενα παρ'
αὐτῶν ἱερατεύειν κελεύσας, ἵνα τῷ θύειν μάθωσι μὴ θεοὺς*
19 *νομίζειν τὰ ὡς ἱερεῖα θυόμενα. Διά τοι τοῦτο καὶ χοι-
ρείων αὐτοὺς μεταλαγχάνειν κρεῶν διεκώλυσεν, ἐπειδὴ
τούτων μόνων* Αἰ*γύπτιοι μετελάμβανον, τῶν ἄλλων ὡς
θεῶν ἀπεχόμενοι.* 'Α*κάθαρτα γὰρ νομίζειν ταῦτα νομο-
θετήσας ἐσθίειν ἐκέλευσε τὰ θεοποιούμενα, ἵνα εὐκατα-
φρόνητα φαίνηται ὡς παρ' αὐτῶν ἐσθιόμενα, καὶ μὴ τὸ*
20 *θεῖον σφετερίζηται σέβας. Δεισιδαίμονας γὰρ αὐτοὺς
καὶ γαστριμάργους εἰδώς, πάθει πάθος ἀντέταξε, καὶ τῇ*

16. *δοκοῦσι*] *οὐκ οὖσι* B.Va. 21. *τόδε τὸ*] *τὸ δὲ* B. *τὸ δὲ μέντοι τὸ* Va. 25. *ἱερεύειν*] *ἱερατεύειν* B.C.Va. Mox *τὸ θύειν* B. *ἵν' ἐκ τοῦ θύειν* C.Vb. 26. *ἱερεῖα*] *ἱερὰ* Va. ib. *χοιρίων*] *χοιρείων* B.C. 31. *φαίνηται* om. Va. 32. *σφετερίζηται*] *σφετερίζεται* C.

tum, prohibuit eos rem divinam illis facere qui dii vere non essent: contraque lata lege eis edixit, ut sibi vero Deo in sacrificium victimamque offerrent quæcumque prius impie venerati fuerant; e terrestribus quidem capram, pecudem, bovem; e volatilibus autem turturem et columbam: sunt enim hæc animalia mansueti circurescentisque ingenii. Itaque sapientissimus ille medicus hoc remedii genus adhibuit Ægyptiæ ægritudini, dum sacrificare quidem Judæis ad eorum imbecillitatem indulsit; et tamen ea quæ prius colebant in sacrificium jussit offerre; ut, dum hoc facerent, scirent deos non esse quos tamquam victimas ipsi mactarent. Ideoque abstinere illos etiam suillis carnibus jussit: quia nimirum hisce solis Ægyptii vescebantur, ceteris autem animantibus, tamquam diis suis, parcebant. Ita qui lata lege voluit haberi sues immundos, nempe illud præcepit ut quæ animantes pro deis habitæ prius fuerant, passim comederentur; ut in contemptum adductæ, quæ sic in alvum devoratæ descenderant, nequaquam sibi divinos honores amplius vindicarent. Etenim cum

δεισιδαιμονίᾳ τὴν γαστριμαργίαν ἀντέστησε. Τῶν γάρ
τοι ὑείων ὡς ἀκαθάρτων κελεύσας ἀπέχεσθαι, τῶν δέ γε
ἄλλων ὡς καθαρῶν ἀπολαύειν νομοθετήσας, τῇ τῆς
κρεοφαγίας ἐπιθυμίᾳ τῶν θεῶν νομιζομένων μεταλαβεῖν
21 κατηνάγκαζεν. Οὐ τοίνυν ἱερείων δεόμενος, οὐδὲ κνίσης
ὀριγνώμενος, θύειν προσέταξεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τῶν ἀρρω-
στούντων ἰατρεύων τὰ πάθη. Οὕτω δὴ καὶ τὰ τῶν
εὐήχων ὀργάνων ἠνέσχετο, οὐ τῇ τούτων ἁρμονίᾳ τερ-
πόμενος, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ παύων τῶν εἰδώλων τὸν
πλάνον. Εἰ γὰρ εὐθὺς τῆς Αἰγυπτίων συνουσίας ἀπαλ-
λαγεῖσι τοὺς τελείους προσενηνόχει νόμους, πάντως ἂν
ἀπεσκίρτησαν, καὶ τὸν χαλινὸν ἀπωσάμενοι πρὸς τὸν
πρότερον ἐπαλινδρόμησαν ὄλεθρον. Εἰ γὰρ καὶ τούτων
οὕτω πρυτανευθέντων ἐπειράθησαν τοῦτο δρᾶσαι πολ-
λάκις, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν, εἰ τὴν εὐαγγελικὴν αὐτοῖς
22 εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φιλοσοφίαν ἐνομοθέτησεν; Ὅτι δὲ καὶ 106
θυσιῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων ἀνενδεὴς ὁ Θεὸς, ἀκού-

35. ὑείων] ὑῶν C.Vb. 38. κρηφαγίας] κρεοφαγίας B. 39. κατηνάγκαζεν] κατηνάγκασεν Vb. 42. καὶ τὰ] καὶ om. Va. 45. ἐξουσίας] συνουσίας B.Va. 46. προσενήνοχε] προσενηνόχει B.C.

Hebræos sciret quadam superstitione subtrepidos, patinariosque ac gulones esse quam maximos, morbum morbo curandum existimavit, superstitioni siquidem gulam opposuit. Qui enim abstinere suillis carnibus ut impuris præcepit, alias vero carnes illorum edacitati lata lege permisit, ita profecto vorandæ carnis cupidine incitatos, vesci eos coëgit animantibus illis quas olim deos esse opinabantur. Haud itaque victimarum indigens Deus, nidorisve appetentior, sacrificia illa instituit, sed ut imbecillitati eorum sapienter hoc pacto leniterque consuleret. Ita et musica instrumenta passus est esse; non qui illorum concentu suas ipse aures oblectaret, sed ita paulatim idolorum præstigia surrepturus. Etenim si, ut primum ab Ægyptii conversatione liberati fuerant, perfectas eis leges objecisset, absque mora utique resilissent, frenumque accipere indignati ad pristinam labem cupide recurrissent. Si enim rebus hac indulgentia tolerantiaque dispositis sæpenumero id facere conati sunt, quid non ausi fuissent Deo illis ab initio evangelicæ philosophiæ legem ferente? Ut vero Deum sciatis nec sacrificiis indigere nec musicis instrumentis, audite, quæso, quæ per prophetas

σατε αὐτοῦ διὰ τῶν προφητῶν λέγοντος· Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. Ἐμὰ γάρ ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. Ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν. Ἐν γὰρ δὴ τούτοις πάντα τὰ νενομοθετημένα προσφέρειν ἐξέβαλεν, οὐ τὰ χερσαῖα μόνον ζῶα καὶ τὰ πτηνὰ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποθλιβόμενον οἶνον, καὶ τὸ μετὰ σεμιδάλεως καὶ ποπάνων
23 προσφερόμενον ἔλαιον. Ὡραιότητα γὰρ ἀγροῦ ταῦτα δὴ προσηγόρευσε, καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ γε ὄντα καὶ ταῦτα κἀκεῖνα ποιήματα· ταύτῃ πῃ διδάσκων, ὡς ἡ θεία φύσις ἀνενδεής. Εἶτα μετά τινος εἰρωνείας χαριεστάτης καὶ πάσης ὠφελείας μεστῆς καὶ τὴν ἐκείνων ἄγνοιαν διελέγχει, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυσι δύναμιν. Ἔφη γάρ·
24 *Ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω· ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.* Οὕτω διὰ τούτων καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν δεσποτείαν ἐναργῶς ἐπιδείξας, ἐκεῖνο τὸ εἰρωνικῶς ῥηθὲν ἐθεράπευσεν, εἰπών· Μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; Καὶ διὰ πάντων

106, 4. χειμάρους] χιμάρους B.C. 8. ἐξέβαλεν] ἐκώλυσεν Vb. 13. καὶ ταῦτα om. B. 22. φάγωμαι] φάγομαι C. qui mox καὶ pro ἤ. 13. πίωμαι] πίομαι B.C.

suos nobis loquatur: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Meæ sunt enim omnes bestiæ agri, jumenta in montibus et boves. Cognovi omnia volatilia cæli; et pulchritudo agri mecum est.* His itaque verbis æque omnia repulit quæ lege prius offerre jubebantur. Neque terrestria solum et volatilia, sed ipsius quoque vini libamina, oleumque quod cum similagine ac placentis inferri templo mos erat. Hæc enim *agri pulchritudinem* appellavit; juxtaque et hæc et illa sua esse testatus est opera: ita quodammodo nos erudiens hujusmodi rebus Deum non indigere. Tum vero non sine quadam eleganti sed tamen utilitatis plenissima ironia ignorantiam eorum redarguit, suamque ipse auctoritatem potentiamque ostendit. Sic enim inquit: *Si esuriero, non tibi dicam: meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.* Per hæc autem verba et mundi opificio et suo in eum dominatu manifeste ostensis, quod prius ironice dixerat moderandum curavit. Inquit enim: *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum po-*

περιττὰ δείξας τὰ θύματα, καὶ τῆς θείας ἀνάξια φύσεως,
καινόν τινα θυσίας ὑποτίθεται τρόπον, οὐ βωμὸν αἱ-
ματτούσης, ἀλλὰ γλώττῃ καὶ χείλεσι τελουμένης· Θῦσον
γὰρ, ἔφη, τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ
τὰς εὐχάς σου· καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου·
25 καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ
λόγος εὔλογός τε καὶ πρόσφορος ὑπὲρ πάντα τὰ ποίμνια
καὶ αἰπόλια καὶ βουκόλια· καὶ τοῦτον δεχόμενος ἀμεί-
βεται τοὺς προσφέροντας, ἐπικουρίαν ὀρέγων, καὶ εἰς
καιρὸν ἐπαμύνων, καὶ τῶν λωβᾶσθαι πειρωμένων ἐλευ-
θερῶν. Ταὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ τῷ τέλει τῆς μελῳδίας
προστέθεικε· Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με· καὶ ἐκεῖ ὁδὸς
26 ἣ δείξω αὐτοῖς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἀπόχρη τὸ
μόνον τὸν εὐεργέτην ὑμνεῖν· προσήκει γὰρ καὶ τὴν ὁδὸν
ἐκείνην ὁδεύειν, ἧς τὸ τέλος ἀληθὴς σωτηρία. Τοῦτο
καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ πρὸς τὸν Θεὸν εἶπεν ὁ προφήτης·
Θυσίαν γὰρ, ἔφη, καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, [σῶμα δὲ

25. αἱματούσης] αἱματτούσης B. 30. ἐπαμύνων] ἀμύνων B.Va. 36. δοξάσῃ] δοξάσει B.C. Supra θυσίαν C. 37. ἣ] ἣν C. ἣ δείξω τὸ σωτήριόν μου αὐτῷ Vb. 42. ἐθέλησας] ἠθέλησας B.C. qui om. σῶμα δὲ κατ. μ.

tabo? Cumque ostendisset superflua esse penitus sacrificia, esseque Deo prorsus indigna, novum quendam sacrificii modum proposuit, quod aram quidem cruore effuso minus imbueret, sed quod lingua dumtaxat labiisque confieret: ait ergo: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde altissimo vota tua.* Itemque; *Invoca me in die tribulationis tuæ; et eruam te, et glorificabis me.* Sufficit enim Deo rationabilis congruaque oratio, super omnes greges ovium et caprarum, supraque omnia boum armenta; eamque libenter accipiens, rependit offerentibus quæ conveniant. Opem enim suam indigentibus porrigit, eosque opportuna ultione defendit, ab eorum manibus vindicatos qui eis detrimenta inferre conabantur. Idque ipsum in fine hujus melodiæ sic additum est: *Sacrificium laudis glorificabit me, et illic iter quo ostendam illis salutare Dei.* Neque enim satis est, si Deum nobis beneficia conferentem solis laudibus veneremur; sed præterea nos decet eam viam incedere cujus finis vera est salus. Idem alio quoque in Psalmo sic ait: *Sacrificium et oblationem noluisti; aures autem perfecisti mihi. Holocausta*

κατηρτίσω μοι·] ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζή-
τησας. Καὶ ἐν ἄλλῃ δὲ μελῳδίᾳ τοῦτο παραδέδωκεν·
Αἰνέσω γάρ, εἶπε, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς· μεγα-
λυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει· καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον,
27 κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. Ὡς ἂν δὲ μή τις ὑπολάβῃ
ταῦτα μόνον τὸν Δαβὶδ γεγραφέναι, ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες,
ὁποῖα καὶ διὰ τῆς [τοῦ] Ἡσαΐου φωνῆς αὐτὸς πάλιν
εἴρηκεν ὁ Θεός· αὐτοῦ γὰρ δὴ ταῦτα τὰ ῥήματα· Τί μοι
πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει κύριος. Πλήρης εἰμί· ὁλο-
καυτώματα κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων ἢ
τράγων οὐ βούλομαι· οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. Τίς γὰρ
28 ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Ἄντικρυς δὲ διὰ 107
τούτων δεδήλωκεν, ὡς οὐκ ἀναγκαίως ταῦτα νενομοθέ-
τηκεν, ἀλλὰ τῇ ἐκείνων ξυγκατιὼν ἀσθενείᾳ. Τοῦτο γὰρ
σημαίνει τό, Τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;
Εἶτα ἐπήγαγε· Πατεῖν μου τὴν αὐλὴν οὐ προσθήσεσθε.
Ἐὰν γὰρ προσφέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα
βδέλυγμά μοι ἐστί· τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα,

43. ἐζήτησας] ἐξήτησας B. 44. παραδεδήλωκεν] παραδέδωκεν B.Va. δεδήλωκεν Vb. 46. αὐτὸν] αὐτό C. 50. [τοῦ] om. B.C. 52. ὁλοκαυτώματων] ὁλοκαυτώματα B.Va. 53. ταύρων ἢ τράγων] τράγων ἢ ταύρων B. 54. ἔρχησθε] ἔρχεσθε C.
107, 5. μου] μοι C. τὴν αὐλὴν μου Vb.

et pro peccato non postulasti. Iterum alibi; *Laudabo enim*, inquit, *nomen Dei mei cum cantico: magnificabo eum in laude: et placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem et ungulas.* Ne quis autem vestrum opinetur hæc solum prophetam David scripsisse, audite, quæso, qualia ea sint quæ Deus per Esaiam loquutus est: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum; holocausta arietum, et adipem agnorum, et sanguinem taurorum aut hircorum nolo. Neque si veneritis in conspectum meum. Quis enim exquisivit hæc de manibus vestris?* Tum et hæc addidit: *Non adjicietis ambulare in atrio meo. Si enim offeratis mihi similaginem, frustra: thymiama abominatio mihi est. Neomenias vestras, et sabbata, et diem magnum non fero. Jejunium, et vacationem, et festivitates vestras odit anima mea. Facti estis mihi in satietatem.* Apertissime igitur his verbis ostendit nequaquam hæc ut certa ac necessaria suis legibus præcepisse, sed ut se ad

καὶ ἡμέραν μεγάλην, οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου. Ἐγενήθητέ μοι
29 εἰς πλησμονήν. Ἀτέχνως δὲ ταῦτα τῇ Δαυϊδικῇ ἔοικε μελῳδίᾳ. Κἀνταῦθα γὰρ παραπλησίως οὐ μόνον τοὺς ταύρους καὶ τοὺς τράγους καὶ τοὺς ἄρνας ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τὴν σεμίδαλιν, καὶ τῶν ἀρωμάτων τὴν εὐοσμίαν, καὶ τῶν μεγάλων πανηγύρεων τὸν κατάλογον. Ὥσπερ δὲ διὰ τοῦ Δαβὶδ ἀπαγορεύσας τὰς τοιαύτας ἱερουργίας, τὴν τῆς αἰνέσεως θυσίαν προσφέρειν ἐκέλευσεν· οὕτω κἀνταῦθα τούτων ἕκαστον ἐκβαλὼν, τὸ τῆς ἀφθαρσίας αὐτοῖς καὶ παλιγγενεσίας ἐπιδείκνυσι βάπτισμα, καί
30 φησι· Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε. Καὶ ἵνα μὴ νομίσωσι προστεταχέναι αὐτὸν τοῖς περιρραντηρίοις τοῖς συνήθεσι χρήσασθαι, ἀναγκαίως προστέθεικεν· Ἀφέλετε τὰς πονηρίας [ὑμῶν] ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. Τοῦτο δὲ σαφῶς τὴν τοῦ παναγίου βαπτίσματος αἰνίττεται δωρεάν. Κἂν τῷ μέσῳ δὲ τῆς προφητείας πάλιν ὁ τοῦ προφήτου Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου
31 φησιν· Οὐ νῦν ἐκάλεσά σε Ἰακὼβ, οὐδὲ κοπιάσαι σε

10. ἀτεχνῶς] εὐτέχνως C. 11. δαυϊδικῇ] δαυϊτικῇ B.C. δαβιτικῇ V. 16. τὰς om. B. 18. τούτων om. C. 21. περιρραντηρίοις] περιρραντίοις Va. 23. ἀφέλεσθε] ἀφέλετε C. qui mox om. [ὑμῶν]. 25. βαπτίσματος] πνεύματος C.Vb.

eorum imbecillitatem accommodaret. Hoc enim prorsus ea verba significant; *Quis exquisivit hæc de manibus vestris?* Sunt autem hæc omnia Davidicæ melodiæ perquam similia. Pari enim modo hic quoque non solum tauros, hircos, agnosque rejecit, sed ipsam similaginem ipsaque aromatica suffimenta, cumque his et magnarum solennitatum catalogum. Sicut autem per os Davidis, hujusmodi sacrificiis ritibusque sublatis, sacrificium laudis offerri jussit, ita et hoc loco per Esaiam cuncta ea porro eliminans, incorruptionis baptisma regenerationisque proponit. Sic enim inquit; *Lavamini; mundi estote.* Ne quis autem putaret jussisse illum per Esaiam ut consuetis lotionibus uterentur, necessario addidit; *Auferte mala ab animabus vestris, a conspectu oculorum meorum.* Hæc autem verba manifeste ostendunt baptismatis sancti donum. Alibi quoque in medio prophetiæ Esaias hæc inquit, personam Dei nobis proponens; *Non te vocavi nunc Iacob, neque laborare te feci Is-*

ἐποίησα Ἰσραήλ. Οὐκ ἤνεγκάς μοι πρόβατα [τῆς] ὁλοκαρπώσεώς σου, οὐδὲ ἐν ταῖς θυσίαις σου ἐδόξασάς με· οὐκ ἐδούλευσάς μοι ἐν δώροις, οὔτε ἔγκοπόν σε ἐποίησα ἐν λιβανωτῷ· οὐδὲ ἐκτήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, οὐδὲ στέαρ [τῶν] θυσιῶν σου ἐπεθύμησα· ἀλλ' ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου, καὶ ἐν
32 ταῖς ἀδικίαις σου προέστην σοι. Οὕτως πάλιν δείξας ἀνόνητα τῆς νομικῆς ἱερουργίας τὰ εἴδη, ὑπισχνεῖται τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, ἣν διὰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἐδωρήσατο· Ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου οὐ μὴ μνησθήσομαι. Οὐ γὰρ δὴ δι' ἔργων ἀξιεπαίνων, ἀλλὰ διὰ μόνης
33 πίστεως τῶν μυστικῶν τετυχήκαμεν ἀγαθῶν. Τῷ τοι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος κέκραγε· Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον· ἵνα μή τις καυχήσηται. Τοῦτο κἀνταῦθα δηλῶν, τὸ ἕνεκεν ἐμοῦ τέθεικε. Ταῦτα καὶ διὰ Ἱερεμίου διαμαρτύρεται, λέγων· Τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν συναγάγετε μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν, καὶ φάγετε κρέας· ὅτι οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, οὐδὲ ἐνετειλάμην αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐξ

33. [τῶν] om. C. 34. σοι] σου B. 38. ἐγώ εἰμι B. bis. 39. οὐ μὴ] μὴ om. B. 40. δὴ om. C. 44. τέθεικε om. Va. 46. ὑμῶν om. C.

rael. Non tulisti mihi pecudes oblationis; neque in sacrificiis tuis glorificasti me. Non servivisti mihi in muneribus; neque laboriosum te feci in thure. Neque comparasti mihi argento thymiama; neque adipem victimarum tuarum concupivi: sed in peccatis tuis, et in injustitiis protexi te. Ita rursus ostendens legalium victimarum species esse inutiles, pollicetur peccatorum veniam quæ per sanctum baptisma mortalibus data est. Inquit enim: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor.* Neque enim ullis operibus nostris, sed per solam fidem mystica bona consequuti sumus. Hinc et apostolus manifeste testatur; *Gratia salvi facti estis; et hoc non ex vobis. Dei est donum; ne quis glorietur:* id ipsum hoc loco significans, quod superius dixerat Deus per Esaiam, *propter me.* Hæc et per Hieremiam ferme sic inquit: *Holocausta vestra congregate cum sacrificiis vestris. Quoniam non sum loquutus ad patres vestros: neque in die qua eduxi*

34 Αἰγύπτου περὶ ὁλοκαυτωμάτων καὶ θυσίας. Ἃ γὰρ δὴ
περὶ τούτων ἐν τῷ νόμῳ προστετάχει τῆς ἐκείνων ἦν
ἀναισθησίας, οὐ τῆς αὐτοῦ χρείας τε καὶ βουλήσεως.
Ταῦτα καὶ ἑτέρωθι λέγει· Τὰ ὁλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ
ἔστι δεκτά· καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἥδυνάν με. Καὶ αὖ
πάλιν βοᾷ· Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ φω-
35 νῆς ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ ἄλλα δὲ πάμπολλα 108
τοιαῦτα ἔστιν εὑρεῖν, δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐ δεόμενος
θυσιῶν ὁ Θεὸς, οὐδὲ καπνῷ καὶ κνίσῃ καὶ τοῖς μουσικοῖς
ὀργάνοις ἐπιτερπόμενος ταῦτα τελεῖσθαι προσέταξεν,
ἀλλὰ τῆς ἐκείνων προμηθούμενος ἰατρείας.

36 Μὴ τοίνυν τῆς τῶν ὑμετέρων θυμάτων κατηγορίας ἀπολογίαν τὴν ἀντικατηγορίαν ἔχειν νομίζετε. Δῆλον γάρ τοι τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν διὰ τῶν προφητῶν ὁ νομοθέτης πεποίηκε. Τούτοις ἀκριβῶς ἐντυχὼν ὁ Πορφύριος, (μάλα γὰρ αὐτοῖς ἐνδιέτριψε, τὴν καθ' ἡμῶν τυρεύων γραφὴν,) [καὶ] ἀλλότριον εὐσεβείας καὶ αὐτὸς

54. ἥδυναν] ἥδυ^{η}ναν B.
108, 2. δὲ om. B. 6. ἀντικατηγορίαν] κατηγορίαν Va. 7. νομίζητε] νομίζετε B.C.Vb. 9. μάλα γὰρ] γὰρ om. B. 10. τυρεύων] τορεύων ut videtur conj. Ursin. Male.

vos de Ægypto, præcepi eis de holocaustis et sacrificio. Quod igitur de hisce rebus in lege præceptum est, ad illorum stoliditatem accommodatum videri debet, nulla vero Dei utilitate dictum, aut perpetua voluntate. Alibi enim inquit: *Holocausta vestra non sunt accepta; neque vestra me sacrificia oblectarunt.* Et rursus; *Elongato a me sonum canticorum tuorum; et vocem organorum tuorum non audiam.* Aliaque permulta hoc genus est invenire, quæ manifeste nobis ostendant, Deum nec sacrificiis eguisse, nec vapore carnis aut nidore, musicisve instrumentis oblectatum ea fieri jussisse, sed sola providentia qua illorum infirmitatibus consulebat.

Ne itaque existimate hanc pro vestris sacrificiis, quæ ipsi damnamus, defensionem vos afferre posse, quod Hebræi quoque patres sacrificia Deo obtulerint. Quæ enim latæ legis intentio, quod consilium, finisque quis fuerit, ipse qui legem tulit per prophetas Deus ostendit. Quæ cum diligenter Porphyrius pellegisset; plurimum namque temporis in eis contrivit dum sua in Christianos volumina detornaret; aliena is quoque a vera pietate sacrificia

ἀποφαίνει τὸ θύειν, παραπλήσιόν τι τοῖς πιθήκοις καὶ
37 δρῶν καὶ πάσχων. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι μιμοῦνται μὲν
τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτηδεύματα, εἰς δέ γε τὴν τῶν ἀν-
θρώπων οὐ μεταβάλλονται φύσιν, ἀλλὰ μένουσι πίθηκοι·
οὕτως οὗτος τὰ θεῖα λόγια κεκλοφὼς, καὶ ἐνίων τὴν διά-
νοιαν τοῖς ξυγγράμμασιν ἐντεθεικὼς τοῖς οἰκείοις, μετα-
μαθεῖν οὐκ ἠθέλησε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μεμένηκε πίθη-
κος, μᾶλλον δὲ κολοιὸς, ἀλλοτρίοις πτίλοις καλλυνόμενος.
38 Οὗτος περὶ τοῦ δεῖν ἐμψύχων ἀπέχεσθαι πολλοὺς λό-
γους ξυγγεγραφὼς, εἰσήγαγε [τὸν] Θεόφραστον λέγον-
τα, ὅτι οἱ πάλαι ἄνθρωποι οὔτε λιβανωτὸν οὔτε ἄλλο
θῦμα προσέφερον, ἀλλὰ χλόης οἷόν τινα τῆς γονίμου φύσεως
χνοῦν ταῖς χερσὶν ἀράμενοι κατέκαον, ταύτῃ τοὺς φαινο-
39 μένους οὐρανίους θεοὺς τῇ θυσίᾳ δεξιούμενοι. Εἶτα
πολλὰ [τοιαῦτα] ἄττα διεξελθὼν, ἐπήγαγε· Πόρρω δὲ
τῶν περὶ τὰς θυσίας ἀπαρχῶν τοῖς ἀνθρώποις προϊουσῶν
παρανομίας, ἡ τῶν δεινοτάτων θυμάτων παράληψις ἐπεισ-

17. τὴν om. B. 19. ἀλλοτρίοις πτίλοις] ἀλλοτρίοισι πτηλοῖς C. 22. [τὸν] om. C. 24. χοῦν] χνοῦν B. ὡς χνοῦν C. 25. κατέκαιον] κατέκαον B. 26. δεξιούμενοι τῇ θυσίᾳ] τῇ θυσίᾳ δεξιούμενοι B. 27. [τοιαῦτα] om. B.C. 29. παρανομίας] παρανομίους conj. Ursin. pessime. 30. παράληψις] παράλειψις C.

esse ostendit. Qua in re jure id Porphyrio contigisse dixerim quod contingere simiis solet. Sicut enim illi quoque quosdam humanos gestus imitantur, neque tamen continuo transeunt in humanam speciem, sed permanent in simiorum natura; ita et Porphyrius, e sacris litteris quæ sibi collibuit suffuratus, nonnullis inde sententiis sua monumenta intersitis, posthabuit veritatem perdiscere, simiusque dumtaxat imitator permansit, vel, ut verius dicam, graculus quidam fuit alienis plumis excultus. Hic itaque cum multis scriptis sermonibus contendat ab animatis abstinendum esse, testem inducit Theophrastum [v. Euseb. P. E. p. 28 C.], priscos homines neque thus, neque sacrificium, neque ullas victimas solitos esse offerre, sed pauxillum decerpti fœni, tamquam genitabilis rei partem, manibus alte sublatum, flammis imponere consuesse; atque ita demum apparentes cælestes deos excepisse. Tum plurima quædam in hanc sententiam persequutus, hæc addit [p. 151 A.]: *Cum autem sacrorum primitiæ ad multam iniquitatem hominibus processissent, exsecrabilis paulatim usus victimarum inductus est*

ηχθη, ὠμότητος πλήρης· ὡς δοκεῖν τὰς πρότερον λεχθείσας
καθ' ἡμῶν ἀρὰς νῦν τέλος εἰληφέναι, σφαζάντων τῶν ἀν-
40 θρώπων καὶ τοὺς βωμοὺς αἱμαξάντων. Εἶτα πολλοὺς
λόγους διεξελθὼν ἔφη, Μὴ χρῆναι θεοὺς ὑπολαμβάνειν
τοὺς ταῖς διὰ ζώων θυσίαις χαίροντας. Εἶναι γὰρ ἀδικώ-
τατον τὸ ζωοθυτεῖν, καὶ ἀνόσιον καὶ μυσαρὸν [καὶ βλαβε-
ρὸν,] καὶ διὰ τοῦτο μὴ θεοῖς προσφιλές. Προστέθεικε δὲ
καὶ ταῦτα· Εἰκότως ὁ Θεόφραστος ἀπαγορεύει μὴ θύειν
[τὰ] ἔμψυχα τοὺς τῷ ὄντι εὐσεβεῖν ἐθέλοντας, χρώμενος
41 καὶ τοιαύταις ἄλλαις αἰτίαις. Εἶτα δείκνυσι τίνα θύειν
προσήκει, καί φησι· Καὶ μὴν [καὶ] θύειν δεῖ ἐκεῖνα, ἃ
θύοντες οὐδένα πημανοῦμεν. Οὐδὲν γὰρ ὡς τὸ θύειν ἀβλα-
βὲς εἶναι χρὴ πᾶσι. Καὶ αὖ πάλιν· Ἀφεκτέον ἄρα τῶν
ζώων ἐν ταῖς θυσίαις. Ἀναμιμνήσκει δὲ καὶ τῶν πάλαι
τολμηθεισῶν ἀνδροφονιῶν· Ἐθύετο γάρ, φησὶν, ἐν Ῥόδῳ
Μεταγειτνιῶνος ἕκτῃ ἱσταμένου ἄνθρωπος τῷ Κρόνῳ. Ὃ δὴ
ἐπιπολὺ κρατῆσαν εἰς ἔθος μετεβλήθη. Ἕνα γὰρ τῶν ἐπὶ

35. τὸ om. C. 36. [καὶ βλαβερὸν] om. B. 37. μὴ] μηδὲ Sirm. 38. τὸ θύειν] μὴ θύειν B.Va. Euseb. P. E. p. 151 B. 39. [τὰ] om. C. qui mox θέλοντας. 41. [καὶ] om. B. 46. μηνὶ μεταγειτνιῶνι] μεταγειτνιῶνος B. 47. ἕκτῃ] ἕκτης C.

crudelitatisque plenissimus; ita ut si quæ olim contra nos imprecationes susceptæ sunt, nunc maxime videantur eventum consequutæ, cum videamus homines cædibus delibutos aras deorum cruore multo conspergere. Tum et post alia quamplurima ita subsequitur; *Deos nullo pacto habendos esse, qui sibi rem divinam fieri cæsis animantibus gaudeant. Esse enim injustum, impium, ac scelestissimum facinus, mactare diis animalia: ideoque ne ipsis quidem hoc gratum contingere.* Addit autem et hæc amplius; *Merito Theophrastus prohibet rem divinam fieri animatis rebus ab iis qui veram pietatem colere studeant; multis ejusmodi usus rationibus ad suam hanc sententiam comprobandam.* Mox autem ostendit quæ diis immolari conveniat. Inquit enim: *Atqui ea decet immolari, quibus immolandis nihil detrimenti cuiquam inferatur. Nihil est enim quod æque cunctis innoxium esse debeat, atque ipsum sacrificium.* Rursusque; *Abstinendum est itaque animalibus in facienda re divina.* Revocat præterea in memoriam quæ factæ fuerint hominum cædes [Euseb. p. 155 B.]: *Mactabatur enim,* inquit, *XVI calendas Novembris homo apud Rhodios in honorem Saturni: quod, cum perdiu servatum fuisset, in consuetudinem abiit. Quendam enim ex iis, qui*

θανάτῳ δημοσίᾳ κατακριθέντων μέχρι τῶν Κρονίων συνεῖχον.
42 Εἶτα λέγει ὡς καὶ ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ἄνθρωπος
ἐθύετο τῇ Ἀγραύλῳ τῇ Κέκροπος, καὶ ἐν Ἡλιουπόλει 109
τῆς Αἰγύπτου ἄνθρωποι κατεσφάζοντο τρεῖς καθʼ ἑκά-
στην ἡμέραν. Καὶ Λακεδαιμονίους δέ φασι τῷ Ἄρει
θύειν ἄνθρωπον, καὶ ἐν Λαοδικείᾳ δὲ τῆς Συρίας, καὶ ἐν
Καρχηδόνι τῆς Λιβύης τοιαύτας πάλαι θυσίας προσε-
νεχθῆναι, καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰς πόλεμον ἐξιόντας ἀν-
θρωποθυτεῖν, καὶ ἄλλα δὲ πάμπολλα τοιαῦτα διέξεισι.
43 Καὶ Φίλων δέ γε ὁ ἱστοριογράφος φησιν Ἀριστο-
μένη τὸν Μεσσήνιον τῷ Ἰθωμήτῃ Διῒ τριακοσίους ἀπο-
σφάξαι. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ ξυνῳδὰ τούτοις ἱστό-
ρησε· καὶ ἕτεροι ξυγγραφεῖς πολλὰ τοιαῦτα ξυνέ-
γραψαν· καὶ τραγῳδιοποιοὶ τοιάσδε ξυμφορὰς ἐτρα-
γῴδησαν, Μενοικέως μὲν ἐν Θήβαις, Κόδρου δὲ ἐν
44 Ἀθήναις, καὶ τῶν Λεὼ θυγατέρων. Καὶ ῥᾴδιον ἐντυχεῖν
τῷ βουλομένῳ ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις, καὶ γνῶναι ὡς

109, 3. φασὶ] φησὶ C. 5. πάλαι] πάλιν B. 7. πάμπολλα τοιαῦτα] τοιαῦτα πάμπολλα B. qui mox om. δέ γε. 8. Ἀριστομένη τ. Μεσ.] Ἀριστομένην τὸν Μεσσ. C. 10. ἕτεροι] ἕτεροι δὲ B. 11. τραγῳδιοποιοὶ] τραγωδοποιοὶ B.

publica sententia damnati essent ad capitale supplicium, ad usque Saturnalia vivum asservabant. Tum vero ait, et apud Cypriam Salamina hominem mactari solitum Agraulo Cecropis filiæ: homines item tris apud Ægyptiam Heliopolin singulis diebus mactari: quin etiam Lacedæmonios immolare hominem Marti; hujusmodique victimas in Laodicea Syriæ, Libycaque Carthagine offerri solitas. Ipsos etiam Græcos, cum ad bella progrederentur, ab humana cæde auspicatos fuisse: aliaque permulta in hanc sententiam Porphyrius narrat. Scribit et Philo historicus Aristomenem Messenium trecentos olim homines Iovi Ithomio immolasse. Plutarchus quoque consona his testatur, aliique complures historici eadem nobis memoriæ prodiderunt. Quin et tragici poëtæ hujusmodi cædes suis tragœdiis decantarunt, quas Menœcei quidem apud Thebanos, apud Athenienses autem Codri ac Lei filiæ pertulerunt. Pronum vero est hæc omnibus edoceri qui veterum historiarum libros in manus sumant. Ita enim facile cognoscent eorum jussu, qui falso dii nuncupantur, has victimarum cædes in-

τῶν καλουμένων θεῶν ταῦτα κελευόντων ἐθύετο. Ὁ δέ γε ποιητὴς καὶ δεσπότης πανταχῇ τῆς τοιαύτης παρανομίας κατηγορεῖ· καὶ διὰ τοῦ Δαβὶδ μὲν βοᾷ, [Καὶ] ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις· καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῷον, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων, ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν. Διὰ δὲ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἐπιμεμφόμενος λέγει· Καὶ ἔλαβες τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου ἃς ἐγέννησάς μοι, καὶ προσήγαγες αὐτοὺς τοῖς ἐρασταῖς σου. Τοῦτο ὑπὲρ
45 πᾶσαν τὴν πορνείαν σου. Ταῦτα μὲν οὖν πάλαι παρ᾽ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καὶ Αἰγυπτίων, καὶ μέντοι καὶ Ἑβραίων καὶ τῶν ἄλλων ἐτολμᾶτο βαρβάρων· μετὰ δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ἐκεῖνα μὲν ἔσβεσται ἅπαντα, οἱ δὲ θεῖοι τῶν εὐαγγελίων πολιτεύ-
46 ονται νόμοι. Ἐκείνας τραγῳδῶν τὰς μιαιφονίας Σοφοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ἄριστα μὲν ἐθεολόγησεν, ἄγαν δὲ

16. καλουμένων] βουλομένων Va. 17. πανταχῇ om. Va. 18. [καὶ] om. C. 19. αὐτῶν om. B. 22. ἐπιμεμφόμενος] μεμφόμενος Va. 24. αὐτοὺς] αὐτὰ C.Vb. 26. πάλαι om. B.Va. 30. θεῖοι τῶν εὐαγγελίων] τῶν θείων εὐαγγελίων C.Vb.

stitutas fuisse. At vero mundi pater ac dominus hanc iniquitatem per os Davidicum detestatur. Inquit enim; *Et sacrificarunt filios suos et filias suas dæmoniis; et effuderunt sanguinem innocentem; sanguinem filiorum et filiarum suarum, quos sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.* Per Ezechielem quoque ita conquerens ait; *Et accepisti filios tuos ac filias, quos genuisti mihi; et adduxisti eos amatoribus tuis. Hoc super omnem fornicationem tuam.* Hæc itaque passim Græci, Romani, Ægyptii, Hebræi, gentesque aliæ, facinora perpetrabant. Postquam vero Deus noster hominumque servator Christus apparuit, illa quidem prorsus exstincta sunt, sacræ vero evangeliorum leges nationes melius civitatesque moderantur. Præter alios vero et Sophocles Atheniensis tragœdiarum scriptor eas immolationes hominum tragice detestatur, pie quidem de Deo loquutus, sapienterque insectatus dæmonum simulacra. Sic enim inquit: *Unus profecto solus est unus Deus; Terram qui fecit, et polorum vertices, Pontique fluctus, et sonora flumina. Sed nos sopore corde mortales vagi, Statuimus hoc sola-*

σοφῶς ἐκωμῴδησε τὰ τῶν δαιμονίων ἀγάλματα, καὶ τῶν θυσιῶν τὰς παρανόμους σφαγάς· λέγει δὲ οὕτως·

Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστιν ὁ θεὸς,
ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν,
πόντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας.
θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι
ἱδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὴν,
θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων, ἢ χαλκέων,
ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ἐλεφαντίνων τύπους·
θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις
στέφοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

47 Τοιγάρτοι οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑμέτεροι ποιηταὶ καὶ ξυγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι ταῦτα γελῶσιν, ἃ θεῖα νομίζετε. Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου τὸν ἀλεκτρυόνα θῦσαι κελεύειν, ἵνα τὴν κατ' αὐτοῦ γεγενημένην διελέγξῃ γραφήν· ἐγραψάτην γὰρ αὐτὸν Ἄνυτός τε καὶ Μέλητος, ὡς εἶναι θεοὺς οὐ νομίζοντα. Ὅτι γὰρ ἀνενδεὲς τὸ θεῖον ἠπίστατο, σαφῶς ἐν
48 ἑτέροις δεδήλωκεν. Αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ ταῦτα, εἴπερ δὴ ἄρα ὁ Πλάτων τὰ ἐκείνου ξυνέγραψε δόγματα· Οὐ γὰρ

33. δαιμονίων] δαιμόνων Va. 36. ἀληθείαισιν] ἀληθείαις B. 37. τ' om. B.C.V. Tum μακρὴν C.Vb. 38. χαροπὸν] χαροποιὸν B.Va. δὲ pro τε C. 39. πουλυκερδίᾳ] πολλοὶ καρδίαν B.C.Va. 45. καὶ ποιηταὶ] καὶ om. B.C. qui mox om. καὶ C. 48. κελεῦσαι] κελεύειν B.Va. 50. Μέλιτος] Μέλητος B. 51. ἀνενδεὲς] ἀνενδυὲς C. 53. ἄρα om. B.Va.

tium mentis leve, Simulacra divûm ex ære, nitido aut marmore, Elephantinove ex ebore, auro aut fulgido. Queis sacra, cœtusque et coronas affatim Dantes, putamus sic pium persolvere. Nec enim soli nos, sed vestri quoque poëtæ, historici, ac philosophi, hujusmodi ritus plane irrident qui vobis divini sanctique habentur. Ego autem puto et Socraten Sophronisci Mercurio immolari gallum jussisse, ut illatum crimen refelleret; quippe quem Anytus ac Melitus ut immortales deos abnegantem detulerant. Alibi enim Socrates idem manifeste ostendit, scire se Deum nequaquam victimis indigere. Nam et hæc quoque Socratis dicta sunt; si modo illius sententias Plato litterarum monumentis mandavit [v. supra p. 61, 45.]: *Nullius enim necessitatis ususve sui causa, Deus mundum*

χρειας ἕνεκεν ὁ Θεος πεποιηκε τὸν κοσμον, ἵνα τιμας τε προς ἀνθρωπων καὶ προς θεῶν ἀλλων καὶ δαιμονων καρπεῖτο, οἷον προσοδον τινα ἀπὸ τῆς γενεσεως ἀρνυμενος, παρὰ μὲν ἡμῶν καπνοὺς, παρὰ δὲ θεῶν καὶ δαιμονων οἰκειας λειτουργιας. Ἄντικρυς δὲ διὰ τούτων δεδήλωκεν ὡς οὐδενὸς μὲν δεῖται τὸ θεῖον, καπνοῦ δὲ πλέον οὐδὲν ἔχουσιν αἱ τοιαῦται θυσίαι, καὶ καπνοῦ δυσοσμίας μεστοῦ.

49 Ταῦτα δὴ οὖν καὶ παρὰ τῶν ὑμετέρων διδασκάλων μεμαθηκότες, καὶ παρὰ τῶν θείων λογίων, παρ' ὧν ταῦτα σεσύληται, τὴν διδασκαλίαν κρατύναντες, τὰ μὲν ὀψοποιοῖς καὶ κρεοπώλαις ἁρμόττοντα μισήσατε θύματα, τὴν δὲ τῆς αἰνέσεως θυσίαν τῷ ποιητῇ προσενέγκατε. Πειθόντων δὲ ὑμᾶς τοῦτο ποιεῖν μὴ τῶν βασιλευόντων οἱ νόμοι, μηδὲ τῆς τιμωρίας τὸ δέος, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας τὸ κράτος, ὃ πάσῃ γῇ καὶ θαλάττῃ γεγένηται γνώριμον.

pen. ἕνεκεν—ἐποίησε] ἕνεκα—πεποίηκε B. πεποίηκε item C. 110, 1. ἄλλων καὶ] ἢ B. 5. οὐδὲν suprasc. B. 12. πειθέτω] πειθόντων B.Va.

hunc fecit, ut honores videlicet ab hominibus diisque aliis ac dæmonibus referret; quasi proventum sibi quendam pro rerum gubernatione deposceret: a nobis quidem, viscerationum vapores; a diis autem ac dæmonibus, propria cujusque ministeria et officia. His itaque verbis Socrates plane ostendit, nullius quidem rei Deum indigum esse, nihilque habere aliud ejusmodi hostias præter fumum, ac putore quidem multo gravissimum.

Quæ vos et a præceptoribus vestris perdocti, et a sacris jam monumentis, unde illi plurima compilarunt, divinam doctrinam vestris in pectoribus confirmantes, quæ cauponibus laniisque conveniunt sacrificia detestamini; sacrificium vero laudis creatori Deo offerte. Vobis enim persuadere hoc debent non leges a principibus latæ, neque suppliciorum metus; sed veritatis potentia, quæ jam maris ac terræ incolis omnibus est notissima.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΙΜΗΣ. η'.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΝ ἐκεῖνον, οὗ κλέος εὐρὺ παρ' ὑμῖν, εἰρηκέναι φασιν οἱ τὰ ἐκείνου ξυγγεγραφότες, ὡς χρὴ τῶν Σειρήνων προτιθέναι τὰς Μούσας. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν ἁπλοῖς ἐκεῖνος καὶ διαφανέσιν εἰώθει κεχρῆσθαι λόγοις ὥσπερ δὴ καὶ ἄλλοι τῶν φιλοσόφων τινες, ἔφην ἂν αὐτὸν ὡς ἡδίω τὴν τῶν Μουσῶν προκεκρικέναι φωνήν· ἐπειδὴ δὲ αἰνιγματώδεις οἱ ἐκείνου γε λόγοι καὶ ὕφαλοι, (συμβολικῶς γάρ τοι τὰς παραινέσεις προσέφερεν, τοιοῦτο γὰρ δὴ τὸ, Μαχαίρᾳ πῦρ μὴ σκαλεύειν, καὶ Ἐπὶ χοίνικος μὴ καθῆσθαι, καὶ Μελάνουρον μὴ ἐσθίειν, καὶ Ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, καὶ τἄλλα τὰ τούτοις ξυντεταγμένα,) οἶμαι αὐτὸν Σειρῆσι μὲν ἀπεικάσαι τοὺς κεκομψευμένους καὶ κατεγλωττισμένους λόγους, Μούσαις δὲ τοὺς ἐπείσακτον μὲν οὐδὲν ἔχοντας, γυμνὸν δὲ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἐπιδεικνύντας. Ὅσῳ γὰρ δὴ ἡ παρὰ τῆς φύ-

19. φασὶν] φησὶν C. 22. εἰώθει] εἰώθη C. 24. αὐτὸν ὡς ἡδίω τὴν] αὐτῶν ὡς ἰδιώτην C. qui om. τῶν Μουσῶν. Mox C. τὴν φωνήν. 27. μαχαίρα] μαχαίρῃ B.C. Supra δὴ om. C. 31. κατεγγλωττισμένους] κατεγλωττημένους C. 34. γὰρ ἡ] γὰρ δὴ ἡ B.

VIII. SERMO. DE MARTYRIBUS.

PYTHAGORAN illum Samium, cujus apud vos est celeberrimum nomen, dixisse aiunt qui illius vitam memoriæ prodiderunt, esse Musas Sirenibus præferendas. Ego autem, si mos illi fuisset explicito ac manifesto sermone uti, quali videlicet complures philosophi usi sunt, affirmarem utique illum, ut idiotam hominem, altiorisque ullius rei minime conscium, Musarum cantus ac vocem Sirenibus prætulisse. Quia vero sunt illius dicta griphis ænigmatisque abstrusa, scopulorum modo qui marinis fluctibus occultantur: (per symbola enim sua ille monita proponebat, qualia videlicet ea sunt; *Gladio ignem ne fodicato; Neve modio insideto; Neve caudatrum comedito: Stateram ne transilito;* et quæ sunt generis ejusdem) idcirco illum puto comptos lepidosque sermones Sirenibus opinatum esse persimiles; Musis vero, qui nihil inducti decoris fucique præferentes nudam veritatis formam ostendunt.

σεως ὥρα τῆς ὑπὸ κομμωτικῆς τέχνης διεσκευασμένης ἀμείνων, τοσούτῳ κρείττων τῆς τῶν λόγων εὐεπίας τε
2 καὶ δεινότητος ἡ τῆς ἀληθείας εὐπρέπεια. Πιστευτέον οὖν ἄρα, ὦ ἄνδρες, εἰ καὶ μὴ ἄλλῳ, τῷ γοῦν πολυθρυλήτῳ φιλοσόφῳ ταῦτα νομοθετοῦντι, καὶ τὰ θεῖα λόγια μὴ παροπτέα νομίζειν, ὅτι δὴ τῷ περιττῷ τῶν λόγων οὐ κατακέχρηνται φύσει, ἀλλὰ γυμνὸν ἡμῖν προσφέρουσι καὶ ἀποστίλβον τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Εὐπετὲς μὲν γὰρ ἦν καὶ μάλα ῥᾴδιον τῇ τῆς σοφίας πηγῇ, ᾗ καὶ δυσσεβέσιν ἀνθρώποις τὴν καλουμένην εὐστομίαν δεδώρηται, καὶ Πλάτωνος εὐγλωττοτέρους, καὶ δεινοτέρους Δημοσθένους, καὶ ὄγκῳ τὸν Ὀλόρου κατακρύπτοντας, καὶ τὸν Νικομάχου καὶ Χρύσιππον τοῖς τῶν ξυλλογισμῶν ἀλύτοις ἢ δυσλύτοις [δεσμοῖς,] ἀποφῆναι τῆς
3 ἀληθείας τοὺς κήρυκας. Ἀλλ᾽ οὐκ ἐβουλήθη πέντε, ἢ δέκα, ἢ πεντεκαίδεκα, ἢ ἑκατὸν, ἢ δὶς τοσούτους, τῶν σωτηρίων ἀπολαῦσαι ναμάτων, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους, καὶ Ἕλληνας, καὶ βαρβάρους, καὶ τοὺς λόγοις ἐν-

35. ἀμείνων] ἀμείνω C. 36. κρείττων] κρείττω] C. ib. εὐεπίας] εὐεπείας B. 37. πιστευτέον οὖν] πιστεύειν οὖν δεῖ Vb. 43. μὲν om. B.Va. 48. [δεσμοῖς] om. B. [ἢ δυσλύτοις] om. C. 49. ἐβουλήθη] ἠβουλήθη B. 50. ἢ ἑκατὸν suprasc. B.

Quanto enim ingenua pulchritudo potior est ea quam fucus artis mangonicæ medicavit, tanto est melior simplex ille veritatis decor, acri oratione lepidoque verborum concentu. Habenda est itaque fides, o viri Græci, si non aliis, at celeberrimo saltem philosopho qui hæc ita decrevit. Neque adeo sacræ vobis litteræ contemnendæ, quoniam superfluo sermonis apparatu minus utantur, sed nudam pulchritudinem veritatis, et tamen emicantem, nobis proponant. Pronum siquidem fuit et quam facillimum sapientiæ fonti, qui prophanis impiisque hominibus eam qua tantopere gloriantur eloquentiam dedit, vel Platone facundiores, vel acriores Demosthene, vel rotundiores Thucydide, vel Aristotele et Chrysippo cudendis insolubilibus syllogismis acutiores, prodere veritatis præcones: ceterum locuples illa liberalissimaque divinitas, noluit quinque solum, decemve aut quindecim, centumve aut ducentos homines aquis salutaribus recreari, sed cunctas affatim tum Græcas tum barbaras

*τεθραμμένους, καὶ τοὺς λόγων οὐ γεγευμένους, καὶ σκυ-
τέας, καὶ ὑφάντας, καὶ χαλκοτύπους, καὶ τοὺς ἄλλους* 111
*ὅσοι τὰς τέχνας μεταχειρίζουσι, καὶ πρὸς τούτοις καὶ
οἰκέτας, καὶ προσαίτας, καὶ γηπόνους, καὶ ἀλσοκόμους,
καὶ γυναῖκας ὡσαύτως, τάς τε πλούτῳ περιρρεομένας,
καὶ τὰς πόνῳ ξυνεζευγμένας, καὶ ἐκ χειρῶν βιοτεύειν*
4 *ἠναγκασμένας.* Τούτου *δὴ εἵνεκα ἁλιεῦσι καὶ τελώναις
καὶ σκυτοτόμῳ χρησάμενος ὑπουργοῖς, προσενήνοχε τοῖς
ἀνθρώποις τὰ σωτήρια καὶ θεῖα μαθήματα· τὰς μὲν
γλώττας αὐτῶν ἃς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον οὐκ ἀμείψας, τὰ δέ
γε διειδῆ καὶ διαυγῆ τῆς σοφίας νάματα διὰ τούτων
προχέας· παραπλήσιον ποιῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἑστιάτωρ
οἶνον ἀνθοσμίαν καὶ εὐώδη καὶ ἄριστον προσενέγκοι
τοῖς δαιτυμόσι, κύλιξι καὶ φιάλαις ἐγχέας οὐκ ἠσκημέ-
ναις εἰς κάλλος· ἀλλ' οἵ γε διψῶντες ἐπεμφοροῦνται τοῦ
νάματος, οὐκ εἰς τὰς κύλικας ἀφορῶντες, ἀλλὰ τὸν οἶνον*
5 *θαυμάζοντες.* Τοῦτο *πάντες ἄνθρωποι δρῶντες διατε-
λοῦσι· καὶ τῶν θείων ἀπολαύοντες ῥείθρων, οὐ μόνον οὐ*

pen. *καὶ τοὺς λόγων οὐ γεγευμένους* om. B. et ni fallor Va. *καὶ τοῖς λ. ἐ. κ. τοῖς λόγων ἐγγεγευμένοις* C.

111, 3. *ἀλσοκόμους*] *ἀλσοκώμους* C. 5. *βιοτεύειν*] *βιωτεύειν* C. 10. *διειδῆ*] *διήδη* B. 13. *προσενέγκῃ*] *προσενέγκοι* B. *προσενέγκει* C. 15. *ἐπεμφοροῦνται*] *ἐμφοροῦνται* B.Va. 18. *διατελοῦσι*] *διατελῶσι* C. Supra *οἱ ἄνθρωποι* Vb.

nationes, neque solum homines litterarum studiis innutritos, sed sutores juxta textoresque, fabros item ferrarios, ceterosque manuales artifices; præterque hos ipsos etiam mendicos, agricolas, lignatores; fœminas quoque, tum divitiis affluentes, tum manuum suarum studio parce ac duriter victitantes. Eamque ob rem, piscatorum, publicanorumque, ac sutoris ministerio usus, protulit hominibus salutarem divinamque doctrinam, nequaquam linguis immutatis, quibus verbi sui præcones ab initio usi fuerant; sed per eas tamen prænitentis sapientiæ rivos effundens, non aliter quam si quis vinum odoris saporisque suavissimi convivis suis apponat, quod tamen phialis poculisque infundat minus eleganter affabreque insculptis. Nihilo enim secius qui sitientes accumbunt vino se imbuunt, neque poculorum materiam artificiumve inspiciunt, sed vinum laudant quod cum magna voluptate exhauriunt. Idem cunctos hodie mortales facere assidue cernimus. Sacræ enim doctrinæ

κωμῳδοῦσι τῶν ἀποστόλων τὰς γλώττας, ἀλλὰ καὶ ἄγαν θαυμάζουσιν, ὅτι δὴ λόγων στωμύλων ὄντες ἀμύητοι, καὶ οἱ μὲν ἁλιεύειν παιδόθεν μεμαθηκότες, οἱ δὲ τελωνικοῖς ἐργαστηρίοις προσηδρευκότες, ἄλλοι δὲ σκυτοτομικὴν μεταχειρίσαντες τέχνην, ἀπεφάνθησαν ἐξαίφνης θείων λογίων διάκονοι, καὶ δωρεῶν ἐπουρανίων διανομεῖς, καὶ σωτῆρες ἀλεξίκακοι, καὶ φωστῆρες φανότατοι, οὐχ ἓν ἔθνος φωτίζοντες, ἀλλ' ὅσαπερ ὁ ὁρώμενος ἥλιος. Ἄγανται δὲ διαφερόντως ἅπαντες καὶ θαυμάζουσιν, ὅτι δὴ καὶ τεθνεῶτες ἐπιτελοῦσιν ἅπερ δὴ καὶ περιόντες εἰώθεσαν ἐνεργεῖν, μᾶλλον δὲ πολλῷ μείζονα καὶ λαμπρότερα τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν παρ' ἐκείνων τελούμενα. Ἡνίκα μὲν γὰρ μετὰ τῶν σωμάτων ἐπολιτεύοντο, νῦν μὲν παρὰ τούτους, νῦν δὲ παρ' ἐκείνους ἐφοίτων, καὶ ἄλλοτε μὲν Ῥωμαίοις, ἄλλοτε δὲ Ἰσπανοῖς ἢ Κελτοῖς διελέγοντο· ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἐξεδήμησαν ὑφ' οὗ κατεπέμφθησαν, ἅπαντες αὐτῶν ἐνδελεχῶς ἀπολαύουσιν, οὐ μόνον Ῥωμαῖοι, καὶ ὅσοι γε τὸν τούτων

21. ὅτι δὴ] ὅτι γε B.Va. 27. φανότατοι] φανώτατοι B.C. Mox δὲ om. C. 28. ὁ ὁρώμενος] ὁ om. B.Va. 29. καὶ θαυμάζουσι om. Vb. Mox εἰώθασιν Va.

rivos haurientes, non modo non irrident apostolorum linguam, sed valde potius admirantur, quod eloquentiæ sacris minus initiati, horumque alii vel a pueris solam piscationem edocti, alii vero publicanorum trapezis assistere consueti, alii sutoriam exercere, illico prodierint ministri divinarum rerum, supercælestiumque bonorum dispensatores, præsidia in adversis rebus, claraque luminaria, quæ non unam modo gentem lumine illustrarunt, sed quotcumque sol hic quem cernimus jubare suæ lucis illustrat. Admirantur autem cuncti mortales, mortuos jam apostolos, nunc quoque vertendis ad Christianam religionem populis, ea conficere quæ cum olim viverent faciebant; immo autem majora multoque clariora, postquam excesserunt e vita, per eos facta conspicere. Tunc enim cum mortale corpus induti inter homines versabantur, modo ad hos, modo ad illos populos accedebant; nunc Romanos, nunc vero Hispanos Celtasve alloquebantur. Postquam vero ad illum se receperunt a quo destinati olim missique fuerant, omnes illis populi cunctæque nationes continue perfruuntur: neque solum Romani, quique sub

ἀγαπῶσι ζυγὸν καὶ ὑπὸ τούτων ἰθύνονται, ἀλλὰ καὶ
Πέρσαι καὶ Σκύθαι καὶ Μασσαγέται καὶ Σαυρομάται
καὶ Ἰνδοὶ καὶ Αἰθίοπες, καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν ἅπαντα
7 *τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα. Τὰ γὰρ δὴ τούτων ξυγ-*
γράμματα, ἁπλᾶ γε ὄντα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γεγυμνω-
μένα λαμπρότητος, καὶ μὲν δὴ καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγα,
πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀξιέραστα, πλὴν ὑμῶν καὶ εἴ τις
ὑμῖν παραπλησίως τὴν τῆς ἀπιστίας κατακεχυμένην
ἔχων ἀχλὺν, ἰδεῖν οὐκ ἐθέλει τῆς ἀληθείας τὴν αἴγλην.
Οὐ μόνον δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ταῦτα κομψείας γεγύμνω-
ται, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων ὧνπερ διδάσκει τὴν
φύσιν οὐ σεμνήν τινα ἔχει καὶ περιφανῆ καὶ περίβλεπ-
8 *τον. Οὐ γὰρ ὁρωμένην τινὰ τοῖς θιασώταις ἐπιδείκνυσι*
βασιλείαν, ἁλουργίδι κοσμουμένην, καὶ στεφάνῳ λαμ-
πρυνομένην, καὶ τῷ τῶν ἀσπιδηφόρων καὶ δορυφόρων
καὶ πλήθει καὶ μεγέθει σεμνυνομένην, καὶ τόσην ἔχου- 112
σαν στρατιὰν, καὶ στρατηγοὺς ἀριστεύειν ἐν πολέμοις
δεδιδαγμένους, καὶ τἄλλα ὅσα πολυθρυλήτους τοὺς κε-
κτημένους ποιεῖ· ἀλλὰ σπήλαιον, καὶ φάτνην, καὶ παρ-

48. *ἔχων* suprascr. p. m. 53. *ἁλουργίδι*] *ἁλουργίδος* C. 54. *τῷ τῶν ἀσπιδιφόρων*] *τὸ τῶν ἀσπιδοφόρων* B.
112, 1. *στρατιὰν*] *στρατείαν* C.

Romanorum jugo lubentes agunt et gubernantur; sed Persæ quoque, Scythæ, Massagetæ, Sauromatæ, Indi, Æthiopes, utque semel dicatur, omnes habitabilis terræ fines. Quæ enim illi monumenta scripta nobis reliquerunt, simplicia illa quidem omnisque Græci nitoris expertia, tum perpauca et perquam brevia, sunt hominibus cunctis carissima, vobis exceptis, ac si quis eadem qua et vos impietatis nebula circumseptus, nolit veritatis jubar inspicere. Quin eadem apostolica monumenta non solum carent Atticæ eloquentiæ fastu, verum etiam ea quæ nobis tradunt ejus sunt generis, ut nihil inde magnificum nostris oculis ac perspicuum proponatur. Neque enim regnum ostentant quod hic videri a futuris possessoribus queat, non illi purpura exornatum regem, non corona insignem vident, non scutatorum numero ac magnitudine formidandum, non exercitu communitum, non ducibus qui fortitudinem in bello perdocti sint; nihil denique eorum vident, quibus homines splendore nominis et gloria inclarescunt; sed to-

θένον χερνῆτιν, καὶ βρέφος εὐτελέσι σπαργάνοις ἐνειλημμένον, καὶ ἐπὶ κενῆς ἐρριμμένον τῆς φάτνης, καὶ χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρὸν ἐν ᾧ ταῦτα ἐγένετο, καὶ αὖ πάλιν πενίαν αὐξηθέντος τοῦ βρέφους, καὶ πεῖναν, καὶ δίψος, καὶ τὸν ἐξ ὁδοιπορίας πόνον, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ παρὰ πάντων ᾀδόμενον πάθος, τὰς ἐπὶ κόρρης πληγὰς, τὰς κατὰ νώτου μάστιγας, τὸ ἰκρίον, τοὺς ἥλους, τὴν
9 χολὴν, τὸ ὄξος, τὸν θάνατον. Ἀλλ' ὅμως ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διηγούμενα τὰ τῶν ἀποστόλων ξυγγράμματα ἔπεισεν ἅπαντας ἀνθρώπους, ὅτι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς προαιώνιος, καὶ τῶν ἁπάντων ποιητὴς καὶ δημιουργὸς, ὁ τὴν ἀνθρωπείαν ὑποδὺς φύσιν, καὶ διὰ ταύτης τὴν τῶν ἀνθρώπων πραγματευσάμενος σωτηρίαν. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ἔπεισεν, ἀλλὰ τοσαύτην γε πίστιν τοῖς πλείστοις ἐντέθεικεν, ὡς ἥδιστα τὸν ὑπὲρ τῶνδε τῶν δογμάτων καταδέξασθαι θάνατον, καὶ τοῖς ἀρνηθῆναι κελεύουσιν ἥκιστα μὲν προέσθαι τὰς γλώττας, προτεῖναι δὲ τὰ

5. εὐτελὲς [ἐν] σπαργάνοις ἐνειλημένον] εὐτελέσι σπαργάνοις ἐνειλημμένον B. [ἐν] om. C. ἐνειλιμμένον conj. Ursinus. ib. ἐπ' ἐκείνης] ἐπὶ κενῆς B. 7. ἐναυξηθέντος] αὐξηθέντος B. πενία ἐναυξ. C. 8. πείνην] πεῖναν B. 11. χολὴν] λόγχην Va. 13. τὰ τῶν ἀποστόλων] τῶν ἀποστόλων τὰ B. 14. ἅπαντας] πάντας B.Va. 20. δογμάτων] πραγμάτων Vb. 22. προτεῖναι] προθεῖναι B. προσθῆναι C.

phaceum specu vident, in quo præsepe, in quo pauperculam Virginem, in quo tenui fascia obvolutum infantem, ipso in præsepis sinu humiliter reclinatum. Præterea et oppidum vident ubi hæc accidisse narrantur, ignobile, inglorium, ac pusillum : proponitur illis etiam spectandus infans in paupertate eductus : proponuntur quæ acerba perpessus est, fames, sitis, languorque de via : post hæc autem omnia supplicium illud passim ab omnibus decantatum, alapæ cum colaphis in maxillam incussæ, terga flagris discissa, gestata crux, pedibus ac manibus infixi clavi, lancea pectori adacta, acetum sitienti porrectum, mortis genus ignominia cruciatuque perhorrendum. Et tamen cum hæc et quæ sunt his similia narrent apostolorum monumenta, fidem fecerunt cunctis passim hominibus, eum de quo illa dicuntur, Dei filium, Deum verum, ante sæcula genitum, factorem rerum omnium atque opificem, humanam assumpsisse naturam, eoque instrumento salutem humani generis confecisse. Neque vero tenuem ac superinna-

νῶτα τοῖς ἐθέλουσι μαστιγοῦν, καὶ λαμπάσι καὶ ὄνυξι
τὰς πλευρὰς, καὶ τοὺς αὐχένας ὑποθεῖναι τοῖς ξίφεσι,
καὶ ἀποτυμπανισθῆναι προθύμως καὶ ἀνασκινδαλευθῆ-
ναι, καὶ μέντοι καὶ ἐμπρησθῆναι, καὶ θῆρας ἀγρίους
10 ἰδεῖν θοινωμένους τὰ σώματα. Τῷ τοι καὶ ἄσβεστον
αὐτοῖς ὁ ἀγωνοθέτης ἐδωρήσατο κλέος, καὶ μνήμην νι-
κῶσαν τοῦ χρόνου τὴν φύσιν. Μαραίνειν γὰρ δὴ οὗτος
ἅπαντα πεφυκὼς, τὴν τούτων ἀμάραντον διετήρησε
δόξαν. Καὶ αἱ μὲν γενναῖαι τῶν νικηφόρων ψυχαὶ περι-
πολοῦσι τὸν οὐρανὸν, τοῖς ἀσωμάτοις χοροῖς συγχορεύ-
ουσαι· τὰ δὲ σώματα οὐχ εἷς ἑνὸς ἑκάστου κατακρύπτει
τάφος, ἀλλὰ πόλεις καὶ κῶμαι ταῦτα διανειμάμεναι
σωτῆρας [καὶ] ψυχῶν καὶ ἰατροὺς σωμάτων ὀνομάζουσι,
καὶ ὡς πολιούχους τιμῶσι καὶ φύλακας· καὶ χρώμενοι
πρεσβευταῖς πρὸς τὸν τῶν ὅλων δεσπότην, διὰ τούτων
τὰς θείας κομίζονται δωρεάς· καὶ μερισθέντος τοῦ σώ-
11 ματος, ἀμέριστος ἡ χάρις μεμένηκε. Καὶ τὸ σμικρὸν

24. ὑποθεῖναι] ὑποθῆναι C. 25. ἀνασκινδαλ.] ἀνασκινδυλ. C. ἀνασκολοπισθῆναι Vb. 27. θοινωμένους] non ita B. pr. θυνουμένους C. 30. γὰρ δὴ οὗτος] γὰρ οὗτος Va. γὰρ δὴ Vb. 33. ἀσωμάτοις] ἀσωμάτων C. 34. κατακρύπτει τάφος ἑκάστου] ἑκάστου κατ. ταφ. B.Va. 36. καὶ ἰατρ. B.

tantem fidem fecerunt, sed adeo profundis nixam radicibus, ut magna hominum multitudo pro his dogmatis retinendis mortem libentissime sustinuerit, eaque infitiari volentibus non linguas ad defensionem objecerit, sed flagris humeros, sed lampadibus latera ferreisque ungulis, et cervices gladiis supposuerit, tympanis ac fidiculis extenta fuerit, palis infixa constiterit, ab immanibus se feris laniari conspexerit. Jure igitur qui certamina hæc proposuit, inexstincta illos gloria illustravit, memoriamque factorum nuntiam tribuit, quæ potens sit vires temporis superare. Nam cum cetera omnia paulatim marcescere abolerique instituerit, horum tamen gloriam incorruptam servavit. Ac animæ quidem triumphatorum martyrum in cælesti nunc patria vitam agunt angelorum choros intersitæ : eorum vero corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur ; sed civitates, oppida, paganique conventus, hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusque animis ac ægrotis corporibus salutares eos confiteri non cessant. Nihiloque secius urbium custodes ac locorum præsides venerantur ; quo-

ἐκεῖνο καὶ βραχύτατον λείψανον τὴν ἴσην ἔχει δύναμιν τῷ μηδαμῇ μηδαμῶς διανεμηθέντι μάρτυρι. Ἡ γὰρ ἐπανθοῦσα χάρις διανέμει τὰ δῶρα, τῇ πίστει τῶν προσιόντων τὴν φιλοτιμίαν μετροῦσα. Ὑμᾶς δὲ οὐδὲ ταῦτα πείθει τὸν τούτων ὑμνῆσαι Θεὸν, ἀλλὰ γελᾶτε καὶ κωμῳδεῖτε τὸ τούτοις παρὰ πάντων προσφερόμενον γέρας,
12 καὶ μύσος ὑπολαμβάνετε τὸ πελάζειν τοῖς τάφοις. Εἰ δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι τούτοις προσέπταιον, ἀλλ' οὖν Ἕλληνας μόνους νεμεσᾶν τοῖς οὕτω δρωμένοις οὐκ ἔδει· τούτων γάρ τοι αἱ χοαὶ, καὶ τὰ ἐναγίσματα, καὶ οἱ ἥρωες, καὶ [οἱ] ἡμίθεοι, καὶ οἱ θεοποιούμενοι ἄνθρωποι. Καὶ 113
γὰρ τὸν Ἡρακλέα, ἄνθρωπον γεγονότα καὶ Ἀλκμήνης παῖδα καὶ Ἀμφιτρύωνος, καὶ θεὸν ἀπέφηναν ὡς ἐνόμι-
13 σαν, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ξυνηρίθμησαν. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Πλάτων Ἀμφιτρύωνος αὐτὸν οἶδεν υἱὸν, καὶ οὐ τοῦ Διὸς, ἀκούσατε δὴ αὐτοῦ ἐν τῷ Θεαιτήτῳ λέγοντος·

43. διανεμηθέντι] διαμερισθέντι Vb. 49. εἰ δὲ] ἀλλ' εἰ Vb. ib. προσέπαιζον] προσέπταιον B. πρὸς ἔπαινον C. 50. οὐκ—μόνον—ἔδει] οὖν—μόνους—οὐκ ἔδει B.Va. 51. ἐναγίσματα καὶ] αἰνίγματα C.
113, 3. ξυνηρίθμησαν] ξυνηριθμήθησαν C. 5. οὐ τοῦ] αὐτοῦ Va.

rum precibus et interventu apud Deum utentes, per eos demum divina munera consequuntur. Sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis et gratia perseverat, tenuesque ac tantillæ reliquiæ toti nullasque in partes dissecto martyri parem habent virtutem. Gratia enim quæ pollens vigensque persistit, petentibus dona distribuit, fidei supplicantium liberalitatem suam commensa. Vos autem, Græci homines, ne hæc quidem adducunt, ut Deum regem martyrum laudetis; sed cum derisu damnatis eum qui a cunctis late mortalibus eis honor defertur; abominandum scelus admittere vos putantes si ad eorum busta propius accedatis. Esto autem ut ceteri passim mortales hoc martyrum facto offenderentur; at Græcos certe ipsos nullo hinc profecto decuit pacto offendi. Ab his enim auctoribus prodierunt libamina, expiationes, heroes, semidei, hominesque in deos relati. Herculem enim mortalem hominem, Alcmena et Amphitryone parentibus natum, deum Græci declararunt, sicut temere Deum esse opinabantur, ceterorumque deorum catalogo addiderunt. Quod autem et Plato Amphitryonis esse filium, non Jovis, eum crediderit, inde, puto, constabit, si videlicet audiatis quæ is in Theæteto conscripsit [p. 175

Ἀλλ' ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσι καταλόγῳ προγόνων σεμνυνομένων καὶ ἀναφερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφιτρύωνος ἄτοπα αὐτῷ φαίνεσθαι τῆς σμικρολογίας, ὅτι δὲ Ἀμφιτρύωνος εἰς τὸ ἄνω πέμπτος καὶ εἰκοστὸς ἦν, οἷα ξυνέβαινεν αὐτῷ τύχη, καὶ ὁ πεντηκοστὸς ἀπ' αὐτοῦ, γελᾷ οὐ δυναμένων λογίζεσθαί τε καὶ χαυνότητος ἀνοήτου ψυχῆς ἀπαλ-
14 λάττεσθαι. Καὶ Ἰσοκράτης δὲ ὁ ῥήτωρ ὧδέ φησι· Ζεὺς γὰρ Ἡρακλέα καὶ Τάνταλον γεννήσας, ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι, καὶ πάντες πιστεύουσι. Οὕτως ἐγέλων οἱ ξυνορᾶν ἱκανοὶ τὰ παρ' αὐτῶν μυθολογούμενα· ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπῳ γε ὄντι καὶ Εὐρυσθεῖ δουλεύειν ἠναγκασμένῳ καὶ νεὼς ἐδείμαντο, καὶ βωμοὺς ἐδομήσαντο, καὶ θυσίαις ἐτίμησαν, καὶ ἑορτὰς ἀπεκλήρωσαν, οὐ Σπαρτιᾶται μόνοι καὶ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ ξύμπασα ἡ Ἑλλάς, καὶ τῆς
15 Εὐρώπης τὰ πλεῖστα. Διέβη δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν τῆς ἐξαπάτης ἡ νόσος· καὶ γὰρ καὶ ἐν Τύρῳ καὶ ἐν ἄλλαις

9. Ἀμφιτρύων] Ἀμφιτρύωνος B. κληρονομίας C. pro σμικρολογίας. Sirm. καταφαίνεται pro φαίνεσθαι. 10. τὸ ἄνω] τὸν ἄνω B. 11. γε Λάου] γελᾶ. οὗ B. 13. ἀπαλλάττεσθαι] ἀπαλλάττειν Vb. 16. παρ' αὐτῶν] παρὰ τῶν ἄλλων B. περὶ τῶν ἄλλων Va. 19. ἐδομήσαντο] ἐδωμήσαντο B.C. 21. καὶ τῆς—πλεῖστα B. marg. p. m. 22. δὲ καὶ] δὲ om. C. 23. τὸ μύσος] ἡ νόσος B.Va. ib. καὶ ἐν] καὶ suprasc. p. m.

A.]: *Sed eorum qui sese jactant vigintiquinque progenitorum catalogo fatuum sibi ineptumque videri consilium, ob nimis exactæ rationis minutias. Quod autem Amphitryon altius repetito principio, quintus supra vigesimum fuerit, sicut ei forte fortuna obtigit, quinquagesimusve ab Lao descenderit, eorum sit inquirere qui possunt generis rationem subducere, inventoque principio ita se stulto animi fastu liberare.* Rhetor quoque Isocrates ita testatur [p. 13 A]: *Jupiter enim cum Herculem ac Tantalum genuisset, ut est in fabulis, passimque ab omnibus creditur.* Hoc itaque pacto irridebant, qui vere inspicere poterant qualia ea essent quæ alii mortales fabulis commendabant. Et tamen cum ipse Hercules a mero homine nihil differret, regique Eurystheo servire servitutem cogeretur; illi aris templisque excitatis sacrificia obtulerunt, diesque festivos dedicarunt. Neque soli Athenienses ac Spartiatæ, sed tota simul Græcia, Europæque quam plurimæ regiones. Errorisque hujus pestilentia et in Asiam penetravit. Multa enim Tyrii, civitatesque aliæ, ingentia templa Herculi excitarunt. Neque ei solum festivitates annuas celebra-

πόλεσι παμπόλλους καὶ μεγίστους αὐτῷ σηκοὺς ᾠκοδό-
μησαν. Καὶ οὐ μόνον ἐτησίους ἀπένειμαν πανηγύρεις,
ἀλλὰ καὶ τετραετηρικοῖς ἀγῶσιν ἐτίμησαν· καὶ ταῦτά
γε ἄνδρα εἰδότες, καὶ ἄνδρα οὐ σώφρονα οὐδὲ φιλοσο-
φίαν ἠγαπηκότα, ἀλλ' ἀκολασίᾳ καὶ λαγνείᾳ ξυνεζη-
16 κότα. Ἵνα γὰρ τὴν ἄλλην αὐτοῦ πᾶσαν ἀκρασίαν παρῶ,
φασὶν αὐτὸν ἐν μιᾷ νυκτὶ πεντήκοντα μιγῆναι παρθένοις,
τὸν τρίτον καὶ δέκατον ἴσως ἀγωνισάμενον ἆθλον.
Ἀπόχρη δὲ καὶ τοῦτο δηλῶσαι πᾶσαν τὴν τοῦ βίου
προαίρεσιν. Καὶ μέντοι καὶ τοῦ βίου τὸ τέλος διὰ τοι-
αύτην ἀκρασίαν πρὸ τῆς ὥρας ὑπέμεινεν. Ὁμόζυγα γὰρ
ἔχων τὴν Δηϊάνειραν, ξυνήφθη μὲν ἄλλῃ δι' ἔρωτα, ὑπὸ
17 δὲ τῆς προτέρας παρὰ γνώμην ἐπεβουλεύθη. Ἐρωτικὸν
γὰρ αὕτη κατασκευάσασα φάρμακον, καὶ χρίσασα τοῦ
ἀνδρὸς τὸν χιτῶνα, πέπομφεν ᾐτηκότι· καὶ ἤλπισέ γε
ἀγρεύειν πρὸς ἑαυτήν, διήμαρτε δὲ ὧν ἤλπισεν. Ἐκθερ-
μῆναι γὰρ [ἐκεῖνο] τὸ φάρμακον τοῦ Ἡρακλέους τὸ

β α
24. μεγίστους αὐτῷ σηκοὺς] αὐτῷ καὶ μεγίστους B. 25. ἀπένειμαν] ἀπένειμον C. 28. φιλοσοφίαν] σοφίαν Vb. nescio an e conj. Ursin. 30. παρῶ] παρήσω B.Vb. 31. τὸν τρίτον] τὸ τρίτον B.C. 32. ἀγωνισάμενον] ἀγωνισάμενος B.Va. ἀγωνισαμένῳ C. 33. προαίρεσιν] διαίρεσιν C. 34. τοιαύτην] τὴν τοιαύτην B. 36. μὲν ἄλλῃ] μὲν γὰρ ἄλλῃ Vb. 38. αὕτη om. C. 41. [ἐκεῖνο] om. C.Vb.

bant, sed quarto quoque anno ludos eidem ac certamina dedicabant. Tametsi mortalem fuisse hominem scirent, nec temperatum, nec sapientiæ amatorem, sed qui vitam in licentia et libidine transegisset. Ut enim cetera illius flagitia taceantur, hoc narrare sit satis, quod nocte una quinquaginta virginibus stuprum intulisse dicitur. Ac, nisi fallor, tertiumdecimum fertur hoc illius esse certamen. Satis autem hoc potuit Herculis vitam moresque testari. Adde autem, quod ex ea nequitia finem sibi vitæ maturius advocavit. Ducta enim jampridem uxore Deianira, amicæ tamen quam deperibat commixtus est. Uxoris itaque imprudentis aliamque rem agitantis dolo captus occubuit. Nam cum hæc amatorium, sicuti opinabatur, pharmacum paravisset, virique interulam eo veneno imbuisset, poscenti viro eam transmisit; sperans ita eum sibi facile se retenturam esse. A spe vero plurimum aberravit. Eo siquidem veneno corpus Herculis calefactum gravi ægritudine cir-

σῶμα, παγχαλέπῳ περιέβαλε νόσῳ. Ὁ δὲ, ἀλγυνόμενος καὶ μὴ φέρων τὸ πάθος, πυρὰν νήσας καὶ ἑαυτόν γε καθεὶς τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέξατο· ἄξιά γε· οὐ γὰρ τῆς θεοποιΐας τὰ τοῦ παρ' ὑμῶν θεοποιηθέντος ἐπιτηδεύματα.

18 Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδότες, (ταῦτα γὰρ τὰ παλαιὰ διδάσκει ξυγγράμματα,) οὐδὲν ἧττον κἀκεῖνον σωτῆρα [ἐκάλουν] καὶ ἀλεξίκακον προσηγόρευον, καὶ τὸ Ἡρακλεῖς ἄναξ τοῖς λόγοις προσέπλαττον. Καὶ ὑμεῖς δὲ ὡσαύτως τοῖς τοιούτοις σεμνύνεσθε λόγοις, ἀποχρῆν εἰς παιδείας ἡγούμενοι περιφάνειαν τὸ τὰ τοιαῦτα ἐπιλέγειν 114 ῥηματίσκια.

19 Καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν δέ φησιν Ἀπολλόδωρος κατὰ μέν τινας Ἀρσινόης εἶναι [υἱὸν,] κατὰ δὲ ἄλλους Κορωνίδος, λάθρα μὲν Ἀπόλλωνι ξυνελθεῖν βιασθείσης, κυησάσης δὲ, καὶ τεκούσης, καὶ ἐκθεμένης τὸ βρέφος, τοῦτο δὲ κυνηγέτας τινας εὑρηκότας ὑπὸ κυνὸς τρεφόμενον λαβεῖν, καὶ κομίσαι λέγει Χείρωνι τῷ Κενταύρῳ, εἶτα ἐκεῖ τραφῆναί τε καὶ ἀσκηθῆναι τὴν

44. καθεὶς] καταθεὶς B. Pro πυρὰν—καθεὶς C. habet ἐν τῷ ποταμῷ πλησιάζοντί γε ἑαυτὸν καθείς. Pro νήσας Sirm. ἅψας. 49. [ἐκάλουν] om. C. qui mox προσηγόρευσαν cum Vb. ἐκάλεσαν Vb. pro ἐκάλουν. 50. Ἡρακλῆς] Ἡρακλεῖς B. ib. τοῖς λόγοις προέταττον] προσέπλαττον B.Va. προσέταττον C.Vb. 52. ἀποχρῆν] ἀποχρῆναι. Vb.

114. 1. τὰ τοιαῦτα] τὰ om. B.Va.

cumventum est. Is itaque dolore correptus, ac cruciatus impatiens, in exstructam pyram sese ipsum conjecit; dignumque hunc anteacta vita finem invenit. Neque enim ea fuerunt Herculis studia, quibus a vestris Deus fieri mereretur. Quæ licet illi non ignorarent, (sunt enim antiquis monumentis memoriæ prodita) nihilo tamen secius Herculem patrem auxiliaremque appellarunt: cumque in admirationem rei cujusquam inciderent, *Hercules rex* inter loquendum exclamabant. Et vos hodieque, si Deo placet, hoc loquendi more gaudetis et gloriamini; putantes satis magnum daturos vos esse vestræ eruditionis indicium, si crebro ejusmodi verbula usurpetis. Atque ut ad alios quoque transeam, testis est Apollodorus Æsculapium ab aliis quidem existimatum esse filium Arsinoes, ab aliis vero Coronidis, quæ clandestino violentoque Apollinis congressu prægnans effecta, editum subinde infantem exposuisse dicitur. Hunc vero ait Apollodorus [III. 10, 3.] a venatoribus casu repertum, raptumque ab altricis canis uberibus Chironi Cen-

ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἐν Τρίκκῃ δὲ πρῶτον καὶ Ἐπι-
20 *δαύρῳ δοῦναι πεῖραν τῆς τέχνης. Οὕτω δὲ ἄκρως, φησίν, ἐπαιδεύθη, καὶ μάλα γε σπουδαίως, ὡς μὴ μόνους τοὺς ἀρρωστοῦντας ἰᾶσθαι, ἀλλὰ καί τινας τῶν τετελευτηκότων ἐγείρειν [πειρᾶσθαι.] Διὸ δὴ τὸν τερπικέραυνον χαλεπήναντα πρηστῆρσι βαλεῖν καὶ ἐξαγαγεῖν τῆς ζωῆς. Τοιγαροῦν καὶ [ὅδε] ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις παραπλησίως τραφεὶς, ἀλλὰ καὶ παρὰ κυνὸς τῆς πρώτης ἀπολαύσας ἀνατροφῆς, καὶ τῷ τῶν θηρευόντων οἴκτῳ διασωθεὶς, καὶ οὐκ ἐκ θείας σοφίας καὶ ἐπιστήμης [τὸ] ἰατρεύειν ἔχων, ἀλλὰ παρὰ Χείρωνος*
21 *τήνδε τὴν τέχνην ἐκπαιδευθείς. Οὗτος δὲ ὁ Χείρων καὶ Ἀχιλλέως ἐγένετο παιδευτής. Ὅθεν δῆλον ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν ἐγενέσθην, ἢ [καὶ] μικρῷ τινι οὗτος Ἀχιλλέως πρεσβύτερος, ἐπειδήπερ καὶ τοῖς Ἀργοναύταις ξυνεξέπλευσε, καὶ ὁ τούτου γε παῖς ὁ Μαχάων ξυνεπολέμησεν Ἀχιλλεῖ. Καὶ ὁ κεραυνὸς δὲ, καὶ ὁ γενό-*

13. *πειρᾶσθαι* om. Va. 14. *πρηστῆρσι*] *πρηστῆρι* B. 15. *οὐδὲ*] *καὶ οὐδὲ* B. [*ὅδε*] om. C. 16. *τραφεὶς*] *ἀνατραφεὶς* C.Vb. 17. *ἀνατροφῆς*] *τροφῆς* B.C. ib. *καὶ τῶν*] *καὶ τῷ τῶν* B. 19. [*τὸ*] om. C. 22. *τὸν αὐτὸν χρόνον*] *τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν* B.Va. *καὶ τὸν χρ.* C. Tum [*καὶ*] om. B.C. 23. *Ἀχιλλέως*] *Ἀχιλλεὺς* C. 24. *ξυνέπλευσε*] *ξυνεξέπλευσε* B. 26. *δὲ καὶ*] *δέ γε καὶ* B.

tauro delatum fuisse, ibique enutritum medicæ arti operam impendisse; cujus in Tricca Epidauroque civitatibus experimenta prima ediderit. Tanta vero diligentia tantoque studio medicinam perdoctus dicitur, ut non ægrotos solum in pristinam valitudinem restituerit, sed (ut fama est) nonnullos a mortuis excitarit. Quo facto Jupiter indignatus fulmine trajectum de medio sustulisse dicitur. Fuit igitur hic quoque mortalis homo, quamquam more ceterorum hominum educatus non fuerit. Prima enim vitæ alimenta de ubere canis accepit; venatorumque misericordia servatus, non divina quidem sapientia edocente, medicinæ artem adeptus est, sed a Chirone Centauro eruditus. Idem vero Chiron et Achillis fuit præceptor. Unde satis constat ambos eodem pene tempore floruisse. Tametsi Æsculapius Achille paulo sit major: quippe qui cum Argonautis Colchos adnavigarit, cujusque filius Machaon Trojano bello cum Achille interfuit. Illud vero incussum fulmen, illaque insequuta combustio, haud penitus sinceræ

22 μενος ἐμπρησμὸς, δηλοῖ τῆς φύσεως τὸ ἐπίκηρον. Ἀλλὰ καὶ οὕτω γε φύντα, ὡς εἴρηται, καὶ σωθέντα γε καὶ τραφέντα καὶ ἐμπρησθέντα τοῖς ἄλλοις θεοῖς κατέλεξαν, καὶ τεμένη δὲ καθωσίωσαν, καὶ καθιέρωσαν βωμούς· καὶ λοιβῇ καὶ κνίσῃ, πάλαι μὲν προφανῶς, νῦν δὲ ἴσως ἐν παραβύστῳ γεραίρετε, καὶ τὰ τούτου ἀγάλματα θείας ἀξιοῦτε τιμῆς, καὶ τὸν ἐνειλημένον αὐτῷ θαυμάζετε δράκοντα, καὶ ξύμβολον εἶναι τῆς ἰατρικῆς φατὲ, ὅτι καθάπερ ἐκεῖνος ἀποδύεται τὸ γῆρας, οὕτως ἡ ἰατρικὴ
23 τῶν νόσων ἐλευθεροῖ. Ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν Ὁμήρου χρόνων οὐδέπω οὗτος [τῆς] θεοποιΐας τετυχήκει, μάρτυς ὁ ποιητής, οὐ τὸν Ἀσκληπιὸν ἀλλὰ τὸν Παιήονα δείξας τὰ τοῦ Ἄρεως θεραπεύσαντα τραύματα· δεῖ γὰρ τουτουσὶ τοὺς θεοὺς καὶ τραύματα ἔχειν καὶ ἰατρούς. Καὶ τὸν Μαχάονα δὲ οὐ θεοῦ λέγει υἱὸν, οὐδέ γε ἡμιθέου, ἀλλ' ἰατροῦ. Ἔφη γὰρ,

Φῶτ' Ἀσκληπιοῦ υἱὸν ἀμύμονος ἰητῆρος.

24 Καὶ τὸν Διόνυσον δὲ Σεμέλης υἱὸν γεγενῆσθαι καὶ

27. καὶ om. B. 29. τεμένη δὲ] τεμένη γε B. δὲ om. C. 31. γεραίρετε] γεραίρεται B.C. 32. ἀξιοῦται] ἀξιοῦνται B.C. 33. εἰλημμένον] ἐνειλημένον B. ἐνειλημμένον Va. ἐνειλιμμένον conj. Ursin. 35. ἡ ἰατρ.] ἡ om. C. 37. τετυχήκει] ἠξιώθη cum οὕτω γρ. τετυχήκει in marg. [τῆς] om. C. 41. λέγει] λέγειν C.

vitæ impollutique ingenii signa sunt. Et tamen ita natum hominem, sicuti superius dictum est, ita enutritum, ita ambustum, majores vestri diis aliis addiderunt, templisque ac aris ejus numini consecratis, fuso libamine, ac victimarum nidore, palam illi quidem coluerunt; vos autem in domesticis penetralibus nihilominus eum colitis, ejusque simulacra honore divino digna esse censetis. Tum et implicitum illi draconem demirati, signum id esse artis medicæ affirmatis. Sicut enim serpens vetustatem seniumque deponit, ita et qui ægroti sunt, ope artis medicæ morbos depellunt. Quod autem Homeri tempestate nondum relatus in deos Æsculapius fuerit, Homerus ipse testatur, qui Martis vulnerum curatorem, non Æsculapium quidem, sed Pæonem inducit. Decuit enim ejus generis deos et accipere vulnera, et medicis indigere. Machaonem quoque nec dei filium nec semidei, sed homine prognatum Homerus facit. Inquit enim: *Huic homini pater est Asclepius, arte medendi Clarus.* Ipsum præterea Dionysum, qui et

Ὅμηρος ἔφη καὶ Εὐριπίδης, καὶ ἄλλοι [γε] πλεῖστοι·
Σεμέλη δὲ, Κάδμου θυγάτηρ. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος
θείας ἠξιώθη τιμῆς, καὶ ταῦτα γύννις ὢν καὶ θηλυδρίας
καὶ ἀνδρόγυνος· καὶ [γὰρ] τοῖς ἐπικουροῦσι μισθὸν ὑπέ-
σχετο δώσειν οὐ χρυσὸν ἢ ἄργυρον, ἀλλὰ τὴν ὕβριν
τοῦ σώματος· καὶ οὕτως περὶ τὴν βδελυρὰν ἐκείνην
ὑπόσχεσιν ἐγένετο φιλαλήθης, ὡς τῶν βεβοηθηκότων
τετελευτηκότων πρὶν ἢ δέξασθαι τὸν πολυθρύλητον
ἐκεῖνον μισθὸν, ἑτέρως ἐπινοῆσαι τὴν τῆς ἐπαγγελίας
ἐκπλήρωσιν. Καὶ σιωπῶ τὸ σύκινον πέος, καὶ τὰ ἐπὶ
τούτῳ τελούμενα, αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν ἐφ' οἷς ἐπανη-
25 γύριζον Ἕλληνες. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς Τυνδαρίδας
θεοὺς ἐκάλεσαν Ἕλληνες, καὶ Διοσκούρους ὠνόμασαν,
καὶ Ἐφεστίους, καὶ Ἄνακας· καὶ τεμενῶν οὐκ ἐν Σπάρτῃ
μόνον ἀλλὰ καὶ Ἀθήνησι τούτους ἠξίωσαν. Καὶ τού-
τοιν μέμνηται Δημοσθένης [ὁ ῥήτωρ,] οὑτωσὶ λέγων·
26 Ἐν τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸς τῷ Διοσκορίῳ. Καὶ τὸ Λεω-

45. ἄλλοι γε] γε om. C. 47. γύνις] γύννις B. 48. [γὰρ] om. C. 115, 3. τούτῳ] τούτου B. τοῦτο C. 4. αἰσχύνομαι] αἰσχύνομαι γὰρ B. 6. Διοσκούρους] Διοσκόρους Vb. ib. ἄνακας·] ἄνακτας B.Vb. 8. Ἀθήναις] Ἀθήνησι B. 9. πανδοχίῳ] πανδοκείῳ B. 10. Διοσκορίῳ] διοσκουρίῳ B.

alio nomine Bacchus dicitur, et Homerus et Euripides et alii quam plurimi poëtarum Semele natum affirmant, Semele autem Cadmi censetur filia. Et tamen hunc quoque divinitate dignati estis, quamquam mollem, effœminatum, semivirum. Cur enim talis non haberetur, qui suppetias sibi ferentibus mercedem se daturum pollicebatur, non aurum, non argentum, sed corporis sui stuprum. Cujus quamquam tetri abominabilisque polliciti adeo certus exsecutor fuit, ut auxiliaribus prius vita perfunctis quam probrosam illam mercedem accepissent, ipse tamen aliam implendi promissi rationem excogitarit. Taceo ficulnum veretrum, quæque circa illud mysteria ritusque haberentur. Pudet enim ea me referre, quibus olim Græci solennitates dicarunt. Iidem profecto et Tyndarei filios deos nominabant cognomento Dioscuros, Ephestios, Anacas; id est, Jovis pueros, domesticos lares, præsides benignosque curatores. Illos autem sacris ædibus non Spartiatæ solum, sed Athenienses quoque dignati sunt. Horumque mentionem sic Demosthenes facit [F. L. p. 390, 26.]: *In publico*

κόριον δὲ τῶν Λεὼ θυγατέρων ἐστὶν ἱερόν. Καὶ ἄλλους δέ γε παμπόλλους ἀθλίους καὶ τρισαθλίους ἐθεοποίησαν ἀνθρωπίσκους, καὶ δημοθοινίαις ἐτίμησαν. Καὶ γὰρ ὁ Πύθιος μάντις Κλεομήδη τὸν Ἀστυπαλαιέα τὸν πύκτην θείου γέρως ἀπολαύειν ἐκέλευσε, καὶ τόνδε ἀνεῖλε τὸν χρησμὸν ἡ Πυθία,

> *Ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς·*
> *ὃν θυσίαις τιμᾶθ', ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.*

27 *Ἵνα δὲ γνῶτε καὶ ὑμεῖς ὧν δὴ εἵνεκα τῷ Διῒ καὶ τοῖς*
ἄλλοις ξυνετάχθη, καὶ αὐτὸς ἐγὼ τὰ περὶ τοῦδε ἐρῶ
διηγήματα. Οὗτος τὸν ἀνταγωνιστὴν μιᾷ πατάξας
πληγῇ ἀνέῳξε μὲν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν, ἐμβαλὼν δὲ
εἴσω τὴν χεῖρα τῶν ἐγκάτων ἐλάβετο, εἶτα τῶν ἀθλο-
θετῶν διὰ τὴν τῆς ὠμότητος χαλεπηνάντων ὑπερβολὴν
καὶ τίμημα ἐπιθέντων ἀνεχώρησε μὲν βαρυθυμῶν, πα-
ριὼν δὲ διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἕνα τῶν ἐρειδόντων τὸν ὄροφον
ἐφελκυσάμενος κίονα ξυμμορίαν μειρακίων κατέχωσεν,
28 *ἣν τῷ διδασκάλῳ προσεδρεύειν αὐτόθι ξυνέβαινεν. Τού-*

11. δὲ] *δέ γε* B. 12. *καὶ τρισαθλίους* om. C. 13. *δημοθοινίαις*] *δημοθυνίαις* B. 14. Ἀστυπαλαιέα] *ἀστυπαλιέα* B. et mox Ἀστυπαλιέυς Κλεομίδη—Ἀστυλεία—et mox Ἀστυλιεὺς C. 18. *ἐν θυσίαις τιμάσθω οὐκέτι θνητὸς ὢν* C.Vb. 21. *οὗτος πύκτης ὢν* Sirm. 23. *τὴν χεῖρα*] *τὴν* om. B. 25. *καὶ* om. B. 27. *ἐρειδόντων*] *ἐρειδότων* C. qui mox *μειράκιον—ἣ τῷ* C.

hospitio quod est juxta ædem Dioscorûm. Leocorion vero est templum Lei filiabus dicatum. Alios item complures infelices ac miseros homunciones in deos rettulerunt, publicoque epulo acceperunt. Pythius enim Apollo Cleomedi Astypalæensi pugili divinos honores conferri jussit, responsumque de hoc edidit Pythia his ferme versibus, *Ultimus heroüm Cleomedes Astypalæeus: Quem sacris colite, haud etenim mortalis habendus.* Ut autem sciatis et vos cujus rei gratia et Jovi et diis aliis Cleomedes pugil annumeratus sit, ipse narrabo. Hic enim cum perduellem athletam uno ictu in certamine perculisset, in apertum latus manu injecta viscera comprehendit. Ludorum autem præfectis ob eximiam crudelitatem graviter commotis, mulctamque decernentibus, ille quidem indignabundus sese inde subduxit, perque forum transiens columnam ex iis qui tectum porticus fulciebant impulsam proruit: eaque ruina integrum adolescentium cœtum obtexit, qui suo cum præceptore ibi forte tunc considebat. Hujus itaque tam præclari facinoris cau-

των αὐτὸν εἵνεκα τῶν κατορθωμάτων ὁ Πύθιος συνέταξε τοῖς θεοῖς. Καὶ Ἀδριανὸν δὲ τὸν Ῥωμαίων βασιλέα φασὶν Ἀντίνοον, παιδικὰ γενόμενον αὐτοῦ, θεὸν ἀναγορεῦσαι, καὶ νεὼν οἰκοδομῆσαι, καὶ θείας ἀξιοῦσθαι παρὰ τῶν ὑπηκόων προστάξαι τιμῆς. Καὶ τὰ Ὑακίνθια δὲ οἱ Σπαρτιᾶται ἑορτὴν μεγίστην καὶ δημοθοινίαν ἐνόμιζον.

29 Τί δήποτε τοίνυν οἱ τοσούτους νεκροὺς ὠνομακότες θεοὺς νεμεσᾶτε ἡμῖν, οὐ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ τιμῶσι τοὺς μάρτυρας, ὡς Θεοῦ γε μάρτυρας καὶ εὔνους θεράποντας; Ἀνθ' ὅτου δὴ μολυσμοῦ τινος μεταλαμβάνειν νομίζετε τὸν ταῖς θήκαις τῶν τεθνεώτων πελάζοντα; ἀνοίας γὰρ
30 ταῦτα καὶ ἀμαθίας ἐσχάτης. Καὶ γὰρ Ἀθήνησιν, ὡς Ἀντίοχος ἐν τῇ ἐνάτῃ γέγραφεν ἱστορίᾳ, ἄνω γε ἐν τῇ ἀκροπόλει Κέκροπός ἐστι τάφος παρὰ τὴν Πολιοῦχον αὐτήν· καὶ ἐν Λαρίσσῃ τῇ γε Θετταλικῇ πάλιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς τὸν Ἀκρίσιον τεθάφθαι φησίν· ἐν

29. αὐτὸν] αὐτῶν B. αὐτῶν C. 32. Ἀντίνοον] ἀντινόου C. et mox om. [αὐτοῦ.] αὐτῷ ἢ αὐτοῦ Vb. Dedi παιδικὰ pro παῖδα. Cf. Sylburg. 36. οἱ] ὁ C. 38. γε μάρτυρας] θεράποντας C. 39. δὴ] δὲ B. Om. C. ib. μεταλαγχάνειν] μεταλαμβάνειν B. 41. ἀμαθίας ἐσχάτης] ἐσχάτης ἀμαθίας C. 42. Ἀντίλοχος] Ἀντίοχος B.Va. Mox γεγράφηκεν Vb. Tum ἐν τῇ—ἄνω γε om. C. 45. τῇ] τῇ γε B. 46. τεθάφθαι] τεθνάναι B.

sa Pythius Apollo eum divis adjunxit. Hadrianum præterea Romanorum imperatorem ferunt puerum Antinoüm in deorum numerum retulisse, temploque illi exstructo edixisse omnibus imperio Romano subjectis, ut divinis honoribus eum prosequerentur. [Vid. Clem. Al. in Euseb. P. E. p. 70.] Spartiatæ vero Hyacinthia solennitatem maximam legitimamque habebant, quam etiam largissimo epulo celebrabant.

Quid igitur, viri Græci, qui defunctos tot numero homines appellatis deos, adversus nos indignationem concipitis, cum nullos quidem nostrorum hominum referamus in deos; quamquam debitos honores martyribus persolvamus, ut Dei testibus servisque amantissimis? Cur et eum inquinari polluique censetis, qui ad loculos defunctorum accedat? Esse hoc extremæ ignorantiæ dixerim, maximæque dementiæ. Athenis enim, sicut Antiochus in nono historiæ suæ libro testatur, sepulcrum Cecropis in ipsa arce positum est juxta Minervam civitatis custodem: ac in Larissa Thessaliæ urbe, ejus-

δὲ Μιλήτῳ τὸν Κλεόμαχον ἔνδον ἐν τῷ Διδύμῳ κεῖσθαι εἴρηκε Λέανδρος· τὴν δὲ Λυκοφρόνην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ ταφῆναι Ζήνων ὁ Μύνδιος ἔφη· τὸν ἐν Τελμησῷ δὲ βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μνῆμα εἶναι Τελμησέως τοῦ μάντεως ἱστοροῦσιν. Ἀλλ' ὅμως οὔτε οἱ τηνικάδε θάψαντες μιαίνειν ὑπέλαβον τοὺς βωμοὺς, οὔτε οἱ ὕστερον θύοντες ἄγους ἐκεῖθεν μετα-
31 *λαγχάνειν ἐνόμιζον. Τοπάζετε δὲ τοῦτο ὑμεῖς μόνοι, οἱ* 116
δὲ παλαιοὶ τούτων οὐδὲν ὑπέλαβον. Καὶ γὰρ δὴ καὶ Ὅμηρος δείκνυσιν ἐν τοῖς ἔπεσι τὸν Ἀχιλλέα τὸν Πηλέως, τὸν Αἰακίδην, τὸν ἐκ Θέτιδος, τὸν ἐκ Διὸς καθ' ὑμᾶς, περιπτυσσόμενον νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου τὸ σῶμα, καὶ ἡνίκα τῇ πυρᾷ τοῦτο προσέφερον οἱ Μυρμιδόνες τὴν κεφαλὴν φέροντα, εἶτα τὴν πυρὰν κατασβεννύντα, καὶ τὰ ὀστᾶ ξυλλέγοντα, καὶ ταῦτα ἐν χρυσῇ φιάλῃ τιθέντα, καὶ ἔνδον εἰς τὴν σκηνὴν κομίζοντα τὴν αὑτοῦ.

47. *ἔνδον* om. B.Va. 48. Μαγνησίᾳ] *μαγνησίῳ* C. 49. Τελμησῷ] Τελμισῷ B. qui mox Τελμισέως ubi C. Τελμεσέως. 50. *τοῦ* Ἀπόλ.] *τὸν* Ἀπολ. C.

116, 1. *μόνοι ὑμεῖς*] *ὑμεῖς μόνοι* B. 2. *ὑπέλαβον*] *ὑπελάμβανον* B.Va. 4. *ἐκ* om. B. 6. *τοῦτο τῇ πυρᾷ*] *τῇ πυρᾷ τοῦτο* B. ib. *Μυρμηδόνες τὴν κ. κείροντα*] *μυρμυδόνες ἐστὴν κ. φέροντα* B. Hoc recte: v. Il. ψ'. 136. *κείραντα* C. 9. *τιθέντα*] *θέντα* B.Va. ib. *ἑαυτοῦ τὴν σκηνὴν κομίζοντα*] *τὴν σκ. κ. τὴν αὐτοῦ* B.Va.

demque Minervæ templo, Acrisium conditum esse aiunt: in Didymo autem, sacro Milesiæ urbis loco, situm esse Cleomachum Leander scribit: Zeno autem, in Dianæ Magnesiæ templo Lycophronen conditam esse: nec desunt qui Apollinis aram quæ est in Telmesso monumentum esse dicant Telmessei cujusdam vatis. Neque tamen qui eos homines tunc ibi sepelierunt opinati sunt ullum se inquinamentum aris afferre. Nec qui ibidem rem divinam faciebant se piaculum committere existimarunt. Soli igitur vos in hac opinione versamini; cum tamen majores vestri tale nihil veriti suspicatique fuerint. Homerus namque in Iliade sua testatur Achillem Pelei filium, Æacique nepotem, quodque ipsi jactatis, Thetide dea prognatum, genusque ab Jove ipso ducentem, Patrocli cadaver ulnis amplexum fuisse: cumque illud Myrmidones ad accensam pyram efferrent, capillum sibi detondisse: tum exstincta pyra cineres collegisse, inditosque aureæ phialæ, in ten-

32 *Καὶ ὁ Θουκυδίδης τῶν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ τετελευτηκότων διηγεῖται τὸ γέρας, καὶ ὅπως μὲν τὰ εὑρεθέντα σώματα τῶν προσηκόντων ἕκαστος ἠξίου ταφῆς, ἡλίκην δὲ τοῖς ἥκιστα εὑρεθεῖσιν ἐμηχανῶντο τιμὴν, κυπαρισσίνας μὲν κατασκευάζοντες λάρνακας, κοινῇ δὲ πάντες, οἱ μὲν ἡγούμενοι τούτων, οἱ δὲ ἑπόμενοι καὶ παρεπόμενοι, καὶ τάφον κατασκευάζοντες μέγιστον τοῖς ὑπὸ οἰωνῶν ἢ κυνῶν ἢ θώων δαπανηθεῖσιν. Οὕτω καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι παραταξαμένων τοὺς τετελευτηκότας*
33 *ἐτίμησαν. Ὅτι δὲ καὶ χοὰς τοῖς τεθνεῶσι προσέφερον, ἴστε μὲν καὶ ὑμεῖς οἱ νύκτωρ ταύτας παρὰ τοὺς νόμους τολμῶντες· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ὅμηρος τὸν Λαέρτου δεικνὺς κατά γε τὰς ὑποθημοσύνας τῆς Κίρκης καὶ τὸν βόθρον ὀρύξαντα, καὶ τὰς χοὰς ἐπιτετελεκότα, καὶ ταῦτά γε διηγούμενον τῷ Ἀλκινόῳ· Ἐγὼ γάρ, φησιν,*

ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ,
βόθρον ὄρυξα, ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα·
ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοὴν χεόμην πᾶσι νεκύεσσι,

10. *τῶν ἐν τῷ*] *τῷ* om. B. 19. *παραταξαμένων*] *παραταξάντων* C. 20. *τεθνεῶσι*] *τετελευτηκόσι* Vb. 21. *ταύτας*] *ταῦτα* C. 23. *ὑποθημοσύνας τῆς*] *ὑποθυμοσύνας* B. 25. *Ἀλκίνῳ*] *Ἀλκινόῳ* B.C. v. infr. p. 159. 4. ed. Sylb. 27. *ὄρυξα*] *ὤρυξα* C. et mox *ἐπυγούσιον*. 28. *αὐτὸν*] *αὐτῷ* B.C. Tum *χεόμην* pro *χέομεν* B. *χεομένην* C.Va. *χέομεν* Vb.

torium detulisse. Thucydides vero historicus effusa narratione commemorat honores qui defunctis in bello Peloponesiaco persoluti sunt. Ait enim singulos inventa propinquorum corpora sepulcris condidisse. Nec prætermittit quo justorum ritu honestata fuerint quæ inveniri non potuerunt. Cyparissinos enim loculos communi quadam funeris pompa alii præcedebant, alii sequebantur, alii ab lateribus constipabant. Tum et illis immanem tumulum dedicarunt, quotcumque avium rostris, canumve rictibus aut lyncum, discerpta et absumpta fuerant. Ita et eos honestandos curarunt qui pro patria libertate pugnantes in campis Marathoniis ceciderunt. Quod autem majores vestri etiam libamina defunctis obtulerint, conscii et vos estis qui nocte intempesta præter legum sanctiones id nunc facere audetis. Sedenim Homerus quoque testatur [Od. λ'. 24]. Is enim Ulyssem inducit Laërtæ filium, Circe ita fieri præcipiente, egesta terra in foveam libamina effudisse. Idque Ulysses Alcinoo Phæacum regi ita factum commemorat: *Hic ego diripui va-*

πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ,
τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι· ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνα.
πολλὰ δὲ γουνούμην νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
ἐλθὼν εἰς Ἰθάκην, στεῖραν βοῦν, ἥτις ἀρίστη,
ῥέξειν ἐν μεγάροισι, πυρήν τ' ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν·
Τειρεσίῃ δ' ἀπάνευθεν ὄϊν ἱερευσέμεν οἴῳ
παμμέλαν', ὃς μήλοισι μεταπρέπει ἡμετέροισι.
τοὺς δ' ἐπεὶ εὐχωλῇσι λιτῇσι τε ἔθνεα νεκρῶν
ἐλισάμην, τὰ δὲ μῆλα λαβὼν ἀπεδειροτόμησα
εἰς βόθρον· ῥέε δ' αἷμα κελαινεφές· αἱ δ' ἀγέροντο
ψυχαὶ ὑπ' ἐξ ἐρέβευς νεκύων κατατεθνειώτων.

34 Εἶτα ἐξηγεῖται ὅπως ὁ τῶν ψυχῶν ξυνέθεεν ὅμιλος, καὶ μεταλαβεῖν ἠπείγετο τῶν χοῶν. Καὶ τί λέγω τὸν ποιητήν; Ἀριστοκλῆς γὰρ ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνά φαναι τὸν Πυθαγόρειον ἔφη, ὡς Ἀριστοτέλης ὁ Νικομάχου θυσίαν τετελευτηκυίᾳ τῇ γυναικὶ τοιαύτην εἰώθει προσφέρειν, ὁποίαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρι. Ἡμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες, οὔτε θυσίας, οὔτε μὴν χοὰς τοῖς μάρτυσιν ἀπονέμομεν, ἀλλ' ὡς θείους καὶ θεοφιλεῖς γεραίρομεν ἄν-

35. Τηρεσίῃ C. 36. *μήλοισι*] *μετλησι* C. qui in seqq. *εὐχωλῆς λυτήσητε* et *ἐλισσάμην*. 37. *ἐπὶ εὐχωλῇσι*] *ἐπεὶ εὐχολῇσι* B. 39. *ἔρρει*] *ῥέαι* B. *ῥέεν* Va. 43. *μεταλαβεῖν ἡγεῖτο*] *μετελάμβανε* C.Vb. *ἠπείγετο* Va. pro *ἡγεῖτο*. 44. *γὰρ ὁ*] *γὰρ* om. B. 45. *Πυθαγόρειον*] *Πυθαγορικὸν* B. *Πειθαγορικὸν* Va. 46. *τετελευτηκυῖαι* B.

gina interritus ensem, Diffodique solum spatio non amplius ulnæ. Manibus ad circum stygiis libamina sacra, Mulsa quidem primo, dehinc dulcia vina Lyæi, Mox et aquæ latices, et adorea munera fudi. Votaque suppliciter vovi imbecillibus umbris: Si teneam portus Ithacæ, redolentia propter Ligna pyræ, lectæ ac sterilis bovis exta daturum, Tiresiæ soli pecudem nigrantibus atram Velleribus, quæ prima gregis sit gloria nostri. Ast ubi jam manes precibus sacrisque litavi, Tergora diripui pecudum, jugulosque reclusi. Tum niger in foveam cecidit cruor, ivit et una Ex Erebo superas animarum cœtus ad auras. Narrat præterea quo pacto animarum turba concursu magno festinarit ad ea libamina percipienda. Quid ego autem vobis nunc poëtæ versus adduco? Aristocles enim Peripateticus Lyconem Pythagoricum testem citat, Aristotelem Nicomachi filium eo ritu mortuæ uxori rem divinam facere solitum, quo Athenienses deæ Cereri faciebant. Atqui nos, o Græci homines, nec hostias martyribus, nec libamina ulla deferimus; sed ut sanctos homines Deique amicissimos honoramus. Tanto enim amore creatorem

δρας. Οὕτω γὰρ τοῦ πεποιηκότος καὶ σεσωκότος ἠράσθησαν, ὡς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ σφαγὴν ὑπολαβεῖν ἀξιέραστον.

35 Εἰ δὲ ἀναισθήτως αὐτοὺς ἔχειν τῶν γιγνομένων νομίζετε, καὶ μὴ θείας τινος καὶ τρισολβίας ὄντως λήξεως 117 ἀπολαῦσαι, Πίνδαρος ὁ λυρικὸς ταύτην ὑμῶν ἐκβαλλέτω τὴν δόξαν, λέγων ὧδί·

Ψυχαὶ δ' εὐσεβῶν, ἐν οὐρανοῖς ναίουσαι,
μολπαῖς μάκαρα μέγαν ἀείδουσιν ἐν ὕμνοις.

36 Εἰ δὲ τῶν εὐσεβῶς βεβιωκότων οὐρανὸς ἐνδιαίτημα, ταύτην ἔχουσι τὴν λῆξιν οἱ μάρτυρες· τούτων γὰρ οὐδὲν εὐσεβέστερον· καὶ Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος οὕτω φησιν,

Εἰς δὲ τέλος μάντεις τε καὶ ὑμνοπόλοι καὶ ἰητροὶ
καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται·
ἔνθεν ἀναβλάστουσι θεοὶ τιμῇσι φέριστοι.

37 Εἰ δὲ μάντεις καὶ ἰατροὺς τοσαύτης ἔφησεν ἐκεῖνος ἀξιοῦσθαι τιμῆς, τί ἂν εἴποι τις περὶ τῶν τοσαύτην ἐπιδειξαμένων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρείαν, οἷς τοὖργον οὐ

117, 4. *ναίουσαι*] *νέουσαι* B.Va. *ἐοῦσαι* C.Vb. qui supra *εὐσεβέων*. 5. *ἀείδουσ'—βεβαιωκότων* B. *ἀείδουσιν ὕμνοις* Vb. 11. *ἀναβλαστάνουσι*] *ἀναβλάστουσι* B. Dedi *ἔνθεν* pro *ἔνθ'* cum Clemente Strom. IV. p. 632, 16. Pott. 12. *τοσαύτης*] *τοιαύτης* B. 14. *ἀνδρίαν* B. hic et mox.

Deum generisque humani vindicem prosequuti sunt, ut amabile illis fuerit pro accepta semel religione jugulum percussori porrigere.

Quod si forte existimatis eos sine sensu nunc esse, nec ita potius decessisse ut beati finis fructus percipiant, Pindarus hanc a vobis opinionem extrudat, quo loco hæc ait: *Animæ piorum cælos colentes, Cantu beatum et magnum in hymnis canunt.* Si ergo cælum sedes illorum est qui pie vitam duxerunt, hunc profecto finem sui cursus et martyres consequuti jam sunt. His enim magis pium esse nil potest. Empedocles quoque Agrigentinus ita quorumdam felicitatem commendat: *Hymnidici vates, artis medicæque periti, Mortales cunctos primi post terga relinquunt, Sunt ubi dii superi magnis in honoribus aucti.* Quod si vatibus ac medicis tantum ille honoris repensum prodidit, quid de illis dicendum sit, qui pro religione ac pietate tanta fortitudinis

*μόνον ἀνδρείαν, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην
καὶ σοφίαν καὶ φρόνησιν μαρτυρεῖ; Τί γὰρ σωφρο-
νέστερον τῶν οὐκ ἀνασχομένων ἐκείνων ἐκστῆναι, ἅπερ
ἐξ ἀρχῆς εὖ ἔχειν ὑπέλαβον; Τί δὲ δικαιότερον τῶν τὰς
θείας εὐεργεσίας ἀμειψαμένων σφαγῇ, καὶ τὰ σώματα
ἐκδεδωκότων ὑπὲρ τοῦ τὸ σῶμα παραδεδωκότος σταυρῷ;*
38 *Τί δὲ φρονιμώτερον ἢ σοφώτερον τῶν οὕτω ταῦτα βου-
λευσαμένων, καὶ τῶν μὲν τῇδε καταπεφρονηκότων, ὡς
βέβαιον οὐδὲν ἐχόντων οὐδὲ μόνιμον, ἐρασθέντων δὲ
ἐκείνων ἃ λόγος ἑρμηνεύειν οὐ δύναται; Τί δὲ ἀνδρικώ-
τερον τῶν ἀνταγωνισαμένων πρὸς πολλὰ παθήματα καὶ
διάφορα, καὶ τοὺς κολάζοντας νενικηκότων τῇ καρτερίᾳ*
39 *τῆς γνώμης; Τοιγάρτοι οὗτοί γέ εἰσιν ἀτεχνῶς πρόμοι
ἀνθρώπων, καὶ πρόμαχοι καὶ ἐπίκουροι, καὶ τῶν κακῶν
ἀποτρόπαιοι, τὰς ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐπιφερομένας ἀπο-
διοπομπούμενοι βλάβας. Ὁ δέ γε Ἡράκλειτος καὶ
τοὺς ἐν [τοῖς] πολέμοις ἀναιρεθέντας πάσης ἀξίους
ὑπολαμβάνει τιμῆς· Ἀρηϊφάτους γάρ, φησιν, οἱ θεοὶ*

24. *οὐδὲ μόνιμον*] *καὶ μόνιμον* Va. 25. *ἑρμηνεύειν*] *ἑρμηνεῦσαι* B. 28. *ἀτεχνῶς*] *ἀληθῶς* C.Vb. 30. *ἐπιφερομένας*] *φερομένας* Va. 32. [*τοῖς*] om. C.

ediderunt exempla, quibusque res actæ in vita non solum fortitudinis, sed justitiæ, temperantiæ, ac prudentiæ fidem conciliant? Quid enim esse illis temperatius possit, qui noluerunt ab incœptis illis dogmatisque discedere, quæ olim bona esse crediderunt? Quid vero sit illis etiam justius, qui divina munera sibi exsecto jugulo compararunt, suaque ipsi corpora pro eo tormentis omnibus objectarunt, qui cruci corpus suum pro nobis tradidit? Quid porro prudentius, quid sapientius dici queat iis qui hoc consilii captaverunt, ut quæcumque sunt in hoc terrarum orbe contemnerent, velut ea quæ nihil habent stabile ac mansurum; illa autem toto pectore adamarent, quæ sermone ullo exprimi non possunt? Quid denique fortius eis sit qui multa variaque certamina subeuntes, animi constantia eos vicerunt a quibus acerrime torquebantur? Hi sunt igitur vere hominum duces, principes, propugnatores, custodes, per quos a nobis infortunia avertuntur, proculque arcentur qui a dæmonibus inferuntur mala. Heracletus profecto etiam eos qui in bello occisi essent nullo non dignos honore existimavit. *Quos*

τιμῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι. Καὶ πάλιν, *Μόνοι γὰρ μείζονες*
40 *μείζονος μοίρας λαγχάνουσιν.* Ἀλλὰ τόνδε τὸν λόγον ἔγωγε οὐ προσίεμαι· πλεῖστοι γὰρ δὴ παμπόνηρον ἀσπασάμενοι βίον τὸν βίαιον ὑπέμειναν θάνατον. Εἰ τοίνυν τοὺς ἀρηϊφάτους ἅπαντας προσήκει τιμᾶν, ὥρα ὑμῖν καὶ τοῖς Οἰδίπου παισὶ τόδε ἀπονεῖμαι τὸ γέρας, οἳ τὸν πατέρα μὲν κατέλιπον ἀτημέλητον, ἕνεκα δὲ τυραννίδος κατ' ἀλλήλων λυττήσαντες τῷ ἀλλήλων αἵματι
41 τὰς οἰκείας ἐφοίνιξαν δεξιάς. Τιμητέον δὲ ἄρα καὶ τοὺς Πεισιστρατίδας ὑπὸ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἐνδίκως ἀναιρεθέντας. Ἀλλὰ τοὐναντίον ἔδρασαν Ἀθηναῖοι· τοὺς γὰρ ἀνελόντας χαλκαῖς εἰκόσιν ἐτίμησαν, καὶ τῷ γένει τῷ τούτων ἀτέλειαν ἐδωρήσαντο. Οὐκ οὖν πάντας ἀρηϊφάτους κατὰ τὸν Ἡράκλειτον τιμητέον, ἀλλ' ἐκείνους ὅσοι τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀσπασίως κατεδέξαντο θάνατον· ἐκεῖνοι γὰρ ἀληθῶς, κατά γε τοῦτον αὐτὸν, μόνοι μείζονες. Οὗ δὴ εἵνεκα καὶ μείζονος ἀπολαύουσι μοίρας, καὶ νῦν τὸ παρὰ πάντων ἀνθρώπων κομιζόμενοι γέρας, καὶ τοὺς αἰωνίους στεφάνους

34. ἄνθρωποι] οἱ ἄνθρωποι B. 42. τῷ ἀλλ'.] τῶν ἀλλ. B. 47. τούτων] τῷ τούτων B. 49. ὅσοι] οἳ B.Va. 51. μείζονος] μείζονας Va. 52. κομίζονται] κομιζόμενοι B. ἀνθρώπων om. C.

enim Gradivus, inquit, *occidit, et dii et homines honore prosequuntur.* Rursusque alibi; *Soli enim majores majorem sortem nanciscuntur.* Hanc vero illius orationem haud equidem ipse admitto. Quamplurimi enim qui sceleste vitam peregerunt violentam mortem perpessi sunt. Si ergo omnes qui in bello cæsi procubuerunt honorari conveniat, continuo vel Œdipi filiis Eteocli ac Polynici hoc a nobis præmii persolvetur; qui patre per contemptum posthabito, tyrannidem affectantes, mutua in se rabie conversi, alter alterius sanguine dextras cruentarunt. Honoribus item et Pisistratidæ honestandi erunt, ab Harmodio et Aristogitone jure optimo trucidati. Verum multo aliter fecisse Athenienses inveniuntur. Percussoribus enim statuas æreas posuerunt, eorum posteris immunitate tributorum concessa. Non sunt itaque omnibus ferro peremptis, ut Heracletus ait, honores dandi; sed iis perfecto qui præ sua in Deum pietate necem alacres exceperunt. Hi namque (ut ipsius verbis utar) soli nimirum aucti majoresque sunt. Ideoque

προσμένοντες. Ἐκεῖνο δὲ τοῦ Ἡρακλείτου μάλα θαυ- 118
μάζω, ὅτι μένει τοὺς ἀνθρώπους ἀποθνήσκοντας ὅσα οὐκ
42 ἔλπονται οὐδὲ δοκέουσι. Ὅτι δὲ καὶ θείας λήξεως ἀπο-
λαύουσιν αἱ τῶν ὁσίων ψυχαὶ, καὶ ὁ Πλάτων δεδήλωκεν
ἐν τῷ Φαίδωνι, λέγων ὧδε· Οἳ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφε-
ρόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι προκεκρῖσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ
τῶνδε μὲν τῶν ἐν τῇ γῇ ἀπαλλαττόμενοι ὥσπερ δεσμωτηρίου,
ἄνω δὲ εἰς καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι. Προστέθεικε δὲ
μετ' ὀλίγα καὶ ταῦτα· Καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλ-
λίους ἀφικνοῦνται, ἃς οὔτε ῥᾴδιον δηλῶσαι, οὔτε ὁ χρόνος
43 ἱκανὸς ἐν τῷ παρόντι. Ἵνα δὲ μή τις τούτων ἀκούσας
καὶ τῆς θείας ἐκείνης διαγωγῆς ἐρασθεὶς εὐαγὲς ὑπο-
λάβοι τὸ βίᾳ τινὶ καὶ ἀνάγκῃ ἑαυτὸν ἐντεῦθεν ἐξαγα-
γεῖν, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν· Οὐ δεῖ δ' ἑαυτὸν ἐκ ταύτης
λύειν, οὐδὲ ἀποδιδράσκειν, καὶ ξυνελόντι εἰπεῖν κακὴν λο-
44 γίζεσθαι τὴν ὕλην. Λέγει δὲ καὶ ὡς αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ
ψυχὴ γενομένη δύναται τῆς ἀληθινῆς σοφίας καὶ κρεῖτ-

118, 1. μάλα] μᾶλλον Va. v. seq. οἷα Vb. pro ὅσα. 6. πρὸς τῷ—βεβιωκέναι] πρὸς τὸ—βιῶναι B.C.Va. 7. γῇ suprasc. B. τῶν ἐν τῇ γῇ μὲν C. 14. ὑπολάβῃ] ὑπολάβοι B. 16. δ' ἑαυτὸν—οὐδὲ] δὲ αὐτὸν—ἢ καὶ B. οὐδεὶς δὲ αὐτὸν C. Mox ἢ οὐδὲ καὶ ἀποδιδράσκειν C. ni fallor. 18. αὐτὴν] ἑαυτὴν B.C.

majori sorte merito perfruuntur, qui nunc et a cunctis late mortalibus honores amplissimos ferunt, et æternis insigniri coronis exspectant. Verum illud Heracleti dictum valde admiror; *Manere morientes homines ea, quæ neque sperant, neque exspectant.* Quod autem sanctorum animæ beati finis jucundissimos fructus percipiant, Plato quoque in Phædone ostendit. Ait enim [p. 114 B.]: *Qui autem videantur vitæ sanctitate præ ceteris egregii fuisse, hi sunt qui terrenis malis veluti quodam carcere liberantur, ad supernam vero puram illam habitationem perveniunt.* Paulo vero mox et hoc addidit; *Ad habitacula vero multo his quoque pulchriora perveniunt; quæ neque facile ostendi possunt, neque mihi ad hæc explicanda nunc tempus datur.* Ne quis vero cum hæc dici audiret, desiderio illius divinæ vitæ succensus, æquum sanctumque existimaret, violentas sibi manus inferendo, sese ipsum de hac vita extrudere, necessario addidit [p. 62 B.]: *Nefas est autem sese ipsum quemquam de hoc solvere habitaculo, fugamque hinc arripere, atque ut paucis dicam, malam esse materiam arbitrari.* Ait vero

τονος τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅταν αὐτὴν ὁ ἐνθένδε ἔρως εἰς οὐρανὸν πτερώσῃ διὰ τῆς φιλοσόφου ἀγωγῆς εἰς τὸ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικομένην, ἄλλου
45 βίου ἀϊδίου ἀρχὴν λαμβάνουσαν. Καὶ αὖθις ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ φησί· Μετὰ ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθένδε ἀπιέναι· οἱ πονηροὶ δὲ ζῶσι, φησὶ, μετὰ κακῆς ἐλπίδος. Οὗτος καὶ τὴν φιλοσοφίαν θανάτου μελέτην ἐκάλεσε· Κινδυνεύουσι γάρ, φησιν, ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας, λεληθέναι τοὺς ἄλλους ὅτι ἄλλο οὐδὲν ἐπιτηδεύουσιν αὐτοί, ἢ ἀποθνήσκειν καὶ
46 τεθνάναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα ἐν τῷ Φαίδωνι γέγραφεν· ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ τῆς Πολιτείας οὕτω φησί· Τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατείας, ὃς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, ἆρ' οὐ πρῶτον μὲν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι φήσομεν; Πάντων μάλιστα. Καὶ μετ' ὀλίγα· Τί δέ; οὐ μέλλομεν τὸν λοιπὸν χρόνον, ὡς δαίμονας γεγονότας, οὕτω θεραπεύειν τε καὶ προσκυνεῖν αὐτῶν τὰς θήκας; τὰ αὐτὰ

21. πτερώσῃ] πτερώσει C. 23. ἀϊδίου] ἰδίου B. om. C. 26. πονηροὶ] πολλοὶ B. καλῆς Va. pro κακῆς. 29. φιλοσοφίας] σοφίας C. 30. οὐδὲν ἄλλο] ἄλλο οὐδὲν B. 31. καὶ] τε καὶ B. 33. ἐπὶ] ἐν B.Va. 34. στρατείας] στρατείαις B.C. Mox τελευτήσει C. 36. τί δέ] τί δαί B.

posse animam, cum seorsum ad se seipsam receperit, veram consequi sapientiam, majoremque humana virtutem ac facultatem; quandocumque videlicet amor hinc eam subvolare fecerit per philosophicam vitam ad terminum suæ spei profectam, ubi alterius vitæ sempiternum principium capiat. Rursusque in eodem Dialogo ita inquit [v. Clem. Alex. Str. IV. p. 629, ult. Pott. Platon. Phæd. p. 67. C. Rep. I. p. 330 E.]; *Optima quidem cum spe bonas hinc animas proficisci: at qui mali sunt homines, pessima*, inquit, *cum spe vivunt.* Idem Plato philosophiam mortis meditationem esse dixit [p. 64 A.]: *Qui recte*, inquit, *philosophiam attingunt, in eo sunt discrimine, ne videlicet homines alios lateant: quandoquidem nihil aliud curant studentque, nisi ut moriantur, mortuive jam sint.* Hæc itaque omnia in Phædone Plato conscripsit; in decimo autem Reipublicæ suæ libro sic inquit [p. 468 E.]: *Ex iis autem qui in expeditionibus perierunt, quicumque laudatus interiit, nonne aurei generis esse primum dicemus?* Pauloque mox [p. 469 A.]: *Quid autem? an non in posterum, perinde ac dæmones illi fuerint, eorum colere sepulcra atque adorare debemus? Idem vero nobis faciendum*

δὲ νομιοῦμεν [καὶ] ὅταν τις γήρᾳ ἤ τινι ἄλλῳ τρόπῳ τελευτήσῃ τῶν ὅσοι ἂν διαφερόντως ἐν τῷ βίῳ ἀγαθοὶ κριθῶσι.

47 Κἂν τῷ Κρατύλῳ δὲ [τόνδε] τὸν λόγον διηύρυνεν· ἐπαινεῖ γὰρ τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς ἄλλους γε ποιητὰς εἰρηκότας, ὡς ἐπειδάν τις ἀγαθὸς [ὢν] τελευτήσῃ, μεγάλην μοῖραν καὶ τιμὴν ἐκεῖ ἔχει, καὶ γίγνεται δαίμων κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπωνυμίαν. Ταύτῃ οὖν τίθεμαι κἀγὼ τὸν δαήμονα ἄνδρα. Ὁ δέ γε Ἡσίοδος περὶ τοῦ χρυσοῦ γένους ταῦτα ἔφη,

> Αὐτὰρ ἐπειδὴ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρ' ἐκάλυψεν,
> οἱ μὲν δαίμονες ἁγνοὶ ἐπιχθόνιοι καλέονται,
> ἐσθλοὶ, ἀλεξίκακοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

48 Εἰ τοίνυν καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ἐσθλοὺς καὶ ἀλεξικάκους καὶ φύλακας θνητῶν ἀνθρώπων τοὺς ἄριστα βεβιωκότας, εἶτα τελευτήσαντας, προσηγόρευσεν, ἐκράτυνε δὲ τοῦ ποιητοῦ τὸν λόγον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, καὶ χρῆναι ἔφη καὶ θεραπεύειν τούτων καὶ προσκυνεῖν 119

39. [καὶ] om. B.C. Tum ὅτι πάν τις C. 40. τελευτήσῃ] τελευτήσει B. 41. [τόνδε] om. C. 42. ηὔρυνεν] διεύρυνεν B. διηύρυνεν C. 44. τελευτήσει C. 49. τοῦτο] τοῦτο τὸ C. 50. οἱ μὲν—καλέονται] τοὶ μὲν δαίμονες εἰσὶν διὸς μεγάλου διαβουλάς C. 51. ἐσθλοὶ] ἐσθλοὶ δ' B. 52. καὶ ἐσθλοὺς] καὶ om. C. καὶ ante ὁ ποιητὴς om. Va. ult. δὲ τόνδε τὸν] δὲ τοῦ ποιητοῦ τὸν B.

esse existimabimus, quotiens vel senio confectus, vel alio mortis genere obierit, qui, dum viveret, egregiæ bonitatis homo habitus sit. Sed et in Cratylo [p. 397 E.] sententiam hanc Plato latius explicuit. Laudat enim Hesiodum poëtasque alios, qui dicunt bonum hominem vita perfunctum, eximiæ sortis gradum, maximosque honores apud immortales deos accipere, fierique dæmonem, hoc est scientem; a prudentia videlicet orto cognomine. Hoc eodem in loco et ipse scientem hominem colloco. Hesiodus vero de aurei generis hominibus ita cecinit: *At postquam genus hoc terra mors obruit alta, Dæmones hi sancti terrestres rite vocantur, Custodes hominum, nostra hæc quibus omnia curæ.*

Quod si poëta Hesiodus auxiliares custodesque mortalium eos vocat qui sancte olim beneque vixerunt, eamque poëtæ hujus sententiam philosophorum optimus adeo confirmavit ut eorum hominum sepulcra colenda esse atque adoranda censuerit; quid

τὰς θήκας, τί δήποτε μέμφεσθε τοῖς παρ' ἡμῶν γιγνομένοις, ὦ βέλτιστοι; Τοὺς γὰρ ἐν εὐσεβείᾳ λάμψαντας, καὶ ὑπὲρ ταύτης τὴν σφαγὴν δεξαμένους, ἀλεξικάκους ἡμεῖς καὶ ἰατροὺς ὀνομάζομεν, οὐ δαίμονας καλοῦντες, (μὴ οὕτω λυττήσαιμεν,) ἀλλὰ Θεῷ φίλους καὶ εὔνους θεράποντας, παρρησίᾳ χρωμένους, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν ἐπαγγέλλοντας τὴν φοράν. Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τῶν φιλοσόφων [ἡμῖν] ὁ κορυφαῖος ἐν τῇ Ἐπινομίδι δεδήλω-
49 κεν. Ἔφη γάρ· Οὔ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι, πλὴν ὀλίγων· μέχρι περ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων. Ἀτεχνῶς δέ γε τοῦτο ἔοικε τοῖς ὑπὸ τῆς θείας εἰρημένοις γραφῆς· Μὴ μακαρίσῃς ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτοῦ· καί, Φῶς δικαίοις διαπαντός· καί, Ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ· καὶ τὰ τούτοις προσόμοια.

50 Ὅτι δὲ καὶ τοῖς δικαίοις ὕβρεις καὶ λοιδορίας καὶ αἰκίας καὶ μάστιγας κατὰ τὸν παρόντα βίον ξυνεκλήρωσε τῶν ὅλων ὁ πρύτανις, καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ ξυγγέγραφεν· Οὕτω γάρ, φησι, διακείμενος ὁ δίκαιος,

119, 2. δῆτα] δήποτε B. Mox μέμφεσθαι C. 7. θεοῦ] θεῷ B. 9. γὰρ δὴ] δὴ om. B. 10. [ἡμῖν] om. C. 17. καὶ om. B. et sic 19. 20. αἰκίας] ἀδικίας B. ib. τόνδε τὸν] τὸν παρόντα B.

ita, quæso, boni viri, quæ ipsi facimus, accusatis? Nos enim pari modo eos qui illustri pietate viguerunt, proque ea jugulati ac cæsi sunt, et auxiliares, et medicos nominamus: at non dæmonas tamen: absit a nobis absit hic furor: sed amicos Dei fidelesque servos fuisse dicimus, dicendi libertate maxima usos, dum certissimum bonorum proventum nobis prænuntiarent. Id quod etiam vobis philosophorum princeps in sua Epinomide ita significat [p. 973 C.]: *Haud sane dixerim posse homines beatos ac felices evadere, paucis exceptis. Donec vivimus, ita decerno. Bona est autem spes morienti omnia consequi.* Hæc autem perquam similia sunt iis quæ in sacris monumentis leguntur: *Ne beatum quemquam feceris ante obitus sui diem:* et, *Usquequaque lumen est justis:* et, *Justorum animæ in manu Dei sunt;* et quæ sunt his similia.

Solere autem mundi rectorem Deum justos homines, dum sunt in vita, injuriis, conviciis, verberibusque subjicere, idem Plato in Republica sua testatur [p. 361 E.]: *Justus enim* (inquit) *ita præpara-*

αἰκισθήσεται, στρεβλωθήσεται, δεθήσεται, ἐκκοπήσεται τὼ ὀφθαλμὼ, τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκινδαλευθήσεται. Οὐκ οὖν τρισάθλιοι μὲν οἱ ταῦτα ποιοῦντες,
51 τρισόλβιοι δὲ οἱ πάσχοντες; Ὅτι δὲ καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀνθρωπείων δύνανται πραγμάτων αἱ τῶν ὁσίων ψυχαὶ, καὶ τοῦ σώματος ἐκτὸς γενόμεναι, ὁ Πλάτων καὶ τοῦτο ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ τῶν Νόμων ἐδίδαξε· λέγει δὲ οὕτως· *Εἰς τινα γὰρ οὖν μοι καιρὸν φαινόμεθα τοὺς ἔμπροσθεν λόγους διεξελθεῖν, ὡς ἄρα αἱ τῶν τελευτησάντων ψυχαὶ δύναμιν ἔχουσί τινα τελευτήσασαι, καὶ τῶν κατ' ἀνθρώπους πραγμάτων ἐπιμελοῦνται. Ταῦτα δὲ ἀληθεῖς μὲν, μακροὶ δέ εἰσι περιέχοντες λόγοι· πιστεύειν δὲ ταῖς [τε] ἄλλαις φήμαις χρεὼν περὶ τὰ τοιαῦτα, οὕτω πολλαῖς καὶ σφόδρα γε παλαιαῖς οὔσαις· πιστεύειν δὲ αὐτοῖς νομοθετοῦσι ταῦθ'*
52 *οὕτως ἔχειν.* Ἀλλ' ὁ μὲν φιλόσοφος κελεύει καὶ ταῖς φήμαις πιστεύειν· ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον ἡμῖν ἀπιστεῖτε, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων βοώσης ἀληθείας ἐπαΐειν οὐ

24. τελευταῖον] τελευτῶν B.C. Tum τὰ post πάντα om. B. 25. ἀνασκινδαλ.] ἀνασκινδυλ. C. 27. οἱ πάσχοντες] οἱ ταῦτα π. Vb. 28. ἀνθρωπίνων] ἀνθρωπείων B. 29. τοῦ σώματος] τοῦ om. B. 30. ἐνδεκάτῳ] δεκάτῳ B.C. 31. τινα om. B. 36. πιστεύειν—οὔσαις om. B. 37. [τε] om. C. 42. φωνῆς om. B. post πραγμάτων, qui mox βοώσης ἀληθείας ἐπ.

tus, cædetur, torquebitur, colligabitur, oculos eruetur; cuncta denique perpessus, postremo etiam suspendetur. Sunt itaque miserrimi, qui ceteros mortales talibus damnis afficiunt: felicissimi vero, qui ea perpetiuntur. Posse autem sanctorum animas, vel cum extra corpus hoc fuerint, hominum curare negotia, Plato etiam in undecimo Legum libro hisce verbis affirmat [p. 926 E.]: *Opportune itaque admodum ea quæ superius tractata sunt loquuti videmur; animas videlicet defunctorum, vel postquam ex hac vita excesserint, quæ inter homines fiant, curare posse. Sermones ergo qui de hisce rebus habentur veri ac beati sunt. Credendum vero est et aliis quoque narrationibus quæ eadem nobis tradunt; ita illæ quidem et antiquæ et multæ sunt. Credendum præterea et iis qui leges tulerunt, ita hæc se habere.* Cum itaque philosophus credendum esse rumoribus censeat, vos tamen non solum nobis fidei nil habetis, clamantemque eventorum vocem audire non vultis. Sed ne vestro quidem philosopho credendum esse existimatis; cum tamen is plane affirmet sanctorum animas, etiam corporibus exsolutas, humanarum re-

βούλεσθε, ἀλλ' οὐδὲ τῷ ὑμετέρῳ φιλοσόφῳ πιστεύειν ἐθέλετε ἄντικρυς λέγοντι, ὡς αἱ τῶν ὁσίων ψυχαὶ τῶν σωμάτων ἀπαλλαγεῖσαι τῶν κατ' ἀνθρώπους ἐπιμελοῦνται πραγμάτων. Τοῖς δὲ οὕτως ἁρμόττει τοῦδε τοῦ γέρως τυχεῖν, ὡς τοῖς ἠγαπηκόσι μὲν ἐκθύμως τὰ θεῖα, μεμενηκόσι δὲ μέχρι τέλους οἷς ἐξ ἀρχῆς προείλοντο, καὶ τὴν τάξιν ἐν ᾗ σφᾶς ἔταξαν οὐκ ἀνασχομένοις κα-
53 ταλιπεῖν. Τοῦτον δέ γε καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ κρατύνει τὸν λόγον. Φησὶ δὲ οὕτως· Οὕτω γὰρ ἔχει, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὗ ἄν τις ἑαυτὸν τάξῃ ἡγησάμενος βέλτιστον εἶναι, ἢ ὑπ' ἄρχοντος ταχθῇ, ἐνταῦθα δεῖ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν, μηδὲν ὑπολογιζόμενον, μήτε θάνατον, μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ.
54 Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Τὸ γάρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὦ ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι, μὴ ὄντα. Καὶ αὖθις μετὰ βραχέα· Πρὸ γοῦν τῶν κακῶν, ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν, ἃ μὴ οἶδα εἰ καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει

44. πιστεύειν ἐθέλετε φιλοσόφῳ] φιλοσόφῳ πιστ. ἐθ. B. 47. τοῖς δὲ οὕτως] τῷ δὲ οὕτως B.C.V. Mox τούτου δὲ C. pro τοῦδε. 50. προείλοντο] προείλαντο C. 51. τοῦτον] τούτων C. 54. οὗ ἂν] οὗ ἐὰν B. οὗ δ' ἂν C. qui mox βέλτιον.

120, 1. δεῖ] δὴ B. 6. ὅτι] ὅτι καὶ C. 7. τυγχάνει] τυγχάνοι B.V. τυγχάνῃ C.

rum statum curare. Decet autem profecto, quantumcumque est hoc honoris ac præmii, eos adipisci qui res divinas totis præcordiis adamarunt, quique ad usque supremum vitæ diem in iis perstiterunt incœptis quæ olim ab initio præoptarunt, neque passi sunt eam, cui sese addixerant, stationem relinquere. Hunc Plato sermonem etiam in Apologia Socratis confirmat. Sic enim inquit [p. 28 D.] : *Ita enim profecto res habet, o viri Athenienses: quo se loco quispiam collocarit, arbitratus optimum illum esse, aut in quo sit ab ipso principe constitutus, in eo, quantum equidem sentio, permanere illum oportet; identidem animo reputantem, nullum sibi majus aliunde discrimen, ne a morte quidem ipsa, quam a turpitudine imminere.* Pauloque post; *Mortem enim timere, o viri Athenienses, aliud nihil est quam videri quempiam sapientem qui re ipsa non sit.* Rursusque paulo post; *Præ illis autem malis quæ scio penitus mala esse, non timebo ea nec fugiam quæ haud satis scio an et bona esse contingat.* Iterum et hæc amplius; *Quod ad cetera*

οὐ φοβηθήσομαι, οὐδὲ φεύξομαι. Καὶ πάλιν· Τά τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε· καὶ ἤδη καὶ
55 *τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοί εἰσιν.* Αὐτοῦ δὲ, *ὦ φίλοι ἄνδρες, καὶ ταῦτα· Ἐμὲ γὰρ οὐδὲν βλάψειεν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος, οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιντο. Οὐ γὰρ οἶμαι θεμιτὸν εἶναι βελτίονι ἀνδρὶ ὑπὸ χείρονος βλάπτεσθαι. Ἀποκτείνειε μέν [τ'] ἂν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμάσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἴεται [εἶναι,] καὶ ἄλλος τίς που, μεγάλα κακά· ἐγὼ δὲ οὐκ οἶμαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἃ οὗτος νυνὶ ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως ἐπιχειρῶν ἀποκτιννύναι.*

56 Τοιαῦτα μὲν οὖν ὁ Σωκράτης καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἀγῶνι πεφιλοσόφηκεν, ὡς ὁ Πλάτων γε μεμαρτύρηκεν· ἀλλ' ὅμως τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς οὐ τετύχηκεν. Οὔτε γὰρ σηκὸν ἐκείνῳ ἐδείμαντο, οὔτε τέμενος ἀφιέρωσαν, οὔτε πανήγυριν ἀπεκλήρωσαν οἱ τῶν ἐκείνου λόγων μετειληχότες, ἀλλὰ καὶ σοφὸν γενόμενον καὶ ἀνδρεῖον ἀγέραστον εἴασαν, καίτοι ἄδικόν γε κἀκεῖνος

12. *βλάψειαν*] *βλάψειεν* B.Vb. 13. *οὐδὲ γὰρ*] *οὔτε γὰρ* B.Va. *ἀμείνονι* Vb. pro *βελτίονι*. 14. [*τοῦ*] om. B. et mox om. [*τ'*]. 16. *οὗτος μὲν ἴσως οἴεται εἶναι*] *οὗτος οὐκ οἶμαι μὲν ἴσως οἴεται καὶ* B. 18. *ποιεῖν*] *ποιεῖ* C. 19. *ἀποκτεῖναι*] *ἀποκτειννῦναι* B.Vb. 21. *Πλάτων γε*] *γε* om. B.

quidem pertinet, beatiores sunt qui illam, quam qui hanc, incolunt regionem. Reliquo enim tempore sunt immortales. Platonis etiam sunt, o amici homines, ea quæ nunc vobis contemplanda proponam [p. 30]: *Mihi enim neque Melitus neque Anytus quicquam nocebunt. Neque enim nocere poterunt. Fas enim esse non puto, ut, qui melior homo est, a pejore detrimentum accipiat. Interficere me illi quidem fortasse poterunt, aut civitate exigere, aut in contemptum adducere; verum hæc ipsa alii atque alii fortasse mala esse existimant, ego autem mala non puto: sed multo majus esse malum opinor ea facere quæ hic nunc facit, qui videlicet hominem præter fas aggrediatur occidere.*

Hæc itaque Socrates, atque in ipsa maxime capitali causa philosophatus est, sicut et Plato commemorat: neque tamen est honores consequutus quos martyres Christi consequutos videmus. Nam nec illi templum aramve exstruxerunt, nec locum aliquem consecrarunt, nec solennem festivitatem dixerunt, qui illius interfuere sermonibus; sed inhonoratum passi sunt esse, quamquam sapientem scirent fortemque hominem. In-

ὑπομεμενήκει σφαγήν· ἀλλ' οὐκ ἀρίστην γε εἶχε καὶ ἀκραιφνῆ τὴν εὐσέβειαν· ἀναμέμικτο γὰρ ταύτῃ τοῦ
57 τηνικάδε κατεσχηκότος πλάνου πολλά. Ὅθεν δὴ οὐδὲ τῆς μετὰ τὴν τελευτὴν ἠξιώθη τιμῆς· οὐδέ γε Ἀνάξαρχος ἐκεῖνος, ὃς ὑπέροις πτισσόμενος σιδηροῖς ἔλεγεν, ὥς φασιν, Πτίσσε πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον [γὰρ] οὐ πτίσσεις, τοῦδε τοῦ γέρως τετύχηκεν, οὐδὲ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ὃς ἀναγκαζόμενος κατειπεῖν τι τῶν ἀπορρήτων ἀντέσχε πρὸς τὰς βασάνους, οὐδὲν ἐξομολογούμενος· ὡς δέ φησιν Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, δείσας οὗτος μὴ τῇ τῶν παθῶν ὑπερβολῇ βιασθεὶς ἐξείπῃ τι τῶν συγκειμένων, καὶ τοὺς στασιώτας μηνύσῃ, τὴν γλῶτταν τοῖς ὀδοῦσι τεμὼν
58 προσέπτυσε τῷ τυράννῳ. Ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ Θεόδοτόν φασι ποιῆσαι τὸν Πυθαγόρειον, καὶ Παῦλον τὸν Λακύδου γνώριμον, ὡς ὁ Περγαμηνὸς Τιμόθεος ἐν τῷ Περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων ἀνδρείας ξυνέγραψε· ξυμμαρτυρεῖ

24. ὑπομεμενήκει] ὑπομεμένηκε Vb. 28. ταύτῃ] αὐτῇ B. αὕτη C. Mox οὐδὲ B. pro οὔτε. 31. ὃς] ὁ C. 33. τοῦδε τοῦ] τοῦδε τ. γ. τ. om. B. τοῦ δὲ τοῦ μέρους Va. 34. οὐδὲ] ὁ δὲ C. 36. φησὶν] λέγει B. 37. ἐν τῷ] ἐν τοῖς B. 38. παθῶν] πολλῶν B. Mox ἐξείπει C. et infra μηνύσει. 39. στασιώτας] στασιάσαντας Vb. 40. ταυτὸ] ταυτὸν B. 43. ἀνδρείας] ἀνδρίας B. ἀνδρείως C.

justa ille quidem nece sublatus est; haud tamen vera nec pura pietate præditus fuit: plurima enim huic quoque ex eo errore commixta erant, qui tunc terrarum orbem occupabat. Unde factum puto, ut vita perfunctus nullo dignus honore habitus sit. Sed neque Anaxarchus ille, qui, cum pistillis ferreis tunderetur, *Tunde*, inquit, *Anaxarchi saccum, neque enim Anaxarchum contundis*, hoc honoris est consequutus. Non Zeno etiam Eleates; ille inquam Zeno, qui, cum cogeretur proferre conjurationis secreta, constantissime tormentis omnibus restitit, nihil effatus; utque ait Eratosthenes [Clem. Al. Str. I. p. 589. Pott.] in iis libris quos de Malis bonisque conscripsit, timens ne victus excessu tormentorum proderet aliquid ex compositis rebus consciosque conjurationis nominatim efferret, linguam dentibus abscissam in tyranni faciem conspuit. Quod ipsum et Theodotum Pythagoricum fecisse aiunt, Paulumque præterea Lacydæ familiarem, ut testis est Pergamenus Timotheus in libro De philosophorum fortitudine. Idemque

δὲ τούτῳ καὶ Ἀχαϊκὸς ἐν τοῖς Ἠθικοῖς. Ἀλλ᾽ ὅμως
59 τούτων οὐδεὶς τῆς τῶν μαρτύρων ἠξιώθη τιμῆς. Οὔτε
μὴν ἐκεῖνοι οἱ τὰ λαμπρὰ καὶ πολυθρύλητα στήσαντες
τρόπαια, οὐ Μιλτιάδης, οὐ Κίμων, οὐ Περικλῆς, οὐ Θε-
μιστοκλῆς, οὐκ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου· καίτοι οὗτος
οὐκ ἀνδρεῖος μόνον, ἀλλὰ καὶ δίκαιος ἐνενόμιστο· ἀλλ᾽
ὅμως οὔτε οὗτος, οὔτε Βρασίδας ὁ Σπαρτιάτης, οὐκ
Ἀγησίλαος, οὐ Λύσανδρος ὁ τὴν δυναστείαν καταλύσας
τὴν Ἀθηναίων, οὐ Πελοπίδας ὁ Βοιωτάρχης, οὐκ Ἐπα-
μεινώνδας ὁ τὴν Λακωνικὴν λῃσάμενος καὶ τῇ Σπάρτῃ 121
προσενεγκεῖν τὴν στρατιὰν τολμήσας, οὐχ οἱ Ῥωμαίων
περιφανέστατοι στρατηγοὶ, οὐ Σκιπίων ὁ πρῶτος, οὐχ
ὁ ἐκείνου ὁμώνυμος, οὐ Κάτων, οὐ Σύλλας, οὐ Μάριος,
60 οὐ Πομπήϊος, οὐ Καίσαρ αὐτός. Τούτων γὰρ ἕκαστος
ἐν μὲν ταῖς στρατηγίαις καὶ ταῖς ἐν πολέμοις ἀνδραγα-
θίαις διέπρεψε, τοῦ δὲ τῶν μαρτύρων οὐ μετέλαχε γέρως.
Καὶ τί λέγω τοὺς στρατηγούς; οὔτε γὰρ οἱ τῆς οἰκου-

50. *καὶ* om. B. et mox *νενόμιστο.* 51. Βρασίδας] *βραδίσας* B. 52. *τῶν* Ἀθην.] *τὴν* Ἀθην. C. qui mox *οὔτε* Πελ. cum Vb.

121, 3. *ὁ* Σκιπίων] *οὐ* Σκιπίων B.V. 2. *στρατιὰν*] *στρατηγείαν* C. 4. ὁ Βροῦτος ὁ ἐκείνου] ὁ Βροῦτος om. B. *ὁ πρῶτος οὐ* Βροῦτος *ὁ ἐκ.* Va. *οὐ* Βροῦτος *ὁ πρῶτος, οὐκ ὁ ἐκείνου. ἴσως.* Vb. ib. *ὁ* Κάτων] *οὐ* Κάτων B. et sic in seqq. 7. *διέπρεψε*] *ἐπέτρεψεν* C.

Achaicus in Ethicis libris affirmat. Nullus tamen eorum, quo martyres, honore digni sunt habiti. Neque item illi, quibus illustria et celeberrima excitata sunt virtutis tropæa, Miltiades, Cimon, Pericles, Themistocles, Aristides Lysimacho natus patre; qui tamen non modo fortis patriæ propugnator, sed justissimus quoque homo est habitus. Verum neque hic neque Spartanus Brasidas, non denique Agesilaus, non Lysander qui dissolvit Atheniensium potentatum, non Pelopides Bœotorum princeps; non Epaminondas, qui Laconicam devastavit, ausus ad usque Spartana mœnia hostilem exercitum admovere; non Romanorum præclarissimi imperatores, non Scipionum major, non Brutus illum nomine Brutum referens qui Tarquinios Roma exegit; non Cato, non Sylla, non Marius, non Pompeius, non ipse Cæsar. Hi enim ductandis exercitibus egregiaque in gerendis bellis fortitudine viguerunt: neque sic tamen, quali martyres, honore affecti sunt. Quid ego autem bellicos duces commemoro, cum ne ipsi quidem reges habita-

μένης βεβασιλευκότες ταύτης ἀπέλαυσαν τῆς τιμῆς, οὐ
Κῦρος, οὐ Δαρεῖος, οὐ Ξέρξης, οὐκ Ἀλέξανδρος ὁ Φι-
λίππου· τοὺς γὰρ ἐπισήμους καταλέγω μόνους· οὐκ
Αὔγουστος, οὐκ Οὐεσπασιανὸς, οὐ Τραϊανὸς, οὐκ Ἀδρι-
ανὸς, οὐκ Ἀντωνῖνος· ἀλλ' οὗτοι πάντες ζῶντες μὲν
ἦσαν περίβλεπτοι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐνίκων, καὶ μετὰ
τὰς νίκας πομπὰς ἐπετέλουν καὶ ἑορτάς· ἐπειδὴ δὲ ἐτε-
61 λεύτησαν, οὐδὲν τῶν πολλῶν διαφέρουσιν. Οὔτε γὰρ
τάφους ἔχουσιν ἐπισήμους, οὔτε δημοθοινίαις ἐτησίοις
γεραίρονται. Τίς γὰρ [δὴ] οἶδε τὸν Ξέρξου [γε] τάφον,
ἢ τὸν Δαρείου; Τίς δὲ τὸν Ἀλεξάνδρου, τοῦ τοσούτων
ἐθνῶν ἐν ὀλιγίστῳ [γε] χρόνῳ κρατήσαντος; Καὶ τί
λέγω τοὺς παλαιούς; οὐδὲ γὰρ τὸ Αὐγούστου σῆμα
δῆλόν ἐστιν, ἢ τῶν ἄλλων ὅσοι μετὰ τοῦτον τὴν Ῥω-
μαίων ἰθύναντες βασιλείαν ἠγνόησαν τὸν ταύτης δοτῆρα
καὶ χορηγὸν, μόνων δὲ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων οἱ τάφοι
δῆλοι καὶ γνώριμοι, οἱ δὲ τῶν μεταξὺ δυσσεβῶς βεβα-
σιλευκότων φαίνονται μὲν, τιμῆς δὲ οὐδὲ σμικρᾶς ἀπο-

10. ἀπήλαυσαν] ἀπέλαυσαν B. 12. Οὐεσπεσιανὸς] Οὐεσπασιανὸς B.C. et sic infra 32. 15. νίκας suprasc. p. m. B. 19. δὴ om. B. 20. ὀλιγοστῷ] ὀλιγίστῳ B. Supra τῶν Ἀλεξ. C. qui om. [γε]. 22. τὸ] τοῦ C. 23. τὴν Ρωμ. ἰθ. βασ. B. om. τούτων—ἰθύνοντες C. 25. μόνον] μόνων B.C. Mox καὶ βασ. B.Va. 27. οὐδὲ] οὐ C.

bilis terræ, ita umquam honestati cultique fuerint? Non Cyrus, non Darius, non Xerxes, non Philippi filius Alexander. Insignes enim dumtaxat clarissimosque propono. Non itaque Augustus, non Vespasianus, non Trajanus, non Hadrianus, non Antoninus. Attamen hi omnes, cum viverent, illustres conspicuique fuerunt, victoresque devictis barbaris pompas miserunt, solennitatesque celebrarunt: mortui tamen nihil a multitudine differunt. Neque enim conditi sunt insignibus monumentis, neque publico epulo festivitatis annuæ honestantur. Quis est enim homo, qui sepulcrum Xerxis Dariive cognorit? Quis Alexandri illius qui exiguo tempore tot barbaras nationes bello perdomuit? Sed quid ego tam antiquos reges commemoro, cum ne Augusti quidem Cæsaris tumulus aliorumve supersit qui post eum Romanum imperium moderati nescierunt tantæ ditionis datorem Deum; soli vero adhuc exstare cernantur imperatorum eorum tumuli, qui pii cultores Dei fuerunt? Quod si qui tamen et illorum apparent qui prophani homines impiique reg-

λαύουσιν· οὐ μόνον γὰρ τῆς βασιλικῆς ἀπεστέρηνται,
62 *ἀλλὰ καὶ ἧσσον τῶν ἰδιωτῶν μετεσχήκασιν. Καίτοι*
τινες τῶν ἀνοήτων καὶ θεοὺς σφᾶς ἀνηγόρευσαν, καὶ
νεὼς ἑαυτοῖς ἐδομήσαντο. Καὶ γὰρ Ἀντίοχος ἐπεκλήθη
θεὸς, καὶ Γάϊος ὁ Τιβερίου διάδοχος, καὶ Οὐεσπασιανὸς,
καὶ Ἀδριανὸς, μεγίστους ἑαυτοῖς νεὼς ᾠκοδόμησαν,
ἀλλὰ ξὺν τῇ ζωῇ καὶ τὴν δυσσεβῆ τιμὴν ἀφῃρέθησαν.
Οἱ δέ γε τῶν καλλινίκων μαρτύρων σηκοὶ, λαμπροὶ, καὶ
περίβλεπτοι, καὶ μεγέθει διαπρεπεῖς, καὶ παντοδαπῶς
63 *πεποικιλμένοι, καὶ κάλλους ἀφιέντες μαρμαρυγάς. Εἰς*
δὲ τούτους οὐχ ἅπαξ ἢ δίς [γε] τοῦ ἔτους ἢ πεντάκις
φοιτῶμεν, ἀλλὰ πολλάκις μὲν πανηγύρεις ἐπιτελοῦ-
μεν, πολλάκις δὲ ἡμέρας ἑκάστης τῷ τούτων δεσπότῃ
τοὺς ὕμνους προσφέρομεν. Καὶ οἱ μὲν ὑγιαίνοντες αἰ-
τοῦσι τὴν τῆς ὑγείας φυλακήν· οἱ δέ τινι νόσῳ παλαί-
οντες, τὴν τῶν νοσημάτων ἀπαλλαγήν· αἰτοῦσι δὲ καὶ
ἄγονοι παῖδας· καὶ στέριφαι παρακαλοῦσι γενέσθαι
μητέρες· καὶ οἱ τῆσδε τῆς δωρεᾶς ἀπολαύσαντες ἀξιοῦ-

29. *τιμῆς* om. B. post *βασιλικῆς*. ib. *καὶ ἧς οἱ*] *καὶ ἧσσον* B. 31. *ναοὺς*] *νεὼς* B.Vb. Mox *ἐδωμήσαντο* B. *ᾠκοδόμησαν* Va.Vb. 35. *δέ γε*] *γε* om. B. 37. *καὶ κάλλους*] *καὶ* om. C. Supra *ἀφιέντων* Va. 39. [*γε*] om. C. 41. *δὲ* [*καὶ*] [*καὶ*] om. B.C. 43. *τῆς ὑγείας τὴν*] *τὴν τῆς ὑγ.* B. 44. *παθημάτων*] *νοσημάτων* B.Va. 45. *στερίφαι*] *στεῖραι* Vb. 46. *ἀπολαύσαντες*] *ἀπολαύοντες* Vb.

narunt, at nullo prorsus in honore habentur, neque solum carent imperiali, sed multo etiam minus quam privatorum hominum sepulcra honorantur; cum tamen eorum stultiores quidam deos sese declararint, sibique ipsis adhuc vivi templa construxerint. Nam et Antiochus deus vocatus est, et Caius qui Tiberio imperatori successit; Vespasianus quoque et Hadrianus sibi templa ingentia excitarunt: verum et vitali simul aura et impio honore privati sunt. Martyrum vero templa conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendoremque quodammodo pulchritudinis suæ late fundentia. Neque vero hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies adventamus, sed in eis sæpenumero dies festos peragimus, sæpe diebus singulis eorum martyrum Domino laudes hymnosque cantamus. Quique homines prospera sunt valitudine, conservari eam sibi a martyribus petunt: qui vero ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem ex-

σιν ἄρτια σφίσι φυλαχθῆναι τὰ δῶρα· καὶ οἱ μὲν εἴς
τινα ἀποδημίαν στελλόμενοι λιπαροῦσι τούτους ξυνο-
δοιπόρους γενέσθαι, καὶ τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνας· οἱ δὲ τῆς
ἐπανόδου τετυχηκότες τὴν τῆς χάριτος ὁμολογίαν προσ-
φέρουσιν, οὐχ ὡς θεοῖς αὐτοῖς προσιόντες, ἀλλ' ὡς
θείους ἀνθρώπους ἀντιβολοῦντες, καὶ γενέσθαι πρεσβευ- 122
64 τὰς ὑπὲρ σφῶν παρακαλοῦντες. Ὅτι δὲ τυγχάνουσιν
ὧνπερ αἰτοῦσιν οἱ πιστῶς ἐπαγγέλλοντες, ἀναφανδὸν
μαρτυρεῖ τὰ τούτων ἀναθήματα τὴν ἰατρείαν δηλοῦντα.
Οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν, οἱ δὲ ποδῶν, ἄλλοι δὲ χειρῶν
προσφέρουσιν ἐκτυπώματα· καὶ οἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ, οἱ
δὲ ἐξ ὕλης ἀργύρου πεποιημένα. Δέχεται γὰρ ὁ τούτων
δεσπότης καὶ τὰ σμικρά τε καὶ εὔωνα, τῇ τοῦ προσ-
φέροντος δυνάμει τὸ δῶρον μετρῶν. Δηλοῖ δὲ ταῦτα
προκείμενα τῶν παθημάτων τὴν λύσιν, ἧς ἀνετέθη μνη-
65 μεῖα παρὰ τῶν ἀρτίων γεγενημένων. Ταῦτα δὲ κηρύττει
τῶν κειμένων τὴν δύναμιν· ἡ δὲ τούτων δύναμις τὸν

49. καὶ τῆς ὁδοῦ—γενέσθαι B. marg. p. m. 51. θεοῖς [αὐτοῖς]] αὐτοῖς om. Va.

122, 12. γεγενημένων] γεγενημένα B.Va. 3. πιστῶς] ἐκ πίστεως Vb. 5. δηλοῦντα] δεικνύντα Vb.

poscunt. Insuper et steriles viri et mulieres dari sibi filios petunt: qui vero parentes sunt, integra sibi et propria custodiri quæ consequuti sunt dona. Item qui peregre aliquo proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potius itineris duces: qui vero jam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes: non qui se ad deos accedere arbitrentur; sed qui orent Dei martyres, tamquam divinos homines, intercessoresque sibi eos apud Deum advocent ac precentur. Pie vero fideliterque precatos ea maxime consequi quæ desiderant, testantur illa quæ votorum rei dona persolvunt; manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii vero pedum, alii porro manuum simulacra suspendunt, ex argento aurove confecta. Gratissime namque accipit eorum Dominus qualiacumque sint dona, nec exigua nec vilia dedignatur: quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem; cujus ipsa certissima signa sunt, a sanitatem consequutis allata. Hæc, inquam, sepultorum ibi martyrum quæ sit virtus ostendunt. Martyrum autem virtus, quem ipsi

τούτων Θεὸν ἀληθινὸν ἀποφαίνει Θεόν. Ἐξετάσωμεν
γὰρ τίνες καὶ πόθεν οἱ ταύτης ἀξιωθέντες τῆς χάριτος.
Ἆρά τινες ἐπίσημοι καὶ περιφανεῖς [ἢ] γένους αὐχοῦντες
λαμπρότητα, ἢ τοῖς τοῦ πλούτου περιρρεόμενοι ῥεύμα-
σιν, ἢ ἐκ δυναστείας τινος γενόμενοι γνώριμοι; Οὐδα-
66 *μῶς, ὦ ἄνδρες. Τούτων γὰρ οὐδενὸς μετεσχήκασιν,*
ἀλλ' ἰδιῶται ἦσαν ἢ στρατιῶται, τίνες δὲ αὐτῶν καὶ
οἰκέται γεγένηνται, καὶ θεραπαινίδες, ἐν ἀσθενέσι δ'
ἄγαν σώμασι γενναίως ἀγωνισάμεναι· καὶ αἱ μὲν σω-
φρόνως ἕλκουσαι τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν, αἱ δὲ ἔτι γάμους
οὐκ ἐπιστάμεναι. Ἀκούω δὲ ἔγωγέ τινας καὶ τῇ σκηνῇ
ξυντραφέντας, καὶ ἐξαπίνης τοῖς ἀγωνισταῖς ξυνταχθέν-
τας, καὶ ἀξιονίκους γεγενημένους, καὶ τῶν στεφάνων
τετυχηκότας, καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν σφόδρα δεδιττο-
μένους τοὺς δαίμονας, οἷς ἦσαν ὑποχείριοι πάλαι. Πολ-
λοὶ δὲ καὶ ἱερεῖς καὶ νεωκόροι τὰ κατὰ τῆς ἀσεβείας
67 *ἀνέστησαν τρόπαια. Ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν*
ξυνέστησαν οἱ τῶν μαρτύρων χοροί. Καὶ φιλόσοφοι

14. *γὰρ*] *δὲ* Vb. 16. [*ἢ*] om. B.Va. 18. *γενόμενοι*] *γενώμενοι* B. 24. *αἱ δὲ ἔτι γάμους*] *αἱ δὲ̀ τί γάμ°* B. *αἱ δέ τοι γάμους* Can. 25. *ξυντραφέντας*] *ξυγγραφέντας* B.

coluerunt Deum, verum esse Deum declarat. Age enim, quæso, animo reputemus quinam fuerint, quove orti loco, quos tanto munere, tantoque honore Deus dignatus est. Num forte illustres quidam clarique homines qui se generis nobilitate jactarint, an qui divitiarum copia circumfluxerint, potentatuve aliquo celebres facti sint? Minime quidem gentium. Nihil enim horum illi habuerunt; sed privati homines gregariique fuerunt. Nonnulli vero ipsorum tenuem servitutem famuli ancillæque servierunt; quæ tamen infirmis admodum corporibus generose certarunt: aliæ summa cum castitate matrimonii jugum trahentes, aliæ vero nuptias nondum expertæ. Audio ego vero nonnullos e scenico genere hominum, repente immutatos, in athletarum nostrorum ordinem transiisse; factosque tormentorum victores, ac jam coronam martyrii consequutos, post celebratam victoriam magno eos dæmonas concussisse terrore, quibus olim subditi ipsi fuerant. Ex quo factum est ut ex iis multi sacerdotes æditruique templorum egregia sibi contra impietatem tropæa sustulerint. Ex iis itaque viris ac mulieribus constituti sunt martyrum chori. Ac philosophi quidem præclarique oratores ob-

μὲν καὶ ῥήτορες παραδέδονται λήθῃ, καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν οὐδὲ τὰς προσηγορίας γινώσκουσιν οἱ πολλοί, τὰς δὲ τῶν μαρτύρων προσηγορίας μᾶλλον ἴσασιν ἅπαντες ἢ τὰ τῶν φιλτάτων ὀνόματα· καὶ τοῖς παισὶ δὲ τὰς τούτων προσηγορίας ἐπιτιθέναι σπουδάζουσιν, ἀσφάλειαν αὐτοῖς ἐντεῦθεν καὶ φυλακὴν μηχανώμενοι.
68 Καὶ *τί λέγω φιλοσόφους καὶ βασιλέας καὶ στρατηγούς; καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν καλουμένων θεῶν τὴν μνήμην ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐξήλειψαν διανοίας.* Τὰ *μὲν γὰρ ἐκείνων οὕτω παντελῶς διελύθη τεμένη, ὡς μηδὲ τῶν σχημάτων διαμεῖναι τὸ εἶδος, μηδὲ τῶν βωμῶν τὸν τύπον τοὺς νῦν ἀνθρώπους ἐπίστασθαι, αἱ δὲ τούτων ὗλαι*
69 *καθωσιώθησαν τοῖς τῶν μαρτύρων σηκοῖς.* Τοὺς *γὰρ οἰκείους νεκροὺς ὁ δεσπότης ἀντεισῆξε τοῖς ὑμετέροις θεοῖς, καὶ τοὺς μὲν φρούδους ἀπέφηνε, τούτοις δὲ τὸ ἐκείνων ἀπένειμε γέρας.* Ἀ*ντὶ γὰρ δὴ τῶν* Π*ανδίων καὶ* Δ*ιασίων καὶ* Δ*ιονυσίων καὶ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἑορτῶν,* Π*έτρου καὶ* Π*αύλου καὶ* Θ*ωμᾶ καὶ* Σ*εργίου καὶ* Μ*αρκέλλου καὶ* Λ*εοντίου [καὶ* Π*αντελεήμονος] καὶ* Ἀ*ν-*

33. *παραδέδονται*] *παραδέδωνται* C. 38. *καὶ φυλακὴν ἐντεῦθεν*] *ἐντεῦθεν καὶ φυλακὴν* B. 43. *διελύθη*] *κατελύθη* Vb. 47. *ὑμετέρους*] *ἡμετέρους* C. *ἀντέταξε* Vb. pro *ἀντεισῆξε*. 48. *τὰ—γέρα*] *τὸ—γέρας* B. 49. *Πανδίων*] *παιδίων* C. qui om. *καὶ Διασίων*. Supra *δὴ* om. Va. 52 [*καὶ Παντελεήμονος*] om. B.

livioni jam dati sunt; imperatorum vero ac magnorum ducum ne nomina quidem multi hodie norunt; cum tamen martyrum nomina, magis quam familiarium, cuncti mortales sciant. Quin etiam nascentibus filiis ea imponi curant; ita custodiam illis tutelamque certissimam comparantes. Sed quid ego philosophos, imperatores ducesque commemoro; cum eorum quoque qui passim dii ferebantur memoriam, e mente hominum martyres aboleverint? Eorum namque templa, una cum suis lucis sic destructa jam sunt, ut ne ulla quidem vestigia superent, nedum qua forma illorum aræ constiterint scire homines possint. Earum vero rerum materia templis arisque martyrum excitatis expiata est. Suos enim mortuos Dominus Deus noster in templa pro diis vestris induxit. Ac illos quidem cassos gloria vanosque reddidit, suis autem martyribus honorem illorum dedit. Pro Pandiis enim Diasiisque ac Dionysiis,

τωνίνου καὶ Μαυρικίου καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων ἐπι- 123
τελοῦνται δημοθοινίαι· καὶ ἀντὶ τῆς πάλαι πομπείας καὶ αἰσχρουργίας καὶ αἰσχρορρημοσύνης σώφρονες ἑορτάζονται πανηγύρεις, οὐ μέθην ἔχουσαι καὶ κῶμον καὶ γέλωτα, ἀλλ' ὕμνους θείους καὶ ἱερῶν λογίων ἀκρόασιν, καὶ προσευχὴν ἀξιεπαίνοις κοσμουμένην δακρύοις.
70 Ὁρῶντες τοίνυν τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς τὸ ὠφέλιμον, φεύγετε, ὦ φίλοι, τῶν δαιμόνων τὸν πλάνον· καὶ τούτοις φωστῆρσι καὶ ποδηγοῖς κεχρημένοι τὴν πρὸς [τὸν] Θεὸν ἄγουσαν πορείαν ὁδεύσατε, ἵνα τῆς τούτων χορείας ἐν τοῖς ἀνωλέθροις αἰῶσι μετάσχητε.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ. θ′.

ΥΜΕΙΣ μὲν, ὦ ἄνδρες, κεκαλλιεπημένων ποθεῖτε λόγων ἀκούειν, καὶ τούτοις κατακηλεῖσθαι ζητεῖτε· οὗ δ' ἂν τούτους μὴ εὕροιτε, γελᾶτε καὶ κωμῳδεῖτε, καὶ τὰς ἀκοὰς βύετε, καὶ τῶν λεγομένων ἐπαΐειν οὐ βούλεσθε.

123, 2. πάλαι] ἄλλης C. 10. [τὸν] om. B.

(hoc est, Jovis, Liberique Patris solennitatibus,) Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauricio aliisque sanctis martyribus solennitates populari epulo peraguntur. Proque illa veteri pompa, pro turpi obscænitate ac impudentia, fiunt modestæ, castæ ac temperantiæ plenæ festivitates; non illæ quidem mero delibutæ, non comissationibus leves, non cachinnis solutæ; sed divinis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ: in quibus ad Deum preces non sine sanctis lacrymis ac suspiriis summittuntur. Cum itaque talem tantamque utilitatem ex martyribus honore collato provenire homines videatis, fugite, quæso, errorem dæmonum, prævioque ductu martyrum facibusque utentes, viam capessite quæ ad Deum perducit; ut immortali ævo illorum choris et præsentia perfruamini.

IX. SERMO. DE LEGIBUS.

VOS quidem, viri Græci, elegantes, comptosque sermones audire percupitis, quærentes his quam maxime permulceri: ubi vero tales non inveniatis, risu effuso eos contemnitis ac maledictis

2 Ἔδει δὲ συνιδεῖν, ὡς τὰ πολλὰ τῶν ἄγαν τιμιωτάτων
ἐν ἐλύτροις εὐτελέσι καλύπτεται. Καὶ γὰρ τὸν πολυ-
τελῆ μαργαρίτην, καὶ τοῖς πλουτοῦσι τριπόθητον, εὐ-
καταφρόνητον ὄστρεον καὶ τίκτει καὶ τρέφει, καὶ μέντοι
καὶ κατακρύπτει· οἱ δὲ τοῦτον ὠνούμενοι χρυσίον δι-
δόντες ὅτι μάλιστα πλεῖστον, χαίρειν ἐῶσι τὸ ὄστρεον.
3 Καὶ τοῖς διαυγέσι δὲ λιθιδίοις ἐκείνοις, ἃ τὴν βασιλικὴν
διακοσμεῖ κεφαλήν, ἑτέρα λίθου φύσις ἔξωθεν περίκει-
ται παντάπασιν ἄχρηστος· οἱ δὲ τοῦ τοιοῦδε κόσμου
δημιουργοί, τούτου τὸ περιττόν τε καὶ ἄχρηστον περι-
κόπτοντές τε καὶ ἀποξύοντες, τῶν διαφανῶν λίθων ἐκεί-
4 νων γυμνοῦσι τὸ κάλλος. Καὶ τὸν χρυσὸν δὲ τὸν τοῖς
πολλοῖς ἀξιέραστον, καὶ μέντοι καὶ τὸν ἄργυρον καὶ
τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον, ψάμμος καὶ γῆ συγκα-
λύπτουσιν· ἀλλ' οἱ τὰς χρυσίτιδας καὶ ἀργυρίτιδας
διερευνώμενοι φλέβας διορύσσουσι μὲν τὰ μέταλλα,
συλλέγουσι δὲ τὰ ψήγματα. Καὶ ἐπίσημον δὲ γενό-
μενον τὸν χρυσόν, καὶ τὸν βασιλικὸν δεξάμενον χα-

19. ἐλύτροις] ἐνελύτροις B. 20. καλύπτεται] κεκάλυπται B. 24. πλεῖστον] πλεῖον C. 29. λίθων ἐκείνων] ἐκείνων λίθων C. 34. διορύσσουσι] διορύττουσι B.

incessitis: quinetiam obstructis auribus, quæ dicuntur audire non vultis. Contra vero animadvertere vos oportuit, ita usu evenire, ut ea quæ sunt quam maxime pretiosa, cuncta fere vili materia integantur. Videre siquidem est pretiosum unionem, quales ampli ac magnifici viri apud se esse desiderant, aspernabili admodum testæ innasci, eademque nutriri, augescere, occultari. Qui vero eum sibi coëmunt, auri plurimum persolventes, missam faciunt testam. Præterea vero pellucentes gemmas, ornandisque regiis capitibus destinatas, aliud genus lapidis extrinsecus circumvestit; despicabilis ille quidem atque inutilis. Qui ergo eas gemmas expoliunt, ad ornatumque concinnant, superfluam illam testam nihilique pendendam circumamputantes abradentesque nitorem lucentium lapillorum detegunt et expediunt. Aurum quoque, quod passim a multitudine peramatur, ipsumque præterea argentum, æs, ferrum, terra atque harena obtegitur. Verum qui auri venas argentive rimantur, metalla quidem perfodiunt, ramenta vero sibi et minutias colligunt. Postquam vero impressis notis aurum jam signa-

ρακτῆρα, οὐ χρυσὸς ἔξωθεν, ἀλλ' ἢ σκύτιναι ἢ ξύλιναι
5 φυλάττουσι θῆκαι. Εἰκότως οὖν ἄρα καὶ τὴν ἀληθῆ
περὶ τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δόξαν, οὐ λαμπροί
τινες καὶ ὄγκον ἔχοντες, ἀλλ' ἁπλοῖ καὶ πεζοὶ καὶ πᾶσι
γνώριμοι κηρύττουσι λόγοι· καὶ τὸν μέγαν καὶ ἄρρητον
6 θησαυρὸν εὐτελεῖς ἄγαν φέρουσι θῆκαι. Ὅσην δέ γε
οὗτοι ῥώμην καὶ δύναμιν ἔχουσι, ῥᾷστα ἄν τις ξυνίδοι,
τοὺς Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων νομοθέτας παραγαγών,
καὶ τούτοις τοὺς ἡμετέρους ἁλιέας καὶ τελώνας παρεξε-
τάσας. Εὑρήσει γὰρ τοὺς μὲν οὐδὲ τοὺς ὁμόρους πεί-
σαντας κατὰ τοὺς σφῶν πολιτεύεσθαι νόμους, τοὺς δὲ
Γαλιλαίους οὐ μόνον Ῥωμαίους πεπεικότας καὶ Ἕλλη-
νας, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τῶν βαρβάρων τὰ φῦλα, τὴν
7 εὐαγγελικὴν νομοθεσίαν ἀσπάσασθαι. Καὶ Μίνως μέν,—
ὃς αὐχεῖ κατὰ τὸν μῦθον πατέρα τὸν Δία, καὶ παρὰ τὸ 124
ἐκείνου γε ἄντρον, ὥς μυθολογοῦσι, φοιτήσας, τὰς τῶν
νόμων ἔλαβεν ἀφορμάς,—Κρητῶν μὲν νομοθέτης ἐγένετο,
οὐκ ἔπεισε δὲ οὔτε Σικελιώτας οὔτε Καρχηδονίους οὔτε

48. τοὺς δὲ] τοὺς δέ γε Va. 50. ἅπαντα] πάντα B.
124, 1. παρὰ τὸ] τὸ παρ' B. 4. Καρχηδονίους] Καλχηδονίους Va.

tum est, incussumque imperatoris characterem accepit, non illud aurei loculi, sed thecæ vel ex corio vel ex marmore confectæ inditum servant. Jure igitur factum est ut verissimas de divinis humanisque rebus traditiones, non illustres eloquentia tumidique sermones, sed simplices humilesque ac omnibus mortalibus noti, prædicent, magnumque adeo ineffabilemque thesaurum viles admodum thecæ despicabilesque circumferant. Quantum autem roboris, quantumque virtutis insitum habeant, facile is inspiciet qui Græcorum legislatores ac Romanorum in medium proferat, iisque nostros piscatores ac publicanos in comparationem adducat. Inveniet enim illos ne finitimis quidem persuasisse, ut ad suas leges vitam instituerent: contra autem, Galilæos non solum Romanos Græcosque, verum etiam cunctas barbaras nationes ad amorem legis evangelicæ traduxisse. Ac Minos quidem, qui, ut est in fabulis, Iove genitum sese jactat, ejusque antrum sæpius frequentando (sic enim fabulantur) hoc prætextu acceptas a patre leges mentitus est, ipsis Cretensibus leges tulit: tamen nec Siculos, nec Carthaginenses, nec Græcos induxit, ut a se latis legibus rempublicam gu-

μὴν τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοὺς αὐτοῦ πολιτεύεσθαι νόμους, ἀλλὰ μόνην τὴν νῆσον ἐκείνην, ἧς ἐβασίλευε, στέρξαι τοὺς νόμους ἠνάγκασε, καὶ οὐδὲ τούτους τὸν ἀεὶ χρόνον· ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαῖοι τῆς οἰκουμένης ἐκράτησαν, κατὰ τοὺς τούτων καὶ οὗτοι πολιτεύονται νόμους.
8 Πάλιν, τὸν Χαρώνδαν πρῶτον Ἰταλίας καὶ Σικελίας νομοθέτην γενέσθαι φασίν· ἀλλὰ οὐδὲ οὗτος Τυρρηνοὺς ἔπεισεν ἢ Κελτοὺς ἢ Ἴβηρας ἢ Κελτίβηρας, καὶ ταῦτα ὁμόρους γε ὄντας καὶ ἀγχιτέρμονας, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας καταδέξασθαι νόμους. Καὶ τί λέγω τοὺς ὁμόρους; Οὐδὲ γὰρ οἱ τηνικάδε τούτους θαυμάσαντες καὶ στέρξαντες κατὰ τούτους νῦν πολιτεύονται· τὸν γάρ τοι τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων ὑπῆλθον καὶ οὗτοι ζυγόν.
9 Ζάλευκος δὲ Λοκροῖς τέθεικε νόμους, παρά γε τῆς Ἀθηνᾶς τὴν τούτων ἐπιστήμην δεξάμενος, ἥ φασιν οἱ τοὺς μύθους διαπλάττειν φιλοῦντες· ἀλλ' οὔτε Ἀκαρνᾶνες, οὔτε Φωκεῖς, οὔτε μὴν οἱ ἄλλοι Λοκροὶ τῆς τούτου νομοθεσίας ἠνέσχοντο· καὶ ταῦτα οὐ μακρὰν οἰ-
10 κοῦντες, ἀλλ' ἀστυγείτονες ὄντες. Τὸν δὲ Λυκοῦργον

7. τούτους] τούτοις C. qui infra καὶ κατὰ τούς. 10. γενέσθαι] γεγενῆσθαι B. 12. ὁμόρους γε] γε ὁμόρους B. ταῦτα ὁμ. γε ἐόντας C. 15. τούτους] τοὺς C. ib. πολιτεύονται] βιοτεύουσι B. 16. τὸν γὰρ] τὸ γὰρ B. qui mox Ῥωμαϊκόν. 21. τούτου] τούτων Va.

bernarent: solam vero Cretam, cujus ipse rex erat, ad eas leges accipiendas coëgit. Neque tamen hoc ad perenne tempus impetravit. Ex quo enim Romani rerum potiti sunt, Cretes quoque Romanis legibus sese regunt. Fertur præterea Charondas quidam primus Italis Siculisque civitatibus leges tulisse. Verum is, nec Tyrrhenis, nec Celtis, nec Iberis, nec Celtiberis, quamquam contermini confinesque essent, persuadere potuit latas a se leges accipere. Quid ego autem confines dico, cum ne illi quidem qui tunc eas leges coluerunt admiratique sunt, eis nunc legibus vivant? Romanorum enim jugum hi quoque jam subierunt. Zaleucus vero Locrensibus leges tulit, docente Minerva juris scientiam consequutus, ut illi aiunt qui comminisci fabulas consuerunt. Sed neque Acarnanes, neque Phocenses, neque Locrenses alii, sese iis legibus subdiderunt; tametsi haud procul remotam regionem incolerent, sed

λέγουσιν οἱ σεμνολογεῖν τοὺς τοῦδε νόμους ἐσπουδακότες εἰς Δελφοὺς μὲν ἀφικέσθαι παρὰ τὸν Πύθιον, ἐμπνευσθῆναι δὲ παρ' ἐκείνου, καὶ θεῖναι Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους. Λέγουσι δὲ καὶ τὸν χρησμὸν, ὃν τοῦδε πέρι ὁ Πύθιος ἔχρησεν. Ἔστι δὲ οὗτος·

Ἥκεις, ὦ Λυκόεργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν
Ζηνὶ φίλος, καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
Δίζω ἤ σε θεὸν μαντεύσομαι, ἢ ἄνθρωπον·
ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόεργε.
Ἥκεις εὐνομίην διζήμενος· αὐτὰρ ἐγώ τοι
δώσω.

11 Τοιοῦτος μὲν δὴ οὗτος καὶ ὁ περὶ τούτου χρησμός. Ἀλλ' οὔτε τὸ πολὺ τοῦ νομοθέτου κλέος, οὔτε τῆς Σπάρτης ἡ περιφάνεια, οὔτε ὁ τοῦ Πυθίου χρησμὸς, ἠνάγκασεν Ἀργείους ἢ Τεγεάτας ἢ Μαντινέας ἢ Κορινθίους, μάλα πλησίον οἰκοῦντας, τὴν Λακεδαιμονίων καταδέξασθαι πολιτείαν. Καὶ τί λέγω τοὺς ἄλλους; Φλιάσιοι γὰρ πόλισμα μὲν οἰκοῦσι σμικρὸν, ἀεὶ δὲ τὴν Λακεδαιμονίων ἡγεμονίαν ἠγάπησαν, καὶ τούτων

23. ἐσπουδακότες] σπουδάζοντες B. 27. περὶ om. C. 30. δίζεο—ἠὲ καὶ ἄνδρα] δήζω—ἢ ανον B. 31. καὶ om. C. 32. διζήμενος] διζόμενος B.Va. 33. μὲν δὴ οὗτος] ὁ μὲν δὴ ὁ Vb. 36. Μαντινέας] Μαντινεῖς B. 39. πτόλισμα] πόλισμα B. 40. σμικρὸν] μικρὸν B. ib. ἡγεμονίαν] πολιτείαν B.

propinqui admodum essent. Lycurgum porro aiunt, qui auctoritatem conciliare suis legibus student, sese Delphos ad Apollinem Pythium contulisse; cujus spiritu afflatus leges Lacedæmoniis tulerit. Oraculum præterea hujusmodi adducunt, quod de Lycurgo protulisse Apollo Pythius dicitur: *Qui mea nuper adis hæc pinguia templa Lycurge, Care Iovi et superas cunctis habitantibus arces, Sis uter inquiro, deus an mortalis habendus; Sed magis esse deum credo, qui limina nostra Advenias, legum cupidus, justique tuendi. Protinus ipse tibi leges dabo.* Tale itaque de Lycurgo oraculum protulit Pythius. Nec tamen illustris hujus latoris gloria, nec Spartanus splendor, nec Pythii responsum, coëgit vel Argivos vel Tegeatas, vel Mantineos vel Corinthios, valde illis propinquos, ad Lacedæmonum leges suam quemque rempublicam moderari. Atque ut de aliis taceam, Phliasii quidem oppidum perexiguum habitant, semperque fuere Lacedæmonum amicissimi, cum quibus in eandem

ἦσαν ὑπόσπονδοι, ἀλλ' ἥγοντο μὲν ὑπ' ἐκείνων καὶ ξυνεπολέμουν ἀεὶ, τοῖς δὲ ἐκείνων οὐκ ἐχρήσαντο νόμοις.

12 *Καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους νομοθέτας παρῶ,* Ἄπιν *τὸν* Ἀρ*γείων, καὶ* Μνησίωνα *τὸν* Φωκέων, *καὶ τὸν* Κυρηναίων Δημώνακτα, *καὶ* Παγώνδην *τὸν* Ἀχαιῶν, *καὶ τὸν* Κνιδίων Ἀρχίαν, *καὶ* Εὔδοξον *τὸν* Μιλησίων, *καὶ* Φιλόλαον *τὸν* Θηβαίων, *καὶ* Πιττακὸν *τὸν* Μυτιληναίων, *καὶ* Νέστορα *τὸν* Πυλίων, *οὗ τοὺς λόγους μέλιτος γλυκυτέρους ἐκάλεσεν* Ὅμηρος· *ἵνα δὲ τούτους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν νομοθέτας παρῶ,* Σόλων *ὁ πολυθρύλητος, καὶ* Δράκων, *καὶ* Κλεισθένης, *νομοθέται* Ἀθη*ναίων ἐγένοντο.* Ἀλλ' *οὔτε* Μεγαρέας, *οὔτε* Εὐβοέας, *οὔτε* Θηβαίους, *ὁμόρους γε ὄντας καὶ ἄγαν πλησιοχώρους, τοῖς τοῦ* Σόλωνος *ἢ τοῦ* Δράκοντος *ἢ τοῦ* Κλει-
13 *σθένους ὑπακοῦσαι νόμοις ἔπεισαν* Ἀθηναῖοι. Καὶ *αὐτοὶ* 125
δὲ Ἀθηναῖοι *τούτοις ἐρρῶσθαι φράσαντες, καὶ μέντοι καὶ* Λακεδαιμόνιοι, *καὶ* Λοκροὶ, *καὶ* Θηβαῖοι, *καὶ οἱ ἄλλοι δὲ* Ἕλληνες, *κατὰ τοὺς* Ῥωμαίων *πολιτεύονται νόμους.*

44. *Μνήσωνα*] *Μνησίωνα* B. *Μνασίωνα* Vb. Vid. Lambecii Comm. de Bibl. Vindob. T. III. p. 182 A. ed. Kollar. Nessel. T. I. p. 250. 45. *Παγώνδαν*] *Χαρώνδην* Vb. Alius ms. Ursini *Δημόκραντα καὶ Χαρώνδην τῶν* Ἀνῶχαι. 46. *τῶν Κνιδίων*] *τὸν Κνηδίων* B. et mox *τὸν Μιλησ.—τὸν Θηβ.—τὸν Μυτιλ.—τὸν Πυλ.* Ubique reposui *τὸν* pro *τῶν*. *τὸν τῶν Μιλ.* C. 49. *δὲ τούτους*] *τούτους δέ* B.

125, 3. *ἄλλοι*] *οἱ ἄλλοι* Va. *οἱ ἄλλοι δὲ* B.Vb.

societatem fœdusque coierant; unde et sub Lacedæmoniis ducibus merebant, semperque in bellis gerendis sociam operam conferebant; Laconum tamen legibus non utebantur. Utque alios legumlatores prætermittam, videlicet Apin Argivorum, Mnesona Phocensium, Demonacta Cyrensium, Pagondam Achæorum, Cnidiorum Archian, Eudoxum Milesiorum, Philolaum Thebanorum, Pittacum Mytilenensium, Nestorem Pyliorum; cujus melle dulciores Homerus esse sermones dixit: ut hos inquam ceterosque legumlatores silentio transeam, celebratissimus ille Solon, Draco præterea et Clisthenes, Atheniensibus quidem leges tulerunt, neque tamen Atticis uti legibus, vel Megarenses, vel Euboicos, vel Thebanos, conterminos ac propinquos suos, persuadere Athenienses viri potuerunt. Quin ipsi quoque Athenienses iisdem legibus omissis, Lacedæmonii præterea et Locrenses, cum Thebanis

Καὶ Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς παρ' Ἕλλησι καὶ βαρβάροις ξυναθροίσαντες νόμους, καὶ τοὺς ἄριστα κεῖσθαι δόξαντας παρ' ἑκάστου νομοθέτου λαβόντες, ὅσαπερ ἔθνη τὸν τούτων ὑπεισῆλθε ζυγὸν δουλεύειν τοῖσδε τοῖς νόμοις ἠνάγκασαν, τοὺς δὲ παρ' αὐτῶν οὐ βουληθέντας ἰθύνεσθαι οὔτ' ἔπεισαν οὔτ' ἠνάγκασαν τὴν σφῶν
14 πολιτείαν ἀσπάσασθαι. Πολλοὶ δὲ καὶ τὸν τῆς δουλείας δεξάμενοι χαλινὸν βιοτεύειν κατὰ τοὺς τούτων οὐκ ἀνέχονται νόμους. Οὔτε γὰρ Αἰθίοπες οἱ Θηβῶν τῶν Αἰγυπτίων ὁμοτέρμονες, οὔτε τὰ πάμπολλα φῦλα τοῦ Ἰσμαὴλ, οὐ Λάζοι, οὐ Σάννοι, οὐκ Ἀβασγοὶ, οὐχ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, ὅσοι τὴν Ῥωμαίων ἀσπάζονται δεσποτείαν, κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους τὰ πρὸς ἀλλή-
15 λους ποιοῦνται ξυμβόλαια. Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἁλιεῖς, καὶ οἱ τελῶναι, καὶ ὁ σκυτοτόμος, ἅπασιν ἀνθρώποις τοὺς εὐαγγελικοὺς προσενηνόχασι νόμους. Καὶ οὐ μόνον Ῥωμαίους καὶ τοὺς ὑπὸ τούτοις τελοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὰ Σκυθικὰ καὶ τὰ Σαυροματικὰ ἔθνη, καὶ Ἰνδοὺς, καὶ Αἰθίοπας, καὶ Πέρσας, καὶ Σῆρας, καὶ Ὑρκανίους, καὶ Βακτριανοὺς, καὶ Βρεττανοὺς, καὶ Κιμμερίους, καὶ Γερμανοὺς,

7. παρεισῆλθε] ὑπεισῆλθε B. 14. Σάννοι] σαύνοι C. 23. Ὑρκανοὺς] Ὑρκανίους B.Va. b. καὶ Βακτριανοὺς om. Va. 24. Κίμβρους] Κιμμερίους B.Va. Κίμβρους ἴσως Vb.

Græcisque aliis, Romanorum legibus vivunt. Romani quoque barbarorum legibus Græcorumque congregatis, habito optimarum delectu, subditas sibi nationes eis servire legibus coëgerunt. Illos tamen qui Romano subesse imperio noluerunt, nec vi nec suasionibus adegerunt ut Romanis legibus viverent: immo permulti, qui frenum Romani imperii acceperunt, vivere noluerunt illorum legibus. Neque enim Æthiopes qui sunt Ægyptiis Thebis conternimi, neque multæ item Ismaeliticæ nationes, non Lazi, non Sanni, non Avasgi, non quamplurimi alii barbari, Romanorum dominatu accepto, ullis Romanis legibus in conventionibus suis utuntur. At nostri illi piscatores ac publicani, sutorque ille noster, cunctis nationibus legem evangelicam detulerunt. Neque solum Romanos, quique sub Romano vivunt imperio, sed Scythas quoque ac Sauromatas, Indos præterea, Æthiopas, Persas, Seras, Hyrcanos,

καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶν ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων, δέξα-
σθαι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς νόμους ἀνέπεισαν, οὐχ
ὅπλοις χρησάμενοι καὶ πολλαῖς μυριάσι λογάδων, οὐδὲ
τῇ τῆς Περσικῆς ὠμότητος χρώμενοι βίᾳ, ἀλλὰ πεί-
16 θοντες καὶ δεικνύντες ὀνησιφόρους τοὺς νόμους. Καὶ
οὐδὲ δίχα κινδύνων τοῦτο ποιοῦντες, ἀλλὰ πολλὰς μὲν
κατὰ πόλιν ὑπομένοντες παροινίας, πολλὰς δὲ καὶ
παρὰ τῶν τυχόντων δεχόμενοι μάστιγας, καὶ στρε-
βλούμενοι, καὶ καθειργνύμενοι, καὶ πᾶσαν ἰδέαν κολα-
στηρίων δεχόμενοι. Εὐεργέτας γάρ τοι ὄντας, καὶ σω-
τῆρας, καὶ ἰατροὺς, ὡς ἐπιβούλους καὶ πολεμίους οἱ μὲν
ἐξήλαυνον, οἱ δὲ καὶ κατέλευον, οἱ δὲ πέδαις καὶ ποδο-
κάκκαις ἐδέσμουν· καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπετυμπάνισαν,
τοὺς δὲ ἀνεσκολόπισαν, τοὺς δὲ θηρίοις παρέδοσαν·
ἀλλὰ τοὺς μὲν νομοθέτας κατηκόντισαν, τὸ δὲ τῶν
νόμων οὐ κατέλυσαν κράτος· πολλῷ γὰρ ἰσχυρότεροι
17 μετὰ τὴν ἐκείνων ἀπεφάνθησαν τελευτήν. Πρὸς γάρ
τοι Πέρσας καὶ Σκύθας καὶ τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη
μετὰ τὴν ἐκείνων οἱ νόμοι διέβησαν τελευτήν· καὶ πάν-

33. καθειργύμενοι] καθειργνύμενοι B. 34. γάρ τοι] γέ τοι Vb. 36. δὲ καὶ] καὶ om. B. 37. ποδοκάκαις] ποδοκάκκαις C.

Britannos, Cimmerios et Germanos, utque semel dicatur, omne hominum genus, nationesque omnes induxerunt crucifixi leges accipere; non armis usi, non infinita vi militum delectorum, non immanitatis Persicæ violentia; sed verborum suasu, ostensa legum quas prædicabant utilitate. Quod sane ipsum nec sine magno quidem suo periculo faciebant; sed in singulis civitatibus frequentes passi injurias, flagraque passim a quovis hominum genere subeuntes, dum torquentur, colligantur, omnem denique crudelitatis speciem patiuntur. Benefactores itaque homines salutaresque medicos, tamquam insidiosos et inimicos, alii quidem procul arcere, alii lapidibus petere, alii manicis ac pedicis colligare, atque eorum alios tympanis extendere, alios palis infigere, alios bestiarum dentibus objectare. Itaque latores quidem legis, ipsosque præcones, perdere illi et confodere potuerunt; legum tamen vim dissolvere atque abolere non potuerunt. Multo enim illæ valentiores vel post necem latorum apparuerunt. Illis namque jam vita perfunctis, ad Scythas, ad Persas, barbarasque alias nationes, ipsæ leges facile pene-

των πολεμούντων, οὐ μόνον βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν γε Ῥωμαίων, διέμειναν τὸ ἴσον ἔχοντες κράτος· καὶ πάντα κάλων [οἱ] Ῥωμαῖοι κινήσαντες ὥστε τῶν ἁλιέων καὶ τοῦ σκυτοτόμου καταλῦσαι τὴν μνήμην, λαμπροτέραν αὐτὴν καὶ περιφανεστέραν ἀπέφηναν· καὶ τοὺς μὲν Λυκούργου καὶ Σόλωνος καὶ Ζαλεύκου καὶ Χαρώνδου καὶ Μίνωος καὶ τῶν ἄλλων νομοθετῶν ἀργεῖν προσέταξαν νόμους, καὶ ἀντεῖπε τῶν ὑπ' ἐκείνοις πολιτευσαμένων οὐδὲ εἷς, ἀλλ' ὁ λόγος ἐγένετο νόμος· καὶ ἀπέσβη μὲν τῶν πολυθρυλήτων νομοθετῶν ἡ μνήμη, οἱ δὲ Ῥωμαίων νόμοι τὰς τῶν Ἑλλήνων ἰθύνουσι πόλεις. 126

18 Καὶ ἀργεῖ μὲν παρ' Ἀθηναίοις ὁ Ἄρειος πάγος, καὶ ἡ Ἡλιαία, καὶ τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ δικαστήριον, καὶ ἡ τῶν πεντακοσίων βουλή, καὶ οἱ ἕνδεκα, καὶ οἱ θεσμοθέται, καὶ ὁ πολέμαρχος, καὶ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἄρχων, ὧν τὰ ὀνόματα ἄλλως ἐστὶν ὀλίγοις κομιδῇ γνώριμα τοῖς ἀναγινώσκειν ἐθέλουσι τὰ τοῖς πάλαι ξυγγεγραμμένα·

46. [οἱ] om. B. κάλον C. 51. προσέταξαν] προσέταξεν C. 52. πολιτευομένων οὐδεὶς] πολιτευσαμένων οὐδὲ εἷς B. 53. νόμος· καὶ ἀπεσβέσθη] νόμος ἔργον καὶ ἀπέσβη B. 55. Ῥωμαίων] Ῥωμαῖοι Va.

126, 1. ὁ Ἄρειος] ὁ om. C. 2. τὸ ἐπὶ] τῷ ἐπὶ C. qui v. seq. om. καὶ οἱ. 5. ὧν τὰ om. B. 6. παλαιοῖς] πάλαι B. Supra ἀναγινώσκουσι Va. sine ἐθέλουσι.

trarunt: omnibusque contra reluctantibus, non solum barbaris, sed Romanis rerum dominis, illæ tamen in eodem semper robore permanserunt; omnemque funem (quod dici solet) commoventibus Romanis ut piscatorum memoriam nostrique sutoris exstinguerent illustriorem illam clarioremque reddiderunt. Ac Lycurgi quidem leges, Solonis, Zaleuci, Charondæ, Minois, aliorumque latorum cessare ac posthaberi jusserunt; nullusque eorum hominum qui legibus illis vivebant, reluctari est ausus. Eorum itaque qui olim celeberrimi legumlatores fuerant memoria prorsus exstincta est, Romanæ autem leges Græcorum civitates moderantur. Cessat enim apud Athenienses Areopagus et Heliæa, et judicium quod in Delphinio habebatur, quingentorumque senatus et undecim viri: cessant legum cerimoniarumque magistri; cessat belli præfectus, cessat annuus princeps: quorum alioquin nomina paucis dumtaxat cognita sunt, qui in veterum historiarum monumentis versantur.

παρὰ δὲ Λακεδαιμονίοις ξενηλασίαν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, οὐδὲ τὴν τῶν εἱλώτων δουλείαν, οὐδὲ τοὺς νεοδαμώδεις, οὐδὲ τὴν ἐκ τῶν Λυκούργου νόμων τῆς παιδεραστίας ἄδειαν, οὐδὲ τὰς ἐννόμους εἰς τοὺς γάμους παρανομίας.
19 Ὁ γάρ τοι Λυκοῦργος, τῶν νομοθετῶν ὁ ἄριστος ὡς δοκεῖ τοῖς τῶν Ἑλλήνων σοφοῖς, διηγόρευσεν ἐν τοῖς νόμοις, ὥς οἱ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν ξυγγεγραφότες φασιν, ἐξεῖναι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἤδη δεξαμέναις τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν, ταῖς μὲν ἐξ ἄλλων ἀνδρῶν, τοῖς δὲ ἐκ γυναικῶν ἑτέροις ἀνδράσι ξυνεζευγμένων παῖδας ποιεῖσθαι ἀδεῶς μιγνυμένοις· καὶ τούτους τεθαύμακε τοὺς νόμους ὁ Πλάτων, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διαπλασθεῖσαν πόλιν κατὰ τούτους προσέταξε
20 πολιτεύεσθαι. Ἀλλὰ τὸν φιλόσοφον, ὡς φιλόσοφον, καὶ τῶν νομοθετῶν εἶναι σεμνυνόμενον ἄριστον, φυλάξωμεν ἔσχατον, νῦν δὲ τῶν Πυθίων νόμων (οὐδὲν γὰρ διαφέρει Πυθίους ἢ Λυκουργείους καλεῖν) διελέγξωμεν τὴν ἀσθένειαν. Ἅμα τε γὰρ προσέταξαν οἱ Ῥωμαῖοι

7. Λακεδαιμονίοις] Λακεδαιμονίων B. 8. εἱλώτων] εἰδώλων B. εἱλόντων Va. 9. τὴν ἐκ] τῶν ἐκ C. 10. τὰς] τοὺς B. 15. δεξαμένοις] δεξαμέναις B. Mox νόμου C. pro γάμου. 16. τοῖς] ταῖς B. et C. bis. 19. καὶ τὴν] καίτοι τὴν Vb. 22. φυλάξομεν] φυλάξωμεν B. qui mox διελέγξωμεν. 23. Λυκουργείους] λυκούργους C.

Sed neque apud Lacedæmonios est videre patrio ritu hospites e finibus pelli, non captivos ac spurios servitutem servire, non eos asseri in libertatem quos ipsi neodamodes vocabant; non denique ex Lycurgi legibus licenter pueros adamari, neque cuiquam fas esse mutuo abusu nuptias violare. Lycurgus enim ille qui Græcorum sapientium judicio censetur optimus legum lator, suis in legibus scriptum reliquit, ut aiunt qui de republica Lacedæmoniorum scripserunt, licere eis qui nuptiale jugum subierunt, viris quidem, ex alienis uxoribus; fœminis autem, ex alienis maritis sibi filios comparare; ita sese impune licenterque commiscentibus. Has vero Lycurgi leges et Plato admiratus est, quamque ipse civitatem instituendam suscepit, his gubernari legibus jubet. Sed nos philosophum Platonem, quem et philosophorum et eorum qui tulerunt leges jactant optimum esse, ad extremum confutationis locum rejiciamus: nunc vero Pythiarum legum (nihil enim refert easdem

τούτους ἀργεῖν, καὶ τοὺς σφετέρους κρατεῖν, καὶ διελύθη τῶν Λυκούργου τὸ ἄμαχον κράτος· τῶν δὲ ἁλιέων τε καὶ τῶν τελωνῶν καὶ τοῦ σκηνορράφου τοὺς νόμους οὐ Γάϊος ἴσχυσεν, οὐ Κλαύδιος καταλῦσαι, οὐ Νέρων ὁ μετ' ἐκείνους, καὶ ταῦτα δύο τῶν νομοθετῶν τοὺς ἀρίστους κατακοντίσας, καὶ γὰρ [τὸν] Πέτρον ἐκεῖνος καὶ
21 [τὸν] Παῦλον ἀνεῖλεν· ἀλλ' οὐ ξυνανεῖλε τοῖς νομοθέταις τοὺς νόμους· οὐκ Οὐεσπασιανὸς, οὐ Τίτος, οὐ Δομετιανὸς, καὶ ταῦτα πολλοῖς κατ' αὐτῶν καὶ παντοδαποῖς χρησάμενος μηχανήμασι· πολλοὺς γὰρ δὴ τούτους ἀσπαζομένους τῷ θανάτῳ παρέπεμψε, παντοδαπαῖς κολαστηρίων ἰδέαις χρησάμενος. Καὶ Τραϊανὸς δὲ καὶ Ἀδριανὸς σφόδρα κατὰ τῶνδε τῶν νόμων παρεταξάτην· ἀλλὰ τὴν μὲν Περσῶν ὁ Τραϊανὸς δυναστείαν κατέλυσε, καὶ Ἀρμενίους τῷ Ῥωμαίων ὑπέταξε χαλινῷ, καὶ μέντοι καὶ τὰ Σκυθικὰ ἔθνη τοῖς σκήπτροις ὑποκύπτειν ἠνάγκασε· τὴν δὲ τῶν ἁλιέων καὶ τοῦ σκυ-

25. σφετέρους] σοφωτέρους C. qui tum om. καί. 26. Λυκούργου] Λυκούργων Va. Λυκουργείων Vb. f. e conj. 27. τελωνῶν] τῶν τελ. B. 30. τὸν om. B. 31. ἐκεῖνον] ἐκεῖνος B.C. 32. οὐκ] οὐ B. om. C. 37. ἰδέαις χρησάμενος] χρησάμενος ἰδέαις B. 38. νόμων] νομοθετῶν B. 40. Ἀρμενίους] Sic B. ex em. qui mox τῷ pro τῶν.

et Lycurgicas appellari) refellamus infirmitatem. Simul enim Romani jusserunt has cessare leges, et suas accipi. Ergo inexpugnabilis illa vis Lycurgicarum legum soluta est. At leges quas nostri piscatores ac publicani, quasque sutor tentoriorum tulerunt ac promulgarunt, non Caius, non Claudius, dissolvere potuerunt, nec qui eis successit Nero. Hic enim, tametsi duos optimos legislatores sua immanitate prostraverit; Petrum namque ac Paulum interfici jussit; at certe quas illi promulgarunt leges minime sustulit. Non denique Vespasianus, non Titus, non Domitianus; quamquam multis ac variis machinationibus eas oppugnare contenderit. Multos enim de medio sustulit qui se legibus illis addixerant, omne tormentorum genus contra eos intendens. Trajanus insuper atque Hadrianus magno se apparatu contra eas leges instruxerunt. Ac Trajanus quidem Persarum potentatum dissolvit, Armeniosque Romanorum freno subjecit; Scythicas præterea nationes compulit sceptris suis parere: piscatorum tamen nostri-

22 τοτόμου καταλῦσαι νομοθεσίαν οὐκ ἴσχυσε. Καὶ Ἀ-
δριανὸς τῶν μὲν τὸν Ἰησοῦν ἐσταυρωκότων ἄρδην τὴν
πόλιν κατέλυσε, τοὺς δὲ τούτῳ πεπιστευκότας ἀφεῖναι
τὴν ἐκείνου δουλείαν οὐκ ἔπεισε. Καὶ Ἀντωνῖνος δέ, ὁ
μετ' ἐκεῖνον, καὶ Οὔηρος ὁ ἐξ ἐκείνου, πολλὰ μὲν καὶ λαμ-
πρὰ κατὰ βαρβάρων τρόπαια ἐστησάτην, καὶ αὐτόνομον
βίον ἀσπαζομένοις τὸν τῆς δυναστείας ἐπετεθεικάτην
ζυγόν· τοὺς δὲ τὸν τοῦ σωτηρίου σταυροῦ ζυγὸν φέρειν
ἠγαπηκότας οὔτε ἐπεισάτην οὔτε ἠναγκασάτην κατα-
λιπεῖν ὃν ἠγάπησαν, καὶ ταῦτα πολλαῖς μὲν ἀπειλαῖς
23 δεδιξάμενοι, παμπόλλαις δὲ τιμωρίαις χρησάμενοι. Καὶ 127
ἵνα Κόμοδον καταλείπω καὶ Μαξιμιανὸν καὶ τοὺς ἄλ-
λους ἅπαντας τοὺς ἄχρις Αὐρηλιανοῦ καὶ Κάρου καὶ
Καρίνου βεβασιλευκότας, τίς ἀγνοεῖ Διοκλητιανοῦ καὶ
Μαξιμιανοῦ καὶ Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου καὶ Λικινίου
τὴν κατὰ τῆς εὐσεβείας μανίαν; Οὐ γὰρ καθ' ἕνα γε
οὗτοι, οὐδὲ κατὰ δύο ἢ τρεῖς, τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευ-

43. νομοθεσίαν] τὴν νομοθ. Va. 46. ἐκεῖνον] ἐκείνους B.C. 47. Βῆρος] Οὔηρος B. 49. ἀσπασαμένοις—ἐπεθηκάτην] ἀσπαζομένοις—ἐπιτεθεικάτην B.C. 50. τὸν τοῦ om. B. qui mox τὸν ζυγόν. ult. δεδειξάμενοι] δεδιξάμενοι B.

127, 1. καταλείψω] καταλίπω B.V. Mox Μαξιμίνον Urs. Μαξιμῖνον Sirm. D. 2. αὐριλλιανοῦ C. 4. Μαξεντίου] Μαξεντίνου B. et sic D. qui om. καὶ Μαξιμίνου. 5. Λικινίου] Λικιννίου B. qui statim om. τήν. λυκινίου C. 6. ἢ τρεῖς] καὶ τρεῖς B.

que sutoris abolere leges non potuit. Hadrianus vero urbem Judæorum a quibus crucifixus est Christus totam diruit et evertit: at eos qui in Christum crediderunt, abducere a Christi servitute non potuit. Antoninus quoque qui Hadriano successit, quique ex eo genitus est Verus, quamplurima tropæa devictis barbaris excitarunt, libertatemque adamantibus populis jugum Romanæ ditionis imposuerunt: neque tamen eos qui lubentes Christi jugum ferebant, aut vi aut suasionibus impulerunt missum facere quem tantopere diligebant; cum tamen illos et minitando terrerent, et irrogatis suppliciis cruciarent. Atque ut Commodum Maximianumque silentio transeam, ceterosque item impp. qui ad Aureliani tempora, Cari, Carinique regnarunt; quis ignorat quæ Diocletiani, Maximiani, Maxentii, Maximini, Licinniique fuerit contra Christianam pietatem insania? Neque enim singulos Christianos binosve

κότας, ἀλλ' ἀγεληδὸν κατηκόντιζον, καὶ κατὰ χιλίους
24 καὶ μυρίους ἀνῄρουν. Ἐν δέ τισι πόλεσι καὶ τὰς ἐκκλη-
σίας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παίδων πεπληρωμένας
ἐνέπρησαν· καὶ κατ' αὐτήν γε τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους
ἡμέραν, ἐν ᾗ καὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς δεσποτικῆς ἀνα-
στάσεως τὴν μνήμην πανηγυρίζομεν, ἁπάσας τὰς ἐν τῇ
25 Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ κατέλυσαν ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τὰς
μὲν τῶν λίθων ἁρμονίας διέλυσαν, τὴν δὲ τῶν ψυχῶν
εὐσέβειαν οὐ κατέλυσαν. Ὁποῖα δὲ [κατὰ Χριστιανῶν]
κἀν τῇ Ἰουλιανοῦ βασιλείᾳ τετόλμηται, ἴσασι μὲν οἱ
γεγηρακότες, ἀκηκόαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς διηγουμένων τῶν
τὴν τραγῳδίαν [ἐκείνην] ἑορακότων· ἀλλ' οὗτοι ἅπαν-
τες, τοσοῦτοί γε ὄντες, καὶ τοσαύτην ἰθύνοντες βασι-
λείαν, καὶ τοσούτων βαρβάρων καταλύσαντες θράσος,
καὶ λαμπρῶς ἐν πολέμοις ἠριστευκότες, ἀποχειροβιώτων
ἀνθρώπων καὶ ἀγροίκων καὶ πενίᾳ ξυζώντων καὶ γυναι-
κῶν ἐκ ταλασιουργίας ποριζομένων τὸν βίον, μυρίαις
26 χρησάμενοι μηχαναῖς, οὐκ ἐκράτησαν. Καὶ τί λέγω

13. ἁπάσας] πάσας B. 16. κατὰ Χριστιανῶν om. B. 17. τετόλμηται βασιλείᾳ] βασιλείᾳ τετόλμηται B. 19. [ἐκείνην] om. B. ib. ἑωρακότων] ἑορακότων B. 20. ἰθύναντες] ἰθύνοντες B.C. 24. ξυζώντων] συζόντων Va. συνεζηκότων Vb. ζυζόντων C.

aut ternos, sed simul plurimos oppugnabant, eorumque nunc mille, nunc dena millia trucidari jubebant. Quibusdam vero in civitatibus differtas viris, pueris, mulieribusque ecclesias incenderunt: quodque magis indignum est, in ipso salutiferæ passionis die, quo et passionis et resurrectionis memoriam celebramus, omnes Christianorum ecclesias in Romani imperii finibus destruxerunt; lapidum illi quidem structuras compagesque demoliti, in Christianorum vero pias animas potestate nulla usi. Quæ autem adversum Christianos Apostatæ Juliani temporibus audacissime gesta sint, norunt omnes etiam tempestate nostra paulo seniores: audivimus vero et nos temporum illorum tragœdias, illis narrantibus qui viderunt. Ceterum hi tot numero imperatores, tantaque dominatione orbem gerentes, contusis barbarorum animis, clari bellicis victoriis atque illustres, manualium tamen artificum, rudiumque hominum et pauperrimorum, mulierumque lana et tela victum sibi quærentium, potentes minime fuerunt, quamquam adversus eos machinamentis omnibus usi fuerint. Quid autem grandiores natu

ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας; οὐδὲ γὰρ μειρακίων [τῶν] τὰ πρῶτα στοιχεῖα πεπαιδευμένων τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐκβαλεῖν ἠδυνήθησαν δόξας· καὶ κορυβαντιῶντες καὶ λυττῶντες καὶ τεχνάσμασι καὶ σοφίσμασι κεχρημένοι μυρίοις τοὺς τῶν ἁλιέων οὐ κατέλυσαν νόμους, ἀλλ' ἰσχυροτέρους πολλῷ πολεμοῦντες ἀπέφηναν, καὶ ἀτεχνῶς ἐῴκεσαν τοῖς σβεννύναι μὲν ἐθέλουσι φλόγα, ἔλαιον δὲ ταύτῃ προσφέρουσι καὶ σφοδροτέραν
27 ἐργαζομένοις. Καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πολέμῳ κατάδηλον εἰργάσαντο τῆς ἀληθείας τὸ κράτος. Καὶ καθάπερ πάλαι τὴν βάτον ἐκείνην καῖον τὸ πῦρ οὐ κατέκαιεν, οὕτως τοὺς πολεμουμένους τὰ τῶν πολεμούντων οὐκ ἀνήλισκε βέλη. Ἀλλ' ὥσπερ τῶν δρυτόμων τὰ δένδρα τεμνόντων πολλῷ πλείους τῶν τεμνομένων ἐκ τῶν ῥιζῶν παραφυάδες βλαστάνουσιν, οὕτω δὴ τηνικαῦτα τῶν εὐσεβῶν ἀναιρουμένων πολλαπλάσιοι τῇ τῶν εὐαγγελίων διδασκαλίᾳ προσῄεσαν, καὶ

26. τε om. B. 27. [τῶν] om. B. 33. ἐώκεισαν] ἐώκεσαν B. 34. προσρέουσι] προσφέρουσι B.V. προσρένουσι C. Hoc tuetur Sylburgianum προσραίνουσι. αὐτῇ Vb. pro ταύτῃ. 36. κατάλληλον] κατάδηλον B. 37. τὴν βάτον ἐκείνην] τὸν βάτον ἐκεῖνον B. et sic ni fallor Va. 40. τεμνόντων] τεμόντων B. 44. προσήεσαν] προσίεσαν C. Mox κτανθέντων Vb. pro ἐκτμηθέντων.

viros dico ac mulieres, cum ne adolescentes quidem prima litterarum elementa perdoctos, a Dei Servatorisque nostri cultu summovere potuerint. Itaque Corybantum more capita præ furore jactantes, inciti rabie, technisque ac veteramentis usi quamplurimis, piscatorum leges non dissolverunt quidem, sed multo validiores oppugnando eas reddiderunt; planeque illis persimiles inventi sunt, qui flammam quidem restinguere concupiscunt, oleum vero fatui instillantes, ardentiorem illam efficiunt. Etenim hi quoque contra pietatem bello suscepto, piæ veritatis robur manifestius declararunt. Ac veluti quondam rubus ille quem vidit Moses ardore ignis non est absumptus; ita nec Christianos impiorum bellis petitos tela hostilia consumpserunt: quin potius sicut lignatoribus silvam cædentibus multo plures pullulant propagines ab radicibus, quam sint rami qui inciduntur; ita tunc quoque piis compluribus interfectis, multo plures quotidie ad doctrinam evangelicam accedebant; cruorque ille cæsorum corporum irrigatio quædam erat

τὸ αἷμα τῶν ἐκτμηθέντων ἀρδεία τοῖς νεοφύτοις ἐγί-
28 γνετο. Καὶ μαρτυρεῖ τὰ ὁρώμενα· μυριοπλάσιοι γὰρ
τῶν πάλαι πεπιστευκότων οἱ νῦν τῷ τῆς πίστεως ὀνό-
ματι καλλυνόμενοι. Τῶν γὰρ πολεμίων οἱ παῖδες, τὴν
τῶν πατέρων βδελυξάμενοι λύτταν, εἰς τὴν τῶν πολε-
μουμένων μετέβησαν φάλαγγα· καὶ φροῦδα μὲν τὰ τῶν
Ἑλλήνων, καὶ παντελεῖ παραδέδοται λήθῃ, τέθηλε δὲ
τὰ τῶν ἁλιέων, καὶ ὁ παρὰ τούτων κηρυττόμενος Θεὸς
29 εἶναι τῶν ὅλων πεπίστευται. Καὶ τῶν ταῦτα φρονούν- 128
των πλήρεις μὲν αἱ πόλεις, πλήρεις δὲ αἱ κῶμαι, ἐλεύ-
θερα δὲ τοῦ πλάνου τὰ ὄρη. Ἀντὶ γὰρ τῶν βωμῶν
ἐκείνων καὶ τῆς παλαιᾶς ἐξαπάτης οἱ τῶν ἀσκητῶν
ταῦτα οἰκοῦσι χοροὶ, τὸν ἐσταυρωμένον ὑμνοῦντες, καὶ
τὸν ἐκείνου Πατέρα, καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα.

30 Εἰ δέ τις ὑπείληφε τὴν τῶν βασιλέων εὐσέβειαν κρα-
τῦναι τῶν ἁλιέων τὰ δόγματα, καὶ ταύτῃ δείκνυσι τὴν
τουτωνὶ τῶν δογμάτων ἰσχύν. Οὐ γὰρ ἂν καὶ νόμων
παλαιῶν κατεφρόνησαν, καὶ ξυγγραμμάτων ἀρχαίων,

45. ἀρδεία] ἀνδρεία C.
128, 6. ἅγιον] πανάγιον B.Va. 8. ταύτῃ] ταῦτα B. 9. τὴν om. C.

novis in ecclesia emergentibus plantis. Cujus rei fidem nobis ea faciunt quæ nunc videmus. Infinita enim proportione, qui nunc Christianæ fidei titulo decorantur, eos excedunt qui priscis olim temporibus in Christum crediderunt. Eorum siquidem filii qui Christianam fidem acerrime oppugnarunt, parentum insaniam rabiemque pertesi, ad eorum acies transfugerunt quos a suis parentibus oppugnari videbant. Ex quo factum est ut impios gentium ritus evanuisse cernamus, sempiternæque oblivioni traditos esse; piscatorum vero doctrinam longe lateque pollere; quemque illi prædicarunt, haberi universorum Deum. Plenæ sunt enim civitates, plenæ sunt villæ, hominum in Christum credentium. Montani quoque vertices ab eo quo tenebantur errore liberati jam sunt. Ubi enim prius obscœnæ aræ dæmonum præstigiis imposturisque serviebant, ibi nunc insident monachorum chori, qui Christum crucifixum, Patremque illius Deum, ac Spiritum sanctum laudant.

Si quis autem existimat piscatorum doctrinam, imperatoribus ad fidem Christianam conversis, robur atque incrementa sumpsisse, vel hoc maxime argumento ostendit quanta vis ejus doctrinæ fuerit. Neque enim immutata voluntate traditas a majoribus suis leges

καὶ ἔθους μακροῦ, καὶ πατρῴων δογμάτων, εἰ μὴ τῶν
μὲν ἐθαύμασαν τὴν ἀλήθειαν, τῶν δὲ τὸ μυθῶδες ἐμίση-
31 σαν. Τί δήποτε δὲ μὴ τοὺς παλαιοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐνθυ-
μεῖσθε πολέμους; εὐπετῶς γὰρ μάλα ταύτην διαλύσετε
δι' ἐκείνων τὴν δόξαν. Εἰ γὰρ τοσοῦτοι βασιλεῖς καὶ
τηλικοῦτοι κατὰ τῆς ἐκκλησίας παντὶ σθένει παραταξά-
μενοι, καὶ μηχανὰς προσενεγκόντες παντοδαπὰς, οὐδὲ
βραχὺν τοῖς ταύτης περιβόλοις ἐνειργάσαντο κλόνον,
ἠλίθιος ἄρα καὶ παντελῶς ἔμπληκτος ὁ μὴ θείαν ὑπο-
λαμβάνων τῶν ἁλιέων τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐκ βασιλι-
32 κῆς ταύτην ηὐξῆσθαι δυναστείας νομίζων. Ἵνα δὲ τοῦτο
ὑμῖν ἐκδηλότερον γένηται, τὰ παρὰ Περσῶν νῦν τολ-
μώμενα καταμάθετε. Ποῖον γάρ τοι εἶδος σφαγῆς κατὰ
τῶν εὐσεβούντων οὐκ ἐπινενόηται τούτοις; οὐκ ἐκδοραὶ,
οὐκ ἐκτομαὶ χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ ὤτων καὶ ῥινῶν κολο-
βώσεις, καὶ δεσμοὶ πρὸς ὑπερβολὴν ὀδύνης ἐξηυρημένοι,

12. πατρίων δογμάτων [ἀρχαίων]] πατρώιων δογμάτων B. ἀρχαίων om. B.C. 14. εὐσεβείας] ἐκκλησίας B.C. contra v. 17. εὐσεβείας C. pro ἐκκλησίας. Supra C. om. μή. 16. διαλύσετε] διαλύετε C. et mox οἱ γάρ. 21. ἐμπληκτικὸς] ἔμπληκτος B. ἐκπληκτικὸς C. 23. δυναστείας] δυναστείαν C. 25. τολμώμενα] τελούμενα B. suprasc. τολμούμενα p. m. 26. εὐσεβούντων] εὐσεβῶν Va. 29. ἐξηυρημένοι] ἐξευρημένοι B. et infra ἐξευρηκότες. Tum κεχρημένα C. κεχωρισμένα Va. κεχοσμένα Vb.

veteraque rerum monumenta, atque inolitam consuetudinem una cum patriis institutionibus contempsissent, nisi veritatem Christianæ legis admirati, adversus ea omnia indignationem atque odium concepissent. Cur autem non memoria repetitis illata ecclesiæ bella? Inde enim profecto diluetis omnem istius vestræ opinionis errorem. Si enim tot tantique imperatores omni contentione contra pietatem pugnantes cunctis illatis machinis ne minimam quidem vexationem illius mœnibus attulerunt, fit continuo ut stolidus ac plane stupidus homo sit qui non putat divinam esse piscatorum virtutem, sed imperatorum potentia opinatur auctam fuisse. Atque ut hoc ipsum vobis clarius illucescat, audite obsecro qualia nuper facinora Persæ sint ausi. Quod enim illi crudelitatis genus in Christianos commenti non sunt? An non illi tergora diripuerunt? non pedes manusque absciderunt? non aures naresque obtruncarunt? non ad excessum doloris vincula arctissima invenerunt? non foveas, non loculos excavarunt, eosque ubertim prius

καὶ ὀρύγματα κεχρισμένα μὲν εἰς ἀκρίβειαν μυῶν δὲ τῶν μεγίστων ἀνάπλεα τοὺς δεδεμένους θοιναζομένων; Ἀλλ' ὅμως τοσαύτας καὶ τούτων πολλαπλασίας κατὰ τῶν εὐσεβούντων τιμωρίας ἐξηυρηκότες, αἰκίζονται μὲν καὶ κολοβοῦσι τὰ σώματα, καὶ παντάπασι διαφθείρουσι,
33 *τὸν δέ γε τῆς πίστεως οὐ ληστεύουσι θησαυρόν.* Καὶ *τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτῶν νόμοις ἅπαντας ὑποκύπτειν τοὺς ὑπηκόους καταναγκάζουσι, τοὺς δὲ τῶν ἁλιέων ἐξαρνηθῆναι τοὺς πεπιστευκότας οὐ πείθουσιν· ἀλλὰ κατὰ τοὺς* Ζαράδου *πάλαι* Πέρσαι *πολιτευόμενοι νόμους, καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς ἀδεῶς καὶ μέντοι καὶ θυγατράσι μιγνύμενοι, καὶ ἔννομον τὴν παρανομίαν νομίζοντες, ἐπειδὴ τῆς τῶν ἁλιέων νομοθεσίας ἐπήκουσαν, τοὺς μὲν* Ζαράδου *νόμους ὡς παρανομίαν ἐπάτησαν, τὴν εὐαγγελικὴν δὲ σωφροσύνην ἠγάπησαν· καὶ κυσὶ καὶ οἰωνοῖς τοὺς νεκροὺς προτιθέναι παρ' ἐκείνου μεμαθηκότες, νῦν τοῦτο δρᾶν οἱ πιστεύσαντες οὐκ*

30. *μυιῶν* Va. *θηρίων* Vb. ib. *δεδεμένους*] *δεδομένους* C. qui mox *τὰ τούτων.* 32. *παραπλησίας*] *πολλαπλασίας* B. *παραπλησίους* C. 36. *τοὺς ὑπηκόους* B. suprasc. p. m. 39. *καὶ μητράσι*] *καὶ μέντοι καὶ μητράσι* C. om. *καὶ μέντοι* infra. 41. *νόμον ἔννομον*] *νόμον* om. B. 42. *ὑπήκουσαν*] *ἐπήκουσαν* B.Vb. Tum *τοὺς μὲν Ζ.—ἐπάτησαν* om. Vb. 45. *προτιθέναι*] *προστιθέναι* C. 46. *πιστεύοντες*] *πιστεύσαντες* B.C.

melle perunctos muscarum copia maximisque et aculeatis crabronibus impleverunt, qui colligatos figerent morsibusque absumerent? Et tamen cum tot cruciatus, multoque etiam plures adversum Christianos commenti essent, (mos siquidem illis erat verberibus cædere, mutilationibus obtruncare, perdere modis omnibus et corrumpere) fidei thesaurum furari certe non potuerunt. Atque aliis quidem suis legibus succumbere adegerunt subditos sibi homines; at eis qui in Christum credebant, non persuaserunt abdicationem legum quas a piscatoribus Galilæis acceperant. Persicæ itaque nationes, quæ jampridem Zaradæ legibus regebantur, matrum, sororum, filiarum connubiis susque deque commixtæ, remque justissimam arbitrantes id quod erat facinus injustissimum; audita piscatorum lege atque accepta, Zaradæ leges ut iniquitatem maximam conculcarunt, evangelicamque temperantiam protinus amplexæ sunt: quique prius, edocente illo, didicerant mortuorum corpora canibus discerpenda volucribusque porrigere, nunc ex quo

ἀνέχονται, ἀλλὰ τῇ γῇ κατακρύπτουσι, καὶ τῶν τοῦτο δρᾶν ἀπαγορευόντων οὐ φροντίζουσι νόμων, οὐδὲ πεφρίκασι τὴν τῶν κολαζόντων ὠμότητα· πλέον γάρ που δεδοίκασι τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον· καὶ τὰ ὁρώμενα γελῶντες ὀνειροπολοῦσι τὰ μὴ φαινόμενα, καὶ
34 δειμαίνουσι. Καὶ τούσδε τοὺς νόμους παρ' ἀνδρῶν Γα- 129
λιλαίων ἐδέξαντο· καὶ τὴν μὲν Ῥωμαίων δυναστείαν οὐκ ἔδεισαν, τῇ δὲ τοῦ σταυρωθέντος ὑπετάγησαν βασιλείᾳ· καὶ κατὰ μὲν τοὺς Ῥωμαίων πολιτεύεσθαι νόμους οὔτε Αὔγουστος αὐτοὺς κατηνάγκασεν, οὔτε Τραϊανὸς, ὁ τὴν ἐκείνων καταλύσας ἀρχὴν, τὰ δὲ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ καὶ Μάρκου ξυγγράμματα ὡς οὐρανόθεν κομισθέντα γεραίρουσι, καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τοῖς τῶν ξένων καὶ ἐπηλύδων
35 ὑπετάγησαν νόμοις. Καὶ Μασσαγέται δὲ, τρισαθλίους ἡγούμενοι πάλαι τοὺς ἄλλως πῶς καὶ μὴ διὰ σφαγῆς τελευτῶντας καὶ τούτου εἵνεκα τοὺς γεγηρακότας θύειν καὶ θοινᾶσθαι ποιησάμενοι νόμον, ἐπειδὴ τῶν ἁλιευτικῶν

50. κολαστήριον] δικαστήριον B. qui mox om. ὁρῶντες καὶ post ὁρώμενα. 129, 8. οὐρανόθεν] Aliquid in B. suprascriptum, quod legere nequeo. ὡς om. Va. 10. ἐπηλύδων] ἐπιλύδων B. 13. θοινᾶσθαι] θυνᾶσθαι C.

credere in Christum cœperunt, ab hujusmodi immanitate abhorrent, ac terræ mortuos suos infodiunt: neque curant principum leges, quibus id fieri prohibetur; neque tortorum sævitiam perhorrescunt: magis enim timent Christi judicium: cumque præsentia cuncta irrideant, somniare magis gaudent quæ non videntur, eaque demum reverentur ac timent. Has itaque novas leges acceperunt a promulgatoribus Galilæis; quique non timuerunt Romanorum potentiam, sese ultro crucifixi hominis imperio subdiderunt. Atque ut ii Romanis legibus viverunt, neque Augustus ipse impetravit, neque Trajanus qui Persarum regna subvertit; et tamen apostolorum monumenta Persæ homines, tamquam cælitus allata fuerint, venerantur; indigenæque advenarum atque exterorum hominum subjecti legibus vivunt. Massagetæ vero, miserrimos esse homines arbitrati qui alio mortis genere quam violenta nece decumberent, quique idcirco legem de mactandis senibus comedendisque tulerunt; postquam piscatorum leges sutorumque ac-

καὶ σκυτοτομικῶν ἐπήκουσαν νόμων, ἐβδελύξαντο τὴν
36 *μυσαρὰν ταύτην ἐδωδὴν καὶ σφαγήν. Καὶ Τιβαρηνοὶ*
τοὺς πρεσβύτας κατὰ κρημνῶν βαθυτάτων εἰθικότες
ὠθεῖν, τὸν παμπόνηρον τοῦτον κατέλυσαν νόμον, τῶν
εὐαγγελικῶν ἐπακούσαντες νόμων. Οὐκ ἔτι δ' οὔτε
Ὑκρανοὶ οὔτε Κάσπιοι τοὺς κύνας τοῖς τῶν τεθνεώτων
ἐκτρέφουσι σώμασιν, οὔτε Σκύθαι τοῖς τετελευτηκόσι
συγκατορύττουσι ζῶντας οὓς ἠγάπων ἐκεῖνοι. Τοσαύ-
την εἰργάσαντο τῶν ἐθῶν μεταβολὴν τῶν ἁλιέων οἱ
νόμοι.

37 *Καὶ οὗτοι μὲν καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη κατὰ τοὺς σφῶν*
ἔπεισαν πολιτεύεσθαι νόμους· Πλάτων δὲ τῶν φιλοσό-
φων ὁ ἄριστος, νόμους γεγραφώς, οὐδὲ Ἀθηναίους
ἔπεισε τοὺς οἰκείους πολίτας κατὰ τὰς τούτων ὑποθήκας
τὴν πολιτείαν ῥυθμίσαι. Καὶ μάλα γε εἰκότως, μάλα
38 *γάρ εἰσι καταγέλαστοι. Καὶ ἵνα μή τις ὑπολάβῃ με*
συκοφαντεῖν τὸν φιλόσοφον, ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, ὧν
ἐκεῖνος νενομοθέτηκε. Κελεύσας γὰρ καὶ τὰς γυναῖκας,

16. Τιβαρηνοὶ] στιβαρηνοὶ B. στιβαρινοὶ C. Mox ἠθικότες C. 19. οὐκ ἔτι δ' οὔτε] οὔτε δὲ οὔτε B. Supra λόγων Vb. pro νόμων. 20. τῶν om. C. 22. τοσαύτην] τοσαύτην γὰρ C. 23. τῶν ἐθνῶν μεταβολὴν] μεταβολὴν τῶν ἐθνῶν B. ἐθῶν legit interpres. 29. ὑπολάβῃ] ὑπολάβοι C.

ceperunt, abominabiles illas dapes ac hostias pertesi sunt. Tibareni quoque soliti olim seniores ab altissimis rupibus dare præcipites, legem iniquissimam consciderunt evangelica lege accepta. Neque amplius Hyrcani, neque ipsi etiam Caspii canes alunt hominum cadaveribus. Neque Scythæ una cum mortuis hominibus vivos infodiunt, quos olim viventes illi dilexerant. Tantam morum mutationem piscatorum leges invehere potuerunt.

Atque hi quidem, vel barbaras nationes uti legibus a se traditis adduxerunt: Plato autem, multo philosophorum optimus, legibus a se jam conscriptis, ne Atheniensibus quidem civibus suis persuasit, ut illarum institutis rempublicam gubernarent, ac merito quidem, sunt enim leges risu dignissimæ. Ac ne quis me arbitretur tantum philosophum falsi criminis reum agere, audite, quæso, Græci homines, cujusmodi illa sint quæ is legibus suis facienda instituit.

οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλὰ καὶ τὰς γεγηρακυίας γυμνάζεσθαι, εἶτα γελῶντας τοὺς προσδιαλεγομένους ἰδών, ὑπολαβὼν ἔφη· Ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς ταῖς γυναιξὶ τοῦ βελτίστου ἕνεκα γυμναζομέναις, ἅτε [δὴ] διὰ τοῦ γελοίου σοφίας δρεπόμενος καρπόν, οὐδὲ οἶδεν, ὡς ἔοικεν, ἐφ' ᾧ γελᾷ. Καὶ πάλιν· Ταῦτα δὲ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ ἐμὸς λόγος ἂν εἴποι πάντα ὅσα περ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀρρένων, ἴσα καὶ τὰς θηλείας ἀσκεῖν δεῖν. Καὶ οὐδὲν φοβηθεὶς εἴποιμι ἂν τοῦτον τὸν λόγον, οὔτε ἱππικῆς οὔτε γυμναστικῆς ὡς ἀνδράσι μὲν πρέπον ἂν εἴη, γυναιξὶ δ' αὖ οὐκ ἂν πρέπον. Καὶ τίς οὐκ ἂν εἰκότως τούτων ἀκούων γελάσειεν; ἡ μὲν γὰρ φύσις ἀπένειμεν ἑκάστῳ γένει τὰ πρόσφορα· γυναιξὶ μὲν ταλασίαν, ἀνδράσι δὲ γεωργίαν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν. Ταύτῃ γὰρ δήπου τῇ διαιρέσει καὶ Ὅμηρος κέχρηται. Πεποίηκε γάρ που ἐν τοῖς ἔπεσι τῇ Ἀνδρομάχῃ τὸν Ἕκτορα λέγοντα·

32. γεγηρακυίας] πρεσβυτέρας Vb. 34. ὁ δὲ] ὁ δέ γε B. Ὁ δέ γε λαῶν C. 36. [δὴ] om. B.Va. ἀτελῆ Vb. sed ex Platone, opinor. et mox δρέπων. 37. οὐδὲ] οὔτε C. 38. λόγος] νόμος Vb. 39. καὶ] καὶ τὰ B.C. 40. δεῖ] δεῖν B.Vb. 42. αὖ om. C. 44. ἑκατέρῳ] ἑκάστῳ B.C. 47. γὰρ] γάρ που B.

Cum enim præcepisset non puellas modo, verum etiam aniculas mulieres nudato corpore contuendas proponi, tum animadvertens in risum se solvisse qui colloquentes intererant, ita inquit orationem suscipiens [Rep. p. 457 B]: *Qui ridet ob nudas mulieres, quæ tamen optimæ rei causa nudantur, cum ex ridicula sapientia fructum utilitatemque sit accepturus, nescit quantum mihi videtur, qua de re rideat.* Rursusque alibi [Leg. p. 804 E]: *Hæc autem omnia et de fœminis nostra oratio disseret, quæ de maribus dici conveniat. Pari enim modo et fœminas exerceri oportet. Nihilque veritus affirmare hoc ausim, neque equitandi artem, neque gymnasticam facultatem, ita solos decere masculos, ut fœminas quoque non deceant.* Et quisnam, quæso vos, cum dici hæc audiat, non continuo et irrideat? Natura enim utrique sexui distribuit sua munera, fœminis quidem lanam facere, viris autem agrum colere, pugnasque obire. Hoc sane rerum discrimine et Homerus utitur. Inducit enim Hectorem sic uxorem Andromachen alloquentem: *Ipsa domum perge, et, quæ sunt tua munera, cura Telas atque colus; ancillis pensa jubeto. Bella*

'Αλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ', ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.

Ὁ δὲ φιλόσοφος οὐδὲ τὴν τῶν ποιητῶν διέγνω διαίρε-
σιν, ἀλλὰ καὶ γυμνάζεσθαι τὰς γυναῖκας γυμνὰς καὶ
41 ἱππεύειν ἐκέλευσε. Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ ξυνομολογεῖ τοῖς
προτέροις. Λέγει γὰρ οὕτως· Τὴν δὲ τοῦ τῶν γάμων χρό- 130
νου ξυμμετρίαν δικαστὴς σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς
ἄρρενας, γυμνὰς δὲ ὀμφαλοῦ μέχρι θεώμενος τὰς γυναῖκας.
Ὁ δὲ ταῦτα νομοθετῶν οὐδὲ τῶν τῆς Κανδαύλου γυ-
ναικὸς λόγων ἐμνήσθη. Ἐκείνη γάρ τοι, τοῦ ἀνδρὸς
γυμνόν οἱ δεῖξαι τὸ σῶμα κελεύσαντος, μάλα ἔφη σω-
φρόνως, ὅτι Ἀποδυομένη τὸν κιθῶνα συναποδύεται καὶ
42 τὴν αἰδῶ ἡ γυνή. Τοιγαροῦν ὁ φιλόσοφος τὰς νυμφευο-
μένας γυμνοῖ τῆς αἰδοῦς, καὶ ἀναίδειαν ἐκδιδάσκει. Κἀν
τῷ δεκάτῳ δὲ τῶν Νόμων [τὰ] παραπλήσια γέγραφεν·
Τῆς γὰρ τοιαύτης, φησὶ, σπουδῆς ἕνεκα χρὴ καὶ τὰς παι-
δείας ποιεῖσθαι χορεύοντάς τε καὶ χορευούσας, κόρους τε
καὶ κόρας, καὶ ἅμα δὴ θεωροῦντας καὶ θεωρουμένους, μετὰ

50. ἠλακάτην τ' ἠδ'] ἠλακάτην τε καὶ B.
130, 1. λέγει δὲ] λέγει γὰρ B. 7. χιτῶνα] κιθῶνα B. 10. [τὰ] om. C. 13. καὶ] τε καὶ B. 14. καὶ μετὰ] καὶ om. B.

viri curent, merito queis bella gerenda. At vero tantus ille philosophus, ne poëtarum quidem videtur divisionem scivisse, sed exerceri nudas mulieres atque equos agitare instituit. Quæ vero apud Platonem sequuntur superius jam dictis plane sunt consentanea. Sic enim inquit [Leg. p. 925 a] : *Judex vero, inspiciens judicato quænam ætas celebrandis nuptiis apte conveniat : eamque ob rem nudos mares, nudasque fœminas umbilico tenus inspiciat.* Qui vero hæc scripsit, nequaquam visus est meminisse quæ Candaulæ regis uxor olim dixisse fertur. Illa enim a viro jussa nudum corpus ostendere, valde pudicum verbum locuta est ; hoc videlicet ; *Mulier cum tunica simul et pudicitiam exuit.* Noster itaque hic philosophus, cum sponsas nudat, plane impudicitiam docet. In decimo etiam Legum suarum libro consona his conscripsit. Inquit ergo [p. 771 E] : *Hujus causa oportet disciplinam constitui, ut tam pueri quam puellæ choreas celebrent, spectentque ac spectentur. Cum-*

λόγου τε καὶ ἡλικίας τινὸς ἐχούσας ἐοικυίας προφάσεις, γυμνούς τε καὶ γυμνάς, μέχρι περ αἰδοῦς σώφρονος ἑκά-
43 *στων.* Ἐγὼ δὲ τὴν μὲν ἐντεῦθεν φυομένην λώβην ὁρῶ, κέρδος δὲ οὐδὲν ξὺν ταύτῃ φυόμενον. Οὐ γάρ που μόνον εἰς ἀναίδειαν ἐπαιδοτριβοῦντο γυμνούμεναι καὶ γυμνοὺς ἄνδρας θεώμεναι, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀλλήλοις ἀφορμὰς προὐξένουν ἀκολασίας. Τῶν γὰρ δὴ γυμνῶν σωμάτων ἡ θεωρία καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας εἰς ἔρωτας ἐκτόπους ἠρέθιζεν.

44 Ἀλλ᾽ ἵνα μὴ παντελῶς τὴν ἐκ τῶνδε τῶν νόμων φυομένην βλάβην ἀπογυμνοῦντες λοιδορεῖσθαι τῷ φιλοσόφῳ δόξωμεν, οὐκ ἐλέγχειν, ἐπὶ τοὺς παγκάλους τῶν γάμων μεταβῶμεν νόμους, μετρίους τοὺς ἐλέγχους ποιούμενοι. Ἀκούσωμεν τοίνυν ἐν Πολιτείᾳ λέγοντος· *Ἀνδρῶν τούτων ἁπάντων πάσας εἶναι γυναῖκας κοινάς, ἰδίᾳ δὲ μηδεμίαν μηδενὶ ξυνοικεῖν· καὶ τοὺς παῖδας αὖ κοινούς· καὶ μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὑτοῦ, μήτε παῖδας γο-*

15. *ἐοικυίας*] *οἰκείας* Vb. 20. *γυμνουμένους*] *γυμνοὺς* B. 25. *βλάβην ἀπογυμνοῦντες*] *ἀπογυμνοῦντες βλάβην* B. 27. *τῶν νόμων* B.Vb. qui mox *γάμους*. 31. *γονέα*] *γονέας* C. qui mox *εἶναι* pro *εἰδέναι*. 32. *αὐτοῦ παῖδα*] *παῖδα* om. B. qui tum *μήτε παῖδας γονέα*, omissis *πατέρα τὸν αὐτοῦ*.

que ratione et ætate quæ habeat opportunas ac probabiles causas, et hos et illas nudari permittimus, usque dum singulorum pudor modestiaque servetur. Ego vero ex hac Platonis lege suboriri quidem perniciem magnam video, nullum vero pariter commodum provenire. Quæ enim mulieres ita se nudas intuentibus præbeant, nudosque ipsæ mares intueantur, non modo ad impudicitiam erudiri, sed magnas ad mutuam libidinem præbere occasiones oportet. Aspectus enim nudorum corporum tam mares quam fœminas irritare solet ad enormes lasciviæ appetitus.

Sed ne videamur non tam refellendi studio, quam ut philosophum hunc maledictis contumelisque infamem reddamus, in demonstrando legum hujusmodi detrimento tantopere occupari, agedum ad pulcherrimas illas nuptiales leges transeamus, qualesnam illæ sint nonnihil etiam ostensuri. Audiamus itaque in Republica sic loquentem [p. 457 D.] : *Horum omnium virorum communes esse uxores, nulli vero propriam sub eodem tecto incolere : filios item*

14 νέα. Εἶτα ἐπισυνάπτει· Εἷς μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, νομοθέτης αὐτοῖς ὥσπερ τοὺς ἄνδρας, οὕτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσει καθόσον οἷόν τε ὁμοφυεῖς. Οἱ δέ, ἅτε δὴ οἰκίας τε καὶ ξυσσίτια κοινὰ ἔχοντες, ἰδίᾳ δὲ οὐδενὸς οὐδὲν τοιοῦτον κεκτημένου, ὁμοῦ δὴ ἔσονται, ὁμοῦ δ' ἀναμεμιγμένων καὶ ἐν γυμνασίοις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ τροφῇ, ὑπ' ἀνάγκης, οἶμαι, τῆς ἐμφύτου ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν. Ἢ οὐκ ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν; Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἦ δ' ὅς, ἀλλ' ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἳ κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύτεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν [τε] καὶ ἕλκειν
15 τὸν πολὺν λεών. Ὅτι μὲν οὖν ὁ φιλόσοφος κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας ἐκέλευσε, μακρῶν οὐ δεῖ λόγων εἰς ἔλεγχον. Αὐτὸς γὰρ δή τοι διαρρήδην νενομοθέτηκε, καὶ τῆς κοινῆς ξυνουσίας τὴν ἀνάγκην ἐπινενόηκε. Κοινῇ γάρ, ἔφη, οἰκοῦντες, καὶ κοινῇ ἑστιώμενοι καὶ γυμναζόμενοι, ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν ὠθήσονται.

33. εἷς μὲν] εἰς κῶμεν C. 37. τοιοῦτον] τοιοῦτο B. 38. καὶ ὁμοῦ] καὶ om. B.C. ib. δὴ ἀναμε.] δ' ἀναμε. B. 40. [ἐπιθυμίας] om. B. post ἐμφύτου. ἐπιθυμίας Va. οἰκονομίας Vb. 43. δρυμύτεραι B. ἐκείνων om. Vb. 44. τε καὶ] τε om. B.C. 46. γὰρ] γὰρ δὴ B.

omnibus omnes communes esse; ita ut neque pater sciat quem ex se filium progenuerit, neque item filius ex quo natus sit patre. Tum superius dictis hæc quæ sequuntur adjungit: *Unus igitur, inquam ego, legislator tam viros quam etiam fœminas prius eliget, atque in connubium dabit; curans scilicet ut quam maxime fieri possit ingenio moribusque conveniant. Illi autem ita conjuncti, ut et communes domos habeant, et communi mensa utantur, nihil earum rerum proprium sibi ac suum aliquo possidente, simul continue victitabunt. Promiscue vero ita conserti, tum in gymnasiis, tum vero et aliis in officiis, ex necessitate inditi a natura appetitus alter ad alterius agentur commixtionem. An non tibi, quæso, videor necessaria demonstrare? Necessariis, inquit ille, argumentis ac demonstrationibus uteris; non geometricis tamen, sed amatoriis. Haud vero tenue periculum est, ne sint istæ geometricis multo potentiores ad faciendam populo fidem, trahendumque quo velint.* Hoc itaque Platonis institutum fuisse, ut uxores omnibus viris promiscuæ haberentur, longi sermonis probatione non eget. Ipse enim ea de re manifestariam legem tulit, necessitatemque ad communem coitum probe commentus est. Communi enim domo, inquit, et communi mensa utentes, ab eo quem natura nobis indidit appetitum, ad mu-

Καὶ τοῦτο δὴ κοινοὺς τοὺς τικτομένους ἀποφαίνει, ἀδεῶς
ἑκάστου ταῖς προστυχούσαις ὁμιλούντων, καὶ οἰκεῖά γε 131
47 νομιζόντων τὰ ὑπὸ τούτων τικτόμενα. Τοῦτό τοι νενοηκὼς
ὁ προσδιαλεγόμενος, τοῦ Σωκράτους εἰρηκότος, Ἢ οὐκ
ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν; ἐπήγαγεν, Οὐ γεωμετρικαῖς
γε ἀλλ' ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἳ κινδυνεύουσιν ἐκείνων δρι-
μύτεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν καὶ ἕλκειν τὸν πολὺν λεών.
48 Ἐγὼ δὲ τῶν νῦν τὰ Πλάτωνος ἑρμηνεύειν ἐθελόντων,
μᾶλλον δὲ παρερμηνεύειν πειρωμένων, θαυμάζω τὴν
ἀναίδειαν· φασὶ γὰρ αὐτὸν μὴ ξυνουσίαν νομοθετῆσαι
κοινήν, ἀλλὰ φιλικὴν κοινωνίαν, καὶ οὐκ ἀκούουσι λέ-
γοντος. Καὶ οἰκήσεων καὶ συμποσίων καὶ γυμνασίων κοι-
νωνοῦντες ἀλλήλοις, ὑπ' ἀνάγκης καὶ τῆς ἐμφύτου ἐπι-
49 θυμίας ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν. Ἀλλ' ἴσως
ἐρυθριῶντες ἐπὶ τοῖς καταγελάστοις τοῦ φιλοσόφου
νόμοις, ξυγκαλύπτειν πειρῶνται τοῦ διδασκάλου τὴν
ἁμαρτάδα· ἀλλ' ἔδει γε τῶν ἐκείνου λόγων ἀναμνη-
σθῆναι, ὅτι, Φίλος μὲν ὁ ἀνήρ, φίλη δὲ ἡ ἀλήθεια· ἀμφοῖν

131, 2. τοῦτο] τοῦτον C. 9. νομοθετῆσαι] ὁμολογῆσαι Vb. 13. καὶ τῆς] καὶ om. C. Sirm. 17. ἐκείνου] ἐκείνου γε B. 18. ἀμφοῖν] Aristot. Eth. I. 6. Plat. X. p. 463. URSIN. Rep. X. 1. p. 595 C.

tuam impellentur commixtionem. Idque communes omnibus liberos futuros esse ostendit; cum videlicet unusquisque cuicumque se mulieri impune commisceat, proque suo habiturus sit quicquid inde nascatur. Hæc itaque cum animo reputaret qui ibi loquens inducitur, interrogassetque eum Socrates, *An non quæ necessaria sunt, tibi videor loqui?* respondit his verbis; *Non geometricis uteris, sed amatoriis necessitatibus. Neque tenue periculum est, ne sint istæ geometricis multo valentiores ad faciendam populo fidem, trahendumque quo velint.* Ego autem hoc loco valde admiror eorum impudentiam, qui ea Platonis verba quodam alio sensu interpretari contendunt, immo autem detorquere ac depravare conantur. Aiunt enim, illum nequaquam communem virorum ac fœminarum coïtum instituisse, sed quandam potius benivolentiæ familiarisque convictus societatem. Neque stolidi audiunt quæ is dicat [p. 458 D.]; *quod si* videlicet *domo, mensa, gymnasioque simul in commune omnes utantur, necessitate insiti appetitus ad mutuam impellentur commixtionem.* Sed ii fortasse cum ad tam ridiculas Pla-

50 δὲ ὄντοιν φίλοιν, φίλτερον ἡ ἀλήθεια. Ἀτὰρ οὖν καὶ τῶν ἄλλων ἐπακούσωμεν νόμων. Αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι· Γυναικὶ μέν, ἦν δ' ἐγώ, ἀρξαμένῃ ἀπὸ εἰκοσέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δ', ἐπειδὰν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῇ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαιπεντηκονταετοῦς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ μάλα δήλην ἔχει τὴν βλάβην, τὰ δὲ ἑξῆς οὐ γέλωτος ἀλλὰ καὶ θρήνων ἄξια, καὶ πυρὸς τοὺς παγκάλους ἀναλίσκοντος νόμους.

51 Λέγει γὰρ ταῦτα· Ὅταν δὲ αἱ γυναῖκες οἵ τε ἄνδρες τοῦ γεννᾶν ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, ἀφήσομέν που ἐλευθέρους αὐτοὺς ξυγγίγνεσθαι ὡς ἂν ἐθέλωσι· διακελευσάμενοι προθυμεῖσθαι μάλιστα μὴ εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδέν· ἐὰν δέ τις βιάσηται, οὕτω τιθέναι ὡς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ τοιούτῳ.

52 Τίς Ἔχετος ἢ Φάλαρις τοιαῦτα νενομοθέτηκε; τίς δὲ τοιαύτας μιαιφονίας, ὡς ἔννομά γε δρῶν, τετόλμηκε πώποτε; διακελευόμενος γὰρ μὴ ἐκφέρειν εἰς φῶς, ἀμ-

20. ἐπακουσ.] ὑπακουσ. C. ib. αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι] αὐτοῦ γὰρ ἦν ταῦτα. γυναικὶ δὲ ταῦτα. ἦν δ' ἐγώ Vb. 21. εἰκοσαέτιδος] εἰκοσέτιδος B. 23. δρόμου] δραμόντι Vb. 26. τοῦ παγκαοῦς] τοὺς παγκάλους B. 28. οἵ τε ἄνδρες] V.C. καὶ οἱ ἄνδρες. ἢ ἄνδρες Vb. 29. που] ὅπως C.Vb. 36. διακελευσάμενος] διακελευόμενος B.Va.

tonis leges erubescant, præceptoris sui peccatum novis interpretamentis occultare aggrediuntur. Atqui magis eos decuit Platonicæ illius sententiæ meminisse, qua dicitur, *amicum quidem hominem, sed magis amicam esse veritatem.* Sed nos age alias quoque Platonis leges audiamus. Inquit enim [Rep. p. 460 E.] : *Mulieri congruere, inquam ego, ut a vigesimo ætatis anno civitati incipiat cives parere; viro autem, cum primum transierit summum illum apicem procurrentis augmenti, ab eo ætatis articulo civitati filios procreare, ad usque quintum supra quinquagesimum annum.* Sed enim hæc instituta nihil afferunt, quod manifeste noxium sit. Quæ vero insequuntur, non risu quidem, sed lacrymis ignique potius sunt dignissima, quo tam pulchræ leges penitus deleantur. Sic enim inquit [p. 461 B.] : *Ubi autem viri ac mulieres gignendi tempus excesserint, liberos eos sinemus conversari ut velint; hoc solum præmonentes, ne quem amplius conceptum fœtum in lucem edant: si quis autem institutum hoc ita violarit, ut fœtum ad partum perducat, ita eum denique exponat, ut omni prorsus alimonia careat.* Quid vero umquam tale vel Echetus, vel Phalaris, legibus suis in-

βλωθριδίοις δήπου διαφθείρειν φαρμάκοις τὰ βρέφη παρεγγυᾷ, τὰ δέ γε καὶ τοῦ δηλητηρίου φαρμάκου περιγενόμενα καὶ τικτόμενα οὕτω τιθέναι, ὡς μηδὲ τῆς τυχούσης ἀπολαῦσαι κηδεμονίας, ἀλλ' ἢ λιμῷ ἢ κρυμῷ διαφθαρῆναι, ἢ θηρίων γενέσθαι βοράν. Ποίαν ταῦτα ὠμότητος ὑπερβολὴν καταλείπει;

53 Τοιαῦτα μὲν δὴ περὶ γάμου καὶ παιδοποιΐας ἐνομοθέτησεν· ὁποῖα δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης ἀκολασίας διέξεισιν, εὐπετὲς τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν. Τοὺς γὰρ τὴν παρὰ φύσιν ἀσέλγειαν ἀσπαζομένους καὶ τῇδε μακαρίους ὑπείληφε, καὶ ἐκδημήσαντας ἐντεῦθεν εὐδαίμονας ἔσεσθαι εἴρηκεν· Οὐ μικρὸν γάρ, φησιν, ἆθλον τῆς ἐρωτικῆς φέρονται. Εἰς γὰρ σκότον καὶ τὴν ὑπὸ γῆς πορείαν οὐ νόμος ἐστὶν ἔτι ἐλθεῖν τοῖς κατηργμένοις ἤδη τῆς ὑπουρανίου πορείας, ἀλλὰ φανὸν βίον διάγοντας εὐδαιμονεῖν μετ' ἀλλήλων πορευομένους, καὶ ὁμοπτέρους ἔρωτος χάριν.
54 Τούτοις δὲ ἐπιλέγει ταῦτα· Ὦ παῖ, καὶ οὕτω σοι θεία 132

37. ἀμβλωθ.] ἀλλ' ἀμβλ. C. qui v. seq. τὰ τοῦ δηλητηρίου περιγενόμενα φάρμακα. 44. ἐνομοθέτησεν] νενομοθέτηκεν B. Tum δὴ C. post ὅποια. 46. παρὰ τὴν φύσιν ἀσελγεῖν] τὴν παρὰ φύσιν ἀσέλγειαν B.Va. 51. καθειργμένοις] κατηγμένοις B. κατηργμένοις V. Plato et Euseb. P. E. XIII. p. 710 C. ult. ἔρωτος suprasc. B. ἔρωτας C.
132, 1. δὲ om. B. Tum ἐπιλέγειν C.

stituit? Quis tale paricidii genus est unquam ausus? Nam qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitiis profecto pharmacis infantes corrumpi jubet. Qui vero etiam mandat eos infantes, qui letalis poculi vim superarint, in lucemque editi sint, ita exponi ut ne communi quidem alimonia subleventur, sed fame geluve intereant, aut ferarum dentibus discerpantur; quem excessum crudelitatis non superat?

Hæc itaque noster Plato de nuptiis, deque liberis procreandis, in legibus suis cavit. Quæ vero etiam de alia specie libidinis narrat, pronum est volentibus cunctis perdiscere. Illos enim qui contra leges naturæ masculam venerem consectantur, beatissimos hic esse opinatus est; ac ubi ex hac vita excesserint, nihilo secius beatos fore asseruit [Phædr. p. 256 D.], *Haud enim exiguum amatoriæ præmium ferunt. Neque ulla lex jubet ad tenebras iterque subterraneum eos pergere qui sub cœlesti via detinentur, sed ut illustrem vitam agentes beati sint, simulque proficiscantur coaligeri et convolucres*

δωρήσεται ἡ παρ᾽ ἐραστοῦ φιλία. Καὶ ταῦτα οὐ περὶ τῶν σωφρόνως, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀκολάστως ἐρώντων ἔφη· καὶ ῥᾴδιον ἐκ τῶν ἐκείνου διαλόγων ταῦτα μαθεῖν. Τοιοῦτον δὲ νόμον οὔτε Νέρων ὁ Ῥωμαίων αἰσχρότατος βασιλεὺς, οὔτε Σαρδανάπαλος ὁ Ἀσσύριος, ὁ ἐν ἡδοναῖς καὶ τρυφαῖς διαβόητος, οὔτε ἔγραψεν, οὔτε ἐπῄνεσε πώποτε. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι καὶ τοὺς λίαν ταῖς ἡδυπαθείαις δουλεύοντας οὐκ ἐπαινεῖν τὸ πάθος, ἀλλὰ δου-
55 *λεύειν τῷ χρόνῳ, τὸ ἔθος ἕξιν ἐργασαμένους. Καὶ τί δεῖ λέγειν ὅσα καὶ περὶ φόνων παρανόμως ἐνομοθέτησεν; Ἀθῷον μὲν γὰρ εἶναι κελεύει τὸν τὸν ἴδιον ἀναιροῦντα οἰκέτην, τὸν δὲ θυμῷ τὸν ἀλλότριον σφάττοντα τὴν τιμὴν μόνην ἐκτίνειν, τὸν δὲ θυμῷ τὸν ἐλεύθερον κτείναντα δύο μόνα φεύγειν ἔτη διαγορεύει, τὸν δὲ καὶ μετ᾽ ἐπιβουλῆς ἀνελόντα τρία ἔτη προστάττει φεύγειν, τὸν δέ γε καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τὰ αὐτὰ δεδρακότα ἀειφυγίᾳ ζημιοῖ μόνῃ. Παραπλήσια δὲ καὶ πατράσι παῖ-*

2. *δωρήσεται*] *δωρήσηται* C. 5. *οὔτε*] *οὐδὲ* C. 8. *ἐποίησε*] *ἐπῄνεσε* B. 11. *ἔθος ἕξιν*] *ἔθος ἔργο ἕξιν* B. 14. *τὸν* alterum om. Sirm. 15. *μόνην*] *μόνον* C. 16. *φεύγειν*] *φυγεῖν* B.

sui amoris causa. Tum vero hæc ita repetendo concludit: *O puer, ita tibi divina munera largietur amatoris benivolentia.* Hæc autem, non de castis amatoribus, sed de impuris obscœnisque a Platone dicta sunt: quod ex ipsius dialogis plane cognosci potest. Hanc vero legem neque Romanorum spurcissimus imperator Nero, neque Assyrius ille Sardanapalus, qui voluptatibus ac deliciis est notissimus, vel tulit umquam, vel laudavit. Ego enim puto, vel eos qui valde voluptatibus serviunt, animi morbum quem ita patiuntur, nequaquam laudare, sed tempori deservire, cum ex perdita consuetudine habitum jam contraxerint. Quid autem commemorare oportet, quam nefaria ea sint quæ *de cædibus ac paricidiis* Plato in legibus suis instituit? Insontem enim innoxiumque haberi jubet, qui proprium servum occidat: eum vero qui iracundia succensus alienum servum de medio tollat, tanti mulctandum censet quanti servus ille venierit: at eum qui liberum hominem præ iracundia enecet, solum biennium exsulare jubet: qui vero per insidias perimat, triennio extorrem agit: eum porro qui dum exsulat, idem paricidium facit, perpetuo exsilio puniendum censet. Easdem vero

δας ἀνελοῦσι, καὶ παισὶ πατέρας ἀπεκτονόσι, καὶ ἀν-
δράσι γυναῖκας, καὶ γυναιξὶν ἄνδρας, νενομοθέτηκεν.
56 *Ἀλλ' ὁ μὲν φιλόσοφος τοιούσδε νόμους ξυνέγραψε,*
καὶ οὐδένα πέπεικε ἀνθρώπων, οὐ πολίτην, οὐ ξένον,
οὐκ ἀστὸν, οὐ χωριτικὸν, οὐχ Ἕλληνα, οὐ βάρβαρον,
οὐ δοῦλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ
νέον, οὐ πρεσβύτην, οὐ λόγοις ἐντεθραμμένον, οὐ λόγων
57 *ἀμύητον, κατὰ τούσδε βιῶναι τοὺς νόμους. Ἐγὼ δὲ*
λοιπὸν, οὓς οἱ ἁλιεῖς καὶ οἱ τελῶναι καὶ ὁ σκυτοτόμος
ἅπασιν ἀνθρώποις προσήνεγκαν, ἀναγνώσομαι νόμους.
Ὑμεῖς δὲ τούτους κἀκείνους ἐκ παραλλήλου θέντες τὰς
θεοπρεπεῖς τούτων ἀκτῖνας θαυμάσατε. Ὁ μὲν οὖν
φιλόσοφος καὶ τὴν ἀκόλαστον παιδεραστίαν ἐθαύμασε,
καὶ τὰ τρισόλβια ταύτης ἐπιδέδειχεν ἆθλα· ὁ δὲ σω-
τὴρ ὁ ἡμέτερος οὐ μόνον τὴν ἀκόλαστον πρᾶξιν ἀλλὰ
καὶ τὴν ὄψιν τὴν τοιαύτην κολάζει· Ὁ ἐμβλέψας γὰρ,
ἔφη, γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν
58 *αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.* Καὶ ὁ μὲν *ἀδεῶς καὶ ταῖς*

21. *ἀπεκτονόσι*] *ἀποκταίνουσιν* C. *ἀπεκτανόσι* Va. *ἀπεκτανοῦσι* Vb. 22. *ἄνδρας*] *ἀνδράσι* C. 24. *τῶν ἀνθρώπων*] *τῶν* om. B. 26. *χωρητικὸν*] Sic omnes h. l. Edendum erat vel *χωριτικὸν* vel *χωρικὸν* ut supra p. 81, 39. 29. *οἱ ἁλιεῖς*] *οἱ* om. B. 33. *θαυμάσατε*] *θαυμάσετε* B. 35. *καὶ τὰ—ἆθλα* B. marg. p. m. 39. *αὐτὴν*] *αὐτῆς* B.

pœnas decrevit et patribus qui filios, et filiis qui parentes; et viris qui conjuges, et uxoribus quæ maritos occidant.

Verum enimvero leges hic quidem tulit, nulli tamen hominum suis vivere legibus persuasit, non civibus, non externis; non urbanis, non villicis; non Græcis, non barbaris; non servis, non liberis; non viris, non mulieribus; non juvenibus, non longævis; non litterarum studio innutritis, non denique rudibus et indoctis. Ego vero, quas Galilæi piscatores cunctis nationibus leges dederunt, jam vobis contuendas proponam. Vos autem, quæso, et has et illas invicem comparantes, nostrarum divinos radios admiramini. Plato igitur, eximius philosophorum, scelestissimum pædicatum commendat, beatissimaque huic flagitio reposita esse præmia ostendit. At vero generis humani servator, non admissum modo flagitium, sed procaces lascivosque intuitus puniendos decernit. *Qui enim,* inquit, *viderit mulierem ad concu-*

ἀλλοτρίαις κοινωνεῖν ἐνομοθέτησε γυναιξίν· ὁ δὲ τῆς φύσεως ποιητὴς, ἐπειδὴ καὶ δημιουργῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἕνα ἐξ ἀρχῆς ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα διέπλασε, καὶ τὸ διαλύειν ἀπαγορεύει τὸν γάμον, μίαν δὲ μόνην ἀφορμὴν διαλύσεως ἔδωκε, τὴν ἀληθῶς διασπῶσαν τὴν ζεύγλην· Πᾶς γάρ, φησιν, ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευ-
59 θῆναι· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμῶν μοιχᾶται. Διὰ δὲ τούτων πάντα φέρειν κελεύει τὰ τῆς γυναικὸς ἐλαττώματα, κἂν λάλος ᾖ, κἂν μέθυσος [ᾖ,] κἂν εἰς λοιδορίαν προχειροτάτη· εἰ δέ γε τοῦ γάμου παραλύσει τοὺς νόμους καὶ πρὸς ἕτερον ἴδοι, τηνικαῦτα λύειν κελεύει τὴν
60 ζεύγλην. Τοιαῦτα δὲ πάλιν καὶ διὰ τοῦ σκυτοτόμου 133
νενομοθέτηκε· καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἐκεῖνος πᾶσιν ἀνθρώποις [τοὺς] νόμους προσήνεγκε· Καλὸν γάρ, ἔφη, γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. Ὁρᾶτε ὅσον τῶν τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν τοῦ σκυτοτόμου νόμων ἐστι τὸ διάφορον; Οὗτος μὲν γὰρ καὶ

52. [ᾖ] om. B. ib. εἰ δὲ] εἰ δέ γε B. 53. παραλύσοι] παραλύσει B.C. παραλύσει τοὺς γάμους Va.

133, 6. τῶν τοῦ] τῶν om. C. 7. τῶν τοῦ σκυτοτόμου νόμων] τὸ τοῦ σκυτοτόμου C.

piscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Ac philosophus quidem impune ac licenter alienis uxoribus admisceri instituit. At humanæ naturæ opifex, qui eam ipse effinxit, unumque ab initio virum mulieremque unam plasmavit, has dissolvi nuptias vetuit. Unam vero copulæ hujus dissolvendæ occasionem proposuit, qua penitus nuptialis distraheretur conjunctio. Inquit enim; *Omnis qui dimittit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: et qui dimissam duxerit, adulterat.* Quibus sane verbis cetera uxoris vitia æquo animo ferri jubet, seu loquax sit illa, seu temulenta, seu conviciosa: sin vero nuptiarum leges transiliat, in aliumque virum procax intendat, tunc denique copulam solvi jubet. Eadem vero rursus et per sutoris litteras mandavit Corinthiis. *Bonum enim,* inquit, *est homini, mulierem non tangere: propter fornicationem autem, unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.* Videtisne igitur quæ inter sutoris

ἑκάστῃ γυναικὶ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχειν, καὶ ἑκάστῳ ἀνδρὶ
τὴν ἰδίαν γυναῖκα προσέταξεν· ἐκεῖνος δὲ, τῶν ἀνδρῶν
61 ἁπάντων ἁπάσας εἶναι τὰς γυναῖκας κοινάς. Καὶ περὶ
ἐγκρατείας δὲ νόμους τιθεὶς οὔτε τῇ γυναικὶ ξυγχωρεῖ
τὴν τοῦ ἀνδρὸς ὁμιλίαν φεύγειν, ἐκείνου τοῦτο μὴ στέρ-
γοντος, οὔτε τὸν ἄνδρα, μὴ συμφωνούσης τῆς γυναικός·
Ἡ γυνὴ γὰρ, φησὶ, τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ'
ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ
ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή
τι ἂν ἐκ συμφώνου. Στερεῖσθαι γὰρ ὑπολαμβάνει τῆς
62 ἐξουσίας ὁ παρὰ γνώμην μετιὼν τὴν ἐγκράτειαν. Εἶτα
κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὰ τέλεια ποδηγῶν ἐπήγαγε, Πρὸς και-
ρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· καὶ πάλιν
ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. Οὕτω δὲ μετρήσας τῇ φύσει
τοὺς νόμους λέγει καὶ τὴν αἰτίαν· Ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς
ὁ Σατανᾶς. Καὶ διδάσκων ὡς παρ' ἡμῶν ἐκεῖνος λαμ-
βάνει τὰς ἀφορμὰς ἐπήγαγε· Διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.
63 Καὶ περὶ ἀγαμίας [δὲ] οὐ νόμους ἀλλὰ παραινέσεις

11. ἐγκρατείας δὲ] δὲ om. B. 12. ξυγχωρεῖ] ξυνεχώρει C. 13. φεύγειν] φυγεῖν B. 18. στερεῖσθαι] στέρεσθαι B. 19. ξυνουσίας] ἐξουσίας C. 22. ἐπὶ τὸ] εἰς τὸ B. 27. [δὲ] om. C. 28. παραινέσεις] παραίνεσιν B.

ac philosophi legem sit differentia? Hic enim singulos singulis uxoribus viros addicit: ille autem mulieres omnes viris omnibus communes esse permittit. Quin et ubi servandæ continentiæ dat præcepta, neque uxori permittit ut viri sui convictum conversationemque fugiat, nisi hoc ille consentiat; neque item viro ut ab uxore sua semotus vivat, ea non comprobante. Inquit enim: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu.* Putat enim se fraudari sua potestate, qui præter animi sui sententiam abstinet a complexu uxoris. Tum vero mox ad ea quæ sunt perfectiora perducens, hæc addidit: *Ad tempus; ut vacetis jejunio et orationi: et iterum revertamini in idipsum.* Sic itaque ipsi naturæ leges dimensus, causam præcepti subjunxit: *Ne,* inquit, *tentet vos Satanas.* Utque doceret illum tentandi nostri sumere a nobis occasionem, sequutus est ita; videlicet, *Propter incontinentiam vestram.* De cælibatu autem non leges quidem, sed consilium dedit; ostendens

εἰσενεγκὼν, ἔδειξε καὶ τῆς ἀγαμίας τὸ χρήσιμον· Ὁ ἄγαμος γὰρ, φησὶ, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Ταῦτα δὲ καὶ περὶ γυναικῶν ἔφη, διδάσκων ὡς ἡ παρθενία προξενεῖ βίον φροντίδων ἐλεύθερον.

64 Θαυμάσατε, ὦ ἄνδρες, τοῦ σκυτοτόμου τὴν γλῶτταν, καὶ τὸν διὰ ταύτης φθεγξάμενον προσκυνήσατε. Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ τοὺς φυνικοὺς καταμάθετε νόμους. Ὁ μὲν γὰρ φιλόσοφος οὐδὲ τὸν ἀπεκτονότα πατέρα τὴν ἴσην ὑποσχεῖν τιμωρίαν ἐκέλευσεν, ὁ δὲ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος καὶ λοιδορίαν κολάζει παρὰ καιρὸν γιγνομένην, καὶ θυμὸν ἀδίκως κινούμενον· Πᾶς γὰρ, ἔφη, ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ Ῥακὰ, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ, Μωρὲ,
65 ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Καὶ λόγων δὲ ἀργῶν εὐθύνας ἀπαιτήσειν ἠπείλησε. Καὶ οὐ μόνον τοὺς φίλους εὐεργετεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκέλευσεν εὖ ποιεῖν· Ἀγαπᾶτε γὰρ, ἔφη, τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν·

29. φησὶ] ἔφη B. 37. ἀποκτείνοντα] ἀπεκτονότα B. ἀποκτονότα Va. ἀποκταίνοντα C. ἀποκτείναντα Vb. 42. Ῥακκά] Ῥακὰ B. 46. καὶ om. B. 47. ἔφη] φησὶ C.

quanta sit in eo vitæ statu utilitas. Inquit ergo: *Qui sine uxore est, solicitus est eorum quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, solicitus est eorum quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Hæc sunt quæ de mulieribus ait apostolus, docens a virginitate et cælibatu conferri nobis vitam quæ sit curarum immunis.

Admiramini, quæso amici homines, sutoris Hebræi linguam; Deumque, qui per eam locutus est, adorate. Quod nisi vobis molestum est, leges quoque de cædibus ac paricidiis, quæso, inspicite. Philosophus enim, ne patris quidem interfectorem talionis pœnæ subjecit. At liberator vindexque noster importunam quoque contumeliam, injustumque iracundiæ motum censet puniendum esse. Inquit enim: *Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri suo* RHACA, *reus erit concilio: qui autem* FATUE, *reus erit geennæ ignis.* Quin et otiosi sermonis rationem se repetiturum comminatus est. Neque amicis solum benefacere, sed inimicis præcepit. *Diligite* enim inquit, *inimicos vestros; et orate pro per-*

καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς. Εἶτα καὶ δείκνυσιν ἆθλον τὴν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπερβαῖνον ἀξίαν. Ἔφη γάρ, Ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ
66 βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Καὶ περὶ ὅρκων δὲ νόμους τιθεὶς καὶ αὐτοὺς ἀπαγορεύει τοὺς ὅρκους, ἀποχρῆν λέγων τὸ Ναὶ καὶ τὸ Οὐ πρὸς τὴν τῶν λεγομένων 134
βεβαίωσιν. Καὶ τὸν ἀκτήμονα δὲ βίον τελειότατον ἔφη· Ὃς γὰρ ἂν, φησὶ, μὴ ἀποτάξηται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ οὕτως ἀκριβῆ πολιτείαν νομοθετῶν οὐδέν τι τερπνὸν κατὰ τόνδε τὸν βίον ἢ θυμῆρες δώσειν ὑπέσχετο, ἀλλὰ πενίαν καὶ ταλαιπωρίαν καὶ λοιδορίαν καὶ μάστιγας καὶ διαφόρους σφαγάς· Ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ, ἔφη, θλίψιν ἕξετε· καὶ, Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ᾽ ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ· χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς
67 ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ τοὺς μὲν πόνους καὶ

50. ἔφη γὰρ] τί γὰρ ἔφη B. Mox ὅμοιοι Vb. pro υἱοί. 54. ἀποχρῆν] ἀποχρῆναι Va.

134, 4. οὕτως] οὗτος C. 5. τὸν om. B. τοι pro τι C. 7. λοιδορίαν] λοιδορίας B. 11. ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ] ἕνεκεν ἐμοῦ ψευδόμενοι B.

sequentibus vos. Subinde vero ostendit et præmium quod obitorum certaminum dignitatem longe excedit: *Ut sitis*, inquit, *filii patris vestri qui in cælis est; qui oriri facit solem suum super malos et bonos, et pluit super justos et injustos.* Cumque de jurejurando mentionem faceret, jurare prorsus inhibuit; satis esse inquiens ad confirmanda ea quæ loquamur, si dixerimus, *Est, Non est.* Pauperem quoque vitam perfectissimam esse asseruit. *Qui enim*, inquit, *non renunciaverit omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus.* Et tamen, cum adeo exactum vitæ genus suis legibus institueret, nihil delectabile, nihil jucundum sese nobis in hac vita daturum promisit; sed paupertatem, miseriam, contumelias, flagra, cædes, ac multiplices vexationes. Inquit enim: *In mundo pressuram habebitis:* et, *Beati estis cum maledixerint vobis, et persequuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me. Gaudete et exsultate; quoniam merces vestra multa est in cælis.* Ac labores quidem illis periculaque ostendit;

κινδύνους ἐπέδειξε, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους μετὰ τὸ τοῦ βίου τέλος ἀποδώσειν ὑπέσχετο. Καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ χωρίῳ φησίν· Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν ἐμὸν λόγον ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσι. Καὶ πάλιν· Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐπεκαλέσαντο, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ;

68 Οἱ μὲν δὴ νόμοι τοιοῦτοι· ἄξιον δὲ ἀληθῶς καὶ τοὺς
θεσπεσίους ἄνδρας ἐκείνους θαυμάσαι, καὶ τοὺς ἐκείνοις
πεπιστευκότας. Τοιῶνδε γὰρ λόγων ἀκούοντες, καὶ οὔτε
πλοῦτον οὔτε δυναστείαν οὔτε σώματος ῥώμην παρὰ
τοῦ κεκληκότος δεξάμενοι, ἀλλὰ μακραῖς καὶ ταύταις
οὐ φαινομέναις ἐπαγγελίαις πεπιστευκότες, καὶ τοὺς
πόνους ἠσπάσαντο, καὶ τῶν κινδύνων ἠνέσχοντο, καὶ
τὴν οἰκουμένην περινοστήσαντες τοῖς ἔθνεσι προσ-
69 ήνεγκαν τὰ μαθήματα. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τοὺς δεξα-
μένους εὐφημῆσαι προσήκει, ὅτι παρὰ τοῖς κήρυξιν οὐδὲν
περιφανὲς ὁρῶντες οὐδὲ περίβλεπτον, ἀλλὰ γλώττας
ἁλιευτικάς τε καὶ σκυτοτομικὰς καὶ πενίαν ἐσχάτην,

13. ἐπέδειξε] ὑπέδειξε Vb. 14. μετὰ τὸ τοῦ βίου τέλος] μετὰ τοῦ βίου τὸ τέλος B.Va. 16. ἐμὲ ἐδίωξαν] ἔμε δ. B. 19. ἐκάλεσαν] ἐπεκαλέσαντο B.Va. 20. οἰκιακοὺς] οἰκειακοὺς C. qui v. 23. om. γάρ. 27. ἠσπάσαντο καὶ τοὺς κινδύνους Va. κατησπάσαντο καὶ τῶν κινδύνων Vb. 29. προσήνεγκαν] ἐπήνεγκαν Vb. 32. οὐδὲ] οὐδὲν C.

præmia vero et coronas post hanc vitam se daturum promisit. Rursumque ait: *Si me persequuti sunt, et vos persequentur. Si sermonem meum servarunt, et vestrum servabunt.* Et rursus: *Si dominum Beel-Zebub vocaverunt, quanto magis famulos et domesticos suos?*

Leges itaque sunt hujusmodi. Dignum vero præterea est, ut divinos illos homines, quique illis etiam crediderunt, suspiciamus et admiremur. Cum enim eam prædicari legem audissent, neque tamen aut divitias, aut potentatum, aut corporis robur a vocante Christo accepissent, sed tantummodo rerum quæ non videbantur largis promissionibus crederent; nihilo tamen secius et labores desumpserunt, et pericula multa perpessi sunt, terramque habitabilem peragrantes gentibus universis doctrinam saluberrimam detulerunt. Nihilo vero minus et eos laudari par est, qui traditam ab eis doctrinam acceperunt. Quandoquidem nihil illustre, nihilque conspicuum magistris prædicatoribusque illis inesse cernentes, sed piscatorum sutorumque idioma, extremamque rerum omnium egestatem; (neque enim saltem ad

(οὐδὲ γὰρ τῆς ἀναγκαίας ηὐπόρουν τροφῆς· πόθεν γὰρ
δὴ ταύτην εἶχον, οἵ γε καὶ τὸ μεριμνᾶν περὶ τῆς αὔριον
νόμῳ κεκωλυμένοι;) οὐ μόνον τοῖς λεγομένοις ἐπίστευ-
σαν, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς πολιτευομένων κατεφρό-
νησαν νόμων, καὶ τῶν ἐθῶν τῶν πατρῴων ἐξέστησαν,
καὶ μετὰ κινδύνων καὶ αὐτοὶ τὸν λοιπὸν ἐβίωσαν χρόνον,
ὁμοίως μὲν τοῖς διδασκάλοις κηρύττοντες, ὁμοίως δὲ
παροινούμενοι καὶ προπηλακιζόμενοι, καὶ διὰ τῶν ἴσων
70 κλυδωνίων ὁδεύοντες. Τοσοῦτο δὲ σέβας τῶν μέχρι
θανάτου κεκινδυνευκότων καὶ εἶχον ἐκεῖνοι, καὶ μὲν δὴ
καὶ ἔχουσιν ἅπαντες, ὡς τὰς ἐκείνων [γε] θήκας [θησαυ-
71 ροὺς] ὑπολαμβάνειν ἀγαθῶν παντοδαπῶν χορηγούς. Ἀ-
θρήσατε οὖν, ὦ ἄνδρες, τῶνδε τῶν νόμων τὴν δύναμιν.
Τούτους γὰρ καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ Πέρσαι, καὶ οἱ τῆς τού-
των ἡγεμονίας ἔξω τελοῦντες, καταλῦσαι λίαν ἐσπουδα-
κότες, τὴν μὲν οἰκείαν ἀσθένειαν ἔδειξαν, τὴν δὲ τούτων
ἰσχὺν ἐκδηλοτέραν ἀπέφηναν. Τοῖς δὲ Λυκούργου καὶ
Σόλωνος οὐδεὶς ἐπολέμησε νόμοις, ἀλλ᾽ αὐτόματοι κατ- 135

36. δὴ] leg. ἄν. 43. τοσοῦτο] τοσοῦτον Va. σέβας Vb. post κεκινδυνευκότων. 45. [γε] om. C. 46. θησαυροὺς om. B.Va. 47. οὖν] δὴ οὖν B. 48. τούτους γὰρ] γὰρ om. B. 52. ἐκδηλοτέραν] ἐκδηλωτέραν B.

victum necessariis abundabant. Quo enim pacto ea sibi compararent, quibus evangelica lege prohiberetur cogitare de crastino?) tamen non solum novæ legi crediderunt; sed quibus ad eam diem legibus vixerant prorsus omissis, patriisque relictis moribus, vel maximo cum periculo ipsi quoque vitæ reliquum peregerunt. Etenim magistrorum suorum vestigia consectati, prædicationibus dare operam, parique modo a temulentis illudi, cædi, percuti, conviciis aspergi, per easdem denique tempestates ad salutis portum proficisci. Tanta autem pietate quos ad mortem periclitatos viderant prisci homines venerati sunt, hodieque mortales cuncti venerantur, ut eorum loculos opinentur esse bonorum omnium fontes uberrimos. Harum itaque legum, quæso, Græci homines robur ac virtutem inspicite. Has enim leges Romani ac Persæ, illorumque extra ditionem positæ nationes, abolere conati, suam ita quidem imbecillitatem ostenderunt, earum vero legum multo clariorem potentiam reddiderunt. At vero quas Lycurgus leges Solonque tulerunt nullis umquam vexationibus agitatas fuisse legimus, sed

72 ἐλύθησαν. Καὶ οὔτε ὁ Πύθιος οὔτε ἡ Πολιὰς τοὺς ὑπὸ σφῶν τεθέντας ἐκράτυναν νόμους, εὐθὺς δέ γε Ῥωμαίων προστεταχότων ἐσβέσθησαν. Δειξάτω τις ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ἕνα γοῦν Σπαρτιάτην ὑπὲρ τῶν Λυκούργου νόμων ἀποθανεῖν ἀνασχόμενον, ἢ ἕνα Ἀθηναῖον ὑπὲρ τῶν Σόλωνος, ἢ ὑπὲρ τῶν Ζαλεύκου Λοκρὸν, ἢ Κρῆτα ὑπὲρ τῶν Μίνωος· ἀλλ᾽ οὐκ ἄν τις ὑμῶν τοῦτό γε δείξειεν· ἡμεῖς δὲ δείκνυμεν ὑπὲρ τῶν ἁλιευτικῶν καὶ σκυτοτομικῶν νόμων πολλὰς καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀνασχομένας ἀποθανεῖν μυριάδας· καὶ μάρτυρες οἱ τῶν μαρτύρων σηκοὶ, καὶ πόλεις λαμπρύνοντες, καὶ χώρας φαιδρύνοντες, καὶ ξένοις ὁμοῦ καὶ ἐγχωρίοις τὴν ὠφέλειαν
73 προσφέροντες. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν νομοθετῶν κατάδηλον ἐκ συγκρίσεως γεγένηται τὸ διάφορον, καὶ τὰ μὲν ὤφθη λογισμῶν ἀνθρωπίνων εὑρήματα, τὰ δὲ θεόσδοτα καὶ σωτήρια, δέξασθε, ὦ ἄνδρες, τὰ θεσπέσια δῶρα, καὶ τὸν μεγαλόδωρον καὶ φιλόδωρον μὴ ἀτιμάσητε χορηγόν. Εἴσεσθε δὲ αὐτῶν τὸ

135, 2. πολιὰς] πόλις C. πελειὰς Vb. f. ex conj. 6. Ἀθηναῖον] ἕνα Ἀθ. B. 16. γεγένηται suprasc. p. m. 20. μεγαλόδωρον] καὶ φιλόδωρον add. B. ib. [τούτων] om. B.C. ante αὐτῶν.

abolitas sponte sua dissolutasque videmus. Neque vero Apollo Pythius, nec Dodones columba, quas olim leges tulerant, perpetuo conservarunt: ad primos enim Romanorum jussus exstinctæ sunt. Age vero, Græci, nobis ostendite unum saltem Spartiatam civem, qui pro tuendis Lycurgi legibus; unum Atheniensem, qui pro Solonis; Locrensem, qui pro Zaleuci; Cretensem, qui pro Minois, subire mortem pertulerit. Nemo autem vestrum id ostendere nobis poterit. At nos contra vobis ostendimus pro piscatorum sutorisque nostri legibus virorum mulierumque multa millia mortem sævissimam subiisse. Testes autem nobis sunt testium ipsorum, id est martyrum, excitata templa, quibus urbes quamplurimæ regionesque exornantur ac illustriores redduntur, magnaque inde tum externis, tum indigenis hominibus emolumenta proveniunt. Quando igitur et ipsarum legum et latorum differentia quanta sit ex proposita comparatione jam constat, atque ibi quidem humanæ rationis inventa, hic autem Dei munera maximeque salutaria visa sunt; gratis hæc, quæso, animis accipite, Græci homines, neque adeo magnificum liberalemque donatorem parvi omnino facite. Scietis au-

θεοπρεπὲς ἀκριβέστερον, εἰ τούτοις ἐντύχοιτε τὴν πονηρὰν τῶν ψυχῶν ἐξελάσαντες πρόληψιν.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΜΩΝ ΑΛΗΘΙΝΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΨΕΥΔΩΝ. ι'.

Οἱ τυραννίδος ἐρῶντες τὴν οὐδαμόθεν αὐτοῖς προσήκουσαν ἁρπάζουσι δυναστείαν, ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς βασιλείας περιτίθενται σχῆμα, τὴν ἁλουργίδα, τὸν στέφανον, τὸν θρόνον, τὸ ζεῦγος, τοὺς δορυφόρους, τὸν δὲ βασιλικὸν ζηλοῦν οὐκ ἐθέλουσι τρόπον. Οὐ γὰρ ἤπιοι ποθοῦσι καλεῖσθαι πατέρες, ἀλλὰ δεσπόται πικροί· οὐδὲ κηδεμόνες φιλάνθρωποι, ἀλλ' ἡγεμόνες παγχάλεποι. Τῷ τοι πολλάκις μὲν αὐτοὺς οἱ ἔννομοι καταλύουσι βασιλεῖς, τοὺς ὑπ' αὐτῶν παρανομουμένους οἰκτείροντες· πολλάκις δὲ καὶ στρατιῶται καὶ δῆμοι γυμνοῦσι τῆς δυναστείας, τὸ θράσος οὐ φέροντες. Τοῦτο καὶ δεδράκασι καὶ πεπόνθασιν οἱ παμπόνηροι δαίμονες. Τὴν γὰρ

21. ἐντύχοιτε] ἐντύχητε B. 22. ἐξελάσαντες] ἀπελάσαντες Va. 24. ἀληθινῶν] ἀληθῶν B. 38. τοῦτο δὲ καὶ Va. τοῦτο δὴ καὶ Vb. 39. παμπόνηροι] παράνομοι C.

tem multo melius divinorum munerum legumque dignitatem, si pessima e vestris animis opinione depulsa oculos sacris hisce monumentis admoveatis.

X. SERMO. DE VERIS ET FALSIS ORACULIS.

QUI tyrannidis cupiditate aguntur, minus sibi congruentem potestatem invadunt; ac regiam quidem sibi speciem apparatumque circumponunt, purpuram, coronam, sellam, currum triumphalem, spiculatorum globos; mores tamen qui regibus conveniant imitari non curant. Neque enim mansueti patres audire percupiunt, sed difficiles amarulentique domini; nec populorum benivoli curatores, sed durissimi ac perhorridi duces. Ex quo sæpenumero evenit, ut ab legitimis regibus deleantur, quos oppressorum civium, populorumque acerbius vexatorum, subit misericordia. Sæpe etiam tyranni, suis a militibus populisque jugum superbiæ non ferentibus occupata tyrannide exuuntur. Idem mali dæmones et fecisse et perpessi videntur. Relicta enim quam sortiti fuerant statione, dum mitissimum creatoris Dei fugiunt dominatum, ipsi tyrannidem rapuerunt; usurpato-

δὴ τάξιν καταλιπόντες ἣν ἔλαχον, καὶ τὴν ἡμερωτάτην
τοῦ πεποιηκότος ἀποδράσαντες δεσποτείαν, ἥρπασαν
μὲν τὴν τυραννίδα, τὸ δὲ θεῖον ὄνομα σεσυληκότες θε-
οὺς σφᾶς αὐτοὺς προσηγόρευσαν, καὶ τὸ θεῖον σέβας
σφίσι προσφέρειν τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀνοήτους ἀνέπει-
σαν· εἶτα κρατῦναι τὴν δυναστείαν σπουδάζοντες καὶ
προγινώσκειν τὰ μέλλοντα καὶ προλέγειν ἐνεανιεύσαντο,
ταύτῃ μάλιστα τοὺς εὐαλώτους ἀνθρώπους παρακρουό-
3 *μενοι. Διά τοι τοῦτο πανταχοῦ γῆς τὰ τῆς ἀπάτης*
κατεσκεύασαν ἐργαστήρια, καὶ τὰς μαντικὰς ἐπενόησαν
μαγγανείας, τοὺς ἀλευρομάντεις καὶ στερνομάντεις καὶ
νεκυομάντεις, καὶ τὴν Κασταλίας *πηγὴν, καὶ τὸ* Κολο- 136
φώνιον ῥεῖθρον, καὶ τὴν ἱερὰν δρῦν, καὶ τὸ Δωδωναῖον
χαλκεῖον, καὶ τὸν Κιρραῖον *τρίποδα, καὶ τὸν* Θεσπρώ-
τιον λέβητα· καὶ ἐν Λιβύῃ *μὲν τὸ μαντεῖον τὸ* Ἄμμω-
νος, ἐν δέ γε Δωδώνῃ *τὸ τοῦ* Διός· *ἐν δὲ* Βραγχίδαις
καὶ Δήλῳ *καὶ* Δελφοῖς *καὶ* Κολοφῶνι, *τοῦ* Κλαρίου *καὶ*

. . . .

45. *δεσπότειαν προσφέροντες* B. 46. *καὶ προλέγειν* om. C. 47. *ἀνθρώπους* om. B.Va. 50. *μαγγανίας*] litteræ 2,3,4 evanuere B. ut sit *μανίας*. cf. Platon. Phædr. p. 244. Clement. Alex. Cohort. p. 10, 19. *μαγγανείας* ed. Sirm. ib. *ἀλευρομάντεις*] *ἴσως τοὺς πλευρομάντεις*. Clem. in Προτρεπτικῷ [p. 10, 24.] habet *ἀλευρομάντεις* et *κριθομάντεις*. URS.
136, 1. *τὴν ἱερὰν*] *τὴν* om. B. 3. Θεσπρώτιον] Θεσπρώτειον B. 5. *ἐν δὲ*] *ἐν δέ γε* Va. Mox *τὸ* Κλαρίου Vb.

que Dei nomine sese deos superbissimi nominarunt. Quin et stolidos homines seduxerunt, qui divinos sibi honores cultusque persolverent. Tum vero, ut sic arreptam tyrannidem conservarent, prænoscendis futuris rebus prædicendisque arroganter se ingesserunt. Unaque hæc demum est ratio, qua simplicioris notæ homines, captuque facillimos, proruunt. Passim itaque per orbis terrarum spatia suæ fraudis laqueos appararunt; commenti varios divinandi modos, multipliciaque mangonia. His namque docentibus prodierunt qui ex farina, qui ex perna, qui e mortuis, nomen sibi ac divinandi munus desumpserunt. Iidemque dæmones nobis dederunt Castaliæ fontem, Colophonium fluentum, sacram quercum, Dodonæum tintinabulum, tripodem Cirrhæum, Thesprotium lebetem. Ac in Libya quidem Ammonis oraculum, Jovis autem in Dodona: in Branchidis etiam, Delo, Delphis, Colophone, oraculum Clarii, Pythii, Delii, Didymæi Apollinis. Tum in Lebadia

Πυθίου καὶ Δηλίου καὶ Διδυμαίου· καὶ ἐν Λεβαδίᾳ μὲν,
Τροφωνίου· ἐν Ὠρωπῷ δὲ, Ἀμφιάρεως· ἐν δὲ τῇ Τυρ-
ρηνῶν καὶ Χαλδαίων, τῆς νεκυομαντείας τὰ ζοφώτατα
ἄντρα· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν Ἀμφιλόχου, ἀλλαχοῦ δὲ Γλαύ-
κου, καὶ ἑτέρωθι Μόψου, καὶ ἄλλων τινῶν δυσωνύμων
4 ἀνθρώπων. Ὅτι δὲ παμπονήρων ἦν δαιμόνων ταῦτα
χρηστήρια τὴν θείαν προσηγορίαν σεσυληκότων, ἱκανὴ
μὲν τεκμηριῶσαι καὶ ἡ νῦν αὐτοῖς ἐπικειμένη σιγή.
Μετὰ γὰρ δὴ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ἀπέ-
δρασαν οἱ τήνδε τὴν ἐξαπάτην τοῖς ἀνθρώποις προσ-
φέροντες, τοῦ θείου φωτὸς οὐκ ἐνεγκόντες τὴν αἴγλην.
5 Μαρτυρεῖ δὲ διαρρήδην καὶ Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς,
ἀνὴρ οὐχ Ἑβραῖος, ἀλλ' Ἕλλην καὶ τὸ γένος καὶ τὴν
γλῶτταν, καὶ μέντοι καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς δόξαις δεδου-
λωμένος, καὶ τὸν τῶν χρηστηρίων ἀκριβῶς ἐπιστάμενος
πλάνον. Οὐ πόρρω γάρ που τῆς Χαιρωνείας Δελφοὶ
καὶ Λεβαδία καὶ Ὠρωπὸς, ἀλλ' ὅμοροί τε καὶ πλησιό-
χωροι. Οὗτος πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ξυνέγραψε· (πολυ-

8. Ἀμφιαράου] Ἀμφιάρεως B. 9. ζοφώτατα] ζοφωδέστατα Vb. e conj. ut videtur. 13. τῶν θείαν] τὴν θείαν B. 19. Πλούταρχος] ὁ Πλούταρχος B. 23. Χαιρωνείας] Χαιρωνίας B. mox Λεβαδείας Va. Λεβάδεια Vb. f. e conj. ubi vulg. Λεβαδία.

quidem Trophonii, in Oropo Amphiarai; in Tyrrhenorum vero finibus et Chaldæorum, Necromantiæ antra obscurissima, et alibi quidem Amphilochi, alibi vero Glauci, alibi autem Mopsi, aliorumque quorumdam famosorum hominum divinationes nobis proposuerunt. Fuisse vero hæc oracula malignorum dæmonum qui Dei sibi nomen usurparunt, conjicere satis possumus e taciturnitate quam illis nunc impositam esse cernimus. Etenim postquam Servator noster in humana carne apparuit, fugam arripuerunt qui divinationis dolos nobis invexerant. Neque enim jubar divini luminis ferre poterant. Testatur autem hoc apertissime Plutarchus, non Hebræus homo, sed Chæroneus, natione Græcus et idiomate; vestris ipse quoque addictus opinionibus, sed idem tamen quam dolosa fuerint dæmonum oracula, probe conscius. Neque enim procul distant a Chæronea Delphi, Lebadia, Oropus, sed contermini ac propinqui sunt. Hic itaque Plutarchus multa sane conscripsit. Fuit enim doctrinæ atque experientiæ multæ vir. Inter

μαθὴς γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ μάλα πολύπειρος·) ξυνέγραψε δὲ
καὶ περὶ τῶν μαντειῶν τινα, καὶ τόδε τὸ ξύγγραμμα
Περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων ἐκάλεσεν· ἐν τούτῳ
6 τοίνυν πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα ἔφη· Τὸ μὲν οὖν
ἐφεστάναι τοῖς χρηστηρίοις μὴ θεοὺς, οὓς ἀπηλλάχθαι τῶν
περὶ γῆν προσῆκόν ἐστιν, ἀλλὰ δαίμονας ὑπηρέτας θεῶν, οὐ
δοκεῖ μοι κακῶς ἀξιοῦσθαι· τὸ δὲ τοῖς δαίμοσι τούτοις,
μονονουχὶ δραχμὴν λαμβάνοντας ἐκ τῶν ἐπῶν τῶν Ἐμπε-
δοκλέους, ἁμαρτίας καὶ ἄτας καὶ πλάνας ἐπιφέρειν, τε-
λευτῶντας δὲ καὶ θανάτους, ὥσπερ ἀνθρώπων, ὑποτίθεσθαι,
7 θρασύτερον ἡγοῦμαι καὶ βαρβαρικώτερον. Ταῦτα οὐ προ-
φήτης ἡμέτερος, οὐδ' ἀπόστολος εἴρηκεν, οὐδέ τις ἄλλος
τῶν ἐκείνοις πεπιστευκότων καὶ τὰ ἐκείνων δοξάζειν
ἐσπουδακότων, ἀλλ' ἀνὴρ πᾶσαν μὲν ἠσκημένος παι-
δείαν, τῇ δὲ παλαιᾷ τῶν φιλοσόφων ἐξαπάτῃ δουλεύων,
οὕτως ἔφη· πρῶτον μὲν, οὐκ εἶναι τοὺς χρῶντας θεοὺς,
ἀλλὰ δαίμονας· ἔπειτα δὲ, τοὺς τούτων νεωκόρους, καὶ
ὑπὸ τούτων κατειλημμένους καὶ ἀναβεβακχευμένους, ἐπὶ

28. τούτῳ τοίνυν] τοίνυν τούτῳ B. 29. ἑτέροις] ἄλλοις B. 33. τούτοις] τοῦτο C. Tum δραγμὴν Va. ῥάγδην Vb. fortasse ex Plutarchi ed. δραχμὴν Eusebii mss. Præp. V. p. 185 A. 205 D. ubi edd. ῥάγδην. 34. καὶ ἄτας καὶ] καὶ τὰς B. 35. πλάνας] πλάνας θεηλάτους Vb. Mox αὐτῶν add. Va. post θανάτους. 42. δουλεύων] πιστεύων B.

cetera vero et nonnulla scripsit de oraculis, titulumque libro inscripsit, *De oraculis quæ jam defecerunt.* Hoc igitur in libro præter alia multa et hæc inquit [p. 418 E.]: *Qui autem opinetur præsidere locis ubi dantur responsa, non deos quidem, quos terrenis affectibus decet expeditos esse, sed dæmonas deorum ministros; haud male mihi opinari videatur. At qui ex Empedoclis versibus collecta sententia eos dæmonas scelestos, noxios dolososque autumet, ac postremo etiam velut homines morti subjiciat; hunc ego audacius ac magis barbare dicturum puto.* Hæc autem verba, non propheta, non apostolus e nostro ordine protulit, nec quisquam alius eorum qui eis crediderit, illorumve sententias confirmare studuerit; sed homo ex vestris in omni disciplina versatus, quique antiquo philosophorum errore tenebatur. Is ergo ait primum quidem, eos qui darent responsa, dæmonas fuisse, non deos. Tum vero sacerdotes qui eorum templa incolerent, dæmonibus iis arreptos, ac furore afflatos, venalitia oracula proferre solitos. Nihil autem veri

μισθῷ χρησμολογεῖν, προλέγειν δὲ οὐδὲν ἀληθές· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων, ὧν τὸν ἀτμὸν καὶ τὴν ἐπίπνοιαν ἔχειν νεανιεύονται, πολλὰ δεινὰ καὶ χαλεπὰ προαγγέλλειν, οὐ μόνον ἄτας καὶ πλάνας, ἀλλὰ καὶ θανάτους ἀνθρώποις· παραπλησίως δὲ καὶ τὰ ἔπη οὐκ ἔκ τινος θειασμοῦ καὶ κατοχῆς λέγειν, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἐμπεδοκλέους συλῶντας ποιήσεως. Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· λέγει γάρ· Καὶ περὶ τῶν μυστικῶν, ἐν οἷς τὰς μεγίστας 137
ἐμφάσεις λαμβάνειν ἔστι τῆς περὶ δαιμόνων ἀληθείας, εὔστομά μοι κείσθω, καθ' Ἡρόδοτον· ἑορτὰς δὲ καὶ θυσίας, ὥσπερ ἡμέρας ἀποφράδας καὶ σκυθρωπάς, ἐν αἷς ὠμοφαγίαι καὶ διασπασμοί, νηστεῖαί τε καὶ κοπετοί, πολλαχοῦ δὲ πάλιν αἰσχρολογίαι πρὸς ἱεροῖς, μανίαι τε ἄλλαι ὀρινομένων ῥιψαύχενι σὺν κλόνῳ, θεῶν μὲν οὐδενί, δαιμόνων δὲ πονηρῶν ἀποτροπῆς ἕνεκα, φήσαιμ' ἂν ἐπιτελεῖσθαι, παραμυθίας τῆς παλαιᾶς ποιουμένους ἀνθρωπο-

46. καὶ κἂν C. 47. ὧν om. B. qui mox ἐπίνοιαν. 48. προαγγέλλειν] ἀπαγγέλλειν Vb. 50. ἀνθρώποις παραπλησίως· καὶ τὰ ἔπη δὲ] ἀνθρώποις· παραπλησίως δὲ καὶ τὰ ἔπη B.Va. 51. κατοχῆς] κατακωχῆς C.

137. 1. λαμβάνειν—τῆς] λαβεῖν—τῆς δὲ B. τῆς δὲ Va. τὰ δὲ Vb. 2. καθ'] κατ' B. 3. ἑορτὰς—θυσίας] ἑορταῖς—θυσίαις C. 6. ὀριγνωμένων] ὀρινομένων B. ὀρινωμένων Va. ὀρινόμεναι Plut. Euseb. 7. ῥιψαύχενι] ῥιψαύχενοι C. 8. πονηρῶν] δεινῶν Vb. 9. παραμυθίας] παραμυθίαν Vb.

prædicere; sed de iis quoque dæmonibus quorum insidere sibi spiritum mentemque insolentissime gloriantur, multa gravia et dura proferre; neque solum damna et dolos, sed etiam interitus quales homines patiuntur. Versus autem quos pronuntient, nullo quidem furore divino afflatuque incitatos ex tempore novos edere, sed ab Empedoclis poëmatibus compilare. Quæ vero insequuntur ejusdem sunt ferme sententiæ. Inquit enim [p. 417 C]: *De mysticis etiam, in quibus est accipere maximas significationes ad dæmonum veritatem, bona verba (ut Herodotus ait) loquamur. Festa vero et sacrificia, ceu nefandos et horribiles quosdam dies, in quibus caro cruda comeditur, et distractiones corporum fiunt, cum jejuniis et fatigationibus; multis autem in locis, et ad sacra ipsa obscœna verba funduntur, aliæque fiunt insaniæ agentium se cum turbatione cervicisque jactatu; hæc inquam nulli quidem deorum consecrari dixerim, sed potius malis dæmonibus avertendis placandisque: ut illis hoc ritu solatium aliquod reponatur, pro cæde hominum qua illis quondam sacrificari mos*

9 θυσίας. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν ἐξητασμένοις ἔφη
μὴ εἶναι τὰ μαντεῖα θεῶν, ἀλλὰ δαιμόνων· ἐνταῦθα δὲ
τούτους καὶ πονηροὺς προσηγόρευσε, τεκμηρίοις ἐναρ-
γεστάτοις, τοῖς ὑπ' αὐτῶν δρωμένοις, χρησάμενος. Τίνι
γάρ που προσήκουσιν ὠμοφαγίαι καὶ διασπασμοὶ αἰ-
σχρορρημοσύναι τε καὶ αἰσχρουργίαι καὶ μανίαι ὀρι-
νομένων καὶ ῥιψαυχενούντων σὺν κλόνῳ, ἢ δαίμοσι
παμπονήροις, τὸ τῶν ἀνθρώπων πημαίνουσι γένος; Οἳ
πάλαι μέν, οἷα δὴ ἀλάστορες, ταῖς τῶν τρισαθλίων
ἀνδρῶν σφαγαῖς ἐπετέρποντο, ἐπειδὴ δὲ βδελυξαμένους
εἶδον τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀνδροφονίαν ἐκείνην καὶ μιαι-
φονίαν τὴν αὐτοῖς ἀξιέραστον, καὶ παυσαμένους τοῦ
μύσους, τὰς διαμαστιγώσεις καὶ ὠμοφαγίας καὶ τὰς
10 ἄλλας ἐπενόησαν τελετάς. Καὶ ταῦτα δὲ τοῖς εἰρη-
μένοις προστέθεικε· Παυσαμένου δὲ τοῦ Ἀμμωνίου, Μᾶλ-
λον, ἔφην ἐγώ, περὶ τοῦ μαντείου δίελθε ἡμῖν, ὦ Κλεόμ-
βροτε. Μεγάλη γὰρ ἡ παλαιὰ δόξα τῆς ἐκεῖ θειότητος,

10. ἐν μὲν οὖν] οὖν om. Va. 12. ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ B. 14. δρωμένοις] τελουμένοις Vb. 15. αἰσχρορρημοσύναι] αἰσχρορημοσύναι B. 16. ὀριγνωμένων] ὀρινομένων B. 20. ἐτέρποντο] ἐπετέρποντο B.C. 23. τοῦ μύσους] τοὺς μύθους B.Va.

fuit. In superioribus itaque verbis a me proxime discussis aiebat Plutarchus dæmonum esse illa oracula, non deorum: hoc autem loco, etiam malignos dæmonas appellavit, rebus quæ ab eis patrantur pro manifestissimis signis usus. Cui enim crudæ carnis comestio, membrorum distractio, turpes eorum voces, obscœna facinora, furores præterea cum turbatione se rotantium, caputque in diversa jactantium; præterquam dæmonibus malis conveniant, qui magnas humano generi calamitates important, quique olim quidem, ut scelestissimi, cæde miserorum hominum gaudebant: postquam vero senserunt homines ejusmodi cædis homicidiique pertesos, quæ sibi ab eis quondam exhiberi appetebant, errorum ac fabularum etiam desivisse; flagellatus, crudasque epulas, aliosque hujusmodi turpes ritus commenti sunt. Superioribus autem dictis Plutarchus hæc addit amplius [p. 411 E]: *Cum autem loqui desivisset Ammonius, tum maxime, inquam ego, age, Cleombrote, dic nobis aliquid de oraculo Ammonis. Magna enim ac percelebris fama divinitatis ibi quondam percrebruit; nunc vero prorsus videtur emarcuisse. Ta-*

τὰ δὲ νῦν ἔοικεν ἀπομαραίνεσθαι. Τοῦ δὲ Κλεομβρότου
σιγῶντος καὶ κάτω βλέποντος, ὁ Δημήτριος οὐδὲν ἔφη δεῖν
περὶ τῶν ἐκεῖ πυνθάνεσθαι καὶ διαπορεῖν, τὴν ἐνταῦθα τῶν
χρηστηρίων ἀμαύρωσιν, μᾶλλον δὲ πλὴν ἑνὸς ἢ δυεῖν
11 ἁπάντων ἔκλειψιν ὁρῶντας. Ταῦτα μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ
καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ὁ Πλούταρχος ἔγραψε.
Τοιγάρτοι ὁ χρόνος δηλοῖ τῆς τῶν χρηστηρίων ἐκλεί-
ψεως τὴν αἰτίαν. Καὶ ὁ Πορφύριος δὲ ἐν τῷ Περὶ τῆς
ἐκ λογίων φιλοσοφίας καὶ ταῦτα ἔφη· Ἀλλ' ἤδη καὶ
τὴν γνῶσιν τῆς φορᾶς τὴν ἀκριβῆ, καὶ τὰς ἐκ τούτων διη-
γήσεις ἀκαταλήπτους εἶναι ἀνθρώποις· καὶ οὐ μόνον τού-
τοις, ἀλλὰ καὶ τισι τῶν δαιμόνων· ὅθεν καὶ ψεύδονται περὶ
12 πολλῶν ἐρωτηθέντες. Οὐκοῦν, ὦ ἄνδρες, ἐπειδήπερ ἡμῖν
περὶ τῶν ὑμετέρων χρηστηρίων λέγουσιν ἀπιστεῖτε, τῷ
ἡμῖν μὲν ἐχθίστῳ, ὑμῖν δὲ προσφιλεστάτῳ, πιστεύσατε·
ἄσπονδος γὰρ ἡμῶν οὗτος πολέμιος, τὴν προφανῆ
κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναδεξάμενος μάχην. Οὗτος δὲ

31. διαπορεῖν] ἀπορεῖν Va. 33. δυεῖν] δυοῖν B.C. 39. φθορᾶς] φορᾶς B.Va. Eus. Mox τῇ ἀκριβῇ B. 44. τῷ ἡμῖν μὲν ἐχθίστῳ] τῶν ἡμῖν ἐχθίστων B.Va. qui mox προσφιλεστάτων. 47. [καὶ] om. B.C. ante κατά.

cente autem Cleombroto atque in humum despiciente; haud oportet, inquit Demetrius, de Ammonicis rebus interrogare, neque ullo pacto ambigere; cum et hoc evanuisse oraculum, immo autem uno alterove exceptis, omnia passim defecisse oracula videamus. Hæc autem scripsit Plutarchus, postquam generis humani Servator Deusque noster in humanitatem descendit. Ipsum itaque tempus manifeste ostendit, quam in causam referenda sit oraculorum illa cessatio. Porphyrius autem in eo libro quem de Electorum Philosophia conscripsit, hæc ferme ait [Euseb. P. E. VI. p. 241 C.]: *Verum et ipsius quoque motus exactam cognitionem, quæque de his rebus disseruntur, censemus non posse ab hominibus percipi, neque ab his solum, sed a nonnullis quoque dæmonum sciri non posse. Ex quo fit, ut multis de rebus interrogati, mendaces sæpenumero inveniantur.* Quando igitur, Græci homines, vestra nobis oracula disserentibus habere fidem von vultis, illi saltem qui nobis infestissimus est, vobis autem amicissimus, credite. Implacabilis enim nobis hic adversarius manifestum contra religionem Christianam bellum suscepit. At is tamen inquit mendacissimos esse dæmonas, qui di-

ψεύδεσθαι εἴρηκε τοὺς τοῖς καλουμένοις μαντείοις προσ-
13 εδρεύοντας δαίμονας. Ὅτι δὲ τοὺς αὐτοὺς καὶ θεοὺς ὀνομάζει, καὶ ἀστρολογίαν μᾶλλον αὐτοῖς ἢ θείαν πρόγνωσιν μαρτυρεῖ, ἐν αὐτῷ δεδήλωκε τῷ ξυγγράμματι. Λέγει δὲ ταῦτα· Ἃ γὰρ λέγουσιν οἱ θεοί, εἴπερ τὰ μεμοι- 138
ραμένα γινώσκοντες λέγουσιν, ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων φορᾶς δηλοῦσι· καὶ τοῦτο σχεδὸν ἅπαντες ἐξέφηναν οἱ ἀψευδεῖς
14 τῶν θεῶν. Ἀλλ' οὓς ἐνταῦθα θεοὺς προσηγόρευσε, πάλιν ἔφη μὴ εἶναι θεοὺς ἐν τούτῳ γε καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τῷ ξυγγράμματι· τοῦ γάρ τοι Ἀπόλλωνος τεθεικὼς τὸν χρησμόν, ὃς διδάσκει [καὶ] πῶς χρὴ τοῖς ἐπιχθονίοις, πῶς δὲ τοῖς ὑποχθονίοις θύειν θεοῖς, καὶ πῶς μὲν τοῖς ἐναλίοις, πῶς δὲ τοῖς ἐπουρανίοις καὶ αἰθερίοις, διε-
15 λέγχει τοῦτον ὡς οὐκ εὖ ἔχοντα τὸν χρησμόν· μὴ χρῆναι φάσκων θεοὺς ὑπολαμβάνειν τοὺς ταῖς διὰ ζώων θυσίαις χαίροντας· εἶναι γὰρ πάντων ἀδικώτατον τὸ ζωοθυτεῖν, καὶ ἀνόσιον, καὶ μυσαρόν, καὶ βλαβερόν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ θεοῖς προσφιλές. Εἶτα τὸν Θεόφραστον εἰσάγει λέγοντα, ὡς θεοῖς οὐχ ἁρμόζουσιν αἱ διὰ ζώων θυσίαι

51. ἐμαρτύρησεν] μαρτυρεῖ B.
138, 3. ἅπαντες] πάντες B. 7. τεθεικὼς] τεθεικότος Vb. 8. [καὶ] om. B. Mox πῶς δὲ τοῖς ὑποχθονίοις om. C. 15. καὶ βλαβερὸν om. Vb.

vinationum locis oraculorumque præsideant. Quod vero eos etiam deos vocet, magisque illis astrologiam tribuat, quam divinam ullam præsensionem, ipsemet in eodem libro testatur. Sic enim inquit: *Quæcumque enim dei loquuntur; si modo ita loquuntur ut quæ fato proveniunt, ipsi cognoscant; cuncta illa nimirum de astrorum motu significant: cunctique hoc ferme prodiderunt, qui mendaces dei non sunt.* Verum quos hoc loco deos appellat, alibi esse deos negavit. Quod ipsum non alibi, sed in eodem maxime libro factitavit. Etenim cum Apollinis oraculum exposuisset, quod docet quo ritu terrestribus inferisque diis sacrificandum sit, quo item marinis superque cælestibus et ætheriis, hoc idem Porphyrius refellit oraculum tamquam plane insulsum. Ait enim [Euseb. IV. p. 147 D.]: *Deos non esse existimandos, qui sibi cæsis animalibus fieri sacram rem gaudeant. Esse enim hujusmodi sacrificia rem injustissimam, impiam, abominabilem, noxiam; neque iccirco diis gratam contingere.* Tum et

ἀλλὰ δαίμοσιν. Κωμῳδεῖ δὲ καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀν-
θρώπων θυσίας, καὶ διηγεῖται παμπόλλας παρὰ πολλῶν
16 γεγενημένας. Ἔπειτα διδάξας ὡς οἱ πονηροὶ ταύτας
τελεῖσθαι ἐκέλευον δαίμονες, ἐπήγαγε· Διὸ συνετὸς ἀνὴρ
καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις, δι' ὧν
ἐπισπάσεται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς τοιούτους, σπουδάσεις δὲ
καθαίρειν τὴν ψυχὴν παντοίως· καθαρᾷ γὰρ ψυχῇ οὐκ
17 ἐπιτίθενται. Ἀλλ' ὁ Πύθιος τἀναντία τῷ Πορφυρίῳ
νομοθετεῖ· κελεύει γὰρ τῷ χρησμὸν ἐξαιτοῦντι λύτρα
τινὰ δοῦναι τῷ πονηρῷ δαίμονι, χοὰς καὶ πυρὴν καὶ
αἷμα κελαινὸν καὶ οἶνον παμμέλανα· καὶ τοιαῦτα ἄττα
προσθεὶς, καὶ εὐχὴν ἣν δεῖ θύοντα προσενεγκεῖν ἐξε-
παίδευσε·

> Δαῖμον ἀλιτρονόων ψυχῶν διάδημα λελογχὼς,
> ἠερίων ὑπένερθε μυχῶν, χθονίων δ' ἐφύπερθεν.

Καὶ ταῦτα δὲ ὁ Πορφύριος ἐν αὐτῷ γε τῷ ξυγγράμματι τέθεικε, τοῦτον διελέγχων ὡς οὐκ ὄντα θεὸν, τὸν δὲ οἰ-

17. *ἀλλὰ δαίμοσιν* in B. post *θυσίαι*. Mox *ἀνθρωποθυσίας* Sirm. 22. *εὐλαβηθήσεται*] *εὐλαβήσεται* B. cum Porph. Abst. II. 43. 24. *σπουδάσεις*] *σπουδάσει* Va. 26. *τῷ* om. B. 29. *κελαινὸν*] *κ' ἔλαιον* C. 31. *θύοντα*] *θύοντι* B.Va. 32. *δατυονδαίμοναλιτρονόων* B. *δαίμονα λυτρονόων* Va. *δαίμον ἀλιτρονόων* Vb. Mox *χθονίων δ'* Va. *δ'* om. Vb. 34. *δ'* om. C. 35. *ταῦτα δὲ*] *ταῦτά γε* B.

Theophrastum affirmantem inducit, non congruere diis sacrificia quæ per cædem animalium fiant. Cumque satis edocuit ea jussu malignorum dæmonum instituta fuisse, ita subjunxit [Euseb. P.E. IV. p. 166 B.] : *Idcirco prudens temperatusque vir, cavebit uti ejusmodi sacrificiis, quibus eos dæmonas ad se trahat: studebit autem modis omnibus animam suam purgare: purgatam namque animam minus aggrediuntur.* Verum Pythius contraria iis quæ Porphyrio videntur legibus suis instituit. Jubet enim, ut qui ab oraculo responsum petit, malo dæmoni dona quædam persolvat, tamquam liberationis mercedem : libamina videlicet pyramque, atrumque cruorem, nigraque vina simul, aliaque nonnulla. Preces quoque nos docuit, quæ a sacrificante proferri debent. Ita videlicet [Eus. p. 168] : *Dæmon qui nactus peccantum regna animarum, Convexum cæli subter, terræ et super orbem.* Atque hæc Porphyrius in eo libro conscripsit; dæmonem hunc ostendens deum non esse, suamque illam sententiam plane comprobans qua deos esse non

κεῖον κρατύνων λόγον, ὡς οὐκ εἰσὶ θεοὶ ταῖς θυσίαις οἱ
18 χαίροντες. Ἵνα δὲ μή τις ὑπολάβῃ ταῦτα ψευδῶς αὐτὸν διαπλάττειν, ὅρκον προτέθεικε τοῦ ξυγγράμματος· Τοὺς θεοὺς γάρ, ἔφη, διαμαρτύρομαι, ὡς οὐδὲν οὔτε προστέθεικα, οὔτε ἀφεῖλον τῶν χρησθέντων νοημάτων· εἰ μή τι λέξιν ἡμαρτημένην διώρθωσα, ἢ πρὸς τὸ σαφέστερον μεταβέβληκα, ἢ τὸ μέτρον ἐλλεῖπον ἀνεπλήρωσα. Διὰ δὲ τούτων καὶ ἀμαθίαν τοῦ Πυθίου κατηγορεῖ. Οὐ γὰρ μόνον τὰς ἡμαρτημένας διώρθωσε λέξεις, καὶ σαφεῖς τὰς ἀμφιβόλους ἀπέφηνεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπῶν τὴν χωλότητα ἰάσατο, ἣν ὁ Πύθιος διὰ τῶν ὑποφητῶν ἀπεφθέγξατο.
19 Καὶ Διογενιανὸς δὲ τῶν χρησμολόγων θεῶν διελέγχει τὸ ψεῦδος. Λέγει δὲ οὕτως· Ὅτι δὲ ἀποτυγχάνεται τὰ πολλὰ τοῖς καλουμένοις μάντεσιν, ὁ πᾶς τῶν ἀνθρώπων βίος μάρτυς ἂν εἴη, καὶ οὗτοί γε αὐτοὶ οἱ τὴν μαντικὴν ἐπαγγελλόμενοι τέχνην. Καὶ μετ' ὀλίγα· Νῦν δὲ τοσοῦτον
τοῖς εἰρημένοις προσθήσω, ὅτι μάλιστα μὲν τὸ ἀληθεύειν 139
ποτε τοὺς καλουμένους μάντεις ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν, οὐκ ἐπιστήμης, ἀλλὰ τυχικῆς αἰτίας ἔργον ἂν εἴη. Οὐ γὰρ τὸ

38. οἱ] οὐ C. ib. μὴ] οὐ μή τις Vb. 39. αὐτὸν om. B.Va. 42. εἰ μή τι] εἰ μή τινα Va. εἰ μή που Vb. Euseb. 48. χωλότητα] χ^ω^όλότητα B.

vult qui sacrificiis gaudeant. Nequis autem suspicari possit, eum simulato animo hæc protulisse, jusjurandum verbis apposuit. Inquit enim [Euseb. P. E. IV. p. 143 D.]: *Deos testor, neque addidisse me quicquam, neque dempsisse de oraculorum sententia: nisi forte alicubi mendosum verbum correxi, aut quod nimis obscurum erat immutando clarius feci, aut quod deficiebat metrum supplevi.* His autem verbis et ignorantiæ Pythium accusat. Neque enim solum errorem singularum dictionum correxit, et quæ obscuriores erant clariores reddidit; sed claudicantes quoque versus suffulsit, quos Pythius per suos vates ita male protulerat. Verum et Diogenianus deorum in oraculis responsa fundentium falsitatem mendaciaque redarguit. Sic autem inquit [Euseb. p. 137 C]: *Multa autem rerum eventa frustrari eos qui divinatores vatesque vocantur, testari poterit omnis hominum vita, ipsique testes erunt certissimi qui divinandi artem profitentur.* Pauloque mox ita inquit: *Nunc vero tantum hoc superius dictis adjiciam, quod siquando veri inventi sunt in suis prædictionibus ii qui vates appellantur, nullus quidem scientiæ,*

μηδέποτε τοῦ προκειμένου τυγχάνειν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντοτε,
μηδ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μηδ' ὡς ἐξ ἐπιστήμης, ὅταν τις καί
ποτε τυγχάνῃ, τύχης ἔργον καλεῖν προειλήφαμεν οἱ διει-
ληφότες τὰς ὑφ' ἕκαστον ὄνομα τεταγμένας ἐναργεῖς ἐννοίας
21 ἑαυτῶν. Ὅτι δὲ καὶ ἀναγκαζομένους ὑπ' ἀνθρώπων καὶ
τοὺς χρησμολόγους θεοὺς προλέγειν φησὶν ὁ Πορφύ-
ριος ἃ προλέγουσιν, εὐπετὲς τῷ βουλομένῳ μαθεῖν ἐξ
ἐκείνου αὐτοῦ τοῦ ξυγγράμματος, ὃ "Περὶ τῆς ἐκ λογίων
φιλοσοφίας" ἐπέγραψεν· καὶ αὐτὰς γὰρ ἐκείνας παρέθηκε
22 τῶν θεῶν τὰς φωνάς. Λέγει γὰρ τὴν Ἑκάτην παρ' αὐτοῦ
κληθεῖσαν εἰπεῖν·

> Ἤλυθον εἰσαΐουσα τεῆς πολυφράδμονος εὐχῆς·
> ἣν θνητῶν φύσις ηὗρε θεῶν ὑποθημοσύνῃσι.

Καὶ πάλιν αἰτιωμένη τὸν κεκληκότα, τίνος, φησὶ, χα-
τίζων,

> Θειοδάμοις Ἑκάτην με θεὴν ἐπέδησας ἀνάγκαις;

Καὶ ὁ Ἀπόλλων δὲ βοᾷ,

> Κλῦθί μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ' ἐπέδησας ἀνάγκῃ.

Καὶ πάλιν·

> Λύετε λοιπὸν ἄνακτα· θεὸν βροτὸς οὐκ ἔτι χωρεῖ.

139, 5. *ἐπὶ τὸ πλεῖστον*] *ἐπὶ πλεῖστον* B.C. 7. *προειλήφαμεν*] *προσειλήφαμεν* B.Va. qui om. *οἱ*. 14. *ἐκεῖνος*] *ἐκείνας* B. Tum *παρέθεικε* C. 15. *Ἑκάτην παρά του*] *ἑκάστην παρ' αὐτοῦ* B.Va. *παρ' αὐτοῦ* item C. 18. *ηὗρε*] *εὗρε* B.C. 19. *τινὸς δὲ*] *δὲ* om. B.C. 21. *σεῖο δόμοις Ἑκάτην*] *θειοδάμοις ἑκάστην* B. ib. *με θεὴν ἐπέδησας ἀνάγκαις*] *μέθεν ἐκάλεσας* C. 25. *θεὸν βροτὸς*] *θσ̄ βροτῶν* B. *θειὸν βροτὸν* Va. *βροτὸς θεὸν* C.Vb.

sed fortunæ opus id fuit. Haud enim fortunæ opus appellandum censemus, si quis numquam propositum sibi finem assequatur, sed si non semper, nec plurimum, verum rarenter, citraque scientiam assequatur; distinguentes singulis nominibus attributas, manifestasque animi nostri conceptiones. Quod autem Porphyrius idem affirmet, quæ prædicunt divinatores dii, coactos ab hominibus ea prædicere, pronum est volenti ex eo Porphyrii libro perdiscere quem is de philosophia electorum inscripsit. Ibi enim vel ipsa deorum verba inseruit. Ait ergo Hecaten ab homine quodam accitam sic respondisse [Euseb. p. 193 D.]: *Adveni: nostras tua vox scita appulit aures, Quam mortale genus docuit sapientia divum.* Eadem rursus Hecate vocantem accusans, ita increpitat: *Quid tibi opus nostri est, Hecaten fatalibus ut me Sub sua tecta deam vinclis*

23 Διὰ δὲ τούτων δεδήλωκεν ὁ Πορφύριος, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ τὸ θεῖον ὄνομα κεκλοφότες, ὡς δυνατώτεραι αὐτῶν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαι καὶ αἱ μεμηχανημέναι ἀνάγκαι. Καὶ γὰρ ἄνωθεν αὐτοὺς καθέλκουσι, καὶ κάτω δεσμοῦσι· καὶ ἀναχωρεῖν οὐκ ἰσχύουσι, πρὶν ἂν οἱ ἄνθρωποι λύσωσι. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία τοιαῦτα ἔστιν εὑρεῖν παρὰ τῷδε τῷ ξυγγραφεῖ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν διελέγχοντα.

24 Ὅσης δὲ αὐτῶν καὶ λώβης μεστὰ τὰ μαντεύματα, τούτοις ἄν τις ἐντυχὼν καταμάθοι ῥᾳδίως. Λιμοῦ γάρ ποτε Ἀθηναίοις ἐνσκήψαντος, ἔχρησεν ὁ Πύθιος μὴ πρότερον τοῦτον παύσασθαι, πρὶν ἂν ἑπτὰ παρθένους καὶ τοσούτους ἠϊθέους Ἀθηναῖοι σφάξωσι τῷ Μίνωϊ.

25 Καὶ τῶν χρησμῶν δὲ τὸ λοξὸν πολλοῖς ὀλέθρους προυξένησε. Καὶ γὰρ Ἀριστόμαχος, οὐ νενοηκὼς τὴν στενύγρην, τὸν μὲν πορθμὸν καὶ τὰς τριήρεις κατέλιπε, διὰ δὲ τοῦ ἰσθμοῦ προσβαλὼν τὸν βίον κατέλυσεν. Ἔδει

26. ἐδήλωσεν] δεδήλωκεν B.Va. 30. κάτωθεν δεσμεύουσι] κάτω δεσμοῦσι B. 32. εὑρεῖν] ἰδεῖν C. 34. αὐτῶν] αὐτὸν B. qui mox ponit Ἀθηναῖοι post παρθένους. [καὶ] om. C. 38. ἠϊθέους] ἡμιθέους C. 40. πολλοῖς] πολλοὺς C.Va. 41. στενύγρην] στενὴν ὑγρὴν B.Va. στενίγρην C.

sit adire necessum? Apollo etiam sic exclamat: *Audi ea quæ invitus dicam tibi, quæque coactus.* Et rursus: *Solvite jam divum; mortalis non tenet ullus.* His itaque verbis, tum Porphyrius, tum et qui sibi dei nomen dæmones usurparunt, manifeste ostendunt humanas artes quæ dæmonibus necessitatem imponunt multo plus posse quam dæmonas. E supernis enim locis eos deducunt, atque in inferioribus cohibent, ita ut priusquam solvantur ab hominibus abire non possint. Alia vero innumera est apud eundem scriptorem invenire, quæ dæmonum infirmitatem ostendant.

Quanta vero mala eorum divinationes apportent, ex iis quæ ipse nunc dicam facile omnes cognoscent. Fame olim Athenienses urgente, Pythius Apollo responsum dedit, eam prius desituram non esse, quam septem virgines totidemque adolescentes Minoi Athenienses mactarent. Ipsæque oraculorum perplexæ ambages multis magnam perniciem attulerunt. Aristomachus enim [Euseb. p. 210.], cum non intelligeret quid sibi vellet *Stenygra*, qua dictione usum dicitur oraculum Pythii Apollinis, fretum triremesque reliquit, perque Isthmum hostiliter ingressus, clade

δὲ τὸν χρησμολόγον μὴ ζόφῳ τὸν χρησμὸν ξυγκαλύψαι,
εἴπερ ἄρα τὸ ἐσόμενον ᾔδει· ἀλλὰ κακούργως ἀμφίβο-
λον τὴν πρόρρησιν δέδωκεν, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος εὐφώρα-
26 τον γένηται. Ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τῷ Κροίσῳ προὐξένησε
τὴν ξυμφοράν·

Κροῖσος (γὰρ ἔφη) Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Ποτέραν δὲ οὐ δεδήλωκεν, ἤτοι τὴν οἰκείαν ἢ τὴν τῶν
πολεμίων, ἵνα καὶ ἡττηθεὶς καὶ νικήσας μὴ κατηγορήσῃ
τοῦ μάντεως. Καὶ ταῦτα ὁ Πύθιος δέδρακε πολυτά-
λαντα παρ' ἐκείνου δεξάμενος δῶρα. Δυοῖν τοίνυν θά-
τερον, ἢ ἀλαζών ἐστιν, ἢ ἀχάριστος. Ἢ γὰρ ἃ μὴ
οἶδεν εἰδέναι βρενθύεται, ἢ ἐπιστάμενος ἑκών γε ἀδι- 140
27 κεῖ τοὺς θεραπεύειν ἐσπουδακότας. [Παραπλήσιον δέ
τι δέδρακε καὶ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τὴν ὁρμὴν ἔχοντος κατὰ
τῶν Ἀσσυρίων· Νῦν γάρ, ἔφη, πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ
παρὰ Θηρὶ ποταμῷ νίκης τρόπαια κομίσασθαι. Τούτων ἐγὼ
28 ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης.] Προσόμοιον δέ τι

46. εὐφώρατον] εὐφωρότατον B. 47. τοῦτο om. B. 51. καὶ om B. τῇ C. pro τήν.

140, 2. παραπλήσιον—Ἄρης om. B. Fortasse huc inserta sunt ex Theodoret. Hist. Eccles. III. 16. ib. δέδρακε] δέδραχε C.

accepta exstinctus est. Decuit autem divinantem deum, si modo futuri probe conscius fuerat, tanta obscuritatis caligine oraculum non involvere: sed vafre nimis ancipitem prædictionem dedit, ne falsitas ac mendacium deprehendi posset. Eadem oraculorum perplexitas Crœsum Lydiæ regem ad calamitatem perduxit. Inquit enim Apollo: *Crœsus Alyn superans magnam perimet ditionem.* Utrum vero regnum perditurus esset, suumne videlicet, an ingruentium sibi inimicorum, minime prodidit; ut, quemcumque eventum, vel victoriæ, vel cladis, Crœsus experiretur, vatem accusare non posset. Hoc itaque pacto Pythius erga Crœsum se gessit; a quo tamen pretiosissima dona acceperat. In alterum itaque res cadat necesse est, ut vel arrogans Apollo Pythius, vel ingratissimus habeatur. Aut enim ea quæ nescit præsentire se jactat, aut futurorum conscius ultro injuriam iis rependit, qui eum omni studio coluerunt. Eisdem quoque ambagibus imperatorem Julianum involvit, cum in Persas Romanum ductaret exercitum. Inquit enim: *Nunc omnes dii appulimus ad Thera fluvium relaturi tropæa victoriæ. Horum ego dux ero acer belli turbo Gradivus.* Simile quiddam et A-

καὶ ἐπὶ Ἀθηναίων πεποίηκε. Τοῦ γὰρ δή γε Ξέρξου μετὰ πολλῶν μυριάδων ἐπιστρατεύσαντος, ἔδραμον μὲν παρ᾽ αὐτὸν τῶν Ἀθηναίων οἱ θεωροί· ὁ δὲ τῶν χρησμῶν οὕτως ἤρξατο,

Ὦ μέλεοι, τί κάθησθε;

29 Τοῦτο δὲ διαρρήδην αὐτοῦ διελέγχει τὴν ἄγνοιαν. Εἰ γὰρ ἀληθῶς προεγνώκει τὴν νίκην, οὐ μελέους ἂν αὐτοὺς δήπουθεν ἀλλὰ τρισολβίους ἐκάλεσε· διακοσίας γάρ τοι πρὸς ταῖς χιλίαις τριήρεις καὶ τριακοσίας ἀνδρῶν ἐνίκησαν μυριάδας. Νικηφόροι τοίνυν καὶ λίαν ὀνομαστότατοι, ἀλλ᾽ οὐ μέλεοι καὶ τρισάθλιοι, οἱ ἀοίδιμον καὶ
30 πολυθρύλητον ἀναστήσοντες τρόπαιον. Εἶτα φυγεῖν αὐτοῖς παρεγγύησε, τὴν τῆς πολιούχου προμηνύσας ἀσθένειαν·

Οὐ δύναται (γὰρ ἔφη) Παλλὰς Δί᾽ Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι,
λισσομένη πολλοῖσι λόγοισι.

Τούτῳ δὲ ἄντικρυς ἐναντίον τὸ ἐφεξῆς. Εἰπὼν γὰρ ὡς

8. δὴ] δή γε B. ib. ἐπιστρατεύσαντος] ἐπιστρατευσαμένου B. 9. αὐτὸν] αὐτῶν C.Va. 11. τοῦτο [καὶ]] τοῦτο δὲ B. καὶ om. C. 12. διελέγχει] διδάσκει Vb. ib. ἄγνοιαν] ἄνοιαν C. 15. τρισχιλίαις] χιλίαις B. 19. ἀναστήσαντες] ἀναστήσοντες B. ib. φυγεῖν] φυγὴν B.C. 23. τούτῳ γε] τούτῳ δὲ B. 24. ὡς om. C.

theniensibus attulit. Etenim cum Xerxes infinita hominum millia adversus Græcos duxisset, missi ab Atheniensibus consultores ad oraculum properarunt: Pythius autem Apollo responsum hoc dedit: *Otia quid miseri trahitis segnesque sedetis?* Hoc autem responsum manifestam Pythii Apollinis ignorantiam prodit. Si enim vere scisset Athenienses victuros, non eos utique miseros, non inertes, sed felicissimos appellasset. Superarunt itaque illi ducentas supra ter mille Persarum naves, terque decies centena hominum millia. Eoque pacto fuerunt Athenienses parta ingenti victoria quam clarissimi, non autem segnes, neque miserrimi: quippe qui immortalis gloriæ celeberrimum tropæum erexerunt. Adde autem quod eos ad fugam hortatus est. Prædixit enim Minervam civitatis custodem tutandis illis impotentem fore: *Haud potis est Pallas magnum placare tonantem, Supplicibus quamquam verbis effusa precetur.* Apertissime autem contraria sunt quæ sequuntur. Cum enim dixisset Jovem Minervæ precibus minime inflectendum, quasi

ὁ Ζεὺς οὐ πείθεται ποτνιωμένῃ τῇ Ἀθηνᾷ, ὥσπερ μεταβληθεὶς ἔφη πάλιν,

Τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεύς.

31 Καὶ τοῖς ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἔχουσι τὰς ἐλπίδας οὐκ ἐπέ-
δειξε ξυντόμως σαφῆ τινα πορείας ὁδόν· ἀλλὰ τὴν
οἰκείαν ἀμαθίαν τῷ τῶν χρησμῶν ξυνεσκίασεν ἀμφι-
32 βόλῳ, τοῦ ψεύδους τὰ φώρια δειμαίνων. Παραπλήσιον
δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ χρησμοῦ τὸ τέλος,

Ὦ θεία Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν
ἤ που σκιδναμένης Δημήτερος, ἢ συνϊούσης.

Ἠγνόει γάρ που, ὡς ἔδειξε, τοὺς τεθνηξομένους, εἴτε
Πέρσαι εἶεν, εἴτε Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο γυναικῶν ἐμνή-
σθη μόνων, τὸ δὲ τούτων ἔθνος ἐσίγησε. Καὶ τὸ σκιδ-
ναμένης δὲ Δημήτερος ἢ συνιούσης ἀγνοοῦντός ἐστι
παντελῶς τὸν τῆς νίκης καιρόν. Ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὁ
Θεμιστοκλῆς, καὶ ξυνέσει καὶ ἀνδρείᾳ χρησάμενος, οὐκ
εἴασε τοῦ χρησμοῦ παντελῶς διελεγχθῆναι τὸ ψεῦδος.
Οὐ μὴν καὶ μελέους τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' εὐδαίμονας
33 ἔδειξε. Λακεδαιμονίοις δὲ καὶ Κνιδίοις οἱ τούτου χρη-

27. τριγενεῖ B. τριτογένεια C. 31. φώρεια] φωρία B. 41. ἀνδρείᾳ] ἀνδρία B.

mox pœnitentia motus ita subjunxit; *Juppiter altitonans dat lignea habere Minervæ Mœnia.* Cum itaque Atheniensium spes sub acie (quod dicitur) novaculæ substitisset, nullum tamen eis evadendi compendium ostendit, sed suam ipse ignorantiam dubiis oraculis Pythius occultavit, dum timeret falsus mendaxque deprehendi. Similis vero est superius a me dictis et oraculi ejus finis. Sic autem inquit: *O Salamis et tu mulierum pignora perdes, Aut cum lecta Ceres coit, aut cum spargitur agris.* Ignorabat enim, quantum ostendit, utri casuri essent in acie, Persæne videlicet an magis Athenienses; atque iccirco mulierum dumtaxat filios nominavit; gentem vero ipsorum patriamque subticuit. Illud præterea, *Aut cum lecta Ceres coit, aut cum spargitur agris*, verbum est penitus ignorantis victoriæ tempus. Ceterum Themistocles sua et prudentia et fortitudine prorsus effecit, quominus oraculi falsitas apertissime nosceretur. Neque tamen segnes ac miseros Athenienses, sed strenuos felicesque ostendit. Lacedæmoniis præterea cladem, Cnidiis vero servitutem, eadem Pythii oracula attulerunt. Idem-

σμοὶ τοῖς μὲν ἧτταν, τοῖς δὲ δουλείαν προὐξένησαν. Λυκούργῳ δὲ τῷ νομοθέτῃ τοὺς ὠμοτάτους ἐκείνους καὶ αἰσχροτάτους νόμους δεδωκέναι φιλοτιμεῖται. Εἰς γὰρ Δελφοὺς ἀφικομένῳ ταῦτα ἔφη·

Ἥκεις, ὦ Λυκόεργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν,
Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
δίζω ἤ σε θεὸν μαντεύσομαι, ἢ ἄνθρωπον·
ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι· ὦ Λυκόεργε,
ἥκεις εὐνομίην διζήμενος· αὐτὰρ ἐγώ τοι 141
δώσω.

34 Ὁποίους δὲ οὗτος τέθεικε νόμους, ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδηλώκαμεν διαλέξει. Ξενηλασίας γὰρ ἐνομοθέτησε, καὶ παίδων ἔρωτας ἀκολάστους, καὶ γυναικῶν ὁμιλίας ἀθέσμους, καὶ τοὺς γαμηλίους ἀνατέτραφε νόμους. Ἀλλ' ὁ σοφώτατος καὶ μουσικώτατος μάντις αὐτὸς ἔφη τούτους δεδωκέναι τοὺς νόμους, καὶ θεὸν καλεῖ τὸν ταῦτα νομοθετήσαντα, καὶ ἀγνοεῖν ὁμολογεῖ πότερον χρὴ θεὸν αὐτὸν καλεῖν ἢ ἄνθρωπον· καὶ τὸ τιμιώτερον δοῦναι θελήσας, οὐκ ἔδωκεν ὡς θεὸς, ἀλλ' ἔλπομαι εἶπεν, ὡς

47. δεδωκέναι] δεδοκέναι B. 49. νηὸν] νηοὸν B. 51. δίζεο ἤ σε— ἠὲ καὶ ἄνδρα] δήζω ἤ σε—ἢ ἄνον B.
141, 3. δεδηλώκαμεν] δεδήλωκεν C. 10. οὐ δέδωκεν] οὐκ ἔδωκεν B.

que Pythius sese jactat Lycurgo leges illas crudelissimas obscœnissimasque dictasse. Profecto enim ad Delphicum templum Lycurgo hæc dixisse narratur: *Salve nostra subis qui pinguia templa Lycurge, Subdubito, deus, an mihi sis mortalis habendus: Carè Jovi et superis qui cæli tecta frequentant. Sed magis esse deum spero, qui sancta, Lycurge, Jura petas: tibi jura dabo legesque libenter.* Quales vero Pythius Lycurgo leges dictarit, in superiore nostro sermone ostendimus. Hospites enim finibus pelli jubet, pueros impune prostituit, fœminas licenter exponit, leges nuptiales evertit. Sapiens ergo vates musicusque Apollo ipse se harum legum inventorem facit, ac modo deum appellat qui eas promulgavit; modo ignorare se confitetur utrumne illum deum, an hominem, vocet. Cumque maximum ei honorem collaturus esset, tamen, tamquam deus auctoritatem habens, non dedit, sed *Spero* inquit, tamquam si homo quidam esset mortalis. Hic idem et Lacænas mulieres collaudat, impune ac licenter quibuscumque viris se commiscentes.

35 *ἄνθρωπος. Οὗτος καὶ τὰς Λακεδαιμονίων ἐπαινεῖ γυναῖκας ἀδεῶς οἷς ἂν ἐθέλωσι μιγνυμένας, καί φησι,*

Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἄμεινον,
ἵπποι Θρηΐκιαι, Λακεδαιμόνιαι δὲ γυναῖκες,
ἄνδρες δ' οἳ πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης.

36 Οὗτος καὶ τὸν Ἀρχίλοχον, αἴσχρότατον γενόμενον ποιητήν, ἀοίδιμον προσηγόρευσε καὶ ἀθάνατον· καὶ πρὸς τὸν τοῦδε ἔφη πατέρα,

Ἀθάνατός σοι παῖς καὶ ἀοίδιμος, ὦ Τελεσίκλεις,
ἔσσετ' ἐν ἀνθρώποις.

Καὶ τῷ Ὁμήρῳ ἔφη,

Ὄλβιε καὶ δύσδαιμον,

37 τὸ μὲν διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα, τὸ δὲ διὰ
τὴν ποίησιν, ἣν κατὰ πάντα εὖ ἔχειν ὑπέλαβε· δι' ἣν
αὐτὸν ὁ Πλάτων μύρῳ κατὰ τὰς χελιδόνας ἀλείψας,
38 τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως. Οὗτος
καὶ Κλεομήδη τὸν πύκτην θείας ἐκέλευσεν ἀξιοῦσθαι
τιμῆς·

Ὕστατος ἡρώων, φησὶ, Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεὺς,
ὃν θυσίαις τιμᾶθ', ὡς οὐκ ἔτι θνητὸν ἐόντα.

Ὅσας δὲ οὗτος μιαιφονίας τετόλμηκεν, ἤδη πρόσθεν

20. Τελεσίκλεις] τελέσικλες C. 29. ἀστυπαλαιεὺς] ἀστυπαλιεὺς B.C. 30. τιμᾶσθ'] τιμᾶθ' B. τιμᾶσθαι Va.

Ait enim: *Urbibus in cunctis Argi laudantur: equarum Thracia fert palmam, mulierum terra Laconum; Laudanturque viri qui potant fontem Arethusæ.* Idem quoque Archilochum, obscœnissimum poëtam, celeberrimum vocavit et immortalem. Hoc enim patri illius responsum dedit: *Immortalis erit tibi filius, O Telesicles, Mortales inter celeberrimus usque futurus.* Homerum autem sic appellavit [v. sup. p. 22,10.]: *O idem felix, idemque miserrime.* Hoc quidem, propter cæcitatis casum; illud autem, propter poësin ab eo compositam, quam exactissimam opinatus est; ob quam tamen eum censuit Plato, hirundinum modo, unguento prius aspersum, e civitate quam ipse instituebat, exigendum esse. Hic est Apollo qui pugilem Cleomedem dignum divinis honoribus judicavit, responso hoc edito: *Ultimus heroum Cleomedes Astypalensis, Sacris quem colite, haud etenim mortalis habendus.* Quantas autem

39 εἰρήκαμεν. Καὶ Μηθυμναίοις δὲ τοῦτον ἔδωκε τὸν χρησμόν·

> Ἀλλά κε Μηθύμνης ναέταις πολὺ λώϊον ἔσται,
> φαλληνὸν τιμῶσι Διωνύσοιο κάρηνον.

Καὶ οὐκ ἐρυθριᾷ τῶν θεῶν ὁ σοφώτατος, ὃν Φοῖβον οἱ ποιηταὶ προσωνόμαζον, ὡς δὴ ἁγνὸν καὶ ἀμίαντον, τοῦ
40 Διονύσου τὸ ἀκροπόσθιον τιμᾶσθαι χρησμῳδήσας. Οὗτος ἐμπιπραμένῳ μὲν οὐκ ἐπήμυνε τῷ οἰκείῳ νεῷ, ἔφη δὲ τοῦτον παρὰ τῶν Μοιρῶν εἰληφέναι τὸν κλῆρον, καὶ μονῳδίαν ᾖσε, τὸ πάθος ὀλοφυρόμενος. Ἐγὼ δὲ ταύτης τὸ τέλος ἐρῶ·

> Τέτλαθι Μοιράων ἀμετάτροπα δήνεα θυμῷ·
> ταῖσι γὰρ οὐρανίδαο Διὸς κατένευσε κάρηνον,
> ὅττι κε δινήσωσι, μένειν ἀσάλευτον, ἀτράκτοις.
> Αἶσα γὰρ ἦν δολιχοῖσι χρόνοις περικαλλέα σηκὸν
> πυρσῶν αἰωρῇσι διιπετέεσσι δαμῆναι.

41 Καὶ ἕτερα δὲ μυρία ἔστιν εὑρεῖν ἐν τοῖς τούτου χρησμοῖς καταγέλαστα. Συνήγαγε δὲ τούτους οὐ μόνον ὁ Πορ-

34. ναέταις] ἐνναέταις B.Va. κε pro και Vb. 35. Φαλληνὸν] φαληνὸν ὃν B.Va. et mox καρήνου B. φαλλήνων C. 36. ἑκάεργον] Φοῖβον B. 40. εἰληχέναι] εἰληφέναι B.C. 43. θυμῷ] θυμέ B. 44. Παισὶ] ταῖσι B. qui mox περικαλέα. ταῖσι—οὐρανίδα C. 45. ὅττι κε] ὅτι καὶ C. 47. αἰωρῆσιν διϊπέτεες C.

cædes hic Cleomedes facere ausus sit, satis supra ostendimus. Hic est Apollo qui Methymnæis ita respondit [Euseb. p. 233] : *Hoc Methymnæis præstabit civibus inquam, Ut tua summissi præputia Liber adorent.* Neque pudet deorum sapientissimum, quemque poëtæ Phœbum appellant, utpote castum et impollutum, responsis suis hortari Methymnæos cives ad Bacchi præputium adorandum. Hic est Apollo, qui, cum suam ædem flammis videret absumi, nullas ei suppetias tulit ; sed, Parcarum decreto sortem hanc illi contigisse testatus, næniam cecinit qua incendium illud deflevit. Ego autem hoc loco ejus carminis finem attulisse contentus ero, qui talis est [Euseb. p. 239 D.] : *Parcarum consulta feras quæ vertere non est. His etenim certus promisit Juppiter auctor, Quod fusis volvant, inconcussum fore semper. Hoc itaque in fatis erat, ut volventibus annis Ab Jove demisso hæc arderent fulmine templa.* Alia quoque prope innumera est invenire in Apollineis oraculis, quæ sint risu dignissima. Collegit autem ejus oracula non so-

φύριος ἐν τοῖς Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, ἀλλὰ
καὶ ὁ κυνικὸς Οἰνόμαος διελέγχων τῶν χρησμολόγων
τὸ ψεῦδος.
42 Οἰνομάου δὲ καὶ Πορφυρίου καὶ Πλουτάρχου καὶ
Διογενιανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἕνεκα ἐπεμνήσθην,
ἐπειδήπερ ὑμῖν τὰ ὑμέτερα λέγοντές εἰσιν ἀξιόχρεοι· 142
ἡμῖν δὲ ἀρκεῖ τῶν πραγμάτων ἡ μαρτυρία, γεγωνοτάτῃ
κεχρημένη φωνῇ, καὶ τὸ τῶν χρηστηρίων διελέγχουσα
43 ψεῦδος. Πρὸ μὲν γὰρ δὴ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπι-
φανείας, οἷόν που τινος ζόφου τὴν οἰκουμένην κατέχον-
τος, καθάπερ τινες λῃσταὶ καὶ λωποδύται, οἱ τῶν ἀν-
θρώπων ἀλάστορες, οἱ παμπόνηροι δαίμονες, καὶ λόχοις
ἐχρῶντο καὶ πάγαις καὶ ἄρκυσι παντοδαποῖς, ἀγρεύοντες
τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν· ἐπειδὴ δὲ ἀνέσχε τῆς ἀλη-
θείας τὸ φῶς, ἐδραπέτευσαν ἅπαντες, καὶ τοὺς οἰκείους
44 κατέλιπον χηραμούς. Τῷ τοι ἐβόων αὐτίκα φανέντος,
*Ἔα· τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ
βασανίσαι ἡμᾶς.* Καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν ὥρκουν αὐτόν,

142, 1. ὑμέτερα] ἡμέτερα B. Mox λέγοντες om. B.Va. 3. γεγονοτάτη B. 8. λόχοις] λόγοις C. 10. ἐπεὶ] ἐπειδὴ B.C. 12. χηραμοὺς] χρησμοὺς Vb. 14. καὶ om. B.

lum Porphyrius quo libro agit de electorum philosophia, sed Œnomaus quoque Cynicus egregius in redarguendis ejusmodi responsorum mendaciis.

Quod autem hoc loco et Œnomai, et Porphyrii, et Plutarchi, et Diogeniani, aliorumque meminerim, vestra maxime factum est causa: quando ii potissimum apud vos fidem promerentur, qui vestra vobis commemorant. Nobis vero testimonium sufficit ab rebus ipsis petitum; quod quidem vocalissimum est, atque ad oraculorum falsitatem redarguendam maxime factum. Prius enim quam vindex hominum Deus in nostræ mortalitatis substantia appareret, quadam veluti nebula terram habitabilem continente, maligni dæmones hominibusque infesti, ceu sicarii quidam grassatoresque, insidiis ac laqueis utebantur, omni retium genere speciem humanam captantes. Postquam vero lux divinæ veritatis orbi terrarum exorta est, cuncti specubus latibulisque suis relictis, fugam arripuerunt. Ideoque Christo jam inter homines diversante, statim exclamare cœperunt: *Sine: quid nobis et tibi Jesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos.* Alii

ἵνα μὴ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον πέμψῃ. Ἐν δὲ Φιλίπποις τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωνος περὶ τῶν ἀποστόλων ἐβόα· Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσιν,
45 *οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας. Θεασάμενοι τοίνυν πανταχοῦ διατρέχον τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα, καθάπερ στρατιῶται φυγάδες πολλὰ δεινὰ καὶ παράνομα δεδρακότες, εἶτα τῆς τοῦ βασιλέως αἰσθόμενοι παρουσίας ἀπέδρασαν, καὶ γυμνὰς τὰς ἐνέδρας κατέλι-*
46 *πον. Ὁ δὲ τῶν ὅλων βασιλεὺς τὰ τούτων κατέλυσεν ὁρμητήρια· καὶ οὔτε τῆς Κασταλίας προαγορεύει τὸ ὕδωρ, οὔτε Κολοφῶνος ἡ πηγὴ προθεσπίζει, οὐχ ὁ Θεσπρώτιος λέβης μαντεύεται, οὐχ ὁ τρίπους ὁ Κιρραῖος χρησμολογεῖ, οὐ τὸ Δωδωναῖον χαλκεῖον ἀδολεσχεῖ, οὐχ ἡ πολυθρύλητος φθέγγεται δρῦς, ἀλλὰ σιγᾷ μὲν ὁ Δωδωναῖος, σιγᾷ δὲ ὁ Κολοφώνιος καὶ Δήλιος καὶ Πύθιος καὶ Κλάριος καὶ Διδυμαῖος, καὶ ἡ Λεβαδία καὶ ὁ Τροφώνιος, καὶ ὁ Ἀμφίλοχος, καὶ ὁ Ἀμφιάραος, καὶ Ἄμμων καὶ ἡ τῶν Χαλδαίων καὶ Τυρρηνῶν νεκυία.*

19. *ὑμῖν*] *ἡμῖν* C. 21. *δεινὰ*] *τινὰ* B. 22. *δεδρακότες*] *δεδραχότες* C. 23. *αἰσθόμενοι*] *αἰσθανόμενοι* C. 24. *βασιλεὺς*] *παμβασιλεὺς* C. 27. *Θεσπρώτιος*] *Θεσπρώτειος* B.V. Tum *μαντεύει* Va. 28. *Κιρραῖος*] *Κιραῖος* C. 35. *νεκυία*] *νεκομαντεία* Vb.

vero rursus obtestabantur eum, ne ipsos in abyssum demitteret. In Philippis autem Pythonis spiritus hæc de apostolis vociferando testatus est : *Hi homines servi sunt Dei altissimi, qui annuntiant vobis viam salutis.* Cum itaque viderent præconium veritatis per omnes terrarum locos late diffundi, transfugarum militum modo, qui videlicet magnis atque horrendis facinoribus perpetratis instare sibi regis præsentiam conspicantur, arrepta fuga locos omnis in quibus insidiari hominibus consuerant, vacuos reliquerunt. At universorum conditor et dominator Deus illorum arces ac stationes funditus abolevit. Nullæ itaque divinationes ad Castaliæ aquas fiunt, nullæ ad Colophonium fontem. Nihil prædicit lebes ille Thesprotius ; nihil tripus ille Cirrhæus. Dodonæum tintinnabulum nihil nugatur : nihil loquitur vulgatissima illa quercus ; sed tacet Jupiter Dodonæus; tacet Colophonius Apollo, Delius, Pythius, Clarius, Didymæus. Silentium est in Lebadia, et in Trophonii antro, obmutuit Amphilochus : obmutuit Amphiaraus, et Ammonis oraculum. Cessavit etiam illa Chaldæorum ac Tyr-

47 Σιγᾶν γὰρ αὐτοῖς ἐκέλευσεν ὁ ἐπιτιμῶν ἀβύσσῳ, κατὰ
τὸν προφήτην, καὶ ξηραίνων αὐτήν· ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ,
Ἐρημωθήσῃ, καὶ τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ. Καὶ ὁ Δα-
φναῖος Ἀπόλλων τὸν ἡμέτερον παρασκευάσας μετατε-
48 θῆναι νεκρὸν οὐρανόθεν ἐδέξατο τὸν σκηπτόν. Οὐ γὰρ
εἴα προλέγειν αὐτὸν καὶ ξυνήθως ἀποβουκολεῖν τοὺς
ἀνθρώπους τοῦ σταυρωθέντος ὁ μάρτυς, ἀλλὰ καθάπερ
ὁ μέγας Παῦλος τῷ τοῦ Πύθωνος ἐπετίμησε πνεύματι,
οὕτως ἡ τοῦ μάρτυρος κόνις τὸ τοῦ μάντεως ἐχαλίνωσε
ψεῦδος.

49 Ὁποῖοι μὲν οὖν τῶν ὑμετέρων θεῶν οἱ χρησμοὶ, παρὰ
τῶν ὑμετέρων μεμαθήκατε φιλοσόφων· ὁποῖα δὲ ὁ τῶν
ὅλων προλέγει Θεὸς, καὶ ὅπως βιωφελῆ καὶ ὀνησιφόρα
καὶ τῆς ἀληθείας ἀφιέντα τὴν αἴγλην, ἔξεστι τῷ βουλο-
μένῳ καταμαθεῖν ἀκριβῶς τοῖς θείοις ἐντετυχηκότι λό-
γοις. Ἐγὼ δὲ ὀλίγων τινῶν ἀπομνημονεύσω προρ-
ρήσεων, ἵνα καὶ ἐκ παραλλήλου τὸ διάφορον δείξω.
50 Πρώτας μέντοι ἐκείνας ἐρῶ, αἳ τὴν τῶν εἰδώλων κατά- 143
λυσιν προηγόρευσαν. Ἀκούσατε τοίνυν Ἡσαΐου τοῦ

40. μετατεθῆναι] μετατεθειναι (η superscr.) B. Vide Theodor. Eccl. Hist. III. 6.
52. ἐγὼ δὲ] ἐγώ δέ γε Va.

rhenorum per mortuos divinatio. His enim locis atque dæmonibus ille silentium imperavit, qui, ut propheta inquit, abyssum increpat, eamque exsiccat; qui abysso inquit, *Relinqueris deserta, et tuos fluvios exsiccabo.* Lauriger autem Apollo, cum suis suasibus daret operam ut ossa Babylæ alio transferrentur, incusso cælitus fulmine ictus est. Neque enim patiebatur vicini martyris numen ab eo quicquam prædici, hominesque solitis præstigiis irretiri: verum sicuti magnus Paulus spiritum Pythonis increpuit, ita et martyris hujus cineres frenum vati mendacissimo injecerunt.

Cujus itaque modi fuerint dæmonum vestrorum oracula, e vestris jam philosophis accepistis. Qualia vero prædixerit opifex mundi Deus, quamque sint illa hominum vitæ utilia, quantaque veritatis luce splendentia, licet unicuique exactissime edoceri qui in sacris litteris diversetur. Ego vero ex magno prædictionum acervo pauca quædam adducam, ut quid inter se differant, ex comparatione ostendam. Primo autem loco eas explicabo prophetias

*προφήτου λέγοντος· Ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις
ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν
ὀρέων, καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἥξουσιν
ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται λαοὶ πολλοὶ,
καὶ ἐροῦσι, Δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ εἰς
τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν
αὐτοῦ· καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύ-
σεται νόμος [Θεοῦ,] καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ
κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν· καὶ
συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς
ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος
51 μάχαιραν· καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν.* Ὁποῖα μὲν
οὖν ἐχρησμῴδησεν ὁ προφήτης, ἠκούσατε· πρὸς δὲ τῆς
ἀληθείας εἴπατε, εἴ τι λοξὸν ὑμῖν ἐν τούτοις ἢ ἀμφί-
βολον κατεφάνη· ἀλλ' οἶδα ὡς οὐκ ἐρεῖτε· τῶν γάρ
τοι πραγμάτων ὑφορᾶσθε τὴν μαρτυρίαν, ὁρᾶτε γὰρ
52 ἐναργῶς τὸ τῆς προρρήσεως τέλος. Ἦ οὐχ ὁρᾶτε τῆς
ἐκκλησίας τὸ ὕψος, καὶ ἅπαντας ὑποκύπτοντας, καὶ

143, 4. *τοῦ κυρίου*] *τοῦ* om. B. et sic infra. 5. *ὑπεράνω*] *ἐπάνω* Va. 6. *αὐτὸν*] *αὐτὸ* B. 10. *πορευσόμεθα*] *πορευσώμεθα* B. 11. *θεοῦ* suprasc. in B. forte a p. m. om. C. *κυρίου* Vb. 14. *ζυβίνας*] *ζιβύνας* B. 18. *εἴπατε* suprasc. B. *ἐν τούτοις* om. Va. 21. *ἐναργῶς*] *ἀκριβῶς* Vb.

quæ prædicunt idolorum eversionem. Audite igitur Esaiam dicentem: *Erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, et domus Dei in vertice montium: et exaltabitur super colles, et venient ad eum omnes gentes; et ambulabunt populi multi, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob: et annunciabit nobis viam suam; et ambulabimus in ea. Ex Sion enim exibit lex Dei, et verbum Domini de Hierusalem. Et judicabit inter gentes, et redarguet populum multum: et conflabunt gladios suos in aratra, et lanceas suas in falces: neque assumet gens contra gentem gladium, neque discent amplius pugnare.* Qualia igitur propheta Esaias oracula prædixerit, audistis. Age vero, per veritatem vos rogo; numquid ibi sinuose aut ambigue dictum vobis videatur. Sed negaturos confido. Videtis enim manifesta rerum indicia, cum eventa ejus prædictionis passim impleta conspiciantur. An non enim videtis Christianæ Ecclesiæ sublimitatem? An non cunctos fere mortales illi suppliciter inclinatos, honoremque deferentes? ac plurimos

ταύτῃ τὸ σέβας προσφέροντας, καὶ τοὺς μὲν πλείστους ἐθέλοντας, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας, καὶ παρὰ γνώμην δουλεύοντας; οὐχ ὁρᾶτε τῶν ὀρέων τὰς κορυφὰς τοῦ ὑμετέρου μύσους ἀπηλλαγμένας, καὶ ταῖς τῶν ἀσκητῶν καταγωγαῖς κοσμουμένας, καὶ πάντας πανταχόθεν ξυρρέοντας, καὶ τὸν ἐν τῇ Σιὼν ἐπιφανέντα λόγον θεολογοῦντας, καὶ τὸν ἐκ τῆς Σιὼν ἀναβλύσαντα νόμον ἀσπαζομένους, καὶ τοὺς μὲν πολέμους πεπαυμένους, ἀντὶ δὲ τῶν πολεμικῶν ὅπλων τὰ τῆς γεωργικῆς μετα-
53 χειρίζοντας ὄργανα; Ἢ οὐκ ἴστε ὡς ὁπηνίκα ταῦτα ὁ προφήτης ἐθέσπιζεν, ἄλλος μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐβασίλευσεν, ἄλλος δὲ τῆς Σαμαρείας, καὶ ἄλλος Ἰδουμαίων, καὶ ἕτερος Μωαβιτῶν, καὶ αὖ πάλιν ἄλλος Ἀμμανιτῶν; καὶ Ἄραβες δὲ καὶ Μαδιανοὶ καὶ Ἀμαληκῖται ὑπ' ἄλλοις ἡγεμόσιν ἐτέλουν· καὶ Γάζα δὲ, καὶ Ἀσκάλων, καὶ Ἄζωτος, καὶ μέντοι καὶ Σιδὼν, καὶ Τύρος, καὶ Δα-
54 μασκὸς, ὑπὸ διαφόρων ἀρχόντων ἰθύνοντο. Οὐ γὰρ δὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ κώμας ἐβασιλεύοντο. Εὐθὺς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατὰ σάρκα

25. τὰς om. B. 28. πάντας] πάντας μὲν B.Vb. Mox ἐν τῇ Σιὼν—θεολογοῦντας habet in marg. B. 30. νόμον] λόγον B.Va. Deest Vb. 32. γεωργίας] γεωργικῆς B.Vb. 36. ἕτερος Μωαβιτῶν καὶ] μωαβιτῶν ἕτερος B.Va. omissis mox ἄλλος Ἀμμανιτῶν. 37. Μαδιανοὶ] Μαδήναιοι B. Μαδιηναῖοι V.

quidem sponte adductos id factitare; alios vero, adversantes, præter animi sui sententiam deservire? An non videtis excelsos montium vertices, dæmonum vestrorum abominatione depulsa, monachorum cœnobiis exornatos? Nonne omnes undique confluentes, verbumque quod apparuit in Sion theologice prædicantes, quodque inde verbum scaturiit, amplectentes? An non cessasse videtis hostes ecclesiæ, proque bellicis armis, agriculturæ instrumenta desumi? An non tenetis, quo tempore Esaias hæc cecinit, sub alio rege fuisse Hierusalem, sub alio Samariam; sub alio Idumæos, sub alio Moabitas, sub alio Ammonitas? Quin et Arabes, Madianitæ, Amalechitæ, Gazæi, Ascalonitæ, Azotii, Sidonii, Tyrii, Damasceni, sub diversis singuli principibus regebantur: neque enim solæ civitates, sed villæ quoque ac pagani cœtus, suis subditi præfectis vivebant. Statim vero simul ac Servator noster secundum

τεχθέντος Αὔγουστος Καῖσαρ ἁπάντων ἐκράτησε, καὶ
καταλύσας τὰς ἐθναρχίας καὶ μερικὰς βασιλείας τοῖς
Ῥωμαίων ἅπαντας ὑπέταξεν οἴαξι. Ταῦτα προορῶν ὁ
προφήτης τὰ προειρημένα τεθέσπικε, καὶ μετ' ὀλίγα
τὴν τῶν χειροποιήτων εἰδώλων κατάλυσιν ἐτραγῴδησε·
55 Πάντα γάρ, φησι, τὰ χειροποίητα κατακρύψουσιν, εἰσε-
νεγκόντες εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν
πετρῶν, καὶ εἰς τὰς τρώγλας τῆς γῆς, ἀπὸ προσώπου τοῦ
φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν
ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκβαλεῖ
ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ,
ἃ ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰς τὸ προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ
ταῖς νυκτερίσι, τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὰς τρώγλας τῆς στερεᾶς
πέτρας, καὶ εἰς τὰ σχίσματα τῶν πετρῶν, ἀπὸ προσώπου 144
τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,
56 ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν. Ταύτης δὲ τῆς προφη-
τείας τὴν ἑρμηνείαν οὐχ ἡμᾶς προσήκει ποιήσασθαι,
ἀλλ' ὑμᾶς θαυμάσαι τοῦ χρησμοῦ τὴν ἀλήθειαν, καὶ
ξυνομολογῆσαι τὰ παρ' ὑμῶν πολλάκις γεγενημένα.

45. Ῥωμαίων] ῥωμαίοις B.Va. 46. προειρημένα] εἰρημένα Va.
49. εἰσενεγκόντες om. B.Va. 51. καὶ εἰς τὰς τρώγλας τῆς γῆς om. Va.
53. τῇ γὰρ ἡμέρᾳ—γῆν om. B. Tum ἐκβάλλει C.
144, 2. τοῦ φόβου] τοῦ om. C.

carnem natus est, Cæsar Augustus late rerum potitus, sublatis principatibus gentium, particularibusque imperiis, provincias omnes Romanis subdidit gubernaculis. Hæc itaque prævidens Esaias, quæ superius attuli divino spiritu afflatus prædixit. Paulo vero post, et eversionem idolorum quæ sibi homines manu confecerant, quasi tragice decantavit. Inquit enim: *Omnia manu facta abscondent, deferentes in speluncas et in scissuras petrarum et in foramina terræ, a facie timoris Domini, et a gloria roboris ipsius, cum surrexerit percutere terram. In die enim illa ejiciet homo abominationes suas, argenteas et aureas, quas fecerunt sibi ut adorarent res vanas et vespertiliones: ita ut ingrediantur in foramina firmæ petræ, et in scissuras petrarum, a facie timoris Domini, et a gloria roboris sui, quando surrexerit percutere terram.* Hanc vero prophetiam me vobis interpretari non decet, sed vos magis illius admirari veritatem, faterique ingenue quæ sæpius admisistis.

57 Ἀλλὰ μὴ ἐρυθριάσητε, ὦ ἄνδρες· αἰδεῖσθαι γὰρ οὐ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν προσήκει. Εἰ δὲ ὑμεῖς λέγειν οὐ βούλεσθε, ἀλλ' οὖν ἴσασιν ἅπαντες αὐτόπται γενόμενοι τῶν ἐν τῇ γῇ πολλάκις καταχωσθέντων θεῶν, καὶ ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν δεδιδαγμένων ἀνασπασθέντων ἐκεῖθεν, καὶ δήλων γεγενημένων.

58 Οἱ μὲν γὰρ τῇ δυσσεβείᾳ δεδουλωμένοι κατέχωσαν, ἐπικουρεῖν ἡγούμενοι τοῖς θεοῖς· οἱ δὲ τοῖς τὰ τοιαῦτα μαστεύουσι κατεμήνυσαν· οἱ δὲ ὀρύξαντες καὶ εὗρον καὶ προὔθεσαν ἐν ταῖς ἀγοραῖς· ὥστε καὶ παρὰ γυναικῶν καὶ μειρακίων κωμῳδεῖσθαι τοὺς καλουμένους θεούς. Τὰ μὲν γὰρ ἑρπετῶν ἦν, τὰ δὲ τετραπόδων ἰνδάλματα· ἤδη δὲ καὶ νυκτερίδων καὶ μυιῶν εἰκάσματα προσεκύνησαν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀναιροῦσι τὰ ζῷα· τοὺς ὄφεις λέγω καὶ τοὺς σκορπίους καὶ τὰς μυίας καὶ νυκτερίδας· τὰ δὲ τούτων ἐθεοποίουν μιμήματα.

59 Ἀλλὰ τούτων πέρι πολλοὺς ἤδη διεξήλθομεν λόγους· τῶν ἄλλων οὖν χρησμῶν καταμάθωμεν τὴν ἀλήθειαν.

11. γενόμενοι] γεγενημένοι B. 16. μαστεύουσι] μαντεύουσι C. ib. εὑρόντες] εὗρον καὶ B. 22. τὰς μυίας] τὰς om. B. 25. ἄλλων] τῶν ἄλλων B.

Nullus autem vos a confessione hac remoretur. Neque enim pudenda est peccati confessio, sed ipsa potius perpetratio. Quod si fortasse vos id fateri non vultis, at omnibus plane constat qui viderunt, sæpenumero vestros deos terra obrutos fuisse; eosdemque ab iis qui pietatem colere didicerunt, rursus erutos in spectaculum prodiisse. Impii enim dæmonum cultores, illorum simulacra occuluerunt; ita tutius præsidium suis diis allaturos se arbitrantes. Quidam vero etiam rimantibus indicarunt ubi obruti delitebant. Nec defuerunt qui erutos inventosque in plateis publice spectandos proponerent: ut, qui dei quondam vocati fuerant, muliercularum adulescentiumque ludibrio impeterentur. Illorum namque imagines, aliæ reptiles, aliæ quadrupedes animantes referebant. Jam enim et vespertilionum simulacra et murum adoraverant homines. Cumque ipsa animalia, serpentes inquam, scorpiones, mures, vespertilionesque interficerent, harum tamen animantium simulacra sibi deos erexerant.

Verum de his satis multa jam diximus. Aliarum itaque prædictionum veritatem inspicia-

Τοῦ δὲ αὐτοῦ προφήτου καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς [τοῦ] Ἰσραήλ· Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος [ἐπὶ] τῷ ποιήσαντι αὐτόν· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμβλέψονται. Καὶ οὐ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν· καὶ οὐκέτι ὄψονται
60 τὰ δένδρα, οὐδὲ τὰ βδελύγματα αὐτῶν. Ταῦτα πρὸ πλειόνων ἢ χιλίων ἐτῶν τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας προηγόρευσεν ὁ προφήτης, μεθ' ἣν τὰ τῶν δαιμόνων κατελύθη τεμένη. Ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ὁ θεοφόρος ἀνὴρ ὡς παρὼν ἑώρα καὶ προὔλεγε τὰ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα χρόνον· ὁ δὲ Δωδωναῖος καὶ ὁ Πύθιος οὐδὲ τὰ μετὰ τρεῖς ἐσόμενα μῆνας προειπάτην ὡς ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἀλλὰ τῇδε κἀκεῖσε κλινομένους ἐδιδότην χρη-
61 σμούς. Ἀκούσατε δὲ καὶ τῶν ἑξῆς· Ἐπιστράφητε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλὴν βουλευόμενοι καὶ ἄνομον υἱοὶ Ἰσραήλ· ὅτι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀφελοῦνται [οἱ] ἄνθρωποι τὰ χειροποίητα αὐτῶν τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν αἱ

26. ταῦτα] τάδε Vb. 27. τοῦ om. B.C. Mox ἐπὶ om. B. Infra τοῦ om. C. 38. ὁ Πύθιος] ὁ om. C. 41. ἐδίδουν τοὺς] ἐδιδότην B. 42. βεβουλευμένοι] βουλευόμενοι B.Va. 44. ἀφελοῦνται] ἀπαρνηθήσονται Vb. 45. τὰ χρυσᾶ] τὰ χρυσοποίητα τὰ χρυσᾶ Vb.

mus. Sunt enim quæ modo afferam, ejusdem prophetæ verba: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: In die illa confidet homo in eo qui fecit eum; oculi vero ejus ad sanctum Israelis respicient. Neque confident in altaribus, neque in operibus manuum suarum, et quæ fecerunt digiti ipsorum. Neque amplius videbunt arbores, neque abominationes suas.* Hæc autem ipsa plusquam mille annis ante Constantini Cæsaris tempora prædixerat Esaias. Postea enim dæmonum luci cum delubris destructi sunt. Verum multo ante, ceu præsentia intueretur, homo Deo plenus præviderat, tuncque illa prædixit quæ post tot annorum spatia eventura essent. At Iupiter Dodonæus, et Apollo Pythius, ne prædixerunt quidem quo pacto gerenda essent quæ trimestri post tempore futura erant, sed ancipiti sono huc atque illuc vergentia oracula reddiderunt. Audite vero et quæ sequuntur: *Convertimini qui profundum consilium iniquumque consuluistis filii Israel. Quoniam in die illa auferent homines opera manuum suarum, argentea et aurea, quæ fecerunt manus ip-*

χεῖρες αὐτῶν. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ [ὁ] Θεὸς πρῶτος· καὶ εἰς
τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι. Εἴδοσάν [με] ἔθνη καὶ ἐφοβή-
θησαν· τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἐξέστησαν· ἤγγισαν καὶ ἦλθον,
ἅμα κρίνων ἕκαστος τῷ πλησίον βοηθῆσαι, καὶ τῷ ἀδελφῷ·
καὶ ἐρεῖ, Ἴσχυσεν ἀνὴρ τέκτων, καὶ χαλκεὺς τύπτων σφύρᾳ,
ἅμα ἐλαύνων. Τότε μὲν ἐρεῖ, Σύμβλημα καλόν ἐστιν.
Ἰσχύρωσαν αὐτὸ ἐν ἥλοις· θήσουσιν αὐτό, καὶ οὐ κινηθή-
62 σεται. Οὔτε γὰρ στῆναι μὴ καθηλωμένα δύναται, οὔτε
βαδίζειν μὴ παρ' ἄλλων φερόμενα. Καὶ αὖθις, Ἰακὼβ
ὁ παῖς μου· ἀντιλήψομαι αὐτοῦ. Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου· 145
προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου. Ἔδωκα τὸ πνεῦμά μου
ἐπ' αὐτόν, [καὶ] κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει· οὐ κεκράξεται,
οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἡ φωνὴ αὐτοῦ· κάλα-
μον τεθλασμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον καπνιζόμενον οὐ
σβέσει· ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν· ἀναλάμψει, καὶ
οὐ θραυσθήσεται, ἕως ἂν θῇ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν· καὶ ἐπὶ τῷ
ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεὸς
[τοῦ] Ἰσραήλ, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πήξας αὐτόν, ὁ

46. πρῶτος om. B. [ὁ] om. C. 47. εἴδοσάν με] ἴδοσαν B. 51. τότε] ποτὲ C. 52. ἥλοις] λίθοις B. pen. καθηλωμένα] καθηλούμενα B.
145, 1. αὐτοῦ] αὐτῷ C. 3. [καὶ] om. B. 6. ἀλήθειαν] ἀληθῆ Vb. 9. [τοῦ] om. B. 10. αὐτὸν om. B. ubi στερεώσας τὸν οὐνον ni fallor a p. m.

sorum. Et rursus: *Ego Deus primus, et in ventura tempora ego sum. Viderunt me gentes et timuerunt, et extrema terræ obstupuerunt. Appropinquaverunt et venerunt simul, judicans unusquisque proximo et fratri suo auxiliari, et dicet: potuit vir faber et ferrarius verberans malleo simul et impellens. Aliquando quidem dicet, commissura pulchra est: corroborarunt eam in clavis; statuent eam, et non movebitur.* Neque enim ea stare possunt nisi clavis confixa sint; neque nisi ab aliis ferantur ambulare possunt. Et iterum: *Iacob puer meus; suscipiam eum: Israel electus meus; accepit eum anima mea. Dedi spiritum meum super ipsum; judicium gentibus efferet. Non clamabit, neque remittet; neque audietur extra vox ipsius. Calamum fractum non franget, et linum fumigans non exstinguet: sed in veritatem efferet judicium, splendebit et non quassabitur, donec ponat in terra judicium: et in ipsum gentes sperabunt. Ita dicit Dominus Deus Israel, qui fecit cælum, et compegit illud; qui firmavit terram et quæ in ipsa sunt; qui dedit flatum*

στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου, καὶ ἐνισχύσω σε· καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός. Τοῦτό μοι ἐστὶν ὄνομα. Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς
63 γλυπτοῖς. Ταῦτα ὁ τῶν ὅλων Θεὸς πρὸς τὸν δεσπότην
Χριστὸν ὡς πρὸς ἄνθρωπον ἔφη, ἀπὸ τῆς ὁρωμένης
φύσεως Ἰακὼβ αὐτὸν καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάσας· ἐξ ἐκείνου
γὰρ δὴ κατὰ σάρκα τοῦ γένους ἀνέτειλε, καὶ ἔδειξεν
αὐτοῦ σαφῶς τὴν πραότητα, καὶ τὴν μακροθυμίαν, ᾗ
παροινούμενος παρ' Ἰουδαίων ἐχρήσατο. Τοῦτον εἰς
διαθήκην ἔφη δοθῆναι τοῦ γένους. Καὶ γὰρ τοῖς πατρι-
άρχαις, καὶ αὐτοῖς Ἰουδαίοις, τὴν δι' αὐτοῦ σωτηρίαν
64 ὑπέσχετο. Ἔφη δὲ αὐτὸν καὶ εἰς φῶς ἐθνῶν ἀνατεῖλαι,
ὥστε τῶν τυφλῶν ἀνοῖξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τῶν
πεπεδημένων τὰ δεσμὰ διαρρῆξαι, καὶ τοὺς ἐν τῷ ζόφῳ
τῆς ἀγνοίας ὡς ἐν εἱρκτῇ καθημένους ἐλευθερῶσαι τοῦ

12. ἐπ' αὐτῆς] ἐν αὐτῇ B. 18. μοι] μου B.

populo qui est super eam, et spiritum iis qui calcant eam. Ego Dominus Deus vocavi te in justitia. Tenebo manum tuam, et corroborabo te. Dedi te in testamentum generis, in lumen gentium, aperire oculos cæcorum, educere e vinculis colligatos, et e domo custodiæ sedentes in umbra. Ego Dominus Deus: hoc mihi est nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas sculptilibus. His itaque verbis universorum Deus Dominum nostrum Jesum Christum ut hominem alloquutus est: quem videlicet a conspicua humanitate visibilique natura et *Iacob* et *Israel* appellavit. Ex ea enim prosapia, quod ad corpus assumptum pertinet, natus est. Ostendit præterea Christi mansuetudinem et tolerantiam, qua usus est cum sibi ab Judæis illuderetur. Hunc itaque ait in testamentum generis datum fuisse. Patriarchis enim ceterisque Judæis per hunc salutem se daturum promisit. Ait vero et hunc eundem in lumen gentium exortum esse, ut cæcorum oculos aperiret, vinculaque captivorum diffringeret, utque eos a tenebris liberaret, qui in tenebris ignorantiæ tamquam in carcere desidebant. Cæcos autem ac

σκότους. Τυφλοὺς δὲ καὶ πεπεδημένους καὶ ἐν σκότει
καθημένους τοὺς τῆς ἀγνοίας τὴν ἀχλὺν περικειμένους
ἐκάλεσε, καὶ τοὺς ταῖς σειραῖς τῆς ἁμαρτίας πεπεδημέ-
65 νους. Ὅτι δὲ τοὺς τῷ πλάνῳ τῆς δεισιδαιμονίας δεδου-
λωμένους οὕτως ὠνόμασε, μαρτυρεῖ τὰ ἑξῆς· Ἐγὼ γάρ,
ἔφη, Κύριος ὁ Θεός· τοῦτό μοι ἐστὶν ὄνομα· τὴν δόξαν μου
ἑτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς. Ἅμα
τε γὰρ ἐπεφάνη καὶ τῆς προσηγορίας αὐτοὺς ἐγύμνωσεν,
ἣν ἁρπάσαντες ἑαυτοῖς περιέθεσαν. Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ
ταῦτα πάλιν ἔφη· Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται
συντρίψαι πόλεμον καὶ ἐπεγεῖραι ζῆλον, καὶ βοήσεται ἐπὶ
τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μετὰ ἰσχύος. Ἔπειτα διδάσκει τί δή-
ποτε μὴ πάλαι τοῦτο πεποίηκε, καί φησιν· Ἐσιώπησα
ἀπὸ αἰῶνος· μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; ἐκαρ-
τέρησα ὡς ἡ τίκτουσα· ἐκφανῶ καὶ ἐκστήσω καὶ ξηρανῶ
66 ἅμα. Κἀκεῖνα δὲ μακροθυμίας, καὶ ταῦτα φιλανθρω-
πίας. Μακροθυμῶν γὰρ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐκόλασεν· εἶτα
φειδοῖ χρησάμενος τοὺς πλανωμένους ἐκάλεσε, καὶ τοὺς

34. τῆς suprasc. B. 38. μοι] μου B. 42. ὀλίγον δὲ πάλιν ταῦτα] ὀλίγα δὲ ταῦτα πάλιν B. 48. ἐκφανῶ καὶ ἐκστήσω] ἴσως. ἐμφωνῶ καὶ ἐκτήσω. Sed impressus non habet ἐμφωνῶ, cum tamen Theodoretus et infra agnoscat. URS.

vinctos atque in tenebris desidentes, eos vocavit qui circumventi caligine ignorantiæ, ac peccatorum catenis vincti tenebantur. Quod autem hac appellatione eos significarit qui vanis superstitionibus serviebant, testantur ea quæ mox sequuntur: *Ego enim Dominus Deus: hoc mihi est nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas sculptilibus.* Etenim protinus ut in carne apparuit, ea dæmonas nudavit appellatione, quam sibi raptam circumposuerant. Paulo vero mox et hoc inquit: *Dominus Deus virtutum egredietur ut conterat bellum et exsuscitet zelum; et clamabit adversus inimicos suos cum robore.* Docet autem quare hoc olim non fecerit. Ait itaque: *Tacui a sæculo; numquid semper tacebo et tolerabo? Sustinui tamquam mulier quæ parturit; manifestabo, et dissipabo, et exsiccabo simul.* Sunt autem verba illa tolerantiæ ac longanimitatis; hæc vero, humanitatis. Patiens enim Deus ab initio non puniit delinquentes: subinde autem, cum jam satis hominibus pepercisset, errantes ad se vocavit, atque in errore perse-

πλανῶντας ἐσκέδασεν· Ἐκστήσω γάρ, φησι, καὶ ξηρανῶ
ἅμα· ἐρημώσω ὄρη καὶ βουνούς, καὶ θήσω ποταμοὺς εἰς
67 νήσους, καὶ ἕλη ξηρανῶ. Διὰ δὲ τούτων τὰ ἐν τούτοις
τεμένη τῶν εἰδώλων ἐμήνυσεν, ἅπερ ἐπιφανεὶς κατα- 146
λέλυκε, καὶ δίκην ἕλους ἐξήρανε· Καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν
ὁδῷ ᾗ οὐκ ᾔδεισαν· καὶ τρίβους ἃς οὐκ ἔγνωσαν ποιήσω
πατῆσαι αὐτούς. Ἠγνόουν γὰρ [οἱ] πάλαι πλανώμενοι
τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν· ξεναγοὺς δὲ καὶ ποδηγοὺς καὶ
μέντοι καὶ φωταγωγοὺς ἐσχηκότες τοὺς ἀποστόλους,
κατέλιπον μὲν τοῦ πλάνου τὰς τρίβους, ἐπέγνωσαν δὲ
68 τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. Ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς,
καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν. Ἀντὶ γὰρ δὴ τοῦ προτέρου
σκότους τοῦ νοεροῦ φωτὸς ἀπολαύουσι, καὶ τὰς διε-
στραμμένας καταλιπόντες ὁδοὺς τὴν εὐθεῖαν ὁδεύουσιν.
Εἶτα ὡς ἔτι πλανωμένοις ἐπιτιμᾷ· Αἰσχύνθητε αἰσχύνῃ οἱ
πεποιθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς, οἱ λέγοντες τοῖς χωνευτοῖς,
Ὑμεῖς ἐστὲ θεοὶ ἡμῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ
καινά, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε αὐτά· καὶ ποιήσω ἐν
τῇ ἐρήμῳ ὁδόν, καὶ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμούς, ποτίσαι τὸ γένος

146, 1. ἐμήνυσεν] ἐμνημόνευσεν Vb. 3. ᾔδεισαν—ἔγνωσαν] ἔγνωσαν—ᾔδεισαν B. 4. [οἱ] om. C. 10. δὴ τοῦ] δὴ om. B. 12. ὁδεύουσιν] ὁδεύσουσιν C.Vb. 16. ποιῶ] ποιήσω B.Va.

verantes dispersit. Hoc est enim quod ait; *Dissipabo et exsiccabo simul.* Et, *Desertos faciam montes et colles; ponam fluvios in insulas, et stagna arefaciam.* Quibus sane verbis idolorum lucos et templa significavit, quæ in ejusmodi locis erant. Hæc enim omnia, postquam in nostra humanitate apparuit, demolitus est. Inquit præterea: *Et ducam cæcos in viam quam nescierant; et in semitis quas non cognoverunt ambulare eos faciam.* Olim siquidem aberrantes viam veritatis nesciebant. Nacti igitur Apostolos hospites, duces, lucisque ministros, erroris quidem semitas reliquerunt, cognovere autem viam veritatis. Amplius vero ait: *Faciam ipsis tenebras in lucem; et quæ sunt obliqua, in rectum.* Pro antiquis enim tenebris intellectuale lumen percipient; relictisque obliquis semitis recta incedent. Præterea vero, quasi adhuc errantes, ita increpitat: *Confundimini confusione qui confiditis in sculptilibus; qui conflatilibus dicitis, Vos dei nostri.* Pauloque mox: *Ecce ego facio nova quæ nunc orientur, et cognoscetis ea. Et faciam in deserto*

μου τὸ ἐκλεκτόν, τὸν λαόν μου ὃν περιεποιησάμην, τὰς
ἀρετάς μου διηγήσασθαι. Γένος δὲ νῦν αὐτοῦ τοὺς πεπι-
στευκότας προσηγόρευσεν, ὧν ὠνομάσθη πρωτότοκος
(69) δι' ἣν ἀνείληφε σάρκα. Ὅτι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα
ἔφη, τὰ ἑπόμενα μαρτυρεῖ· Ἀκούσατε [αἱ] νῆσοι, καὶ
προσέχετε ἔθνη· διὰ πολλοῦ χρόνου στῆτε· λέγει Κύριος.
Ὅτι δὲ τούτων οὐδὲν Ἰουδαίοις ἁρμόττει, καὶ τὸ τῶν
νήσων ὄνομα καὶ τὸ τῶν ἐθνῶν μαρτυρεῖ. Καὶ πάλιν·
Ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε λαός μου· καὶ οἱ βασιλεῖς πρός
με ἐνωτίσασθε· ὅτι [ὁ] νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ
ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν· ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου,
καὶ ἐξελεύσεται ὡς φῶς τὸ σωτήριόν μου· ἐμὲ νῆσοι ὑπο-
70 μενοῦσι, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἐλπιοῦσι. Διὰ δὲ
τούτων ἁπάντων τὴν τῶν ἐθνῶν ἐχρησμῴδησε σωτη-
ρίαν, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, καὶ τὸ τῆς γνώσεως
φῶς, ὃ διὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἅπασιν ἀνθρώποις
προσήνεγκε. Βραχίονα μέντοι οὐ σωματικὸν ὠνόμασε
μόριον, (ἁπλῆ γάρ [τοι] ἡ θεία φύσις, καὶ ἐλευθέρα ξυν-
θέσεως,) ἀλλὰ τροπικῶς ἐδήλωσε τὴν ἰσχύν. Ἐπειδὴ γὰρ

19. διηγήσασθαι] διηγεῖσθαι C. 23. [αἱ] om. B. 24. πολλοῦ χρόνου] χρόνου πολλοῦ B. 27. ἀκούσατέ μου om. B. 28. [ὁ] om. B. 31. ὑπομενοῦσι] ὑπομένουσι B. 38. [τοι] om. Va. 39. δεδήλωκε] ἐδήλωσε B.

viam, et in sicco flumina: ut dem potum generi meo electo, et populo quem acquisivi mihi, ut enarret virtutes meas. Genus autem nunc eos appellavit, qui crediderunt in eum, quorumque ipse ob assumptam humanitatem primogenitus dictus est. Quod vero hæc de gentibus dicat, ea quæ sequuntur plane ostendunt. Ait enim: *Audite insulæ, et attendite gentes. Per multum tempus state; dicit Dominus.* Quorum nihil Judæis congruere, tum insularum, tum gentium nomen indicat. Item et illud: *Audi me, audi populus meus; et reges auribus percipite: quoniam lex a me egredietur, et judicium in lucem gentium. Appropinquat cito justitia mea, et egredietur in lucem salutare meum. Me insulæ exspectant, et in brachium meum gentes sperabunt.* Hisce autem omnibus verbis futuram gentium salutem prædixit, legemque evangelicam ac divinæ lumen cognitionis, quod per sanctos Apostolos gentibus cunctis attulit. *Brachium* itaque non intellexit humani corporis membrum; (simplex est enim Dei natura, et compositionis immunis)

διὰ τῶν χειρῶν καὶ οἱ πολεμοῦντες παρατάττονται, καὶ
οἱ γεωργοῦντες ἐργάζονται, καὶ μέντοι καὶ οἱ ἄλλην τινα
μεταχειριζόμενοι τέχνην, εἰκότως διὰ τοῦ βραχίονος παρ-
εδήλωσε τὴν ἰσχὺν, ᾗ θαρροῦντες βοῶμεν, Οὐ φοβηθή-
71 *σομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Καὶ αὖθις βοᾷ· Ἰδοὺ*
μαρτύριον ἐν ἔθνεσι δέδωκα αὐτὸν, ἄρχοντα καὶ προστάσ-
σοντα ἔθνεσιν. Ἰδοὺ ἔθνη ἃ οὐκ οἴδασί σε ἐπικαλέσονταί
σε· λαοὶ οἳ οὐκ ἐπίστανταί σε ἐπὶ σὲ καταφεύξονται ἕνε-
κεν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ, ὅτι ἐδόξασέ
σε. Ὁρῶντες τοίνυν βασιλεύοντα τῆς οἰκουμένης τὸν
δεσπότην Χριστὸν, καὶ πάντα τὰ ἔθνη τούτου τὴν δε-
σποτείαν ἀσμένως ὁμολογοῦντα, καὶ νοήσατε τὴν προ-
72 *φητείαν, καὶ θαυμάσατε τὴν ἀλήθειαν. Ἀκούσατε δὲ καὶ*
τῶν ἑξῆς· Καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυ-
ρίου, καὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ ἔνδοξον.
Καὶ πάλιν, Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν·
εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν. Εἶπον, Ἰδοὺ εἰμὶ, ἔθνη οἳ οὐκ 147

42. *μεταχειριζόμενοι*] *μεταχειρίζοντες* B. 52. *καὶ νοήσατε*] *κατανοήσατε* B. suprasc. *καὶ νοήσατε* m. rec. *καὶ* om. Vb. 53. *προφήτειαν*] *ἀλήθειαν* Vb.

147, 1. *ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ* (suprasc. *εὑρέθην*) B. Mox *ἰδοὺ εἰμὶ* bis. *εἶτα* Sirm. pro *εἶπον*, et mox *τῷ ἔθνει*. 2. *ἃ οὐκ*] *οἳ οὐκ* B.

sed figurate robur divinum significavit. Quia enim et milites manu pugnant, et agricolæ terram versant, aliique omnes artifices manibus utantur necesse est; merito ac decenter nomine brachii robur illud significavit quo freti homines exclamamus; *Non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Rursus autem propheta idem exclamat: *Ecce testem gentibus dedi eum, principem et præceptorem gentibus. Ecce gentes quæ non noverunt te, invocabunt te: populi qui nesciunt te, ad te confugient, propter Dominum Deum tuum et sanctum Israel; quoniam glorificavi te.* Cum itaque videatis Dominum Jesum Christum in orbe terrarum late regnantem, gentesque omnes ejus principatum libentissime confitentes, intelligite jam prophetiam, ejusque veritatem suspicite. Audite vero et quæ sequuntur: *Et timebunt qui sunt in occidente nomen Domini; et qui in exortu solis, inclytum nomen ejus.* Et iterum: *Manifestus apparui iis qui me non interrogabant; inventus sum ab iis qui me non quærebant. Dixi, Ecce sum, gentibus quæ non invocaverunt nomen meum.*

ἐπεκαλέσαντο τὸ ὄνομά μου. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ προφητεία τῶνδε τῶν λόγων ἀνάπλεως.

73 Ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας ξυνῳδὰ προθεσπίσαντας δείξωμεν, ἀκούσατε Ἱερεμίου βοῶντος· Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καλέσουσι τὴν Ἱερουσαλὴμ Θρόνος κυρίου· καὶ συναχθήσεται εἰς αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη· καὶ οὐ πορεύσονται ὀπίσω τῶν
74 ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς πονηρᾶς. Ἀθρήσατε, ὦ ἄνδρες, τῶν ῥημάτων τὴν ξυμφωνίαν, καὶ βλέπετε πάντας πανταχόθεν ἀνθρώπους εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν ξυντρέχοντας, ᾗ τὸ δεσποτικὸν καὶ σωτήριον ἐνδέξατο πάθος, καὶ τὴν μὲν τῶν εἰδώλων ἐξαπάτην βδελυττομένους, τῷ ἐσταυρωμένῳ δὲ τὸ ἐκείνων σέβας προσφέροντας. Τοῦ δὲ αὐ-
75 τοῦ προφήτου καὶ ταῦτα· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· Στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἴδετε· ἐκζητήσατε τρίβους Κυρίου αἰωνίας, καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθή, καὶ πορεύεσθε ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρήσετε ἁγίασμα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· καὶ εἶπον, Οὐ πορευσόμεθα. Κατέστησα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς· ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος· καὶ εἶπον, Οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσε τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ

7. Θρόνον Sirm. 16. κύριος] κς ὁ θς B. 19. εὑρήσετε] εὑρήσητε B. 20. κατέστησα] καθεστακα (sine acc.) B.

Omnis denique Esaiæ prophetia hujusmodi verborum plena est.

Ceterum ut et alios quoque prophetas videatis consona divinitus prædixisse, audite et Hieremiam clamantem : *In illo tempore vocabunt Hierusalem Solium Domini : et congregabuntur in ea omnes gentes ; neque ambulabunt post cogitationes malas cordis sui.* Videte igitur quanta sit in prophetarum verbis concordia. Videte mortales omnis ad civitatem illam undique concurrentes, in qua Dominicæ mortis mysterium salutare orbi terrarum consummatum est. Videte omnes abominari idolorum imposturam ; illi autem, qui olim cruci affixus pependit, divinos honores persolvi. Sunt ejusdem Hieremiæ et quæ modo adducam : *Hæc dicit Dominus : State super vias, et videte. Quærite semitas Domini æternas ; et videte quæ sit via bona, et ambulate in ea ; et invenietis sanctificationem animabus vestris : et dixerunt, Non ambulabimus. Constitui super vos speculatores : audite vocem tubæ : et dixerunt, Non audiemus. Propter hoc audierunt gentes, et qui pascunt pe-*

76 πρόβατα ἐν αὐτοῖς. Πρώτοις μὲν γὰρ Ἰουδαίοις προση-
νέχθη καὶ παρὰ τῶν προφητῶν καὶ παρὰ τῶν ἀποστό-
λων τὰ θεῖα κηρύγματα· ἐπειδὴ δὲ ἀντεῖπον ἐκεῖνοι,
πᾶσιν ἐδωρήθη τοῖς ἔθνεσι τὰ θεόσδοτα δῶρα· καὶ καλεῖ
μὲν ὁδοὺς ὁ τοῦ προφήτου Θεὸς τοὺς παλαιοὺς προφήτας,
77 ὁδὸν δὲ ἀγαθὴν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον. Καθάπερ
γὰρ εἰς τὴν βασίλειον λεωφόρον αἱ ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ
τῶν ἀγρῶν εἰσβάλλουσιν ἀτραποὶ, οὕτως ἅπαντες οἱ
προφῆται ταύτην τοῖς πιστεύειν ἐθέλουσιν ὑπεδείκνυον
τὴν ὁδόν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐ-
αγγελίοις βοᾷ· Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια.
Παραινεῖ τοίνυν Ἰουδαίοις τὰ τῶν προφητῶν ἀναγνῶναι
78 θεσπίσματα, καὶ ζητῆσαι τὸ θεσπιζόμενον. Ἐπειδὴ δὲ
ἀντεῖπον ταῖς προφητείαις, τὴν ἀποστολικὴν προσενή-
νοχε σάλπιγγα. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν εἶπον, Οὐκ ἀκουσό-
μεθα, βοῶσιν πρὸς αὐτοὺς οἱ θεῖοι ἄνδρες, ὡς ὁ Λουκᾶς
ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορεῖ, Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λα-
λῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρί-
νετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, καθαροὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ

40. εἶπον] ἀντεῖπον B.

cudes in eis. Quæ sane verba seriem gestæ rei ostendunt. Primis enim Judæis allata sunt et a prophetis et ab apostolis divina edicta. Postquam vero ii se contumaces præbuerunt, divinæ bonitatis dona cunctis gentibus data sunt. Deus itaque, qui per prophetam loquebatur, antiquos prophetas *vias* appellavit; *bonam* autem *viam*, ipsum mundi servatorem Christumque Dominum. Sicut enim in regiam militaremque viam reliqui calles a pagis agrisque perveniunt, ita et prophetæ omnes hunc tamquam viam cunctis credere volentibus indicarunt. Ipse etiam Dominus Deusque noster in sacris evangeliis clamat; *Ego sum via, veritas, et vita.* Hortatur itaque Judæos ad legenda prophetarum oracula, quærendumque quod illi in oraculis prædixerunt. Renuentibus autem ac contumaciter reluctantibus evangelicam tubam attulit. Quia vero iterum dixerunt, *Non audiemus,* exclamaverunt in ipsorum faciem divini apostoli verbis hujusmodi, quæ Lucas adducit in apostolicis Actibus: *Vobis oportuit primum loqui verbum Dei. Postquam vero indignos judicatis vos vita æterna, puri nos ex nunc*

79 *ἔθνη πορευσόμεθα.* Πάλιν μέντοι ὁ προφήτης τῶν ἐθνῶν
τὴν σωτηρίαν θεσπίζει, καὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν
βοᾷ· *Κύριε ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ βοήθειά μου, καὶ καταφυγὴ*
ἐν ἡμέρᾳ κακῶν, πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπὸ ἐσχάτου τῆς
γῆς, καὶ ἐροῦσιν, Ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν
εἴδωλα, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὠφέλεια, εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄν-
80 *θρωπος θεούς, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί.* Τί τούτων ἐναρ-
γέστερον τῶν ῥημάτων; ὡς γὰρ παρὼν ὁ προφήτης καὶ
θεώμενος τὴν τῆς οἰκουμένης μεταβολήν, καὶ τῆς τῶν
ἐθνῶν μεταμελείας ἀκούων, καὶ κωμῳδούντων ἐπαΐων 148
τὴν τῶν εἰδώλων ἀσθένειαν, οὕτως ξυνέγραψε τὸν χρη-
81 σμόν. Καὶ Ἀμὼς δὲ ὁ προφήτης οὐ μόνον τὴν τῶν
ἐθνῶν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων προλέγει
διασπορὰν, μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ἐκείνου γλώττης αὐτὸς ὁ
τῶν ὅλων Θεός· *Ἰδοὺ γάρ,* φησιν, *ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ*
λικμήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον Ἰσραήλ, ὃν τρόπον
82 *λικμᾶται ἐν τῷ λικμῷ.* Καὶ μετ' ὀλίγα· *Ἐν τῇ ἡμέρᾳ*
ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν· καὶ
ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς, καὶ τὰ κατεσκαμμένα

46. θεὸν βοᾷ] βοᾷ θεὸν B. 47. κύριε ἰσχύς μου, βοηθός μου καὶ καταφυγή μου] κύριε ἡ ἰσχύς μου καὶ ἡ βοήθειά μου καὶ καταφυγή B. καὶ βοηθεία C. pro βοηθός. 51. ποιήσει] ποιήση C.

148, 3. Ἀμῶς] ἀμὼς B. 11. καὶ ἀνοικοδομήσω—ἀνοικοδομήσω om. Va. ἀνοικοδομήσω om. B. post κατεσκ. αὐτῆς.

ad gentes proficiscemur. Rursus vero idem propheta gentium salutem prædicit, clamatque ad universorum Deum: *Domine robur meum, et auxiliator meus, et refugium meum in die malorum. Ad te gentes venient ab extremo terræ, et dicent: quam mendacia possederunt patres nostri idola, et non erat in eis utilitas? Si faciet sibi ipsi homo deos, et ipsi non sunt dii?* Quid his verbis manifestius esse possit? Propheta enim, tamquam præsens videret habitabilis terræ mutationem, quasique audiret gentes ad pœnitentiam conversas, deridentesque idolorum imbecillitatem, ita tunc oracula sua conscripsit. Amos autem propheta non solum gentium salutem, sed Judæorum quoque prædicit dispersionem. Inquit enim: *Ecce enim,* inquit, *ego mando, et ventilabo in cunctis gentibus domum Israel, quemadmodum ventilatur triticum in area.* Pauloque mox; *In die illa suscitabo tabernaculum David quod ceciderat, et reædificabo ruinas ejus et defossa ejus; et reædificabo illud*

αὐτῆς ἀνοικοδομήσω· καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν καθὼς αἱ
ἡμέραι τοῦ αἰῶνος· ὅπως ἂν ἐκζητήσωσί με οἱ κατάλοιποι
τῶν ἀνθρώπων καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ
ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς· λέγει Κύριος *ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα.*
83 Εἰ δέ τις βούλεται μαθεῖν τίς ἡ σκηνή, ἀκουσάτω τοῦ
θεσπεσίου Ἰωάννου λέγοντος, *Ὁ* Λόγος *σὰρξ ἐγένετο,*
καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ,
δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός· *πλήρης χάριτος καὶ*
84 *ἀληθείας.* Βοᾷ δὲ καὶ Σοφονίας· *Ἐπιφανήσεται* Κύριος
ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῆς γῆς·
καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ
πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίους εἰς τὸν
ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν ξυντρέχειν ἐκέλευσεν, ἀναγκαίως
προστέθεικεν, ὡς τῶν καλουμένων θεῶν ἀφανῶν γενο-
μένων τὸν ἀληθινὸν ἕκαστος προσκυνήσει Θεόν, οὐκ εἰς
ἐκείνην τρέχειν τὴν πόλιν ἀναγκαζόμενος, ἀλλ' ἐν ταῖς
οἰκίαις καὶ πόλεσι καὶ κώμαις καὶ ἀγροῖς τὸ σέβας
85 προσφέροντες. Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ πάλιν φησί· *Τότε*
μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐτοῖς, τοῦ
ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου, *τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν*

17. *πάντα* om. B. 19. *ὁ λόγος*] *καὶ ὁ λ.* B. 33. *οἰκείαις* Sirm. 34. *δὲ πάλιν* om. B. Tum *ἐπὶ πολλοὺς* B. *ἐπὶ λαοὺς* Vb. 35. *ἐπικαλεῖσθαι*] *ἐπικαλεῖσθαι πάντας* B.

sicut dies æternitatis; ut quærant me residui hominum, et omnes gentes in quibus invocatum est nomen meum super eas: dicit Dominus qui facit hæc omnia. Si quis autem vestrum scire desiderat quodnam sit hoc tabernaculum, audiat Joannem sanctissimum sic dicentem; *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ et veritatis.* Clamat autem et Sophonias: *Apparebit Dominus super ipsos, et perdet omnes deos terræ: et adorabunt eum unusquisque de loco suo, et omnes insulæ gentium.* Quia enim Judæis præcepit ut templum quod est Hierosolymis frequentarent, necessario addidit fore ut mendacibus diis de medio sublatis, unusquisque verum Deum adoret; ita ut non cogatur quidem ad illud templum accurrere, cum in suis urbibus, agris, pagis, cultum Deo exhibiturus sit. Pauloque mox idem inquit propheta: *Tunc convertam ad populos linguam in generationem ipsis, ut invocetur no-*

ἕνα· ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι.
Τὴν γὰρ δὴ μίαν τῶν ἀποστόλων γλῶτταν, Γαλιλαίαν
οὖσαν, εἰς τὰς ἁπάντων τῶν ἐθνῶν κατεμέρισε γλώττας,
86 καὶ προσενήνοχεν ἅπασι τὴν σωτήριον κλῆσιν. Καὶ
μέντοι καὶ διὰ Ζαχαρίου σύμφωνα προθεσπίζει· Τέρπου
καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών· διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ
κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος· καὶ καταφεύ-
ξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ
ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν· καὶ κατασκηνώσει ἐν μέσῳ σου· καὶ
γνώσῃ ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρός σέ.
87 Ἐν δὲ τούτοις ὁ Μονογενὴς καὶ τὸ οἰκεῖον καὶ τὸ τοῦ
πατρὸς ἐπέδειξε πρόσωπον. Ἀπεστάλθαι δὲ εἴρηκεν,
ἐπειδήπερ οὐχ ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος ἐπεφάνη·
πρέπει δὲ αὐτῷ τὴν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων δικαιοσύνην
παραγενομένῳ πληρῶσαι, δεῖξαι δὲ καὶ τὴν ἐπαινουμέ-
88 νην ὑπακοήν. Καὶ πάλιν· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών·
κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί
σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πραῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ
ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. Καὶ ἐξολοθρεύσει ἅρματα ἐξ 149

39. γαλιλαίαν] γαλιλαῖον B. 41. κλῆσιν] κλίσιν B. 48. κατασκηνώσει] κατασκηνώσω B. 51. ἐπέδειξε] ἔδειξε B. ἐπεδείξατο C. 54. δὲ καὶ] δὲ om. B.C.

men Domini, ut serviant ei sub jugum unum: a finibus fluviorum Æthiopiæ ferent mihi sacrificia. Unam enim apostolorum linguam in cunctarum gentium linguas divisit; omnibusque detulit salutarem vocationem. Per Zachariam quoque consona his prædicit: *Delectare et lætare filia Sion. Ecce ego venio, et habitabo in medio tui; dicit Dominus: et confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt sibi in populum; et habitabo in medio tui; dicit Dominus: et cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te.* In quibus verbis unigenitus Dei filius et suam ipsius et Patris ostendit personam. Missusque esse dicitur; quia non sicut Deus, sed sicut homo apparuit. Convenit autem ei in adventu suo implere justitiam pro hominibus, ac præstare obedientiam quam tantopere laudavit. Iterum Zacharias idem: *Gaude multum filia Sion: cane tuba filia Hierusalem: quoniam ecce rex tuus venit tibi justus et salvator; ipse mansuetus, sedens super subjugalem et pullum juve-*

Ἐφραΐμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν· καὶ πλῆθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν· καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως διεκ-
89 βολῶν γῆς. Καὶ μετὰ πλεῖστα· Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἕν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. Τί τούτων, ὦ ἄνδρες, ξυνεσκιασμένον, ἢ σαφηνείας δεόμενον; ποῖον δὲ τῶν εἰρημένων οὐκ ἔχει
90 βοῶσαν τῶν πραγμάτων τὴν μαρτυρίαν; Ἀκούσατε δὴ καὶ διὰ Μαλαχίου τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγοντος· Οὐκ ἔστι μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος· καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν· διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά. Διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό.

91 Παράθετε, ὦ φιλότης, τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι, καὶ

149, 10. ποῖον δὲ τὴν μαρτυρίαν οὐκ ἔχει τῶν εἰρημένων βοῶσαν C.
17. [καὶ—ἔθνεσι] om. C.

nem. Et perdet currus Ephraim, et equum ex Hierusalem; et perdetur arcus bellicus; et multitudo pacis ex gentibus; et dominabitur a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad exitus terræ. Et rursus post multa alia; *Et erit Dominus in regem super omnem terram. In die illa erit Dominus unus, et nomen ejus unum, ambiens in circuitu omnem terram et desertum.* Quodnam, viri Græci, horum verborum est umbris obscuratum, enarrationisve indigum? Aut quod non potius superius dictorum, habet vocalissimum rerum testimonium? Audite vero et per os Malachiæ Deum universorum Dominum ita Israel compellantem: *Non est mihi voluntas in vobis; dicit Dominus: neque sacrificium accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis et usque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus; dicit Dominus omnipotens: et in omni loco thymiama offertur nomini meo et sacrificium purum; quia magnum nomen meum in gentibus; dicit Dominus omnipotens: vos autem prophanatis ipsum.*

Comparate quæso, amici homines, verba hæc rebus ipsis, ac videte tum Judæorum contumaciam, tum

βλέπετε καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀντιλογίαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν
ὁμολογίαν, καὶ τὴν πανταχῇ γῆς καὶ θαλάττης προσφερο-
μένην θυσίαν τῷ Θεῷ τῶν ὅλων πνευματικήν, καὶ ὑμνή-
92 σατε τὸν οὕτως ἐναργῶς ταῦτα προαγορεύσαντα. Εἰ δὲ
βούλεσθε, καὶ τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ καὶ τοῦ Ἰωὴλ
καὶ Μιχαίου καὶ Ὠσηὲ καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν ἀνα-
γνωτε τὰ θεσπίσματα. Ἅπαντες γάρ τοι τὴν τῶν ἐθνῶν
προαγορεύουσι σωτηρίαν· καὶ μέντοι καὶ πρὸς τὸν πα-
τριάρχην Ἀβραὰμ τὰς συνθήκας ποιούμενος, διὰ τοῦ
σπέρματος αὐτοῦ δώσειν τοῖς ἔθνεσι τὴν εὐλογίαν ὑπέ-
σχετο· Εὐλογήσω γάρ σε, ἔφη, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά
σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος, καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς
σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλο-
γηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς.
93 Καὶ ταύτην αὐτῷ οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις δέδωκε
τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ μέντοι καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευ-
τὴν [τὴν] αὐτὴν παρέσχε καὶ τῷ Ἰσαὰκ [τὴν] εὐλο-
γίαν, καὶ μετ' ἐκεῖνον πάλιν τῷ Ἰακώβ. Ἐπειδὴ γὰρ
ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ ἐκείνων τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν

23. καὶ τὴν πανταχῇ] καὶ πανταχοῦ B. 26. προαγορεύσαντα] προσαγορεύσαντα C. 27. Ἰωὴλ] τοῦ Ἰωὴλ B. 29. γάρ τοι] γὰρ οὗτοι Vb. e conj. ut videtur. 38. ἀλλὰ] ἀλλὰ καὶ B. 40. [τὴν] om. C. 41. [τὴν] om. B. 42. τοῦ om. B.

gentium confessionem; videte inquam ubique terra ac mari spirituale sacrificium Domino Deo offerri: atque hymnis eum concinite, qui hæc tam manifeste prædixit. Quod si vultis, et Danielis et Ezechielis et Ioelis et Michææ omniumque prophetarum oraculis oculos admovete. Omnes enim gentium salutem prædicunt. Deus profecto, cum patriarcha Abraham insigne illud fœdus percutiens, in semine ipsius daturum se gentibus benedictionem promisit; inquit enim: *Benedicam te, et magnificabo nomen tuum; et eris benedictus: et benedicam benedicentes te, et maledicentes te maledicam: et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.* Neque hoc illi semel, verum sæpissime est pollicitus: quin et eo defuncto, eandem benedictionem dedit filio suo Isaac; postque illum, ipsi Iacob. Quia enim ex illorum semine naturam humanam assumens factus est homo, mysteriumque dispensa-

λαβὼν ὁ Μονογενὴς ἐνηνθρώπησεν, ἐνανθρωπήσας δὲ,
καὶ τὴν οἰκονομίαν τελέσας, εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην
τοὺς ἀποστόλους ἐξέπεμψε, καὶ προσέταξε μαθητεῦσαι
πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πιστεύσαντα δὲ τὰ ἔθνη τῆς
σωτηρίας ἀπέλαυσεν· εἰκότως ἄρα καὶ τῷ Ἀβραὰμ καὶ
τοῖς ἐξ ἐκείνου τήνδε παρέσχε τὴν εὐλογίαν, καὶ αὐτοῖς
δῆλα ποιῶν τὰ ἐσόμενα, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ γέρως ἐπι-
δεικνὺς, καὶ τοὺς τῶν θείων ἐπαΐοντας λογίων τῇ τῆς
94 σωτηρίας ἐλπίδι ψυχαγωγῶν. Καὶ Ἰακὼβ δὲ ὁ πα-
τριάρχης, εὐλογῶν τὸν Ἰούδαν, τῆς τῶν ἐθνῶν ἐμνη-
μόνευσεν εὐλογίας· *Οὐκ ἐκλείψει γὰρ*, ἔφη, *ἄρχων ἐξ
Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ
ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.* Καὶ ὁ Μωϋσῆς
δὲ ὁ μέγας βοᾷ, *Εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.*
95 Τὰς δὲ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ προφητείας τίς ἂν ῥᾳδίως
συλλέξειεν; ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ, τὸ τοῦ
Σωτῆρος πρόσωπον ἀνειληφὼς, λέγει, *Κύριος εἶπε πρός
με, Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἴτησαι*

44. ἐνηνθρώπησεν· ἐνανθρωπήσας] ἐνηνθρώπισεν· ἐνανθρωπίσας C. 49. τὰ ἔθνη om. B.Va. 50. ἀπήλαυσεν] ἀπέλαυσεν B. ἀπόλαυσεν V. 53. γέρως] γήρως C. ult. ᾧ] ὁ B.
150, 1. ἐβόα] βοᾷ B. 4. πατρὸς] π̅ρ̅ς B.C.

tionis perficiens, missis per orbem terrarum apostolis, præcepit docere omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; illæ autem sic credentes, salutem consequutæ sunt; jure ac decenter et ipsi Abraham, et iis qui ex eo sunt geniti, benedictionem hanc dedit; eisdemque futura prænuncians, magnitudinem præmii ostendit, ac divinorum verborum auditores spe salutis consolatus est. Iacob etiam patriarcha, cum Iudam benediceret, de gentium benedictione non tacuit. Inquit ergo: *Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat ille cui repositum est; et ipse exspectatio gentium.* Magnus item Moyses exclamat; *Lætamini gentes cum populo ejus.* Divini autem Davidis quis prophetias facile colliget? In secundo enim psalmo vindicis nostri personam assumens, ita inquit: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi*

παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ φησί· *Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρ-*
96 *τίσω αἶνον.* Ὁρῶμεν δὲ ταῦτα καθ' ἑκάστην τελούμενα. Ἐν δὲ τῷ ἐννάτῳ πάλιν πρὸς τὸν τῶν ὅλων λέγει Θεόν· *Ἀνάστηθι Κύριε· μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος· κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου· κατάστησον Κύριε νομοθέτην ἐπ' αὐτούς· γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν.* Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἀλογίαν ἐσχάτην ἐξέπεσε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ἀναγκαίως αὐτοῖς δοθῆναι νομοθέτην αἰτεῖ, ὥστε καὶ τὴν
97 φύσιν ἐπιγνῶναι καὶ τῆς θηριωδίας ἀπαλλαγῆναι. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ καὶ εἰκοστῷ· *Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν· ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν.* Καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἔχει· προλέγει γὰρ τὸν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν νέον λαόν.

9. ὁ κύριος] ὁ θεὸς B. 17. [ἐνώπιον σου] om. B.C. 19. ἐξέπεσε] ἔπεσε B. 27. ἔχει διάνοιαν] διάνοιαν ἔχει B. ante ὅτι ἄνθ. 28. γὰρ τὸν] δὲ τὸν B.

gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. In octavo autem psalmo hæc scripta sunt: *Domine dominus noster, quam elevata est magnificentia tua super cælos? Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem.* Videmus autem hæc quotidie evenire. In nono etiam psalmo ad Deum conversus, *Exsurge*, inquit, *Domine: non confortetur homo: judicentur gentes in conspectu tuo. Constitue Domine legislatorem super eos; ut sciant gentes quoniam homines sunt.* Quia enim ad extremam insaniam genus humanum delapsum erat, necessario petit dari eis legislatorem; ut nobilitatem suæ naturæ cognoscentes, brutum ac ferinum vivendi morem deponerent. In vigesimo primo autem psalmo hæc ipsa sunt: *Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium; quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium;* et quæ sequuntur in eandem sunt sententiam. Prædicit autem e cunctis gentibus novum populum.

98 Καὶ ἵνα τὰ πλείονα παραλείπω, ἀκούσατε αὐτοῦ ἐν τῷ
μδ ψαλμῷ λέγοντος· Ἀντὶ γὰρ τῶν πατέρων σου ἐγεννή-
θησαν οἱ υἱοί σου· καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν
τὴν γῆν. Καὶ πάλιν ἐν τῷ με· Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι
ἐγώ εἰμι ὁ Θεός· ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὑψωθήσομαι
99 ἐν τῇ γῇ. Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον ὅλος τὴν τῶν ἐθνῶν προα-
γορεύει σωτηρίαν· Πάντα γάρ, φησι, τὰ ἔθνη κροτήσατε
χεῖρας· ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι
Κύριος ὕψιστος φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν
100 γῆν. Καὶ ὁ ἕβδομος δὲ καὶ ὁ ὄγδοος, καὶ μέντοι καὶ ὁ
ἔνατος, καὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ ψαλμοὶ τὴν τῆς
οἰκουμένης μεταβολὴν προθεσπίζουσι, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν
προκηρύττουσι [καὶ] κλῆσιν καὶ πίστιν, καὶ πρός γε
τούτοις τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν τὴν προαιώνιον
ὕπαρξιν, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησιν, τὸν ἐκ [τῆς]
παρθένου τόκον, τὰ θαύματα, τὰ παθήματα, τῶν Ἰου-
δαίων τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, τὴν
εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοί-

29. παραλείπω] παραλίπω B. 31. ἐγεννήθησαν] ἐγενήθησαν B.C. 33. ὁ θεὸς] κύριος C. 35. τῶν ἐθνῶν] τῶν om. B. 39. ὁ ἕβδομος] καὶ ὁ ἕ. B. ubi mox ὄγδος—ἔνατος. καὶ item C. καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς, ἕβδομος δὲ καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος, καὶ μέντοι καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς ἔνατος Vb. 43. [καὶ] om. B. ubi κλι(η)σιν. 45. τοῦ om. B. 46. [τῆς] om. B.

Tum et in quadragesimoquarto psalmo sic inquit: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* Item et in quadragesimoquinto; *Vacate, et cognoscite quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.* Qui vero hunc sequitur psalmus salutem gentium totus prædicit. Inquit enim: *Omnes gentes plaudite manibus; jubilate Deo in voce exsultationis: quoniam Dominus altissimus terribilis, rex magnus super omnem terram.* Quique hunc psalmi perpetui tres sequuntur, omnesque pene dicam psalmi Davidici habitabilis terræ mutationem prædicunt, gentiumque prædicant et vocationem et fidem; Dei præterea vindicisque nostri substantiam illam quæ est ante sæcula, ex Deo Patre generationem, partum ex virgine, per eum facta miracula, irrogata illi supplicia, Judæorum pervicaciam, Christi resurrectionem ex mortuis, in cælum ascensionem, Spiritus

τησιν, τὸν εἰς πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν τῶν ἀποστόλων δρόμον.

101 Καὶ μὲν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται ταῦτα προλέγουσιν ἅπαντες. Ἐγὼ δὲ πάσας συναγαγεῖν τὰς προρρήσεις πάρεργον ὑπείληφα· πολλῶν γὰρ ἂν ἐδεήθην βιβλίων, καὶ πάσας γράφων, καὶ περὶ ἑκάστης δέ γε τὰ πρόσφορα λέγων. Ἀρκεῖ δὲ ὑμῖν, ἂν θέλητε, καὶ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν ἀκηκόατε, τὴν ἀλήθειαν διαγνῶναι. Σαφεῖς γὰρ αὗται καὶ ἀληθεῖς, καὶ οἱόν τινες ἐναργεῖς 151
102 εἰσι τῶν πραγμάτων εἰκόνες. Ὥσπερ τοίνυν τῶν ἀρίστων ζωγράφων τὴν τέχνην ῥᾷον ἄν τις καταμάθοι τῷ ἀληθινῷ καὶ ἀρχετύπῳ χαρακτῆρι παρατιθεὶς τὴν εἰκόνα, οὕτω χρὴ καὶ ὑμᾶς καθάπερ ἰδέαν τινα τὴν προφητείαν ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου προδιαγραφεῖσαν ζωγράφου παραθεῖναι τοῖς πράγμασιν, ἤδη λαβοῦσι τὸ πέρας, καὶ τὸ
103 τῆς ὁμοιότητος θεάσασθαι ἀπαράλλακτον. Πάλαι μὲν γὰρ πρὶν δέξηται τὸ πέρας ἡ προφητεία, εἶχέ τινα πόνον

50. πᾶσαν] ἅπασαν B.Vb. Tum τὴν γῆν C. 51. οἱ ἄλλοι] οἱ om. Vb. pen. ἐδεήθην] ἐθεήθην B. et v. seq. ἐθέλητε cum Vb. ib. πάσας γράφων] πολλῶν γραφῶν Vb. qui om. δέ γε. ult. ἂν] ἐὰν C.

151, 3. καταμάθοι] καταμάθη C. 6. ἰδέαν] εἰδέαν B. 8. λαβοῦσαν] λαβοῦσι B. 9. ὁμοιότητος] ὁμοιωσεως (superscr. οτητος) B. correctio est a p. m. 10. δέξηται] δέξασθαι Vb.

sancti adventum, in universum orbem terra marique apostolorum discursum.

Eadem vero hæc et omnes alii prophetæ prædixisse inveniuntur. Ego autem superfluum putavi omnes de Christo prædictiones colligere. Multis enim mihi librorum voluminibus opus esset, ut inde prophetias omnes describerem, quæque sunt ad rem hanc opportuna decerperem. Sufficit autem; modo ipsi velitis; harum quas nuper allatas vobis audistis, veritatem discernere. Sunt enim manifestæ atque verissimæ, ac veluti expressæ quædam rerum imagines. Sicut itaque optimorum pictorum artem facilius explorare quis poterit, qui veræ atque archetypæ rei pictam imaginem conferat; ita et vos decet quam prophetiam sapientissimus pictor Deus ante depinxit, velut imaginem quandam rebus ipsis quæ jam evenerunt, conferre, atque ita nihil evariantem similitudinem intueri. Prius enim quam prophetia ex eventu rerum finem consequeretur, non parum laboris erat persuadere hominibus qui tunc vivebant, eventura esse quæ

τὸ πεῖσαι τοὺς τηνικαῦτα ἀνθρώπους ὡς ἀληθῆ τὰ θεσπίσματα· ἐπειδὴ δὲ τὰ πάλαι καὶ πρόπαλαι προρρηθέντα νῦν ὁρῶμεν τετελεσμένα, καὶ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα γενόμενα πράγματα, οὐ δεῖ πόνων ἡμῖν εἰς τὸ πεῖσαι τὰς ἀκοάς. Ἔχουσι γὰρ αὗται μαρτυροῦντα τὰ ὄμματα· καὶ περιττὸς ἡμῖν Ἡρόδοτος, λέγων, ὅτι τὰ *ὦτα ὑπάρχει ἀνθρώποις ἀπιστότερα ἐόντα τῶν ὀφθαλμῶν.* Ὁρῶσι γάρ που οἱ ὀφθαλμοὶ ἅπερ ἀκούει τὰ ὦτα.

104 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ὀλίγων προφητειῶν ἐπηκούσατε, καὶ
τὴν τῶν πραγμάτων ἑοράκατε μαρτυρίαν, παράθετε, ὦ
ἄνδρες, τοῖς ὑμετέροις χρησμοῖς τῶν προφητῶν τὰ θε-
σπίσματα, καὶ βοήσατε μετὰ τοῦ ἀποστόλου, *Τίς κοινωνία
φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ;
ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ
105 Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;* Ναοὶ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ τῶν προ-
φητῶν οἱ χοροί· εἴδωλα δὲ κωφὰ, τὰ παρὰ τῶν ἐθνῶν
προσκυνηθέντα, περὶ ὧν τὸ θεῖον πνεῦμά φησι, *Τὰ εἴ-
δωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων·
στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ*

16. *αὗται*] *αὐτὰ* B. Mox *ὀνόματα* C. 18. *τῶν ὀφθ.*] *τῶν* om. C. qui infra *ἀκούουσι.* 20. *προφητειῶν*] *προφητῶν* B. 21. *ἑωράκατε*] *ἑοράκατε* B. 22. *ὑμετέροις*] *ἡμετέροις* C. 26. *πιστῷ*] *πιστῶν* C. 27. *τοῦ* om. B. 29. *προσκυνηθέντα*] *προσκινηθέντα* B.

prædicerentur. Nunc autem, cum impleta jam videamus quæ tot ante sæculis prophetæ illi prædixerant, quæque olim verba fuerant, esse nunc facta, nullus jam nobis labor relinquitur ad faciendam auribus fidem. Aures enim oculorum testimonio nunc utuntur. Neque indigemus Herodoti auctoritate, ut sciamus aures esse oculis infideliores: oculi enim nostri vident quæ auditu aures accipiunt.

Quando igitur et prophetias a me citatas audistis, et rerum testimonia oculis inspexistis, age jam nostrorum prophetarum divinas voces dæmonum vestrorum oraculis comparate; ut cum apostolo exclametis, *Quæ societas luci ad tenebras? quæve conventio Christi ad Beliar? aut quæ pars fideli cum infideli? quis consensus templo Dei cum idolis?* Templa enim Dei sunt prophetarum chori: idola vero, quæ gentes adorarunt, surda et muta sunt. De quibus et David ita locutus est: *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Os habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt. Aures habent, et*

οὐκ ὄψονται· ὦτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούσονται· ῥῖνας ἔχουσι, καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται· χεῖρας ἔχουσι, καὶ οὐ ψηλαφήσουσι· πόδας ἔχουσι, καὶ οὐ περιπατήσουσιν· οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν· [οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.] Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς. Ὑμᾶς δὲ γένοιτο μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῆς προφητικῆς μὴ μεταλαχεῖν ἀρᾶς.

ΠΕΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΩΣ. ιαʹ.

ἈΡΙΣΤΙΠΠΟΝ ἐκεῖνον ἴσως, ὦ ἄνδρες, ἀκούετε, τὸν Ἀριστίππου τοῦ Σωκράτους ἑταίρου θυγατριδοῦν. Οὗτος τῇ μητρὶ φιλοσοφούσῃ συνὼν φιλοσοφίας ὡς πλεῖστον μετείληχεν. Ἔλαχε δὲ καὶ ὄνομα ξυντεθὲν ἐκ τοῦ πράγματος· μητροδίδακτον γὰρ αὐτὸν ὠνόμαζον ἅπαν-
2 τες. Ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν ἤρκεσεν εἰς μετουσίαν φιλοσοφίας καὶ μόνα τῆς μητρὸς τὰ παιδεύματα· ὑμεῖς δέ, καὶ προφητῶν τοσούτων [καὶ ἀποστόλων] ἀκούοντες, καὶ

37. [οὐδὲ etc.] om. C. 39. μεταμαθεῖν] καταμαθεῖν Vb. f. e conj. 40. μεταλαβεῖν] μεταλαχεῖν B. 47. ἑταίρου] ἑταῖρον B. 53. καὶ ἀποστόλων] om. B.

non audient; nares habent, et non odorabunt. Manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt. Non clamabunt in gutture suo: neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Vobis autem, viri Græci, potius contingat veritatem perdiscere, quam propheticæ hujus imprecationis pati supplicium.

XI. SERMO. DE FINE ET JUDICIO.

ARISTIPPI nomen, o Græci homines, ad vestras fortasse aures pervenit; illius inquam Aristippi qui ex filia nepos fuit ejus Aristippi quo Socrates amicissimo usus est. Is itaque ex familiaritate matris atque convictu; nam et hanc philosophatam Græci asserunt; ad magnam philosophiæ cognitionem pervenit. Cognomen vero etiam ab re ipsa contraxit. Omnes enim *metrodidacton*, hoc est matris discipulum, appellabant. Atque illi quidem ad participatum philosophiæ sola matris documenta satis fuerunt: vos autem, cum tot jam prophetas audieritis, nec minus et eos qui post pro-

μέντοι καὶ τῶν μετ᾽ ἐκείνους [ἐν] διδασκαλίᾳ λαμψάν-
3 των, μαθεῖν οὐ βούλεσθε τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο δὲ ὑμῖν 152
ξυμβαίνει τὸ πάθος, ἐπείπερ ἀνόητα τυχὸν ταυτὶ νομί-
ζετε τὰ μαθήματα. Οὐ γὰρ Συρακουσίαν χλιδὴν, οὐδέ
γε ἀνειμένον καὶ ἁβροδίαιτον ἐπαγγέλλεται βίον, οὐδὲ
τὸν πολυάρατον πλοῦτον, καὶ τῶν ἐκείνου ῥευμάτων τὸν
εὔριπον, ἀλλ᾽ ἱδρῶτας, καὶ πόνους, καὶ πολιτείαν πολύ-
4 μοχθον. Ταῦτα γὰρ ὑμῖν κατάδηλα, τὸ δέ γε τούτων
τέλος ἀθέατον. Μόνα γάρ που εἰωθότες τὰ ὁρώμενα
βλέπειν, ἰδεῖν οὐ δύνασθε τῶν ἀοράτων τὴν φύσιν· τοὺς
ὀφθαλμοὺς γὰρ ἐκείνους οὐκ ἔχετε ὧν ἡ πίστις δημιουρ-
5 γός. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ὡς ἔμοιγε δυνατὸν καὶ ὑμῖν χωρη-
τὸν, δηλώσω καὶ ταῦτα, τῇ τῶν θείων λογίων πάλιν
χρώμενος δαδουχίᾳ. Προὔργου δὲ οἶμαι δεῖξαι καὶ νῦν
ἐκ παραλλήλου τῶν φιλοσόφων τὰς δόξας καὶ τῶν θείων
εὐαγγελίων τὰ δόγματα, ἵνα γνῶτε τί μὲν ἐκεῖνοι τέλος
ὡρίσαντο, τί δὲ οἱ θεῖοι ἐπαγγέλλονται λόγοι.
6 Ὁ μὲν οὖν Ἐπίκουρος τὸ ἥδιστα ζῆν ὡρίσατο τέλος·

54. [ἐν] om. C.
152, 5. καὶ τῶν] καὶ τὸν B. Mox εὔριππον C. 6. ἱδρῶτας] ἱδρότας B. 8. μόνα] μόνον C. 16. γνῶτε] γνώσησθε B.Va. 18. μὲν οὖν] γε μὴν Vb.

phetas celebri doctrina claruerunt, perdiscere tamen veritatem non vultis. Hoc autem vobis inde vitium advenit, quod existimatis inutilia prorsus hæc esse instituta quæ de Christiana religione perdiscenda sunt. Non enim Syracusanas delicias, non remissum vitæ genus atque mollissimum, non exsecrandas divitias pollicentur, non ex divitiarum fluxu lubricum euripum; sed sudores multos laboresque vitam denique anxiam et durissimam. Sunt enim hæc omnibus ante oculos posita, passimque perspicua. Finis autem cujus gratia hæc feruntur abstrusus est, nullique conspicabilis. Assueti enim ea sola intueri quæ videntur, scire non potestis eorum naturam quæ non videntur: oculis enim illis caretis quorum fides est opifex. Ego autem, hic quoque adhibitis sacrorum sermonum facibus, et hæc ipsa vobis ostendam, quæ mihi ostendendi, quæque vobis capiendi facultas erit. Puto autem nunc quoque operæ pretium me facturum, si philosophorum opiniones ac divina evangeliorum dogmata vobis ex adverso constituam, ut ex proposita comparatione scire possitis, quemnam illi finem nobis statuerint, et quem divini sermones polliceantur.

Epicurus itaque jucundissima

τέλεον γὰρ ἀγαθὸν μόνην ἡγεῖτο τὴν ἡδονήν. Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ τῶν τούτου δογμάτων πατήρ, ἀντὶ τῆς ἡδονῆς τὴν ἐπιθυμίαν τέθεικεν· ὀνομάτων, οὐ
7 δογμάτων ἐναλλαγὴν ποιησάμενος. Καὶ Ἡράκλειτος δὲ ὁ Ἐφέσιος τὴν μὲν προσηγορίαν μετέβαλε, τὴν δὲ διάνοιαν καταλέλοιπεν· ἀντὶ γὰρ τῆς ἡδονῆς εὐαρέστησιν τέθεικεν. Ἔχει δέ τινα καὶ ἑτέραν ἔμφασιν οὗτος ὁ ὅρος. Ἀορίστως γὰρ τὴν εὐαρέστησιν τέθεικε, τὸ δὲ ταύτης ποιὸν οὐ δεδήλωκε. Διάφοροι δὲ τῶν ἀνθρώπων αἱ γνῶμαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀρέσκει σωφροσύνη, τοῖς δὲ ἡ ταύτης ἐναντία κακία· καὶ τοῖς μὲν, ἀκρασία· τοῖς δὲ, ἐγκράτεια· καὶ τούτοις μὲν, ἄδικος καὶ πλεονεκτικὸς βίος· ἐκείνοις δὲ, δίκαιος. Τὸ τοίνυν ἑκάστῳ ἀρέσκον, ἡδύ τε καὶ ἀξιέραστον, οὗτος ὡρίσατο τέλος, ἀντὶ τῆς ἡδονῆς
8 τὴν εὐαρέστησιν τεθεικώς. Ὁ δὲ πολυθρύλητος Πυθαγόρας τὴν τελεωτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην ἔσχατον ὑπέλαβεν ἀγαθόν· ὁ Ἑκαταῖος δὲ, τὴν αὐτάρκειαν· ὁ δὲ

22. ἐπιθυμίαν] εὐθυμίαν Sirm. Forte ex Clem. Alex. Str. II. p. 498, 5. v. Menag. ad D. Laërt. IX. 45. ib. ἐναλλαγὴν] ἐναλλαγῇ C. 24. [οὐ] ante καταλέλοιπεν om. B. 25. εὐαρέστησιν] εὐδοκίαν Vb. et sic infra. 27. τὸ δὲ ταύτης] τί δὲ αὐτῆς B. 29. τοῖς] τοὺς B.C. et sic mox. 30. κακία] κάκη B. 31. τούτοις] τούτους B. et mox ἐκείνους. 33. ἑκάστῳ] ἐκείνῳ Vb. 34. οὗτος] οὕτως C. 37. ὑπελάμβανεν] ὑπέλαβεν B.C.

vita finem metitur: supremum namque bonum solam esse voluptatem opinatus est. Democritus autem Abderites, horum dogmatum pater, pro Voluptate Concupiscentiam posuit; non sententiæ quidem, sed nominum dumtaxat facta mutatione. Heracletus item Ephesius nomen invertit, sensum servavit: nam pro voluptate, Beneplacitum dixit. Habet tamen hæc dictio aliam quandam vim. Infinita enim atque incerta ratione Beneplacitum posuit; qualitatem tamen hujus beneplaciti non expressit. Sunt autem hac in re variæ hominum differentesque sententiæ. Aliis siquidem placet temperantia; aliis vero, quod huic maxime contrarium est vitium: aliis, continentia placet; aliis, incontinentia: aliis, per iniquitatem atque avaritiam vivere; aliis, per justitiam et æquitatem. Quod itaque unicuique libitum est, quod jucundum atque amabile, id ille videtur finem hominis definisse, tacito quidem voluptatis nomine, proque eo beneplaciti usus nomenclatura. Pythagoras autem ultimum hominis bonum in exactissima numerandi scientia opinatus est esse: Hecatæus, in eo statu rerum qui homini satis

Ἀντισθένης, τὴν ἀτυφίαν· Ἀναξαγόρας δὲ ὁ Κλαζο-
μένιος, τὴν θεωρίαν τοῦ βίου, καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης
ἐλευθερίαν· φιλοσόφῳ δὴ πρέποντα ὁρισάμενος ὅρον.
Μέγιστον γὰρ ἀληθῶς ἀγαθὸν τὸ ξυνιδεῖν τῶν πραγ-
μάτων τὴν φύσιν, καὶ τῶν ῥεόντων καταφρονῆσαι, καὶ
9 τὴν ψυχὴν ἀδούλωτον καὶ ἐλευθέραν διατηρῆσαι. Πλά-
των δὲ ὁ Ἀρίστωνος τῇ μεγαλονοίᾳ τοῦ ὅρου καὶ
τοῦτον ἀπέκρυψε· τὸ γὰρ ὁμοιωθῆναι θεῷ κατὰ τὸ
δυνατὸν τέλος ὡρίσατο τῶν ἀγαθῶν. Ἀξιέπαινος μὲν
οὖν καὶ ἡ περὶ τὴν μίμησιν τῶν θείων παραίνεσις· ἡ δὲ
[τοῦ] κατὰ τὸ δύνατον προσθήκη ἀξιαγαστότερον τὸν
ὅρον ἀπέφηνεν. Οὐ γὰρ κατὰ πάντα δυνατὸν ὁμοιωθῆ- 153
ναι θεῷ. Πῶς γὰρ ἄν τις ὁρατὸς ὢν ὁμοιωθείη τῷ ἀο-
ράτῳ· καὶ βραχὺς ὤν, καὶ τόπῳ σμικρῷ περιγεγραμμέ-
νος, τῷ ἀπεριγράφῳ καὶ τὴν κτίσιν συνέχοντι· καὶ αὖ
πάλιν τῷ αἰωνίῳ, πρόσφατος ὤν· καὶ τῷ τὰ πάντα
τεκτηναμένῳ, μηδὲ πηχυαῖον οὐρανὸν δημιουργῆσαι δυ-

47. τῷ θεῷ] τῷ om. B. et mox om. [τοῦ]. 49. θείων] θεῷ addit C. τοῦ θείου Vb. pro τῶν θείων. 51. οὐ γὰρ—θεῷ om. B. ib. ἀπέφηνεν] ἀπέφηναν C.

153, 2. ὁμοιωθείη] ὁμοιωθῇ C. 3. περιγέγρ.] γεγρ. C. 4. τὴν κτίσιν] τῇ κτίσει C. 5. τὰ om. B. 6. πηχυαῖον] πηχαῖον C.

esset: Antisthenes, in modestia et humilitate: Anaxagoras Clazomenius, in vitæ speculatione, in eaque animi libertate quæ ab hujusmodi speculatione proficiscitur; convenientem philosopho terminum omnino constituens. Maximum enim profecto bonum est naturam rerum callere; ut ex ea cognitione contemnamus quæ fluxa sunt, animumque ab omni servitute liberum conservemus. Plato autem [Rep. p. 613 A.], Aristonis filius, altitudine ac magnificentia termini illum nobis occuluit. Bonorum siquidem finem statuit, ut, quantum in nobis sit, Deo perquam similes evadamus. Laudabilis sane adhortatio; quæ nos ad divinorum imitationem invitat. Illa tamen verborum additio, ut id faciamus *quantum in nobis est*, admirabile id magis homini quam præstabile esse ostendit. Neque enim fieri potest ut usquequaque Deo similes evadamus. Quo enim pacto visibilis homo invisibilem imitetur? quomodo qui brevis est, ac exiguo loco concluditur, illi queat esse persimilis, qui extra omnem terminum constitutus ipse continet universa? Quæ sit rursus ad æternum rerumque omnium condi-

10 νάμενος; Τοιγάρτοι οὔτε τὴν φύσιν ἐκείνην, οὔτε τὴν
δύναμιν, οὔτε μὴν τὴν σοφίαν μιμήσασθαι δυνατόν· τοῦ
ἀγαθοῦ μέντοι καὶ δικαίου καὶ ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου
τύπους ἀμηγέπη τινὰς ἐκμάξασθαι οἷόν τε. Καὶ γὰρ ὁ
δεσπότης Χριστὸς ταύτην τοῖς τελειότητος ἐφιεμένοις
τὴν μίμησιν προὔθηκε· Γίνεσθε γάρ, φησιν, οἰκτίρμονες,
καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν· ὅτι
ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ
11 βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος
δὲ διδάσκαλος ὁ Σωφρονίσκου Σωκράτης, οὐ τὸν πλούτῳ
περιρρεόμενον, καὶ ἐξ οὐρίων φερόμενον, ἀλλὰ τὸν δι-
καιοσύνῃ κοσμούμενον, εὐδαίμονα εἴωθεν καλεῖν· καὶ
ἀσεβεῖς ὠνόμαζε τοὺς τὸ ξυμφέρον τοῦ δικαίου χωρί-
ζοντας· μόνον γὰρ εἶναι ξυμφέρον τὸ δίκαιον ἔλεγεν.
12 Οἱ δέ γε ῥήτορες τούτων ἐπαΐειν τῶν λόγων οὐκ ἤθελον·
ἄλλο γάρ τι παρὰ τὸ ξυμφέρον εἶναι τὸ δίκαιον ἔλε-
γον· ἀξύμφορον ταύτῃ πῃ τὸ ξυμφέρον δεικνύντες·
ἄδικον γὰρ δήπουθεν, τὸ τοῦ δικαίου κεχωρισμένον· τὸ

14. [καὶ] om. C. qui mox ἡμῶν. 20. εἰώθει] εἴωθεν B.Va. Mox εὐσεβεῖς B. 25. δηλοῦντες] δεικνύντες B. Supra ἀξύμφερον C.

torem illius similitudo, qui recens est ac novitius, quique ne ulnaris quidem quantitatis queat cælum componere? Nulli est ergo natura illa, nulli potentia, nulli sapientia imitabilis. Bonitatis tamen ac mansuetudinis, justitiæque ac humanitatis divinæ typos aliquos quoquo modo effingi posse, non infitias iverim: quandoquidem et Christus iis, qui perfectionem assequi cupiebant, genus hoc imitationis proposuit. Inquit enim: *Estote misericordes, sicut et pater vester cælestis misericors est; qui oriri facit solem super malos et bonos, et pluit super justos et injustos.* Platonis quoque præceptor Socrates filius Sophronisci, non divitiis affluentem hominem, neque secundo vento semper utentem, sed justitia exornatum virum solitus est felicem appellare. Impios enim scelestosque vocabat, qui utilitatem a justitia ipsa sejungerent; opinatus in sola probitate ac justitia repositam esse utilitatem. Oratores autem his dictis aures accommodare noluerunt. Dicebant enim utilitatem ab recto sejunctam esse; non sentientes, utilitatem sine justitia omni utilitate cassam relinqui. Nam si injustum est quod justitia caret, quod est injustum utique erit et noxium: quod vero noxi-

δέ γε ἄδικον, βλαβερόν· τὸ δὲ βλαβερὸν, οὐκ ἂν εἰκότως
13 κληθείη ξυμφέρον. Ὁ μὲν οὖν Πλάτων καὶ Σωκράτης
καὶ ξύμφωνα ἐφάτην καὶ ἀξιέπαινα· Ἀριστοτέλης δὲ,
τῆς Πλάτωνος διδασκαλίας μεταλαχὼν, τούτων οὐκ
ἀπώνατο τῶν δογμάτων, ἀλλὰ ξυμπληροῦσθαι τὴν εὐ-
δαιμονίαν ἐκ τριγενείας ἔφη, ἐκ τῶν κατὰ ψυχὴν, ἐκ
τῶν κατὰ σῶμα, ἐκ τῶν ἐκτός· χρῆναι γὰρ τὸν εὐδαί-
μονα ἔλεγε μὴ μόνον ἀρετῇ κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ῥώμην
ἔχειν, καὶ ὥρᾳ λάμπειν, καὶ πλούτῳ περιρρεῖσθαι· τὸν
δέ τινος τούτων ἐστερημένον ἥκιστα καλεῖσθαι εὐδαί-
μονα. Μᾶλλον δὲ οὗτος, ὡς ἔοικεν, ἠκολούθησε Σιμωνίδῃ
14 τῷ ποιητῇ. Ἐκεῖνος γὰρ ἔφη·

> Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρί·
> δεύτερον δὲ, φυὰν καλὸν γενέσθαι·
> τρίτον δὲ, πλουτεῖν ἀδόλως.

Καὶ ὁ Θέογνις δὲ τὴν πενίαν φεύγειν παρεγγυᾷ, καί φησι·

> Χρὴ πενίην φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
> ῥιπτεῖν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ᾽ ἠλιβάτων.

15 Οἱ δὲ Στωϊκοὶ ἐναντία τούτοις ἄντικρυς ἐψηφίσαντο.

27. βλαβερὸν om. B. 32. ἐκ τριγενείας om. Vb. 35. ἔχειν] ἔλεγεν C. 38. ἠκολούθησε] ἠκολούθη B. 40. ἀνδρὶ] ἄνδρα B. 41. ὁ Θέογνις] ὁ om. B. 43. μέγα κήτεα B. 45. τούτοις] τούτῳ Vb.

um est, utile numquam vocari poterit. Plato igitur ejusque præceptor Socrates consona et laudabilia dixisse inveniuntur. Aristoteles [v. Clem. Alex. Str. II. p. 496. IV. p. 573.] autem, tametsi Platonis auditor fuerit, ex illius tamen doctrina parum profecit. Ex triplici enim bonorum genere, id est animæ, corporis, ac externis bonis, plenam felicitatem fieri affirmavit. Aiebat enim, qui vere felix habendus sit, eum non modo virtute excultum esse oportere, sed robusta præditum valitudine, sed egregia forma insignem, sed divitiis affluentem : qui autem careat aliquo eorum bonorum, felicem appellandum non esse. Hic autem, ut mihi quidem videtur, Simonidæ poëtæ sententiam sequutus est. Is enim sic inquit : *Optimum est homini, ut bene valeat : proximum, ut bona sit forma : tertium, ut sine dolo sit dives.* Theognis item poëta paupertatem vitari quam maxime adhortatur : *Pauperiem fugitare decet, pelagique sub undas Vertice vel montis mittere præcipitem.* Stoici vero ipsi sanxerunt quæ

Τὸ γὰρ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν ὡρίσαντο τέλος, καὶ
τὴν ψυχὴν ἔφασαν μηδὲν ὑπὸ τοῦ σώματος ἢ ὠφελεῖ-
σθαι ἢ βλάπτεσθαι· οὔτε γὰρ εἰς ἀρετὴν αὐτὴν ἡ ὑγεία
μὴ βουλομένην βιάζεται, οὔτε εἰς κακίαν παρὰ γνώμην
ἡ νόσος καθέλκει· ἀδιάφορα γὰρ ταῦτα ἔλεγον εἶναι.
Ἐκεῖνο δέ γε αὐτῶν κομιδῇ τολμηρόν· ἀνθρώπου γάρ 154
16 [τοι] καὶ θεοῦ τὴν αὐτὴν ἔλεγον ἀρετήν. Ἐπίκουρος
δὲ, τὴν ἐναντίαν τούτοις ὁδεύσας, τὸ μήτε πεινῆν μήτε
διψῆν εὐδαιμονίαν ὡρίσατο· καὶ τούτων τὸν ἀπολαύοντα
ἔλεγε κἂν Διῒ πατρὶ μάχεσθαι· οὕτως αὐτὸν τὸ φιλή-
δονον ἐπαιδοτρίβησεν εἰς ἀσέβειαν. Μὴ γὰρ δή τις μό-
νον ἴδῃ τὸ παρ' αὐτοῦ κωμῳδούμενον ὄνομα, τὸν Δία
λέγω· τὸν γὰρ δὴ τῶν ὅλων Θεὸν οὕτω νοῶν ἐκεῖνος
17 τὴν βλασφημίαν ἐτόλμησε. Τοῦτο δὲ πέπονθεν ὁ τρισ-
άθλιος, τῷ αὐτομάτῳ καὶ τοῖς ἀτόμοις πιστεύων, καὶ
ἀνηγεμόνευτα εἶναι καὶ ἀτημέλητα τὰ πάντα ἡγούμενος,
καὶ τῶν βεβιωμένων οὐ προσμένων ἐξέτασιν, ἀλλὰ

47. ἢ om. B. 49. ἡ ὑγίεια] ἢ ὑγίειαν C.Vb.
154, 1. [τοὶ] om. C.Vb. 4. τούτων—κἂν] τοῦτον—καὶ C. καὶ item Vb. 10. ἀτόμοις] αὐτομάτοις B. ἀτόποις C. 11. τὰ πάντα] τὰ om. B. 12. προσμένων] πρὸς B.

his apertissime sint contraria. Finem namque hominis ac felicitatem definierunt, ut naturam vitæ ducem sequatur. Animam quoque iidem Stoici dixerunt neque utilitatis a commercio corporis neque detrimenti quicquam accipere. Nam neque ad virtutem capessendam bona corporis valitudine, dum vivit, compellitur: neque rursus ad vitium trahitur ulla corporis ægritudine. Hæc enim indifferentem habere vim opinantur. Illud vero eorundem Stoicorum impudens plane verbum, atque audacius dictum est: eandem namque et Dei et hominis virtutem esse asserebant. At Epicurus, his contrariam viam ingressus, felicitatem hominis eam definivit, ut nec famem nec sitim patiatur: proque tuenda saturitate censebat vel adversus patrem Jovem esse homini depugnandum. Ad tantam ille impietatem voluptarium hominem erudiebat. Neque enim solum Jovis nomen advertendum est, quod ille in derisum ac dicterium usurpabat; sed Deum totius mundi opificem, quem ille Jovis appellatione intelligens, blasphemare est ausus. Hoc autem vitium illi accidit, quod et casui et atomis nimium tribuebat, nulloque duce gubernari, sed ferri sua sponte ac im-

μέχρι τῶν τάφων εἶναι νομίζων τῶν ἀνθρώπων τὴν ξύστασιν. Ὁ δέ γε Πλάτων καὶ τὰ δικαστήρια τὰ ἐκεῖ καὶ τὰ κολαστήρια δείκνυσι, καί φησιν ἐν τῷ δεκάτῳ
18 τῆς Πολιτείας, Ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες ἄγριοι, διάπυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν ἰδίᾳ παραλαμβάνοντες ἦγον, τὸν δὲ Ἀρίδαιον καὶ ἄλλους, ξυμποδίσαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν, καταβαλόντες καὶ ἐκδείραντες εἷλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς, ἐπ'
19 ἀσπαλάθων κνάπτοντες. Κἀν τῷ Φαίδωνι δὲ τὰ παραπλήσια λέγει· Τρίτος γάρ φησι ποταμὸς τούτων κατὰ μέσον εἰσβάλλει, καὶ ἐγγὺς τῆς εἰσβολῆς ἐμπίπτει εἰς τόπον μέγαν πυρὶ πολλῷ καιόμενον, καὶ λίμνην ποιεῖ μείζω τῆς παρ' ἡμῖν θαλάσσης, ζέουσαν ὕδατος καὶ πηλοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ χωρεῖ κύκλῳ θολερὸς καὶ πηλώδης· περιελιττόμενος δὲ ἄλλοσέ τε ἀφικνεῖται, καὶ παρ' ἔσχατα τῆς Ἀχερουσίας λίμνης· καὶ οὐ ξυμμίγνυται τῷ ὕδατι· περιελιχθεὶς δὲ πολλάκις ὑπὸ γῆν ἐκβάλλει κατωτέρω τοῦ

14. δέ γε] γε om. B. 19. ἀριδαῖον] ἀρισταῖον Vb. alius codex ἀρδιαῖον. 20. καταβαλόντες] καταβάλλοντες B. 22. κνάμπτοντες] κνάπτοντες B.C. 23. γὰρ φησὶ] γὰρ δή φησὶ B. 25. ἐμπίπτει] ἐπιπίπτει B.Vb. 26. μείζω] μείζονα B. 29. ἄλλοσέ τε] ἄλλοσέ γε B.Va. 30. τῷ ὕδατι] τῷ om. B.Va. 31. ἐκβάλλει] ἐμβάλλει C. Sirm.

pune vagari cuncta opinabatur; nullam putans anteactæ vitæ reddendam esse cuiquam rationem, sed statum hominis sepulcrorum tenus protendi. Plato autem vel defunctis vita hominibus judicia imminere suppliciaque testatur. Ita enim in decimo Reipublicæ suæ libro scriptum reliquit [p. 615 C.]: *Hic itaque aderant feroces quidam viri, aspectuque ignei: qui, cum prodeuntem ex eo spiraculo mugitum percepissent, alios quidem seorsum correptos perducebant; Aridæum vero nonnullosque præterea vinctos manus ac pedes, decusso capite ac detracta cute, juxta viam raptabant, deflexo per acutissimas spinas tribulosque itinere.* In ipso quoque Phædone proxima his conscripsit. Inquit enim [p. 113 a.]: *Tertius autem fluvius, hosce medius interlabitur, ac non longe progressus, loco amplissimo cadens excipitur, qui multo igni ardere cernitur; ibique nostro hoc mari longe majorem paludem efficit, aqua cœnoque subbullientem. Inde autem egrediens, serpit in circuitum cœno subturbidus: ambituque magno circumvolutus, tum ad alia pervenit loca, tum ad extremos Acherusiæ paludis fines. Cujus tamen*

20 Ταρτάρου. Οὗτος δέ ἐστιν ὃν ἐπονομάζουσι Πυριφλεγέθοντα· οὗ καὶ οἱ ῥύακες ἀποσπάσματα ἀναφυσῶσιν, ὅπου ἂν τύχωσι τῆς γῆς. Τούτου δὲ αὖ κατάντικρυ ὁ τέταρτος ἐκπίπτει εἰς τόπον δεινόν τε καὶ ἄγριον. Λέγεται δὲ χρῶμα ἔχειν [ὅλον] οἷον ὁ κυανός· ὃν δὴ ἐπονομάζουσι στυγνόν· καὶ τὴν λίμνην [ἣν] ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων, Στύγα. Ὁ δὲ ἐμπεσὼν ἐνταῦθα, καί τινας δυνάμεις λαβὼν ἐν τῷ ὕδατι, δὺς κατὰ τῆς γῆς, καὶ περιελιττόμενος, χωρεῖ ἐναντίος τῷ Πυριφλεγέθοντι, καὶ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀχερουσίᾳ λίμνῃ ἐξ ἐναντίας. Καὶ οὐδὲ τὸ ταύτης ὕδωρ οὐδενὶ μίγνυται, ἀλλὰ καὶ οὗτος κύκλῳ περιελθὼν ἐμβάλλει εἰς τὸν Τάρ-
21 ταρον ἐναντίως τῷ Πυριφλεγέθοντι. Καὶ ἵνα μὴ πάντα λέγων μακροτέραν ἐργάσωμαι τὴν διάλεξιν, ῥᾴδιον, ὦ ἄνδρες, ἐντυχεῖν τῷδε τῷ διαλόγῳ, καὶ γνῶναι σαφῶς, ὅπως καὶ τὸ δικαστήριον ἐπιδείκνυσι, καὶ τῶν τὰ σμικρὰ ἡμαρτηκότων τὰ ξύμμετρα ἐπιτίμια, καὶ τῶν τὰ μεγάλα καὶ πλεῖστα ἠσεβηκότων τὰς ἀνηκέστους κολάσεις.

35. κατάντικρυ ὁ] κατάντικρυς B. qui mox δεινὸν—κυανὸς marg. et om. ὅλον. 37. ὃ] ὃν B.C. 38. ἣν om. B. 39. τινας] δεινὰς Sirm. 40. ἐναντίως] ἐναντίος B. Mox τούτου Sirm. pro ταύτης. 44. ἐναντίος] ἐναντίας B. ἐναντίως Euseb. mss. 45. μακροτέραν] μακροτάτην B. Tum ἐργάσομαι C.

aquis minime commiscetur, sed multiplici ambitu sub terram volutus, infra Tartarum denique erumpit. Hic est autem quem Pyriphlegethontem appellant; cujus etiam rivi avulsos aquarum ductus exsufflando eructant, ubi terrarum locorumque contingat. Exadverso autem hujus quartus item fluvius in horribilem atque asperrimum locum influit. Fertur autem coloris esse cyanei, Stygnusque nomine appellatur. Quam vero influens paludem facit, Stygem appellant. Is itaque in eam cadens, certasque ab illius aqua vires accipiens, ac terræ demum immersus, lapsu erratico revolutus fertur contra Pyriphlegethontem, fitque illi obvius ex adverso ad Acherusiam paludem. Neque vero illius aquis confunditur, sed hic quoque flexo volumine in circuitum lapsus influit in Tartarum, adversus Pyriphlegethonti. Ego vero plura non dicam, ne cuncta quæ possem vobis adducens, æquo longiorem sermonem protraham. Facile est autem, viri Græci, hunc Platonis librum in manus sumere, docerique ex illius lectione quodnam judicii tribunal ipse constituat, utque leviter peccantibus pares ac commensas pœnas decernat; graviter autem crebroque delinquentibus, indelebiles. Ego vero

Ὀλίγων δέ πῃ τινῶν ἀπομνημονεύσω κἀγώ· λέγει δὲ
22 *οὕτως· Οἳ δ' ἂν δόξωσιν ἀνηκέστως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη* 155
τῶν ἁμαρτημάτων, ἢ ἱεροσυλίας πολλὰς καὶ μεγάλας, ἢ φόνους πολλοὺς καὶ ἀδίκους καὶ παρανόμους ἐξειργασμένοι, ἢ ἄλλα ὅσα τυγχάνει τοιαῦτα ὄντα, τούτους δὲ ἡ προσήκουσα μοῖρα ῥίπτει εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὔποτ' ἐκβαίνουσιν. Οἳ δ' ἂν ἰάσιμα μὲν μεγάλα δὲ δόξωσιν ἡμαρτηκέναι ἁμαρτήματα, οἷον πρὸς πατέρα ἢ [πρὸς] μητέρα ὑπ' ὀργῆς βίαιόν τι πράξαντες, καὶ μεταμέλον αὐτοῖς τὸν ἄλλον βίον βιῶσιν, ἢ ἀνδροφόνοι ἢ τοιούτῳ τινὶ ἄλλῳ τρόπῳ γένωνται, τούτους δεῖ ἐμπεσεῖν μὲν εἰς τὸν Τάρταρον, ἐμπεσόντας δὲ αὐτούς, καὶ ἐνιαυτὸν ἐκεῖ γενομένους, ἐκβάλλει τὸ κῦμα, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους, κατὰ τὸν Κωκυτόν· τοὺς δὲ
23 *πατραλοίας, κατὰ τὸν Πυριφλεγέθοντα.* Εἶτα διδάσκει ὅπως βοῶσί τε καὶ ἱκετεύουσι τοὺς ἠδικημένους δοῦναι σφίσι συγγνώμην· ἔπειτα ἐκείνων ἀνανευόντων, ὅπως εἰς τὴν λίμνην αὖθις ἀναπεμπόμενοι τὰς αὐτὰς ὑπομένουσι τιμωρίας. Οὕτω δὴ τὰ κολαστήρια δείξας,

155, 2. *καὶ πολλὰς*] *καὶ* om. B.C. 3. *φόνους*] *φθόνους* B. qui om. *καὶ* ante *ἀδίκους*. 6. *δ'* om. C. 7. *ἀνίατα*] *ἂν ἰάσιμα* Sirm. et sic interpres. 8. [*πρὸς*] om. B. 10. *βιώσωσιν*] *βιῶσιν* B.Vb. 11. *δεῖ*] *δὴ* B. *δὲ* Sirm. addito *ἀνάγκη* post *Τάρταρον*. 13. *γενομένους*] *γιγνομένους* C.

pauca vobis ex eo libro nunc legenda apponam. Sic enim inquit [p. 113]: *Qui autem videantur insanabiles esse ob magnitudinem delictorum, ut qui sacrilegia multa et gravia, quique cædes præter æquum ac justum frequenter admiserint, et quæ sunt alia generis ejusdem; hos omnis æqua et conveniens sors in Tartarum demittit; unde numquam sint emersuri. Qui vero expiabiliter quidem, sed tamen graviter videantur peccasse; quale est, si qui iracundia perciti violenter in parentes aliquid fecerint; sed tamen pœnitentia adducti, eos in reliquo spatio vitæ coluerint; aut si qui hominem occiderint, vel tale quippiam perpetrarint; hos sane ipsos nihilosecius oportet in Tartarum dejici: cumque annum ibi totum peregerint, ab undis ejectantur: homicidæ quidem, ad Cocytum; qui vero in parentes peccarunt, ad Pyriphlegethontem.* Narrat autem post hæc Plato, quo pacto ii qui sic torquentur, magna voce veniam ab iis petant quos injuria ipsi affecerint, utque illis renuentibus iterum in lacum devolvantur, eadem quæ prius adhuc supplicia subituri. Cum hæc itaque tormentorum loca Plato satis ostenderit, tum et ea com-

παραδηλοῖ καὶ τῶν εὖ βεβιωκότων τοὺς χώρους, ὧδέ
24 *πη λέγων· Οἳ δ' ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως διαβιῶναι προκεκρίσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ τῶνδε μὲν τῶν τόπων τῶν ἐν τῇ γῇ ἐλευθερούμενοι καὶ ἀπαλλαττόμενοι ὥσπερ δεσμωτηρίων, ἄνω δὲ εἰς τὴν καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οἰκιζόμενοι. Τούτων δὲ αὐτῶν οἱ φιλοσοφίᾳ ἱκανῶς καθηράμενοι ἄνευ τε καμάτων ζῶσι τὸ παράπαν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον, καὶ εἰς οἰκήσεις [ἔτι] τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται, ἃς οὔτε ῥᾴδιον δηλῶσαι, οὔτε ὁ χρόνος ἱκανὸς ἐν τῷ παρόντι· ἀλλὰ τούτων μὲν δὴ ἕνεκα χρὴ ὧν διεληλύθαμεν, ὦ Σιμμία, πάμπαν ποιεῖν ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως μετασχεῖν. Καλὸν γὰρ τὸ ἆθλον, καὶ ἡ ἐλπὶς*
25 *μεγάλη.* Κἂν τῷ Γοργίᾳ δὲ τὰ παραπλήσια λέγει· *Ἄκουε δὴ μάλα καλοῦ λόγου, ὃν σὺ μὲν ἡγήσῃ μῦθον, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ δὲ, λόγον· ὡς ἀληθῆ γὰρ ὄντα σοι λεγέσθω ἃ μέλλω λέγειν.* Καὶ μετ' ὀλίγα· *Τὸν δὲ δικαίως τὸν βίον διεληλυθότα καὶ ὁσίως, ἐπειδὰν τελευτήσῃ, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντα οἰκεῖν ἐν πάσῃ εὐδαιμονίᾳ ἐκτὸς*

22. λέγων] βοῶν B. 27. οἰκιζόμενοι] κατοικιζόμενοι B. 30. [ἔτι] om. C.

memorat quæ reposita sunt iis qui pie atque honeste vixerint. Sic enim inquit [p. 114 B.] : *Qui autem vivendi sanctitate excelluisse ceteros videantur, hi sunt qui ab hisce terrenis locis, tamquam a vinculis exsoluti prorsusque liberati, ad superiorem illam puram habitationem perveniunt, atque ibi in terra optima collocantur. Qui vero homines per philosophiam satis purgati fuerint, ii et reliquum omne tempus absque ullis penitus laboribus vivunt, et subinde in pulchriores quam hæ sint, habitationes se conferunt. Quæ cujusmodi sint, haud facile quisquam dixerit; neque mihi præterea ad narrandum vacat. Sed horum gratia quæ dicta sunt, o Simmia, omni studio est annitendum ut virtutem ac prudentiam consequamur. Pulchrum enim præmium est repositum, nec exigua consequendi spes.* In Gorgiæ quoque libro narrat ea quæ sunt his valde affinia. Sic enim inquit [p. 523 A] : *Audi perpulchrum sermonem; quem tu quidem, quantum ipse opinor, esse fabulam existimabis; ego autem constantem sermonem puto. Itaque dicantur tibi tamquam vera, quæcumque dicturus sum.* Pauloque mox ita subsequitur : *Eum vero qui vitam juste ac sancte transegerit, morte obita in beatorum insulas deferri*

κακῶν· τὸν δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως, εἰς τὸ τῆς κρίσεώς τε
καὶ δίκης δεσμωτήριον, ὃ δὴ Τάρταρον *καλοῦσιν, ἰέναι.*
26 Καὶ *αὖθις· Ἔπειτα γυμνοὺς κριτέον ἁπάντων τούτων.*
Τεθνεῶτας γὰρ δεῖ κρίνεσθαι· καὶ τὸν κριτὴν δεῖ γυμνὸν
εἶναι τεθνεῶτα, αὐτῇ τῇ ψυχῇ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θεωροῦντα
ἐξαίφνης ἀποθανόντος ἑκάστου, ἔρημον πάντων συγγενῶν,
καταλιπόντα ἐπὶ γῆς πάντα ἐκεῖνον τὸν κόσμον, ἵνα δι-
27 *καία ἡ κρίσις ᾖ.* Οὕτως ἀκριβῶς ἐπίστευεν ὁ Πλάτων
εἶναι τὰ ἐν ᾅδου κριτήρια. Ἐντυχὼν γὰρ Ἑβραίοις ἐν
Αἰγύπτῳ τῶν προφητικῶν πάντως λογίων ἐπήκουσε,
καὶ τὸν τοῦ πυρὸς ἔμαθε ποταμὸν, ὃν ὁ θεσπέσιος ἐθεά-
σατο Δανιὴλ, καὶ τοὺς Ἡσαΐου τοῦ θειοτάτου κατέμαθε 156
λόγους. Ἐκεῖνος γάρ που περὶ τῶν κολαζομένων φησίν·
Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ
σβεσθήσεται. Καὶ πάλιν· [*Τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν ὅτι πῦρ*
καίεται;] *τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὸν τόπον τὸν αἰώνιον;*
28 Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πλεῖστά ἐστι παρὰ τοῖς προφήταις

46. δεῖ] δὴ B. 52. ἐπίστευεν ὁ Πλ.] ὁ Πλ. ἐπίστευεν B. ἐπιστεύσεν ὁ Π. C.

156, 1. τοῦ θεσπεσίου Ἡσαίου] τοὺς Ἡσαίου τοῦ θειοτάτου B. 4. τίς—καίεται om. B.

asserimus; easque incolentem, frui omni felicitate, et exsortem esse malorum omnium. Qui vero injuste atque impie vixerit, in judicii ac justitiæ carcerem detrudi affirmamus; quem Tartarum vocant. Et rursus; *Præterea judicandi sunt nudi cassique hisce rebus omnibus, mortui enim judicandi sunt. Nudum quoque oportet judicem esse, ipsumque etiam mortuum; qui anima dumtaxat quam judicaturus est animam speculetur cujuslibet vita excedentis. Oportet inquam esse judicem privatum cunctis consanguineis; qui omnem videlicet mundum reliquerit quo super terra vivens utebatur; ut hoc pacto justum sit legitimumque judicium.* Plato igitur ita hæc narravit, ut qui maxime crederet esse apud inferos judicii ac suppliciorum loca. In Ægypto enim cum Hebræis diversatus, proculdubio quæ hic dicuntur a prophetis accepit. Indeque didicit esse ignis fluvium, quem Daniel propheta vidisse se narrat. Didicit autem et quæ leguntur apud Esaiam. Ille enim de iis qui apud inferos puniuntur, hæc inquit: *Vermis eorum non morietur, neque ipsorum ignis exstinguetur.* Et iterum: *Quis renuntiabit nobis locum æternum?*

Plurima vero in hanc sententiam

εὑρεῖν. Ὁ δὲ φιλόσοφος τὰ μὲν ἐκεῖθεν λαβὼν, τὰ δὲ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀναμίξας μύθων, τοὺς περὶ τούτων ἐποιήσατο λόγους· καὶ τὰ ἐφεξῆς δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· Τῶν γὰρ (φησὶ) δικαστῶν, ὅπερ ἔλεγον, πρῶτος μὲν ὁ Ῥαδάμανθυς ἐκεῖνος, ἂν τοιοῦτόν τινα λάβῃ, ἄλλο μὲν περὶ αὐτοῦ οὐκ οἶδεν οὐδὲν, οὔτε ὅστις, οὔτε ὧντινων, ὅτι δὲ πονηρός τις· καὶ τοῦτο κατιδὼν ἀπέπεμψεν εἰς τὸν Τάρταρον, ἐπισημαινόμενος, ἐάν τε ἰάσιμος, ἐάν τε ἀνίατος εἶναι δοκῇ. Ὁ δὲ, ἐκεῖσε ἀφικόμενος, τὰ προσήκοντα πάσχει. Ἐνίοτε δὲ, Ἕλληνος ἰδὼν βεβιωκυῖαν ὁσίως καὶ μετὰ ἀληθείας, ἀνδρὸς ἰδιώτου ἢ ἄλλου τινὸς, μάλιστα μὲν, ὡς ἔγωγέ φημι, ὦ Καλλίκλεις, φιλοσόφου τὰ αὑτοῦ πράξαντος καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος ἐν τῷ βίῳ, ἠγάσθη
29 τε καὶ εἰς μακάρων νήσους ἀπέπεμψε. Καὶ μετὰ βραχέα ἐπήγαγεν· Ἐγὼ μὲν, ὦ Καλλίκλεις, ὑπὸ τούτων τῶν λόγων πέπεισμαι, καὶ σκοπῶ ὅπως ἀποφανοῦμαι τῷ κριτῇ ὡς ὑγιεστάτην τὴν ψυχήν. Χαίρειν οὖν ἐάσας τὰς

11. ὥσπερ—πρῶτον] ὅπερ—πρῶτος B. ὅπερ item C. 13. αὐτοῦ] αὐτὸν C. 17. Ἕλληνος] ἄλλην Sirm. Ἕλληνος corrupte scr. pro ἄλλην εἰσ. 18. βεβιωκυῖαν ὁσίως] ὁσίως βεβιωκυῖαν B. 19. ὡς om. B. 25. ψυχὴν ἔχων] ἔχων om. B.

est apud prophetas perdiscere. Plato itaque tum sibi quædam inde assumens, tum et illis multa commiscens ex Græcorum fabulis, eos demum quos attuli de hisce rebus sermones scripsit. Quæ vero insequuntur, in eandem feruntur sententiam. Inquit enim [p. 526 B.]: *Ex judicibus enim (quod dudum tibi dicebam) primum quidem Rhadamanthus ille, si quem talem judicandum accipiat, nihil sane aliud illius hominis novit, neque quis sit ille, neque ex quibus ortus parentibus; sed solum curat malusne ille sit: quod ubi comperit, ad Tartarum eum demittit, signo apposito indicans sanabilisne an insanabilis videatur. Ille autem eo transmissus, congruentia patitur. Nonnumquam vero idem Rhadamanthus hominis Græci animam conspicatus, quæ sancte vitam peregerit, idiotæque aut alterius qui veritatem coluerit, atque ut equidem sentio, o Callicles, philosophi præsertim animam nactus, qui soli sibi vacaverit, neque multarum præterea rerum in vita solicitus fuerit, amanter hanc excipit Rhadamanthus, atque ad beatorum insulas mittit.* Pauloque mox hæc prædictis adjunxit: *Mihi quidem, o Callicles, his rationibus persuasum plane jam est, idque unum maxime aspicio, ut quam sanissimam ani-*

τιμὰς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν ἀσκῶν, πειράσομαι τῷ ὄντι, ὡς ἂν δύνωμαι, βέλτιστος ὢν, καὶ ζῆν, καὶ ἐπειδὰν ἀποθνήσκω, ἀποθνήσκειν. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους [ἅπαντας] ἀνθρώπους, καθ' ὅσον δύναμαι· καὶ δὴ καὶ σὲ ἀντιπαρακαλῶ ἐπὶ τοῦτον τὸν βίον [καὶ] τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὃν φημι ἀντὶ πάντων τῶν [ἐνθάδε] ἀγώνων [ἡμῖν] εἶναι· καὶ ὀνειδίζω σε ὅτι οὐχ οἷός τε εἶ σαυτῷ βοηθῆσαι, ὅταν ἡ δίκη σοι ᾖ καὶ ἡ κρίσις ἣν νῦν ἔλεγον. Ἀλλ' ἐλθὼν παρὰ τὸν δικαστὴν ἐκεῖνον τὸν τῆς Αἰγίνης υἱὸν, ἐπειδάν σε ἐπιλαβόμενος ἐκεῖνος ἄγῃ, χασμήσει καὶ ἰλιγγιάσεις, οὐδὲν ἧττον ἢ ἐγὼ ἐνθάδε, καὶ σὺ ἐκεῖ· καί σε ἴσως τυπτήσει, καὶ ἐπὶ κόρρης ἀτιμώσει, καὶ πάντως προπηλακιεῖ. Τάχα δ' οὖν ταυτὶ μῦθός σοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὥσπερ ὑπὸ γραὸς, καὶ καταφρονεῖς αὐτῶν· καὶ οὐδέν γε ἂν ἦν θαυμαστὸν καταφρονεῖν τούτων, εἰ ἐπιζητοῦντες εἴχομεν τούτων βελτίω καὶ

30. [ἅπαντας] om. B.C. Tum καὶ post δὴ om. B. 31. [καὶ] om. B.C. πάντας addit C. post ἀντιπαρακαλῶ. 33. [ἡμῖν] om. B.C. 35. ἔλεγον. ἀλλ' ἐλθὼν] ἔλεγον ἀνελθὼν B. ἔλεγον ἐλθὼν Va. 36. ἐπιλαβόμενος] ἐπιλαμβανόμενος B.Va. 37. χασμήσῃ καὶ ἰλιγγ.] χασμήσει καὶ εἰλ. B. ἄγει χ. κ. ἰλιγγιάσῃς C. 38. καί σε ἴσως τυπτ. om. B. καὶ ἐπὶ κόρρης ἀτιμώσει Va. 40. ταῦτὶ] ταυτὶ B.V. ταύτῃ C. 41. καταφρονεῖς] καταφρονήσεις B. καταφρονήσεις Va. Tum αὐτοῦ C.

mam judici Rhadamantho ostendam. Missas igitur eas faciens quas multi appetunt dignitates, veritatique incumbens, curabo ut, quantum in me sit, quam optimus homo vivam; cumque mihi moriendum sit, moriar homo quam optimus. Hortatos autem et ceteros mortales velim quam maxime possum, teque ipsum in primis, ad hoc tam pulchrum virtutis certamen, quod præ cunctis certaminibus quæ adiri possunt in vita, optandum esse affirmo. Teque nunc ipsum increpo et accuso. Neque enim tibi ipsi ullas poteris afferre suppetias, cum tibi causa ibi fuerit, statueturque judicium quod tibi modo commemorabam: sed cum veneris in conspectum judicis illius Æginæ filii, teque ille correptum eo perducet, hiabis attonitus, tenebrasque et vertiginem non tu ibi minus quam ego hic patieris; ac te fortasse ille percutiet, colaphisque capiti tuo incussis ignominia te dedecoreque afficiet. Hæc autem tibi fortasse tamquam anicularum fabulæ dici videntur, tibique contemptui habebuntur. Neque sane admirandum sit hæc a nobis contemni, si quærentes possimus quæ hisce meliora, quæque his veriora sint, invenire. Nunc autem vides,

ἀληθέστερα εὑρεῖν· νῦν δὲ ὁρᾷς, ὅτι τρεῖς ὄντες ὑμεῖς, οἵπερ σοφώτατοί ἐστε τῶν Ἑλλήνων, σύ τε καὶ Πῶλος καὶ Γοργίας, οὐκ ἔχετε ἀποδεῖξαι ὡς χρὴ ἄλλον τινὰ βίον ζῆν ἢ
31 τοῦτον, ὅσπερ ἐκεῖσε φαίνεται ξυμφέρων. Τοιαῦτα κἀν τῷδε τῷ διαλόγῳ καὶ περὶ τῶν αὐτόθι διεξῆλθε, καὶ σοφῶς μάλα παρῄνεσεν ἐπιμεληθῆναι τούτων ἃ τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων ἐλευθεροῖ. Κἀν τῷ Κρίτωνι δὲ τοὺς νόμους εἰσάγει λέγοντας τῷ Σωκράτει· Ἀλλ' ὦ Σώκρατες, πειθόμενος ἡμῖν τοῖς σοῖς τροφεῦσι, μήτε παῖδας περὶ πλείονος ποιοῦ, μήτε τὸ ζῆν, μήτε ἄλλο μηδέν, πρὸ τοῦ 156
δικαίου· ἵνα εἰς ᾅδου ἐλθὼν ἔχῃς ταῦτα πάντα ἀπολογή-
32 σασθαι τοῖς ἐκεῖ ἄρχουσιν. Ἐν δὲ τῇ Ἀπολογίᾳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι λέγει τὸν θάνατον· Ἐννοήσωμεν γάρ, ἔφη, καὶ τῇδε, ὡς πολλὴ ἐλπὶς [ἐστὶν] ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι. Δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστι τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἷον μηδέν τι εἶναι, μηδὲ αἴσθησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα· ἢ [καί,] κατὰ τὰ λεγόμενα, μεταβολή τις τυγχάνει οὖσα καὶ μετοίκησις τῆς ψυχῆς [τοῦ τόπου τοῦ] ἐνθένδε εἰς ἄλλον.

44. ὑμεῖς οἵπερ σοφώτατοι] ἡμεῖς ὑπερσοφώτατοι ὄντες C. 47. ὥσπερ] ὅσπερ B. ὅσπερ Va.Vb. Mox omnes, ut videtur, συμφέρον. 48. τῷ δεκάτῳ] τῷδε τῷ B.
157, 5. αὐτὸν] αὐτὸ B. 7. ἔχειν et mox [καὶ] et [τοῦ τ. τοῦ] om. C.

quod qui tres estis Græcorum sapientissimi, tu inquam, Polus, et Gorgias, nequaquam probare potestis aliam nobis vivendam esse vitam, præter hanc quæ videtur ad eam felicitatem percipiendam profutura. Hæc igitur Plato, et in eo quem nuper adduxi sermone, de rebus illis disseruit, sapienterque admodum hortatus est, ut hic ea curemus per quæ a suppliciis illis expediamur. In Critone etiam leges inducit, ita Socraten alloquentes [p. 54 B.]: *At o Socrates nobis crede tuis altricibus, neque justitia liberos, neque vitam, neque quicquam aliud pluris facito; ut cum ad Plutonis domos descendes, habeas hæc omnia quæ respondeas inferis illis principibus.* In ipsa autem Apologia mortem etiam bonam esse dixit [p. 40 C.]: *Cogitemus enim etiam hic viventes, valde admodum sperari posse, bonam esse mortem. Duorum enim alterum sit in ea oportet; ut vel nihil amplius sit, nulliusque rei sensum habeat qui defunctus est; vel ex iis quæ diximus ei mutatio quædam contingat, animæque de hoc ipso habitaculo in locum alium commigratio videatur.*

33 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτοῦ ἐπαινετέον, εἰ καί τινα
ἐπιμιξίαν ἔχει τῶν νόθων δογμάτων, τὸν Ῥαδαμάνθυν
καὶ τὸν Μίνω, καὶ τὰς μακάρων νήσους, καὶ μέντοι καὶ
τὸ μόνας κολάζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων κεχω-
ρισμένας. Ταῦτα γὰρ [δή] που τῶν τῆς ἀληθείας δογμά-
των ἀλλότρια· ἔχει δέ τινα σμικρὰν ἀμηγέπη ξυγγνώ-
34 μην, τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας οὐ μετασχών. Τὰς
δὲ μετενσωματώσεις, ἃς ἐκ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων
ἐκεῖνος ὑφείλετο, παντάπασιν, ὦ ἄνδρες, φευκτέον. Κο-
μιδῇ γάρ τοι ἐκεῖνα τὰ δόγματα καταγέλαστα. Περὶ
γὰρ δὴ τῶν ψυχῶν τῶν εἰς τὰ σώματα καταπεμπομένων
ἐν τῷ Φαίδωνι ἔφη ὡς ἐνδύονται αὗται, ὥσπερ εἰκὸς, εἰς
τὰ τοιαῦτα ἤθη οἷα ἄττα ἂν καὶ μεμελετηκυῖαι τυγχά-
35 νωσιν ἐν τῷδε τῷ βίῳ· Τὰ ποῖα δὴ ταῦτα λέγεις, ὦ
Σώκρατες; Οἷον, τοὺς μὲν γαστριμάργους τε καὶ ὕβρεις
καὶ φιλοποσίας μεμελετηκότας, μηδὲν εὐλαβουμένους, εἰς
τὰ τῶν ὄνων γένη, καὶ τὰ τῶν τοιούτων θηρίων, εἰκὸς ἐνδύ-
εσθαι. Ἢ οὐχί; Πάνυ γε εἰκὸς λέγεις. Τοὺς δὲ ἀδικίας
καὶ τυραννίδας καὶ ἁρπαγὰς προτετιμηκότας, εἰς τὰ τῶν

15. [δή] om. B.C. 20. φευκτέον] φευκταῖον B. 21. δὴ om. B. 23. ἐνδοῦνται] ἐνδύονται Sirm. quem sequor. 24. τυγχάνωσιν] τυγχάνουσιν C. 27. μηδὲν] καὶ μὴ B. μεμαθηκότας Vb. pro μεμελετηκότας. 28. τὰ sec. om. B. 29. τοιούτων om. B.Va. Statim θηρῶν B. 31. εἰς τὰ] εἰς τὰς B.

Sunt hæc autem Platonis dicta laude dignissima; tametsi admixta quædam habeant ex nothis adulterinisque dogmatis; ut Rhadamanthum, Minoëm, insulas beatorum, solasque animas sine corporibus puniendas esse: sunt enim hæc a veris piisque dogmatis aliena. Est autem illi quodammodo ignoscendum, qui particeps apostolicæ doctrinæ non fuerit. Quæ vero is de animarum in hæc atque illa corpora transmigratione de Pythagoræ dogmatis compilarit, sunt nobis penitus evitanda. Sunt enim ea oppido quam ridicula. Inquit enim in Phædonis libro de animis quæ in corpora transmittuntur, eas, ut par est, induere iterum mores illos quos in hac vita excoluerunt. Inquit ergo [p. 81 E.]: *Quales vero mores hos esse dicis, o Socrates? ut, si qui videlicet gulæ indulserint, petulantesque se aut temulentos præbuerint, nulla prorsus honestatis habita ratione, hosce asinorum species ac bestiarum subire vero simile est. An non ita maxime congruum fore affirmas? Qui vero injurias, tyrannides, rapi-*

λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ ἰκτίνων γένη, ἢ ποῖ ἂν ἄλλοσε φαῖμεν τὰς τοιαύτας ἰέναι; Ἀμέλει, ἔφη ὁ Κέβης, εἰς τὰ
36 τοιαῦτα. Καὶ ἵνα μὴ πάντα λέγων μηκύνω τὸν λόγον, ἔστιν εὑρεῖν αὐτὸν λέγοντα, τῶν τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἠσκηκότων τὰς ψυχὰς εἰς μελίττας μετενσωματουμένας καὶ σφῆκας καὶ μύρμηκας, καὶ εἴς γε τὸ ἀνθρώπειον γένος. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον γέλωτος ἄξια, ἀλλὰ καὶ οἷς
37 ἤδη εἴρηκεν ἄντικρυς ἐναντία. Ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ ἔφη κολάζεσθαι τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν εἰς τὸν Ἀχέροντα καὶ εἰς τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην, τὰς δὲ εἰς τὴν Στύγα καὶ Κωκυτὸν καὶ Πυριφλεγέθοντα βαλλομένας· καὶ τοὺς μὲν ἀνίατα ἐπταικότας ἐν τῷ Ταρτάρῳ τοῖς τοῦ Πυριφλεγέθοντος ἀεὶ ξυμπεριφέρεσθαι ῥεύμασι, τοὺς δέ γ' ἰάσιμα πλημμελήσαντας, φερομένους ὑπὸ τοῦ κύματος, ἀντιβολεῖν τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἠδικημένους, ἐπὶ τῆς ὄχθης φαινομένους, καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ κύματος εἰς τὴν λίμνην ἀπάγεσθαι· ἐνταῦθα δὲ, τοὺς μὲν ταῖς ἡδυπαθείαις δε-

32. ἄλλοσε φαῖμεν] ἄλλως ἔφαμεν C. ἄλλοσέ φαμεν D. 33. ἰέναι] εἶναι C.D. 34. πάντα] ταῦτα D. 35. [τὸν λόγον] om. B. Desinit B. v. 41. cum v. κολάζεσθαι. 37. μετενσωματουμένας] μετενσωματωμένας C. μετενσωματουμένους Va. μετενσωματουμένας Vb. μετενσωματο(ω)υμένας D. 43. τὸν Κωκ. καὶ τὸν Πυριφ. Vb. 45. τοῖς om. D. 48. ὑπ' αὐτῶν] ὑπὸ σφῶν D. 50. ἀπάγεσθαι] ὑπάγεσθαι Vb.D.

nasque præoptarint, in lupos, accipitres, milvosque transire? nam quo alio dicamus sese tales animas recepturas? In hæc profecto animalia; inquit Cebes. Ne vero cuncta quæ sunt apud Platonem percensens sermonem longius protraham, qui eum legat, facile affirmantem inveniet, animas eorum qui virtutem politicam exercuerunt, apicularum corpora vesparumve ac formicarum et hominum subituras. Hæc vero non modo sunt perridicula, verum iis, quæ Plato superius dixit, penitus sunt contraria. Ibi enim puniri animas affirmat, alias quidem in Acherontem fluvium paludemque Acherusiam, alias vero in Stygem Cocytumque ac Pyriphlegethontem abjectas: quæque inexpiabile quid peccarint, fluxu Pyriphlegethontis convectas in Tartarum rapi: quæ vero ita deliquerint ut expiari possint, nihilosecius deferri per undas fluminis; sed tamen suppliciter ab iis veniam petere quos a se olim injuria affectos ibi in ripa fluminis adesse conspiciant: rursusque ab amnis defluxu in paludem sontes illos deferri ait. Hoc autem loco eos,

δουλευκότας ὄνους γίγνεσθαι ἔφη, τοὺς δὲ τυραννικὸν καὶ ἁρπακτικὸν βίον ἠγαπηκότας εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ ἰκτίνων εἰσάγεσθαι σώματα, τοὺς δέ γε τὴν πολιτικὴν ἀσκήσαντας ἀρετὴν τρισολβίων ἀπολαύειν ἄθλων, σφῆκας γινομένους καὶ μελίττας καὶ μύρ- 158
μηκας. Τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἀρετὴν ἐπιμελουμένοις ὁ φι-
38 λόσοφος ἀπένειμε γέρα. Καὶ ταῦτα δὲ ἄντικρυς ἐναντία. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις εἰς Μακάρων αὐτοὺς ἀπέπεμψε νήσους, τάς τε τῶν φιλοσόφων οἰκήσεις οὐδὲ λόγῳ ῥητὰς ἔφησεν εἶναι· ἐνταῦθα δὲ σφηκῶν αὐτοῖς καὶ μελιττῶν καὶ μυρμήκων ἀπεκλήρωσε βίον, καὶ τοὺς ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ μηδὲν ἠδικηκότας ἆθλον ἔφη λαμβάνειν τὸ ἀδικεῖν καὶ λωβᾶσθαι τοῖς ἄλλοις.
39 Καὶ γὰρ καὶ σφῆκες καὶ μέλιτται πλήττειν τῷ κέντρῳ πεφύκασι, καὶ μύρμηκες συλῶσι τὰ λήϊα, καὶ τοῖς γηπόνοις ξυνδιανέμονται τοὺς καρποὺς, ἥκιστα κεκοινωνηκότες τῶν πόνων· καὶ οἱ σφῆκες δὲ τοῖς φυτουργοῖς πολεμοῦσι, τὸν τῶν φυτῶν καρπὸν διαφθείροντες. Τοῦτο δὲ ἀμηγέπη καὶ αἱ μέλιτται δρῶσιν. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν

158, 2. ἀρετὴν] ἀρετῆς Vb. τῆς ἀρετῆς D. 14. τῶν] καὶ τῶν D. 17. καὶ αἱ μέλιτται ἀμηγέπη D.

qui voluptatibus fœde servierint, asinos inquit fieri: qui vero tyrannicam vitam rapacemque adamarint, transire in luporum, accipitrum, milvorumque corpora. Egregia vero ac beatissimorum præmia illis decrevit, qui politicam vitam virtutemque obierint; quandoquidem evadere illos inquit in vespas, apes, atque formicas. Hoc enim honoris genus homo philosophus illis tribuit, qui virtutem officiumque coluerunt. Atqui et hæc sunt superne dictis contraria. Ibi enim eos ad beatorum insulas destinavit, philosophorumque habitacula ne verbis quidem explicari posse asseruit: hic autem eis attribuit vesparum, apicularum, ac formicarum vitam: quique olim in vita neminem injuria affecerint, præmium innocentiæ hoc ait accipere, ut aliis maxime noceant. Apes enim ac vespæ natæ sunt stimulis aculeisque ictus inferre: ipsæ item formicæ segetes deprædantur, sibique cum agricolis terræ fructus compertiuntur, tametsi minus in laboribus tolerandis sociæ fuerint. Vespæ autem plantarum cultoribus molestissimæ sunt: arboreos enim fœtus terebrant et corrumpunt. Idem quoque et apiculæ ipsæ faciunt. Neque tamen horum quicquam incommodorum sa-

ξύνοιδε τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, ἀλλ' εἰς μόνον ἀπεῖδε
40 τοῦ πρώτου γε ταῦτα εἰρηκότος τὸ κλέος. Καὶ ἑτέρωθι δὲ τοιαῦτα ἄττα μυθολογεῖ, καί φησιν· Εἰς μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἥκει ἡ ψυχὴ ἑκάστη οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων. Οὐ γὰρ πτεροῦται πρὸ τοσούτου χρόνου, πλὴν ἡ τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδόλως, ἢ παιδεραστήσαντος μετὰ φιλοσοφίας. Αὗται δὲ τρίτῃ περιόδῳ τῇ χιλιετίᾳ ἐῶνται. Τρὶς δὲ ἐφεξῆς τὸν βίον τοῦτον οὕτως πτερωθεῖσαι, τῷ χιλιοστῷ ἔτει ἀπέρχονται. Αἱ δὲ ἄλλαι, ὅταν τὸν πρῶτον βίον τελευτήσωσι, κρίσεως ἔτυχον· κριθεῖσαι δὲ, αἱ μὲν, εἰς τὰ ὑπὸ [τῆς] γῆς δικαιωτήρια ἐλθοῦσαι, δίκην τίνουσιν· αἱ δὲ, εἰς τοῦ οὐρανοῦ τινα τόπον, ὑπὸ τῆς δίκης κουφισθεῖσαι, διάγουσιν ἀξίως
41 οὗ ἐν ἀνθρώπου εἴδει ἐβίωσαν βίου. Καὶ τούτων δὲ τὴν ἀτοπίαν τῶν λόγων καταμαθεῖν εὐπετές. Τίς γάρ που αὐτὸν τὰς τῶν ἐτῶν ἐδίδαξε μυριάδας, καὶ ὅτι μυρίων

18. ξύνοιδε] ξύνειδε C. 19. μόνους ἐπεῖδε τοὺς πρώτους Vb. μόνους ἀπεῖδε τοὺς πρώτους καὶ τοῦ πρ. D. 21. τὸ ὅθεν] τὸ αὐτὸ ὅθεν Vb. 22. ψυχὴ] ἡ ψ. D. 23. τοσούτου χρόνου] τοσούτων χρόνων C. 26. τρὶς] τρεῖς C.Va.D. Ceterum leg. ex Platone, ἐὰν ἕλωνται τρὶς ἐφεξῆς. Mox τῷ ante χιλ. om. D. 27. πτερωθεῖσαι τῷ χιλ.] ἀνύσασαι πτερ. τῷ τρισχιλιοστῷ Vb. 28. τελέσωσι] τελευτήσωσι C.D.Vb. ὅτε—τελευτήσουσι Va. 29. [τῆς] om. C.D. Tum γῆν D. 30. δίκην] δίκας Va. et mox οὐρανοῦ, non οὐρανόν. 31. τινὰ τόπον] τρόπον τινα D. τινα τρόπον Vb. 32. ἐν ἀνθρώπου εἴδει ἐβίωσαν βίῳ] τὸν ἀνθρωποειδῆ ἐβίωσαν βίον Vb. 34. αὐτὸν] αὐτῶν Va.

pientissimo atque optimo philosopho in mentem venit; sed ad solam Pythagoræ illius, qui primus hasce animarum commigrationes commentus est, auctoritatem respexit. Quin et alibi Plato noster hujusmodi nobis fabulamenta adducit. Inquit enim [Phædr. p. 248 E.]: *In eum quidem locum unde anima proficiscitur, non quælibet utique pervenit infra decies mille annos. Neque enim alas ad evolandum assumit ante hoc tempus, præterquam illius anima qui philosophatus ingenue fuerit, puerosque secundum philosophiæ normam adamarit. Hæ namque tertio vitæ peracto circuitu, millesimo demum anno liberantur: ter inquam continue ad hanc vitam pennis ita sublatæ, post annos mille discedunt. Aliæ vero animæ, cum vitam primam peregerint, judicium subeunt: quo absoluto, aliæ quidem in subterranea fora demissæ, pœnas persolvunt: aliæ vero ab justitia in quandam cæli regionem sublatæ, agunt pro illius vitæ meritis quam olim inter homines victitarunt.* Horum autem verborum quæ sit stultitia, est intueri promptissimum. Quis enim Platonem

διεληλυθότων ἐτῶν τότε τῶν ψυχῶν ἑκάστη εἰς [τὸν]
ἴδιον ἐπανέρχεται χῶρον; τὰ δὲ μεταξὺ τούτων οὐδὲ
τοῖς ἄγαν ἀσελγεστάτοις ἥρμοττε λέγειν, μήπου γε φι-
λοσόφῳ. Τοῖς γὰρ τὴν ἀκραιφνῆ φιλοσοφίαν κατωρ-
θωκόσι τοὺς ἀκολάστους καὶ παιδεράστας ξυνέζευξε, καὶ
τούτους κἀκείνους τῶν αὐτῶν ἄθλων ἔφησεν ἀπολαύ-
42 σεσθαι. Ἀλλὰ τούτων πάλιν τῶν λόγων ἐπιλαθόμενος,
(τὸν γὰρ οὐρανὸν ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἀπεκλήρωσεν
ἐν τῇ Πολιτείᾳ,) τὴν Ὀρφέως ψυχὴν κύκνειον ἔφη
σῶμα λαχεῖν, καὶ ἀετὸν μὲν ἔφη γενέσθαι τὸν Ἀγα-
μέμνονα, λέοντα δὲ τὸν Αἴαντα, ἀθλητὴν δὲ τὴν Ἀτα-
λάντην, καὶ πίθηκον τὸν Θερσίτην· [καὶ] οὐκ οἶδα ὅτου
χάριν τῶνδε τῶν δογμάτων τὴν ἀλογίαν ἐνθεῖναι τοῖς
διαλόγοις καταδεξάμενος· δῆλος μέντοι ἐστὶ παίζων
μᾶλλον ἢ σπουδάζων ἐν οἷς τὰς μετενσωματώσεις δι-
έξεισιν· πολλαχοῦ γὰρ τὰ ἐν ᾅδου κολαστήρια δείκνυ-
43 σιν. Ἐγὼ δ' εἰς ταῦτα τρέψομαι πάλιν, ἵνα μὴ ἐπ' 159
ἐκείνων δὴ τῶν γελοίων τὸν φιλόσοφον καταλείπω λό-

36. [τὸν] om. Va. 39. μήπου] ἤπου D.Va. 43. ἀλλὰ] καὶ D. 44. τὸν γὰρ οὐρανὸν] ουνον D. 46. κύκνιον] κύκνειον D. 49. τήνδε] τῶν δὲ Va. Supra καὶ om. D. ult. ἐν Ἅιδου] ἐν om. Sirm.

159, 1. ταῦτα] αὐτὰ Va. et om. πάλιν. αὐτὸ D. 2. καταλείπω] κατα-λίπω Va. καταλίψω Vb. καταλείψω Sirm. Tum τῶν λόγων V.

docuit illa dena annorum millia? Unde hic inquam didicit, annorum decem millibus evolutis unamquamque animam in suum locum reverti? Quæ autem superioribus verbis intersita sunt, ne a flagitiosis quidem hominibus nedum a philosopho dici convenit. Adjunxit enim puræ philosophiæ cultoribus lascivos puerorum amatores, eademque præmia et his et illis reposita esse ostendit. Sed enim horum quoque verborum quandoque oblitus, (cælum namque hujusmodi animis in reipublicæ libris sedem constitui,) Orphei animam cycni corpus induisse ait, Agamemnonem vero aquilam evasisse, in leonem transisse Ajacem, in athletam Atalantam, in simiam vero Thersitem. Neque sane scio cujus rei gratia tam insulsa dogmata suis dialogis Plato inserta voluerit. Mihi profecto magis jocari quam serio agere videtur, ubi animarum in hæc atque illa corpora commigrationes commemorat. Multis enim locis esse pœnarum sedes apud inferos narrat. Ego itaque ad eas potius me convertam, ne tanti philosophi orationem in ejusmodi ridiculis

γων. Ἀκούσατε τοίνυν αὐτοῦ λέγοντος· Ἀλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγώ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ, ἀλλὰ ἀλκίμου μὲν ἀνδρός, Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος δὲ Παμφύλου· ὃς ἐν τῷ πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων νεκρῶν ἤδη πεφθαρμένων, ὑγιὴς μὲν ἀνῃρέθη, κομισθεὶς δὲ οἴκαδε, μέλλων θάπτεσθαι, δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνε-
41 βίω, ἀναβιοὺς δὲ ἔλεγεν ἃ ἐκεῖ εἶδεν. Ἔφη δέ, ἐπειδή οἱ [ἐκεῖ] ἐκβῆναι τὴν ψυχήν, πορεύεσθαι ἤδη μετὰ πολλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι [σφᾶς] εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον, ἐν ᾧ τῆς τε γῆς εἶναι δύο χάσματα ἐχόμενα ἀλλήλοιν, καὶ τοῦ οὐρανοῦ αὖ ἐν τῷ ἄνω ἄλλα καταντικρύ· δικαστὰς δὲ μεταξὺ τούτων καθῆσθαι, οὕς, ἐπειδὰν δικάσαιεν, τοὺς μὲν δικαίους κελεύειν πορεύεσθαι τὴν εἰς δεξιάν τε καὶ ἄνω [διὰ] τοῦ οὐρανοῦ, σημεῖα περιρράψαντας τῶν δεδικασμένων ἐν τῷ πρόσθεν· τοὺς δὲ ἀδίκους, τὴν εἰς ἀριστεράν τε καὶ κάτω, ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ ὄπισθεν σημεῖον ἁπάντων ὧν ἔπραξαν. Αὐτοῦ δὲ προσελθόντος, εἰπεῖν ὅτι δέοι αὐτὸν ἀγ-

3. ἀλλ' οὐ] ἄλλον D. qui v. seq. om. γε, et mox ἥρῳ. 11. [ἐκεῖ] om. C.D. 12. ἤδη om. D. 18. τὴν om. C. 19. περιρράψαντας] περιράψαντες C. περιγράψαντας Va. περιγράψαντες D. περιάψαντες Vb. 20. ἀδίκους] ἀδοκίμους Va.

relinquamus. Audite igitur sic loquentem [p. 614 B.] : *Verum tibi ego non Alcinoi apologum referam ; sed fortis viri Heris Armenii, genus e Pamphylia ducentis, sermonem narrabo ; qui cum in prœlio cecidisset, decimoque post die aliorum quidem corpora qui simul occubuerant, jam marcentia recepta essent, integer adhuc sublatus est, domumque delatus: cumque duodecimo ab interitu die tumulandus esset, ante pyram constitutus revixit : reversusque ad sese, narravit quæ apud inferos vidisset. Inquit ergo animam e corpore egressam, cum multis aliis pervenisse ad admirabilem ac incredibilem quendam locum, in quo duo hiatus terræ paterent sibi invicem cohærentes, tum et cæli apertiones duæ, quæ illis superne ex opposito imminerent. Inter hos hiatus medii judices desidebant, qui peracto judicio, justorum quidem animas juberent per dexteram apertionem ad superna cæli conscendere, quibus in pectore judicii sui notas judices ipsi assuerant : injustorum autem animas juberent per lævam ad inferna præcipitari ; has quoque nihilosecius in tergo anteactæ vitæ signa gestantes. Sibi vero aiebat in conspectum progresso dixisse judices, oportere illum nuntiare hominibus quæ ibi*

γελον ἀνθρώποις γενέσθαι τῶν ἐκεῖ, καὶ διακελεύεσθαι δια-
45 κούειν τε καὶ θεᾶσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ. Οὗτοι ἀλη-
θῶς ἄξιοι τῆς φιλοσοφίας οἱ λόγοι. Οὐ γὰρ εἰς ἀλόγων
σώματα καταπέμπουσι τὰς ψυχάς, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν μὲν
τὰς εὖ βεβιωκυίας, κάτω δὲ εἰς ᾅδου τὰς τἀναντία προε-
λομένας. Δῆλος τοίνυν ἐστὶν, ὡς ἐκεῖνα μὲν παίζων,
46 ταῦτα δὲ λέγει σπουδάζων. Καὶ μέντοι καὶ ὁ Πλούταρ-
χος, ἐν οἷς περὶ ψυχῆς ἔγραψε, καὶ τὸν δικαστὴν ὑπέ-
δειξε, καὶ τοῦ δικαστηρίου τοὺς ὑπηρέτας, διήγημά τι
τοιοῦτον ἐνθεὶς τῷ ξυγγράμματι· Ἀντύλλῳ, φησὶ, τούτῳ
καὶ αὐτοὶ παρῆμεν ἅμα Σωσιτέλει καὶ Ἡρακλέωνι διηγου-
μένῳ. Ὡς γὰρ ἀβιώτως ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἰατροῖς, ἀνε-
νεχθεὶς μικρὸν ἔκ τινος οὐ βιαίου καταφορᾶς, ἄλλο μὲν
οὔτε ἔπραξεν, οὔτε εἶπε παρακινητικόν· ἔλεγε δὲ τεθνάναι,
καὶ πάλιν ἀφεῖσθαι, καὶ μὴ τεθνήξεσθαι τὸ παράπαν ὑπὸ
τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀκηκοέναι τοὺς
ἀγαγόντας αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κυρίου· πεμφθέντας γὰρ ἐπ'

24. θεᾶσθαι] θεάσασθαι C. 29. τἀναντία] ἐναντία D. 32. ὑπέδειξε] ἔδειξε Vb.D. 36. Ἡρακλέωνι διηγουμένῳ] Ἡρακλεωνίδῃ ἡγουμένῳ C. Ἡρακλεονίδι ἡγ. Va. 38. οὐ βιαίου] οὐ μικρὸν βιαίου D. Sirm. Mox ἔπραξέ τι Vb. 40. ἀφεῖσθαι] ἀφίξεσθαι Vb.D. Mox μὴ δὲ Vb. 41. ἀλλὰ καὶ] καὶ om. C. 42. ἀγαγόντας] ἄγοντας C.D. Mox πεμφθέντες C.

fierent, jussisseque illum omnia diligenter auditu visuque percipere. Sunt vero hi philosophia digni sermones. Neque enim animas in brutorum corpora summittunt, sed in cælestem subvehunt regionem quæ bene vixerint: quæ vero contrarium virtuti vitium præoptarint, ad inferos detrudunt. Ut jam mihi videatur, ibi quidem joco, hic autem serio agere. Plutarchus quoque in iis quæ de anima conscripsit, et judicem subostendit, et judicii ministros inducit, hujusmodi narrationem suis verbis interserens [Euseb. P. E. p. 563 D.]: *Huic,* inquit, *Antyllo et nos narranti interfuimus, cum Sositele simul et Heracleone. Is enim cum medicis jam exanimis videretur, paulum ad se reversus ex quadam non admodum profunda dormitatione, nihil sane aliud fecit aut dixit quod emotæ mentis signum censeri posset: narrabat autem se vita perfunctum iterum in vitam rediisse; neque tamen prorsus atque irrevocabili morte ex ea tunc ægritudine periisse: immo autem ministros qui se ad inferos deduxerant, ab ipsorum præside graviter increpitos fuisse aiebat,*

Νικάνδαν, αὐτὸν ἥκειν ἀντ' ἐκείνου κομίζοντας· ὁ δὲ Νι-
κάνδας ἦν σκυτοτόμος. Λέγει δὲ καὶ ὡς τοῦ Νικάνδα
τελευτήσαντος παραυτίκα ὁ Ἄντυλλος ἐρρώσθη.
47 Ὁποῖα μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ δόγματα, καὶ ὡς
οἱ μὲν αὐτῶν τῇ γαστρὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐμέτρησαν, οἱ
δὲ καὶ τελειοτέρων ἥψαντο λόγων, καὶ οἱ μὲν μέχρι
τῶν τάφων ἐνόμισαν εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον, οἱ
δὲ καὶ τὰς τῶν βεβιωμένων ὠνειροπόλησαν ἀντιδόσεις,
καὶ ὑπέδειξαν, ὡς ἐνῆν τῷ λόγῳ, τὰ φρίκης γέμοντα
κολαστήρια, οὐδὲ ταῦτα τῶν μύθων καταλελοιπότες
48 ἐλεύθερα, δι' ὧν εἰρήκαμεν μεμαθήκατε. Ὥρα δὲ λοιπὸν
ὑμᾶς καὶ τὰ θεοπρεπῆ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων δόγματα
θεωρῆσαι. Ἀρχὴν τοίνυν τῶν ἀγαθῶν οὗτοί γε εἶναί
φασι τὸν ἐπαινούμενον φόβον· Ἀρχὴ γὰρ σοφίας, φόβος
Κυρίου, κατά γε τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα·
τέλος δὲ, τὸν τοῖς θείοις νόμοις διακοσμούμενον βίον·
Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν
νόμῳ Κυρίου· Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ·
49 ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. Τοῦτο δὲ κἂν τοῖς

160, 2. εὐαγγελίων] ἀνδρῶν Vb.

qui pro Nicanda, ad quem deducendum missi fuerant, Antyllum in conspectu eorum statuissent. Erat autem Nicandas sutor coriarius; qui cum paulo mox interisset, statim se Antyllus dicebat in vitam ac prosperam valitudinem redisse.

Qualia sint igitur philosophorum dogmata, utque ipsorum alii quidem ventre mensi sunt humanam felicitatem, alii vero perfectius quiddam de ea loquuti sunt; utque alii humanam vitam sepulcrorum tenus esse censuerunt; alii, quantum valuere dicendo, conati sunt ostendere horribilia quædam suppliciorum loca; neque tamen ea fabulis expedita nobis reliquerunt: ex iis quæ superius dixi, jam percepistis. Tempus vero jam est, ut quæ Deo congruentia sunt evangeliorum sacra dogmata contemplemini. Nostrates ergo initium bonorum a laudabili timore Dei auspicantur. *Initium* enim *sapientiæ, timor Domini,* ut et Salomon et David Salomonis pater testatur. Finem vero bonorum faciunt, divinis et legibus et præceptis excultam vitam. *Beati enim immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.* Hoc idem nos in evangeliis docuit

*θείοις εὐαγγελίοις ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ ἐξεπαίδευσε.
Μακαρίζει γὰρ οὐ τοὺς πλουτοῦντας καὶ τρυφῶντας καὶ
κατὰ ῥοῦν φερομένους, ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι
καὶ τοὺς πραεῖς καὶ τοὺς ἐλεήμονας καὶ τοὺς πεινῶντας
καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀγαθοῦ
τινος κακῶς πάσχειν ἀνεχομένους, καὶ τοῖς ταῦτα καὶ τὰ
τοιαῦτα κατορθοῦσιν ὑπισχνεῖται τὴν τῶν οὐρανῶν βα-*
50 *σιλείαν. Προὔργου δὲ οἶμαι καὶ αὐτοὺς ὑμῖν τοὺς ἐν
εὐφημίας εἴδει γραφέντας ἀναγνῶναι νόμους· Μακάριοι
οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν
γῆν. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην,
ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ
υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δι-
καιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μα-
κάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Μακάριοι οἱ*
51 *καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Καὶ τὰ
ἄλλα δὲ, ὦ ἄνδρες, τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν. Ἀλλ' ἀρκεῖ*

15. *διψῶντας*] *τοὺς διψῶντας* D. qui infra *νόμους ἀναγνῶναι.*
25. *χορτασθήσονται*] Post h. v. inserit D. *Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες—ὄψονται.*

totius mundi Servator. Beatos enim vocat, non divites, non deliciis deditos, non eos qui a torrente voluptatis ablati rapiuntur; sed pauperes spiritu, sed mites, sed misericordes, sed qui esuriunt sitiuntque justitiam, quique pro tuenda probitate adversi aliquid patiuntur. Pollicetur autem sese iis daturum cæleste regnum, qui in ejusmodi rebus gerendis naviter sese gesserint. Non ab re autem facturum me putem, si nunc eas vobis recenseam leges quæ nobis sub specie beatitudinis scriptæ sunt. Inquit enim: *Beati pauperes spiritu; quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites; quoniam ipsi hæreditabunt terram. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam; quoniam ipsi saturabuntur. Beati pacifici; quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persequutionem patiuntur propter justitiam; quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati misericordes; quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundi corde; quoniam ipsi Deum videbunt.* Alia item evangelica præcepta in eandem ferme tendunt sententiam. Sed hæc satis erunt ad osten-

καὶ ταῦτα δηλῶσαι τὸν τοῦ νομοθέτου σκοπὸν, καὶ πρὸς
ποῖον ἡμᾶς ἀφορᾶν ἐδίδαξε τέλος. Οὔτε γὰρ πλοῦτον
καραδοκεῖν ἐκέλευσεν, οὔτε σώματος ὥραν καὶ ὑγίειαν,
ἀλλὰ τοὺς τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτας, καὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης
52 κινδύνους, καὶ τὰ μέγιστα αὐτῆς ἆθλα καὶ ἄρρητα. Τίς
γὰρ ἱκανὸς λόγος τεκμηριῶσαι βασιλείαν οὐρανῶν ἀνώ-
λεθρόν τε καὶ ἄπειρον, καὶ βίον ἀγήρων καὶ ἄλυπον, καὶ
φροντίδων ἐλεύθερον; Περὶ τούτων ὁ θεσπέσιος Παῦλος
βοᾷ· Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ
καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασιν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγα-
πῶσιν αὐτόν. Εἰ δὲ ὁ τούτων ἐπόπτης οὐκ ἴσχυσεν εἰ-
πεῖν ἅπερ ἰδεῖν ἠξιώθη, σχολῇ γ' ἂν ἄλλος τῶν ἀφρά-
53 στων κατατολμήσοι. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς τέλος ὡρίσατο
τῶν ἀγαθῶν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἀκούσατε αὐτοῦ
Ῥωμαίοις γράφοντος· Ὅτε γὰρ ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας,
ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε
ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ μὲν γὰρ τέλος ἐκείνων, θά-
νατος· νυνὶ δὲ, ἐλευθερωθέντες [ἅμα] ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας,

35. τοὺς τῆς ἀρετῆς] τῆς ἀρετῆς τοὺς D. 39. ἀγήρων] ἀγήρω D. 41. καὶ ἐπὶ] οὐδὲ ἐπὶ D. 43. ἐπόπτης] αὐτόπτης D. 44. ἰδεῖν] δὴ ἰδεῖν D. 45. κατατολμήσοι] κατατολμήσαι D. 50. ἐκείνων τέλος D. et mox νῦν. 51. [ἅμα] om. C.D.

dendam legislatoris intentionem, quemque nos ille respectare finem edocuit. Neque enim nos jussit exspectare divitias, non pulchritudinem sanitatemque corporis, sed officiosos sudores multaque pro virtute discrimina. Tum et maxima virtutis præmia, nullique dictu facilia. Quæ enim possit oratio immortale illud infinitumque cæleste regnum satis ostendere? quæ vitam illam senectute, curis, doloribusque carentem? De his autem rebus Paulus exclamat; *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; quæ præparavit Deus diligentibus se.* Quod si ne is quidem qui spectator interfuit, ea narrare potuit quorum spectaculo dignus est factus, vix alius effari audebit quæ dicenda non sint. Audite vero quæ Paulus ad Romanos scribit; ut sciatis et hunc finem homini statuisse vitam æternam: *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis ipsi justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum, mors est. Nunc*

δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασ-
μὸν, τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον. Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς
ἁμαρτίας, θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος
54 *ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.* Ἀρκεῖ μὲν, φησὶ, καὶ 161
αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἡ τῆς ἐλευθερίας δωρεὰ τὸν τῆς εὐσε-
βείας ὑμῖν ἐπιδεῖξαι καρπὸν, ἐκ φιλοτιμίας δὲ ὅμως ὁ
φιλόδωρος καὶ μεγαλόδωρος Κύριος καὶ τὴν αἰώνιον
ἡμῖν δωρεῖται ζωὴν, ἵνα ἁμαρτίας καὶ δικαιοσύνης τὸ
διάφορον καταμάθητε. Ἡ μὲν γὰρ τέλος ἔσχε τὸν
55 θάνατον, ἡ δὲ, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Εἶτα μετὰ
πλεῖστα καὶ τὸ μέγιστον ἐπιδείκνυσι τῶν δωρεῶν·
Ὅσοι γὰρ, φησὶ, πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ
Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον,
ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ
ὁ πατήρ· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι
ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ. Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρο-
νόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ· εἴ-
56 *περ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.* Καὶ Γαλά-
ταις δὲ ἐπιστέλλων τὰ παραπλήσια ἔφη· *ὥστε οὐκέτι*
εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ

52. εἰς ἁγιασμὸν] εἰς om. D.
161, 2. εὐσεβείας] ἐλευθερίας Vb.D. ib. ὑμῖν] ἡμῖν D. 4. ζωὴν δωρεῖται ἡμῖν D. 14. τέκνα] υἱοὶ D.

autem, liberati a peccato, servi facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem; finem vero, vitam æternam. Stipendia enim peccati, mors: gratia autem Dei, vita æterna in Christo Jesu Domino nostro. Satis est enim, inquit, libertatis donum, ut ex seipso fructum vobis pietatis ostendat: tamen ex sua liberalitate munificus Dominus ac magnificus æternam vobis superingerit vitam; ut peccati ac justitiæ differentiam cognoscatis. Peccatum enim finem habuit mortem: justitia vero habet vitam æternam. Subinde autem et maximum donorum ostendit: *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit cum spiritu nostro, quod sumus filii Dei, cohæredes autem Christi; si tamen compatimur, ut et conglorificemur.* Ad Galatas quoque scribens idem, sic inquit: *Itaque jam non es servus,*

[᾿Ιησοῦ] Χριστοῦ. Καὶ Τιμοθέῳ δὲ τὴν αὐτὴν διάνοιαν
γέγραφε· Πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ [καὶ] συναπεθάνομεν,
57 καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. Καὶ
ἄλλην δὲ γράψας αὐτῷ ἐπιστολὴν καὶ ταῦτα ἐντέθεικεν·
Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι· καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύ-
σεως ἐφέστηκε. Τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον
τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς
δικαιοσύνης στέφανος· ὃν ἀποδώσει μοι [ὁ] κύριος ἐν ἐκείνῃ
τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ
58 πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Οὕτως καὶ
περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως καὶ Κορινθίοις καὶ
Θεσσαλονικεῦσι καὶ Φιλιππησίοις καὶ πολλοῖς ἄλλοις
ἐπέστειλε· Καὶ νῦν μέν, φησί, σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγεί-
ρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ·
σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται
59 σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. Καὶ αὖθις·
Σαλπίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ
ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύ-

19. [᾿Ιησοῦ] om. D. 21. [καὶ] om. D. 23. γράψας αὐτῷ] αὐτῷ γράψας D. αὐτῷ om. Va. 24. ἐντέθεικεν] ἐν σύνθεικεν D. 25. ἐμῆς ἀναλύσεως] ἀναλύσεως μου D. Sirm. 32. Φιλιππίοις] Φιλιππησίοις D. 33. ἐπέστειλε] ἐπέστελλε Va. τοῖς pro πολλοῖς Vb. 37. καὶ αὖθις] αὖθις δὲ D.

sed filius: si autem filius, et hæres Dei per Iesum Christum. In eandem quoque sententiam et ad Timotheum scribit: *Fidelis sermo. Si enim commortui sumus, et convivemus: si sustinemus, et conregnabimus.* In alio item loco ad eundem Timotheum sic scriptum est: *Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: in reliquo reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solum autem mihi, sed et omnibus iis qui dilexerunt adventum ejus.* Pari modo et de resurrectione corporum, et Corinthiis, et Thessalonicensibus, et Philippensibus, et multis aliis scripsit: *Et nunc quidem seminatur in corruptione, resurget in incorruptione: seminatur in ignobilitate; surget in gloria: seminatur in infirmitate; surget in virtute: seminatur corpus animale; surget spirituale.* Et rursus: *Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc inducre immortali-*

σασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανα-
σίαν. Καὶ πάλιν· Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς
ὑπάρχει· ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν,
ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ
γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.
60 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔφη, ὅτι
[εἰ] υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται
ὥρα ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς
αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς
ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνά-
61 στασιν κρίσεως. Καὶ πάλιν, τὰ περὶ τοῦ κοινοῦ διη-
γούμενος τέλους, καὶ ταῦτα προστέθεικεν· Εὐθέως δὲ
μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθή-
σεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ
ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν
οὐρανῶν σαλευθήσονται· καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ
υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται [πᾶσαι]
αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Διὰ δὲ τούτων δηλοῖ τῶν ἠπιστη- 162
62 κότων τὸν θρῆνον. Εἶτα τὴν περὶ τῶν παρθένων παρα-
βολὴν εἰπὼν, καὶ ὡς αἱ μὲν εἰσῆλθον εἰς τὸν νυμφῶνα
φέρουσαι τὰς λαμπάδας, αἱ δὲ μωραὶ τῆς παστάδος

46. [εἰ] om. D. pen. ἀπὸ τοῦ] ἐκ τοῦ Va.

tatem. Et iterum; *Nostra autem conversatio in cælis est, unde et salvatorem exspectamus Dominum Iesum; qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori gloriæ suæ.* Ipse quoque Dominus hisce verbis Judæos alloquutus est: *Quoniam filius hominis est, nolite mirari hoc: quoniam venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem ejus; et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Rursusque, cum de communi fine rerum dissereret, verba hæc addidit: *Statim vero post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum; et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum commovebuntur; et tunc apparebit signum filii hominis in cælo, et plangent se omnes tribus terræ.* Hisce autem verbis ostendit luctum eorum qui evangelio non crediderint. Tum et adducta virginum parabola, in qua ipsarum aliæ cum lampadibus ingressæ sunt thalamum, aliæ vero extra thalamum remanserunt,

ἀπεστερήθησαν, ἐπειδήπερ αἱ λαμπάδες ἐσβέσθησαν· προσθεὶς δὲ καὶ τὰ τῶν ταλάντων καὶ τῶν οἰκετῶν τῶν σπουδαίων καὶ τοῦ ἀργοῦ τοῦ τὸ τάλαντον κατακρύψαντος καὶ τῷ ἐξωτάτῳ σκότει παραπεμφθέντος, ἐπή-
63 γαγεν, Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι [αὐτοῦ] μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσεται ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων· καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· ἀσθενής, καὶ ἐπεσκέψασθέ
64 με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Ἐκείνων δὲ φάντων μηδὲν τούτων πώποτε δεδρακέναι, (ἴδιον γὰρ τὸ μετριάζειν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀθλητῶν, καὶ κατακρύπτειν

162, 9. παραπεμφθέντος] παραδοθέντος et mox ἔλθοι D. 11. [αὐτοῦ] om. C. 12. συναχθήσονται] συναχθήσεται D. qui mox om. ἀπὸ τῶν ἐφ.—πρόβατα. 25. τούτων πώποτε] πώποτε τούτων D. 26. τῶν—ἀθλητῶν] τοὺς—ἀθλητὰς C. τῆς ἀρετῆς τῶν ἀθλητῶν D.

quod earum lampades exstinctæ sunt; cumque etiam talentorum parabolam addidisset, servorumque industriorum meminisset, ac inertis illius qui talento occultato missus est in tenebras exteriores; ita demum subjunxit; *Cum autem venerit filius hominis in majestate sua, et omnes sancti angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes; et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis: et statuet oves quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris. Tunc dicet rex iis qui a dextris ejus erunt; Venite benedicti Patris mei; Percipite regnum, quod paratum est vobis a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me.* Ibi justis dicentibus, se nihil umquam tantis dignum præmiis præstitisse; (proprium est enim virtutis athletis, ut modestos se præbeant, suasque opes

τὸν πλοῦτον,) ἐρεῖ τοίνυν, φησὶν, πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεύς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Οὕτω τούτους ἀνακηρύξας, καὶ δεδωκὼς τὰ γέρα τῶν πόνων, ἐρεῖ, φησὶ, καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

65 Δήλας δὲ καὶ τούτοις τῶν τιμωριῶν τὰς αἰτίας ποιεῖ· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασεν ἐκείνων ἃ τῶν δικαίων ἐπετέλεσεν ὁ χορὸς, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ἐκείνων ζηλοῦσιν εὐλάβειαν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, πάντα ἐκεῖνα πεποιηκότες, ἠρνήθησαν· οὗτοι δὲ, καὶ μὴ δεδρακότες, πεποιηκέναι φασίν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἔλεγχον δέξονται, καὶ τῇ τιμωρίᾳ παραδοθήσονται.

66 Ταῦτα, ὦ ἄνδρες, παραβάλετε τοῖς ἐπαινουμένοις τοῦ Πλάτωνος λόγοις. Ὁ γάρ τοι ἄλλος λῆρος καὶ τοῦδε καὶ τῶν ἄλλων τοῦ σκότους ἐκείνου γε ἀξιούσθω· ἃ δέ γε καὶ ἡμεῖς ἐπῃνέσαμεν ἔχει τινὰ πρὸς ταῦτα ξυγ-
67 γένειαν. Τὰς γάρ τοι κολάσεις, καὶ τὰς τῶν ἀγαθῶν

27. τὸν πλοῦτον] τὸ πλουτεῖν D. et om. τοίνυν. 30. πιστευόντων] πεπιστευκότων Va. πιστευόντων sine εἰς ἔμε Vb. 38. ἐκείνων] ἐκείνην Va. 40. καὶ μὴ] μηδὲν Vb. 45. ἀξιούσθω] ἄξιος D.

occultent) eis contra ita respondebit: *Amen dico vobis; Quod fecistis uni ex his minimis fratribus meis qui in me crediderunt, mihi fecistis.* Hos autem cum ita vocis suæ præconio collatisque laborum præmiis honestarit, tunc dicet et iis qui stabunt a sinistris; *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.* Explicat autem malis quoque suppliciorum causas: quandoquidem nullus eorum ea præstiterit quæ justorum præstitit chorus, neque summam illorum modestiam imitati fuerint. Justi enim, etiam se fecisse negabant bona cuncta quæ fecerant; hi vero, quæ non fecerunt, se fecisse mentiuntur. Jure ergo redarguti, pœnis suppliciisque tradentur.

Hæc itaque viri Græci conferte, quæso, cum Platonis sermonibus, qui maxime laudandi sunt. Ceteræ enim tum Platonis, tum et aliorum philosophorum nugæ, dignæ sunt quæ in tenebras exteriores mittantur. Quæ vero nos e Platone decerpta vobis laudavimus, habent aliquam cum evan-

ἀντιδόσεις, κἀκεῖνος εἶναι ξυνωμολόγησε, καὶ τὰ θεῖα ἐπέδειξε λόγια, καὶ τὰ καινὰ καὶ τὰ παλαιά· δικαστὰς δὲ ἐκεῖνος μὲν καὶ ἑτέρους εἰσήγαγε, τὸν Αἰακὸν, καὶ τὸν Μίνω, καὶ τὸν Ῥαδάμανθυν, ἄνδρας οὐδὲ τὰ πάντα ἐπαινουμένους, τοῦ δὲ Μίνω καὶ πολλὰ ἄττα κατηγοροῦσί τινες· ἡμεῖς δὲ προσμένομεν δικαστὴν τὸν ἡμέτερον ποιητὴν, τὸν καὶ τὴν φύσιν ἣν ἔπλασεν ἀκριβῶς ἐπιστάμενον, καὶ ταύτης οὐ μόνον τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους γινώσκοντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς 163
68 ἐννοίας κινήματα. Δικάσει δὲ τὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως στολὴν περικείμενος· ἀόρατος γὰρ ἡ τῆς θεότητος φύσις. Τῷ τοι καὶ υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν προσηγόρευσεν· ἐπειδὴ ταύτην οἱ κρινόμενοι θεωροῦσι τὴν φύσιν. Διὸ δὴ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐν Ἀθηναίοις δημηγορῶν οὕτως ἔφη· *Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τανῦν παραγγέλλει πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν [πᾶσιν,] ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.*

49. ἐπέδειξε] ἀπέδειξε D. 52. οὐδὲ τὰ πάντα] οὐχὶ πάντας Vb. Supra καὶ ἄνδρας D.
163, 6. Ἀθηναίοις] ἀθήναις D. 11. [πᾶσι] om. Va.

gelicis dictis affinitatem. Malorum enim supplicia, bonisque reposita præmia, et ille confessus est, et sacra nobis tum vetera tum recentiora monumenta ostendunt. Judices tamen ille multo alios nobis induxit, Æacum, Minoem, Rhadamanthum; homines videlicet non usquequaque laudandos: Minoem vero sunt qui criminibus etiam multis accusent. Nos autem judicem nobis eum exspectamus, qui et nos fecit; optime conscium naturæ illius, quam ipse effinxit, neque ejus facta solum dictaque callentem, sed ipsos quoque internæ cogitationis motus. Judicabit autem nos, hujus nostræ humanitatis vestem indutus. Suæ namque divinitatis natura oculis cerni non potest. Hinc et seipsum *hominis filium* sæpe appellat; quia videlicet ii qui judicabuntur nostram hanc naturam in eo videbunt. Eam ob rem Paulus apostolus, cum apud Athenienses concionaretur, sic inquit: *Tempora igitur ignorantiæ Deus non curans, nunc annuntiat omnibus ubique hominibus, ut pœnitentiam agant: eo quod statuit diem in quo judicaturus est orbem in æqui-*

69 Εἰ δέ τις ἀπιστεῖ τοῖς λεγομένοις, καὶ λῆρον ἡγεῖται τῶν ἀποστόλων τὰ ῥήματα, τῇδε μαθέτω τὴν τούτων ἀλήθειαν. Πολλὰ περὶ τοῦ μέλλοντος βίου καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ τούτου γε κήρυκες προηγόρευσαν· ἐθέσπισαν δὲ καὶ ἄλλα ἄττα, ἐκείνῳ μὲν οὐδαμῶς, τῷ δὲ βίῳ τούτῳ προσήκοντα. Ἐξετάσατε τοίνυν, ὦ ἄνδρες, τὰς τοῦδε πέρι γεγενημένας προρρήσεις· κἂν εὕρητε ἀληθεῖς, καὶ τοῖς πράγμασιν ἐναργῶς ξυμβαινούσας, δέξασθε ἀδηρίτως ἐκεῖνα τὰ περὶ τῶν μελλόντων
70 τεθεσπισμένα. Τοῦτο δὲ ὧδέ πῃ διασκεπτέον. Τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ὁ δεσπότης Χριστὸς προεῖπε πολιορκίαν, καὶ ὡς ὁ νεὼς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος ἄρδην καταλυθήσεται, καὶ ὡς εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὸ τῶν ἐσταυρωκότων αὐτὸν κατασπαρήσεται γένος. Ἴδωμεν τοίνυν εἰ
71 μὴ τὸ πέρας ὁ λόγος ἐδέξατο. Καὶ περὶ μὲν Ἰουδαίων οὐκ οἶμαι ὑμᾶς ἀμφισβητήσειν· ἐκείνης τε γὰρ τῆς πόλεως ἐξελήλανται, καὶ τῆς οἰκουμένης γεγένηνται μέτοικοι· τοῦ νεὼ δὲ καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἐκ βάθρων

14. πολλὰ] πολλὰ γὰρ Vb. 17. βίῳ τούτῳ] τῷ βίῳ Va. 21. ἐκεῖνα] κἀκεῖνα Vb. 27. κατασπαρήσεται] διασπαρήσεται Vb.

tate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.

Si quis autem vestrum minime iis credit quæ multa vobis adducimus, putatque nugas esse apostolorum verba, saltem hinc, quæso, illorum veritatem perdiscat. Multa sane de futuræ vitæ statu, tum Christus ipse, tum ab eo missi discipuli prædixerunt; multa insuper et alia iidem prænuntiarunt, quæ nihil quidem ad illam futuram vitam, sed ad hanc dumtaxat quam hic traducimus, pertinerent. Disquirite igitur diligenter spectantes ad hanc vitam prædictiones: quas si fuisse veras invenietis, ac in eventus rerum clarissimos abiise, tum et ea, quæ de futuris adhuc rebus prædicta sunt, sine ulla prorsus disceptatione accipite. Hoc vero ipsum hac maxime vobis ratione inspiciendum est. Hierosolymæ urbis obsidionem Christus eversionemque prædixit, templumque illud celeberrimum funditus proruendum; fore etiam ut Judæi, qui se crucis ligno affixuri erant, patrio solo extorres per universum terræ orbem dispergerentur. Agedum itaque videamus an hæc prædictio ad eventum pervenerit. Ac de Judæis quidem vos dubitaturos non puto. Patria enim urbe ex-

καταλυσιν οἱ μὲν τεθεαμένοι φιλαλήθως ὁμολογήσατε, οἱ δὲ λοιποὶ τοῖς διηγουμένοις πιστεύσατε· αὐτόπτης γάρ που κἀγὼ τῆς ἐρημίας ἐκείνης γεγένημαι, καὶ τὴν πρόρρησιν ἣν ταῖς ἀκοαῖς ἐδεξάμην, ἐθεασάμην τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὴν ἀλήθειαν ὕμνησά τε καὶ προσεκύ-
72 νησα. Ὅτι μὲν οὖν ἀψευδὴς οὗτος ὁ λόγος, [καὶ] τὰ πράγματα βοᾷ, μεγίστῃ κεχρημένα τῇ φωνῇ· ἐπιζητήσωμεν δὲ καὶ ἄλλης προφητείας τὸ πέρας. Προεῖπε τοῖς ἀποστόλοις ὁ δεσπότης Χριστὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ἔμελλον πείσεσθαι, καὶ τοῖς ἔθνεσι καὶ
73 Ἰουδαίοις τὴν διδασκαλίαν προσφέροντες· Ἰδοὺ γάρ, ἔφη πρὸς αὐτούς, ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Καὶ πάλιν· Παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνα· καὶ ἐπαναστήσεται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. Ὁ δὲ

35. καὶ τήν τε π. ταῖς ἀ. ἑ. καὶ ἐθ. Vb. 36. ἐθεασάμην] καὶ ἐθ. D.

pulsi jam sunt, alioque terrarum commigrarunt. Templi vero solitudinem, immo autem a fundamentis eversionem, qui e vobis eo profecti viderunt, confiteantur: reliqui vero saltem narrantibus fidem habeant. Ego quidem hisce oculis vidi desertum templi locum; quamque rerum prædictionem auditu prius acceperam, hisce inquam oculis sum intuitus; veritatemque non laudavi solum, sed etiam adoravi. Eorum itaque verborum veritatem res ipsæ clamore vocalissimo prædicant. Quæramus vero et alterius prophetiæ finem. Christus apostolis suis quæ certamina subituri erant periculaque prædixit, quo videlicet tempore suam doctrinam Judæis et gentibus invulgarent: *Ecce enim*, inquit eis, *ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Et iterum; *Tradent vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos; et ad præsides et ad reges ducemini propter me, in testimonium illis et gentibus.* Pauloque mox; *Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium; et insurgent filii in parentes et morte eos afficient: et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in*

74 ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. Καὶ αὖθις· Εἰ τὸν
οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς 164
οἰκιακοὺς αὐτοῦ. Καὶ πάλιν, Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκι-
75 ακοὶ αὐτοῦ. Τούτων ἕκαστον, ὦ φιλότης, ἔργῳ πεπληρωμένον ἔστιν ἰδεῖν. Μετὰ γὰρ τῶνδε τῶν κινδύνων καὶ οἱ ἀπόστολοι τὴν οἰκουμένην ἐφώτισαν, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους, ἣν παρέλαβον, διεφύλαξαν πίστιν· καὶ μαρτυροῦσι τῶν μαρτύρων αἱ θῆκαι, πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ἀστράπτουσαι, καὶ τῶν θείων προρρήσεων κηρύττουσαι τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς κινδύ-
76 νους, ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην αὐτοῖς προηγόρευσεν. Ἐπὶ ταύτῃ γὰρ ἔφη τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Ἔστι δὲ ἰδεῖν καὶ κατὰ τὴν πρόρρησιν μεμερισμένας [τὰς] οἰκίας· ἢ γὰρ οἱ ἄνδρες ὑπὸ τῆς πίστεως ζωγρηθέντες ἀπιστου-

164, 1. οἰκιακοὺς] οἰκειακοὺς C. 4. διχάσαι] διχοτομῆσαι D.

finem, hic salvus erit. Item hæc amplius; *Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?* Itemque; *Nolite arbitrari quia venerim mittere pacem in terram. Non veni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam; et inimici hominis, domestici ejus.* Hæc autem, viri carissimi, cernimus evenisse. Iis enim circumventi periculis quæ Christus prædixerat, lucem orbi terrarum apostoli attulerunt; quique apostolis successerunt, religionem ab illis acceptam conservarunt. Cujus rei nobis sunt testes sepulcra martyrum quæ per terrarum orbem terra marique resplendent, quasique veritatem prædicant divinarum prædictionum. Neque enim illis sola discrimina, sed victoriam quoque prædixit. *Super hanc enim,* inquit, *petram ædificabo ecclesiam meam; et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Est autem videre quod Christus fore prædixit, jam domos familiasque divisas. Viri enim Christianæ religioni affecti uxoribus infesti sunt, quæ adhuc in sua impietate

σαις ἔτι ταῖς γυναιξὶ διαμάχονται, ἢ αἱ γυναῖκες τὸν τῆς
εὐσεβείας δεξάμεναι ζυγὸν ἀλωμένους ἔτι τοὺς ἄνδρας
77 σαγηνεύειν σπουδάζουσι. Καὶ ἡ ἀναγκαία διαίρεσις
ἕνωσιν ἀξιέπαινον πραγματεύεται. Καὶ ἵνα τὰς ἄλλας
καταλίπω προρρήσεις, γυνή τις ἀλάβαστρον μύρου τοῖς
ἁγίοις αὐτοῦ ποσὶ προσενήνοχε. Ταύτης τὴν πίστιν
ἀποδεχόμενος πρὸς τὸν τῶν μαθητῶν ἔφη χορὸν, Ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς
βασιλείας, κηρυχθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ αὕτη εἰς
μαρτύριον αὐτῆς. Ταύτην δὲ τὴν πρόρρησιν καὶ νῦν ἔστι
περατουμένην ἰδεῖν. Πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης
καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκεται, καὶ τῆς γυ-
ναικὸς ἡ πίστις ἀνακηρύττεται.

78 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ταῦτα προεῖπεν ὁ δεσπότης, καὶ
[τὰ] ἐν ἐκείνῳ γε τῷ βίῳ γενησόμενα προηγόρευσεν,
ὁρῶμεν δὲ ἀναφανδὸν τὴν τούτων ἀλήθειαν, ἀναμφισ-
βητήτως κἀκεῖνα δεξώμεθα, ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων
ποδηγούμενοι πρὸς ἐκεῖνα καὶ κεχρημένοι τούτοις τεκμη-
79 ρίοις ἐκείνων. Τούτου γὰρ δὴ εἵνεκα καὶ ταῦτα κἀκεῖνα

24. καταλίπω] καταλείπω D. 26. ἀποδεχόμενος] ἀποδεξάμενος Vb. 30. αὐτῆς] αὐτῇ D. 35. καὶ τὰ ἐκείνῳ τε τῷ βίῳ Va. 38. κἀκεῖνα] κἀκεῖνο Vb.

persistunt. Item quæ uxores ejusdem religionis jugum subierunt, vagos errabundosque viros suos fidei sagena irretire contendunt. Necessariaque ad salutem dissensio ita laudabilem parit conjunctionem. Atque ut prædictiones alias missas faciam, mulier quædam ad sanctos Christi pedes unguentum attulit; cujus ille fidem accipiens, circumstantibus inquit discipulis; *Amen dico vobis; Ubicumque prædicatum fuerit evangelium hoc regni, prædicabitur et quod fecit hæc in testimonium ejus.* Hanc vero prædictionem videre est jam finem consequutam esse. Ubique enim terra ac mari mulieris hujus fides prædicatur.

Quando igitur hæc Christus multo ante prædixit, idemque futuræ vitæ statum nobis prænuntiavit, videmusque perspicuam rerum harum veritatem; illa quoque sine controversia, quæso, accipiamus, ab iis quæ facta jam cernimus ad hæc perducti; tamquam rebus his utamur pro rerum illarum signis et argumentis. Hac enim causa et hæc et illa Christus prædixit, ut his ea maxime stabi-

προείρηκεν, ἵνα διὰ τούτων ἐμπεδώσῃ κἀκεῖνα. Καὶ
τιμὰς ἃς οὐχ ὑπέσχετο τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι
φιλοτίμως ἀπένειμεν· καὶ οὐ μόνον τοῖς ζῶσι παμπόλ-
λην ἔδωκε περιφάνειαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄριστα τετελευ-
τηκόσι πλεῖστον ξυνεκλήρωσε σέβας, ἵνα δι' ὧν οὐχ
80 ὑπέσχετο μὲν, ἔδωκε δὲ, πιστεύσωμεν οἷς ὑπέσχετο. Ὁ
γάρ τοι τὰ ταῖς συνθήκαις οὐκ ἐγκείμενα δωρησάμενος,
καὶ φιλοτιμίᾳ τὰς ὑποσχέσεις ὑπερβαλὼν, δώσει πάν-
τως ἅπερ ὑπέσχετο, [καὶ ἃ τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐπέδειξεν
ἆθλα.] Σχέτλιον γὰρ τοὺς μὲν γυμνασιάρχους παρέχειν
τοῖς ἀθληταῖς τὸν ὑπεσχημένον μισθὸν, καὶ τοὺς ἐπί τῳ
τινὰς μισθουμένους μετὰ τὸν πόνον πληροῦν τὰ ξυγκεί-
μενα, τὸν δὲ τῶν ὅλων δημιουργὸν, ὃς δι' ἀγαθότητα 165
μόνην καὶ τοῖς μὴ οὖσι τὸ εἶναι παρέσχε, καὶ τὸ τῆς
οἰκονομίας μυστήριον ἐπετέλεσε, καὶ τοῖς οὐχ ὁρῶσι τὸ
φῶς τὸ τῆς θεογνωσίας ἐχαρίσατο φῶς, τοῦτον φάναι
81 τὰς οἰκείας μὴ πληρώσειν ἐπαγγελίας. Εἰ δὲ ἀληθὴς,
ὥσπερ οὖν ἀληθὴς, (θεία γὰρ ἡ ὑπόσχεσις·) οὐκ ἀνό-

44. μόνον] μόνην Va. 46. ξυνεκλήρωσε] συνεπλήρωσε Vb. D. 48. οἷς] καὶ οἷς Vb. qui supra δέδωκε. Hoc item D. 50. δώσει] πολλῷ δήπου μᾶλλον δ. Vb. 52. γυμνασιάρχους] γυμνασιάρχας Va. 53. τὸν ὑπεσχ.—μετὰ om. D.
165, 2. παρέσχε] παρέσχετο Va. 3. τὸ φῶς] τόδε τὸ φῶς Vb.

liret. Ac honores quidem, quos in se credentibus minime est pollicitus, liberaliter tamen dedit. Neque vivis solum splendoris multum contribuit, sed optime defunctos plurimo honore affecit; ut ex iis quæ minime pollicitus tamen dedit, credamus eventura quæ est pollicitus. Nam qui ea donavit quæ ex conventionibus non debebat, quique sua liberalitate longe promissiones excessit; dabit procul dubio reliqua quæ promisit, quæque decertantibus præmia ostendit. Turpe enim ac miserum sit, ut ludorum quidem gymnasiorumque præfecti athletis præbeant quæ se daturos illis dona promiserint; quique item operarios quoscumque conduxerint, opera perfunctis ex conventu satisfacere studeant; mundi vero totius opifex, a quo ea quæ prius non erant creata sunt, quique salutiferæ dispensationis mysterium consummavit, qui tot cæcis hominibus divinæ cognitionis lumen infudit, hunc dicamus quæ promisit non effecturum. Quod si vera est, sicuti vera est, (Dei enim promis-

νητα, ὦ φίλοι ἄνδρες, τὰ τῆς θείας διδασκαλίας μαθή-
ματα. Οὐρανῶν γὰρ βασιλείαν, καὶ ζωὴν τέλος οὐ
δεχομένην, καὶ φῶς νοερὸν, καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀσωμάτων
χορείαν, τοῖς πειθομένοις ὑπέσχετο, ὥσπερ αὖ κόλασιν
αἰώνιον τοῖς ἀπιστοῦσιν ἠπείλησεν· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ
82 τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων δεδήλωκε. Ταύτην γὰρ ἑρμη-
νεύσας ἐπήγαγεν· Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος
τούτου· ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ,
καὶ συνάξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάν-
δαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς
εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ
ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ταῦτα εἰπὼν
83 ἐπήγαγεν, Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς
ὑμῖν, ὦ φίλοι ἄνδρες, παραινοῦντες φαμέν. Οὐ γὰρ δὴ
ἄκοντας τὰς θείας λαβεῖν ἀναγκάζομεν δωρεὰς, ἀλλὰ
παρακαλοῦντες καὶ παραινοῦντες, καὶ τὸ μέγεθος τούτων
ἐπιδεικνύντες. Διά τοι τοῦτο καὶ τὴν δεσποτικὴν ταύ-
την καὶ θαυμασίαν ἐπιλέγομεν ῥῆσιν, Ὁ ἔχων ὦτα
ἀκούειν ἀκουέτω.

9. νοερὸν] νοητὸν Va.

sio vera est,) nec vana nec inutilis est, viri carissimi, divinæ institutionis disciplina. Credentibus enim, regnum cælorum, vitamque nullum finem habituram, corporibus etiam resumptis nos cælitum choris interfore, disciplina nobis ea pollicetur, sicuti contra et incredulis æterna supplicia comminatur. Hoc enim ipsum et in parabola zizaniorum ostendit. Quam cum ipsemet interpretaretur, hæc addidit: *Sic erit in consummatione sæculi hujus. Mittet filius hominis angelos suos; et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.* Tum et hæc addidit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Eadem igitur vobis, amici homines, adhortantes afferimus. Neque enim invitos cogimus divina dona percipere; sed adhortantes potius et obsecrantes, eorumque vobis magnitudinem demonstrantes. Itaque superius a nobis allata hoc Domini Dei nostri dicto concludimus, *Qui habet aures audiendi, audiat.*

ΠΕΡΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΡΕΤΗΣ. ιβ'.

ΤΑ δένδρα φέρουσι μὲν αἱ ῥίζαι καὶ τρέφουσι, κοσ-
μοῦσι δὲ οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα, καὶ ὁ μεταξὺ τούτων
ἠωρημένος καρπός. Εἰ γὰρ δή τις ἐκτέμνοι τοὺς κλά-
δους καὶ ψιλώσοι τὴν κόμην, ἄχρηστα γίνεται καὶ
γυμνοῦται τῆς εὐπρεπείας, καὶ περιττὴ παντελῶς ἡ τῶν
2 ῥιζῶν ἀποφαίνεται βάσις. Καὶ τὸ σῶμα δὲ ὡσαύτως
δεῖται μὲν ὀφθαλμῶν ὁρώντων, καὶ τὰς ἄλλας ποδη-
γούντων αἰσθήσεις, δεῖται δὲ καὶ ποδῶν μεταβαινόντων,
καὶ τὸ σῶμα φερόντων, καὶ χειρῶν ἐργαζομένων, καὶ τοῖς
μορίοις ἅπασι καὶ τροφὴν καὶ πόσιν καὶ τὴν ἄλλην
3 χρείαν ποριζουσῶν. Καὶ μέντοι καὶ χιτῶνας καὶ χλαί-
νας καὶ ἐφεστρίδας, καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν ἅπαντα τὰ
ἐσθήματα, οὐ μόνον ποιοῦσιν οἱ στήμονες· χρεία γάρ
που καὶ κρόκης ἐνυφαινομένης καὶ ξυναρμοζομένης τοῖς
4 στήμοσι. Τί δήποτε [δὴ] ταῦτα διεξῆλθον; οὐ τὸν
ὕθλον, ὦ ἄνδρες, στέργων, ἀλλὰ διὰ τῶνδε τῶν εἰκόνων

33. ἠωρημένος] ἠωρισμένος [ἴσως] Vb. η ὡριμένος Va. 34. ἐκτέμνοι—ψιλώσοι] ἐκτέμνει—ψιλώσει D. 46. [δὴ] om. D.

XII SERMO. DE VIRTUTE ACTIVA.

ITA natura comparatum est, ut arbores suis radicibus innitantur, atque ab eis alimenta percipiant; ab ipsis autem ramis ac frondibus, quique inde suspensi cernuntur fructibus exornentur. Si quis enim ramos excîdat, comamque decerpat, fiunt prorsus inutiles, omnique sic decore spoliantur, ut superfluum videatur radicum illud ac stirpium fundamentum. Ita et animantium corpus indiget quidem oculis ad obtutum; quibus videlicet sensus alii, tamquam ducibus suis, utantur: indiget vero et pedibus quibus ambulet ac feratur: indiget manibus quæ opus faciant, membrisque aliis ac particulis cibum potumque ac alias res necessarias sumministrent. Jam vero subuculas hibernas, chlænas, et castrensia sagula, nequaquam stamina sola conficiunt: est enim opus subtegmine, quod staminibus intexatur et cohærescat. Quorsum vero hæc dixi? Non ideo viri Græci, quia fabulas nugasque consecter; sed qui per has similitudines ostendere vobis

τῆς τελεωτάτης φιλοσοφίας τὰς ὕλας ἐπιδεικνύς. Μέγιστον μὲν γὰρ ἀληθῶς καὶ παμμέγεθες ἀγαθὸν τῶν θείων ἡ γνῶσις· ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη τέλειον ἀποφῆναι τὸν
5 ταύτης ἀξιούμενον. Δεῖ γάρ που καὶ τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν ξυναφθῆναι τῇ γνώσει. Ὅπερ γάρ ἐστι δένδρῳ ῥίζα, καὶ ὀφθαλμὸς σώματι, καὶ οἱ στήμονες τοῖς ὑφάσμασι, τοῦτο καὶ ταῖς ψυχαῖς τῆς ἀληθείας ἡ γνῶσις καὶ ἡ 166
6 βεβαία γίγνεται πίστις. Χρὴ δὲ οὐ μόνον εἰδέναι τί προσήκει περὶ τοῦ θείου δοξάζειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνου πολιτεύεσθαι νόμους. Ὥσπερ γὰρ οἱ ζωγραφικήν, ἢ σκυτοτομικήν, ἢ ἄλλην τινὰ παιδευόμενοι τέχνην, οὐχ ὅπως μόνον ἐπιστῶνται [ταῦτα] μανθάνειν σπουδάζουσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ χειρουργῶσι, καὶ μιμητὰς σφᾶς [αὐτοὺς] τῶν διδασκάλων τοῖς ἔργοις δεικνύωσιν· οὕτω δεῖ καὶ τῆς εὐσεβείας τοὺς ἐραστὰς μὴ μόνον θεολογίαν καὶ φυσιολογίαν παιδεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἐκπαιδεύεσθαι νόμους, καὶ τούτους φυλάττειν εἰς δύναμιν, καὶ πρὸς τούτους πειρᾶσθαι τῆς ψυχῆς ἐκ-

52. ἀγαθὴν πρᾶξιν] τὴν[ῆ] ἀγαθὴν[ῆ] πρᾶξιν[ει] D. qui mox τῇ[ην] γνωσει[ιν]. ult. [καὶ] om. C.
166, 5. μόνον ἐπιστῶνται [ταῦτα] μανθάνειν σπουδάζουσιν] ταῦτα ἐπίστανται μόνον σπουδάζουσιν C. ἐπίστανται item D. 7. σφᾶς om. Va. 10. φυσιολογίαν] φιλοσοφίαν D.

contendam, quæ sit exactissimæ philosophiæ materia. Maximum namque bonum est divinarum rerum cognitio. Neque vero satis hæc est, quæ consummatum hominem eum reddat qui ea factus sit dignus. Oportet enim bonas rerum functiones ad cognitionem scientiamque adjungi. Quod enim radix est arbori, quod oculus corpori, quodque telis contexendis ipsa sunt stamina; hoc perficiendis animis est veritatis cognitio, stabilisque rerum divinarum fides. Oportet autem non solum scire quid de Deo sentiendum sit, verum etiam ad illius leges vitam moresque instituere. Sicut enim qui picturam, quive sutoriam vel quamvis aliam artem perdiscunt, non ut solam earum rationem teneant, illis dant operam; verum multo magis ut eas manibus suis exerceant, seque opere aliquo magistrorum imitatores ostendant: ita decet operarios pietatis, non solum theologiam rationemque naturæ, sed practicæ quoque virtutis leges ac instituta perdiscere, quæque didicerit, quantum queat,

7 τυποῦν καὶ σκευάζειν τὸ εἶδος. Ὁ γὰρ δὴ οὕτω ῥυθμίζων
τε καὶ διαμορφῶν τὴν ψυχὴν οὐ μόνον τῶν θείων νόμων
τοὺς χαρακτῆρας ἐκμάττεται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ γε τοῦ
νομοθέτου ζῶσά τις εἰκὼν καὶ λογικὴ γίγνεται. Τοῦτό
τοι διδάσκων καὶ ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀληθείας βοᾷ,
Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ὁ τούτου
δεσπότης παραινεῖ λέγων, Γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ πατρὸς
ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ πάλιν· Γίνεσθε τέλειοι, καθὼς
8 καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι. Μιμεῖται δὲ,
ὡς ἔνεστι, τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ὁ ποθῶν ἐκεῖνα καὶ
ἐχθραίνων ὁμοίως, ἅπερ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐχθραίνει
τε καὶ φιλεῖ. Τίνα δὲ αὐτῷ δυσμενῆ, καὶ τίνα αὖ προσ-
9 φιλῆ, [καὶ] διαρρήδην οἱ θεῖοι διδάσκουσι νόμοι. Ἀκού-
ωμεν γὰρ τοῦ θεσπεσίου βοῶντος Δαβίδ· Ὅτι οὐχὶ Θεὸς
θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ· οὐ παροικήσει σοι πονηρευόμενος·
οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου·
ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· ἀπολεῖς
πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ
10 δόλιον βδελύσσεται κύριος. Ἐν τούτοις δὲ ἡμῖν ἐπιδείξας

13. σκευάζειν] διασκευάζειν D. 21. οὐρανοῖς] τοῖς (suprasc.) οὐρανοῖς. et οὖν add. post γίνεσθε D. 25. ἐχθραίνει] ὁμοίως ἐχθρ. D. 26. [καὶ] om. D. 28. ἀνομίαν] ἀδικίαν D. 29. οὐ] οὐδὲ D. 31. πάντας] κε πάντας D. 33. κύριος] Addit D. ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐλεύσομαι εἰς τὸν οἶκον σου.

servare, ad eaque conari animæ speciem componere ac effingere. Qui enim sic animam componat atque informet, non solum divinarum legum exprimit characteres, sed ipsius quoque legislatoris viva quædam imago rationalisque efficitur. Hoc et magnus ille veritatis præco docens exclamat; *Estote imitatores Dei.* Ejusque præterea dominus et magister nos monet: inquit enim; *Estote imitatores Patris vestri qui in cælis est.* Et iterum; *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Imitatur autem Deum, quantum imitari licet, qui ea diligit, odioque prosequitur, quæ Deus amat ac detestatur. Quæ vero illi jucunda, quæve invisa sint, divinæ leges manifeste nos docent. Audimus enim exclamantem David: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es: neque habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos. Odisti omnes operantes iniquitatem; perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum et dolosum abominabitur*

τὴν τοῦ νομοθέτου διάθεσιν ἐν ἑτέρᾳ μελῳδίᾳ πρόσωπον εἰσήγαγε τούτους τοὺς χαρακτῆρας ἀκριβῶς ἐκμαξάμενον, καὶ τῷ νομοθέτῃ προσευχόμενον καὶ λέγοντα, Διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ τῆς καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου σου· οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον. Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή· ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον. Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ τοῦτον ἐξεδίωκον· ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ, καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτοις οὐ συνήσθιον. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πραεῖς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ· πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ οὗτός μοι ἐλειτούργει· οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν. Λαλῶν ἄδικα οὐ κατ-
11 εύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου. Διὰ δὲ τούτων οὐ μόνον ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὅτι μιμήσασθαι δυνατὸν τὸν παναλκῆ καὶ πάνσοφον κύριον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἡμῖν ὑπέδειξε τὸν τῆς μιμήσεως τρόπον. Οὐ γάρ τοι οὐρανὸν ἡμᾶς καὶ γῆν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα δημιουργεῖν ἐκέλευσεν, οὐδὲ ἁπλῆν ἔχειν καὶ ἀπερίγραφον

35. τούτους] τούσδε D. Sirm. 38. τῆς καρδίας] τῆς om. D. 42. ἐκκλίνοντος] ἐκκλίνοντας D. 43. τὸν πλησίον] τῶν πλησίον D. 45. τούτοις] τούτῳ D. Sirm. 46. πραεῖς] πιστοὺς D.

Dominus. Cumque his verbis ostendat legislatoris dispositionem atque affectum, alio in psalmo personam ejus inducit qui has notas diligenter expresserit, ita Dominum deprecantis. Inquit ergo: *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non ponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi. Non adhæsit mihi cor pravum: declinantem a me malignum non cognoscebam. Detrahentem secreto, proximo suo, hunc persequebar. Cum superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad mansuetos terræ, ut sedeant mecum. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Non habitabat in medio domus meæ, faciens superbiam. Qui loquitur injusta, non direxit in conspectu oculorum meorum.* Hisce autem verbis non modo nos docuit, posse nos imitari potentissimum Deum; sed rationem quoque modumque imitandi nobis ostendit. Neque enim nos jussit, cælum, solem, lunam, resque alias procreare; neque ut simplici essemus incircumscriptaque natura; sed eadem quæ Deus,

φύσιν· ἀλλὰ μόνον ἐχθραίνειν ἅπερ ἐκεῖνος μεμίσηκε,
12 καὶ φιλεῖν ἅπερ ἐκεῖνος δὴ μάλα πεφίληκε. Ταύτην 167
κατορθώσας τὴν ἀρετὴν ὁ προφήτης πρὸς τὸν δεσπότην ξὺν παρρησίᾳ βοᾷ· Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός· λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς· εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι. Καὶ πάλιν· Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ αὖθις· Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ πονηρευόμενοι, καὶ ἐξερευνήσω τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ μου. Καὶ πάλιν· Παρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα. Καὶ πάλιν· Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστί. Καί, Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου· ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου.
13 Καὶ ἕτερα δὲ τῶν εἰρημένων πολλαπλάσια εὕροι τις ἂν ἐν τῇδε τῇ μελῳδίᾳ· ἔμπλεως γὰρ ἡ προφητεία τῆς τοιαύτης διδασκαλίας. Καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁ νομοθέτης δείκνυσιν ἐν τοῖς νόμοις τί μὲν ἀρέσκει τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, τί δ' αὖ πάλιν ἐχθραίνει. Καὶ μέντοι καὶ Ἡσαΐας,

pen. φύσιν] τὴν φύσιν D. qui v. seq. om. ἐκεῖνος.
167, 9. ἀπ' ἐμοῦ] Addit D. πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. καὶ πάλιν· ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ. 11. πάλιν om. D. et ὅλην—μου ἐστι. 14. μέλι] D. addit καὶ κηρίον. 19. ἐχθραίνει] εἰσεχθραίνει D.

et amore et odio prosequi. In hac autem obeunda virtute cum propheta egregium se præbuisset, confidenter exclamans, Dominum sic alloquitur: *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus; nimis confortatus est principatus eorum.* Et iterum; *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam; et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos; et in hostes facti sunt mihi.* Et rursus; *Viri sanguinum, declinate a me.* Et, *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei.* Et amplius; *Iniquos odio habui; et mandata tua dilexi.* Et, *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.* Et, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua? super mel ori meo.* Multaque sane hujusmodi invenire quilibet sibi poterit apud psalmographum regem. Plena est enim ejus prophetia hoc genere doctrinæ. Moses quoque qui dictatas sibi a Deo leges Hebræis dedit, in eis ipsis plane ostendit quid amet Deus, et

καὶ Ἱερεμίας, καὶ Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιὴλ, καὶ πᾶς ὁ τῶν προφητῶν χορὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν διαφορὰν ἐξεπαί-
14 δευσε. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τούτων Θεὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔφη· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν [τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ πάλιν· Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ] τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν· Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει.
15 Καὶ μέντοι κἀν τῇ παραβολῇ τῶν ταλάντων ἔδειξεν, ὡς οὐ μόνον ὧν δέδωκεν ἀπαιτήσει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐργασίαν εἰσπράξεται· καὶ τὸν ταύτην οὐκ ἔχοντα, γυμνώσας τῆς χάριτος, τῷ ζόφῳ παραδώσει πεπεδημένον. Καὶ τὰς παρθένους δὲ τὰς ἀρκοῦν οὐκ ἐσχηκυίας τὸ ἔλαιον ἔξω τοῦ νυμφῶνος κατέλιπε, καὶ ταῦτα παρθένους καλῶν. Καὶ τὸν ἐσθῆτα περιβεβλημένον οὐχ ἁρμόττουσαν γάμῳ τῶν δαιτυμόνων ἐχώρισε, καὶ τῆς εὐωχίας ἐξήλασε· καίτοι κληθεὶς εἰσελήλυθεν, ἀλλ' οὐκ αὐτόματος εἰσεπήδησεν· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ μόνην τὴν τοῦ νυμφίου φιλοτιμίαν ἀπολαύσας τῆς κλήσεως
16 οὐκ ἤμειψε τὴν στολὴν, ἔπαθεν ἅπερ ἔπαθε. Διὰ τοῦτο

22. τούτων θεὸς] θεὸς τούτων D. 29. τηρήσει] πληρώσει Va. 31. τὴν ἐργασίαν] τὰς ἐργασίας D. qui mox addit τὴν ἐργασίαν post γυμνώσας. 35. κατέλιπε] κατέλειπε D. 39. κληθεὶς] D. addit καὶ οὐκ αὐτόματος, omissis infra ἀλλ' οὐκ αὐτ. εἰσ.

quidnam oderit. Omnis præterea prophetarum chorus, in hoc rerum discrimine nos pulchre erudit. Ipse insuper Deus in Evangeliis ita inquit: *Non omnis qui dixerit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est.* Et, *Qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Et, *Qui diligit me, mandata mea servabit.* In parabola etiam talentorum testatus est se non solum totidem repetiturum quot dedit, sed fœnus etiam exacturum: quod qui reddere non habebit, cassum etiam sortis dono, vinctumque, in tenebras demissurum. Quin et virgines illas quæ secum oleum non attulerant, extra thalamum passus est esse. Illum etiam qui indutus erat vestem nuptiis minime congruentem, nuptiis exclusit, convivioque abegit. At ille tamen non sponte se ingerens sed vocatus

καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος κέκραγε λέγων, Ἑκουσίως γὰρ
ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς
θείας δωρεᾶς, οὐκέτι περὶ ἁμαρτίας ἀπολείπεται θυσία,
φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν
17 μέλλων τοὺς ὑπεναντίους. Εἶτα ἐκ παραδείγματος τόνδε
κρατύνει τὸν λόγον, Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως χωρὶς
οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Πόσῳ
δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ
καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησά-
μενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;
Οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταπο-
18 δώσω, λέγει κύριος. Καὶ πάλιν, [ὅτι] κρινεῖ κύριος τὸν
λαὸν αὐτοῦ. Εἶτα τοὺς ῥᾳστώνῃ ξυζῶντας δεδίττεταί
τε καὶ φησὶ, Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. 168
Καὶ ἑτέρωθι βοᾷ, Πάντες [γὰρ] παραστησόμεθα τῷ βή-
ματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώ-
ματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν.
19 Ὅτι μὲν οὖν δεῖται ἡ γνῶσις τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς

45. *θείας δωρεᾶς*] *ἀληθείας* D. 47. *μέλλων*] *μέλλοντος* D. ult. [*ὅτι*] om. D. et mox om. *δεδίττεται—ζῶντος* cum lacuna.

ingressus est: verum quia ex sola sponsi liberalitate accersitus vestem non immutavit, idcirco ea perpessus est. Hinc et apostolus inquit: *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccato sacrificium; terribilis autem quædam exspectatio judicii, et ignis æmulatio quæ consumptura est adversarios.* Tum ab exemplo verba hæc magis confirmat. Inquit enim: *Irritam quis faciens legem Moseos, sine misericordia, duobus vel tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Dei Filium conculcaverit, et qui sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit; Mihi vindicta, et ego retribuam; dicit Dominus.* Et iterum; *Quia judicabit Dominus populum suum.* Tum et otiosos cessatores inertesque homines ita perterret: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Et rursus; *Omnes stabimus ante tribunal Christi; ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.*

Indigere itaque scientiam practica virtute satis hinc puto me

ἱκανὰ καὶ ταῦτα δηλῶσαι· ἴδωμεν δὲ τίνα καὶ τῶνδε πέρι τοῖς [τῶν] Ἑλλήνων ἔδοξε φιλοσόφοις. Ὀψόμεθα γάρ τοι τὸν Πλάτωνα καί τινας ἄλλους, τὴν τούτου φιλοσοφίαν ἐζηλωκότας, τῷδε ξυμφωνοῦντας τῷ λόγῳ· καὶ γὰρ ἐν τοῖς Νόμοις οὕτω φησί· Τὸν οὖν τῷ θεῷ προσφιλῆ γενόμενον, εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα καὶ ἑαυτὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ὁ μὲν σώφρων ἡμῶν, θεῷ φίλος· ὅμοιος γάρ· ὁ δὲ μὴ
20 σώφρων, ἀνόμοιός τε καὶ διάφορος. Οὐδὲν τοίνυν ἀλλοῖον οὐδὲ οὗτος εἴρηκεν, ἀλλὰ ξυνομολογεῖ καὶ αὐτὸς, ὡς δυνατὸν, ἐν ταῖς περὶ τἀγαθοῦ διαθέσεσι τὸν πεποιηκότα μιμεῖσθαι θεόν· ἐνταῦθα μέντοι σώφρονα οὐ τῶν ἡδονῶν ἐκάλεσε κρείττονα, ἀλλὰ τὸν σῶον καὶ ἄρτιον τὸ
21 λογικὸν διασώσαντα. Παραπλήσια δὲ κἀν τῷ Θεαιτήτῳ ξυγγέγραφεν· ἔφη γάρ· Ἀλλ' οὔτε ἀπόλλυσθαι τὰ κακὰ δυνατὸν, ὦ Θεόδωρε, (ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη,) οὔτε ἐν θεοῖς αὐτὰ ἱδρύσθαι, τὴν δὲ θνη-

168, 6. καὶ ταῦτα] καὶ om. D. 7. τινα] καί τινα D. et om. [τῶν.] 9. τούτου] τούτων Va. 11. οὕτω] ὧδε D. 12. γενόμενον] γινόμενον C. 14. λόγον] τρόπον C.D. 16. διάφορος] D. ni fallor ἀδιάφορος. 20. τῶν] τὸν D. 24. ἀεὶ om. D. 25. θεοῖς] οἷς C.

ostendisse. Age vero nunc videamus quid de his quoque rebus senserint Græci philosophi. Inveniemus enim Platonem, nonnullosque alios qui Platonis philosophiam sectati sunt, sermoni nostro admodum consentaneos. Is enim in Legum suarum libro sic inquit [p. 716 C.]: *Deo itaque gratum amicumque hominem necesse est quam queat maxime talem evadere qualis sit Deus; hacque potissimum ratione. Qui enim frugi homo temperatusque est, Deo est carus: similis enim illi est. Qui vero non est temperatus, absimilis plane est.* Nihil hic ergo alienum a nostratibus dixit; immo autem et is fatetur oportere nos, quantum vires nostræ patiantur, in bonis affectionibus creatorem Deum imitari. Hoc autem loco temperatum intelligit Plato, non eum qui se potentiorem voluptatibus præbeat, sed qui rationalem animæ nostræ vim salvam atque integram usquequaque conservet. Hisce autem similia et in Theæteto conscripsit. Sic enim inquit [p. 176.]: *Sed interire ac tolli o Theodore mala prorsus non possunt. Necesse est enim semper esse quod bono contrarium sit. Neque tamen ea Deo*

τὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης· διὸ
καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα.
Φυγὴ δὲ, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. Ὁμοίωσις δὲ, δί-
22 καιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Μάλα δὲ καὶ
σαφῶς καὶ σοφῶς ἐν τούτοις τὸν τῆς μιμήσεως ἐξεπαί-
δευσε τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ φυγεῖν τὰ τῇδε ἐκέ-
λευσεν, οὐκ ἔξω τῆς γῆς γιγνόμενον, ἀλλὰ τῶν περι-
γείων ἁπάντων ἀπαλλαττόμενον· τοῦτο γὰρ δεδήλωκεν
[ἐν] οἷς ἐπήγαγε, Φυγὴν γάρ φησιν ἐκάλεσα τὴν πρὸς
23 τὸ θεῖον ὁμοίωσιν. Ἀξιέπαινος δὲ καὶ ἡ προσθήκη· οὐ
γὰρ ἁπλῶς ὁμοιωθῆναι νενομοθέτηκεν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώ-
ποις ἐστὶ δυνατόν. Εἶτα τὸ τῆς ὁμοιώσεως ἐπέδειξεν
εἶδος· Ὁμοίωσιν γάρ φησι προσηγόρευσα, τὸ ὅσιον καὶ
δίκαιον γενέσθαι μετὰ φρονήσεως. Καὶ αὕτη δὲ ἀξιά-
γαστος ἡ προσθήκη. Εἰσὶ γὰρ [δή] τινες πλείστην
μὲν τοῦ δικαίου φροντίδα ποιούμενοι, σκαιότητι δὲ τῷ
24 τοῦ κατορθώματος λυμαινόμενοι κάλλει. Ἔπειτα διὰ

26. περιπολεῖν] περιπολεῖ C.D. Mox ἀνάγκης δεῖ ed. Sylb. δεῖ om. C.D. 30. καὶ σαφῶς om. C. 33. γιγνόμενον] γενόμενον D. 34. ἁπάντων] πραγμάτων D. 40. δίκαιον καὶ ὅσιον D. 44. ἔπειτα] ἔπειτα δὲ D.

inesse possunt. Mortalem autem naturam circa locum hunc versari necesse est. Quapropter tentandum est, ut hinc eo quam ocissime fugiamus. Est autem fuga, ipsa Dei similitudo, quantum in nobis est. Similitudo autem, ut cum prudentia sancti ac justi simus. Sapienter autem ac manifeste his verbis rationem nobis imitationis ostendit. Primum enim jussit ut mundana hæc et terrestria fugiamus, non tamquam procul ab hac terra subducti, sed animo atque affectu ab his curis terrestribusque negotiis liberati. Hoc enim patefecit in iis quæ sequuntur: *Fugam enim vocavi, hominis ad Deum similitudinem.* Laudabilis vero est illa verborum additio. Neque enim sua nobis lege præcepit, ut absolute ac simpliciter similes Deo simus; sed quantum vires hominis patiantur. Tum et similitudinis formam ostendit. Inquit enim: *Similitudinem voco, cum quis sanctitatem justitiamque cum prudentia consequitur.* Quæ accessio non minus et ipsa laudabilis ac peramanda est. Sunt enim nonnulli qui summam quidem justitiæ rationem habent; sed ii tamen stoliditate animi, cum ad actionem perventum est, pulchritudinem virtutis ejus corrumpunt. Multis vero præterea verbis Plato

πλειόνων ἐν αὐτῷ γε τῷ διαλόγῳ τὴν τελειότητα διδάσκει τῆς ἀρετῆς, ὧδέ πῃ γράφων· Λέγωμεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων. Τί γὰρ ἄν τις τοὺς παρανόμως ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας λέγοι; Οὗτοι δέ που οὔτε εἰς ἀγορὰν ἴσασι τὴν ὁδὸν, οὔτε ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἤ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως ξυνέδριον· νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα λεγόμενα ἢ γραφόμενα οὔτε ὁρῶσιν οὔτε ἀκούουσιν· σπουδαὶ δὲ ἑταιρειῶν ἐπ' ἀρχὰς καὶ ξύνοδοι καὶ δεῖπνα καὶ οἱ ξὺν 169
αὐλητρίσι κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς· οὐδὲ εἰ κακός τις γέγονεν ἐν πόλει, ἤ τι τῳ κακόν ἐστιν ἐκ προγόνων γεγονὸς πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν ἢ οἱ τῆς θαλάττης λεγόμενοι χόες. Καὶ ταῦτα πάντα οὐδ' ὅτι οὐκ [οἶδεν] οἶδεν· οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν, τῷ ὄντι δὲ τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, ἡ δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ, [καὶ] ὡς οὐδὲν ἀτιμάσασα, πανταχῇ πέταται, κατὰ Πίνδαρον, τά τε γῆς ὑπένερθεν, καὶ τὰ ἐπι-

169, 2. αὐλητρίσι] αὐλιστρίσι C. Vid. Bastii Comm. Palæogr. p. 716. ib. προσίστανται] προσίσταται C. 3. κακὸς] κακῶς C. κακως (ος supra) D. εὖ δὲ ἢ κακῶς τι Sirm. 4. τῳ] τὸ C.D. 7. οἶδεν] οὐδὲν δὲ C. οὐδὲν D. 8. μόνον om. C.D. supra δὴ D. pro δέ. Mox πάντα ταῦτα D. 11. πέταται] ποτᾶται D. 12. ὑπένερθεν] ὕπερθεν C. Mox καὶ ὕπερ ἄστρον. D.

in eodem dialogo perfectionem virtutis ostendit [p. 173.]: *Loquamur itaque* (inquit) *de summis eximiisque philosophis. Quis enim de iis loqui curet, qui aberrant a legibus institutisque philosophiæ? Hi vero qui summi sunt, neque viam norunt quæ ad forum ducit, neque ubi judicium senatusve sit, aliusve publicus civitatis consessus. Leges præterea et decreta, seu verbis ferantur, seu scripta sint, neque audiunt hi, neque inspiciunt. Studia vero populi, suffragiaque creandis magistratibus collata, cœtus alios et conventicula, et convivia, lascivasque cum tibicinis comissationes, ne per somnum quidem sibi obversari velint. Neque vero etiam novit si quis malus est homo in civitate, neque si quid olim peccatum est ab antiquis vel viris vel mulieribus: immo autem magis hæc ignorat, quam quod dici solet, quot aquæ poculis mare constet. Verum et hæc omnia ignorare se nescit. Neque enim his abstinet rebus ea gratia ut laudetur, atque ut hominibus placeat. Solum itaque illius corpus in civitate versatur; mens autem illius, hæc omnia parvi faciens, ac veluti sint nulla contemnens, evolat in partes omnes, ut ait Pindarus, tum inferna terræ*

πεδα γεωμετροῦσα, οὐρανούς τε ὑπεραστρονομοῦσα, καὶ

26 πᾶσαν πάντῃ φύσιν διερευνωμένη. Ἐν δὲ τούτοις ὁ Πλάτων τὴν τῶν ἡμετέρων φιλοσόφων ἐζωγράφησε πολιτείαν· οὐ γὰρ δή τις παρ' ἐκείνοις τοιοῦτος ἐγένετο. Ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης, τῶν φιλοσόφων ὁ κορυφαῖος, κἀν τοῖς γυμνασίοις κἀν τοῖς ἐργαστηρίοις διαλεγόμενος διετέλει· καὶ ποτὲ μὲν ἐν ἄστει διέτριβε, ποτὲ δὲ εἰς Πειραιᾶ κατιὼν τὰς πομπὰς ἐθεώρει· καὶ τοῖς ὁπλίταις δὲ ξυνταττόμενος [καὶ] ἐν Ποτιδαίᾳ καὶ ἐν Δήλῳ παρετάττετο· καὶ μέντοι καὶ εἰς ξυσσίτια ἀπιὼν ἠνείχετο καὶ Ἀριστοφάνους κωμῳδοῦντος, καὶ Ἀλκιβιάδου κωμάζοντος· τοῦτο γὰρ διδάσκει τοῦ Πλάτωνος τὸ συμπόσιον· καὶ εἰς θέατρον ἀναβαίνων ξυνεθεᾶτο τῷ δήμῳ.

27 Ἥκιστα τοίνυν αὐτῷ προσήκει τὰ παρὰ Πλάτωνος εἰρημένα. Εἰ δὲ τούτῳ οὐ προσῆκε, σχολῇ γ' ἂν ἄλλῳ τῳ ἁρμόσειεν. Οἱ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ἐρασθέντες φιλοσοφίας πόρρω μὲν τῶν πολιτικῶν θορύβων γεγένηνται· τὰς δὲ τῶν ὀρῶν ἀκρωνυχίας κατειληφότες, ἢ τὸν ἐν

24. τοῦτο—συμπόσιον om. D. 28. εἰ δὲ] οὐδὲ Va. Mox σχολῇ δ' D. 30. πόρρω] πόρρωθεν D.

loca, tum et summa dimetiens, nihiloque secius ad astra cæli se tollens, omnemque naturam scrutabunda perlustrans. His autem verbis Plato nostratium philosophorum, id est Christianorum hominum, vitam effinxit. Neque enim apud priscos illos Græcos philosophos talem ferme invenias virum. Socrates enim ille, quem philosophorum eximium jactitant, et in gymnasiis et in artificum officinis assidue disputabat: modo autem et in civitate moram trahebat; modo et ad Piræum se conferens pompas ipse quoque spectabat. Armatis etiam militibus sese inferens, et in Potidæa, et in Delo insula militavit. Cum vero etiam convivia comissationesque obiret, Aristophanis comœdi ludibria, et Alcibiadis petulantiam passus est. Hæc enim Plato suo in Symposio commemorat. Theatralesque etiam ludos populo insertus spectasse dicitur. Minime igitur Socrati conveniant quæ Plato superius ab eximio philosopho requisivit. Quod si ea Socrati non conveniant, ægre alium invenias cui ea conveniant. At quicumque evangelicæ philosophiæ studio inarserunt, procul se ab omni civitatis strepitu receperunt. Ergo aut montium fastigiis occupatis, aut alibi solitariis

*ἐρήμοις χωρίοις ἀγαπήσαντες βίον, τῇ θεωρίᾳ τῶν θείων
καὶ τῷ ταύτῃ ξυνηρμοσμένῳ σφᾶς αὐτοὺς ἀπεκλήρωσαν
βίῳ· οὐ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ κτημάτων ἐπιμελού-
μενοι, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς κατά γε τὸν κανόνα τῶν θείων
διευθύνοντες νόμων, καὶ οἷόν τινες ἄριστοι ζωγράφοι
πρὸς τὰ ἀρχέτυπα τῆς ἀρετῆς τὰς νοερὰς αὐτῶν ζωγρα-
28 φοῦντες εἰκόνας. Ὅτι γὰρ δὴ τούτοις ἁρμόττει τὰ παρὰ
Πλάτωνος εἰρημένα μάρτυς αὐτὸς μετὰ πλεῖστα εἰπών·
Ἄγροικον δὲ καὶ ἀπαίδευτον ὑπ' ἀσχολίας οὐδὲν ἧττον τῶν
νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι, σηκὸν ἐν ὄρει τὸ
τεῖχος περιβαλλόμενον. Γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέθρα ἢ εἴ τι
πλέον ἀκούσῃ ὥς τις ἄρα κεκτημένος θαυμαστὰ πλήθη
κέκτηται, πάνυ σμικρὰ δοκεῖ ἀκούειν, εἰς ἅπασαν εἰωθὼς
29 τὴν γῆν βλέπειν. Ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι πεφιλοσο-
φηκότων οὐδεὶς ἐν ὄρει σηκὸν δειμάμενος ᾤκησεν, ἱκανὰ
μὲν καὶ τὰ παλαιὰ δηλῶσαι ξυγγράμματα, μαρτυρεῖτε
δὲ καὶ ὑμεῖς, τοῖς τοῦτον μετιοῦσι νεμεσῶντες τὸν βίον.*

33. *ταύτῃ*] *ταύτης* Va. Tum *ξυνηρμοσαμένῳ* D. et infra *κτημάτων καὶ παίδων.* 44. *τὸ τεῖχος*] *τε τεῖχος* C. 45. *ἢ εἰ*] *εἴη* C. Tum *ἀκουσίως πλέον τις* D. 52. *τοῦτον*] *τοιοῦτον* D.

locis ad incolendum delectis, rerum divinarum contemplationi, ac vitæ quæ contemplationem eam deceret, sese penitus addixerunt; nulla uxorum, nulla filiorum, nulla agrorum, nulla domesticarum rerum cura distracti; sed animam dumtaxat sub regula divinarum legum in virtutis recto conservantes. Quod enim suis in tabulis facere optimi pictores solent, ad egregia virtutis exempla spiritales imagines depinxerunt. Ea vero Platonis verba nostris maxime hominibus convenire, ipse sit testis, qui plurimis interjectis verbis hæc addit [p. 174.]: *Rudem vero et indoctum præ sui negotii attentione talem philosophum fieri necesse est, non secus atque sint ipsi pastores: quasi illorum modo philosophus hic montano sit stabulo circumseptus. Cum vero audit esse qui decem millia jugerum, vel si quid est aliud majus, admirabili copia multitudineque possideat, valde exigua sibi audire videtur, qui universum terræ orbem spectare sit solitus.* Quod autem nullus Græcorum philosophorum montanum sibi constructum stabulum habitarit, satis veterum monumenta ostendunt. Idem vero et vos plane testamini, qui Christianos homines in ejusmodi solitudine vitam trahentes, odio

Ἀλλ' ὁ Πλάτων τοῦτον εἴρηκεν ἀξιαγαστότατον εἶναι. 170
30 Ξύμφωνα δὲ κἂν τῷ δευτέρῳ τῆς Πολιτείας ἔφη· Τὸν
γὰρ τοιοῦτον, φησὶ, θέντες, τὸν δίκαιον αὖ παρ' αὐτὸν ἱστῶ-
μεν τῷ λόγῳ, ἄνδρα ἁπλοῦν καὶ γενναῖον, κατ' Αἰσχύλον,
οὐ δοκεῖν ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα. Ἀφαιρετέον δὲ τὸ
δοκεῖν. Εἰ γὰρ δόξει δίκαιος εἶναι, ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ
καὶ δωρεαὶ, δοκοῦντι τοιούτῳ εἶναι. Ἄδηλον οὖν εἴτε τοῦ δι-
31 καίου εἴτε τῶν δωρεῶν καὶ τιμῶν ἕνεκεν τοιοῦτος εἴη. Γυμ-
νωτέος δὴ πάντων πλὴν δικαιοσύνης, καὶ ποιητέος ἐναντίως
διακείμενος τῷ προτέρῳ. Μηδὲν γὰρ ἔχων δόξαν ἐχέτω
μεγίστην ἀδικίας, ἵνα βεβασανισμένος ᾖ εἰς δικαιοσύνην,
τῷ μὴ τίθεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς γιγνο-
μένων· ἀλλ' ἔστω ἀμετάστατος μέχρι θανάτου, δοκῶν εἶναι
32 ἄδικος διὰ βίου. Καὶ ταῦτα δὲ ὡσαύτως τοῖς ἡμετέροις
ἁρμόττει τῆς ἀρετῆς ἀθληταῖς. Οὐ γὰρ Ἀντισθένει καὶ
Διογένει καὶ Κράτητι παραπλησίως κενῆς ἕνεκα δόξης,
ἀλλ' αὐτοῦ γε εἵνεκα τοῦ καλοῦ δρῶσιν ἃ δρῶσιν. Διὸ

170, 6. δόξαι] δόξει D. et mox ἕνεκα. 11. διακείμενος] διακειμένῳ C.D. Mox μεγίστης D. 13. τῷ μὴ] τὸ μὴ C. 14. ὑπὸ] ἀπὸ C. 20. ἃ δρῶσιν om. D.

magno perosi estis: cum tamen id vitæ genus Plato valde laudandum esse existimarit. Consentanea vero his et in secundo Reipublicæ libro inquit [p. 361 B.]: *Tali homine semel a nobis posito, juxta hunc rursus statuamus virum simplicem, justum, ingenuum, generosum, qui, ut ait Æschylus, esse quidem bonus appetat, minime autem videri. Illud enim Videri velle, prorsus tollendum censeo. Nam si justus hominibus videatur, honores illum et munera insequentur. Incertum itaque erit, utrum is præmiorum ac dignitatum causa sit talis. Nudandus itaque est rebus omnibus, solaque illi justitia relinquenda; ut ita in contrariam partem redigatur atque prius affectus erat. Cum itaque nihil habeat injustitiæ, tamen injustissimus esse credatur: ut hoc examine probetur ad justitiam, si nec infamia, nec rebus iis quæ proveniunt ab infamia, moveatur, sed immutabilis ad mortem usque persistat, tametsi per omnem vitam credatur esse injustus.* Hæc autem et athletis nostris maxime congruunt. Neque enim quæ recte faciunt fortiterque depugnant, Antisthenis Diogenis et Cratetis modo, inanis gloriæ causa faciunt; sed honestatis solius habita ratione. Eamque ob rem semoti a civitatibus et pagis vitam agunt, hominibus quidem virtutem occultan-

δὴ καὶ πόλεων καὶ κωμῶν πόρρω διάγουσι, τὴν ἀρετὴν κατακρύπτοντες, καὶ μόνῳ γε τῷ ταύτης ἀγωνοθέτῃ δει-
33 κνύντες. Ἀλλ' ὑμεῖς τοὺς μὲν οὕτως ἀγωνιζομένους οὔτε θεωρεῖν οὔτε θαυμάζειν ἐθέλετε. Εἰ δέ τινας ἴδοιτε τὸ μὲν πρόσχημα τοῦτο περικειμένους, οὐ πάντα δὲ συνομολογοῦντα τῷ σχήματι βίον ἀσπαζομένους, εὐθὺς εἰς λοιδορίαν κινεῖτε τὴν γλῶτταν. Καὶ εἰ μὲν ἐκείνους ἐβάλλετε μόνους, εἶχεν ἄν τινα τὸ γιγνόμενον λόγον· ἐπειδὴ δὲ μετ' ἐκείνων καὶ τοὺς ἄντικρυς ἐναντίως διακειμένους ἐκείνοις, καὶ ἀληθῶς φιλοσοφοῦντας, κωμῳδεῖν πειρᾶσθε καὶ διασύρειν, τὸν ἀδικώτατον ὑμῶν δῆλον ποιεῖτε σκοπόν· οὐ γὰρ τοῖς πονηροῖς ἀπεχθάνεσθε, ἀλλὰ τὸν ἀξιέπαινον διαβάλλετε βίον· ὅμοιον ποιοῦντες ὥσπερ ἂν εἴ τις πίθηκον ἰδὼν μιμούμενον ἄνθρωπον, δι' ἐκείνην τὴν μίμησιν καὶ τῶν ἀνθρώπων μισήσοι τὴν
34 φύσιν. Ταύτης δέ τοι τῆς γνώμης, οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ Πλάτων κατηγορεῖ. Ἐν γὰρ [τοι] τῷ Θεαιτήτῳ φησί· *Σκεψώμεθα δέ πῃ τῇδε. Φέρε, εἴ τις αἰγῶν τροφὴν, καὶ τὸ ζῶον αὐτὸ, κτῆμα ὡς καλόν ἐστιν, ἐπαινοῖ,*

37. μισήσοι] μισοίη Sirm. 40. φέρε εἴ τις] φέρει τις C. 42. ἐπαινοῖ] ἐπαινοίη D.

tes; soli autem illi penes quem sunt eis reposita præmia, ostendentes. Vos tamen pugiles nostros tam bene decertantes nec spectare vultis, nec laudibus exornatis. Si quos autem forte Christianos videatis nominis quidem hujus specie circumamictos, neque penitus consentaneam figuræ vitam retinentes, illico in maledicta linguam commovetis. Ac si quidem solos ejusmodi homines infamia peteretis, posset vestrum istud factum aliqua ratione ductum videri: quia vero et una cum illis contenditis eos maledictis aspergere passimque traducere, quos plane constat contrariam ac longe diversam ab illis vitam agere, mentis vestræ iniquitatem, pessimumque consilium ita proditis. Neque enim malis infensi estis, sed officiosam vitam laudabilemque damnatis: non secus facientes ac si quis simiam conspicatus hominis gestus aliquos imitari, ob eam imitationem genus hominum odio persequatur. Hoc vero tam insulsum iniquumque judicium non ego solus accuso, sed Plato hisce verbis in Theæteto persequitur [Legg. p. 639 A. Eus. p. 609 C.]: *Videamus autem hac ferme ratione. Est qui e capris alimentum percipit: ideoque hoc animal, ut rem*

ἄλλος δέ τις, ἑωρακὼς αἶγας χωρὶς νεμομένας αἰπόλου ἐν ἐργασίμοις χωρίοις δρώσας κακὰ, διαψέγοι, καὶ πᾶν θρέμμα ἄναρχον ἢ μετὰ κακῶν ἀρχόντων ἰδὼν οὕτω μέμφοιτο, τὸν τοιοῦτον ψόγον ἡγούμεθα ὑγιὲς ἄν ποτε ψέξαι,
35 καὶ ὁτιοῦν; Καὶ ὅπως; Ταῦτα τοῦ Πλάτωνος, ὦ ἄνδρες, οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα. Ἐδίδαξε δὲ μὴ ἅπαντα σκώπτειν τὰ θρέμματα διὰ τὰ κακῶς ὑπὸ κακῶν ἀρχόντων ἀρχόμενα, ἢ ἄρχοντος πάμπαν ἐστερημένα. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν διαρρήδην διδάσκει, ὡς φιλοσόφων πλῆθος ἀδύνατον γενέσθαι· Ναρθηκοφόροι μὲν γὰρ πολλοὶ, φησὶν, βάκχοι δέ τε παῦροι· τοῦτο δὲ καὶ ὁ δεσπότης ἔφη 171
Χριστός· Πολλοὶ γὰρ, εἶπε, κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.
36 Ξυνῳδὰ [δὲ] τούτοις ὁ Πλάτων κἀν τῇ Ἐπινομίδι φησιν· Οὔ φημι εἶναι ἀνθρώποις δυνατὸν μακαρίοις [τε] καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι, πλὴν ὀλίγων. Μέχρι περ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι. Καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων.
37 Τί δήποτε τοίνυν χαλεπαίνετε παρ' ἡμῖν ὁρῶντές τινας ψευδομένους ὃν ἐπαγγέλλονται βίον; Ἀνθ' ὅτου δὲ μὴ

48. ἅπαντα] πάντα D. 50. ἀρχόμενα] ἀγόμενα D. ult. πολλοὶ φησὶν] φησὶν πολλοὶ D.

171, 1. Χριστὸς ἔφη D. qui mox ἦτε pro εἶπε. 8. ἡμῖν] ἡμῶν C.D.

perutilem, laudat. Alius vero, capras nactus sine custode pascentes, cultumque agellum devastantes, et has ipsas detestatur, et quodcumque pecus viderit vel rectore cassum, vel a malis custodibus rectum. An vero idcirco æquum putemus, ut tali accusatione, quodcumque aliud vel innoxium pecus accuset? Hæc autem Platonis verba, non mea sunt, quibus nos admonet, non debere pecora omnia in universum damnari, ob ea quæ a malis pastoribus aguntur, vel quæ pastoribus carent. Rursusque alibi [Phæd. p. 69 C.] manifeste nos docet, non posse multitudinem esse philosophorum: *Multi quidem ferulas gestant,* commune Satyrorum insigne; *pauci vero sunt Bacchi.* Idem quoque, verbis tamen aliis, Christus noster affirmat. Inquit enim; *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quibus verbis ea consentanea sunt quæ Plato inquit in Epinomide [p. 973 C.]: *Nequaquam dixerim posse homines felices ac beatos fieri, præterquam in paucis. Dum vitam hanc vivimus, ita decerno. Optima vero est spes morienti omnia consequi.* Quid igitur iniquo animo fertis, quid indignamini, quod nonnullos nostrum videtis quam profitentur vitam moribus mentientes? Quare autem contra non laudatis, nec

*θαυμάζετε τοὺς τὸν ὑπερφυᾶ βίον ἠγαπηκότας, καὶ ἐν
σώματι μὲν ἀγωνιζομένους, τὴν ἀσώματον δὲ πολιτείαν
ἐζηλωκότας; Πᾶν γὰρ τοὐναντίον ἔδει ποιεῖν· τοὺς μὲν
[ἄγαν] θαυμάζειν [ὡς] ὑπεραλλομένους τὰ τῆς φύσεως
σκάμματα, τοῖς δὲ νέμειν τινὰ ξυγγνώμην, [ὡς] ὑπὸ*
38 *τῶν ἐμφύτων κατασυρομένοις παθῶν. Ὅτι γὰρ [δὴ]
ταῦτα παγχάλεπα ἴστε καὶ ὑμεῖς· οὐ γὰρ ἐκ δρυὸς, κατὰ
τὸν ποιητικὸν λόγον, ἢ ἀπὸ πέτρης γεγένησθε. Δεδή-
λωκε δὲ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ τῆς Πολιτείας
πρώτῳ διαλόγῳ, τὸν Κέφαλον εἰσαγαγὼν τῷ Σωκράτει
διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα· Εὖ ἴσθι ὅτι ἔμοιγε ὅσον αἱ
ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον
αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί.*
39 *Εἶτα πυθομένου τοῦ Σωκράτους εἰ ἔτι τὸ τῶν ἡδονῶν
ἐπανίσταται πάθος, ὑπολαβὼν ἔφη· Εὐφήμει ἄνθρωπε·
ἀσμενέστατα μὲν τὰ τοιαῦτα ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά
τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγών. Ἐνταῦθα μὲν οὖν περὶ
τῆς αἰσχρᾶς ἡδονῆς τοιαῦτα διελήλυθεν· ἐν δὲ τῷ Γορ-*

13. *ὑπεραλλομένους*] *ὑπερβαλλομένους* D. 16. [*δὴ*] om. C. 18. *πεύκης*] *πέτρας* D. (et sic interpres) omisso mox *τοῦτο*. 26. *μέν τοι αὐτὰ*] *τε τοιαῦτα* C. *τὰ τοιαῦτα* D. 27. *ὥσπερ*] *ὡς* C. 29. *διελήλυθεν*] *διεξελήλυθεν* D.

admiramini, quos videtis supra hominum conditionem vitam sectari, ac in corpore quidem contra difficultates rerum tentationesque pugnare, incorpoream tamen ac spiritualem vitam imitari? Contra enim facitis ac hos facere decuit et oportuit. Laudandi enim vobis erant, qui humanæ naturæ foveas expediti levesque transiliunt: illis autem nonnihil ignoscendum fuit, qui ab insitis naturæ malis affectionibus rapiuntur. Quam sint enim hæ ad superandum difficiles, ipsi non ignoratis. Neque enim e querno stipite, aut duris e cautibus geniti prodiistis. Hoc et Plato manifeste ostendit in primo Reipublicæ suæ libro, Cephalum cum Socrate hisce verbis dissertantem inducens [p. 328 D.]: *Tu sic habeto. Quanto mihi aliæ corporeæ voluptates emarcescunt in dies magis, magisque debilitantur, tanto magis augescit desiderium colloquendi, sermonisque voluptas.* Tum Socrate interrogante an et jam libidinosæ voluptatis affectus contra eum insurgerent: *Meliora,* inquit, *loquere. Ego enim libentissime has voluptatum perturbationes effugi; non secus ac truculentum quendam sævissimumque tyrannum effugerim.* Hoc autem loco de turpi atque obscœna voluptate hæc dixit.

40 γίᾳ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας ὧδέ φησι· Χαλεπὸν μὲν
γάρ, ὦ Καλλίκλεις, καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιον, ἐν μεγάλῃ
ἐξουσίᾳ γενόμενον τοῦ ἀδικεῖν δικαίως διαβιῶναι· ὀλίγοι
δὲ γίνονται οἱ τοιοῦτοι. Ἐπεὶ καὶ ἐνθάδε καὶ ἄλλοθι γεγόνα-
σιν, οἶμαι δὲ ἔσονται καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ταύτην τὴν ἀρετήν,
41 ἥν τοι δικαίως διαχειρίζωσιν ἃ ἄν τις ἐπιτρέπῃ. Καὶ αὖ
πάλιν· Ἀλλ' ἐν τοσούτοις λόγοις πολλῶν ἐλεγχομένων
μόνος οὗτος ἠρεμεῖ ὁ λόγος, ὡς εὐλαβητέον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν
μᾶλλον ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι, καὶ παντὸς μᾶλλον ἀνδρὶ μελετη-
τέον οὐ τὸ δοκεῖν εἶναι ἀγαθόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν εἶναι, καὶ
42 ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Καὶ τούτους δὲ πάλιν τοὺς λόγους ὁ
Σωκράτης τῷ Κρίτωνι προσενήνοχε· μετὰ γὰρ πολλοὺς
ἑτέρους καὶ τάδε προστέθεικεν· Οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδι-
κεῖν. Οὐδὲ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται·
ἐπειδήπερ οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν. Τί δὲ δή; κακουργεῖν δεῖ,
ὦ Κρίτων, ἢ οὔ; Οὐ [δεῖ] δήπου, ὦ Σώκρατες. Τί δέ;
ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοί φασι, δί-
καιον, ἢ οὐ δίκαιον; Οὐδαμῶς. Τὸ γάρ που κακὸν ποιεῖν

35. διαχειρίζωνται] διαχειρίζουσιν C.Vb. διαχωρίζουσιν Va. διαχειρίζωσιν D. et mox ἐπιτρέποι. 41. πάλιν] αὖ πάλιν D. 46. τί δὲ δή] τῇδε ᾗ D. 47. οὐ [δεῖ] δήπου] οὐ δήπου δή D. ib. τί δέ] δεῖ δὲ C.D.

In Gorgia vero de justitia deque injustitia ita loquitur [p. 526 B.]: *Difficile, o Callicles, ac impendio est laudabile, hominem juste vivere qui in potestate magna constitutus, impune queat esse injustus. Pauci enim tales inveniuntur viri. Nam et hic et alibi fuisse non nego; putoque etiam fore virtute hac honestos bonosque homines, si ea juste dispensent quæ sibi commissa sint.* Et rursus [p. 527 B]; *Sed enim cum ex tot sermonibus jam multi redarguti fuerint, solus hic sermo nobis honestissime conquiescit, quo decernimus cavendum magis esse ne injurii aliis ipsi simus, quam ne quid ab aliis injuriæ patiamur: præque rebus omnibus ei, qui vere sit vir, hoc curandum esse, ne videatur quidem, sed reipsa sit bonus, et publice et privatim.* Eosdem vero sermones et Critoni Socrates loquutus est. Post multa enim quæ dixit, hæc ita intulit [p. 49 B.]: *Nullo igitur pacto oportet injuria quemquam afficere; neque, si tibi inferatur, eam vicissim referre, sicuti multos sentire video. Nullo siquidem pacto decet esse injurium. Quid vero, Criton, malone quemquam licet afficere, an non licet? Nullo modo licet, o Socrates. Malum vero in eum referre a quo prior passus fueris, fasne est, an nefas? Nullo quidem modo fas*

ἀνθρώποις τοῦ ἀδικεῖν οὐδὲν διαφέρει. Καλῶς λέγεις. Οὔτε
οὖν ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ, οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων,
43 οὐδ᾽ ἂν ὁτιοῦν πάσχῃ τις ὑπ᾽ αὐτῶν. Τοιαύτην μὲν οὖν 172
ἀδικίας πέρι καὶ δικαιοσύνης Σωκράτης καὶ Πλάτων
διδασκαλίαν ἐποιησάτην, ἀξιέπαινον ἀληθῶς καὶ λογι-
κὴν καὶ τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ξυμβαίνουσαν· τὰ γὰρ
ἠθικὰ μαθήματα πάντας ἀνθρώπους ἡ φύσις ἐπαίδευσε.
Διαπλάσας γάρ τοι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ὁ ποιητὴς,
ἐντέθεικε τῇ φύσει τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν τῶν ἐναν-
τίων διάγνωσιν. Ὅθεν οὐ μόνον Σωκράτης καὶ Πλάτων
καὶ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου καὶ ἄλλοι τινες τῶν Ἑλ-
λήνων τὸν ἄδικον ἐβδελύξαντο βίον, ἀλλὰ καὶ τῶν
44 βαρβάρων πολλοί. Καὶ γὰρ Ἑλλάνικος ἐν ταῖς ἱστο-
ρίαις ἔφη, Τοὺς Ὑπερβορέους οἰκεῖν μὲν ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια
ὄρη, ἀσκεῖν δὲ δικαιοσύνην, μὴ κρηφαγοῦντας, ἀλλ᾽ ἀκρο-
δρύοις χρωμένους. Καὶ τοὺς Βραχμᾶνας ἱστοροῦσιν ἕτεροι
ἐν ταῖς ὕλαις διάγειν, φύλλοις τὸ σῶμα καλύπτοντας.
45 Καὶ Ἀνάχαρσιν δὲ τὸν Σκύθην φιλόσοφον γεγενῆσθαί

52. ἀνταδικεῖν] ἀντιδικεῖν C. et sic D. pr.

172, 8. διάγνωσιν] διάκρισιν D. (γνωσιν) 14. κρηφαγοῦντας] κρεωφαγοῦντας D.

est: malo enim quemquam afficias, an sis illi injurius, nihil differt. Recte inquis. Neque igitur injuriam referre, neque malum inferre cuiquam licet; ne si quidem quodvis quisquam prior patiatur. Hanc igitur de justitia deque injustitia Socrates ac Plato doctrinam nobis tradiderunt; laudabilem illam prorsus rationique consentaneam, nec ab humano ingenio abhorrentem. Moralem siquidem disciplinam mortales omnes natura ipsa erudiit. Creator enim Deus cum hominem de terra effinxit, humano ingenio indidit bonorum malorumque discretionem. Hinc factum est ut non solum Socrates, Plato, Aristides, Lysimachus, ac nonnulli alii Græcorum injustitiam abominati fuerint, verum etiam barbarorum quamplurimi. Ut enim Hellanicus in Historia sua testatur, Hyperboreæ gentes ultra montes quidem Rhipæos habitant, et tamen justitiam colunt. Neque enim carnibus vescuntur, sed arboreis tantum fructibus vivunt. Alii quoque narrant historici Brachmanas in silvis agere, corpus frondibus vestientes. Aiunt præterea Scytham fuisse Anachar-

φασιν. Οὕτως δὲ αὐτὸν ὁ τῆς φιλοσοφίας ἐπυρπόλησεν ἔρως, ὡς ὀνομαστότατον γενέσθαι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀοίδιμον. Οὐ γὰρ μόνον ἐγρηγορὼς πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς ἠγωνίζετο πάθη, ἀλλὰ καὶ καθεύδων τὰ τῆς ἐγκρατείας παρεδήλου σημεῖα· εἰώθει γὰρ τῇ μὲν λαιᾷ τὰ αἰδοῖα κατέχειν, τῇ δεξιᾷ δὲ τὰ χείλη συνέχειν· ταύτῃ πῃ δηλῶν, ὡς πολλῷ μείζων ἐστιν ἡ ἀγωνία τῆς γλώττης, καὶ
46 μείζονος ἐπικουρίας εἰς ἀσφάλειαν δεῖται. Καὶ Χείρωνα δὲ τὸν Κένταυρον Ἕρμιππός φησιν ὁ Βηρύτιος δικαιοσύνης γενέσθαι διδάσκαλον, καὶ Ὅμηρος δὲ αὐτὸν δικαιότατον τῶν Κενταύρων ἐκάλεσεν. Οὐ τοίνυν μάλα προσήκει θαυμάζειν οὔτε Ἡσίοδον, τραχεῖαν λέγοντα τῆς ἀρετῆς τὴν ὁδὸν καὶ προσάντη καὶ δύσβατον, οὔτε Σιμωνίδην, Τὰν ἀρετὰν εἰρηκότα ναίειν δυσβάτοις ἐπὶ πέ-
47 τραις. Ἃ γὰρ δὴ τῷ Χείρωνι καὶ τοῖς Ἱππημολγοῖς προσεμαρτύρησεν Ὅμηρος, καὶ ἅπερ Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης ἔργῳ μετῆλθε, ταῦτα λόγῳ παρῄνεσαν οἱ ἐπαινούμενοι ποιηταί. Καὶ Ἀντισθένης δὲ ὁ Κυνικὸς (Σωκρατικὸς δὲ καὶ οὗτος) τοῦ ἥδεσθαι τὸ μαίνεσθαι κρεῖττον

18. ἐπυρπόλησεν] ἐξέκαυσεν D. qui mox μόνον γάρ. 33. ναίειν] ναίειν δὲ D. 38. Σωκρατικὸς] Σωκράτης D.

sin philosophum. Tanto autem illum philosophiæ amore inarsisse affirmant, ut celeberrimus evaserit, apudque omnes homines late illustris. Neque enim solum adversus animi perturbationes vigili cura pugnabat, verum etiam dormiens magna dedit suæ continentiæ argumenta. Consuerat enim sinistra quidem manu virilia continere; dextra vero, labra ipsa comprimere: ut ita ostenderet majoris esse negotii opus in coercenda lingua, majorique nos auxilio indigere ut ab ejus periculis tuti esse possimus. Hermippus autem Berytius, Chironem ait Centaurum præcepta justitiæ tradidisse. Homerus quoque eundem vocat Centaurorum multo justissimum. Haud itaque admirandum est quod Hesiodus virtutis viam et arduam et asperam et inaccessam proponat; quodque Simonides habitare virtutem dicat petras invias ac difficiles. Quæ enim de Chirone centauro, deque Hippomolgis Homerus testatus est, quæque Anacharsis Scytha re ipsa præstitit, ad ea nos suis carminibus probi illi poëtæ hortati sunt. Antisthenes vero Cynicus, [Clem. Alex. Str. II. p. 492 et sq.] qui et Socraticus fuit, præstare

εἴρηκεν εἶναι· διὸ καὶ παρῄνει τοῖς γνωρίμοις μηδὲ
48 δάκτυλον ἐκτεῖναί ποτε εἵνεκα ἡδονῆς. Τῆς τούτου δι-
δασκαλίας τετύχηκε Διογένης ὁ Σινωπεὺς, λόγῳ μὲν καὶ
αὐτὸς τὴν φιλοσοφίαν ζηλώσας, ἡδονῆς δὲ δοῦλος γενό-
μενος, καὶ δημοσίᾳ ταῖς ἑταίραις μιγνύμενος, καὶ κάκι-
στον τοῖς θεωμένοις προσφέρων παράδειγμα. Φασὶ δὲ
αὐτὸν, μεμψαμένου τινος τὸ γιγνόμενον, καὶ εἰρηκότος,
Τί ποιεῖς, ὦ Διόγενες; φάναι ἐκεῖνον, τῇ συνήθει λοιδο-
ρίᾳ χρησάμενον, Ὦ κάθαρμα, εἰ ἐπιτύχοιμι, ἄνθρωπον.
49 Οὕτως ἀνέδην ἐλάγνευε. Τούτου Κράτης ὁ Θηβαῖος τὸν
βίον ἐζήλωσε, καὶ πολλαῖς μὲν εὐφημίαις τὴν ἀρετὴν
ἐστεφάνωσεν· αὐτοῦ γὰρ δὴ ὅδε ὁ λόγος·

Ἡδονῇ ἀνδραποδώδει ἀδούλωτοι καὶ ἄκαμπτοι
ἀθάνατον βασιλείαν ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσιν.

Οὗτος εἰώθει λέγειν, τῆς εἰς τὰ ἀφροδίσια ὁρμῆς κατά-
παυμα λιμὸν εἶναι· εἰ δὲ μὴ, βρόχον. Ἀλλὰ τοῦ πά-
θους ἐπαναστάντος Ἱππαρχίαν τὴν Μαρωνεῖτιν δημο-
σίᾳ ἔγημε, καὶ τὰ κυνογάμια ἐν τῇ Ποικίλῃ ἐτέλεσεν,

40. παρῄνει] παραίνει D. 49. ἐπιτύχοιμι—βίον] ἐπὶ τὸ ναῖον D. 52. ὅδε ὁ] ὁ om. D. αυ
173, 2. κατάπαυμα] κατάπλασμα D. 4. Μαρωνεῖτιν—κυνογαμία] Μαρωνῖτιν—κοινογαμία D.

inquit insanire quam oblectari. Idcirco et amicos hortatur ut ne digitum quidem voluptatis causa extendant. Hujus sane doctrinam consectatus est Diogenes Sinopensis; verbo quidem tenus philosophiæ inserviens, servus tamen factus voluptatis, pessimumque exemplum spectatoribus præbens. Aiunt sane, cum ejus factum quidam reprehendens percontaretur, *Quidnam facis, o Diogenes;* respondisse illum non absque solita contumelia; *O scelus, Hominem facio; si forte, quod molior, eveniat.* Adeo scilicet impudenter is venerem exercebat. Hujus vitam Crates ille Thebanus imitatus est, qui multis quidem laudibus virtutem coronavit: ejus enim est hæc sententia: *Qui ad servilis imperia voluptatis liberi atque inflexi persistunt, immortale regnum libertatemque amant.* Idem dicere consuerat, veneris appetitum si non fame, at laqueo coerceri. Verum is libidine insurgente Hipparchian Maronitida publico in prospectu duxit uxorem, communesque nuptias in varia porticu celebravit, magnificis illis suis de virtute sententiis prorsus omissis.

50 ἐρρῶσθαι πολλὰ φράσας τῇ ὑψηγορίᾳ τῶν λόγων. Καὶ
Ἀρίστιππος δὲ ὁ Κυρηναϊκὸς, ὀνειδιζόμενος ὅτι δὴ θαμὰ
ξυνεγίνετο τῇ ἑταίρᾳ τῇ Κορινθίᾳ, Ἔχω, ἔλεγε, Λαΐδα,
καὶ οὐκ ἔχομαι ὑπ' αὐτῆς. Καὶ οἱ Περιπατητικοὶ δὲ
λόγῳ μὲν εὐφήμουν τὴν ἀρετὴν, ἐκύδαινον δὲ ἔργῳ τὴν
ἡδονήν· καὶ ταῦτα αὐτῶν οὐκ ἄλλοι κατηγοροῦσιν, ἀλλ'
51 αὐτοὶ περὶ τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσιν. Ἀρι-
στοκλῆς γάρ που ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνα ἔφη τὸν
Πυθαγόρειον περὶ Ἀριστοτέλους φάναι, ὅτι ἐν ἐλαίῳ
θερμῷ λουόμενος τοῦτο ὕστερον ἀπεδίδοτο· καὶ ἡνίκα
δὲ εἰς Χαλκίδα ἀπῄει, τοὺς τελώνας ἔφη διερευνωμένους
τὸ πλοῖον εὑρεῖν (ἐν) αὐτῷ λοπάδια χαλκᾶ τέτταρα καὶ
ἑβδομήκοντα· ἄλλους δέ τινας εἰρηκέναι, τριακοσίας αὐ-
52 τὸν ἐσχηκέναι λοπάδας. Καὶ οἶμαι αὐτοὺς μὴ παντά-
πασι ψευδέσθαι. Ἐν τούτοις γὰρ δὴ ἐκεῖνος τὴν εὐδαι-
μονίαν ὡρίζετο. Εἰώθει γὰρ λέγειν, οὐκ ἄλλως εὐδαί-
μονά τινα γίγνεσθαι, ἢ διὰ τῆς τοῦ σώματος εὐπαθείας,
καὶ τῆς τῶν ἐκτὸς περιουσίας· ὧν ἄνευ μηδὲν τὴν ἀρε-
τὴν ὠφελεῖν. Καὶ τοῦτο [δὴ] σαφῶς Ἀττικὸς ὁ Πλα-

7. δὴ om. D. 16. ἀπεδίδοτο] ἀπεδίδωτο D. 19. τριακοσίας] Ab h. l. usque ad ἔφηκε p. 174, 5. lacuna est in C. ib. αὐτὸν om. D.

[Clem. Al. Str. IV. p. 619, 15.] Aristippus vero Cyrenaicus graviter increpitus quod amicam Corinthiam frequens adiret, *Habeo*, inquit, *Laidem ; me vero Lais non habet.* [Clem. Alex. p. 490, 29.] Ipsi præterea Peripatetici, verbis quidem virtutem laudabant, re autem ipsa voluptati studebant. Neque hac in re ab aliis accusantur, sed ipsimet turpia de præceptore suo conscribunt. Aristocles enim Peripateticus ait [Euseb. P. E. p. 792.] Lyconem Peripateticum testari, morem eum fuisse Aristoteli, ut oleum venderet quo se prius calido perunxisset. Cumque is olim in Chalcidem navigasset, publicanos explorato ejus navigio invenisse ollas ejus olei quatuor ac septuaginta, vel, ut alii referunt, trecentas. Puto autem illos haud ita prorsus mentiri. Hujusmodi enim rebus felicitatem Aristoteles finiebat: quippe qui solitus esset dicere, non alia ferme ratione posse quemquam fieri beatum, quam prospero ac jucundo corporis statu, externarumque rerum affluenti copia. Sine his enim aiebat virtutem nihil utilitatis afferre. Hæc autem Atticus Platonicus in iis quæ ad Aristotelem scribit, ma-

τωνικὸς ἐν οἷς πρὸς Ἀριστοτέλην γράφει δεδήλωκε.
53 Τὰ τοίνυν κατ' αὐτοῦ λεγόμενα βεβαιοῦσιν οἱ λόγοι· ὁ
δὲ Πλάτων ἄντικρυς ἐναντία διδάσκει. Ἐν γὰρ τῷ
τρίτῳ τῆς Πολιτείας ἐπιμελεῖσθαι κελεύει τοῦ σώματος,
ψυχῆς εἵνεκα ἁρμονίας, δι' οὗ βιοῦν τ' ἔστι, καὶ ὀρθῶς βι-
54 οῦν, καταγγέλλοντας τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα. Τοῦτο
δὲ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος παραινεῖ λέγων· Ἡ νὺξ προέ-
κοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ
σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός· ὡς ἐν ἡμέρᾳ
εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ
κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε
τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποι-
55 εῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. Οὐ γὰρ τοσαύτην αὐτῷ προσφέρειν
δεῖ θεραπείαν, ὥστε κατασκιρτᾶν τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἵνα
ὑπουργῇ καὶ συνεργῇ, καὶ τοῖς ἐκείνης ἕπηται νεύμασι.
Ξυμπεφώνηκε τοίνυν [ἐν τούτοις] ὁ Πλάτων τοῖς ἡμε-
τέροις, τὴν ἀναγκαίαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι παρεγγυήσας
τοῦ σώματος. Ἐπέδειξε δὲ καὶ ὅπως ἄρχεταί τε καὶ

40. προσφέρειν δεῖ] δεῖ προσφέρειν D. 43. [ἐν τούτοις] om. D.
46. τε καὶ] τε om. D.

nifeste ostendit [v. Euseb. XV. 4.] Quæ itaque contra Aristotelem dicuntur, multorum sermone confirmantur. At Plato contraria prorsus docet. In tertio enim Reipublicæ [Clem. Al. IV. p. 571.] suæ libro, rationem habere corporis jubet; sed propter animæ harmoniam. Per corpus enim vivere est hominibus, ac recte etiam vivere; iis videlicet qui sese in prædicanda veritate exerceant. Hoc autem et apostolus adhortatur, cum inquit: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus; non in comissationibus et ebrietatibus; non in cubilibus et impudicitiis; non in contentione et æmulatione: sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.* Neque enim sic diligenter curandum est corpus, ut contra rationem animumque exsiliat; sed ut ministerium suggerat animæ, sociamque opem ferat, nutibus illius obtemperans. Plato igitur hoc loco nostris consonus invenitur. Adhortatur enim nos, ut necessariam curam corporis habeamus. Ostendit autem quibus ab initiis ortum habeat, quoque pacto augescat ipsius appetitus, ac libidinum

56 αὔξεται τῆς ἐπιθυμίας τὸ πάθος· Ἡμεῖς γάρ, ἔφη, λέξοιμεν ἂν ἴσως οὐκ ἀτόπως, ὅτι ἄρχει μὲν ἔρωτος ὅρασις, αὔξει δὲ τὸ πάθος ἐλπὶς, τρέφει δὲ μνήμη, τηρεῖ δὲ συνήθεια. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς εἴρηκε· Παντὸς γάρ, ἔφη, φυτοῦ ἡ πρώτη βλάστη, καλῶς ὀρθωθεῖσα πρὸς ἀρετὴν, τῆς ἑαυτοῦ φύσεως κυριωτάτη τέλος ἐπιθεῖναι
57 τὸ πρόσφορον. Καὶ ὁ Σωκράτης δὲ φυλάττεσθαι ἐκέλευσε 174
τὰ ἀναπείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν, καὶ μὴ διψῶντας πίνειν· καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ φιλήματα τῶν καλῶν, ὡς χαλεπώτερον σκορπίων καὶ φαλαγγίων ἰὸν ἐνιέναι
58 πεφυκότα. Ἀλλὰ ταῦτα [τὰ] ῥήματα ἦν ἄλλως ἔργων γεγυμνωμένα. Εἰς γὰρ δὴ τὰ γυμνάσια τῶν νέων εἵνεκα καὶ καλῶν εἰώθει φοιτᾶν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἱστία τῇ κακῇ θεωρίᾳ. Καὶ μαρτυρεῖ Φίληβος, καὶ Φαῖδρος, καὶ Ἀντερασταὶ, καὶ Χαρμίδης, καὶ ἄλλοι πολλοὶ διάλογοι
59 τοιαῦτα ἔχοντες διηγήματα. Ἃ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐν τῷ Συμποσίῳ περὶ Σωκράτους ἔφη Πλάτων μὲν ἔγραψεν, ἐγὼ δὲ φειδοῖ τοῦ Σωκράτους εἰπεῖν οὐκ ἀνέξομαι.

174, 1. ἐκέλευσε] ἐκέλευε D. 3. καὶ τὰ] τὰ om. D. 5. [τὰ] om. D. qui mox ἕνεκα.

perturbatio. Inquit enim: *Nos enim dicere fortasse haud absurde possimus, Visum, esse amoris principium; spe vero illum augeri, nutriri memoria, usu et assuetudine conservari.* Hoc vero ipsum et de virtute sic inquit [Legg. p. 765 E.]: *Omnis enim plantæ prima germinatio bene ad virtutem directa, naturæ suæ tamquam potentissima domina est, plurimumque valet ad opportunum finem consequendum.* Socrates quoque [Xen. Mem. I. 3.] suadelas omnis atque illecebras cavere nos jubet, ut esurientes non comedamus, neque sitientes bibamus: pulchrorum quoque oscula et obtutus vitare penitus jubet; utpote quæ pejus et scorpionibus et phalangiis venenum infundant. Ceterum mera verba hæc sunt, rebus factisque carentia. Socrates enim pulchrorum adulescentium causa frequens gymnasia obibat, flagitiosoque spectaculo pascebat oculos. Id enim et Philebus et Phædrus et Rivales et Charmides et alii Platonis dialogi testantur. Quæ vero Alcibiades in Symposio de eodem Socrate loquatur, Plato quidem scribit; ego autem, ut Socrati parcam, potius obticebo. Tantam ii dialogi Socratis ineptiam ac petulantiam narrant, tantumque incitamentum præbent lubricis ad peccandum hominibus.

Τοσαύτην ἔχουσιν ἀτοπίαν καὶ παροινίαν Σωκράτους
καὶ λώβην τοῖς ὀξυρρόποις περὶ τὸ πταίειν οἱ λόγοι
60 ἐκεῖνοι ἐν ἐκείνῳ τῷ διαλόγῳ. Καὶ ἑσπερίσαι αὐτὸν καὶ
διανυκτερεῦσαι πίνοντα ἔφη, καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρηκό-
των ἤδη καὶ τὸν ὕπνον ἀσπασαμένων ἐγρηγορότα μεῖ-
ναι πίνοντα καὶ μεταξὺ διαλεγόμενον, ὀνησιφόρον μὲν
οὐδὲν, ἃ δὲ Ἀλκιβιάδῃ καὶ Ἀριστοφάνει καὶ τοῖς ἄλλοις
61 ἥρμοττε κωμασταῖς. Καὶ ὁ Πορφύριος δὲ, τὴν φιλόσο-
φον ἱστορίαν ξυγγράψας, πρῶτον μὲν αὐτὸν ἀκρόχολον
καὶ εὐόργητον εἴρηκε γεγενῆσθαι, Ἀριστοξένῳ μάρτυρι
62 κεχρημένος, τὸν Σωκράτους βίον ξυγγεγραφότι. Ἔφη
γὰρ μηδενὶ ἑτέρῳ ἐντετυχηκέναι πιθανωτέρῳ ἐκείνου.
Τοιαύτην εἶναι τήν τε φωνὴν, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὸ ἐπι-
φαινόμενον ἦθος, καὶ πρὸς ἅπασι δὲ τοῖς εἰρημένοις τὴν
63 τοῦ εἴδους ἰδιότητα. Γίγνεσθαι δὲ τοῦτο, ὅτε μὴ ὀργί-
ζοιτο· ὅτε δὲ ληφθείη ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου, δεινὴν

15. παροινίαν] παράνοιαν D. ubi mox ἐκεῖνοι οἱ λόγοι. 18. πίνοντα] πεινῶντα D. ib. καὶ τῶν ἄλλων] τὰ μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς τῆς Βατικάνης βιβλιοθήκης ἀντιγράφοις ἐκλιπόντα ἐφεξῆς ἐκ τοῦ προειρημένου ἀρχετύπου μεταγέγραπται. Ursinus. Quodnam archetypon hic indicet Ursinus, mihi non liquet. Neque enim Garnerius, qui schedas Ursinianas in lucem protulit, quidquam de eo monere dignatus est. 22. ἥρμοττε] ἥρμοζε D. 30. εἴδους] ἤθους D.

Aiunt enim Socratem a vespera totas noctes inter meri pocula protraxisse; aliisque jam defessis, somnumque appetentibus, ipsum tamen insomnem ad cyathos perstitisse, garrula inter potandum loquacitate diffusum, nihil tamen effatum quod frugi esset, verum quod Alcibiadi potius et Aristophani, aliisque procacibus convivis atque potoribus magis quam philosopho homini conveniret. Porphyrius item in ea quam de philosophis scribit historia [Cyrill. adv. Jul. p. 185 B.] primum fuisse Socraten inquit ad iracundiam excandescentiamque proclivem; Aristoxeno teste usus, qui vitam Socratis moresque conscripsit. Ait enim Aristoxenus, cum nullo se umquam homine conversatum qui Socrate ad persuadendum quæ vellet magis esset idoneus. Talem illi vocem orisque habitum; talem denique apparentem indolem narrat ei fuisse; præterque ea omnia propriam vultus ac formæ vim. Hæc autem in eo tunc viguisse, cum nulla iracundia tentaretur. Si quando enim ea teneretur perturbatione, magna illum impudentia

εἶναι τὴν ἀσχημοσύνην· οὐθενὸς γὰρ οὔτε ὀνόματος ἀπέχεσθαι, οὔτε πράγματος. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα διεξελθὼν δείκνυσιν αὐτὸν καὶ ταῖς ἡδυπαθείαις δεδουλω-
64 μένον. Λέγει δὲ οὕτως· Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν σφοδρότερον μὲν εἶναι, ἀδικίαν δὲ μὴ προσεῖναι· ἢ γὰρ ταῖς γαμεταῖς, ἢ ταῖς κοιναῖς χρῆσθαι μόναις. Δύο δὲ ἔχειν γυναῖκας ἅμα· Ξανθίππην μὲν, πολίτην, καὶ κοινοτέραν πῶς· Μυρτὼ δὲ, Ἀριστείδου, θυγατριδῆν τοῦ Λυσιμάχου. Καὶ τὴν μὲν Ξανθίππην προσπλακεῖσαν λαβεῖν· ἐξ ἧς ὁ Λαμπροκλῆς ἐγένετο· τὴν δὲ Μυρτὼ, γαμηθεῖσαν· ἐξ
65 ἧς Σωφρονίσκος καὶ Μενέξενος. Αὗται δὲ συνάπτουσαι μάχην πρὸς ἀλλήλας, ἐπειδὰν παύσαιντο, ἐπὶ τὸν Σωκράτη ὥρμων, διὰ τὸ μηδέποτε αὐτὰς μαχομένας διακωλύειν, γελᾶν δὲ, καὶ ἀλλήλαις καὶ αὐτῷ μαχομένας ὁρῶντα. Εἶναι δέ φησιν αὐτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις αἰνῶς τε φιλαπεχ-
66 θήμονα καὶ λοίδορον καὶ ὑβριστικόν. Καὶ ταῦτα δὲ περὶ 175
τοῦ βίου Σωκράτους ὁ Πορφύριος ἔφη· Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ, ὡς ἄρα παῖς ὢν οὐκ εὖ βιώσειεν, οὐδὲ εὐτάκτως.

33. οὐθενὸς] οὐδενὸς D. ubi mox τοῦ ὀν. et τοῦ πράγ. 40. μὲν πολίτην—Ξανθίππην om. D. πολῖτιν Sirm. 44. λαβεῖν] λαθεῖν Cyr. 48. ὥρμουν] ὥρμων V. 49. ἀλλήλαις] πρὸς ἀλλήλας D. et om. ὁρῶντα. 51. αἰνῶς τε] ἐνίοτε D.

prosilisse; ut qui nec verbi ulla nec facti turpitudine abstineret. Taliaque hoc pacto de Socrate persequutus, ostendit illum voluptatibus obnoxium servumque fuisse. Ait enim [ib. p. 186 C.]: *Fuisse illum ad venerem vehementissimum; ita tamen ut violentus nulli esset aut injurius: solis enim vel uxoribus vel vulgo prostantibus utebatur. Duas autem simul habuisse illum uxores narrat; Xanthippen videlicet civem, communioremque quodammodo; Myrtonamque filiam Aristidæ, Lysimachique neptem ex filia. Et Xanthippen quidem assumpsisse, prius sibi implicitam; ex qua Lamproclem filium: Myrtonam vero legitimis nuptiis uxorem duxisse; ex qua Sophroniscum Menexenumque susceperit. Hæ vero, cum a mutuis inter se contentionibus cessarent, in Socraten irruebant; eo quod disceptantes nequaquam cohibere sit solitus, sed cum risu spectaret, et mutuo inter seipsas et adversum sese ipsum contendentes. Ait vero Socraten fuisse in conversando nonnumquam difficilem, petulantem, contumeliosum.* Hæc denique Porphyrius in Socratis vita conscribit: *Vulgaris quoque fama percrebuit, puerum Socraten nec*

Πρῶτον μὲν γάρ φασιν αὐτὸν τῷ πατρὶ διατελέσαι ἀπειθοῦντα· καὶ ὁπότε κελεύσειεν αὐτὸν λαβόντα τὰ ὄργανα τὰ περὶ τὴν τέχνην ἀπαντᾶν ὁπουδήποτε, ὀλιγωρήσαντα τοῦ
67 προστάγματος περιτρέχειν αὐτὸν ὁπουδήποτε δόξειεν. Ἤδη δὲ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη προσελθεῖν αὐτῷ Ἀρχέλαον τὸν Ἀναξαγόρου μαθητήν, φάσκοντα ἐραστὴν εἶναι· τὸν δὲ Σωκράτην οὐκ ἀπώσασθαι τὴν ἔντευξίν τε καὶ ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀρχέλαον, ἀλλὰ γενέσθαι παρ' αὐτῷ ἔτη συχνά· καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου προτραπῆναι ἐπὶ τὰ φιλόσοφα.
68 Εἶτα μετ' ὀλίγα· Ἦν δὲ καὶ τῶν ἐπιτιμωμένων καὶ τάδε Σωκράτει, ὅτι εἰς τοὺς ὄχλους εἰσωθεῖτο, καὶ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο πρὸς ταῖς τραπέζαις, καὶ πρὸς τοῖς Ἑρμαῖς. Ταῦτα περὶ Σωκράτους ὁ Πορφύριος ἔφη, καὶ ἄλλα ἄττα, ἃ ἑκὼν εἶναι παρέλιπον. Ἐξ ὧν καταμανθάνειν ἔξεστιν, ὡς λόγοις ἐπῄνουν ἐκεῖνοι τὴν ἀρετήν, ἠσπάζοντο δὲ τὴν ἡδονήν, καὶ τοῖς πάθεσι δουλεύειν ἠνεί-

175, 5. κελεύσοι] κελεύσειεν C.D. 6. ἀπαντᾶν] ἅπαντα C. 7. ὁπουδήποτε] ὅπου ποτέ C. Supra πράγματος V. pro προστάγματος. 13. οὕτως ὑπὸ τοῦ] πῶς ὑπὸ D. 14. τὰ] ἐπὶ τὰ D. 16. τὰς διατρ.] τὰς om. D. 17. τὰς τραπέζας καὶ πρὸς τοῖς] ταῖς τραπέζαις καὶ πρὸς ταῖς C.D. sed D. om. πρὸς sec. 20. καταμανθάνειν ἔξεστιν] καταμαθεῖν ἔνεστιν D.

officiose, nec modeste vixisse. Primum enim aiunt eum perpetuo contumacem contra patrem fuisse. Quoties enim cumque a patre juberetur instrumenta marmorariæ artis in manus sumere, adversari solitum esse, contemptoque patris jussu licenter quocumque libuisset aberrare. Decimum vero ac septimum agenti annum accessisse Archelaum Anaxagoræ discipulum; qui se diceret amore ejus correptum: Socraten vero amatoris occursum ac familiaritatem minime aversatum multos illi annos convixisse; eoque pacto ab Archelao ad philosophiam traductum esse. Paulo vero mox hæc idem Porphyrius de Socrate commemorat: *Inter cetera autem quibus Socrates accusabatur, hæc erant, quod in conferta populi turba conflictaretur, quodque ad mensas, ipsosque Hermas in triviis, dissertationes moramque protraheret.* Hæc et quædam hujusmodi alia de Socrate Porphyrius narrat; quæ sciens volensque prætereo. Ex iis autem quæ dixi nosse est, veteres illos philosophos verbis quidem laudare virtutem, re autem ipsa voluptatem sectari solitos, turpemque servitutem cupiditatum perpessos esse. Nam si, ut inquit Porphyrius, Socrates in venerem propensius ferebatur,

69 χοντο. Εἰ γὰρ δὴ κατὰ τὸν Πορφύριον καὶ περὶ τὰ ἀφροδίσια ὁρμητικῶς εἶχε, καὶ δύο γυναιξὶ κατὰ ταὐτὸν ὁμιλῶν οὐκ ἐλάμβανε κόρον, ἀλλὰ καὶ ταῖς κοιναῖς ἀνέδην ἐχρῆτο, καὶ τῶν ἐν ταῖς παλαίστραις γυμνουμένων νέων κατὰ τὸν Πλάτωνα τὴν θέαν ἠσπάζετο, καὶ δυσόργητος ἦν, καὶ μόγις ἄττοντα κατέχειν ἠδύνατο τὸν θυμὸν, καὶ λοίδορον εἶχε τὴν γλῶτταν καὶ ἀχαλί-
70 νωτον, ποῖον ἄρα εἶδος φιλοσοφίας μετῄει; Ὅτι δὲ καὶ Πλάτωνος κατηγοροῦσι τῶν παλαιῶν τινες ὡς πολλὰ πεποιηκότος φιλοσοφίας ἀνάξια, ἀκούσατε Ξενοφῶντος λέγοντος ἐν τῇ πρὸς Αἰσχίνην ἐπιστολῇ· Αἰγύπτου γὰρ ἠράσθησαν καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας. Ὧν τὸ περιττὸν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτει διήλεγχεν ἔρως τυραννίδος, καὶ ἀντὶ διαίτης λιτῆς Σικελιῶτις γαστρὸς
71 ἀμέτρου τράπεζα. Αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τὴν μετὰ Διονυσίου τοῦ τυράννου ἐν Σικελίᾳ διατριβήν. Τὰς γὰρ Ἀθήνας καταλιπὼν ἐκείνῳ ξυνῆν, Συρακουσίας ἀπολαύων χλιδῆς· καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, τῷ

24. ταὐτὸν] ταὐτὸ D. 29. δυσόργ.] εὐόργ. Sirm. 31. δὲ καὶ] καὶ om. D. 37. διήλεγχεν] διήλεγξεν D. 38. ἀμέτρου om. C.D.

neque duarum simul uxorum satietatem capiebat, sed publice etiam prostantes fœminas impudenter inibat, atque, ut testis est Plato, nudos juvenes in palæstra cum voluptate spectabat; si erat idem pronior ad iracundiam vixque poterat exsilientem iram continere; si dicacis linguæ homo infrenisque erat; scire sane id velim quodnam is philosophiæ genus obierat. Ut autem noveritis Platonem quoque a nonnullis antiquorum accusari solitum esse, ut qui multa fecerit quæ philosophia indigna essent, audite quæ Xenophon in epistola ad Æschinem Socraticum scribit. Inquit enim [Euseb. P. E. p. 745 D.]: *Ægyptum enim adamarunt, monstrosamque Pythagoræ philosophiam. Quorum luxuriam, inconstantemque animum apud Socraten perdurandi, ostendit amor ille quo tyrannum prosequebatur, proque frugi ac parco victu Sicula Dionysii mensa gulæ atque edacitatis immodicæ appetita.* Innuit autem his verbis Porphyrius Platonis cum Dionysio Siciliæ tyranno consuetudinem. Athenis enim relictis, apud illum degebat fruens Syracusanis deliciis; neque minus Dionysio vita perfuncto cum ejus filio conversabatur. Tantum vero suis apud tyrannum adhortatio-

ἐκείνου παιδί. Τοσοῦτον δὲ παραινῶν τὸν τύραννον ὤνησεν, ὡς καὶ δεθῆναι κἂν ταῖς λιθοτομίαις εἱρχθῆναι, ὕστερον δὲ καὶ ὡς ἀνδράποδον ἀπέδοτο βάρβαρον. Καὶ 72 ὁ Πλούταρχος δέ φησιν ἔλαιον αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐμπορίας χάριν μετακομίσαι. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τῶν τοιούτων ψόγων ἀκούοντες θαυμάζομεν αὐτοῦ τὰ καλῶς εἰρημένα, καὶ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν καὶ ὑμᾶς ἀξιοῦ- 73 μεν ξυλλέγειν. Καὶ γὰρ δὴ καὶ γυναῖκας γεγενῆσθαι παρ᾽ Ἕλλησιν ἀξιεπαίνους ἀκούομεν. Λυσιδίκη μὲν γάρ, ὥς φασιν, ἐλούετο μὴ τὸν χιτωνίσκον ἐκδυομένη, 176 διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αἰδοῦς. Ἡ δὲ Φιλωτέρα κατιοῦσα εἰς τὴν πύελον κατὰ βραχὺ τὸ τῷ ὕδατι καλυπτόμενον ἐγύμνου τοῦ σώματος, ἀναστέλλουσα κατ᾽ ὀλίγον τὸν χιτῶνα· καὶ αὖ πάλιν ἀνιοῦσα παραπλησίως ἠμπέσχετο. Θεανὼ δὲ ἡ Πυθαγορική, ἀποβλέψαντός τινος εἰς αὐτήν, καὶ εἰπόντος, Καλὸς ὁ πῆχυς, Ἀλλ᾽ οὐ δημόσιος, ἀπεκρίνατο. Ἐρωτηθεῖσα δὲ πάλιν, Ποσταία γυνὴ

45. ὕστερον δὲ] D. addit αὐτόν.
176, 1. μὴ] μήτε D. 2. Φιλοτέρα] Φιλωτέρα D. 3. τὴν πύελον] τὸν πύελον C.D. 4. ἐγύμνου] ἐγυμνοῦτο D. 6. ἠμπέσχετο] ἠμπίσχετο D.

nibus consiliisque profecit, ut primo quidem vinctus fuerit, ac marmorum metallis addictus; subinde vero, tamquam barbarum mancipium, ad servitutem venumdatus. Ait vero Plutarchus Platonem venalitium oleum ad Ægyptios detulisse. Cumque probra hæc de illo ferri audiamus, nihilo tamen secius ea, quæ probe dicta sunt ab eo, laudamus atque suspicimus, neque indigna putamus esse de quibus et vos utilitatem fructumque capiatis. Ceterum mulieres quoque apud Græcos viguisse laudandas accepimus. Aiunt enim Lysidicen præ insigni quadam pudicitia, ne tunc quidem cum lavaretur, solitam esse subuculam exuere: Philoteram autem, cum in labrum balneare descenderet, quantum corporis aquæ immergeret, tantum ab inferiori parte sensim detegere assuetam, subucula paulatim ad superiora subducta. Cumque aquis lota emergeret, eadem ratione superiora corporis amictu obtegere. Pythagorica porro Theano, cuidam se intuito cupidiusque effato, *Pulchrum brachium*, respondisse fertur, *At non publicum*. Rursusque interrogata, quoto demum die mulieri liceret a complexu viri

ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς τὸ Θεσμοφόριον κάτεισιν; Ἀπὸ μὲν τοῦ ἰδίου παραχρῆμα, ἔφη· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀλλοτρίου, οὐδέποτε

74 Ταῦτα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἐπαινοῦμεν, καὶ φιλοσοφίας εἶναι ἄξια φαμέν. Καὶ ἀποδεχόμεθα τὸν Πλάτωνα τοῖς ἀγαθοῖς τὸν γάμον ξυντάξαντα, καὶ ἀθανασίας ἐπίνοιαν καὶ διαμονὴν τοῦ γένους καλέσαντα· Δημοκρίτῳ δὲ καὶ Ἐπικούρῳ λίαν μεμφόμεθα, παραιτεῖσθαι καὶ τὸν γάμον καὶ τὴν παιδογονίαν κελεύουσι. Τὴν γάρ τοι ἡδονὴν ὁρισάμενοι τέλος, τὰ φροντίδας ἔχοντα καί τινας ἀηδίας
75 παντελῶς ἀπεκήρυξαν. Οἱ δὲ τῆς Ποικίλης μέσην τινα ὁδὸν ὥδευσαν· τοῖς γὰρ ἀδιαφόροις τὸν γάμον καὶ τὴν παιδογονίαν ξυνέζευξαν. Οἱ δὲ θεῖοι λόγοι τὴν μὲν διὰ φιλοσοφίαν ἐπινοουμένην ἁγνείαν ὑμνοῦσιν, ὡς βίον προξενοῦσαν φροντίδων ἐλεύθερον· τὸν δὲ σώφρονα γάμον νομοθετοῦσιν, ὡς καὶ τὸ γένος αὐξάνοντα, καὶ λαγνείας τοὺς σωφρονεῖν βουλομένους ἐλευθεροῦντα·

γονίαν
18. παιδοποιιαν D. 25. φροντίδων ἐλεύθερον] ἐλεύθερον φροντίδων D. 26. αὐξάνοντα] αὔξοντα D.

sacris Cerealibus interesse; *statim licere* ait *ei quæ a proprio viro discesserit: quæ autem ab adultero, licere numquam.* Hæc igitur, et quæ sunt generis ejusdem, laudamus vehementer, ac philosophia digna esse censemus. Platonemque admittimus qui inter hominis bona nuptias collocet, quas etiam immortalitatis tuendæ inventum generisque humani stabilitatem appellet. Democritum vero et Epicurum non parum sane accusamus, qui et a nuptiis, et a liberorum procreatione homines dehortantur. Qui enim humanam felicitatem voluptate sola finiebant, quicquid vel curarum aliquid, vel fastidii afferre posset, rejiciebant atque damnabant. Philosophi autem qui variam porticum frequentabant, a qua Stoici dicti sunt, media quadam via incesserunt. Conjugia enim ac liberorum susceptionem, rebus illis annumerabant quæ susque deque indifferentesque habentur. Sacræ autem litteræ cælibatum quidem vehementer laudant, quem nonnulli ad excolendam philosophiam commenti sunt; utpote qui vitam homini tribuat curis omnibus expeditam: neque minus tamen et de legitimis nuptiis legem ferunt; ut quæ et hominum genus augeant, et impuris libidinibus eos liberent qui castitatem sectari volunt. Stupra vero ac fornicationes, omnemque aliam speciem lasciviæ, accusant et persequuntur,

πορνείας δὲ καὶ τῆς ἄλλης ἀκολασίας ὡς συώδους
76 κατηγοροῦσι. Τίμιος γὰρ ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη
ἀμίαντος, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· Πόρνους δὲ καὶ μοι-
χοὺς κρινεῖ ὁ θεός. Καὶ πάλιν· Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ
ταῖς χήραις Καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· εἰ
δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. Καὶ ἑτέρωθι· Πορ-
νεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς
πρέπει ἁγίοις. Καὶ ἀλλαχοῦ· Μή τις πόρνος καὶ βέβηλος,
77 ὡς Ἡσαῦ. Οἱ μὲν οὖν ἡμέτεροι διδάσκαλοι τὸν λογι-
κοῖς πρέποντα διεθεσμοθέτησαν βίον· οἱ δὲ τῶν φιλο-
σόφων ἄριστοι καὶ αὐτοὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν,
καὶ νόμους ἔγραψαν ἀκολασίαν διδάσκοντας· τοιοῦτοι
γὰρ οἱ περὶ γάμων καὶ παιδεραστίας τοῦ Πλάτωνος
νόμοι. Καὶ μέντοι καὶ περὶ φιλίας Ἱππόδαμος ὁ Πυθα-
γόρειος οὕτω γέγραφεν· Ἃ μὲν, ἐξ ἐπιστάμας θεῶν· ἃ
78 δὲ, ἐκ παροχᾶς ἀνθρώπων· ἃ δὲ, ἐξ ἀδονᾶς ζώων. Ὁ δὲ
δεσπότης Χριστὸς ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις φησί·
Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς δύναται δεῖξαι, ἵνα τις θῇ

32. τοῖς] ταῖς D. 35. μὴ] μηδὲ D. 36. καὶ βεβ.] ἢ βεβ. D.
43. ἐπιστήμας] ἐπιστάμας V. et mox ἀδονᾶς cum D.

ut immundis suibus congruentem. *Honorabile enim connubium in omnibus, et torus immaculatus;* inquit sanctus apostolus: *Fornicatores autem et adulteros judicabit Deus.* Rursusque, *Dico autem nonnuptis et viduis; Bonum est illis si sic permanserint, sicut et ego: quod si se non continent, nubant.* Et alibi: *Fornicatio autem et immunditia ne nominetur in vobis; sicut decet sanctos.* Et alibi; *Ne quis fornicator aut profanus sicut Esau.* Nostri itaque magistri, doctoresque nostri, vitam suis legibus nobis instituerunt, quæ rationalem hominem maxime deceat. At vero qui e vestris habiti sunt philosophorum optimi, non minus et ipsi voluptatibus servierunt, legesque conscripserunt flagitiorum libidinumque magistras. Hujusmodi sunt enim Platonis leges, quas de conjugiis, deque pueris adamandis reliquit. Verum et de amicitia Hippodamus Pythagoricus hæc commemorat: *Alia quidem gignitur amicitia, ex deorum scientia: alia vero, ex hominum præbitione: alia porro, ex animalium voluptate.* Dominus autem Jesus Christus, in sacris evangeliis ita decernit: *Majorem hac caritatem nemo pot-*

τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Τὰ τελεώ-
τατα ἐκπαιδεύων καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκέλευσεν ἀγαπᾶν·
ὁ δὲ τὴν Πυθαγόρειον ἐκπαιδευθεὶς τετρακτὺν τὴν ἀν- 177
θρωπίνην φιλίαν ἐκ παροχῆς ὡρίσατο κατορθοῦσθαι.
79 Οὐ μόνον δὲ ἀπάδων ὅδε ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ πάμπαν
ἀσύστατος. Πολλοὺς γὰρ ἐχθρῶν εὐεργέτας γεγενημέ-
νους εὑρίσκομεν· πολλοὺς δὲ εὖ μὲν παρά τινων πεπον-
θότας, ἀχαρίστους δὲ μάλα περὶ τοὺς εὐεργέτας γεγενη-
μένους. Οὐ τοίνυν παροχῆς ἔκγονος ἡ φιλία, ἀλλὰ καρ-
πὸς φιλίας ἡ παροχή.

80 Ταῦτα πάλιν, ὦ ἄνδρες, παρεξετάσαντες, καὶ γνόντες
ὅσον θείων καὶ ἀνθρωπίνων τὸ μέσον, δι' ἐκείνων, οἷόν
τινων στοιχείων, ἐπὶ τὴν τούτων ὁδεύσατε τελειότητα,
καὶ Μὴ προφασίζεσθε προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, φησὶν ἡ
81 μελῳδία τοῦ Πνεύματος. Ὅταν γὰρ τοὺς εὐαγγελικοὺς
ἐπιδείξωμεν νόμους πολλῷ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας
ὄντας ὑψηλοτέρους, τηνικαῦτα ὑμεῖς τοὺς μὲν νόμους
ἐπαινεῖτε, τοὺς δὲ τούτους παραβαίνοντας ἀδεῶς εἰς μέ-

176, ult. ἐκπαιδεύων] τε παιδεύων Sirm. 177, 3. κατορθοῦσθαι] κατωρθοῦσθαι D. 4. πάμπαν] σύμπαν D. 12. ὁδεύσατε] ὡδεύσατε D.

est ostendere, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quo autem loco ad perfectissimum genus vitæ nos erudit, jubet ut inimicos etiam diligamus. Hippodamus autem Pythagoricus Tetractyn illam Pythagoræ, hoc est quaternarii numeri vim, perdoctus, humanam amicitiam proficisci ait a præbitione. Ceterum ratio hæc non modo est absona et inepta, sed quæ consistere nullo modo possit. Multos enim quos olim, puta, quis inimicos perpessus est, invenîmus ei mox beneficia contulisse. Rursusque est videre permultos, qui magnis ornati beneficiis, ingratos tamen adversus eos se præbent a quibus beneficia illa acceperint. Haud igitur amicitia gignitur ex præbitione; sed fructus amicitiæ est præbitio.

Hæc itaque, viri Græci, rursus invicem disquirentes, cognito quid humanis inventis divinæ leges intersint, per ea ipsa, tamquam per elementa quædam, ad divinarum rerum perfectionem conscendite, neque ut Spiritus sancti melodia inquit, *excusationes in peccatis excusare.* Quoties enim cumque vobis ostendimus evangelicas leges esse Græcanica philosophia multo sublimiores, eas quidem laudatis, nihilo tamen secius ea-

στον προσφέρετε, καὶ δι' ἐκείνων πειρᾶσθε διαβάλλειν
82 τοὺς νόμους. Ἔδει δὲ ψέγειν μὲν ἐκείνους, ἀλλὰ μὴ τῶν νόμων κατηγορεῖν. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὰς φαύλας ἀμπέλους φεύγομεν τὰς ἀρίστους, οὐδὲ διὰ τὰς πικρὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰς γλυκείας ἀποστρεφόμεθα, οὐδὲ διὰ τὸν ὑπόχαλκον χρυσὸν καὶ τὸν ἀκίβδηλον διαβάλλομεν, οὐδὲ διὰ τὴν ἐψευσμένην πορφύραν καὶ τὴν ἀληθινὴν σκώπτομεν, οὐδὲ τῶν ἀμαθῶν ἕνεκα ζωγράφων καὶ τῶν ἐντέχνων κατηγοροῦμεν, οὐδὲ διὰ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς σπουδαίους μισοῦμεν, οὐδὲ ἐάν τινα εὕρωμεν ἀνεπιστήμονα ἰατρὸν ἤδη καὶ τὴν ἰατρικὴν ἀπαγορεύομεν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τῶν ζωγράφων καὶ τῶν ἰατρῶν καὶ μέντοι καὶ τῶν σκυτοτόμων καὶ τῶν χαλκοτύπων καὶ τῶν χρυσοχόων τοὺς μὲν ἀρίστους θαυμάζομεν, τοὺς δὲ τὴν τέχνην οὐκ ἀκριβοῦντας σκώπτειν εἰώθαμεν· τὰς δέ γε τέχνας, κἂν μηδένα ἐπιστήμονα εὕ-
83 ρωμεν, διαβάλλειν οὐκ ἀνεχόμεθα. Τῶν γὰρ ἀτοπωτάτων διὰ τοὺς τυφλώττοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ αὐτὴν τὴν ὀπτικὴν αἴσθησιν διαψέγειν ὡς ἄχρηστον, καὶ διὰ

19. καὶ δι'] καὶ om. C. 21. μὴ τῶν] μὴ om. C. 25. ἀκριβοῦντας] ἀκριβότας V. cum ἠκριβωκότας pro conj. in marg. nescio an Ursini. 37. ἀνεχόμεθα] ἀνεχώμεθα D. 39. ὀπτικὴν] τὴν ὀπτ. C.V.D.

rum transgressores impudenter nobis objicitis, ac illorum causa conamini leges etiam accusare. Contra autem oportuit eos quidem reprehendere homines, leges autem minime detestari. Neque enim propter malas vites a bonis vitibus abhorremus, neque ob amaras amygdalas eas continuo quæ dulces sunt aversamur, neque ob aurum quod ære subdito adulterinum censetur, id quod est purum putumque damnamus, non denique ob ementitam purpuram carpimus utique et ingenuam, neque quod nonnulli sint inepti pictores, idcirco accusamus peritos, neque ob scelestos homines odio probos atque officiosos prosequimur, non, quod ignarum curandi medicum forte quempiam incurrimus, ideo et omnem medendi rationem persequimur, verum e pictoribus, medicis, sutoribus, fabris ærariis aurariisque, eos qui sunt egregii laudamus atque suspicimus; imperitos vero suæ quemque artis carpere consuevimus. Neque tamen ipsas artes ullo pacto accusandas putamus, tametsi nullum qui eas teneat invenire possimus. Sit enim

τοὺς τὴν γλῶτταν πεπεδημένους τῶν τῆς φωνῆς ὀργά-
νων ὡς οὐκ ἀναγκαίων κατηγορεῖν, καὶ διὰ τὰ βεβυσ-
μένα ὦτα τὴν ἀκουστικὴν αἴσθησιν περιττὴν ὀνομάζειν.
84 Οὕτω τοίνυν ἀληθῶς σχέτλιόν τε καὶ ἄδικον τῶν τοὺς
νόμους παραβαινόντων ἕνεκα καὶ αὐτῶν τῶν νόμων κατ-
ηγορεῖν, καὶ τῶν τούτους φυλάττειν ἐσπουδακότων.
Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τέκτων οὐ κατὰ λόγον μὲν εὐθύνοι τὴν
σταθμὴν, παραλόγως δὲ τῷ σκεπάρνῳ χρώμενος δια-
φθείροι τὰ σημεῖα τοῦ μέλανος, ἢ περαιτέρω ταύτης τῶν
ἔνδον ἀφαιρούμενος, ἢ περιττὰ τὰ ἔξωθεν καταλιπὼν,
τὴν στάθμην αἰτιατέον, ἣ τὸ εὐθὲς ἐπιδείκνυσι· τῆς 178
85 γάρ τοι τοῦ τέκτονος ἀμαθίας ἡ ἁμαρτία. Οὐκοῦν οἱ
νόμοι στάθμης τινὸς καὶ κανόνος καὶ γνώμονος ἐπέχουσι
τάξιν· τῶν δὲ τούτοις χρωμένων οἱ μὲν ἄριστα τὸν
οἰκεῖον διευθύνουσι βίον, οἱ δὲ τὰ ῥᾷστα ἀντὶ τῶν βελ-
τίστων προαιρούμενοι ἔξω τῆς τούτων εὐθύτητος βαίνου-
σι. Τοιγάρτοι τούτων μὲν κατηγορητέον, τοὺς δὲ νόμους
86 ἐπαινετέον. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις ἄριστος ἰατρὸς ἐπιτάξοι τῷ

47. οὐ κατὰ] οὐ om. C.D. 48. παραλόγως] παραλογῶν (ον ς superscr.) D. 49. τὴν] τῶν Sylb. Mox τὰ om. Sirm.

178, 1. ἡ ἁμαρτία] τὸ ἁμάρτημα D. 2. γνώμονος] ἡγεμόνος V.D. Tum τάξιν ἐπέχουσι D. 6. τούτων] τούτων μὲν C.D.

hoc profecto facinus insulsissimum, si quis ob aliquos cæcutientes oculos ipsum videndi sensum tamquam inutilem damnet; vel ob id quod nonnulli homines blesi balbutientesque sint vocis organa detestetur tamquam minime necessaria; propterque obstructas nonnullorum aures superfluum dicat esse audiendi sensum. Pari quoque modo miserum sane atque iniquum sit ob eos Christianos, qui Dei leges transgrediuntur, ipsas accusare leges, ac persequi cum iis una Christianis qui parere legibus annituntur. Neque enim si quis forte faber lignarius lineam quidem recte ac secundum rationem duxerit, male autem præterque rationem ascia utens tollat atramenti signa, ut vel ultra lineam demat quæ interius demenda erant, vel quæ extra superfluunt intacta relinquat; idcirco linea est accusanda, quæ suapte vi rectum ostendit, quicquid enim ibi peccatum est, ignorantia fabri peccatum est. Leges itaque pro linea, pro regula, pro indice nobis positæ sunt. Eorum vero qui legibus utuntur, alii quidem optime vitam instituunt; alii vero, quæ jucunda sunt melioribus præpo-

κάμνοντι τῶν μὲν μεταλαβεῖν, τῶν δὲ μὴ μετασχεῖν παντελῶς, εἶτα ἐκεῖνος, ἧττον τῶν ἰατρικῶν ὑποθηκῶν φροντίσας, τῆς θεραπείας προτιμήσοι τὴν ἡδονήν, καὶ τὰ ἀπειρημένα φαγὼν ἢ πιὼν αὐξήσοι τὴν νόσον, τὸν ἰατρὸν ὡς ἐπίβουλον αἰτιώμεθα. Ἐκ γὰρ δὴ τῆς τοῦ κάμνοντος ἀκρασίας, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ συμβουλεύσαντος προμηθείας, ἡ νόσος ηὐξήθη.

87 Ταῦτα τοίνυν συλλογισάμενοι, καὶ ὅσα τούτοις προσ-
όμοια, τὸν μὲν τῶν σωτηρίων νόμων νομοθέτην ὑμνή-
σατε, αὐτῶν δὲ τῶν νόμων θαυμάσατε τὸ βιωφελὲς καὶ
ὀνήσιμον· καὶ οἷον θεωροί τινες τῶν ἀξιεπαίνων ἀγώ-
νων γιγνόμενοι, τοὺς μὲν τούτων ἀνακηρύξατε φύλακας,
κατὰ δὲ τῶν παραβεβηκότων μὴ τὴν ἴσην ἐξενέγκητε
88 ψῆφον. Οὐ γὰρ ἴσῳ γε σκοπῷ παραβαίνουσιν ἅπαντες.
Πολλὰ γὰρ δὴ καὶ παρὰ γνώμην πλημμελοῦμεν οἱ ἄν-
θρωποι· καὶ ταῦτα καὶ αὐτοί γε οἱ νόμοι καλοῦσιν ἀκού-
σια. Καὶ γὰρ δὴ κατὰ κυνός τις ἢ ἄλλου του λίθον
ἀκοντίσας, τοῦ μὲν διήμαρτεν, ἄνθρωπον δὲ κατέκτεινε·

10. ἧττον] ὀλίγον D. 18. νομοθέτην—νόμων om. C. 22. ἐξενέγκατε] ἐξενέγκητε C.V.D. 27. του om. C. ἀλόγου D.

nentes, extra rectam lineam legum feruntur. Hi sunt igitur accusandi, leges vero laudandæ. Neque enim si peritus medicus ægrotanti præcipiat aliis quidem vesci, ab aliis autem penitus abstinere; tum ille contemptis medicinæ præceptis curatione pluris fecerit voluptatem, ita ut quibus sibi interdictum fuerat epotis esisque morbum sibi graviorem effecerit, propterea medicum ceu dolosum insidiatoremque accusamus; cum non illius consilio ac voluntate, sed laborantis intemperantia, invaluerit ægritudo.

Hæc igitur animo ac ratione versantes, quæque sunt hisce rebus similia, salutarium legum latorem hymnis ac laudibus celebrate, ipsarum autem legum commodam humanæ vitæ utilitatem suspicite: ac veluti spectatores quidam laudabilium certaminum constituti, laudum præconiis eos, qui leges servant, tamquam fortes pugiles declarate. Neque tamen legum transgressores æquali omnes calculo condemnate: quandoquidem non æquali omnes consilio leges ipsas transgrediuntur. Multa enim præter sententiam præterque voluntatem mortales peccamus. Hæc autem sunt ea peccata quæ leges appellant involuntaria. Ut si quis in canem, puta, remve aliam saxum intorquens, consilii sui fal-

89 τοιαῦτα γὰρ δὴ πάθη καὶ Ἡρόδοτος ᾄδει. Πολλάκις δέ τις πέλεκυν ἔχων καὶ ξύλα τέμνων κατά τινος παριόντος ἄκων ἠκόντισε τὸ σιδήριον. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις, ὡς ἀκουσίοις, ξυγγνώμην οἱ νόμοι προσνέμουσι. Καὶ τὰ ἑκούσια δὲ οὐ σμικρὰν ἔχει διαφοράν. Οὐδὲ γὰρ ἴσον ὑπό τινος ὀργῆς καὶ θυμοῦ τινα παροξυνόμενον πατάξαι τὸν πέλας καὶ παραπέμψαι τῷ θανάτῳ, οὐ τοῦτο προβουλευσάμενον, οὐδὲ ἐπὶ τούτῳ γε παίσαντα, καὶ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ λόχου καὶ προνοίας τυρεῦσαι τὸν θάνατον· τὸ μὲν γὰρ ἦν ἀκρασίας θυμοῦ, τὸ δέ, πονηρίας ἐσχάτης· καὶ τὸ μὲν οὐχ ὅλον, τὸ δὲ ὅλον
90 τῆς γνώμης. Οὕτω καὶ ταῖς τῆς ἡδυπαθείας οὐχ ἅπαντες ὁμοίως οἱ ἄνθρωποι περιπίπτουσιν ἁμαρτίαις· ἀλλ' οἱ μὲν ἥκιστα περιεργαζόμενοι τὰ εὐπρεπῆ τῶν σωμάτων περιπείρονται, ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ ὁρῶσιν ἐξαπίνης καὶ καταδουλοῦνται τῷ πάθει, τοῦ λογισμοῦ τῆς ἡγεμονίας ἐξισταμένου· οἱ δὲ βίον ἔχουσι τῷ τῇ τοιᾷδε θεω-
91 ρίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑστιᾶν. Καὶ οἱ μὲν οὐδὲ σιτίων

30. πέλεκα] πέλεκυν C.V.D. Mox τὸν σίδηρον D. 33. οὐ σμικρὰν] ὡς μικρὰν C. 41. τῆς ἡδυπαθείας] τῆς om. C. 44. περιπείρονται] περιπήρονται C. 47. τὸ τῇ] τῷ τῇ C.

sus, percussum forte hominem interficiat. Hujusmodi enim casus et ab Herodoto celebrantur. Sæpe autem accidit, ut dum lignator ictum in arboris truncum librat, in transeuntem quempiam securis ferrum ejaculetur. His autem peccatis, utpote quæ præter voluntatem admissa sunt, leges dant veniam. Sed enim et quæ a certa voluntate proficiscuntur non parum inter se differunt. Neque enim par esse peccatum dicas, si quis ira incitatus proximum percusserit aut etiam neci dederit, nihil ante id facinus meditatus, neque mortem verberibus intendens; ac si quis alter, præparatis ante insidiis, certo animo cui necem intulerit. Illud enim fuit præcipitis iracundiæ factum; hoc autem, supremæ cujusdam malitiæ: idque non totum fuit voluntatis; hoc vero totum penitus fuit. Ita et non omnes homines procumbunt in voluntatis peccata. Nam alii quidem amorum securi, neque circa venustas facies occupati, statim formæ elegantis aculeis transfiguntur: nonnumquam enim simul ac viderint perturbationi cupidinique succumbunt, ratione statim a dominatu suo decussa: alii vero in eo vitam consumunt, ut solicitos oculos pascant formarum spectaculo. Sunt

οὐδὲ πότων ἀπολαύουσιν ἀδεῶς, ἡττῶνται δὲ ὅμως παλαίοντες, ἐπειδὴ παλαίειν ἐπιστημόνως οὐ βούλονται· οἱ δὲ ὑπερμαζῶσι καὶ τρυφῶσι, καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοοῦσι 179 χλιδῆς, καὶ τὰς ἄλλας ὀρέξεις διερεθίζουσι παντοδαπαῖς ἐπινοίαις, καὶ μέντοι καὶ σβεννυμένων ἀσχάλλουσιν.

92 Ἐπειδὴ τοίνυν τοσαύτη τῶν παρανομούντων διαφορὰ, οὐ χρεὼν ἅπασι χαλεπαίνειν ὁμοίως, ἀλλὰ τοὺς μὲν προδήλως τὸν συώδη βίον ἀσπαζομένους μυσάττεσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ ξυμβουλεύειν καὶ παραινεῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν, καὶ θεραπεύειν ἐπιμελῶς, καὶ προσφέρειν τῆς ὑγιείας τὰ φάρμακα· ἐκείνους δὲ, ἤν τι ἐπιμένωσι θηριωδῶς βιοτεύοντες, καὶ περιόντας θρηνήσωμεν, καὶ ἀποθανοῦσι τὸ Σαρδαναπάλου ἐπίγραμμα προσενέγκω-
93 μεν. Τῷ γὰρ δὴ ἐκείνου ἐπιγέγραπται τάφῳ·

Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος
τέρπν' ἔπαθον· τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται.
Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας.

49. ἀπολαύουσιν] ἀπολαύσουσιν V.
179, 7. τὸν συώδη] τὸν om. C. 9. ὀρέγειν καὶ] Hic desinit C. 13. τὰ — ἐπιγεγραμμένα] τὸ — ἐπίγραμμα D.V. qui mox ἐπεγέγραπτο. 17. ἔπαθον] ἐδάην D. qui κεῖνα pro πάντα.

autem qui primo quidem non sine quodam metu ac pudore poculentis esculentisque manus admoliantur, interno autem desiderio agitati paulatim succumbant, quia scilicet reluctari fortiter neglexerunt. Nonnulli vero intemperantius sese gerunt: aggestis namque epulis se infarciunt, omnemque luxus speciem comminiscuntur; omni denique artificio appetitus alios voluptatum irritant: quin etiam si elanguescere illos ac restingui sentiant, graviter admodum perturbantur. Quando igitur tanta est peccantium differentia, non decet parem erga omnes indignationem concipi, sed eos quidem abominari qui ex professo porcorum vitam sectantur, alios vero et consulendo et hortando et manum porrigendo curare diligenter oportet, eisque salutaria pharmaca exhibere. Rursusque illos qui ventri sese addixerunt, si pergant brutarum animantium vitam degere, vivos quidem luctu commiseremur; defunctorum vero sepulcris epigramma Sardanapali inscribamus. Ita enim illius tumulo inscriptum fuit: *Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido Hausit: multa quidem et felicia cuncta reliqui. Nam cinis ecce ego sum, magnæ qui celsa tenebam Regna Nini.* Sed enim egregie mentiti sunt qui sic inscripserunt. Neque enim qui

94 Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ψευδῶς οἱ γεγραφότες ἐπέγραψαν. Οὐ γὰρ ἔχει ὁ τελευτήσας ἅπερ ἔφαγε καὶ ἔπιεν, ἀλλ' εἰς τὴν δυσώδη φθορὰν ἐκεῖνα κεχώρηκεν· ἔχει δὲ μόνον τοῦ παρανόμου βίου τὴν δυσοσμίαν, ἣ διηνεκῶς τὴν ψυχὴν ἀλγύνει καὶ ἀνιᾷ, ξυνειδυῖαν ἑαυτῇ τὰ κάκιστα, καὶ μεμνημένην ὧν παρανόμως εἰργάσατο.

95 Ταύτην ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, δευτέραν καὶ δεκάτην διάλεξιν προσενήνοχα, καὶ ἐπέδειξα τίνα μὲν περὶ Θεοῦ καὶ ὕλης καὶ κτίσεως καὶ μέντοι καὶ ἀρετῆς καὶ κακίας τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἔδοξε φιλοσόφοις, καὶ τίνα ἡμᾶς οἱ θεῖοι ἐξεπαίδευσαν λόγοι· καὶ ὡς ἔσβεσται μὲν τὰ ἐκείνων ἅπαντα καὶ παραδέδοται τῷ ζόφῳ τῆς λήθης, ἀνθεῖ δὲ ταῦτα καὶ τέθηλε, καὶ πολλὰς ἔχει καθ' ἑκάστην καὶ πόλιν καὶ χώραν ἀκροατῶν μυριάδας καὶ διδασκάλους, τὴν μὲν Πλατωνικὴν εὐεπίαν οὐκ ἔχοντας, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας ἰατρείαν προσφέροντας· καὶ τῶν μὲν ψευδωνύμων θεῶν τὸν πλάνον ἐληλαμένον, τοῦ δὲ ἡμετέρου
96 Σωτῆρος τὰ δόγματα κηρυττόμενα· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ Πορφύριος ἐν οἷς καθ' ἡμῶν ξυνέγραψεν εἴρηκε·

30. *ἐξεπαίδευσαν* om. D. cum lacuna. 38. *ἐληλαμένον*] *ἐληλασμένον* D. qui mox *σωτῆρος τοῦ ἡμετέρου.*

vita defunctus est habet amplius quæ comedit olim ac bibit, sed ea omnia in putrem corruptionem abierunt: habet autem solum iniquitatis suæ fœtorem, qui animam scelerum sibi consciam, eaque in memoriæ sinu perpetuo retinentem, continuo dolore discruciat.

Atque uti jam finem faciam scribendi, has ego vobis duodecim, viri Græci, disputationes conscripsi; satisque ostendisse me puto, quænam de Deo, deque materia et mundi fabrica, quæque item de virtute ac vitio senserint Græci philosophi: rursum vero, quæ de rebus eisdem sacra nos docuerint monumenta: utque illorum quidem instituta omnia exstincta jam sint atque oblivionis caligine involuta, nostra vero hæc florescere in dies magis ac pullulare cernantur, innumerisque per singulas civitates atque provincias, tum auditoribus, tum magistris etiam frequententur, Platonica quidem carentibus eloquentia, sed tamen veritatis porrigentibus medicinam, testantibusque mendacium deorum et falsitatem depulsam esse, nostri autem Servatoris dogmata passim promulgata diffundi. Hoc enim et Porphyrius confitetur in iis quæ ad-

Νυνὶ δέ, φησὶ, θαυμάζουσιν εἰ τοσούτων ἐτῶν κατείληφε
νόσος τὴν πόλιν, Ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπιδημίας καὶ τῶν ἄλλων
θεῶν οὐκ ἔτι οὔσης· Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου, οὐδὲ μιᾶς δημο-
97 σίας τις θεῶν ὠφελείας ᾔσθετο. Ταῦτα ὁ πάντων ἡμῖν
ἔχθιστος Πορφύριος εἴρηκε, καὶ ἀναφανδὸν ὡμολόγησεν,
ὡς πιστευόμενος Ἰησοῦς φρούδους ἀπέφηνε τοὺς θεοὺς,
καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σωτήριον πάθος οὐκ ἔτι
φενακίζει τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἀσκληπιὸς, οὐδὲ ἄλλος τις
τῶν καλουμένων θεῶν. Ἅπαντα γὰρ αὐτῶν τὸν ὁρμα- 180
θὸν, οἷόν τινας νυκτερίδας, τῷ σκότῳ παρέπεμψεν ἀνα-
98 τεῖλαν τὸ φῶς. Ταύτης καὶ ὑμᾶς τῆς ἀκτῖνος μεταλα-
χεῖν ἀξιῶ. Τοῦδε γὰρ χάριν καὶ τὸν πόνον ἀνεδεξάμην,
καὶ οἷόν τινας βοτάνας πανταχόθεν συλλέξας τὸ ἀλεξί-
κακον ὑμῖν κατεσκεύασα φάρμακον.

51. φαινακίζει] φενακίζει D. et mox om. ὁ.

versum Christianos conscripsit. Hæc enim ait: *Nunc autem mirantur per tot jam annos civitatem morbo correptam teneri, cum neque Æsculapii, neque aliorum deum sit amplius in eam accessus. Ex quo enim Jesus coli cœptus est, nullus sane mortalium publicam deorum utilitatem persensit.* Hæc autem Porphyrius scribit homo Christianis maxime inimicus; at manifeste tamen confessus Christum suo adventu deos gentium potestate cassos reddidisse. Itaque post salutiferæ crucis mysteria, Christoque irrogata supplicia, nec Æsculapius generi humano imposturas molitus est, nec eorum quisquam qui falso Dei nuncupantur. Omnem siquidem illorum cœtum, non secus ac noctuarum catervam, justitiæ sol exoriens in tenebras ire compulit. Hujus autem lucis et vos participes fieri Deum precor. Idcirco enim scribendi laborem hunc operamque suscepi, quasique salutaribus herbis undecumque collectis auxiliare vobis pharmacum concinnavi.

IN

THEODORETI

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ

ANNOTATIONES FR. SYLBURGII.

QUO diutius hic Theodoreti tractatus hucusque a doctis exspectatus est, eo studiosius annitendum nobis existimavimus, ut, quantum fieri posset, emendatissima ejus prodiret editio. Cum ergo in solis calamo exaratis libris res omnis esset posita, ascita fuerunt quotquot ejus generis inveniri potuerunt adjumenta. Duos ergo codices suppeditavit bibliotheca Palatina; alterum vetustiorem, alterum recentiorem. Totidem nos exemplaribus adjuvit Augusta Vindelicorum; altero, bibliothecæ publicæ, vetustiore; altero, bibliothecæ privatæ, recentiore: e quorum collatione amicus scripturæ varietatem et alia ejuscemodi nobis ac reip. impertiit. Palatinus codex vetustior a Michaele Apostolio Byzantino exaratus erat; sat diligenter quidem, ut a viro docto; sed in multis tamen locis non particulæ modo, sed et membra et integræ interdum periodi omissæ erant; exemplaris opinor magis, quam descriptoris culpa. In quibus supplendis ut Augustanus vetustior egregiam plerumque nobis operam præstitit, ita recentior, licet admodum indiligenter esset transcriptus, nonnumquam tamen et ipse valde aptas suggessit lectiones. Et cum duo recentiores isti ex eodem exemplari descripti viderentur, Palatinus tamen Augustanum non paucis in locis superabat. Palatinus vetustior hoc sibi peculiare vindicavit, ut cum Augustanus vetustior sub finem undecimi, alteri autem duo recentiores sub finem duodecimi aliquot paginis deficerentur,

ipse solus operi colophonem imposuerit. Sed et Acciaolo interpreti nonnusquam debetur aliquid, et libris quos in versione sua est secutus. In qua versione hoc etiam observatum erat, ut initia locorum quæ a Theodoreto citantur Græce expressa essent, ac plerumque cum interpretatione congruerent, interdum tamen etiam ab eadem discreparent. In eadem pleraque sacræ scripturæ loca ad marginem adnotata erant: quæ nos in has adnotationes retulimus. Peculiariter præter superiora debentur quædam et Davidi Hœschelio. Nam is ut ad Clementem, sic ad hunc quoque scriptorem suo more misit suppetias. Quæ ideo præfari volui, ut et beneficii gratiam prædicarem, et sequentibus notis simul viam sternerem. Hæ namque, cum omnibus modis contrahendæ fuerint, litteris A et P, vetustiores codices Augustanum et Palatinum; RR (seu rr) geminato, duos recentiores significabunt: AR, Augustanum recentiorem; PR, Palatinum recentiorem designabunt: Ac, Acciaoli exemplar denotabunt: aspirationis signo H, Hœschelii nomen indicabunt: ab aliis si quid petitum fuerit, pleniore scriptura exprimeut. Sed et hoc præmonendum, plerasque omnes exemplarium discrepantias, præsertim *διττογραφίας*, quæ non uni loco peculiares sed pluribus communes sunt, hic consulto prætermissas, et in Indicem partim Græcum, partim Latinum rejectas esse: ut non huic tantum scriptori, sed et aliis quandam lexici vicem præstent, magno legentium, ut experientia didici, compendio. In Acciaoli versionem curiosius inquirere non est propositum: si quis tamen obiter animadvertetur ejus error insignior, paucis hic exponetur. Quod idem in annotationibus fiet, quæ ad marginem versionis appositæ a nobis in fine seorsum post has nostras annotationes subjicientur.

Nunc ut ad rem veniam, in titulo P habet Τοῦ *μακαρίου Θεοδωρήτου*: A, *Θεοδωρίτου ἐπισκόπου* Κύρου: additionem vero illam, ἡ Εὐαγγελικῆς *ἀληθείας ἐξ* Ἑλληνικῆς *φιλοσοφίας ἐπίγνωσις*, P. ex auctoris prologo adjecit, ceteri omiserunt. *Θεοδωρήτου* autem cum ceteri omnes per *η* scribant, solus A per iota hic exaratum habet, ut item Ac: eodemque modo Suidas innuit *θεοδώρητον* scribi cum appellativum est; *Θεοδώριτον* autem, cum est proprium: cum tamen in *Θεαίτητος*, *Θεόγνητος* et similibus *η* constanter ubique retineatur; et recte. Quam-

obrem etiam in Latinis mss. bonæ notæ, sæpius *Theodoretum* quam *Theodoritum* invenias. Pro ὑπόθεσις, RR προθεωρία: ut et Ac. *Prologus.*

1, 3. Pro inclusa δὴ RR habent δὲ: A particulam istam non agnoscit. Contra προξενεῖν v. 5, additum ex A.

1, 6. RR τὸ πιστεύειν pro τὸ τῆς πίστεως.

1, 18. In RR est etiam alterius scripturæ indicium, ἠπατημένους, temp. præterito.

1, 20. A. δυοκαίδεκα τάξεις, *xii classes.*

1, 23. A. ἀλλὰ ταῖς Πλάτωνος-χρώμενος μαρτυρίαις, τοὺς οἰκείους λόγους μὴ παντάπασιν ἀπᾴδοντας ξυνήρμοσα.

1, 27. RR ἐκείνους, masc. gen. Et mox, ἡ δὴ πρώτη, et v. 31, προφέρουσα, *proferens.*

2, 2. A. ἀπαστράπτουσαν: et v. 6, καὶ κτιστῶν.

2, 7. RR παρ' ἡμῖν, *apud nos*: et v. 16, ὅσον pro οἷον, ut et Ac.

2, 22. A. παροινίας: interpres περὶ προνοίας.

2, 27. RR γενομένων: et mox προσφερομένην: quæ lectio melius consistet si legemus ἑνὶ ἑκάστῳ.

2, 37. rr ἐπιδεικνῦσα: et v. 44, τὸν τελώνην, singul. num. sed plurale aliquoties infra repetitur, 80, 9. 81, 23. 111, 5. 22. 123, 46. 125, 18. 126, 27. 132, 30.

3, 6. Inclusa καὶ abest ab A. Seq. v. RR. οὐδὲ μέρος οὐδὲν προγινώσκ. *ne ullam quidem particulam eorum quæ futura sunt.*

3, 10. περὶ abest ab rr.

3, 13. Iidem ἐντυχεῖν.

3, 15. Inclusa μάλα καὶ, absunt ab A.

3, 33. A et rr ἀντιδοῦναι, significantius.

3, 35. εὖ additum ex rr.

4, 1. rr λόγος α': ut interpres quoque, *Sermo I.*

4, 6. Iidem transposito articulo, ὁ θεὸς καὶ ψυχῶν καὶ σωμ.

4, 12. A. καὶ τοῖς τὴν νόσον ἀνακόπτουσιν, ἐνδοιάζουσιν καὶ οὐ δυσχεραίνουσι. Quæ lectio aptior videtur si hoc modo interpoletur, καὶ τοῖς τὴν νόσον ἀνακόπτειν ἐνδοιάζουσιν δυσχεραίνουσι, *et eos qui morbum retundere dubitant, ægre ferant.*

4, 19. A et RR, οὕτω κακουμένοις: ut interpres quoque, *sic vexantibus* seu *cruciantibus.* In A. exstat alia etiam lectio, οὕτω προσφερομένοις, *sic tractantibus.*

4, 25. P. ἄκρας σωτηρίας.

4, 28. A et RR, ἀποπηδῶσιν αὐτίκα: itemque interpres.

4, 44. A. διϊκνούμενοι, *transeuntes.*

5, 1. RR. οὐδεὶς γὰρ φιλόπ. γεωργός: et v. 5, ἐκτέμνειν, ἀλλὰ μεταβάλλειν, præs. temp. Et v. 9. τῷ ἀρότρῳ τοῦ λόγου τοὺς κεχερσωμένας τῶν ἀκοῶν ἀνευρύνωμεν αὐλ. itemque Ac.

5, 26. Inclusa addita sunt ex A et rr.

5, 49. rr, ὤκνησαν, plur. num.

5, 51. Iidem cum A. οὐ μιᾶς: rectius. Iidem rursus τοτηνικαῦτα, omisso demonstrativo τάδε. A. videtur legisse, τάδε τοτηνικαῦτα ἰθυνούσης τὰ ἔθνη: non male.

6, 6. rr distinctius, ἑαυτῶν: et v. 18. ταύτην, *hanc.*

6, 20. A. παλαιὸς νόμος, *vetus lex.*

6, 23. Historia de Moysis infantis expositione exstat Exodi cap. 2.

6, 43. Idem cum rr. παρ' αὐτῆς, *ab ea.*

6, 47. In ejusdem A margine adjecta est hæc annotatiuncula, πόθεν ἔμαθον τὰς ἐπιστήμας οἱ τῶν Ἑλλήνων πρόκριτοι.

7, 13. rr cum articulo, εἰς τὴν Αἴγυπτον: et v. 15, τὰ τοῦ Διονύσου: et mox, μετέθηκεν, ut item A.

7, 18. Idem A. φησὶ, sing. numero: et v. 21, ἤτοι Βριμοῦς. Inclusa ἢ præcedenti versu abest a P.

7, 26. A. προσκληθέντες, *advocati:* RR οἱ προκληθέντες ἤδη μάρτ. itemque interpres.

7, 49. articulus ἡ additus ex A.

7, 54. rr γεγενῆσθαι.

8, 11. rr τῆς φιλοσόφου αὐτοῦ ἱστορίας τοῦτο ξυνεγρ. et seq. v. λέγομεν, indic. modo: et v. 13, καταξιούμενα, præs. temp.

8, 20. τὸ additum e rr. Ibidem mox P. εἰργάσθαι: A. ἐργασθέν: quæ ambo admitti possunt.

8, 29. rr εἶπεν ὁ Πορφ.

8, 30. A. εὐφυᾶ: rr ἀφυῆ. Seq. v. rr σχεδὸν γὰρ οὐδὲ γράμμ. et mox, πάντῃ ἐπίστασθαι: et v. 33, δέοι, opt. modo.

8, 34. Inclusa absunt ab A.

8, 36. rr et Ac. νὴ Δία ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι: rectius.

8, 50. Locus quo affirmat hæc Plato, est in epistola ad Dionysium.

9, 14. λέγεις abest ab rr: itemque v. 26.

9, 30. rr ἕξιν τῆς ψυχῆς, *habitum animæ.*

9, 33. νεῖν, *natare*, agnoscunt etiam RR. ceteri habent νοεῖν, itemque Ac. Veram lectionem esse νεῖν testatur proverbialis

iambus apud Senecam, Controversia 4. lib. ix. *πρῶτον κολυμβᾷν, δεύτερον δὲ γράμματα.* Inclusa τε ibidem addita ex A. itemque v. 35.

9, 36. rr *ἐξελέγξοι,* fut. temp.

9, 48. A et rr *λέγεται*: Platonis ed. vulg. *ἀποσκῶψαι λέγεται.* Eadem Plat. ed. seq. v. *ἔμπροσθεν αὐτοῦ.*

9, 50. rr *λανθάνει,* ind. modo. Inclusa seq. v. addita ex A.

9, 53. Plat. ed. vulg. *περιβεβλημένον*: sed *περιβαλλόμενον* repetitur inf. 169, 44.

10, 1. Plat. ed. vulg. *ἔτι πλείω, adhuc plura.* Ab eadem abest *εἴη* quod sequitur. Seq. v. eadem *πλήθει, multitudine* seu *numero*: et rursum v. 5, eadem explicatius, *ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις, σοφία καὶ ἀρετὴ ἀληθινή· ἡ δὲ ἄγνοια, ἀμαθία καὶ κακία ἐναργής.* Ac. legit *ἐνεργὴς*, ut item rr. Seq. v. eadem Plat. ed. *δεινότητές τε δοκοῦσαι καὶ σοφίαι, ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστείαις γιγνόμεναι, φορτικαί.*

10, 21. *περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας* rectius fortasse interpretabimur *De philosophia ex oraculis.* Infra sane in tractatu de Oraculis, ubi rursum hi libri citantur aliquoties, liquide auctor significat, Porphyrium in iis colligendis et concinnandis Apollinis oraculum tam in rebus quam in verbis redarguisse; oracula etiam quæ citarit, partim correxisse, partim explanasse, ubi mutila vel obscuriora fuerint; 137, 37. 138, 7. 11, 21. 40. 139, 13. 141, 50.

10, 49. *ὁ Καμβύσου* Ac. verterat, *Cambysæ filius*, itemque infra 79, 45: cum ex Herodoto et aliis Cyrum Cambysæ patrem fuisse clarum sit.

10, 53. A et P. *ἐκείνων,* plur. num. Sed *ἐκείνου* cum rr agnoscit etiam interpres. Iidem rr pro *ὧν παρ'* habent *ἅπερ*: structura minus usitata.

11, 18. rr *μεμηχάνηται,* temp. præterito: et 28, *παραιτοῖσθε,* opt. modo.

11, 40. A divise *οὐδὲ εἷς.* Seq. v. idem A et rr *χρόνῳ, tempore*: rectius: ut et Clem. Alexand. 131, 8. 154, 7.

11, 44. Iidem *πρεσβύτατα,* superl. gradu.

11, 50. A et P. *πάσης* absque articulo.

12, 5. *μὲν* abest a P et A.

12, 23. A et RR. *τὸ, Πυθαγόρου εἶναι τὰ δόγμ.* Seq. v. RR. *τίς ἄρα οὕτως ἠλίθιος*: et mox, *ἄγαν ἐμβρόντητος,* ut item Ac.

12, 37. Locum de Deorum filiis paulo aliter interpretatur Clemens Alexand. 251, 36: ad Christum enim et prophetas refert.

12, 48. RR ἑτέρῳ δὴ χωρίῳ.

13, 8. RR ἠσπάζοντο.

13, 10. Iidem ἔφασκον.

13, 17. Articulus τοὺς abest a P. itemque τῷ v. 22.

13, 24. Ac. ἅπερ ἐγὼ: paulo concinnius.

13, 28. A. ἀληθῆ εἰσι, more communi.

13, 30. rr οἱ ἀκούοντες, præs. temp.

13, 42. Articulus τὸν abest a rr.

13, 46. Iidem cum A. ἀποφήναιτο, media forma. et v. 49, ἡμῖν, *nobis*; ut item interpres. Ferri tamen et secunda persona potest cum adverbio ὁμοίως, *vestro more, ut vos soletis.*

14, 11. Ut versus constet, vel expungenda est conjunctio δὲ, vel cum interprete legendum λεῦσε, *vidit*: ut apud Clem. Alex. 236, 24.

14, 16. In πάντα consentiunt exemplaria: apud Clementem est πάντων, 250, 46.

14, 24. γε addita ex A.

14, 26. A et rr ὀφθαλμῷ, sing. num.

14, 31. rr τούτοις, num. plur. et v. 46, ἐπιδεικνύσης, more verborum in μι.

14, 48. A. τὰ θεῖα θεωρεῖν: P. τὰ νοήματα: minus apte.

14, 51. A. οὐδὲν ἄλλο: et seq. v. ἐπιλαβέσθαι. Ibidem mox rr. plur. num. πράξεις δὲ καὶ γενέσεις: ut item Clemens 240, 26.

15, 8. rr φύσεις. singulare φύσις agnoscit etiam Clemens 211, 14, præmisso demonstrativo αὗτα, *hæc.* Sed neutra lectio iambum efficit legitimum.

15, 13. rr Κρείττονι: itemque in sequentibus aliquoties.

15, 15. Iidem adverbialiter ὡς, *ut, prout.*

15, 21. A. ἐκείνου δὲ εἰρηκότος.

15, 23. rr ζητήσαις, more communi.

15, 30. Platonis locus est in Phædone, p. 67. H.

15, 32. Infra dativo casu legitur, ἐπίθεσθε βεβήλοις, 19, 32: itemque alibi utraque scriptura invenitur.

15, 33. Articulus ὁ abest a rr. Iidem εἰπὼν habent pro βοῶν, ut item A.

15, 43. rr distinctius ἐν αὐτῷ, *in seipso.* et v. 48, brevius

Ἐπίχαρμον τὸν Πυθαγόρειον, Νοῦς. Et Epicharmi versus in Latina versione sic exprimetur rectius; *Mens videt, mens audit: surda et cæca sunt reliqua omnia.* iambicum enim, non dactylicum metrum est. Citatur autem versus iste a Clemente quoque 159, 32: a Plutarcho περὶ τύχης, et alibi. H.

15, 52. Ac. cum articulo, τὸ ἀνέλπιστον.

16, 2. ὅσον abest ab A.

16, 10. Idem cum P. γενέσθαι.

16, 13. RR στάσις pro compos. ἔνστασις: et v. 15, διάθεσις ἀναμφίβολος: itemque A.

16, 27. RR ἐξαγορεύεσθαι, *enuntiari.*

16, 36. A λέγων pro λόγῳ: et mox ἀφέλοιμεν: at RR ἀφέλοις.

16, 43. A. compos. καταμετροῦσι.

17, 5. Negativum οὐ habet solus P.

17, 15. rr ἐκείνων ὑπεραίρετε πίστιν, *illorum supra modum extollitis fidem*; ut etiam interpres legit. Sed retineri et altera lectio potest, *illam transitis* (seu *præteritis*) *fidem.* Seq. v. P R. habet duplicem lectionem, καταφρονεῖτε, et superscriptum κατηγορεῖτε.

17, 20. RR τῷ διδασκάλῳ ἢ τῷ διδάσκειν ἐπισταμένῳ.

17, 30. Iidem διατείνειν τὴν στάθμην, itemque interpres. Ab eisdem abest γε v. 34. A. diversa structura legit, πᾶν γὰρ τὸ κελ. δρῶν—κατορθώσειεν ἂν τὴν τέχνην: RR indicat. modo κατορθώσει absque potentiali ἄν.

18, 8. rr πριάσασθαι βούλοιτο.

18, 19. A et P. prima persona ἡμέτεροι *nostri.* cui lectioni patrocinantur superiores definitiones, 16, 11. Seq. v. συγκατάθεσις, Latine *assensionem* potius sonat quam (ut Acciaolus vertit) *submissionem.*

18, 21. Apud Clementem est ἀμετάπτωτος λόγῳ 164, 20.

18, 24. rr ἐπὶ δὲ μόνων τῶν θείων—et mox πρᾶξιν pro τάξιν: et v. 29, Χριστῷ pro θεῷ.

18, 28. Apostoli locus est Epist. ad Hebr. cap. 11.

18, 34. A. τίνων ἐστὶν αἰνιγμάτων: rr brevius, τίνων ἐστὶν αἰνίγματα γινόμενα: id est τί αἰνίσσεται.

18, 42. rr τοιαῦτα pro ταῦτα.

19, 10. Inclusa absunt a P. itemque articulus ὁ v. 13, a P et A. Sic v. 22, ἀρχαῖον λόγον absque articulo citat interpres.

Et rursum v. 28, rr omissis inclusis legunt, ἀεὶ ἀκουόμενα, μόλις ὥσπερ χρυσ. At Platonis locus, v. 23, est in Epist. ad Dionysium.

19, 32. βεβήλοις agnoscit cum P. etiam Ac. Vocativo casu βέβηλοι habent A et rr, ut supra 15, 32.

19, 42. rr διαβιῷ, subjunctivo modo.

19, 46. Demonstr. τῶνδε ab iisdem abest.

19, 50. Iidem ἔφη pro φησί.

20, 13. P. διὰ τῆς πίστεως: sed κτίσεως cum A et rr agnoscit etiam interpres.

20, 15. Apostoli locus est Act. Apost. cap. 14, ἐν Λύστροις autem Latine rectius verteris *Lystris*, vel, *apud Lystrenses*.

20, 19. A ἡμῖν, prima persona: itemque rr ἡμῶν v. 22. sed secunda persona melius huc quadrat.

20, 27. rr ἕνεκα χορηγίας: ut suppetant nempe ad vitam necessaria.

20, 29. γῆ ab iisdem abest. Seq. v. iidem habent ἡ δὲ ἀνήροτος: quod evidentius quadrat ad præcedens ἀρουμένη.

20, 32. Iidem τὰς ῥοδακάλυκας: sed ῥοδα illud procul dubio exegema est, ab imperito librario perperam insertum.

20, 44. Iidem brevius, ἐφιζάνουσαι, τὴν μὲν γλυκ.

21, 4. καὶ addita ex A.

21, 9. rr διασκεδάσαντες: minus congruenter.

21, 19. A post clausulam illam, μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, repetit primi sermonis titulum, Περὶ πίστεως λόγος πρῶτος. deinde subterducta linea, subjicit secundi libri titulum, Περὶ ἀρχῆς β'. itemque in fine 2 libri, et quinti. Quæ consuetudo ut in aliis quoque mss. a me observata est, ita in Latinis passim, *explicit lib. i. incipit ii.*

21, 25. Commation istud καὶ κασσίτερος additum ex A.

21, 28. rr διαφορὰς, plur. numero: et seq. v. τήνδε τὴν διάγνωσιν: et rursum v. 32, ἀσπασίως, pro ἀπαύστως: quas lect. secutus etiam interpr. Iidem ibid. ἀγνωσίας legunt pro ἀγνοίας: et v. 40, ἡ γὰρ φύσις, absque τοι.

21, 47. Iidem, τοιῷδε πάθει περιπεσόντες. Iidem seq. v. omittunt μὲν τινὰ: et v. 50, ἐν νυκτὶ habent pro ἐν σκότει.

21, 52. A. μέσον οὐρανοῦ: et seq. v. ὑπολέλειπται.

22, 2. rr adverbialiter πάντως, *omnino*. Quod ferri potest si cum comparativo ἄμεινον subaudiatur τῶν ἄλλων.

22, 6. Iidem ἐντρέφονται, ut interpres quoque. Seq. v. A. πλείστων δὲ ὅμως εἰς σκευασίαν προσδέονται: omissa τῶν ἁλῶν mentione.

22, 18. rr περὶ τὸν θεὸν, contra Plat. sententiam.

22, 23. Iidem γένοιτ' ἂν, ordine inverso.

22, 38. rr προσηγορεύσατο, sing. n.

23, 1. rr τὰ ἀνθρώποις οὐκ ἐφικτὰ, non ineleganter.

23, 6. Inclusum ὡς abest ab A et rr. Iidem mox habent ταυτησὶ τῆς σοφίας.

23, 14. καὶ addita ex iisdem. Seq. v. A. τοῖς καλοῖς. Sed ἄλλοις probat etiam interpres.

23, 18. Plat. ed. vulg. ῥηματίσκια αἰνιγματώδη ἀνασπῶντες ἀποτοξεύουσι.

23, 21. Inclusa negativa addita ex A: αὐτοὶ vero ex Plat. ed.

23, 23. Plat. ed. φυλάττουσι, præs. temp.

23, 25. Plat. ed. divise, αὐτὸ στάσιμον, (ut et A.): et seq. v. καθόσον δύνανται.

23, 27. ἐκβάλλουσιν additum ex Plat. ed.

23, 29. Plat. ed. τὰ τοιαῦτα pro ταῦτα.

23, 32. γὰρ addita ex rr.

23, 34. Articulus ὁ abest ab A et rr.

23, 38. Si scribamus πάντ' ὄνομ' εἶναι, versus erit hexameter dactylicus. In quo sive οἷον legamus, sive οἶον, obscura est sententia. Ἄλλα quod sequitur additum ex Plat. ed. p. 180.

23, 43. A ἐθέλει, ind. modo.

23, 48. rr ἄττ' ἔπη.

23, 50. Plat. ed. τροφὰς τῶν ἐκγόνων: et seq. v. συνοικίζει τε αὐτά.

23, 52. Plat. ed. παρ' ἡμῶν, gen. casu: et mox, (expuncto relativo ὃ), ἀπὸ Ξ. τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἀρξάμενον, ὡς ἑνὸς ὄντος τῶν πάντων καλουμένων, οὕτω διεξέρχεται τοῖς μύθοις. Sic fere rr, τῶν πάντων καλουμένων διεξέρχεται τοὺς μύθους.

24, 1. Plat. ed. vulg. Ἰάδες δὲ καὶ Σικελικαί τινες ὕστερον Μοῦσαι: (ut Clemens quoque, 264, 8, Ἰάδας Μούσας vocat Heraclitum, Ephеso Ioniæ oriundum: cum hic potius Ἰάδων μουσῶν nomine significari videantur Xenophanes et Parmenides Ionicæ sectæ poetæ, 57, 3. 18: per Siculas autem Musas Empedocles, 22, 41. et 23, 48) et seq. v. ἀσφαλέστατον.

24, 4. ἄττα additum ex RR.

24, 7. A. absque distinctione, πῶς οἱ μέν. Quasi πῶς, seu ὅπως, hic positum sit pro διότι, *quia.*

24, 8. Ac. et Plat. ed. καὶ τοῦ ἀοράτου, absque præpos. περί. Seq. v. rr et Plat. ed. ταῖς χερσὶν ἀτεχν.

24, 9. Plat. ed. δρῦς περιλαμβάνοντες. Inclusa quæ sequuntur, πάντων et μόνον, absunt a rr. σφόδρα vero abest a Plat. ed.

24, 19. καὶ abest ab A. Contra ex eodem addita sunt, articulus τῆς v. 21, et adverbium ἀεὶ v. 22.

24, 26. rr ἐκ πολλῶν μάλα ὀλίγων μνησθ. ambigue.

24, 28. Omnia exemplaria relative habent οἷον: itemque interpres. Mihi magis placuit οἶον, *solum.* Sequens v. in rr ita legitur, Ποίων νυκτερίδων ἐκ λεσχομάχων πεπλάνησθε; posita forsan ἐκ pro ὑπὸ, ut apud Latinos quoque interdum. In A. legitur ἔκ τε στοχασμῶν πεπλάνησθε. Quæ scriptura ferri non potest, nisi membra transponantur, hoc fortasse modo, Ποίων ἔκ τ' ἐρίδων πεπλάνησθε, κενῶν τε στοχασμῶν;

24, 31. rr ἔτι πρόσθεν: rectius A. ἐπιπροσθεῖν, *luminibus vestris obstruere.*

24, 42. rr γεγενημένων hic omittunt, et in seq. commate pro ὁρωμένων substituunt. Iidem mox ἐφιστάμενον τῷ κόσμῳ, mutato verbi modo.

24, 54. Iidem, omisso commatio isto καὶ Πυθαγόρας, sequentia sing. numero de Anaxagora legunt: perperam, ut cum aliunde patet, tum ex 6, 13. et 29, 13.

25, 8. rr ἔχει δὲ ὧδε. Ibidem A et rr ἠράσθην: P. et ἠράσθη et ἠράσθην. Infra sub finem operis, 175, 35. idem P. ἠράσθησαν habet plurali num. ut Stobæus titulo 78. p. 467: et Euseb. Evang. Præpar. lib. XIV. p. 435. Interpres dualiter legit ἠρασθήτην, ac de Platone et Aristippo intelligit. Theodoretus utrobique ad Platonem dumtaxat refert, ut Eusebius quoque.

25, 15. A. Πυθαγόρου φιλοσοφίαν: rr τὴν τοῦ τερατώδους Πυθαγόρου διδασκαλίαν.

25, 17. Articulus τῶν additus e rr: et contra, πολλὰ v. 20, ab eisdem abest. γε v. 23, abest ab A.

25, 31. Infra (39, 23.) in ejusdem loci citatione itidem legitur, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως, *ab hac natura.* Corrupta vestigia

P. codicis, ἀπὸ ταυτῆς, aliam quoque scripturam indicant, ἀπ' αὐτῆς τῆς φύσεως. Interpres in posteriore loco utramque lectionem conjunxit, dum vertit, *ab hac ipsa currendi natura.*

25, 37. rr plural. τούτων: et mox fœm. gen. τὰς ἀδελφὰς, *sorores.*

25, 41. Iidem ἐκ Κρόνου γεγεννημένον, *e Saturno generatum.*

25, 46. Iidem ἀληθινῶν ἀποδείξεων: at supra, 12, 40. ἀναγκαίων ἀποδείξεων: itemque infra 43, 28. 51.

25, 49. Iidem contracte ἔνθους: et mox ἔμφρων: minus vere: quoniam ille afflatus ἐξίστησι τὰς φρένας. Iidem rursus v. 52, αὐτοτελής. Aliter etiam hos versus legi in Arsenii Monembasiatæ excerptis adnotatum in P. margine. Itemque apud Clem. 250, 12.

26, 5. rr σάρκες nom. casu: ut et Clem. 250, 16. Apud eundem Clem. concinnius ἐμπεφύασι.

26, 16. A. τῇ τοῦ πλάνου θεολογίᾳ.

26, 24. rr τὸ γενόμενον μὲν ἀεί: at non item v. 27. Locus apud Platonem est p. 37, c.

26, 26. καὶ addita ex rr. Locus Platonis v. 29, citatur etiam a Gregorio Naz. in sermone de Christi nativitate, ut notatum in Acc. margin.

26, 30. Iidem λαμβάνομεν, *accipimus:* et præced. v. ταῦτα δὲ πάντα: ut etiam interpres.

26, 39. δὲ addita ex A. Ibidem rr ἀλλοιώτεις παμπόλλους: et v. 42, οὐκέτι ἄρα ἐστὶν ἔμβρ.

27, 3. rr ἡ βουλή ἐστιν ἡμῖν: et seq. v. ἡμᾶς πείθεσθαι: et v. 8, ἐγίγνετο, at v. 6, A. ὡς εἰ μὴ ἀκολουθήσομεν, *quia nisi obsequemur.* Emendatio autem et corruptio animi hoc loco intelligenda videtur.

27, 10. Ac. οὐκ ἄρα ὦ βέλτ. omissa γε. Seq. v. rr. ὅ τι ἐροῦσι, ut in proxime sequenti membro.

27, 18. Iidem τῶν ἀθέων ὅμιλον. Sed Ἀθηναίων tuetur quod v. 36 legitur τῶν πολιτῶν: et rursum infra repetitur 43, 52.

27, 20. Iidem οὐ διέφυγε: et v. 27, μεμνῆσθαι: et v. 30, τῆς ἥττονος: et seq. v. τὸν οἰκεῖον ἐπιδείξει σκοπόν: et v. 42, εὑρόντας, plur. n. Locus Platonis est in Timæo, p. 28. cui non absimile dictum Hermæ ad Tat, θεὸν μὲν νοῆσαι, χαλεπόν· φράσαι δὲ, ἀδύνατον: de quo censura est et Gregorii Naz. sermone 11 De Theologia, p. 198, b. H.

28, 3. Non male cum interprete legemus πρεσβύτερος, compar. gradu. Seq. v. A et rr δέ τι. nostram et A. lectionem secutus etiam interpres.

28, 8. ἐκίνησε, *movit*, agnoscit idem interpres. Si quis ἠκόνησε malit, id est, *acuit*, fruatur suo judicio.

28, 10. A. ξυνέγραψε.

28, 15. Βηρυτίων abest ab A.

28, 25. A. ὁπόσοις τῶν—πρεσβύτερός ἐστιν ἔτεσιν.

28, 33. rr δηλώσουσι, fut. temp.

28, 43. A R. Ἐννιός ἐστιν υἱός, mutato et verborum ordine, et proprii nominis scriptura; de qua in Indice.

29, 2. μετὰ τὰ τούτων, *post illorum tempora*, A. libri lectio est: alteram, μετὰ τούτων, *cum his*, sequitur etiam interpres.

29, 12. Idem A plur. num. πᾶσαι θάλασσαι.

29, 14. rr σμικρὰ τῆς ἀληθείας ἐναύσματα.

29, 22. ἔφη additum ex A et rr. Exstat autem Moysis locus Exod. 20.

29, 24. rr γεγεννημένης: et mox ἐνεργείας pro εὐεργεσίας.

29, 26. A et rr, τῷ ὄντι μόνῳ προσνεῖμαι, mutato scilicet adjectivo pariter et verbo. Seq. v. rr et Ac. φησὶ pro ἔφη.

29, 41. Moysis locus est Deuteronomii cap. 6.

29, 54. ὡς additum ex A et rr.

30, 7. rr et interpres, αἰρόμενοι: cui lectioni patrocinatur Esaiæ locus ad quem alludit, cap. 1, υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν.

30, 13. rr ἐναργῶς ἅπαντα περὶ τῆς. Alteram lect. sequitur interpres.

30, 23. Iidem ἀπειπὼν, parum apte: convenientius ἐπειπών. Inclusa, γε v. 44, et γὰρ v. 45, absunt a rr.

30, 53. Iidem, ἐν αἵμασι ψυχῆς: et mox, οὐ φάγεσθε. Exstat autem locus hic Geneseως cap. 9: qui præcedit, desumptus est ex ejusdem Genes. cap. 1. Sequentium duorum prior exstat Genes. 11: alter, Genes. 19.

31, 2. Inclusa addita sunt ex A et rr: in rr tamen non est repetitio commatis illius, ἐκζητήσω αὐτό.

31, 5. A et rr, καὶ οὐκ ἔφησεν.

31, 26. A τὰς κοινωνοὺς, fœm. gen.

31, 32. βοῶντος abest a rr. Malim ego facta transpositione, Δαβὶδ βοῶντος.

31, 34. A plur. num. πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτῶν.

31, 37. Inclusa addita sunt ex A et rr. itemque v. 46. Desumtus porro primus locus e Psal. 32: secundus, ex 109: tertius, ex 44. Ps.

31, 53. rr ordine trajecto, καὶ γὰρ ἐν οἷς ὁ Πλ. πρὸς Κορ.

32, 2. ἅμα cum A et rr agnoscit etiam Ac.

32, 6. A φιλοσοφήσητε, præter. aoristo: et v. 14, διεκάλλυνε, præt. imp. Articulus τοῦ v. 12, additus ex A et rr. Et contra μὲν v. 28, ab A et rr abest. θεῶν vero appellatio ea signif. qua tradit auctor, cum alibi legitur, tum Psalmo 48. et 81, ipso statim initio.

32, 35. rr ἡγεμόνα καὶ αἴτιον, καὶ τὸν τούτου πατέρα. Quam lectionem secutus videtur etiam interpres.

32, 40. A. ὃν διέταξε.

32, 49. Articulus τὰ abest ab A et rr.

33, 1. Interpres legit προέφερον, *proferrent.*

33, 10. rr αὐτὰ ἐδίδαξε.

33, 17. Iidem μετ' αὐτὸν: et seq. v. μετὰ τοῦτον: utrobique masc. gen.

33, 19. Post commation istud, ποθεῖ δὲ πᾶν τὸ γεννῆσαν, subaudiendum cum interprete, τὸ γεγεννημένον, ut ea mox copulantur v. 21.

33, 23. rr κεχώρισται, indic. modo: structura minus usitata.

33, 27. δὴ habet solus P.

33, 30. A. τοῦ Πλάτωνος διάνοιαν, mutato articulo. Davidis locus v. 40, exstat Ps. 32.

33, 46. A. ἐπηκουσάτην: rr pluraliter ἐπήκουσαν.

33, 49. A, οὗτος ἀρχὴν ὁ λόγος, *hoc omnino Verbum*, seu *hoc plane Verbum.* Seq. v. rr τὰ γινόμενα ἐγένετο.

33, 53. Articulum τὸν habet solus P. et seq. v. rr cum articulo, τὰ πάντα. Eodem v. 54, A. τὸ γινόμενον præs. temp. Ex eodem additum sequens εἶναι.

34, 6. rr, οὗτος ἄρα τὴν τοῦ βαρβ. *hic ergo:* et seq. v. ὁ τοῦ Πλάτωνος, mutato articulo.

34, 12. P. τῶν ἄλλων ἕνεκα, *ceterorum gratia.* Ibidem mox A. τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς θεότητος συγκαλύψαι σαρκὶ μὲν, κρύψαι δὲ ὅμως. rr. cum P consentiunt, nisi quod pro κρύψαι composite habent συγκρύψαι.

34, 17. Adjectivum θείας abest a rr.

34, 19. A. *καὶ ἄφατον*: et mox *ὑφίει*.

34, 27. rr *σεσυλημένοι*: nempe pro activo *σεσυληκότες*: durius. Inclusa quæ sequuntur addita ex iisdem, v. 31, 32, et 36.

34, 42. rr *ἔχουσι*, *habent*.

34, 49. Iidem *διδασκαλίᾳ παρατιθείς*.

35, 3. rr *τοῦ Ἀσκραίου θεολογίαν*: et v. 5, *ἐπαίδευσε*, detracta præpositione.

35, 9. A. *διεδέξατο πόνον*, *suscepit quasi quidam successor*.

35, 14. rr *ἐγὼ δὲ αὐτὸς*, *ego vero ipse*: minus convenienter.

35, 19. Iidem brevius, *τῶν μυθολογουμένων θεῶν μὴ μόνον τὸ ἀπίθανον*.

35, 21. Iidem, *εἰ δέ τῳ φίλον καὶ αὐτήν*. Aug. v. *εἰ δέ σοι φίλον καὶ ταύτην διαγν. τὴν συγγραφήν*: et mox item *εὑρήσεις*. Quarum lectionum priorem sequitur interpres.

35, 36. Inclusa *καὶ* addita ex A. In rr totus hic locus aliter legitur; sic nempe, *μόνον δὲ τὸν τῶν ὅλων προσκυνοῦμεν θεὸν καὶ πατέρα, καὶ τὸν ἐκείνου λόγον· τὸν δὲ λόγον, υἱὸν μονογενῆ καὶ ζωὴν καὶ φῶς καὶ ἀλήθειαν εἶναι πιστεύομεν· καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν· ἓν τὰ τρία πιστεύοντες τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θεότητι καὶ ταῖς ἰδιότησι· καὶ ἄλλοις δὲ παμπόλλ.* Quam lectionem expressit etiam interpres.

35, 47. Iidem *ὁρατὸς οὐκ ἔστιν*: et mox, *ἀόρατος προσαγορεύεται*.

35, 49. *ὡς* additum ex eisdem.

36, 2. rr *τυγχάνει ὄντως δηλωτικά*. Seq. v. iidem trajecto genitiv. *καὶ δημιουργὸς, καὶ τῶν ὅλων πρύτανίς τε καὶ κυβερνίτης*.

36, 7. A. *οὗτος υἱὸς ὀνομάζεται*, *hic filius nominatur*.

36, 12. rr *θορυβηθῆτε*: et seq. v. *ἀκούσαντες*. Ex eisdem addita *γε* v. 24. Iidem v. 30, *τὸ αἴτιον*, neutro gen.

36, 33. Prior disjunctiva *ἢ* abest a solo P: at *καὶ* v. 47, a P et RR.

36, 48. RR, *ἐκ τούτου, νοῦ γε ὄντος*.

36, 49. RR, *περὶ τοῦ εἶ τοῦ ἐν Δελφ.* itemque interpres et Plutarchi editiones. Seq. v. A. *καὶ ἀγέννητον καὶ ἄφθ.* at RR. *καὶ τὸ ἀγένητον καὶ ἄφθ.* Ubi et hoc notandum, *ἀγένητον* et hic et in sequentibus uno *ν* scribi in RR. nempe a them. *γίνεσθαι*, non a *γεννᾶσθαι*.

37, 8. A. *τὸ μὲν*, neutro gen.

37, 17. RR pro πατρὶ abbreviate habent πνι, id est πνεύματι, *Spiritu:* et v. 22, λόγοις pro λογίοις: et v. 28, *παλαιᾶς καὶ καινῆς θεολογίας.*

37, 33. Plutarchi locus est De placitis philosophorum, lib. I. c. 7. H. Ibidem P et A νενοηκέναι: et RR seq. v. περὶ τοῦ θεοῦ.

37, 42. Interpres aliam lectionem secutus est. Græca enim ita sonat; *Platonisque ac Platonis similium ea quidem quæ ex divinis oraculis illi suffurati sunt, et inveniet et admirabitur: quidquid vero mendacii admiscuerunt, abradet.*

37, 46. Iidem ἀνέμιξεν, sing. num. quasi ad solum Platonem hæc referenda sint.

38, 6. A. λόγων· οἱ θείων ναμάτων ἀνιμησάμενοι, καθάπερ οὗτοι, τοὺς οἰκείους διεκόσμησαν λόγους.

38, 15. RR τὸ θεῖον εἰς πολλὰ μερίσετε σέβας, ut aliquanto infra, v. 48.

38, 21. Iidem ἄλλους pro πολλούς, id est, *alios ex errantium multitudine.*

38, 25. A et RR diserte habent, λόγος γ′, *Sermo tertius,* seu *Liber tertius.*

38, 30. RR ἔλαχεν ἀριθμόν.

38, 33. Articulus τῆς abest ab A.

38, 35. Homeri locus est Il. β′.

38, 40. A et RR ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δεικν. et seq. v. καὶ ἀξιῶν. Rursum A. v. 42, τὸν νόμον καὶ ὅρον. Seq. v. idem cum rr ἀποκαλεῖν: et v. 48, οὔκουν pro οὐδὲ: sicut etiam interpres.

38, 51. rr, οἱ τούτων ἠκολουθηκότες, structura insolente; nisi subaudiatur τῷ πλάνῳ, vel simile quid.

39, 1. P. πάντες πᾶσι φάντες, *omnes omnibus dicentes,* id est propalam.

39, 16. rr ξυνομολογεῖ δὲ καὶ ὁ Πλάτων. Ex iisdem additus articulus οἱ v. 20.

39, 24. Iidem θεῖν: et mox ἐπωνόμασαν, indic. modo.

39, 32. Iidem, ἥλιον μὲν ἀνίσχων: quæ tamen lectio cum sequenti colo minus congruit.

39, 46. Apostoli locus est Epistolæ ad Rom. cap. 1.

39, 51. δὴ addita ex A.

40, 1. Pro κωλύει structuræ lex requirit potius κωλύῃ vel

κωλύσῃ. In præced. quoque membro A. παρασκευάζῃ habet, præs. temp.

40, 5. A et rr αὐτοῖς, εἰς. καὶ proxime sequens addita ex A et rr: altera ab rr abest.

40, 10. A. ἐμηχανήσατο θεός.

40, 20. μὲν, ex rr addita, respicit adversativas ἀλλ' ὅμως, v. 23.

40, 24. A. ἐγγίνεται: et mox τρεπόμενα. Non male. Intemperies enim magis pervertit quam alit corpora. In rr paulo aliter; sic nempe; φθείρεται τὰ σώματα τῇ τοῦ λοιμοῦ δυσκρασίᾳ· ὅπως ἂν μή. Sequens καὶ abest ab A.

40, 34. rr ψυχρότης αὐτὴν καὶ θερμότης ἀμετρίᾳ λυμαίνεται: non male: et v. 38, ἀναίνεται, detracta præpositione.

40, 49. αὐτῶν omittunt hic rr: at non item pag. seq. v. 12.

41, 1. rr ἀναφής τε καὶ ἀόρατος. Seq. v. A. περιγραφὴν οὐχ ὑπομένων, ut item interpres.

41, 4. rr singulariter τοῦ οὐρανοῦ, *cæli*: et v. 9, κρείττονα, *potiora*, (ut etiam A): et v. 13, superl. gradu θειότατος: itidemque v. 29. Exstat autem Pauli locus ad Rom. 1.

41, 18. A. κιβωτὸν ἢ τάφον, *arcam aut sepulcrum*. Seq. membro P. ταύτην καλοῦμεν: structura parum congruente.

41, 25. rr duali numero τὼ ὀφθαλμὼ προσφέρ.

41, 34. A. τὸν δὲ ταύτης ποιητὴν οὐκ ἀγασθέντας ὡς δημιουργόν: et v. 41, προτέθεικε: et v. 43, ἠλλάξαντο, media forma.

41, 45. δὴ post γὰρ abest a rr. Seq. v. A. εἰκόνα κατεσκεύασαν: et contra rr v. 47, ταύτῃ προσνείμαντες σέβας: mutato utrobique verbi modo. Rursum A. v. 46, εἰ γὰρ, *si enim*, pro οὐ γὰρ: ad quam lectionem respexit Acciaolus interpres. Nostræ lectionis sensus non aspernandus est; hic nempe; *Cum enim incorruptibilem Deum nominent, corruptibilium corporum imagine factam, (animæ namque immortalis speciem nesciunt,) ei divinum attribuerunt cultum.*

41, 53. Inclusa καὶ exstat tantum in A.

42, 9. A. σώμασί τι πρὸς θεραπείαν προσενηνοχότας.

42, 12. rr ἔφη: usitatius: et seq. v. τοὺς ἐκείνων παῖδας.

42, 15. Inclusa addita sunt ex A et rr. Sequentia inclusa, τε et τὸν, ab eodem A absunt.

42, 35. Inclusa καὶ τοὺς addita ex rr. Iidem mox ξυμπλέξαντας v. 48: minus apte.

42, 51. Inclusa καὶ abest ab iisdem. Iidem mox γενέσθαι φασί: et seq. v. οἱ γὰρ καὶ τοῖς ἰοβόλοις. Recte.

43, 11. ἐν νόμῳ ferri quidem potest, ut ἐν σοφίᾳ infra, 68, 5: pro adverbio scilicet: elegantius tamen et usitatius A et rr ἐννόμως γε βεβασιλευκ.

43, 20. rr τοὺς μύθους πεπιστευκότες.

43, 30. Hesiodi locus est in Theogonia.

43, 33. Iidem τούτων plurali numero: et mox, τὸν Κρόνον, τὴν Ῥέαν, τὸν Ἰαπετὸν, τοὺς ἄλλους, omissis copulativis, ut mox v. 35.

43, 40. A τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐξέτεμε τὰ αἰδοῖα: itemque rr, sed absque relativo αὐτοῦ. Rursum A, v. 41, ὁ δὲ Ζεὺς, et v. 53, ἐκείνους κατέχοντα.

43, 45. πῶς additum ex rr.

44, 5. A τί δὲ δὴ, et seq. v. οὐδ' ἂν εἴη ἀληθῆ. Paulo aptius ἔτι δὲ τὰ. Apud Plat. lib. II. De Republ. legitur, τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα.

44, 10. rr τάδε φησί.

44, 11. P et A λεκτέοι γε: sed δεκτέοι legendum esse cum rr, probat quod v. 30. dicitur, οὐ παραδεκτέον εἰς τὴν πόλιν. Sequenti etiam versu λεκτέον cum iisdem legendum esse, liquet ex v. 16, ἐπιτήδεια εἶναι λέγειν.

44, 13. Iidem, οὐδὲν θαῦμα ποιεῖ.

44, 18. P. ἐπιβουλεύονται, *insidiis appetuntur*.

44, 22. Inclusa τε abest a rr. itemque ὡς v. 34.

44, 29. Genitivum μέλλοντος interpres refert ad propinquius antecedens, πατρὸς, cum verius ad remotius spectet, nempe Ἡφαίστου: hoc sensu, *Vulcanumque a patre dejectum, cum matri a patre vapulanti opem ferre vellet*; ut aperte declarat Vulcani ad Junonem oratio Il. *α*.

44, 35. A. ἀδιακρίτως γε καὶ ἀναμφισβ.

44, 38. A et P. ἀναίδην, ut interpres quoque vertit, *impudenter eos accusat*. Quo modo si scripsit auctor, intellexit Platonem posito pudore ac reverentia, qua coli alioqui solent poetæ, in faciem eos reprehendisse. Sed non minus apte A. ἀνέδην legit, id est *effuse, libere*, et quasi laxatis frenis.

44, 44. A. κόρονον ὀστοῦν οὐ λόγον ὠνόμασε: rr κόρον ὡς τοῦ νοῦ λόγον. Interpres videtur legisse, ὡς κεκορεσμένον τοῦ νοῦ, id est ἔμπλεων νοῦ, *saturum plenumque mentis*. In Platonis

editionib. vulg. Κρόνος denominatus dicitur παρὰ τὸ καθαρὸν καὶ ἀκήρατον τοῦ νοῦ, *a puritate mentis.*

44, 47. rr χρώμενος, præsenti temp.

45, 1. Articulus οἱ ante ἄλλοι abest a rr.

45, 5. A. Ἥφαιστον δὲ, τὸν ἀέρα. Idem mox ὑγρὰν legit absque substantivo, ut Hom. Il. ξ', οἵ μ' οἴσουσιν ἐπὶ τραφερήν τε καὶ ὑγρήν, *qui me ferent in continentem et mare.*

45, 12. Interpres ἀερότομιν, rr ἀερότεμιν.

45, 14. rr τὸν βοῦν λέγω, omissa δή. Seq. v. iidem cum A. μνεῦιν pro μένδην: et v. 18, ἀνετράποντο.

45, 27. τοῦ ταρτάρου additum ex A et rr, agnoscit etiam interpres: et auctor ipse 43, 44. Itemque v. 32 et 37. De quarto autem isto deificationis genere disserit et Clemens 7, 45. et 13, 13.

45, 44. rr πάλιν δ' αὐτὴν γεραίρ. et v. 47, κατασφάττοντες.

45, 51. P. θεοὺς ἀνθρωπίνους προσαγορ. perperam.

46, 12. A. καὶ τὸν καπνὸν, κατὰ τὴν παροιμίαν ὥς ἔοικε, φεύγοντες, εἰς αὐτὸ δὴ τὸ πῦρ ἐμπεπτώκαμεν: itidemque rr: nisi quod tertia persona habent ἐμπεπτώκασιν, ut interpres.

46, 14. Iidem, κἂν ταύτην γάρ τις διαφύγῃ.

46, 15. rr, τοιοῦτον δή. A, τοῦτο μὲν δή, et mox τὸ τέταρτον absque καί.

46, 21. δὲ addita ex A et rr. Ibidem mox rr et Ac. κατατοξεύσαιμι ἄν: ut et Clemens 175, 12.

46, 32. rr et Ac. γῆ, φησὶ, μήτηρ πάντων Δημήτηρ πλουτοδότειρα. A. mixtam e duabus lectionem habet.

46, 38. Articulus τοὺς abest a rr: et contra τοῦ v. 44. ex eisdem additus. Sic iidem v. 42, καὶ τὰ τιτανικὰ, repetito articulo.

47, 2. Inclusa γε abest ab A et rr, atque adeo etiam a Plutarchi ed. 190. Idem Plutarch. ibidem cum articulo, περὶ τὸν Ἄρσαλον: et mox σκληροὺς θεούς.

47, 7. rr ἐπὶ τῶν βωμῶν, plur. num.

47, 19. εἰσὶ add. ex A.

47, 32. A. trajecto verborum ordine, δῆλός ἐστιν ὁ Πορφύριος.

47, 34. P et rr brevius, καὶ γὰρ ἐκεῖνος καὶ αὐτὸς (P. οὗτος) τούτους. Itemque interpres.

47, 45. rr ἐν τῷ τρίτῳ, *in tertio.*

47, 47. A. *πάλιν δὲ καὶ ταῦτα προστέθεικε.*

47, 49. A. *σύμβολος*: rr *σύμβουλος*, *consiliarius.* Iidem mox *ἔχων ὑπὸ χεῖρα.*

48, 10. P R. *πρᾶγμα*, et superscriptum *θαῦμα.* Desumpta vero historia de Samsonis problemate, ex Judicum cap. 14: de Balaamo, ex Numerorum 22.

48, 16. A et rr *ἐπαράσασθαι*: et seq. v. *οὗτος δῆτα.*

48, 21. Articulus *τὰ* abest a rr. et contra idem articulus ex eisdem additus v. 27.

48, 35. rr et A, *εἶναι δεῖν.*

48, 37. Commation istud, *ἢ τύχῃ*, abest ab rr. et haud scio an verius, *εἰ τύχοι*, *si casus ita ferat.* Seq. v. cum *ὑποχείριον* subaudiendum *τινὰ*, aut accus. casu legendum *ἄνθρωπον.*

48, 41. A et rr *ἀληθεύσωσι*: et v. 43, *ἐκφανεῖ*: et mox *ἀπόρρητον*: et v. 48, *πλάσματα*, plur. num. et rursum v. 51, *καὶ ταῦτα φησὶ.*

49, 2. rr *ἄρα οὗτοι θεοί*: et mox, *ἀλλ' ἢ ἐκεῖνος.* Interpres aliam hic lectionem secutus est, quasi Theodoreti hæc verba sint, non Chæremonis aut Porphyrii. Græca enim ita sonant; *Non erant ergo neque dii neque boni dæmones; sed ille qui dicitur error.* Quibus verbis significari videtur, *illi communi hominum errore appellati dii.* Porphyrii enim aut Chæremonis hæc esse verba, sat clare innuunt sequentia: *Quis eorum qui sacris imbuti sunt litteris, erroremque illum detestantur, eum de diis qui vocantur errorem coarguere potuisset evidentius?* Aut, si præcedentia quoque verba sunt Theodoreti, et Porphyrius iis ceu *πλανός* ac seductor perstringitur, post *τίς* inserenda foret *γάρ.* In Augustano vetere, citationis notulæ marginales continuatæ sunt, ut in nostra editione, usque ad ista, *τίς τῶν τὰ θεῖα πεπαιδ.*

49, 6. A et rr *ἔφησεν* pro *ἐδήλωσεν.*

49, 30. Ac. *ἴσην αἴσθησιν*, absque copula.

49, 32. rr *βόες ἠὲ λέοντες.* Ibidem *χεῖρας* per cæsuram producit ultimam; aut pro *παλάμας* irrepsit.

49, 36. Inclusa *κε* addita ex Clem. 256, 49.

49, 38. rr *σαφέστερα κωμῳδῶν*: et v. 41, *λευκούς τε καὶ ἐρυθρούς.*

49, 50. *ὀρρωδήσας* additum ex A et rr. Græca ibidem sonant, *Atheniensium philotesium calicem veritus*, id est, ne ab

Atheniensibus tali amicitiæ poculo exciperetur quali Socrates. Seq. v. rr brevius, σκώπτει δὲ ὅμως καὶ αὐτὸς τὰς ἀγαλματοποιΐας, καὶ φησί. Et v. 55. ἀπολελοιπὼς ψυχὴν ἄνουν: quasi *amentis animæ reliquias* dicat. Citantur autem hæc Zenonis et Platonis a Clemente quoque 249, 40.

50, 9. εἰς ex rr additam agnoscit etiam interpres.

50, 24. A et rr τὴν στάσιν αὐτῶν: et v. 28, κρέα plur. numero, ut interpres quoque.

50, 31. rr σοφῶς, itemque interpres. Ibidem mox pluraliter γνῶτε cum iisdem legit idem interpres et Aug. vetus. Sunt autem hi duo loci Esaiæ cap. 44. primus v. 19, ejusdem est, cap. 40. In Hebraici textus versione Latina paulum hæc variare, adnotatum ab aliis.

50, 45. rr οὐδὲ τῷ χιτωνίσκῳ κατακαλύπτουσι.

50, 50. Articulus ὁ additus ex A et rr.

51, 10. Inclusa addita ex A et rr.

51, 12. Idem A. adverb. ἀληθῶς, *vere*.

51, 43. Inclusa addita ex eisdem.

51, 51. rr ἠφάνισε καὶ πάμπαν ἐξήλασε.

51, 54. Inclusa addita ex A et rr. Seq. v. idem A composite ἀνέδειξεν.

52, 2. Inclusa addita ex A et rr.

52, 9. A. ἐκείνου ἀποδέοντας, *illo inferiores*.

52, 11. δὴ abest a rr. et contra ὄντως v. 15, additum ex A.

52, 19. Inclusum αὐτὴν habet solus P. Seq. v. A et P. ἀνενδεὴς τῶν ὑπὸ τῷ θανάτῳ μὴ τελούντων ἡ φύσις: minus apte, ut declarat sequens ætiologia.

52, 27. rr γεγεννημένοις: et 39, τοσαύτας παρήγαγε, ut interpres quoque; et recte: et rursum v. 40, τούτοις pro ἐκείνοις.

52, 47. Pro adverbio ὡς A. et rr habent pronomen relativum ἅς, *quas*: itemque interpres.

52, 51. Apostoli locus est ad Hebr. cap. 1.

53. 3. τοίνυν addita ex A. Articulum vero τὴν v. 7, habet solus P. itemque v. 10. Rursum A v. 9, ἐπίσχῃ pro ἐπέχῃ.

53, 11. Idem, θεοῦ κατοπτεῦσαι γλιχόμενοι κάλλος, ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς κατεφρόνησαν: itemque rr, nisi quod cum articulo habent ἐπὶ τῆς γῆς. Iidem rr v. 13, itidem cum articulo habent τῶν ὀρῶν αἱ ἀκρωνυχίαι: et v. 16, καθειργόμενοι, præs. temp.

Seq. v. P. τῷ ὀφθαλμῷ τὸ κάλλος τῶν ὁρωμένων ἐπιτέρπεσθαι, dura hypallage.

53, 20. rr οἱ σώματα συνεζευγμένοι, subaudita præpos. κατά: et v. 27, δόγματα pro λόγια. Priore in loco interpres ad juvandum intellectum de suo addidit. Græca enim ita sonant; *Quod si ii qui corporibus [adhuc] conjugati sunt, multisque et omnigenis affectionibus turbantur, incorpoream, sublimem, et cœlitibus dignam amplexantur vitam.*

53, 28. Pro αὐτῶν in A. repositum τῶν θεῶν.

53, 33. Idem A. τοῦ πατρὸς τῶν τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων, τοῦ ὑπάτου τε καὶ μεγ.

53, 36. rr δουλεύοντες, præs. temp. et v. 41, ἄγνοιαν, *ignorantiam:* et rursum v. 44, οὑτοσὶ, demonstratione intensiore.

53, 48. καίτοι addita ex A.

54, 5 et 9. Inclusa absunt a rr.

54, 12. A et rr λογισμῷ γε σώφρονι.

54, 13. rr ὀρθῇ τῇ ψήφῳ.

54, 16. τάδε habet solus Palatinus: at rr brevius adhuc, τὰ παρ' ὑμῶν θρησκευόμενα: itidemque interpres.

54, 20. A. τούτους τὰ θεῖα λόγια δαίμονας· τὸν δὲ τούτων ἄρχοντα, Σατὰν ὀνομάζουσι· δηλοῖ δὲ τοὔνομα. Recentiores cod. sic, τούτους γὰρ καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα ἢ θεόν· Σαταν̂ὰν δὲ τὰ θεῖα προσαγ. λόγια.

54, 23. Inclusa addita sunt ex eisdem rr.

54, 15. Iidem καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀνθρ. et v. 36, κατὰ τούτων, *contra hos.*

54, 39. Articulus ὁ additus ex A.

54, 48. rr χρώμενος, præs. temp.

55, 1. P et A πεφρόντικε: minus apte.

55, 4. Inclusa addita ex A. Seq. v. A et rr λέγοντας οὐ καὶ, interrogative, hoc sensu; *Si porro dicamus, animam omnia quæ ubicumque moventur administrare atque inhabitare, an non eam et cœlum administrare necesse est dicere?* quo fere modo apud Clementem quoque legitur hic locus, 253, 18. In Plat. ed. vulg. ita legitur: ψυχὴν δὴ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν ἐν ἅπασι τοῖς πάντῃ κινουμένοις, μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη διοικεῖν φάναι; Sequentia quoque apud eosdem sic leguntur rectius, Τί μήν; μίαν ἢ πλείους; et post has interrogationes, responsive subjicitur, πλείους, ἐγὼ ὑπὲρ σφ. Rursus iidem v. 8, ἔλαττον

μηδὲν τιθῶμεν: et seq. v. ἐξεργάσασθαι. Alioqui ἐλάττω dualiter accipiendum fuerit pro plurali ἐλάττους.

55, 10. A et rr plenius, ὅσης δὲ ταῦτα ἀτοπίας μεστὰ, ἤδη εὐθὺς αὐτίκα δὴ καταμαθεῖν εὐπετές. Itemque interpres.

55, 13. καὶ ταύτην οὐ μόνον, et v. 19, τὸν τῆς κακίας δημιουργὸν, masc. gen. et rursum v. 27, αὐτῶν pro τούτων. Seq. v. P. ἐξηλάσθαι, absque augmento Attico.

55, 30. A et rr αὐτομόλως adverbialiter. Seq. v. rr φιλίαν pro δουλείαν: itemque interpres: et v. 33, ὁ θεῖος ἀπόστολος εἴρηκε. Est autem Apostoli locus ad Ephes. cap. 2. Inclusa οὖν v. 35, addita ex A et rr.

55, 48. Iidem, ἀναίτιος μὲν πᾶσι κακῶν ὁ θεός.

56, 5. A. τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θείου.

56, 9. rr λόγος δ'.

56, 13. A. μεταμορφοῦν γὰρ δὴ ταύτην καὶ μεταρρυθμ. rr pronomen ταύτην et ipsi habent: sed δεῖ legunt cum P.

56, 15. A et rr ἐνέθηκε, *indidit.*

56, 24. Inclusa καὶ abest ab eisdem.

56, 43. rr composite ἐπεδείξαμεν: et paulo ante, v. 40, ἀπεδείξαμεν.

56, 53. A et rr καὶ δεῖξαί γε ἄντικρυς.

57, 6. A et rr γενητόν: et mox iidem rr ἀλλὰ πάμπαν ἀΐδιον καὶ ἀκίνητον. itemque interpres.

57, 8. Iidem, πάλιν δ' αὖ τόνδε τὸν λόγον ἐπιλαθόμενος. A. duplicem scripturam habet; nempe, τοῦτον τὸν λόγον ἐπιλαθόμενος, et superscriptum, τούτων τῶν λόγων, ut infra 71, 37.

57, 19. Articulus ὁ additus ex eodem A.

57, 18. Πύρρητος interpres nominativo casu accepit: cum potius genit. casu significetur, *Parmenides Pyrrhetis filius*, ut apud Diogenem Laertium accipitur; apud quem et uno ρ scriptum Πύρητος.

57, 44 et 45. Inclusæ τὲ et δὲ additæ ex rr. Iidem ibidem βαλλόμενα habent pro πλανώμενα. Infra παλλόμενα legitur 86, 40.

58, 21. rr τούτων γε ἄντικρυς κωμῳδοῦσι τὸν λόγον, *hunc horum aperte taxant sermonem.*

58, 47. Iidem ἀνασπασθῆναι: et mox ἐμπυρωθέντας.

59, 3. rr ἐμπίπτειν, *illabi.*

59, 20. P. μύδρωνα πετρῶν διάπυρον: corrupte.

59, 39. *αὐτὴν* additum ex A: itemque *δὲ* v. 43.

59, 45. rr *Ἡράκλειτος δὲ*: perperam: cum Heracliti sententia exposita sit paulo ante, v. 41.

59, 51. In A. margine additum hoc scholion, *ὅρα ὅσον ἐφαντάσθη τοῖς ἔξωθεν σοφοῖς ἀπὸ γῆς μέχρι σελήνης διάστημα, καὶ ἀπὸ σελήνης ἄχρις ἡλίου.*

60, 5. A *ὁρμιὰν καθεῖναι δυνατὸν καὶ ἱμονιάν*: rr autem *ἱμονιᾶν*, quasi verbum infinitivum.

60, 7. Inclusa addita ex A et rr.

60, 20. Iidem rr *ἐν τοῖς ὑπομνήμασι*: (itemque seq. pag. v. 14.) et mox *λέγων ὡδί.*

60, 23. *αὐτὰ* additum ex A: *ταῦτα* seq. v. abest ab rr.

60, 28. A *ἐξηγήσασθαι.*

60, 31. Malim *οὐδὲ ἀνόσιον*, propter sequentia commata.

60, 35. rr *ὑπὸ τῶν σοφῶν*: itemque interpres.

60, 38. Iidem *αὐτοῖς ἐσκόπει*: congruentius *ἐν αὐτοῖς, in ipsis.*

60, 46. Cum *ταὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις* subaudiendum *ἐνδέχεται*, vel simile quid.

60, 49. rr *τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι*: et seq. v. *οὐδὲν ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρόν*: et rursum v. 52, cum articulo, *εἰς τοὺς ἀνθρώπους*. Inclusum *εἶναι* v. 51, additum ex A.

61, 1. rr *οὔτ' ἄλλο*, concinnius.

61, 4. Iidem *τῶν δὲ περὶ τῶν τῆς φύσεως μεριμν. eorum qui de rebus naturæ sollicitius rimantur.*

61, 7. *ποτὲ* additum ex A et rr.

61, 10. rr *ἀδολεσχίαν ἐμφαίνων*: et v. 14, *Ξενοφῶντος ὑπομνήμασιν*, ut pag. præced. v. 20: et v. 19, *ἐξελέγξαντα*: (at A. *ἐλέγχοντα*, præs. temp.) et v. 25, *τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις*. Ibidem mox A. *κατὰ τὸ μᾶλλον γὰρ ἐκεῖνος.*

61, 29. A et rr *παραλείψω.*

61, 40. Iidem *εἴρηκεν, dixit.* sed *εἰρήκαμεν* legit cum P. etiam interpres. Inclusa *καὶ* seq. v. addita ex R R.

61, 45. Perfect. *πεποίηκε* repetitur etiam mox v. 52: RR habent aor. *ἐποίησε*: (ut infra in ejusdem loci citatione legitur 109, 54) et mox, *πρὸς ἀνθρώπων καὶ θεῶν, ἀλλὰ καὶ δαιμόνων καρποῖτο*, et v. 53, *καὶ τούτους δὲ λειτουργ.*

62, 3. RR et Ac. *γενέσθαι*, aptius.

63, 8. A *κοινωνὸν τὸ εἶδος*. Minus apte. Interpres hæc quoque directe Platoni tribuit.

62, 16. Inclusa addita ex A et RR.

62, 21. Græca sic ad verbum sonant; *Visibilis enim cum sit, etiam tactilis est: et cum sit tactilis, etiam corpus habet.*

62, 29. Τοῦδε agnoscit cum A et RR etiam Ac. Seq. v. RR εὑρόντας, plur. num.

62, 35. Inclusa addita sunt ex A et rr.

62, 47. Iidem γεγένηνται, plur. num. Rursum A. v. 42, ἐποίησεν: et v. 45, ἔστι κατά γε τὸν τοῦ Πλ. λόγον θεός. Ex eodem addita τε v. 43. Verba autem illa Euripidea Iocastæ sunt ad Eteoclem filium, capitali odio a fratre Polynice dissidentem.

63, 5. RR δῆλος ὡς πρὸς τὸ ἀΐδιον ἔβλεπε: concinnius.

63, 15. Iidem τῆς τοιαύτης ἕξεως, ut v. 50.

63, 24. ποικίλως additum ex RR. Et contra, αὐτὰ v. 27. abest ab A.

63, 32. δὲ abest ab RR.

63, 38. Iidem ἐκ τοῦ τηνικαῦτα κατεσχηκότος ὑπομεμένηκε πλάνου. Articulus ἡ seq. v. additus ex iisdem.

63, 46. τῆς ποικίλης additum ex A et RR. Itemque ἐξ v. 51. At v. 49. RR ξυνθέντος, temp. præterito: rectius.

64, 17. RR μεῖναι, detracta præpos.

64, 41. Articulus οἱ additus ex A et RR. Itemque μηδαμῇ v. 44. Ibidem RR infinitivo modo, ἅμα βουληθῆναί τε καὶ— παραγαγεῖν: itidemque interpres: relatis nempe his verbis ad δημιουργῆσαι v. 37. Ut quæ in medio sunt παρένθετα sint.

64, 49. A. στυπείου. penultima diphthongo: at RR στιππυοποιοῦ, *stuppifice.*

64, 51. RR γῆς ἀρδείας, *terræ irrigatione;* sublata utraque copula.

65, 14. Locus est e Psalmo 134.

65, 20. Inclusa absunt ab A. At RR ibidem habent masc. gen. ἁπάντων τῶν ποιητῶν.

65, 26. Iidem ὅσαπερ ἠθέλησεν ἐδημιούργησε.

65, 29. A. οὐράνια, *cœlestia,* detracta præpositione: et mox ἐποίησε, præt. aor.

65, 33. RR ἐπειδὴ γὰρ, *postquam enim.* Sequens inclusum agnoscit cum eisdem etiam A.

65, 37. Iidem ἐπιτελῶσιν, præs. temp. Inclusa quæ sequuntur addita ex A.

66, 1. *πάσχωσι* subjunctivo modo habent omnes. *ἀδεῶς* v. 3. abest a RR.

66, 10. Iidem *θεωμένῃ*, (itemque A,) usitatius; et v. 18, *διατελοῦσιν*.

66, 24. Iidem pluraliter *κἀκεῖνα*: ut et A. et rursum v. 33, *τῶν ὑετῶν*, itidem plurali numero. Et seq. v. *ὤφθη πώποτε*. Inclusa v. 28, addita ex A et RR.

66, 44. RR *διαναίνων*: et v. 45, *σμικροτέρους*, *minores*.

67, 2. *ἔμοιγε* additum ex RR.

67, 14. *οὐχ ἥκιστα* legit A: at RR affirmative *ὡς ἥκιστα*, *quam minime*; ut etiam interpres.

67, 16. A. *ὅσαπερ*. Seq. v. idem *ἐναπέθετο δὲ καὶ*. Itidemque RR et Ac.

67, 18. Idem A. *ξυνεστάναι βούλοιτο*: at RR *εἰς ὅσον ταῦτα ξυνεστάναι βούλεται χρόνον*. Præpositio a P. abest.

67, 23. RR *διαλύειν γε ὃ διαθεῖ στερέωμα*.

67, 37. A. *τὸν τούτων ποιητὴν ἐπιγνόντες ὡς δημιουργόν*.

67, 40. *οὖν* exstat tantum in P.

67, 51. A. *λυτειρέσαν*, trajectis litteris: at rr *λατειρεύσαντα ῥέαν*: unde interpres legit, *ἢ λιτυέρσαν τῇ Ῥέᾳ*. Non male. Nam Deonem et Rheam eandem esse cum Cerere deam supra Theodoretus docuit 53, 47. Suidas *λιτυέρσην* dicit esse messoriam cantionem in honorem Lityersæ, quem Hesychius Midæ nothum fuisse dicit, cantorem optimum. Meminit etiam Athenæus et Pollux.

68, 4. Davidis locus est Psalmo 103.

68, 7. RR *τεττίγων τερετιζόντων*, convenientius.

68, 19. Articulus *τοῦ* additus ex eisdem.

68, 26. Iidem *ἔκ τε ὄντων καὶ ἐξ οὐκ ὄντων*. Inclusam *γὰρ* agnoscit cum eisdem etiam A et Ac. itemque v. 33.

68, 36. RR post *φυτευομένων* addunt *ἰδέας*: quod etsi ferri potest, vereor tamen ne ex v. 39 huc irrepserit.

68, 46. RR et Ac. facta post *παρήγαμεν* interpunctione, sequentia sic connectunt; *αὐτὸς φυτουργὸς καὶ ναυπηγὸς τοῦ μεγ*.

69, 4. A. *λόγοις* pro *λογίοις*.

69, 7. RR. præs. temp. *φεύγετε*, et *ἀσπάζεσθε*.

69, 13. Articulus *ὁ* additus est ex RR: atque adeo legitur et apud Paulum 1 Cor. 14, 25: unde locus hic desumptus est.

69, 15. RR λόγος ε′: A, πέμπτος, omisso nomine λόγος.

69, 22. P et A, φαινόμενον. Sed dativo φαινομένῳ patrocinatur dativus ὁρωμένῳ v. 29.

69, 32. RR Χριστοῦ pro σταυροῦ. Est autem Apostoli locus 1 Cor. 1.

69, 34. A et P. παρ' αὐτῇ, dat. casu; minus congruenter.

69, 50. Prophetæ locus est Esai. 1.

70, 1. αὖ additum ex A et RR. Belle porro huc facit cap. 9, lib. 1. Pædagogi Clementis.

70, 19. A et RR ἧς ἀνέλαβεν, more Attico.

70, 21. Inclusa ab eisdem absunt. Scripturæ autem loca quæ hic citantur priora, v. 1 et sequentibus, sunt e Psalmo 33: posteriora duo, v. 19 et 20. ex Joann. 7, et Matth. 11.

70, 34. RR εἰς αὔριον.

70, 45. ἠκριβωμένων habet solus P.

70, 52. rr ἀναφανῆναι.

71, 17. A, μηδὲ ὁρᾶν. Theognidis ed. vulg. μηδ' ἐσιδεῖν. Rursum A et rr αὐγὰς ὀξέας, durius. Simile porro dictum Sileni refert et Plutarchus Consolat. ad Apollon. pag. 71, et Cicero Tuscul. Quæst. lib. 1. H.

71, 25. A. τὸν Ἀθηναίων νομοθέτην: rr τὸν νομοθέτην τῶν Ἀθηναίων. Multa in eandem sententiam et Clemens 185 et 186.

71, 35. Cum Philolai sententia congruit Euxithei Pythagorei locus apud Athen. lib. 4. p. 79. H.

71, 49. Inclusa καὶ abest ab A et rr.

72, 7. A et rr κατὰ τὸν Τίμαιον: verius κατὰ τὸν Τίμωνα, ut patet ex 24, 24: et manifestius ex Clem. 235, 34. ferri tamen et altera lectio potest: quia Timonis versus ex Homerico concinnatus est. Homeri autem versus exstat Iliadis initio.

72, 30. αὖ abest ab rr. Seq. v. P. ταύτης διάθεσιν: parum ad rem. Inclusa, v. 35. 37. et 40. absunt a rr.

72, 43. A. copulate, καὶ τὴν διανοητικήν.

73, 2. Pro τούτοις P et rr habent ταύτῃ, *hac ratione, hoc respectu.*

73, 13. A et rr Ἀριστοκλῆς pro Ἀριστοτέλης.

73, 16. Hippocratis verba περὶ καρδίης hæc sunt: γνώμη γὰρ ἡ τοῦ ἀνθρώπου πέφυκεν ἐν τῇ λαιῇ καρδίῃ, καὶ ἄρχει τῆς ἄλλης ψυχῆς. H.

73, 16. P et A ἀρτηρίας pro καρδίας: perperam. Et seq. v. rr ἐν τῷ φράγματι, omissa præpositione.

73, 25. A et rr διαρκεῖν μὲν καὶ καθ' ἑαυτὰς ζῆν: et seq. v. ἰσχυροτέραν.

73, 27. P ἐκπληρώσεως, *expletionis* seu *consummationis.*

73, 32. A τοῦ τρίτου μέρους τῆς ψυχῆς τοῦ ἐπιθυμητικοῦ.

73, 35. A et P. μετέχειν, infinit. modo.

73, 39. A et rr τὴν γάρ τοι φυτικὴν δύναμιν καλεῖν ψυχήν.

73, 44. rr ἀπαύγασμα: perperam; ut in præcedenti quoque loco perperam iidem τὴν φυσικὴν δύναμιν.

73, 46. Iidem συναθροισθέντων: minus recte.

74, 1. rr ἀναλώσεως: quod agnoscit etiam interpres. γὰρ v. 4. addita ex rr. Iidem v. 6, διατεθεῖσιν, *affectis*: A. ordine inverso, οὕτω σφόδρα περὶ τῆς ψυχῆς διαλεχθεῖσιν ὑβριστικῶς.

74, 11. Interpres videtur legisse φθαρτὴν, ut pag. præced. v. 28: eadem utrobique sententia.

74, 18. rr λέγεσθαι pro ἄγεσθαι, minus apte.

74, 23. Iidem αὐτὴν εἶναι φησί.

74, 26. Adverbium κἀνταῦθα P et A Theodoreto tribuunt; P R. cum interprete tribuit Platoni.

74, 28. Articulus ἡ additus ex A et rr. Sequens αὐτὸν a rr abest.

74, 34. Iidem καὶ γὰρ ἀλλήλαις ἀνθέλκουσιν: et v. 38, ἀνθέλκει, indic. modo.

74, 39. Iidem τοῦ λόγου ἀγωγὴν, ut interpres quoque, *rationis ductum.*

74, 47. Iidem νεῦσαι πρὸς αὐτήν: sed in P R. margine adscriptum ἀρετήν.

75, 2. rr ἑκάστῳ ἡμῶν αὐτῷ: et v. 7, μεταβάλλῃ.

75, 10. Iidem ὅλη κοσμηθεῖσα, absque præpositione: itemque A.

75, 24. A ξυνέγραψε. Seq. v. Plat. ed. τῷ ὄντι δὲ λεκτέον οὕτω; *ac revera sic dicendum est?*

75, 26. Plat. ed. ἦ γάρ; *nonne?*

75, 29. rr οὐ γὰρ pro πῶς γάρ; et v. 31, iidem, οὐκ ἄρα τῶν γε πάντων αἴτιον.

75, 40. Iidem cum A. genitivo casu, οὔτε Ὁμήρου οὔτε ἄλλου ποιητοῦ: itidemque v. 42, ἁμαρτάνοντος καὶ λέγοντος.

75, 47. Iidem ὅγε κύρεται, ut et Plat. ed. Exstant autem hi

versus Iliadis ω'. Sequentem quoque periodum, οὕτω δὲ, Platoni tribuit interpres: sed Theodoreti hæc esse verba cognoscet qui Platonem ipsum adire voluerit.

76, 5. Græca ita sonant ad verbum, *et dicentes dicere, et facientes facere.* Quibus verbis accipi possunt etiam oratores ac poetæ; seu, et qui prosa et qui carmine aliquid condunt. Inclusa v. 13 et 15, addita sunt ex A et rr.

76, 17. A. ὀνομαζόμενα pro νομιζόμενα. Seq. v. A et rr ἃς ξυμφορὰς, relativo ad sequens, non ad antecedens substantivum conformato.

76, 23. Iidem ἐδιδαξάτην, duali numero.

76, 26. A. ταῦτα δὲ ὁ Πλάτων: rr καὶ ταῦτά γε ὁ Πλ.

76, 28. Prius ὁ rectius cum Ac. expungemus: posterius additum est ex A et rr.

76, 47. οὖν abest a rr.

77, 3. τι abest ab A. Inclusa v. 7. absunt et ab A et a rr.

77, 21. Iidem rr ὠδίναντες, temp. aor.

77, 31. δὲ ab eisdem abest.

77, 37. Iidem ἀμείνοσιν ἐκείνων, s. τῶν λόγων: itemque A.

77, 51. εὑρεῖν additum ex eisdem.

78, 19. δὴ abest a rr.

78, 21. Iidem νοητὸν pro νοηρόν.

78, 25. A. margini adjecta hæc adnotatiuncula; σήμηναι πότε ψυχοῦται ὁ ἄνθρωπος, καὶ πόθεν ἡ ψυχή.

78, 40. Inclusa absunt a rr. Qui vero hic citantur Scripturæ loci, primus, versu 14, exstat Geneseωs cap. 2: alter, v. 24, Exodi 21: tertius, v. 31, Jobi cap. 10: quartus, v. 45, Psalmo 118.

79, 7. Inclusum ἀνθρώπων abest ab A. Itemque ὁδὸν v. 17, ab A et rr. Ibidem iidem rr ὁδεύσῃ, præterito aoristo. Et paulo ante, μὴ δι' ἑαυτῆς pro μηδὲ αὐτῇ: *ne videlicet per se, seu ex se, aliam naturam aliumve ortum habere se putet.*

79, 20. Iidem λογικὸν γὰρ κἀκείνη, s. ζῶον.

79, 24. Iidem cum A. τὸ ξυνοίσειν μέλλον.

79, 26. A. duplicem lectionem habet. εἰσιτητὸν, *intrare licet,* et εἰσιτητέον, *intrandum est.*

79, 28. rr τοὺς μὲν, accus. casu, respectu infinitivi verbi. Ibidem τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν sonat potius *divinis mysteriis participare,* seu *divinis sacramentis participare,* quam,

ut interpres vertit, *divinis mysteriis expiari.* Porro quod οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, tradit etiam Paulus ad Gal. 3: et Theodoretus iterum quæst. II. in librum Judicum, p. 201: Basil. M. p. 56: Gregor. Nyss. initio vitæ Moysis. H.

79, 45. rr Θρᾳκικὸν δὲ τοῦτο τὸ γένος. Articulum autem τὸ agnoscit ibi etiam A.

79, 53. A R. τήνδε ἀρετὴν κτῆσιν: perperam pro τὴν τῆς ἀρετῆς κτῆσιν. Posses tamen etiam legere τῆσδε τὴν κτῆσιν.

80, 18. Inclusa addita sunt ex A et rr.

80, 22. rr τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων. Dissensio porro de septem Sapientibus exponitur etiam a Clemente 129, 10.

80, 31. Quatuor illa propria, Βαρθολομαῖον, Ἰάκωβον, Μωϋσέα et Δαβὶδ, rr ponunt absque articulo.

80, 34. οὕτως additum ex A et rr.

80, 41. Iidem ἁλιευτικοὺς λογισμοὺς: et v. 44, ἀναριθμηθῆναι: et seq. v. μετέχοντες. Inclusa καὶ v. 48 abest ab eisdem.

81, 14. A. τῶνδε τῶν δογμάτων. Ex eodem additus articulus τῶν v. 15 et 16. Idem articulus τοὺς v. 30 abest a rr. at τοῦτο v. 51 abest ab A.

81, 54. rr πάντες οἱ Ἕλληνες: et seq. v. ὑπὸ τοῦ σκυτοτόμου τοῦ ἡμετέρου, articulo geminato. Exstat autem Pauli locus 1 Cor. 14.

82, 2. μοι additum ex RR. Inclusa quæ sequuntur deerant in P. agnoscit ea cum A et rr etiam interpres.

82, 14. A et rr λόγους ἀμείνους, *orationes seu rationes meliores.*

82, 22. Iidem διαλύειν ἱκανῶς.

82, 26. Interpres post Πλάτων addit καὶ Δημοσθένης: quia videlicet mox ῥητορικῶν λόγων fit mentio, in quibus Demosthenes excelluit. Et infra itidem conjunguntur 110, 46. Seq. v. rr disjunctive, ῥητορικοῖς ἢ φιλοσόφοις: et v. 29, καὶ πολὺ σοφωτέρους.

82, 30. Οἱ Νομάδες, οἱ ἡμέτεροι πρόσχωροι] Vel quia Syrus fuit Theodoretus, vel quia Cyri urbis episcopus: quæ Cyrus a Judæis in Syria fuit condita, in honorem Cyri Persarum regis, a quo e captivitate dimissi fuerant; ut testatur Procopius lib. II. De ædif. Justin. Nomades vero Ismaelitæ, Arabiam desertam incolentes, Syris finitimi esse dicuntur versus meridiem et orientem. Ac.

82, 34. ὀξεῖαν additum ex eisdem rr.

83, 8. Πολλὰς τῶν ἡμετέρων βίβλων ἀπαριθμήσαντες μυριάδας, *multis nostrorum librorum millibus denumeratis.* Sed ὑμετέρων agnoscit etiam interpres.

83, 15. Ad A. marginem adnotatum scholion hoc: σήμηναι περὶ τοῦ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς ὠφελιμώτατα καὶ ἀναγκαῖα.

83, 34. Ut hic τῶν δρωμένων τὸ κράτος τῷ λογισμῷ tribuitur, sic Isocrati ἡνίοχος est ὁ νοῦς. Eique ni paretur, *Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.* Seq. v. rr ὥς τε καὶ τοῦτον ἐπέχειν, καὶ διεγείρειν ἐκείνην, omissis intermediis. P. ἀνύττειν et ἄρχειν habet pro αὖ νύττειν et ἄγχειν.

84, 1. A. ἀγαθός γε ὤν, δικαίως ποινὴν τοὺς παρ. Articulus τοῦ v. 12, additus ex eodem.

84, 29. Prophetæ locus est Psalmo 138.

84, 31. P et A πρὸς ταύτην, *adversus hanc.*

84, 34. Inclusa καὶ addita ex rr. Iidem seq. v. Ξενοφάνει: minus recte. Scripserunt autem de humani corporis fabrica etiam Christiani Theologi, Gregorius Nyssenus et Nemesius, nostroque seculo inter medicos clarissimi Fernelius ac Vesalius. H.

85, 2. rr λόγος ϛ.

85, 12. A et P ἀχθέντες, absque præpositione. Idem A. mox significanter admodum, δι' ἀθρόας τῆς ζάλης τόλμῃ καταφρονήσαντες, *per densas confertasque procellas audacter contempto periculo.*

85, 27. Convenientius positivum ἡδὺ, *suave, gratum:* rr οὐδὲν αὐτοὺς ἥδει τῶν γιγνομένων. Congruentius etiam mox οὐκ εὐκληρία, οὐ δυσκληρία, nom. casu.

85, 37. Inclusa addita sunt ex A et rr.

85, 40. A παραθήσομεν, *comparabimus.*

86, 2. rr παράγωμεν.

86, 5. γε addita ex eisdem.

86, 8. Iidem ἡ ἐξ ἐκείνου ξυμμορία. Articulum τὰ seq. v. habet solus A, et quidem sensu miro, *res ad se attinentes aversari.* Sed rectius articulum omitti declarant hæc Senecæ in Quæstionum naturalium procemio de Deo; *totus in se intendat, an ad nos aliquando respiciat.* Apud Clementem est, 20, 8, οὐδὲν μέλειν τῷ θεῷ: ut et apud Plin. lib. II. cap. 7, *Irridendum vero, agere curam rerum humanarum illud quidquid est sum-*

mum: et apud Virgil. *Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.*

86, 22. P. φορὰν, nempe παρὰ τὸ φέρειν: itemque Euseb. Præpar. evang. 149, 38: minus convenienter. Et in Latina versione rectius fortasse, *Præstigiatorum indaginem.* Rursum P. mox, ἀπόλωλε γὰρ τότε, *periit enim tunc.* Sed τό γε agnoscit cum A et rr etiam Ac. Et Euseb. loco modo citato, 150, 7.

86, 30. Idem Euseb. τοσοῦτον, ὅσον ἄν τις ἀξιώσειεν, ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρωπίνους.

86, 31. Ad verba ista, καὶ τὸ θεῖον, adpositum in P. margine scholion hoc, ὁ Ἀπόλλων οἶμαι: quia videlicet mox Pythius vates aperte perstringitur, v. 44.

86, 33. A et rr προστέθεικε, præt. perf.

86, 38. Iidem τῷ μὲν, et τῷ δὲ, dativo casu. Ibidem Ac. secunda persona ὑμῶν, *vestrum.* Articulus τοῦ ibidem additus ex rr. Iidem seq. v. habent σμικροτάτων, *minutissimorum:* ut supra 57, 41.

86, 47. Inclusa καὶ addita ex RR. Iidem mox cum P κατὰ ταὐτὸν τοῦ Πυθ. *simul et Pythium Apollinem et Democr.* Legi posset etiam κατ' αὐτοῦ τοῦ Πυθ. *adversus ipsum Pyth.*

87, 1. Inclusa καὶ addita ex rr.

87, 4. A et P. χρόνον παρὰ τὸ χρεὼν εἰρῆσθαι: itemque Acc. interpres. Mihi RR. scriptura visa est convenientior. Iidem rr seq. v. παρὰ τὴν εἱμαρμένην: et v. 12, τεταμένην: minus apte.

87, 20. καὶ addita ex eisdem.

87, 30. A et P προνοίας, genitivo casu: quæ structura stare non potest nisi addatur præpositio διὰ, μετὰ, ὑπὸ, vel similis.

87, 37. Aristotelis locus est Physicorum lib. II. cap. 5.

87, 48. rr copulative, οἰωνοῖς καὶ κληδόσι.

87, 51. Iidem προϊὼν, *prodiens*, ut Clem. 302, 43.

88, 1. Clem. ibidem πωλῶ τοῦτον, *vendo hunc.*

88, 5. παραπλησίως additum ex rr.

88, 7. Omnes cod. uno consensu, ὦ πολυτίμητοι θεοὶ, contra metrum. In sequentibus etiam metrum sic constiterit rectius, Ὑποδούμενος γὰρ, ἐμβάδος τῆς δεξιᾶς Τὸν ἱμάντα διέρρηξ', ut apud Clem. quoque monui, ad 302, 32.

88, 11. rr ἐν τῷ γέλωτι καὶ θεάτρῳ.

88, 13. Iidem δείματα, *pavores, timores*. Seq. v. iidem δυσχεραίνοντος, præs. temp. Quod si placet, legendum etiam mox νομίζοντος.

88, 20. Aptius iidem διέτραγεν, præterito aoristo.

88, 27. Iidem ἐθεάσω, ut et Clem. 302, 39.

88, 36. Inclusa addita sunt ex A et rr. Sed rr v. 38 habent ἄλλοις τι προδηλοῦν, *aliis quid portendere*.

88, 51. Iidem τοιάδε, *talia*. Ibidem in A. margine adjecta hæc adnotatiuncula, ὅρα ἄνδρα Ἕλληνα, οἵας εἴχετο δόξης. Citantur iidem versus a Clem. 258, 32. Rursum v. 50. A. ἀληθῆ σοφίαν.

89, 2. Metrum postulat, Μίαν δικαίων, ἑτέραν δ' ἀσεβῶν εἶν' ὁδόν: ut colligitur partim ex Euseb. 400, partim ex Justino 167.

89, 9. Epitatica seu emphatica καὶ addita ex RR. Seq. v. interpres legisse videtur, τὴν θείαν προηγόρευσε κρίσιν. Nostra lectio significat, *futuri judicii mentionem fecit*.

89, 18. A. P. RR, ὁρίσαι: itemque Ac. Convenientius ὅρσαι Clem. 255, 10.

89, 29. rr ὅς δέ τις ἐξαρθ. per tmesin nempe pro ὅστις δὲ.

89, 31. Iidem ἀνοίᾳ, *amentia*; itemque interpres.

89, 39. P. ἄστατον: minus apte. Ab rr absunt inclusa v. 47. 48. 49. Iidem eodem v. 49 πάσχῃ, subjunctivo modo.

90, 6. Articulus τὰ abest a rr.

90, 10. Moysis locus est Exodi cap. 9.

90, 18. Iidem ὠφέλημα γένηται παραδείγματος. Inclusa v. 21 et 25 absunt ab eisdem.

90, 26. A γενέσθαι ξυγχωρεῖ: et v. 33, παρέδωκεν. Ibidem mox rr οὐκ ἔγνωσαν.

90, 48. Iidem rr ὁμολογουμένοις: Ac. εἰρημένοις: et mox idem ξυμφωνήσωμεν.

90, 51. rr μετάσχωμεν, retracto accentu.

91, 9. RR τοῖς νομικοῖς. Inclusa v. 13 addita sunt ex A et RR. Itemque articulus τὰς v. 18. Seq. v. RR. τὸ δὲ τέταρτον.

91, 21. Iidem ἀγαθὸν, nom. casu.

91, 33. Locus Platonis exstat lib. II. De leg. 661: H. et in eam sententiam alia sunt apud Clem. 207, 20.

91, 41. Iidem. τὸν πάντα ταῦτα κεκτημένον: itidemque A:

articulo nempe ad participium, non ad verbum infinitivum relato. Seq. v. A. interrogative πῇ.

92, 1. εἶναι abest a RR.

92, 14. Inclusa addita sunt ex A et RR. Sed RR initio habent, ἃ πᾶσιν ἐστὶ τοῖς ἔχουσιν ὀνησίφορα.

92, 22. φίλοι abest ab RR.

92, 29. Iidem rr τούτων, *horum:* et v. 31, πλούτῳ περιρρεόμενον.

92, 38. καὶ abest ab A.

92, 40. Samuelis locus est 1 Reg. 16.

92, 41. A. ὁ τῶν ὅλων πατήρ: RR ὁ τῶν πάντων ὀπτήρ. Supra eadem periphrasis 88, 46. Articulus ὁ seq. v. abest ab RR. Iidem mox seq. v. cum articulo, ὁ δὲ θεὸς, εἰς καρδ.

92, 46. A et RR φέρειν, infinitivo verbi modo: et seq. v. RR πεπαιδευμένος, temp. præterito.

93, 21. A et P. μᾶλλον δὲ ἧττον μεγέθει διαφερόντων: corrupte. Seq. v. rr τοῖς νῦν δὴ λεγομένοις. Itemque A.

93, 27. Ac. δημιουργῶν εἶναι φαυλότερον.

93, 38. RR νοοῖτ' ἄν, absque præpositione.

93, 41. Malim ξυντείνων masc. gen. contra exemplarium consensum.

93, 45. λόγον abest a P: et RR habent πλείστων λόγων ἑλιγμούς.

94, 5. RR διεσπάρθη τὸ σῶμα.

94, 29. Iidem μετεσχήκασι, tertia pers.

94, 33. A. αἱ πᾶσαι.

94, 45. Inclusa addita ex eodem A. Et contra, sequentia in eodem desunt.

94, 55. rr ἀναδέξασθαι πόνον: itemque interpres.

95, 2. A. disjuncte, ἢ φυτεῦσαι, ἢ τρυγῆσαι. Ibidem mox RR ἀποθλίψαι οἶνον καὶ ἐλαίας καρπόν.

95, 30. A, *αἰτία ἀλωμένου, culpa errantis est.* Sed ἑλομένου agnoscit etiam Clemens, cum alibi, tum 261, 15. Sunt autem Platonis verba, ex lib. 10. de Rep.

95, 35. Ac. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμᾶς.

95, 37. Plat. ed. cum articulo, πρὸς τὸν θάνατον: et v. 39, οὐδὲ ἀμελεῖται, variata negativa: et mox plur. num. ὑπὸ θεῶν, ut et RR.

95, 40. Iidem RR brevius οὔκουν τῷ ὄντι: sed μῖσος pro νόσος

iidem minus convenienter. Theodoreti autem hæc verba esse, non Platonis, ut Latina versio innuit, manifestum est ex Plat. ed.

95, 47. RR brevius, καὶ Πλωτῖνος δὲ, περιφανὴς καὶ οὗτος ἐν φιλοσόφ. Inclusa ἐν, v. 49, ab eisdem abest.

95, 51. Iidem τὴν αἰτίαν καὶ ξύστασιν: itemque Ac. Versio tamen ejus οὐσίαν exprimit.

95, 53. A et P πρὸ ἔργου: minus apte. In Latina versione v. 47, sunt qui malint, *providentiæ abnegatio*, seu, non credere providentiam: et mox v. 49, *libris inseruit*.

96, 1. Ac. ἐκ τοῦ νοῦ: versio tamen alteram lectionem sequitur.

96, 4. RR θείων λογίων: (nempe Joann. Evang. cap. 1.) et v. 6, τῶν ἀποστολικῶν, s. ἀνδρῶν, aut χρόνων.

96, 12. Iidem ἐπὶ τούτων, plur. num. Iidem mox Σάκκας, retracto accentu: et seq. v. A. μετεφέρετο. Relativum ὃς habet solus P. In ejusdem P. margine addita hæc adnotatiuncula; χρόνοι ἐν οἷς γεγόνασιν Ὠριγένης καὶ Πλωτῖνος καὶ Πορφύριος, μαθηταὶ Ἀμμωνίου τοῦ σακκᾶ.

96, 15. RR τούτῳ φοιτῆσαι φασὶ καὶ Ὠριγένην τὸν ἡμέτερον· τῷ δὲ, Πλωτῖνον τουτονί: quam lectionem sequitur etiam interpres. Alteram scripturam agnoscit Suidas, qui Plotinum Ammonii discipulum, et Amelii præceptorem facit.

96, 27. RR expressiori reciprocatione, τοῖς ἑαυτοῦ. Seq. v. Plotini editio, p. 256, ὡσαύτως προσφόροις: et in margine ὡσαύτως πρόσφορον: ut Marsilii Ficini versio, *partibus suis tum majoribus tum minoribus æque conveniens.*

96, 32. A. καὶ μὴ πρὸς μέρη. Seq. v. P. αἰτιώμενος: eodemque casu mox RR λαβών. Iidem RR ibidem divise οἷον εἰ: (ut et Plot. ed.) et v. 36, ἄνθρωπον ἢ δαιμονίαν τινα ὄψιν: et rursum ἰδίᾳ pro νὴ Δία: et mox, τὸ εὐτελέστατον λαμβάνοι: ut et Plot. ed. in qua sequentia duo commata exigua mutatione sic leguntur, ἢ τὸ ὅλον γένος παρεὶς, οἷον τὸ ἀνθρώπου. Ex his tamen discrepantiis locus non plane interpolatur. De quo ut plenius aliquid dicam, prius Ficini versionem hic subjiciam: *Quisquis igitur in partibus vituperat totum, stulte vituperat: siquidem tum partes ad ipsum totum comparando, decet considerare num consonent accommodenturque toti; tum ipsum totum considerando, ad minimas quasque particulas nequaquam decet*

aspicere: alioqui id non foret hominis mundum vituperantis, sed quasdam mundi partes ab aliis seorsum accipientis. Quemadmodum si quis totius animalis pilum solum, vel digitulum pedis intueatur, negligens mirum totius hominis spectaculum contemplari; et per Jovem perinde ac siquis omissis omnino ceteris animantibus, accipiat abjectissimum; vel genere quodam toto dimisso, velut humano, Thersiten adducat in medium. Ita ergo legendus videtur locus, a versu 33: τοῦτο γὰρ, οὐ τὸν κόσμον αἰτιωμένου, ἀλλὰ τινὰ τῶν αὐτοῦ χωρὶς λαμβάνοντος· οἷον εἰ παντὸς ζῴου τρίχα ἢ τῶν χαμαὶ δακτύλων τινὰ σκοποῖτο, ἀμελήσας τὸν πάντα ἄνθρωπον δαιμονίαν τινὰ ὄψιν βλέπειν· ἢ, νὴ Δία, τὰ ἄλλα ζῷα ἀφεὶς, τὸ εὐτελέστατον λαμβάνοι· ἢ, ὅλον τὸ γένος παρεὶς, οἷον τοῦ ἀνθρώπου, Θερσίτην εἰς μέσον ἄγοι. Sic enim legitima et congrua membrorum cohærentia fuerit. Jam ut cetera persequar, v. 41, Plot. ed. ἀκούσαις, secunda persona: et mox πεποίηκε, præt. perfecto, ut et RR.

96, 44. Articulus τὰ in utroque commate abest a Plot. ed. Seq. v. RR ξυμπάντων γενῶν ἡ φύσις.

96, 48. Davidis locus exstat Psalmo 18.

97, 4. RR δακτύλου δὲ, τὸ εἶναι οἶμαι δακτύλῳ, καὶ τὸ αὐτοῦ ἔχειν. In Plot. ed. δακτύλῳ legitur dativo casu et in hac et in præced. periodo, v. 3: itemque ὀφθαλμῷ v. 4: ejusque lectionis vestigia sunt etiam in A. ut sc. hæc omnia dependeant ab illo, v. 2, ἴσα ἀπαιτεῖν τοῖς μὴ ἴσοις.

97, 8. καὶ abest ab A.

97, 12. Idem A. φθείρεται, absque præpositione: itemque Plotini ed. 257, E. Seq. v. eadem Plotini ed. ἄλλο, *aliud*, id est, res alia.

97, 15. RR ὑπ' ἄλλων, *ab aliis:* itemque P. margo: et Plot. ed. 258, C.

97, 17. Iidem κίνησιν αὐτεξούσιον.

97, 20. Inclusa καὶ exstat in solo P.

97, 22. A σύνεστι: itidemque Plot. ed.

97, 24. RR αὐτίκα αἵρεσιν εἰς ὅ τι ἐξέπεσεν, ἐνειργάσατο: Plot. ed. μὴ ἀναληφθὲν αὐτίκα, καὶ αἵρεσιν εἰς ὅ τις ἐξέπεσεν εἰργάσατο.

97, 40. οὐδὲ additum ex A et RR. Et contra, γε ab eisdem abest v. 42.

97, 45. RR ἐγρηγοροῦντας, præs. tempore. Seq. v. comma-

tion illud καὶ νοῦν, ab eisdem abest. Plot. ed. cum A et P consentit.

97, 47. RR ἀντιταττομένων: Plot. ed. ἀντιταττομένους. Ibidem mox iidem RR οἷον ἀγαθὸν ἀρετῆς: Plot. ed. οἷον ἀγαθὸν ἀρετῇ.

97, 51. Ad ista, καλῶς καὶ τοῖς κακοῖς χρήσασθαι, belle faciunt ista s. Augustini in Evang. Joann. *Bene utens bonus malis, et faciens bona de malis, ad faciendos bonos ex malis, et discernendos bonos a malis.* H.

98, 8. RR ἔχειν: quod ferri potest, si præcedens ὅσον pro ὥστε capiamus.

98, 11. RR εἰ δέ. Et mox A τούτῳ ἐλλιπεῖν: unde hanc aliquis lectionem colligat, εἰ δεῖ μηδὲν τούτῳ ἐλλιπεῖν, *si nihil huic deesse oportet.* Plot. ed. habet, εἰ μηδὲν τούτου ἐλλείπει, *si nihil hujus deest.*

98, 15. A. ἀπολέμων αὐτῶν. Seq. v. RR ἀνδριζομένους: itemque Plot. ed.

98, 20. Iidem γένοιντο, præt. aoristo. Ἔπειτα seq. v. additum ex A et RR.

98, 23. RR κἂν μὴ ταῦτα πράττωσι θεοῖς φίλα.

98, 25. A. sing. num. ὁ θάνατος αὐτοῖς βελτίων.

98, 28. Plot. ἐν ἀνοίαις καὶ κακίαις πάσαις, *in omni amentiæ malitiæque genere.* Itemque RR. Articulus τῆς seq. v. additus ex A.

98, 30. A et P κρατεῖν ὄντως, *vere imperare* seu *rerum potiri.* Itemque Plot. ed. 262. C. Pro ἑώσῃς in RR scriptum ἕως ἦν: nihil ad rem.

98, 32. Inclusum δεῖ abest ab eisdem.

98, 39. A et RR προεμένους, præt. aoristo: et mox οὐ θεμιτὴν εὐχὴν ποιουμένων. Quarum lectionum priorem agnoscit etiam Plot. ed. Sed idem cum A et P habet θεμιτὸν, *haud fas est cum preces faciunt.*

98, 42. Ac. κόσμον γῇ φέροντα: itemque Plot. ed. 263, 1.

98, 44. Relativum αὐτοὺς interpres ad τὰ ζῶα refert; cum verius pertineat ad homines, hoc sensu; *quasi eos dormiendo vitam transigere oporteat.*

98, 46. RR οὐ φαιδρὰς, parum apte.

98, 48. Iidem γινομένων, ut et Plot. editio: id est ὄντων. Quamquam id discrimen non ubique observatur.

98, 52. pro οὐδὲ RR et Ac. habent ὁ δὲ, s. λόγος: quod apud Plotinum paulo ante præmittitur. Idem etiam Plot. præced. v. concinnius habet cum articulo, ὡς οὐ καλὰ τὰ χρώματα.

99, 6. Inclusa καὶ abest ab A et RR.

99, 11. Iidem rr ἄνοιαν, *amentiam*: et v. 14 νενόηκα. De sequentibus etiam Clemens 127, 40.

99, 18. A τεκτηναμένῳ, *fabricato*: et v. 20, κατεσκεύασεν ἅπαντα. Inclusa v. 21 et 23 ab eisdem absunt.

99, 27. Iidem ὕλαι μεταλλικαὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρ. itemque interpres.

99, 32. Iidem ἀστέρων, *stellarum*: et v. 34 αὐτὸν pro articulo τόν.

99, 36. Iidem καὶ διὰ τοῦτο.

99, 47. Iidem ἀποφῆναι, act. forma.

100, 3. RR adverbialiter ξυμμέτρως: non male. Et Græca hic ita magis sonant ad verbum; *sed et paucies illis apparuit, ad videntium captum apparitiones suas commetiens; et semper hominibus per homines leges pariter hortationesque ferens, prophetis perpetuo sermonum ministris usus est.*

100, 6. Iidem, οὕτω δὲ ὕστερον, sicut apud Clementem quoque δὲ in redditionibus sæpe pleonasticῶς usurpatur. Est autem hic allusio quædam ad procemium Epistolæ ad Hebræos.

100, 12. Χριστὸς ab iisdem abest.

100, 16. Iidem, ἡ δὲ πεποίηκεν ὑπὲρ χρόνον τῶν χρόνων τὸν ποιητὴν, *supra tempus extulit seu evexit.*

100, 27. A παρέλειπεν, præt. imperf.

100, 30. RR τοὺς κοιμωμένους.

100, 35. Articulus τὸ abest a P. itemque v. 48.

100, 37. A γεγενημένα, præt. perf. et v. 40, κἀκεῖνον ἐνεμεσᾶτε, accus. casu.

100, 49. rr ἀναλαβὼν, melius.

101, 1. rr ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, et mox χιτωνίσκον διαζωσάμενοι.

101, 4. Articulus τοῦ a P abest. Seq. v. rr ἐπιπλάττουσι: et v. 8, A R. θαυμάζειν εὐφημεῖν τε καὶ ἐπαινεῖν: at P R in textu ἐπαινεῖν habet, et in margine εὐφημεῖν.

101, 9. A στρεφομένους, *versantes.*

101, 17. rr superlative, τὰ δυνατώτατα προσφέρουσιν ὕστατα.

101, 19. δὴ abest a P.

101, 47. Inclusa absunt ab rr.

101, 53. Iidem προαπήγγειλαν.

102, 2. rr ἀποκναίειν, præs. temp.

102, 6. ποιεῖν abest ab A. idemque cum P habet τοῦτο μὲν, minus apte.

102, 9. rr ἀκοῦσαι absque præpos.

102, 15. Iidem ἐπακούσατε: rectius.

102, 19. A τὸν μέλλοντα: quasi antecedat πόλεμον, aut simile quid. Ambigue quoque A R. τὰ μέλλον: cum vel singulariter τὸ μέλλον legendum sit, vel pluraliter τὰ μέλλοντα.

102, 31. rr λόγος ζ': A solummodo ἕβδομος, absque substantivo.

102, 37. Commation illud, τὴν στενὴν, additum ex A et rr.

102, 39. A οὐ γὰρ, omissa δέ.

102, 42. rr πᾶσαν τολμᾶν ἀναίδην παρανομίαν: elegantius.

102, 44. Iidem intensius, τό τε γὰρ ἐπίπονον.

102, 48. Articulus τὸν ab A abest: contra, seq. v. τοῦ ex rr additus.

103, 5. rr κατατολμῶντα, addita præpos.

103, 35. Iidem οἱ μυθολόγοι τοῖς λόγοις: itidemque interpres. Et contra, v. 37, μὴ ἁμάρτωσιν, absque præpositione.

103, 49. In A R vestigia sunt etiam alterius scripturæ, λυγώδη περιπλοκὴν, *viticeam complexionem*, qualis esse solet viticis. Pro quo aptius legeretur κισσώδη, *hederaceam*. hedera enim verius quam vitex plantis se circumvolvit.

103, 50. Articulus τοῦ additus ex A: rr omissis articulis, τὴν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος ἁρπαγήν.

104, 10. rr καὶ Ἀνάκεια, quæ scriptura si vera est, significabit festum Dioscurûm: quos ἄνακας cognominatos fuisse infra declaratur 115, 16.

104, 15. εἶχεν abest a rr.

104, 28. Inclusa καὶ ab eisdem abest.

104, 30. Prior locus de præmio quod ab hominibus accipiunt dii, deque Hectoris erga deos liberali gratitudine, exstat Iliad. δ', v. 49: posterior, de deorum ad Æthiopicas hecatombas profectione, exstat Odyss. α', v. 22: cujus meminit et Diodorus Siculus eo loco quem Clementi adjecimus, 351, 48.

104, 42. A. ἀπεικασάμην: ad quam lectionem accedit quod

in rr est ἀπεικάσαμεν. In eandem porro sententiam multa et Clemens 304, 9.

104, 45. Græca sic ad verbum sonant; *Ac nostrum unusquisque, si vel pauculum quid istorum in foculum inciderit, ægre fert, naresque obstruit.* Interpres latius evagatus est.

105, 2. δὴ abest ab A.

105, 6. rr τέρπεσθαι, absque præpositione.

105, 16. Iidem significantius, τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς, *iis qui vere dii non sunt.*

105, 22. ἰατρὸς additum ex A et rr.

105, 25. A ἐκ τοῦ θύειν μάθωσι.

105, 28. rr τῶν δὲ ἄλλων, vacante δέ.

105, 35. A ὑῶν, *suibus.*

105, 45. rr συνουσίας, ut etiam interpres. Seq. v. iidem cum A προσενηνόχει, præt. plusquamperf.

105, 49. Inclusa addita ex eisdem.

106, 4. rr ὅτι ἐμά ἐστι: ut et vulg. B. Psalmo 49.

106, 13. P ταῦτά πῃ διδάσκων.

106, 23. A διδάξας pro δείξας.

106, 27. rr φησὶ, præs. temp.

106, 36. Iidem cum A δοξάσει: itemque vulg. B. loco modo citato: et quidem θυσία nomin. casu. Seq. v. A et P ἣν δείξω, structura duriore propter sequentem accusativum.

106, 42. Inclusa addita ex A et rr, leguntur que eadem et in vulg. B. Psalmo 39.

106, 44. rr παραδέδωκεν, *tradidit.*

106, 46. A μεγαλυνῶ αὐτὸ, s. τὸ ὄνομα τοῦ θ.

106, 50. Articulus τοῦ additus ex rr. Scripturæ locus primus, v. 3. desumptus est ex Ps. 49: secundus, v. 18, ex eodem: tertius, v. 41, e Psalmo 39: quartus, v. 44, e Psalm. 68: quintus, v. 50, ex Esaiæ cap. 1.

107, 1. Interpres alium ordinem secutus est.

107, 10. A ἐντέχνως: minus apte.

107, 20. Idem γίνεσθε, præs. temp.

107, 23. ὑμῶν additum ex rr. Iidem cum A et Ac. ibidem active habent ἀφέλετε.

107, 25. A τοῦ παναγίου πνεύματος, *sancti Spiritus.*

107, 29. Articulus τῆς ab A abest: itemque v. 32.

107, 33. rr *προέστην σου.* Ex eisdem seq. v. repositum *ἀνόνητα*: nam A et P. habent *ἀνόητα.*

107, 37. Iidem rr *βαπτίσματος αἰνίττεται δωρεάν.*

107, 54. A *ἥδυνάν μοι*: rr *ἠδύναντό με.* Scripturæ locus primus, v. 27, exstat Esaiæ cap. 43: alter, v. 42, Jeremiæ cap. 7: tertius, v. 46, Jerem. cap. 6.

108, 6. rr *τὴν κατηγορίαν*, detracta præpos. Ab eisdem abest inclusa *καὶ* v. 11. Græca vero ad verbum ita sonant; *Ne igitur vos pro accusatione vestrorum sacrificiorum hanc defensionem habere putetis, quod accusationi accusationem, et exemplo exemplum opponitis.* Articulus *τὸν* v. 22, abest ab A.

108, 24. Idem aptius *χνοῦν, lanuginem.* Si quis etiam *χλόην* accus. casu malit, per me licet.

108, 27. *τοιαῦτα* exstat in solo P.

108, 29. *θυμάτων* additum ex A et rr. Seq. v. rr *δοκεῖ*, indic. modo.

108, 36. Inclusa absunt a rr.

108, 39. Articulum *τὰ* non habet A, et contra, *καὶ* ex eodem addita, v. 41.

108, 46. rr *ἐν Δρόμῳ, μεταγειτνιῶντος ἕκτῃ ἱσταμένου.* Sed *Ῥόδῳ* agnoscit etiam interpres. Alioqui duo *Δρόμοι* memorantur: unus, circa Lacedæmonem; alter in Bithynia, qui *Ἀχιλλέως δρόμος* appellatur, ut ex Livio et Apollonii scholiaste tradit Ortelius.

109, 3. A et rr sing. num. *φησὶ*: ut feratur ad Porphyrium.

109, 8. *γε* addita ex A: at v. 13, *μὲν* et *δὲ* agnoscunt cum A etiam rr.

109, 15. A *ταῖς πολλαῖς ἱστορίαις*, parum apte.

109, 17. Inclusa absunt ab rr: et *καὶ* seq. v. abest ab A.

109, 22. rr *μεμφόμενος*, absque præpos. Exstat autem Ezechielis locus cap. 16: Davidis locus paulo ante, v. 18, Psalmo 105.

109, 24. Iidem *προσήνεγκας αὐτοὺς*: et v. 29, *σωτῆρος καὶ θεοῦ ἡμῶν.*

109, 30. A *τῶν θείων εὐαγγελίων.*

109, 39. A. rr. et P margo, *πολλοὶ καρδίαν πλανώμεθα, multi corde seu animis erramus.* Seq. v. rr *Ἱδρυσάμεθα παθημάτων παραψυχήν*: sed concinnior altera lectio. Alia de his versibus apud Clem. annotata, ad 21, 43. et 257, 24.

109, 48. Iidem κελεύειν, præs. temp. et v. 54 πεποίηκε præt. perf. Prior Platonis locus, v. 47, de Socratis sacrificio, exstat in fine Phædonis; posterior, v. 53, ex Timæo citatur supra 61, 45.

110, 2. Interpres legit διοικήσεως, vel simile quid, dum vertit, *pro rerum gubernatione*. γενέσεως tamen vocabulum agnoscit idem supra 61, 47, in ejusdem loci citatione.

110, 8. rr δι' ὧν: verius ἀφ' ὧν, seu ἐξ ὧν. Iidem seq. v. τὴν θείαν διδασκαλίαν.

110, 12. Iidem πειθόντων, Attice nimirum pro πειθέτωσαν. et seq. v. βασιλέων, *imperatorum*.

110, 17. Iidem λόγος η', sed A R. nescio qua auctoritate hic facit τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς Θεοδωρήτου θεραπευτικῆς.

110, 19. Iidem ξυγγράφοντες, præs. temp.

110, 22. P οὐκ ἀφανέσιν, *non obscuris*.

110, 23. A et rr αὐτὸν, ὡς ἰδιώτην, τῶν Μουσῶν προκεκρικέναι τὴν φωνήν: ut legit etiam interpres. Nec est quod existimemus eos scripsisse ἰδιῶτιν fœm. gen. quasi sensus sit, eum Musarum vocem, ut magis popularem, minusque comptam seu fucatam, prætulisse; quod Sirenum cantus magis ὕφαλοι sint et ὕπουλοι. Id enim non ad hanc periodum pertinet, sed in sequenti exponitur.

110, 26. γε addita ex eisdem: at δεσμοῖς v. 48 additum ex A.

111, 5. Inclusa absunt ab A.

111, 15. rr ἐμφοροῦνται, dempta priore præpositione.

111, 25. Iidem cum A θείων λόγων.

111, 30. Iidem cum P εἰώθασι, præt. perf. minus convenienter.

111, 47. Iidem παραπλήσιος, facta relatione ad τις.

111, 50. πραγμάτων additum ex A et rr.

112, 5. Præpos. ἐν abest ab A, at rr transposito adjectivo, εὐτελέσι σπαργάνοις, ut et interpres. Iidem mox ἀπὸ κενῆς pro ἐπ' ἐκείνης, parum ad rem.

112, 7. Iidem πενίαν αὐξηθέντος, sine præpositione: melius.

112, 11. Iidem λόγχην pro χολὴν, ut etiam interpres.

112, 32. A. τοῖς ἀσωμάτων χοροῖς.

112, 36. Inclusa καὶ abest ab rr.

112, 49. Iidem προσέπταιον, *offenderentur*, (itemque A): et

mox, ἀλλ' οὖν Ἕλληνας μόνους νεμεσᾶν τοῖς οὕτω δρωμένοις οὐκ ἔδει. Sequen. ver. P αἰνίγματα: nihil ad rem.

112, 52. Inclusus articulus οἱ abest ab rr.

113, 9. Plat. ed. 275, καταφαίνεται: et mox, ἀπ' Ἀμφιτρύωνος εἰς τὸ ἄνω πεντεκαιεικοστὸς τοιοῦτος ἦν. Cujus lectionis vestigia sunt etiam in P, nec male ad sequentia congruit. Sed eo minus sincera videtur vulg. Platonis lectio, quod Λαοῦ nomen oblitteravit. Nam posita post αὐτοῦ distinctione, subjungit, γελᾷ, οὐ δυναμ. utique A et P diserte habent αὐτοῦ γε Λαοῦ: at RR αὐτοῦ λεγά οὐ, transpositis consonantibus. Et Λαὸς hic dici videtur is qui Attice supra Λεὼς 109, 14. Rursum v. 11 RR ἡ τύχη, cum articulo: (ut item v. 34, τὴν τοιαύτην ἀκρασίαν) et Plat. ed. v. 12, χαυνότητα ἀνοήτου ψυχῆς ἀπαλλάττειν.

113, 13. Isocratis locus exstat in Parænesi extrema.

113, 16. RR τὰ περὶ τῶν ἄλλων μυθολογούμενα.

113, 23. Iidem ἡ νόσος, pro τὸ μῦσος.

113, 25. A et P ἀπένειμον, contra gramm. analogiam.

113, 28. RR σοφίαν, detracta priore compositionis parte.

113, 33. A et P διαίρεσιν, minus apte.

113, 38. De Deianira quod hic refertur, confirmant ista Ciceronis lib. 3 De Natura Deorum; *Nec enim Herculi Deianira nocere voluit, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

113, 41. ἐκεῖνο additum ex rr.

113, 43. A καὶ μὴ φέρων τὸ πάθος, ἐν ποταμῷ πλησιάζοντί γε ἑαυτὸν καθεὶς, τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέξατο: narratione plane contraria. Sed altera scriptura congruit cum Apollodoro et Sophoclis Trachiniis.

113, 49. ἐκάλουν additum ex rr. Seq. v. iidem προσέπλαττον, *affingebant*: A προσέταττον, *apponebant*.

114, 3. υἱὸν abest ab RR.

114, 11. Iidem μὴ μόνον τοὺς ἀρρωστ.

114, 13. πειρᾶσθαι ab eisdem abest: nec agnoscit id Apollodorus. Seq. v. iidem πρηστῆρι, sing. num.

114, 15. ὅδε abest ab A.

114, 17. rr τροφῆς, dempta præpos. Articulus τὸ v. 19, additus ex eisdem: itemque καὶ v. 22. Iidem v. 21 divise, δῆλον ὅτι, non male.

114, 33. RR τὸν ἐνειλημμένον θαυμάζετε δράκ. Interpres ἐνειλημένον, *implicitum*.

114, 37. Articulus τῆς additus ex eisdem: itemque γε v. 35, et γὰρ v. 48.

115,4. rr αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν. Clemens fusius hæc denarrat 10, 16.

115, 8. Iidem adverbialiter Ἀθήνησι, ut v. 42.

115, 9. ὁ ῥήτωρ abest ab rr.

115, 18. A et P ἐν θυσίαις τιμάσθω, οὐκ ἔτι θνητὸς ἐών: corrupto metro, cum RR et Ac. concinit etiam Pausanias 187. [VI. 9.]

115, 25. A συνεχώρησε, *concessit.*

115, 29. rr τούτων αὐτῶν, *horum ipsorum.* Sed αὐτὸν convenientius.

115, 32. αὐτοῦ abest ab A. Ibidem verior fortasse lectio, παιδικὰ γενόμενον αὐτοῦ: ut apud Xiphilinum de eodem, in Adriano, παιδικά τ' αὐτοῦ ἐγεγόνει, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐτελεύτησε. Idemque confirmat etiam Ælius Spartianus in Adriano, et Clemens 14, 42.

115, 39. RR μεταλαμβάνειν.

115, 42. Iidem Ἀντίοχος: ut et Clem. 13, 24.

115, 46. Articulus τὸν additus ex A et rr.

116, 2. rr ὑπελάμβανον.

116, 7. A et P τὴν κεφαλὴν φέροντα, *caput defuncti ferentem.* Sequentia sic magis sonant ad verbum: *Deinde pyra exstincta, ossa legisse, eaque in aurea phiala condidisse, et intro in tentorium suum detulisse.*

116, 21. A et RR ταῦτα, *hæc,* id est talia.

116, 37. Pro ἐπὶ annotata in eisdem alia lectio, ἐπεὶ, *postquam.*

116, 39. Iidem ῥέε δ' αἷμα. Exstat autem Homeri locus Odyss. λ'.

116, 43. A μετελάμβανε τῶν χοῶν: RR μεταλαβεῖν ἠπείγετο. Præced. v. in eisdem annotata et altera lectio ξυνέθει, contracte.

117, 3. A et rr ἐκβαλέτω, præt. aor. Seq. v. idem A, ἐν οὐρανοῖς ἐοῦσαι. Sed ναίουσαι agnoscit etiam Clem. 232, 7.

117, 11. RR ἔνθα ἀναβλαστοῦσι: melius ἔνθεν ἀναβλαστοῦσι, Clem. 229, 13.

117, 26. Iidem ἀγωνισαμένων, detracta præposit.

117, 28. A ἀληθῶς πρόμοι.

117, 32. Articulus τοῖς additus ex RR.

117, 47. Iidem τῷ γένει τῷ τούτων: at A τῷ γένει τούτῳ. Rursum RR v. 52, κομιζόμενοι.

118, 1. Iidem μᾶλλον θαυμ. et v. 4, τῶν δικαίων ψυχαί.

118, 6. Iidem cum A et Ac. πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι.

118, 16. Iidem cum A. λύειν ἢ καὶ ἀποδιδράσκειν.

118, 29. A ἁπτόμενοι σοφίας. Seq. v. RR ἀποθνήσκειν τε καὶ τεθνάναι.

118, 41. τόνδε additum ex eisdem. Iidem seq. v. cum A. compos. legunt διηύρυνεν.

118, 43. ὧν additum ex eisdem.

118, 45. Iidem, τῆς φύσεως ἐπωνυμίαν, perperam.

118, 50. A Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλάς.

118, 55. RR ἐκράτυνε δὲ τοῦ ποιητοῦ τὸν λόγον.

119, 2. Iidem, τί δήποτε μέμφ. Ex eisdem additum ἡμῖν v. 10.

119, 16. Prior Scripturæ locus exstat Ecclesiastici cap. 11: alter, Proverb. 4: tertius, Sapientiæ 3.

119, 20. RR λοιδορίας καὶ ἀδικίας καὶ μάστιγας. Sed verius esse αἰκίας, cum res ipsa declarat, tum verbum αἰκισθήσεται confirmat v. 23. Iidem ibidem mox, κατὰ τὸν παρόντα βίον: et v. 24, τελευτῶν, ut et Clem. 256, 35: et Euseb. Præpar. Evang. 396, 41.

119, 27. Tollenda est interrogationis nota. Similis autem Platonis locus est lib. 3. De Republ. καὶ ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ κακῶς λέγουσι περὶ ἀνθρώπων τὰ μέγιστα, ὅτι εἰσὶν ἄδικοι μὲν, εὐδαίμονες δὲ, πολλοί· δίκαιοι δὲ, ἄθλιοι. καὶ ὡς λυσιτελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ· ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἀλλότριον μὲν ἀγαθὸν, οἰκεία δὲ ζημία.

119, 30. A τῷ δεκάτῳ, *decimo.*

119, 37. τε addita ex eodem. Seq. v. idem cum RR, οὕτω παλαιαῖς σφόδρα καὶ πολλαῖς γε οὔσαις, transpositis adjectivis.

119, 39. Pro αὐτοῖς RR habent ἐν τοῖς: verius esse puto αὖ τοῖς.

119, 42. Iidem τῆς τῶν πραγμάτων βοώσης ἀληθείας. Præced. v. ἡμῖν cum A, agnoscunt iidem.

119, 49. A οἷα ἐξ ἀρχῆς προείλοντο.

119, 53. A et P φησὶ δὲ οὗτος, *ait autem hic.*

120, 11. RR βλάψειεν ἂν: itemque mox δύναιτο: singulari sc. numero.

120, 14. Articulus τοῦ ab eisdem abest: conjunctio τε, ab A.

120, 28. rr ἀνεμέμικτο γὰρ αὐτῇ. Et seq. v. οὐδὲ μετὰ τὴν τελευτ. omisso articulo, et variata negativa particula.

120, 33. γὰρ abest ab A: idemque mox et indicative habet πτίσσεις, et potentialiter πτίσειας. Ibidem mox rr μέρους pro γέρως, minus convenienter.

120, 36. Iidem, λέγει Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς περὶ, referuntur autem hæc a Clemente quoque 213, 2.

120, 52. A τὴν δυναστείαν καταλύσας τὴν Ἀθηναίων, geminato articulo fœminino. Seq. v. idem cum P, οὔτε Πελοπίδας, minus concinne.

121, 1. A et P προσενεγκεῖν τὴν στρατηγίαν, parum apte. Cui scripturæ occasionem præbuisse videtur nomen στρατηγοὶ, proxime sequenti versu positum.

121, 3. rr οὐ Σκηπίων ὁ πρῶτος, οὐ Βρ. et sic deinceps; articuli sc. loco posita negativa, ut paulo post v. 10, et præced. pag. v. 51. quam lectionem secutus est etiam interpres.

121, 4. Cum ἐκείνου subaudiendum τοῦ τοὺς βασιλέας ἐξεληλακότος, aut simile quid: vel brevius, ὁ ἐκείνου τοῦ πρώτου ὁμώνυμος.

121, 18. rr ἐγεραίροντο, præt. imperf. Inclusa quæ sequuntur, ab eisdem absunt: itemque ab A.

121, 21. Iidem ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ. Seq. v. A. τοῦ Αὐγούστου.

121, 29. rr ἧσσον τῶν ἰδιωτῶν, *minus quam idiotæ.*

121, 39. γε addita ex eisdem. Contra, καὶ v. 41, ab eisdem et ab A. abest.

121, 44. Idem τῶν νοσημάτων ἀπαλλαγήν: et v. 48, εἴς τινας ἀποδημίας, plurali num.

121, 51. αὐτοῖς ab eisdem abest.

122, 7. Fortasse auctor scripsit, οἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ, οἱ δὲ ἐξ ἀργύρου, οἱ δὲ ἐξ ἄλλης εὐτελεστέρας ὕλης πεποιημένα. Talem enim quampiam lectionem requirunt quæ sequuntur.

122, 16. ἢ ab RR abest.

122, 25. Iidem συγγραφέντας: et seq. v. ἀξιωνύμους. Ab eisdem abest articulus τὰ v. 30.

122, 32. Iidem, φιλοσόφους μὲν καὶ ῥήτορας: active scilicet capto passivo verbo παραδέδονται.

122, 42. Græca sic magis ad verbum sonant; *illorum enim templa ita penitus destructa sunt, ut ne figurarum quidem permanserit species, nec ararum formas hujus sæculi homines sciant, ac materia eorum omnis martyrum fanis dicata est.*

122, 48. rr sing. num. τὸ ἐκείνων ἀπένειμε γέρας. Inclusa δὴ seq. v. ab eisdem abest, (itemque ab A); et vice versa commation istud καὶ Διασίων ex eisdem additum.

122, 52. καὶ Παντελεήμονος, add. ex A.

123, 2. P τῆς ἄλλης πομπείας: parum ad rem.

123, 10. Articulus τὸν abest ab rr.

123, 13. Iidem λόγος θ'. Seq. v. μὲν addita ex A.

123, 27. Articulus τοῦ additus ex RR. Seq. v. pro τούτου P τοῦτο habet, accus. casu: A neutrum horum agnoscit.

123, 31. Inclusa μέν τοι καὶ, addita ex RR et ex A.

123, 38. Iidem RR pro ξύλιναι habent λίθιναι, ut interpres quoque.

124, 6. Iidem ἐβασίλευσε, præt. aor., et v. 10 γεγενῆσθαι, præt. perf.

124, 15. A κατ' αὐτοὺς: et mox RR νῦν βιοτεύουσι.

124, 20. οἱ ἄλλοι Λοκροὶ] Locri Ozolæ, in Græcia: Locri Epizephyrii, in Italia: de quibus Virgilius, *Hic et Narycii posuerunt mœnia Locri*: ut Acc. annotavit. Vise et Pausaniam.

123, 23. Iidem σπουδάζοντες, præs. temp.

123, 30. Δίζεο A et P constanter etiam infra 140, 51: convenientius tamen δίζομαι RR et Ac. interpres.

124, 33. Οὗτος ὁ παρὰ τούτου χρησμός, *hoc ab illo profectum oraculum*. Sed alteram lectionem probat cum A et RR etiam interpres.

124, 37. Inclusa addita ex eisdem.

124, 40. RR μακρὸν, et mox πολιτείαν pro ἡγεμονίαν: perperam, ut res ipsa declarat.

124, 45. Interpres videtur legisse Κυρέων: de quibus nihil invenio: aut perperam in versione *Cyrensium* scriptum pro *Cyrenensium*. Tum et hoc notandum, cum A et RR in posterioribus commatibus pro τῶν habeant τὸν, v. 44 legi posse, Ἆπιν τὸν Ἀργείων καὶ Μνήσωνα τὸν Φωκέων, atque ita deinceps; articulo videlicet ad singulare νομοθέτην relato: immo A v. 46 geminato articulo habet τὸν τῶν Μιλησίων. Et pro

δὲ si quis v. 49 δὴ malit, haud refragabor. RR sane pro ea particula τὸν habent: ut legisse videantur οὖν. Sequens ἐθνῶν ab eisdem abest.

125, 3. Iidem οἱ ἄλλοι Ἕλληνες: et v. 7, ὑπεισῆλθε.

125, 8. Inclusa cum A agnoscunt iidem. Itidemque v. 30 et 38 et 46.

125, 15. Iidem οὐχὶ ἄλλοι, *non alii.*

125, 25. Iidem καὶ πᾶν γένος ἀνθρ. repetito universali adjectivo.

125, 52. Iidem πολιτευσαμένων, præt. aor. Et mox divise οὐδὲ εἷς.

126, 3. A καὶ οἱ ἕνδεκα θεσμοθέται: perperam. Alius enim τῶν ἕνδεκα, alius τῶν θεσμοθετῶν magistratus fuit, ut ex Suida manifestum est.

126, 6. RR brevius, τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰ τοῖς πάλαι ξυγγεγραμμένα.

126, 21. A τὸν νομοθετῶν εἶναι σεμνυνόμενον ἄριστον, articulo ad remotius conformato.

126, 24. Idem διελέγξωμεν, hortativo modo, ut et interpres. Seq. v. idem τοὺς σοφωτέρους, *sapientiores:* minus convenienter. Articulum τὸν v. 30 et 31 omittit idem.

126, 38. RR τῶνδε τῶν νομοθετῶν: sed νόμων probat etiam interpres.

126, 41. A elegantius, τῷ Ῥωμαίων ὑπέταξε χαλινῷ, articulo ad regens substantivum relato.

126, 47. rr Οὔηρος καὶ Σεβῆρος ὁ ἐξ ἐκείνου. Quam scripturam vitii arguit et singularis articulus ὁ, et proxime sequens Κόμμοδος. Nam Severus etsi Antoninorum familiæ se suosque inseruit, tamen post Commodum et post Pertinacem demum in imperio successit. Verum autem dicere videtur quem Justinus initio posterioris apologiæ Verissimum appellat; nempe M. Antoninum philosophum, ab Antonino Pio adoptatum ex Annii Veri familia; ut in ejus Vita testatur Julius Capitolinus. Ab eo Vero adoptatus et in imperii consortium ascitus fuit L. Verus; qui et ipse multa in oriente gessit.

126, 49. Iidem cum A ἀσπαζομένοις, præs. tempore.

127, 1. Iidem καταλείπω, præs. temp. Pro Maximiano autem ibidem Acc. interpres Maximinum legendum putat, qui cum filio ad Aquileiam interfectus est. Maximinum

autem (v. 5.) eum esse suspicatur de cujus persecutione meminit s. Gregorius Naz. funebri oratione in Basilium M.

127, 6. Iidem δύο καὶ τρεῖς.

127, 12. δεσποτικῆς agnoscunt cum A iidem. Ibidem mox A et P ἐπανηγυρίζομεν, præt. imperf.

127, 16. Inclusa absunt a rr. Iidem seq. v. ἴσασι πάντες οἱ γεγηρακότες. Demonstrativum ἐκείνην omittunt iidem v. 19. Itemque articulum τῶν v. 27.

127, 34. Iidem προσφέρουσι: legi posset etiam προσραίνουσι, *aspergentibus*.

127, 36. Iidem κατάδηλον εἰργάσαντο, ut interpres quoque.

127, 37. De rubo ardente narrat Moses Exodi 3.

127, 40. Iidem τεμόντων, præt. aor.

128, 3. De idolis in montium verticibus crebra mentio est in libris Regum.

128, 6. RR τὸ πανάγιον πν.

128, 12. ἀρχαίων ab eisdem abest; itemque ab A.

128, 15. Pro εὐσεβείας iidem cum A habent ἐκκλησίας: et contra pro ἐκκλησίας A v. 17. legit εὐσεβείας.

128, 20. P εἰργάσαντο, absque præposit. Seq. v. RR ἔμπληκτος, convenientius.

128, 30. In μυῶν consentiunt codices; quasi maximis muribus repletæ fuerint foveæ. Interpres μυιῶν maluit. Quæ variatio infra iterum occurrit 144, 20. Præterea idem interpres ad præcedens commation κεχρισμένα μὲν εἰς ἀκρίβειαν, addit μέλιτι, *melle*: ut eo magis huc quadret μυιῶν appellatio.

128, 32. A τούτων πολλαπλασίους, *his multo plures*, itemque RR, nisi quod fœm. fine habent πολλαπλασίας.

128, 40. Inclusa addita ex eisdem.

128, 43. P ὥσπερ ἀνομίαν.

128, 46. A et RR οἱ πιστεύσαντες, præt. aor.

128, 50. Inclusa addita ex A, sed convenientius RR τὰ ὁρώμενα γελῶντες, nisi forte malis, τὰ δρώμενα ὁρῶντες καὶ γελῶντες. Iidem RR ibidem δικαστήριον pro κολαστήριον.

129, 24. A κατὰ τοὺς σφῶν πολιτεύεσθαι νόμους ἀνέπεισαν. Ex eodem addita δὴ v. 36.

129, 39. Inclusa agnoscunt cum eodem etiam RR.

129, 50. Iidem rr ἠλακάτην τε καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε.

130, 1. Iidem λέγει γὰρ οὕτως.

130, 4. Historia de Candaule et uxore illius paulo aliter ab Herodoto narratur, p. 3: et Justino lib. 1. Articulus τὰ v. 10 abest ab A.

130, 12. παιδείας legit etiam interpres: at RR παιδειὰς, seu παιδιὰς, *lusus*.

130, 19. Inclusa addita ex A, eademque agnoscunt etiam rr: nisi quod γυμνοὺς habent pro participio γυμνουμένους.

130, 31. Iidem rr μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὐτοῦ, μήτε παῖδας γονέα. Locus exstat ed. Stephaneæ p. 457.

130, 33. Plat. ed. 458, σὺ μὲν τοίνυν: et mox cum articulo, ὁ νομοθέτης, et v. 37 κοινῇ ἔχοντες. Seq. v. pro posteriori δὴ rr et Plat. ed. habent δέ.

130, 40. ἐπιθυμίας abest a Plat. ed., sed mox repetitur v. 50. Ibidem RR habent αὔξονται, minus apte, ut ex eodem v. 50 cognoscitur, ubi pro ἄξονται positum synonymum ὠθήσονται, *impellentur*.

131, 8. Inter eos qui Platonis sententiam de mulierum communitate molliunt, est etiam Clemens, 185, 8.

131, 18. Inclusa addita sunt ex A: a ceteris absunt, itemque ab interpretis versione. Latine ita sonant; *Ambo vero cum amica sint, magis amica veritas.*

131, 26. rr τοὺς παγκαοὺς, ambigue. Videntur scribere voluisse τοὺς παγκάλους, ut pag. præced. v. 26. Interpres utramque lectionem expressit, nempe, πυρὸς τοῦ παγκαοῦς τοὺς παγκάλους ἀναλίσκοντος νόμους.

131, 29. A et P ἀφήσομέν πως.

131, 31. Aptius προμηθεῖσθαι, *providere, prospicere*.

131, 36. rr διακελευόμενος, præs. temp., et v. 44 νενομοθέτηκεν, præter. perf.

131, 46. Iidem τὴν παρὰ φύσιν ἀσέλγειαν ἀσπαζ.

131, 50. Iidem ὑπὸ γῆν: recte: at minus recte seq. v. τοῖς κεκτημένοις ἤδη τῆς ὑπ. πορείας. Aptius ἐχομένοις.

131, 52. Iidem cum A ἀλλ' ἀφανὸν βίον διάγ. Sed adnotata tamen in A. etiam altera scriptura, ἀλλὰ φανὸν β. quam interpres quoque sequitur.

132, 7. Inclusa ἐν abest ab rr. Iidemque seq. v. pro ἐποίησε habent ἐπήνεσε, *laudavit*: et v. 16. φυγεῖν, præt. aor. et v. 20 παραπλήσιον, sing. num.

132, 18. Interpres videtur legisse, *κατὰ τὴν φυγήν*: vertit enim, *dum exsulat.* Sed *μετὰ* est magis consentanea.

132, 21. A *ἀποκτείνουσι*, præs. temp.

132, 24. rr *πέπεικεν ἄνθρωπον.* Articulus *τὰ* v. 35 ab eisdem abest.

132, 38. Iidem *φησὶ* pro aorist. *ἔφη.* Exstat autem locus Matth. 5.

132, 52. Inclusum *ᾗ* iidem omittunt. Iidem mox ibidem *εἰ δέ γε τοῦ γ.* Sequen. vers. A et P *παραλύσει*, indicat. modo; parum congruenter.

133, 3. Articulus *τοὺς* abest ab A et RR. Græca ibidem sic magis ad verbum sonant: *Consimiles vero rursus et per Sutorem leges sanxit; et ille epistolam ad Corinthios scribens, omnibus hominibus leges illas tulit.* Exstat autem locus 1 Corinth. 7.

133, 12. A *συνεχώρει*, præter. imperfecto: et seq. v. RR *φυγεῖν*, præt. aoristo.

133, 19. Iidem *τῆς ἐξουσίας*, *potestatis*, ut interpres quoque.

133, 27. Inclusa *δὲ* ab eisdem abest.

133, 28. Iidem *παραίνεσιν εἰσενεγκών*: at A *παραινέσεις ἐνεγκών.*

133, 31. Non minus apte legeris *ταὐτὰ*, *eadem.*

133, 47. *ἔφη* additum ex recentibus: A præs. temp. habet *φησί.* Rursum recentes ver. 50, *τί γὰρ ἔφη: ἵνα γένησθε.* Ibidem mox A *ἡμῶν*, prima persona; minus apte. Rursum in Lat. versione, v. 22, Græca sonant, *leges natura mensus*, id est, legibus ad naturæ institutum conformatis. Scripturæ loca, v. 40 et sequentibus, petita ex Matth. c. 5 et 12.

134, 11. RR mutato commatum ordine, *ἕνεκεν ἐμοῦ, ψευδόμενοι*: non male.

134, 18. Iidem *τὸν δεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐπεκαλέσαντο.* Infra rursum variant 163, 55.

134, 45. *γε* ab A abest. Scripturæ locus primus, ver. 2, exstat Lucæ 14: secundus, v. 8, Joann. 16: tertius, v. 16, Joann. 15: quartus, v. 18, Matth. 10: quintus, v. 36, Matth. 6.

135, 6. RR *ἢ ἕνα Ἀθηναῖον*, repetito numerali adjectivo, ut etiam interpres.

135, 20. *τούτων* additum ex A.

135, 22. rr ἀπελάσαντες πρόσληψιν.

135, 25. τε addita ex eisdem. Iidem ibidem mox, λόγος ι΄.

135, 39. A οἱ παράνομοι δαίμονες, eo nempe modo quo v. 34 οἱ ἔννομοι βασιλεῖς. Sed altera lectio magis est consentanea. Ibidem mox recentes, τάξιν λιπόντες, dempta præpositione.

135, 49. A recens, τὰς μαγικὰς—μανίας: P recens, τὰς μαντικὰς—μανίας. Sequens commation καὶ στερνομάντεις, agnoscit cum eisdem etiam A. Et στερνόμαντις Hesychio est ὁ ἐγγαστρίμυθος πύθων: ut sit, qui e pectore suo (seu ab insidente pectori suo dæmone familiari) vaticinia promit. Acciaolus suæ versionis quam rationem secutus sit in πτερνομαντείᾳ, (sic enim margini adscripsit,) non intelligo.

136, 4. A τοῦ Ἄμμωνος, variato articuli casu. Itemque RR v. 13, τὴν θείαν προσηγορίαν.

136, 28. Iidem recentes, ἐν τοίνυν τούτῳ, interjecta conjunctione: ut in Dionis epitome, δι' οὖν ταῦτα. Cum illa porro sententia, v. 30, τοὺς θεοὺς ἀπηλλάχθαι τῶν περὶ γῆν, quadrant ista Cæstii apud Senecam Suasoria 3, *Deos rebus humanis non interponere arbitrium suum*: et hæc, Cornelii Hispani, *Ista maria si numine suo Deus regeret, adulteris clauderentur*. In qua opinione fuit Epicurus quoque, supra 86, 8.

136, 32. A κακοὺς ἀξιοῦσθαι: at rr κακῶν: quod ferri et ipsum potest, si possessivum εἶναι subaudiatur. Seq. v. Plutarchi ed. μονονουχὶ ῥάγδην λαμβάνοντας: et v. 35, πλάνας θεηλάτους ἐπιφέρειν.

136, 42. Iidem recentes, πιστεύων pro δουλεύων: et mox οὗτος, pronomen pro adverbio.

136, 50. Iidem παραπλησίως δὲ καὶ τὰ ἔπη οὐκ ἐκ.

137, 1. Plutarchi ed. ἐμφάσεις καὶ διαφάσεις λαβεῖν ἐστι: et v. 6, μανίαι τ' ἀλαλαί τ' ὀρινόμεναι. RR ὀρινομένων habent, et hic, et paulo post v. 16. ὀριγνωμένων vero confirmat glossema in A superscriptum, ἐπιθυμούντων: licet ὀρινομένων videatur magis consentaneum. Rursum v. 6 A et rr πρὸς ἱερεῖς, *ad sacerdotes*.

137, 8. Plut. ed. δαιμόνων δὲ φαύλων: et mox, φήσαιμ' ἂν τελεῖν μειλίχια καὶ παραμύθια. Καὶ τὰς πάλαι ποιουμένας ἀνθρωποθυσίας οὔτε θεοὺς ἀπαιτεῖν ἢ προσδέχεσθαι πιθανόν ἐστι, οὔτε

μάτην ἀνέχονται βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ παῖδας αὐτῶν ἐπιδιδόντες. Insaniis his non multum absimilia sunt quæ a T. Livio de Bacchanalibus traduntur in quarta Decade. Ac.

137, 16. Inclusa absunt a rr.

137, 20. Iidem ἀνθρώπων σφαγαῖς ἐπιτέρποντται.

137, 28. θειότητος agnoscit cum A et rr etiam Plut. editio vulgata: P habet θεότητος.

137, 31. rr ἀπορεῖν, detracta præpositione. Ibidem Plut. ed. indicative habet δεῖ. Cum sequentibus vero concinunt hæc Horatii, *jampridem cessant oracula Delphis.* Ac.

137, 39. Iidem recentes γνῶσιν τῆς φορᾶς, ut interpres quoque *cognitionem motus.*

137, 42. P παρὰ πολλῶν, *a multis*: minus apte.

137, 52. rr μαρτυρεῖ, præs. temp. Sequens αὐτῷ emphatice positum pro αὐτῷ τούτῳ, seu τῷ αὐτῷ.

138, 8. Inclusa καὶ abest ab rr. Et contra, v. 15, ex eisdem et ex A additum commation istud καὶ βλαβερόν: de quo supra quoque, ad 108, 36.

138, 29. A πύρην: verius fortasse πύρνην, s. μάζαν. Idem mox αἷμα καὶ ἔλαιον, suspectius.

138, 34. δὲ addita ex rr.

138, 48. Pro ἣν non minus apte legeris ὧν: ut sit, *eorum versuum quos.*

138, 54. P ἐπαγόμενοι.

139, 6. καλεῖν abest ab A.

139, 14. rr αὐτὰς γὰρ ἐκείνας, *illas ipsas.* Seq. v. iidem cum A παρ' αὐτοῦ κληθεῖσαν, *ab ipso vocatam.*

139, 21. In eisdem et altera est scriptura, Σεῖο δόμους Ἑκάτην με θεὴν ἐκάλεσσας ἀνάγκαις, *Domum tuam me Deam Hecaten vocasti vi coactam.* Quæ annotata etiam in Ac. In eodem Acc. tertia quoque scriptura est, Θειοδάμης pro σεῖο δόμοις: quasi eo nomine saga sive sortilega quæpiam intelligenda veniat. Sed ea lectio procul dubio corrupta est. Idem Acc. et hoc adjicit, fictitium esse quod dæmones cogi se queruntur; ut sc. homines in stulta credulitate sua eo magis confirment.

139, 26. rr δεδήλωκε, præt. perf.

139, 30. Iidem κάτω δεσμοῦσι: A κάτωθεν δεσμοῦσι.

139, 32. Idem A ἔστιν ἰδεῖν. Seq. v. rr τῷδε τῷ ξυγγράμ-

ματι, minus apte. Inclusa *καὶ* v. 34 addita ex eisdem. Iidem rursum v. 35 singulariter *τούτῳ*, *huic*.

139, 40. A et P *πολλοὺς ὀλέθρους*, *multas pernicies*; minus convenienter.

140, 4. rr *ὡρμίσθημεν*: itemque interpres. *Θηρὶ* vero seq. v. appellative accipio; ut sit, apud fluvium qui feræ belluæ nomine insignitus est; id est apud Tigrim fl.

140, 9. Iidem *παρ' αὐτῶν Ἀθηναίων*, *ab ipsis Atheniensibus*: minus convenienter. Inclusa *καὶ* v. 11, addita ex eisdem.

140, 25. Iidem cum A *μεταμεληθείς*.

140, 51. Aptius iidem *δίζομαι*: ut supra quoque notatum, ad 124, 30.

141, 2. Locus de Laconicis institutis, supra exstat 126, 7: oraculum vero Lycurgo datum, 124, 27.

141, 9. rr *ἀποκαλεῖν*: et seq. v. *οὐκ ἔδωκεν*.

141, 15. Loci hujus (ut Commelinus noster observavit) meminit Joannes Tzetzes nonæ chiliadis historia 291: ubi tamen Ἵπποι Θετταλικαὶ, non Θρηΐκιαι. Adduntur ibidem et hi quinque versus:

Ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν εἰσὶν ἀμείνονες οἳ τὸ μεταξὺ
Τίρυνθος ναίουσι καὶ Ἀρκαδίης πολυμήλου,
Ἀργεῖοι λινοθώρηκες, κέντρα πτολέμοιο.
Ὑμεῖς δ' Αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι,
Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ.

De qua clausula hoc idem Tzetzes annotat, secundum Mnaseam Ægiensibus datum esse hoc oraculum; secundum Callimachum vero, datum esse Megarensibus: quem et Clemens sequitur 325, 52.

141, 20. A ὦ Τελέσικλες, ut ὦ Ἥρακλες, et similia.

141, 22. rr *τὴν γενομένην*, absque præpos.

141, 31. Historia et oraculum de Cleomede pugile, supra recensita, 115, 16.

141, 34. Ac. Ἀλλά κε Μηθύμνης νάσταις. Nam *Μήθυμνα* per eta scribit etiam Steph.

141, 36. rr *Φοῖβον* pro *ἑκάεργον*: itemque interpres: aptius.

141, 47. P *αἰωρῇσι διϊπετέεσσ' ἀναβῆναι*.

142, 1. rr *ὑμῖν τὰ ὑμέτερα ἀξιόχρεα*.

142, 8. Iidem cum P λόγοις pro λόχοις.

142, 12. A κατέλιπον χρησμοὺς, *deseruerunt oracula sua.*

142, 14. ὧδε abest a P.

142, 23. A αἰσθανόμενοι, præs. temp. Seq. v. idem composite παμβασιλεύς: itidemque rr.

142, 33. Iidem recentes, ὁ Ἀμφίλοχος καὶ Ἀμφιάραος, duobus commatiis uno articulo connexis: et contra, v. præcedente, ὁ Διδυμαῖος.

142, 36. Iidem αὐτὴν ἐκάλεσσεν: nempe τὴν νεκυίαν.

142, 40. Post τὸν ἡμέτερον νεκρὸν iidem addunt, Βαβώλαν φησί: quod marginale scholion esse, cuivis liquet. Præterea Δαφναῖος ibi non appellative laurigerum significat, (ut interpreti visum est) sed Daphnensem, in Daphnensi Antiochiæ luco coli solitum: ut fusius idem Theodoretus docet Ecclesiasticæ hist. l. 3. c. 10 et 11: et Libanius ἐν τῇ μονῳδίᾳ τῇ ἐπὶ τῷ ἐν τῇ Δάφνῃ νεῷ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ita igitur magis ad verbum sonant Græca; *Et Daphnensis Apollo, cum effecisset ut defunctus noster* (nempe Babolas seu Babylas martyr) *e sepulcro suo transferretur, cœlitus fulmine tactus est.* Ejusdem Babylæ vitam prolixe conscripsit magnus ille Chrysostomus: meminit etiam Suidas.

142, 51. rr ἐντετυχότα, forma pariter et casu mutatis. Scripturæ locus primus, v. 13 exstat Matth. 8: alter, v. 17, Act. Apost. c. 16: tertius, v. 36, Esaiæ 50: quartus, v. 43, Act. Apost. 16.

143, 28. P brevius ξυρρέοντας, καὶ τὸν ἐν τῇ Σιὼν ἀναβλύσαντα λόγον ἀσπαζομένους: duobus sc. membris in unum contractis.

143, 34. A ἐβασίλευεν, præt. imperf. Seq. v. pro Ἰδουμαίων rr habent Ἰουδαίων: et v. 37, Ἄραβες καὶ Ἀδιηναῖοι: corrupte.

143, 46. Iidem τὰ εἰρημένα, dempta præpositione. Iidem contractius v. 49, κατακρύψουσιν εἰς τὰ σπήλαια.

143, 53. A ἐκβάλλει, præs. temp. tamquam præsens propheta spectet. Exstat autem locus Esaiæ cap. 2.

144, 16. rr καὶ εὗρον καὶ προὔθεσαν. Itemque A.

144, 18. Participium καλουμένους, additum ex eisdem: idemque agnoscit etiam interpres.

144, 20. rr μυῶν, *murium*: itidemque mox, v. 23, τοὺς

σκορπίους καὶ μύας. Quam lectionem secutus est etiam interpres. Contra, idem interpres μυίας pro μύας 128, 30.

144, 25. Iidem recentes cum A. τῶν ἄλλων, *ceterorum.*

144, 27. Articulus τοῦ, ab eisdem abest: itemque præpositio ἐπὶ seq. v.

144, 36. A εἰδώλων pro δαιμόνων.

144, 41. rr dualiter ἐδιδότην: et seq. v. βαθεῖαν βουλὴν βουλευόμενοι καὶ ἄνομοι.

144, 44. Articulus οἱ additus ex eisdem: itemque ὁ v. 46. Et contra, pronomen με v. 47, ab eisdem abest; itidemque a vulg. Bibl. Esaiæ 41.

144, 51. A P et rr ποτὲ μὲν ἐρεῖ: ut interpres etiam, *aliquando quidem dicet.* at vulg. B. τότε, *tunc.* Eadem v. 53, θήσουσιν, αὐτὰ, plur. num.

144, 54. rr καθηλούμενα, præs. temp. Sequens Esaiæ locus, exstat cap. 42. At qui v. 26 ex eodem propheta citatur, legitur cap. 17, et qui v. 42, petitus est ex ejusdem cap. 31.

145, 3. καὶ abest ab rr, et a vulg. Bibl. Esaiæ 42.

145, 5. Eadem Bibl. κάλαμον συντεθλασμένον οὐ συντρίψει: et seq. v. εἰς ἀληθῆ ἐξοίσει κρίσιν.

145, 9. Articulus τοῦ abest ab A et rr.

145, 15. Vulg. B. διαθήκην γένους μου.

145, 18. A μου, genit. casu.

145, 26. Idem, δοῦναι τοῦ ἔθνους.

145, 32. Idem, ἐν νυκτὶ καθημένους, *in nocte sedentes.*

145, 42. rr μετ' ὀλίγα, plur. numero: et v. 48 ἐμφανῶ, mutata præpositione. Exstat autem locus Esaiæ cap. 42.

146, 4. Articulus οἱ additus ex eisdem. Contra, αἱ v. 23, et ὁ v. 28, ab eisdem absunt, atque adeo etiam ab A. Itidem et πρός με, v. 28, ab eisdem recentibus abest.

146, 31. Iidem εἰς φῶς, *in lucem:* itemque interpres.

146, 43. Iidem ἐδήλωσε, detracta præpositione.

146, 44. A, plurali numero, οὐ φοβηθησόμεθα κακὰ, ὅτι σὺ μεθ' ἡμῶν εἶ. Seq. v. Ac. μαρτύριον ἔθνεσι δέδωκα, omissa præpos. ἐν.

146, 49. rr τοῦ ἁγίου σου Ἰσραήλ: et mox, ἐδόξασά σε, prima persona, ut etiam interpres. Exstat porro Scripturæ locus primus, v. 2, Esaiæ cap. 42: secundus, v. 15, Esaiæ 43: tertius, v. 23, Esaiæ 49: quartus, v. 27, Esaiæ 51: quintus, v. 44,

Psalmo 22 : sextus, v. 45, Esaiæ 55 : septimus, v. 54, Esaiæ 59 : octavus, v. 55, Esaiæ 65.

147, 2. Iidem, ἔθνη, οἳ οὐκ ἐπεκαλέσαντο: relativo ad intellectum, non ad vocem conformato.

147, 7. Iidem θρόνον, accus. casu, ut et Ac.

147, 34. ἱεροῖς ab eisdem abest.

147, 47. Inclusa addita sunt ex Ac. In A et RR paulo aliter legitur locus; κύριος ἡ ἰσχύς μου, καὶ ἡ βοήθειά μου, καὶ ἡ καταφυγή μου ἐν ἡμ. κακ. Scripturæ locus primus, v. 6, exstat Jerem. cap. 3: secundus, v. 16, Jerem. 6: tertius, v. 35, Joann. 14: quartus, v. 41, Act. Apost. 13: quintus, v. 47, Jerem. 16.

148, 8. Græca sonant ad verbum: *quo modo ventilatur in ventilabro*. Seq. v. ἐν addita ex rr. Et contra, quæ v. 11 et 12 inclusa sunt, ab eisdem et ab A absunt.

148, 32. Iidem, ἐν ταῖς οἰκείαις πόλεσι, ut interpres quoque.

148, 34. Iidem ἐπὶ πολλοὺς: et mox, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα κυρίου, *ut invocent omnes nomen Domini*.

148, 43. A brevius ἔρχομαι κατασκηνώσων. Scripturæ locus primus, v. 3, exstat Amosi cap. 9: secundus, v. 19, Joann. 1: tertius, v. 23, Sophoniæ cap. 2: et proxime sequens, Sophon. 3: quintus, v. 42, Zachar. cap. 2: sextus, v. 55, Zachar. 9.

149, 1 et 2. Inclusa addita sunt ex A et rr. Præterea idem A v. 2 iterum active habet ἐξολοθρεύσει τόξον, *perdet arcum*.

149, 3. rr πλῆθος καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν, *multitudo et pax ex gentibus*.

149, 6. Iidem καὶ ἐν τῇ ἡμ. ἐκείνῃ. Ex eisdem additum τῶν πραγμάτων v. 11.

149, 17. Inclusa addita sunt ex eisdem; agnoscitque eadem et A.

149, 27. Iidem brevius, τοῦ Δανιὴλ, καὶ τοῦ Ἰωὴλ, καὶ τοῦ Μιχαίου καὶ Ὠσηέ.

149, 40. τὴν αὐτὴν cum articulo habent iidem: at seq. v. εὐλογίαν absque articulo.

149, 55. Iidem φησὶν, præs. temp. Seq. v. A et P. ὃ ἀπόκειται, *quod repositum est*; nom. casu. Scripturæ locus primus, v. 5, exstat Zachar. 14: alter, v. 33, Genes. cap. 12; et rursum Gen. 22: tertius, v. 55, Genes. cap. 49.

150, 1. Moysis locus, exstat Deuteronomii cap. 32.

150, 3. rr ἰδίως pro ῥαδίως: et seq. v. σωτῆρος pro πατρός: itidemque A et Ac.

150, 17. Inclusa absunt ab eisdem.

150, 19. rr ἔπεσε, dempta præpositione.

150, 29. Iidem τὰ πλείω, contracte. Seq. v. iidem numerales notas integris verbis exprimunt, τετταρακοστῷ τετάρτῳ: et v. 33, πέμπτῳ καὶ τετταρακοστῷ: variata numerandi ratione: Rursum v. 31, A ἐγενήθησαν, *nati sunt:* a verbo γίγνομαι.

150, 43. Inclusa καὶ abest a rr. itemque articulus τῆς v. 46.

150, 45. P sine compositione τὴν πρὸ αἰώνων ὕπαρξιν.

150, 54. Articulus τὰ abest ab A. Et seq. v. RR ἀρκεῖ γὰρ ὑμῖν, mutata conjunctione. Græca ibidem sic potius sonant; *Sufficit autem vobis, si velitis, etiam ceterorum, ex his quæ audivistis, veritatem dignoscere:* id est, Sed ex his quoque, modo velitis, sat luculenter perspicere potestis quam vera sint cetera prophetarum oracula.

151, 5. P ἡμᾶς, prima persona. Ibidem rr παραθεὶς, præt. aoristo: et v. 7. διαγραφεῖσαν, detracta præpositione προ: et seq. v. λαβοῦσι, facta relatione ad τοῖς πράγμασι.

151, 16. Inclusa ex eisdem et ex A addita sunt. Exstat autem Herodoti locus lib. 1, p. 3.

151, 24. Apostoli locus petitus ex 2 Cor. 6. Inclusa v. 37 absunt a vulg. Bibl. Psalmo 113.

151, 40. rr μεταλαχεῖν: et v. 44, λόγος ια΄.

151, 46. Iidem ἀκούσατε. Interpres ἠκούσατε, *audivistis.* Inclusa v. 53 et 54 ab eisdem rr absunt.

152, 1. A ἀνόητα, minus apte.

152, 21. τὴν ἐπιθυμίαν agnoscit cum mss. etiam interpres, sed vera lectio est τὴν εὐθυμίαν: ut docet Clemens 179, 29: Δημόκριτος μὲν ἐν τῷ περὶ τέλους, τὴν εὐθυμίαν, ἣν καὶ εὐεστὼ προσηγόρευσε. Itidemque Seneca De Tranquillitate animi, cap. 2, *Hanc stabilem animi sedem Græci εὐθυμίαν vocant, de qua Democriti volumen egregium est: ego Tranquillitatem voco.* De eadem exstat et Plutarchi liber.

152, 24. Inclusum οὐ nec A nec rr agnoscunt; nec item interpres. εὐαρεστήσεως autem vocabulo, quod mox sequitur, utitur et Plutarchus in fine libri De fato, ἡ τῶν σοφῶν πρὸς τὰ συμβαίνοντα εὐαρέστησις.

152, 27. rr συντέθεικε, *composuit,* et seq. v. αὐτῆς pro ταύτης.

152, 37. Iidem ὑπέλαβεν, præt. aoristo: ut et A.

152, 40. ἀπὸ addita ex eisdem: itidemque δὲ v. 45.

152, 48. A ὡρίσατο ἀγαθόν.

152, 50. Articulus τοῦ exstat in solo P. ἀπέκρυψε autem v. 46. significat non tam *occuluit* quam *superavit*, et ita quidem superavit, ut quodammodo eum offuscarit. Nam si Anaxagoræ finis cum Platonis fine comparetur, splendor ejus a magnifico Platonis fulgore longe superatur et pene absconditur, ut a sole minora sidera.

153, 13. Præceptum Christi de cælestis Patris imitatione, exstat Lucæ 6. Inclusa καὶ seq. v. addita ex rr.

153, 24. Articulum τὸ cum eisdem agnoscit etiam A. Seq. v. iidem δεικνύντες pro δηλοῦντες.

153, 40. Iidem ἄνδρα: casu sc. ad infinitivum relato. Seq. v. Ac. φεύγειν τε. Pro μεγακήτεα vero Clemens habet βαθυκήτεα, 207, 30.

154, 1. τοι ab A abest.

154, 4. ἀπολαβόντα, minus apte. Græca ibidem ita magis sonant ad verbum; *et eum qui his frueretur, dicebat vel cum Jove patre pugnare posse:* id est, eum qui his frueretur, vel ipsum Jovem felicitate adæquare. Sic enim Seneca, Epist. 25, *Panem et aquam natura desiderat: nemo ad hæc pauper est: intra quæ quisquis desiderium suum clausit, cum ipso Jove de felicitate contendat; ut ait Epicurus.* Sic Epist. 110, *Habeamus aquam, habeamus polentam: Jovi ipsi de felicitate controversiam faciamus.* Item Epist. 67, *Apud Epicurum duo bona sunt, ex quibus summum illud beatumque componitur; ut corpus sine dolore sit, animus sine perturbatione.* Cum prioribus duobus locis consonant quæ Stobæus ex eodem Epicuro citat; ᾧ ὀλίγον οὐχ ἱκανὸν, τούτῳ γε οὐδὲν ἱκανόν. ἔλεγε δὲ ἑτοίμως ἔχειν καὶ τῷ Διῒ ὑπὲρ εὐδαιμονίας ἀγωνίζεσθαι, μάζαν ἔχων καὶ ὕδωρ. Et hæc ejusdem apud Laertium, καὶ μάζα καὶ ὕδωρ τὴν ἀκροτάτην ἀποδίδωσιν ἡδονήν.

154, 21. Iidem rr ἐπὶ σπαλάθων κάμπτοντες. verius κνάπτοντες, *super aspalathis fullonum more carminantes seu trahentes.*

154, 23. Iidem τρίτος δὲ, mutata præpositione.

154, 25. P εἰσπίπτει.

154, 37. Congruentius rr cum A ὃν δὴ, s. ποταμόν. Inclusa versu præced. et sequente ab eisdem absunt.

154, 44. Iidem cum A ἐναντίως, adverbialiter.

154, 50. A ἀνεικάστους, *quas nemo imaginari sibi queat.*

155, ὄντα additum ex A et rr, et contra, posterior πρὸς, v. 8, ab rr abest.

155, 10. Iidem τὸν ὅλον βίον, ut etiam interpres.

155, 22. Iidem βοῶν pro λέγων.

155, 30. ἔτι additum ex eisdem.

155, 44. Iidem ὃν δὴ, masc. gen.

155, 56. Danielis locus exstat cap. 7.

156, 1. rr καὶ τοὺς Ἡσαΐου τοῦ θειοτάτου κατέμαθε λόγους. Exstat autem Esaiæ locus cap. 66.

156, 4. Inclusa addita sunt ex A.

156, 7. Idem εἰρημένα pro εὑρεῖν, mutato et verbo et modo.

156, 11. Idem, ὅπερ ἔλεγον, *quod dicebam.* Itidemque rr. Seq. v. idem A περὶ αὐτὸν, *circa ipsum;* minus apte.

156, 30. ἅπαντας exstat in solo P. Ibidem mox A. καὶ δὴ καὶ σεαυτὸν ἐπὶ τοῦτον τὸν βίον καὶ τὸν ἀγ., verbo παρακαλῶ semel tantum posito.

156, 32. ἐνθάδε ab rr abest: et contra, sequens ἡμῖν additum ex A.

156, 36. Iidem rr ἐπιλαμβανόμενος, præs. tempore: et v. 39, ἐπὶ κόμης ἀτιμώσει, minus convenienter.

156, 41. Iidem καταφρονήσεις αὐτῶν: et mox, καὶ οὐδὲν γὰρ ἦν θαυμ. Et seq. v. ἔχοιμεν, optativo verbi modo.

156, 44. A ὑπερσοφώτατοι ὄντες τῶν Ἑλλήνων: minus belle.

156, 47. Idem ὅσπερ, *qui:* et mox ξυμφέρων, masc. gen.

156, 48. rr κἂν τῷδε τῷ διαλόγῳ *etiam in hoc dialogo:* et mox σαφῶς, *manifeste.*

157, 5. ἐστὶν additum ex A et rr. Ibidem mox P neutro genere αὐτὸ habet: quasi ad τὸ τεθνάναι vel aliud hujusmodi referatur.

157, 8. καὶ addita ex rr. Ibidem mox A sing. num. κατὰ τὸ λεγόμενον. Inclusa quæ sequuntur ab eodem absunt: et contra, ex eodem addita δὴ v. 15. Inclusam ἂν v. 24 agnoscunt cum eodem etiam RR. Seq. v. pro δὴ aptius cum A et Ac. legemus δέ.

157, 35. τὸν λόγον agnoscunt cum A etiam recentes.

157, 46. Idem A νάμασι pro ῥεύμασι.

158, 18. Pro ξύνοιδε aptius legemus ξυνεῖδε: cujus non obscura vestigia exstant in A et RR.

158, 21. Iidem RR *εἰς μὲν γὰρ τὸ ὅθεν ἥκει ἡ ψυχὴ, ἑκάστη οὐκ ἀφικν.*, quam lectionem exprimit etiam interpres.

158, 23. A *πρὸ τοσούτων χρόνων, ante tot tempora*: P *πρὸς τοσούτου χρόνου, a tanto tempore.* Quid autem Plato hic sibi voluerit denario et millenario decies repetito, e quibus etiam numeris magnum annum efficit, sumpta ex Pythagora numerandi ratione, belle docet Marsilius Ficinus commentario in lib. decimum Reip. Platonicæ, ut Acc. in versionis suæ margine adnotavit. Eodem allusisse videtur Seneca, cum ait Epist. 36, *veniet iterum qui nos in lucem reponat dies.* Opinabantur enim illi philosophi, sæpe nos venisse in hanc vitam, sed oblitos esse: redituros que post aliquot annorum millia, sed rursus omnium oblitos: idque sæpius factum esse, sæpius factum iri: inquit ad eum locum Muretus.

158, 28. RR *ὅτε τὸν πρῶτον βίον τελευτήσουσι*: et mox v. 30, *δίκας τίνουσιν.* Articulus *τῆς* præcedenti v. abest a P, qui etiam *δικαστήρια* habet pro *δικαιωτήρια.*

158, 31. P *εἰς τὸν οὐρανοῦ τινα τόπον*: congruentius *τῶν οὐρανῶν*, vel singulariter *τοῦ οὐρανοῦ, in aliquem cœli locum:* ad quam lectionem accedit interpretis versio. Sic v. 32. congruentius, *οὗ—ἐβίωσαν βίον.*

158, 34. In P exstat etiam alia scriptura, *αὐτῷ τὰς τῶν ἐτῶν ἔδειξε μυριάδας.*

158, 37. Articulus *τὸν* additus ex A, itemque *καὶ* v. 49.

158, 42. Potest etiam dativo casu legi *κἀκείνοις*: ut feratur ad sequentia, *τῶν αὐτῶν ἄθλων.*

158, 49. Legi etiam potest cum RR *τῶνδε τῶν δογμάτων τὴν ἀλογίαν, horum dogmatum.* Seq. v. RR *τοῖς λόγοις, sermonibus seu libris.* Inclusa v. 53 absunt a P.

159, 1. RR *εἰς αὐτὰ στρέψομαι.* Seq. v. A *τὸν φιλοσόφου καταλείψω λόγον, philosophi sermonem relinquam,* quam lectionem interpres quoque secutus est. RR cum P consentiunt, nisi quod *καταλίπω* habent, aor. 2.

159, 6. Iidem *γένος δὲ* legunt absque articulo.

159, 11. Inclusum *ἐκεῖ* ab eisdem et a P abest, et contra, v. 13, *σφᾶς* ex eisdem et A additum.

159, 15. Iidem rr *καὶ τοῦ οὐρανοῦ· ἃ οὐκ εἰσὶν ἄνω, ἀλλ' ἀντικρύ, quæ non supra sunt, sed e regione sibi opposita.* Inclusa *διὰ* v. 18 ab eisdem abest.

159, 20. Iidem pro ἀδίκους habent ἀδοκίμους, *qui se vitamque suam non probaverint judicibus.*

159, 31. Iidem μὲν δὴ pro μέν τοι. Locum vero hunc e Plutarchi libro primo De anima citat etiam Eusebius Præpar. Evangel. lib. 11, p. 331. qui v. 36, paulo diffusius legit, νοσῶν γὰρ ἔναγχος, ἀβιώτως ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἰατροῖς· ἀνενεχθεὶς δὲ μικρόν: et mox, οὐ βεβαίου καταφορᾶς: et rursum, ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτ' ἔπραξεν.

159, 41. Narratio a Theodoreto contracta est.

159, 42. A ἄγοντας, præs. temp.

160, 1. RR ἡμᾶς, prima persona: et v. 10, θείοις λογίοις.

160, 12. κατὰ ῥοῦν φερομένους interpres vertit, *eos qui a torrente voluptatis ablati rapiuntur;* cum potius significari videantur ii *qui secundo vento feruntur*, ut innuit oppositum v. 16, τοὺς κακῶς πάσχειν ἀνεχομένους. Ad verbum sonat, *eos qui secundo flumine feruntur.*

160, 29. In A ultimus μακαρισμὸς penultimo loco ponitur, et vice versa penultimus ultimo.

160, 34. RR ὥραν ἢ ὑγείαν.

160, 43. Iidem significantius αὐτόπτης, *qui suis oculis vidit.*

160, 45. A κατατολμήσειν, præter. aor. Ibidem mox RR καὶ οὗτος, *etiam hic*, seu *hic quoque.* Ex eisdem additum ἅμα v. 51. Scripturæ locus primus, v. 4, exstat Ecclesiastici cap. 1, et Psalmo 110: alter, v. 7, Psalmo 118: tertius v. 20, Matth. 5: quartus, v. 40, 1 Cor. 2: quintus, v. 47, Rom. 6.

161, 19. Ἰησοῦ additum ex RR, et contra, ab eisdem abest καὶ v. 21.

161, 23. Ita sonant Græca; *Sed et aliam ad eum scribens epistolam, hæc quoque in ea posuit; Ego enim jam libor:* quasi videlicet prior locus ex priore ad Timotheum epistola sit desumptus: et posterior hic ex posteriore: cum tamen ambo ex posteriore sint petiti; prior ex secundo, posterior ex quarto capite; ut quidem vulg. ed. habent.

161, 25. Iidem τῆς ἀναλύσεώς μου: itidemque A cum P consonant vulg. Bibl. 2 Timoth. 4.

161, 28. In eisdem est κύριος absque articulo.

161, 31. Iidem cum A οὗτος habent; pronomen sc. pro adverbio: et seq. v. Φιλιππησίοις, ut vulg. Bibl.

161, 46. εἰ post ὅτι addunt iidem rr ambigue. In vulg.

Bibl. Joan. 5, 27, plenius sic legitur: ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. Μὴ θαυμάζετε τοῦτο. ἔρχ.

161, 54. Iidem rr ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, e cælo. πᾶσαι seq. v. ab eisdem abest. Scripturæ locus primus, v. 9, exstat Rom. 8: secundus, v. 17, Galat. 4: tertius, v. 20, 2 Timoth. 2: quartus, v. 24, 2 Timoth. 4: quintus, v. 33, 1 Cor. 15: sextus, v. 41, Philipp. 3: septimus, v. 46, Joann. 5: octavus, v. 52, Matth. 24.

162, 7. Iidem τῶν οἰκετῶν τὸ σπουδαῖον: quæ lectio prima fronte abblanditur, sed membrorum congruentiam turbat. Iidem seq. v. ἀποκρύψαντος, mutata præpositione: et v. 9, παραδοθέντος, mutato verbo.

162, 11. αὐτοῦ ab eisdem et ab A abest.

162, 13. Iidem ἀφοριεῖ, more Attico.

162, 25. Iidem μηδέν τι τούτων, seu μηδ' ἕν τι. Seq. v. A. τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀθλητὰς, casu ad verbum infinitivum relato.

162, 30. RR πεπιστευκότων, præt. perf.

162, 38. Iidem ἐσχάτην ἐκείνην, *extremam illam.*

162, 45. Iidem ἐκείνου ἄξιος, s. ἐστί: itidemque interpres.

162, 52. A καὶ ἄνδρας οὐδὲ πάντα ἐπαινουμένους, structura minus bella. Scripturæ locus primus, v. 2, de lampadibus, cum altero exemplo de talentis, exstat Matth. 25; itidemque tertius, v. 9: et quartus, v. 28.

163, 1. P διδάσκει δὲ τὸν τῆς ἡμ. φύσ. στολὴν περικείμενον: nihil ad rem.

163, 11. πᾶσιν abest ab RR.

163, 17. Iidem τῷδε δὲ τῷ βίῳ προσήκοντα: concinnius.

163, 21. A ἀδιακρίτως.

163, 38. καὶ addita ex RR.

163, 42. P καὶ τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Ἰουδ. iterato articulo, vehementiæ gratia. Scripturæ locus primus, v. 6, exstat Act. Apost. 17: alter, v. 44, Matth. 10.

164, 18. Articulus τὰς abest a recent. Quæ sequuntur, ita magis ad verbum sonant: *Aut enim viri, fidei sagena capti, cum mulieribus adhuc incredulis depugnant: aut mulieres, acceptato pietatis jugo, viros adhuc errantes irretire annituntur.*

164, 22. In σαγηνεύειν deficit A codex. Ut ergo recentes cod. deinceps cum P conferre pergam, habent illi proxime seq. v. ἕνωσις ἀξιέπαινος nomin. casu, verbo πραγματεύεται passive capto pro *efficitur.*

164, 24. Iidem καταλίπω, præt. aor.

164, 35. Articulus τὰ additus ex eisdem: et contra, præpositio ἐν ab eisdem abest. Ab eisdem absunt inclusa v. 51. Iidem v. 55 sing. num. habent τὸ ξυγκείμενον. Scripturæ locus primus, v. 15, exstat Matth. 16: alter, v. 27, Matth. 26, et Marci 14.

165, 3. Articulus τὸ additus ex eisdem. Itidemque v. 6.

165, 9. Iidem φῶς νοητόν.

165, 11. Iidem τοῖς ἀπειθοῦσιν: et seq. v. κἂν τῇ παραβολῇ, *etiam in parabola.* Exstat autem ea parabola Matth. 13.

165, 24. Iidem ἄκοντας θείας λαβεῖν ἀναγκάζομεν δωρεᾶς, *invitos divino participare dono cogimus:* et seq. v. παρακαλοῦντες καὶ λιπαροῦντες.

165, 30. Iidem λόγος ιβʹ.

165, 34. Congruentius ἐκτέμοι, seu ἐκτάμοι, ut sc. congruat cum seq. aor. ψιλώσοι.

165, 43. εἰπεῖν ex eisdem additum: et contra, δὴ, v. 45 ab eisdem abest.

165, 49. Iidem ὑποδεικνὺς, mutata præpositione: et mox, μέγιστον—καὶ παμμέγιστον. Non inconcinne.

165, 51. P inversis casibus et sententia, τῇ ἀγαθῇ πράξει ξυναφθῆναι τὴν γνῶσιν.

165, 55. καὶ addita ex eisdem.

166. Inclusa v. 6 et 7 absunt ab eisdem.

166, 9. Iidem τῆς εὐσεβείας τοὺς ἐργάτας, ut interpres quoque. Mox iidem θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ φυσιολογίαν. Ut videatur in illa geminatione duplex loci scriptura fuisse expressa. Sed physiologiæ quam philosophiæ nomen magis huc congruit.

166, 13. Iidem composite, διασκευάζειν: et seq. v. διατυπῶν τὴν ψυχήν. Cum verbum τυποῦν jam ante, v. præcedente, usurpatum fuerit.

166, 25. Iidem ἐχθραίνεται καὶ μισεῖ: perperam, ut et sensus arguit et confirmat v. 55.

166, 26. Inclusa καὶ ab eisdem abest.

166, 37. Iidem λέγον, facta relatione ad τὸ πρόσωπον.

166, 39. Iidem οἶκον μου, *domus meæ;* ut interpres quoque, et vulg. Bibl. Psalmo 100.

166, 46. Iidem τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς: itemque vulg. B. loco

modo allegato. Præcedentes Scripturæ loci, primus, v. 18, exstat Ephes. 5: alter, v. 20, Matth. 5: tertius, v. 28, Psalmo 5.

167, 5. Iidem accus. casu, ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου: ut interpres quoque. Ab eisdem absunt inclusa v. 25 et seqq.

167, 29. Iidem τὰς ἐντολάς μου πληρώσει. Sed τηρήσει probat etiam interpres, et vulg. Bibl. Joann. 14.

167, 45. Iidem ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας: itemque interpres, et vulg. editio Epist. ad Hebr. c. 10.

167, 47. Iidem RR ἐσθίειν μέλλοντα, participio ad præcedentia duo substantiva relato: vulg. B μέλλοντος, relatione ad proximius substantivum πυρὸς facta. Significat autem ibi πυρὸς ζῆλος, potius *fervor ignis* quam (ut Acc. vertit) *æmulatio*.

167, 51. Iidem RR ἀξιωθῆναι: cum P consonant vulg. B.

167, 55. ὅτι ab eisdem RR abest. Scripturæ locus primus, v. 2, exstat Psalmo 138: alter, v. 10, Psalmo 118: tertius, v. 23, Matth. 6: quartus, v. 26, Matth. 5: quintus, v. 28, Joann. 14: sextus, v. seq. de talentis, Matth. 25: septimus, v. 36, de veste nuptiali, Matth. 22: octavus, v. 43, ad Hebr. 10: nonus, v. 54, Deuteronom. 32: ultimus, qui sequitur, 2 Cor. 5. In Latina versione, v. 32, ita sonant Græca, *extra thalamum reliquit; idque virgines eas nominans.*

168, 2. γὰρ addita ex eisdem: eandemque habent et vulg. B. Rom. 14. Ex eisdem RR additus articulus τῶν v. 7.

168, 14. Iidem τρόπον pro λόγον.

168, 23. Acc. οὐκ ἀπόλλυσθαι: Plat. ed. p. 176, οὔτ' ἀπολέσθαι. Seq. v. RR γάρ τοι: minus apte.

168, 26. Iidem περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης· διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρή. Itemque Plat. ed.

168, 34. Iidem RR περιγείων πραγμάτων ἀπαλλαττ. Ab eisdem abest præpositio ἐν seq. v.

168, 38. Iidem ἦν δυνατόν: et seq. v. ἀπέδειξεν, phrasi usitatiore. Ab eisdem abest δὴ v. 42.

168, 48. Plat. ed. τούς γε φαύλως ἐν φιλοσοφ. διατρίβοντας: et seq. v. οὗτοι δέ που ἐκ νέων πρῶτον μὲν εἰς ἀγορὰν οὐκ ἴσασι τὴν ὁδόν: et v. 52, γεγραμμένα, temp. præt.

169, 2. Plat. ed. προσίσταται, sing. fine, subaudito extrinsecus pronomine ταῦτα, aut alio consimili.

169, 3. P etiam alteram scripturam habet, *εἰ κακῶς τις γέγονεν, si male quis natus est:* Plat. ed. *εἰ δὲ ἤ κακῶς τι γέγονεν, si vero aut male quid factum est.*

169, 7. Prius *οἶδεν* additum e rr: agnoscitque idem et Plat. ed. et Clem. 254, 38. Est autem hic a plurali numero transitus ad singularem: et quemadmodum initio loci sermo est de *κορυφαίοις* in studio virtutis, ita hic quoque intelligendus vir bonus et sapiens. Χόες *θαλάττης* v. 6, sunt potius *congii* quam *pocula*, ut vertit Acc.

169, 10. *καὶ* addita ex eisdem RR. Seq. v. Plat. ed. *πανταχῇ φέρεται.* Et mox *γᾶς ἐπίπερθεν.*

169, 12. Iidem rr *οὐρανοῦ τε*: Plat. ed. sequenti composito in duas partes dirempto, *οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομοῦσα.*

169, 32. P *ἐν ἑτέροις χωρίοις.* Sed *ἐρήμοις* probat etiam interpres.

169, 44. Plat. ed. *περιβεβλημένον*: et seq. v. *ἢ ἔτι πλέον, vel adhuc amplius.*

169, 46. P *ἀγαθὰ πλήθη*, forsan pro *ἀγαστὰ, suspicienda.* Supra de eodem loco alia, ad 9, 51.

170, 5. Æschyli versus in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις p. 100, ita sonat, *Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.* H.

170, 12. rr *μεγίστης ἀδικίας*: et v. 14, *τῶν ὑπ' αὐτῆς γιγνομ.*

170, 16. Iidem *ἄδικος διαβολῇ, injustus esse videatur per calumniam;* cum sc. revera sit vir justissimus et optimus. Seq. v. iidem, repetito articulo, *τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀθληταῖς*: sonat autem hæc periodus ad verbum ita potius; *Sed et hæc eodem modo nostris congruunt Virtutis athletis.*

170, 19. Iidem rr *αὐτοῦ τε τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ καλοῦ*: quæ lectio stare aliquo modo potest, subaudito ex præcedentibus *ἕνεκα.*

170, 32. Iidem *πεπείρασθε, conati estis.*

170, 39. Inclusa *τοι* ab eisdem abest. Iidem mox enclitice, *δέ πῃ.* Iidem rursum cum P *φέρει τις αἰγῶν τροφήν*: atque adeo ita legit etiam interpres: structura parum cohærente. Nostra lectio ita sonat ad verbum; *Age, si quis caprarum nutritionem, et ipsum animal, quasi bella sit possessio, laudet: alius vero quispiam, capras sine caprario pascentes cultisque locis damna inferentes conspicatus, vituperet, et omne pecus quod sine rectore aut cum malis rectoribus viderit, ita reprehendat:*

ejusmodi vituperationem sana mente vituperare ducimus, et quodcumque? Et quomodo? Habent autem καὶ πῶς etiam RR. Ut responsio sit ad praecedentem interrogationem, interrogationem habens et ipsa: more passim usitato.

170, 50. P ἐπαγόμενα pro ἀρχόμενα.

170, 52. Acc. πολλοὶ μὲν γάρ φησι ναρθηκοφ., qui verborum ordo magis accedit ad metrum. Tum in clausula pro δέ τε rr habent δέ γε. Citatur idem Platonis locus et a Clem. 136, 17. 236, 51.

171, 1. Dictum Christi de vocatis et electis exstat Matth. 20 et 22.

171, 2. Inclusa δὲ abest a rr. Itemque τε v. 4. Iidem δεσποτείαν habent pro πολιτείαν, v. 11. Ex eisdem additum ἄγαν v. 13: et contra, ὡς ab eisdem abest: itemque δὴ v. 16.

171, 18. Iidem ἢ ἀπὸ πέτρης, ut apud Homerum est Odyss. τ', Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἐσσὶ παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

171, 25. Cum τῶν ἡδονῶν subaudiendum τῶν ἀφροδισιακῶν, ut declarant ipsa Platonis verba; ἐρωτωμένῳ ὑπό τινος, Πῶς ὦ Σοφόκλεις ἔχεις πρὸς τἀφροδίσια; ἔτι οἷός τ' εἶ γυναικὶ συγγίγνεσθαι; et hæc Ciceronis in Catone majore, De Senectute; *Bene Sophocles, cum ex eo quidam jam confecto ætate quæreret, uteretur ne rebus Venereis; Dii meliora, inquit: libenter vero istinc, tamquam a domino agresti ac furioso, profugi.* Ex quibus verbis hoc quoque intelligitur, memoria lapsum esse Theodoretum, qui Socrati quæstionem istam, et Cephalo responsionem adscripserit. Meminit ejus dicti et Clemens 84, 8: sed absque auctoris nomine.

171, 29. rr διεξεληλυθεν.

171, 47. Inclusum δεῖ a rr abest. Ibidem mox iidem cum P, Δεῖ δὲ ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα; nostra lectio petita ex Plat. ed.

171, 50. Iidem rr κακοποιεῖν ἀνθρώποις: Plat. ed. κακῶς ποιεῖν ἀνθρώπους, more Attico. In Lat. vers. v. 21, post commation istud, *neque enim,* desideratur parenthesis hæc, *ut poetæ verbis utar.*

172, 13. rr ἐπὶ τὰ Ῥιπαῖα ὄρη.

172, 33. Iidem βαίνειν δυσβάτοις ἐπὶ πέτρ., sed ναίειν agnoscit etiam interpres, et Clem. 211, 48.

172, 35. In eisdem rr est et altera scriptura, ἐμαρτύρησε, absque præpos.

173, 4. Interpres legit κοινογάμια. Locus ita sonat verius; *Hipparchiam Maronitidem propalam uxorem duxit, et cynicas nuptias in Varia porticu Stoicorum celebravit.* Cujus rei meminit et Clem. 224, 20.

173, 18. χαλκᾶ, additum ex rr. Ibidem congruentius αὐτοῦ legemus, gen. casu, ut apud Diog. Laert. 170, λέγεται δὲ καὶ λοπάδας αὐτοῦ πλείστας εὑρῆσθαι. Nec consentaneum est quod interpres innuit, oleum in his λοπάσι circumlatum fuisse; cum λοπὰς verius sit culinarium vas patulum carnibus frigendis aptum: unde in Glossariis quoque *Patella* redditur Latine. Ut Græca sic magis ad verbum sonent; *Lyconem Pythagoreum de Aristotele dicere, oleo calido eum lavari solitum; idque postea vendidisse. Sed et, cum in Chalcidem abiret, publicanos navigium perscrutantes, invenisse ejus septuaginta quattuor patellas æreas: alios vero quosdam dixisse, trecentas eum patellas habuisse.* Atque adeo post hanc τῶν λοπάδων mentionem Diogenes Laertius de oleo narrat: καὶ Λύκωνα λέγειν ὡς ἐν πυέλῳ θερμοῦ ἐλαίου λούοιτο, καὶ τοὔλαιον διαπωλοῖτο. Ἔνιοι δὲ καὶ ἀσκίον θερμοῦ ἐλαίου ἐπιτιθέναι αὐτὸν τῷ στομάχῳ φασί.

173, 22. rr γενέσθαι, præt. aor.

173, 23. Locus Aristotelis est Ethic. Nicomach. l. 10. cap. 9, cujus initium, δεήσει δὲ καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας. II.

173, 25. Ab eisdem abest inclusa δή.

173, 30. Locus Platonis citatus etiam supra 71, 39.

173, 38. rr ἐνδυσώμεθα, *induamus:* et mox sing. num. εἰς ἐπιθυμίαν. Exstat locus ad Rom. cap. 13.

173, 43. Inclusa absunt ab eisdem. Iidem v. 46, ἐπέδειξε, melius: ut supra quoque, 168, 39.

173, 48. Iidem ἀρχὴ μὲν ἔρωτος. Alludit huc illa Clementis paronomasia 100, 4, ἐκ τοῦ ὁρᾷν τὸ ἐρᾷν.

174, 5. Articulus τὰ abest ab eisdem rr.

174, 15. Iidem παράνοιαν, *dementiam.*

174, 18. In ἀπειρηκότων desinunt iidem rr. Ut ergo ad solum P quæ supersunt adnotare pergam, pro εὐόργητον v. 25 legitur pag. seq. v. 28 δυστόργητον: quorum illud sonat *pronus in iram;* hoc, *difficilis in ira.* Seq. v. pro τὸν malim τῷ, dat. casu: vel geminato articulo, τῷ τὸν Σωκρ. βίον ξυγγεγραφότι.

174, 42. P sine distinctione habet Ἀριστείδου θυγατριδῆν: sed rectam esse interpretis distinctionem, confirmant hæc Diogenis Laertii 58, δευτέραν δὲ, Μυρτὼ, τὴν Ἀριστείδου τοῦ δικαίου θυγατέρα.

175, 17. Rectius f. πρὸς ταῖς τραπέζαις, dat. casu, ut in seq. membro.

175, 35. De Xenophontis loco dictum supra, ad 25, 8.

175, 51. De præstantibus mulieribus narrat etiam Clemens, et quidem latius, 223, 52.

176, 44. Acc. ἐπιστάμας, Dorice: et mox tamen v. 45 ἡδονᾶς, non ἁδονᾶς.

176, 48. Fortasse melius, interserta copula, τά τε τελεώτατα ἐκπαιδεύων. Scripturæ locus primus, v. 29, exstat ad Hebr. 13: alter, v. 31, 1 Cor. 7: tertius, v. 34, ad Ephes. 5: quartus, v. 36, ad Hebr. 12: quintus, v. 45, Joann. 15: sextus, v. 48, Matth. 5.

177, 13. Melodiæ locus est Psalmo 140.

177, 22. Pro τὰς ἀρίστους, aut τὰς ἀρίστας legendum, aut τὰς ἀρείους. Duplicem enim scripturam indicat.

177, 39. Potest etiam majore cum epitasi legi, αὐτὴν τὴν ὀπτικὴν αἴσθ. Vel etiam divise, τοὺς ὀφθ. καὶ αὖ τὴν ὀπτ. αἴσθ. Pro ὀνομάζειν quoque v. 43 non minus apte legeris νομίζειν.

177, 49. Rectius τῶν ἔνδον, s. κειμένων: et in Lat. versione, *atramenti signa corrumpat, et vel ultra lineam de interioribus demat, vel citra illam quæ supervacua sunt, relinquat.*

178, 29. Herodoti locus de Adrasto, exstat lib. 1. p. 9. et seq.

179, 12. P θρηνήσομεν: itemque seq. v. προσενέγκομεν: cum tamen posterius verbum futuro indicativo careat. Ideo subjunctivum modum cum interprete malui. Congruentius etiam ibidem, τὰ Σαρδαναπάλῳ ἐπιγεγραμμένα, dativo sc. casu. Quamquam et genitivus tolerari potest ratione possessionis: ut sit pro, τὰ Σαρδαναπάλου ἐπιγράμματα. De eo epitaphio plura ad Clement. 177, 21.

180, 1. Ad similitudinem de vespertilionibus quadrat hoc Aristotelis Metaphys. lib. 1. minore, cap. 1, ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει φανερώτατα πάντων. H.

AD LATINAM INTERPRETATIONEM NOTÆ.

In Latina editione, quæ Lutetiæ anno 1519 ex Henrici Stephani officina prodiit, margini quædam partim enarrationes, partim illustrationes ab interprete, ut videtur, addita erant. Quas et ipsas, ne quid omisisse videamur, hic ordine libet exarare, omissis tamen nonnullis quæ videbantur leviusculæ. Igitur,

P. 10, 6. Ad verba illa, *Hujus quidem rei*, in marg, additum, *s. justitiæ:* et

10, 28. *Qui vero*] sc. Græci.

49, 49. *Tragœdus*] tragicus.

16, 31. *intercedat*] *adversus sit.*

62, 10. *substantiam* Id est, materiam.

63, 28. *maximo dæmone*] Id est, Deo.

97, 6. *aliud est, Digito esse*] *Esse digito*, significat digiti substantiam: *Habere per digitum*, significat accidentarium digiti officium. Hæc ibi Acciaolus. Græca tamen ita magis ad verbum sonant; *Digito autem aliud puto*, [s. requirendum;] *videlicet esse digitum, et, quod suum est*, (id est, quod sibi convenit) *habere.* Marsilius Ficinus ita vertit; *Digito vero aliud quiddam desiderandum. Id autem esse arbitror ut sit digitus, propriumque officium peragat.*

98, 18. *rerum potiuntur*] victoriam consequuntur.

98, 37. *si contra contingat*] ut ignavi sc. imperent.

99, 5. *drama*] poema vel tragicum vel comicum, ab agendo dictum.

102, 11. *Existimamus*] *E præsentibus conjecturam capimus de iis quæ nos latent.* [Quale est illud Arellii Fusci apud Senecam Suasoria v; *Ut in gaudia interdum surgit animus, et spem ex præsenti metitur, ita adversis frangitur.*]

108, 52. *XVI Kal. Novembr.*] μεταγειτνιῶνος ἕκτῃ ἱσταμένου, id est, *XVII die Octobris.* Theodorum Gazam secutus, inveni μεταγειτνιῶνα esse Octobrem: cujus XVII dies, est XVI Kal. Novembr. Hæc Acciaolus. Sed cum Græci menses suos in tres decadas tribuerint, nempe ἱσταμένου, μεσοῦντος, et φθίνοντος μηνὸς, id est, *ineuntis, medium agentis, et decrescentis:* manifestum est

μεταγειτνιῶνος ἕκτην ἱσταμένου esse Metagitnionis sive Octobris sextum diem, qui Latinis est pridie Nonas Octobreis.

110, 27. *griphis ænigmatisque abstrusa*] *griphus* seu *gripus*, sermo obscurior. Utitur hoc vocabulo A. Gellius, et apud Græcos cum alii tum Gregorius Naz. theologus.

112, 4. *tophaceum specu*] Christus enim in tophaceo specu editus est Bethlehemi.

114, 53. *suppetias sibi ferentibus*] Græcus interpres ejus orationis, quam priorem Gregorius Nazianzenus contra Julianum apostatam scripsit, ait Bacchum olim, quæritantem Semelen matrem, audisse a Polyhypno juvene, eam esse in Lernæa palude: eo enim a se Polyhypno transvectam fuisse. Ibi Bacchum huic indici præmium promisisse corporis sui stuprum. Cum vero promissa implere non posset, Polyhypno in Lernæ paludis trajectu, dum una per eam irent, demerso, Bacchum ficulnum veretrum sibi super sceptrum apposuisse: ut ita pollicitum præstaret, seque defuncti amatoris memorem declararet. Hæc Acciaolus. Cum quibus confer Clem. Alex. 10, 16.

115, 51. *in Didymo*] Didymum hic esse puto templum Apollinis Didymæi, quasi Gemini: quippe qui cum Diana genitus sit in Delo. Quamquam Macrobius in Saturnalibus Didymæum Apollinem vocitatum esse censet a duplici Lunæ facie, quam, dum lumine augetur, ac subinde aucta minuitur, ab Solis aspectu assequitur.

116, 15. *quo justorum ritu*] *Justa* sunt ritus exsequiarum; *ὅσια* (quasi sancta) a Græcis dicta: et *ἀφοσιοῦσθαι*, eos ritus persolvere.

118, 14. *violentas sibi manus inferendo*] Ut Cleombrotus Ambraciotes fecit; qui se ex alto parietis præcipitem dedit.

137, 26. *errorum ac fabularum desivisse*] Græca figura: ut Horatius, *Desine mollium tandem querelarum.*

138, 4. *hoc prodiderunt*] Id est, testati sunt se astrologos esse.

139, 7. *distinguentes singulis nomin.*] Alio enim nomine Scientiam, alio Fortunam, alio Casum vocamus; atque ita prodimus animi nostri conceptiones. De Fortuna vero et Casu Aristot. Physic. lib. 2. cap. 6.

140, 44. *cum flava Ceres coit, aut cum sparg.*] aut sementis aut messis tempore.

149, 4. *exitus terræ*] al. *fines terræ.*

150, 34. *altissimus*] al. *excelsus.*

155, 50. *mundum reliquerit*] Mundum hic etiam pro ornatu et decore capere possumus: κόσμος enim et mundum et ornamentum significat.

158, 31. *liberantur*] al. *dimittuntur.*

164, 55. *ex conventu*] *ex conventione.*

165, 8. *divinæ institutionis disciplina*] Id est, Christiana religio.

165, 51. *rerum functiones*] Id est, actiones.

178, 31. *consilii sui falsus*] Græca figura, sicut *Anxius animi.* Is autem est, quem consilii eventus frustratus est.

178, 49. *amorum securi*] non cogitantes rem amatoriam: Virgilius, *Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!*

178, 53. *Sunt autem qui*] incontinentes sc.

179, 10. *alios vero*] eos sc. qui ex fragilitate peccant.

INDEX SCRIPTORUM.

N. B. *Numeri indicant paginas et lineas ed. Sylb. in dextro margine hujus ed. appositas.*

† [N. B. Verba βλασφημεῖν—ἐνίησι non debuerant charactere tenuiore imprimi; sunt enim Theodoreti, non Platonis. Et in versione "Rep. III. p. 398." paullo supra ponantur post "Plato."]

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

INDEX

VERBORUM ET PHRASEΩN

QUÆ VEL

ENARRANTUR A THEODORETO IN HAC THERAPEUTICA,

VEL

ALIOQUI NOTATU DIGNÆ SUNT.

De notis compendiariis quibus in hoc Indice usi sumus, idem tenendum quod supra in Annotationum præfatione copiosius expositum est p. 2. [N. B. Articuli uncis inclusi operi Sylburgiano accesserunt.]

[ἀναβλύζουσα χρεία 41, 27.]
ἀναίτιος ὁ θεός, e causa nulla ortus 36, 37.
ἄνακες, Dioscuri seu Tyndaridæ 115, 6. et apud Hesych.
ἀνάκεια. vise Not. ad 104, 10.
[ἀνακινεῖν δυσοσμίαν 54, 6.]
ἀναλγησία τῆς κακίας 103, 8.
[ἀναλλοίωτον τὸ τῆς θείας φύσεως 34, 17.]
ἀναμάττεται τοὺς θείους χαρακτ. 81, 30.
ἀναμίξαι τοῖς οἰκείοις λόγοις 33, 29.
ἀναμφίβολος διάθεσις 16, 15.
ἀνανδρείᾳ pro ἀνανδρία P et A 98, 31.
[ἀνανεοῦν -οῦσθαι 56, 14.]
[ἀνανεοῦτο 20, 11.]
ἀνάπηροι) (ἄρτιοι 38, 45.
ἀναπνεόντων τὸν ἀέρα 67, 9. rr διαπνεόντων.
ἀναριθμηθῆναι ῥαδίως δυνάμενοι 80, 44. RR pro ἀριθμ.
[ἀναρριπίζειν πόλεμον 24, 25.]
ἄναρχος ὁ θεός 36, 37.
ἀνασκινδαλευθῆναι 112, 25. A ἀνασκινδυλευθῆναι, et in marg. ἀνασκολοπισθῆναι, ἀνασταυρωθῆναι. itemque 119, 25.
[ἀνασπασθῆναι et ἀναστῆναι conf. 58, 47.]
ἀνατιθέναι, dedicare 28, 15.
ἀνατετραφέναι, evertisse 77, 26. et ἀνατετράφθαι, invers. esse 18, 25.
ἀναφανδὸν ὁμολογεῖ ὡς— 179, 46.
ἀναφὴς καὶ ἀόρατος 41, 1.
ἀναφυῆναι ἐκ δρακοντείων ὀδόντων 70, 52. RR ἀναφανῆναι. [al. ἀναφῦναι.]
ἀναχαιτίζεται χαλινῷ 66, 9.
ἀνδραγαθίας τὰς ἐν πολέμοις 82, 12. RR ἀνδραγαθείας. ἀνδραγαθισαμένους ἐν πολέμοις 42, 8. A et RR ἀνδραγαθησαμ—
ἄνδρας ἐκ τῶν πολέμων σώζεσθαι δεῖν 98, 16. RR ἀνδριζομένους.
ἀνδρία pro ἀνδρεία, fortitudo A 91, 24. itemque RR 117, 14, 15.
Ἀνδριανὸς pro Ἀδριανός 121, 33 RR.
ἀνδρόγυνος 114, 48.
ἀνέδην pro ἀναίδην, A. 46, 47. 77, 37. 85, 15. 102, 42. itemque A et RR 103, 14. et RR 172, 49.
ἀνείδεος ὁ θεός 35, 43. 58, 16.
ἀνειμένος χαρακτὴρ λόγου 1, 21.
ἀνείμονες οἱ θεοὶ 49, 17.
ἀνελεῖν, respondisse 10, 32. sic ἀνεῖλε χρησμὸν τόνδε 115, 25.
ἀνελίξας λόγους πολλούς 95, 55.
[ἀνενδεὴς 39, 24. 61, 51. 106, 2. 109, 52.]
ἀνενδοιάστως πιστεύειν 12, 31. 81, 47.
ἀνεξερεύνητον ὂν 15, 52. RR ἀνεξεύρετον.
ἀνέπαφον τηρεῖν 29, 53.
ἀνεπιστήμονα ἰατρόν 177, 30.
ἀνέραστος τῶν θείων 16, 4.
[ἀνερευνᾶν 4, 23.]
[ἀνευρύνειν 5, 11.]
ἀνέφικτος Deus cur d. 35, 48. [εὕρεσις 60, 12.]
ἠνέσχετο αὐτὰ εἰπεῖν ζῶα 73, 34. RR ἠνέσχε—
ἀνηγεμόνευτα εἶναι τὰ π. 154, 10.
ἀνηκέστως ἔχειν 155, 1.
ἀνηρίψαντο, subripuerunt 43, 2. A et RR ἀνηρέψαντο. rectius ἀνηρείψαντο Hesych.
ἀνήροτος καὶ ἄσπαρτος γῆ 68, 37. q. et ἀγεώργητος.
ἀνθρωπείαν φύσιν 81, 42. 100, 49. 149, 43. μορφὴν 99, 36. σκηνὴν 100, 11. quib. in locis RR ἀνθρωπίαν. sic οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι 83, 50. A et RR ἀνθρώπιοι. ἀνθρώπειαι τέχναι 64, 46. A ἀνθρώπιαι. RR ἀνθρώπιναι. et ἀνθρωπείων παθῶν 39, 5. A et RR ἀνθρωπίνων. itemque 84, 5.
ἀνθρωπίας φύσεως 78, 51. et ἀνθρωπίαν φωνὴν 20, 3. A et RR ἀνθρωπείαν.
τοῦ ἀνθρωπίνου βίου 86, 23. A ἀνθρωπίου. RR ἀνθρωπείου. τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιμελεῖσθαι πραγμάτων 119, 28. RR ἀνθρωπείων.
ἀνθρωποθυτεῖν 109, 6.
ἀνιᾶσαι τοὺς ἀνθρ. 40, 15.
ἀνιμᾶσθαι, exsugere 20, 45. [haurire 38, 9.]
ἀνίσχε pro ἀνέσχε A.R 142, 10.
ἀνιχνεῦσαι τὴν ἀλήθειαν 37, 54. RR ἀνιχνιεῦσαι, velut ab ἴχνιον.

INDEX RERUM

IN

THEODORETI THERAPEUTICA

MEMORABILIUM.

CORRIGENDA.

Pag. 41. *in var. lectt.* 38. *πιστεύσεις leg. πιστεύσειε.*
—— 59. *in vers. col.* 1, 7. solisque *leg.* soliusque.
—— 101, 1. *ἀγέννητος leg. ἀγέννατος.*
—— 205, 8. *ὅδε leg. ὅγε.*
—— *var. lectt. γε μείρεται leg. δε μείρεται et post ἐσθλῷ* B. *add.* ubi Sylb. *ἐσθλῶν.*
—— 340. *in var. lectt. post* Ἀνῶχαι *adde* v. Creuzer. ad Ciceron. de Legg. II. 15. p. 273.
—— 428. in marg. l. 10. *pro* 156. *leg.* 157.

October, 1886.

Clarendon Press, Oxford

A SELECTION OF

BOOKS

PUBLISHED FOR THE UNIVERSITY BY

HENRY FROWDE,

AT THE OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,

AMEN CORNER, LONDON.

ALSO TO BE HAD AT THE

CLARENDON PRESS DEPOSITORY, OXFORD.

[*Every book is bound in cloth, unless otherwise described.*]

LEXICONS, GRAMMARS, ORIENTAL WORKS, &c.

ANGLO-SAXON.—*An Anglo-Saxon Dictionary*, based on the MS. Collections of the late Joseph Bosworth, D.D., Professor of Anglo-Saxon, Oxford. Edited and enlarged by Prof. T. N. Toller, M.A. (To be completed in four parts.) Parts I and II. A—HWISTLIAN. 4to. 15*s*. each.

CHINESE.—*A Handbook of the Chinese Language.* By James Summers. 1863. 8vo. half bound, 1*l*. 8*s*.

—— *A Record of Buddhistic Kingdoms*, by the Chinese Monk FÂ-HIEN. Translated and annotated by James Legge, M.A., LL.D. Crown 4to. cloth back, 10*s*. 6*d*.

ENGLISH.—*A New English Dictionary, on Historical Principles:* founded mainly on the materials collected by the Philological Society. Edited by James A. H. Murray, LL.D., with the assistance of many Scholars and men of Science. Part I. A—ANT. Part II. ANT—BATTEN. Imperial 4to. 12*s*. 6*d*. each.

—— *An Etymological Dictionary of the English Language.* By W. W. Skeat, M.A. *Second Edition.* 1884. 4to. 2*l*. 4*s*.

——Supplement to the First Edition of the above. 4to. 2*s*. 6*d*.

—— *A Concise Etymological Dictionary of the English Language.* By W. W. Skeat, M.A. *Second Edition.* 1885. Crown 8vo. 5*s*. 6*d*.

GREEK.—*A Greek-English Lexicon*, by Henry George Liddell, D.D., and Robert Scott, D.D. Seventh Edition, Revised and Augmented throughout. 1883. 4to. 1*l*. 16*s*.

—— *A Greek-English Lexicon*, abridged from Liddell and Scott's 4to. edition, chiefly for the use of Schools. Twenty-first Edition. 1884. Square 12mo. 7*s*. 6*d*.

—— *A copious Greek-English Vocabulary*, compiled from the best authorities. 1850. 24mo. 3*s*.

—— *A Practical Introduction to Greek Accentuation*, by H. W. Chandler, M.A. Second Edition. 1881. 8vo. 10*s*. 6*d*.

HEBREW.—*The Book of Hebrew Roots*, by Abu 'l-Walîd Marwân ibn Janâh, otherwise called Rabbî Yônâh. Now first edited, with an Appendix, by Ad. Neubauer. 1875. 4to. 2*l*. 7*s*. 6*d*.

—— *A Treatise on the use of the Tenses in Hebrew.* By S. R. Driver, D.D. Second Edition. 1881. Extra fcap. 8vo. 7*s*. 6*d*.

—— *Hebrew Accentuation of Psalms, Proverbs, and Job.* By William Wickes, D.D. 1881. Demy 8vo. stiff covers, 5*s*.

ICELANDIC.—*An Icelandic-English Dictionary*, based on the MS. collections of the late Richard Cleasby. Enlarged and completed by G. Vigfússon, M.A. With an Introduction, and Life of Richard Cleasby, by G. Webbe Dasent, D.C.L. 1874. 4to. 3*l*. 7*s*.

—— *A List of English Words the Etymology of which is illustrated by comparison with Icelandic.* Prepared in the form of an APPENDIX to the above. By W. W. Skeat, M.A. 1876. stitched, 2*s*.

—— *An Icelandic Primer*, with Grammar, Notes, and Glossary. By Henry Sweet, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

—— *An Icelandic Prose Reader*, with Notes, Grammar and Glossary, by Dr. Gudbrand Vigfússon and F. York Powell, M.A. 1879. Extra fcap. 8vo. 10*s*. 6*d*.

LATIN.—*A Latin Dictionary*, founded on Andrews' edition of Freund's Latin Dictionary, revised, enlarged, and in great part rewritten by Charlton T. Lewis, Ph.D., and Charles Short, LL.D. 1879. 4to. 1*l*. 5*s*.

MELANESIAN.—*The Melanesian Languages.* By R. H. Codrington, D.D., of the Melanesian Mission. 8vo. 18*s*.

SANSKRIT.—*A Practical Grammar of the Sanskrit Language*, arranged with reference to the Classical Languages of Europe, for the use of English Students, by Sir M. Monier-Williams, M.A. Fourth Edition. 8vo. 15*s*.

—— *A Sanskrit-English Dictionary*, Etymologically and Philologically arranged, with special reference to Greek, Latin, German, Anglo-Saxon, English, and other cognate Indo-European Languages. By Sir M. Monier-Williams, M.A. 1872. 4to. 4*l*. 14*s*. 6*d*.

—— *Nalopákhyánam.* Story of Nala, an Episode of the Mahá-Bhárata: the Sanskrit text, with a copious Vocabulary, and an improved version of Dean Milman's Translation, by Sir M. Monier-Williams, M.A. Second Edition, Revised and Improved. 1879. 8vo. 15*s*.

—— *Sakuntalā.* A Sanskrit Drama, in Seven Acts. Edited by Sir M. Monier-Williams, M.A. Second Edition, 1876. 8vo. 21*s*.

SYRIAC.—*Thesaurus Syriacus:* collegerunt Quatremère, Bernstein, Lorsbach, Arnoldi, Agrell, Field, Roediger: edidit R. Payne Smith, S.T.P. Fasc. I-VI. 1868–83. sm. fol. each, 1*l*. 1*s*. Fasc. VII. 1*l*. 11*s*. 6*d*.

Vol. I, containing Fasc. I–V, sm. fol. 5*l*. 5*s*.

—— *The Book of Kalīlah and Dimnah.* Translated from Arabic into Syriac. Edited by W. Wright, LL.D. 1884. 8vo. 21*s*.

GREEK CLASSICS, &c.

Aristophanes: A Complete Concordance to the Comedies and Fragments. By Henry Dunbar, M.D. 4to. 1*l.* 1*s.*

Aristotle: The Politics, translated into English, with Introduction, Marginal Analysis, Notes, and Indices, by B. Jowett, M.A. Medium 8vo. 2 vols. 21*s.*

Catalogus Codicum Graecorum Sinaiticorum. Scripsit V. Gardthausen Lipsiensis. With six pages of Facsimiles. 8vo. *linen*, 25*s.*

Heracliti Ephesii Reliquiae. Recensuit I. Bywater, M.A. Appendicis loco additae sunt Diogenis Laertii Vita Heracliti, Particulae Hippocratei De Diaeta Libri Primi, Epistolae Heracliteae. 1877. 8vo. 6*s.*

Herculanensium Voluminum Partes II. 1824. 8vo. 10*s.*

Fragmenta Herculanensia. A Descriptive Catalogue of the Oxford copies of the Herculanean Rolls, together with the texts of several papyri, accompanied by facsimiles. Edited by Walter Scott, M.A., Fellow of Merton College, Oxford. Royal 8vo. *cloth*, 21*s.*

Homer: A Complete Concordance to the Odyssey and Hymns of Homer; to which is added a Concordance to the Parallel Passages in the Iliad, Odyssey, and Hymns. By Henry Dunbar, M.D. 1880. 4to. 1*l.* 1*s.*

—— *Scholia Graeca in Iliadem.* Edited by Professor W. Dindorf, after a new collation of the Venetian MSS. by D. B. Monro, M.A., Provost of Oriel College. 4 vols. 8vo. 2*l.* 10*s.* Vols. V and VI. *In the Press.*

—— *Scholia Graeca in Odysseam.* Edidit Guil. Dindorfius. Tomi II. 1855. 8vo. 15*s.* 6*d.*

Plato: Apology, with a revised Text and English Notes, and a Digest of Platonic Idioms, by James Riddell, M.A. 1878. 8vo. 8*s.* 6*d.*

—— *Philebus*, with a revised Text and English Notes, by Edward Poste, M.A. 1860. 8vo. 7*s.* 6*d.*

—— *Sophistes and Politicus*, with a revised Text and English Notes, by L. Campbell, M.A. 1867. 8vo. 18*s.*

—— *Theaetetus*, with a revised Text and English Notes, by L. Campbell, M.A. Second Edition. 8vo. 10*s.* 6*d.*

—— *The Dialogues*, translated into English, with Analyses and Introductions, by B. Jowett, M.A. A new Edition in 5 volumes, medium 8vo. 1875. 3*l.* 10*s.*

—— *The Republic*, translated into English, with an Analysis and Introduction, by B. Jowett, M.A. Medium 8vo. 12*s.* 6*d.*

Thucydides: Translated into English, with Introduction, Marginal Analysis, Notes, and Indices. By B. Jowett, M.A. 2 vols. 1881. Medium 8vo. 1*l.* 12*s.*

THE HOLY SCRIPTURES, &c.

STUDIA BIBLICA.—Essays in Biblical Archæology and Criticism, and kindred subjects. By Members of the University of Oxford. 8vo. 10*s*. 6*d*.

ENGLISH.—*The Holy Bible in the earliest English Versions*, made from the Latin Vulgate by John Wycliffe and his followers: edited by the Rev. J. Forshall and Sir F. Madden. 4 vols. 1850. Royal 4to. 3*l*. 3*s*.

[**Also reprinted from the above, with Introduction and Glossary by W. W. Skeat, M.A.**

—— *The Books of Job, Psalms, Proverbs, Ecclesiastes, and the Song of Solomon:* according to the Wycliffite Version made by Nicholas de Hereford, about A.D. 1381, and Revised by John Purvey, about A.D. 1388. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

—— *The New Testament in English*, according to the Version by John Wycliffe, about A.D. 1380, and Revised by John Purvey, about A.D. 1388. Extra fcap. 8vo. 6*s*.]

—— *The Holy Bible:* an exact reprint, page for page, of the Authorised Version published in the year 1611. Demy 4to. half bound, 1*l*. 1*s*.

—— *The Psalter, or Psalms of David, and certain Canticles*, with a Translation and Exposition in English, by Richard Rolle of Hampole. Edited by H. R. Bramley, M.A., Fellow of S. M. Magdalen College, Oxford. With an Introduction and Glossary. Demy 8vo. 1*l*. 1*s*.

—— *Lectures on Ecclesiastes.* Delivered in Westminster Abbey by the Very Rev. George Granville Bradley, D.D., Dean of Westminster. Crown 8vo. 4*s*. 6*d*.

GOTHIC.—*The Gospel of St. Mark in Gothic*, according to the translation made by Wulfila in the Fourth Century. Edited with a Grammatical Introduction and Glossarial Index by W. W. Skeat, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s*.

GREEK.—*Vetus Testamentum* ex Versione Septuaginta Interpretum secundum exemplar Vaticanum Romae editum. Accedit potior varietas Codicis Alexandrini. Tomi III. Editio Altera. 18mo. 18*s*.

—— *Origenis Hexaplorum* quae supersunt; sive, Veterum Interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum Fragmenta. Edidit Fridericus Field, A.M. 2 vols. 1875. 4to. 5*l*. 5*s*.

—— *The Book of Wisdom:* the Greek Text, the Latin Vulgate, and the Authorised English Version; with an Introduction, Critical Apparatus, and a Commentary. By William J. Deane, M.A. Small 4to. 12*s*. 6*d*.

—— *Novum Testamentum Graece.* Antiquissimorum Codicum Textus in ordine parallelo dispositi. Accedit collatio Codicis Sinaitici. Edidit E. H. Hansell, S.T.B. Tomi III. 1864. 8vo. half morocco. Price reduced to 24*s*.

GREEK.—*Novum Testamentum Graece.* Accedunt parallela S. Scripturae loca, etc. Edidit Carolus Lloyd, S.T.P.R. 18mo. 3*s.*
On writing paper, with wide margin, 10*s.*

—— *Novum Testamentum Graece* juxta Exemplar Millianum. 18mo. 2*s.* 6*d.* On writing paper, with wide margin, 9*s.*

—— *Evangelia Sacra Graece.* Fcap. 8vo. limp, 1*s.* 6*d.*

—— *The Greek Testament*, with the Readings adopted by the Revisers of the Authorised Version:—

(1) Pica type, with Marginal References. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*
(2) Long Primer type. Fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*
(3) The same, on writing paper, with wide margin, 15*s.*

—— *The Parallel New Testament*, Greek and English; being the Authorised Version, 1611; the Revised Version, 1881; and the Greek Text followed in the Revised Version. 8vo. 12*s.* 6*d.*

The Revised Version is the joint property of the Universities of Oxford and Cambridge.

—— *Canon Muratorianus:* the earliest Catalogue of the Books of the New Testament. Edited with Notes and a Facsimile of the MS. in the Ambrosian Library at Milan, by S. P. Tregelles, LL.D. 1867. 4to. 10*s.* 6*d.*

—— *Outlines of Textual Criticism applied to the New Testament.* By C. E. Hammond, M.A. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

HEBREW, etc.—*The Psalms in Hebrew without points.* 1879. Crown 8vo. 3*s.* 6*d.*

—— *A Commentary on the Book of Proverbs.* Attributed to Abraham Ibn Ezra. Edited from a MS. in the Bodleian Library by S. R. Driver, M.A. Crown 8vo. paper covers, 3*s.* 6*d.*

—— *The Book of Tobit.* A Chaldee Text, from a unique MS. in the Bodleian Library; with other Rabbinical Texts, English Translations, and the Itala. Edited by Ad. Neubauer, M.A. 1878. Crown 8vo. 6*s.*

—— *Horae Hebraicae et Talmudicae*, a J. Lightfoot. A new Edition, by R. Gandell, M.A. 4 vols. 1859. 8vo. 1*l.* 1*s.*

LATIN.—*Libri Psalmorum* Versio antiqua Latina, cum Paraphrasi Anglo-Saxonica. Edidit B. Thorpe, F.A.S. 1835. 8vo. 10*s.* 6*d.*

—— *Old-Latin Biblical Texts: No. I.* The Gospel according to St. Matthew from the St. Germain MS. (g₁). Edited with Introduction and Appendices by John Wordsworth, D.D. Small 4to., stiff covers, 6*s.*

—— *Old-Latin Biblical Texts: No. II.* Portions of the Gospels according to St. Mark and St. Matthew, from the Bobbio MS. (k), &c. Edited by John Wordsworth, D.D., W. Sanday, M.A., D.D., and H. J. White, M.A. Small 4to., stiff covers, 21*s.*

OLD-FRENCH.—*Libri Psalmorum* Versio antiqua Gallica e Cod. MS. in Bibl. Bodleiana adservato, una cum Versione Metrica aliisque Monumentis pervetustis. Nunc primum descripsit et edidit Franciscus Michel, Phil. Doc. 1860. 8vo. 10*s.* 6*d.*

FATHERS OF THE CHURCH, &c.

St. Athanasius: Historical Writings, according to the Benedictine Text. With an Introduction by William Bright, D.D. 1881. Crown 8vo. 10*s*. 6*d*.

—— *Orations against the Arians.* With an Account of his Life by William Bright, D.D. 1873. Crown 8vo. 9*s*.

St. Augustine: Select Anti-Pelagian Treatises, and the Acts of the Second Council of Orange. With an Introduction by William Bright, D.D. Crown 8vo. 9*s*.

Canons of the First Four General Councils of Nicaea, Constantinople, Ephesus, and Chalcedon. 1877. Crown 8vo. 2*s*. 6*d*.

—— *Notes on the Canons of the First Four General Councils.* By William Bright, D.D. 1882. Crown 8vo. 5*s*. 6*d*.

Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in XII Prophetas. Edidit P. E. Pusey, A.M. Tomi II. 1868. 8vo. cloth, 2*l*. 2*s*.

—— *in D. Joannis Evangelium.* Accedunt Fragmenta varia necnon Tractatus ad Tiberium Diaconum duo. Edidit post Aubertum P. E. Pusey, A.M. Tomi III. 1872. 8vo. 2*l*. 5*s*.

—— *Commentarii in Lucae Evangelium* quae supersunt Syriace. E MSS. apud Mus. Britan. edidit R. Payne Smith, A.M. 1858. 4to. 1*l*. 2*s*.

—— Translated by R. Payne Smith, M.A. 2 vols. 1859. 8vo. 14*s*.

Ephraemi Syri, Rabulae Episcopi Edesseni, Balaei, aliorumque Opera Selecta. E Codd. Syriacis MSS. in Museo Britannico et Bibliotheca Bodleiana asservatis primus edidit J. J. Overbeck. 1865. 8vo. 1*l*. 1*s*.

Eusebius' Ecclesiastical History, according to the text of Burton, with an Introduction by William Bright, D.D. 1881. Crown 8vo. 8*s*. 6*d*.

Irenaeus: The Third Book of St. Irenaeus, Bishop of Lyons, against Heresies. With short Notes and a Glossary by H. Deane, B.D. 1874. Crown 8vo. 5*s*. 6*d*.

Patrum Apostolicorum, S. Clementis Romani, S. Ignatii, S. Polycarpi, quae supersunt. Edidit Guil. Jacobson, S.T.P.R. Tomi II. Fourth Edition, 1863. 8vo. 1*l*. 1*s*.

Socrates' Ecclesiastical History, according to the Text of Hussey, with an Introduction by William Bright, D.D. 1878. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

ECCLESIASTICAL HISTORY, BIOGRAPHY, &c.

Ancient Liturgy of the Church of England, according to the uses of Sarum, York, Hereford, and Bangor, and the Roman Liturgy arranged in parallel columns, with preface and notes. By William Maskell, M.A. Third Edition. 1882. 8vo. 15*s*.

Baedae Historia Ecclesiastica. Edited, with English Notes, by G. H. Moberly, M.A. 1881. Crown 8vo. 10*s*. 6*d*.

Bright (*W.*). *Chapters of Early English Church History.* 1878. 8vo. 12*s*.

Burnet's History of the Reformation of the Church of England. A new Edition. Carefully revised, and the Records collated with the originals, by N. Pocock, M.A. 7 vols. 1865. 8vo. *Price reduced to* 1*l*. 10*s*.

Councils and Ecclesiastical Documents relating to Great Britain and Ireland. Edited, after Spelman and Wilkins, by A. W. Haddan, B.D., and W. Stubbs, M.A. Vols. I. and III. 1869–71. Medium 8vo. each 1*l*. 1*s*.

Vol. II. Part I. 1873. Medium 8vo. 10*s*. 6*d*.

Vol. II. Part II. 1878. Church of Ireland; Memorials of St. Patrick. Stiff covers, 3*s*. 6*d*.

Hamilton (*John, Archbishop of St. Andrews*). *The Catechism of.* Edited, with Introduction and Glossary, by Thomas Graves Law. With a Preface by the Right Hon. W. E. Gladstone. 8vo. 12*s*. 6*d*.

Hammond (*C. E.*). *Liturgies, Eastern and Western.* Edited, with Introduction, Notes, and Liturgical Glossary. 1878. Crown 8vo. 10*s*. 6*d*.

An Appendix to the above. 1879. Crown 8vo. paper covers, 1*s*. 6*d*.

John, Bishop of Ephesus. The Third Part of his Ecclesiastical History. [In Syriac.] Now first edited by William Cureton, M.A. 1853. 4to. 1*l*. 12*s*.

—— Translated by R. Payne Smith, M.A. 1860. 8vo. 10*s*.

Leofric Missal, The, as used in the Cathedral of Exeter during the Episcopate of its first Bishop, A.D. 1050–1072; together with some Account of the Red Book of Derby, the Missal of Robert of Jumièges, and a few other early MS. Service Books of the English Church. Edited, with Introduction and Notes, by F. E. Warren, B.D. 4to. half morocco, 35*s*.

Monumenta Ritualia Ecclesiae Anglicanae. The occasional Offices of the Church of England according to the old use of Salisbury, the Prymer in English, and other prayers and forms, with dissertations and notes. By William Maskell, M.A. Second Edition. 1882. 3 vols. 8vo. 2*l*. 10*s*.

Records of the Reformation. The Divorce, 1527–1533. Mostly now for the first time printed from MSS. in the British Museum and other libraries. Collected and arranged by N. Pocock, M.A. 1870. 2 vols. 8vo. 1*l*. 16*s*.

Shirley (*W. W.*). *Some Account of the Church in the Apostolic Age.* Second Edition, 1874. Fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Stubbs (*W.*). *Registrum Sacrum Anglicanum.* An attempt to exhibit the course of Episcopal Succession in England. 1858. Small 4to. 8*s.* 6*d.*

Warren (*F. E.*). *Liturgy and Ritual of the Celtic Church.* 1881. 8vo. 14*s.*

ENGLISH THEOLOGY.

Butler's Works, with an Index to the Analogy. 2 vols. 1874. 8vo. 11*s.*

Also separately,

Sermons, 5*s.* 6*d.* *Analogy of Religion*, 5*s.* 6*d.*

Greswell's Harmonia Evangelica. Fifth Edition. 8vo. 1855. 9*s.* 6*d.*

Heurtley's Harmonia Symbolica: Creeds of the Western Church. 1858. 8vo. 6*s.* 6*d.*

Homilies appointed to be read in Churches. Edited by J. Griffiths, M.A. 1859. 8vo. 7*s.* 6*d.*

Hooker's Works, with his life by Walton, arranged by John Keble, M.A. Sixth Edition, 1874. 3 vols. 8vo. 1*l.* 11*s.* 6*d.*

—— the text as arranged by John Keble, M.A. 2 vols. 1875. 8vo. 11*s.*

Jewel's Works. Edited by R. W. Jelf, D.D. 8 vols. 1848. 8vo. 1*l.* 10*s.*

Pearson's Exposition of the Creed. Revised and corrected by E. Burton, D.D. Sixth Edition, 1877. 8vo. 10*s.* 6*d.*

Waterland's Review of the Doctrine of the Eucharist, with a Preface by the late Bishop of London. Crown 8vo. 6*s.* 6*d.*

—— *Works*, with Life, by Bp. Van Mildert. A new Edition, with copious Indexes. 6 vols. 1856. 8vo. 2*l.* 11*s.*

Wheatly's Illustration of the Book of Common Prayer. A new Edition, 1846. 8vo. 5*s.*

Wyclif. A Catalogue of the Original Works of John Wyclif, by W. W. Shirley, D.D. 1865. 8vo. 3*s.* 6*d.*

—— *Select English Works.* By T. Arnold, M.A. 3 vols. 1869–1871. 8vo. 1*l.* 1*s.*

—— *Trialogus.* With the Supplement now first edited. By Gotthard Lechler. 1869. 8vo. 7*s.*

HISTORICAL AND DOCUMENTARY WORKS.

British Barrows, a Record of the Examination of Sepulchral Mounds in various parts of England. By William Greenwell, M.A., F.S.A. Together with Description of Figures of Skulls, General Remarks on Prehistoric Crania, and an Appendix by George Rolleston, M.D., F.R.S. 1877. Medium 8vo. 25*s*.

Britton. A Treatise upon the Common Law of England, composed by order of King Edward I. The French Text carefully revised, with an English Translation, Introduction, and Notes, by F. M. Nichols, M.A. 2 vols. 1865. Royal 8vo. 1*l*. 16*s*.

Clarendon's History of the Rebellion and Civil Wars in England. 7 vols. 1839. 18mo. 1*l*. 1*s*.

Clarendon's History of the Rebellion and Civil Wars in England. Also his Life, written by himself, in which is included a Continuation of his History of the Grand Rebellion. With copious Indexes. In one volume, royal 8vo. 1842. 1*l*. 2*s*.

Clinton's Epitome of the Fasti Hellenici. 1851. 8vo. 6*s*. 6*d*.

—— *Epitome of the Fasti Romani.* 1854. 8vo. 7*s*.

Corpvs Poeticvm Boreale. The Poetry of the Old Northern Tongue, from the Earliest Times to the Thirteenth Century. Edited, classified, and translated, with Introduction, Excursus, and Notes, by Gudbrand Vigfússon, M.A., and F. York Powell, M.A. 2 vols. 1883. 8vo. 42*s*.

Freeman (*E. A.*). *History of the Norman Conquest of England;* its Causes and Results. In Six Volumes. 8vo. 5*l*. 9*s*. 6*d*.

—— *The Reign of William Rufus and the Accession of* Henry the First. 2 vols. 8vo. 1*l*. 16*s*.

Gascoigne's Theological Dictionary ("Liber Veritatum"): Selected Passages, illustrating the condition of Church and State, 1403–1458. With an Introduction by James E. Thorold Rogers, M.A. Small 4to. 10*s*. 6*d*.

Magna Carta, a careful Reprint. Edited by W. Stubbs, D.D. 1879. 4to. stitched, 1*s*.

Passio et Miracula Beati Olaui. Edited from a Twelfth-Century MS. in the Library of Corpus Christi College, Oxford, with an Introduction and Notes, by Frederick Metcalfe, M.A. Small 4to. stiff covers, 6*s*.

Protests of the Lords, including those which have been expunged, from 1624 to 1874; with Historical Introductions. Edited by James E. Thorold Rogers, M.A. 1875. 3 vols. 8vo. 2*l*. 2*s*.

Rogers (*J. E. T.*). *History of Agriculture and Prices in* England, A.D. 1259–1793.

Vols. I and II (1259–1400). 1866. 8vo. 2*l*. 2*s*.
Vols. III and IV (1401–1582). 1882. 8vo. 2*l*. 10*s*.

Saxon Chronicles (Two of the) parallel, with Supplementary Extracts from the Others. Edited, with Introduction, Notes, and a Glossarial Index, by J. Earle, M.A. 1865. 8vo. 16*s.*

Sturlunga Saga, including the Islendinga Saga of Lawman Sturla Thordsson and other works. Edited by Dr. Gudbrand Vigfússon. In 2 vols. 1878. 8vo. 2*l.* 2*s.*

York Plays. The Plays performed by the Crafts or Mysteries of York on the day of Corpus Christi in the 14th, 15th, and 16th centuries. Now first printed from the unique MS. in the Library of Lord Ashburnham. Edited with Introduction and Glossary by Lucy Toulmin Smith. 8vo. 21*s.*

Statutes made for the University of Oxford, and for the Colleges and Halls therein, by the University of Oxford Commissioners. 1882. 8vo. 12*s.* 6*d.*

Statuta Universitatis Oxoniensis. 1885. 8vo. 5*s.*

The Examination Statutes for the Degrees of B.A., B. Mus., B.C.L., and B.M. Revised to Trinity Term, 1885. 8vo. sewed, 1*s.*

The Student's Handbook to the University and Colleges of Oxford. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

The Oxford University Calendar for the year 1886. Crown 8vo. 4*s.* 6*d.*

The present Edition includes all Class Lists and other University distinctions for the five years ending with 1885.

Also, supplementary to the above, price 5s. (pp. 606),

The Honours Register of the University of Oxford. A complete Record of University Honours, Officers, Distinctions, and Class Lists; of the Heads of Colleges, &c., &c., from the Thirteenth Century to 1883.

MATHEMATICS, PHYSICAL SCIENCE, &c.

Acland (H. W., M.D., F.R.S.). Synopsis of the Pathological Series in the Oxford Museum. 1867. 8vo. 2*s.* 6*d.*

De Bary (Dr. A.). Comparative Anatomy of the Vegetative Organs of the Phanerogams and Ferns. Translated and Annotated by F. O. Bower, M.A., F.L.S., and D. H. Scott, M.A., Ph.D., F.L.S. With two hundred and forty-one woodcuts and an Index. Royal 8vo., half morocco, 1*l.* 2*s.* 6*d.*

Müller (J.). On certain Variations in the Vocal Organs of the Passeres that have hitherto escaped notice. Translated by F. J. Bell, B.A., and edited, with an Appendix, by A. H. Garrod, M.A., F.R.S. With Plates. 1878. 4to. paper covers, 7*s.* 6*d.*

Price (Bartholomew, M.A., F.R.S.). Treatise on Infinitesimal Calculus.

Vol. I. Differential Calculus. Second Edition. 8vo. 14*s.* 6*d.*

Vol. II. Integral Calculus, Calculus of Variations, and Differential Equations. Second Edition, 1865. 8vo. 18*s.*

Vol. III. Statics, including Attractions; Dynamics of a Material Particle. Second Edition, 1868. 8vo. 16*s.*

Vol. IV. Dynamics of Material Systems; together with a chapter on Theoretical Dynamics, by W. F. Donkin, M.A., F.R.S. 1862. 8vo. 16*s.*

Pritchard (C., D.D., F.R.S.). Uranometria Nova Oxoniensis. A Photometric determination of the magnitudes of all Stars visible to the naked eye, from the Pole to ten degrees south of the Equator. 1885. Royal 8vo. 8*s.* 6*d.*

—— *Astronomical Observations* made at the University Observatory, Oxford, under the direction of C. Pritchard, D.D. No. 1. 1878. Royal 8vo. paper covers, 3*s.* 6*d.*

Rigaud's Correspondence of Scientific Men of the 17th Century, with Table of Contents by A. de Morgan, and Index by the Rev. J. Rigaud, M.A. 2 vols. 1841–1862. 8vo. 18*s.* 6*d.*

Rolleston (George, M.D., F.R.S.). Scientific Papers and Addresses. Arranged and Edited by William Turner, M.B., F.R.S. With a Biographical Sketch by Edward Tylor, F.R.S. With Portrait, Plates, and Woodcuts. 2 vols. 8vo. 1*l.* 4*s.*

Westwood (J. O., M.A., F.R.S.). Thesaurus Entomologicus Hopeianus, or a Description of the rarest Insects in the Collection given to the University by the Rev. William Hope. With 40 Plates. 1874. Small folio, half morocco, 7*l.* 10*s.*

The Sacred Books of the East.

TRANSLATED BY VARIOUS ORIENTAL SCHOLARS, AND EDITED BY F. MAX MÜLLER.

[Demy 8vo. cloth.]

Vol. I. The Upanishads. Translated by F. Max Müller. Part I. The *Kh*ândogya-upanishad, The Talavakâra-upanishad, The Aitareya-âra*n*yaka, The Kaushîtaki-brâhma*n*a-upanishad, and The Vâgasaneyi-samhitâ-upanishad. 10*s.* 6*d.*

Vol. II. The Sacred Laws of the Âryas, as taught in the Schools of Âpastamba, Gautama, Vâsish*th*a, and Baudhâyana. Translated by Prof. Georg Bühler. Part I. Âpastamba and Gautama. 10*s.* 6*d.*

Vol. III. The Sacred Books of China. The Texts of Confucianism. Translated by James Legge. Part I. The Shû King, The Religious portions of the Shih King, and The Hsiâo King. 12*s*. 6*d*.

Vol. IV. The Zend-Avesta. Translated by James Darmesteter. Part I. The Vendîdâd. 10*s*. 6*d*.

Vol. V. The Pahlavi Texts. Translated by E. W. West. Part I. The Bundahis, Bahman Yast, and Shâyast lâ-shâyast. 12*s*. 6*d*.

Vols. VI and IX. The Qur'ân. Parts I and II. Translated by E. H. Palmer. 21*s*.

Vol. VII. The Institutes of Vishnu. Translated by Julius Jolly. 10*s*. 6*d*.

Vol. VIII. The Bhagavadgîtâ, with The Sanatsugâtîya, and The Anugîtâ. Translated by Kâshinâth Trimbak Telang. 10*s*. 6*d*.

Vol. X. The Dhammapada, translated from Pâli by F. Max Müller; and The Sutta-Nipâta, translated from Pâli by V. Fausböll; being Canonical Books of the Buddhists. 10*s*. 6*d*.

Vol. XI. Buddhist Suttas. Translated from Pâli by T. W. Rhys Davids. 1. The Mahâparinibbâna Suttanta; 2. The Dhamma-kakka-ppavattana Sutta; 3. The Tevigga Suttanta; 4. The Akaṅkheyya Sutta; 5. The Ketokhila Sutta; 6. The Mahâ-sudassana Suttanta; 7. The Sabbâsava Sutta. 10*s*. 6*d*.

Vol. XII. The Satapatha-Brâhmana, according to the Text of the Mâdhyandina School. Translated by Julius Eggeling. Part I. Books I and II. 12*s*. 6*d*.

Vol. XIII. Vinaya Texts. Translated from the Pâli by T. W. Rhys Davids and Hermann Oldenberg. Part I. The Pâtimokkha. The Mahâvagga, I-IV. 10*s*. 6*d*.

Vol. XIV. The Sacred Laws of the Âryas, as taught in the Schools of Apastamba, Gautama, Vâsishtha and Baudhâyana. Translated by Georg Bühler. Part II. Vâsishtha and Baudhâyana. 10*s*. 6*d*.

Vol. XV. The Upanishads. Translated by F. Max Müller. Part II. The Katha-upanishad, The Mundaka-upanishad, The Taittirîyaka-upanishad, The Brihadâranyaka-upanishad, The Svetasvatara-upanishad, The Prasña-upanishad, and The Maitrâyana-Brâhmana-upanishad. 10*s*. 6*d*.

Vol. XVI. The Sacred Books of China. The Texts of Confucianism. Translated by James Legge. Part II. The Yî King. 10*s*. 6*d*.

Vol. XVII. Vinaya Texts. Translated from the Pâli by T. W. Rhys Davids and Hermann Oldenberg. Part II. The Mahâvagga, V-X. The Kullavagga, I-III. 10*s*. 6*d*

Vol. XVIII. Pahlavi Texts. Translated by E. W. West. Part II. The Dâ*d*istân-î Dînîk and The Epistles of Mânû*k*ihar. 12*s*. 6*d*.

Vol. XIX. The Fo-sho-hing-tsan-king. A Life of Buddha by A*s*vaghosha Bodhisattva, translated from Sanskrit into Chinese by Dharmaraksha, A.D. 420, and from Chinese into English by Samuel Beal. 10*s*. 6*d*.

Vol. XX. Vinaya Texts. Translated from the Pâli by T. W. Rhys Davids and Hermann Oldenberg. Part III. The *K*ullavagga, IV–XII. 10*s*. 6*d*.

Vol. XXI. The Saddharma-pu*nd*arîka; or, the Lotus of the True Law. Translated by H. Kern. 12*s*. 6*d*.

Vol. XXII. *G*aina-Sûtras. Translated from Prâkrit by Hermann Jacobi. Part I. The Â*k*ârâṅga-Sûtra. The Kalpa-Sûtra. 10*s*. 6*d*.

Vol. XXIII. The Zend-Avesta. Translated by James Darmesteter. Part II. The Sîrôzahs, Ya*s*ts, and Nyâyi*s*. 10*s*. 6*d*.

Vol. XXIV. Pahlavi Texts. Translated by E. W. West. Part III. Dînâ-î Maînôg-î Khirad, *S*ikand-gûmânîk, and Sad-Dar. 10*s*. 6*d*.

Second Series.

Vol. XXVI. The *S*atapatha-Brâhma*n*a. Translated by Julius Eggeling. Part II. 12*s*. 6*d*. *Just Published.*

Vols. XXVII and XXVIII. The Sacred Books of China. The Texts of Confucianism. Translated by James Legge. Parts III and IV. The Lî *K*î, or Collection of Treatises on the Rules of Propriety, or Ceremonial Usages. 25*s*. *Just Published.*

The following Volumes are in the Press:—

Vol. XXV. Manu. Translated by Georg Bühler. Vol. I.

Vols. XXIX and XXX. The G*r*ihya-Sûtras, Rules of Vedic Domestic Ceremonies. Translated by Hermann Oldenberg. Parts I and II.

Vol. XXXI. The Zend-Avesta. Part III. The Yasna, Visparad, Âfrînagân, and Gâhs. Translated by the Rev. L. H. Mills.

Vol. XXXII. Vedic Hymns. Translated by F. Max Müller. Part I.

Vol. XXXIII. Nârada, and some Minor Law-books. Translated by Julius Jolly. [*Preparing.*]

Vol. XXXIV. The Vedânta-Sûtras, with *S*aṅkara's Commentary. Translated by G. Thibaut. [*Preparing.*]

*** *The Second Series will consist of Twenty-Four Volumes.*

Clarendon Press Series

I. ENGLISH, &c.

A First Reading Book. By Marie Eichens of Berlin; and edited by Anne J. Clough. Extra fcap. 8vo. stiff covers, 4*d.*

Oxford Reading Book, Part I. For Little Children. Extra fcap. 8vo. stiff covers, 6*d.*

Oxford Reading Book, Part II. For Junior Classes. Extra fcap. 8vo. stiff covers, 6*d.*

An Elementary English Grammar and Exercise Book. By O. W. Tancock, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 1*s.* 6*d.*

An English Grammar and Reading Book, for Lower Forms in Classical Schools. By O. W. Tancock, M.A. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Typical Selections from the best English Writers, with Introductory Notices. Second Edition. In Two Volumes. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.* each.

Vol. I. Latimer to Berkeley. Vol. II. Pope to Macaulay.

Shairp (J. C., LL.D.). Aspects of Poetry; being Lectures delivered at Oxford. Crown 8vo. 10*s.* 6*d.*

A Book for the Beginner in Anglo-Saxon. By John Earle, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

An Anglo-Saxon Reader. In Prose and Verse. With Grammatical Introduction, Notes, and Glossary. By Henry Sweet, M.A. Fourth Edition, Revised and Enlarged. Extra fcap. 8vo. 8*s.* 6*d.*

An Anglo-Saxon Primer, with Grammar, Notes, and Glossary. By the same Author. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Old English Reading Primers; edited by Henry Sweet, M.A.

I. Selected Homilies of Ælfric. Extra fcap. 8vo., stiff covers, 1*s.* 6*d.*

II. Extracts from Alfred's Orosius. Extra fcap. 8vo., stiff covers, 1*s.* 6*d.*

First Middle English Primer, with Grammar and Glossary. By the same Author. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

The Philology of the English Tongue. By J. Earle, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 7*s.* 6*d.*

An Icelandic Primer, with Grammar, Notes, and Glossary. By the same Author. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

An Icelandic Prose Reader, with Notes, Grammar, and Glossary. By G. Vigfússon, M.A., and F. York Powell, M.A. Ext. fcap. 8vo. 10*s.* 6*d.*

A Handbook of Phonetics, including a Popular Exposition of the Principles of Spelling Reform. By H. Sweet, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Elementarbuch des Gesprochenen Englisch. Grammatik, Texte und Glossar. Von Henry Sweet. Extra fcap. 8vo., stiff covers, 2s. 6d.

The Ormulum; with the Notes and Glossary of Dr. R. M. White. Edited by R. Holt, M.A. 1878. 2 vols. Extra fcap. 8vo. 21s.

Specimens of Early English. A New and Revised Edition. With Introduction, Notes, and Glossarial Index. By R. Morris, LL.D., and W. W. Skeat, M.A.

Part I. From Old English Homilies to King Horn (A.D. 1150 to A.D. 1300). Second Edition. Extra fcap. 8vo. 9s.

Part II. From Robert of Gloucester to Gower (A.D. 1298 to A.D. 1393). Second Edition. Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.

Specimens of English Literature, from the 'Ploughmans Crede' to the 'Shepheardes Calender' (A.D. 1394 to A.D. 1579). With Introduction, Notes, and Glossarial Index. By W. W. Skeat, M.A. Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.

The Vision of William concerning Piers the Plowman, by William Langland. Edited, with Notes, by W. W. Skeat, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Chaucer. I. *The Prologue to the Canterbury Tales;* the Knightes Tale; The Nonne Prestes Tale. Edited by R. Morris, Editor of Specimens of Early English, &c., &c. Fifty-first Thousand. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

—— II. *The Prioresses Tale; Sir Thopas;* The Monkes Tale; The Clerkes Tale; The Squieres Tale, &c. Edited by W. W. Skeat, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

—— III. *The Tale of the Man of Lawe;* The Pardoneres Tale; The Second Nonnes Tale; The Chanouns Yemannes Tale. By the same Editor. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Gamelyn, The Tale of. Edited with Notes, Glossary, &c., by W. W. Skeat, M.A. Extra fcap. 8vo. Stiff covers, 1s. 6d.

Spenser's Faery Queene. Books I and II. Designed chiefly for the use of Schools. With Introduction, Notes, and Glossary. By G. W. Kitchin, D.D.

Book I. Tenth Edition. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Book II. Sixth Edition. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Hooker. Ecclesiastical Polity, Book I. Edited by R. W. Church, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2s.

Marlowe and Greene. Marlowe's Tragical History of Dr. Faustus, and *Greene's Honourable History of Friar Bacon and Friar Bungay.* Edited by A. W. Ward, M.A. 1878. Extra fcap. 8vo. 5s. 6d. In white Parchment, 6s.

Marlowe. Edward II. With Introduction, Notes, &c. By O. W. Tancock, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s.

Shakespeare. Select Plays. Edited by W. G. Clark, M.A., and W. Aldis Wright, M.A. Extra fcap. 8vo. stiff covers.

The Merchant of Venice. 1*s.* Macbeth. 1*s.* 6*d.*
Richard the Second. 1*s.* 6*d.* Hamlet. 2*s.*

Edited by W. Aldis Wright, M.A.

The Tempest. 1*s.* 6*d.* Midsummer Night's Dream. 1*s.* 6*d.*
As You Like It. 1*s.* 6*d.* Coriolanus. 2*s.* 6*d.*
Julius Cæsar. 2*s.* Henry the Fifth. 2*s.*
Richard the Third. 2*s.* 6*d.* Twelfth Night. 1*s.* 6*d.*
King Lear. 1*s.* 6*d.* King John. 1*s.* 6*d.*

Shakespeare as a Dramatic Artist; a popular Illustration of the Principles of Scientific Criticism. By R. G. Moulton, M.A. Crown 8vo. 5*s.*

Bacon. I. *Advancement of Learning.* Edited by W. Aldis Wright, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

—— II. *The Essays.* With Introduction and Notes. By S. H. Reynolds, M.A., late Fellow of Brasenose College. *In Preparation.*

Milton. I. *Areopagitica.* With Introduction and Notes. By John W. Hales, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

—— II. *Poems.* Edited by R. C. Browne, M.A. 2 vols. Fifth Edition. Extra fcap. 8vo. 6*s.* 6*d.* Sold separately, Vol. I. 4*s.*; Vol. II. 3*s.*

In paper covers:—

Lycidas, 3*d.* L'Allegro, 3*d.* Il Penseroso, 4*d.* Comus, 6*d.*
Samson Agonistes, 6*d.*

—— III. *Samson Agonistes.* Edited with Introduction and Notes by John Churton Collins. Extra fcap. 8vo. stiff covers, 1*s.*

Bunyan. I. *The Pilgrim's Progress, Grace Abounding, Relation of the Imprisonment of Mr. John Bunyan.* Edited, with Biographical Introduction and Notes, by E. Venables, M.A. 1879. Extra fcap. 8vo. 5*s.* In ornamental Parchment, 6*s.*

—— II. *Holy War, &c.* Edited by E. Venables, M.A. In the Press.

Clarendon. History of the Rebellion. Book VI. Edited by T. Arnold, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Dryden. Select Poems. Stanzas on the Death of Oliver Cromwell; Astræa Redux; Annus Mirabilis; Absalom and Achitophel; Religio Laici; The Hind and the Panther. Edited by W. D. Christie, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Locke's Conduct of the Understanding. Edited, with Introduction, Notes, &c., by T. Fowler, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

Addison. Selections from Papers in the Spectator. With Notes. By T. Arnold, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.* In ornamental Parchment, 6*s.*

Steele. Selections from the Tatler, Spectator, and Guardian. Edited by Austin Dobson. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*. In white Parchment, 7*s*. 6*d*.

Pope. With Introduction and Notes. By Mark Pattison, B.D.

—— I. *Essay on Man.* Extra fcap. 8vo. 1*s*. 6*d*.

—— II. *Satires and Epistles.* Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Parnell. The Hermit. Paper covers, 2*d*.

Johnson. I. *Rasselas; Lives of Dryden and Pope.* Edited by Alfred Milnes, M.A. (London). Extra fcap. 8vo. 4*s* 6*d*., or *Lives of Dryden and Pope* only, stiff covers, 2*s*. 6*d*.

—— II. *Vanity of Human Wishes.* With Notes, by E. J. Payne, M.A. Paper covers, 4*d*.

Gray. Selected Poems. Edited by Edmund Gosse. Extra fcap. 8vo. Stiff covers, 1*s*. 6*d*. In white Parchment, 3*s*.

—— *Elegy and Ode on Eton College.* Paper covers, 2*d*.

Goldsmith. The Deserted Village. Paper covers, 2*d*.

Cowper. Edited, with Life, Introductions, and Notes, by H. T. Griffith, B.A.

—— I. *The Didactic Poems of* 1782, with Selections from the Minor Pieces, A.D. 1779–1783. Extra fcap. 8vo. 3*s*.

—— II. *The Task, with Tirocinium,* and Selections from the Minor Poems. A.D. 1784–1799. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*.

Burke. Select Works. Edited, with Introduction and Notes, by E. J. Payne, M.A.

—— I. *Thoughts on the Present Discontents; the two Speeches on America.* Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

—— II. *Reflections on the French Revolution.* Second Edition. Extra fcap. 8vo. 5*s*.

—— III. *Four Letters on the Proposals for Peace with the* Regicide Directory of France. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 5*s*.

Keats. Hyperion, Book I. With Notes by W. T. Arnold, B.A. Paper covers, 4*d*.

Byron. Childe Harold. Edited, with Introduction and Notes, by H. F. Tozer, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*. In white Parchment, 5*s*.

Scott. Lay of the Last Minstrel. Edited with Preface and Notes by W. Minto, M.A. With Map. Extra fcap. 8vo. Stiff covers, 2*s*. Ornamental Parchment, 3*s*. 6*d*.

—— *Lay of the Last Minstrel.* Introduction and Canto I., with Preface and Notes, by the same Editor. 6*d*.

II. LATIN.

Rudimenta Latina. Comprising Accidence, and Exercises of a very Elementary Character, for the use of Beginners. By John Barrow Allen, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

An Elementary Latin Grammar. By the same Author. Forty-second Thousand. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

A First Latin Exercise Book. By the same Author. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

A Second Latin Exercise Book. By the same Author. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

Reddenda Minora, or Easy Passages, Latin and Greek, for Unseen Translation. For the use of Lower Forms. Composed and selected by C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. 1*s*. 6*d*.

Anglice Reddenda, or Easy Extracts, Latin and Greek, for Unseen Translation. By C. S. Jerram, M.A. Third Edition, Revised and Enlarged. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Passages for Translation into Latin. For the use of Passmen and others. Selected by J. Y. Sargent, M.A. Fifth Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Exercises in Latin Prose Composition; with Introduction, Notes, and Passages of Graduated Difficulty for Translation into Latin. By G. G. Ramsay, M.A., LL.D. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Hints and Helps for Latin Elegiacs. By H. Lee-Warner, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

First Latin Reader. By T. J. Nunns, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Caesar. The Commentaries (for Schools). With Notes and Maps. By Charles E. Moberly, M.A.

Part I. *The Gallic War.* Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.
Part II. *The Civil War.* Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.
The Civil War. Book I. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Cicero. Selection of interesting and descriptive passages. With Notes. By Henry Walford, M.A. In three Parts. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Each Part separately, limp, 1*s*. 6*d*.

Part I. Anecdotes from Grecian and Roman History. Third Edition.
Part II. Omens and Dreams: Beauties of Nature. Third Edition.
Part III. Rome's Rule of her Provinces. Third Edition.

Cicero. Selected Letters (for Schools). With Notes. By the late C. E. Prichard, M.A., and E. R. Bernard, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*.

Cicero. Select Orations (for Schools). In Verrem I. De Imperio Gn. Pompeii. Pro Archia. Philippica IX. With Introduction and Notes by J. R. King, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Cornelius Nepos. With Notes. By Oscar Browning, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Horace. Selected Odes. With Notes for the use of a Fifth Form. By E. C. Wickham, M.A. In two Parts. Extra fcap. 8vo. cloth, 2*s.*

Or separately, Part I. Text, 1*s.* Part II. Notes, 1*s.*

Livy. Selections (for Schools). With Notes and Maps. By H. Lee-Warner, M.A. Extra fcap. 8vo. In Parts, limp, each 1*s.* 6*d.*

Part I. The Caudine Disaster. Part II. Hannibal's Campaign in Italy. Part III. The Macedonian War.

Livy. Books V–VII. With Introduction and Notes. By A. R. Cluer, B.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Livy. Books XXI, XXII, and XXIII. With Introduction and Notes. By M. T. Tatham, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Ovid. Selections for the use of Schools. With Introductions and Notes, and an Appendix on the Roman Calendar. By W. Ramsay, M.A. Edited by G. G. Ramsay, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 5*s.* 6*d.*

Ovid. Tristia. Book I. The Text revised, with an Introduction and Notes. By S. G. Owen, B.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Plautus. The Trinummus. With Notes and Introductions. Intended for the Higher Forms of Public Schools. By C. E. Freeman, M.A., and A. Sloman, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

Pliny. Selected Letters (for Schools). With Notes. By the late C. E. Prichard, M.A., and E. R. Bernard, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

Sallust. With Introduction and Notes. By W. W. Capes, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Tacitus. The Annals. Books I–IV. Edited, with Introduction and Notes for the use of Schools and Junior Students, by H. Furneaux, M.A. Extra fcap. 8vo. 5*s.*

Terence. Andria. With Notes and Introductions. By C. E. Freeman, M.A., and A. Sloman, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

—— *Adelphi.* With Notes and Introductions. Intended for the Higher Forms of Public Schools. By A. Sloman, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

Virgil. With Introduction and Notes. By T. L. Papillon, M.A. Two vols. Crown 8vo. 10*s.* 6*d.* The Text separately, 4*s.* 6*d.*

Catulli Veronensis Liber. Iterum recognovit, apparatum criticum prolegomena appendices addidit, Robinson Ellis, A.M. 1878. Demy 8vo. 16s.

—— *A Commentary on Catullus.* By Robinson Ellis, M.A. 1876. Demy 8vo. 16*s.*

Catulli Veronensis Carmina Selecta, secundum recognitionem Robinson Ellis, A.M. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

Cicero de Oratore. With Introduction and Notes. By A. S. Wilkins, M.A.

Book I. 1879. 8vo. 6*s*. Book II. 1881. 8vo. 5*s*.

—— *Philippic Orations.* With Notes. By J. R. King, M.A. Second Edition. 1879. 8vo. 10*s*. 6*d*.

—— *Select Letters.* With English Introductions, Notes, and Appendices. By Albert Watson, M.A. Third Edition. 1881. Demy 8vo. 18*s*.

—— *Select Letters.* Text. By the same Editor. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s*.

—— *pro Cluentio.* With Introduction and Notes. By W. Ramsay, M.A. Edited by G. G. Ramsay, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

Horace. With a Commentary. Volume I. The Odes, Carmen Seculare, and Epodes. By Edward C. Wickham, M.A. Second Edition. 1877. Demy 8vo. 12*s*.

—— A reprint of the above, in a size suitable for the use of Schools. Extra fcap. 8vo. 5*s*. 6*d*.

Livy, Book I. With Introduction, Historical Examination, and Notes. By J. R. Seeley, M.A. Second Edition. 1881. 8vo. 6*s*.

Ovid. P. Ovidii Nasonis Ibis. Ex Novis Codicibus edidit, Scholia Vetera Commentarium cum Prolegomenis Appendice Indice addidit, R. Ellis, A.M. 8vo. 10*s*. 6*d*.

Persius. The Satires. With a Translation and Commentary. By John Conington, M.A. Edited by Henry Nettleship, M.A. Second Edition. 1874. 8vo. 7*s*. 6*d*.

Tacitus. The Annals. Books I–VI. Edited, with Introduction and Notes, by H. Furneaux, M.A. 8vo. 18*s*.

Nettleship (H., M.A.). Lectures and Essays on Subjects connected with Latin Scholarship and Literature. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

—— *The Roman Satura:* its original form in connection with its literary development. 8vo. sewed, 1*s*.

—— *Ancient Lives of Vergil.* With an Essay on the Poems of Vergil, in connection with his Life and Times. 8vo. sewed, 2*s*.

Papillon (T. L., M.A.). A Manual of Comparative Philology. Third Edition, Revised and Corrected. 1882. Crown 8vo. 6*s*.

Pinder (North, M.A.). Selections from the less known Latin Poets. 1869. 8vo. 15*s*.

Sellar (W. Y., M.A.). Roman Poets of the Augustan Age. VIRGIL. New Edition. 1883. Crown 8vo. 9*s.*

—— *Roman Poets of the Republic.* New Edition, Revised and Enlarged. 1881. 8vo. 14*s.*

Wordsworth (J., M.A.). Fragments and Specimens of Early Latin. With Introductions and Notes. 1874. 8vo. 18*s.*

III. GREEK.

A Greek Primer, for the use of beginners in that Language. By the Right Rev. Charles Wordsworth, D.C.L. Seventh Edition. Extra fcap. 8vo. 1*s.* 6*d.*

Easy Greek Reader. By Evelyn Abbott, M.A. In two Parts. Extra fcap. 8vo. 3*s.* *Just Published.*

The Text and Notes may be had separately, 1*s.* 6*d.* each.

Graecae Grammaticae Rudimenta in usum Scholarum. Auctore Carolo Wordsworth, D.C.L. Nineteenth Edition, 1882. 12mo. 4*s.*

A Greek-English Lexicon, abridged from Liddell and Scott's 4to. edition, chiefly for the use of Schools. Twenty-first Edition. 1884. Square 12mo. 7*s.* 6*d.*

Greek Verbs, Irregular and Defective; their forms, meaning, and quantity; embracing all the Tenses used by Greek writers, with references to the passages in which they are found. By W. Veitch. Fourth Edition. Crown 8vo. 10*s.* 6*d.*

The Elements of Greek Accentuation (for Schools): abridged from his larger work by H. W. Chandler, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

A SERIES OF GRADUATED GREEK READERS:—

First Greek Reader. By W. G. Rushbrooke, M.L. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Second Greek Reader. By A. M. Bell, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Fourth Greek Reader; being Specimens of Greek Dialects. With Introductions, etc. By W. W. Merry, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Fifth Greek Reader. Selections from Greek Epic and Dramatic Poetry, with Introductions and Notes. By Evelyn Abbott, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

The Golden Treasury of Ancient Greek Poetry: being a Collection of the finest passages in the Greek Classic Poets, with Introductory Notices and Notes. By R. S. Wright, M.A. Extra fcap. 8vo. 8*s.* 6*d.*

A Golden Treasury of Greek Prose, being a Collection of the finest passages in the principal Greek Prose Writers, with Introductory Notices and Notes. By R. S. Wright, M.A., and J. E. L. Shadwell, M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Aeschylus. Prometheus Bound (for Schools). With Introduction and Notes, by A. O. Prickard, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

—— *Agamemnon.* With Introduction and Notes, by Arthur Sidgwick, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

—— *Choephoroi.* With Introduction and Notes by the same Editor. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

Aristophanes. In Single Plays. Edited, with English Notes, Introductions, &c., by W. W. Merry, M.A. Extra fcap. 8vo.

I. The Clouds, Second Edition, 2*s.*

II. The Acharnians, 2*s.* III. The Frogs, 2*s.*

Cebes. Tabula. With Introduction and Notes. By C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Euripides. Alcestis (for Schools). By C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

—— *Helena.* Edited, with Introduction, Notes, and Critical Appendix, for Upper and Middle Forms. By C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

—— *Iphigenia in Tauris.* Edited, with Introduction, Notes, and Critical Appendix, for Upper and Middle Forms. By C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. cloth, 3*s.*

Herodotus, Selections from. Edited, with Introduction, Notes, and a Map, by W. W. Merry, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Homer. Odyssey, Books I–XII (for Schools). By W. W. Merry, M.A. Twenty-seventh Thousand. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Book II, separately, 1*s.* 6*d.*

—— *Odyssey,* Books XIII–XXIV (for Schools). By the same Editor. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 5*s.*

—— *Iliad,* Book I (for Schools). By D. B. Monro, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

—— *Iliad,* Books I–XII (for Schools). With an Introduction, a brief Homeric Grammar, and Notes. By D. B. Monro, M.A. Extra fcap. 8vo. 6*s.*

—— *Iliad,* Books VI and XXI. With Introduction and Notes. By Herbert Hailstone, M.A. Extra fcap. 8vo. 1*s.* 6*d.* each.

Lucian. Vera Historia (for Schools). By C. S. Jerram, M.A. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 1*s.* 6*d.*

Plato. Selections from the Dialogues [including the whole of the *Apology* and *Crito*]. With Introduction and Notes by John Purves, M.A., and a Preface by the Rev. B. Jowett, M.A. Extra fcap. 8vo. 6*s.* 6*d.*

Sophocles. For the use of Schools. Edited with Introductions and English Notes. By Lewis Campbell, M.A., and Evelyn Abbott, M.A. *New and Revised Edition.* 2 Vols. Extra fcap. 8vo. 10*s.* 6*d.*

Sold separately, Vol. I, Text, 4*s.* 6*d.*; Vol. II, Explanatory Notes, 6*s.*

Sophocles. In Single Plays, with English Notes, &c. By Lewis Campbell, M.A., and Evelyn Abbott, M.A. Extra fcap. 8vo. limp.

Oedipus Tyrannus, Philoctetes. New and Revised Edition, 2*s.* each.
Oedipus Coloneus, Antigone, 1*s.* 9*d.* each.
Ajax, Electra, Trachiniae, 2*s.* each.

—— *Oedipus Rex:* Dindorf's Text, with Notes by the present Bishop of St. David's. Extra fcap. 8vo. limp, 1*s.* 6*d.*

Theocritus (for Schools). With Notes. By H. Kynaston, D.D. (late Snow). Third Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Xenophon. Easy Selections (for Junior Classes). With a Vocabulary, Notes, and Map. By J. S. Phillpotts, B.C.L., and C. S. Jerram, M.A. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

—— *Selections* (for Schools). With Notes and Maps. By J. S. Phillpotts, B.C.L. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

—— *Anabasis*, Book I. Edited for the use of Junior Classes and Private Students. With Introduction, Notes, etc. By J. Marshall, M.A., Rector of the Royal High School, Edinburgh. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

—— *Anabasis*, Book II. With Notes and Map. By C. S. Jerram, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

—— *Cyropaedia*, Books IV and V. With Introduction and Notes by C. Bigg, D.D. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Aristotle's Politics. By W. L. Newman, M.A. [*In the Press.*]

Aristotelian Studies. I. On the Structure of the Seventh Book of the Nicomachean Ethics. By J. C. Wilson, M.A. 8vo. stiff, 5*s.*

Aristotelis Ethica Nicomachea, ex recensione Immanuelis Bekkeri. Crown 8vo. 5*s.*

Demosthenes and Aeschines. The Orations of Demosthenes and Æschines on the Crown. With Introductory Essays and Notes. By G. A. Simcox, M.A., and W. H. Simcox, M.A. 1872. 8vo. 12*s.*

Hicks (E. L., M.A.). A Manual of Greek Historical Inscriptions. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

Homer. Odyssey, Books I–XII. Edited with English Notes, Appendices, etc. By W. W. Merry, M.A., and the late James Riddell, M.A. 1886. Second Edition. Demy 8vo. 16*s.*

Homer. A Grammar of the Homeric Dialect. By D. B. Monro, M.A. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

Sophocles. The Plays and Fragments. With English Notes and Introductions, by Lewis Campbell, M.A. 2 vols.

Vol. I. Oedipus Tyrannus. Oedipus Coloneus. Antigone. 8vo. 16*s*.

Vol. II. Ajax. Electra. Trachiniae. Philoctetes. Fragments. 8vo. 16*s*.

IV. FRENCH AND ITALIAN.

Brachet's Etymological Dictionary of the French Language, with a Preface on the Principles of French Etymology. Translated into English by G. W. Kitchin, D.D. Third Edition. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

—— *Historical Grammar of the French Language.* Translated into English by G. W. Kitchin, D.D. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

Works by GEORGE SAINTSBURY, M.A.

Primer of French Literature. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Short History of French Literature. Crown 8vo. 10*s*. 6*d*.

Specimens of French Literature, from Villon to Hugo. Crown 8vo. 9*s*.

Corneille's Horace. Edited, with Introduction and Notes, by George Saintsbury, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Molière's Les Précieuses Ridicules. Edited, with Introduction and Notes, by Andrew Lang, M.A. Extra fcap. 8vo. 1*s*. 6*d*.

Racine's Esther. Edited, with Introduction and Notes, by George Saintsbury, M.A. Extra fcap. 8vo. 2*s*. *Just Published.*

Beaumarchais' Le Barbier de Séville. Edited, with Introduction and Notes, by Austin Dobson. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Voltaire's Mérope. Edited, with Introduction and Notes, by George Saintsbury. Extra fcap. 8vo. cloth, 2*s*.

Musset's On ne badine pas avec l'Amour, and *Fantasio.* Edited, with Prolegomena, Notes, etc., by Walter Herries Pollock. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Sainte-Beuve. Selections from the Causeries du Lundi. Edited by George Saintsbury. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Quinet's Lettres à sa Mère. Selected and edited by George Saintsbury. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

Gautier, Théophile. Scenes of Travel. Selected and Edited by George Saintsbury. Extra fcap. 8vo. 2*s*.

L'Éloquence de la Chaire et de la Tribune Françaises. Edited by Paul Blouët, B.A. (Univ. Gallic.). Vol. I. French Sacred Oratory. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Edited by GUSTAVE MASSON, B.A.

Corneille's Cinna. With Notes, Glossary, etc. Extra fcap. 8vo. *cloth,* 2*s.* Stiff covers, 1*s.* 6*d.*

Louis XIV and his Contemporaries; as described in Extracts from the best Memoirs of the Seventeenth Century. With English Notes, Genealogical Tables, &c. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Maistre, *Xavier de.* *Voyage autour de ma Chambre.* Ourika, by *Madame de Duras;* Le Vieux Tailleur, by *MM. Erckmann-Chatrian;* La Veillée de Vincennes, by *Alfred de Vigny;* Les Jumeaux de l'Hôtel Corneille, by *Edmond About;* Mésaventures d'un Écolier, by *Rodolphe Töpffer.* Third Edition, Revised and Corrected. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Molière's Les Fourberies de Scapin, and *Racine's Athalie.* With Voltaire's Life of Molière. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Molière's Les Fourberies de Scapin. With Voltaire's Life of Molière. Extra fcap. 8vo. stiff covers, 1*s.* 6*d.*

Molière's Les Femmes Savantes. With Notes, Glossary, etc. Extra fcap. 8vo. *cloth,* 2*s.* Stiff covers, 1*s.* 6*d.*

Racine's Andromaque, and *Corneille's Le Menteur.* With Louis Racine's Life of his Father. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Regnard's Le Joueur, and *Brueys and Palaprat's Le Grondeur.* Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Sévigné, *Madame de, and her chief Contemporaries, Selections from the Correspondence of.* Intended more especially for Girls' Schools. Extra fcap. 8vo. 3*s.*

Dante. Selections from the Inferno. With Introduction and Notes. By H. B. Cotterill, B.A. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Tasso. La Gerusalemme Liberata. Cantos i, ii. With Introduction and Notes. By the same Editor. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

V. GERMAN.

Scherer (W.). A History of German Literature. Translated from the Third German Edition by Mrs. F. Conybeare. Edited by F. Max Müller. 2 vols. 8vo. 21*s.*

Max Müller. The German Classics, from the Fourth to the Nineteenth Century. With Biographical Notices, Translations into Modern German, and Notes. By F. Max Muller, M.A. A New Edition, Revised, Enlarged, and Adapted to Wilhelm Scherer's 'History of German Literature,' by F. Lichtenstein. 2 vols. crown 8vo. 21*s.*

GERMAN COURSE. **By HERMANN LANGE.**

The Germans at Home; a Practical Introduction to German Conversation, with an Appendix containing the Essentials of German Grammar. Second Edition. 8vo. 2*s*. 6*d*.

The German Manual; a German Grammar, Reading Book, and a Handbook of German Conversation. 8vo. 7*s*. 6*d*.

Grammar of the German Language. 8vo. 3*s*. 6*d*.

German Composition; A Theoretical and Practical Guide to the Art of Translating English Prose into German. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Lessing's Laokoon. With Introduction, English Notes, etc. By A. Hamann, Phil. Doc., M.A. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Schiller's Wilhelm Tell. Translated into English Verse by E. Massie, M.A. Extra fcap. 8vo. 5*s*.

Also, Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc.

Goethe's Egmont. With a Life of Goethe, &c. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*.

—— *Iphigenie auf Tauris.* A Drama. With a Critical Introduction and Notes. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*.

Heine's Prosa, being Selections from his Prose Works. With English Notes, etc. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Heine's Harzreise. With Life of Heine, Descriptive Sketch of the Harz, and Index. Extra fcap. 8vo. paper covers, 1*s*. 6*d*.; cloth, 2*s*. 6*d*.

Lessing's Minna von Barnhelm. A Comedy. With a Life of Lessing, Critical Analysis, etc. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

—— *Nathan der Weise.* With Introduction, Notes, etc. Extra fcap. 8vo. 4*s*. 6*d*.

Schiller's Historische Skizzen; Egmont's Leben und Tod, and *Belagerung von Antwerpen.* With a Map. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

—— *Wilhelm Tell.* With a Life of Schiller; an historical and critical Introduction, Arguments, and a complete Commentary, and Map. Sixth Edition. Extra fcap. 8vo. 3*s*. 6*d*.

—— *Wilhelm Tell.* School Edition. With Map. 2*s*.

Modern German Reader. A Graduated Collection of Extracts in Prose and Poetry from Modern German writers:—

Part I. With English Notes, a Grammatical Appendix, and a complete Vocabulary. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Part II. With English Notes and an Index. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

Niebuhr's Griechische Heroen-Geschichten. Tales of Greek Heroes. Edited with English Notes and a Vocabulary, by Emma S. Buchheim. School Edition. Extra fcap. 8vo., *cloth*, 2*s*. *Stiff covers*, 1*s*. 6*d*.

VI. MATHEMATICS, PHYSICAL SCIENCE, &c.

By LEWIS HENSLEY, M.A.

Figures made Easy: a first Arithmetic Book. Crown 8vo. 6*d*.

Answers to the Examples in Figures made Easy, together with two thousand additional Examples, with Answers. Crown 8vo. 1*s*.

The Scholar's Arithmetic: with Answers. Crown 8vo. 4*s*. 6*d*.

The Scholar's Algebra. Crown 8vo. 4*s*. 6*d*.

Baynes (*R. E., M.A.*). *Lessons on Thermodynamics.* 1878. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

Chambers (*G. F., F.R.A.S.*). *A Handbook of Descriptive Astronomy.* Third Edition. 1877. Demy 8vo. 28*s*.

Clarke (*Col. A. R., C.B., R.E.*). *Geodesy.* 1880. 8vo. 12*s*. 6*d*.

Cremona (*Luigi*). *Elements of Projective Geometry.* Translated by C. Leudesdorf, M.A. 8vo. 12*s*. 6*d*.

Donkin. Acoustics. Second Edition. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

Euclid Revised. Containing the Essentials of the Elements of Plane Geometry as given by Euclid in his first Six Books. Edited by R. C. J. Nixon, M.A. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

Sold separately as follows,

Books I–IV. 3*s*. 6*d*.
Books I, II. 1*s*. 6*d*.
Book I. 1*s*.

Galton (*Douglas, C.B., F.R.S.*). *The Construction of Healthy Dwellings.* Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

Hamilton (*Sir R. G. C.*), *and J. Ball. Book-keeping.* New and enlarged Edition. Extra fcap. 8vo. limp cloth, 2*s*.

Harcourt (*A. G. Vernon, M.A.*), and *H. G. Madan, M.A. Exercises in Practical Chemistry.* Vol. I. Elementary Exercises. Third Edition. Crown 8vo. 9*s*.

Maclaren (*Archibald*). *A System of Physical Education:* Theoretical and Practical. Extra fcap. 8vo. 7*s*. 6*d*.

Madan (*H. G., M.A.*). *Tables of Qualitative Analysis.* Large 4to. paper, 4*s*. 6*d*.

Maxwell (*J. Clerk, M.A., F.R.S.*). *A Treatise on Electricity and Magnetism.* Second Edition. 2 vols. Demy 8vo. 1*l*. 11*s*. 6*d*.

—— *An Elementary Treatise on Electricity.* Edited by William Garnett, M.A. Demy 8vo. 7*s*. 6*d*.

Minchin (*G. M., M.A.*). *A Treatise on Statics* with Applications to Physics. Third Edition, Corrected and Enlarged. Vol. I. *Equilibrium of Coplanar Forces.* 8vo. 9*s*. Vol. II. *Statics.* 8vo. 16*s*.

Minchin (G. M., M.A.). Uniplanar Kinematics of Solids and Fluids. Crown 8vo. 7*s.* 6*d.*

Phillips (John, M.A., F.R.S.). Geology of Oxford and the Valley of the Thames. 1871. 8vo. 21*s.*

—— *Vesuvius.* 1869. Crown 8vo. 10*s.* 6*d.*

Prestwich (Joseph, M.A., F.R.S.). Geology, Chemical, Physical, and Stratigraphical. Vol. I. Chemical and Physical. Royal 8vo. 25*s.*

Rolleston's Forms of Animal Life. Illustrated by Descriptions and Drawings of Dissections. New Edition. (*Nearly ready.*)

Smyth. A Cycle of Celestial Objects. Observed, Reduced, and Discussed by Admiral W. H. Smyth, R.N. Revised, condensed, and greatly enlarged by G. F. Chambers, F.R.A.S. 1881. 8vo. *Price reduced to* 12*s.*

Stewart (Balfour, LL.D., F.R.S.). A Treatise on Heat, with numerous Woodcuts and Diagrams. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 7*s.* 6*d.*

Vernon-Harcourt (L. F., M.A.). A Treatise on Rivers and Canals, relating to the Control and Improvement of Rivers, and the Design, Construction, and Development of Canals. 2 vols. (Vol. I, Text. Vol. II, Plates.) 8vo. 21*s.*

—— *Harbours and Docks;* their Physical Features, History, Construction, Equipment, and Maintenance; with Statistics as to their Commercial Development. 2 vols. 8vo. 25*s.*

Watson (H. W., M.A.). A Treatise on the Kinetic Theory of Gases. 1876. 8vo. 3*s.* 6*d.*

Watson (H. W., D. Sc., F.R.S.), and S. H. Burbury, M.A.

I. *A Treatise on the Application of Generalised Coordinates to the Kinetics of a Material System.* 1879. 8vo. 6*s.*

II. *The Mathematical Theory of Electricity and Magnetism.* Vol. I. Electrostatics. 8vo. 10*s.* 6*d.*

Williamson (A. W., Phil. Doc., F.R.S.). Chemistry for Students. A new Edition, with Solutions. 1873. Extra fcap. 8vo. 8*s.* 6*d.*

VII. HISTORY.

Bluntschli (J. K.). The Theory of the State. By J. K. Bluntschli, late Professor of Political Sciences in the University of Heidelberg. Authorised English Translation from the Sixth German Edition. Demy 8vo. half bound, 12*s.* 6*d.*

Finlay (George, LL.D.). A History of Greece from its Conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864. A new Edition, revised throughout, and in part re-written, with considerable additions, by the Author, and edited by H. F. Tozer, M.A. 7 vols. 8vo. 3*l.* 10*s.*

Fortescue (Sir John, Kt.). The Governance of England: otherwise called The Difference between an Absolute and a Limited Monarchy. A Revised Text. Edited, with Introduction, Notes, and Appendices, by Charles Plummer, M.A. 8vo. half bound, 12*s*. 6*d*.

Freeman (E.A., D.C.L.). A Short History of the Norman Conquest of England. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s*. 6*d*.

George (H. B., M.A.). Genealogical Tables illustrative of Modern History. Third Edition, Revised and Enlarged. Small 4to. 12*s*.

Hodgkin (T.). Italy and her Invaders. Illustrated with Plates and Maps. Vols. I—IV., A.D. 376–553. 8vo. 3*l*. 8*s*.

Kitchin (G. W., D.D.). A History of France. With numerous Maps, Plans, and Tables. In Three Volumes. *Second Edition.* Crown 8vo. each 10*s*. 6*d*.

Vol. 1. Down to the Year 1453.

Vol. 2. From 1453–1624. Vol. 3. From 1624–1793.

Payne (E. J., M.A.). A History of the United States of America. In the Press.

Ranke (L. von). A History of England, principally in the Seventeenth Century. Translated by Resident Members of the University of Oxford, under the superintendence of G. W. Kitchin, D.D., and C. W. Boase, M.A. 1875. 6 vols. 8vo. 3*l*. 3*s*.

Rawlinson (George, M.A.). A Manual of Ancient History. Second Edition. Demy 8vo. 14*s*.

Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History, from the Earliest Times to the Reign of Edward I. Arranged and edited by W. Stubbs, D.D. Fifth Edition. 1883. Crown 8vo. 8*s*. 6*d*.

Stubbs (W., D.D.). The Constitutional History of England, in its Origin and Development. Library Edition. 3 vols. demy 8vo. 2*l*. 8*s*.

Also in 3 vols. crown 8vo. price 12*s*. each.

—— *Seventeen Lectures on the Study of Medieval and* Modern History, &c., delivered at Oxford 1867–1884. Demy 8vo. half bound, 10*s*. 6*d*.

Wellesley. A Selection from the Despatches, Treaties, and other Papers of the Marquess Wellesley, K.G., during his Government of India. Edited by S. J. Owen, M.A. 1877. 8vo. 1*l*. 4*s*.

Wellington. A Selection from the Despatches, Treaties, and other Papers relating to India of Field-Marshal the Duke of Wellington, K.G. Edited by S. J. Owen, M.A. 1880. 8vo. 24*s*.

A History of British India. By S. J. Owen, M.A., Reader in Indian History in the University of Oxford. In preparation.

VIII. LAW.

Alberici Gentilis, I.C.D., I.C., De Iure Belli Libri Tres. Edidit T. E. Holland, I.C.D. 1877. Small 4to. half morocco, 21*s*.

Anson (*Sir William R., Bart., D.C.L.*). *Principles of the English Law of Contract, and of Agency in its Relation to Contract.* Fourth Edition. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

—— *Law and Custom of the Constitution*. Part I. Parliament. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

Bentham (*Jeremy*). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Crown 8vo. 6*s*. 6*d*.

Digby (*Kenelm E., M.A.*). *An Introduction to the History of the Law of Real Property*. Third Edition. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

Gaii Institutionum Juris Civilis Commentarii Quattuor; or, Elements of Roman Law by Gaius. With a Translation and Commentary by Edward Poste, M.A. Second Edition. 1875. 8vo. 18*s*.

Hall (*W. E., M.A.*). *International Law*. Second Ed. 8vo. 21*s*.

Holland (*T. E., D.C.L.*). *The Elements of Jurisprudence*. Third Edition. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

—— *The European Concert in the Eastern Question*, a Collection of Treaties and other Public Acts. Edited, with Introductions and Notes, by Thomas Erskine Holland, D.C.L. 8vo. 12*s*. 6*d*.

Imperatoris Iustiniani Institutionum Libri Quattuor; with Introductions, Commentary, Excursus and Translation. By J. B. Moyle, B.C.L., M.A. 2 vols. Demy 8vo. 21*s*.

Justinian, *The Institutes of*, edited as a recension of the Institutes of Gaius, by Thomas Erskine Holland, D.C.L. Second Edition, 1881. Extra fcap. 8vo. 5*s*.

Justinian, *Select Titles from the Digest of*. By T. E. Holland, D.C.L., and C. L. Shadwell, B.C.L. 8vo. 14*s*.

Also sold in Parts, in paper covers, as follows:—

Part I. Introductory Titles. 2*s*. 6*d*. Part II. Family Law. 1*s*.
Part III. Property Law. 2*s*. 6*d*. Part IV. Law of Obligations (No. 1). 3*s*. 6*d*.
Part IV. Law of Obligations (No. 2). 4*s*. 6*d*.

Lex Aquilia. The Roman Law of Damage to Property: being a Commentary on the Title of the Digest 'Ad Legem Aquiliam' (ix. 2). With an Introduction to the Study of the Corpus Iuris Civilis. By Erwin Grueber, Dr. Jur., M.A. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

Markby (*W., D.C.L.*). *Elements of Law* considered with reference to Principles of General Jurisprudence. Third Edition. Demy 8vo. 12*s*. 6*d*.

Twiss (*Sir Travers, D.C.L.*). The Law of Nations considered as Independent Political Communities.

Part I. On the Rights and Duties of Nations in time of Peace. A new Edition, Revised and Enlarged. 1884. Demy 8vo. 15*s*.

Part II. On the Rights and Duties of Nations in Time of War. Second Edition Revised. 1875. Demy 8vo. 21*s*.

IX. MENTAL AND MORAL PHILOSOPHY, &c.

Bacon's Novum Organum. Edited, with English Notes, by G. W. Kitchin, D.D. 1855. 8vo. 9*s.* 6*d.*

—— Translated by G. W. Kitchin, D.D. 1855. 8vo. 9*s.* 6*d.*

Berkeley. The Works of George Berkeley, D.D., formerly Bishop of Cloyne; including many of his writings hitherto unpublished. With Prefaces, Annotations, and an Account of his Life and Philosophy, by Alexander Campbell Fraser, M.A. 4 vols. 1871. 8vo. 2*l.* 18*s.*

The Life, Letters, &c. 1 vol. 16*s.*

—— *Selections from.* With an Introduction and Notes. For the use of Students in the Universities. By Alexander Campbell Fraser, LL.D. Second Edition. Crown 8vo. 7*s.* 6*d.*

Fowler (T., D.D.). The Elements of Deductive Logic, designed mainly for the use of Junior Students in the Universities. Eighth Edition, with a Collection of Examples. Extra fcap. 8vo. 3*s.* 6*d.*

—— *The Elements of Inductive Logic*, designed mainly for the use of Students in the Universities. Fourth Edition. Extra fcap. 8vo. 6*s.*

Edited by T. FOWLER, D.D.

Bacon. Novum Organum. With Introduction, Notes, &c. 1878. 8vo. 14*s.*

Locke's Conduct of the Understanding. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.*

Danson (J. T.). The Wealth of Households. Crown 8vo. 5*s.*

Green (T. H., M.A.). Prolegomena to Ethics. Edited by A. C. Bradley, M.A. Demy 8vo. 12*s.* 6*d.*

Hegel. The Logic of Hegel; translated from the Encyclopaedia of the Philosophical Sciences. With Prolegomena by William Wallace, M.A. 1874. 8vo. 14*s.*

Lotze's Logic, in Three Books; of Thought, of Investigation, and of Knowledge. English Translation; Edited by B. Bosanquet, M.A., Fellow of University College, Oxford. 8vo. *cloth*, 12*s.* 6*d.*

—— *Metaphysic*, in Three Books; Ontology, Cosmology, and Psychology. English Translation; Edited by B. Bosanquet, M.A. 8vo. *cloth*, 12*s.* 6*d.*

Martineau (James, D.D.). Types of Ethical Theory. Second Edition. 2 vols. Crown 8vo. 15*s.*

Rogers (J. E. Thorold, M.A.). A Manual of Political Economy, for the use of Schools. Third Edition. Extra fcap. 8vo. 4*s.* 6*d.*

Smith's Wealth of Nations. A new Edition, with Notes, by J. E. Thorold Rogers, M.A. 2 vols. 8vo. 1880. 21*s.*

Wilson (J. M., B.D.), and T. Fowler, D.D. The Principles of Morals (Introductory Chapters). 8vo. *boards*, 3*s.* 6*d.*

X. ART, &c.

Hullah (John). The Cultivation of the Speaking Voice. Second Edition. Extra fcap. 8vo. 2*s.* 6*d.*

Ouseley (Sir F. A. Gore, Bart.). A Treatise on Harmony. Third Edition. 4to. 10*s.*

—— *A Treatise on Counterpoint, Canon, and Fugue,* based upon that of Cherubini. Second Edition. 4to. 16*s.*

—— *A Treatise on Musical Form and General Composition.* Second Edition. 4to. 10*s.*

Robinson (J. C., F.S.A.). A Critical Account of the Drawings by Michel Angelo and Raffaello in the University Galleries, Oxford. 1870. Crown 8vo. 4*s.*

Ruskin (John, M.A.). A Course of Lectures on Art, delivered before the University of Oxford in Hilary Term, 1870. 8vo. 6*s.*

Troutbeck (J., M.A.) and R. F. Dale, M.A. A Music Primer (for Schools). Second Edition. Crown 8vo. 1*s.* 6*d.*

Tyrwhitt (R. St. J., M.A.). A Handbook of Pictorial Art. With coloured Illustrations, Photographs, and a chapter on Perspective by A. Macdonald. Second Edition. 1875. 8vo. half morocco, 18*s.*

Vaux (W. S. W., M.A.). Catalogue of the Castellani Collection of Antiquities in the University Galleries, Oxford. Crown 8vo. 1*s.*

The Oxford Bible for Teachers, containing supplementary HELPS TO THE STUDY OF THE BIBLE, including Summaries of the several Books, with copious Explanatory Notes and Tables illustrative of Scripture History and the characteristics of Bible Lands; with a complete Index of Subjects, a Concordance, a Dictionary of Proper Names, and a series of Maps. Prices in various sizes and bindings from 3*s.* to 2*l.* 5*s.*

Helps to the Study of the Bible, taken from the OXFORD BIBLE FOR TEACHERS, comprising Summaries of the several Books, with copious Explanatory Notes and Tables illustrative of Scripture History and the Characteristics of Bible Lands; with a complete Index of Subjects, a Concordance, a Dictionary of Proper Names, and a series of Maps. Crown 8vo. *cloth,* 3*s.* 6*d.*; 16mo. *cloth,* 1*s.*

LONDON: HENRY FROWDE,
OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE, AMEN CORNER,

OXFORD: CLARENDON PRESS DEPOSITORY,
116 HIGH STREET.

☞ *The* DELEGATES OF THE PRESS *invite suggestions and advice from all persons interested in education; and will be thankful for hints, &c. addressed to the* SECRETARY TO THE DELEGATES, *Clarendon Press, Oxford.*